Digitized by Google

BIB. DOM.
LAVAL. S. J.

AF 547 - 2 IG 251/61

Digitized by Google

S. ALOYS. ✠ JERSEIENS. ✠ S. J. ✠

Digitized by Google

GENEROSO ET MAGNIFICO DOMINO, D. FRANCISCO A REVVA, COMITI TVROCENSI, SERENISSIMI ROMANORVM, Vngariæ, Boemiæ, &c. Regis Conſiliario, regniq; Vngariæ Palatino, Domino ſuo obſeruandiſsimo Martinus Brennerus Biſtricienſis Transſyluanus S. P. D.

QVVM anno ab hinc tertio Lippi Brandolini ad Mathiam inuictiſsimum Vngariæ Regem Dialogum ædidiſſem, Vir ornatiſsime, multaq; ibi de rebus Vngarorum præclare geſtis occurriſſent, gentis noſtræ exordia tacitus mecum cœpi perpendere, quibus artibus tam opulentiſsimam regni poſſeſsionem acquiſiuiſſent, retinuiſſentq;, artibus enim eiſdem acquiruntur regna, & retinentur, quibusq;, ſubſidente paulatim à Mathiæ Regis morte Maiorum diſciplina, Turcarum id libidini ceſsiſſet, non mediocriter dolere cœpi tot fortia Maiorum noſtrorum facta, totq; præclaras uictorias ab Occidentis primùm populis, Turcis deinde, quorum impetum, poſtquàm infauſto hi ſydere ex Aſia primùm in Europam traiecerũt, nullis externis auxilijs adiuti, à centum annis ſoli ferè ſuſtinuerunt, magno ſudore & ſanguine partas, à nullo, quod equidem ſciam, Scriptore lumine orationis illuſtratas fuiſſe. Vngarorum enim Annales, præter nudam ſimplicemq; rei ueritatem, nihil in ſe continent, uereq; magis multis in tanta imperitia negligentiaq; omiſsis, quàm diſertè ſunt conſcripti. Nam literarum ſtudia noſtris hominibus, qui ab eo tempore, quo relictis ſedibus ſuis, in Pannonias migrauerunt, ſemper aut externis bellis diſtracti fuerunt, aut uicinis quieſcentibus, ſua in ſe arma, Scythica eos feritate ſubigente, conuerterunt, nunquam patuere. Quare non mirum, in tanto armorum ſtrepitu, raros aut nullos apud noſtros, qui tam honeſtam ſcribendi prouinciam ſuſciperent, extitiſſe. Illud magis mirandum, uicinas nationes, apud quos in altiſsima pace, optimarum artium diſciplinæ ſemper floruerunt, doctisq; hominibus honori, laudi emolumentoq; fuere, tam pulchram ſcribendi materiam, in qua eruditionis, èloquentiæ oſtentandæ latiſsimus campus patebat, quaq; uix alia ad immortalem gloriam nominis acquirendam erat præclarior, neglexiſſe. In his quum eſſem cogitationibus, non ſine mente, reor, ac numine Diuûm, Franciſcus Abſtemius Archidiaconus, Canonicusq; Albæ regiæ, Vir præter ſolidam, quam in ſe habet, eruditionem, multis præclaris uirtutibus inſtructus atque ornatus, mihiq; amicitiæ uetuſtate coniunctiſsimus, Collegij Albenſis, in quo agit, cuiq; ego, quæ habeo, omnia libenter me debere fateor, ad ſereniſsimum Ferdinandum Regem, Viennam uenit. Qui quum pro amicitiæ iure me acceſsiſſet, ſalutaſſetq;, de præſenti rerum Vngaricarum ſtatu à me interrogatus, complura Albenſium, qui poſt occupatam à Turcis Budam, etiam ſi in tanta uicinia crudeliſsimum hoſtem quotidie ferè urbis portis inſultantem uiuerent, in fide regia permanſerant, fortia facta enarrare cœpit. Eos leuibus in prœlijs ubiq; fere ſuperiores fuiſſe, creſcenteq; inde audacia, ciuitate egreſſos, ex Budæ ſuburbanis, Turcisq;, qui ſecundùm Danubium Budam aſcen-

dunt, prædas egiſſe, ex quibus multos cæſos, complures uinctos Albam pertractos fuiſſe. Vngaros ſitis, inediæ, æſtus, frigoris, laboris patientiſſimos, uitæ prodigos in mortem & uulnera ruere, uix aliam gentem eſſe, quæ Turcarum furori æquè poſſet reſiſtere, ſi eorum uirtus multitudine hoſtium non obrueretur. Hæc quum ille grauiter, ut ſolet, compoſiteq; diſſereret, multumq; amici hominis oratione afficerer, temporum inſcitiam, hominumq; ingratitudinem ipſe deteſtari, quod uetera recentiaq; Vngarorum acta, quæ ad excitandos in tanto periculo Principes Chriſtianos haud parum ualerent, à nemine conſcriberentur. Nec enim ſermonibus hominum omnia pro rei magnitudine ac dignitate, ad gentes procul diſſitas perferri, omitti multa, multaq; interdum uana admiſceri. Res geſtæ, inquit ille, noſtrorum temporum, in tanto doctorum, quibus ſeculum iſtud abundat, prouentu conſcribuntur fortaſſis. Cæterum quæcunque ab Vngaris ab eo tempore, quo Tanai paludeq; Mæotide emenſa, primum in Europam peruenere, geſta ſunt, ea omnia ad Mathiæ Regis uſq; tempora, Antonius Bonfinius triginta Libris elegantiſſimè complexus eſt, cuius libri, inquit, copiam Paulus Iſthuanfius, Vir & literis & genere ornatiſſimus ſuperioribus diebus, dum Quinqueccleſijs agerem, mihi fecit. Eo dicto mirificè exhilaratus, hominem rogare, daret operam, omnemq; moueret lapidem, ut theſauro tanto potiremur, quod illi quidem haud difficile factu fuit. Nam Iſthuanfius ea, qua eſt eruditione, candore, humanitate adeo facilem ſe nobis hic præbuit, ut miſſo celeriter libro, ultrò etiam ad ædendum me hortaretur. Quanquam autem liber imperitia librariorum, qui ex Budenſi exemplari αὐτογράφου hunc deſcripſerant, multis in locis deprauatus eſſet, quibus caſtigandis reſtituēdisq; non parum operæ mihi inſumptum eſt, neq; tamen in tanta temporis anguſtia, qua Bibliopolis noſtris, ad mercatū Francfordienſem profecturis ædendi libri prouincia demandanda erat, pro dignitate quæque à me reſtitui potuerūt, æditionem tamen longius differre nolui, ne ut labilis fluxusq; eſt rerum humanarum ſtatus, intercideret aliquid, quod æditionem interturbaret, remoraretur q;, Hiſtoriæq; ſtudioſos tantarum rerum cognitione fructuq; fraudarē. Hoc enim affirmare auſim, Boemos, Germanos, Italos, cæterosq;, quibus noſtra primum tempeſtate Turcica arma cognita eſſe cœpere, multis uix periculis, Turcarū in armis morem, bellandi ritum, inſidias, fraudes, aſtum, celeritatem ita percipere poſſe, quemadmodum hic oculis ſubiecta propoſitaq; cernuntur, poſſuntq; Imperatores non prorſus ἀναλφάβητοι inde inſtrui, quo cum Turca deinceps bellandum ſit. Nimirum ſi poſteris noſtris rectè conſultum liberisq; eſſe uolumus, nullis ut cladibus deterriti fr[illegible]ctiq;, Mithridatis Pontici exemplo, ueterumq; Romanorum more, fortiores in hoſtem inſurgamus, eorum uim audaciamq; tolerantia ac aſſiduitate frangamus. Ad hæc, milite quàm hactenus inſtructiore, laboris patiente, magisq; in armis exercitato utamur. Quibus ſi diſciplina, ſine qua haud quicquam proſperè unquam geſtum eſt, ſeuera accedat, tum ſanè de uictoria benè ſperandum foret. Neque enim Deus in finem crudeliſſimis nos hoſtibus irridendos & conculcandos obijciet, ſi eo primum placato, fortia conſilia forteſq; animos induerimus, nullumq; hoſtibus fracti & debilitati animi ſignum dederimus. N[illegible]qua alia re Vngari Mahumetum, expugnata Conſtantinopoli, eiusq; Imperatore occiſo, Græ-

cia uniuerſa domita, ad hæc Thracibus, Theſſalis, Illyrijs, Beßis, quos nunc Boſnenſes uocant, debellatis, longo rerum ſucceſſu elatũ & exultantem, quum innumeris Aſiæ Europæq́; populis in ſe uenientem, tot exercitibus eorum ab Amurathe prius occidione cæſis ſuſtinuerunt, niſi inuicta animi fortitudine, audaciaq́; incredibili? Quàm parua Huniades manu, poſt Merulæ ſtatim, Varnenſemq́;, atrociſſimas clades, multa Turcarum milia cæcidit? An non Mahumetem eundem, qui deſtructo Græcorum imperio, Hydrunto in Italia expugnato, ad hæc in Aſia Trapezuntio Imperatore è medio ſublato, Orbis terror dici uolebat, Belgradum cuniculis, bombardis, omniq́; telorum genere quatientem, facta de repente cum paucis eruptione, turpiter ab oppido reiecit, caſtrisq́; exutum, amißis impedimentis, in fugam turpiſſimam coniecit? Cuius filius Mathias Rex, patre ſuo haud deterior, Iaiczam Boſnæ regiam, Sabaczq́;, munitiſſima caſtra duo, exiguo ſanè exercitu, uirtute magis quàm numero militum ſuorum fretus, eidem Mahumeto ui ademit. Quem niſi domeſticæ ſeditiones, uicinorumq́; Principum intempeſtiua bella detinuiſſent, ipſeq́; Ladislaus, qui illi in imperio ſucceßit, pulchre inſtitutam à Mathia militarem diſciplinam ſeruaſſet, eiusq́; tot præclaras uictorias perſequutus fuiſſet, næ nos calamitatum omnium, quæ poſtea ſequutæ ſunt, quibusq́; nunc inuoluimur, expertes, tranquillam & felicem in præſentia uitam duceremus. Sed Rex ocio deditus, leges præſcribere, reſponſa dare maluit, quàm ſuos in armis, ad quæ tractanda appoſiti maxime eſſe uidentur, exercere. Quæ remißio tantum mali attulit, quantum à uiginti annis uidimus, perpeßiq́; ſumus. Sed quando, ut ille ait, Præterita repræhendi magis, quàm corrigi poſſunt, Quum eò iam deuentum ſit, ut peſtem in horas nobis imminentem non, niſi fortiter pugnando, effugere liceat, agendum certè, ſi ſalui eſſe uolumus, in tanto periculo magis, quàm conſultandum eſt. Omiſſaq́; anxia nimis & ſollicita conſeruandæ uitæ cura, mors imminenti ſeruituti turpitudiniq́; anteponenda. Audacia enim magis, quàm lentis conſilijs, quibus tamen in bello ita funeſto, fortibus ſanisq́; ſemper locus erit, hoſtis iſte deterrendus eſt. Alioquin, ſi qua cœpimus, uia pergemus, horret animus dicere, quæ nos pericula calamitatesq́; manent. Verum hæc non ſunt huius temporis lociq́;, multa enim à doctis excellentibusq́; Viris, Ducibusq́; fortißimis in hanc rem ſæpe dicta ſcriptaq́; ſunt, ſcribunturq́; quotidie complura. Ad Bonfinium redeo, quem aut morte præuentum, aut re quapiam graui impeditum, arbitror tanto operi non potuiſſe extremam limam inducere. Quamuis enim abſolutum opus, quod ad Hiſtoriam attinet, undequaque ſit, pleraque tamen conciſa abruptaq́; ſunt, niſi librarijs indoctis, qui librum deſcripſerunt, id uelimus attribuere, quod etiam ipſe, ut credam, facile adducor. Multorum enim manus in Exemplari agnoſcebatur, unde furtiuis & ſucciſiuis operis, alicuius Epiſcopi iuſſu clam deſcriptum fuiſſe puto. Nam quantum Author ipſe dicendo ſcribendóue ualuerit, libri ab eo conſcripti, eq́; Græco traducti ſatis declarant, ex quibus Hermogenis Rhetorica clarißimo Mathiæ Regi nominatim inſcripta & dedicata nuper uidimus. Ipſe autem præter has Decades, quas rogante iubenteq́; Mathia Rege ſe aggreſſum fuiſſe dicit, Philoſtratum, & Herodianum è Græco tranſtuliſſe ſe, Beatricisq́; Sympoſium ſcripſiſſe, hoc in uolumine teſtatur. Talem igitur tamq́; præclarum

rum Auctorem quum emittere decreuiſſem, magnificæ Dominationi ueſtræ multas ob cauſas nuncupare uolui, quarum præcipuæ ſunt, quod me hominem alias ſibi ignotum ad ſe ſæpe uocarit, honorifice excepit, opemq; ſuam, ſi qua re egerem, liberaliter obtulit, maioremq; quam ipſe à tanto uiro uel ſperare uel optare auſus fuiſſem, promiſit. Quæ omnia animum generoſum, uirtutis amatorem & admiratorem eximium inprimis oſtendunt. Hac enim magnificentiſſima humanitate, candore, liberalitate doctiſſimi quique Germaniæ uiri, optimarum artium, ueræq; pietatis ceu lumina quædam, allecti, miſſis crebrò literis, fauorem beneuolentiamq; tuam inſigniſſimam demereri ſtudent, eiusq; prudentiam eximiam uitamq;, in tanto honoris, ad quem præclaris uirtutibus ſuis aditum ſibi patefecit, faſtigio, ab omni faſtu alienam paſſim prædicare. Quas tu ſane, tanquam κειμήλια precioſiſſima, diligenter ſeruare, hisq; longè magis, quàm auro alijsq; gemmis, quæ tamen in tanta dignitatis eminentia tibi fortunatiſſimo deeſſe non poſſunt, oblectari, probatisq; quandoque uiris ſoles oſtendere. Non enim ſolùm, ut ille ait, Principibus placuiſſe uiris, non ultima laus eſt, Sed & doctis, præclaris uirtutibus inſtructis, & ornatis uiris placuiſſe, ab ijsq; laudari, ea uerò egregia laus eſt. Habes autem Vir præclariſſime, & prudentiſſimi Principis, ſereniſſimi Ferdinandi Regis, uirtutum omnium Cenſoris eximij grauiſſimiq;, ampliſſimum etiam de te teſtimoniū, qui in tanto Procerum nobiliumq; Vngariæ numero, te ſolum maxime dignum eſſe putauit, cui ſumma, abſolutaq;, & qua maior poſt Regem apud Vngaros non eſt, Palatinatus dignitas poteſtasq; crederetur, committereturq;. Qua re ita multorum animi exhilarati erectiq; ſunt, ut in calamitoſiſſimo præſenti regni ſtatu, hac parte felices ſe putent, gaudeantq; cordatum, ſapiētem, iuriumq; regni peritiſſimum moderatorem ſe nactos eſſe, qui è nobilitate complures, opibus potentiaq; ſua magna confiſos, ſublatis legibus, licentia abutentes in ordinem ſit redacturus. Neque uerò ſpe ſua hi fruſtrabuntur, ubi Deus optimus maximus, pro ſua miſericordia, hoſtibus à ceruicibus noſtris depulſis, modum tot calamitatibus imponere dignabitur. Te itaque decus noſtrum ſplendidiſſimum bene & feliciter ualere cupio, cui me, ut Patrono meo ſingulari, diligenter commendo.

Viennæ, Calendis Septembribus, Anno Domini milleſimo quingenteſimo quadrageſimotertio.

Digitized by Google

ANTONII BONFINII
DE REBVS VNGARICIS AD DIVVM VLADISLAVM SERENISSIMVM VNGARIAE BOEMIAE'QVE REGEM PRAEFATIO.

CONTEMPLANTI mihi ſæpe, quàm felix & fauſta uniuerſæ Pannoniæ, Maieſtatis ueſtræ fuit electio, Princeps ſereniſſime, & quantum illa utilitatis affert, in dies profectò maior occurris, opinionem ſuperas, & animum in altiorem trahis admirationem. Iam illud ſat exploratū habeo, quod ex Apoſtolico ore proditum eſt, omnem à Deo eſſe poteſtatem. Omnia enim, ut Diuus inquit Iamblicus, ita inſtituta ſunt, ut nuſquam uel minima quæque à Deo deſerantur. Vbiq; Diuina unitas uiget, per quam res quæq; conſiſtunt, ac perpetuo quodam mutuoq; circulo ad Deum ipſum, à quo & in quo ſunt, mirabiliter rediguntur, alioquin in nihilum cuncta proruerent. Ab unitate Diuina omnia prodeunt, prodeuntiaq; unitatem quandam ipſis impreſſam retinent, Diuinæ unitatis imaginem, qua & reuocantur in illam, & reuocata præficiuntur. Deus igitur, quum nihil ordine duceret antiquius pulchriusq;, eum ne qua res confuſione turbarentur, illis impoſuit. Varia ædidit Angelorum agmina, ut alijs alia præſiderent, eosq; non ſolum cœlorum orbibus, ſed corpora quoq; cœleſtia inferioribus præfecit, ut ſuum res quæque ſortita moderatorem, ritè gubernaretur. Multa quoq; ultrò naſcuntur, è cœloq; ſunt ſortita ſemina. Præterea non modò curandis uarijs rerum generibus diuerſas Angelorum præfecturas impoſuit, & ſuum cuique homini Calodæmona dedit, uerum etiam ut res humanæ ritè gererentur, gentibus terrarum Principes delegauit, quos quidem eos eſſe uoluit, qui homines, quanto cæteris animalibus præſtant, tanto hi reliquis hominibus ſapientia & probitate præcellerent, hos Populorum Paſtores appellat Homerus. Quorſum igitur hæc Rex inclyte, niſi ut te, quod quotidie facis, non tam hæreditario iure, & humana optione, quàm Diuino iudicio, tot gentibus ac regnis intelligas eſſe præfectum? Per me Reges regnant, & Principes imperant, inquit Deus. Quanquam præ competitorum inuidia, bello carere nequiuiſti, à pace tamen & pietate, item religione, clementia & manſuetudine, fluctuantiſſimi regni gubernationem auſpicatus es. Atque uita, quàm his tuarum uirtutum Comitibus carere maluiſti. Contrà nonnulli, à ferocia & crudelitate ſumendum initium eſſe duxerunt, diutinoq; bello defatigandos & exhauriendos populos arbitrati ſunt. Tu quum nihil pace duceres antiquius, laborioſa quietis fundamenta ieciſti, & duobus circiter annis effœtæ Pannoniæ, quod antehac nunquam illa nouerat, ocium peperiſti. Tanta in omnes à Maieſtate tua integritas cum æquitate eſt exhibita, ut ab æquo nunquam examine declinaueris. Obaudis factioſos, delatoribus aures occludis,

non credis quicquã temerè, multa diſſimulas, diſſidentes componis animos, inexplebilem auariciam coherces, ambitionem reijcis anhelantem. Deprehendis artes hominum, deprehenſisq; ſubrides. Ad hæc, inter omnes Proceres amorem concordiamq; diſſeminas, non mutua refers odia, ſed exulcerata curas pectora, quod pleriq; Principes, qui Tyranni potius, quàm Reges appellandi ſunt, ut inter diſcordes & infectos Proceres facilius imperarẽt, ſanè contempſere. Dum hac fida uteris taciturnitate, quæ certò paterna dici poteſt, exploratas tibi omnium mentes habes. Dum recõditum tuum & occultum ſemper habes animum, mentemq; omnibus abſtruſam, cum mira grauitate coniunctam, nimirum nemo eſt, qui ſapientiæ tuæ altitudinem expiſcetur. Acceſſit ad hæc clementia ſingularis & manſuetudo ingens, qua omnes, qui à tua fide defecerant, & qui aduerſariorum partes ſequuti ſunt, haud difficulter ſunt impunitate donati. Ex quo factum eſt, ut hæc pientiſsimi, tanquam patris indulgentia omnes ſibi conciliauerit inimicos, qua quidem indulgentia, ſi quis in poſterum abutatur, is profectò non tam alijs, quàm ſibi parabit interitum. His igitur artibus, Princeps ſereniſsime, æſtuantem Vngariam pacaſti, & longæ quietis fundamenta iecisti, Numam Pompilium imitatus. Romulus nanque à bello Vrbem fundare cœpit, & armis amplificauit, contrà Pompilius, quam fundatam accepit, pace religioneq; muniuit. Nemini bellum, præter quàm Turcis immanibus indixiſti, quibus cum perpetuò dimicare decreuiſti. Ne ſatis quidem adhuc tuæ pietatis officio factum eſſe putabas, niſi de mortuis nõ ſecus ac de uiuis hominibus bene mereri uiderere, Diui Platonis uerbis admonitus, qui Si uita defunctis, inquit, ex inferis redire liceret, nulla profectò re alia mallent, quàm ut ſi bonum inter uiuos nomen haberent, melius præſtarent, ſin uerò malum, mutatis moribus, bonum efficerent. Seruatis ditionis tuæ populis, qui nunc uiuunt, ad antiquorum memoriam reuocaſti, effeciſtiq;, ut cum his illi æquè uiuerent, quin etiam perpetua uita fungerentur. Nam Vnnorum Hiſtoriam, qui Vngarorum fuere progenitores, à Mathia Rege mihi delegatam, & paulò antè eius obitum initam, ut conſcriberem, ab origineq; mundi ad hæc uſque tempora, quæcunq; memoratu digna interceſſere, memoriæ traderem, iuſſu tuo factum eſt. Omnia facile interitura reputabas, niſi quæ literarum uiuerent monumentis. Eò tandem tuæ gloriæ nomen euectum eſt, ut omnes te uiuos & mortuos iuxtà promeruiſſe prædicent, & utriq; immortales beneficẽtiæ tuæ gratias debere ingenuè fateantur. Opus igitur hoc Maieſtati tuæ, ſumma eloquentia & eruditione præditæ, ut par eſt, iure dicamus, ut cuius beneficentia ſingularis ad ſcribendum impulerit, id eius Principis numini dedicetur. Sed utinam materiæ dignitati, auribusq; tuis labor iſte ſatisfaceret. Verùm quum te non tam iudicem elegerim, quàm appellauerim aſſertorem, religioſa hac dicatura ne parum quidem fortaſſe proficiam, quippe quæ omnem iudicij ſeueritatem, & inuidorum maledicentiam inclinabit. Ego autem hic ne Anaxilaum quidem & Theopompum imitabor, ne quid præter meum agam inſtitutũ, qui in Hiſtoriarum procœmijs Scriptores alios uarijs calumnijs ſugillarunt. Sed mecum ſeueriſsimo cuiq; Cenſori mitius eſt agendum, quandoquidem eam

ſcribere

ſcribere ſum iuſſus Hiſtoriam, quæ grauis & recondita eſt, ac nullis ferè Scriptoribus illuſtrata, & ſi qui reperiuntur, hi perquàm pauci ſunt, ac ineptiſſimè Barbareꝗ̃ ſcripſere. Quis igitur gentis Scythicæ geſta, uariaꝗ̃ imperia in tanta bonorum Scriptorum inopia facilè ſcripſerit? Proinde quanti momenti ſit res ipſa Scytharum, facile hinc intelligi poteſt. Aſſyrij, qui ſe primùm regnaſſe gloriantur, exiguam Aſiæ partem tenuerunt, quibus exactis, Medi in regno, uix ad quartam uſque progeniem permanſere. Succedentes Perſæ, uniuerſæ Aſiæ, quamuis infeſtata Europæ parte, uix ducentos circiter annos dominati ſunt. Macedones, fractis Perſarum uiribus, poſt Alexandri Auctoris imperij mortem facta ſeceſſione, ampliſsimum dominatum labefactarunt. Athenienſes oris tantum maritimis, quæ intra Pontum Euxinum, Pamphiliumꝗ̃ pelagus fuere, annos uix duodeſeptuaginta imperarunt. Lacedæmones Peloponeſum, reliquamꝗ̃ Græciam adepti, imperium in Macedoniam uſque protulerunt, mox à Thebanis afflicti, ne triginta quidem annos regnaſſe dicuntur. Romani, domitis Carthaginenſibus, rerum potiti, diutiſsimè uniuerſo orbi, quacunque adiri poterat, iura dedere. Gens denique Scythica (aliorum pace dixerim, ne imperij Romani Maieſtatem lædere uidear) hæc omnia ſuperauit, & præſertim Gothi, Vnni & Vandali. Gothi nanque proprijs ſedibus ab Vnnis eiecti, in Aſiam & Europam prorumpentes, Romanum ferè imperium deleuerunt, & in occupata adhuc Hiſpania imperant. Vnni Vngarorum progenitores, qui adhuc latè dominantur, non modò Pannonias, & Illyricum, ſed cum magna Italiæ parte, Germaniam Galliamꝗ̃ euerterunt. Vandali per Europam aliquandiu graſſati, primò Hiſpaniam, deinde Aphricam ſibi occuparunt. Quid Sauromatæ, tot gentium auctores, quid Longobardi, quid denique Sclauones, per tot nationes & linguas amplè diffuſi geſſerint, à ſenioribus potius, quàm Scriptoribus accepimus. Quorſum igitur hæc? nempe ut omnes intelligant, me ne leue quidem onus ſubiuiſſe, hoc Volumine tot populorum geſta complexum. Quin & illud accedit, ut aiunt, imaginem noſtri animi eſſe orationem. Proinde Princeps piétiſsime, opus tibi dicatum æquo animo accipe, & immortales Deos imitare, qui paruo thure placantur, nec minima quæque ſacris operantium munuſcula abominantur, ubi ſi quid laude dignum inueneris, id ſerenitatis tuæ Numini tribuendum, quæ ad ſcribendum impulit, & aſpirauit, ſin uerò quid ineptum, rei magnitudini, imbecillitati meæ, ac temporis breuitati imputandum, quæ fœtus ædidit immaturos. Vale igitur felix, & Libros perlege, ubi cuncta Maiorum tuorum geſta, non ſine uoluptate ſumma, recognoſcere licebit.

ROBERTVS VVINTERVS
Viris doctis S.

Erratorum ueniam, ſi qua fortè in hoc Opere deprehendentur, ut Scribæ olim, ita nunc etiam Operæ à nobis meritò petent, ut eis æquiores ſimus, qui maximam diligentiam ſemper requirimus. Quibus ita concedendum affirmo, ut ſi à leuibus his erratis in totum abſtinere nequeant, à grauioribus ſaltem ſibi poſthac temperent, quæ, ſcio, in noſtra æditione, nulla hic prorſus inuenies: & ſi inuenies quædam, quod minimè tamen reor, proxima me ita emendaturum æditione tibi perſuaſeris, ut eam rem unicè mihi curæ fuiſſe nihil obſcurè uideas. Speramus autem propediem, Tabulam Chorographicam Vngariæ nos in lucem daturos, & alia huius Auctoris Opera, Beatricis Sympoſium, Philoſtratum, item Herodianum, è Græco traductos, unà cum Hermogenis Rhetorica Diuo Mathiæ Regi inſcripta, quæ partim iam, ſi tempus ſuppetiſſet, excudenda erant, quibusq; in poſterum te nequaquam defraudabimus. De Auctoris patria uitaq; hic fortaſſe plura addere debuimus, quæ apud paucos, aut ferè nullos extant. Conſtat quidem Cicci Aſculani Mathematici inſigniſſimi coæuum & conciuem fuiſſe, nemo tamen eiuſdem patriæ ambos affirmarit, quum ſæpe eueniat, ut diuerſæ patriæ homines in eadem ciuitate degant. Italicum uerò ingenium in hoc agnoſcas oportet, ut quod cum cæteris eius nationis clariſſimum in Bonfinio enituerit. Vale.

CATALOGVS AVCTORVM QVORVM TESTIMONIO BONFINIVS in hiſce tribus Decadibus uſus eſt.

Ablanius ſcriptor Gothicus
Aeneas Syluius
Ammianus Marcellinus
Annales Boëmorum
Annales Polonorum
Annales Vngarorum
Apollodorus
Apollonides
Appianus
Ariſtobulus
Biblia
Blondus
Callimachus
Cornelius Nepos
Cornelius Tacitus
Creſcentinus Metropolita
Criton
Damaſippus
Diodorus
Diogenes Laertius
Dion
Dion Pruſeus, qui Getica ſcripſit.
Dionyſius
D. Hieronymus
Ephorus
Eratoſthenes
Euripides
Eutropius
Franciſcus Petrarcha
Guilielmus
Hecatæus
Hegeſippus
Herodianus
Herodotus
Homerus
Hypſicrates
Iordanis
Iulius Capitolinus
Leoprandus
L. Florus
Menander
Metrodorus Scepſius
Oneſicritus
Otho
Palmerius
Paulus Aquileienſis
Paulus Diaconus
Paulus Oroſius
Philemon
Philoſtratus
Pitheas
Plinius
Plutarchus
Polycletus
Pomponius Mela
Poſsidonius
Procopius
Ptolemæus
Richardus
Rogerius canonicus Varadienſis
Sichardus
Strabo
Suidas
Symmachus
Timæus
Trebellius Pollio
Trogus Pompeius.

Finis.

ANTONII BONFINII
RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER PRIMVS.

SCYTHIA IN PARTEIS DVAS A TANAÏ fluuio tota diuiditur, qui è Riphæis montibus oritur: altera Europica, Aſiatica uerò altera: ab occaſu Germania, Viſtulaq; amne, qui è Sarmaticis montibus in Oceanum rectà contra Scandiauiam inſulam defluit, eodemq; mari terminatur: à meridie Danubio, qui è Germaniæ iugis exoritur, & Illyricum attingit, Beſſorum lingua Iſter appellatur: ſexagintaq; fluminibus auctus in Pontum deniq; Euxinum, ſeptem oſtijs planè deuoluitur: item Ponto, Hiberia, Albania, & Perſide: à ſolis exortu ad Araxem fluuium, & Seres uſque protenditur. Hæc fœcundiſsima gentium officina ſemper habita. Quin & inſulis longè fœcundioribus prædita, in primis Scancia, quam Scandiauiam Ptolemæus appellat, in quatuor inſulas ſanè diuiſa: cuius occidentalia, Chaedini: orientalia, Phauonæ & Phireſi: meridionalia, Gutæ & Daucionés: media Leuioni tenent. Item pręter hos Creſemiæ, qui ferarũ ac auium pecorumq; carne uictum trahunt, panis uſum ignorant: & Suetani, qui eximijs equis, precioſisq; pellibus abundant. Præterea Themices. Vagothi. Pergiones, Hallini, Liothidę, qui feraciſsimos campos colunt, & Aluuili, Fumaitæ, Feruiri, & Scanthigothi bello aſperrimi: ad hæc Euagres Ottingis admixti, qui cum præruptis rupibus ferino ritu inhabitent, hoc nomine donati. Exterius Oſtrogothæ, Rauaricij, Vinouilethi, Suetidi, Cogeni, corporũ proceritate præſtantes: ex quibus Daui promanarunt, qui proprijs ſedibus Herulos eiecerunt, & Daci deinde dicti ſunt. Neq; deſunt Grannij. Ganzij. Eunixi, Ethelcugi. Hinc illa Gothorum innumera multitudo defluxit, quæ Berigo rege in littus Oceani egreſſa, ſuperatis eiectisq; Vlmerugis, qui maritimam oram poſsidebant, Gothiſcanciam appellauit: mox finitimos Vandalos, quos pari uirtute compererat, ſibi conciliauit. Philimero duce dum ſedes meliores quærunt, facto ponte, interiectas paludes traiecit: nondum media pars exercitus fortè tranſmiſerat, quum pons ipſe non ſine magna hominum pecudumq; iactura diffringitur: nam neq; qui traiecerant, redire, neque qui remanſerant, ſubſequi potuere. Quum locus is tremulis paludibus & ingenti uoragine occluderetur, diu armentorum illic mugitus, & hominum ploratus (ut aiunt) auditus eſt. Philimerus cum reliqua manu Spalios ſibi obuios aggreditur, mox ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari adiacet, ſi Albanio Gothico ſcriptori credimus, rectà deſcẽdit. Regionem quæ ad Arcticum polum recedit, Adogitæ incolunt, qui in feruentiſsima æſtate quadraginta diebus totidemq; noctibus perpetuas luces habent: contrà, ſæuiente hyeme, pares tenebras. Ad ſeptentrionalem Oceanum inſulæ ſunt, quas congelato mari quũ lupi adeunt, præ maximo frigore oculos amittunt, quin & in partibus his apes quicquam moliri nequeunt. Viſtula igitur fluuius Sarmatiam Europicam, quam nũc ex parte Poloniam dicimus, regionem latè diffuſam, innumerabilibusq; gentibus refertam à Germania diuidit ab occaſu, à meridie Iazyges Metanaſtæ diſterminant, qui Amadocis montibus eiecti, ad Danubij ripam confugerunt: & quicũq; inter Danubium, & Sarmaticos Carpathiosq; montes, ac inter Germaniam, Tibiſcumq; clauſi, uniuerſumq; tractum accolũt. Item ab Auſtro eam ſeparant Sarmatici Carpathijq; montes à fructu nimio dicti: poſt hos cõtinuata iuga ad Boriſthenis uſq; oſtia, ab exortu Iſthmus, Carcinitusq; amnis, & cum Buce Mœotideq; palude, Tanais, incognitaq; terra circumſcribit, Sarmatæ, ijdem & Sauroma

tæ,ex lacertinis oculis appellati:ad Viſtulæ oſtia Gythones,Phinni, & contra am-
nem aſcendendo Sulones,Phrugunidiones,Auarini,à leuitate dicti,Ombrones,ab
imbribus appellati:item Anartophracti,Burgiones, Arſyetæ,Samboci,Piengitæ,&
Beſsi:qui omnes ab exortu Venedicis Peucinisq; montibus clauduntur,& commu
ni nomine Poloni uocantur:præter Gythones, Venedicumq; ſinum,Pruteniumq;.
Pruſsia,Liuoniaq; maritima,nunc illa regio dicitur:& à Riphęis,Alaunis,Budinis,
Venedicisq; montibus à tergo circumdatur. In his Chromus fluuius, Rubon,Iurmi
tes,& Theſenus:itē Sturni, Vibiones, Naſci,Acibi,Boruſci,Sabari,Pagoritæ,Aga-
thyrſi,Sali,Carcotæ:& in Sarmatici Oceani littore Veltæ,Oſij,Carbonesq; populi.
Nunc maritimum huius Oceani tractum à Prutenis Liuonijsq; habitatum,Indioari
è uarijs nationibus coacti:atq; Eſti pacatum genus hominum,& Aiaziri ſanè belli-
coſiſsimi,qui pecoribus tantùm & uenatu uictitant,occuparunt. Ammianus Mar-
cellinus his Armephos nimia placiditate cognitos admiſcet,quos Chronius Viſtu-
laq; præterfluunt,& in Pruſia hodie continētur. Armephis Maſſagetæ,qui maiores
nunc Moſchouitæ. Getæ interpretātur,adiacent. Item in mediterraneis Alani,Sargetæ,Amaxobij†,qui
& Eſſedones,à curribus,quum erratiles domos habeant,uocati ſunt,& Bodini uete-
res,qui ad Boriſthenis fontes habitarunt. Omnes hi,montibus undiq; circumſepti.
Lithuania poſt Poloniam eſt, Venedicis Bodinisq; montibus obducta. E Noruegio
rum nanq; iugis Boriſthenes oritur,ut pleriq; conijciunt,primigenijs fontibus copio
ſus,deinde multis amnibus adoleſcens,haud procul à Cherſoneſo in Ponticum ma-
re deuoluitur. Lithuaniam Galindæ prius,Sudeniq; tenuerunt. Bodini,Gelonion
urbem ligneam habitant. Iuxtà Thyſſagetæ,hoc eſt ſacri Getæ,à ſacrificando dicti,
uaſtas ſyluas occuparūt,uenatu aluntur,quibus iuſtiſsimi mores,alimenta bacæ,ma
ribus nuda capita,nemora pro domibus:quum ſacroſancti habeantur,iuſtiſsimum
confugientibus ſuo iure prębent aſylum. Vltrà Riphæus mons ipſe conſurgit,unde
Tanais fluuius oritur,quem cadentes aſsiduè niues inuium uſq; adeo reddunt(ueluti
Pomponius ait) ut intendentium aciem non admittant:ditiſsima deinde regio,ſed
inhabitabilis,quando gryphi,ſæuum & pertinax ferarum genus,aurum terra peni-
tus egeſtum, mira ſollicitudine cuſtodiunt,neq; quenquam id attingere patiuntur.
Circum Arimaſpi,Eſſedones,qui & Amaxobitæ,quum plauſtra pro domibus ha-
beant,nūcupati:&(ut paulo ſuprà diximus)cœruleo capillo, Agathyrſi,quibus mos
eſt ora artusq; pingere,ueluti quiſq; maioribus præſtat:& his quidem notis,ut ablui
nequeant:item cryſtallorum,adamantis,ſmaragdorumq; copia non mediocris,ac la
pillorum,qui ſint omnium precioſiſsimi. Neruis,qui & Neuri,fontium Boriſthenis
accolæ,ſtatum ſingulis tempus eſt,quo pro arbitratu ſuo,in lupos,iterumq; in eos,
qui fuerant,mutentur. Eſſedones,hæc ultima pietatis officia parentū funeribus exol
uunt,utpote qui eorum corpora laniant,pecorum uiſceribus immiſcent,abomina-
bili mox uoracitate abſumunt:capita ubi affabre expoliuere,auro culta,pro poculis
uſurpant. Hoſtium cutibus equos ſeq; Geloni ueſtiunt. Melanchlęni atra ueſte utun
tur,unde nomen illis inditum. Mars,omnium deus eſt,cui pro ſimulachro enſes &
tentoria dicant,humanoq; ſanguine ſacra faciunt. Plinius aliquantulum ab Ammia
no diſſentit,dum Neuros apud Hypanis fontes,Gelonos uerò & Thyſſagetas,Budi
nos,Baſilidas,& Agathyrſos ad Boriſthenis ortum fuiſſe aſſerit. Baſilides ab Hercu-
le & Echidna genus ducunt,quibus mores regij,& ſagittæ tantùm arma,atque ideo
tale ſibi nomen compararunt. Gerrus,Baſilidas Nomadasq; ſeparat. Hypanis per
Nomades & Hyleos fluit,qui à ſyluis ſumpſere nomen,& manufacto alueo in Bu-
cem deſcendit. Super Agathyrſos ſunt Nomades, deinde Anthropophagi,qui hu-
manis carnibus ueſcūtur,& idcirco execrabile nomen ſortiti. A Mœotitarum tergo,
à quibus palus nomen accepit,ultimi ſunt Arimaſpi. Poſtea Riphæi montes(ut pau
lo ſuprà dictum)ubi aſsiduis niuis caſus in pinnarum ſpeciem,hæc regio Pteropho-
ros appellata,quia pinnarum more caſus niuium,homines interficiant:ubi denſa ca
ligo,ac gelidis aquilonibus perpetuus rigor. Poſt eos,ultra aquilonem Hyperborei,

qui quum ultra uitæ terminum degant, hoc ſibi nomen inuenere. Regio eorum apri ca, felici temperie, nullus hic noxius afflatus: pro domibus nemora, luci, cultusq; deo rum, publicam priuatamq; diſcordiam ignorant, item morbos. longo æuo ſatiati, è quadam rupe ſe in mare deturbant. hoc ſepulchri genere utuntur. Quidam eos in pri ma parte littorum Aſiæ poſuere: alij medios fecere eos inter utrunque ſolem, antipo dum occaſum, exorientemq; noſtrum: quod nullo modo fieri poſſe, tam uaſto mari interueniente Plinius aſſerit. Si qua ſcriptoribus danda fides, ſemeſtrem hi lucem ha bent, matutinis ſerunt, metunt meridie: quum Apollinem præcipuè colerent, primi tias frugum Delon mittere ſolebant, quas uirgines hoſpitijs gentium per aliquot an nos uenerabiles ferebant: at ubi hoſpitij fides uiolata fuit, in proximis accolarum fini bus ea deponere conſtituêre. Vltra Riphæos montes in littore ſeptentrionalis Ocea ni, unius diei nauigationi Bannonia eſt inſula, in qua ueris tempore fluctibus iacia tur electrum, ſi Timæo credimus: deinde eſt Amalchium (ut Hecatæus ait) à Paropa niſſo amne, quod illius gentis lingua congelatum mare ſignificat: Philemon Marma ruſſam à Cymbris, id eſt mare mortuũ, aſſerit appellari. Hæc eſt Cronium, & Baltiam immenſæ magnitudinis inſula: quam Pythias, Baſiliam, quaſi reginam inſularũ no minat. Sunt & Oomæ, in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuunt. Neq; deſunt aliæ, in quibus equinis pedibus homines oriuntur, Hippopodes dicti. Item & Sane ſiorum inſulæ, ubi nudi homines: & aliæ, in quibus prægrandes ipſorum aures tota corpora tegant. Mox quum Oceanus in Sarmatiam Germaniamq; curuatus, Co danum ſinum faciat ingentem, Scantiam (quam plerique Scandiauiam uocant) in comparatæ magnitudinis inſulam oſtendit: cuius portionem, ubi Hilleuionum gens per quingentos diffuſa pagos, habitat, orbem alterum appellant. Quare ſi Getæ inde promanarunt, quos Gothos dicimus, & totam ferè Scythiam inundarunt, nemini profectò mirum uideri debet. Hæc ad Viſtulam uſque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, & Hirris quondam habitata, cuius ſinus Cylipenus dictus eſt. Subſequens ue rò Lagnus, Cymbris conterminus. Prima nunc eius Sarmatiæ partis, quæ Polonia di citur, ciuitas eſt Graccouia†, à Gracco ciue Romano nominata: innumeræq; aliæ, Craconia. quibus parietes & muri ſunt lignei: ſed Graccopolis, clariſsimum habet ſcientiarum omnium gymnaſium. Noſtro autem tempore, prima Sarmatiæ pars, quæ Iazygibus eſt finitima, Polonia dicitur: quæ uerò ab oſtijs Viſtulæ per ſinum Venedicum exten ditur, Pruſia nominatur. Libonia per idem littus poſt eam in ſeptentrionem propa gatur. Lithuania, à Pruſiæ tergo Venedicis Bodiniſq; montibus circumducitur. Poſt Poloniam, uerſus Tanaim, Amaxouitæ, quos Maſſagetas eſſe dicimus. Vltra Lithuaniam uerſus Tanaim, Tartaria uera eſt, id eſt Alania. A mediterranea Sar matia deſcendendo ad Mœotida, Tartaria falſa. Poſt Poloniam & Maſſonitas, ſi flectatur ad mare Ponticum & Mœotidem, Ruſsia eſt, uel Rutenia: eiuſq; populi, Ruteni, ad Tanaim uſque, inter montes ac mare, Mœotidaq; paludem protendun tur: ijdem olim Roxani, Roxolani ue dicebantur. Peucinorum & Baſternarum regio eſt, quæ à Peucinis Carpathijſq; montibus incipit, & inter Iſtri Boriſtheniſq; oſtia ad mare Euxinum protrahitur. Cæterum ubi de Sarmatia Europica ſatis dictum eſt, ad Iazygas reuertamur: ac regiones, quæ Danubium, Pontum, Mœoti dem, Tanaimq; tangunt, quando de mediterraneis Scythis nonnulla retulimus, ri tè proſequamur. Iazyges, quos inter Germaniam & Daciam ſuprà diffiniuimus, pa trijs ſedibus eiecti, Metanaſtæ, id eſt exules, cognominati ſunt: quibus olim oppida hæc, Vſcenum, Bormanum, Abiuta, Parca, Tricſum, Candauum, Paſsium & Par tiſcum, & nunc Agria, innumeriq; pagi. Agria, ab Agrianis Illyrici populis, qui à Triballorum tergo habitabant, & condita & nominata eſt, qui traiecto Danubio in Partiſcorum agro conſedere, haud procul à Tibiſco amne. Aliqui ab interflu ente fluuio, uel quòd gens agreſtis fuerit, & inurbana, nominatam putant. Tem peſtate noſtra hanc Vrbanus pontifex Agrienſis excoluit, qui diuo Matthia impe rante claruit, uir tanti conſilij ac ſapientiæ compos, ut apud Principem illum inui

Theſaurarium nunc uocant.

ctiſsimum, primum locum obtineret, omnia regeret, quæſturam perpetuam† gereret, & per multos annos prætorij præfecturam, quem Palatinatum dicunt: nec Viennæ quidem Alamanicæ pontificatu caruit: procero corpore ac obeſo, aſpectu liberali ac uenerãdo, probitate ſumma, moderatione non mediocri, inaudita negociorum laborumq́ tolerantia, profuſa liberalitate, & amore fuit in ſtudioſos non mediocri: uniuerſas Principis curas obibat, imperium, & omnia é ſententia gerebat, nullius unquam ocij particeps, ut æternam domini ſibi gratiam compararet: iniuriarũ ſuarum diſsimulator egregius, & præ animi magnitudine, iræ ac indignationis uictor indomitus, omnia æquo animo perferens, utriuſq; fortunæ pari æquanimitate tolerator: amantiſsimus ſuorum, amicis deditiſsimus, uir gratiſsimus omnium, & cumulatiſſimus relator gratiarum: cui triginta milia circiter aureorum quotannis prouentus erant, ex quibus præter corpori neceſſaria, nil recondere uoluit: aulam ſemper frequentiſsimam nitidamq́ habuit, maxima nobilium principumq́ familia refertam: in menſa lautiſsimus, parciſsimus in ueſtitu: ueſtem ſolennem nunquam tulit pluris, quàm quæ triginta aureis uæniret, octo aureorum toga forenſi & domeſtica utebatur. In cæteris uerò rebus, uel quæ ad diuinum honorem, uel ad humanam pietatem beneficentiamq́ facerent, uſq; adeo magnificus & profuſus, ut neminem illi parem eo tempore Pannonia uiderit. Præterea liberalitate, æquitate, temperantia, religione, miſericordia, comitate, magnificentia, fide, ac dignitate tanta, ut omnes in amorem obſeruantiamq́ ſui iure conuerteret, & alliceret. Sæpe patrem illum optimum dicentem audiui, ſe nil præter lautum uictum, corporisq́ tecturam, ſibi ex hac uita uſurpaturum, cætera quæ ſuperarẽt, ſe in Dei honorem, & alienam utilitatem erogaturum: Nobilia paſcebat & fouebat ingenia, pauperes & calamitoſos mira beneficẽtia complectebatur: in literario ludo multos alebat, templa ædesq́ magnificas erigebat: ſuas eccleſias ſuperbis non modò ædificijs, uerùm etiam aureis ueſtibus ſcyphisq́ argenteis mirifice exornabat. Ita uixit, ut non ſuæ, ſed alienæ utilitati uixiſſe uideretur: & ſemper eſſe, quàm uideri maluit. Nemo quanti fuerit Vrbanus, admiretur, quum tantum regem ſapientiæ ſuæ præceptorem habuerit: & qualis ille fuerit, hinc quiſq; conijciat, quantæ molis erat diuo tam abundè ſatisfeciſſe principi. Hic igitur non ſolum uirtute, ac dignitate ſumma, ſed optima nepotum turba, uir omnium iudicio feliciſsimus potuit appellari: é quibus Stephanus Criſpus erat, nunc Syrmienſis (ut aiunt) epiſcopus declaratus, humanitate ſumma, moribus nobiliſsimis, item magna bonarum artium doctrina præditus, qui Vrbanum auunculum omni ex parte referebat.

Poſt Agriam, ut ad diuerticulum redeatur, Caſsionia eſt, à Caſsio Romano ciue nominata, urbs hercle clariſsima. Et ad Metanaſtarum caput, Piſonium in Danubij ripa ſitum, quod pari modo conditoris nomen referre gloriatur, non parum Romanæ redolens nobilitatis. à Piſone nanq; nominatum, qui Pannonijs præfuit, & Thraces ad Myſios deficientes domuit, quorum captiui in uincula coniecti tantæ feritatis erant (ut ait L. Florus) ut catenas dentibus morderent. Aliqui à Piſone, Frugi etiam cognomento, qui à Valente fuit interfectus, uocatum opinantur. Hinc triginta milibus paſſuum Trenauia, & remotius in mediterraneis Nitria Bochi fluminis accola præcipiti curſu Danubiũ influentis. paulo ſuperius in eadem ripa Golgotium, quod Scythica lingua Libera ciuitas interpretatur: item Trencenium, & Zolinum, ſub Piſonio. Quum Danubius in plures alueos diuidatur, uariæq́ inſulæ fiant, ex his nobilis habetur Samaria, quæ Scythia dicitur, & Comaron, priſcorum Scythiæ Aſiaticæ populorum nomina referentes. Arx ibi ad caput munitiſsima, & diui Matthiæ regis ingenti ſumptu elaborata, horti quoquè regij, & uiuaria multa, amœniſsimiq́ pagi. Deinde unius diei iter Vatia, à Vato eremita in Danubij eremo degente, nominata, uel à Bacia quondam iuxta Butrotũ ſita: ego autem à Vacianis puto, ſuperioris Pannoniæ populis, quos Ptolemæus planè commemorat. Hæc ſuo antiſtite Nicolao Bathoreo, uiro nobiliſſimo, oratore ſummo, Italicis moribus & diſciplinis ornato nunc maximè gloriatur. Vetus nanq; Bathoreorum familia apud Vngaros magni ſem-

per habita,quam à proprio plerique pago,nonnulli à Batho Pannoniæ rege(cuius
memor eſt Strabo) unà cum pago & Batia ciuitate dictam eſſe arbitrantur. At Ste-
phanus Bathori Dacorum tranſalpinorum dux,geſtorum bellorum gloria haud mi
nus nunc domum illuſtrat:qui quum unà cum collega ſuo Paulo Kiniſio,diui Mat-
thiæ ductu & auſpicijs in Turcorũ expeditionem proficiſceretur,deleto ingenti ho-
ſtium exercitu, perpetuam ſibi laudem comparauit. A Bathia triginta milibus paſ-
ſuum in eadem ripa remotum eſt Peſtum†, in Budæ nouæ conſpectu ſitum:ac Peſti Peſch.
Italici quondam nomen imitatum,& à Peſtanis fortaſſe militibus,uigente quondam
Imperio Romano ædificatum.In montibus uerò Sarmaticis,qui Metanaſtas à Polo
nis diuidunt,Cremnicia,Scemicia†,Solium†,Biſtricia:in quibus auri ſunt altiſsimæ Selmecz.
argentiq; fodinæ,reginæ Beatrici Matthia rege dono datæ. Poſt Iazygas iuxta Da Zoliom.
nubium Dacia ſuccedit,inter Tibiſcum & Hieraſſum Tyramq; effuſa,& ab Axiace
fluuio à tergo à Sarmatia diuiſa:in qua in primis Marmacia,unde Tibiſcus oritur in
Carpathijs montibus collocata,quam Marmariſſam nunc appellant: ubi ſal,mar-
moris inſtar effoditur,& tanta quidem copia,quanta uniuerſæ Scythiæ ſatis eſſe poſ-
ſet:ne procul quidem hinc aqua inuenitur,in qua demerſum ferrum uertitur in cu-
prum. Vetuſti Daciæ populi fuere Tauriſci,Cœſtoboci:ſub his Predanneſii,Ratace
ſii,Cauconeſii,Potulaceſii,Saldeſii,Cragiſſii,Biepheſii,Senſii,oppida quoq; uetera
Rauconium,Zerabora,Liziſſis,Tibiſcum,Decidaua, Vlpianum, Vlpi Traiani co-
lonia.Eodem nomine aliud Vlpianum in Myſia ſuperiore commemorant:nam Cri
nitus,Vlpius Traianus quum Myſios & Dacos domuiſſet,in ſuæq; uictoriæ monu-
mentum Nicopolim in Iſtri ripa condidit,& præ cæteris has colonias deduxit,quas
à ſuo nomine denominari iuſsit.Item in Danubio pontem erexit,opus perquàm ad-
mirabile,ut Dion in Traiano ſcribit,cuius hodie quoquè pilæ nonnullæ ſpectantur:
ad quem in ulteriore parte Danubij Seuerinum† eſt oppidum,à Seuero Imperatore Zeurin.
conditum:quod magno adhuc præſidio aduerſus Turcorum impetum Vngari te-
nent.Et Singidaua,Acmonia,Arcina,Zeuma,Dierua,Druphegis,Paroliſſum,Na
puca,Patruiſſa,Prætoria Auguſta,Salinæ,ubi nunc fortaſſe Marmaruſſa,quæ olim
Marmacia:item Marcodaua,Appulum,Ziridatta,Aquæ,Amutrium, Pinum, Ar-
gidaua,Comidaua,Sornum,Triphilum,Ramidaua,Thyaſſum,Carſidaua,Parida-
ua,Vtidaua,Petrodaſa,Zuſidaua,Notindaua. Trans montes Carpathios extre-
ma Daciæ regio ad Axiacem †fluuium uſq; producta,quam nunc Tranſſyluaniam† Haczek.
uocant pecoris,uini,frumenti,item auri & argenti feraciſsima,ubi amnes nonnulli Septem ca
aurea ramenta ferunt,auriq; fragmenta quandoq; ſeſquilibralia trahunt,quum mon ſtra.
tibus ſit undiq; circumſepta in coronæ ſpeciem,in ſyluis iubati boues,& uri,ac ſylue
ſtres etiam equi,utriſq; eorum mira pernicitas,at equi iuba ſunt ad terram uſque de-
miſſa,domeſticis per ſe eſt mollis alterno crurum explicatu glomeratio.Regionem
hanc habitant Scythæ†, partim Saxones & Daci,mitiores hi,aſperiores contrà illi. Zekell.
Olim Romanis Sarmaticiſq; colonis,ante Gothorum & Vnnorum eruptionem to
ta Dacia complebatur,ut ex multis antiquorum lapidum inſcriptionibus conijcere
potui,& ex hac præſertim,quæ in Tranſſyluania nuper inuenta eſt:

L.ANNIO FABIANO TRIVMVIRO CAPITALIVM,TRIBVNO LEGIONIS II AVG.
QVAESTORI TVRBANTIVM TRIB.PL.PRAETORI,CVRATORI VIAE LATINAE,
LEGATO LEGIONIS X FRETENSIS,LEGATO AVGVSTALI,PRIMO PRAEFECTO
PROVINCIAE DARCOLOMARVM, VLPIANARVM, TRAIANARVM, SARMATICA-
RVM D.M.CIVIS SABINIVS,MILES LEG.XIII.GLIBRES A RATIONIBVS VIXIT
ANNIS XXX CIVI VALENS DVVMVIR COLETCOMINIA,FLORENTINA, RA-
RENTES INEFFICACISSIMI PEVRIO SATVRNINO,LEGATO AVGVSTALI,PRAE
POSITO'QVE CONSVLARI COLONIAE DACICAE, SARMATICAE L. D. D. D.

Vltra Axiacem fluuium Peucini,Carpiani,Baſternæ ſunt,& Chuni,qui natali ſolo
eiecti in Vngariam uenerunt.& à diuo Matthia Danubij inſulam impetrarunt.Pau
co poſt tempore ſponte ſe orthodoxa fide noſtra initiarunt,Getæ uerò,quos Vala-

Aeneas chos nunc dicimus,Pius†Flaccos appellat,à Tranſſyluania incipientes inter Tyram
Syluius. & Boriſthenem fluuium,ad Euxinum uſqꝫ mare latius effunduntur. Pars uerò quæ
intra Tyram,Ieraſſum & Danubium includitur Moldauia,quaſi mollis Dacia,à iu-
nioribus nominatur:ſed Iſtro propior Montanina nunc dicitur. Daui enim & Daci
ijdem ſunt,ac una lingua utuntur. In Tranſſyluania quondam hæc fuere oppida,
Carcodunum,Metonium,Elpedana,non procul à Tyra,cuius accolæ Tyrogetæ di
cti:item Vibantenarium,Eractum,& metropolis eius Alba Iulia,à Romanis prius
condita,deinde ab Albanis Scythis inſtaurata Ladislao epiſcopo,præpontifice Vn-
garico,nobiliſsima Gercborū familia nato,uiro quidem probitate ſumma,non me-
diocri doctrina,pari eloquentia,regio nunc iſta cenſetur. hic cum fratribus quantæ
Sympoſiū ſapientiæ fuerit,& dignitatis,in Beatricis ſympoſio ſcripſimus:& ſi uita ſupererit,in
Beatricis. hac hiſtoria ſuo loco referemus. Vltra Peucinos Ruſſia,quæ Rutenia nunc dicitur,
tranſalpina regio,quam olim Bodini Amaxobijqꝫ,nunc Ruteni incolunt:quorum
Leopolis à Leone Imperatore pro parta Barbarorum uictoria nominatur,metropo-
lis profectò nobiliſsima,ubi celeberrimum uniuerſæ Scythiæ celebratur emporium.
In mediterranea uerò Dacia Varadinum,quod ſuo nunc antiſtite Ioanne,præſtan-
ti Bohemorum familia nato, tantopere gloriatur, ne iniuria quidem,quando ſum-
mo & libero fuit ingenio,animo excellenti ac magno,ineffabili comitate,liberalitate
ſingulari,ac fide in diuum Matthiam,cuius ſupremus conſiliarius erat,conſtantiſsi-
ma:nemini unquam nocuit,profuit quibus potuit,inimicos iniuriarum obliuione
& officio ſemper ſibi reconciliare ſolitus:maxima quæqꝫ ſui domini mandata è ſen-
tentia,præ nimia ingenij dexteritate,peregit:ubicunqꝫ fuit,ſemper oſtendit,quanti
Principis fuerit alumnus:nullam legationem obiuit,quam non honorificentiſsimè
geſſerit:quare diuo Matthiæ ita gratus eſt habitus,ut perpetuò eius animum ſibi ob-
Keuureuus ſtrinxerit. Varadinum Chryſus†fluuius interfluit,à Carpathijs montibus demiſſus,
qui quum ramenta aurea deducat,ab auro nomen accepit. Cæterum haud ab re fu-
turum arbitramur,ſi de Dacis aliquid ulterius exponemus. Daci ijdem & Daui ſunt,
Getiſqꝫ cognati,quando idem utriſqꝫ ſermo,quin etiam ex eodem loco prodiere:ſed
aliqui ex Scandinauia(quibus Iordanis,ac multi ſcriptores aſtipulantur) unà cum
Getis,quos Gothos dicimus:pleriqꝫ à Dais,qui ſunt in Scythia Aſiatica,ueniſſe con
tendunt. Daæ nanqꝫ(ut auctor eſt Strabo)Hircaniæ finitimi ſunt populi,qui Vnno
rum,cæterorumqꝫ Scytharum ritu,meliores ſedes quæſiuere. Quare Daci & Getæ,
non è Scandinauia,ſed ex Aſiatica Scythia,cum Occidentalibus Orientales populi
uetuſtiores fuerint,rectius proueniſſe reputantur. Quin & Dauorum & Getarum,
ſeruorum nomina Athenis tantopere celebrabantur. Solebant enim ſerui,ut Cappa
doces & Syri,à ſuis regionibus appellari. Nec deſunt,qui Dacos & Dauos, à δαΐς,
hoc eſt pugna,quum bellicoſiſsimi fuerint,nomen accepiſſe uelint. Getas uerò à ge-
ſis(quum S in T more Græco ſæpe mutetur) quæ Romana pila ſunt, appellauere.
Geſus enim,longus contus eſt,ut in Geticis Criton ſcripſit. Getæ in exortum ad Pon
tum uergunt:Daci contrà,uerſus Germaniam ac Iſtri fonteis. Quòd Daci,Daui ſint,
antiqua eorum oppida teſtantur,utpote qui in daua potiſsimùm exeant,ueluti Co-
midaua,Sergidaua,Decidaua,Marcidaua , quaſi Daua Marci,Decij,& Sergij. Sed
Getæ Græcis notiores,ſiquidem frequentius ad utranqꝫ Iſtri ripam commigrabant,
& modò Myſis,modò Thracibus immixti uerſabantur. Triballi quoqꝫ Thraciæ po-
puli,quum idem eis obuenerit,eaſdem ſæpe tranſmigrationes tolerarunt,& eo po-
tiſsimùm tempore,quum finitimi aduerſus inferiores inſurgerent. Dion Pruſeus,ſo-
phiſta digniſsimus,qui Apollonij Thianæi Eucratis Tyrij temporibus floruit,in Ge
tas,tanquam exul peregre profectus,Getica ædidit,ut Philoſtratus ait:ex quibus res
Getarum,quanti habitæ fuerint,facile poſſent intelligi. Cæſar Auguſtus aduerſus
Dacos,quinquaginta milium olim exercitum miſit,ac uix Danubij ripa prohibere
potuit. Aucto igitur plurimum Getarum & Dacorum imperio,ad ducenta homi-
num milia exercitum amplificarunt,traiectoqꝫ Danubio prouincias populi Roma-

ni

ni grauiſsimo bello infeſtarunt. Curio Daciatenus populi Romani ſigna tulit, ſed tenebras ſaltuum expauit. In Sarmatas uſq; Appius, Piſo Rhodopen, Caucaſum pene trauit Lucullus, ad terminum gentium Tanaim, lacumq; Mœotim: nec aliter cruentiſsimi hoſtium, quàm ſuis moribus domiti: quippe quum in captiuos igni ferroq; ſæuitum: ſed nihil Barbaris atrocius uiſum eſt, quàm quòd abſciſis manibus relicti, penè ſuperſtites uiuere cogerentur. Domitianus Imperator unam in Sarmatis expeditionem, cæſa cum legato ſimul una legione, & in Dacos duas neceſſariò ſuſcepit: primam, Oppij Sabini uiri conſularis gratia, quem ab hoſtibus oppreſſum ſenſerat: ſecundam, Cornelij præfecti cohortium prætorianarum, cui belli ſummam ipſe com miſerat. De Dacis, poſt bella uaria bis triumphauit: de Sarmatis, lauream Capitolino Ioui retulit. Tunc aras Flauianas ei dicatas Viennæ crediderim, quando Flauiæ gentis ille fuit: deinde quum Daci iterum defeciſſent, eos Traianus in ditionem ſuam redegit: & quum aſsiduo bello res Daciæ exhauſtæ forent, multas illuc colonias deduxit, in hodiernum uſq; diem Romanam linguam referentes. Neq; diutius id profuit, nam Galieni Imperatoris temporibus amiſſa eſt, quæ Aureliano deinde dedit originem: ſed Aurelianus Daciam, quam Traianus prouinciam ultra Danubium fecerat (ut Suidas & Eutropius ait) intromiſit, omni Illyrico Myſiaq; uaſtata: deſperans eam poſſe retineri, Romanos ex urbibus & agris Daciæ abduxit, eamq; in media Myſia collocauit, ac Daciam appellauit, quæ nũc ſuperiorem inferioremq; Myſiam diuidit: & quum illa antè in læua Danubij fuerit in mare fluentis, nunc in dexteram ab Aureliano tranſlata. Quin & Licinius Imperator à Galerio declaratus, è Dacia fuit oriundus. Daci quondam ſuperatis bello Bois & Tauriſcis, totam ferè Illyrici regionem deſolarunt: & Scordiſcos, olim Galatas appellatos, cum Illyricis & Thracibus promiſcuè uiuentes, grauiter infeſtarunt, deinde in belli ſocietatem acceperunt. Getæ, à Romanis (ut ait Plinius) Daci dicti ſunt, de quibus infrà latius diſſeretur. Dacia, Gothia, & quum à Gepidis Gothorum cognatis deinde occupata fuerit, etiam Gepida dici poteſt. Galieno imperante, Gothi Græciam, Macedoniam, Pontum & Aſiam deuaſtarunt. Danubius è Germaniæ montibus oritur, haud procul à Rauracis iugis, limitibus Rhœticis, per latiorem orbem protentus, receptis ſexaginta fluminibus ferè nauigabilibus, bis decies circiter milibus paſſuum uagatus, ſeptenis tandem oſtijs in Euxinũ mare deuoluitur: à dextra, Rhœtos, Vindelicos, Noricos, item Pannonias, Myſias: ad læuam, magnam Germaniam, Iazyges, Metanaſtas, Dacos & Getas habet. Nilo duntaxat inferior, glacie congelatus onuſta plauſtra, ingentemq; exercitum ſuſtinet: & tunc à naturæ deficit officio. Nam quum ad Pannoniarum defenſionem, tutelamq; Imperij Romani, naturæ iuſſu iam emerſerit, ne à ſæua Barbaria incurſaretur, ueſaniente bruma, ut Germanis & Scythis aliquantulum blandiatur, quando ſui ſunt accolæ, eorum pedibus calcari patitur. Quum Illyricum attingit Iſter, ab Iſtro rege nominatur: cuius duo filij, Elorus & Actæus, quos Philoſtratus (quem in Nouæ ciuitatis obſidione, diui Matthiæ iuſſu è Græco traduximus) *Philoſtratus.* ſcribit, ex Homeri ſententia, clariſsimos quondam habitos, Myſis Troianiſq; auxilio fuiſſe: item in bello, quod ad Troiam geſtum eſt, maximus Aiax aduerſos Myſos ſe, & unà cum Patroclo Achillem, aduerſus Hemum filium Martis, Diomedem, Palamedem, & Stelenum, aduerſus eos, qui ex Iſtro uenerunt, Atridas & reliquos oppoſuit. At Iſtri filij, Scytharum duces, qui Hectoris inſtituto quadrigis pugnabant, quum in hoſteis forti animo irruerent, Aiaxq; ſcuto acriter inſonuiſſet, deterritis, reſilientibusq; equis, turribus excuſsi, palantes Scythæ fugitabant: iſti uerò quum obſtinaciſsimè pugnarent, ambo cæſi. Ante eruptionem, Peuce eſt inſula, quam quum Baſternæ occupaſſent, Peucinorum accolæ montium, inſulam quoq; Peucen appellarunt à picearum ſyluarum multitudine, Peucini dicti ſunt. inferius & ſuperius inſulæ multæ, non pari magnitudine: quare præ cæteris celebratur primum Iſtri oſtium. Et Peuce deductum, Hieroſtomon dictum, quaſi Sacrum os: neque procul Iſtripolis, ab amne nominata. Iuxta Peucen, magna palus oritur: ſupra Iſtripolim

quoque lacus eſt tribus & ſexaginta milibus paſſuum ambitu, quem Halmirim uocarunt. In Peucinis igitur, interamnis Achilea† urbs eſt à Turcis nuper occupata, Achillis religioni deditiſsima: quam Leuca, Dromus quoq; (ut inferius oſtendetur) affirmat. Secundum, Narcoſtomum, à congelatis ſtupidisq; piſcibus, quorum magna ibi copia capitur, appellatur. Tertium, Caloſtomum, à lignis uel bonitate uocatum. Contrà à falſitate quartum, quod Pſeudoſtomum nũcupant: & inde inſula Conope, quæ à culicum multitudine ſibi nomen inuenit, & Diabaſis, à tranſitu nuncupata. Quintum, Borioſtomũ, quod ſpectat ad Boream. Stenoſtomum uerò ſextum, ſed anguſtum. Spireſtomum deniq; ſeptimum, quod ſpiras latius obducat, à palude nigra defluens, quam Tiſagolam Ptolemæus appellat: non procul, Arpis eſt ciuitas.

killie.

Poſt Sacrum, tria ora ſunt exigua & anguſta. Ephorus quinq; tantum Iſtri oſtia ponit. poſt ſeptena Iſtri ora, præter mare Ponticum uaſta planicies aperitur, aquarum indigua. Quam quum Darius Hyſtaſpis filius intraſſet, traiecto Iſtro, quum aduerſus Scythas bellum gereret, parum abfuit, quin cum exercitu toto deleretur: deinde Lyſimachus in expeditionem contra Dromicherem Getarum regem profectus, eadem neceſsitudine adactus, in hoſtis poteſtatem deuenit: at quum clemẽtem hoſtem nactus eſſet, incolumitate donatus abijt. In hac ſolitudine, omnes Scytharum ſunt gentes, ut Plinius ait: quarum alias tenuere Getæ, alias Sarmatæ, utpote Amaſſobij, aut Aorſi: alias degeneres Scythæ, qui à ſeruis orti ſunt, aut Troglodytæ. mox Alani ſunt, & Roxolani. Ab oſtijs Iſtri ad Tyram noningenta ſtadia interiacent: in medio ſpacio lacus duo, & quidem ingentes: altero portus loco uti licet, ore caret alter. Planiciei uaſtitatem Britholagi † habitant, à leporum grauitate nominati: oppida uerò Tremes, Cepolium: montes Macrocremnij, Claros, & prope Tyram Hermonactus. Sed hinc hiſtoricorũ magna diſſenſio: aliqui ſunt qui Getas, quos Gothos dicimus, è Scandia profectos, inſulam fuiſſe contendunt, tempore Tyberij. Aelius Cato, ex transiſtriana regione, quinquaginta Getarum milia in Thraciam habitatum deduxit: quæ gens, Thracum lingua utitur, & adhuc habitat, Myſiq; uocantur. Græci, ut auctor eſt Strabo, Getas, Thraces eſſe arbitrantur, ueluti Myſi: quandoquidem utrique Thraces, & quos nunc Myſos uocant, à quibus Myſi quoque illi promanarunt, qui in Aſia, inter Lydos, Phrygas & Troas habitant. Item ipſi quoq; Phryges, è Thracibus duxere genus, quum olim Bryges dicerentur, quemadmodum Medobithynos, Bithynos, & Thynos nominatos accepimus. Poſidonius de Myſis, Thracibus, & Getis multa refert admiratione digniſsima: quando religioni deditiſsimos, à carnibus abſtinentes, perpetuiq; cœlibatus non parua ex parte obſeruatores fuiſſe ſcribit: melle tantùm, ac lacte caſeoq; ueſci ſolitos, atq; idcirco Deicolas, & Capnobabas, ideſt fumi conſcenſores appellatos: nonnullos è Thracibus, qui ſine mulieribus uitam exegerint, Ctiſtas uocatos, quaſi creatores, honoriſq; gratia ſacroſanctos habitos, & omni denique libertate donatos. Menander ille Comicus idem ſentiens, Thraces (inquit) uniuerſi, nos præſertim Getæ: nam eorum indigenam eſſe, meipſe glorior, præ cæteris continentiam nimis agimus. Et ſubdit, E nobis uxorem ducit nemo. Quare Getis maximum fuit diuinarum rerum ſtudium, quod carnium quoque abſtinentia uehementer auxit. Poſt hæc, è Getarum gente quendam Zamolxin nomine, Pythagoræ ſeruiuiſſe ferunt: ab eo ne mediocrem quidem diuinarum rerum cognitionem didiciſſe: ad Aegyptios peregrinatum, nonnulla ſuis artibus addidiſſe: in patriam reuerſum, in ſummo honore apud ſuos habitum: auguria, prodigia, ſomnia præſagiuiſſe: proinde Regem Getarum ultrò animum induxiſſe, ut optimum diuinæ uoluntatis interpretem, ſibi in regni ſocietatem hunc Philoſophum adſciſceret: in primis peculiaris Dei ſacerdotem fuiſſe deſignatum, deinde pro deo habitum: ſpeluncam ſubterraneam, ac alijs inuiam ſubiuiſſe: nemini præterquàm regi, regijsq; miniſtris colloquendi feciſſe poteſtatem: ibi deorum more, oracula reddidiſſe: edicta ædidiſſe multa. Demum morem hunc ad Tyberij uſq; tempora perduraſſe, quo ſemper aliquis ſanctiſsimis præditus inſtitutis inueniretur, qui Regi conſiliarius foret, & pro

Herodotus libro IIII.

Nuil bizeuuck.

deo

deo à Getis coleretur. Cæſaris Auguſti tempore, qui aduerſus Byrebiſcam Getarum regem comparauit exercitum, Deceneas hoc honore in Sacro monte, cui Cogeono nomen erat, fungebatur. Quare ſi Græcis credimus, magna auctoritate præditis, & Getæ, quos pro Gothis habemus, è Thracibus duxere genus, quó nam pacto è Scandia, ſiue Scantia prorupere? Immo Iordanem, cæteroſq; ſcriptores, qui eum ſequuti ſunt, mentitos eſſe confitebimur: niſi fortaſſe Thraces quondam Getarum Myſorumq; progenitores, primùm eduxiſſe eos dixerimus: aut Apollodorum Eratoſthenemq; ſequamur, qui Homerum cæteroſq; ſcriptores antiquos Græcarum tantùm rerum notitiam habuiſſe fatentur, reliquarum uerò longè poſitarum peritia caruiſſe, quumq; flumina circiter quadraginta Pontum influant, neque Iſtri, neq; Tanaidis, neq; Boriſthenis, neq; Hyppanidis, neq; Phaſidis, neq; Thermodontis & Alidis, qui celeberrimi ſunt, feciſſe mentionē: ne de Scythis quidem, quos claros quoſdam equarum mulſores Lactiphagos Abioſq; nuncupat: & fortaſſe non immeritò, quando ea tempeſtate mare illud nulli patuit nauigationi. Proinde Axenon, inhoſpitabile nuncupatum, ex frequenti procella, & Scytharum immanitate, qui hoſpites immolare, humanis carnibus ueſci, & caluarias pro poculis uſurpare ſolebant. Pontus quondam inacceſsibilis erat, at ubi Iones in littore urbes condidere, Euxinus, benignus hoſpes appellari cœptus eſt. At quis nam Homerum Scythas ignoraſſe dicere auſit, ſi Lactiphagos, Abios & iuſtiſsimos nominarit, quum carros pro domibus haberēt, Nomades & paſtores eſſent, nulla laborarent auaricia, onus pro onere darent, uxores cum liberis è Platonis inſtituto communes haberent, nihil priuatum præter cyathum & enſem poſsiderent, miræ ſimplicitatis homines, nulla malicia & ambitione laborantes, contentos paucis, & longè nobis continētiores? His quondam moribus Scythæ præpollebant. At ubi mare à nobis nauigari cœptum, maritimi Scythæ noſtris moribus coinquinati, eos continuò deliciæ, uoluptates, maliciæ magnitudo, auaritia, malarum artium officina protinus inuaſit: mox deteriores effecti, hoſpites mactare, agere latrocinia, luxuria molleſcere, tractare ſordida lucra, dum manſuetiorem exterorum uitam guſtant, effœminari, corrumpere priſcorum mores, pro ſimplicitate maliciam inire, immutare ferè omnia. Quare uiri quondam ſanctiſsimi fuere Scythæ, ut Strabo aſtipulatur, ac tales, quales ab Homero ſcribuntur. Quin etiam Scythicam ſimplicitatem Perſarum, Aegyptiorum, item Babyloniorum & Indorum teſtantur epiſtolæ. Anacharſis philoſophus, & Abaris, qui ab Auaribus Vnnorum ſocijs duxit originem, & pleriq; alij in Græciam ſapientiæ cupiditate peregrinati, perpetuam idcirco laudem ſibi compararunt: qui gentile quoddam præ ſe ferentes inſigne, ingenitam iuſticiam, facilitatem, lenitatemq; redolebant. Alexander in expeditione aduerſus Thracas, quum Triballos incurſaſſet, Syrmiumq; Triballorū regem perſequeretur, in Peucem Iſtri inſulam confugientem, unde Syrmium poſtea denominatum eſt, nauigiorum inopia remoratus eſt: tranſgreſſus in Getas, captam eorum urbem ſubuertit: mox acceptis ab illa gente & à Syrmo rege muneribus, è ueſtigio ſe recepit ad ſuos. Dromicheres Getarum rex, quum ſucceſſorū Alexandri temporibus Lyſimachum infeſtantem cepiſſet, Ne mortalibus (inquit) talibus bellum infer, ſed potius pro amicis habeto. deinde hoſtem male meritum hoſpitaliter donatum dimiſit, taliq; beneficio eum ſibi perpetuò obligauit. Anacharſis uerò, ut Ephorus aſſerit, è Sacarum genere fuit, qui Aſiaticam Scythiam frugiferam incolunt: hic moderatione, prudentia, ingenijq; præſtantia inter ſeptem ſapientes annumerari meruit. Folles ignis exuſcitatores, bicipitem anchoram, rotamq; figularem inuenit, de quo multa Diogenes ipſe ſcribit. Sed quando in Getis & Scythis aliquandiu fuimus immorati, nunc ad diuerticulum redeamus. Harpis non procul à palude Thyagola, urbs quidem uetuſtiſsima, cui ab Harpyis nomen inditum. Phenæus enim (ut auctor eſt Homerus) ab Harpyis in terram Lactiphagorum, ideſt Getarum, ductus eſt, qui ſobrio uictu ſunt & parco, ſanctis legibus utuntur, externis inexpugnabiles & inuicti, ac nullo auariciæ morbo laborantes. Poſt Iſtri oſtia, maritimam Ponti uer

ſus

ſus Tanaim peragranti oram. Tyrus in primis fluuius occurrit. à cuius oſtio quingentorum ſtadiorum interuallo inſula Leuce, Achilli ſacra proſpicitur: de qua multa Philoſtratus è Protheſilai uerbis cognitione digna ſcribit: Neptuno Tethida pro nouo ſolo ſupplicaſſe, ut aliquam his qui è Theſſalia forent, incolendam inſulam daret. Hunc reputâtem Ponti longitudinem, nullam inhabitabilē inueniſſe, quum Iſtrum, Boriſthenem, & Thermodonta, qui immēſis perpetuisq́ gurgitibus in Pontum deferuntur, reputaſſet, uni ex his amnibus profluentem exaggeraſſe, in Pontoq́ inſulam ſtatuiſſe, eius longitudinem triginta fuiſſe ſtadiorum, quatuor uerò latitudinem: mox ibi preleas albasq́ arbores fuiſſe ortas, unde inſulæ nomen inditum: aliâs templum in mirum amœnitatis ornatum circumſtare: hæc deum Achilli ac Helenæ incolendam dimiſiſſe, ibi templum utriusq́ religioſiſsimum, & utriusq́ ſtatuas fuiſſe poſitas, quæ ſe mutuò non conſpiciunt: nam Helena ſpectat ad Aegyptum, quin & Neptunum & Amphitritas, item Nereidas, cæterosq́ amnium dæmones, qui in Mœotidem Pontumq́ conueniunt, ibi ſua coniugia frequentare: albas adhæc aues inſulam habitaſſe, & confirmaſſe nomen, omnes Græcos, cæterosq́ Barbaros Ponti accolas, tali ſeſe hoſpitio abſtinere: Achillem & Helenam ibi conuiuia agere, in cantibusq́ quotidie uerſari: mutuum amorem, Homerumq́ præconem perpetuo cantu reſonare. Præterea eſſe famam, mercatorem quendam hanc inſulam quandoq́ frequentaſſe. huic apparuiſſe Achillem, retuliſſe quæ ad Troiam geſta ſunt: grato hoſpitio, & lauto prandio excepiſſe: mox imperaſſe, Ilium nauigaret, Troademq́ puellam adduceret, quæ una è Priamidum ſanguine ſupererat: quod quum ille feciſſet, ab Achille mirificè laudatum, ac iuſſum, ut eam (quando Leucen mulieribus adire nefas erat) in ſua naui cuſtodiret: mercatorem ab eo, non ſine multa pecunia dimiſſum: neq́ adhuc ſtadium abnauigantem, puellæ ululatus audiuiſſe immaniter ab Achille diſcerptæ. De his hactenus: nunc ad Tyram fluuium reuocetur oratio. In eius oſtio turris Neoptolemi, & uicus Hermonactis appellatus. Nam Achillis filius, ut alii qui opinantur, iuxta paterna monumenta, ipſe quoq́ aliquid ædificare uoluit: quod non aſſentior: immo à Neoptolemæo Mithridatis filio nomen aſſumpſit, qui æſtate nauali, hyeme uerò equeſtri prælio Scythas ſuperauit: & ut exitum Tyra Getis obſtrueret, in Tyræ oſtio turrim erexit. Tyras, à Tyrijs mercatoribus dictos arbitror, qui lucri cupiditate ducti, non modò primi cum Ionibus mare Ponticum, ſed Hiſpanum quoq́ & Gaditanum penetrarunt, ut argentum, ſyluarum incēdio conflatum, è Pyrenæis montibus purpuræ commercio referentes, ſe ditarent. Phœnices, primi cymbam, & ſyderum in nauigando obſeruationem inuenerunt. Ad amnem urbs Tyros, quæ etiam Ophiuſſa dicitur, quum Ophœnicum dici debeat, à Phœnicibus nuncupatum. Aduerſo nanque flumine nauigantibus, à dextra Niconia, à læua eſt Ophiuſſa. Getæ, Tyræ accolæ, Tyrogetæ uocantur. Neq́ procul eſt inſula Parthiſama, quam Tyragetæ incolunt, à Pſeudoſtomo Iſtri oſtio centum triginta milibus paſſuum ſanè remotam. Mox Axiace, fluminis cognomine uocati: hi quum ſagittarij ſint egregij, quaſi ſagitta digni haberi debent. Vltra iſtos Crobogigi, ac Rhode flumen: item ſinus Sagaricus, & portus Ardeſus, à Tyra centum uiginti milibus paſſuum Boriſthenes abeſt, quem Boreæ robur interpretantur, quando inde defluit: nauigationi commodus, dulci aqua, piſcibusq́ optimis præditus. Huius lacus ingens, & oppidum, quod quindecim milibus paſſuum à mari recedit, eodem nomine appellatum: hoc à Mileſiis conditum, modò Olbiam, propter diuitiarum beatitudinem, modò Miletopolim uocarunt: optimum hic ſolebat haberi emporium, quo Græci Scythæq́ omnes confluebant: item in littore portus Achæorum. Ab Achillis inſula Leuce, centum uigintiquinque milibus paſſuum Cheronneſus abeſt, in gladij formam porrecta in tranſuerſum, quam ab exercitatione ducis Theſſali, Dromon Achilleum nominarūt. Agrippa, eius longitudinem octoginta milibus paſſuum conſtare aſſerit: uniuerſum illum tractum Tauriſci, Scythæ & Sarmatæ tenent. Succedit deinde Sylueſtris regio, & Hyleum mare, à ſylua, qua circumdatur, nominatum.

ἄξιοι τῶν τοξευμάτων.

Vniuerſa

Vniuerſa igitur regio (ut ait Strabo) quæ inter Boriſthenem Iſtrumq́ſuperiacet, prima Getarum eſt ſolitudo, poſtea Tyrogetæ, quos Sarmatæ ſubſequuntur, cognomento Iazyges, & qui Baſilici dicuntur, & Geurgi, quorum pars maxima Nomades, & paſtores, pauci terram colunt. Baſternæ mediterranea tenent, Tyrogetis Germanisq́ uicini, & à Germanis fortaſſe originem ducunt: diuiduntur in uicos plures, ac nationes: nam Adnobi quidam dicuntur & Syndenes Baſternarum. Qui Peucem Iſtri inſulam occuparunt, Peucini dicti. Roxani, ad Aquilonem recedunt, inter Tanaim & Boriſthenem campeſtria paſcuntur. Totus ille tractus Aquilonaris, è Germania ad portas uſque Caſpias, campeſter eſt & planus. Hanc planiciem, Ruſciam nunc uocant, in Albam Nigramq́ diſtinctam. Contra Roxanos expeditionem Mithridates Eupator miſit, Taſio duce, cum his pugnatum, qui maxima ex parte trucidati ſunt. Ex crudis boum corijs thoraces & ſcuta conficiunt, item ad lædendum enſe, arcu lanceaq́ utuntur. Ex hoc genere plures ſunt gentes. Nomades in curribus uitam degunt, per herboſam planiciem uagantur, tentoria ferunt pilo contexta, pecora ſecum ducunt, unde uictum carpant, quum lacte, caſeo carneq́ ueſcantur: & hos nunc plerique Tartaros uocant: hyeme ad Mœotim præ frigore deſcendunt, æſtateq́ per mediterraneos campos diuagantur: idcirco aſinis carent, quum animal ſit frigoris impatiens: boues quoquè cornua non habent, quum algori ſint obnoxia: equi puſilli, magnæ contrà pecudes: hydriæ congelata aqua, quamuis æneæ, tamen ſcinduntur. Itaque ut hæc ordine referamus, inter Boriſthenem & Hypanim, à montibus incipiendo Lenium eſt oppidum, Amadoco, Barſacum, Nioſſum, Azaaria, Sarurum, Serinum: metropolis eſt Olbia. Inter Hypanim & Carcinitem Tauroſcythę, Tamyraca. Deinde Achillis exporrecta peninſula in faſciæ ſpeciem, quemadmodū ſuprà diximus, ubi Bonus portus, Cephalone ſus, Myſiaris, Dianæ lacus, & Sacrum promontorium. A Dromi tergo ſinus Carcinites, qui peninſulā à Taurico Cheronneſo diuidit. Inter Carcinitem fluuium & Paſiacem Nauari, Nauarumq́ oppidum, deinde Taracaua, Paſyris, Hercabum, Tarocca, Carcina & Neontichum, quod Noua mœnia interpretamur, & mox Iſthmus Tauricæ Cheronneſi, inter Carcinitem ſinum Biciamq́ paludem interiacentis, in quo Traphros in primis oppidum, deinde Eupatoria, Batrace, Dandaca, Paruula, Cheronneſus, Criumetopon, in arietis frontem eductum promontorium, Corax, Lagyra, Iſtrianus fluuius, Theodoſia† urbs præſtantiſsima, Nymphæa, Panticapæum, Myrmacæum promontorium, Parthenium, Zenonis, Cheronneſus, & Heraclium à Romanis libertate donatum, Megarice quondam appellatum, quod quinque milibus paſſuum ambiente muro Græciæ mores cuſtodiuit. In mediterraneis uerò peninſulæ Tauricæ ſunt hæc, Cimmerium, Bion, Paroſta, Taurona, Paſteſgya, Illurata, Tyrictica, à Tyris poſſeſſa, Zephyrum, Partacra, Chytæum, Argola, Tabana. Heraclium autem Heracleinſium eſt colonia, qui Pontum accolunt. Eodem nomine Cheronneſus dicitur, quæ à Tyro fluuio ſtadijs quater milibus & quadringentis, ſi per mare nauigetur, diſtat. Parthenium, à uirgini cuidam dicato ſacello cum ſtatua, nuncuparunt promontorium: centum ſtadijs ab urbe abeſt, tresq́ portus effecit, ubi Cheronneſus exciditur. Pactorum portus eſt, anguſti quidem oris, in quo Tauri gens Schytica, aduenientibus inſidias latronum more tendere ſolent: poſt hunc alius portus eſt, quem Conuntem uocant: poſt hunc Cheronneſus eſt, urbs à parua Cheronneſo, in qua ſita eſt, nominata: libera quondam, ac ſuis uſa legibus, deinde à Barbaris infeſtata, eò neceſsitudinis adducta, ut Eupatorem Mithridatem aduerſum Barbaros bellaturum, ſibi præſulem & propugnatorem elegerit, qui ſimul in Cheronneſum miſit exercitū, & contra Scythas arma tulit: receptoq́ Scyluro cum filijs octoginta (ut Apollonides aſſerit) in Boſporonarum regum ditionem eam redegit. Contra Criumetopum promontorium ultra Cimmericum Euripum, Carambis opponitur Paphlagonum promontorium. In eadem regione etiam Cimmerius mons, ubi magnus olim Cimmeriorum apud Boſporanos fuerat potentatus. Et nunc iuxta Euripum Cimmericum eſt Capha

† nūc Caffa

pha

pha nobiliſsima Genuenſium colonia, quæ uniuerſæ nunc Sarmaticæ Cheronneſo ſuum nomen dedit. Panticapæum olim Boſporanorum metropolis erat. Cimmerij nanq; ad Ponti dexteram, mediterraneam regionem incolentes, in Ioniam uſq; diſcurrebant, deinde à Scythis eiecti ſunt, & Scythæ à Græcis. qui has ciuitates habitarunt, uocantur. Boſpori fretum inter Panticapæum & uicum Achilleum eſt uiginti ſtadiorum, & congelato freto pedibus utrinque tranſitur. Quare quodcunq; Mœotidis oſtium continet, Cimmericum ſinum appellant. Contra hunc obſtare Trapezuntem montem ferunt, qui ciuitati ad Tybaraniam & Colchidem pertinenti nomen dedit. Poſt hunc Theodoſia in uberrimo loco ſita, & à conditore ſortita nomen, cui portus eſt centenarum capax nauium: deinde Panticapæa ciuitas Boſporanorum, in Mœotidis ore poſita. Interuallum, quod inter Theodoſiam & Panticapæum eſt, quingenta & triginta ſtadia non tranſcendit, multis uicis inſignibusq; habitaculis, & mira fertilitate præditum: in medio Nymphæum cum optimo portu. Panticapæi arcem à Mileſiis conditam legimus, hæc Leuconis, Sagauri & Pariſadæ temporibus, unà cum uniuerſa Mœotidis ora ſub regali imperio regebatur. Pariſades autem regum ultimus, quum grauiſsima Barbaris tributa pendere nequiret, Mithridati tradidit imperium: ipſe inter deos deinde relatus, uicto Mithridate in populi Romani ditionem uenit. Os Mœotidis, quod Boſporus Cimmericus appellatur, in anguſtiſsimum terminatur Euripum. Achilleus uicus Parthenio, qui in Aſia eſt, obijcitur. Cheronneſi regio in mare declinans, Theodoſiam uſque, tota frugifera & campeſtris, ubicunq; colitur: ter decuplum legitur, centum & octoginta modiorum milia frumenti, nomine uectigalium Mithridati Eupatori ſoluebantur: quin & cum Aſiaticis locis circa Syndicen attingentibus, argenti talenta circiter ducenta milia. Græci ueluti à Mœotide ſalſamentaria, ita frumentarios hinc commeatus accipiebant. Leuconem Cheronneſi regem, ducentas ac decem modiorum myriadas Athenienſibus è Theodoſia ferunt tranſmiſiſſe. Quum ſupra peninſulam Tauricam ſint Nomades, qui equinis carnibus aluntur, & uarijs incurſationibus non perſoluta tributa uindicabant. Aſſandrum, Hypſicrates, in Iſthmo murum mille trecentorum & ſexaginta ſtadiorum ſpacio ad meridiem uſque, ad ſingulaq; ſtadia turres decem erexiſſe ſcribit, ut Barbarorum impetum propulſarent: qui agros colebant, maiore comitate, melioribusq; moribus eſſe: contrà qui in maritimis obuerſabantur, lucri cupiditate, à latrocinijs ac iniurijs minimè abſtinere. Scylurus, ſuiq; filij arces duas erexerunt, quibus ad diſcurſandum aduerſus Mithridatis duces utebantur: quorum Palatius alter, alter Chabus dictus eſt, contrà uerò Diophantes, qui Mithridatis Eupatoris ductu & auſpicijs in peninſula Taurica bellum gerebat, Neapolim ædificauit & Eupatoriam. A Cheronneſitarum muro quindecim ſtadijs iuxta promontorium lacus ſalſus eſt, ſalinasq; multas reddit. Auguſti tempore hæc omnia Boſporanis regibus, quos populus Romanus inſtituerat, obtemperabant. Sarmatarum item & Scytharum mos eſt, equis, ut obtemperatiores habeant, teſtes execare: quoniam parui ſunt, & miræ pernicitatis & peruicaciæ: uenatione delectantur, in paluſtri regione ceruos & apros, contrà in campeſtri capreas & onagros habent: item belluam albo corpore, uelocitatis eximiæ, magnitudine inter ceruum & arietem, tantũ naribus haurientem aquarum ac ſeruantem, quantum ad carpendum in aridis campis pabulum ſatis eſſe poſsit: hanc colon dicunt. Taurica igitur peninſula, quam triginta quondam populi incoluere, eiusq; iuga Scythotauri tenuere, Peloponneſo perquàm ſimilis uiſa eſt. Poſt hanc Bece palus eſt, à Mœoti petroſo dorſo diuiſa. Panticapæum, Bucum & Gerrhum, è diuerſis regionibus confluentes recipit. Gerrhus enim Baſilides Nomadesq; ſeparat, Hypanis uerò Nomades ab Hyleis, ut Plinius ait. Inter Bucum & Gerrhum Torercadæ habitant, ubi Acra oppidum: & ultra Gerrhum, Cnema Agarusq; fluuij. Deinde Lucus & Porites amnis, inter quos Roxolani, cum Hygræo oppido. Ad Poritis ora, Caria eſt, Tanaidis oſtijs uicina. Tanaim uerò Tanaitæ accolunt, Mediterranea uerò, Oſyli, Ophlones & Idræ, item Alexandri Cæſarisq; aræ.

Interiora

Interiora loca mōtibus circumſepta, ad Boriſthenis caput, Neuri, Geloni, Tyſſagetæ, Budini, Baſilidæ, & (ut ſuprà diximus) Agathyrſi. Super eos alij Nomades & Anthropophagi, à Buce ſupra Mœotim Sarmatæ & Eſſedones. Reliquum eſt, ut poſtquàm Europicam ſcripſimus, nunc ad Scythiam Aſiaticam tranſeamus. Vltra Tanaim Aſiatica Scythia ſequitur, apud ſcriptores pleroſque ampliſsimos ſortita fines. Nam ab occidente Tanai, à meridie Corace Caucaſoq; monte, & ſinu Caſpio à ſeptentrione, ac ſolis exortu utroq; Oceano occupatis Seribus terminatur. Hæc bifariam diuidetur, altera intra Imaum, extra Imaum montem altera collocata: quin & à meridie Colchide, Iberia & Albania circūdatur. Sub aquilone ſi declinetur ad exortum, Hyperborei montes occurrunt, quorum accolæ ſunt Baſilici, Sarmatæ & Zachatæ: ex his fluuius Rhas† defluens poſt longos errores in Hyrcanum deniq; mare demergitur. Sub Zachatis, Sbardeni, Perierbidi, Chenides, Saraceni, Iaxamatæ, Pſeſsij, Themeotæ, Nauari prouincia Mithridatis, item Tyrambæ, Aſturcani, Zyngi, Arichi, Conopſeni, Meteni. Agoritæ, Saranæi, Thuſci, Hyppici montes & Ceraunij, Columnæ Alexandri, Melanchlæni, Sapothrenæ, Scymnitæ, Sirrhani, Sacani, Amazones, Orinæi, Bali, Serui, Diduri, V di. Omnes Tanaim & Rhan fluuium interiacēt, qui quum Sarmatæ ſint omnes, Scytharum more degunt, ciuitatibusq; carent, præterquàm iuxta Tanaim, & in maritima Mœotidis ora Exopolis, quaſi urbs extra amnem poſita, & Nauaris, Paniardis, Patarua, Azara, Azabites, Tænia, Tyraniba, Geruſa, Mapeta. In mediterraneis uerò, Anthis, Duruba, Coruſia, Ebriapa, Saraca, Abunis, Naſimia, Almia. Mœotidem ab Aſiæ parte, à Tanai ad Achilleum uſque uicum Cimmericum & Syndam, amnes influunt, Marubius, Theophantus, Rhombites maior & minor, Atticites, Badis & Bardanes. Ad Tanaim lacus eſt & ciuitas inter duo amnis oſtia, ſeptuaginta inter ſe ſtadijs diſtantia, eo nomine appellata, à Boſporanis Græcis condita, quam Polemo rex nactus, haud facile imperata præſtantem, Tyberij tempore diripuit. Nomadum Aſiæ & Europæ, qui pelles & mancipia ferebant, item nauigantium Boſporanorum cōmune fuit emporium. Contrà uerò inſula iacet Alopecia, mixtorum hominū domicilium, quæ à uulpium multitudine ſibi nomen inuenit. Terreſtri itinere euntibus Rhombites maior & minor occurrit, ubi optima piſcium conditura. Tanais, qui Nilo contrarius fertur in Mœotida, ut ait Strabo, certis fontibus caret, poſteri uerò Coſmographi, è Riphæis hunc montibus promanare affirmant, Nomades, frigora, regioniſq; difficultas facit, ne ſuper eius oſtia uerſentur indigenæ. Alexander ſuperato Caucaſo monte, uicto Dario, Sogdianis Bactriſq; in poteſtatem redactis, ad Tanaim amnem peruenit, ut ſubacta Aſia, Europæ manum inijceret, ubi quum Macedones incompoſito agmine diſcurrerent populatum, à Scythis, qui de proximis montibus decurrerunt, grauiter oppreſſi ſunt, pluresq; capti, quàm occiſi: potiti uictoria captiuos in montes referūt, ubi latronum circiter uiginti milia uerſabantur. At hi mox ab Alexandro obſeſſi, dum fundis & ſagittis cum Macedonibus pugnam conſerunt, imperatorem grauiſſimo cruris uulnere afficiunt: deinde facinoris pœnitentia ducti, miſſis legatis & captiuos reddiderunt, & ſe ultrò dedidere. Quarto pòſt die quum ad urbem Marupenta ueniſſet, ſtadiorum ſeptuaginta ambitus, Auli Scythæ Barbarorum iuſtiſſimi, & à Cyri tempore hucuſque liberi, miſſis oratoribus ab eo pacem impetrarunt. Ad Europicos deinde Scythas Penindam amicum mittit, cui mandata dantur, locos contemplari, præſertim qui ſupra Boſporum incolunt, condendæ in Tanais ripa urbis ſedem eligere, explorare regiones, populorum multitudinem & uires conſiderare. Quod ubi factum eſt, poſt redactos in ditionem, qui defecerant, Bactrianos, urbem in ripa fluminis ſeptem dierum ſpacio mira celeritate perfecit, captiuis qui incolerent, repenſo dominis precio compleuit, eamq; Alexandriam appellauit. Scythæ, qui trans Tanaim habitabant, ſuis eam ceruicibus impoſitam rati, Carchaſim regis fratrem cum magna copiarū manu, ad diruendam nouam urbem mittunt. In ripa tunc Alexander tabernaculum habebat, nondum obducta uulneris cicatrice, ad traijcien-

† nūc Volga

dum Tanaim rates, quibus equites, & utres ſtramento refertæ, quibus leuioris armaturæ milites imponerentur, excogitarat. Quum hoſtes in aduerſa ripa conſtitiſſent, oratores mittunt, qui Alexandro conſulant, ne indomitam gentem de eo nunquam male meritam, & Aſiæ Europæq́ dominam adoriatur, ne'ue elatus tantum lubricæ Fortunæ confidat, ut altius ſubinde ruat, res præcoces ſemper fore momentaneas. Quum re infecta dimitterentur, ratibus triduo confectis, quæ duodecim milium numerum adæquarūt, equites imponit, equos roſtris alligari & natare oneratos leuius, armatis utres, obiectas rates ſubſequi iubet. Infeſtis hoſtibus Tanaim traijcit, mox eos non modò à littore repellit, uerum etiam quum certatim unuſquiſque pugnaret, paſſim fundit, fugatq́: arasq́ ultra Tanaim in Europa, perpetuum uictoriæ ſuæ monumentum poſuit. Vrbem Alexandriam eam eſſe reputarim, quam Exopolim Ptolemæus appellat. Rhas fluuius, quem è montibus Hyperboreis defluere diximus, mediamq́ interlabi Sarmatiam, è duplici fonte oritur, occidentalem alterum, alterum orientalem uocant. Inter fontes Modoche† ac Hippophagi iacent. qui equino ſanguine carneq́ ueſcuntur. Subduntur his ultra Rhan, Vaſſæi, Phthiriophagi, & regio Neſiotis. Aſiaticam igitur Scythiam ſicut ab occaſu Tanais amnis, ita à meridie Caucaſus mons ab externis nationibus longe lateq́ tuetur, quippe qui ſuo dorſo perpetuoq́ iugo diuidit Aſiam, atq́ hinc mare Cilicum, illinc Caſpium & Araxem, cæteraq́ Scythæ deſerta ſpectat: & quum huic Taurus connitatur, ex hoc fit, ut omnia Aſiæ flumina aut in Caſpium & Ponticum, aut in Rubrum Perſicumq́ mare deferantur. Alexander ſeptemdecim diebus Caucaſum ſuperauit. in Scythiamq́ prorupit, ubi rupes eſt ſtadiorum quatuor altitudinis, undique exciſa, in qua religatum Prometheum fuiſſe ferunt. Ad radices nouam urbem poſuit Alexander, quam ſeptem ſenioribus Macedonum dedicauit, & Alexandriam appellari iuſſit. In Caſpio monte portæ ſunt duplices, unde Scythæ & Amazones prorumpentes, per totam Aſiam ſæpe graſſati, ſæua imperia in Aegyptum uſque geſſerunt: alteræ inter Iberiam & Albaniam, ad mare Hyrcanum ſpectant alteræ. Præterea ultra Rhan, ad Imaum uſque montem iuxta Hyperboreos, Alani, Scythæ, Seciani, Rhoboſci, Aſmani, Pamardi, Canodipſa regio, Coraxi, Mologeni, Samnitæ, Orgaſi, Erymni, Aſcitæ, Norosbes, Rhymnicus mons & fluuius, Daix amnis, item Noroſſi, Aorſi, Iſartæ, Cathagæ, Scythæ, Ariacæ, Namaſtæ, Iaxartes fluuius, & Iaſtes, Sagaranceæ, Danabatæ, Latij, Oxij montes, & Oxindrangæ. Deinde Sogdianorum Bactrianorumq́ regio, ubi Characharta, Salate, Tribracta, Cabaris, Curiandra, Aſtatagna, Maracanda, Comara, Comi: item Alicodra, Aziata, Arate, Nigea, Parmide, Antiochia, Maſſagetæ, Margiani: iuxta quos ſex oppida modicis inter ſe ſtadijs in frenum domitarum gentium Alexander erexit, quæ nunc ſuæ originis oblita ſeruiunt, quibus olim imperarunt. Haud procul hinc mons fuit, præruptus undique & exciſus, triginta ſtadiorum altitudinis, qui una tantùm ſemita, eademq́ anguſtiſsima poterat adiri, uix centum & quinquaginta ſtadiorum circuitum amplectebatur: quò quum Arimazæus Sogdianus cum triginta milibus armatorum confugiſſet, commeatus biennij contuliſſet, ut hoc modo ſe à Macedonum ſeruitute uindicaret, mira Alexandri arte ac ingenio eſt ex illa petra cum uniuerſa multitudine deturbatus. ſubmiſſis nanque trecentis clam per rupem iuuenibus, inacceſſibile iugum occupauit.

Item iuxta Sogdianos & Bactrianos, Dacæ ſunt, unde Daci, qui Danubium attin tingunt, in Europa, ueluti & Comara originem duxere, deinde Chari, Oxiani, Drepſiani, Sabadi, Scordæ, Varni, Choraſmi, Alexandrini, Oxiani, & poſtremi, cæteriq́ populi, qui intra Sogdianos, Caucaſiosq́ montes includuntur. Ad aquilonem Noroſii Aſpaſiiq́ montes recedunt, poſt quos Macheregi, Tybiacæ, Zarathæ, Tabieni, Iaſtæ, Saxones, Aſpaſii, Scythæ, Galactophagi, qui lacte nutriuntur, & Saxones: ulterius Alabanni montes, poſt quos Maſſæi, Suboci, Abauorſi & Suebi: deinde Tapyrgi montes, Suebi, Auaræi & Arcatanacæ, qui Imaū montem attingere conantur. Inter montana Comedorum & Imaum montem Sacæ ſunt, qui ciuitatibus carent, in ſyluis

Modachia.

in ſyluis tantùm & ſpeluncis habitant, & Nomades iure nominantur, quando paſtores ſunt, ex quibus Maſſagetæ, Caratæ, Comari, Gruæi, Scythæ ac Byltæ, montibus undiq; circumſepti. Scythiam uerò quæ extra Imaum montem ſita eſt, ad aquilonem Abij, Anthropophagi, Garinæi, Rhabanæi, Sizyges, Damnæ, Anzacites habitant: item Aniba & Anzacia mons, deinde Seres & Oſſeres, Pialæ, Aſmitæi, Iſſedones, Throani, Caſia regio, Ithardæ, Ithaguri, Cathæ Scythæ, Chaurani Scythę, Batæ, Aſpacatæ, Baucius amnis, Sera metropolis, Solana, Ottorocora, Onoſana, cæteriq; populi, qui Ariam, Gedroſiam Arachoſiamq; attingũt. Oſſeres, Latinè ſyluarum nobiles, qui perfuſa aqua, frondium caniciem depectũt, unde geminus noſtris mulieribus datus eſt labor, fila redordiẽdi, rurſusq; texẽdi, tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitus, ut in publico (ut ait Plinius) matrona pelluceat. Seres uerò mites ſunt, ipſisq; diſſimiles, qui reliquorum mortaliũ cœtum fugiunt, quum cõmercia expetant. Hæc igitur Scythia eſt, quæ extra Imaum, quem illi muſcoſum interpretãtur, effunditur. Sed uniuerſam Aſiæ Scythiam temporibus noſtris tyrannus quidam occupauit, quem Magnum canem more patrio nominãt. Sacas, qui Comedo monte, & Iaxarte amne occluduntur, à Perſis hoc nomine donati, ita bellicoſos fuiſſe ferunt, ut uſq; in Hyrcaniam & Parthiam uagari, atq; inde prædas agere cõſueuerint: neq; deſerta ſiccaq; regione remoratos, quin & Parthos magnis uectigalibus ab his pacem mercari ſolitos, finitimos & remotos æquè multis incurſationibus infeſtaſſe, Bactrianos inuaſiſſe, occupaſſe magnam Armeniæ regionem, eamq; Sacaſman appellaſſe, mox Cappadociam & Pontum graui bello ſolicitaſſe, ex hoſtium manubijs celebraſſe feſta, demum à Perſarum imperatoribus fuiſſe deletos. Hanc Cyro Perſarũ regi gloriam eſſe datam, eum Sacas aſtu ſuperaſſe. Simulata nanq; hoſtium formidine, his caſtra lautiſſima opulentiſsimaq; reliquiſſe: hæc ubi occupauerunt, in crapulam & temulentiam incidiſſe: Cyrum ab inſidijs incautos adortum, ad internecionem uſq; omnes cæcidiſſe: diem illum patriæ deo dedicaſſe, quotãnis Perſas hæc ſolennia Bacchanalia ad ſtuporem uſq; producta celebraſſe. Athaſios & Choraſmos è Sacarũ & Maſſagetarum genere plerique uolunt: ad quos Spitamenes unus ex Perſis, qui Alexandro reſiſtere contenderunt, ſanè confugit: ſed hi poſtquàm ſe ab Alexandro uſquequaq; peti cognouerunt, aliquandiu per deſerta uagati, ad placandam tyranni iram Spitamenem obtruncarunt, caput ad eum miſerunt, taliq; facinore belli finem inuenere. Maſſagetæ, qui Margianis uicini ſunt, è Nomadum genere promanarũt, campos, montes paludes'ue habitant, bello aſperrimi, quando Cyrum non expauerũt. Per hos Margus amnis è Sariphis montibus defluens iuxta Rhibios, in Hyrcanum mare deuoluitur. Equum ſoli ſacrificãt, quem unicum eſſe deum ducunt: ſua cuiq; uxor, ſuſpenſa è curru pharetra, in propatulo coeunt: ſenio confectos in fruſta cædunt, abominabili uoracitate in humana uiſcera recondunt, rati illud ſepulturæ genus eſſe pientiſſimum: qui morbo perierint, auibus & feris exponunt, haud aliter ac ſi humanis ſepulchris indigni forent: utuntur arcu, gladio, thorace, æneaq; ſecuri, eorum ornamenta zonæ aureæ, aureaq; ephippia: ferro carent & argẽto, magna æris & auri copia: qui inſulas colunt, herbarum radicibus, fructibusq; agreſtibus ueſcuntur, ueſtes è libris arborum contexunt: qui paludes tenent, piſces edunt, è marinorum corijs taurorum ſibi indumenta parant. Contrà, montani religioſius degunt, quando carnibus non utũtur: ne lacte & lana careant, famem baca ſedant. Campeſtres ouibus ac piſcibus nutriuntur, bellicoſiſsimi ſemper habiti, alioquin ſimplices & puri, & in cõmercijs rerũ non aſtuti. Anthropophagi quibus humanæ carnis cibus eſt, mare accolunt, quod Thabin † uocant, triſtiſsima ſolitudine immanitatis ſuæ cauſa circũuenti. Saxones Aſiatici Europicis fortaſſe dedere genus, quamuis è Macedonũ gente promanaſſe contendunt. Hyperboreos & Arimphæos multi Aſiæ, Europæ nonnulli adſcribunt: de quibus fabuloſa multa Diodorus refert, cognitu minimè neceſſaria. Inter Iaxartẽ, & Sariphos Paropaniſoſq; montes, Sogdiani & Bactriani iacent, Oxo † amne diſcreti: Ocus per Bactrianos fluens, in Oxum tandem delabitur: utriq; quũ ab Alexandro defeciſſent,

† Tenger.

† Okar.

grauí bello domiti. Neq; procul ab his Gordiani, qui quidem omnes & uita & moribus parum à Nomadibus differunt: quamuis Bactriani aliquãto mitiores. Ne Onesicritus quidẽ uera ſcripſiſſe reputatur, qui Bactrianos ſenio morbo'ue confectos, canibus ad hoc ipſum alitis, quos ſepulchrales uocant, adhuc uiuos exponi ſolitos fuiſſe refert. Macedones, ut Alexandri gloriam augeant, apud Othum olei fontem ſe inueniſſe teſtantur. Fluuius per Sogdianos labitur, qui irrigata diu regione, in deſertam tandem arenoſamq; terram deliteſcit. Id ipſum de Ario, qui Arianæ regioni nomen dedit, Coſmographi referunt. Oxi alueum (quem in pleriſque locis in ſeptem ſtadiorum latitudinem effundi tradiderunt) Alexander dum Beſſum inſequitur Darij ſui domini interfectorem, ponte ex utribus facto traiecit. Bactria ſub imperio Macedonum, qui Perſas deleuere, ad ſecundum uſque Seleucum Antiochi nepotem retenta eſt: deinde Theodotus præfecturæ titulum mutauit in regnum, ſucceſſorem ſui nominis reliquit, qui cum Arſace Parthorum rege contra Seleucum coniurauit, regnum defendit: quod imperante Eucratide, nimis auctum & amplificatum eſt. Is enim à Demetrio Indorum rege grauiter obſeſſus, audaci uſque adeo fuit ingenio, ut cum trecentis tantum militibus, creberrimis eruptionibus, ſexaginta hominum milia uicerit, ſoluerit obſidionem: quintoq; menſe maximam Indiæ partem in ſuam poteſtatem redegerit: in regnum ſe recipiens, à filio, quem regni ſocium fecerat, interficitur: ſupra eius corpus, ne patrem, ſed hoſtem interfeciſſe uideretur, non modò currus actus, ſed ſepulchrum fuit interdictum. Vltra Sogdiam oppidum Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro ædita, ubi aræ ſunt ab Hercule & à Libero patre conſtitutæ, item à Cyro, Semiramide & Alexandro. Finis ab illa parte terræ, à Iaxartæ flumine includitur, quem Scythæ Schyttim appellant. Alexãder, militesq; eius hunc tantùm eſſe putauerunt, quem Demonax tranſgreſſus eſt, Seleuci Antiochiq; dux, qui hîc Didymæo Apollini aras poſuit. Margiana Bactris finitima, deſertis undique campis circumdatur, quam Antiochus Soter admiratus, delectum mille & quingentorum ſpacium ſtadiorum perpetuo muro circumſepſit: ibiq; urbem, quam Antiochiam appellauit, erexit: uites hic optimæ, quarum truncos uix duo uiri complectuntur, duorum racemi cubitorum. Tapyris mos eſt, poſt tres quatuor'ue filios, proprias alijs uiris uxores (Martiæ & Catonis exemplo) ſponte concedere. Hyrcaniam planam & opulentam, item pulchris exornatam urbibus aiunt, quarum Talabrota, Samaria, Carta & Cape ſunt potiſsimæ: uitis una, uini fert metretam: ficus, modios ſexaginta: frumentum è ſemine culmis decidente, ſine cultu naſcitur, & adoleſcit: maxima mellis copia ex arborum folijs defluit, in arboribusq; mellificatur. Quum in Hyrcania ageret Alexander, Thaleſtris Amazonũ regina, quam alij Myrintheam appellant, ei cum trecentis mulieribus protinus occurrit, liberos à rege quæſitura, tertiodecimo pôſt die, utero completo diſceſſit. Hyrcanum mare à Septentrione Scythæ: à meridie Medi, Hyrcani: ab oriente Margiani, Derbitæ ac Rybij: ab occaſu, Armenij & Albani circumſtant. Scythæ, à Caſpio mari incipientes, magna ex parte Dai nominantur, ut ait Strabo: qui magis ad ſolis exortum recedunt, Maſſagetæ, Sacæ, communiter Scythæ, frequentius Nomades uocantur. Ex Dais alij Parui, alij Xanthij, alij Pyſſuri dicti ſunt: Parui, Hyrcanis & eorum mari proximè adiacent: reliqui in Arianam uſq; regionem extenduntur. Ex his igitur Dacos Iſtrianos promanaſſe opinamur: neq; illis adſtipulamur, qui hos ab Iſtrianis promanaſſe putant: ne ſententiæ quidem noſtræ Strabo refragatur. Polycletus, lacum ibi eſſe, habere dulces aquas, ſerpentesq; nutrire aſſerit. Contrà cæteri ſentiunt Coſmographi, quando id Borealis Oceani ſinum eſſe uolunt, unde in mare uſque Indicum nauigare licet: oſtij utranque ripam tenere Scythas, reliqua uerò littora Scythas Scytharum'ue cognatos, utpote Albanos, Cauſios, Nariſcos ac Mardos, par eius cum Ponto magnitudo. Claudius, inter Mœotim Hyrcanũq; mare centum & quinquaginta milia paſſuum tradit eſſe interuallum: idq; perfodere eo tempore Nicanorem Seleucum excogitaſſe, quo à Ptolemæo Ceraunio fuit interfectus. nonnulli tre-

centorum ſeptuagintaquinq; milia paſſuum eſſe dicunt: Cornelius Nepos, ducentorum quinquaginta milia. Nunc autem Iſthmum Colchi, Iberes & Albani tenent, per quem Caucaſus † mons, quem Scythæ Graucaſum, quaſi niue candidum appellauere, uſque in Indiam excurrit. Pompeius Magnus, ut auctor eſt Plinius, ex Iberia ad Bactros uſque ad Aliertum flumen octo diebus ipſe peruenit, ubi Oxum influit, per quem deinde in mare Caſpium deuectus, ad Cyri amnis oſtia penetrauit, qui Armeniæ Iberiæq; fines interluit: à Cyro quinque tantùm diebus terreſtri itinere ſubuectis nauibus in Phaſim amnem deſcendit, per quem ſecundò in Pontum alueo delatus eſt. Ariſtobulus multas inde merces in Hyrcanum mare per Ocum amnem uehi ſolitas prodidit: deinde in Albaniam & Iberiam per Cyrim & Phaſim in Euxinum fuiſſe delatas. Ocus enim in Oxum defluit, qui diu uagatus, in Caſpium mare demergitur. Albani, qui ſunt Caſpij, maris accolæ, Nomadibus non modò genere, ſed uita quoq; proximi, paſtorales ſunt, & bello non inepti, mira ſoli fœcunditate præditi, ac Cyri præſertim amnis interfluuio: terra ſementem omnem, etiam domeſticum ſponte fert, ſine labore cultura'ue, bona omnia parit: ſemel ſata, bifera trifera'ue efficitur: Aegypti feracitatem exſuperat: aeris mira temperies: uites quinquennio putantur: in bimatu, nouellæ fructum ferunt: adultæ, uſque adeo fœcundæ, ut poſt magnam uini copiam, maximam in palmitibus luxuriam ædant: ne minori quidem fœcunditate ſunt pecora, homines pulcherrimi, ac magni corpore, ab albedine capillorum nomen ſortiti. Trogus ab Albanis Italis, qui interfecto Gerione Herculem ex Hiſpania redeuntem, ex Albano monte ſequuti ſunt, appellatos eſſe cenſet, & idcirco in bello Mithridatico ſui generis non immemores, Pompeij exercitum fraterno nomine ſalutarunt: ſimplex his ingenium, mercaturæ & cupiditatis expers: numerum ſupra centenarium non norunt, ponderum, menſurarum, urbanitatis agriculturæq; ignari: iaculatores ſunt & ſagittarij, arma, clypeus & thorax, item ferina galea: ſolem, lunam ac Iouem colunt, præſertim lunam, cuius templum Iberiæ proximum: eius antiſtes poſt regem, uenerationis obtinet principatum, ſacris præeſt ſeruis & regioni: è ſeruis multi numine adflati manticinantur: diuinaturus, per ſyluas diſcurrit, hunc ſacerdos perſequitur, ſacra'que catena deuincit, per annum alit, alitumq; ad aram deæ cum cæteris uictimis ducit in medium, mox à latere immiſſa cordi eius haſta perfodit, & ex moribundo captat auſpicia, quæ populo referat: ſeruum igitur mortuum, in piaculi ſpeciem omnes ſupergradiuntur. Albani ſenectutem præcipuè uenerantur, in uita defunctos pientiſsimi, præſertim in parentes: cum mortuis pecunias defodiunt, ex quo fit, ut pauperes ſint, & patrimonio careant. Quum ex Iberia in Albaniam ingreſſus ſit per Amyſenam regionem quidem aſperam & ſiccam, ad flumen Alazonium lætiferos ſerpentes habent, item ſcorpios & araneas, quarum alteræ cogunt ridendo mori, contrà uerò flendo ſuorum deſiderio alteræ, canes etiam excellentiſsimos ſuapte natura uenatorios. In his regionibus uigintiſex linguæ ſunt, unde fit, ut regum quoq; multitudo adoriatur, neq; cuiuis inuicem miſceantur. Sub imperio Perſarum fuit Albania, poſtea Macedonum, deinde Romanorum. Traianus Imperator his regem dedit, nunc ſub Magni canis poteſtate degit. Ab his Albani quoq; orti ſunt, quorum pars hoc tempore in Peloponneſo, pars in Macedonia iuxta Dyrachium planè conſedit. Quum Gothi Græcorum imperium afflixerunt, in eos pariter militarunt, deinde tædio militiæ affecti in Adriatico littore quieuere. Supra hos Ceraunia ſunt iuga, à tactu fulminum appellata. Quin etiam ea his adijcienda cenſuerim, quæ de Barbaris circa Caucaſum, cæteramq; montis huius regionem habitantibus uulgata, non ſine admiratione referuntur: neque mentitum aiunt Euripidem, qui natum (inquit) hos lugere propter ea in quæ uenit mala: at cōtra mortuum, quaſi uitæ laboribus perfunctum efferre, lætitia plurima ac iocis. Sunt qui pro magno ſæpe facinore neminem interficiant, ſed cum liberis exigant in exilium. Contrà ſunt Derbices, qui pro quibuſdam minimis delictis uita mulctant, terram uenerantur, fœmininum nullum mactant edunt'ue: eos iugulant, qui annum exceſſerint ſeptuage

† Hauſoni.

ptuageſimum,conſanguineorum carnes abſumunt,ſtrangulant anus & ſepeliunt: humant quoq; illos,qui ſeptuageſimum nondum annum nacti obierint. Signini in cæteris rebus Perſarum mores æmulantur: puſillos quidem & hiſpidos equos habent,qui equitem ferre nequeunt:quadrigis coniugantur,quarum mulieres à teneris annis exercitatæ ſunt aurigæ:in qua quidem arte quæcunq; edocta inducitur,poteſtas datur,ut cuicunq; uelit,nubat. Tapyrorum mos eſt,atras ferre ueſtes,demiſſasq; comas: mulieres contrà,candidas breuesq; crines. Inter Derbytas hi habitant, & Hyrcanos:fortiſsimi hac optione donantur,ut quamcunq; uelint,uxorem ducant. Caſpij ſeptuageſimum annum excedentem fame perimunt,in ſolitudine nanque illum exponunt,euentumq; longius proſpectant:felicem putant,quem è lecto diſtrahi conſpicantur:contrà,ſi à feris & canibus,quàm miſerrimum:ſi à nullo proſpexerint infeſtari, infelicem ducunt. Sed de utriuſque Scythiæ deſcriptione hactenus, quamuis id neminem latere uelim,regionum fines pro regnorum fortuna & uetuſtate mutari. Nunc autem quum lingua Sclauonica,non modò Dalmatiam & Illyricum,ac non mediocrem magnæ Germaniæ partem occuparit,ſed per Sarmatas & Getas effuſa,Tanais quoquè ripam attingere conetur,præter Vngaros ex interiore Scythia oriundos,qui ſe penitiſsimos Scythas inficiari nequeunt,quando eorum ſermone utuntur,ut mercatores plerique teſtantur:Ceni in Sarmatia,emporijs utriuſq; gentis gloſſema acceperunt, Scythiam ultra Tanaim retuliſſe uidentur. Noſtro autem tempore Vngaria ab Vnnis oriunda, cuius lingua quum Scythica ſit,ab omnibus finitimis nimium uidetur eſſe diuerſa,Pannonias & ultra Danubium Iazygum & Dacorum regionem ferè omnem occupauit:tellus quidem ſumma ubertate ſoli, & rerum omnium copia à natura donata,ubi aurum,argentum,ſal,lapillos,colores effodere licet:pecorum mira fœcunditas,in primisq; boum & equorum,item frumenti,pabuli,leguminis & pomorum abundantia,unde Pannoniam,à Pane deo paſtorum,uel à ſoli ubertate dictam arbitrantur. Aliqui uerò(quibus Appianus aſſentitur)à Pæone Antari filio,quem Pannona nonnulli dixerunt,Pannoniam nominarunt. Antarus autem ab Illyrico genitus eſt,quem ex Polyphemo & Galatea natum eſſe ferunt:quare multi Pannoniam & Pæoniam non temerè idem eſſe credidere: nam quam Latini Pannoniã, Pœoniam dixere Græci:neq; deeſt amnicorum copia piſciũ,& cupri confectura,in pleriſq; fluminibus auri optimi ramenta inueniuntur: quin & in uitibus aurifero ſolo ſatis,aurum quãdoq; legunt. Antiquæ urbes,Romanæq; coloniæ,quas ultra citraq; Danubium quondam ſpectare licebat,nequaquam hodie prẹter ueſtigia uidentur:neq; in Pannonia ſuperiore,quæ à monte Cetio inter Albanum montem & Danubium,ad Arabanem uſque fluuium effundebatur,qui apud Iaurinum Danubium illabitur:neq; in inferiore,quæ inter Ribios montes & Iſtrum,ad Taurunum & Danubij confluenta protenditur:quamuis Vngariæ ratione,utranq; Pannoniam inter Drauum & Danubium nunc collocant:priſcos populos & oppida recognoſcimus. Ad ſeptentrionem olim Azali,ad meridiem Latobici, ad exortum Victiani & Oderiates & Iaſſii,ad occaſum Coletiani:iuxta Danubium Iuliobona,Carnus,Flexum,Certobalum,Bregetium:in mediterraneis autem Sabaria, à Sabauaro fluuio nominata, item Rhiſpia,Sala,Murela,Sacarbaucia,Bregetium,Prætorium & Polentium:ſed Prætorium,à Prætoriana legione dictum,quæ pro Imperatoris prẹtorio & tabernaculo in caſtris ſemper ſtare ſolebat. Inter Sauum & Drauum,Nouidunum,Bononia,quę à Bois Galliæ populis nomen accepit,Lentudum,Corrodunum,Siſopa,Magniana & Zagabria,cui à terræ fœcunditate iure nomen eſt inditum: huic Oſualdus nunc præeſt antiſtes, nobiliſsimo Vngarorum genere natus,uir tanta modeſtia,grauitate ac eloquentia præditus,ut nihil in eo inueneris,quod non ſit perquàm laudabile,in ſermone prægustatus. multo altius ſapit, quàm oſtendit. ſuam præ humanitate diſsimulat ſapientiam,æquè ſcit utranque tolerare fortunam: & quum ſtudioſiſsimus ſit ubique decori obſeruator, & quum conſilio ac ingenij dexteritate polleat,potius rebus magnis agendis,quàm ſacro ocio foret idoneus

Moneus. Sed Zagrabia, olim Vicus Italicus dicebatur. Inter Albanum montem & Sauum, Patauium† interiacet, & Audatonium, item Vinudria, Sciſcia & Olimacum, Sogora & Viſontium. At Sciſcia, cuius pulchra adhuc extant monumenta, in inſula quaſi ſita eſt: quam dum bifido alueo Sauum ingreditur, Colopis officit, & quaſi à ſcindendo ſibi nomen uenari uoluiſſe uidetur. In inferiore autem Pannonia, ſub Arabane Amantini, Hercuniates, Araboſci: & Danubij hæc quondam ciuitates erãt accolæ, Curta, Salua, Carpis, Aquintum, Saluium, Luſſonium, Lugionum, Vocontium†, Teuthoburgium Teuthonum oppidum, Acumnicum†, Syrmium, Rhittium, & Taurunum, à Tauriſcis Gallorum genere natis appellatum. Berbas uerò, Iuollum, Murſella, Myſia colonia, Cibalis, Cornacum. Scordiſcorum ſunt oppida, quæ unà cum Syrmio Sauum Drauumq́ interiacent. Inter Bebios montes & Sauum, Breucarum ſunt oppida, Certiſſa, Marſania, Baſſiana, Salis & Tarſum. Plinius lacum Peiſonem, quem Balathonem nunc appellant, & deſerta Boiorum, item Lentudum, diui Claudij coloniã, & Sabariam Iuliam, & Sacarbantiam Noricis annumerat: in Pannonia Sciſciam & Emoniam colonias commemorat, item Arabiates, Azalianos, Antibelgites, Cataros, Carnicates, Eraniſcos, Hercinates, Laconicos, Oſſeriates, Vartianos, Claudium montem cum Scordiſcis & Tauriſcis: præterea Metubarim Saui, inſulam amnicarum maximam, inſulamq́ Segeſticam, ubi Sciſciam eſſe diximus, & Acuntium amnem, qui in Sauum iuxta Syrmium, Syrmienſium & Amantinorum oppidum emittit, Draumq́ refert, è Noricis orientem, à uiolento curſu nominatũ, & Sauum, quaſi longè placidiorem, magisq́ ſalutarem appellatum, & ex Alpibus Carnicis, quam regionem Carniolam nunc uocant, centum uiginti milium paſſuũ interuallo in Danubium planè deferri. Verum hic Strabo ualde fallitur, qui dum nauigationẽ ex Aquileia & Naupacto per amnes in Iſtrum memorat, Sauum in Drauum, eumq́ in Noarum penes Segeſtam Iſtrum influere tradit: quod non modò ex Plinij dictis, ſed quia noſtris uidimus oculis, à ueritate uidetur nimis eſſe alienum. Paulo enim infra Peucen ciuitatem, à Peucinis Sarmatarum populis conditam, quam Quinqueccleſienſem nunc uocant, Drauus Danubio admiſcetur. Quó nam modo Strabonis uerba, accuratiſsimi alioquin ſcriptoris tueri poſſimus, haud facile dixerim: Naupacto (inquit) proximus eſt fluuius Corcorus, qui onera excipit, Sauum hic intrat, Sauusq́ Drauum ingreditur: hic uerò in Noaron penes Segeſtam: hinc Noarus accepto Calpi, quum ex Albio monte fluat, per Lapithasq́ uagetur, Albij accolas, ad Scordiſcos Iſtrum influit. Sed quũ omnia luſtraſſe nemini liceat, ſolusq́ Deus falli nequeat, facile doctiſsimo ſcriptori uenia dabitur. Sed ad diuerticulum reuocetur oratio. Boij, Tauriſci & Scordiſci, quum à Gallica natione promanaſſent, non ſolum regionem Drauo Sauoq́ munitam incoluere: ſed Scordiſci cum Illyricis & Thracibus promiſcuè ſe habuere, omnium quoquè Thracum immaniſsimi, quando eorum ritu hoſtili ſanguine dijs litare, ex eorum caluarijs pocula fingere, grauidarumq́ mulierum partus tormentis extorquere, pro nullo facinore reputarunt: callidum & robuſtum genus hominum, ſyluarum ac montium ſitus non parum ingenij aſperitatem augebat: Catonis exercitum non fuderunt modò & fugarunt, ſed totum penè interceperunt: à Didio, dum libera populatione uagantur, in Thraciam reiecti ſunt: à Druſo quum grauius arcerentur, Danubij tranſitu inhibiti, à Munatio uehementius afflicti, dum peruium glacie flumen equitarunt. Boij & Tauriſci à Dacis ſæpe bello uicti, deleti tandem ſunt. Cretoſiro quondam ſubiecti, quos Pariſius quidam, amnis patriæ nomen referens, qui è montibus per Scordiſcos Iſtrum intrat, ſanè diſterminat. Scordiſci à Dacis, deinde in belli ſocietatem accepti ſunt, nomenq́ à diſcordia inuenere. Nam redeuntibus ex Aſia Gallis, quum res haud proſperè ſucceſſiſſent, quum per Myſias & Pannonias iter facerent, ſpectata amœniſsimi loci fœcunditate, inter eos eueſtigio eſt oborta ſeditio: redeundum in patriam alij, nonnulli in Pannonijs deſidendum, incolendumq́ ſolum, quod feraciſsimum nacti fuerant: diuerſa quoquè diuerſi cenſebant,

in Carinthia.

Bakmo: noſthra.

Kamancz

 quare

quare qui ibi remanſere, ab orta diſcordia Scordiſci dicti ſunt. Segeſta non procul à confluentis eſt, quæ Saui inſulæ nomen dedit, ubi Sciſciam eſſe diximus, uetuſta quondam ciuitas, nunc ipſa ueſtigia uix extant: ea Dacorum incurſionibus abſumpta, in mediterraneam Draui & Danubij regionem, qui ſuperfuerant, ut tutius uiuerent, ſe receperunt: eumq; pagum nunc ampliſsimum, Segeſtum† uocant. Prope autem Syrmium eſt, in uia ſitum, quæ in Italiam contendit, & à Syrmo Triballorum rege appellatum, non tam uino clarum, quàm quòd Probi Imperatoris fuerit natale ſolum, qui Marmaridas in Africa ſuperauit, Francos inuijs paludibus ſtrauit, Germanos & Alemannos à Rheni longè ripis planè ſubmouit, item Sarmatas, Gothos, Parthos, Perſas, & uniuerſum deniq; Ponti tractum in ſuam ditionem redegit, quadringenta hoſtium milia cæcidit, omnia ab hoſtibus occupata recuperauit: tantum prædæ retulit à Barbaris, quantum illi quondam abſtulerant: ut Syrmicam regionem, feraciorem redderet, paludem quandam ſiccare ſtatuit: quam ut exhauriret, innumerabilem militum multitudinem ad effodiendam foſſam conuocauit. ſuborta militari ob laborem indignum ſeditione, in ferrata turri, quam ſpeculæ gratia latius altiusq; exædificarat, facinoroſe cæſus: qui mox elatis aggeribus pœnitentia ducti, ingens cum inſcriptione ſepulchrum dicarunt, HIC PROBVS IMPERATOR ET VERE PROBVS SITVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM. eius ſtatua in Veronenſi agro locata, de cœlo tacta, colores prætexta mutauit. Decium quoq; Imperatorem ex inferiore Pannonia, Budaliæ natum legimus, qui bellum ciuile in Gallia ſuſcitatum pacauit: filium ſuum Cæſarem pronunciauit: Romæ thermas erexit, in Chriſtianos facinoroſiſsimè ſæuijt, diuum Laurentium diro affecit incendio: quare in Barbarico tumultu cum filio interfectus, demerſusq; in paludis gurgite, nunquam ut ſepulturæ traderetur, potuit inueniri. Pannonia imperante Galieno à Sarmatis & Squadis depopulata eſt. Bathon Pannoniorum olim rex Breucis, Audizetijs, Dicionibus, Piruſcis, Mazæis, Deſiciatis imperauit. Secundùm Pannoniam ad Hadriaticum mare ſunt Lapithæ, bello quidem accommodatiſsimi, in Albio monte ſiti, qui Alpibus poſterior eſt, & perquàm excellens: atque hinc ad Pannonios & Iſtrum, hinc Hadriaticum mare prominet: ab Auguſto expugnati, halica & milio ueſcuntur ritu Gallico: Illyricoq; more ac Thracio armantur: eorum oppida Metullium, Arupinum, Monecium & Vendonum. Hadrius mons Dalmatiam diuidit mediam: hinc mediterranea, hinc mare proſpectans: hunc à mari pleriq; nomen accepiſſe uolunt: à Græco ſermone contrà aliqui, & fortaſſe melius, quando quum totus uideatur eſſe ſaxoſus, præter arbuſta quædam, nulla ſyluarum eſt proceritate conſpicuus. Vt ad Pannonias redeamus, quum ſe duobus ſaltibus, tribusq; fluuijs ingentibus munitos eſſe cognoſcerent, prædarum cupiditate & animorum ferocia tracti, in finitimos paſsim graſſabantur, mox ſe intra ripas tutiſsimas recipiebant. Ad hos igitur domandos, ab Auguſto Vibius miſſus eſt, qui quum eos in utriſque fluminibus ſuperaſſet, non belli ex more arma cremauit, ſed in profluentes capta proiecit, ut reliquis, qui ſubſidebant, hoc uictoriam modo nunciaret. Dalmatas Marius incenſa urbe Delminio, grauiſsima cæde confecerat, quos deinde gregibus, agris, armis Aſinius Pollio mulctauit: quum adhuc duriſsimum genus hominum, iugum è ceruicibus excutere conaretur, Vibio ab Auguſto delegata expeditio, ut eos perdomaret, terramq; fodere cogeret. M. Valerius Meſſala Coruinus, diui Matthiæ regis Vngariæ congentilis, Dalmatas Pannoniosq; domitauit, prouinciamq; inter Sauum & Drauum iacentem, à ſuo nomine Valeriam, quam nunc Sclauoniam dicimus, appellauit. Quin & Dalmatiæ partem à Coruino Coruatiam nominamus, præter Modruſiam & Seniam nulla in hac regione ciuitas memoratu digna: quarum altera à Senonibus Gallis, à ſyluis altera nomen uſurpauit. In Valeria, ſola Zagrabia memorabilis, in monte (ut aiunt) Græco ſita: quæ quum mirabili rerum copia redundet, per antiſtichon à gazarum ſcaturitate denominationem obtinuit. Cæterum, ne Sclauorum ignoretur origo, Vandali, qui

Segeſd.

Ex Fl. Vopiſco.

à fluuio

à fluuio regionis ſic dicti ſunt,ſe deinde Sclauos appellauere, ab eius quidem gentis nomine,quæ à Boſporo Cimmerico ad Tanaim uſque fluuium habitare ſolebat:& quum eorum pars imperante Mauritio,in Dalmatiam & Illyricum commigraſſet, regioni Sclauoniæ nomen impoſuit. Qui in Scythia magnaq; Germania remanſerant,partim Boemi,partim Poloni dicti ſunt. Pars Vandalorum,quæ Burgundionum nomen deinde aſſumpſit,ulteriores Rheni ripas Auguſti temporibus occupauit.quos Druſus & Tyberius(ut auctor eſt Cornelius Tacitus)in proprias ſedes repulerunt:extra urbes & oppida diſiecti,more patrio uicatim habitauere:& quum uicos,quos propria lingua burgos uocant,incolerent, Burgundiones(ut ait Oroſius) dicti ſunt: Saxonibusq; finitimi. Contrà Polonorum ſentiunt annales,quum Boemos & Polonos è Dalmatia promanaſſe prodant. Plinius Vandalos unam ex quinque interioris Germaniæ partibus eſſe dicit.pleriq; ab ortu Viſtulæ fluminis,quà in aquilonem uergit,per immenſa ſpacia Vnnidarum nationem diffuſam olim fuiſſe ſcribunt,quam in Sclauones, Venetos & Antes diuiſerunt. Sclauoni à Marſiano lacu & ciuitate Nometinienſi,ad Danatrum uſq; amnem extendebantur in Boream, paludes,ac oppidorum loco ſyluas habent. Antes uerò,quà Ponticum mare curuatur,à Danatro ad Danubium uſq; diffuſi,fortiſsimum quidem genus hominum,ab infeſtis animis appellati. Myſios,qui tantopere ab Homero laudantur,ut ſuprà demonſtratum eſt, quum de Getis & Dacis agebatur,tempore populi Romani uſque adeo feros ac truces Thracum conſuetudine factos aiunt,ut uiſo M. Craſſi exercitu, ante aciem equum immolarint,uotaq; nuncuparint,ſi uincerent,ſe cæſorum ducum extis non modò dijs ſacra facturos,ſed pro lautiſsimo cibo epulaturos:ſed nefanda dij uota abominati ſunt,quando tantum terroris eos inceſſit, ut ne tubam quidem pertulerint.quin & his terrorem Canidius Centurio nimis auxit,Barbara quoq; ſtoliditate uſus,quippe qui ſuper galeam foculum gerens,in hoſtium formidinem,agitatam curſu flammam,ueluti arderet,agitatam latius effundebat. Pannonios igitur Myſi ſuperiores inferioresque ſubſequuntur Iſtri accolæ,quos Retianos,à Retiana Myſiæ ciuitate metropoli,nunc uocant: hinc enim optimas gladiatorum familias Romani deduci reputarunt,in quibus Gallus Retiariusq; decertabat. Roxianos melius fortaſſe dixerim,à Roxanis Alanorum commilitonibus. Bulgarorum linguam nunc ſeruant,parum à Sclauonica diſſentientem: peculiares quoq; literas habent,ne multum quidem cum Græcis conſentientes. Bulgari nanque ſupra mare Ponticum conſidentes melioribus ſedibus allecti,Myſias occuparunt: Vnnis primò finitimi, quos annalium ſcriptores aliqui,in tria genera diuiſos prodiderunt:in Alexiagyros, Auares,& Vngaros. Alexiagyri haud procul à Cherſonneſo habitarunt,æſtate per campos errare ſoliti,ad Pontum cum pecoribus hyeme uerſabantur. Vngari Mœotim quondam accoluerunt,deinde mutatis ſedibus,quia murinarum pellium commercio noti ſunt,utraſq; Danubij ripas occuparunt,ac in hunc uſque diem utuntur, eorum enim altius nobis repetetur origo. Auarûm autem habitũ,ut Suidas ait,Bulgari uſurparunt,ac in hunc uſq; diem utuntur. Terbalus Bulgarorum dux,Iuſtiniano Rhinotmeto imperãte floruit. Quin & ipſe Iuſtinianus & Conſtantinus Heraclij filius ſtipendia huic ſoluiſſe dicuntur, quando ab Auarûm impetu,eius opera liberati ſunt: ſcutum enim,quod geſtare ſolebat, humi ſupinum depoſuit: item ſcuticam, qua adurgebat equum: & quouſq; utrinq; protexit, porrecta humi ad terminos uſq; haſta,elataq; ueſte ſerica,duas arcas nummis completas,alteram à dextra aureis,alteram à læua argenteis militibus expoſuit. Auarûm tunc uires Bulgari patefecerunt, nam cum uictis Auaribus,captiuos quoſdam ſuſpẽſor interrogaſſet,undénam principis gentisq; ſuæ interitum accepiſſent: reſpondêre, ex hoc quod tantas ſibi uires extincta miſericordia delatores compararant,ut fortiſsimum & prudentiſsimum quenque uirum iam confecerint: fures ac facinoroſi,cum iudicibus tutò quotidie uerſabantur: ebrietas,crapula,largitio,doli dominabantur: uenalia cuncta erant,fraudes & inſidiæ mutuò tendebantur,hinc igitur Auarûm excidium promanaſſe dicebant.

quòd ubi Terbalus audiuit, cõuocatis Bulgaris, uarias leges promulgauit, *in primis* in delatores, de quibus edixit, habendam eſſe quæſtionem: delatorem præuaricatoremq́ conuictum, capitalem eſſe iubet: item ne furi cuiquam & latroni, cibus & eſca tribuatur, qui tribuerit, omnia eius bona fiſcum referantur, furi crura frangantur: uineas omnes imperat extirpare, delatori non extirpantium, modica munera proponit: qui delinquentibus non indicarit, bonorum publicatione mulctandum eſſe cenſuit. Quare Iuſtinianum ſecundum, in imperium Bulgari reſtituerunt. Quum antiquorum more Geographorum, citeriorem ulterioremq́ Vngariæ partem deſcripſerimus, nunc quos fines ipſa ſibi uendicet, breuiter exequamur, ut utro modo in referenda hiſtoria, loci ſcriberentur, faciliimè quiſque intelligere poſsit. Quanquam diuus Matthias rex Vngarorum tantum ſibi imperij compararit, ut hinc mare Hadriaticum, Sarmaticum illinc, & ab exortu Ponticum, ab occaſu Noricos, Vindelicos & Sueuos nunc attingit Vngaria, tamen aſperrimæ ac indomitæ gentis alumna, à meridie, à Drauo ſumit initium: à ſeptentrione Sarmatis, quos Polonos, & Getis, quos Valachos dicimus, tempeſtate noſtra terminatur: ab occaſu Auſtriam habet, ſuperioris quondam Pannoniæ caput: ab oriente Myſiam, quam Rhetianam nunc appellant. Nulli terrarum regioni, hominum robore, pecorum fœcunditate, ubertate ſoli, metallorum copia cedens: exuta priſca illa Barbarie, ſe nunc militaris diſciplinæ principatum obtinuiſſe gloriatur: quum aſſiduo bello uexata ſit, infeſtiſsimis circumuenta nationibus, extinctis uetuſtate urbibus, quæ in Pannonijs olim fuerant, nũquam pacis compos, nouas ædificare non potuit: & ſi quas ædificauit, tumultuaria (mihi crede) fuerint opera: triplici tantùm genere hominum delectata, quorum pars ſacerdotum eſt, quum religionem mirificè colant: alij, arma gerunt: cæteri, agricolæ ſunt: uniuerſa in pagos cõuentusq́ diuiſa, quos comitatus appellant. Quæ ſi mitior eſſet, aut latrocinijs carere poſſet, frequentiam quoq́ oppidorum maiorem haberet cœli benignitate, & pulchritudine ſitus, omnibus orbis regionibus ſuo iure poſſet anteferri. Conuentus quàm plurimos habet, uicósque innumerabiles in urbium ſpeciem: ſed conuentus partim à ciuitatibus, partim ab his Vngarorum ducibus, qui in Scythia prodeuntes, utraſque Danubij ripas occuparunt, nomen aſſumpſere. Citeriores, qui per Pannonias diffuſi ſunt, prius ſunt ordine referendi: in primis Syrmenſis conuentus, à Syrmio metropoli ciuitate nominatus, de qua multa paulo ſuprà dicta ſunt, Ioanne epiſcopo, uiro nobili & grauiſsimo, ac multis animi corporisq́ dotibus prædito, uniuerſus ille Scordiſcorum tractus nunc magnopere gloriatur, cuius uirtuti, ſi fortuna comitem ſe præbuerit, longè maiora ſperare poterit. Deinde Valconenſis, *in* quo Vylacum oppidum non ignobile. Epiſcopatusq́ Diacenſis, quæ maximam Myſiæ partem quondam obtinebat, nuperrime excellentiſsimum epiſcopum ſortitus eſt, Stephanum Criſpum, inaudita humanitate, mira optimarum artium diſciplina, præterea fide, clementia, liberalitate ac prudentia incredibili: cui ſi fata uitam prorogabunt, nihil eſt tam magnum, quod uirtute & probitate ſua ſpirare non poſſit. Poſt hunc Poſeganenſis, inter Sauum Drauumq́ diffuſus, cui Poſaga oppidum nomen indidit. Sclauoniam autem Dalmatiam duobus tantùm conuentibus complectuntur, qui Seuiæ ac Zagabriæ haberi ſolent.

Comitatus Vngariæ, LVII.

Barauienſis conuentus multis fertilibusq́ uitibus exornatus, in quo Peuce ciuitas opulentiſsima, à Peucinorum reliquijs ædificata: quam nunc à quinque baſilicis, Quinqueccleſienſem urbem uocant: antiſtes huius Sigiſmundus eſt, non modò optimis diſciplinis, quas ab Italis accepit, & opibus ac nobilitate generis, uerumetiam ingenita humanitate, magnificentia, grauitate, formæq́ præſtantia uenerandus, qua omnium ſpectatorũ gratiam ſibi facillimè conciliat. Item Batha, uicus quidem non ignobilis, quam Vngari Scytharum proles, à Batha Cimmerici Boſphori, quæ non procul à Synda eſt, uocare uoluerunt. Deinde Simigienſis cõuentus eſt, Simigiusq́ pagus, cum templo nõ ignobili, in quo Segeſta, cæteriq́ uici Balathonis lacus accolæ. Sed in hæc loca Segeſtani, Scytharum incurſionibus uexati, ut tutius uiuerent, ſe

receperunt

receperunt. Poſtea Tholnenſis iuxta Danubiū, ubi Abbatiæ tres uetuſtiſsimæ, circumfuſis ditatæ pagis. Mox Albenſis, ab Alba regali nuncupatus, quæ in media palude ſita, haud facile expugnari poteſt: ubi baſilica diui Stephani Vngariæ regis profectò nobiliſsima, in qua regum defunctorum monumenta ſpectantur: nunc tanto diui Matthiæ ſumptu tota reficitur, ut cum ſuperbiſsimo quoque templo conferri queat: cui quum regio edicto & auctoritate pontificia, ætate noſtra Dominicus antiſtes fortè præeſt, tanta comitate, prudentia, probitate, & aſpectus uenuſtate fuit, ut ſpectatorem quenq; dicto citius alliceret in amorem, officio cuique deditiſsimus, & præſertim externorum: liberalis nanque uultus, & corporis decora proceritas, gratiæ tantum addebat, ut adeuntem quenq; à ſe dimitteret inuitum. Sed cur tot Albas Vngaria dixerit, haud immeritò plerique dubitabunt. Non ſolum hanc Albam habet Vngaria, ſed Albam Græcam ad Taurunium, & Albam Iulam in Dacia, apud Tranſſyluanos, quo quidem nomine non immerito tantopere delectantur (ut mea fert opinio) qui progenitorum ſuorum nomen lubentiſsimè retinent. Vngari nanque ab ab Vnnis, Vnni à Leucis, ideſt Albanis Aſiaticis, qui à Scythis orti ſunt (ſi Procopio Græco ſcriptori credimus) originem duxerunt, & ut maiorum nomina ſeruarent, quas ædificarunt urbes, ab eis nominare uoluerunt. Aeneas enim & Teucer, antiquorum more, quas ciuitates fundarant, patrijs nominibus appellarunt. Pius Pontifex maximus, huic opinioni, neſcio quo affectu, refragatur: niſi fortaſſe iſto, quia quum uates eſſet optimus, Vngaroſq; manticinaretur paucis pòſt temporibus Alemannos ſuos, quos tantopere ac iure dilexit, facilè domituros, iniquo ferebat animo, eos aliquam nobilem originem ſortiri. Procopius Vnnos è Phthalitarum genere fuiſſe prodidit, quos etiam Leucos, ideſt Albos, nominat: unde & Leuci quoq; in Belgica Gallia inter Remos & Lingones ſiti. In eodem conuentu Coletia † eſt metropolis quidem ciuitas, metropolitamq; habere ſolet non ignobilem. A Coletianis hoc nomen & fundamenta ſumpſit, qui (ut Ptolemæus auctor eſt) ſub Noricis inter Sauum & Drauum, non procul à Patauio quondam habitarunt. Hinc è conſpectu ad occaſum Veſprinienſis eſt, ab epiſcopali ciuitate nominatus, quondam ciuitas ab Albo fonte, Alamannica lingua nomen accepit. Item Zaladienſis, trans lacum quem Balathonem nunc uocant: cui quidem ideo nomen hoc inditum, quia Zalæ, ideſt fluctuatio undarum, conuentui undiq; circumſtrepit. Ibi quoq; Thihan Cheronneſus & peninſula eſt, quam optima piſcium copia, cœliq; benignitas nimis fortunatam, & longè fortunatiorem celeberrimum templum, ab Andrea rege conditum effecit.

Kalachia.

Piliſſienſis uerò conuentus ad Danubium recedit, montana quidem regio, & tota uitifera, & ob calidas aquas ſulphureum fert uinum, quod temulentiam facilè ciet. Hic Buda noua, & Buda uetus, utraq; Danubij lambitur undis: à Budinis, uetuſtiſſimis Scytharum populis, qui cum Atila Vnnorum rege, qui in Pannonias deſcenderunt, appellata. Ne illis quidem aſſentiendum eſſe duxerim, qui à fratre Atilæ nominatam tradunt: ſi Herodotum & Strabonem diligentius lectitaſſent, aliter fortaſſe ſenſiſſent. Vnni ex Aſia prodeuntes, traiecto Tanai, in mediam Europæ Scythiam penetrarunt, & cum Budinis diu habitarunt, antequàm Pannonias occupaſſent. Supra Budam ueterem in eadem Danubij ripa, uetuſtiſsimæ urbis ueſtigia nunc cernūtur, magnumq; murorum ambitum referunt, Sicambriam nunc iuniores dicunt, à Sicambrijs, remotiſsimis Germaniæ populis: nam ciuitas iſta ex auxiliatrice Sicambria legione Germaniæ, nomen olim aſſumpſit. In hac ueteri Buda lapis effoſſus eſt, Matthiæ regis tempore, dum fundamenta iacerentur ædium Beatricis reginæ, cum tali inſcriptione, LEGIO SICAMBRORVM HIC PRAESIDIO COLLOCATA CIVITATEM AEDIFICAVERVNT, QVAM EX SVO NOMINE SICAMBRIAM VOCAVERVNT. Nos autem quantum ex Ptolemæo & Epigrammatis ueterum lapidibus inciſis conijcere poſſumus, legionis primæ auxiliatricis hanc urbem fuiſſe credimus. Treis enim legionum urbes, in ripa Danubij (quamuis in ſuperiore tantùm Pannonia, in quo fortaſſe decipitur, quia inferiorem etiam attingunt) Ptolemæus collocauit.

uit. Primam, quæ legio Germanica decima dicta eſt: quam quidem eam fortaſſe reputarim, quæ iuxta Strigonium in effuſa planicie ſita eſt, aut è conſpectu Comaræ, iuxta Tatam. Alteram, quæ legio Germanica decimaquarta: & eam paulò ſupra Budam, ad decimumſextum lapidem, ubi diui Andreæ nunc templum eſt, & uicus in edito loco ſitus, fuiſſe opinamur: extat adhuc murorum circuitus, à tergo nondum à liuida uetuſtate deletus. Adhuc in ueteris delubri limine lapis eſt, cuiuſdam Flauij epitaphium referens: ex quo mihi facilè coniectura deducitur, legionem illam Domitiani Imperatoris tempore, in Dacica expeditione, in ripa Danubij fuiſſe collocatam, ibiq; aliquem ex Flauiana familia obijſſe, legionis huiuſce præfectum. Tertiam autem, quæ auxiliatrix legio fuit, ſupra Budam ueterem fuiſſe reputamus: quod uetuſtiſsimum teſtatur Epigramma ibi effoſſum, & cuiuſdam ſcholæ ſpeculatorum legionum adiutricum dicationem oſtendit. in citeriore nanq; Danubij ripa, nulla alia ueterum ciuitatum ueſtigia his potiora cōperimus. Ex quo fit, ut Sicambriam legionem primam auxiliatricem, hanc à Sicambris Germaniæ populis appellatam, quæ ad Budam ueterem humi planè iacentem conſpicamur, exiſtimare debeamus. Sed liberum cuique iudicium facilè patimur: ineptos & ſomniculoſos annalium ſcriptores non ſectamur. Non multo ſuprà, in eadem ripa fluminis, Vicegradus eſt oppidum, regum Vngariæ quondam ſedes: nunc uicus eſt celeberrimus, ciuitatis inſtar, à diuo Matthia inſtauratus, ac eius regia tanto ſumptu & arte culta, ut nihil pulchrius ſpectari queat, & ſuperbius: ſed de hoc aliàs. In montis autem uertice arx munitiſsima, ubi regiam ſacramq; coronam aiunt aſſeruari: paulo ſuprà, Pilienſis abbatia eſt. Secundùm Zaladienſem comitatum, ut aiunt, Caſtriferrenſis eſt, ad Noricos Vindelicoſq; ſpectans: ibiq; Sabaria uetuſta quondam ciuitas, uaria referens monumenta, quæ quum diui Martini patria fuerit, non parum ſibi religionis ab omnibus exegit. Sempronienſis hunc attingit, à Sempronia nobiliſsima Romanorum colonia dictus, ac Ciuitati nouæ Auſtriæ conterminus, in quo munitiſsima oppida, innumeriq; pagi.

Si ad Danubium declinaueris, Iaurienſis conuentus occurrit, qui ab Iauro ciuitate feraciſsima nūcupatus eſt, quam Arabon amnis abluit, quum Danubium influit, ubi paulò remotiùs Bregetium olim fuit: epiſcopatum habet non ignobilem, eiuſq; baſilicam Vrbanus pontifex, Matthiæ regis apochryſiarius†, non paruis ædificijs & apparatibus excoluit. Thomas huic, qui diuo Matthiæ ſeruiebat, à ſecretis planè ſucceſſit: qui quum exacta prudentia, integritate ac fide ſumma foret, item laborioſo corpore, ingenio dextero & acuto, non plus ſibi, quàm principi placuit: aſſidua illi ſeruitia & officia incredibili ſtudio præſtitit: quare tantum ſibi auctoritatis uendicauit, ut pro breui conſilio, aſtu ſapientiaq; ſua, inter cæteros (ſi uiueret) principatum conſequuturus eſſe uideretur. At huic nepos Frāciſcus erat, qui proſa & pedeſtri oratione pollens, doctis fauebat ingenijs: & patrui ferè collega, quum regis ſit amanuenſis, ſcribendi elegantia commune munus exornat. Neq; procul nimis ab Iauro Pannonius mons eſt, à quo Pannoniam pleriq; dictam affirmant: & in eius iugo religioſiſsimum diui Martini templum, qui quamuis Pannonicus fuit, in ulteriore tamen Gallia eius corpus reuerentiſsimè aſſeruatur. Cum hoc continuatur Camarienſis, à Camaro Scytharum oppido nominatus, quod in inſula Danubij ſitum eſt. Comari nanque iuxta Iaxartem Sacarum fluuium, in Aſiatica Scythia populi fuere celeberrimi: quare multa Europicæ Scythiæ oppida, Aſiaticæ nomina referunt: quin & Comara fluuius in Bactris eſt, qui Ocum intrat: Comari quoquè ibidem populi. Ex quo fit, ut Vnni, Vngarorum progenitores, ex Aſia primùm, & non ex Europa prodierint, quum non ſolùm nomina, ſed Scytharum linguam quoq; redoleant Aſiaticorum. In eodem cōuentu Tata, ubi arx regia tanto impendio extructa, ut iure poſſit omnibus noſtri temporibus arcibus anteferri: hinc nanq; lacu, hinc duplici foſſa: exciſo ſaxo, & erecto aggere munita, ut nulla ex parte oppugnari queat. Strigonienſis hunc attingit, à Strigonio metropoli uocatus: quam quum Iſter & Gromus amnis præterlabitur, hinc iuniores appellationem contraxiſſe opinantur. Baſilicæ ibi duæ nobiliſſimæ,

Apocriſiarius.

mæ,archiepiſcopatus altera,à diuo Stephano rege in edita arce conſtructa:in oppido ſubiacente altera,à Bela quarto Vngarorum rege,diuo Franciſco dicata. In patenti campo præter Iſtrum,legionis Germanicæ decimæ iuxta flumen effuſæ ueſtigia multa cernuntur(ſi Ptolemæo credimus)quã Tartari poſtea deleuere:ubi quum legiones adhuc Valentiniano & Valente imperante tenerentur,à præfecto legionis primæ,ut ex quodam lapide legimus,Monopolium in ſuburbio inſtitutũ eſt,cuius inſcriptio talis eſt, IVDICIO PRINCIPALI DOMINORVM NOSTRORVM, VALENTINIANI, VALENTIS ET GRATIANI, PRINCIPVM MAXIMORVM DISPOSITIONE, ETIAM ILLVSTRIS VIRI, VTRIVSQVE MILITIAE MAGISTRI EQVITIS, COMITIS, FOSCANVS PRAEPOSITVS LEGIONIS PRIMAE MARTIORVM, VNA CVM MILITIBVS SIBI CREDITIS HVNC BVRGVM, CVI NOMEN COMMERCIVM, QVA CAVSA ET FACTVS EST A FVNDAMENTIS, ET CONSTRVXIT, ET AD SVMMAM MANVM OPERIS IN DIEBVS XXXXVIII, CONSVLATVS DIVI NOSTRI GRATIANI AVGVSTI BIS, ET PROBI VIRI CLARISSIMI, FECIT PERVENIRE. Locum præpotens metrapolita excolit,& nunc quàm maximè Hippolytus Aragonius,reginæ Beatricis è ſorore nepos,ac Herculis Ferrariæ ducis filius,qui nondum decimum annum natus erat,quum à diuo Matthia tam ſacro munere donatus eſt. Sed genus regium,immaculata pueritia,indoleſq́; penè diuina,baſilicæ ac uenerabili collegio ſacerdotum precium potius addidiſſe,quàm quicquam detraxiſſe uidetur.

Moſonienſis hunc attingit. Hactenus de conuentibus citerioribus dictum eſt.

Nunc ulteriores ritè proſequamur:à Peſtenſi ſumatur initium,cui Peſtum oppidum nomen attulit. Piſonenſi uetuſta ciuitas nomen dedit,quæ à Piſone,qui Thraciam domuit(ut Florus ait)nomen aſſumpſit,quum in Myſiis & Pannonijs uerſaretur. Hontenſis uerò eſt,ubi Satum † eſt oppidum, à Satis uetuſtiſsimis Scytharum Aſiæ populis uocatum. Neugradienſem ubertate ſoli lætum, Bacia ciuitas excolit. Soot.

Ad Marmaciam,quam hodie Marmaruſſam dicunt,Gemerienſis planè ſecedit, cupri & argenti ferax. Item Tornenſis,ac Zolienſis,à uico & oppido denominationem aſſequuti,alter ferri,alter auri & argenti feracitate præſtans. Sarienſis,cui caſtellum nomen attulit,ad Sarmatiæ fines ſpectat. Polonis quoquè Scepuſienſis eſt conterminus,in quo Scepuſium,Barthuua,ac ciuitas Leucouienſis,ab Albanis Vnnorũ progenitoribus condita. Leucon enim album Græcè ſignificat. Hic Emericus præfectus prætorianus,quem palatinum uocant,& Stephanus frater, comes regius, latè tempeſtate noſtra dominantur:alter ſapientia ſumma,ac magna rerum experientia pollens:alter fide,probitate armiſq́; præclarus. In montibus prope Marmaciam Vngenſis eſt,qui ab Vnnis Vngaris ue denominationem accepit. Si in campos deſcenderis,Heueſienſis eſt,ubi Agriam fuiſſe diximus. Borſodienſis autem eſt,ubi Dioſgieur caſtellum non ignobile præſidet. Vltra Tibiſcum,Zabolcienſem inuenies, Zolnocenſemq́; exteriorem,cuius amnis accolæ ſales foſſiles è Marmacia in Danubium deuehunt. Neq; procul hinc Bihorienſis,ubi Varadinum eſt,eiuſq́; baſilica, ubi diui Ladiſlai regis corpus requieſcit: ſpectatur etiã ex ære equeſtris illius ſtatua, ſtatuæq́; nonnullæ. Bekeſienſis,ad Tranſſyluaniam recedit. Cui Orodienſis quoq; finitimus eſt. Cui Orodium,ubi Belæ cæci regis eſt ſepulchrum,nomen attulit. Non procul hinc Zaradienſis. Præterea Thorontalenſis. Et iuxta Tibiſcum amnem Chiongradienſis,Zegedienſi oppido celebratus. Item Chianadienſis,cũ ciuitate & baſilica non ignobili. Ad Myſiam Themeſienſis ſe reflectit,ubi eodem nomine oppidũ frequentibus uicis circũfuſum. Proximus huic Bachienſis eſt,ciuitate clarus & antiſtite. In ripa Danubij Bodroghienſis extenditur,à caſtello nominatus. Zathmarienſis fodinis auri & argenti ditiſsimus per montes effunditur,oppidumq́; habet,quod Riuulum dominarũ nunc appellant. Zolnok mediocris,& Crazna. Item Beregenſis,cum oppido in altiſſimo monte ſito,quod Monkachum uocatur. Et Vgocienſis,ubi antiquiſsima primorum domus,inter proceres clariſsima ſemper habita,latè dominatur. Cuius princeps Emericus,ea tempeſtate ditiſsimus,& Matthiæ regi for

midoloſus,oppidis & fortunis priuatus eſt:cui mox præſtantiſsima Emerici filij indole rex, pœnitētia & commiſeratione ductus cuncta bona reſtituit:adoleſcens enim erat liberali ac uenuſta uſque adeo facie,ut maiorum ſuorum uirtutes præ ſe ferre uideretur:huic Prini Ianos congentilis erat,innocentia,probitate & affabilitate ſumma. Ad Marmaciam hi ſpectant omnes. Supra Piſonium Nitrienſis,ubi Antonius epiſcopus,grauitatis & prudentiæ ſtudioſiſsimus Nitriæ præfuit. Nunc Barſienſis ſequitur,ubi Reuiſthie Vrbani pontificis Agrienſis eſt oppidum. Morauiæ à Mura fluuio dictæ,Trenchinienſis eſt conterminus,cui ciuitas nomen impoſuit:neq; nimis hinc Tyrnauia abeſt oppidum. In Morauiæ & Poloniæ finibus Lyptouienſis eſt,à Lyptouia urbe nuncupatus:quo Ioannes fauſtiſsimus diui Mathiæ filius,in ampliſsimi ſpem imperij ab infantia educatus,à pientiſsimo patre donatus eſt,dum qualis princeps futurus eſſet,à teneris præferret annis. Aruenſem,Morauiæ Poloniæq; fines attingunt. Ad eaſdem partes Thurocenſis pertinet. In eadem ferè regione Abauuyuuarienſis,in quo Caſſiouia urbs nobiliſsima,& Eperies.

Zemplinienſis,ubi oppidum,ubi ad Bodrogum amnem Scythæ ac Vngari primùm conſedêre. Poſtremò Maromoruſienſis conuentus eſt,ubi ſalium ſunt fodinæ,& quinque oppida uiciq;. Atq; Tranſſyluanienſis,ubi ſeptem Saxonum ſunt ciuitates,quas Septemcaſtra(ni fallor)appellant. Ex his potiores ſunt Saxonum,Cibinium, Braſſonia, Biſtricia,& Coloſuarum,quod Scholaſticum oppidum Scythica lingua interpretantur, uicinum etiam eſt illi monaſterium,beatæ Scholaſticæ dicatum. Item Alba Iulia metropolis,de qua ſuprà dictum eſt,fodinæ quoq; ſalium. Scythuli† quoq; populi,è Scythis ingenuis oriundi,quādoquidem adhuc ſeruitutis ignari ſunt,nullaq; regi ſtipendia nunc expendunt,niſi quandoq; domeſticatim bouem, & illum quidem non edicto imperatum,ſed precario nomine, poſtulante quaſi regni neceſſitate exoratum. Sed hæc omnia recentioribus nominibus appellemus. Illud Sarmatiæ latus,quod inter Tyram & Axiacem ad Euxinum uſque mare porrigitur,Podolia nunc dicitur. Hinc Ruſſia ad Boriſthenem uſq; diffunditur,& utranque eius ripam ad caput uſque obtinet,deinde inter orientem & ſeptentrionem,conuerſa ſupra fontes Tanais ad Riphæum montem propagatur. A Riphæis deinde iugis pars eius una in Sarmaticum Oceanum,ultra Cherſincitum ad Furſtam amnem, altera uerò in Aſiam & Hyperboreos,& Hippophagos uſq; Sarmatas excurrit,ubi ſylueſtres homines ſupra niues ferè perpetuas uehiculis ferūtur,quæ cerui tanta pernicitate trahunt,ut ultra centum milia paſſuum uno die iter facile metiantur. A tergo Ruſſiæ,inter ipſam Tanaim & Mœotidem quicquid eſt,Tartari habent,Lithuania, quam plerique Litauiam appellant. Interiora Sarmatiæ poſſidet inter Venedicos & Bodinos montes ſita,ab exortu Ruſſiam,à ſeptentrione Liuoniam,Pruſſiam & Pomerariam attingit:quæ quidem regiones à Bodinis Alanis'que montibus,reliquam Sarmatiæ oram ad Oceani uſq; littus occupant. Lithuaniæ Mazouia iungitur. Ab occidente circa ripas Viſtulæ fluminis,Polonia eam Sarmatiæ partem ſibi occupauit,quæ à Sarmaticis montibus,& fontibus Viſtulæ,Germaniam à Scythia diuidentis extēditur. Quæ quidem loca Ombrones,Saboci,Sidones & Viſburgi quondam incolebant:ſed quà Germaniam incurrit,coniungitur Sileſiæ,quam à tergo Morauia excipit. Quadi autem & Marcomanni ſub Morobando rege,Sileſiam & Morauiam tenuere, à quo Morauiam dictam arbitrantur. His duabus regionibus Boemia ad aquilonem adiacet,inter monteis ſita,qui Sudetæ dicti ſunt,& Sumauam ſyluam. A Drauo incipit Vngaria,& citra Danubium,à Noricis ad Taurunum uſq;, ubi Sauus Danubium influit:ultrà uerò,è Germania Carpathum montem attingit, ſub quo Sepuſium eſt oppidum,& ad Tibiſcum uſq; ſpaciatur:quod montanæ Daciæ caput eſt,quam Ripenſem plerique dixerunt, & nunc Montanam Valachiam appellant. Altera uerò Valachia,cui Moldauiæ nomen eſt,inter Iſtrum & Tyram, ab Hieraſſo montanæ Valachiæ termino,ad Euxinum uſque Pontum extenditur. Tranſſyluania ultra Carpathum montem,extrema eſt Daciæ ora. In ſuperiore Myſia,

Zekell.

ſia, Boſna eſt & Raſſia: à tergo, Seruia: in inferiore Myſia, Bulgaria continetur. Regum ſedes in Polonia Graccouia eſt, ad Viſtulam amnem ſita: in Lithuania, Vilna: in Vngaria denique, Buda.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER II.

VTRANQVE Scythiam, & citeriorem ulterioremq́ Vngariam, & locorum nomina, quæ tranſmigrationibus ac bellis uariarum gentium immutata ſunt, qua potuimus breuitate, deſcripſimus: rati hac deſcriptione, hiſtoriam quenq́ facilius accepturum. Sed quum ad eius feſtinemus initium, etſi in ſuperiori libro nonnulla retulimus, de Scytharum tamen origine, moribus & geſtis, & de Gothis, qui ab Vnnis eiecti ſunt, unde Vngari duxere genus, nobis prius haud ab re dicendum eſſe ſtatuimus, ut commodiùs cætera proſequeremur. Scythicam gentem, à Scytha filio Herculis nomen accepiſſe, nemo eſt, qui deneget. Verùm in hiſtoria ficta plerique diſſentiunt. Diodorus natam ex terra uirginem tradidit, umbilicotenus humana forma præditam, cæterũ uiperam: eam treis pueros genuiſſe, Scytham, Plutonem, & Napim: primum uirtute ac ingenio præſtantiorem, propagato imperio, quod anguſtum acceperat, Scythis nomen impoſuiſſe: ab altero, Plutones: Napeos à tertio, diuiſo regno, & prolatis finibus fuiſſe nominatos. Gens, quæ primum ad Araxim fluuium pauca & contempta conſederat, magnanimum ſortita regem, ac belli & gloriæ cupidum, montana ad Caſpium uſque occupauit, campeſtria uerò ad Oceanum & Mœotim: quin etiam traiecto Tanai optimis rerum ſucceſsibus uſa, in Europa ad Thraciam uſque perueniſſe fertur. In Aſia quoquè Nilum attigiſſe, colonias è prouincijs ſibi ſubactis in Scythiam deduxiſſe multas, potiſſimas uerò duas: alteram ex Aſſyrijs, quam inter Paphlagoniam et Pontum collocauit: ex Mœdis alteram, quam pone Tanaim, eamq́ Sarmatiam appellarunt. Herodotus Herculem refert, ut nil intentatum indomitumq́ relinqueret, in Scythiam perueniſſe, apud Hyleam ſyluoſamq́ regionem mulierem inueniſſe biformem, eamq́ ſibi equos ſubtraxiſſe, neq́ ipſum, niſi ſoluto coitu ab ea recipere potuiſſe. Huic treis ſcitos & elegantes pueros fuiſſe natos, Scytham, Agathyrſum, & Gelonum: conſultum ab illa, cui regnum traditura eſſet, reſpondiſſe, Cui delegatus arcus intentiùs decuruaretur: Scytham, ubi adoleuerunt, uehementius intendiſſe, regionis imperium iniuiſſe, fratres alienas quæſiuiſſe ſedes: Gelonum, tranſmiſſo Tanai ad Danubium uſque regni fines protuliſſe: Agathyrſum, ad aquilonem receſſiſſe, & ad Riphæos Hyperboreosq́ montes imperium ſtatuiſſe. Nonnulli quidem, neſcio quid ex Hebræorum hiſtoria hallucinantes, à Magog filio Iaphet, Scythas promanaſſe ſcribunt: quin & Hunorem & Magorem Nembroti filios, Vnnorum fuiſſe progenitores. Nos autem uetera monumenta nimia auctoritate pollentia, etiam in errore ſectari, quàm cum his, (dum licet) bene ſentire maluimus. Scytharum igitur gens quàm antiquiſsima ſemper habita fuerit, ſua cum Aegyptijs contentio prorſus oſtendit. Aegyptij hoc argumento primam hominum originem ſibi uendicabant: aſſerebant enim terras ab initio rerum, quæ aut intolerabili frigore, aut nimio ſeruore afficiebantur, primos homines adire nequiuiſſe, præſertim quum aduerſus hæc, nulla adhuc uelamenta ars inueniſſet, Aegyptum in medio ſitam nimia ſoli fœcunditate, cœliq́ temperie præpolluiſſe: quin etiam Nilum è limo, fouente ſole, innumera animalium genera procreaſſe: hinc facilè colligi, primos homines ibi fuiſſe uiſos, ubi educari facillimè poſſent. Contrà Scythæ, hanc nullius momenti rationem affirmabant, Deum & Naturam nil fruſtra ſtatuiſſe, nulla protuliſſe loca, quæ omni ex parte uacarent: in animalium ac cæterarum rerum procreatione, pro loci aerisq́ conditione omnia generaſſe: in frigidis

oris dura corpora collocaſſe, cætera, patientia caloris intolerandi, plantas & fruges pro loco & cœlo aptiſsimè diſpoſuiſſe. Ad hęc à principio rerum, ſiue unio fuerit congeriesq́; rerum, ſiue aquarum illuuies terras exſuperans, ſiue ignis cuncta occuparit, quem mundum genuiſſe uolunt, Scythas origine omnino præſtare oportere. Nam ſi ignis, Dei nutu terris cedere iuſſus eſt, nil rigente ſeptentrione prius ab igne liberatum fuiſſe, credendum eſt. Aegyptũ uerò, ac cætera, quæ ad ſolis exortum ſpectant, tardiſsimè temperata, quin etiam adhuc ſolis æſtu non carere. Si aquarum illuuie demerſa tellus, nihil editiſsimo ſeptentrione deſidentibus aquis celerius emerſiſſe, quod nulli prius, quàm Scythiæ, accidere potuit. Quæ quàm alta ſit, hinc facilè intelligi poteſt, quòd omnes fluuij è Scythia orientes, in Ponticum Aegyptiumq́; mare decurrunt: contrà Aegyptus, adhuc tot regum ſeculorumq́; ſtudio & impenſa, aduerſus incurrentium uim aquarum uix muniri potuit. Ex quo facilè colligitur, Nilum non à meridie, ſed ex Atlante monte ad occaſum, exortum defluere. Si diſtincta unione, rerumq́; congerie, leuia ſurſum, grauia deorſum planè deſidunt: nimirum Scythia cœlo propior, ſub editiore polo ſita, prior emerſit. Quare Aegyptij, non modò argumentis, ſed ui quoq; armorum ſuperati ſunt. Nam indicto à Beroſo Aegyptiorum rege quondam bello, non modò eum in finibus aduenientem expectarunt, ſed prodeuntes longiùs occurrunt, tanquam prædæ obuiam ituri, quando cum eis rex nil lucri facere poſſet: quod ubi hoſtes acceperunt, relictis impedimentis & caſtris, dicto citius in fugam conuerſi ſunt: patrata magna cæde eorum, uix in Aegyptum rex incolumem ſe recipere potuit: quin etiam, niſi Scythas paludes inhibuiſſent, uniuerſum ille regnum amiſiſſet. Iſti dum redeunt, uniuerſam Aſiam domitarunt, & in imperij titulum minimo indicto tributo, ſtipēdiariam fecerunt. Sed quid Beroſum dicimus, exoletamq́; hiſtoriam ingerimus? Darium Perſarum regem in turpem fugam conuerterunt, deleuerunt Cyrum cum uniuerſo exercitu, Zopyrum Magni Alexandri ducem cum omnibus copijs ad internecionem uſque cæciderunt, Parthicum deniq; & Bactrianum imperium pepererunt. Gens bello aſperrima, indomitabilis, omnis expers ambitionis & auariciæ, nihil à uictis præter gloriam poſtularunt: neq; agros colunt, neq; domos ædificant, neque uillas conſtruunt, neq; ſedes certas habent: per incultas ſolitudines pecora tantum paſcunt. Plauſtra in domorum uſum reſarciunt, ad arbitrium mutabilia, hæc uxores & liberos ferunt: ſe ferinis & murinis pellibus tegunt, lanæ uſum ignorant: lacte & melle ueſcuntur, mulctra potiſsimum eſt abaci ornamentum: arma, enſis & arcus: iuſticia, non accepta legibus, ſed ingenijs inſita. Nullum facinus furto grauius habetur, quum ſine tecto & munimento, pecora & alimenta poſsideant: quum per ſyluas uagentur, ſi furari liceret, nil ſupereſſe uideretur: aliena non capiunt, proprijs contenti: aurum & argentum ex more non anhelant. Cæterum moderatiſsimi & abſtinentes, & ſuapte natura probi: quod Romani ac Græci uix præceptis ac diſciplinis philoſophorum conſequi potuerunt. Plus enim his profuit ignoratio uitiorum, quàm illis cognitio uirtutis. Iure igitur (quemadmodum in ſuperiore libro diximus) tantopere ab Homero laudantur, qui ubi Phœnicum, Ionum, Mileſiorum, Græcorum & Romanorum commercio fuere uſi, coinquinatis quaſi moribus, immites & efferati facti ſunt. Imperium ſibi Aſiæ compararũt, quam uectigalem per annos mille & quingentos habuere, pendendi tributi finem Ninus Aſſyriorum rex impoſuit, ipſi neq; uinci neq; ſeruitutem tolerare potuerunt. Trogum ſanctiſsimus ille pater Pius inclamat, quòd Scythas Romana arma potius audiuiſſe, quàm ſenſiſſe ſcripſerit: neq; his laudibus dignos, neque Romanis, Græcis & Macedonibus intactos fuiſſe: Alexandrum, eos ad Iaxartem uſq; fluuium cæcidiſſe: Pompeium, multos Scytharum exercitus fudiſſe, Albanos & Iberos domuiſſe. Multa quoq; imperante Claudio, à Romanis in Scythas (quæ omnia proſequemur) clariſsimè fuiſſe geſta. Verùm hæc omnia facilè refellentur, quandoquidem hi omnes uix limites attigerũt, penitiſsima ac intima loca haudquaquam penetrarunt. Si quid Alexander feciſſe iactatur, tranſuolando potius quàm gerendo peregit: ubi ſi mora-

tus eſſet, fortunam fortaſſe mutaſſet. Reconditi nanque Scythæ, Alexandrum audiuere potius, quàm ſenſere. Prius receſſit ad Bactrianorum Sogdianorumque defectionem, quàm coactos Scytharum populos experiri potuiſſet. Romani imperatores, ſi qua geſſerunt in Dacos & Boſporanos expeditiones, & eas quidem ſæpiſsime, calamitoſas habuere: interiorem tamen Scythiam non attigerũt, quæ tam in Aſia, quàm Europa ita amplè lateque diffunditur, ut alterum terrarum orbem dixeris: neque ſoli ubertate, neque fœcunditate pecorum, neque auri, argenti & lapillorum copia contemnendum. Sed iniquo (mihi crede) animo id ferebat ſacroſanctus ille pater, remotiùs futura multa proſpiciens, Vngaros Scythia oriundos, qui Auſtrales magna clade & calamitate confecerant, & iterum fortaſſe conficient, tantis laudibus præditos progenitores habuiſſe. Prætereo Parthos, Scytharum exules, ut Scythica lingua intelligi poteſt: quippe qui à populo Romano ternis bellis per potentiſsimos duces laceſsiti, uictores potius, quàm uicti fuere. Hi primùm domeſticis ſeditionibus patria eiecti, ſolitudines, quæ inter Hyrcanos & Dacas, item inter Areos, Margianos & Bactrianos iacent, furtim occuparunt, ſermonemque Scythicum cum Mœdico admiſcere cœperunt: ubi Arſacem multis pòſt temporibus ſortiti regem prȩſtantiſsimum, regnum amplificarunt: à quo cæteri quoque reges, Arſacidæ dicti ſunt. Aduerſus Antiochum Seleuci filium, cum centum milibus peditum, & uiginti milibus equitum eos infeſtantem, mira uirtute pugnarunt. Superarunt imperante Mithridate Mœdos & Hyrcanos, qui à Caucaſo ad Euphratem uſque, Parthorum protulit imperium. Phraates eius filius, in Antiochi bello exercitum Græcorum ui totum cepit, & in longa captiuitate retinuit. Hi M. Craſſum obtruncarunt, redegerunt Perſas rerum dominos in ditionem ſuam. M. Antonio bellum inferenti cum quinquaginta milibus equitum occurrêre, & ni Ventidij Baſſi conciuis noſtri uirtus ſuccurriſſet, iam de uniuerſo Romano exercitu fuiſſet actum. Seueri Imperatoris inſidias grauiſsimo bello ulti ſunt. Galieno imperante, Meſopotamiam & Syriam ſibi uendicarunt. Orientis tandem imperium hæc Scythica proles occupauit, neque à Romanis unquam domitari potuit. Prætereo cætera, ne longius euagemur. Immo adhuc animus hæret, utra uirtus uirorum'ne an mulierum Scythiæ, plus ſibi gloriæ compararit. Promanarunt ex his Amazones, inauditæ fortitudinis & audaciæ mulieres: quæ non modò cum cæteris fœminis conferri indignantur, ſed uirorum ſe gloriam æquaſſe, ne ſuperaſſe dixerim, ſanè contendunt. Hæ à Ptolemæo inter fluuium Rhan & Ceraunia iuga collocantur. Metrodorus Scepſius, eas Gargamenſibus finitimas, ad Cerauniorum radices habitaſſe prodidit. Hanc originem hiſtorici his adſcribunt: quum in Scythia duo regij iuuenes, optimatum factione domo eijcerentur, coacta magna iuuentute in Cappadociam ueniſſe dicuntur, ad Thermodonta conſediſſe, Themiſcyros occupaſſe campos, ibique diu rapinas & latrocinia exercuiſſe: finitimorum tandem conſpiratione, ad unum omnes fuiſſe cæſos. Vxores quæ ſuperfuerant, conſpicatas additam exilio orbitatem, non ſolùm ut propria tuerentur (aiunt) arma ſumpſiſſe, ſed quum deſperationem audacia corroborarent, fines amplificare uoluiſſe. Finitimorum coniugia æquè ac ſeruitutem abominatas, contemptis uirorum adminiculis, regnum auxiſſe: ut in pari omnes fortuna forent, uiros qui domi ſuperfuerant, interfeciſſe: mox rabiem conuertiſſe in finitimos, quibus pacatis, ne ad interitum redigerentur, eorum concubitus ſtatuto quotannis tempore inire ſolitas: æditos continuò mares necabant, fœmellas contrà tollebant, quas non fœmineis artibus excolebant, ſed equis, uenationibus & arcu exercebant. Exurebant mammas dextras, ne ſagittando impedirẽtur: unde nomen his inditum. Harum Lampeto & Marthesia reginæ præſtantiſsimæ fuere: alternis regnum uicibus gubernabant, altera domi, foris altera rem publicam gerebat. Se Marte genitas prædicabant. Subegerant Europæ partem, ac multas Aſiæ ciuitates in ditionem ſuam planè redegerant: dum tuendi imperij gratia in Aſia cum exercitu magno commorantur, Epheſum, Smyrnam, Cumam & Magneſiam condidere. Marthesiæ filia ſucceſſit Orithyia, quæ cum eximia rei militaris

diſciplina perpetuam ſibi uirginitatem conſeruauit, Amazonum uſque adeo imperium auxit, ut Herculis ac Theſei expeditionem meruerit: qui in eas profecturus excellentiſsimam Græciæ iuuentutem delegit, nouas naues longas comparauit. Antiope & Orithyia ſorores rempublicam gerebant: Antiope domi, foris Orithyia. Quum Hercules Amazonum littori applicuiſſet, quum Antiope nihil hoſtile uereretur, incautas & inermes aggreditur. Regina Antiope ſoror Menalippæ, ab Hercule: Hippolyte à Theſeo capitur, ex qua æditus eſt Hippolytus, non ſine dolo miſellæ capi potuere. Orithyia quum ſuarum caſum accepiſſet, raptoremque, Athenienſium fuiſſe ducem, poſtulatis à Sagilo Scytharum rege auxilijs, Athenienſium iniurias curauit ulciſci. Poſt hanc Penteſilea, cum fortiſsimo quoque uiro comparanda, Troianis opem cum ingentibus copijs afferre non timuit. Ad Alexandri uſque tempora perdurarunt, Thaleſtris regina impetrato Alexandri cõcubitu, paucis pòſt temporibus cum uniuerſis Amazonibus interijt. Et quamuis de his uaria ſcribant hiſtorici, Claudius tamen Secundus, quum de Gothis glorioſiſsimè triumphauit, decem fœminas uirili habitu cultas, ante currum duxit, quas Amazonas fuiſſe arbitrabantur. Erubeſcant ergo uiri, & hi potiſsimè, qui inſolẽtia ducti, tantũ ſibi tribuunt, ut alijs nihil impertiantur. Amazones rarum cunctorũ ſeculorum exemplũ, clariſsima Scytharum proles, quanti progenitores momenti ſint habendi, cum uulgatiſsima geſtorum gloria planè teſtantur. Scythis enim ſi clari ſcriptores æquè ac Græcis & Latinis olim adfuiſſent (nolim his uerbis Imperij Romani lædere maieſtatem) uereri quandoque admodum potuiſſemus, ſi iuſtè cunctorum geſta penſitarentur, ne inter Barbaros erubeſcere cogeremur. Vtinam hæc affectatè potius, quàm uerè dicere poſſemus. Sed Veritatis numen ubique uenerandum. Egeſippum æquum teſtem ultrò citemus, talia referentem: Quum Titus Hieroſolymam expugnauit, ubi undecies centena milia Iudæorum cæſa ſunt, capta uerò ſeptem & nonaginta milia, tunc Alanos Aſiaticæ Scythiæ populos, gentem feram, belloque aſperam, quam intra Caucaſum ferreis clauſtris cum cæteris efferatis nationibus Alexander obſtruxerat, ut Tanais & Mœotidis finitima colerent, & aliena non incurſarent, aut ſoli ſterilitate, quod quum agricolarum uotis ſæpe non cõſentit, aut prædæ cupiditate effractis portis, per Hyrcaniã in Mœdiam prorupiſſe, percurſaſſe ex improuiſo uniuerſam Mœdorum regionem, omnia igni ferroque uaſtaſſe: quum regnum nacti eſſent opulentiſſimum, cæde iam defatigatos, ad prædam animos conuertiſſe. Pacorum regem, ſaluti potius, quàm regno conſulentem, in munitiſsima remotiſsimaque loca aufugiſſe: uxorem, liberos, & concubinas ab his captas, centum talentis ab hoſtibus redemiſſe. Tyridatem Armeniæ regem, quum eos ſe inuaſuros ſubinde intelligeret reſiſtere uoluiſſe: quod quum fruſtra moliretur, cõſerta pugna, fuiſſe fuſum fugatumque: quin etiam laqueo innexum, quem niſi præacuto gladio fortiter intercidiſſet, uiuus in hoſtium poteſtatem perueniſſet. Alanis morem eſſe, in prælio iacere laqueos, atque ita hoſtem innectere. Tyridatem ubi mortem euaſerat, populandũ his reliquiſſe regnum, Mœdia Armeniaque ſpoliata & incenſa, ſe mox in Scythiam recepiſſe. Quid de Europicis Alanis referemus, qui Gothis aſſociati, non modò Thraciam, Myſiam & Pannoniam, ſed Illyricum, Italiam, Germanias, Gallias & Hiſpanias incurſarunt, & regiones ita pleraſque occuparunt, ut eas hucuſque retineant: Tarraconenſem Hiſpaniam, à Gothis & Alanis nunc Gothalaniam† nuncupamus. Vtinam incendij Gothicæque ruinæ monumentis careremus. Vandali eadem uia graſſati, Aphricam occuparunt. Gothi quoque prius non ſolùm Thraciam, Macedoniam & Græciam, ſed Pontum & Aſiam, Valeriano & Galieno imperantibus, populati ſunt. Omnia ferè ac potiſsima diuinæ iracundiæ flagella, ab aquilone promanarunt. Illud profectò admiratione dignißimũ eſſe cenſemus: Scythas aliena nũquam iuga diutius tolerare potuiſſe, eoſque bello cæteros ſuperaſſe. His primũ Bacchus & Hercules, deinde Cyrus, Darius, Alexander et Pompeius bellum intulere, neque his imperare diu ualuere. Ne meæ quidem opinioni L. Florus refragatur, quum idcirco XL annis Mithridatem Ponti regem,

† Catalonia.

cum

cum populo Romano bellum aſſiduum gerere potuiſſe credamus,quia Scytharum cum grato obſequio habebat auxilia: quibus munitus exercitus,ne tot quidem cladibus affici poterat,quin ex illa Gentium officina fœcundiſsima,ſupplementa abundè ſuggererentur. Nouiſsimè autem quid de Turcis dicemus,qui Aſiatica Scythia oriundi,Pontum Cappadociamq; tranſgreſſi,& finitimas regiones illapſi,frequentibus excurſionibus tantum ſibi uirium compararunt,ut Galatia, Bithynia,Phrygia, ac uniuerſa denique minore Aſia occupata,traiecto mox Helleſponto,cum ſummo Imperij Romani dedecore & iactura,magnam Europæ partem occuparint? Quid Vngari quoq; fecerint,& uidimus,& noſtra etiam teſtabitur hiſtoria. Sed iam huiuſce gentis uires & geſta admirari deſinamus,nam quum robore ac bello polleant, hæc tria potiſsima habent adiumenta: poli altitudo,elatos præbet animos: Mars,qui Scythicis oris præſidet,& peculiaris eorum deus eſt,ferociam: & regionis natura,uires corporum detulerunt. Frigida nanq; plaga,obſtructis corporum poris,calorem natiuum adauget,digeſtionemq; fouet,quare corpora magna ualidaq; redduntur.

Sed quando diutius in his rebus immorati ſumus,de Scythis hactenus. Nunc ut ritè omnia referamus,quę ad rem noſtram pertinent,quum ab Vnnis Gothi Scythia eiecti fuerint,à Gothis,benigno numine freti dudum,exordiamur.

POSTQVAM Gothi à Scandinauia egreſſi,ut à principio diximus,Philomero duce,iuxta Mœotidem,deinde ad mare Ponticum conſedêre,faſtidita regione, in Daciam,Thraciam ac Myſias,Zamolxene duce,philoſopho quidem non inerudito, peruenerunt. Hæc enim natio,præ cæteris Barbaris(ut Græcus Dion hiſtoricus ait,qui de Gothis ſcripſit)ſapientiam dilexiſſe fertur. In primis Zeutam & Diceneum,deinde Zamolxenem philoſophum habuerunt: illud Platonicum non ignorantes,quàm beatum foret à ſapientibus regibus gubernari. Philoſophos præſtantiores Tarabos teſcos,deinde pileatos appellabant: è quibus ſacerdotes ac reges,Aegyptiorum more,creare conſueuerant. Gothos ac Getas eoſdem fuiſſe dicunt,Dacos quoq; ac Getas eoſdem,quum his una lingua ſit,affirmabat Strabo. Trogus Dacos Getarum ſobolem appellat: & uterq;,Dacos è Dais uel Dauis,qui Caſpij maris accolæ fuerant,genus duxiſſe tradit. Quorum auctoritati ſi tribuimus,quæ debemus, è Scandinauia(ut Iordanis eorum ſcriptor aſſerit)proficiſci nequiuerunt. Sed de rebus Gothicis,Gothico ſcriptori aliquid concedamus. Quamuis Iordanem demirari non deſino,qui quæcunque Scythis à tergo geſta tribuuntur: quòd Beroſum Aegyptiorum regem in Aegyptum uſq; profuderint,quòd Aſiam ſubiugarint,quòd Parthorum & Amazonum progenitores extiterint,Cyrumq; per Thamyrim interfecerint,& Darium & Xerxem profligarint, qui in Græcos non Scythas inauditum exercitum pararint, Europicis omnia Gothis adſcribit, nimio ſuorum amore deceptus. Priores enim Aſiatici Scythæ fuere,quàm Europici: qui traiecto Tanai,Europicam ſibi uendicarunt,ac ſua impoſuerunt nomina. Ex quo colligitur, eius dicta (ut ſua bona uenia dixerim) nullo modo conſtare potuiſſe. Hi uerò Martem(quum bello aſperrimi forent) ſingulari religione coluerunt,hoſtili numen ſanguine placarunt: haud ab re futurum rati,ſi belli deum humana uictima ſibi conciliarent,primitias quoq; belli uouere ſoliti. Diuiſi mox populi omnes,ubi prudentiores effecti ſunt, Viſigothæ alteri, alteri Oſtrogothæ dicti. Viſigothæ Balthorum,Oſtrogothæ Amalorum familiæ obtemperabant. Gothi nanque tunc à Boriſthene, quem Deneper Iordanis appellat,ad Tanaim uſque,uniuerſum eum tractum occuparunt. Amalorum mos fuit,arcum tendere,cantu & cithara maiorum referre geſta,equos concitatiſsimo curſu agitare. Dion, qui Getica ſcripſit,multo pòſt tempore Gothos Telephum Herculis filium,quem ex Auge ſorore Priami tulerat,non modò Geticæ,ſed Myſiæ quoq; Europicæ regem habuiſſe tradit. Is quum auxiliares copias in Troianorum opem compararat,cum Græcis pugnam cōſerit,Theſandrum Græciæ ducem interficit: dum Aiacem Vlyſſemq; petit,procidente equo corruit, eiusq; femur ab Achillis haſta grauiſsimè confoditur: ſic tandem ſaucius,Danaos ſuis finibus eiecit.

Addit etiam, Euryphilum filium huic regno ſucceſſiſſe, & Caſſandræ ſponſæ amore ductum, ad bellum perueniſſe Troianum, ibiq; uita fuiſſe defunctum. Verum illud ipſe inficiar, Philippum Macedoniæ regem (quum id Dion affirmet) Medopam Gudilæ Gothorum regis filiam, in coniugium poſtulaſſe, ut hac affinitate tutius ſua regna muniret, eam duxiſſe uxorem: mox pecuniarum inopia ductum, Odyſtanam urbem opulentiſsimam, Tomis finitimam, & Getarum urbem obſediſſe, pios illi ſacerdotes candidis ac ſacris ueſtibus inſtructos, modulatis cantibus occurriſſe. Macedonas hoc ſupplicum ſpectaculo uictos, regis iuſſu, continuò grauem ſoluiſſe obſidionem, reddidiſſe prædam, redintegrato demum fœdere abijſſe. At Scythalcus rex non multo pôſt tempore, uiolati memor fœderis, ut Gothorum iniurias ulciſceretur, centum & quinquaginta milia hominum aduerſus eum coegit: cui Alexander moriens, Athenienſium præfecturam delegarat: in quo quidem bello quum ſuperiores euaſiſſent, pro acceptis in Myſia iniurijs uniuerſam ferè Macedoniam deuaſtarunt. Eodem etiam, quo Sylla, rerum potitus eſt tempore. Diceneus in Geticum regnum, imperante Boſtuſca, fortè peruenit: cuius ubi ſapientia patuit, regia ferè poteſtas à rege tradita eſt. Quod ubi factum eſt, ut in Germaniā expeditio pararetur, quam nunc Franconiam dicunt, repentè conſuluit, totamq; regionem incurſantes Gothi ſpoliarunt. Eos igitur Diceneus Barbarus, optimis ac liberalibus diſciplinis excoluit, conuertit ad politicos mores, legibus obtemperare docuit, quas belagines nuncupant, item curſus ſyderum, planetarum motus, & totius denique cœli rationem, ad hæc naturas rerum, deorum religionem, & ſolennes cæremonias oſtendit. Poſt hunc, Comoſicum pari ſolertia uirum ſortiti ſunt, qui iuſtiſsimè regnum pariter & pontificatum geſſit. Deinde Sorillus in regno ſucceſſit, qui quadraginta circiter annis imperauit. Poſt longum temporis interuallum, imperante Domitiano, ſoluto fœdere, Danubij ripam diu à populo Romano poſſeſſam, & à iuniore Gordiano ad Danubium feſtinantes, leui prælio fuſi & repreſſi, cui quidem prouinciæ Oppius Sabinus præerat, deletis legionibus occuparunt: Oppio legionum præfecto caput abſciſſum, multæ urbes, & oppida igni ferroq; uaſtata. Hæc omnia Dorpora rege geſta. Domitianum neceſſitas adegit, ut reipublicæ conſuleret, pararet expeditionem, & delectum haberet, Fuſcum exercitui præfecit: quum in Illyricum ueniſſet, è conſertis nauibus Iſtrum confecto ponte traiecit: mox cum hoſtibus manum haud proſperè conſeruit, nam interfecto duce, Romanæ copiæ non modò caſtris exutæ, ſed fuſæ fugatæ'que ſunt, & cædes magna patrata. Vlpius Traianus deinde ſucceſſit, qui iacturam & iniuriam Imperij Romani cumulatiſsimè ultus eſt: nam Decebalum uarijs cum ipſo inſidijs agentem, & Longino præfecto legionis capto, elatum (qui ut ſe à captiuitatis ſeruitute uindicaret, ueneno ſibi mortem conſciuit) duplici uictoria ſuperauit, regem ad mortem compulit, theſauros eius ingentes recepit, pontem in Iſtro ædificauit: ab Hadriano deinde demolitū, ne à Dacis Myſiæ infeſtarentur, pilis uiginti ſuffultum, quarum altitudo (ut Dion auctor eſt) centum & quinquaginta pedum, præter fundamenta, latitudo uerò pedum ſexaginta. Daciam denique in prouinciam redegit. pontis adhuc ſuperſtites pilæ è quadrato lapide cernuntur. Deinde Gothi ab Antonio Caracalla tumultuarijs prælijs ſuperati, Barbari uictoria elati, ſuos proceres, anſes, ideſt heroas & ſemideos, exclamabant. Eorum proſapia, ſi breuiſsimè referatur, haud inutile reputamus. Et his primus, ut eorum fabulæ recinunt, Gaptus fuit, cui Hulmul fuit filius: Hulmul Augem, qui Amalum genuit, unde Amalorum origo promanauit: Amalus genuit Iſaruem, & Iſarues Oſtrogotham, Oſtrogotha Hemulem, & Hemul Athalem: Athal Alchiulphum, Vultulphum & Emeruerigem: Vultulphus Valarauentem, Valarauas Veuetharium, Veuetharius Vandiliarium: Vandiliarius Thiudimerem, Valamirem & Vidimirem: Thudimer Theodoricum, Theodoricus Amalaſuentam: Amalaſuenta ex Eutharico ſuo uiro, Athalaricum & Matheſuentam, cuius affinitas talis eſt: Hermanaricus Achiulphi filius Humimundum genuit, Humimundus Thoriſmūdum, Thoriſmundus Berimundum, Berimundus

Vethericum,

Vethericum, Vethericus Entharicum, qui Amalaſuentæ coniugatus Athalaricum & Matheſuentam ædidit. Athalaricus à pueritia extinctus eſt: Matheſuenta Vitigem uirum duxit, liberis caruit. Ruente Gothorum imperio, à Belliſario Conſtantinopolim ambo captiuorum more ducti ſunt. Vitiges diem continuò obijt. Germanus patricius, Iuſtiniani Imperatoris patruelis, Matheſuentam ſibi uxorem ſumpſit, patritiam'que creauit, ex qua Germanum filium unicum tulit. Sed de Amalorum excidio inferius diſſeretur. Nunc diuerticulum repetatur Gothorum. Pars Ponti oram tenuerunt, quæ ad orientem ſpectat, quibus uel ab Oſtrogotha præfecto, uel ab oriente nomen eſt inditum: contrà, qui occidentis plagam occuparunt, Viſigothæ propria lingua nuncupati. Traiecto nanque Danubio, Myſias, Thraciam, Pannonias, & non paruam Illyrici partem diu tenuere. Ex his Maximinum Imperatorem, Symmachus promanaſſe tradit: & mortuo Alexandro Mameæ filio, ab exercitu Cæſarem pronunciatum. Item humilibus hunc parentibus natum, patre Gothico, cui Micca, matre Alana, cui Ababa nomen fuit, fuiſſe natum, Seuero imperante. Cum militares ludi natali filij die celebrarētur, eum ſui roboris conſcium conueniſſe: quum in paleſtræ certamen deſcendiſſet, nimia corporis proceritate ſpectatores omnes in admirationem ſui conuertiſſe, data cum lixis certandi copia, ne militum fortē nomen dehoneſtaret, ſexdecim ſubinde lixas tanta felicitate proſtraſſe, ut ſingulari certamine cæteros facilè uicturos eſſe uideretur. Proinde inter tyrones admiſſum, ac tribuno militum creato ab Imperatore, & concitatiùs equitante, hunc pedibus aliquamdiu præcurriſſe: mox cum ualidiſsimis militibus, Imperatoris iuſſu, fuiſſe colluctatum, eosq; facilè ſuperaſſe: quare aureo torque, ampliſsimisq; præmijs ab eo donatum, inter prætorianos milites admiſſum fuiſſe. Iordanis Symmacho pro uiribus extorquet, ut Romano Imperio Gothum honeſtet. Herodianus autem hiſtoricus, non magis apud Græcos, quàm Latinos auctoritate ſua prępollens, quem diuo Matthiæ è Græco traduximus, hunc Gothicum non affirmat: ſed Maximinum (inquit) quendam in Alexandri fuiſſe caſtris, ex intimo Thracum genere ac ſemibarbaro uico natum, educatum à principio inter paſtores, præ magnitudine roboreq; corporis, à iuuentutis initio inter equeſtrem ordinem admiſſum, paulo pòſt tempore, fortuna duce, uſque adeo ſingulos militiæ ordines præcurriſſe, ut & caſtra curaret, & permiſſas ſibi prouincias cum imperio gereret, ab Alexandro omnibus tyronibus inſtruendis fuiſſe præfectum. Quare ita militum, tradita militari diſciplina, ſibi conciliaſſe animos, ut ab omnibus unicè diligeretur, & à Pœonibus præſertim, qui uirtute eius, amore patriæ maximè, gloriari uidebantur. Quum in campum tanquam ad ſolita gymnaſia conueniſſent, aduenientem Maximinum omnes iniecta imperatoria purpura Imperatorem conſalutaſſe. Hunc à principio reluctantem eos grauiter incuſaſſe, reieciſſe purpuram, mox ab armatis equitibus adactum, qui mortem, niſi delatum imperium acciperet, interminabātur: deinde omnes iuſſiſſe, arma ſumerent, Alexandrum huiuſce nouitatis ignarum adorirentur, & obtruncarent, ac ita prætorianas cohortes metu percellerent. Quod ubi factum eſt, in Germanos expeditionē parauit, non repugnãtes ac uicatim habitantes, commoditate ſyluarũ ferro ignique uaſtauit. Dum Barbara in Chriſtianos crudelitate ac ſæuitia imperium ſibi firmare contendit, à Pupieno Aquileiæ interfectus eſt, uix annis tribus rerum potitus. Hæc Herodianus noſter. Maximinum tamē, neq; Getam neq; Gothum affirmat. Somnianti igitur Iordano, & in honorem patriæ gentis, coniecturas uериſimiles undique mendicanti, hæc etiam concedamus: affectus enim patriæ, facilem ab omnibus ueniam promeretur. Philippo etiam unà cum filio imperante, qui primus Romanorum principum ſe in Chriſtianam fidem aſſeruit, cuius Imperiū milleſimum conditæ Vrbis annum clauſit, Gothi à fide populi Romani defecere, dum ſubtracta ſibi ſtipendia ægre ferunt, Oſtrogotha duce Iſtrum traijciunt, Myſias Thraciamq; diſcurrunt, prædas abigunt, omnia uaſtant. Ad hos coercendos Decius ſenator mittitur, qui Budaliæ inferioris Pannoniæ natus, Pannonicas cohortes exauctorat, quippe quæ negligentia ſua hoſtes

Herodianus.

ſtes

ſtes flumen traieciſſe permiſerat. At illæ cum ignominia dimiſſæ, ad Gothos perfugiunt: eorum principem incendunt, ut ſpirantem fortunam forti animo proſequatur. Hic ex trecentis milibus hominum exercitũ comparauit, item auxiliares copias ex Tayphalis, Aſtringis & Carpathibus accepit: bellicoſum quidem genus hominũ, ac Romano nomini ſemper infeſtum, te à Valerio Maximiano perdomitum. Adiunxit etiam Peucinos, inſulares quidem uiros, ac bello aſperos: duces his optimos, Argaithum & Gunthericum ex Gothis præfecit: hi Myſias populantur. Martianopolim obſident. quæ expenſa ingenti pecunia, ſe obſidione redemit. Vrbs hæc Myſiæ nobiliſsima quondam, à Traiano Imperatore condita. Martiam Traiani ſororem, ad fluuij fontem, qui in oppido emergebat, puellam miſiſſe ferunt, ut perſpicuam dulcemq; aquam aureo uaſe hauriret: uas forte delapſum, in alto fonte demerſum attigiſſe fundum: mox præter auri naturam, ſuccurrente quodam nympharum numine emerſiſſe: Imperatorem hoc miraculo percitum, urbem ibi ampliſsimam fundaſſe, & à ſorore appellaſſe Martiam. Philippus reuocatis uiribus Myſias & Thraciam recuperauit, Philippopolim à ſe nominatam urbem, in ſuæ uictoriæ monumentum, in Thracia ſtatuit. Sub cuius imperio agon mille annorum actus, innumerabiles beſtiæ in circo maximo interfectæ. Ludi theatrales in campo Martio, tribus diebus ac noctibus peruigilante populo celebrati. Poſt hæc Gepidarum & Gothorum bella ſucceſſere, quanquam aliqua cognatione tenebantur. Sola tamen inuidia bellum ſuſcitant inteſtinum, quum è mediterraneis inſulæ Scandiæ, tribus uecti nauibus Gothi, Berigo rege, Sarmaticum littus attigiſſent. tertia nauis tardius applicuit, & à pigritia, quæ horum lingua Gepanta dicitur, Gepidarum nomen accepit: ij ad inſulam Viſtulæ amnis diu commorati, eam Gepidam appellarunt. Deinde quum Sarmatiæ intima penetraſſent, ad Danubium uſque deſcenderunt: & regem magnanimum ſortiti, cui Faſtidæ nomen erat, exuta manſuetudine, armorum amore ſuccendi cœperunt: patrios fines armis propagarũt, Burgundiones ad internecionem uſq; ferè deleuerunt. Mox Gothos ſibi cognatos adorti, bello laceſſere, ſollicitare quandoq; incurſionibus, abigere pecora, uicos ſæpe populari. Demum ad Oſtrogotham Viſigotharum Oſtrogotharumq; adhuc regem legatos mittere, & commonefacere Gepidarum populum nimia fœcunditate uſq; adeo coaluiſſe, ut intra fines proprios uiuere nequeant: item montibus, & ſyluarum ſterilitate circumuentum, omnium rerum inopia laborare, proinde hortari, cognatæ genti proſpiciat, latiorem regionem concedat: quod ni fecerit, interminari ſe ui fines anguſtiſsimos amplificaturos. Oſtrogotha reſpondet, ſe pari quoq; terrarum anguſtia laborare, neque ſibi eſſe, quod largiri queat. Bellum cum proximo ſanguine geri, perquàm nefarium, ſi quid ſibi contra fas & æquum inferatur, ſe uim ui naturæ iure repulſurum. Faſtida quum pertinacius in ſententia perſiſteret, cum Gothis prælium conſerere pergit. Ad Balthum deniq; oppidum pugnatum eſt, quod fluuius Aucta præterfluit, ubi quum aliquandiu pari ſpe utrinque pugnatum eſſet, Gepidarum tandem acies inclinatur. Faſtida terga uertente prælium diremptum eſt. Gothi uictoria contenti, confeſtim ſe in caſtra receperunt. & donec Oſtrogotha rex imperauit, quietem deinceps conſeruarunt. Faſtida cum Gepidis, damnata temeritate ſua, quietiorem mitioremq; poſt hac uitam duxit. Oſtrogothę in tergo Euchina ſucceſſit, qui depoſita tranquillitate, Gothorum animos ad bella reuocauit. Myſias traiecto Danubio iterum aggredi ſtatuit, ingentes copias iam coactas diuidit, ut alteras in populandam Myſiam traijceret, quam imperatorum negligentia, legionum Romanarum ſtationibus deſtitutam intelligebat: alteras ſeptuaginta circiter milium hominum ad Euſteſum ſubduceret. Sed quum res minus ipſa ſuccederet, à Gallo duce reiectus, Nicopolim peruenit, quam Traianus quondam perdomitis Sarmatis in uictoriæ monumentum ædificarat: item in Thracia iuxta Neſſum flumen Nicopolim alteram, & inter Hebrum & Nigrum amnes Traianopolim, ſimiliter Hadrianopolim Hadrianus, & ſub Rhodope Philippopolim Philippus. Ex hac etiam parte, quum à Decio Euchina reiectus eſſet, in Hermoniam

moniam receſſit, poſt hæc Philippopolim aggreditur. Quod ubi Decio ſignificatum eſt, Berrhœam cum legionibus continuò petijt, ut urbi ferat auxilium, ubi dum laſſa corpora curant, equosq́ refouent, ecce Gothi incautas copias adoriuntur, repentino motu perculſæ, quid agerent, proſpicere non poterant, immo arma ſumendi copia non dabatur. Quare diffuſo fugatoq́ exercitu uix cum paucis equitibus Decius euadere potuit. In Theſſaliam rurſus trans alpes, & in Myſiam ſe recepit: ibi unà cum Gallo duce, ne animo deficere uideretur, exercitum reparat. Interea Euchina obſeſſam Philippopolim omni ope deſtitutam capit. & populatur, ingens hinc abacta præda. Et Priſcus, qui urbem cum præſidio tenebat, inuentus, in hoſtium poteſtatem peruenit: hunc uita ampliſsimisq́ muneribus donatum rex, ſibi mirificè conciliauit, ut cum eo Decium tutius iterum aggrederetur. Inſtauratis pariter exercitubus, concitatis animis utrinque concurritur. Inter primos Imperatoris filios Decius acerrimè pugnans, letali ſagittæ uulnere ſaucius occidit. Pater diſſimulato dolore, nihil iacturæ unius militis interitu rempublicam habituram exclamans, ſe inter confertiſsimos hoſtes ingerit, ut uel filij mortem ulciſcatur, uel (ſi id aſſequi nequeat) propria dolorem morte definiat, ſed quum utrunq́ fata negaſſent, Abrutium Myſiæ urbem ſe recepit, ubi unà cum filio ab hoſtibus circumſeptus occiditur. Locus deinde, Decij Imperatoris ara dictus, quando prophanis ibi Numinibus litare conſueuerat, ac ne immeritò quidem, quãdo in Chriſtianos immaniſsimè ſæuit, diuum Laurentium lento igni, ut martyrem maiori ſupplicio afficeret, abſumpſit. Eodem quoq́ tempore amphitheatrum Romæ incenſum. Quum poſt Decium, Gallus & Voluſianus imperium ſuſcepiſſent, ecce Aemylianus quidam Myſiæ præfectus, potiundi ſpe imperij tractus, bellum in Illyrico ſuſcitat. Imperatores aduerſus eum profecti in foro Flaminij cæſi ſunt, alij Interamne perierunt. Aemylianus tertio menſe initæ tyrannidis diem obijt: Iordanis Gallum & Voluſianum, ut Aemylium facilius opprimerent cum Gothis fœdus iniuiſſe ſcribit, ac biennio reipublicæ præfuiſſe. Non modò Gothorum, ſed cæterorum quoquè Barbarorum, Valeriani & Galieni temporibus, res auctæ ſunt: quorum alter in Rhetia ab exercitu Auguſtus, Romæ Cæſar alter appellatus eſt. Quũ Valerianus Chriſtianos perſequi occepiſſet, diuinam in ſe iram ſuſcitauit, quando à Sapore Perſarum rege captus, captiuam denique ſenectutem & perquàm miſerabilem apud hoſtem duxit. Deleto Imperatoris exercitu, Perſæ Syriam, Ciliciam, Cappadociamq́ populantur. Galienus ſe longè mitiorem Chriſtianis exhibuit, ſed remollitus, quum in omnem laſciuiam prorupiſſet, Germani reſumptis animis Rauennam uſq́ diſcurſant. Alemanni uaſtatis Gallijs, in Italiam penetrant, Quadi & Sarmatæ Pannonias occupant. Germani occupatis Hiſpanijs, Tarraconem expugnant. Parthi Meſopotamia potiti, per Syriam latè graſſantur. Gothi, Grꝛciam, Macedoniam, Pontum & Aſiam ſpoliant. Nam Reſparduco & Tharoaro ducibus, traiecto Helleſponto, multas Aſiæ ciuitates inuadunt, ac hoſtili more diripiunt: capiunt Epheſum, ubi clariſsimum Dianæ templum ab Amazonibus conditum, incendunt: mox Bithyniam ingreſſi, Chalcedonem diruunt, à Cornelio Abito inſtauratam. Dum Europam per Helleſpontum repetunt, reparatum delent Ilium: & ubi in Thraciam reuecti ſunt, Anchialon urbem ad radices Hemi, in maritima regione ſitam, cuius conditorem, Sardanapalum quendam Parthorum regem fuiſſe ferunt, populantur igni ac ferro uſquequaque, deſæuiunt non ſecus ac ſi ad humanam perniciem nati forent. Ibi calidis aquis allecti, ad decimum uſque lapidem ab urbe diſtantibus, defatigata corpora diebus aliquot inſtaurant, quum ad curandos morbos nimium conferre uiderentur. At cæterorum Barbarorum res aliquantulum inclinatæ. Odenatus enim decurio Palmirenus, collecta agreſtium manu, ita Perſarum copias profligauit, ut non procul à Cteſiphonte caſtra poneret. Poſthumus unà cum Victorino & Thetrico Gallias, antequàm Galienus Mediolani occideretur, armis ab hoſtili ſeruitute uindicauit. Gothi, qui Achaiam infeſtarunt, à Martiano uicti, ſe in patrias ſedes continuò recepere. Qui uerò Aſiam ſollicitarunt, Romanorum du-

cum

cum uirtute reiecti, & ne parua quidem clade confecti, in patriam redierunt. Dum Odenatus bello Perſico remoratur, & Galienus uaria luxuria eneruatur, Gothi comparatis nauibus Heracliam peruenerunt, & aduecta præda, non ſine magna ſuorum iactura, quum ſæpe nauali bello peterentur, in Scythiam reuertuntur. Item Palmirenis & Orientalibus pleriſque dum Xenobia Odenati uxor imperat, Gothi per Euxinum mare uecti Iſtrum ſudeunt, magniſq; calamitatibus populi Romani prouinciam afficiunt. Quæ ubi Galieno ſignificata ſunt, Colechauum & Atheum conciues Byzantios continuò miſit, qui Barbaros repellerent, urbes dirutas inſtaurarent, ſuperſtites communirent: hi cum Gothorum claſſe in Ponto congreſſi, eam ſuperant, & in fugam uertunt: fuſi paulo pòſt Cyzicum, Aſiam, deinceps Achaiam uaſtant. Ab Athenienſibus Demeſippo duce, qui hæc tempora ſcripſit, reijciuntur: inde reiecti, Epirum, Achaiam Bœotiamq; diſcurſant. Galienus tot publicis malis experrectus, his dum per Illyricum uagantur, occurrit, cædit improuiſò multos: at illi per Geſſacem facta uia, fugere conati ſunt: ſed à Martiano, ut patriam Galieni turpiſsima laſciuia liberaret, uaria bellorum fortuna uexati. Illud in Iordane noſtro, alioquin ſcriptore non ignobili admiratione dignum, ne riſu dixerim, conſiderandum eſſe duximus, qui tanto patriæ laborauit affectu, ut non modò cæterarum Scytharum geſta, Gothis duntaxat ſuis adſcribat, & plus æquo amplificet, & exornet: uerum etiam omnes eorum res aut malè geſtas, aut parum proſperè ſuccedentes quandoq; ſubticeat, quandoq; pudentiuſculè inuertat. Non ſolum quæ dudũ dicta ſunt, ipſe dimiſit, ſed ne ſuorum Gothorum maieſtatem lædere uideretur, memorabilem per cuncta ſecula eorum cladem à Claudio Imperatore illatam, unde Conſtantinus Cæſar duxit originem, non ſine ridiculo quodam occultè præterijſſe uiſus eſt. Nos autem Trebellij Pollionis ſententia freti, Flauium Claudium unicum in terris principem, non ſtatuis, nec columnis marmoreiſq; arcubus: ſed ne tantum uirum digna laude defraudaremus, hac duntaxat breui commemoratione duximus adiuuandum. Dum Martianus fuſos Gothos inſequitur (ut paulo ſuprà dictum eſt) triginta ex his cepit, qui quum inuito Claudio euaſiſſent, uniuerſos ferè Scythas in Romani Imperij prædas ſuſcitarunt. Ad hanc expeditionem Peuci, Teuthoburgi, Oſtrogothæ, Virtingui, Sigipedes, Celtæ, Eruli, innumeriq; populi prædarum cupiditate allecti conuenere, dum uarijs Claudium bellis implicitum conſpicantur, populandæ Romanæ reipublicæ conſilium ineunt. Trecentorum hominum milium exercitum comparant, claſſem uerò longarum nauium duûm circiter milium. Quòd ſi ſeruos, familias, carraginemq; (ut aiunt) adieceris, epota (Xerxis exemplo) flumina, conſumptas quoq; ſyluas, ac terram deniq; in paſcenda multitudine laboraſſe credideris. In Romanum ubi Imperium eruperunt, breui tempore à Claudio non modò uicti, ſed attriti & deleti ſunt, quod ex ipſa Imperatoris epiſtola ad Iunium Brocchum, qui Illyricum tuebatur, ſcripta facilè intelligi poteſt. Claudius Broccho ſalutem. Deleuimus trecenta uiginti milia Gothorum, merſimus duo milia nauium, tecta ſunt flumina ſcutis, ſpathis & lanceolis òmnia littora operiuntur, campi oſſibus tecti latent, nullum iter purum eſt, ingens Carrago deſerta: tantum mulierum cepimus, ut binas & ternas mulieres ſibi miles poſſit adiungere. Ac ſubdit: Pugnatum eſt enim apud Myſios, & apud Martianopolim multa prælia fuerunt, multi naufragio perierunt, pleríque capti reges, captæ diuerſarum gentium nobiles fœminæ, impletæ Barbaris, ſeruis, ſenibuſq; cultoribus Romanæ prouinciæ, factus miles Barbarus, colonus è Gotho. Nec ulla fuit regio, quæ Gothum ſeruum triumphali quodam ſeruitio non haberet. Pugnatum præterea apud Byzantium, pugnatum apud Theſſalonicenſes, quos Claudio abſente obſederant Barbari, pugnatum in diuerſis regionibus. Et ubiq; auſpicijs Claudianis uicti ſunt Gothi: ut iam tunc Conſtantino Cæſari futuro uideretur Claudius ſecuram parare rempublicam. Quum in Apennino Claudius de ſe conſuleret, reſponſum accepit, Tertia dum Latio regnantem uiderit æſtas.

Idem quum de poſteris, His ego nec metas rerum, nec tempora ponam.

Quum

Quum de fratre Quintilio, quem imperij conſortem habere uoluit,
Oſtendent terris hunc tantùm fata. Demum quum in ipſa uictoria duo propè milia militum, à paucis, qui ſuperfuerant, Barbaris cæderentur, ad unum omnes, qui rebellauerant, ab eo capti, Romamq́ue ducti, ac in ſpectaculis, immanibus beſtijs expoſiti. Quare Gothicum bellum diui huiuſce principis uirtute antiquatum, & de Gothis non ſolùm uictoria habita, ſed cumulatiſsima eſt exacta uindicta. In hoc bello, ingens Dalmatarum equitum uirtus apparuit, quia ex ea prouincia Claudius originem ducere uidebatur. Neq́ue hi deſunt, qui hunc Dardanum, & à Dardano Troianæ gentis auctore, ſanguinem traxiſſe contendunt: à principio totum Illyricum cum imperio habuit, ſub cuius poteſtate Thraces, Myſi, Dalmatæ, Pannonij, ac Daci fuere. Poſtremò quum Gothi, qui ſuperfuerant, paulo pòſt à Romanis defeciſſent, ac Nicopolim occupaſſent, tumultuario prouincialium exercitu obtriti & deleti ſunt. Quum igitur Claudij uictoria de Gothis relata, cætera ueterum trophæa quàm maximè ſuperaſſet, Iordanis hiſtoricus inauditam ſuæ gentis cladem & exitium, æquo animo referre non potuit. Claudius autem, quum anno uno menſibusq́ue nouem imperaſſet, ab omnibus præterquàm à Gothis ſempiterna memoria repetendus, ob rem publicam benè geſtam, clypeo in curia aureo, aurea quoq́ue ſtatua in Capitolio donatus, Firmij moritur. Quintilius uerò frater, Auguſtus à ſenatu populoq́ue Romano appellatus, ſeptimodecimo pòſt die imperij ſui, quum ſe grauem & ſeuerum militibus oſtenderet, Galbæ ac Pertinacis exemplo, facinoroſiſsimè cæſus eſt. Aureliano imperante Gothi iterum reſumptis animis Danubium traijcere pergunt, ſed ab eo repreſſi, deſideratis quinq́ue milibus ſuorum, in proprium ſolum rediere. Decem in eo prælio mulieres captæ uirili habitu pugnantes, quæ ex Amazonibus originem ducere credebantur. Item poſt annos triginta, reuocatis uiribus, Sarmatiam prouinciam populi Romani, multis copijs adoriuntur, igni ferroq́ue omnia uaſtant. quod ubi Flauius Conſtantinus accepit, non minore quàm Claudius ſtrage ſuperauit. Ictum deinde cum his fœdus, & in patrio ſolo annos circiter ſeptuaginta quieuere. Iordanis auctor eſt, Maximinum Gothorum auxilijs adiutum, Narſeum Perſarum regem, & Saporis magni nepotem fudiſſe, eius uxores, liberos & impedimenta cepiſſe, auxiliares quoq́ue copias aduerſus Licinium Conſtantino miſiſſe, Theſſalonicæq́ue obſeſſum trucidaſſe. Eo tempore, quo Byzantium Conſtantinus ita amplificare ſtatuerat, ut cum urbe Roma magnitudine et dignitate certaret, initum cum Gothis fuiſſe fœdus, eosq́ue quadraginta milia hominum Imperatori quotannis detuliſſe. At ubi Maximinus rerum potitus eſt, poſt Arioricum & Aoricum, Gebericus nobili genere natus, apud Gothos regnum ſortitur, cui uirtus ut generoſitas iuxtà inerat. Vt fortunam in re bellica primùm experiatur, parandæ in Vandalos expeditionis cõſilium init, quæ ſi ſucceſſerit, maiora ſe tentaturum ſperat. Gens hæc (ut Demeſippus ait) ab Oceano prodijt, uix uno anno ad Gothorum fines peruenire potuit, eam ſibi regionem occupauit, quam pòſt Gepidæ incoluere, cui à ſolis exortu Gothi, ab occaſu Marcomanni, à ſeptentrione Hermunduli, à meridie præterlabitur Iſter. Quũ inſtructæ in Maſſiliæ ripa acies utrinque conſtitiſſent, dato ſigno manus conſerunt, concitatiſsimis prælium animis aliquantiſper geritur. Mox Gebericus Vandalorum regem adoritur, et obtruncat, optimaq́ue ſpolia refert. Vandali infauſtas ſedes optaſſe rati, hinc emigrare decernunt, à Conſtantino incolendam Pannoniam impetrant, dum grata ſe Romanis principibus obſequia præſtituros eſſe pollicentur, annos circiter ſexaginta hic habitant. Deinde ſub Stilicone magiſtro equitum, conſulari patricioq́ue uiro, in Gallias tranſmigrarunt, ubi quum finitimos malè tractarent, aſſiduisq́ue rapinis latè uexarent, quietas ibi ſedes habere nequiuerunt. Ex his Burgundiones olim promanaſſe uolunt, Plinij auctoritate freti, Vandalorum partem Burgundiones eſſe affirmantis. quum uicatim in Germania habitarent, à uicis, quos burgos dicunt, nomen accepiſſe credunt. Vandali relictis Gallijs in Hiſpanias penetrarunt, neque uſquam quieſcere potuerũt, donec traiecto Gaditano freto Aphricam occuparunt. Sed quoniam

niam de his quandoq; latiùs ſuo loco dicetur, redeamus ad Gothos. Poſt Gebericū, Hermanaricus regnum accepit, nobiliſsima Amalorum familia natus, neque uirtute gloriaq; geſtorum inferior. Nam quum Gothos, Scythas, Indos, Maningos, Vaſma broncas, ac reliquam ferè ſeptentrionis oram, in ditionem ſuam redegiſſet, Erulos quoq; cæſo Alarico rege domuiſſet, alterum Alexandrum cognominarunt. Eruli, ut Albanius teſtis eſt, ad Mœotidis paludes ac ſyluas quondam habitabant, quibus ab amore ſyluarum ſtagnantiumq; locorum nomen eſt inditum. Mox ab Hermanarico in Venetos bellum motum eſt, qui quum inermes eſſent, facilè ceſſere. Veneti autem humili gente nati, qui deinde Antes & Sclaui dicti ſunt, & quum in multitudinem maximam excreuiſſent, Barbarica quoq; feritate ubique graſſati ſunt, quin inter Albam & Budam Venetia† eſt oppidum ab his conditum. Item Heſtis & Halaridis bellum indictum, qui Germaniæ productum littus Oceani accolebant, et hi breui tempore domiti. Quare non modò Scythiæ, ſed Germaniæ quoq; Hermanaricus imperauit. Eius tempore inter Gothos & Vnnos Vngarorum progenitores bellum exarſit, de quo antequàm ultrà progrediamur, haud ab re fore duximus, ſi de potentiſsimæ ac fortiſsimæ gentis origine aliqua diſſeremus. Hanc igitur Priſcus hiſtoricus Scythiam, Riphæiſq; montibus uicinam affirmauit, & quo propiùs rigorem ſeptentrionis accedit, eo immitiorem plerique reputarunt. Et præſertim diuus noſter Hieronymus, utpote qui ex ultima Mœotide, inter glacialem Tanaim, & immanes Maſſagetarum populos, ubi obſtructis rupibus, feras Scytharum gentes Alexandri clauſtra coercuerant, Vnnorum examina erupiſſe, ac equorum pernicitate freta, cæde pariter & terrore cuncta compleſſe ſcripſit. Iordanis in hoſtes nationis ſuæ, neſcio quæ, monſtra commentatur: quæ plerique ſcriptores Annalium ita credidere, ut cum eo iuxtà delirent: quod non tam inſolenter, quàm uerè à me dictum uelim. Quum Gothi à Scandinauia profecti Scythiam attigiſſent, Philimerum eorum regem magas quaſdam fœminas in caſtris deprehendiſſe conſcribit. Quod genus mulierum, quum perniciosiſsimum rex ille reputaſſet, edicto ſuo in ſolitudines abegiſſe, ne milites uenenis inficerent, aut eorum robora labefactarent: easq; abactas, per ſyluas aliquandiu uagatas, cacodæmonum ſe amplexibus incæſtaſſe. hinc peperiſſe dirum genus hominum, quod non humana lingua, ſed quadam loquutionis imagine utebatur. Sed Procopium hiſtoricum Græcum, & Beliſarij conſiliarium planè ſectemur, quippe qui Vnnos Ephthalitarum gentem fuiſſe tradit, eosq; Albanos quondam appellatos, in Aſia Perſis fuiſſe finitimos, item uſque adeo magnanimos, ut illato pro finibus bello, Xerxen Perſarum regem cum ingenti exercitu ad internecionem cæciderint, ſtipendiariamq; ſibi Perſidem fecerint, ceperint Cabadem regis filium, duobus annis Perſis imperarint: neq; è dæmonibus creatos, neq; humano ſanguine ueſci ſolitos, neq; tam immanes ac feroces fuiſſe ſcribit. Quinetiam ſi Ephthalitarum nomen interpretari uelimus, eos olim pios & religioſos fuiſſe comperiemus, ac ſolidè perfecteq; litantes: quam quidem gentis religionem adhuc Vngaris, qui Vnnorum ſunt poſteri, peculiari quadam natura præ cæteris ingenitam intuemur. Dionyſius Procopio ſuffragatur, qui Vnnos Caſpianis & Albanis uicinos opinatur, ferociaq; & robore bello accommodatiſsimos. Vnnor & Magor, cuiuſdam Annalium ſcriptoris opinione, Vnnorum auctor fuiſſe traditur: qui quum nihil præter Hebræam legerit hiſtoriam, hinc omnium gentium originem ariolatur. Quare Vnni bello aſperrimi, traiecta ad Cimmerium Boſporum palude Mœoti, non modò ſedibus Gothos reiecerunt, ſed uniuerſam Europæ Scythiam domitarunt, in repetitiſq; Pannonijs quieuerunt, quas à ſe Vngarias appellarunt. Pius autem Pontifex (mihi crede) doctiſsimus, Vngaros ab Vnnis (quod omnes rerum ſcriptores affirmant) promanaſſe non patitur, pari cum Iordane tractus affectu, qui Vngaros ac Scythas pellium murinarum commercio notos fuiſſe ſcribit. Deinde ſacroſanctus ille pater, cuiuſdam Veronenſis teſtimonium adducit, qui quum ad Tanais ortum penetraſſet, gentem Vngarica lingua loquentem ſe inueniſſe dicebat. Diuus quoq; Matthias noſter, huiuſce

Velencze

iuſce rei non ignarus,quam à Sarmaticis quibuſdam mercatoribus acceperat,legatos illuc & exploratores miſit,quibus cognatam gentem ſi poſſet,in Pannoniam populis diuturno bello haud parum exhauſtam alliceret. quod & ſi hactenus aſſequi nequiuit,ſi uixerit tamen,fortaſſe præſtabit.Quare Vngaros,Vnnis per Aſiaticam Scythiam effuſis,& adhuc Tanais ortum accolentibus,cognatos eſſe credendum eſt. Quamuis hi non ab Vnnis, qui in Aſia reſtitere : ſed ab his,qui melioris ſoli cupiditate ducti in Europiam erupere, profluxerint. Quinetiam Gothi, non à Scandia (ut Iordanis ait) ſed ab Aſiatica Scythia, ubi Alanis uicini fuerant,prodiere. Quod hinc conijcere licet,quia quum Gothi cum Alanis,nō modò Europicam Scythiam, ſed Gallias & Hiſpanias occupaſſent,adhuc regionem Taraconenſem tenent,quam paribus uictam auſpicijs Gothalaniam† nuncuparunt. Quum Vnni uenatione ui- †Catalonia ctitarent, diuino quodam prodigio ad emigrandum adacti ſunt. Nam quum uenatores aliqui Mœoticæ paludis accolæ,uenatum fortè proficiſcerentur,ecce oblatam ceruam offendunt,quam quum concitatiùs per paludem inſequi cœpiſſent, uſque adeo potiundæ ceruæ deſiderio tracti ſunt, ut hac duce, haud procul à Cimmerico Boſporo Mœotim congelatam(ut mea fert opinio)tranſmiſerunt:at ubi in Europica Scythia conſtitere,cerua diſparuit. Hi proſpectam regionem admirantur,& probant, deinde in Aſiam redeunt, rem ſuis ex ordine referunt. Vnni ſedes proprias abominati,& ſoli ſterilitatem, populorum'ue multitudinem cauſati, cum liberis & uxoribus in Europam uenatorum ductu tranſmigrarunt. Regionem ſua uberiorem inueniunt,uniuerſum paludis tractum occupant:mactant Victoriæ,quos à principio offendêre:cæteros domitant,& in ſeruitutem redigunt. Alanos quoqꝫ ſubigunt, qui ſedes illas prius occuparant,& longè mitiores eſſe uidebantur:ne finitimis quidem Gothis parcunt,in quos impenſius planè deſæuiunt.

VNGARORVM annales, Vnnos in Europam anno ſalutis trecenteſimo ſeptuageſimotertio, Valente imperante,& Damaſo pontifice maximo ſedente, traieciſſe referunt,duces habuiſſe Belam Chielæ filium,Zomeiarum familia natum,item Cheuem & Cadicham eius fratres:præterea Atilam,Chemem Budamqꝫ fratres,Bendeguzi filios,Cadarum genere natos,ad domitandam ſeptentrionalem plagam:ex centum & octo tribubus decies centena & octo milia hominum coegiſſe,iuri dicendo Cadarem uirum ſapientem præfeciſſe:edicta,Dei uoce & reipublicæ nomine præcinuiſſe:expeditionem tumultuariam & excogitatam circumlato cruento gladio, pro nunciatoqꝫ loco,quæ præſtituiſſent,ſignificaſſe:qui non obtemperaſſent temerè,eodem gladio per medium cæſos: quam conſuetudinem adhuc in Tranſſyluania, in Turcorum tumultu obſeruatam uidimus. Quum maximis uiribus pollerent, elatis animis,tanquam uniuerſum orbem peſſundaturos, Beſſos, Rutenos, Chumanos albos ac nigros, cum uniuerſa Dacia & Sarmatia ſubegiſſe,& tandem ad Tibiſcum amnem,quem Titiam nunc appellant,caſtra collocaſſe. Hanc gentem Iordanis hiſtoricus horribili ſpecie,uultu toruo atroqꝫ,item cicatricibus quibuſdam inſcripto, prælata quadam feritate & audacia,tradit: quia infantibus uix dum natis nouacula genas ſecant, ut prius uulnera pati, quàm lactis dulcedine lætari condiſcant. Quare obductis cicatricibus imberbes conſeneſcunt. Præterea ſtatura nequaquam procera,latis humeris,agili,expedito & robuſto corpore,ceruice conſtanti & ardua,ſummam quandam ſuperbiam præferente,ſagittandi equitandiqꝫ peritia non mediocri, ac fera quadam ſæuitia ſub humana ſpecie inuoluta. Quum igitur Hermanaricus Gothorum rex tot gentiū dominator,ſe Vnnorum bello ſollicitari cognouiſſet, non mediocre ſibi ratus hinc imminere periculum,eorum impetum continuò reprimendum cenſet:mox delectum habet,ingenteisqꝫ ſibi copias comparat:maximos eius conatus,mors inopinata ſubuertit. In Vnnorum aduentu,quædam mulier,quæ in uiri nece deprehenſa fuerat,capitis accerſitur,homicidij conuicta pariter & adulterij,uſqueadeo regis iram facinoris indignitate ſuccendit,ut quatuor equorum diſcerptu mulctaretur. Duo fœminæ fuere fratres, Roſſomonarum perfida gente nati:

Anno Domini 373

quorum alter Sarus, Ammius alter dictus eſt: hi ſororis ſupplicij immanitate bacchantes, in principem coniurant. Hermanaricum è compoſito adoriuntur, fruſtra reluctantem perfoſſo latere interficiunt, patrata cæde ad Vnnos perfugiunt, ut tutius uitam tuerentur. Quare factum eſt, ut Balamirus Vnnorum rex, ſuperandorum Oſtrogotharum copiam facile nanciſceretur. Viſigothæ audita Roſſomonarum perfidia, qui quum Vnnis iam ſocietatem iniuerant: timentes, ne quæ Oſtrogothis, eadem ſibi fortuna immineret, emigrandum omnino eſſe decernunt. Hermanaricus utriuſq; gentis rex, centeſimo & tertiodecimo ætatis anno lætali uulnere confoſſus obijt. Exceſſu regis hoſtes elati, in orientales Gothos, quos Oſtrogothas dicunt, magnis cum uiribus irruunt, paucisq; prælijs ſuperant, in poteſtatemq; recipiunt. Occidentales uerò Gothi, quos Viſigothas appellarunt, cognatorum exemplo perculſi, deſertis quæ ad occaſum ſpectabant ſedibus, & obſtinatis ad emigrandum animis, ad Iſtrum cum liberis uxoribusq; contendunt. Ad Valentem Imperatorem, ſenioris Valentiniani fratrem legatos mittunt, qui ſedes incolendas exorent, perpetuũ polliceantur obſequium: & ſe non modò leges, ſed orthodoxam quoq; fidem Chriſti accepturos eſſe ſpondeant. Quin etiam addant, ſe nunquam imperata detrectaturos, petant Myſiam Thraciamq;, quas ſi conceſſerit Imperator, ſe pro uallo foſſaq; muniti ſsima aduerſus Vnnos perpetuò futuros recipiant. Lætabundus eos Valens excepit, quibus auditis, quæcunq; orauerant, pro animi ſententia etiam inſperata conceſſit. Incolendam Myſiam Thraciamq; permiſit, ratus Viſigothas, Romani imperij propugnaculum futuros. ſed res aliter ac ſperauerat, accidit. Nam cis Iſtrum excepti, Barbari unà cum Gepidis &, Valente Arianæ perfidiæ nimis obnoxio, epiſcopos accipiunt Ariana quoq; labe infectos, qui paucis pòſt annis eadem tabe omnes coinquinarunt. Quare nõ Chriſtiani, ſed Ariani, Viſigothæ Gepidæq; facti, quibus Lupicinus ac Maximus, pro ducibus dati, qui quæcunq; his uſui forent, diligentiſsimè curarent, operamq; darent, ne qua inopia laborarent. Præfecti dum mandata negligunt, & magnum ſibi quæſtum in uehendis commeatibus facere ſtudent, Barbari annonæ caritate laborant: acerbiſsimam exactionem execrantur, deteſtantur præfectorum auariciam: quando pro annonæ caritate non modò pecunias exhauſerant, ſed liberos & uxores pro mancipijs uendere cogerentur: demum quodcunque frumentum humano ſanguine mercarentur, non niſi mucidum & corruptum eſſet. Quod ubi nihil proficere conſpicantur, Phrigiternus, Alatheus, Saphracorum reguli, facta ſeditione Lupinum & Maximum adoriuntur, quibus inexplebili auaricia trucidatis, ab Romano principe defecere. Scribunt aliqui, Lupicinum ad cõuiuium Phrigiternum inuitaſſe, ut eum cum comitibus per inſidias domi obtruncaret: quod ut in penetralibus fieri cœptum eſt, Phrigiternum audito pereuntium clamore, è thoro proſiluiſſe: quum inſidias euaſiſſet, ſuſcitata multitudine, Maximum cum collega ac ſeruis obtruncaſſe. Daciam Ripenſem, item Myſias & Thraciam prouincias populi Romani, in ſuam poteſtatem aſſeruiſſe: imperaſſe tributa, & graui colonias imperio gubernaſſe. Quæ quidem omnia poſtquàm ad Valentis aures, qui Antiochiæ tunc agebat, peruenere, non parum is animo conſternatus, habito delectu, magnum exercitum comparauit. Continuatis itineribus, traiectaq; Propontide in Thraciam contendit, at ubi in hoſtium conſpectu fuit, ſiniſtris (ut accidit) auſpicijs pugnam conſerit. Quum parum Barbaris obſtitiſſet, in fugam ſubinde conuerſus, & ſagitta ſaucius, in quendam uicum, ubi incendio cum caſula crematus eſt, ipſe confugit, & quartumdecimum imperij ſui annum complere non potuit. Illatæ in Thracia ſtragis cauſa fuit, quòd Romanas legiones ab equitum præſidio deſtitutas, mox hoſtes circumuenere: et quum euadere nequiuiſſent, ad internecionem cæſæ. Lachrymabile
A mundo fuit profecto bellum, perpetuumq; ulciſcendæ auariciæ monumentum. Hæc Da-
creato, maſo pontifice maximo, & Valente imperante, ab origine mundi anno octogeſimo
3081 uno ſupra tria milia, geſta ſunt. Iniqua profectò tempora illa ſunt habita, quum terræ motu uniuerſus orbis ita concuſſus ſubſilierit, ut maria ſuperatis littoribus multas Si-

ciliæ aliarumq́ inſularum urbes populosq́ innumerabiles obruerint. Conſtantinopoli tanta è cœlo tempeſtas, ut decidentis magnitudo grandinis multos interfecerit. apud Atrabatas lana è cœlo imbribus admixta defluxit. Nicea terræmotu iterum diruta, in Phrygia fames inaudita. Hathanaricus Gothorum rex dum Chriſtianos inſectatur, multos ultimo ſupplicio affecit, quàm plurimos proprijs ſedibus eiecit. Paulo antè Sarmatæ Pannonias uaſtauerant. Valens quum ab Eudoxo Arianorum epiſcopo falſa fide fuerit initiatus, multos è Nitriæ monachis per tribunos & milites cædi imperauit: quin etiam legem promulgauit, ut monachos militiam detrectantes cuique fuſtibus cædere liceret. Pari efferitate Theodoſius, Theodoſii nondum imperatoris pater, cum magna nobilium manu obtruncatus. Viſigothæ, uictoriæ inſolentia elati, fortunæ dexteritatem proſequuntur: eò audaciæ iam euecti, ut Conſtantinopolim obſidere contendant. Sed Dominica Valentis uxor, labantes & ferè conſternatos ciuium animos conſpicata, precibus hortationibusq́ confirmat, populum multa erogata pecunia ſibi conciliat, urbem denique prudentia uirtuteq́ conſeruat. Gratianus Valentis Nepos, cui Occidentis imperium delegatum fuerat, ubi rerum potitus eſt, ut Romanæ reipublicæ conſuleret, Theodoſium ingenti uirtute ac ſapientia uirum, ex Hiſpania accerſi iubet, eumq́ conſortem imperij declarat: quando tantæ periculorum magnitudini, ſalus ſat eſſe nō poterat. Accitus Theodoſius paucis pòſt menſibus adfuit, Syrmij purpureum paludamentum induit. Inito imperio, coactoq́ exercitu, cum Barbaris ipſe congreſſus, haud difficulter fudit fugauitq́, ſuperiorem Myſiam recuperauit, redeuntes hoſtes pluribus ac magnis cladibus affecit, quæque ſummi principis officia cum dignitate compleuit: demum recepta inferiore Myſia, Thracia, Daciaq́ ripenſi, icto cum Athanarico Viſigotharum rege iam fœdere, ne diuturno bello Romanas legiones ad interitum redigeret, uictor Conſtantinopolim ſe recepit. Albanius percuſſi fœderis cauſam, Theodoſii morbum, in quem inciderat, fuiſſe ſcribit, idq́ à Theodoſio collega, qui paucis pòſt diebus benè conualuit, confirmatum. Pacatis rebus Athanaricus Byzantium initæ ſocietatis gratia, imperatorum literis inuitatus aduenit: qui honorificè exceptus quotidiano luſtrandæ urbis deſiderio expleri non poterat. Spectabat circum hippodromum & theatra, item templa, portus ac fora, diſtrahebatur ædium magnificentia, baſilicam cum regia curiaq́ admirabatur, obeliſcos & coloſſos ſtupidus intuebatur, imagines ambibat, & pulchritudine urbis, abactis curis omnibus, animum relaſſabat: deinde graui morbo correptus, tertio quo uenerat menſe, uita deceſſit. Theodoſius autem ſocietatis iure, magnifico hunc funere honeſtauit, eum magna quoq́ pompa ad rogum uſque ſequutus: cumulatiſsimè amico iuſta perſoluit, funebres ludos in eius honorem ædidit: & tantum pietatis Viſigothis oſtendit, ut mirificè Barbarorum animos ſibi conciliarit. Illi nanq́ rege iam orbati, ductu auſpicijsq́ Theodoſii principis ultrò poſtea militarunt. Dum hæc in Thracia geruntur, Vnni, qui Europam traiecerant, Oſtrogothasq́ domuerant, imperium propagare pergunt. Quicquid intra Tanaim ac Tauricam Cheronneſum eſt, in ſuam ditionem redigunt. Tanaitæ, Roxolani, Alani, Cariones, Amaxobij, Budini, Sturni, Vbiones, Acibi, item Nauari, Sarmatæ ac Venedici, ab his leges accipiebant. Euiani, Chumi, Baſterni, & cum Peucinis Carpiani, magno pacem ſtipendio mercabantur. A Ponto, Mœoti Tanaiq́, Vnni ad Danubium uſque, & ad Germaniam, Sarmaticumq́ ſinum omnia cæde et terrore compleuerant, minuerant regnum, ſæuumq́ imperium uſquequaque gerebant: Gothos tamen à tergo infeſtare nunquam deſinebant. Quum Gratianus Theodoſio Orientis imperium tradidiſſet, ipſe uerò ſibi occidentis optaſſet: & quum in Britannia militari ſeditione maximus imperator declaratus eſſet, traiecto in Gallias confeſtim exercitu, Merobandis magiſtri militum proditione ad Pariſium ſuperatus eſt, qui quum Lugdunum confugiſſet, ibi captus eſt & cæſus. Quare Theodoſius feſtinatis itineribus in Gallias profectus, ut collegæ mortem ulciſceretur, ex Gothis decem hominum milia cum ſuis copijs ſecum duxit. Inito aduerſus Arbogaſtum Eugeniumq́

prælio,quod ciuile dici poterat,decem Gothorum milia,qui pugnam iniuere,inimi-
corum impetu primo congreſſu cæſa ſunt,non ſine magna Romani imperij utilita-
te. Mutata ſubinde fortuna,quum legiones eius prælium conſeruiſſent,Imperatori
uictoriam compararunt. Theodoſius rediens,Mediolani cum Arcadio & Honorio
filijs imperium delegaſſet, intempeſtiuo fato præuentus occubuit. Stilico deinde
Honorij è duplici filiarum matrimonio ſocer,è Vandalicorum gente natus,tantum
ſibi autoritatis uendicauit,ut inter primos haberetur:quinetiam in occidente rempu
blicam gerebat. Quum eſſet imperandi cupidus,imperatores,quibuſcunꝗ; rebus po
terat,facilè inuoluebat ſperans,ubi difficultate bellorum eos obruerit, facilè ſe Eu-
cherio filio imperium paraturum:augebant ſibi animum Vandalorum,Burgundio
num,item Sueuorum & Alanorum auxilia:quibus fretus,ſi ferociſsimos Viſigotha
rum animos,in principes Romanorum excitaſſet,ſperabat ſe à Viſigothis Italiam fa
cilè uindicaturum. Quare ut ſperata proſequeretur, Viſigothis ſtatuta ſtipendia eri-
pit,annonam & donatiua aufert: fame non modò ad defectionem,ſed ad indicen-
dum crudele bellum prouocat:quod imperij Romani futurum erat exitium. Hæc
407 omnia Stilicone Aurelianoꝗ; conſulibus,anno ſalutis ſeptimo ſupra quadringente-
ſimum agitãtur. Viſigothæ à Stilicone malè tractati,non modò militiam detrectant,
uerumetiam immaniſsimũ quenque furorem in Romanum imperium concipiunt:
proinde annua ſtipe,commeatuꝗ; defraudati,relicta Thracia in Pannonias erum-
punt. Ibi regem,quo annis quinque ac uiginti caruerant,quum à præfectis ab Impe-
ratore creatis hactenus regerentur,Halaricum præſtanti Bathorum familia natum
declarant,cui poſt Amalos inter Gothos erat ſecunda nobilitas. Balta nanꝗ; lingua
Gothica ſignificat audaciam. Per Syrmium iter faciunt in Illyricum,Redagaſus quo
rundam Gothorum rex,cum ducentis hominum milibus ſe his ſocium comitemꝗ;
præbet. Antequàm abeunt, Thraciam,Myſias, Pannonias, item Noricum & Illyri-
cum igni ferroꝗ; uaſtant,cuncta diripiunt,cędibus omnia complent,urbes diruunt:
quinetiam(ut diuus Hieronymus inquit)iram quoꝗ; Domini,animalia bruta ſenſe-
re:incenſa oppida cum uicis,homines cum mulieribus paſſim cæſi,quin & immatu
ri fœtus ex uteris parentum exſecti,infantes parietibus illiſi,neꝗ; ætati,neꝗ; religioni
pepercere. Quid plura? Omnia pręter cœlum & terram,& præter creſcentes uepres,
continuatasꝗ; ſyluas periere. Redagaſus prior Italiam ingreſſus,ſuperatis Apen-
ninis in Feſulanum montem,quatuor & uiginti ſtadijs ab urbe Florentia remotum,
cum uniuerſis ſuis copijs ſe recepit:ubi à Romanis legionibus circumuentus,neque
minus conſilij,quàm cibi compos,dum ſalutẽ fuga quærit,à Romanis obtruncatur.
Eius exercitus extrema fame confectus,in Romanorum poteſtatem, facta deditione
peruenit:quare tanta captiuorum copia facta eſt,ut ſinguli ſingulis Gothi aureis pe-
corum more uenderentur. Oroſius Vnnos in Italiam accitos, Romanis aduerſus
Redagaſum auxilia tuliſſe ſcribit: refert enim Vldim & Sariam, Vnnorum & Go-
thorum duces,qui Honorij partes ſectabantur, Redagaſo apud Feſulas primùm oc
curriſſe,eorumꝗ; obſidione fame olim abſumptum, fuiſſe cæſum. Poſt Redagaſum
Alaricus cum Viſigothis in Italiam penetrauit,Rauennam ad tertium uſque lapi-
dem peruenit,ubi imperatorem Honorium eſſe intelligebat,ad eum legatos properè
mittit,quibus hæc mandata dat,ut ſedes in Italia ab eo poſtulent:quas ſi impetrarint,
ipſum cum Italis quietè amiceꝗ; uicturum polliceantur. Si repulſam patiantur,omni
no tentaturum,Romani'ne an Gothi Italiam poſſidere debeant, æquum ad hæc iu-
dicem Martem fore ſignificent. Legati(ut Iordanis ait)hæc referunt. Honorium u-
tranꝗ; conditionem denegaſſe,ſed Gallias Hiſpaniasꝗ; prouincias populi Romani,
quas Vandali Genſerico rege uaſtabant,ſi eos eijcere auderent, tanquam proprias
patriasꝗ; ſedes Viſigothis conceſſurum: quod Barbari abnuere uoluerunt. Dum
hæc aguntur, Stilico imperandi cupidiſsimus,ubi ſuos Vindelicos cum Burgundio-
nibus,Sueuis & Alanis,à ripa Rheni Gallias infeſtare accepiſſe, Viſigothasꝗ; in-
traſſe Italiam,eorumꝗ; regem Claſſenſe oppidum in Claudiano agro obſediſſe co-
gnouit,

gnouit, ratus non ultrà differendum, coacta è Thracia non mediocri legionum mul-
titudine, per Macedoniam & Illyricum ac Noricos in Italiam properat, præter Aqui
leiam & Altinum, item per Venetiam, & Rauennatem agrum iter facit. Quod ubi
Halaricus intellexit, ſoluta Claſſenſis oppidi obſidione, in proximos Apennini col-
les ad Pollentiam uicum, duobus & uiginti milibus paſſuum à Rauenna remotam,
cum uniuerſo exercitu ſe recepit. Stilico militaris artis peritiſsimus, in Alaricum pro
dit, frequentibus prælijs afficit. Quum ſæpe uincere poſſet, non expugnat, ut bellum
protrahat, tres circiter annos eum ludificatur. Ita Imperatoris & Barbarorum exte-
nuatis uiribus, ſe facilè imperium inuaſurum eſſe confidit. Halaricus Honorium lite
ris commonefacit de aſtu ac mente Stiliconis, quippe qui ut utriuſque uires eneruet,
ſeq́ demum tyrannum ſtatuat, quum ſæpe uincere potuiſſet, noluiſſe: quandoq; pu-
gnandi copiam denegaſſe, proinde orare, ut ſedes in Gallia concedantur, unde ſe
Vandalos eiecturū pollicetur. Vltrò Honorius poſtulata, & paulo antè promiſſa cō-
ceſſit, Stiliconi mandat, ut cum Halarico pacem ac fœdus ineat, Viſigothas Italia in
ulteriorem Galliam educat. Indoluit Stilico Viſigothas tam quietè Italia abigi, &
Honorium periculo liberari, quo'nam modo Barbaros in Italiam conuertere, pa-
cemq́ intercipere poſſet, excogitat. Saulem Hebræum ſumma perfidia præditum,
præfectum legionis, ſui conſilij participem facit: ei mandat, ut abeuntes Viſigothas,
paſchali die incautos adoriatur. quod ubi factum eſt, multi improuiſa formidine cor-
repti, occubuere. Accedebat quoquè religio Viſigotharum, qui ſolenni die pugnam
conſerere uerebantur: at ubi hoſtes inſtare conſpicantur, neceſſitate ducti, tam obfir-
matis animis ſe conuertunt, ut Hebræas cohortes non modò funderent, fugarentq́,
ſed ad internecionem uſq; cæderent. Stilico audita legionum ſtrage, animo conſter-
natur, furentes in ſe hoſtes perhorreſcit, ab imperatore legionum ſupplementa, & au
xiliares copias petit. Honorius non copias & auxilia, ſed ſicarios duos miſit, qui pro-
ditorem imperij Stiliconem, cum Eucherio filio trucidarent. Has igitur perfidiæ, au-
daciæq́ tyrannidis pœnas, Stilico principi tunc exoluit. Honorius cæſo Stilicone
duce, exercitui Romano neminem eius loco ſubrogauit, quo factum eſt, ut bellicoſo
duce priuatus, Viſigothis nunquam amplius reſiſtere potuerit: quare eorum ita ra-
bies exarſit, ut domita incenſaq́ maxima Italiæ parte, urbem Romam obſederint:
eam breui obſidione capiunt. Capiunt itaq; Romam, terrarum hucuſq; dominam, 410
Flauio & Varrone conſulibus, imperiumq́ Romanum, calendis Aprilis, anno ab
Vrbe condita centeſimo ſexageſimoquarto ſupra milleſimum, à Chriſtiana uerò ſa-
lute decimo & quadringenteſimo. Sub infauſto Honorij principis imperio, Roma-
na libertas, Italaq; poteſtas extincta eſt. Ne multo quidem antè tempore, aliorum
malorum, imperante Gratiano, rumor aduenerat, Longobardos extremis Germa-
niæ finibus, Oceani littore, Scandiaq́ inſula cum innumerabili multitudine egreſ-
ſos, nouas moliri ſeditiones Iborea & Aiana ducibus, Vandalos ſuperaſſe, & am-
plificando ſibi imperio quotidie ſtudere. Halaricus igitur urbe potitus, mandat edi-
ci, ne cui Romano ciui mors inferatur, ne quid iniuriarum & incendij, præter rapi-
nas ac ſpolia committatur: templis debitus honor impendatur, uis nulla cuiquam tri
buatur: quicunq; in templa confugerint, pro illæſis habeantur: inhibentur ad hæc ſtu
pra, cædes & immanitas. Edicta tamen nequaquam ubique ſeruata, Iordanis rapina
tantùm hoſtes contentos fuiſſe teſtatur, ne ſuæ genti detrahat. Galla Placidia Theo-
doſii filia, & Honorij Arcadijq́ ſoror capta, & ab Halarico præ nobilitate generis
deſponſata, uaſa Petri ſacro miniſterio comparata, & magnitudine, arte auroq́ præ-
ſtantia, à quodam Viſigotha ſubrepta, regis iuſſu in baſilicam relata. Tres dies in
præda direptioneq́ conſumpti. Halaricus mox relicta Vrbe, per Campaniam, Luca
niam Brutioſq́ diſcurrit: omnia populatur, & uaſtat. Quin & per Siciliam, Aphri-
cam adoriri ſtatuit, niſi oborta tempeſtate, qua multæ ſibi naues obrutæ ſunt, conſi-
lium mutare cogeretur. In reditu rex morbo correptus, Conſentiæ moritur. Viſi-
gothæ dum grauiſsimè eum lugent, & ne qua in eius oſſa uindicta fieri poſſit, ſtolida

pietate reformidant,deriuato Baſento in alueo ſepulchrum ſtatuũt,ibiq; Halaricum cum precioſa ſupellectili recondunt:moxq; reuocato fluuio,ne quis Italus eius monumentum ſcire poſſet,foſſores obtruncant,facinus quidem Barbara gente non indignum eſt habitum. In demortui locum Ataulphus Bathororum quoq; genere natus,à Viſigothis ſuffectus eſt:cui Placidia Halarico deſponſata,uxor traditur:nuptię paucis pòſt menſibus in foro Cornelij celebratæ. Viſigothæ Romam reuerſi,quicquid è præda ſuperfuit,eripuere:perpetuaq; ruinæ ac incendij monumenta reliquere. Ataulphus relicto ſponte Honorio,partim quem affinitatis gratia uita donare cogebatur, in Gallias à Francis & Burgundionibus infeſtatas contendit:eius aduentu perterriti hoſtes,ſe intra fines continere cœperunt. Vandali uerò & Alani,qui ſedes in Pannonijs à Romanis imperatoribus * Mox de eijciendis ex Hiſpania Barcillone Vandalis decernit:in Tarraconenſi agro,ad Barchinam† opes,& imbelles homines reliquit. Ipſe cum ingentibus copijs Pyrenæos montes ſuperat,in Hiſpaniasq; medias penetrat: cum Vandalis ſæpe congreſſus,tandem domuit,& tertio anno Galliam cum Hiſpania pacauit:demum à Vernulpho breuiſsimæ ſtaturæ uiro,cui ſæpe illudere ſolebat,interficitur. Sed hic aliquantiſper immorandum,& de quarundam gentium origine aliqua referenda. Vandalos & Burgundiones,qui è Vandalis prodiere,unam ex quinque interioris Germaniæ partibus,Plinius affirmat:his Sueuos proximè collocat. Alani,& ſi originem à Scythis deduxere,in Vandalorum tamen regionibus habitabant. Octauium Auguſtum Sueuos è Germania in citeriorem Rheni ripam tranſtuliſſe Suetonius aſſerit. Burgundiones Vandalorum pars, ad octoginta armatorum milia ulteriores Rheni ripas inſederant,quos Tacitus à Druſo,ſubacta interiore Germania,in proprias ſedes repulſos,ac urbibus oppidiſq; munitis eiectos uicatim habitare,coactos fuiſſe tradit,unde (ut ſuprà diximus) nomen eſt inditum. Sed in his gentibus facta mutatio. Nam Vandali,à gentis flumine nuncupati,paulo poſt eos,quos Stilico in Gallias concitauit,patria profecti,ſe Sclauos appellarunt à nomine gentis,quæ à Cimmerico Boſporo,ad Tanaim uſque habitare ſolita,in Vandalorum & Burgundionum patria profectorum ſedes tranſmigrauit. Neque tamen Sclauorum denominatio ab his diu retenta. Quum enim pars eorum,imperante Mauritio in Dalmatiam & Illyricum emigraſſet,qui domi reman ſere,nomina mutarunt:& aliqui ſe Polonos,Boemos alij ſe appellare cœperunt. Sed unde diuertimus,repetatur oratio. Ataulpho Rogericus ſucceſſit,paulo pòſt ſuorum fraude interemptus:quartus ab Halarico Vallia rex creatur, & animi & corporis uiribus excellensa. Aduerſus hunc Honorius imperator,Conſtantinũ cum ingenti exercitu obijcere ſtatuit:uirum quidem non modò militari diſciplina,ſed magna rerum experientia ſanè pollentem:ratus,Viſigotharum uires per hunc facilè extenuari poſſe. At maximè uerebatur, ne Barbari rem publicam iterum infeſtarent, accedebat & illud,quod iniquiſsimo animo ferebat,Placidiam ſororem adhuc in captiuitate Barbarica detineri:& maximum Romano principi fore dedecus,ſororem à ſeruitute aſſerere nequiuiſſe. Quare Conſtantino,ut uehementius rem publicam gerat, & ſororem in libertatem redigat,Placidiæ nuptias pollicetur,ſi Barbaris eam eripere ualuerit. Conſtantinus promiſſis oneratus,cum magno exercitu,imperatoria auctoritate in Hiſpaniam contendit:cui Vallia Viſigotharum rex ad Pyrenæi montis aditum occurrit,quum legati utrinq; mitterentur. Hoc tandem Conſtantino cum rege conuenit,Placidiam omnino reddi oportere,quandocunq; opus fuerit. Romanæ rei publicæ poſtulata Viſigotharum auxilia nunquam defutura, quare ſuper his fœdus ictum. Valia igitur ut ab Honorio pacem aſſequeretur,Placidia à Viſigothis reddita,& ex compoſito,Conſtantino patricio deſponſata,ex qua Honorius & Valentinianus nati ſunt. Eodem ferè tempore Conſtantinus quidam alius in Gallia imperium inuaſit, Conſtantemq; filium ex monacho Cæſarem conſtituit. Sed Romam accito Viſigotharum auxilio,alter in Arelatenſi urbe, Viennæ alter cæſus eſt. Idem deinde facinus Iouinus & Sebaſtianus auſi,pari quoq; fato concidere. Quum Valia in Hiſpa

In Hiſpania regnaret, ecce Vandali, qui ab interioribus Galliæ partibus,ab Ataulpho fugati fuerant,Hiſpanos iterum infeſtant,prædas abigunt,uarijſq; uexant latrocinijs,ſed à Viſigothis repreſſi ſunt. Vandalorum imperium,Genſerico rege nimis auctum:quippe qui nõ minus aſtu,quàm prudentia pollebat:erat enim corpore mediocri,& equi caſu claudus,item magnanimus in ſermone,rarus ac grauis,uoluptatum domitor,non irarum,non cupidus imperandi,ac doctus inter populos odia diſcordiaſq; ſerere,ut facta ſeditione facilius imperaret. Honorio & Theodoſio conſulibus,Craſtinus aduerſus Vandalos miſſus eſt,qui quum Bonifacium bellica arte præſtantem,ab expeditionis ſocietate repuliſſet,collegam præ ingenita inſolentia aſpernatus,magnorũ malorum auctor eſt habitus. Nam Bonifacius indignitatem rei per quàm ægre ferens,Hoſtiam properè contendit,in Aphricamq; traiecit,occupauitq; prouinciam,quam quum ſine auxilio,inuito imperatore Romano,retinere non poſſet,Genſericum Vandalorum regem in Libyam aduocat. Hic Valiæ bellum reformidans,traiecto Gaditano freto,in Mauritaniam peruenit,Aphricamq; uniuerſam occupauit,ibiq; aliquandiu cum nepotibus ac poſteris,ad Iuſtiniani uſque tempora imperauit. Iuſtinianus autem accito Belliſario magiſtro equitum,orientiſq; præfecto,uiro excelleſſentiſsima quaq; uirtute præſtantiſsimo,ac ſumma geſtarum rerum gloria celebratiſsimo,non modò Aphricam per eum à Vandalorum iugo,ſed à Perſis Aſiam Europamq; à Gothorum ſeruitute uindicauit. Et quum à Mauris Africa deinde occuparetur,Iuſtiniani uirtute liberata eſt. Valia quanquam Vandalorum regnum in Aphricam proſequi cuperet,maris tamen tempeſtate deterritus,Toloſam redijt,ibiq; ſtatim diem extremum cum magno Viſigotharum luctu clauſit.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER III.

IAM Vnnorum uires oſtendere adoriamur,qui poſtquàm Oſtrogothas domuerant,Viſigothaſq;,qui perdomita Italia Galliaq;,Hiſpanias uſq; penetrarant,ſedibus ſuis eiecerant:nondum Scythia tota contenti,traiecto Danubio,Pannonias quoq; ſubactas innumera multitudine hominum inundarant. Et quamuis ab Ecio magiſtro equitum(Theodoſio & Valentiniano imperatoribus)quandoque repreſſi forent, uix tamen,quin ulterius occuparent,contineri poterant. Eodem ferè tempore Boremundus,Thoriſmundo progenitus, ueluti ſuprà in Amalorum catalogo ſcripſimus,quum ſuorum Oſtrogotharum ſeruitutem,& Vnnorum impetioſam tyrannidem tolerare non poſſet,unà cum uitrico filio ad Theodoricum Viſigotharum regem,qui Valiæ ſucceſſerat, in Hiſpaniam peruenit: ratus & nobilitate familiæ & uirtute ſua,facilè apud eos ſe principatum poſſe conſequi. Theodoricus non magis prudentiæ compos, quàm moderationis,& non minus animi,quàm corporis dotibus excellens,quamuis regia ſtirpe genitos,non modò regibus,ſed populis quidem omnibus formidoloſos eſſe oportere intelligeret:eum tamen quem generoſum acceperat,nedum conuiuij,ſed conſilij quoque expertem eſſe noluit:quotidie iubebat accerſi,& cognatione gentis familiariſsime utebatur. Ecce Theodorico, ob uiolatum fœdus,Theodoſio iuniore & Feſto conſulibus,à Romanis bellum indicitur. Ecius patricius,magiſter equitum,Doroſcora ciuitate Myſię oriundus, Gaudentij filius,à patre ſub militari diſciplina ſemper educatus,qui à Valentiniano Gallis præfectus,Sueuorum Francorumq; barbariem uaria ſtrage cõfecerat,& Galliam uniuerſam mira ſapientia defenderat,accitis Vnnorum auxilijs aduerſus Theodericum,cum Lotario duce proficiſcitur. Sed quum acies pari robore ac ſpe utrinq; conſtitiſſent,ut publicæ ſaluti cõſuleretur,mutatis animis,datiſq; dextris,inſtaurata concordia. Paulo pòſt tot mala Romanos imperatores circumuenere, ut imperium tutari poſſe

ri poſſe deſperarent. Hinc enim Scoti, Albienſes & Pictones Britanniam inuadunt, cui opem poſtulanti, ob imminentem Vnnorũ eruptionem, Ecius Galliæ præfectus afferre non potuit. Hinc Genſericus Vandalorum rex, occupata per annum Aphrica, comparata claſſe, Siciliam infeſtabat. Hinc Sebaſtianus, qui Alanos & Sueuos Luſitania eiecerat, Romanæ reipublicæ proditor, pro affectata tyrannide, cum Vandalis & Viſigothis fœdus init, ut Luſitania potiretur: ſed deceptus à Barbaris, cumulatas perfidiæ pœnas expendit. Ex quo factum eſt, ut Viſigothæ, Sueui & Alani Luſitaniam Taraconēſemq́ Hiſpaniam, & Aquitaniam occuparint. Hinc Vnni minabantur, qui Oſtrogothas Gepidasq́, ac innumeram Scytharũ gentem coegerant, ut quócunq́ libido tulerit, liberè ac latè dominari queant. Nam ut Vngarorum annales referunt, poſtquàm occupata Dacia Pannonias proſpectarunt, non ſolùm feracitate ſoli ac regionis pulchritudine, ſed cœli quoq́ benignitate præſtantiſsimas: quas Macrino proconſule, Sabaria oriundo, Alemāni Italiq́ multi incolebant, traiecto Danubio inuadere anhelabant. Macrinus quamuis Myſiis, Pannoniis, Thraciȩ ac Illyrico, adiectæ quoq́ Macedoniȩ præſideret, Vnnorum tamen erat uiribus impar, ne tanta multitudine gentium obrueretur, Thetricum uniuerſæ Germaniæ præſidem conuocat: qui coacto ingenti mox exercitu, in Pannoniam deſcendit. Ad Potentianam urbem, inter Theten & Zazhalom, decem milibus paſſuum à Danubij ripa remotam, cum Macrino caſtra iungit. nam Theta inter Budam & Albam regalem ſita eſt. Conſilium deinde ambo ineunt, utrum potius agendum, an tranſmiſſo exercitu in caſtris Vnnos adoriantur, an alium locum prælio magis idoneum optent. dum diuerſa ſentiunt, conſilium quoq́ differtur. Ecce Vnni caſtris acies educũt, ad Danubij ripas ueniunt: multos quoq́ dimiſerunt, qui caſtra, uxores, liberos fortunasq́ tuerentur, quũ Romanis appropinquaſſent. Macrinus & Thetricus, Scythas non expauēre, rati interfluente Danubio, nihil detrimenti illinc ſibi inferri poſſe: quando nec naues haberent, quibus traijcerent, nec pontem in amne facilè ſtruerent. At Vnni poſtquàm hoſtibus appropinquarunt, quum ſimili modo tot Scythiæ flumina tranſmiſiſſent, annexis utrinque utribus, intempeſta nocte Danubium ſub Sicambria, prope Budam ueterem clàm omnes tranant, ubi uilla quoquè nunc eſt, quæ ab Vnnorum traiectu, Scythico uocabulo Kelenfelde appellatur. Deinde Potentianam, ubi utriuſq́ ducis caſtra erant, properè contendunt: dormientes et incautos hoſtes adoriuntur, qui Scytharum inſidias minimè formidabant. Miſerrima cædes oritur, multi ſomno grauati, antequàm expergiſcerentur, uita exceſſere: mox tumultus, clamor & uociferatio ſubſequuta. Quid Romanorum milites agerent, quo'ue ſe uerterent, tam repentino & inopinato terrore perculſi, neſciebant, magna pars in fugam conuerſa, paſſim cæſa eſt: ſtrages ex Alemannis & Germanis inaudita patratur. Cæteri qui aut in urbe pernoctabant, aut prope mœnia tendebant, quum ſe in urbem recepiſſent, euaſere. Vnni, cæde defatigati, in agrum qui Tarnokuelg dicitur, ſe reuocarũt. Thetricus & Macrinus tanta clade afflicti & intolerabili furore perciti, quem pudor ingens ſuſcitarat: quando mori, quàm tantum dedecus perpeti malint, illatam à Barbaris cladem ingenuè ulciſci decernũt. Quæ ſuperfuerant legiones, cogunt: quid fieri oporteret, oſtendunt. Tempus non ultrà ferendum admonent, ſiquidem Vnnos longa uigilia, ac itineris prælijq́ labore confectos, uires omnes amiſiſſe affirmabant. Barbaricam immanitatē omnino ulciſcendam, tantam cladem cum perpetua turpitudine coniunctam perpeti, ni ſe ab hac uindicent, neq́ Romanorum neq́ ſociorum populi Romani eſſe decoris. Id perpetuam maieſtati Romani imperij notam inuſturum exclamant, niſi obſtinatiſsimis in Barbaros animis irruant, pœnas cumulatiſsimas exigant. Quin & imminens omnium gentium hinc excidium promanaturum edocent, niſi eorum uires magna cæde conficiant. Quare legionum animi, partim formidine maioris mali, partim ira illatæ cladis & pudore perciti: neq́ tamen priſtinæ uirtutis immemores, nihil hac pugna uehementius affectant. Arma ſumi, inſtructas acies educi, pugnæ ſignum dari; & ſi malè pugnarint, ſe decimari poſtulant. Quare duces in Vnnos,

nos, qui non procul aberant, copias educunt. nondum in hoſtium conſpectu fuere, quum utrinq; tam obfirmatis irruitur animis, ut nullum crudelius bellum uſquam commiſſum fuiſſe reputaueris, cadit utrinq; innumera multitudo, in diem acerrimè pugnatur. Declinante ſole Vnni ſuperioribus uigilijs & laboribus exhauſti, bello inferiores eſſe cœperunt: & ne ad interitum redigerentur, terga uertunt. Ad Danubij ripas ſe recipiunt, moxq; Danubium adhibitis utribus renatant. Romani bello feſſi fugientem hoſtem dimiſerunt, prælium igitur imminente nocte diremptum. In hoc conflictu ex Vnnis cum Chene duce hominum centum & uigintiquinq; milia cæſa, è Romanis, præter eos, qui in caſtris ſuperiore nocte ceciderant, ſi Vngarorum credendum eſt Annalibus, ducenta ac decem milia deſiderata ſunt. In ſequenti die Thetricus & Macrinus, cruentiſsimam ſe uictoriam nactos conſpicati, ne iterum cum innumera Scytharum multitudine manum conſerere cogantur, mutanda caſtra decernunt, ſuperſtitibusq; copijs parcendum eſſe iudicant. Quare Thulnam nunc Auſtriæ, Pannoniæ quondam ciuitatem, reliquum exercitum reducunt: rati ſi iterum pugnandi copiam Vnnis facerent, uniuerſum ad unum exercitum populi Romani, præ nimia hoſtium multitudine interiturum. At Vnni poſtquàm hoſtes retroceſſiſſe acceperunt, locum pugnæ repetunt, ſuos more Scythico piè ſepeliunt. Chenæ ducis corpus inueniunt, quod in celebri uia ſolenni pompa, ſubſtructo ſepulchro, recondunt. Suprà marmoream columnam erigunt, in ducis monumentum, quem locum Kaiazueuulg appellarunt, & nunc Kaiàzó Vngari dicunt. Poſtquàm Vnni Romanas uires experti, res ſuas benè ſuccedere conſpicantur, animos ſibi augent, & Romanis inuitis, utranque Pannoniam, traiecto Danubio occupare contendunt. quod ubi factum eſt, nõ aliter ac ſi proprias ſedes recuperaſſent, Romanos hinc eijcere ſtatuũt. Quare maximo delectu habito, Thulnam, quam in capite Pannoniæ, quò Romani ſe receperant, ſitam eſſe diximus, properant. Quod ubi Thetrico & Macrino ſignificatum eſt, Scythas ea mente uenturas, ut Romani ne an Vnni, Pannoniarum domini futuri ſint, hoc extremo certamine definirent. item Scythico ritu ita animos obfirmaſſe, ut mori quàm cedere malint. Romani duces, quamuis duplici iam habita ſtrage, attenuati, ac uiribus impares forent, animos tamen non tam à ſupplementis auxiliaribusq; copijs, quàm ab re ipſa concipiunt, ut Scythicam audaciam coherceant, hoſtibus occurrere decernunt. In Keſmarkenſem agrum ueniunt, ubi eos offendunt, utrinque mutuo conſpectu agmina conſtitere, inſtituuntur pariter utrinque acies, arti bellicæ ac inſidijs militaribus utrinque ingenia intenduntur. Vnnis certum erat, aut uincere, aut pulcherrimè mori: quod eo facilius ſibi quiſque perſuaſerat, quo magis patrio ritu mortem contemnere didicerat. Contrà Itali, uitæ rationem habere ſolent, ne temerè quidem ſe morti exponunt. Proinde continuò ſignum datur, obſtinatiſsimè utrinque concurritur. Vnnis in prælio mos eſt, altiſsimis uocibus hoſtem deterrere, pulſare tympana, ſagittarum iactu aerem in ſpeciem nubium obſcurare. Quare tantus ab his clamor & tam horribilis confeſtim æditus, & ita telis aer obſcuratus, ut Romanorum animi admodum conſternarẽtur: à prima hora diei ad nonam uſq; pugnatum eſt, magna utrinque cædes oritur. Demum Thetricus & Macrinus, ubi ſe numero impares, & cum fera gente rem ſibi eſſe, quæ mortem pro nihilo ducat, ſuorumq; ſtragem in horam augeri conſpicantur, ut reliquorum ſaluti conſulerent, quum bellum facilè dirimere non poſſent, tandem terga uertunt, pedem ſenſim referunt, ne palantes fugere cogantur. Vnni quamuis longo prælio defatigati, & pugna deficere cogerentur, reuocatis ſpe imminentis uictoriæ, uiribus inſtant, ac magis adurgent. Hic Macrinus, quum fortiter redintegrato prælio inſtare cepiſſet, occubuit. Thetricus fronti infixa ſagitta ſaucius, cum his qui ſuperfuerant, euaſit: truncumq; ſagittæ, quem excutere nequiuerat, in ſenatum uſque Romanum retuliſſe ferunt. Vnni haud incruenta uictoria potiti, ſe confeſtim in caſtra receperunt. In hoc prælio quadraginta Vnnorum milia deſiderata, ducesq; Bela, Cheuez & Ladicha cecidere. Contrà, Romana clades quanta fuerit, hinc intelligi poteſt, quòd nun-

quam

quam illi poſthac, in Pannonia contra Vnnos exercitus reparare potuere. Scythici duces, quum pulcherrimè parta uictoria occubuiſſent, ad marmoream columnam (de qua ſuprà diximus) ſolenni pompa funerati ſunt. Vnni, quos deinde Vnga-
401 ros appellauimus, anno ſalutis quadringenteſimo primo, tranquillas in pacata Pannonia ſedes uſurparunt, & multo ſanguine ſibi cōpararunt. Anno uerò ab ingreſſu octauo ac uigeſimo, extinctis ſuperiore bello ducibus, in magnam orbitatem redacta reſpublica, quid ageret, neſciebat. ductu carere non poterat multiplex & innumera multitudo, & quem potiſsimùm eligeret, haud facilè inueniebat. Vnus tantùm Atila ſuccurrebat, Mundizici filius, ac Ottaris & Rhoe, qui ante ipſum regnaſſe dicuntur, item & Budæ frater, quem optimo genere natum, præterea fortiſsimum prudentiſsimumque nouerat, omnium conſenſu regem optandum eſſe cenſet. Edictis igitur comitijs, quum tribus undique conueniſſent, Atilæ cuncti ſuffragia reddunt, regemque declarant. At hic imperandi cupidiſsimus, ac gerendo bello accommodatiſſimus: & quod ambitione maxima affectarat, aſſequutus, ſpes ingentes concipit, & maximo animo imperium init, ad quod non tam fato, quàm moribus natus eſſe uidebatur, quippe cui acre ac circumſpectum erat ingenium, corpus ualidiſsimum & breue, item ingens animi magnitudo, indefatigabilis tolerantia laborum, exactiſsima rei bellicæ diſciplina, aſtus & conſilij altitudo ſumma. Præterea maxima dolorum ac inſidiarum artificia, deperdita audacia, animus crudelis & elatus, perfidia plus quàm Punica. Egregia forma, lati cum pectore humeri, toruus quoque aſpectus, caput grandiuſculum, oculi imminuti, rara barba, ſimus naſus, cani ferè crines, color ſubniger, & magna libidinis impatientia. Erat etiam in inceſſu ſuperbus, circumferebat oculos huc & illuc, ut elati uiri poteſtas motu quoque corporis appareret: non minus ambitioni, quàm Veneri obnoxius, ſe ſupplicibus exorabilem, & his propicium exhibebat, quos ſemel in fidem receperat. Qua gente ſit æditus, præferebat aſpectu: neque ignorabat, ſe magis deorum numine, quàm humana arte, ad imperij faſtigia conſcendiſſe. Quod ut Priſcus hiſtoricus ait, ob ſacrum Martis gladium antè ſperauerat, quem ipſe fuerat aſſequutus. Hic enim apud Scytharum reges olim ſeruari ſolebat, quo quicunque potiretur, ei regnum ſperare fas erat. Paſtor quidam, quum ſuam buculam claudicantem offendiſſet, ut uulneris inueniret auctorem, demiſſi cruoris ueſtigia legit: at ubi ad ſanguinei riuuli fontem peruenit, ubi bucula paſcebatur, dum humi percontatur, Martis enſem inuenit, quem incauta beſtia fortè calcauerat. Effoſſum hunc protinus ad Atilam defert, qui ubi ſacri numinis eſſe intellexit, fortunę ſuæ admodum congratulatur. Gladio allato, bellorum ac cæterarum gentium dominum ſe perbreui futurum ariolatur. Paſtori gratiam agit, refertque, haud ſecus ac ſi diuino quodam munere donatus eſſet, enſem iuxtà diuinum ac Romani ancyle ſeruari iubet. Martem, Scytharum deum perueneratur, cuius numen quotidianis ſibi uictimis placare ſtudet. Quanti momenti ditionem iniuerit, non ignorat: neque ſe latebat, innumerarum gentium, & uniuerſæ denique Scythiæ eſſe regnatorem, cogitabat ſemper quæ moliri deberet, ne tanto imperio fruſtra præfectus eſſe reputaretur. Illud quàm maximè uerebatur, ne potius rex imperio, quàm imperium regi deeſſe uideretur: neque ipſum fugiebat, ſibi neque ingenium, neque uires, neque fortunam, neque militum robur ac numerum defuturum. Quare accitis præfectis legionum, tribuumque magiſtris, hæc uerba facit: Non ſum neſcius, commilitones, non modò regnum, ſed poteſtatem unamquanque pro deorum nutu & prouidentia tradi, neque uos omnes diuinam mentem uoluntatemque hoc interregni tempore detrectaſſe: ſiquidem me, nemine refragante, imperatorem non ſolùm ducemque creaſtis, uerùm etiam Scythicæ reipublicæ ſummam ultrò tradidiſtis, nemini unquam antè hac tanto iure collatam: me autem iuxta deorum numen, ac ueſtrum iudicium exiſtimare fas eſt, quando illic diuina benignitas, hîc ueſter amor & fides oſtenditur. Quamuis nihil præterire curaui, quod ad utraque officia pertineret, nunquam tamen tantum, neque de dijs, neque de mortalibus promeruiſſe me credideram, ut regis me munere iudicaretis. Proinde per

petua

petua utrique gratia eſt habenda. Et ſi grati hæc animi eſſe ſolent, non tamen minus quæ meæ ſunt dignitatis et officij, quàm agenda gratia, die noctuq; ſunt mihi animo agitanda, ne tanto me munere indignum exiſtimetis. Quotiens quæcunq; regi cuique optimo ineſſe debent, officia mecum cogito: quàm graue munus obierim, facilè nouerim. Nam qui alienæ gubernationi præfectus eſt, ita ſe gerere debet, ut cæteris quoquè præſtantior habeatur. Nihil contrà turpius eo, qui ſuo imperio cenſetur indignus. Si traditum à uobis munus detrectarem, puſilli quidem id foret animi: contrà uerò maximi, res magnas adoriri, & propria uirtute, diuinaq; ſpe cõfirmari. Quãquam rei grauitas aliquantulum hortatur, ſunt tamen multa, quæ fiduciam augent, & uos de me benè ſperare iubent: in primis rerum experientia, tolerantia laborum, & animus cum corpore domi foriſq; aſſiduo exercitatus. Nemo unquam (mihi credite) benè imperabit, qui prius rectè parêre non didicit. Neq; bonum ueteranum inueneris, qui malum ſe tyronem exhibuit. In caſtris ueſtris natus & educatus ſum, commilitones: neq; lactentem prius mamillam, quàm cruentum gladium appræhendi. Pro mollibus quidem cunabulis clypei ſubſternebantur, & infans ex frigido amnè lauabar, ſub dio noctem æquè ac diem ducere, frigus & æſtum iuxtà pati. At ubi aliquantulum adoleui, audacter arma tractare, pugnare ſub uinea, depugnare cum paribus ſingulari certamine: quandoq; belli ſimulacra agere, educere exercitum, aciem inſtruere, diſponere cornua, primus dato ſigno congredi, & dirempto prælio redire nouiſsimus, quin etiam ſæpe certatim tranare Danubium, & magnos amnes. Ad palum prætereà exercitabar, decurrebã in ſtadio, hippodromumq; frequentabam. Et ne quid pugnæ genus intentatum dimitterem, temporaria obſidere oppida placebat, circùm turres erigere, admouere machinas, ariete mœnia quatere, quaſſaq; ſubinde conſcendere, deturbare oppidanos, nullum præter militarem habitum induere, diu noctuq; ferre arma, & in aggere ferè ſemper ſub galea dormire. At ubi grandiorem ætatem nacti fuimus, fortiſsimi proceres, neq; infeſtum hoſtem perhorrere, neq; laudis & gloriæ gratia mortem formidare, neq; pro republica, pericula magna euitare, exemplo ueſtro didicimus. Et eo uſque didicimus, inquam, ut quando mihi Deus optimos militiæ præceptores exhibuit, neque hoſtem arte circumuenire, neq; diſcordiarum in externos ſemina ſerere, quo facilius uincere liceat: neq; populos ſollicitare, allicere promiſſis, & tempeſtiua quandoque deterrere ſæuitia dubitemus. Nouimus hæc omnia, & re potius quàm uerbis à uobis accepimus. Auidiſsimè ſæpe ſpectauimus, quo modo rempublicam gereretis, quanta fide conſuleretis publicę ſaluti, quanta fortitudine obiretis pericula, quanta clementia exciperetis ſupplices, quanta deniq; æquitate iudicia tueri, & ſeruare dignitatem ſtuderetis. Quæ quidem omnia, quando mecum ipſe reputo, plures in Scytharum caſtris, quàm in orbe cætero imperatores intueor. Sunt etiam alia, quæ non tam mihi animos addere, quàm uos de me benè ſperare iubent. Mater pridie eius diei, quo me genuit, ſe in ſomnis puerum ſcitum ædidiſſe affirmabat: cui quidem ſtanti demiſſus è cœlo Mars enſem accinxerat, flagellum diuinæ iracundiæ dederat. Quinetiam quum prodigia cuncta benè ſucceſſerint, nondum decimus exactus eſt annus, quum paſtor quidam in pratis inuentum Martis enſem ad me detulit. Quare me id inſigne nactum, ueſtrum regem, mortalium criminum cenſorem, & domitorem gentium augures fore prædicebant. Nos Romani Barbaros appellant, & ueluti orbis domini Scythicam gentem diu aſpernati, ſe totius orbis imperium tenere gloriantur: neq; Parthos adhuc cognatos noſtros perdomuerunt, neq; leges adhuc Vnnis dare potuerunt, neq; (ſi uixerimus) profectò dabunt. Atque ſi in proprijs hucuſque ſedibus permanſiſſemus, audire potius quàm perhorrere Romana arma uideremur. Sed ubi maiorum noſtrorum uirtute factum eſt, ut uniuerſam Scythiam in ditionem ſuam aſſeruerint: nos quoquè pari uirtute ac gloria, & fortaſſe longè maiore, ſi licuerit, cum illis certare debemus. neſcio, quid magni præſagit animus: Et quum numina faueant, tot gentium fauores aſpirent, neque uires ueſtræ, neq; fortunæ deſint, ac militum fortiſsima pectora, id nobis enitendum

eſt proceres,ut omnium antiquorum gloriam ſuperemus,& nomen denique populi
Romani deleamus. Quare non alienigenã,ſed ueſtratem:non rudem,ſed expertum:
non incognitum,ſed notiſsimum:non proximum, ſed filium propriæ gentis aman-
tiſsimum,& immortalitatis cupidiſsimum pro rege delegiſtis, fortiſsimi uiri. Qui ſi
neque uobis,neque mihi defueritis (quando Martem nobis patrem nunquam defu-
turum eſſe nouimus) perbreui oſtendam,me non magis humano iudicio,quàm diui
no numine,regem eſſe creatum: quamobrem eo magis mihi enitendum eſt,ut utri-
que ſatisfaciam,quamuis id ſine utriuſque ope præſtari nequit. Quod igitur me è ſe-
natuſconſulto decreuiſtis, & tot populorum iuſſu approbaſtis, id fauſtum & felix
Mars pater optimus eſſe iubeat,ac omnia ſigna confirmet: ſicq; cætera numina fa-
ueant. Proinde de me,commilitones, benè ſperate,confidite reipublicæ: in propa-
gandum Scytharum imperium,omneis ingenij neruos intendite. Apud omnes Mar
tis Herculiſq; parentis aras,rem diuinam facite,celebrate hecatomben, & dijs im-
mortalibus cumulatiſsimos honores impendite. Atilam nunquam expectationi ue-
ſtræ defuturum, immo acerrimum hoſtium flagellum omnino futurum reputate.

Quum hæc Atila peroraſſet,ei feliciter,Scythis quoq; feliciter undique acclama-
tum eſt: Vnnorum ſpes ita adauctæ,ut hunc potiſsimùm & ament, & adorent. In
eius manus,tribus omnes cum militibus coniurarunt,ſe militiam & eius imperium
nunquam detrectaturos. A proceribus mirificè collaudatum,ad amplificandum im-
perium paſſim omnes hortantur,nomina ſe daturos cum gratiſsimo obſequio polli-
centur. Ipſe ad diſponendum regnum,animum intendit,rempublicam inſtituit,mu-
nit legibus,ac edicta uaria promulgat. Hæc ubi ritè diſpoſita ſunt,ad bellum & tor-
menta bellica conuertit ingenium,uarias machinas commentatur, artifices multos
adhibet,auget munitiones & inſtrumenta,quibus & caſtra hoſtium & urbes facilè
expugnentur. Miram caſtrametandi artem inuenit,miro quoq; modo auguſtalia &
tabernacula ſua diſpoſuit,quæ inextricabili militarium tentoriorum ambitu munie-
bat: de quo Priſcus hiſtoricus, Theodoſii minoris ſeruus ab epiſtolis,quum legatus
ad eum perueniſſet,hæc retuliſſe dicitur. In primis antequàm ad Vnnos acceſſiſſet,
ingentia ſe flumina traieciſſe: tandem eò appuliſſe,ubi dudum Indigoia Gothorum
fortiſsimus, Sarmatarum dolo occubuerat. Haud hinc procul Atilæ uicum fuiſſe,
ampliſsimæ ciuitatis inſtar,cuius mœnia omnia ex nitidiſsimo ligno confecta, tan-
tam in compage iuncturam præferebant,ut ex uno ſolidoq; ligno facta dixeris: mul
ta quoq; ac effuſa fuiſſe triclinia,ampliſsimas porticus & auratas, ſpacioſa ſubdialia,
ac cætera cultu & decoro regio digna. Itaque Atila non modò regiam ornatiſsimam
habuit, ſed auguſtale præ cæteris inſano ſumptu affabrè factum, quod è ſerico au-
roq; contexto ſanè conſtabat,item cultum ubique gemmis,& columnis aureis ebur-
neiſq; ſuffultum,ubi non ſolùm propylæa & andronem,ſed porticus & ſubdialia ex
læuigato duriſsimoq; ligno teſſellata,& auratas cœnationes & cubicula cernere erat.
Quotidiana quoq; tabernacula et ſtabula,purpurea erant et ſericea,præſepia ex opti
mo ligno uermiculata. Quæ quidē omnia, non modò ſuperbiſsimæ cuiuſque regiæ
uſum præſtabant, uerumetiam & profuſæ magnificentiæ deſeruiebant. Proceres
nanq; ſuos tam precioſis ſæpe tabernaculis donauit,tantaq; beneficentia proſequu-
tus eſt,ut quandoq; uix duo tria'ue ad ſummum in expeditione ſibi eſſent ephippia,
phaleræ,ſcuta,galeæ,thoraceſq; tantum artis & materiæ ſumptum referebant,ut nil
in his auro & argento uilius inſpexeris: ne minore quidem admiratione thalami,ſel-
læ,currus & apodyteria ſpectabantur. Oratores,qui è remotiſsimis undique parti-
bus ad eum confluebant,tanto ſtupore confecti dimittebantur,ut quum ad ſuos re-
dijſſent,ſæpe profectò neſcirent,quid potiſsimùm dicerent. In omnibus,quæ ad re-
giam dignitatem facerent,principatum obtinere nitebatur. Et quamuis nimia ſeue-
ritate atrox ac dirus uideretur,benigniùs tamen externos admiſit: & non modò ſuos,
uerùm etiam alienos præ nimia liberalitate ſibi conciliauit. Quanto formidoloſior
hoſtibus,tanto ſuis charior erat. Adeuntes nunquam difficulter admiſit,& multa cu-
rans,

rans,reſponſa dedit:cum multis loquens,pluribus ſæpe dictauit:ingenium uelox & pręſentaneum,memoria conſtans ac magna:animus eius in negocijs expeditiſsimus ſemper eſt habitus,niſi dum conſulta præſtaret,aliquem fortè uerbis circumduceret. Contrà uerò præcauebat,ne à quoquam ſibi uerba dari uiderentur. Tantum Vnnorum exercitum(ut Vngarici referunt annales)tunc ſortitus eſt,ut præter auxilia,decies centena mſlia hominum,in caſtris fuiſſe putaretur. Quod etſi incredibile uidetur,innumera tamen Scytharum multitudo,amplitudoq; imperij id facilè ſuadebit: ſupplementa propè ſemper habuit,quæ in demortuorum locum citò ſufficeret,egerrimè ferens legionum defectum. Vnnorum arma,thorax & lorica,item arcus & pharetra,nonnulli ſcuto,lancea,enſeq; falcato utuntur:maxima pars corio corpora muniunt,cæteri ferro,gladio longo accincti,& pugione. Hirſutis ad hæc ſe pellibus induunt,& demiſſæ barbæ,intonſiq; crines,uillorum inſtar,feroces toruosq; aſpectus augent,tantumq; terroris adijciunt,ut ſolo obtutu,nedum congreſſu perhumanos hoſtes abſterreant. Regis beneficentia magna,gratiam:ſeueritas ſumma,reuerētiam & religionem à ſuis populis exigebat,quare grata ſibi præſtabantur obſequia, & amari æquè ac metui ab omnibus uidebatur. In uexillis coronatam ferebat aquilam, quæ quidem inſignia,ad Geyſe uſque ducis tempora Vngari conſeruarunt. Seuæri nomen imperij augebat inſcriptio,qua in diplomatis utebatur: ATILA Mundizici filius,& magni Nembrothi nepos,Engadiæ natus,diuina benignitate Rex Vnnorum, Mœdorum, Gothorum & Dauorum,metus orbis,Deiq; flagellum, hoc fieri mandat. Poſtquàm Atila dignitatem regiam ſortitus eſt,non minus æquè quàm ſeuerè dominari cœpit:omnes gentes ſibi ſubditas,ad gratiſsima obſequia redegit:Sicambriam imperij ſedem elegit,quam ſupra Budam ueterem fuiſſe uolunt,cuius adhuc ueſtigia multa ſuperſunt. Neq; id temerè factum,ad Danubium Scythiæ terminum,ſedem optauit,ut hinc Scythas regeret, hinc Romano Imperio bellum inferret,cuius cupiditate quàm plurimum æſtuabat. Accedebat Pannoniæ ubertas,feracitasq; Myſiarum & Illyrici, quare immenſum exercitum alere poterat. Succendebat amorem dominandi,memoria bellorum,quæ ſuperiore tempore Vnni cum Romanis in Pannonia geſſerant. Aegerrimè ferebat ſuorum uictoriam tantopere fuiſſe cruentam,quare ad tanti ſanguinis ultionem iritatur. Verùm antequàm tam magna cœpta adoriatur,Scythiam diſponere ſtatuit. Itaq; per cuncta regna populosq;, præſides,prætores quæſtoresq; diſtribuit. Bledamq; fratrem,quem plerique Budam appellant,in regni ſocietatem admiſerat,ne quid ſeditionis aut externi belli oriretur,uniuerſæ Europicæ Scythiæ præfecit,ſummamq; poteſtatem tradidit. At ipſe mox cum innumera multitudine copiarum,prouincias Imperij Romani adoritur:in primis utranque Myſiam,Thraciam,Macedoniam & Illyricum grauiſsimo bello ſollicitat. Belli cauſas à datis Thetrico & Macrino aduerſus Vnnos auxilijs commentatur. Valemir Oſtrogotharum, & Halaricus Gepidarum rex, Atilam inita ſocietate ſequebantur. Quinetiam Marcomanni,Sueui, Squadi, Eruli & Turingi, unà cum Vnnis ſtipendia faciebant,à tanta Barbarorum colluuie omnia igni ferroq; miſcentur. Hæc ubi omnia Martianus accepit,Theodoſii exemplo,cui eo tempore ritè ſucceſſerat,ut Vnnis, Gepidis & Oſtrogothis faciliùs reſiſteret,cum Genſerico Vandalorum, & cum Perſarum rege inducias init. quod ſpem Atilæ fefellit. Quum enim ab oriente Perſas,ab occaſu Viſigothas,ab Aphrica Vandalos,ab aquilone Vnnos Romani hoſtes haberent:conſpirantibus undique in Martianum tot gentibus,facilè ſperabat Imperium perbreui Romanum iri perditum. Sed Romanus Imperator, ut ſibi & Imperio præcaueret,& cum unico eodemq; maximo expeditiùs hoſte certaret,cum cæteris bella compoſuit, & in Atilam,quaſcunque poteſt,uires intendit. Arneſtidem magiſtrum equitum Vnnis opponit,qui quum apud Martianopolim hoſtibus occurriſſet, in primo prælio ſuperior euaſit,arridente aliquantulum fortuna fretus,dum incautiùs & nimis auidè cum callidiſsimo hoſte bellum gerit,ab Atilæ copijs circumuentus occubuit. Martianus Arneſtidis morte admodum conſter-

natus,conſilio hoſtem circumuenire ſtudet:quod ſæpe plus uiribus poſſe nouerat. Videbat tot gentium multitudinem,in obſequio concordem non futuram:atque ſi in Illyrico & Thracia diutius permanſiſſet,fame tantùm eſſe perituram.Quare inter reges treis facilè diſcordiam ſerere,muneribus pollicitationibusq; diuertere,aliquem in ſocietatem allicere, hoſtium conſilia interuertere ſe poſſe confidebat:ne minorem quidem ſpem in prouinciarum inopia collocabat. Quod dum intenderet Imperator,hinc prælium contrahere,hinc ſubtrahere commeatus,tentare regum animos, diſſenſionum ſemina ſerere,curare cōcordiæ ſocietatisq; ſolutionem,nutantes quoſdam ſubducere,aliqui etiam eius uerbis credere. Contrà Atila,aſtu præpotens Imperatoris Martiani conſilium præuenire, properare pugnam, in ſterili ſolo morari, commeatus undique cogere,in uberrimas regiones & oppida ſe recipere, ſeuerisſimè ſuis imperare,regum ſocietatem largitionibus & officio confirmare,milites in obſequio quauis arte retinere.Quinetiam Budam fratrem,cui gubernationē Scythiæ, ædificandamq; urbem in Danubij ripa,Sicambriæq; ruinis,Budam deinde dictam, delegarat,doloq; captum interfecit.Vngarorum annales poſt cladem Catalonicam interfectum tradunt,quoniam quum poſt ſubactam Myſiam,Thraciam & Macedoniam,quum ex Gallia Atila Sicambriā rediſſet,fratremq; inueniſſet,Sicambriam, quam muro cinxerat,non Atilæ,ſed ſuo nomine,contra mandata Budam nominaſſe,eum dolo captum,propria manu,præ nimia ira obtruncaſſe prodiderunt.Diuerſas alij fraternæ mortis cauſas referunt,aut quòd mitioris ingenij uir formidoloſas expeditiones inhiberet, aut quia cum eo ſæpe contenderet,& liberiùs argueret,quòd Gepidarum & Oſtrogotharum reges in ſocietatem adſcitos pro ſubditis ille tractaret,aut quia cum Scythis ſe immitiùs ageret.Iordanis,quum nulla regni ſocietas firma ſit,ut ſolus regnaret,inſidijs fratrem intercepiſſe ſcribit.Hæc Theodoſio & Albino cōſulibus geſta ſunt.Quare Atila poſtquàm Illyricum,Macedoniam,Thraciam & Myſias paſſim igni ferroq; uaſtauerat,præcluſumq; ad Conſtantinopolim aditū, Martiani copijs intellexerat,in Pannonias Sicambriam ſe recepit:quumq; è fraterna cæde,non plus inuidiæ quàm terroris ubique conflauerat,& diſſimulata pœnitentia ductus,ſe in concione purgare conſtituit: Quàm miſera ſit conditio & ſors ipſa regnantium,exemplo meo diſcite proceres:qui ut iuſticiam & æquitatem,ac mandatorum obſeruantiam edocerem,atq; ſimul oſtenderem,quo ſtudio edicta & imperata præſtari debeant,fraterno heu ſanguine me id experiri prius oportuit.Fratrem unicum,quem mihi conſortem imperij feceram,ut interficerem me neceſſitas adegit, Romuli (ut aiunt) neceſſitate adductum, qui legum mandatorumq; contemptum, fraterno quàm alieno ſupplicio ulciſci maluit.Non enim ignorabat uir ille diuinus, qui è paſtoribus ouium,reges gentium facturus erat,nullum benè imperium & regi & amplificari poſſe, niſi omnes legibus ac regi parêre didiciſſent. Quòd ſi leges & edicta pro iritis habeantur, omnia protinus miſceri uideris & ire perditum.Iuſticia nanque ſola,non modò res publicas & imperia,ſed ſocietatem omnem munit,& ſeruat.Quinetiam facinoroſisſimam quanque multitudinem,uelut in latronibus uidemus,qui partam æquè prædam partiuntur,æquitas ipſa ne ſolui quidem facilè patitur.Hac potisſimùm magiſtra,maiores noſtri Barbaro genere nati,ita imperium auxerunt,auctumq; ſeruarunt,ut ſui poſteri iam uniuerſo orbi leges dare confidant. Proinde meo ſanguine non peperci,ne exemplo meo facinoroſorum audaciam confirmarem:quibus tanto ſtudioſiùs cauendum eſt,ne uel minima errata committant, quanto ſeueriùs in ſeipſam animaduertēdi iuſticia regia ſumpſit initium.Hæc quoq; patrauimus,ne ſacroſanctæ iuſticiæ numen pernicioſa quadam indulgentia inceſtaremus.Qui gubernationi ſalutiq; publicæ natus eſt,& in tanto faſtigio,diuino numine collocatus,nulla priuati affectus ratione,à publica utilitate & æquitate diuerti debet.Immo quanto coniunctior eſt,qui errarit,tanto ſeueriùs in eum animaduertendum eſt.In prouincias populi Romani profecturus,non tam ut earum iniurias ulciſcerer,ſed Scythicum imperium propagarem,ad quod me natum,ut par eſt, ſemper

exiſtimo

exiſtimo(me miſerum) fratrem admonui in primis,ut regnum pacatum diligentiſsimè curaret,iuſtè ſanctèq; gereret,nemini ius ſuum eripi pateretur:deinde ut Sicambriam,urbem olim populi Romani,ex legione auxiliatrice conflatam eductamq; è Sicambris,extremis Germaniæ populis,quandoquidem multas quondam Romani legiones,præſertimq; Germanas in Danubĳ ripa collocarant,in urbeisq; redegerant,ut Barbaros tranſitu fluminis inhiberent,non modò inſtauraret,ſed mœnibus longè amplioribus circumduceret,demumq; meo nomine appellaret. Quid fecit infelix? Immemor edicti,immemor mei,qui fraterna charitate,in Imperij ſocietatem, neminem corriualem admittentis adſciueram,præ ambitione immodica,ut nomen ac dignitatem meam ſenſim attenuaret,ut demum unicus imperaret,regiam ſedem; contempto mandato,à ſe Budam nominauit:læſæ maieſtatis crimen,de eo tam benè meritæ, pro nihilo duxit. Quem regem creaſtis,quem Martis Herculisq; patris numen eſſe iubebat,non ſolùm peſſundare, ſed delere ſperauit. Quod quidem facinus ubi compertum habui,haud iniquo ex teſte furorem concepi,nondum oblitus qua charitate ac fiducia,& quanto mentis ardore,traditã Scythicæ reipublicæ ſummam acceperam, non tam mihi, quàm Imperio ueſtro inſidias parari intelligebam. Ab omni ſemper expeditione,& ab ea uel maximè,quæ in Imperium Romanum pararetur,me ſemper reuocare nitebatur. Romanos tabellarios ſæpe cum literis intercepi,notis quibuſdam obſcuris exaratis,quibus hoſtes multa,& præſertim integrum Scytharum Imperium fratri pollicebãtur,ſi à me ille deficeret,aut quauis arte me circumueniret, à bello'ue inito reuocaret. Immodica fides,ſi fallatur, immodica quoq; indignatione conficitur. Quid plura? Ne dux uobis natus,è medio tolleretur,ne Scythis Atila ſubriperetur,ne fidiſsimo propugnatore Scythia defraudaretur,ne Romanis domitandæ Scythiæ occaſio daretur,ne ſacroſanctæ iuſticiæ numen pollueretur, ne mea pernicioſa negligẽtia,ac ſtolida charitate,facinoroſorum audacia augeretur, fratrem compertis inſidĳs,contempto mandato,læſa maieſtate regia, non quæſito lictore,non accito carnifice,ne reſpublica à meo ſanguine læderetur,adortus interfeci. Fratre,quàm regno,quàm republica,quàm dignitate carere malui. Quòd ſi neq; ſanguini meo,neque unico fratri, reipublicæ gratia me pepercisſe uidetis, quid in alios,qui ſcelerate quid commiſerint,me facturum putatis? Pugnauit in pectore meo aliquantiſper cum publica, priuata charitas: publicæ tandem rationi priuatus ceſſit affectus. quod omnibus his qui præſunt,faciendum eſſe cenſeo,ſi optimæ ſibi & reipublicæ conſultum iri uelint. Tu autem frater infelix,mecum uſque regnaſſes,ſi pari mecum amore,& publica charitate certaſſes. Non te in regni conſortium frater admiſeram,ut te mox uita priuarem,quando tecum qui unicus,idemq; chariſsimus mihi fueras,dignitatem & utranq; fortunã communicare uolui. Non ea cauſa te tantùm euexeram,ut te ſubinde carerem,ſed ut gubernandi labores cum honoribus pariter & triumphis tecum impartirer,ut mutuo quandoque alter alteri congratularemur. Plus tibi quàm mihi timere ſolebam,ego labores, ego pericula obibam,ego in prælia deſcendebam,ut tuam meæ uitæ anteferrem. Non fratris,ſed unici loco filĳ te habebam,ſi fortuna dediſſet,ut immaturo fato interciperer,te regni hæredem,te mei nominis defenſorem & ultorem cædis fore ſperabam. O ſpes hominum fallaces,ô miſeram mortalium conditionem, & eorum præſertim,qui in aliquo faſtigio ſiti ſunt, quibus quanto fortuna maior, tanto editior miſeriarum & periculorum cumulus accedit. Maluiſſem,ſi per utilitatem noſtræ reipublicæ licuiſſet,hoſtili manu occumbere,quàm fraterno ſanguine fœdaſſe manus. Malim tamen prępotẽtis iuſticiæ numen fraterna uictima pro regni ſalute expiare,quàm commiſſa in rempublicam piacula præterire. Proinde ædicta,leges,& mandata ſeruare,exemplo mei ſanguinis diſcite, quæ ſint ab his regi expendenda ſupplicia,qui eius imperia militiamq; detrectarint, aut patria iura læſerint,aut humanitatis officia uiolarint,quæ debetis obſequia præſtare indulgentiſsimo ſupplicibus principi,& præſertim benè merentibus rectè feliciterq; obtemperare,ut communi cum eo fortuna frui liceat,perfidiam,ſuperbiam

et infidelitatem,morte cautius euitate. Nihil exiſtimate commodius,quàm in boni re gis obſequio uiuere,publicaq; commoda priuatis(ut fecimus)anteferre. Quòd ſi feceritis,non tam Imperatore bono,quàm optimo milite,Scythicarum fortuna rerum gloriari poterit. Ego autem ne fraternos manes nobis iniquos habeamus, edico,ut quæ infelix nuncupauit,uota præſtemus:inſtauratam Sicambriam,Budam appellemus,pioq; funere,ac lacte pariter & uino placare ſtudeamus. Secundùm Atilæ orationem funus ſingulari pompa celebratum. Non tam Budæ fatum,quàm Atilæ fortuna dira deplorata,collachrymantem pariter & æſtuantem omnes ultrò commiſerantur,fratrem iure cæſum exclamant. Ad hæc conſolantur ſimul & hortantur,ne ſe caſu fratris excruciet,né ue Scythicæ reipublicæ deſit:regno conſulat,& ut inſtitutum ſuæ gloriæ iter, Scythicamq; fortunam proſequatur,exorant. Paucis pòſt diebus ubi ſe collegit,fraterniſq; manibus iuſta perſoluit,ad bellum initum animum reuocauit,quod tot gentium imperio fretus facilè præſtitit. Quinetiam nihil uſq; adeo magnum & difficile ueniebat in mentem, quod ſe effecturum eſſe non confideret, quum bella non minus arte, quàm uiribus tractare ſoleret,nihilq; magis intenderet, quàm Romani imperij ruinam. Inita conſilia proſequitur,Romanos & Viſigothas, quos acerrimos hoſtes habebat,ne icto ſimul fœdere in Vnnos coniurarent, eo uſq; quietos dimittere ſtatuit,quouſque eorum intima penetraret,omnemq; his coeundi poteſtatem eriperet. Quod ut aſſequeretur,Ecium Myſio genere natum,ſibiq; amiciſsimum tentauit,cum quo Ioannis tyranni temporibus de tranſitu in Italiam olim fœdus iniuerat. Multa pro inſtaurando Imperio Romano pollicetur,ut ſibi Viſigothas,quos ſeruos ſuos & profugas appellare ſolebat, Romano fœdere punire liceret. Contrà uerò cum Theodorico Viſigotharum rege,qui Valiæ regi ſucceſſerat,clàm agebat,ut cum Vnnis,Gepidis,Oſtrogothiſq; cõſanguineis,Occidentis Imperium tutò retinere,quàm cum perfido ſuperboq; Romano hoſte periclitari mallet:acceptas ad hæc clades,& impendens à Romanis excidium,qui iniurias cumulatiſsimè ulciſci ſolent,commemorabat. Confirmabat in hoc eius perfidiam Genſericus Vandalorum rex,quippe qui Viſigothas hoſtes formidans,ut Iordanis ait, multis largitionibus Atilam in eorum bella præcipitabat. Nam quum Theodorici filiam uitrico filio coniugaſſet,eiq; ob ueneficij ſuſpicionem,patri in Gallias remiſiſſet,haud ſibi parum à Viſigothis timere cogebatur,quare Atilam aduerſus Theodericum magnis muneribus die noctuq; iritare contendit. Atila dolorum artifex,quippe cui mos erat, hoſtem prius arte,quàm armis oppugnare,legatos ad Valentinianum miſit,quibus Viſigothas Romanis ſuſpectos reddere conabatur. Eis hæc mandata dedit:ſibi cum Romano Imperio nihil eſſe,quo bellum aliquod utrinque moliri oporteat,immo ſe Romanos obſeruaſſe,& eorum ſocietatem nunquam contempſiſſe,ſed cum Theodorico ſibi rem eſſe,qui Viſigothas Vnnorum ſeruos ac profugas in ditionem ſuam uindicauit,alienæ gentis imperium uſurpauit. Neq; diutius ſe paſſurum Gothos ſub alieno iure uerſari,quin etiam armis eos in priſtinam conditionem aſſerturum. Item polliceri ſe Imperio Romano,in quouis bello auxilia magna daturum,ſi cum Theodorico ipſum æquo animo decertare patiantur. Perpetuum quoq; fœdus ſe cum Romano principe icturum,ſi Gothos, qui Italiam igni ferroq; uaſtarint, urbi Romæ gentium reginæ perpetuam notam inuſſerint,maieſtatem imperij Romani,æterna ſugillatione fœdarint,cumulatiſsimas ſibi pœnas expendere permiſerint. Ad Theodoricum contrà ſcribit admonens, ut Romanam fugiat ſocietatem, qua nil ſibi(ut ſuprà diximus) perniciosius eſſe poteſt. Intellexerat eius inſidias Valentinianus,ad Theodoricumq; ſcripſerat, haud aliter Atilæ reſiſtendum, ac orbis pernicioſiſsimo tyranno,cui tantum ineſſet audaciæ,ut totius orbis Imperium,tanquam ſibi uni debitum,aſſerere niteretur,neque belli cauſas quærere,neq; iuſtè id indicere ſolitum:id duntaxat putare legitimum,quod ſæua libido iuſſerit:eum communem omnium inimicum,communia quoq; ab omnibus odia mereri. Proinde oportere Viſigothas Romanæ reipublicæ adiumento eſſe,cuius ne mediocrem quidem partem poſſiderent,

præcauere

præcauere dolos Atilę,unaq́ cum Romanis in eum coniurare:quod ni fecerint,perbreui communem utriuſque ruinam adfuturam. Ad hæc Theodoricus,coercendam eſſe Vnnorum audaciam,neq́ animos,neq́ uires his deficere oportere,qui iuſtè pugnare coguntur. Neque bellum graue futurum,quod iniquitate cauſæ labefactatur. Deum iuſtas in bello fouere partes,proinde ſe nunquam Romanis,ut par eſt, neque regno ſuo defuturum. Ecium artem Atilæ non ignoraſſe, exitus oſtendit: quando Theodoricum literis admonet,quid fieri opus ſit,& quot & quanti inſint Barbaro doli,qui niſi pari arte eludantur,his omnino cedere oporteret. Rempublicam Occidentalem Valentiniani Romæ imperantis auctoritate gerebat Ecius,uir bellicoſiſſimus ſemper habitus,& hoſtibus admodum formidoloſus. Gallias pariter cum Hiſpanijs gubernabat,neque ſibi prudentia & fortitudo deerat,quando pari cum Barbaris aſtu certare poterat. Neque Vnnorum hunc artes uiresq́ latebant,quippe qui olim depoſita poteſtate,quum in agro degeret, ibiq́ quum inimicus quidam repentino eum incurſu opprimere tentaſſet,profugus ad urbem,atq́ mox in Dalmatiam & Pannoniam confugiſſet, ad Vnnos demum peruenit, quorum amicitia opeq́ uſus, principum gratiam,interpellatamq́ poteſtatem recuperauit. Quare haud inſcius,cum quanto et quàm feroci hoſte res ſibi foret,Theodoricum,exercitum quemcunque poteſt,comparare monet,proceres adhibet,quando non tam de dignitate, quàm ſalute communi ageretur,& qua cum gente bellum gerēdum ſit,edocet. Theodoricus iam à Valentiniano ac Ecio edoctus,quid fieri oporteret,neque fraudulentum Atilæ ingenium ignorans,omne ſtudium ac diligentiam in comparandum exercitum intendit. Sex ei filij erant. Fridericum, Henricum, Hunnericum domi relinquit,ut regno præſint,ius dicant populis, cæteraq́ diſponant. Thoriſmundum & Theodoricum,maiores natu ſecum commilitare iubet. Gothos undique cogit,multas legiones inſtituit,totam Galliam Narbonenſem,Tarraconenſemq́ Hiſpaniam, nomina dare iubet. Omnes ferè arma ſumere cogit,ſiquidem ingentes et innumerabiles Vnnorum copias eſſe arbitrabatur. Et eo maiorem exercitum Atilam comparare nouerat,quo potentioribus cum hoſtibus ſibi rem eſſe intelligebat. Neq́ ſeruis quidem,neque agricolis omnino parcendum eſſe reputauit. Duo filij Imperatoris pariter & militis officia præſtare,turmas cohorteſq́ conſcribere,arma,munitiones & tormenta parare,certatim ac ſollicitè curare omnia, patri animum augere, populorum animos ad glorioſum bellum hortari. Contrà tam generoſa prole pater gloriari,maiorum exempla his referre,quibus iuuenilia pectora ſuccenderet:quanta Gothorum geſta fuerint,& progenitorum robora ritè recenſere, neque quicquam duxiſſe turpius,quàm mortem,hoſtem'ue timere,nihil reformidare præter turpem uitam. Quare tanta Gothorum manus breui tempore coacta eſt,ut cum magno quouis exercitu tutò certare poſſet. Ne minore quidem ſtudio & celeritate in Italia Valentinianus, & Ecius in Gallia utebatur. Imperator delectum habuit,ſponte omnes nomina deferebant,ne ab Vnnis,ea quæ à Gothis olim acceperant,pati cogerentur. Scythicum in Gothis furorem experti,eo magis timere cogebantur,quin etiam ſi licuiſſet,ſponte ſua matronæ nomina detuliſſent. Augebat metum Atilæ rumor,non modò quòd Myſias,Thracias,Illyricum & Achaiam immani quadam & inaudita crudelitate uaſtaſſet, ſed quia Theodoſio & Albino conſule fratrem unicum, conſortem regni temerè ſuis manibus interemiſſet. Quamuis liberalem audirent,humani tamen ſanguinis auidiſsimum intelligebant. Auxerat Italiæ Galliæq́ tumultum,cum ingenti animorum conſternatione,ficta de Vnnis fama, quòd humano ſanguine, utpote qui Scythæ ſunt,ferino more ueſcerentur:quòd hoſtium capita ad equorum pectora ſuſpenderent,quòd eorum caluarijs pro gemmatis poculis uterentur,qui Marti Herculiq́ patri mactarent hoſpites:qui patres ſenes interficerent,interfectoſq́ auidiſsimè ac ſolenniter deuorarent. Addebant plerique feritati,qui equino ſanguine uiuerent, alienigenas nullos amarent,omnis prorſus expertes humanitatis. Ne minus quidem orthodoxæ fidei Christi optimi maximi timere cogebantur, quippe Atilam intelli-

gebant, nulla ueri numinis religione teneri: quinetiam nihil dira crudelitate putarẽ religioſius, nullamq́ humana uictima præſtantiorem exiſtimare: nihil aliud quærere, quàm humani generis ſeruitutem, ac interitum Imperij Romani. Italorum multi, qui diem ſuum incruenta morte obijſſent, eos felices exiſtimabant, quippe quos tanquam diuina quadam benignitate, ex hac miſerrima uita ereptos reputabant. Alij contrà, priſcorum temporum non ignari, Barbararumq́ memores iniuriarum, & animo longè fortiore muniti, hos beatos prædicabant, qui his temporibus nati eſſent, quibus Scythicam immanitatem ulciſci liceret, pro animi conditione quiſque loquebatur. Eò tandem res Itala cum Gallica redacta fuerat, ut pars magna neceſſitate, ſponte cæteri fortes animos præſtare uiderentur. Accedebant prodigia & horrenda ſigna, quæ publicum metum augebant. Procera deorum ſimulachra non ſolùm noctu, ſed interdiu uiſa, quæ ſibi pro ſe quenque præcauere iuberent: ſanguineæ è cœlo guttæ defluxere, bicipites infantes æditi, ſacra tecta in pleriſque locis de cœlo tacta. Vox nocte audita ſæpe, Caue tibi Italia, dij quoq; è puluinaribus auditi. Multi ſolo metu occubuere, quia neq; focis neq; aris Atilam parcere ferebatur. Inter hæc Valentinianus eo audacius omnia agere, habere delectum, legiones & auxilia undique cogere, & nihil ſtudij ac diligentiæ prætermittere: ardentius omnia Ecius ſollicitare, percuſſo cum Theodorico fœdere, Romanas ex Italia legiones educere, ad omneis populi Romani prouincias legatos continuò mittere, qui auxilia ualidiſsima petant uniuerſam Galliam Germaniamq́ uexare. Legatorum opera Burgundiones, Saxones, Ripar ioli, Lambriones, Romani quondam milites: item Meroneus rex Francorum, qui Clodioni patri in regno ſucceſſerat: Sarmatæ, Lutetiani & Armaciani, unà cum Gothis & Romanis contra Vnnos coniurarunt. Innumera profectò fuit auxiliarium copiarum multitudo, quæ ad Ecium & Theodoricum in Gallias conuenerat, quare exanimata ſociorum pectora, haud parum inſtaurata ſunt. Qui ſalutem paulo antè deſperabant, nunc ultrò præpotenti hoſti occurrere cupiunt. Ducibus nimium confidebant, qui uiribus, aſtu, prudentia, ac rerum experientia præpollerent. Addebat animos Ecij fortuna, cum non mediocri ſapientia coniuncta, quæ in re potiſsimùm militari ſuum exercet imperium. Theodoricus & Ecius, qui tot copias ductare cogebatur, ut utriuſque gentis ſeruaret imperium, nil Atilæ congreſſu auidius optabat, nec quicquam reputabat antiquius. Ante hoſtis aduentum, in diuerſis locis ſtatiua habuit, commeatus undique aduehi mandauit: per uaria oppida diſpoſuit annonam, ne qua fortè rerum inopia, militum immenſa multitudo laboraret: omnia quæ bello ſunt uſui, prius ita prouiderat, ut nihil deeſſe uideretur: præſidia per ciuitates ubique diſpoſita, itinera quacunque poterant, ubique præcluſa, impoſitaq́ præſidia. Quæ quidem omnia quum per exploratores uarios ad Atilæ aures peruenisſent, ſuæ quandoque audaciæ pœnitentia ſubijt, illudq́ magis ac magis indoluit, quòd neque multùm ſuas arteis aduerſus Romanos proficere, quinetiam illis patefactas eſſe, ac pari dolo eludi intelligeret. Dum inter Gothos & Romanos diſcordias ſerere ſtudebat, & inter ſerendum in horum intima penetrari ſperabat, deprehenſas eius inſidias aduertit: dum alijs dare uerba conabatur, accepiſſe potius quàm dediſſe uiſus eſt. Nam dum iſta molitur, hoſteis potius tacitò admonuiſſe, ut bello ſe accingerent, quàm fefelliſſe uidebatur. Quinetiam ſi id honeſtè facere potuiſſet, bellum potius detrectaſſet, quàm his hoſteis artibus iritaſſet, ſed ne à magnanimitate ſua deficere uideretur, ad apertum bellum animum intendit.

Rerum Vn-

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER IIII.

QVVM maximis Atilæ animus fluctuat inceptis, qui Sicambriam ſe receperat, omnium ibi procerum conuentum edixit, ut de futura expeditione decerneret, conuenere undique principes, in primisq; Thetricus Veronenſis acerrimus olim Vnnorum hoſtis, quem Atila non ſine maxima liberalitate ac officio ſibi conciliarat, familiariſſimumq; reddiderat. Hunc quoq; frequẽtiſsimi Germanorum proceres ſequuti ſunt, ut in Scythicam ſeſe beneuolentiam pariter inſinuarẽt, qui quum Sicambriam præter opinionem regis ueniſſent, gratiſsimo omnes hoſpitio admiſſi, ac uultu quoq; regio multo gratiore excepti ſunt. Thetricus igitur regali beneficentia uictus, & inconſtantis ingenij compos, quum in Romani belli ſermonem, ex dedita induſtria incidiſſet, nimiumq; ſtuderet aſſentatione placere, nutantem aliquandiu regis animum confirmauit. Occiduas enim Imperij Romani prouincias inuadendas eſſe ſuadebat, quando præſidijs legionibusq; carerent, & triumphorum materiam non mediocrem afferrent. His uerbis Atila admodum confirmatus, neq; inſcius, quos hoſtes habiturus eſſet, quàm ingentiſsimas potuit, copias comparauit. Non ſolùm per uniuerſam Scythiam delectum habuit, uerumetiam auxiliares quaſcunque potuit copias, undiq; contraxit. Cui ſe ſocios pariter addiderunt, Ardericus Gepidarum rex, item Valemir, Theodemir Vindemirq; fratres, qui Oſtrogothis imperabant. Acceſſere quoquè Marcomanni, Sueui, Quadi, Eruli & Turingi, pari ſpe prædæ ducti. Quos quidẽ quingenta circiter armatorum milia fuiſſe ferunt. Ad hęc ſummam carrorum multitudinem, ac cætera, quæ bello ſunt uſui, comparauit. Nam & plauſtris caſtra pro uallo munire, & in prælio præſertim, ad circumueniendos hoſtes, Vnni Scytharũ more uti ſolent. Sed antequàm è Pannonijs moueret, ne ab arte ſua deficeret, impetrandam ab utroq; hoſte clàm pacem tentauit, ut dum cum altero pugnaret, ab altero tutus eſſe uideretur, qua re facilius uictoriam ſperaret. Quod ubi obſtinatis animis denegatum iri intellexit, Illyricum totum diripit, & incendit. Mox Germaniam tanto furore aggreditur, ut uicos paſſim & oppida concremaret, omnes cæderet, ſacra & prophana æquè dirueret, nec ætati nec ſexui uſquam parceret: omnia cædibus, rapinis & ululatibus complebantur, facilem ex immani ſæuitia uictoriam ſe conſequuturum eſſe confidebat. Magnæ Germaniæ tantùm pepercit, quia Marcomanni, Quadi & Sueui, quos cum Atila commilitare diximus, è Rhœtorum, Vindelicorum, ſuperiorisq; Pannoniæ conſpectu ulteriorem Danubij plagam habitabant. Superato tandem Adulæ montis iugo, in Heluetios ubi deſcendit, pari crudelitate graſſatur. Quicquid intra Rhodanum Rhenumq; interiacet, paſſim diripit. Inundantis Nili more, in ſuperiorem inferioremq; Pannoniam, quę cis Rhenum in Oceanum uſq; protenditur, ac demum in Galliam Belgicam cum exercitu effunditur, incurſat, miſcet, ac turbat omnia. Conſtantiam urbem munitiſsimam obſidet, oppugnatq;. Sigiſmundum, eius regionis principem cum magna manu occurrentem fundit, fugatq;. Qui ubi mox Baſileam urbem ſuam ab hoſte obſidendam eſſe intelligit, ſuæ ac regni conſuluit utilitati, pacem per legatos ab Atila impetrat: pollicitus ſub eius ductu & auſpicijs ſtipendia ſe facturum, & grata ſemper obſequia præſtiturum. Succedentem fortunam Atila nequaquã remoratur, ſed ultrò progrediens Argentuariam, quam nunc Argentinam dicunt, acri obſidione circumuenit: quæ etſi nullo munitionis genere careret, ita tamen diu noctuq; admotis undique machinis quaſſauit, ut urbe breui tempore potiretur, præda ingens hinc abacta, & non mediocris patrata cædes. Tantus itaq; pauor Gallos inceſſerat, ut cuncta ſeditionem oppida ſponte facerent: ſed parum quandoq; deditione profecerant, quando per eam à uita parum, à direptione ſe minimè redimebant. Direptam Argentinam, dirutis mœnibus Polyodopolim† edixit appellari, quaſi multis uijs acceſſibilem: ac edicto addi- Straſburg

dit

dit, indicta capitali mulcta, in uictoriæ ſuæ monumentum, ne qua ex parte quaſſa mœnia reſarcirentur. In Rhemenſes caſtra deinde mota, quos quum opulentiſſimos accepiſſet, pari furore oppugnare cœpit. Quum oppidani aliquantiſper obſtinatè reſiſterent, dum uarijs ſententijs diſtrahuntur, & dum de facienda deditione cogitarent, & ea quidem conditione, ut dimiſſis fortunis ſalui ac incolumes abirent, tanta ui expugnationem adoritur, ut nuſquam ſit ceſſatum, donec Vnni urbe potiti, cuncta diriperent. Tanta in oppidanos commiſſa cædes, ut nulli ferè euaſerint, nulla templorum, nulla ætatis ac ſexus habita ratio, religio & pietas, cum humanitate uidebatur extincta. Nicaſius enim Vrbis pontifex maximus, nimia ſanctitate clarus, ac ſenio grauis, & fortiſsimus Chriſtianæ fidei aſſertor, regio iuſſu in foro obtruncatur. Omnibus aris iniectus ignis, multiq́ ſacerdotes, matronæ ac uirgines, quæ in ſacras ædes, ut uitam apud deorum ſimulachra tuerentur, ſanè confugerant, apud aras cæſæ ſunt. Sed quando de Nicaſio uiro ſanctiſsimo, iam mentio fieri cœpit, ne quid in occaſione piaculi committatur, aliqua referemus. Paulo antè tempore, quàm in Gallias Vnni penetrarint, præter ea quæ dicta ſunt, multa, ut Annales referunt, ſigna apparuere, quæ diram temporum leuitatem portenderent. Aſſidui in primis terræ motus, uaria cœlum prodigia ædidit. Sub aquilone per noctem ignis perpetuus in æthræ ſpeciem uidebatur, & in eo lineæ, haſtarum ſimulachra referentes, crebra lunæ obſcuratio & defectus, etiam cometes. Quæ quidē omnia, ingentem Galliæ ruinam minabantur: & hæc Nicaſius ſæpe prædixerat, & Amanus Aurelienſis epiſcopus, qui ut diuinam deprecarentur iram, aſſidua concione Gallos ad reſipiſcentiam, ac ueram religionem hortabantur. Rhemenſes ab Vnnis obſeſſi Nicaſium conſulunt, utrum potius agendum, an Vnnis facienda deditio, an pro ſalute urbis fortiſsimè dimicandum. Ad hæc Nicaſius, Vrbem (inquit) quando à Gallis diuina iuſticia pœnas exactura eſt, nullis profectò uiribus propugnari poſſe, diuino Rhemenſibus numine Barbaricum exitium imminere: neq; tamen omni ex parte populo eſſe deſperandum, ſed morti ſponte occurrendum, ut ſupplicio corporum, lætam immortalitatem animorum conſequantur. Proinde ſe paſtorem pro ſuis primum ouibus ultrò moriturum, quinetiam non ſecus pro hoſtium ac amicorum ſalute, omnibus orandum, diuinamq́; miſericordiam præ mortis patientia implorandam. Eutropia quoq; ſoror, ne minore quidem uehementia, ſublatis in cœlum manibus, populum ad pulcherrimam ac ſalutarem mortem elata uoce ſuſcitabat. Non minus auctoritate pontificis, quàm uirginis exemplo ad martyriū ſuccendebantur omnes, conceptus hinc pudor & religio multitudinis animos confirmabat. Soluta concione, populum ad implorandam deorum opem, in baſilicam diuæ Virgini dicatam ducit. Effractis portis, & irrumpente hoſtili agmine, Nicaſius cum ſorore ſtans pro templo, forti animo infeſtam cohortem expectat, & appropinquanti his uerbis occurrit, elatâque manu ſilentium indicit: Quando diuino nutui maxima quæq; poteſtas obtemperat, cur uictoriam (inquit) in dignitatis noſtræ rabiem conuertitis? Si nobilium bellatorum eſt titulus, Parcere ſupplicibus, & debellare ſuperbos, cur in Chriſtianam prolem, ſuo Deo humilem, uobis non modò ſupplicem, ad pedeſq; procidentem, ſed imperio ueſtro parituram, & nunc ueniam implorantem, tam atroci uultu, & infeſtis armis ſæuire contenditis? Vos etiam homines eſſe mementote, uerum Deum agnoſcite, fandi nefandiue non immemorem. Nolite humana cæde & immani crudelitate, diuinam in uos iram prouocare: ne ſaluti ueſtri potius inſidias tetendiſſe, quàm excidium noſtrum anhelaſſe uideamini. Quòd ſi oues meas omnino trucidare pergitis, me cum germana primùm obtruncate, hanc pro populi ſalute primam Deo uictimam mactate: at ſi cæteris parcere nolueritis, multo plus ueræ ſalutis, quàm excidij uos Chriſtianis allaturos eſſe ſcitote. Talia iactantem immanis turba obtruncarunt, abſciſſum ſubinde caput aliquantiſper diuina uerba retulit, illudq; in primis, Viuifica me ſecundùm uerbum tuum, Domine. Eutropia quum in ipſam Barbaros ſæuitiam remiſiſſe conſpiceret, uerita ne ad ſtupra fœda reſeruaretur, in fratris interfectorem

terſectorem, infeſtis unguibus inſilijt. Sanctum fratrem (exclamans) magno ſcelere obtruncaſti, ſororemq́ tibi ſeruas abutendam: iamiam diuina te ſentētia damnatum teneo. moxq́ manibus oculos eruit, qua quidem indignitate, confeſtim ab alijs interficitur. Cæteri deinde ad unum omnes cæſi, tantumq́ ſanguinis effuſum, ut ſiccis urbs pedibus luſtrari non poſſet. Horrenda deinde monſtra ſubſequuta. Cœleſtium numinum acies, quaſi dimicantes per urbem diſcurrere uidebantur: uoces in templis, et planctus auditi: inſani per noctem uiſi lemures, horrendiq́ apud aras ſonitus. Quare tantus hoſti terror inceſſit, ut urbem deſeruerit. Ciuium cadauera, quæ paſſim ſtrata iacebant, ab omni corruptione immunia, diuino quodam miraculo ſeruata, miro demū odore fragrabant. In deſtituta urbe lumina nocte multa uidebantur, ſuauiſsimi cantus audiebantur. Quare paucíſsimi, qui è tanta cæde ſuperfuerant, diuino iuſſu in patriam ſe receperant, ſancta corpora incorrupta & redolentia inuenerunt, ſtupore magno correpti ritè humi recondunt. In primiſq́ pontificis truncum nobili ſepultura donant, Eutropiam uirginem propè ſepeliunt. Mortuorum fortunæ inuident, & gratulantur. Quiſque ſuorum corpora diſquirebat, inuentaq́ ſine tabe & fœtore, non tam lachrymis, quàm religioſis ac lætis oſculis amplexabantur. Ciuitatis reliquias cogunt, quia multi præ nimio metu ante obſidionem procul aufugerant. Vrbem inſtaurant, Nicaſium & Eutropiam, ob miraculorum multitudinem inter deos referunt, araſq́ pientiſsimè dicant, patrioſq́ deos appellant. Sed de Nicaſio hactenus. Nondum Vnnorum furor Rhemenſi excidio expleri poterat, ſed fortunæ dexteritate debacchatur indies. Aurelianam urbem opulentiſsimam, ab Aureliano Imperatore nominatam, Atila obſidere ſtatuit. Quò quū caſtra mouiſſet, traiecto Sequana fluuio, qui Belgicam à Lugdunenſi Gallia ſeparat, & contra Britanniam ad Rothomagum urbem, in Oceanum mare demergitur, tanta ui oppugnationem adoritur, ut nil magis anhelare uideretur. hanc uetuſtam Cenomannorum urbem fuiſſe uolunt, non minus opibus, quàm munitione populoq́ præſtantem. Quamuis arctiſsima circumuenit obſidione, & admotis machinis grauiter oppugnat, parum tamen profuit, nam oppidani, neque deditione, neq́ muneribus, neq́ conditione aliqua hoſtilem ſæuitiam ſedare poſſe ſperabant. Confirmabant opinionem, finitimorum exempla. Nam non ſolùm forum Tiberij, Conſtantiam, Heluetios & Rhemenſes: ſed Parrhiſios, Sequanæ accolas, multaq́ oppida & pagos pari fœditate diripuit. Vna obfirmatis ſpes erat animis, aut fortiſsimè reſiſtendo ſe tueri, & longa Barbaros obſidione defatigare: aut ſi aliter acciderit, pulcherrimè mori, ut iactura corporum animos à morte redimerent. Dum Atila per Galliam Belgicam & Lugdunenſem, ueluti lupi more inter armenta graſſatur, Ecius patricius Romanas copias cum Viſigothis per Narbonenſem Galliam coniungit, in Tholoſanumq́ agrum, ubi Theodoricus reſidebat, quum exercitu ſe recepit: ab uniuerſis ſocijs populi Romani auxilia contrahit, ut confidentius cum hoſte manus conſerat. Quod ubi nouit Atila, ancipiti conſilio uexabatur, an ultrà tenderet, & cum hoſtibus congrederetur: quod Alanorum, Sarmatarum, Saxonum & Viſigotharum trophæa, quos Vnni ſæpe uicerant, ſtipendiarioſq́ fecerant, planè ſuadebant: an uerò explorata Ecij uirtute, experientia & fortuna bellica pugnam detrectaret, quod Vnni bello nonnunquam antea ab Ecio fuſi et fugati fuerant. Spe tandē uictoriæ ductus, qua nimium æſtuabat, relicta Aurelianorum obſidione, ut hoſtem audacia uinceret, mox Lugdunum, deinde in Narbonenſem Galliam contendit. Alij profectò ſcriptores rem aliter tradiderunt, & ſub alijs Imperatoribus geſtam prodidere. Anianum Aurelianenſem epiſcopum, uirum profectò omnium iudicio ſanctiſsimum olim habitum, liberatorem Aurelianæ urbis fuiſſe aiunt. hic multa antè hac, ſanctitate ſua, miracula ædidit. Nam quum urbem deſignatus pontifex aditurus eſſet, Agrippinum magiſtrum equitum admonuit, & orauit, ut ſolennem ſui aditus die, damnatorum impunitate, & coniectorum in carcerem liberatione celebraret. Quod quum ille abnuere pergeret, demiſſus è cœlo lapis, in caput decidit: relatus in cubiculum, dum ſanguinis profluuio

mors

mors immineret, uiſitantem uirum admiſit, à quo impoſita continuo manu liberatus eſt: ſanctoq; prodigio correptus, omnes miſerabiles, extremo iudicio mulctandos impunitate donauit. Anianum igitur arctiſsima urbis obſidio huc adegit, ut pro ſalute ciuitatis omnia cogeretur experiri, in primiſq; diuinam opem, qua nullum maius præſidium optari poteſt: quare ſolennes ſupplicationes celebrari, ipſe cum uniuerſo ſacerdotum collegio urbem luſtrare, ſacra corpora per alta murorum ambulacra circumferre, ſacra carmina concinere: Ieſu Chriſti optimi maximi, ac mortalium liberatoris auxilium implorare. Cui dum ſacerdos quidam ab hoſtibus captus per contumeliam illuſiſſet, dicens, Quod nunc facis, nos quoque incaſſum id omne feciſſe, ipſumq; Deum nunc fidelium immemorem eſſe factum, præſentanea continuò morte correptus interijt. Redintegrato prælio, admotis undiq; urbi tormentis, populus ad aras uniuerſus confugit. Pontifex eum deo tantùm confidere iubet, mox Deum exoraturus mœnia conſcendit: & ubi dextrum ſibi numen adeſſe ſenſit, in Barbaros expuit. Emiſſo oris excremento, tam profuſi mox imbres continuò defluxere, ut quatridui ſpacio nemo hoſtium, pugnandi cauſa, ueſtigio pedem mouere poſſet: diluuio caſtra obrui uidebantur ingenti tempeſtate, & ui uentorum tentoria multa extirpata ſunt. Scytharũ multi torrentibus tracti, de cœlo quoque plerique tacti. Deſidente ui nimborum, Anianus ex urbe prodijt, ut Atilæ ſedaret animum, & plebis ſuæ liberationem imploraret. In cuius conſpectu ubi ſe conſtituit pater, thiara & pontificio habitu uenerandus, Cur Atila Chriſtianum (inquit) populum tam fera crudelitate perſequeris, cur humano ſanguine non expleris? Si diuino quodam numine flagellum Dei factus es, in facinoroſorum & prophanorum ſupplicia tuam conuerte ferociam. Reſipiſcentibus, & uera pœnitentia ductis, ac humillimè ſupplicantibus, diuino exemplo ignoſcendum eſt Atila, quando cor contritum et humiliatum Deus non aſpernit. Collige quandoq; te ipſum, & ſacerdotis huiuſce uera prædicantis (quum principum limina ueritas nunquam adeat) intentius accipe. Memento te natum eſſe hominem, & te ab humanitate deſtitutum eſſe non oportere, cum impijs bonum exitum ſperare non liceat. Et ſi Vnnus Scytha es, Scytharum tamen plerique ſunt populi, quibus ſuapte natura eſt religio ingenita: & iure baſilici, ueluti reges appellantur. Quam ſortitus es poteſtatem, te à Deo potentiſsimo, à quo omnis (mihi crede) poteſtas delegatur, accepiſſe reputa. Impiorum, & non fidelium ac innocentum te flagellum et ſupplicium Deus eſſe iuſſit. Recognoſce poteſtatẽ diuinitus tibi traditam, qua ſi abuti perrexeris, haud difficulter amittes. Iuſticia & pietas, regnorum fundamenta iaciunt, at ubi hæc duo ſacra regum numina exploſa receſſerint, nullum ita munitum eſt imperium, quod extemplo non corruat. Miſericordiam tuam imploraturi, rex maxime uenimus, pacemq; cum uenia poſtulamus. Si ius diuina uoluntate, et humana culpa, in armis ſitum eſt, nõ iniqua petimus. Non conquerimur, quòd ab his oppugnamur, quos non modò non læſimus, uerumetiam nunquam nouimus. Neque iniuſtam oppugnationem, quando ita numina patiuntur, incuſamus, ſed ut deditionem & imperata facturos clementer accipias, uehementer oramus. Nil aliud petimus, niſi ut hunc populum regno tuo non indecorem, urbe, fortuniſq; ſuis donare digneris, qui non aliena, ſed ſua poſtulat: non tuum detrimentum, ſed tui obſequium implorat, incolumitatem liberorum, pudicitiam matronarũ & fortunarum conſeruationem expoſcit, pacem ac ueniam exclamat, patriæ excidium deprecatur, & in tuo ſeruitio, ſi poſtulata conceſſeris, ſe perpetuò uicturum, & gratiſsima ſemper obſequia præſtiturum pollicetur. Proinde Aurelianos pace ac uenia dona, tutos & incolumes eſſe iube, ſolue obſidionem iniuſtam, anhelatam rapinam inhibe, & caſtra hinc amoueri continuò impera. Quod per Ieſu Chriſti optimi maximi & liberatoris noſtri paſſionem, iterum iterumq; ſupplicamus. Quod ni feceris, hunc ſub diuina tutela populum eſſe ſcito, neq; diuinum iudicium, quod tibi imminet, te euaſurum exiſtimato. Ad hæc Atila crudelitati ſuæ nimis obnoxius, qui ſacris precibus aures obſtruxerat, & ad Chriſti mentionem excanduerat, eum confeſtim abire iubet, & ni citò abierit

tò abierit,mortem interminatur. Anianus,re infecta in urbem rediјt,deſperatum populum adhuc benè ſperare iubet,ad diuinum auxilium hortatur. Ipſe clàm diuina ope fretus urbe egreditur,ac nemini uiſus,per media hoſtium caſtra,ad Ecium iter facit, haud procul hinc cum Thoriſmundo,Theodorici filio caſtra metantem,imminentis admonet neceſſitatis,eumq́ cum Romano Gothicoq́ exercitu opem properare atteſtatur. Ecius re cognita, cum copiјs aduolat: Vnnos incautos, & nil ſibi timentes,in caſtris aggreditur:excitato tumultu, pars arma capere,fuga ſalutem pleríque quærere:munitiſsimas ſtationes aliј occupare, miſceri ac turbari omnia. Interea qui pro uallo pugnarunt, occubuere multi,ſauciј fuere aliј:qui è caſtris aufugerant, ut in proximis ſyluis deliteſcerẽt, omnes ferè cæſi. Ex his multi in Ligeris fluenta, qui è Cemenis montibus non procul ab Aluernis oritur, & Lugdunenſem à Celtica & Aquitania Galliam diſterminans,in Oceanum longè dilabitur,ſe proiјciunt. Oppidani reſumptis animis ex urbe prodeunt, ac cædem augent, quod ubi rex Atila uidit, collectis copiјs obſidionem ſoluit, in proximum montem ſe recepit cogitans, non cum oppidanis,ſed hoſtibus,inſtructa acie eſſe confligendum. In hoc Anianus prælio ex Vnnis multos planè ſeruauit,quos coram ſe cædi ægrè ferebat,ſacrisq́ precibus à Romanis & Gothis redimebat. Aureliani pontificia uirtute liberati,Deo gratias agunt,apud omnes aras ſacra faciunt,modulatos hymnos Deo concinunt,religionem augẽt,mutatis moribus pietatem colunt,liberatorem urbis Ieſum Chriſtum longè religioſius adorant, hunc unicum & uerum Deum exclamant. Eo annò tanta frumenti copia exuberauit,ut non ſolùm periculo hoſtili.ſed fame urbem mirè Deus liberaſſe uideretur. Anianum paucis pòſt annis uita defunctum,de populo ſuo optimè meritum,inter Deos referunt,eiq́ anniuerſale ſacrum piè concelebrant. Plerique ſcriptores Atilam idcirco Aurelianam obſidionem dimiſiſſe produnt,quòd Ecium, quem pro ſpectata uirtute,& geſtarum rerum gloria nimium uerebatur,in Narbonenſem Galliam cum magno exercitu ueniſſe, caſtraq́ cum Gothis haud procul à Tholoſa coniunxiſſe nouerat. Iordanis ab his longè diſſentit, Singibanum Alanorum regem,futurorum metu perterritum, Aurelianam Lugdunenſis Galliæ ciuitatem ultrò Atilæ traditurum fuiſſe pollicitum:etiam & Theodericum, Gothorum regem,re intellecta, Aurelianum diruiſſe, ac Singibanum habuiſſe ſuſpectum:eumq́ ne à Romana ſocietate deficeret,nè ue nocere poſſet,in medio inter auxiliares copias collocaſſe. Quod ubi ab Atila intellectum eſt,ex alta eum ſpe continuò excidiſſe,uidebat enim ſi Alanos à Gothis diuellere poterat,ſe cum hoſte tutius congreſſurum. Vngarorum annales longè diſſentiunt, conflictumq́ Catalonicum,& Aurelianam obſidionem Rhemenſi anteponunt: Atilamq́ antè Gallias ingreſſum, Conſtantiam, Luzonium,Byzantiam,Chalonum,Maſticonem,Lingonem,Burgundiam & Lugdunum antè Aurelianos & Rhemenſes expugnaſſe. Vtrum potius aſſeramus, nondum ſatis compertum habemus. Sed Atilam,dimiſſa Aurelianorum obſidione, dum in Narbonenſem Galliam aduerſus Ecium Theodoricumq́ contendit,Lugdunum tunc expugnaſſe credimus:uetuſtiſsimam quidem urbem,ac intermediæ partis Galliæ metropolim,in eoq́ colle ſitam,ubi Arar amnis Rhodano commiſcetur. Florente Imperio Romano,hæc quoq́ & opibus & uiris mirificè claruit:emporium ibi celeberrimum habebatur,magno ciuitatis uſui accommodatum: aurea argenteaq́ moneta ibi cudebatur,ducesq́ à Romanis deſignabantur. Templum quoq́ nobiliſsimum communi Gallorum impenſa factum, Auguſtoq́ Cæſari dicatum,quod ſtabat ante urbem,ubi fluenta coeunt:in quo ara eſt dignitatis eximiæ,ſexaginta gentium numero inſcriptum titulum habens,& earum ſingularum una ſtatua, altera ſubinde ingens ara ſita eſt. Segoſianis omnibus Lugdunum præſidebat. Ad aram,poetarum,cæterorumq́ ſcriptorum certamina agebantur:ubi quicunque ſuccubuiſſet, aut ſpongia delere ſcripta,aut in profluentem demergi cogebatur. Clariſsimam igitur urbem tanta rabie Atila circumuenit,bono præſidio ſpoliatam, ut intra paucos dies in deditionem acceperit. Mox præter Rhodanum feſtinatis itineribus,Allobro-

ges, Viennenſes, Valentinianos, Setallinos, Auenionenſes, Arelatenſesq; ac cæteros Rhodani accolas diripit, & infeſtat, pacemq; pleriſque uænundedit. Dum per Narbonenſem (ut aiunt) Galliam iter facit, è præruptis montibus eremita quidam, inculto habitu, demiſſa barba, & ſqualore multo admirandus adducitur, quem augurem præſtantiſsimum, & diuinæ mentis eſſe conſcium rumor erat. Benigno uultu in conſpectum regis admiſſus, rogatusq; perhumanè, ut regia fata retegeret: ubi cogitabundus aliquantiſper conſtitit, Rudem (inquit) & ignarum ac ſyluarum accolam, rex maxime, diuinam cogis mentem interpretari, & ea quidem futurorum arcana referre, quæ nemini, niſi cui diuina clementia planè retexerit, patere queunt. Qua me ſapientia præditum eſſe putas, quem terræ uermiculum uel præcipuè tacendo uideor profiteri? Sed ut hinc ineffabilem Dei mei poteſtatem, quem ignoras, quemq; tanto tempore in perniciem tuam ipſe proſequeris, nunc intelligas, eiusq; gratia futura nonnulla me prædicere poſſe ſcias, quamuis licentiùs, quàm fortè deceat uerba facere uideor, diuinam tamen ſic mentem habeto: Præpotentiſsimus Aula Deus, qui tot gentium regit imperium, iracundiæ ſuæ gladium tuæ dextræ tribuit, ut per te pariter ac Dei flagellum, ut per diram crudelitatem tuam mortalis impietas iuſticiæ ſuæ numine puniretur. Traditum iracundiæ gladium, quũ uoluerit is auferet, qui tradere potuit: u, imperare, aut bello omnia uincere, non humanæ, ſed diuinæ poteſtatis eſſe intelligas. Tu contrà delegato munere abuteris, quando neq; eum qui delegarit, neq; munus gerere noueris. Plus quàm æquum & fas eſt, quandoque ſæuis, Pios potius, quàm impios rapis ad ſupplicium, nihil tamen proficis, quandoquidem illorum ſaluti & exitio tuo conſulisn. Nunc inexpleta rabie Romanos Gothosq; inſectaris, grauiſsimum cum his prælium conſerturus, de quo ſic habeto, In eo (mihi crede) Romanis eris inferior. Neq; tuus delebitur exercitus, ſed Vnnorũ magna cædes augetur, ut quandoq; reſipiſcas, & creatorem tuum agnoſcas. Neq; ante præſtitutum à Deo tempus, Chriſtianæ perſequutionis gladius tua dextera excidet, neq; tuum hoc bello abrogabitur imperium. Proinde tibi reſipiſce, Deum omnipotentem time, iuſticiam & pietatem cole. quod ni feceris, præſentanea te morte periturum eſſe ſcito.

Ad hæc Atila ingenti ſtupore percitus, uirum ſolitudines incolentem amoueri, & ſub cuſtode ciuiliter teneri iubet. At ubi eremitam audiuit, conſulendos pariter ſuos aruſpices cenſuit, ut an collata utrorumque reſponſa congruerent, demum experiretur. Eos extemplo acciri iubet, imperat uictimas & ſacra parari, dum pecorum exta conſulunt, fibrasq; rimantur, & uenas abraſis oſsibus intuentur, infauſtam Vnnorum pugnã hinc fore ariolantur. Nil quoquè boni exta portendere, niſi primarium hoſtium ductorem futuro prælio interiturum, eiusq; interitum, Romanorum triumphum intercepturum. Reſpirauit ad hæc Atila, ratus hinc Ecij mortem, quem nimium formidabat, omnino monſtrari, quam ſuorum ſalute chariorem habendam eſſe arbitrabatur. Sat gentium ad ſupplementa legionum ſibi eſſe reputabat, ſi ſapienti et fortunato hoſte carere poſſet, nullam uictoriam maiorem ſibi fore rebatur. Ecij tantum mortem anhelabat, quam ſi ſortiretur, nil ulterius uerebatur, cætera è ſententia ſucceſſura putabat. Quare quum ſibi diffiſus, de uertendo ſæpe pede cogitaſſet, nunc aucto animo, hoſtes, qui in extremam Galliæ Narbonenſis oram conceſſerant, ultrò inſectandos eſſe decernit. Facto igitur agmine poſt Rhodanum, Aracinum amnem, deinde Orobium, Atacem, Ruſcionemq; traijcit, Tectoſagesq; extremos, Narbonenſis Galliæ populos inuadit, ubi campi Catalanici ad Illyrim fluuium patentiſsimi ſunt. Haud hinc procul hoſtiũ caſtra aberant, foſſa ualloq; munitiſsima, ne à Barbaris facilè capi poſſent, à Toloſa urbe non remota, ubi Theodoricum Gothorum regem præſidere iam diximus. Potentiſsimi in campos Catalanicos pari utrinque ſpe duces ultrò conuenere, ut de communi ſalute imperió ue decertarent. Qui quidem campi etiam Maurici dicti ſunt, centum & quinquaginta milibus paſſuum in longitudinem effuſi, in latitudinem uerò centum. Innumerabilium area populorum, fuit pars illa terrarum, Ecium & Theodoricum poſtquàm Atila cum innumerabili exer-

citu & ualidiſsimis auxilijs aduenifſe uidit, haud parum indoluit: quòd aduerſus Soltanum, Mirmanon appellatum, & Maurorum regem, qui Luſitaniam in Hiſpania occuparat, tertiam ſui exercitus partem miſerat, quam ſi in hoc formidoloſiſsimo bello habuiſſet, multo audentiùs cum potentiſsimo hoſte congredi potuiſſet. Soltanus autem uiſis Atilæ copijs, traiecto Gaditano freto, in Mauritaniam ſe recepit. Non ignorabat enim, decem cum Ecio & Theodorico reges coniuraſſe. Siquidem uniuerſi feré Occidentis populi, ueluti Burgundiones, Alani, Franci, Saxones, Riparioli, Lambriones, Sarmatæ, Brittones, & Lutetiani cum Romanis & Gothis, aduerſus Vnnos fœdus iniuerant, maximaçp auxilia Ecio attulerant. Quare literis inducias expoſcit ſimulans, ut tot gentium incolumitati conſulatur, ſe interea de pace commodius acturum, Ecius magiſter equitum, qui eius artes optimè callebat, ac expectandi auxilij gratia id fieri nouerat, obſtinatius abnuit. Ad prælium inuitat, ibi ſe uires Atilæ periclitaturum interminatur, ubi æquis utrinque uiribus in patentiſsima planicie pugnari poteſt: ibi quoçp Martem, an Romani Scythis, ut ſemper olim, an Scythæ Romanis imperare debeant, utriſque planè diffiniturum. Quum eò uentum eſſe Atila intelligeret, ut neçp terga uertere, neque pugnam detrectare liceret: quum ſpem omnem in futura morte Ecij collocaſſet, ueluti aruſpices paulo antè prædixerant, ſuæçp gentis cædem non magni faceret, quam facilè præ nimia populorum multitudine reſarciret, ad futurum prælium animum intendit. Quum utrique exercitus in campis Catalanicis ſub Toloſa conſtitiſſent, & tanti quidem, quantos nunquam Europa uidit, acies in hunc Ablanius modum ſtruxiſſe refert. Atilam in primis mulieres puerosçp omnes intra carrhos, quibus pro uallo foſſaçp utuntur, ad proximos colles recondidiſſe, ſeçp cum Vnnis in media acie ſtatuiſſe. Ardaricum Gepidarum regem dextro, Valamirem, Theodemirem & Vindemirem cum Oſtrogothis ſiniſtro cornu præfeciſſe, uniuerſum in aciem exercitum extemplo redegiſſe, ne imparatum hoſtes adorirentur. Et quum ſibi propter aruſpicum reſponſa timeret, nona diei hora manum conſerere decernit, ut ſi res aliter eueniret, ſub prætextu noctis prælium dirimeret. Contra Ecius patricius & Theodoricus longè cunctatiùs acies eduxere, quippe qui Singiberis Alanorum regis perfidiam ueriti, quem ab Atila muneribus ita corruptum acceperant, ut quum pugna conſeri cœpiſſet, tunc ad Vnnos ex compoſito transfugeret, laborantibusçp Romanis & Gothis à tergo inſtaret, huic periculo prius proſpiciendum eſſe cenſuerunt. Rem diſſimularunt, nec acerbius quicquam in Singiberim ſtatuerunt, ne Alanos iniquo tempore ac loco ſibi alienarent, uiresçp hoſtium augerent. Singibaris municipium Toloſæ finitimum, ne qua proditione ab Vnnis caperetur, clauſa extra porta, adactis obicibus obſtruxerunt, quin & ſtationes adhibitæ, ne quis ex hoſtibus ingredi poſſet. Singiberim in media acie inter auxilia collocarunt, ne quid contrà moliri poſſet. Theodoricus cum Thoriſmundo filio ſiniſtrum cornu, ne cum Oſtrogothis ſui ſanguinis congredi uiderentur, optarunt. Dextrum uerò Ecius cũ Romanis, Burgundionibus, & Meroneo Frãcorum rege tenuere. Inter infeſtas acies in medio tumulus erat, pari utrinque ſpacio remotus, & utriſque perquàm commodus, nam quicunque tumulum occuparet, quum haud facilè inde amoueri poſſet, uictoriam tutiùs ſperare poterat. Atila, qui prius acies inſtruxit, inter medias legiones ita diſſeruit: Venit tandem, quod ſemper commilitones optauimus, ut eò anguſtiarum Romanas copias redigeremus, ubi aut turpem deditionem facere, aut ſi quid auſi fuerint, ueſtra manu occumbere cogerentur. In extremam Narbonenſis Galliæ oram ſe receperunt, dum uos fugiunt, & Gallos à ueſtris armis uindicare nequeunt, unde ſe facilè expedire non licet: hinc mare Gallicum, montesçp prohibent: hinc ueſtra agmina ac flumina circumueniunt, pedemçp referre minimè patiuntur. Ad extrema res Romanæ redactæ ſunt, quæ ſi nunc uirtute ueſtra proterentur, neçp uos ultrà pugnare opus erit, neque illæ amplius reſurgere poterunt. Nam omnes in hoc prælio uires coegere, quibus abſumptis, nil reliquũ eſt, quod orbis Imperium nobis impediat. Ne id quidem ſpe ancipiti expectandum,

quando rerũ omnium uiciſsitudinem eſſe, cuncta numina iubente. Neq; in rebus humanis firmum & perpetuum quicquam, ſed momentanea ac fluxa omnia, niſi ea, quæ uis & arma confirmant. Sat populus Romanus imperauit, ſat uniuerſos orbis populos ludibrio habuit, ſat humanarum gentium ceruicibus inſultauit. Quem niſi Scythia, fœcundiſsima gentium officina repreſſiſſet, adhuc miſellus orbis imperioſa hac tyrannide teneretur. A ſolis exortu Parthi, noſtra generoſa propago, primi eorum furorem & audaciam coercuerunt: ab aquilone Daci, Getæ, Sarmatæq;, & noſtri nuperrimè Gothi: ab occaſu, Cimbri ac Galli: à meridie olim Carthaginenſes, & cognati nobis Vandali, Vnni nunc, & progenitores noſtri maioribus rem uiribus adorti. Omnes ferè prouincias populi Romani, Danubij accolæ nobis dare cœperunt. Nos autem Pannonijs Myſias, Thraciam, Macedoniam, Achaiam, ac Illyricum adiecimus, cuncta diſcurſauimus, armisq; occupauimus. Item Germanos, Noricos, Vindelicos, Rhœtos & Sueuos, ditioni noſtræ coniunximus. Gallias noſtris copijs ita peſſundatas reddidimus, ut uicatim quidem & oppidatim incendij ac ruinæ monumenta fecerimus. Soltanum Hiſpanias anhelantem, in Mauritaniam reiecimus. Proinde quid ſupereſt, fortiſsimi uiri, niſi ut nouiſsimum hunc Romanorum exercitum ad interitum cædamus: & Viſigothas, qui ab Oſtrogotharum noſtrorum cognatione perfidè defecerunt, non immeritò ulciſcamur. Cum Romanis miſerrimi coniurarunt, quorum iam ferè imperium extinxerant, à ſuo ſanguine defecerunt, ut cum dominis coniurarent, eisq; demum, ut olim antea ſeruirent. O deperditam ſtulticiam, ô ſeruilem perfidiam. Quos ſi æquo Marte uicerimus, ex hac nunc hora Viſigotharum imperium, in perpetuam Oſtrogotharum ſeruitutem cum ipſis aſſerendos prædico, iubeo & addico, ut demum ſeruiant, qui imperare neſciuere. Venit igitur illa dies, quæ laboribus expeditionibusq; ueſtris finem imponet, neq; cum liberis & uxoribus amplius peregrinari oportebit. In opulentiſsima & molliſsima Italia requieſcemus, & è Capitolina arce uniuerſo imperio proſpiciemus. Mars pater tandem noſtri miſeratus: in cuius manu, quum ſint cunctorum iura regnorum, nobis, ut uobis omnibus exploratum eſt, ſuum enſem mirificè tribuit, ut uobiſcum omnibus terrarum populis imperaremus. Dexterrimus tamen ille pater, Scythicæque gentis Deus præpotens, ad nouiſsimum Romanos cum Gothis cœnatum redegit, partim ut uno tantùm prælio omnia uinceremus, partim ut in tanto hoſtium apparatu, Scytharum ſeſe uires periclitarentur, eorumq; uirtus clarior fieret. Me ſi ſolita uirtute ac fide proſequimini, iamiam uictoriam uobis partam exiſtimate. Cum his uobis pugnandum eſt, quos ſæpe uiciſtis. Romanos è Dacia, Germania, Pannonijs, Myſiis, Noricis & Illyrico eieciſtis, Viſigothas ſedibus proprijs expuliſtis. Non cum nouo hoſte, ſed cum plagiario ſeruo nobis hodie res eſt, inuictiſsimi uiri: quibus ſuperatis, mox inermes, Romanum & totius orbis Imperium obibitis. Neq; uos gregariorum numerus planè deterreat. quando ſeruos, calones, lixas, & agreſte quodq; uiliſſimum genus hominum, in legionum ſupplementa ſumpſerunt. Veterani uos eſtis, & laboribus militaribus aſſueti, neq; ueram dimicandi artem ignoratis. Accedit continuata uictoria, quæ ita hoſtium animos conſternauit, ut ne uultum quidem Scythicum uidere, nedum congredi cominus audeant. Hæc uictis miſera eſt data conditio, ut ſeruili animo affecti, facilè obſeruari nequeant. Contrà uictoribus plus æquo ſemper attollitur animus. Quare quum ſub meridie ſignum pugnæ dabitur, Scythica uirtute pugnate, commilitones inuictiſsimi. Romanam ſuperbiam contundite, ueſtris armis è collo gentiũ ſeruilia iuga recidite. Subactum orbem, in libertatem aſſerite. Incumbite gloriæ & immortalitati, Scythicæ uirtutis non immemores. Inter pugnandum ſæpe uobiſcum reputate, uxores liberosq; ueſtros in ueſtris dextris eſſe ſitos. Quòd ſi qua fati iniquitate animos remiſeritis, cogitate quando nullus fugæ relictus eſt locus, uos cum liberis & uxoribus ad unum omnes eſſe interituros, proinde forti animo pugnate. Et quando in hoc nouiſsimo prælio, totius orbis Vnnis propoſitum eſt Imperium, uſitata uirtute, totisq; uiribus omnino certate, ac uincite. Ecius contrà

trà ſuos hortatur,& incendit, ne à Romana dignitate degenerent: antiquorum magnanimitatem & fortitudinem imitentur, imminentem Romanæ reipublicæ ſeruitutem, item excidium publicum animo penſitent. Scytharum immanitatem memoria repetant, quibus mos eſt, non ſolùm mortalium cædem non abominari, immo humanum ſitire ſanguinem: ſed ne parentibus quidem parcere, quos ſeneſcentes fruſtillatimq́ diſſectos auidiſsimè deuorarent: item hoſpitali ſanguine litare, infantium orà ferro diſcindere, cadaueribus hoſtium famem explere. Si terga turpiſsimè uerterint, contra imperij Romani maieſtatem, non his modò fata crudeliſsima imminere, cæſosq́ uiſcerationes Vnnorum opiparas eſſe futuros: uerumetiam quod eſt longè miſerius, liberos, uxores, cum fortunis omnibus in feram ſeruitutem raptum iri, & quæcunq́ Scythica libido iuſſerit, perpeſſuros. Quinetiam firmiſsima tenendum eſſe memoria, quæ & quot mala ab Vnnis acceperint: quantam ſtragem ad Potentianam urbem, decem milibus paſſuum à Buda remotam, per Thetricum & Macrinum ſubiuerint, quot prouincias Imperij Romani igni ferroq́ uaſtarint: Macedoniam, terrarum quondam dominam, item Græciam rerum quandoq́ potitam: ad hæc Illyricum, Myſiam, Thraciam (ne quid de Pannonijs dixerim) omni immanitate diripuerint: quot ſocios populi Romani, quot Romanos ciues cum ingenuis matronis in captiuitatem abegerint. Et nunc hanc gentem immaniſsimam ad humanorum ſuppliciorum miniſteria natam, totius orbis Imperium anhelare, quod facilè conſequentur, ſi Romanum deleuerit: quod Ieſus Chriſtus optimus maximus auertat, & pro diuina benignitate ſua, urbis Romæ Imperium tueatur, ubi ſacroſancti uicarij ſedem eligit. Quid tunc dixerint, ſi qua fortè ignauia ceſſerint, quum non modò ſe, uerum & in conſpectu parentum filios palis præfigi aut diſcindi, diſſectosq́ uiderint deuorari, uxores proſtituta pudicitia paſsim in uirorum ludibrium incæſtari, omnia igni ferroq́ miſceri, ad hæc, templa cædibus fœdari, ante Chriſtiana ſimulachra & ora deorum uim ubique uirginibus inferri? Quæ quidem omnia ipſa morte forent longè miſeriora. Præterea prælium præſens non ita magnum, ut animis conſternentur: neq́ ita paruum, ut aſpernentur. Se cum Vnnis ſæpe in Myſia, Thraciaq́, Theodoſio imperante pugnaſſe, fudiſſe ac fugaſſe ſemper. De magnis homines ſæpe maiora referre ſolitos, gentem eſſe inermem, uiliſsimam, ac numero tantùm confidentem, neq́ Romano more tutiſsima arma ferre, pugnareq́. Sæpe Romanam legionem uiginti hominum milia, nō modò fudiſſe, ſed cæcidiſſe ad interitum. Deinde Romanæ uirtutis acceptarum iniuriarum, & maieſtatis Imperij Romani, item liberationis gentium, ac impendentium malorum, & excidij totius orbis, quum ſignum pugnæ dabitur, reminiſci oportet, Ecij fortunę confidere, qui cum Vnnis ſemper glorioſè pugnauerit. fortiſsimo animo omnes congredi, hoſtesq́ proterere hortantur, uictoriā in manu eſſe, ſi Romana uirtute certarint. Exhauſta hoſtium eſſe caſtra, atq́ ideo inducias Atilam inſtantiſsimè petijſſe: illam autem perpetuæ ſeruitutis & excidij, aut æternæ libertatis & gloriæ fore diem. Nihil aduerſi reformidandum, quando numero, uiribus & cauſis longæ potioribus Romani præſtarent: qui pro aris, focis, orthodoxa fide, pro liberatione gentium, & maieſtate populi Romani manus conſerere coguntur. Quarum rerum gratia, neq́ mortem expaueſcendam, neq́ pugnam acerrimam recuſandam, quum tot commodorum & gloriæ præmia proponantur: qui his non moueantur à neceſſitate animos capere oportere, quum aut pulcherrimè omnes uincere, aut turpiſſimè mori adigantur: ſe nuſquam legionibus abfuturum, omnia ſumma prudentia & fortitudine geſturum: & ea demum mente pro republica dimicaturum, ut uincat: aut ſi iniqua ſibi fata fuerint, omnino inter confertiſsimos hoſtes oppetiturum, nec incruentam Barbaris uictoriam relicturum. His uerbis Romanorum animi uſqueadeo ſuccenſi, ut nihil uictoria, & propugnatione reipublicæ ducerent antiquius, nihil glorioſa morte præſtantius reputarent. Multos religio excitabat, indignitas alios, partem maximam neceſſitudo, cæteros dignitas Imperij Romani, quam ſic perditum iri ægerrimè ferebant, Gothi in altero cornu, à Theodorico hortabantur,

neque Gothica lingua minus incendebantur. Aſt ubi duces utrinque conſtitere, potiores quiſque parteis in congreſſu expectabat. Atila ſub meridie, pugnæ ſignum dari iubet, ut ſi fortè Vnni ceſſerint, imminente nocte tutius fugiant, in ſalutaremq́ locum ſe recipiant. Dato ſigno ita concurritur, & animis uſque adeo infeſtis, ut cornua ſæpe pariter utrinq́ contigerint. Prælium pro gentium numero & immanitate maximum atrociſsimumq́ conſeritur, præterea ſic anceps & uariū, ut ne à ductoribus quidem poſſet ritè referri. Mox ubi cominus pugnari cœptum eſt, tanta cædes utrinque patratur, ut riui ſanguinis undique defluerent, mox continuata ſtrage, in cruoris torrentes redacti uſque adeo rapidos, ut cadauera traherent. Romanæ legiones nō minus armis, quàm ordine fretæ, inter inermes Barbaros præ grauiſsima iniuriarum memoria, tanta ferocia ſæuiebant, ut nullo cruoris profluuio explerentur, contrà ne minore quidam ſæuitia & immanitate Scythæ, qui Romanum Imperium affectabant: pari aliquandiu ſpe ac uiribus utrinque pugnatum. Tantus in medio è cadaueribus in longum excreuit aceruus, in perpetui ſpeciem aggeris, ut uix ſe utrinque obtuerentur, miſerabilem eos murum dirimere reputantes, quem mox certatim utrique conſcendere nitebantur, ut de altiore loco pugnarent. Sed quum Ecius & Gothi obſtinatiùs aliquanto inſtarent, rati de ſumma reipublicæ eo die decerni, Gepidasq́ et Oſtrogothas aliquantulum inclinarunt: utpote qui Romanis nec armis, nec numero pares ſe putabant. Atila laborantes ſocios conſpicatus, accito ualidiſsimo Vnnorum agmine extemplo ſuccurrit, ſuos allato ſubſidio firmat, acerrimum atroxq́ prælium in cornibus redintegratur, multos cædit, quos intelligit terga uerſuros. Dum uictoria pariter utrinq́ ſperatur, Thoriſmundus tumulum in medio ſtantem cum Romanis cohortibus occupat: quem ubi fortiſsimo Romanorum Gothorumq́ præſidio ſanè muniuerat, pugnam mox acriorem inſtaurat. Romani tutò dimicant, quia loco edito facilè deijci non poterant, Vnni contrà deijcere deſperant, quando inſtanti Ecio & Theodorico, in æquo ſolo amplius ægrè reſiſtebant, ſub ueſperum tandem terga dare coacti, palantes effunduntur. Romani cum Gothis à tergo inſtare, cædere cadentes, fugientes celerius inſequi. Theodoricum cum equitatu ſuo ardentius inſequentem, magis ſuorum preſſura, quàm hoſtium ferro occubuiſſe dicunt. Iordanis, equo depulſum, dum milites exhortans uſquequaq́ diſcurreret, ſuorumq́ pedibus conculcatum, uitam matura ſenectute clauſiſſe refert. Aliqui Andagis Oſtrogothæ telo confoſſum, aruſpicum præſagia confirmaſſe referunt, quamuis Ecium moriturum Atila reputabat. Viſigothæ relictis Alanis, Vnnos tanto impetu aggrediuntur, ut parum abfuerit, quin Atilam interficerent, ſed ille ſenſim in caſtra ſe recipere cogitabat, prælium cum ingenti ſtrage ad ſerum uſque continuatum. Victores Gothi cum Romanis, obſcuræ noctis interuentu remorati, quum receptui canerent, pedem referunt, & ita prælium nocte diremptum. Atila cum magna clade fuſus, intra carrorum ſepta ſe recepit, eaq́ ſcutatis in ualli munitiſsimi ſpeciem circumſepſit, quod tempeſtate quoq́ noſtra Vngari factitant: item ſagittarios imponit, ut forte circumuentus ab hoſtibus, dum inſtruitur in caſtris acies, & educitur, eos facilè propulſare queat. Deſperata ferè ſalute, dum ueretur, ne uiuus in hoſtium poteſtatem adducatur, aut mortuus ſepultura careat, ſtruem in rogi ſpeciem in medijs caſtris è iumentorum clitellis congeri iubet, familiaribusq́ mandat, ſi quid aduerſi acciderit, eum continuò interficiant, impoſitum clitellarum pyræ ſubiecto mox igni comburant, ne Romani triumphum regio corpore honeſtare uideantur. Plerique ſcribunt, Thoriſmundum, quamuis ſera nocte, Atilam tamen in caſtra uſq́ ſequutum: ad carrorum ſepta fortiter dimicaſſe, accepto in capite graui uulnere, equo excuſſum, à ſuisq́ relatum. Ecium nimia noctis obſcuritate deterritum, ne inter hoſtes uagaretur, prælium diremiſſe, in caſtraq́ relatum ſcutatorum circumſeptu, inſomnem eam noctem exegiſſe. Ea nox cum magna trepidatione ab Vnnis acta, nam admodum reformidabant, ne ui caſtra ab hoſtibus caperētur: quamuis diei laboribus cunctorum corpora confecta fuerant, quiſque tamen armatus, ſuis ſtationibus peruigil

ſtare, exploratores circumuagari, ex edicto armis tympanis tybijſq; ſonitare, clauſi incurſionem interminari, multa ex arte facere, quibus deterritos hoſtes à caſtrorum obſidione dehortarentur, ne præ annonæ inopia, ibi ſine armis fame tantùm conficerentur. Romani cum Gothis, comperto Theodorici regis interitu, è ſumma lætitia plauſu que ingentis uictoriæ, in grauiſsimam deiecti triſtitiam, non tantum gaudij, quantum doloris repente conceperant, inſomnes in caſtris noctem exigunt, planctu & uociferatu omnia complent. In ſequenti die Thoriſmundus cum magno agmine, campos prima diei hora perluſtrat: patrem inter confertiſsimos hoſtes iacentem inuenit, inuĕtumq; redintegrato luctu, ſubcollantibus militibus in caſtra refert. Ducem Romanum, legatos Auguſtales, primipilos, ac omnes legionum auxiliorumq; præfectos profuſis lachrymis obteſtatur, ſecum arma capiant, paternam (ut par eſt) mortem ulciſcantur, ac reliquias hoſtium omnino deleant. Theodorici manes tales ſibi inferias poſtulare, neque fas eſſe Tholoſam redire, niſi patri pientiſsimo prius ita parentauerit, ne paterno regno cenſeatur indignus. Ecium plerique ferunt, Atilam cum reliquo exercitu, ſi uoluiſſet, ad ultimum potuiſſe interitum redigere: ſed ueritum, extincto Vnnorum exercitu, ne mutatis animis, Viſigothæ cum Romanis iterum pro Imperio certare cogerentur. Neq; immemorem, ſe Vnnorum ope imperatori Græciam recuperaſſe: neq; inſcium, eneruatas Vnnorum uires, præſertim quum pugnandi peritia careant, ſibi amplius nocere non poſſe, ne Gothorum audaciam augeret Scytharum reliquias deleri non permiſit. Thoriſmundum paternę mortis uindictam anhelantem, pluribus conſolatur, & eam præterire nefarium arbitratur: ſed quum beneuolentia cum patre diu inſtituta, & cum filio inſtaurata, ex corde conſulere iubeat, iuuenem admonet, eſſe ei germanum fratrem, regnandi cupidiſsimum, ac ætate iam animoq; præſtantem magnopere uerĕdum, ne dum primigenius ipſe in ulciſcendo patre cunctetur, ille regnum occupet, eumq; legitima dignitate defraudet. Proinde ſibi uideri, ſuæ prius is conſulat utilitati, regnum ſibi debitum accipiat, ſi id contemnat, & pugnare pergat, haud parum ad dubitandum eſſe, quando non eundem quotidie ſeruat belli fortuna tenorem, ne ab hoſte ſuperetur, ſuperatusq;, aut uiribus imminutus, uſurpatum à fratre imperium recipere nequeat. Itaq; præproperè feſtinandū, regnum obeat, ne à fratre præueniatur. Thoriſmundus Ecij conſilium approbat, ratus paterna quadam hæc omnia charitate loquutum, paternum corpus Tholoſam refert, cui funus pro dignitate celebratum, ludiq; funebres tribus diebus in honorem æditi. Patrem præſente Ecio, cæteriſq; populis, pro concione laudauit: & hæc uerba feciſſe dicitur, Paterna me fortuna docuit, fortiſsimi principes, nihil in rebus humanis inueniri poſſe, quod ſit omni ex parte beatum: atq; ſi altiùs ſentire uelimus, nil præter dolorem, ſollicitudinem & miſeriam in hac laborioſa uita conſiſtere: & quo magis dignitate, ſtatu, uiribusq; pollemus, eo impenſiorem in nos fortunam dominatum exercere. Præpoſtera (mihi credite) nomina fecimus, & dum maiorem anhelando poteſtatem, nobis ipſi ſapere uidemur, eo magis profectò deſipimus. Nam humiles & imbecilles, quos miſeros ducimus, nobis certò longè feliciores habendi ſunt, ne tot quidem labores obeunt, neq; tam mordaci ſollicitudine, & ardenti cupiditate afficiuntur, neq; tot doloribus excruciantur, neq; tot & tanta pericula ſubeunt, neq; tot mala formidare coguntur, ſi mortem imminentem aduerterint, non ſecus ac miſeriarum omnium aſſertricem non metuunt, non expaueſcunt, ſed expectant, inuocant, & implorant. Contrà, nos molliùs & delicatiùs educati, nil morte miſeriùs ducimus, continuatam lætitiam & fortunæ dexteritatem appetimus, in qua enutriti, mala inopina moleſtiùs toleramus: & quandoq; uſque adeo inſoleſcimus, ut nulla nobis incommoda accidere poſſe arbitremur, ueluti peculiares Bonæ fortunæ filij. O miſeram mortalium conditionem, ac regum uel præcipuè longè miſeriorem. Sperabam, pater optime, te triumphantem hodie cum Ecio collega Tholoſam aditurum, catenatoſq; reges longa pompa ac ordine perducturum. Nunc autem pro triumpho (neſcio qua fati iniquitate) ne qua ſolita lætitia exhilaremur, fle-

biles tibi cogor exequias comparare: tuiq; milites pro triumphali plauſu, fauſtisq; acclamationibus, miſerabiles adiguntur ædere ululatus. Nec aliquis deſuit, doloris impatiens, qui adacto pectori pugione, ne fideliorem tibi in bello ſocietatem, quàm in morte comitatum afferret, tecum ad inferos deſcendere recuſarit. Ecij prudentia, & fortitudine tua, pater optime, uicimus: neque ullum uictoriæ tuæ fructum legis. Nos cum Ecio & morte & ſeruitute liberaſti: nos contrà, te tuo fato liberare nequiuimus: omnes legiones, quæ te nunc miſerrimè lugent, & in conſpectu tuo gloriari & exultare cupiebant: an te, an uictoria carere malint, adhuc pientiſsimè hæſitant. Victoriam, amiſſo duce, ſortiti, quó nam modo uictoria potiri ſine uictore poterimus? Me miſerum, cui ueluti in conſpectu tuo acerrimè pugnare, ita coràm te parta uictoria gloriari non licet. Ne felicem quidem Ecium, uerùm reipublicæ aſſertorem dicere poſſumus: cui præ innata modeſtia, amiſſo collega, iure triũphare non placuit. O infidquam inſidioſamq; fortunam, quippe quæ pientiſsimo parenti tantopere arriſiſti: & nunc auerſa, non tantum per tot annos commodorum attuliſti, quantum paruo nobis momento abſtuliſti. patrem regio Gothorum genere donaſti, extuliſti ad Imperij faſtigium, omnium gerẽdarum rerum gloria fortunaſti: præclaram conciliata tecum natura ſobolem prębuiſti. Cum Romanis imperare uoluiſti, et in Gallia uel maximè Narbonenſi, quæ cæteris terrarum regionibus, & cœli benignitate, & ciuilium præſtantia morum, iure debet anteferri. In rebus bellicis, & in æquiſsima populorum gubernatione ita fortunatum reddidiſti, ut cum præſtantiſsimo quoque Gothorum rege (quod id benigno ab omnibus animo accipi uelim) meritò conferri poſſit, quantam Gothis gloriam pater attuleris, nemo ignorat. & quanti momenti fueris, tui ſocietas & amicitia, à cunctis potentatibus ambitioſius expetita planè teſtatur. Immanes te Vnni, quotidianis literis & largitionibus uexabant: Vandali, Alani, Burgundiones & Germani impenſiùs expoſcebant. Imperij Romani maieſtatem, quadam animi generoſitate obſeruaſti. Aſiatici & Orientales populi colebant. Oſtrogothas ab Vnnis oppreſſos. & in ſeruitutem aſſertos uindicare uoluiſti, & iam uindicaueras, niſi mors iniqua prohibuiſſet. Dirum Atilam, qui ſe Dei flagellum appellari edixerat, maiore longè flagello afflixiſti. Iugum è collo gentium repuliſti: te unà cum Ecio collega tuo, humani generis liberatorem omnes iure legiones appellant. Te iure Galliæ regem, te iure Gothi patrem pientiſsimum, te iure Alani ac omnes populi patronum fidiſsimum, te iure milites Imperatorem clariſsimum indulgentiſsimumq; ingeminant & exclamant. Vos autem cõmilitones, quo poſſum ſtudio nunc exoro: qua patrem fide, beneuolentia & uirtute proſequi curaſtis, eadem uno omnes conſenſu Thoriſmundum primigenium complectamini: hoc patris in uos pietas, hoc ius hæreditarium, & æquitas omnis expoſcit. Vos quoq; germani fratres, poſtquàm ita fatorum ſeries imperauit, ut patre pientiſsimo careremus, date operam, ut uirtuti & gloriæ ſtudeatis. Nihil agatis à dignitate regia alienum: nullas illius manes inferias gratiores expectant, quàm ſuarum uirtutum æmulationem, à uobisq; non modò æquari, ſed ſuperari quoq; æquo animo patiuntur. neque nos aliud exorant, niſi ut concordes quietèglorioſeq; uiuamus. & ueſtigia ſua uſquequaque ſectemur. Ego autem quem leges & geniture iura iubent, commilitonesq; ſalutant, ſi regem eſſe iuſſeritis, non ut ſolus imperem, qui uobiſcum regnare deſidero, ſed ne præpoſterè uiuamus, ne'ue meo iure defraudari uidear, nunquam à uobis, neq; officio, neque pietate, neq; ſtudio, neq; beneficentia aliqua ſuperari facillimè patiar. non mihi, ſed uobis & Gothis regnare percupio, cæteroſq; populos ditioni noſtræ ſubiectos, de me uobiſcum benè ſperare iubeo. Proinde concordiam in primis pietatemq; colamus, fratres mei: ſeditiones & iniurias prohibeamus, noſq; ad utilitatem publicam natos exiſtimemus. Quid regia dignitas poſtulet, die noctuq; meditemur: paterna geſta, tanquàm archetypa ſemper ante oculos habeamus: ne'ue è nobis aliquem degenerare patiamur. Ego uerò de me illud habeo polliceri, nil impenſiùs dignitate, & commodo ueſtro curaturum, paternumq; officium reſarcturum, ut quem natu mu-
nereq;

nereq; maiorem habetis,eum humanitate,re & comitate,minorem eſſe intelligatis, neq; patrem adhuc uobis defuiſſe ſentiatis. Demum quaſi lachrymarum profluuio obrutus,orationi finem impoſuit. Secundùm Thoriſmundi uerba,collachrymantes milites conclamant,magnificentiſsima quaque cognominatione ingeminant. Theo dorici corpus in baſilica Tholoſæ primaria recondunt, ueluti ex teſtamento manda-uerat. Ingens à filio donatiuum militibus datum, uiritimq; terdena argenti ſeſtertia diſtributa. Regnum nemine refragante init, magna ſpe omnium,& expectatione. Ecius clàm exercitum dimittit,quando auxiliares copiæ,præ nimia multitudine,habita miſſione recedere feſtinabant. In eo prælio centum & ſexagintaquinque utrinq; hominum milia pleriq; cæſa ſcripſere: nonnulli,centum & quinquaginta milia deſiderata prodidere. Atila quem maximus iamdudum metus inceſſerat, & de conſciſcenda ſibi morte cogitarat,poſtquàm hoſtes neſcire uincere intellexit,ſuum ac militum animos confirmauit, in caſtris die noctuq; tubis ac tympanis intonabat, ut uictoriam ſibi partam oſtenderet. In horam caſtris erupturum ſe minabatur: uaria metum arte diſſimulabat,incluſus ac uictus,uictores aſſiduò territans. Metu deinde ingenti liberatus,in Tungros & Trecacenſes caſtra mouit,uniuerſam prius regionem cæde, rapina incendioq; fœdauit,ut cæſorum iniurias ulciſceretur,plus ſolito ſæuire uiſus eſt. Quum in Pannonias redire ſtatuiſſet,ut in munitis legionibus ſupplementum faceret,quacunq; iter fecerat,perpetua incendij & ruinæ monumenta reliquit. Maiorem quàm antea conceperat animum,quando ab hoſtibus,ne minus quidem ſe uictum,quàm uictorem reformidari intelligeret. Barbara nimium audacia inſoleſcit,in Italiam incipit conuertere animum: ueritus ne à Viſigothis,quorum uires iam erat emenſus, Romanum Imperium occuparetur. Per Gallias igitur retrò iter faciens,igni ac ferro omnia miſcet, non modò ſexui nihil conceſſit & ætati, ſed ne ullis quidem aris ipſe pepercit. Tertia pars exercitus,quæ ſuperatis Pyrenæis montibus è Luſitania Soltanum eiecerat,ad ipſum redire non auſa,quum tanto prælio non adfuiſſet,clementiorem hoſtem,quàm ſuum Imperatorē inuenit. Tanquam ab eo cum ignominia dimiſſa,ad Ecium & Thoriſmundum confugit, ſedeſq; in campis Catalonicis impetrauit. Ecius patricius cum Romanis copijs in prouinciam redijt. Thoriſmundus rerum potitus,è paterno inſtituto regiam Tholoſæ ſedem elegit,quando uetuſtiſsimam opulentiſsimamq; urbem illam eſſe nouerat,& amplificando conſeruandoq; imperio nimis idoneam. Nam inter Hiſpanias Galliaſq; poſita,utrinq; facilè propagat imperium,& mari terraq; multa moliri poteſt. Ad anguſtiſsimum nanque terræ limitem ſita eſt, hoc eſt Iſthmum, qui tribus ſtadiorum milibus à Narbonenſi pelago ſubmouet Oceanum. Si Poſidonio fidem adhibebimus, Tectoſagûm urbs quondam fuit,quos in expeditionis ſocietatem,aduerſus Delphos ueniſſe memorant. Quinetiam theſauros apud eos à Scipione Tholoſæ repertos,ex oraculi donatiuis eſſe aiunt: ſed his ex domeſticis non parum fortunis adieciſſe tradidere,quibus conſecratis iratum ſibi numen reconciliarent. Atque Scipionem eas attigiſſe aurum,multis caſibus fuiſſe iactatum,patria eiectum in exilio parum honeſtè interijſſe, perindè ac ſacrilegio pollutum. Ea quoquè bona filijs ex teſtamento legata,inter obſcœna ſcorta abſumpta fuiſſe, turpem deniq; mortem (ut Timagenes auctor eſt) eos obiuiſſe. Poſidonius ueriſimiliora refert,repertas Tholoſæ pecunias,quindecim milium circiter talentûm fuiſſe,eaſq; partim in templi penetralibus,partim in conſecratis lacubus fuiſſe reconditas,quæ nullos apparatus haberent,aurum & argentum inelaboratum & rude fuit. Templum Delphicum eo tempore exinanitum fuiſſe,talibus ornamentis à Phocenſibus antè ſpoliatum,quo Sacrum bellum commiſſum eſt, & ſi quid relictum fuerat, in multos fuiſſe diſtributum. Ne incolumes quidem domum remeaſſe credendum eſt, qui tam miſerabiliter digreſſi fuerant, & poſtquàm è Delphis diſceſſere, in diuerſa diſperſi, ac facta ſeditione diſcordes abiere. Quare quum regio exuberet auro,& induſtrij homines tenuem uitam agant, è Gallia paſſim theſauros habuiſſe,in tutiſq; lacubus aurum & argentum dimiſiſſe, Romanos lo

corum

corum potitos publicè uænundediſſe lacus, emptores pleroſque fabrefactas ex argento molas inueniſſe. Erat etiam quondam Toloſæ templum ſanctitatis eximiæ, quod finitimi peculiari quadam ueneratione colebant, & ex collata quotannis pecunia multis muneribus abundabat, quæ nemo tangere audebat. Quare Thoriſmundus urbem uetuſtate ac religione uenerandam nimis amauit, regniq; ſedem ex paterno (ut diximus) inſtituto conſtituit. Sed ad Atilam redeamus, qui dum Pannonias ſupplementi gratia repetere contendit, quæcunq; ſuperfuerant, latè populatur, et diruit, nullum gloriæ genus antiquius exiſtimans, quàm ruinæ ac incendij monumenta. Sed illud in tam diro principe mirum fuit, perquàm facilè à ſanctis ſæpe uiris fuiſſe uictum. Quum Trecacenſes peteret, & eo quidem animo, ut ſuo more diriperet, Lupus Vrbis pontifex maximus, uir planè ſanctiſsimus, ubi feros hoſtes appropinquare nouit, accito frequenti collegio ſacerdotum, pontificio habitu inſtructus, Atilæ obuius occurrit. Moxq; intrepidus, Tu ne (inquit) is es, qui urbes eruis, genteſq; proteris? Ego ſum (inquit Atila) rex Vnnorum, & flagellum Dei. Ad hæc Lupus, Felix & fauſtum Domini & Dei mei flagellum adueniat, & patefactis mox portis, cum magno plauſu regem admiſit. Cuius Atila humanitate uictus, per mediam urbem exercitum tanta modeſtia duxit, ut ne pullum quidem gallinaceum læſerit, haud aliter ac ſi diuino cuncti numine obſtricti forent. aliqui ante conſertum prælium id accidiſſe memorant. Verùm Lupus iſte, omnium iudicio uir ſanctiſsimus ea ætate eſt habitus, Leucorum familiæ decus, Pigniolam Hilarij Arelatenſis epiſcopi ſororem, coniugem duxit, ſeptimo coniugij anno, utriuſque conſenſu de ſancto diuortio decreuerunt, ut arctius ſe in diuina charitate uincirent. Ab Honorato Lyrinenſi antiſtite ſacris initiatus, exacto anno in Trecacenſem urbem redijt, uniuerſum patrimonium Chriſti pauperibus erogauit. Pro explorata ſanctitate, inuitus pontificatu maximo donatus, collegia ſacerdotum continentiſsimè gubernauit. Poſt biennium, ſanctæ peregrinationis amore percitus, cum Germano uiro quidem Deo gratiſsimo in Britanniam proficiſcitur, ubi miracula multa ædidit, varioſq; populos ad orthodoxam religionem conuertit. Poſt reditum (ut paulo ſuprà dictum eſt) cum uniuerſa Gallia Vnnorum agminibus diriperetur, ciuitatem ſuam in patenti planicie ſitam, neq; armis, neq; mœnibus munitam, diuina ope propugnauit. Paralyticam in diuino uerbo mulierem curauit, liberauit puellam à dæmonio grauiter agitatam, multos à diuerſis languoribus aſſeruit. Inedia & auſteritate uitæ corpus affecit, nunquam in lecto recubuit, ſupra tabulam ſubiecto capiti ſaxo dormiuit. Vnica duntaxat toga contentus, interiore ſemper tunica è graui cilicio utebatur. Vt ab ardentiſſima concupiſcētia iuuentutis corpus arceret, biduano ſemper ieiunio id afflixit, nullo unquam ientaculo refocillatus, diuinis pro cibo rhythmis uesci ſolitus. Somni parciſsimus, in diuina ſemper oratione uerſabatur. Demum quinquageſimoſecundo ſui pontificatus anno in Domino obdormiuit, & inter deos relatus eſt. Sed de Lupo hactenus. Ne de Germano quidem ſine maximo ſcelere ſilendum, quando Atilæ temporibus claruit, & uitæ ſanctimonia præſtantiſsimus apud omnes eſt habitus. Necnon & operæprecium reputamus, hiſtoriam Scythicam ſanctorum patrum geſtis quandoq; condire. Hunc ſacri annales auſteræ uſq; adeo uitæ fuiſſe ferunt, ut ubi à beato Amatore ſacris inuitus initiatus eſt, mox animo mutato, & erogato in miſeros patrimonio, uxorem pro ſorore habuerit. Ad nouiſsimum uſq; diem, frumentarium panem, uinum, oleum, legumen carneſq; ſibi interdixit, quinetiam & ſal, ne quo gulam condimento ſuſcitaret. Pranſuro mos fuit prælibare cinerem, moxq; panem eſſe hordeaceum, excuſſum quidem & aqua remollitum, item cuculo ſimpliciq; tunica & interiore cilicio uti, hæc eadem æſtate & hyeme iuxtà ferre, ſupra dolatas trabes ſuperiniecto cinere dormire, cum acerbiſsima uitam pœnitentia ducere, omnibus gratuito hoſpitiū exhibuiſſe, hoſpitibus in humilitatis exemplum pedes lauare ſolitum. Quum Britanni ad Gallorum epiſcopos legatos miſiſſent, qui omnes ſenſim populos Pelagiana hæreſi paſſim infectum iri ſignificarent, in frequentiſsima ſacrorum uirorum

ſynodo

ſynodo decretum eſt, ut Germanus & Lupus, ueluti potiſſima Gallorum lumina, extirpandæ labis mandata ſuſciperent. In peregrinatione illa Genouepham uirginem, quam ſanctiſsimam futuram eſſe prædixerat, ſacris initiauit, multa cum Lupo miracula ædidit. Saxones, qui Gallos grauiſsimo bello infeſtabant, ſola diuini nominis acclamatione fugauit. Diffuſam per Britannos hæreſim extirpauit, in qua expeditione Seuerum Treuerenſem epiſcopum, collegam ſibi delegit. Quum ad Tornodurum ueniſſet, cuiuſdam diſcipuli, qui è Britannia eum ſequutus fuerat, ſepulchrum inuenit, quem cum eo tumulo euocaſſet, rogaſſetq́, an ne ulteriùs ſecum militare uellet: reſpondit, ſat ſibi eſſe militatum, ſeq́ cumulatiſsimis militiæ præmijs perfrui, proinde orare, ſe miſſione donaret. Quieſce (Germanus inquit) ac uale. At ille depoſito mox capite, in Domino obdormiuit. Quum in Britannia publicè prædicaret, uæſaniente frigore, cum diſcipulis in regiam confugit, gratum ibi hoſpitium imploraturus. Quod cum per interpretem à rege impio denegatum, impetrare nequiuiſſet, ſub dioq́ in algentiſsima regione pernoctare cogeretur, ecce ſubulcus regius aduenit, uenerabilem uirum cum ſacra manu conſpicatus, eorumq́ miſeratus algorem, ad tugurium inuitat. Quò quum pater ille diuertiſſet, ſubulcus uxorem monet, ac iubet, ut unicū, quem haberet, uitulum ſaginatum uiro ſanctiſsimo apponeret. Quod ubi factum eſt, pro explorata ruſtici fide, Germanus poſt cœnam mulierem iubet, uituli oſſa legere, lectáque ac pelle inuoluta, ante bouem in præſepio recondere. Mulier poſtquàm imperata fecit, poſtero die redintegratum uitulum, fœnum cum matre comperit edentem: quod quidem ingens profectò miraculum, tantum uiro tribuit auctoritatis, ut pro deo adhuc uiuens haberetur. Germanus autem ad regem reuerſus, eum regno decedere, meliorìq́ id dimittere iubet, hæſitantem & cunctantem uirum, neque in ſacroſanctum patrem moliri quicquam audentem, manu depulit: Decede (inquit) nec poteſtate regia poſt hac amplius abutare. Rex cœleſtem in præſule auctoritatem reformidans, cum uxore liberiſq́, ſpectante populo deceſſit. At ei Germanus accitum mox ſubulcum cum coniuge ſuffecit: & ex ea deinde tempeſtate, è ſubulca gente ſunt ibi creati reges. Quum è Britannia rediret, per Auguſtodunumq́ iter faceret, ad Caſſiani pontificis tumulum, Scythia oriundi, non ſine magna turba peruenit, cunctis audientibus, è tumulo quidnam ageret, & quomodo ſeſe haberet, interrogauit: Dulci quiete (inquit) perfruor, & expecto Redemptoris aduentum. Ad quem Germanus, Quieſce igitur per longum in Chriſto tempus, & pro ſalute noſtra diligentiùs intercede, ut beatiſsimæ reſurrectionis gaudia aſſequi mereamur, & uale. Relatus in Galliam & iter faciens, nudum ecce imminente nocte uiatorem aſpicit, miſeratus hominis miſeriam, ne miſerum quidem comitem aſpernatur. Quum ſimul in diuerſorio quieuiſſent, aſellum, quo Germanus ferebatur, ille ſubtraxit, illuceſcente die furtum patratum inueniunt diſcipuli, patri condolent, quòd pedibus iter facere cogeretur. Nondum tria milia paſſuum cum ſocijs ille confecerat, quum è diſcipulis unus, Germanum quandam è uultu lætitiam prodere intelligit, patrem hilaritatis cauſam rogat. At ille quum pedem omnes aliquantulum ſiſtere impeaſſet, ecce latro clamitans, feſtinato gradu, ſubtractum iumentum refert. Patrem ad pedes prouolutus, exorat furti ueniam & impunitatem, dum facinus profitetur, ſe tota nocte irretitum fuiſſe aſſeruit, neque quóquam progredi potuiſſe niſi quà ad reddendum iumentum pateret iter. Cui Germanus pater ille ſanctiſsimus, Si heſterna (inquit) die tibi nudo togulam dediſſem, ne furandi quidem te neceſſitas inceſſiſſet: & exuta mox togula, accipe quod deeſt, redde quod noſtrum eſt. Tum profeſſorē igitur criminis reſipiſcentem, non modò uenia, ſed præmio quoq́ & benedictione dignum cenſuit. Paucis pòſt diebus, à pauperibus circumuentus, quum eleemoſynam impenſiùs exoraretur, diaconum diſpenſatorem ſuum, quodcunq́ pecuniarum eſt, in eos erogare iubet. At illi nummorum inopiam cauſanti, Pauperes (inquit) ſuos paſcit Deus, tu uerò quod habes, pauperibus diſtribuito. Diaconus ueluti prudens ex integro mandata non peregit, è tribus aureis duos erogauit, ut futuræ proſpiceret neceſſitati.

ceſſitati. Paulo pòſt quidam equites aduentant, ducentos pontifici nummos dono dant,& ad diaconum mox conuerſus, Accipe(inquit)quæ traduntur,& recognoſce,te fraudem feciſſe pauperibus, quando ſi quicquid tibi erat,inopibus erogaſſes, remunerator noſter trecẽtos hodie reddidiſſet. Proinde contremuit ille,conſpicatus clandeſtinam ſui culpam,uirum ſanctiſsimum latere nequiuiſſe. Quum in Italiam contenderet, alpesq́ ſuperaret,ſenem claudum, quem torrentem tranſire non poſſe proſpexerat,proprijs humeris præ nimia humilitate & charitate traiecit. Quum Rauennam ueniſſet,à Placidia,quæ cum Valentiniano filio imperabat,honorificè excipitur: & quum ab ea delicatiſsimi cibi in argentea patina,ſine carnis intermixtione mitterentur,cibos inter diſcipulos diſtribuit,patinam in pauperum commodum erogauit. Pro regio munere,panem hordeaceum in patella lignea remiſit. At illa utrunque cum maximo plauſu accipiens,patellam auro exornauit,& panem ad uarios languorum uſus reſeruauit. Quum Rauennę moram traheret,uita defunctum in lucem reuocauit. A Placidia ad conuiuium inuitatus,ſolito iumento uir ſenio, inedia,uigilijsq́ confectus, in regiam delatus eſt. Inter epulas clandeſtinus rumor aduenit,aſellum improuiſa morte eſſe correptum: ſoluto conuiuio,pro aſello pulcherrimum & manſuetum equum adduci regina iubet. Germanus equum renuit, & aſellum ſuum afferri petit,ut eodem quo allatus iumento fuerat,referatur. Allatum igitur aſellum, humiq́ iacentem deſpiciens,Surge(inquit)Muſcio,& ad hoſpitium reuertamur. Ad hæc uerba, ueluti ſomno excuſſus ſurrexit aſellus: ac ne minore quidem rôbore,
450 quàm antè, dominum ad hoſpitium retulit. Anno ſalutis quadringenteſimo quinquageſimo,epiſcopatus uerò trigeſimo diem obijt. Corpus ut ex teſtamento legauerat,in patriam relatum iri, dum in Galliam refertur, Vercellis ab Euſebio epiſcopo, & Aureliani ab Aniano pontifice religioſiſsimè excipitur:quo quidem tempore tres mortuos in uitam reuocaſſe ferunt. Non ſolùm in morte,uerùm etiam in uita inter diuos relatus,& diuini honores exhibiti:quando ſanctiſsimam uitam duxit,hæreſes extirpauit,& miſerrimis Vnnorum temporibus,conſilio & precibus Gallis & Britannis mirabili adiumento fuit. Nunc ad Atilam redeamus.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS PRIMAE LIBER V.

EX Ecij malignitate, qui perſequendos Vnnos ad internecionem uſque non cenſuit,ſed Thoriſmundum ad accipiendum Viſigotharum regnum reuocauit,tantum animorũ Atila concepit,ut in Pannonias nequaquã prius redire ſtatuerit,quàm uniuerſam Galliam cædibus,incendio et rapinis afflixerit. Sed in hoc uarias ſcriptorum opiniones admiror,quorum aliqui multarum ciuitatum excidia ab Vnnis tunc accepta, ante pugnam Catalonicam, nonnulli poſt eam accidiſſe commemorant. Nos autem eorum ordinem planè ſectabimur,qui ueriſimiliùs & elegantiùs iſta ſcripſere,quoniam à præſtantioribus ac uerioribus hæc ipſa accepiſſe uidentur. Quinetiam in temporibus quandoq́ tanta diſſentio,ut falſa ſæpe hiſtoria,quam uerißimam bellorum monumenta teſtantur, prorſus eſſe uideatur. Dira igitur Vnnorũ tempora quum Seruatius Tungrorum epiſcopus,diuino quodam ſpiritu prouidiſſet,ne Atilæ immanitatem cum populo ſubire cogeretur,quando Tungrenſem urbem,quæ inter Thabulam & Moſam amnes in Gallia Belgica ſita eſt,Scythico furore uertendam ſanè proſpexerat,epiſcopatum in Traiectum,quod ad Rheni oſtia ſitum eſt,transferre conſtituit. Quin etiam hoc ineuitabile fatum ſe Romæ à diuo Petro in ſomnijs didiciſſe affirmabat:quod quum feciſſet,Barbaram rabiem euaſit. Eodem ferè tempore,quum uniuerſa Gallia, Ariana hæreſi laboraret,qua inæqualeis ſanctiſsimæ Trinitatis perſonas eſſe credebat, Filium enim Patre,Spiritum uerò ſanctum &

ctum & Patre & Filio longè minorem eſſe dicebat, diuino quodam miraculo planè declaratum eſt, Deum in tribus perſonis unius & æqualis eſſe ſubſtantiæ. Naſatenſi nanque urbe diuina ope ab Vnnorum obſidione liberata, quum pontifex maximus pro agendis gratijs ſacra faceret, æquales ecce guttas treis ſuper aram cecidiſſe uidet, cryſtallo clariores, quæ quum unà congruiſſent, in unionem unicum redactæ ſunt, quem quum in gemmata cruce collocaſſent, aliæ mox gemmæ decidêre. Imaginem ſanctæ crucis præferebat adorantibus, & ægris ualetudinem reddebat. Quin & fidelium ex hoc religionem augebat, quia pijs clarus, impijs contrà obſcurus eſſe uidebatur. Atilæ igitur furorem Naſatenſes idcirco euaſiſſe feruntur, quia de indiuidua Trinitate rectè ſenſerunt. Iiſdem quoq; temporibus, undecim milium uirginum peregrinationem ſanctiſsimam duce Vrſula, accidiſſe perhibent: quarum expeditio quanto cruentior, tanto felicior fuiſſe creditur, ne tam noxijs Dei flagellum, quàm inſontibus martyrium, dirus Atila fuiſſe uideatur. Sed res memoratu digniſsima, ritè referetur. Vrſulam unicam Dionothi nobiliſsimi Britanniæ principis filiam fuiſſe aiunt, forma, moribus, uenuſtate ſanctimoniaq; præſtantem. Eodem tempore Britãnorum regem ab orthodoxa fide alienũ, regno diuitijsq; pollentem, unico tantùm filio præditum, ac uirginis probitate & fama ſuccenſum, pro gnato inſtantiſsimè poſtulaſſe. Vrſulę patrem grauiſsimè hinc ſollicitudine cœpiſſe angi, quòd filiam Deo dicatam, inuito numine, prophano iuueni deſponſare cogeretur, ſimul etiam & uereri, ne ex repulſa, tyranni crudelitatem omnino ſubiret. Dum in diuerſa diſtrahitur animus, ue luti conſilij impos, filiam tandem conſulit, hæc patri ſuadet, regi reſpondeat, hac ſe conditione affinitatem eſſe facturum, ſi decem uirgines genere, forma & ætate delectas, rex filiæ comites daret, ac Vrſulæ, ſingulisq; comitibus, quæ denæ ſint, ſingillatim mille uirgines ſubditaret. Item undenas his triremes compararet, quibus triennij ſpacio, donec ſponſus Chriſtiana religione initiaretur, ac fidei dogmate inſtitueretur, pro uirginitatis dedicatione uti poſſent Quod haud temerè à diua uirgine ſuaſum, partim ut difficultate propoſitæ conditionis à ſe animum regis auerteret, partim ut occaſione iſta coæuas comites unà ſecum Deo dicaret. Rex conditionem accepit, quęcunq; uirgo mandauit, ritè fieri iubet. Filius eius ſanctitate ſuccenſus baptiſmum accelerat, puella ſe cum puellari exercitu Romam omnino profecturam patri nunciat, ut à Chriſti uicario delictorũ ueniam, tutelamq; uirginitatis aſſequatur. Et quando uirorum ductu & propugnatione in longa peregrinatione carere non poteſt, uiros à patre ſanctiſsimos petit. Vbi uirgineas Vrſulæ copias propediem peregrè profecturas eſſe, rumor effunditur, multi ad ſacrum inuſitatumq; ſpectaculum undique confluxere, in primisq; nonnulli Britannorum epiſcopi, qui uirginum expeditionem ſequi cupiebant. Horum princeps Pantalus Baſilienſis epiſcopus, qui eas Romam uſque perduxit, & cum his pariter occumbere uoluit. Quinetiam Geraſina Siciliæ regina, ac Dariæ matris Vrſulæ & Mauriſii epiſcopi ſoror, eius literis admonita, ad ſacram pariter expeditionem conuenit, quæ uirum nacta crudeliſsimum, ac regno pernicioſum, ad incredibilem manſuetudinem redegit. Hæc cum Babilla, Iuliana, Victoria & Aurea, quæ ſuæ filiæ fuerant, aduenit. Quin & Adrianum filium duxit, qui ſororum amore ſacra ſimul ſtipendia fecit, & regnum hæc filio alteri delegauit, huius conſilio uirginum ſunt agmina inſtructa. Comparatam igitur claſſem, illæ ductu auſpicijsq; Vrſulæ conſcendunt omnes, ſacriq; uiri pariter ſequuntur, ac per Oceanum uectæ, dum Gallica littora legunt, in Rheni tandem oſtia deferuntur, & aduerſo amne ad Coloniam Agrippinam primò, deinde Baſileam urbem peruenerunt. Hinc Galli, illinc Germani ſacram claſſem admirantur. E pagis & oppidis ad ſpectandas ſacras uirgines homines aduolabant, quæ modulato cantu diuinos hymnos concinebant. Hos choros facilè dixeris angelorum. Sacra carmina utrinq; Rheni ripæ reſonabant. Religioſo ubique hoſpitio excipiebantur, Baſileæ claſſem relinquunt, pedeſtre mox iter inituræ, curatis ibi triduo corporibus, à Rheno in Heluetios Leucosq; diuertunt, ut in Italiam rectà contendant. Superato Iuraſo monte, ad

Ararim fluuium ueniunt, qui Rhodanum influit, deinde ad Budem feſtinantes, traiecto amne, ad Rhodanum contendunt, ubi à cunctis Allobrogum oppidis honorificè excipiuntur. Quum Vezontio appropinquaſſent, ex uniuerſa ferè Narbonenſi Gallia homines ad ſpectanda uirginum agmina confluxere, pars plauſibus excipiunt, fauſtis multi acclamationibus extollunt. Alij hoc exemplo ad religioſam peregrinationem incendebantur, & prophanæ mentis conſcij graui pœnitentia corripiebantur, plerique in lachrymas uertebantur, ſanctiſsima uirginum ſtudia conſpicati, quibus neq; labor, neq; languor ullus ex itinere inferri uidebatur. Nam incēſæ ſacræ peregrinationis amore, ferri potius quàm progredi putabantur, ſacrorum concentibus rhythmorum cuncta complebantur, angelus Domini ducebat eas. Quum alpibus editiſſimis, quæ Galliam ab Italia diuidunt, appropinquaſſent, ne defuere quidem, qui admodum dubitarunt, ne arduum inſuperabilemq; cliuum facilè ſuperarent, quādo Herculem (ut aiunt) & Hānnibalem defatigaſſe ferunt. Virgineæ tamen acies, ita hilari fortiq; animo accliue iter adoriuntur, ut ſine labore auium more ſublimia iuga conſcenderint, nullaq; unquam in tanta difficultate, neq; ingemuiſſe, neq; retuliſſe pedem uideretur. Nihil eſt ita arduum & difficile, quod diuinus amor facilè tolerare non poſſit. Validiſsimi quæque militis præſtabat officium, quia nulla militia facilior habetur, quàm ea quæ ſponte ſubitur. Diuino ſpiritu munitus animus, ad amantinum corpus planè ſortitur. Vexillum crucis Vrſula ferebat, quam anteſignanæ puellæ præcedebant, & non modò ducis optimi, ſed ſtrennui militis præſtabat officium. O beatiſsimum puellarum exercitum, in perpetuum uirorum ruborem confuſionemq; repertum. O egregium delectum, necubi gentium unquam habitum, & non ſolùm ad ſuam, ſed omnium quoq; ſalutem adinuentum. At ubi è iugis alpium Italiam deſpectarunt, magno plauſu Romam conclamarunt. Obſtupuere Inſubres, cæteraq; Italia, ubi formoſiſsimas, eaſdemq; ſanctiſsimas cohortes aſpexere, quod antè hac in Italia nunquam ſpectare licuit. Quod ubi Cyriaco pontifici maximo ſignificatum eſt, cum uniuerſo collegio ſacerdotum ex urbe Roma prodiens, mirificè exultauit, & quàm honeſtiſsimo potuit apparatu, aduentantes uirgines excepit: quod ut faceret, tum patrius, quia Britannus, tum diuinus amor, quia & ipſe caſtiſsimus erat, effecit. Multæ quoquè uirgines in eam expeditionem uenerant, quæ pontifici neptes pronepteſq; fuerant, aut quouis alio ſanguinis uinculo coniunctæ, quinetiam eadem nocte diuinitus ſibi ſignificatum eſt, ſe cum in illis omnino martyrij gratia occumbere oportere. In ſequenti die quum multæ adueniſſent, nondum ſacro baptiſmate expiatæ, eas ex more baptizandas curauit, deinde cuncta templa luſtrare, & apud omnes baſilicas ſolennia celebrare uoluit. Quicquid Deo ibi ex more debebant, eas ritè ac piè perſoluere docuit. Quum abeundi tempus inſtaret, pontifex diuino iuſſus numine, aduocato ſacerdotum collegio, quid facere uellet, aperuit: ſeq; pontificatu, quum poſt Pontianum pontificem, anno uno ac menſibus circiter duobus Romanæ eccleſiæ præfuiſſet, ſponte cunctis reclamantibus abdicauit. Cardinales eum delirare putabant, quòd in ſenio mulierculas, non ſine ſui ridiculo ſequeretur. Neq; cœleſti eum interprete admonitum intelligebant, qui eum unà cum uirginibus in Gallia martyrium ſubiturum eſſe nunciarat. Contempta tandem omnium refragatione, ſancti propoſiti tenaciſsimus, Antherum mira ſanctimonia præditum ſibi ſuffecit. Ipſe autem quia inuito collegio ſe pontificatu abdicauit, è Romanorum catalogo pontificum abrogatus eſt, quin & ſacræ uirgines, huius cauſa auctoritatem et gratiam amiſerunt. Sacer igitur exercitus, luſtrata urbe, ſacris apud omnia puluinaria ritè peractis, ac uotis denique perſolutis, duce pontifice maximo abeunt. Quod quum cęteri uidiſſent, multi pari charitatis ardore ſuccenſi, in eandem expeditionem ire contenderant, in primiſq; Vincentius cardinalis, Iacobuſq; Britanno genere natus, metropolita Antiochenus, item Mauriſius epiſcopus, Babiliæ & Iulianæ auunculus, præterea Foillanus Lucenſis, & Sulpitius Rauennenſis antiſtes. Quinetiam Etherius Vrſulæ ſponſus, qui defuncto patre regno ſucceſſerat, diuino in ſomnis ad-

monitus internuncio, ut Demetriam matrem ad ineundam fidem hortaretur, mandata peregit, patremq́ Agrippinum primo ſponſalium anno amiſit. Et ne ſponſa ignobilior eſſe uideretur, diuinis monitis edoctus, unà cum ſorore Florentina, quum ipſe triennio in fide manſiſſet, ſponſæ ſanctoq́ exercitui, Coloniam uſque obuiam occurrit, ut pari palma depugnaret, item Clementem epiſcopum è Britannia ſecum abduxit. Quin etiam Marculus Græcorum epiſcopus, quum Romam ueniſſet, nepotemq́ Conſtantiam, Dorothei regis filiam duxiſſet, eadem caſtra ſequi uoluit. Sed quum Maximus & Aphricanus, prophani Romanorum duces uererentur, ne Chriſtiana fides, quam admodum abominabātur, tam magna incrementa ſuſciperet, quibus falſa religio antiquorum è medio tolleretur, ad Iulium quendam Vnnorum præfectum, quem illi Giula appellant, ad Rheni ripas agentem, dum Atila cæteras Galliarum oras latè diriperet, ſcripſere: Si Romanam amicitiam cuperet, operam daret, ut Bacchantium mulierum exercitus, quæ à deliris quibuſdam ſacerdotibus ducerentur, armis omnino deleret, quo nil gratius Romanis, Scythicis numinibus addictis, & præſertim Marti ac Herculi, quos communes cum gente Scythica progenitores ac deos habent, fieri poſſet, & patrandi facinoris tunc tempus fore nimis idoneum, quum ad Coloniam Agrippinam rediſſent. Iulius ut Romanis ducibus gratificaretur, & Chriſtianum ſanguinem, quo Vnni ſatiari non poterant, hauriret, ſe diligentiſsimè mandata facturum pollicetur. Quum eas ad claſſem in Rheno relictam rediſſe cognouit, Maximi & Aphricani literis edoctus, ad Coloniam tendit inſidias, quod nec Vrſulam, nec pontificem Romanum latebat, quando cœleſti rerum futurum internuncio mouebantur. Quum ſequundo amne deuectæ, Coloniæ appropinquaſſent, præſidente è puppi Cyriaco pontifice, Vrſula in media claſſe, inter ſacras uirgines ita præfatur: Nemo, ſorores integerrimæ, legitima præmia conſequi poteſt, niſi prius benè certarit. Neque cuiquam in cœlis animam reperire licet, niſi qui eam hic pro Deo contempſerit, & amiſerit. Iniquum eſt enim, cum ſaluatore noſtro cœleſtium regnorū fieri cohæredes, niſi pro eo uitam depoſuerimus. Præ nimio charitatis ardore, qui propria morte ſponte nos ab omni perpetua mortalitate redemit, nos Ieſu Chriſti optimi maximi ſigna ſequutæ. Sacra huc uſque ſtipendia fecimus, diuina ope maxima quæque bella geſſimus, opima ſpolia ſæpe retulimus, rugientem hoſtem ſæpiſſimè uicimus. Inteſtinas ſeditiones, quæ pernicioſiſsimæ ac formidoloſæ eſſe ſolent, benè repreſſimus, & ducis noſtri ſapientia omnia proſperè ac feliciter euenere. Quæ'nam maior, quàm ſui ipſius poteſt eſſe uictoria? Quis etiam triumphus poteſt eſſe præſtantior, quàm captiuam carnem ducere, uincere ſe ipſam, & de concupiſcentia carnis glorioſiſsimè triumphare? Quod ut facilius aſſequeremur, in ſalutarem hanc expeditionem pedibus profectæ ſumus, in qua nulla uis illata, quamuis per Atilæ incendia adhuc fumantia, intrepidè iter Deo duce faceremus. Nullus labor ſanè perceptus, quamuis editiſsimas alpes ſuperare cogeremur. Nullus deniq́ morbus ac languor ingruit, nec metus inceſſit, quamuis fœmellæ in longiſsima peregrinatione diu uerſaremur. Quare iam experientia docuit, quàm ſuauis ſit diuina ſeruitus, & quàm ſaluatoris noſtri leue iugum, in cuius ſeruitio cuicunque mori datum eſt, certam ueramq́ felicitatem illi ſperare licet. Sed quis hoc non facilè fecerit, qui ad tanti regis obſequia non modò ſe natum, ſed diuina clementia ab æterno delectum & prædeſtinatum eſſe reputaret? Vbi'nam gentium unquam auditum, tot milium uirginum habitum eſſe delectum, quæ tam ſalutarem ac opimam militiam militarēt? O beatas animas, quas ad æterna præmia Deus ipſe ſeruauit. O ineffabilem clementiam redemptoris, ſi quas ad ſacra caſtra euocauerit expeditione triennij, reddet emeritas, & maiora tyronibus, quàm ueteranis ſtipendia perſoluentur. Ni fallor, ſanctiſſimæ ſociæ, iam felicitatis noſtræ tempus inſtat, & ut diuinitus heſterna nocte ſum edocta, charitatem conſtātiamq́ noſtram ſacroſancto martyrio, ueluti obryzum igni, approbare uult dux noſter. Quinetiam & de calice ſuo diuina benignitate, nos compotionare dignatur, ut uirtutem noſtram periclitetur, quam ipſe ſua gratia robora-

uit, ut in ruborem uirorum, prophanarumque gentium confuſionem, in fœmineo ſexu orthodoxæ fidei uires oſtendat. Dum ſæuus Atila per Gallias cædibus uſquequaque graſſatur, magnam Vnnorum partem ad Rheni ripas planè reliquit, quæ Colonienſem agrum paſſim diriperet. Coloniam Vnni obſident, nosque præter Coloniam tranſire opus eſt, ſi claſſe uehi decernimus: ſi uerò pedibus iter facere malimus, per media efferatiſsimarum gentium caſtra ire cogemur. Quod à clementiſsimo ſaluatore noſtro idcirco ita ſtatutum eſt, & permiſſum, ut quum ad peregrinationis finem peruenerimus, ab Vnnis corporibus exutæ tot uirginum acies, demum ouantes in cœleſtia regna inter diuos referamur. O immenſam ſaluatoris noſtri benignitatem, incõtemplabilemque miſericordiam, quippe qui ne diuturniore nos militia conficiat, breuiſsima momentaneaque morte ex his ærumnis nos eripere dignatur. Quinetiam ſuo mihi ſignificauit internuncio, Etherium ſponſum meum, Demetriam matrem à falſa religione uindicaſſe, & cum ſorore Florentina, & magna Britannorum manu cras nobis occurſurum, ut diuinitus admonitus, pari nobiſcum mortis felicitate fruatur. Neque patitur Deus meus, me ſine ſponſo fieri beatam. Proinde ſcitote, ac uos ita ſaluatoris noſtri nomine certiores efficio, Vnnos fera rabie nos omnes cras ad Coloniam circumuenturos, & in nos uſqueadeo ſæuituros, ut ad unam omnes contrucident, ut ereptis corporum exuuijs, in cœlum, unde demiſſæ fuimus, ſuffundant, fugentque, nê ue inter prophanos amplius uerſemur. Quare quum Scythici lupi in oues ſacras irruent, forti animo iugula porrigite, contemnite mortem, præſentis uitæ miſeriam recognoſcite, & futuræ beatitudinem exoptate, citoque diſſolui percupite, ut ſaluatore noſtro, cuius beatiſsimum conſpectum tantopere anhelamus, extemplo perfruamur. Nolite expaueſcere, quia ſaluator noſter nuſquam aberit. Et ut tutius martyrium obeamus, nobis uicarium ſuum delegauit, qui mentes noſtras pro demandata poteſtate luſtraret, ipſeque nobiſcum paria ſtipendia meritus in aſtra reduceretur. Quare quum hora mortis aduenerit, hilares ac lætę, tanquam omni miſeria cariturae, forti animo occumbite. Veſtra ultrò corpora Deo in holocauſtum ſuauiſsimum offerte, inter amplexus angelorũ animas effundite, in manusque Domini ſpiritum commendate. Magnanimæ uirginis oratione, ſic omnium animi confirmati, ut nil hoc felici mortis genere ducerent antiquius, ſic eam immodicè anhelabant, ut nunquam moriendi horam adfore reputarent. Conclamant omnes, ſponte morituras. Ad hæc Pontifex maximus præ gaudio in lachrymas conuerſus, qui diuini tantum ardoris ac roboris, in uirgineis tenelliſque pectoribus intueretur, & quòd uiri à mulierculis, & à tyronibus ueterani turpiter ſuperari uiderentur. Quare ab eo omnibus eſt diuino nomine benedictum, ſimul & edictum, quando poſtero die moriendum eſſet, quo in manus hoſtium erant peruenturæ, inſomnem eam in ſancta oratione noctem ducerent, & Ieſum clementiſsimum exorarent, ne in truci prælio uirginea corda, quæ ſibi delegerat, ſanè dereſeret. Illud fuit admiratione digniſsimum, ad hæc nullam è tot millibus ingemuiſſe, nullam expauiſſe, & fatum inſtans reformidaſſe, neque detrectaſſe mortem. Curatis aliquantiſper corporibus, per uniuerſam claſſem nocturnum ſilentium indictum, quæque pro ſe inſtantiſsimè modò Deum orare, ne deſerat, modò gratias agere, quòd immaturè, ac nondum emeritæ æternis militiæ præmijs donarentur, diuinam in ſe pietatem aſſiduò contemplari, & ea contemplatione refici & beari. Nihil minus ſuccurrere, quàm aut perhorrere, aut deprecari fatum. Aſt ubi noctem tranquillam tranſegere, prima hora diei, ſacra ritè peragunt, & à decimo lapide ſoluunt. Etherius ecce ſponſus occurrit, & Pontificem præueneratus Vrſulam ſalutat. Ad quem, Salue (inquit illa) Etheri mi, in Chriſto ſaluatore noſtro ſuauiſsime. Fauſtus & felix ſit iſte tuus aduentũs, quando tanto creatoris & ſponſæ ardore flagraſti, ut nobis occurreris, dexterrimum ſtatum pro Chriſti fide ſubiturus. Et quia uocatio noſtra non patitur, ut terreno hic connubio inceſtemur, ne fruſtra huc contendiſſe uideare, hodie in cœlo (mihi crede) ſolennes nuptias celebrabimus. Proinde quando iam iam hoſtes aderunt, mecum Deum exora, ut quàm primum apud ſuperos perpetua

petua in ſaluatore noſtro coniugia conſummemus. Vrſulã diuina uerba reſonãtem Etherius admiratus, eo magis in Domino ſponſam amauit. Reſpondet ſe hactenus propter Vrſulam Deum amaſſe, contrà nunc Vrſulam amare propter Deum, illius gratia eſſe felicem, eiuſdemq; precibus adiutum, nihil reformidaturum, nihilq; uehementius experiturum, quàm ſi cum ea pro Chriſto mori liceat. Et quando eius interceſſione, in ueram lucem aſſertus eſt, ſe omnia pollicetur pro uero Domino & Deo ſuo, æquiſsimo animo ſubiturum. Pontifex in ſtrennuiſsimi ſponſi amorem exardens, repente iuuenem amplexus, grauiſsimis in fide uerbis confirmat, amplexantur cæteri patres, plauſuq; ingenti à uirginum choris excipitur. Sponſæ dextram perreuerenter apprehendit, & pudiciſsimo eam uno duntaxat oſculo prælibauit, quod & pontificis permiſſu factum eſt, ut quod uirgineum in terris coniugium iniuerint, iam dudum apud diuos in Chriſto conſummarent. Et quum iam ad tertium claſſis lapidem appropinquaſſet, Pontificio mox omnes admouentur edicto, quo ſibi hoſtes propius imminerent, eo impenſius diuinis precibus incumberent, præ nimia apud diuinam clementiam pœnitentia, delictorum impunitatem implorarẽt, demum exorarent, quum ſibi placitum fuerit, ęrumnis humanis eriperet. Iuſſæ imperata faciunt, gemitibus & lachrymis omnia complentur. At ubi Coloniæ eſt applicitum, hoſtes qui utranque Rheni ripam occuparant, continuò ſacra agmina circumueniunt, in ripamq; deſcendere patiuntur. Vrſula crucis uexilla ferens, in terram prima deſiliuit, mox cum ſponſo Pontifex, deinde cæteræ naues ripæ proras admouent, certatimq; puellæ deſiliunt, non ut ad martyrium, ſed conuiuium inuitatæ. Quas omnes quum Pontifex planè ſpectaſſet, Euolate (inquit) felices animæ, & fragilia hæc deponite corpora. Tu autem Ieſu Chriſte optime maxime, quando tuo ductu huc appulimus, fideles tuos propius reſpice, & plebis tuæ animas in tua regna, quoniam ſemper in te ſperauimus, clementer admitte. Vix hæc intonuerat, quum Giula Vnnorum præfectus, uexilla crucis abominatus, infeſto in uirgines agmine ex cõpoſito irruit, ne minore quidem in mulierculas, ac in uiros ferocia ſęuit. Nulla reluctatur, flexis pars magna genibus iugula porrigere, manus Deo ad cœlum efferre, pijs numinibus commendare animas. Nonnullæ quæ ſubſidebant, clauſis fatum oculis expectare, conuitijs pleræque iritare ſicarios, aut in diuerſa furentibus ſeſe offerre, inuidere quandoq; præmortuis, tanquam uices præripuerint. Diſcurrere aliæ, ne cædi ſupereſſent, pro expirantibus orare aliæ, quæ primo ictu non ceciderint, ſacrum quæq; fatum admodum ſperare. Cyriacus aliquantiſper à Giula ſpectatus, ſub pontificio habitu oppetijt, in cæteros patres mox ſæuitum eſt. In medio agmine Vrſula, erecto crucis uexillo animoſiùs ſtare, orare pro ſuis impenſiùs, interfectoremq; ſuum expectare. Quatuor circiter horis uirgineæ legiones undiq; ferè ceciderant, ſola Vrſula tanquam in præſidio ad triarios redacta, cum paucis uicem ſuam Deum exorat. Ecce Iulius tanquam longa cæde ſatiatus, quem Vnni Giula appellabant, cæſo in conſpectum ſponſæ Etherio, qui præ martyrij gratia omnem ferociam planè remiſerat, puellam procul exclamans, benè ſperare iubet, eius uenuſta maieſtate commotus, ſuam fore ſponſam pollicetur. At hæc neq; prophanum canem quenquam, neque dirum hoſtem, caſtitatem ſuam, quam Ieſu Chriſto uouerat, incæſtare poſſe reſpondet. Conuitijs irritatus hoſtis, & ab ea uiliter aſpernatus, uirgineum illius pectus ſagitta transfigit. At illa cum uexillo crucis procidens, quod adhuc mortua pertinaciter retinebat, in angelorum amplexus animam efflauit. Sola ex undecim milibus, Cordula uirgo remanſit, quæ illa nocte metu correpta, ſub nauis carina delituit, poſtero die prodiens, ne martyrium detrectaret, à feriente tyranno letalem ictum exegit. Hæc inter diuas unà cum cæteris relata non eſt, quia cum reliquis eo die cæſa non fuerit, ſed multo poſt tempore, ſacræ cuidam uirgini in ſomnis apparuit, mandauitq;, collegio ſacerdotum ſuo nomine nunciaret, Poſtridie eius diei, quo undecies mille uirginum feſta fierent, ſua ſolennia celebrarent. Sedente Anthero pontifice maximo, & imperante Maximiano, quamuis hæc geſta fuiſſe Annales quidam referunt, ratio tamen tempo

rum nullo modo conſtare poteſt. Multo rectius ſenſere illi, qui quum diu poſt Conſtantinum Vnni Gothiq́ꝫ ſæuierint, hæc imperante Martiano, & anno ſalutis trecentesimo quinquageſimoſecundo accidiſſe tradiderunt. Harum corpora Coloniæ in
352 commune ſacellum relata. Vnde quum ſacerdos quidam his deuotiſsimus, corpus unius uirginis impetraſſet, quòd in ædem ſuam religionis cauſa ſubinde transferret, dum matutina ſacra fierent, illa uirgo reſumpto corpore, ſpectante uniuerſo collegio ſacerdotum, magnam aram præuenerata receſſit. Antiſtes mox tumulum adiens, reconditam uirginem non inuenit. Ad harum aras innumera fidelium uota nũcupantur, miraq́ꝫ tabellæ templi ualuis affixæ ſunt. Quendam Germanum harum religioni addictum, quum morbo admodum laboraret, ex his unà dormientem adit, edocetq́ꝫ, ſi undecies mille dominicam orationem dixerit, totidem uirginum ope ac patrocinio in hora mortis non carebit, cuius exitus promiſſa probauit. Atila igitur quum flagellum Dei fuerit, multis ad ſalutem, quàm plurimis ad ſupplicium, ſibi deniq́ꝫ ad perniciem natus eſt. Vniuerſas Gallias, & maximam Germaniæ partem ipſe uaſtauit, ſolum Traiectum quod inter oſtia Rheni ſitum eſt, diuino Seruatij epiſcopi patrocinio liberatum, quippe qui deſertis Tungris, quos ex Vnnorum manibus eripere nequiuerat, baſilicæ ſuæ facultates Traiectum ſanè tranſtulerat. De uiro ſanctiſſimo prodigia miranda feruntur. Illis nanq́ꝫ temporibus dum ei ſacra fierent, patefacta deſuper æde, columna ignis altiſsima è cœlo, ad tumulum uſque ſuum, à prima uigilia noctis ad auroram uſque pependit, quod non oppidani ſolùm, ſed finitimi quoquè, ac alienigenæ plurimi apertè uiderunt. Quare tanta religionis facta eſt occaſio, ut hunc potiſsimum colerent, inter diuosq́ꝫ referrent, ſepulchrum eius in media æde ſitum nunquam tecto cooperire ualuerunt. Et quamuis ibi ſub diuo rem diuinam faciunt, uotaq́ꝫ ſuſcipiunt, nunquam tamen ſacris neq́ꝫ imber & grando, neque nix & tempeſtas ulla obfuit. Vnnorum quoq́ꝫ temporibus Genouepha uirgo claruit, ne paruum quidem ſanctitatis exemplum. Hanc enim beatus Germanus cum Lupo (de quibus ſuprà dictum eſt) in Britanniam profectus, quum ad Nemetodorenſem ædem orandi gratia diuertiſſet, occurrente ſibi magna ciuium manu, ubi conſpicatus eſt, ad parentes exclamat, quód nam uirgini nomen eſſet. Quum Genouepham illi nomen eſſe retuliſſent, O beatam (inquit) uirginem, cuius gratia multi quoquè æternæ felicitatis præmia conſequentur. Quam ubi propius admoueri iuſſit, ſubinde rogat, án ne Ieſu Chriſto dicari, ac intemerata permanere cupiat? Continuò puella reſpondit, Nil ſe uehementius affectare. In eius rei memoriam illi nummum Germanus æneum, cruce decuſſum è collo ſuſpendit, ut ſe Deo addictam hæc bulla quotidie admoneret. Quin & aurum, argentum, lapillos & uniones collo ac digitis interdixit. Profecto Germano Lupoq́ꝫ, quum paucis pòſt menſibus mater ad rem ſacram proditura, eam domi remanere præciperet, illa continuò illachrymans exclamauit, Egó ne datam Germano fidem in Chriſto non ſeruabo, & ſaluatoris mei non frequentabo ædem? Moriar potius, ac materna imperia detrectabo, quàm ſacri ſalutarisq́ꝫ promiſſi rea fiam. Ad hæc irata parens graui gnatam colapho colliſit, quare luminibus ſtatim capta eſt, nouem ferè menſes orbitatis pœnas exoluit. Quæcunque Germanus antè prædixerat, memoria repetens, mira ſe pœnitentia macerauit. Ecce poſt hæc uno die filiam orat, ut ad diluendos oculos putei aquam ſibi afferat. Obſequentiſsima uirgo ad puteum profecta, dum hauriendæ incumbit aquæ, maternæ miſeriæ memor, cuius ſe auctorem incuſabat, in amariſsimas lachrymas effunditur, Deum exorat, ne ſe materna orbitatis ſtatuat auctorem, lucem reddat, ut præpotentiſsimi, eiuſdemq́ꝫ clementiſsimi numinis pietatem intelligat. Mox hauſtam ſigno crucis aquam luſtrat, quam oblatã parens deuotiſsimè accepit, admotaq́ꝫ oculis continuò reuidit. Paucis pòſt diebus oblata cum duabus fortè Pontifici, ut ſacris initiaretur, quum tertia ſequeretur, Anteferte (inquit ille) nouiſsimam, quia cœlitus hæc prima ſanctificationem eſt adepta. Defunctis parentibus, Parrhiſium in Lugdunenſem Galliam tranſmigrauit, ubi eius ſæpe corpus paralyſi uſque adeo ſæua laborauit, ut

triduo iam exanime rubentibus tantùm genis obſeruaretur, quæ ubi ab aduerſa ualetudine reſpirauit, ſe ad inferos deductam, beatorum campos & ſupplicia impiorum luſtraſſe affirmauit. Quum Atila Parrhiſiorum finitimos diro paſſim bello uaſtaret, ciues pro ſe quiſq; urbis excidium reformidantes, fortunas in tutiora uicinorum oppida transferre ſtudebant. Genouepha matronas conuenit, eas orat, uiros adeant, ac ne fortunas exportent, admoneant, quando finitimæ regiones omnes ab Vnnis latè diripientur, dicere Parrhiſiorum prædas & incendia uigilijs & orationibus eas deprecari poſſe, proinde ab eo conſilio uiros dehortentur, ad diuinam opem confugiant omnes. Quia Parrhiſium ſub Ieſu Chriſti optimi maximi tutela ſitum eſſet, qua nil tutius excogitari poteſt. Talia dicenti oblatrare multi, & pſeudoprophetam conclamare, blatterare alij, ac dicere aut lapidibus competendam, aut Sequanæ gurgite demergendam. At illa, ne publicæ ſaluti deeſſet, eo acrius inſtare ac ingeminare, urbem ſacris precibus eſſe protegendam, placatis numinibus rempublicam fore tutiſſimam. Quidam interea ſacerdos ad Antiſiodoro miſſus aduentat, teſtimonium diui Germani in medio foro referens, Genouepham à matris utero à Deo delectam exclamat. Germani elogia publice recitata, his igitur maligna multitudo confuſa abijt. Acerrimam Atilæ obſidionem, quam Vnni propediem moliebantur, ſanctiſsimis precibus uirgo ſacra diſſoluit. Parrhiſiorũ agrum, intacta tantùm urbe, populantur. Ex quibus conijci poteſt, in calamitoſis temporibus ſanctæ linguæ quanti ſit habenda deprecatio. Nam quum ex ira diuina mala proueniant, placatis numinibus cuncta miteſcunt. Sed huius uitæ auſteritatem & miracula proſequamur, à quintodecimo hæc anno ad quinquageſimum uſq; hordeaceo tantùm pane & faba contenta, bis in hebdomade cibum ſumere, talia celebrare ieiunia, nunquam aliquid libidinis fomentum edere, inedia corpus macerare. Quinquagenaria, epiſcoporum iuſſu hordeaceo pani lac & piſcem adijcere, ne ad mortem ferè conſciam feſtinare uideretur. Catulacenſem uicum, ubi diuus Dionyſius morte mulctatus eſt, prærcuerenter frequentauit, cui baſilicam quoq; deuouerat. Sacerdotum collegia ſupplex adijt. ut ex collata pecunia ædem illi facerent, at illi modò paupertatem, modò calcis inopiam cauſari. Contrà illa diuinitus effata, Egredimini (inquit) quæſo, ad pontem urbis, & quæcunq; audieritis, nunciate mihi. Egreſſi dum in foro ſtant attenti, ſi quid acciperent, ecce ſubulci duo aduentantes inter ſe uerba faciunt: alter, Dum ſuis (ait) ueſtigium uagantis opertus legerem, maximam fornacem calcis inueni, Ego quoq; itidem in ſylua, inquit alter. Hæc quæ audierunt ſtupidi ſacerdotes, uirgini referunt, aſt illa præ gaudio in lachrymas effunditur. Quæ ubi ciuibus ſignificata ſunt, magnificè collata pecunia ædes erecta, Dionyſioq; dicata. Ne ſacra quidem prodigia in ædificanda baſilica defuere. Nam quum potus fabris lignarijs fortè deficeret, cadum accepit, quem ubi exorato numine ſigno crucis expiauit, mox operarijs plenum propinauit, pariq; exuberantia ſemper redintegratus diuinitus, eorum ſitim ad conſummatum uſq; opus expleuit. Quum in ſabbato ſub gallicinio, ad diui Dionyſii baſilicam egrederetur, ecce funale prælatum extinguitur, turbantur uirgines, comiteſq; eius, ne quid per noctem turpitudinis horroris'ue paterentur: at illa funale ſibi dari iubet, quod ubi in ſacra manu conſtitit, protinus incenſum eluxit, admotumq; languentibus pleroſque curauit. Mulier, quæ eius calciamenta ſubtraxit, luminibus repente caruit, petitaq; uenia, lucem recuperauit. Hildericum Francorum regem uirgini deditiſsimum, quum de magna noxiorum manu ſupplicium ſumere ſtatuiſſet, accepiſſetq; Genouepham pro his oraturam aduentare, portas arcis continuò claudi imperaſſe ferunt. quibus aditus inhiberetur. At illa intellecto regis conſilio, nihil minus remorata ad eum contendit, cui tactæ manu continuò fores patuere. ante regem conſtituta. præ rei miraculo cunctorum capitalium impunitatem facilè impetrauit. In Dionyſii æde, huius opera energumeni complures curati. Beatum Simeonem ferũt profuſa ueneratione eam ſalutaſſe, impenſiuſq; poſtulaſſe, ut inter orandum Simeonis quandoq; reminiſceretur, Ab Epiphania ad cœnam uſq; Domini in cella reclu-

debatur, ut exorando & cōtemplando, Deo expeditiùs incumberet, ad cuius oſtium quum puella ueniſſet, ut quid'nam illa faceret, per rimas exploraretur, eueſtigio lumen amiſit, ſed exacto quadrageſimali ieiunio eiuſdem opera lucem recepit. Quum in templo diui Martini, è Pannonia oriundi, ad Turonenſem urbem oraret, correptum à dæmonio quendam è pſallentibus continuò liberauit. In agro Meldenſi imminente tempeſtate, perculſisq; meſſoribus, uaſtata cætera regione, ſola ſua meſſis intacta permanſit. Annos uixit octoginta, ac tanta præpolluit ſanctitate, ut futura diuinitus inſpirata prædiceret, omnia morborum genera curaret. Tertio nonas Ianuarias inter diuos relata. Haud parum equidem lætor, me hanc nactum occaſionem, quum à procella Vnnica multos eius numen exemerit, diui Martini Pannonici, non uitam, ſed titulos potius eſſe ſcripturum, ne in Pannonica hiſtoria potiſsimum Pannoniorum decus uidear ſubticere. Martinum Seuerus ait, Sabaria Pānoniæ oppido oriundum, alitū Ticini, ne infimis quidem parentibus ortum, quāuis orthodoxa fide carerent. Pater tribunus militum fuit, ipſe à pueritia primùm ſub Conſtantio, deinde ſub Iuliano Cæſare meruit, quamuis inuitus, quando à teneris annis ſub Chriſto optimo maximo ſtipendium facere uoluit. Sed quum ex edicto Imperatorum, filij ueteranorum, nomina dare cogerentur, ui adactus militari ſacramēto obſtrictus eſt. In commilitones ſibi fuit mira benignitas, inaudita charitas, patientia cum humilitate ſingularis. Ante baptiſma triennium militauit, quo quidem tempore omnia ſic pietatis officia compleuit, ut è ſtipendio nihil, præter quotidiano uictui neceſſaria reſeruarit. In Ambianenſium porta, uæſaniente hyeme deſtitutum pauperem, diſſecta enſe chlamyde, contexit. In ſequenti nocte Chriſtum ſaluatorem uidit in ſomnis ea parte tectum, qua horridulum rogatorem piè donarat, & dicentem, Martinus adhuc catechumenus hac me ueſte contexit. Natus annos duos de uiginti baptiſmate initiatur, Barbaris Gallias inuadentibus. Quum Iulianus coacto exercitu ad Vangionum oppidum pecuniam cum donatiuo militibus erogaret, ſtipendium cum donatiuo recuſauit, ut integrum ſibi foret longè meliorem militare militiam, quod ne faceret, nullis Imperatoris minis adigi potuit. Militia exauctoratus humana, Hilarium Pictauiæ epiſcopum continuò petijt, ſpectatæ ſanctitatis uirum, à quo exorciſta factus eſt, per ſoporem admonitus parentes reuiſit, in itinere latronem ad fidem ſanctamq; uitam reuocauit. Quum præter Mediolanum iter faceret, apparentem ſub humana ſpecie ſibi dæmonem ſacro uerbo repulit. Matrem ad ueram fidem reuocauit, indocilem ferumq; patrem dimiſit. Quum Ariana hæreſis totum ferè Illyricum infeciſſet, dum in coinquinata ſacerdotum collegia concionaretur, publicè uirgis cæſus eſt, uarijs'que contumelijs affectus. In Italiam relatus, quum Hilarium, hæreticorum ui in exilium exactum accepiſſet, Mediolani ſubſtitit, ibiq; monaſterium ſibi ſtatuit. Vnde Auxentij Arianorum principis factione eiectus, in Galinariam ſeceſſit inſulam, ubi radicibus herbarum, & gramine uictum traxit. Helleborum inſcius ſæpe comedit, omneq; ueneni nocumentum in nutrimentum prece conuertit. Facta Hilario redeundi copia, Romæ occurrere conatus, quum non inueniſſet, ueſtigia ſequutus adhibuit, ab eo gratiſsimè ſuſceptus, non longè ab oppido ſibi monaſterium collocauit. Catechumenum ad ſe uenientem, ut ſuis diſciplinis inſtitueretur, ac mox uita ſe abſente defunctum, reuerſus reuocauit in lucem. Lupicini Honorati ſeruum, qui laqueo ſibi uitam conſciuerat, à morte ſuſcitauit. Turonicum tandem epiſcopatum inuitus accepit. In epiſcopatu hominum frequentia infeſtatus, ad tertium lapidem ſeceſſum petijt, hinc montis rupibus, illinc Ligeri amne circumſeptum, qui unica tantùm uia, eademq; arcta adiri poterat. Octoginta ſacerdotum ibi ſecum collegium inſtituit, quibus eſus carnium ac uinum erat interdictum. Mollis habitus pro crimine iudicatus, cilicium ex camelorum pilo ferre mos erat. Locum non procul à monaſterio ſuo, falſa hominum opinione, pro religioſiſsimo habitum, ſua uiſitatione expiauit, prophanumq; declarauit. Sordidam ac trucem latronis umbram palàm loqui imperauit. Vetus altare demolitus, populum ab illo ſuperſtitionis errore uindicauit. Diruit in uico

quodam templum antiquiſsimum, mox pinum templo proximam aggreditur excin dere, aduerſante antiſtite, turbaq́ infidelium, inclinatam in ſe pinum intrepidus dum excinderetur, expectauit, ruentemq́ cum magno fragore arborem, ſolo ſalutis ſigno repulit, tantoq́ miraculo ad ueram fidem eos conuertit. Quum pauci admodum, im mo nulli in Aquitania Chriſti nomen audiſſent, maximam Galliæ partem orthodoxa religione illuſtrauit. Antiqua phana diruit, ſacra templa ubique fundauit. Incendia occurrens ſæpe coercuit. In uico cui Libroſo nomen erat, templum prophanum adorſus demoliri, à magna Paganorum manu cum ignominia reiectus eſt. Mox implorata diuina ope, cum duobus angelis reuerſus, antiquam ædem diruit, idola cunctis ſpectantibus planè diffregit, quo quidem ſpectaculo, ad ueram fidem uniuerſa turba conuerſa eſt. In pago Heduorum, cum antiqua phana, aduerſante paganorum turba, dirueret, ut à falſa eos religione uindicaret, multos in ſe ſtricto gladio furentes miraculoſè repulit, diuinaq́ uirtute conuicit. In Treueris puellam dira paralyſi correptam liberauit. Tetradi proconſularis uiri ſeruum, ab incluſo dæmonio aſſeruit, in eadem urbe dæmones è coquo quodam eiecit. Parrhiſios ingreſſus, obuium ad portam leproſum, uno duntaxat oſculo, ſpectante turba mūdauit. Quartanariam Arborij puellam, ſola curauit epiſtola. Cilicij fimbriæ, deuotione ſubtractæ, uarijs morbis medebantur. Paulino oculum panniculi contactu, ſublato dolore reſtituit. Martino è ſcalarum caſu multis uulneribus affecto, in ſequenti mox nocte, Angelus contuſi corporis ita liuores ſalubri unguento deliniuit, ut poſtero die nil ſentiret incommodi. Quum ad Maximum Imperatorem ferocis ingenij uirum, & bellorum ciuilium uictoria elatum, plures epiſcopi conueniſſent, & ſeruilis eorum adulatio circa principem notaretur, in ſolo Martino apoſtolica permanſit auctoritas, quippe qui quoties pro aliquo regi ſupplicare cogeretur, imperauit potius, quàm orauit. Principis conuiuium ſæpe recuſauit, dicens, ſe eius menſæ non poſſe eſſe participem, qui duos Imperatores, unum regno, uita alterum eieciſſet. Excuſanti ſe Maximo, imperium non ſponte ſumpſiſſe, impoſitam ſibi à militibus neceſſitatem regni armis defendiſſe, & non alienam ab eo Dei uoluntatem uideri, penes quem tam incredibili euentu uictoria fuiſſet, nullumq́ ex aduerſarijs, niſi in acie occubuiſſe, reconciliatus facilè ceſſit. Ad prandium principis inuitatus acceſſit, in quo Euodius conſul & præfectus, uir iuſtiſsimus adfuit, oblatam Maximi nutu à miniſtro pateram, ut ab illius dextera poculum ſumeret, Martinus ubi ebibit, mox presbytero ſuo propinauit, ueluti nullum digniorem exiſtimaret, qui poſt ſe ſubinde biberet, conuiuæ omnes factum non temerè admirati ſunt. Maximo antè prædixerat, ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, cum Valentiniano congreſſurus, primo ſe impetu uictorem futurum, ſed paruo pòſt tempore periturum, quod quidem rei exitus approbauit. Nam Valentinianus primo aduentu in fugam uerſus, poſt annum reſumptis uiribus, captum intra Aquileiæ muros Maximum interfecit. Martinum angelorum colloquio eſſe uiſum conſtat, contrà cum dæmonibus ſæpe congreſſum, quippe qui eius oculos latere non poterant, eosq́ conuitijs Martinum frequenter urſiſſe, quia fallere non poſſent inſidijs. Omnia diabolorum præſtigia ſoluit. Iuuenem nomine Anatolium, re uerò ſubornatum diabolum, ſub profeſſione monachi, humilitatem ac innocentiam ementitum, ac monachis interminatum, ne Martino crederent, ſeq́ à Deo per angelos candida ſtola donatum eſſe affirmantem, uiri ſanctitas planè detexit. Diabolus quadam nocte Martino Chriſti formam ementitus apparuit, ab eoq́ deluſus, ut fumus euanuit. Summa uiro in ſermone grauitas, & dignitas inaudita, in abſoluendis quæſtionibus ſcripturarum perquàm acer, efficax, promptus & facilis, diuina in uiro reluxit humilitas. Quo die Seuerum excepit, uirum profectò doctiſsimum, ipſe aquam manibus obtulit, ad ueſperumq́ pedes lauit. Animus cœlo ſemper intentus, temperantia inaudita, incredibilis perſeuerantia, rara abſtinentia, nullum uacuum ab opere Dei tempus. Nulla unquam hora momentumq́ præterijt, quin aut orationi inſiſteret aut lectioni. Neminem iudicauit, damnauit contrà neminem. Nullius

uindictæ memor, immo perquàm immemor iniuriarum, diuina humanaq́ charitatē ſemper æſtuauit. Neq; iratus, neq; commotus, neq; mœrens, neq; ridens inuentus eſt. Vnum eundemq́; uultum, cœleſti quadam æquanimitate ſuffuſum præferebat. Nihil in ore eius, præter Chriſtum. Nihil in corde, præter pietatem, pacem, miſericordiam & charitatem inuentum eſt. Quare qui ſanctiſsimum, ac inter diuos iure relatum non crediderit, non alius quàm prophanus & ſacrilegus iure haberi poteſt. In ſecretario ſedens, nunquam cathedra uti uoluit, rudi tantùm tripode contentus. Algenti pauperi, & intra amphibalum irrumpenti tunicam latenter obduxit. Quum in ſolennibus ante aram conſtitutus, rem diuinam faceret, repente flamma caput circumlambere uiſa eſt. Euantium languore, puerum quoq; lætali ſerpentis morſu liberauit. Quum præcedens iter faceret, inuſitato habitu mulas, quæ currum traherent, fortè deterruit, quare ab eſſedarijs grauiter cęſus eſt, mulæ pro tali facinore quum loco moueri non poſſent, eſſedarij pœnitentia ducti, & ad Martini pedes conſtrati, ueniam & abeundi copiam implorarunt. Ante epiſcopatum duos mortuos, unum in epiſcopatu ſuſcitauit. Nàm in Carnoto uico mortuum matri filium, ac è morte reuocatum planè reſtituit. Quum adituro Valentinianus poſtes iuſſiſſet occludi, angeli continuo motu patuere. A Maximo nimium ueneratus, & pro Deo cultus ab uxore, quorum familiaritatem minimè recuſauit, quo facilius miſeris opitulari poſſet. In confinio Biturigum & Turnorum Claudiomagus uicus eſt, celebris quoq; ibi eccleſia, in cuius ſecretario Martinus quandoque peregrinando permanſit, & in ſtramento requieuit. Eo abeunte ſacerdotes ac uirgines ſtramentum ex deuotione partiuntur, quod quum ad energumeni ceruicem ſuſpendiſſent, qui dæmonio agitabatur, citius dicto conualuit. Inter duas flammas poſitus non ſenſit incendium. Inter ambulandum petitum leporem miſeratus, unica tantùm uoce canes inhibuit. Venerandam uirginem præ fama uiſurus, repulſam habuit, quia cum nullo unquam uiro ſe loquutam fatebatur, quare illam miris laudibus commendauit, ac miſſum à uirgine xenium libenter accepit. In cubiculo à Petro & Paulo, item ab Agnete, Thecla & Maria ſe ſæpius uiſitatum non negauit. Conſultus finem ſeculi, diſcipulis reſpondit, Neronem & antichriſtum prius eſſe uenturos, ad Occidentem alterum, alterum ad Orientem latè dominaturum. Neronem ad Occaſum decem reges ſubacturum, ut colant idola. Antichriſtum Hieroſolymis imperaturum, urbem cum templo reſtituturum, Chriſtianos inſectaturum, ut à Chriſti fide deficiant, ſeq; Chriſtum & Dei filium credant. Neronem, totumq́; orbem huic ſanè ceſſurum, ac eo uſque regnaturum, donec à Chriſto adueniente proteratur. Thurocenſes Aniciani comitis crudelitate liberauit. Mutam à natiuitate puellam, colloquij compotem effecit. Briccionis presbyteri crimina, ſola duntaxat patientia diluit, ſuisq́; precibus ad meliorem frugem reuocauit. Pagum in Senonico quum quotānis cum uineis, ſæua grando uaſtaret, Martini oratione omnis tempeſtas diu longè repulſa. Aſſeruit Anicianū à dæmone, qui tyrannum ad Barbaram ſemper feritatem iritabat. In uico Aurbacienſi ſupra ingentem molem ſimulachrum quoddam fortè conſederat, inſano ſumptu factum, Marcello ſæpe presbytero mandarat, ut idolum dirueret, ne hac amplius religione falſa populi eluderentur, quod quum ille difficultatem cauſaretur, Martinus ſola oratione, orta tempeſtate ſubuertit. Simile quoq; idolum ingenti columnæ impoſitum, demiſſa è cœlo parili columna, diffregit. Mulier quæ ſanguinis profluuio diu laborarat, tacta ueſtimēti fimbria, repente curata. Nonnulli qui in naufragio exclamarunt, Martini Deus miſerere noſtri, continuò deſidente procella liberati. Lycontij familia, eius tantùm epiſtola peſtilentiam euaſit. Quum obitum ſuum multo antè præſciret, inſtare ſibi propediem corporis diſſolutionem, diſcipulis ſignificauit. Sed antequàm obiret, ad componendam ſacerdotum diſcordiam, in Condatenſem diœceſim contendit, ratus haud ab re in id tempus ſuam mortem incidere, quo pacem eccleſię ſuæ præſtitam delegaſſet. Arcadio igitur & Honorio imperantibus, diuus Martinus Turonorum epiſcopus, uir omnium ſanctitate præcellens, octogeſimo primo ætatis ſuæ

anno

anno,epiſcopatus uerò uigeſimoſexto,apud Condatenſem diœceſis ſuæ uicum,hac uita exceſſit. Ab uniuerſa paſſim Gallia deploratus,& inter diuos cum magna angelorum pompa relatus eſt,quod patres plerique ſanctiſsimi,ueluti Seuerinus Colonienſis epiſcopus,planè ſenſere. Nunc ad hiſtoriam redeamus. Dum Iulius Vnnorum præfectus,Giula dictus,ad Coloniam Agrippinam tanta in uirgines feritate graſſatur, Atila cum reliqua parte exercitus,quicquid inter Rhenum & Sequanam populorum effunditur,id omne diripit,& incendit. Batauos,Menapios,Ambianos, Morinos,Belluagos,Veſſones & Leſſubios pariter expugnat. Neq; traiecta Sequana,Cenomanis,Venellis,Aulirgis,Diablitis ac Venetis pepercit. Quin & Siſmios, Andicanos,Tricaſſos & Samnitas,Ligeris fluminis accolas,qui Aquitaniam à Lugdunenſi Gallia ſeparat,grauiſsimis incurſationibus infeſtat. Et quos nunc Normannos dicimus,qui inter Ligerim & Sequanam effunduntur,omnes diro bello ſollicitat. Populata demum Gallia,Rhenum traijcit,Sicambros & Buſactres aggreditur,qui intra Rhenum Vidrumq; amnem protenduntur. Aſtyburgum & Naualia grauiter oppugnantur. E Lituergis & Nitrionibus præda ingens affertur. Mox tranſmiſſo Vidro & Amaſo,Phryſii,minores'que Cauchi interiacentes ſpoliantur. Neq; traiecto Viſurgo Albiq; fluuio,Cauchis maioribus,Teuthonarijs & Virunis ignotum eſt. Sed ad Druſi trophæa uſquequaq; diſcurſum. Quin & ultra Albim Saxones,uniuerſaq; Cymbrica Cheronneſus graui bello ſollicitata,Sarmaticiq; ſinus littora paſſim ſpoliata. Vix populi,qui cum Vnnis militarunt,detrimento & rapinis carere potuerunt. Solum Traiectum ad Rheni oſtia ſitum,diuina ope ſeruatum. Deinde in Turingiam cum uniuerſis copijs ſe recepit,& apud Iſmarum urbem nõ ignobilem diebus aliquot requieuit,ut defeſſa longo bello corpora reficerentur,& animi populatis tot regionibus,& ingenti præda exhilarati,aliquanto commodius recrearentur. Atque ut nulla è Catalonica ſtrage detrimenta ſe paſſum indicaret,ad ludos uariaq; ſpectacula animum conuertit,munus ædidit gladiatorium,& uaria uictoriarum ſimulachra agenda curauit. Quin & illud planè ſuccurrit,haud indignum fore ſolennia aliqua feſta celebrare,ut de domita Gallia,de Romanis & Gothis triumphare uideretur. Neque ſibi uiſum eſt,quem in bello,eundem in pace ſeruare animum. Ad manſuetudinem comitatemq; conuerſus, ſe liberaliſsimum benigniſsimumq; exhibuit,finitimos principes ac populos,tuti data fide itineris,ad ſpectacula inuitauit. Epulum populis exercituiq; dedit,ſæpe in ſpectaculis millilia ſparſit. Amicis ſæpe in conuiuio congiarium elargitum,militibus ingens donatiuum erogatum. Primipili,legionum præfecti,et centuriones,ac chiliarchi oppidis agriſq; donati. Inuitatos principes,ne immunes quidem ipſe dimiſit. Sed qui de Atila nonnulla ſcripſere, inter ſe nimia diſſenſione delirant. Nam ſunt,qui Atilam pro comminutis Catalonica ſtrage copijs,ut ſupplemento & auxilijs inſtauraret, Pannoniam uaſtata Gallia repetijſſe tradunt,inſtauratoq; exercitu,non amplius in Galliam,ſed Italiam erupiſſe. Alij reparatis legionibus Galliam repetiſſe commemorant,qui admodum aberrant. Nam quæ commodi honoriſq; ratio,ad eas regem oras reuocare potuit, quas uaſtatas incenſaſq; reliquerit? In Italiam rectius intendebatur animus,qua perdomita,uniuerſi orbis ſperare poterat imperium. Abſurdum eſt,callidiſsimũ principem, & imperandi auidiſsimum,populatas regiones bello repetere, è quibus non modò quicquam eripere, ſed ne uiuere quidem ob rerum omnium inopiam ſanè liceat. Quam quidem coniecturam ad confutandos eos ſatis eſſe nouerimus, niſi fortaſſe Iordanem,grauem quidem hiſtoricum ſequamur,qui Atilam è bello Italico redeuntem,in Galliam iterum Narbonenſem contra Viſigothas caſtra mouiſſe refert,ut in ſequentibus referemus. Et in ſecundo bello Gallico Vrſulam cum comitibus cæſam fuiſſe, plerique non temerè uoluerunt,quia Maximus poſt Ecium imperium occupauit, Valentiniani iuſſu interfectum. Atila igitur,antequàm Sicambriã ſe receperit, Prutenos Venedici ſinus accolas,cum Lituanis,per præfectos ditioni ſuæ ſubigendos curauit. Per magnam demum Germaniam,Scythicas gentes in inferiorem Pannoniam

noniam

noniam reuocauit,Sicambriæq; Marti deo patrio uictimas mactauit,dicauit exuuias,& ſpectacula multa edidit. Et eo tempore Vngarorum annales,ob uſurpati imperij ſuſpicionem, Budam fratrem,contra cæterorum ſcriptorum opinionem,ab Atila interfectum tradunt,quibus nos quoq; minus adſtipulamur. In patriam relatus,incipere ueluti longo labore defatigatus,ad lenocinia uoluptatum reuocare animum,eis ſponte ſe dedere,à natura propenſum celebrare conuiuia,ludos ſcenicos & choreas ſpectare,molleſcere inter mulierculas. Vir non tam audacis animi,quàm indomitæ libidinis,crapulas cum amicis agere,cœnas tota nocte continuare. Quinque annos in omnem laſciuiam effuſus, intemperatam uitam duxit,inglorio deditus ocio. Plerique non temerè id ab aſtutiſsimo principe factum opinantur,utputa qui non modò animos & conatus hoſtium, ſed ſociorum ac ſubditorum fidem,ceſſando tentaret,quid cæteri in Dei flagellum molirentur,cautiùs experiretur,ac euidentiùs intelligeret. Quare ad quatuor ferè imperij ſui limites exploratores,tanquam in ſpecula collocaſſe ferunt,item è ſpeculatoribus quenq; continuatos curſores habuiſſe,qui celerrimè ad eum cuncta noua perferrent. Alterum in Colonia Agrippina,qui occidentis:ad Tanaim alterum,qui orientis:cæteros partim ad Lituaniam,partim Iadræ ſtatuiſſe,qui ſeptentrionis ac meridiei res nouas explorarent. Illud in eo rege mirabile,necq; laborem bellicum à libidine ac uoluptatibus uindicaſſe,neque ocium à bello, neque feritatem à clementia,Scythicum aſſeruiſſe hominem. Pacatas interea prouincias per legatos & præſides adminiſtrare,finitimos undique creberrimis eruptionibus,per præfectos legionum acerrimè ſollicitare,ad tutandos regni fines copias diſponere. Quare in ocio ſollicitus,& in ſollicitudine ocioſus plerunque uideri,æquata in eo uitiorum & uirtutum ſemina. Pannonios iugo & labore uſqueadeo graui uexare ſolitus,ut(ſi Vngaricæ credamus hiſtoriæ)relictis paſtoribus & armentis,impetrata à rege miſſione,quàm plurimi in Apuliam emigrauerint. Neque tamen interea deſiit legionis cuiuſq; ſupplementum curare,pecunias cogere,quæcunq; bello ſunt uſui,impenſius curare,diſponere commeatuum opportunitatem,delectum ſenſim habere,oppidatim auxilia contrahere,donare largius emeritos,& ueteranis iam effœtis dare miſſionem. Item ocij quinquennio tyrones deligere,delectosq; diſciplina militari diligentius inſtruere,adoleſcentes & pueros ex oppidis & uicis paſſim cogere, educare in caſtris,& ſcholas tyronū prouinciatim diſponere. Nouiſsimo quinquennij anno,inſtauratis uiribus, Italiam,cuius imperium tantopere affectarat,inuadere ſtatuit. Augebat animum,quod quieſcenti nemo bellum inferre audebat. Iam bella, ceſſante Scytha,ubique deſierant,omnes ubique potentatus,ueluti longo defatigati bello quieuerant. Martianus Conſtantinopoli ocium ſeruauit. Græciam,minorem Aſiam,Illyricum,Thraciam & Myſiam pacatam habuit. Pari ocio Genſericum in Africa,in Lugdunenſi Gallia Mentoneum,in Belgica Burgundiones,Thoriſmundum,Sueuos et Alanos in Hiſpanijs,Aquitania Vaſconiaq; fuiſſe legimus. Quid eodem quinquēnio Valentinianus Romæ geſſerit,nondum ſatis compertū habemus.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS PRIMAE LIBER VI.

ITALIAM adoriturus Atila,quam diu anhelauerat,& eo uel maximè,quia domitis Romanorum uiribus,ſe facilè totius orbis imperio potiturum eſſe ſperabat,atque admodum uerebatur,ne Viſigothæ Romanum imperium occuparent,communem orbis pacem, ac ocium intercipit. Maritimam Adriatici ſinus oram prius expugnare decreuit,ne ingreſſus Italiam,à tergo ab hoſte Græco grauiter adurgeretur,& à fronte Romanum haberet infeſtum,& ſi quid aduerſi pedem referre cogeret,reditus inhiberetur. Quare coactum undique exercitum,priore nequa

quam

quam inferiorem, è Pannonia per Illyricum ad Adriaticum mare perduxit. In primiſq; Tragurium aggreditur, ab Iſſeis conditum, Scardonamq; Liburnicam pariter infeſtat. Quanquam oppidani acrius inſtarent, quia nulla deditione ferum hoſtem ſedare poſſe confiderent, acerrima tamen oppugnatione uincuntur. Nulla maritimæ oræ præſidia Martianus impoſuerat, nullaq; munitione firmarat, uiri ad unum cæſi omnes, fortunæ direptæ. Mulieres cum pueris in ſeruitutem aſſertæ, planctu & uociferatione completa omnia. Ne id quidem Scythæ ſatis uiſum eſt, uetuſtiſsima oppida diruit, domos incendio deleuit. Diruitur Tragurium, ciuium Romanorum marmore notum. Scardona ad Dalmatiæ initium, hoſtili manu ſubuertitur. Mox ad Belgradum & Sicum, quod Sibinicum nunc appellant, caſtra mouit. Haud ignobile oppidum, in quem locum diuus Claudius ueteranos miſit, obſeſſum paucis diebus expugnat, in oppidanos pari crudelitate ſæuitum, uicos latius incendit. Vniuerſamq; Dalmatiam ad Sardonium uſque montem, igni ferroq; deuaſtat, cædibus omnia complet. Coronam deinde coloniam obſidet, ad Diomedis promontorium collocatã, quam facta deditione, hominibus iuxtà ac fortunis ſpoliauit. Nondum hinc pedem mouerat, quum Salonam, nobiliſsimã populi Romani coloniam, graui obſidione imperat obduci, cuius ueſtigia ea ſuperſunt, ut quanti momenti urbs illa fuerit, haud difficulter oſtendant. Vix tribus milibus paſſuum à mari remota, in planicie ſita, interfluente flumine diuidebatur, opulenta nimis & fœcunda, quando Dalmatarum celeberrimum ſemper hæc fuit emporium. Munitam urbem forti animo Vnni aggrediuntur, uaria mœnibus tormenta admouent, turres ac uineas pars adhibent. Multi allatis ſcalis circumueniunt, arietibus plerique mœnia quatere, portis alij admouere teſtudines, cæteri muros diuerſis artibus oppugnare. Contrà oppidani inſtare fortius, dicere nullam deditionem ſperari oportere, ſe à Romanis oriundos, aduerſus Barbaros, Romana uirtute certaturos, ad hæc ſatis commeatuum habere, neq; inedia neque ſiti defuturos. Contrà his uerbis Atila iritari, ut aut ibi totum exercitum perdere, aut urbe potiri ſtatuerit. Quare tertio die iterum pugnæ ſignum dat, foſſam compleri iubet, aggerem quoq; proteri, ut ſine impedimento mœnia cuique adire liceat, mox turres, arietes, cæteraſq; machinas propius admoueri, ad urbis portas ſingillatim caſtella erigi, quibus oppidanos à mœnibus repellant, quæ ad octauam uſque contignationem extulerat. Quæ omnia ubi facta ſunt, urbem undiq; inuadunt, pars mœnia conſcendunt, reijciunturq; inſtantius ab oppidanis. Pars adacta teſtudine muros ſuffodiũt, admotis multi machinis mœnia quaſſa diruunt, aditumq; urbi patefaciunt, alij ſeſe ingerere ſtudent, in mœnibuſq; cæduntur. Contrà oppidani reſiſtere fortius, & obſtinatius in ruinis urbis cadere, alij reclinato hoſte, fimo & egeſta terra obſtruere aditus, obijcere uaſa uinaria completa ſaxis. Vbique clades miſerrima oritur, utrinque cadunt homines, hinc multi à mœnibus deturbati, aut ſaxorum ruina colliſi, illinc ſupra mœnia ſagittis iaculiſq; confoſſi, quin & multi urbem ingreſſi continuò obtruncati ſunt. Nam in media urbe præſidium collocarant, unde laborantibus dato ſigno, è ueſtigio ſuccurrebant. Item mulieres, ſaxa, conflatam picem, ac ſulphur cum aqua feruentiſsima circumferre, adiuuare uiros, præterea hortari, ut pro patria ac liberis, pro aris & focis obnixiùs dimicent: nil pluris æſtiment, quàm pro patria mori. Præterea illæ plerunq; uirorum ſupplementum eſſe, & in demortuorum loco ſe ultrò ſufficere, pars earum ſecuri, nonnullæ ſaxis deturbare ſubeuntes. Harum opera ſubſidioq; oppidani ita confirmati ſunt, ut hoſtem undiq; deiecerint. Atila militem ab oppugnatione reuocat, ne ſuorum ſtragem augeat. In quo prælio Vnnorum duo circiter milia deſiderata, ex urbanis uix cecidere centum. Multi utrinque ſaucij, ciues curatis aliquantiſper corporibus, uigilias ubique diſponunt, ſtationem quiſq; ſuam repetit, diruta mœnia aggere alto reſarciunt alij. Alij ut tutius urbem protegant, interiore foſſa ualloq; urbem circumueniunt, craſſoq; intus aggere muniunt, ut ſi fortè mœnia deſeruerint, intrò ſeſe referant. Quibus certum erat, aut obſtinatiſsimè patriam tueri, aut ſi qua fati iniquitate cogantur, cruentiſsi-

mam hoſti uictoriam relinquere. Atila reficiendi ac recreandi ſpacium oppidanis, ſibi calamitoſiſsimum fore ratus, quandoquidem hinc uictoriam differri, ac ſuorum cædem augeri intelligebat, iam conſilium init, aſſidua urbem oppugnatione ſollicitare, & modò eludere, modò acrius infeſtare decernit, ut negata quiete laboribus pariter & uigilijs conficiantur. Quinetiam pro uirili parte, ſumendi cibi ſpacium abnegare ſtudet, quod præ nimia gentium multitudine facilè poterat, quare in ſequenti die perpetuum urbi prælium indicit. Clàm præfectos cohortium admonet, ut datis uicibus prælium ineant, die oppidanos eludant, ne reſpirent, noctu uerò grauius adurgeant. E compoſito pugnam ineunt, à principio, quacunq; poſſunt arte, uehementer infeſtant, poſt quintam horam alij ſuccedunt, pugnam redintegrant, pari arte ad ueſperum uſque dimicant. Ingruente nocte alij continuant, acerrimè quidem oppugnant, per tenebras eludebantur ictus, & quandoq; ex inſperato inferebantur. Sub media nocte prælium inſtauratur, ingenti utrinque clamore pugna conſeritur. Oppidani ſaxa trabesq; deuoluunt, cum pinnis murorum hoſtes appropinquare cœperint, alios ſecuribus è muro deturbant, ſtrages inſtauratur. Oppidani, continuata pugna, inedia defeſſi, alicubi cedere cœperant. Contrà iſti mœnia conſcendere, quod ubi in tribus quatuor'ue locis factum eſt, ceſſere ſenſim illi, & intra ſecundam munitionem ſe recipiunt. Contrà illi à tergo inſtare, & dum eos proſequi ſtudent, in cæcam foſſam cadere, unde ſe redimere non facilè poterant. Innumerabilis multitudo interiorem foſſam ſanè compleuerat, quam oppidani ſaxis telisq; confodere aggrediuntur, quod ubi à ſuccedentibus intellectum eſt, ad lucem uſq; è muris pugnatum, quando iſti ſpe potiundæ urbis perciti acrius inſtare, contrà illi deſperata ſalute obſtinatius reſiſtere. Illuceſcente die rex mœnia conſcendit, quod ubi ab uniuerſo ſpectatum eſt exercitu, innumera undique multitudo confluxit, cuius agmine non modò completa foſſa, ſed æquatus agger, alius ſuper alium urbem ingredi contendit. His igitur agminibus obruta ciuitas, utriuſque ſexus cæde completur, paſſim diripitur, & nobilia ciuium Romanorum ædificia diruuntur, neque templis quicquam conceſſum & aris. Ciuium fortunæ aut præda abactæ, aut igni ſunt abſumptæ. Decuriones omnes, ex ædicto ante conſpectum Atilæ in foro cæſi. Nemo ex urbe uita donatus eſt. Non in Salonenſes, ſed in Romanos ibi tunc ſæuire Atila uidebatur. Eoq; magis exultabat Vnnus, quo ſuperbiora Romanæ gentis ædificia ſubuerteret. Præſtantiſsima demum populi Romani colonia tunc ſolo æquata, nunquam poſt hac reſurgere potuit, niſi quòd ex quibuſdam Salonenſium reliquijs, Spalatrum non ignobile oppidum, ad tertium lapidem remotum, pleriq; factum eſſe credidere. Noſtra autem tempeſtate uix Salonæ ueſtigia recognoſceremus, niſi ſitus ipſe nobiliſsimus ultrò profiteretur. Tali uictoria ita regis intumuit animus, ut hinc occupandi Romani Imperij auguria captaret. Poſt hæc non modò mediterraneam regionem, ad Adrium uſque montem populatur, qui Dalmatiam mediam diuidit: uerumetiam Abſyrtium Phariumq; quibuſdam Salonẽſium manibus aggreditur. Vetuſtiſsima quidem loca, quando alterum ab Abſyrto Medeæ fratre, dum à ſuis petitur, ibi diſcerpto nominatum, alterum ædificatum à Parijs, unde Pharium Demetrium oriundum fuiſſe prædicant. Verum Parios quondam Romani, cum latrocinijs cuncta uaſtarent, in penitiorem terræ partem reiecerunt, & ut colendis agris incumberent, adegerunt. Item Priamonem, Niniam, & Sinocium nouum, & Vetuſtum oppidum Cæſar Auguſtus, cum multis alijs, quum plureis annos in Romanos arma geſſerit, ferro igniq; uaſtauit. Quin & Melenam, quam Corcyram appellant, cum oppido à Gnidijs ædificato populatur. Mox ut Italiæ appropinquaret, ad Ticium amnem, qui à Rhebijs montibus demiſſus, Liburnos à Dalmatis dirimens, inter Salonam Iadramq;, in Adriaticum mare deuoluitur, caſtra reuocat. Iadram coloniam Romanam cæteris in eo tractu minimè cedentem obſidet. Decuriones, finitimorum exemplo deterriti, cõſilium deditionis ineunt. Vrbs eſt in peninſulæ ſpeciem redacta à tergo, & utroq; latere mari circumdata, à fronte adiuncta continenti. Ante ciuitatẽ ad montes uſq; planicies,

tribus

tribus ferè milibus paſſuum effuſa,loci amœnitate,ac feracibus inſulis circumuenta, quam aliqui Adriæ maris filiam,aut uiolam interpretantur. Per legatos,quinque dierum ſpacium ſibi dari petunt,donec de pacis conditionibus decernant. Nil abnuit Atila,partim quia munitiſsima quæque loca,non ſine maxima ſuorum clade capere poterat,& ſuperiore cæde furor magis aliquanto deſederat. Interea Myſcos,Tyndaros,& Dryopes,cæteraq; mediterraneæ regionis oppida pagosq; diripit. Euona, Cortinum, Argyruntum & Vegliam, maritimas urbiculas in deditionem accepit. Quinto die legati ab urbe redeunt,deditionem ultrò deferunt,grataq; obſequia pollicentur,ſi homines cum fortunis incolumes fore promiſerit:quod ut faciliùs aſſequantur,bis decies mille nummûm offerunt. Accepit conditionem Atila,cōpoſitis utrinque rebus, adeundi ſibi copiā fieri mandat. Cum paucis contrà illi ſupplicāt, urbem ingredi oportere, ne quid militum intemperantia,detrimenti committatur. Res in diem poſterum prorogatur,deditionem urbis ſibi fieri mandat. Decuriones & metu & promiſſis confuſi,quamuis non deeſſent, qui eam fieri prohiberent,tandem portas tyranno patefaciunt. Is ubi urbem ingreſſus,traditam ſponte arcem accepit, omnes ciuiliùs ſe gerere mox edicit. At ubi Scythica multitudo opulentam ciuitatem circumſpexit,ne facilè quidem contineri potuit,quin Barbaro more licentiùs uiueret. Vi nonnulli uti cœpere,pleriq; rapinas,primò furtim,mox paſſim agere:malo exemplo ſic alienam audaciam augere,dicere pleriq;,inuitum hanc conditionem Atilam accepiſſe. Exercitum in ſterili difficiliq; regione uerſatum licentiùs uiuere oportere. Contrà oppidani,uim & rapinas à principio iniquo animo ferre:rogare,& obteſtari,ſe mitius agerent, iura pacis non ſine maximo ſcelere lædi poſſe. Intemperatum & petulantem hoſtem,quum plerique in ædibus tolerare non poſſent,primò clàm mutuò ſeſe interficere,deinde ubi palàm id fieri cœptum eſt,ſumma in media nocte ſeditio ſuſcitatur, tumultuaria in urbe pugna conſeritur:utrinque multi cadunt, multi quoq; cęcis ictibus ſuos interimunt. Experrectus Atila,quum tumultum ſedare non poſſet,ciues ab Vnnis obtruncari,cuncta miſceri ac diripi permiſit. E decurionibus magna manus,quum in paruam claſſem fortunas,liberos & uxores redegiſſent,multis cæſis,ab urbis tergo ſoluere,in Italiamq; traijcere. Qui conſideratiùs ſe geſſere, partim in eo tumultu cæſi ſunt,partim letali uulnere ſaucij,nonnulli in latebris delituere. Illuceſcente die ciuitas Vnno militi in prædam conceſſa,rapinis incendioq; uaſtatur. Hæc ubi è ſententia euenere,in Iapygiam,Atilæ caſtra mota,ſaxoſam quidem regionem,gregibus tantùm uinoq; pollentem,ubi Senia in primis obſidetur,à Senonibus Gallis dicta,ac condita. E cuius conſpectu,in Italia quoq; Senogallia,ac Sena in Hetruria,eodē nomine prædita. Nam ex Gallis etiam Boij in Noricis,& Scordiſci in Myſia extitere,in funeſta nanq; illa peregrinatione ſua,multa oppida condidere. Similiter ex Illyris Antariatæ,Ardei & Dardani,& è Thracibus Triballi fuere,ſi qua Straboni danda eſt auctoritas. Seniam nulla munitione præſidioq; præditam ſtatim occupant,& diripiunt:pari calamitate Orthopliniam,Rhegium,Lepſicam,& Tarpſaticam afficiunt. Vicos inter arduos montes olim reconditos,uſquequaque diripiunt, incendio omnia abſumunt: uiri agreſtes aut cæſi,aut in ſeruitutem aſſerti: nulla ſenibus,quum inutiles forent,habita miſeratio. Ad Flauonam demum & Aluonam peruentum eſt,quæ Iſtriæ ſunt finitimæ, & iſtæ quoquè direptæ pariter & incenſæ. Nulla tunc fuit tam ſæua ab Vnnis exercitata crudelitas,quæ illorum rabiem explere potuerit. Corruit igitur Illyricæ Liburnicæq; gentis elata ſuperbia,quæ ſæpe antea,florente Imperio Romano,grauiter eſt attrita. Nam inter Arſiam ſyluā,Titiumq; amnē,per totum maris Adriatici littus effuſa,regnāte Teutana muliere,populationibus & rapinis non contēta,ius adhuc gentium maiore facinore,uiolare non erubuit. Quippe legatos populi Romani,qui ad coercenda eorū latrocinia uenerāt,& de his qui deliquerant,iure agebant,non gladio,ſed uictimarū more ſecuri percuſſit,cōbuſſit præfectos nauium:& in contemptū populi Romani,mulieris ultrò ſubiuit Imperium. Quare continuò ſenatus conſulto in Dalmaticam expeditionem Cn. Fuluius

Centimanus mittitur, qui tractum uniuerſum perdomuit. & ut cumulatiſsimis legatorum manes inferijs placaret, in principum Dalmatarum colla ſecures ſtrinxit. Iterum quum in bello Macedonico Perſes rex Illyricos pecunia conduxiſſet, ut Romanos à tergo diſtringerent, quia à fide populi Romani defecerant, ab Anitio prætore ſine mora ſubacti ſunt. Deletaq; Loſcordia, quæ caput gentis erat, ſtatim à cæteris facta deditio. Tale bellum antè finitum, quàm geri Romæ nunciatum. Tertio imperante Auguſto, quum ſyluarum occaſione, latrocinia Dalmatæ frequentius agerent, hos incenſa urbe Delucinio, ferè detruncauerat, poſt hæc Aſinius Pollio gregibus, armis agriſq; mulctauerat. Deinde Vibio perdomandos Auguſtus mandauit, qui ferum genus hominum, terram & aurum fodere coegit, Romano ærario obnoxium, ut gens auara in alienos uſus aurum parans, cumulatas auaritiæ pœnas lueret. Populata incenſaq; Dalmatia, uniuerſoq; Liburnico tractu, Vnni mox Iſtriam, peninſulæ more in longitudinem excurrentem inuadunt, atq; ne inferiore quidem urbium hominumq; præſtãtia pollentem. Latè in agros excurrunt, uicos populantur, caſtella multa diripiunt, ingentem prædam abigunt, innumeram agreſtium multitudinem captiuam abducunt, inutilem ætatem cędunt. Iſtria maritimis exornata urbibus tota miſcetur, quam ab Iſtro flumine in Adriam effluente, contra Padi oſtia, & à Danubio in Italiam diuertente, plerique falſò cognominarunt, & præſertim Cornelius Nepos, etiam Padi accola, quum nullus è Danubio fluuius in mare Adriaticum fluere uideatur. Hac duntaxat ratione decepti, quia non procul à Tergeſte, nauis Argo ſecundo flumine in mare deſcendit. Conſtat enim, nauim humeris alpina iuga traiectam, quo amne defluxerit. Argonautæ nanq; Iſtro, deinde Sauo, deinde Nauponto, cui ex ea cauſa nomen eſt inditum, inter Aemonam alpeſq; exoriẽti, liquidò ſubiere. Polam in primis, clariſsimam populi Romani coloniam, à Colchis olim conditam, deinde Iuliam appellatam, obſident. Indicto prælio, poſtero die oppugnare adoriuntur: pugna acerba committitur, qua perterriti oppidani, deditionem faciunt, ſubituri quæcunq; hoſti placuerit conditionem. Decuriones in foro obtruncati, cæteris data uenia. Vrbs demum antiquiſsima, ab his Colchis condita, qui aduerſus Medeam miſſi, uotiq; impotes, ac fugæ deſperatione ſolliciti, Græcorum lingua exulum, Colchorum uerò Polam ædificatam ciuitatem (ut Callimachus ait) appellauerunt, Vnnorum furore corruit. Ne Parentium quidem, cum Hæmonia immune relictum eſt, quando pari incendio abſumptum eſt, id oppidum à Romanis conditum. Omnes quoq; uiri, qui Phanaticũ ſinum, à uæſaniente tempeſtate dictum, accolunt (nunc Carnarium, à Carnis montibus nuncupatum) eodem tempore populati, mediterranea regio pariter incenſa eſt. Quin & Stridonis oppidum, à Gothis prius euerſum, quod in Dalmatiæ quondam, Pannoniæq; confinijs ſitum erat, diui Hieronymi reuerentia inſtauratum, ab Vnnis iterum incenſum eſt. Deinde ad Tergeſtam urbem feſtinatum, claram quidem coloniam Romanorum, centum & octoginta ſtadijs ab Aquileia remotam, quam paucis diebus expugnauit, diripuitq;. Punicum uino nobile caſtellum, traiecto Formione, cui nunc Ciſano nomen eſt, & Arſia flumine ad Natiſonem uſque diſcurrit, & pagos oppidaq; paſſim ferro igniq; deuaſtat. Mox ad Aquileiam, animis tali ſucceſſu adauctis, ab Vnnis properatum eſt, quum facilè ſe urbem capturos eſſe ſperarent, quia cæterarum more, præſidijs carere opinabantur. Neq; nouerant illam Tranſpadanarum urbium quondam fuiſſe primariam, à Romanis olim conditam, haud ſecus ac incumbentibus Barbaris impoſitam, quindecim milibus paſſuum à mari remotam, quam Alſa, Natiſo Tarruſq; præterfluunt. Ad eã olim aduerſo flumine, onerarijs nauibus obnauigare ſolebant, per Natiſonẽ amnem, plus ſtadijs ſexaginta, gentes ad Iſtrũ Illyricæ, ad hoc ſubuehebantur emporium, quibus mos erat, maritimas merces, uinum & oleum conuectare, illis contrà, mancipia, pecora, pelles. Extra Venetiæ fines in planitie ſita eſt, & ab ea flumine, ab Alpibus defluente diſterminatur, per quod ad urbem uſque Noreiam, ſtadijs circiter mille & ducentis ſubnauigari ſolet, ubi Cn. Carbo, collatis aduerſus Cimbros ſignis, re infecta

re infecta diſceſſit. Locus eſt, ut ait Strabo, ad purgandum aurum ſuapte natura nimis idoneus, ne minus quidem ad ferri fabricas. In ipſo quoq; ſinu templum Diomedis fuiſſe memorant, præſtantiſsimum cum amœniſsimo luco ædificium. Diomedis in Adriatico mari potentatum, non modò Diomedeæ teſtantur inſulæ, & quæ de Daunia gente, & quæ ad equeſtres agros memoriæ prodita ſunt, ſed inſignes, qui apud Venetos olim exhibebantur honores, quibus candidum illi equum immolare mos erat. Duo præterea quondam luci monſtrabantur, alter Iunoni Argiuæ, Dianæ Aetoliæ alter dicatus, in quibus feras referunt ita ſolitas manſueſcere, ut paſſim cerui cum lupis paſcerentur: canes hic damis & leporibus dicto citiùs reconciliari confabulantur. Præterea fama eſt, quendam in faciendis uadimonijs fuiſſe ſtudioſiſſimum, eoq; officio celebrem effectum, iocis hominum carpi admodum conſueuiſſe, eundem incidiſſe in uenatores, qui irretitum lupum haberent: ab his per iocum fuiſſe rogatum, an ne pro lupo ſponte ſe uadem ſtatuere uellet, ut illata ab eo damna perſolueret: quod ſi faceret, eos recipere, ſe continuò irretitam beſtiam dimiſſuros. Hunc pro lupo fideiuſſiſſe, emiſſum deinde lupum, ac maximum equarum armentum agitantem, nulla inuſtum nota, ad fideiuſſoris ſtabulum adduxiſſe. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inuſſiſſe, & ex hoc lupiferas appellaſſe, uelocitate magis quàm pulchritudine excellentes. Nomen & notam equarum, ſucceſſores generi ſeruaſſe: ex his nullam alienaſſe fœmellam, ut eis tantùm ſtirps ipſa perduraret, equinam hinc ſobolem pernicitatis miræ promanaſſe. Verùm ut ad ueriora perueniamus, imminēte bello Macedonico, bellum cum Iſtris initum, quippe qui coloniam Aquileiam deduci prohibebant. Et eodem anno in agro Gallorum Latina colonia deducta. Tunc florere Aquileia cœpit, quum Romani cum populis Danubij accolis bellum iniere. Ne illud quidem, ut Capitolinus ait, prætereundum eſt, Tanta contra Maximinos fide Aquileienſes pro ſenatu extitiſſe, ut quum ad ſagittas arcuum nerui emittendas deficerent, è mulierum crinibus eos inſtaurarent. Quin & in marmoreo lapide id legitur inciſum, Imperatorem Cæſarem Auguſtum, Aquileienſium reſtitutorem, & conditorem. Viam quoq; geminam, à porta uſque ad pontem, per tyrones iuuentutis nouæ Italiæ ſuæ, delectus poſterioris, longi temporis labe corruptam muniuit, atque reſtituit. Sed ad diuerticulum reuocetur oratio. Atila Aquileiam circummenſus, & magnitudinem urbis & munitionem admiratus, non modò tumultuaria oppugnatione, ſed ne diutina quidem obſidione facilè capi poſſe conſpicatur. Nam ubi in Italiam uentum eſt, Valentinianus maritimis ſuis urbibus ualida præſidia impoſuerat, Scythici furoris non ignarus. Aquileienſes quoq; ciues, ut expeditius ac tutius cum Barbaro hoſte pugnarent, liberos, fortunas, uxores, & inutilem etiam ætatem in proximas inſulas exegerant. Acerrima tandem obſidione, metropolis ipſa uexatur, contrà uerò nec quēquam facilè patitur appropinquare. Sæpe interdiu, quandoq; noctu ex urbe in caſtra fiebat eruptio, cęſiſq; complurimis clandeſtina receptui ſigna dabantur, ars arte ſæpius utrinque eludebatur. Neq; æquo animo ſuos temerè mori patiebatur Atila, patentem feracemq; priùs agrum populatur, uicos & montana caſtella ſuccendit. In Foroiulienſes, cognomine Tranſpadanos latè ac ſolita immanitate graſſatur, ne temerè quidem id ab Vnno factum, ut præſenti crudelitate oppidanorum animos conſternaret, & ad deditionem adigeret. Contrà illi liberis, uxoribus fortuniſq; leuati, neq; facilè commeatibus & præſidijs cariturі, ſuis freti uiribus benè ſperare, hoſtem animoſiùs expectare, iritare ſæpius, & dimicandi ultrò facere poteſtatem, tumultuario ſæpe prælio laceſſere, uigiles ſopitoſq; ex improuiſo aggredi, & ne mediocre quidem hoſti quandoq; inferre detrimentum. Neq; tamen ad hæc Atila quieſcere, uereri ſæpe, ac idcirco grauiter angi, ne in primo Italiæ propugnaculo uniuerſa eius opera eluderetur. Quare ad artem aſtutiamq; ſuam ſe quotidie euocare, excogitare quæcunq; expugnationi ſunt uſui, turres ligneas circumerigere, munire pluteis, materiam undiq; ad complendam foſſam cogere, ſæpe admotis circùm machinis mœnia tentare, neq; unquam ſine magna ſuorum cæde redire. Neque ui,

neq; adactis undique cuniculis,neq; quauis arte urbem capi poſſe ratus,fame duntaxat expugnare ſperabat. Ne quid aduerſo Natiſone à Romana claſſe ſubueheretur, aut à Carnis Noriciſq; deferretur,animum intendit,montium clauſtra occupantur, cuſtodiuntur oſtia fluuiorum,& omnes aditus obſtruuntur. Contrà nihilo ſecius Vnno prouidendum fuit,ne innumera multitudo,interceptis commeatibus, fame periret.Quare latiſsimè euagari cogebatur,& loca præſidio carentia longè diripere,nequa cibariorum inopia laboraret. Item ne,dum Aquileiæ obſidione remoratur,ocio torpeat exercitus,aut facta ſeditione ſoluatur,finitima interea oppida expugnat.Partem equitatus,& expeditos milites Tiliauentum amnem traijcere iubet,Concordiam perbreui occupat,diruitq;,ne contemnendam quidem populi Romani coloniam. Item Alcinum more Rauennæ in palude ſitum,& Opitergium uetuſti nominis oppidum euertit.Quæ quamuis poſtea inſtaurata fuerint,eodem tamen anno,quo Forum Popilij à Longobardis deleta fuiſſe legimus.Ex Alcini ruinis Tortellum ædificatur.Tauriſiani,Querni,Foretani,Cogienſes,Varciani pariter affliguntur.Tauriſium Silus amnis diuidit,à Venetorum paludibus uiginti milibus paſſuum ſanè remotum,Alcinum uerò tribus milibus.Senſim arctius tamen Aquileia obſidebatur, nam ubi caſtella multa ante portas,ac circumerecta ſunt,nemo ex urbe prodire,neq; inferre quicquam,aut efferre poterat,foſſa,egeſta terra completur.Iam ſub mœnibus conſtiterat hoſtis,& à mœnibus oppidani repellebantur.Secundus tunc annus agebatur,cum Carnis,Foroiulienſibus,cæteriſq; finitimis latè ſubactis deletiſq;,adhuc Aquileia obnixè reſtiterat.Illudq; omnibus certum erat,aut urbem tueri,aut cum ea pulcherrimè cedere,quoniam nihil Vnnorum ſeruitute miſerius reputabāt. Decem circiter hominū milia ſub urbe ceciderant,& nihil adhuc obeſſe potuere.Spem duntaxat in eo collocarant, ad extremum ita defatigare hoſtem, ut obſidionem deſerere cogeretur.Neq; ab Atila promiſſis ullis adduci potuere,ut ſeſe dederent,quibus non modò perſonarum fortunarumq; incolumitas,& immunitas uectigalium offerebatur,ſed unicum tantùm obſequij ſignum poſtulabatur.Obſtinatiùs ad hæc obſtare oppidani,qui uanam Scythicam fidem & clementiam,aliorum exemplo didicerant. In poſterum cum his Atila ſe benignius agere,captum qui fortè prodierit,ultrò reddere,muneribus quandoq; ſollicitare decuriones,& hortari,ut aliquam patriæ ac ſuorum rationem haberent:dicere præterea nullum ſibi ſubſidium,præterquàm ab hoſte ſperandum.Ad hæc illi aures obſtruere,nihil prætermittere,quæ ad propugnandam patriam pertinerent,cibaria uiritim diſtribuere,& ea quidem quàm parciſsimè, uitam pro ſalute patriæ pro nihilo ducere,& eo maximè,quando uxores,liberos & fortunas in Gradenſi inſula collocarant.Quum iam tertius elaberetur annus,diuerſus admodum Atila trahebatur, præſertim quum muſſitantes milites intelligeret,& ſeditionem inter uarias gentes facilè orituram nimium formidaret.Quin & plerique proceres de ſoluenda ad eum obſidione retulerunt,de qua nihil adhuc decernere uoluerat.Demum quum urbis mœnia luſtraret,proſpexit ciconias,quæ per domorum faſtigia nidos diſponere ſolent,ex urbe pullos educere,per pagorum culmina inſtaurare nidos,omnes certatim fugam capere.Captato extemplo augurio,ſuos princeps acciri iubet, Conſpicite (inquit) proceres,quàm dextra nobis auſpicia dij dederint, qui ne magna cœpta temerè deſeramus,per auſpicatiſsimas aues è cœlo nos admonent.Vrbem diu obſeſſam,iamiam interituram,ciconiæ ecce relinquunt:in quanta rerum omnium inopia uerſentur hoſtes,euidentiùs oſtendunt,caſuras arces,periculo imminente deſerunt,nobiſq; imminentem uictoriam portendunt.Proinde eſtote bono animo,commilitones, quoniam hæc una dies, quod triennium in graui obſidione præſtare non potuit,cumulatè rependet.Tuq; Mars pater,& inuictiſsime Hercules,cæteriq; dij,præſentia confirmate auſpicia,propiùs reſpicite gentem ueſtram, quam in flagellum populorum emigrare iuſſiſtis,à facinoroſiſq; nationibus pœnas exigere uoluiſtis. Ego autem ſi ope ueſtra in Romanos uictoriam continuabo,pro referenda gratia,tertiam exuuiarum partem uobis ipſe uoueo,Martiq; patri ex hoſtili ſanguine

li ſanguine opimam hecatomben me factorum eſſe recipio. His Atilæ uerbis ſic om
nium animi paſſim ſuccenſi ſunt, qui uictoriam dudum deſperarant, ut extremas cui
que uires ſe oſtenſurum certum eſſet. Dato ſubinde ſigno, machinas urbi admouent,
comparatis omnibus, quæ huic rei uſui forent, ita obſtinatis pugnam animis ineunt,
ut prius quàm in ſuam poteſtatem urbem redegerint, nunquam prælium deſerant.
Facto undique agmine, ita concurſum eſt, ut temeritatè potius, quàm prudentia freti
cunctationem nullam fecerint, donec mœnia conſcenderint. Oppidani indomita ho
ſtium audacia conſternati, ne tot quidem è propugnaculis deturbare poterant, quot
certatim pro ſe quiſq; ſubibant. Completa corruentium cadaueribus foſſa, & æqua-
to iam aggere, plus hinc animo & obſtinatione, quàm uiribus arteq; pugnatum, con
trà illinc metu & deſperatione certatum. Inſtat hic & illic Atila, ſuos hortatur, initam
iam uictoriam tranſigant, munera, coronasq; murales, & æterna ſtipendia pollice-
tur. Prædam omnem militibus offert opulentiſsimam, eam eſſe, alteramq; Romam
exclamat. Nunc cunctatiùs corripit agentes, nunc ſtrennuos & animoſos extollit, &
modò Imperatoris, modò militis, pro tempore ac loco gerit officium. Nihil eo die
prætermiſit, quod fortiſsimi ducis eſſe uideretur. Dum oppidanos iam laborare con-
ſpicatur, captam ubique urbem exclamat. Ipſe ſumpto clypeo, adiectis muro ſcalis,
conſcendere nititur: quod ubi à cæteris ſpectatum eſt, tantus in urbem ubique factus
eſt impetus, ut ultrà defendi nequiuerit. Rex à mœnibus prædam, cædem, incendium
& ruinam exclamat. In urbe & publico & priuato prælio res agitur, frementes hinc
uoces, miſerabiles illinc intonant ululatus. Aquileienſes ad unum cæſi omnes. Hos
pulcherrimè mori, uiliùs alios cernere erat, mortem plerique laceſſendo carpebant,
occurrebant fortiùs aliqui. Multi prædæ dulcedine allecti, dum per latebras incau-
tius euagantur, miſerrimè cæduntur. Mulieres quæ ſuperfuerant, captæ omnes, &
proſtitutæ ſunt, nulla honeſtatis, pudicitiæ, ætatis & clementiæ habita ratio. Ne ſe-
xui quidem aliquid indultum, diſtrahebantur paſſim uirgines, ingenuæq; matro-
næ, & pro hoſtis libidine uis cuiq; illata. Templa, uiæ, fora, item publicè priuatimq;
cædibus, furtis & rapinis omnia fœdari. Præ uirorum oculis uxores inceſtari, cædi
ante ora parentum immaniſsimè filij, infantis matribus erepti parietibus illidi. Vaſta
ri omnia ferro & igni, cruoris riuos paſſim agi, extincta miſericordia, planctis ac cæ-
uibus omnia miſceri. At una præſtantis pudicitiæ matrona commemoratur, quæ à
fœdo hoſte petita, dum in tecta fugit, ut eam tueretur, poſtquàm non alia uia, niſi
morte impollutum corpus ſeruare poſſe cognouit, è ſummis ædibus in ſubiectum
Natiſonem fluuium ultrò ſe præcipitem dedit. Inter diuas non immeritò referenda,
quando tam præclarum ſeruandę pudicitiæ, uniuerſæ poſteritati legauit exemplum.
Vrbem denique non prius reliquit, quàm anno ſalutis quadringenteſimo quinqua- 454
geſimoquarto, humi æquatam ferus Scytha proſpexit. Rem aliter geſtam plerique
tradiderunt, rebus Italis aſſentari potius, quàm ſcribere uera conati, utinam his arti-
bus immanitas Barbara fuiſſet eluſa. Dicunt enim Aquileienſes, fame ſæua laboran
tes ex triennij obſidione, hoc commento ſalutem ſibi inueniſſe, armatas per mœnia
ſtatuas, quæ cuſtodum ordinem mentirentur, ritè depoſuiſſe. Incautum hoſtem, pro-
ſpecta urbis munitione, ſe ignauiùs egiſſe, ſæpe ſtationes excubiasq; deſeruiſſe faſti-
ditum, ciues cum liberis, uxoribus & fortunis ex urbe clàm abijſſe, & in proximam
inſulam, quam Gradum dicunt, confugiſſe. Vnnum ſpe ſua fruſtratum, & illuſum,
ex ciconijs, quæ ſtatuas inſederant, cognouiſſe, occupatam mox urbem, deſertam in-
ueniſſe fabulantur. Vtinam id ueriùs, quàm calamitoſiùs aſſerere liceret. Euerſa A-
quileia, ita omnium Italorum animi conſternati ſunt, ut pro mœnibus hoſtem inſtare
reputarent, ac maximè Romani, qui non multo antè tempore direptam à Gothis ur-
bem acceperāt, & nunc immanitatem plus quàm Gothicam reformidabant. Quum
Aquileienſe excidium in ſenatu relatum eſt, omnes uſqueadeo exanimauit, ut uita
defunctis inuideretur, qui ex his malis diuina quadam commiſeratione prærepti ui-
derentur, uiuorum conditioni ultrò commiſerarentur, qui ad tam miſera tempora

reſeruati forent. Silentium cum gemitu ſingultuq; aliquandiu celebratum, Valentinianus Imperator, diſſimulato parum metu, ne cæterorum exemplo ſuo animos conſternaret, patres rogare ſententias cœpit. Pauci cenſuere, quando nemo præ dolore uerbum facere poterat. E ſenatus tandem conſulto, res diuina apud omnia puluinaria, item iuſticium, ſupplicationes, ac luſtrum indicitur. Et quum ſuperiore anno terræmotus aſſidui, & cometæ fuerint, item multa loca de cœlo tacta, uariaq; portenta, expiandam urbem decreuere, præterea delectum per Italiam paſſim habendum, & ingentes copiarum apparatus. Dimiſſo ſenatu, matronæ in forum prodeunt, patriæ, liberis, focis & aris proſpiciendum eſſe uociferantur. Suam & Aquileienſium calamitatem deplorant, ornamenta offerunt, & Barbaris occurrendum exclamant. In urbe ubique fluctuatur, & diſcurritur: tumultus ingens, & planctus exoritur. Ex patribus multi, qui de religione benè ſenſerant, Leonem pontificem maximum adeunt, quem ſanctiſsimũ uirum eſſe norant, ei Romanam ſalutem profuſis lachrymis commendant, ac ſimul obteſtantur, ut imminens Italis exitium deprecetur, ne ue nutanti Eccleſiæ, Imperioq; Romano deſit. In prophana Italorum facinora, præſentium malorum cauſas reijciebat Pontifex. Diuinam iram, purgatis mentibus, & orthodoxa fide placandam. Ieſum Chriſtum optimum maximum, pijs animis nunquam defuturum aſſeuerabat. Vniuerſa pariter fluctuabat Italia, & multi non modò Romani, ſed uarij Italiæ populi, ſi quò potuiſſent, ultrò emigraſſent: at hinc ab Vnnis, à Vandalis illinc, iſthinc à Gothis inhibebantur. Senatus tamen conſultum omnes præſtare conantur. Dum Aquileienſi obſidione remoratus eſt hoſtis, Foroiulienſes & Carni, & uniuerſa ferè Venetia, Patauium uſque ac Vicentiam, populata paſſim & incenſa eſt. Venetici ſinus accolæ, ut in tanta trepidatione propriæ ſaluti conſulerent, in proximas paludum inſulas, quas confluentia flumina complent, emigrarunt, & præſertim Patauini quidam proceres, in inſulam, cui poſtea Riuo alto nomen eſt inditum. Quin & maxima Patauini agri multitudo, in foſſam Clodiam, Medoacum, Albiolamq; confluxit. Quod finitimorum exemplo factum eſt, quippe ex Aquileia ad Gradatas aquas, non procul à continenti remotas, è Concordia Capreolas, ex Alcino in ſex propinquas inter ſe inſulas, ea tempeſtate emigratum eſt. Quas à portarum amiſſæ ciuitatis nominibus, Torcellum, Maiorbium, Burianum, Maurianum, Conſtantiacum, & Amianum appellauere. Tuta nanque confugia paluſtres inſulæ, ex congeſto influentium amnium limo confectæ, alternoq; maris æſtu confirmatæ, neq; multum inter ſe diſtantes, conuenis præbuere. Vnnici ad hæc incendij reliquiæ confugere, quæ circumfrementem adhuc hoſtem perhorrebant. A principio è paluſtri materia, profugorum multitudo caſas facere, uictum piſcatura quæritare. Ichthyophagum ritu uiuere, quæque tumultuoſius agere, terram perinde ac perniciſiſsimam nouercam deteſtari. Poſt Gothorum eruptionem Vnnos perpeti, inſtare ſubinde alias Barbarorum eruptiones. Quare ex hac profuga miſeraq; gente, Venetorum conflata ciuitas, è paruo principio, tanta ſumpſit incrementa, ut nunc mole ſua laboret. Ab anno ſalutis quadringenteſimo quinquageſimoquarto, urbs præpotens & opulentiſsima ſumpſit initium, quæ niſi Atilam circumſtantium urbium euerſorem habuiſſet, nullum adhuc ortum inueniſſet, è multarum nanq; ciuitatum excidio, mutato fato nimis effloruit. Ex Aquileiæ, Concordiæ, Alcini, Paduæ Opitergij montis, Silicis, Heracliæ, Aquilij, Gradus, Capreolarum, & Laureti reliquijs planè conſtat. Et quum non parua ex parte, è Romano ſanguine conſtet, tantùm è priſca Romanorum nobilitate refert, ut citra inuidiam cæteris iure poſſit anteferri. Cui nullum reformidare fas eſt excidium, niſi aut inteſtinis factionibus, cæteræ'ue Italiæ coniuratione uexetur, aut Vnnorum bello, quo quondam ſumpſit initium, eodem ſanè ſibi quærat excidium. Quibus quidem malis, ſi rectè proſpicere poterit, nemini profectò addubitandum eſt, quin eorum imperium ad orbis uſque finem ſit omnino perduraturum. Sed de his hactenus. Ad Paduam ferus hoſtis caſtra mouit, urbis nomine perculſus, quam etſi minutiſsimam eſſe noſſet, tamen commeatuum inopia laboraturam,

quando

quando eius agrum triennio diripuerat, diu reſiſtere non poſſe ſperabat. Neq; etiam ignorabat, relicta tantùm ualidiſsima iuuentute, cæteros imbelles cum ſacris & fortunis, paluſtres inſulas occupaſſe, ut hoc tantùm effugio, ab Vnnica ſe feritate redimerent. Vrbs tandem celebris & uetuſta obſidetur, à Troianis & Henetis, Antenore duce condita, populo quondam Romano fidiſsima ſemper habita: nam in difficillimis reipublicæ temporibus, pecunia ſemper & armis iuuit. Et quum noui populi in colonias deducerentur, non eo quo cæteræ modo, Paduam eſt deducta colonia. Siquidem Paduanis ius Latij datum eſt, quo in comitijs Romæ ſuffragia reddere licebat. Tyberij tempore, quingenti equeſtris ordinis uiri in ea cenſi ſunt, antiquis uerò annis, centum & uiginti militum milia miſiſſe conſtat. Quanta uirorum probitate & artium bonitate floruerit, magnitudo quum aliarum rerum, maximo apparatu Romam miſſarum, tum uerò pannorum & ueſtimentorum uaria mercatura declarat. Vetuſtiſsima quoq; Iouis æde celebrata, cui ſpolia de Cleomenis Lacedæmonij uictoria Patauium relata, affixa fuere, quam ibi fuiſſe putant, ubi nunc ſuperbiſsimum diuæ Iuſtinæ templum, ut lithoſtrata quotidie ibi inuenta teſtantur, intuemur. Ne minus quidem hæc uiris fortunata cenſetur, quando Titum Liuium, Romanæ hiſtoriæ parẽtem, item Voluſium, Stellam, & Flaccum poetam præſtantiſsimum genuit. Agro prædita feraciſsimo, quam montes uinetis oliuetisq; conſiti, & præſertim Euganei, quæ præſtantia uina proferunt, circumſpectant. Et quando Romanorum colonia fuit, tantum Romanæ nobilitatis & gloriæ retulit, ut cum florentiſsima quaq; Italiæ ciuitate conferri poſſet. Quod eo magis Atilæ animum iritabat, ut tanta urbe potiretur, quoniam alteram Romam ſibi expugnare uidebatur. Quum paucis acri obſidione diebus eam uexaſſet, oppidani fame adacti, ut ſaluti conſulerent, ſeſe Vnno dedidere. At is urbe potitus, quando ſe Dei flagellum eſſe reputabat, nullam fœderis rationem habuit. Vrbem cum exercitu ingreſſus, cuncta hoſtili more populatur, & incendit, curiam & theatra diruit, atria quæq; cum templis ſuperbiſsima ſubuertit, in uiros reliquasq; fœminas pari feritate ſæuitur, præda quoq; ingens exportata. Euerſa tunc Padua, ſcriptores cæteri, qui multo elegantiùs iſta ſcripſere, Vicentiam, Veronam, Mediolanum, & Ticinum, quam Papiam dicimus, Scythica caſtra mota eſſe, & per Trãſpadanam ſemper regionem iter factum. Poſt hæc ad Mincium amnem ſtatiua habita, ut inter amicos, an ne rectà Romam contenderet, ſanè decerneret. Contrà Vngarici annales referunt, qui ut maiorem ſibi gloriam uendicent, dum Atilam ſui regni autorem extollunt, Rauennam, Ferrariam nondum exiſtentem, quum pleriſque Ciſalpinæ Galliæ oppidis, Patauino exitio adiecere. Ad gloriam Atilæ, nobilitatem urbis nimium pertinere reputabant, quippe quam à Theſſalis Græci conditam fuiſſe perhibent. Qui quum Tuſcorum iniurias tolerare non poſſent, ex Vmbris quoſdam ultrò populos aſſumpſere, qui ædificatam urbem incolerent, ipſi uerò ſedes patrias rediere, ex noſtris aliqui Sabinorum oppidum è Liuij dicto fuiſſe conijciunt. Hanc Tyberius Imperator, ut in porta aurea ſculptum eſt, muro cinxit. Ferunt ergo Vngari, ea tempeſtate Ioannem urbis antiſtitem, fuiſſe Ariana perfidia infectum, & Apoſtolicæ ſedis hoſtem pronunciatum, cui aqua & igni fuerat interdictum. Qui ſe pontificem cum duodecim cardinalibus Romano more ſtatuerat, & ad ſuſtentandam dignitatem multũ ſibi auri fortè congeſſerat. Hunc etiam infulatum, pontificio habitu cultum, cum uniuerſo collegio ſacerdotum aduentanti Atilæ occurriſſe, procidiſſe ad pedes hoſtis, & patriæ ruinam fuiſſe deprecatum, gratum detuliſſe obſequium, & populum eius imperata facturum promiſiſſe. Deinde monuiſſe regem, ut opinionem in fide ſuam ultrò ſectaretur, & in cæteros Chriſtianos irrueret: quod ſi faceret, ſe talem operam daturum, ut ſine ullo periculo Italiam pariter & Aphricam ſubiugaret. Ad hæc Atilam magis imperij ſpe, quàm fidei gratia exoratum, reſpondiſſe, Nefas eſſe humillimè ſupplicantibus non ignoſcere, neq; dedecere, potentem uirum humanitatis, ut res poſtulat, habere rationem. Quando ab homine nil humani foret alienum, at in tempore humanitatis & dignitatis ſimul

habendam

habendam eſſe rationem, quia altera ſine altera pro ſeruãdo decore, conſiderari non poteſt. Proinde ut utriuſque & rei & dignitati conſulatur, ſe oblata deditione ita contentum, ut calcanda portarum oſtia in limine deponantur, honorificus ac tutus ſibi ſuoq; exercitui aditus pateat, aliter nunquam deditionem admiſſurum. Rauennates quamcunq; conditionem ille detuliſſet, ne dum iſtam (ne omnes perditum irent) lubentiſsime accepiſſe, crates factos continuò, ferreosq; poſtes humi ac in limine depoſuiſſe, liberum cum maxima humilitatis ac fidei oſtentatione feciſſe aditum. Exercitum per mediam urbem ſine alicuius detrimento traieciſſe, ipſum pro arbitratu ſuo in urbe permanſiſſe, mox Flaminiæ partem, & Ferrariam cum Liguria inuaſiſſe. Quod apud cæteros inuenire non potui, de Rauenna nihil dixerim, quando Ioannem nominat hæreſiarcham, ex nomine aliquid oritur coniecturæ. De Ferraria & Liguria nihil affirmarim, quia Ferraria non modò non erat oppidum, ſed ne pagus quidem, et Vnnos in Liguria nil legerim fuiſſe demolitos. Ticinum & Mediolanum uſque, furor ille graſſatus eſt. Cæteri uerò ſcriptores, poſt captam Paduam, non Rauennam, ſed Vicentiam & Veronam Atilam obſediſſe ſcribunt, quibus auctoritate magis credere cogimur. Vicentia nanque ad Meduacum amnem ſita, à Gallis unà cũ Mediolano, Brixia & Verona cõdita, qui urbem Romam ceperunt, Palæmone grãmatico inſignis. Meduacum nunc Bachilionem appellamus. Trans Meduacum Vnni poſuere caſtra, quibus perterriti Vicentini deditionem poſt triduum fecere, quam & ſi fecerunt, nihil tamen ea profeciſſe uiſi ſunt, hoſtili nanq; more, non modò ſpoliati, uerumetiam & immaniter cæſi, pulcherrima quæq; ædificia ſubuerſa. Mox ad Atheſim uſque diſcurſum, obſeſſaq; Verona urbs clariſsima, & Gallorum quoq; ædificium, nobiliſsimo adhuc theatro illuſtris, quod præterquàm Romano, nullis alijs cedere audet. Item uiris fortunata doctiſsimis, Aemylio Macro, Catullo, & utroque Plinio, cui tantum debet Latina poſteritas. Hæc ciuitas, ubi neq; profuturam deditionem eſſe, neq; aliò tutiùs confugere poſſe, quàm ſe urbe tueri arbitratur, Barbaricum tandem furorem experiri, & in patriæ defenſione fortiter cadere maluit, quàm deſertis focis et aris palantes fugere, inter fugiendumq; per agrum et pagos, pecorum more trucidari. Vrbem pro uirili parte iamdiu muniuerant, quod eo ſtudioſiùs fecere Veronenſes, quo pernicioſiſsimum magis appropinquabat exitium. Commeatus undiq; conuexerant, ut ingentem hoſtium multitudinem mora ac fame conficerent: ſed poſtquàm ter quaterue oppugnari cœpere, & pugna quidẽ perpetua, facti mox pœnitentia ſubit. Nam murorum laxitate, & multorum fuga, qui in tanto tumultu urbi ſe ſubtraxerant, maximis Vnnorum uiribus obſtare non poterant. At quando imminentem mortem ſibi propoſuerant, nil noui accidere poterat, quod conſeruaret incautos, inter obſidendum & excurſionibus nihil remiſſum. Longè lateq; populatur ager, incenduntur pagi, præda ingens ex Alpibus Rhœticisq; montibus agitur. Mantuanus & Cremonenſis ager paſſim diripitur, ad mœnia uſq; diſcurſatur. Mantuani paludibus ſe tuentur, Cremonenſes miſeriùs agunt. Traiecto Mincio, Cremonenſes & Cenomanos pari modo ſollicitant. Brixiani munitionem urbis ſtudioſiùs curant, hoſtem quotidie portis inſultantem, & inter Padum Alpesq; diffuſum proſpiciunt, & perhorrent. A Veronenſibus pendent omnes, qui ſi reſtiterint, pari ſe fortitudine propugnare non diffidunt. At illi poſtquàm ſe fruſtra ob rerum inopiam obſidionem ſoluendam ſperare conſiderant, de facienda deditione decernunt: fit ſenatus conſultum, ut per legatos ab Atila pacem cum uenia petant, quacunq; pacem dederit, conditione mercentur, & accipiant. Poſtero die oratores miſſi redeunt, nihil præter ciuium incolumitatem ab Atila implorare potuiſſe. Tertiam prædæ partem eum referũt Marti, ac Herculi parenti optimo uouiſſe, reliquam promiſiſſe militibus, neq; tantam gẽtium multitudinem ſine præda poſſe uiuere, urbem cum ciuibus intactam præſtiturum. Dedunt ſe ciues, patefactis portis Vnnum cum exercitu excipiunt, qui ubi in medio foro conſtitit, prædam (præter eam quã uouerat) omnẽ militi conceſſit. Ad rapinas pro ſe quiſque ſe conuertit, cum fortunis uirgines ingenuæq; matronæ

rapiuntur,

rapiuntur, fruſtra promiſſorum obſeruantia poſtulatur. Dum uiri uxores cum liberis à raptu uindicare conantur, Scythicam in ſe feritatem iritare occœpere: at ubi in eos arma conuerſa ſunt, tot in eo furore trucidati ſunt, ut mediocris pars euaſerit. Argentea & aurea, gemmataq; deorum ſimulachra, uaſa & ornamenta cætera, paſſim direpta, multa ædificia incenſa ſunt. Theatro pepercere, operis nobilitate placati. Quum fumantem Veronam Mantua Cremonaq; proſpiceret, quarum altera ab Hetruſcis condita, altera uetus Romanorum colonia fuerat, ingenti utraq; trepidatione quatiebatur. Brixiam tamen caſtra mota ſunt, & Cenomani longè lateq; populati, abacta cum hominibus pecora promiſcuè cædebantur. Iam ingenti præda oneratus erat Vnnus, tot nobilium urbium exuuijs ditatus, dum ea oppugnatur. Bergomenſium ager infeſtatur, diripitur, & incenditur. Bergomum cum Brixia à Gallis conditum eſt (ut uult Trogus) qui Romam occuparunt. Aliter ſenſiſſe uiſus eſt Cato, quippe qui ex Orombinorum ſtirpe, Bergomum & Comum promanaſſe tradidit. Cornelius Alexander, eam gentem coniectura nominis, Græcam fuiſſe affirmat, utpote cui à montium accolatu nomen eſt inditum. Cæcilius quoquè poeta, Comenſis fuit. Deinde Comum, colonia fuit mediocris, ſed Pompeius Strabo, Cn. Pompeij pater in eam colonos reſtituit, quam incumbentes Rhœti latè uaſtauerant. Cn. Scipio tria hominum milia inſuper adiecit, diuus deniq; Cæſar, quinque inquilinorum milia ad inhabitandum deduxit. Ex his quingenti illuſtriſsimi fuere Græci, quos ciuitate donatos, in habitatorum numero deſcripſit: neq; ibidem domicilium habuere, ſed relicto nomine oppido nouo, Comenſes oppidanos uocauere. Huic quum finitimus ſit Larius lacus, ab Ada fluuio auctus, miram piſcium ubertatem oppido affert. Omnes igitur Comenſes & Bergomates, uno tempore ab Vnnis infeſtati. Sed Brixia cum Bergamo in deditionem accepta, uno eodemq; tempore populatur, & incenditur. Poſt hæc Mediolanum, urbs populoſiſsima, non minus opulentia & uetuſtate, quàm omniū artium uarietate conſpicua, Vnnos allexit. Hæc, ut Græci memorant, quamuis non modò quondam Inſubrium, uerumetiam adauctis deinde rebus, totius Galliæ metropolis eſt habita, uicum tamen à principio fuiſſe aiunt. Multi nanq; populi, qui priſcis temporibus, ex ulteriore Gallia in Italiam emigrarunt, nobiliſsimarum urbium feruntur auctores, ſi Catonis auctoritatem iure obſeruauerimus. E Gallijs enim Tranſalpinis profecti Vertamacori Vocontiorum Nouariam condidere, Leui ac Marici Ticinum, laudemq; Pompeij, Cenomani Comum, Bergomum & Liginiforum. Iiſdem quoquè temporibus Boij, Padi, ac Rheni fuere accolæ. Sed multo pòſt tempore à Romanis eiecti, circum iacentes Iſtro locos cum Tauriſcis habitarunt, bellumq; aduerſus Dacos, ad interitum uſque geſſere. Inſubres deniq; Mediolanum ædificarunt, & optimis uſque adeo auſpicijs, ut in hodiernum uſq; diem, totius Galliæ principum regia, & metropolis eſſe uideatur. Quam aliqui parum doctè, quia in medio amnium Padi, Adæ, Ticini & Vmbronis ſita ſit, nomen hoc ſortitam fuiſſe reputarunt, Inſubres nanq; à principio, quum è Gallia Tranſalpina prodierint, patrium ſecum adduxere nomen. Multæ hoc urbes in Gallia nomine dictæ ſunt. Vnum in Gallia Lugdunenſi Mediolanum eſt, in Aquitania ad Oceani littus alterum, tertium ultra Rhenum à Gallis quoq; conditum, Phryſiiſq; finitimum, quartum in Aſia nulli fluuio proximum. Et ne per alia euagemur, hoc cæterorum præſtantiſsimum in Tranſpadana regione ſitum, quod primò ab Inſubribus conditum, deinde à Gallis, qui duce Brenno in Italiam eruperunt, urbemq; Romam cepere, mirificè adauctum, uel ex pagis in urbem redactum eſt. Vniuerſam à primo regionem Inſubres incolebant, qui è Tranſalpinis prodiere, & quum Alpium accolæ forent, animorum ferocia, & ſtatura plus quàm humana præſtabant: in primo congreſſu uehementiſsimi, mox ubi prælio incaluerant, niuium more laxabantur, & abibant in ſudorem. In Romanos arma ſumere auſi, Britomaro duce, ſe non prius balthea ſoluturos, quàm Capitolium aſcendiſſent, ſponte iurauerant. Quos ubi Aemylius ſuperauit, ut iuramenta præſtarent, captiuos Romam duxit, ductosq; in Capitolium

ſubinde

ſubinde diſtinxit. Redintegrato cum Romanis bello, Ariouiſto duce, ex hoſtium exuuijs ſuo Marti torquem aureum uouere, ſed Capitolinus Iupiter eorum uotum intercepit, quandoquidem Flaminius de torquibus eorum, aureum Ioui trophæum erexit. Viridomaro rege, Vulcano quoq; Romana arma uouerant, ſed fruſtrata eos uota aliò cecidere, cæſo nanq; rege, Marcellus, tertius poſt Romulum, Feretrio Ioui opima ſpolia retulit. Inſubres igitur, anno ab Vrbe condita quadringenteſimo ſexageſimo, in ditionem populi Romani peruenere. In eorum agro Mago frater Hannibalis uulneratus eſt, & in Corſica obijt, dum in Aphricam, per legatos reuocatus, nauigare contendit. L. Furius prætor Romanus, Inſubres rebellantes, & Hamilcarem Pœnum in ea parte bellum molientem acie uicit. Cæſoq; Hamilcare, trigintaſex hominum milia in eo prælio deſiderata. Cornelius Cethegus conſul, Gallos Inſubres fudit, fugauitq;. Paulo pòſt L. Furius Purpureo, & Cl. Marcellus, Boios & Inſubres ſuperarunt, Marcellusq; clarum de his triumphum egit. Deinde Mediolanum per annos circiter quingentos pacatiſsimum fuiſſe ferunt, & uſque adeo floruiſſe, ut eam urbem Romani ſæpe principes, quoad per occupationes licebat, inhabitarint. Statium Cæcilium, clariſsimum comœdiarū ſcriptorem, & contubernalem Ennij, Inſubrem fuiſſe, auctor eſt Euſebius. Quum igitur per tot ſecula Mediolanenſes illuſtres eſſent habiti, eo magis Vnnorum animos incendebant, quo nobilitate ac opibus præſtantiores eſſent. Exiſtimabat nanq; Atila, expugnato Mediolano, quod Gallicæ gentis caput erat, cætera ſe facilè conſequuturum, atq; non minus inde laudis relaturum, quàm ſi Romam urbem occupaſſet, Gothorum manibus exinanitam. Motis repente caſtris Inſubres inuadit, ampliſsimamq; urbem acerrima obſidione circumuenit. Luſtrato urbis ambitu ac tractu, & laxitate ſuburbiorum, ſe continuò eam ciuitatem inueniſſe cognouit, quæ uniuerſum ad obſidendum facilè Scytharum laſſaret exercitum. Rei magnitudinem admiratus, remiſſiùs cum Mediolanenſibus agere cœpit. Nam munitiſsimam frequentiſsimamq; urbem, uiribus facilè capere non poſſe intelligebat, & fame eam ſine communi malo conficere non poterat. Populata nanq; regione Tranſpadana, ſæua annonæ caritate tota Gallia laborare cœperat, quare ibi non diutius eſſe, ſed caſtra ſæpe regionatim mutare cogebatur hoſtis, ne ingruente fame abſumeretur exercitus. Quin & ab inuadenda Liguria, non tam locorum aſperitas, quàm inopia commeatuum remorabatur. Itaq; Mediolanenſes per præconem alloquitur, & hortatur, ſponte ſeſe dedant, quod ſi fecerint, perhumanū eos dominū inuenturos pollicetur. Mediolanenſes quid agerent, haud facilè decernebant, aliorum exempla ab omni conditione deterrebant, nulla ab hoſte fœdera ſeruari, rumor erat. Et longa populum frequentiſsimum obſidione, ad diram famem redigi poſſe non ignorabant, aliqua tamen in deditione uitæ ſpes inerat, quæ ad patres relata, ſenatus repentè conſulto affirmatur. Poſtero die ad Atilam legatos mittunt, qui ſenatus populiq; autoritate deditionem, ut clementiorem hoſtem inueniant, honorificentiſſimis uerbis faciunt. Quam poſtulaſti urbem, obſequiumq; noſtrum, rex Atila, ecce ſponte deferimus, quando te ampliſsimum terrarum dominatorem, & terrorem gentium, diuino numine creatum intelleximus. Repugnantia cuncta proteris, ſuperbos deprimis, & difficillima quæque ſuperas. Cedunt Atilæ omnia, & eò redacti ſunt potentatus humani, ut beatus hac tempeſtate is dici queat, qui à tanto hoſte ad faciendam deditionem exhortetur. Si tibi omnia iubente fato cedunt, cedent quoquè Mediolanenſes, & ſponte ſe dedent. Quod non modò neceſſitate imperante, ſed impellente ſtudio faciunt, ne deſtinatam è cœlo tibi gloriam remorentur, ne'ue iuſtum mox exitium ſubeant, pertinaciæq; debitas pœnas expendant. Extremæ nanq; temeritatis & ſtultitiæ eſt, diuino nutui reluctari, factaq; intercipere, & præſertim tua, quæ uel inconſideratiſsimo cuique nota eſſe debent. Illyricum, Myſias, Thraciam, Macedoniam & Achaiam diripuiſti, Rhœtos & Noricos ſpoliaſti. Germaniam cum uniuerſa Gallia igni ferroq; uaſtaſti, munitiſsimas Adriatici maris urbes euertiſti. Iſtria, Venetia, & uniuerſa ferè Tranſpadana Gallia populata, fumat adhuc. Cæteri Itali præ

tanta

tanta trepidatione, cæterorum exemplo deterriti, de relinquenda Italia decreuiſſent, niſi ſupero inferoq́ꝫ mari, ac montium circumſeptu occluderentur. Proinde ne uictoriæ tuæ deeſſe uideamur, ſenatus populiq́ꝫ Mediolanenſis nomine, urbem, homines, & fortunas ultrò dedimus. Et admodum erubeſcimus, quòd ueluti dominus pientiſsimus iam futurus, nos officio præueniſti, & uti amicos, ne ſeueritatem tuam experiremur, monuiſti, ut deditionem continuò faceremus. Quare gratias maieſtati tuæ ſemper habebimus, ſupplicantes quanto poſſumus affectu, quando de uoluntate tua non ueremur, ut edicto milites cædibus, rapinis, cæteraq́ꝫ ui inhibeantur, focis & aris parcant, inuiolatamq́ꝫ matronarum ac uirginum pudicitiam ſeruent. Quod ſi maieſtatem tuam exorabimus, nunquam officio meritisq́ꝫ uincemur. Non modò præſentis, uerumetiam abſentis tui imperium ſummo ſtudio uiribusq́ꝫ tuebimur, & in utraque fortuna tam gratum tibi ſemper obſequium præſtabimus, ut pro peculiaribus ſocijs nos habendos eſſe cenſueris. Neq́ꝫ plus fidei in Vnnis, quàm Mediolanenſibus planè reperies. Ne maieſtatem quidem tuam dedecebit, Mediolani regiam ſtatuere, quam fœcundiſsimam omnium artium officinam omnes iure nuncuparint. Atque fidem noſtram expertus, non minus hanc, quàm Sicambriam amabis, & excolendam eſſe reputabis. Quamobrem urbem tibi deditiſsimam, maieſtati tuæ non indecorem futuram, cum optimis auſpicijs exoptatus adi. Accipe bono animo Ciſalpinæ Galliæ regnum, metropolimq́ꝫ dextro pede ingredere, non plus diuino, quàm noſtro iudicio nunc oblatam. Quam ut tanquam regiam patriamq́ꝫ ſedem tractes, quando in tua manu omnia collocamus, iterum iterumq́ꝫ deuotiſsimè ſupplicamus.

Perorātibus legatis, diuerſus Atila trahebatur, utrum potius faceret, an ſuauiſsimis uerbis placatus, cum ciuibus benigniùs ageret, an uerba daret, urbē mox aditam populaturus. Quum rerum opulentia, ab omni regem humanitate diuerteret, perfidia pudorem ſuſcitabat, ſtudioſaq́ꝫ liberaq́ꝫ deditio, ab omni fraude uindicare conatur. Tandem dum pudori ac utilitati ſuæ conſulit, libenti animo, hilariq́ꝫ uultu deditionem factam ſe accipere oſtendit, ciuitatem cum fortunis incolumem præſtiturū pollicetur, nil præter ius imperij à Mediolanenſibus unquam petiturum. Expeditionem ſuam, imperandi & non populandi gratia fieri, ſeq́ꝫ gloriæ, & non prædæ cauſa militare ſignificat. quorum alterum latronis, imperatoris contrà glorioſi eſt alterum. Rapinas, cædes, & incendia in obſtinatos & rebelles, iure quandoq́ꝫ permitti. Proinde omnes bono animo eſſe iubet, ſpe ſimul & promiſſis onerat, indulgentiſsimum eis dominum futurum aſſeuerans. Legati cum lętitia dimittuntur, omnia urbi tuta ac integra fore nunciant. In ſequenti die portas aperiunt, grato Vnnos animo excepturi. Princeps ſingulari pompa ingreditur urbem, exercitus longiſsimo agmine per urbem tranſiit, in caſtris noctem ex edicto acturus, ne qua primo impetu uis cuiquam inferretur. Centuriones tantùm, & præfecti cum ueteranis, & cohortibus prætorianis, præ tutela principis in urbe permiſſi, totus ille dies in pompa tranſuectationis actus eſt. Poſtero uerò cum decurionibus Atila urbem luſtrat, pulchritudinem ac ædificia admiratur. Templum Iouis longa religione celeberrimum perreuerenter adit, ibiq́ꝫ Ioui Martiq́ꝫ ritè litauit, omnia artium genera circumſpectat, & obſtupeſcit, atque ex his facultatum magnitudinem conijcit. Reuerſus in arcem auaricia nimia æſtuare cœpit, ſecum cogitans, non ad exornandam, ſed delendam Italiam ueniſſe, imperium ſibi in Pannonia ſtatuiſſe, hac tantùm urbe totum exercitum ditari poſſe, immo Mediolanenſiū uires ſibi formidoloſę uidebantur. Quare dum ſe in ſequenti die exercitum recēſere uelle diſſimulat, clàm per præfectos legionum, & qui in urbe pernoctauerant, agit, ut diſpoſitis per urbem ſtationibus, futura nocte incendia moliantur, ciues inuadant, & omnia populentur. Quod ubi fieri cœptum eſt, acerrimè tota nocte pugnatum eſt, primores urbis impoſitis è domo præſidijs ſe tuebantur, atria multa fuerant nobiliſsimæ cuiuſq́ꝫ inſtar arcis. Aſt ubi dies illuxit, quum plebeij paſſim direpti cæderentur, & in multis locis incendia ſæuirent, tandem decuriones omnes capti, partim cæſi, partim benigniorem hoſtem nacti, magna ſe pecunia redemerunt.

runt. Raptæ cum matronis uirgines. Et quamuis in fortunas & decuriones ſæuitum eſt, illuceſcente die aliquanto remiſſiùs actum eſt, cædibus & incendijs ex edicto finis illatus. Multæ ingenuæ mulieres uiris redditæ, populus aduectis commeatibus, aliquantulũ ex illatis calamitatibus reſpirauit. Vrbs quamuis grauiter eſſet afflicta, non extremo tamen abſumpta eſt incendio. Atila ſe per edictum excuſauit, id ſe inuito ac inſcio factum, libidinem tantæ multitudinis, & cupiditatem haudquaquam facilè contineri poſſe. Dum hæc Mediolani aguntur, interea Ticinum mandat obſideri, agrum diripi, & finitima quæque uaſtari. Eam nanque urbem haud parui momenti eſſe nouerat, quam nunc Papiam dicimus, à præfluente amne nominatã: quanquam Plinius à Lenis & Maricijs (ut paulo ſuprà ſcripſimus) conditam eſſe tradidit, qui Tranſalpini quoq; populi fuere. Nonnulli tamen, quo tempore Hannibal in Italiam uenit, eam nondum fuiſſe, ex Liuij ſcriptis planè conijciunt. Nam quum Scipio Padum traiecit, & ad Ticinum amnem caſtra mouit, & quum utrinque accenſi militum animi forent, Romaniq; ponte Ticinum iunxiſſent, tunc ſi Papia Ticinum fuiſſet, aliquam de urbe Liuius mentionem feciſſet, neq; Romani pontem feciſſent, neq; facto caſtellum impoſuiſſent. Nunc ſub Sphorciadum imperio florentiſsimam eſſe conſpicimus, camq; præ cęteris arx nobiliſsima, Carthuſienſium baſilica inſano ſumptu facta, literarumq; gymnaſium mirificè nunc excolit. Atila Mediolanenſium præda onuſtus, Ticinum cum reliqua parte equitatus ſubinde conceſſit, ad Padi præfluenta ſitum, duodecim milibus paſſuum à Mediolanenſi urbe remotum. Ticinienſeq; parem fortunam ſubituri, in tanta rerum omnium perturbatione, quid potiſsimùm agerent, neſciebant. Vrbem puſillanimitatis infamia deſerere noluerant, facultates cũ uxoribus ac liberis quò potiſsimùm mitterent, ignorantes, honeſtius ac tutius in urbe manere, & tueri patriam reputarunt. Neq; ullus eis locus ſuccurrebat, qui propria ſede tutior eſſe uideretur, quum agrum ac pagos crudeliter ab Vnnis circumdiripi, incendio prædiſq; uaſtari proſpiciunt, indignatione ſimul & deſperatione obdurati, poſtulatam ab hoſte deditionem abnegant. Rati admodum eſſe indignum, prius quàm de deditione agatur, ſuburbana cum agro uniuerſo immaniter diripi, homines cum pecoribus omnes abigi, alios ad ſeruitutem, ad mortem alios, pro Scythica feritate peti. Proinde generoſi optimatum animi, ſi res ipſa tulerit, cum patria ſimul interire magna ex parte decernunt. Contrà plebs, nobilitatis inuidia, & cupida nouitatis, cui cum exiguis fortunis, exigua quoq; ratio ineſt honeſtatis, quum in plebeios Mediolani haudquaquã ſæuitum cognouiſſet, aperta ſeditione aduerſatur, populi commodo & ſaluti cõſulere clamat oportere. In tanta tempeſtate ſatis eſſe, ſeruare uitam, ſi neceſſitas coegerit, nullam fortunarum rationem eſſe habendam, ſi quid patres obſtinatiùs egerint, ſe facta ſeceſſione à mœnibus, deditionem facturam interminatur. Ad hæc Atila omnes urbem circumuenire, ac magno impetu inuadere ex edicto iubet, teſtudines & arietes mœnibus admouentur, adiectis mœnia ſcalis ſubeunt. Tumultus in urbe ingens excitatur, aliqui dedendam urbem, propugnandam contrà aliqui exclamabant. Qui in propugnaculis diſpoſiti erant, partim remiſſiùs agere, & facere deditionem: contrà aliqui acerrimè obſtare, & deturbare à mœnibus hoſtes. Quare extemplo Vnni ingreſſi, urbe potiuntur: apertis portis rex equo inuectus, cum magno plauſu à plebe excipitur. Optimates partim latebras, partim apertam fugam petunt, principis edicto, intellecta re, maxima ex parte cæduntur, raptæ cum uirginibus matronæ, ac bona omnia populata. In plebem benigniùs actum, templa donatiuis, precioſis ſimulachris, gemmatiſq; ſcyphis, pari feritate ſpoliata. Liguriam, qui tempora iſta ſcripſerunt, Tranſpadana regione potitos, Vnnos inuaſiſſe non referunt, quando regionem illam & commeatuum inopia, & aſperitate locorum plurimum laborare cognouerant. Et nulla re magis, quàm potiundæ utilitatis ſpe bellum initur, initumq; ſeruatur. A Liguſtico igitur tractu, alpibuſq; difficillimis ſe abſtinuere Scythæ, ubi parum commodi, & difficultatis plurimum ineſſe, ab exploratoribus intelligebant. Ad Mincium amnem caſtra reuocata, ad cuius oſtia, quibus Padum

influit,

influit,ſtatiua rex aliquandiu habuit. Dum de inuadenda dudum Italia maturè decernit,optimum fortunæ ſucceſſum proſequendum cenſet Atila,& fatorum dexteritatem nullo modo deferendam, quam quicunq; contempſerit, fruſtra repetat. Tranſmittendum continuò Padum decernit,ne in tanto rerum ſucceſſu,ipſe ſibi defuiſſe uideatur. Multi in principis ſententiam pedibus eunt,ſeceſſere alij,quos conſilij ac ſapientiæ compotes eſſe rumor erat,& exploratæ fidei ac prudentiæ antehac ſemper habitos. Hi ab urbis Romæ obſidione impenſiùs dehortari,diuino potius,quàm humano conſilio ducti,ac dicere, Romam diuinis auſpicijs fundatam,inuitis quoq; numinibus deleri non poſſe. Deos non ſolùm humani,ſed diuini etiam imperij ſedem in Capitolio ſtatuiſſe,urbem quandoq; captam,nunquam deleri poſſe. Illius loci Genium tantùm ſibi numinis uendicaſſe, ut aliquo imperio carere non poſſit. Quinetiam imperium ſine fine, à Ioue Marteq; parente Romanæ genti datum. Gallos urbe potitos, præter Capitolium, grauiſsimas pro tali facinore pœnas exoluiſſe,ingentem ſtragem,erroresq; longiſsimos diu perpeſſos,multas peregrinas ſedes occupaſſe, & ad breuiſsima tempora ibi interijſſe, paucos demum in patriam reuerſos. Porſenam, urbem obſidere auſum, obſidionem turpiter deinde ſoluiſſe, Hannibalem idem facinus adorſum,uitam miſerrimè finiuiſſe. Gothos paulo antè,duce Alarico,captam Vrbem incendiſſe,Alaricum diro fato preſſum, uictoria nequaquam frui potuiſſe. Romam,quando deorum eſt domicilium,ſub Iouis optimi maximi tutela eſſe. Proinde Atilam orare,quando ſat factum erat,ut opulentiſsima comparata uictoria,uictorem exercitũ prædis onuſtum,& multis exuuijs & trophæis inſignem, in patriam reuocaret. Aut ſi latius imperium propagare certum erat,aliò Scythica arma uerteret,ne in prophanam expeditionem duceret,qua deorum urbem incendere pergeret. Quia extremæ temeritatis & ſtultitiæ foret,dijs bellum indicere,& unicum in terris deorum domiciliũ euertere. Ad hæc diuerſus adhuc Atila trahebatur,difficillimam Italiæ partem, nõ modò uictam ratus,ſed ad interitum uſq; deletam, cæteram nimio terrore perculſam,ultrò ceſſuram. Hæc procerum conſilia,à defatigatis potius aſſiduo bello animis,quàm è ſano iudicio promanare arbitrabatur,quare puſillanimitatis & ignauiæ acerbiuſculè increpuit. Quandoque ſeſe colligens,ne delira quidem eorum conſilia reputabat,eaq; penſitans,fortunam uariam & inſidioſam conſiderabat. Neq; ignorabat Barbarus illam rerum dominam,eundem ſemper tenorem nunquam ſeruaturam,nemini unquam uſquequaq; fuiſſe fidam,pro libidine ſua rotare ſtatus hominum,& hoc ludo nimium delectari. Neq; tamen nimiam imperandi cupiditatem coercere poterat, caſtra præter Padi ripam longè lateq; diſpoſuit,ubi quando nihil exercitui deeſſe poterat,eo uſque permanere conſtituit,quouſque à re & tempore conſilium mendicatum oblatumue aſſequeretur.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER VII.

QVVM ad Mincium amnem Vnni ſtatiua habent,uniuerſa tumultu ac ingenti trepidatione miſcetur,& fluctuat Italia. Leo pontifex maximus,Chriſtianæ reipublicæ calamitatem miſeratus,atq; non à Valentiniano,uerùm etiam à ſenatu populoq; Romano exoratus,ultrò ad Atilam legationem pro publica ſalute ſuſcepit. Continuatis in Galliam itineribus,cum uenerãdo ſacerdotum collegio ſine cunctatione contendit: Atilæ,qui adhuc anceps ducebatur,ad Mincium flumen occurrit. Romanum pontificem quum uniuerſæ Italiæ ſummam,deditionemq; ſibi hoſtis afferre ſperaret, ac ita ſibi ſuaderet,elatus animo, ac uultu hilaris, coacta concione, pro uiri dignitate eum excepit,data dicendi copia,patrem ſanctiſsimum,mitibus intentiſq; auribus exaudiuit. Non tam humano, quàm diuino (is inquit) mihi crede,

conſilio, Rex, mortalium facinorum cenſor acerrime, ad te cum Apoſtolico ordine uenimus. Necq; ignoramus, quando in diuino cultu, & animorum ſalute uerſamur, te flagellum Dei, & terrorem gentium, populis diuina fuiſſe uoluntate tributum. Te ex minutiſsima gente æditum, ad tantum faſtigium adeo, non ſine maxima ratione euectum intelligimus. Quando Chriſtianæ gentis iniquitas & perfidia uſque adeo redundarat, ut ſine diuino flagello coerceri non poſſet, poteſtatem exigendarum ab hominibus pœnarum tibi Deus delegauit. Et ſi ueritatem tolerantius audiueris, te iræ ſuæ idcirco carnificem effecit, ut debitis homines pœnis afficeres, & euſque tua ſæuitia fureres, quouſq; diuinæ iuſticiæ factum ſatis reputaueris. Myſias, Thraciam, Pannonias, Illyricum, Macedoniam & Achaiam ferro incendioq; uaſtaſti: quia hæ populi Romani prouinciæ, non modò Ariana, ſed uaria quoq; hæreſi contemeratæ, pernicioſiſsimè laborarunt, huius etiam criminis citerior ulteriorq; Gallia rea fuit. Quare te cædibus ac incendio latè longeq; graſſantem, hucuſque paſſa eſt diuina ſeueritas, mortalem perfidiam & ingratitudinem abominata. Nos, qui Dei omnipotentis uicem gerimus in terris, ac Petri & Pauli tutela & auctoritate potimur, aut in Illyrico, aut in Pannonia Macedoniá ue, aut in Gallia tibi occurriſſemus, teq; diuinę uolũtatis admonuiſſemus, ſi diuinæ iuſticiæ putaſſemus cumulatiſsimè ſatisfactum. Nondum tunc diuina ira deſierat, nobiliſsimum maris Adriatici tractum, tot Colonis populi Romani, antiquiſsimisq; urbibus excultum te inuadentem, ab Vrbe, tan quam è ſpectacula proſpectauimus collachrymantes. Tamen neq; tibi occurrimus, immo ne minimis quidē literis inhibuimus, quia irata adhuc numina & inexorabilia ſenſeramus. Iſtriam & Tranſpadanam regionem te flammis & ferro miſcentem uidimus, ne minimo quidem nuncio adhuc inhibuimus: quod ideo fecimus, ut hac flamma gentes quandoq; reſipiſcerent, ſuumq; ſine labe colerent ſaluatorem. Nunc autem præpotentis Dei uoluntatem Atila ſic habeto. Te Ieſus Chriſtus optimus maximus, nunc pedem referre iubet, neque patitur traiecto Pado, te cædibus, ſpolijs & incendijs ultra ſæuire. Intra Padum gens pia uiget, cæteraq; Italia ab omni labe exempta, in orthodoxa fide conſiſtit, propugnatorem habet optimum, ac cœli terræq; regem, omniumq; rerum creatorem. Si traiecto Pado ultrà contenderis, non cum hominibus, ſed dijs immortalibus bellum tibi eſſe ſenties. Caue tibi Atila, & exuta teme ritate ſæuitiaq; coerce furorem. Quid enim magis temerarium eſſe poteſt, quàm aduerſus Deum arma gerere? Quid magis ingratum, quàm in eum à quo uitam, dignitatem, imperium, cæteraq; innumera bona acceperis, inſtruere aciem? extremæ quidem id foret amentiæ. Amianus & Nicaſius, item plerique uiri Deo deditiſsimi, magnas à furore tuo urbes, diuina ope uindicarunt. Quid faciet Deus, cuius uel minimo nutu, quum omnia diuinæ maieſtati pareant, è ſummo faſtigio facillimè deturbari po tes, & ita deturbari, ut nulla tui tuorumq; Scytharum monumenta ſuperſint? Time Deum, diuino nutui perreuerenter obſequere, & ſeruo internuncioq; Dei lubenter auſculta. Quandoquidem minimus ſeruorum Dei, in nomine Ieſu, quod eſt ſuper omne nomen, & in ſigno ſalutis, uno duntaxat digito, te tuaſq; copias proteret uniuerſas. Ne audeas (te quæſo) Atila, Romanæ urbis ſedem, quam ſibi Deus optauit, inuito numine anhelare, in qua non modò Barbaras gentes, ſed ne prolem quidem Romuleam Deus patitur imperare. Diuini eſt (mihi crede) illa ſedes imperij, ubi Deus per uicarios pontificesq; ſuos, humana uota ac preces exaudiuit, ibi humanam culpam & delicta remittit. Ibi Deus ius quotidie dicit, ibi humana crimina iudicat, ac expendit. Ibi Petrus pontifex maximus, Chriſti legatus, cum collega Paulo dominatur. Ibi cæteri pontifices, eius loco ritè ſuffecti, ac diuina poteſtate donati præſunt, humanamq; ſalutē ſtudioſiſsimè curant. Ne audeas igitur Vrbem inuadere, reginam gentium, ſepulturam martyrum, parentem orbis, officinam triumphorum, & diuini potius quàm humani imperij ſedem. Parce Apoſtolicæ ſedi, ſub Petri & Pauli præpotenti numine tutæ. Parce pontificiæ arci, quæ ex oſſibus ſanctorum, & calce martyrum cruore ſuffuſa, conſtructa eſt, Parce magnæ aræ Petri, petra ſuffultæ. Quicunq;

Romam

Romam olim, quæ diuini imperij ſedes futura erat, inuadere auſi ſunt, è tanto ſibi facinore exitium inuenere. Senones Galli pari imperij ac uiribus Italiam adorti, urbem inuaſere, præter Capitolium omnia diripuere, tot deinde cladibus & erroribus affecti, ac tam ſiniſtro denique fato uexati ſunt, quod urbem Romam nunquam uidiſſe, quàm cepiſſe maluiſſent. Porſenna potentiſsimus Hetruſcorum rex, non ſine uitæ periculo eam obſedit, atque non ſine ignominia & detrimento, re infecta receſſit. Romanam potius amicitiam, quàm arma cupiuit. Hannibal afflictis (ne deletas dixerim) populi Romani uiribus, ad obſidendam urbem profectus, non modò non expugnare, ſed ne uidere quidem dirus hoſtis potuit, mox inde conſciſcēdæ ſibi mortis neceſſitatem comparauit. Et ne per hiſtorias euagemur, Alaricus nuper Gothorum rex, idemq; Scythia oriundus, Romæ manus iniijcere auſus, poſt fœdatam urbis maieſtatem, commiſſumq; piaculum, intercepta mox uita, miſerrimè obijt. Mitiùs deinde cum imperio Romano ſe geſſere Gothi, neq; uiribus, neq; feritate Vnnis inferiores. Proinde diuini imperij ſede, Atila, nunc abſtine. Romam deorum domicilium dimitte. Reginam terrarum, matrem gentium, patriam populorum, antiquitatis ſacrarium, monumenta triumphorum agnoſce, & uenerare. Potentiſsimam à diui Petri ſolio coerce manum. Enſiferi Pauli reformida numen. Quod ni feceris, diuino ſimul & humano ſupplicio tu cum tuis cumulatè mulctaberis, & mox ſera pœnitentia ductus, temeritatem tuam fruſtra deplorabis. Quare omnipotētis Dei ore, ſub cuius tutela degimus, & principum ſacroſancti Apoſtolici ordinis mandato, te copiasq; tuas pedem referre iubemus. Itaque hinc properè caſtra amoueto, feras Barbarasq; gentes abigito, patrias ſedes repetito. Padum caueto ſuperare, furori ac cædibus finem imponito. Humano ſanguini poſthac, quando diuinę fatis iræ factum eſt, parcito. Italia, ac urbe Roma abſtineto. Extra Italiam, prout lubet, etiam in Scythia dominator: quod ni feceris, letale tibi iudicium è cœlo imminere intelligito. Neq; illud ignorato, irata numina ex inimicis, per inimicos ſuos cumulatiſsimas eſſe pœnas exigere ſolita: quod ne tibi accidat, iterum iterumq; proſpicito, & huic Chriſti uicario credito, & audito. Hæc Leo pontifex minaci ac diuino ferè ore loquutus, ita regem exterruit, ut non multa uerba facere potuerit. Alarici caſum mente agitans, eo magis Leoni credere cogebatur. Tandem pauca refert, ſe credere ex uiri grauitate ac reuerentia uultus, diuina hæc mandata fuiſſe: idcirco ad Mincium amnem ſubſtitiſſe, ut diuinam uoluntatem è cunctatione ipſa dignoſceret. Alarici ſe exemplo deterritum, aliquandiu ibi ſtatiua habuiſſe, inuitis Padum numinibus nunquam ſuperaturum, neque acturum quicquam. Proinde aſſeueranter polliceri, ſe non ulterius caſtra moturum, moderaturum furori, quem ex diuina mente conceperat, & ſanctiſsimo uiro, Chriſtiq; legato, uti mandarat, è ueſtigio auſcultaturum. Dimiſſo Leone uoti compote, antiſtitis aſpectu uerbisq; continuò uictum Atilam admirantur omnes. Multiq; proceres ſubinde percunctantur, cur pontifici Chriſtiano tam facilè ceſſerit, effœminatumq; præ timore animum oſtenderit. Nec parua quidem (inquit) ſacerdotum manus, nec Pontifex ipſe me deterruit, ſed duos ſenes, qui demiſſa barba, ac uenerando horribiliq; uultu, ſupra illius uiri caput, diſtrictis enſibus adſtabant, reformidare coactus ſum, qui niſi legato ſuo paruiſſem, præſentem infeſtis gladijs mihi mortem minabantur. Petrum & Paulum ſuo tunc uicario præſtò adfuiſſe, creditum. Vnni regis edicto in Noricum & Pannoniam ſtatiua mouēre, & ſedato furore, cædibus & incendijs abſtinuere lubenter. Leo impetrata totius Italiæ ſalute, immortales Deo gratias agit, Romamq; reuerſus, publicam Eccleſiæ liberationem retulit. Poſt hæc pater ille optimus, omnes ingenij neruos ad aſſerēdam orthodoxam fidem, quæ ab Eutychianis potiſsimùm, et Neſtorianis ea tempeſtate admodum uexabatur, ſanè conuertit. Neſtorius enim, Conſtantinopolitanus antiſtes, Virginem non Dei, ſed hominis tantùm matrem fuiſſe aſſerebat, ut unam carnis, diuinitatis alteram perſonam faceret, ac ſeiunctum alterum Dei filium, hominis alterum eſſe aſſeueraret. Eutyches, ne huic adſtipulari uideretur, diuinam cum humana natura in idem compoſi

tum recidiſſe tradidit, unum'que factum nulla ratione oportere diſtingui. Flauianus metropolita Byzantinus utranq; damnat hæreſim. Synodus Theodoſii iuſſu, Epheſi habetur, in qua præſidente Dioſcoro, Eutyches abſoluitur, & damnatur Flauianus. Contrà Leo poſt Theodoſii exceſſum, Chalcidonenſe concilium, Martiani auctoritate ac imperio habendum curauit, quod frequentiſsimũ profectò fuiſſe ferunt, quando è ſexcentis & triginta ſacris patribus conſtitiſſe dicitur. Vbi ſacri conuentus conſulto aſſeueratur, duplicem in Chriſto fuiſſe naturam, unum eundemq; Chriſtum, deum & hominem eſſe credendum. Deinde auctores Manicheæ labis, omnium patrum conſenſu extemplo damnati, libri eorum publicè concremati. Faſtus Dioſcori conculcatus, hæreſisq; abrogata. Sub idem tempus Ecius patricius, uir bello clariſsimus, non modò Atilæ, ſed Imperatori quoq; Romano formidoloſus, uarijs inuidorum criminibus poſtulatus, Valentiniani iuſſu, à Maximo patricio obtruncatur. Trauſila deinde Ecij commilito, ut amici mortem ulciſceretur, fauente quoq; Maximo, Romæ Valentinianum interfecit. Hic quum annis triginta imperaſſet, maioremq; uitæ partem Rauennæ duxiſſet, ad amplificandum urbis dignitatem, Rauennati metropolitæ duodecim ſubiecit epiſcopos, utputa Arimini, Ceſenæ, Foriliuij, Foripompilij, Fauentiæ, Foricornelij, Brincij, Bononiæ, Mutinæ, Regij, Parmæ, Placentiæ, unde hexarchatus nomen huic inditum. Rauennæ præterea mœnia amplificauit. Ioannem epiſcopum imperiali habitu, qui ex candida lana conſtabat, uti iuſſit. Quare cum Romanis pontificibus, ſeſe conferre auſi ſunt Rauennates. Maximus poſt Valentinianum, uſurpato imperio, Eudoxiam Valentiniani uxorem, ui raptam ſibi coniugauit. Hæc facinoris indignitate commota, Genſericum Vandalorum regem, Aphricæ debellatorem, ad inuadendam Italiam, & ad ulciſcendum ſcelus ſuſcitauit. Qui comparato ex Aphris, Mauris ac Vandalis exercitu hominum circiter trecẽtorum milium, cum maxima claſſe traiecit in Latium, deſtitutam à ciuibus urbem cepit. In quorum fuga, Maximus tyrannus ab Vrſo, Romano centurione cæſus. Genſerico urbem intranti, Leo quoq; pontifex occurrit, & orauit, ut abacta præda contentus, urbis & templorũ incendio parceret. Quod impetrare non potuit, quando inexorabiliorem, quàm Atilam, Genſericũ inuenit. Vrbs tota igni ferroq; à Vandalis Aphriſq; uaſtata. Abeuntes Vandali, per Campaniam iter faciunt, Eudoxiam cum filia ſecum ducunt, Capuam cum nonnullis Campaniæ oppidis expugnant. Romani poſt quartum ac decimum diem, deſertam urbem repetunt. Anitum ſenatorem in demortui Imperatoris locum ſufficiunt, quo cum Martianus pro reipublicæ ſalute, haud inuitus tunc fœdus iniuit. Leo pontifex, ad inſtauranda templa cum Vrbe animum conuertit. Demetriæ religioſiſsimæ mulieri, ac ditiſsimæ perſuaſit, ut diuo Stephano ad tertium lapidem, in ſuo fundo baſilicam ædificaret. Ipſe in uia Appia beato Cornelio aliam erexit, diruta templa, et ſacra uaſa inſtaurauit. Treis cameras in Petri, Pauli, Ioannisq; baſilica fecit. Sepulchris apoſtolorum excubitores adiecit, quos cubicularios appellauit. Monaſterium in Vaticano, haud procul à Petri baſilica, mulieribus ſtatuit. Acephalorum hæreſim, qui in Chriſto ſubſtantias negarunt, ſuis epiſtolis acerrimè confutauit. Sanctiſsimum igitur pontificem, ut ad Vnnorum hiſtoriam redeamus, Atila perreuerẽter coluit, dimiſit honorificè. Ipſeq; cum uniuerſo exercitu, Italicis opibus & exuuijs onuſtus, in Noricos eueſtigio ſe recepit. Sed antequàm ex Italia pedem educeret, illud interminatus eſt, longè grauiora ſe Italis bella illaturum, niſi Honoriam Valentiniani ſororem, Placidiæq; Auguſtæ filiam cum legitima principalis Gazæ portione, uxoris loco darent. Nam hæc dum Atila ageret in Italia, & ipſa honeſtatis gratia inter ſacras uirgines aſſeruaretur, clàm ad Atilam cum epiſtola miſit eunuchum, qua Vnnum in fratrem iritabat. Hortabatur, ut aduerſus eum arma caperet, ipſamq; copijs ac pecunijs adiuuaret, quod ut honeſtius facere uideretur, admonebat, ut ſuas nuptias haud tali uiro indignas poſtularet. Eunuchum Atila grato animo admiſit, eidem clandeſtina mandata dat, quibus Honoriam bono animo eſſe iubet, Auguſtæ uirginis coniugium, quod ultrò detulerat,

sibi

ſibi chariſsimum eſſe ſignificat,eamq́ maximè omnium amaturum. Ex compoſito legatos ad Valentinianum mittit,quibus Honoriam cum media Imperij parte poſtu lat,ut hac affinitate coniugati,utriuſq́ ocio,& ſaluti uniuerſi orbis tutiùs conſulant. Quod ſi præter æquum & fas,à Romano principe repulſam hanc patiatur,ſe uniuer ſam cum Imperatore Italiam deleturum , minatur. Valentinianus cum his oratores reſponſis dimiſit,ſe affinitatem tanti principis non aſpernari,immo nil ſibi hoc tempore antiquius accidere potuiſſe,quàm regem Atilam ſaluberrimo uinculo ſibi conciliare. Hoc modo utrunque imperium facilè pacari poſſe, proinde animum ſuum ſponte id annuere. Interea ſe ſororis,ac ſenatus populiq́ Romani uoluntatem explo raturum,ſine quorum iuſſu & auctoritate nihil in republica ritè fieri poſſit. Sub idem tempus Valentinianus ea,quā ſuprà diximus,morte diem obijt. Atila omnino uerba ſibi dari ſuſpicabatur. Reuerſum tandē in patriam, aliqui parum uixiſſe prodidere, nonnulli in Gallias,ut illatum ab Ecio,& Theodorico Viſigotharū rege conflictum ulciſceretur, iterum redijſſe ſcripſerunt. Et quam ſcriptorum diſcordiam ſupra tange re occœperamus,hic prout res poſtulat,explicabimus. Annales Vngarici,aliique permulti,poſtquàm Atila,cum uictore ditatoq́ exercitu in regnum ſe receperat,eum de bello Italico & Illyrico triumphaſſe ferunt,exhibuiſſe munus gladiatorum,uaria ædidiſſe ſpectacula. Sicambriæ populo ter epulum dediſſe,miſſilia ſæpe ſparſiſſe,mul ta populis conuenientibus prodegiſſe. Et quamuis de inuadenda Aſia atque Aphrica cogitaret,ne ſua uirtus remollita uideretur,uirum tamē ſumma libidine perditum, inter conuiuia,& ingentem concubinarum numerum mentem remiſiſſe,ut eodem modo elaſſati cum corporibus Vnnorum animi,uehemētius noua bella repararent. Ildico puella ei fuit præ cæteris gratiſsima,Bactrianorum regis filia,mira pulchritudi ne,& incomparabili uenuſtate,cuius amore ſuccenſus,eam primariæ uxoris loco ha bere conſtituit. Comparatis pro regis dignitate nuptijs,per omnem intemperantiæ li centiam,in coniugali conuiuio ſibi indulſit,Baccho ac Venere corpus ita ea nocte confecit,ut inter dormiendum ſupino corpore,profluuio ſanguinis è naribus continuò ſuffocatus interierit. Experrecta mulier,uirum amplexu repetens,extinctum algentemq́ inuenit. Conuocatis mox cubicularijs, elato luctu, fatū regis inopinatum promulgatur. Fatum(inquam)uiro non indignum,nam qui alienū ſanguinem tantopere anhelarit,proprio hunc expleri & interire decuit. Martianus ea nocte,qua hoſtis interijt,arcum Atilæ in ſomnis fractum uidiſſe,& hinc eius interitum prædixiſſe traditur. At ubi mors eius uulgò diffuſa eſt,omnes Scytharum animi extemplo conſternantur. Conſpicantur enim tale ac tantū imperium è diuerſis gentibus,eiſdemq́ inter ſe diſſentientibus & infeſtis,quando Gepidæ & Oſtrogothæ,ueluti ſerui,præ timore cum Atila commilitarunt,nunquam conſeruari,neque tot nationes in obſequio retineri poſſe, omnes haud ab re continuò defecturas arbitrantur. Exequias tan dem Chaba & Aladarius,uel (ut alij dicunt) Hernachus & Durichus, eius filij cum cæteris principibus, faciendas curant. Funus pro uiri dignitate, cū maxima pompa, populorumq́ frequentia celebratum : corpus in ſacellum, ac maiorum monumenta relatum,de quibus ſuprà diximus. Nam in celebri uia,ubi columnam Vnni erexerant, Bela,cæteriq́ Scytharum duces ſepulti fuerant. Hunc Vngari centum & uigin tiquatuor annos uixiſſe, præterea quatuor & quadraginta regnaſſe, poſt ingreſſum in Pannonias anno ſeptuageſimoſecundo, à ſalute uerò Dominica quadringenteſi 405
moquinto,uita exceſſiſſe ferunt. Iordanis eius funus ita prodidit,in medijs caſtris,intra circūſtantia tentoria cadauer fuiſſe poſitum,electiſsimos Vnnorum equites,unà cum Pyrrhichia ſaltatione,modulato cantu,eius laudes circùm concinuiſſe. Circenſium more circumcucurriſſe,mox collata ſtrena, corpus honeſtaſſe, comeſſationem cum gaudio ſimul ac luctu celebraſſe. Subinde clàm noctu,ad præſtitutum locum corpus humi condidiſſe,dicaſſe hoſtium exuuias,multoq́ deinde humano ſanguine parentaſſe. Iordanis autem longè diſſentiens,cui an ne fides abroganda ſit,ij iudicent,qui citra inuidiam uetuſtiora Scytharum rerum monumenta perlegerint, Ad-

lam refert,poſt bellum Italicum, reuerſum in Pannoniam,expeditionem iterum in Galliam,ad delendos Viſigothas receſſiſſe. Quod ut faciliùs efficeret,eoſq; incautos adoriretur, ad Martianum Imperatorem legatos continuò miſiſſe,per eoſq; acerbiſſimè poſtulaſſe,quod Theodoſii quondam Imperatoris ſibi promiſſa minimè præſtarentur,proinde Græcorum principi bellum indixiſſe. Hoc regem callidiſſimum idcirco feciſſe, ut hoſtes,qui Gallias occuparant,& Vaſconia Tholoſæ imperabant, omni ſub hoc prætextu,ſuſpicione liberaret. Deinde mox in Galliam longis itineribus,cum maximo exercitu contendiſſe, Alanoſq; prius,quàm Viſigothas aggredi ſtatuiſſe,ut his ſubactis, Viſigothas longè facilius ipſe protereret. At non ſemper è ſententia conſilia noſtra ſuccedunt. Ne Thoriſmundus quidē, Gothorum rex, mentem Atilæ non intellexit,quippe qui ueritus,ne uictis Alanis fortiorem hoſtem experiretur,ijs cum magnis copijs præſtò adfuit. Inuadentibus Vnnis,ne minore quidem animo ac uiribus occurri, conferto prælio diu pugnatum, Vnnus tandem inclinatus,ac ſubinde dare terga coactus,paſſim funditur,& fugatur. Tanta cædes ibi committitur,ut ne minorem quidem ſtragem,quàm in campis Catalanicis, quos Mauriacos nunc uocant, Scytha paſſus fuiſſe credatur. Si Gothico ſcriptori credendum eſſe cenſemus, Vnni detrimento & ignominia iuxtà affecti,in Pannoniam ſeſe referunt. Exinde Atila, imminuto admodum nomine, contemni cœpit, ne ita quidē, ut antea formidoloſus erat. Thoriſmūdus Tholoſam uictor redijt,paulo pòſt diem obijt. Nam quum tacta uena,morbi gratia ſanguinem exhaurit,ab Aſculo cliente inimicos adeſſe nunciante,ſubtractis armis ipſe confoditur. Sed ne moreretur inultus, altera manu, quæ libera erat,rapto ſcabello inimicos nonnullos interfecit. Theodoricus frater in regno ſucceſſit. Antequàm ad Atilam redeamus,Iordanem de Viſigotharum rebus plura dicentem, aliquantulum proſequamur. Theodoricus regnum adeptus,Riciarium Sueuorum regem, & cognatum ſuum, qui in Galatia, Luſitaniá ue conſederat, reperit inimicum. Nam quum Riciarius totam Hiſpaniam occupare niteretur,Theodoricus moderatiùs agens,à principio eum per legatos admonuit,ab alienis finibus manus abſtineret: neq; id auderet,quod foret iniquū,ſuæ moderaretur ambitioni,quippe quæ magnam ſibi ſoleret inuidiam comparare. At ille contumaciùs referens,Nullam (inquit) alienarum rerum curam Theodorico eſſe oportere,neq; decere,ſe cuiquam negocium faceſſere,& hinc atque hinc moleſtias temerè commercari. Immo ſtudioſiſsimè præcauendū,ne Sueuos infeſtet. Quare Tholoſam hoſtili manu uiſere cogeretur,ubi omnis gladio res ageretur. Thoriſmundus his uerbis commotus,cum omnibus finitimis rem componit,Gundicum & Hilpericum, Burgundionum reges in ſocietatem accipit. Mox cum magnis exercitibus contendit in Hiſpaniam,ad Vrtrium amnem,qui Aſturiam Hiberiamq; interfluit. Sueuis occurrit,ubi commiſſa pugna,tam infeſtis congrediuntur animis,ut multi utrinque ceciderint. Sueui tandem uicti,& ad internecionem uſque cæſi. Riciarius rapta naui,dum ſalutem fuga diſquirit,in Gothorum manus incidit,in Theodorici conſpectum adductus, ſibi ſuiſq; ueniam inuenit. Quandoquidē benignus hoſtis, poſt uictoriam amplius ſæuiendum eſſe non cenſuit. Domitis Sueuis Agiulphum clientem præfecit,è Varnorum ſtirpe natum,quæ à Gothici ſanguinis nobilitate admodum erat abiuncta. Hunc Sueuorum ſuaſu rebellantem,Theodoricus miſſo exercitu per præfectos cepit, captumq; mox capite mulctauit, ut exemplum cæteris ipſe proponeret,gratiſsimi domini obſequia nunquam detrectanda. Sueui reformidata ſæuitia,ad placandum regem,cum collegijs ſacerdotum miſère pontifices. A quibus ita exoratus eſt,ut non modò Sueuis ignoſceret,uerum etiam de propria gente deligendorum principum poteſtatem faceret,ac Roſimundum mox electum confirmauit. Theodoricus tertiodecimo regni anno diem obijt, ſuffectoq; loco eius Henrico fratre,ueneni ſuſpicione non caruit. Mutatio deinde frequens principum & Imperatorum, Viſigothis amplificandi Imperij occaſionem obtulit. Nam capta prius Hiſpania,in Gallis imperium amplificarunt. Henricus Aluernam occupauit,Romanorum

rum

rum principum ſedem. De his hactenus. Sed ut ad rem noſtram redeamus, poſt Atilæ mortem facta diſſenſione, Valamir & Theodemir, Oſtrogotharum, & Ardericus, Gepidarum reges, primi ab Vnnorum regno deficiunt, ſeq; in libertatem uindicant. Id ipſum Marcomani, Eruli, Turingij & Quadi factitant, neque poſt Atilam, in Ernaci & Durichi, Atilæ filiorum ſeruitutem recidere patiuntur, quare in Oſtrogothas ac Gepidas, Vnnorum principes arma ſumunt. Ernacus in Gepidas cum triginta milibus hominum profectus, primo congreſſu ab Arderico ſuperatur, & cæditur. Durichus à Valamire & Theodemire fuſus ac fugatus, cum Vnnis in Scythiam ſe recipere cogitur. Poſthac in Oſtrogothas Vnni arma ultra ſumere formidarunt. Gepidæ, ut Iordanis auctor eſt, triginta ferè Vnnorum milia trucidarunt. Ellacum Atilæ filium, fortiſsimè pugnantem interfecere, reliquos eius fratres, iuxta littus Pontici maris, ubi Gothi conſedere, fugarunt. Variæ gentes, hoc bello libertatem nactæ, in prouincias populi Romani uenientes, gratiſsimo dominio à Martiano ſuſceptæ ſunt, diſtributas ſibi ſedes acceperunt. Gepidæ fugatis Vnnis, ueluti iure belli, totam Daciam ſibi uendicarunt. Nil aliud à Romano imperio, præter pacem annuaq; ſolennia, ut ſtrennui uiri, amica pactione poſtularũt, quod Imperator lubenter annuit. Oſtrogothæ ſedes à Romano imperio petiere, Pannoniamq; impetrarunt. Sarmatæ & Cemandri, ac ex Vnnis quidam, in parte Illyrici, iuxta maritimam urbem ſedes inuenere, ex quo genere Bilina dux Pentapolitanus, eiuſq; frater Froila, Beſſaq; patricius promanarunt. Scyri, Sedagarij, cæteriq; Alani Scythiam minorem, & inferiorem Myſiam acceperunt. Rugi, & nonnullæ nationes, Byzim & Arcadiapolim incolendam petiere. Ernacus, minor Atilæ filius cum ſuis, in extrema minori Scythia ſedem delegit. Eumedzur & Vultizintur, eius conſanguinei Ripenſi Dacia potiti. Pars etiam Vnnorum, in Macedoniam & Græciam diuerterunt, qui Sacromantiſii & Foſſatiſii dicuntur. Minores uerò Gothi, populus quidem immenſus, Vulſila duce, pontifice ſuo, in Myſia regionem Neapolitanam, ad radices Hemi montis incoluere. Gothi igitur, qui in Pannonia conſedere, regnante Valamire, in partes treis diuiſi, ueluti tres fratres uno conſenſu imperabant. Valamir inter Scarmurgam & Aquam nigram amnes, Thindimer pręter lacum Pelſodis, Vindimer inter utroſq; quieuit. Defuncto Atila, quid ſucceſſerit, Vngarici aliter annales referunt, duos eius filios, imperio maturos præ cæteris ſuperfuiſſe. Germanos, quibus Thetricus Veronenſis præerat, atque Vnnos, facta ſeditione, diuerſa ſenſiſſe. Alios Chabam, ex Honorij Imperatoris gnata genitum, Aladarium alios, ex illuſtri Germanorum proſapia genitum poſtulaſſe. Thetricus cum Vnnis paucis, Aladario fauebat, quãdo Germano ille ſanguine natus erat, ratus Vnnorum inteſtina diſcordia, eorum imperium facilè ruiturum, unde ingens orta ſeditio. Vnnorum pars cum Germanis, cum alijs gentibus alij ſentiunt. Tantum utrinq; prælium committitur, & tam dirum & acre, ut uix diebus quindecim ſit ab inteſtina clade ceſſatum. Cruorem gentium, in Danubium riuos egiſſe perhibent. In hac pugna ſemper pars Chabæ ſuperior habita, Thetrici tandem arte proteritur. Chaba cum ſexaginta fratribus natu minoribus, ac Vnnorum quindecim milibus, qui è bello ſuperfuerant, in Græciam aufugiſſe fertur, ubi honorificè exceptus annos tredecim egit. Deinde patriæ haud immemor, unius anni itinere, interiorem Scythiam repetijſſe, et auum adhuc uiuum inueniſſe dicitur, quod omnino uidetur incredibile. Eius conſilio uxorem quoq; de Coroſmaua, uicina Scythiæ gente, duxiſſe: ex eaq; Edemen & Eden, filios habuiſſe. Quoad uixerit, de repetenda ſemper Pannonia monuiſſe gnatos, & Pannoniæ ac Sicambriæ nomen, ad nouiſsimum uſque diem ore agitaſſe. Neq; ut tempeſtate noſtra uidemus, Vnni Pannonijs fuere penitus exacti. Nam qui captiui è cæde ſuperfuerant, quum prope Germanos, quibus erant infenſi, commodè habitare non poſſent, in poſteriorem Daciæ oram, quam Tranſſyluaniam dicimus, ſeceſſere. Seq; Siculos, mutata T in C literam, appellarunt: quoniam Vnnorum nomen, omnibus tunc finitimis gentibus nimis infenſum eſſe intelligebant. Hi adhuc ſua matrimonia externis non communicant, ne pro-

ne proprium ſanguinem inficiant. Seueriores adhuc mores retinent, multumq́ à cæteris Vngaris differunt. Literas Scythicas habent, quas non in papyro ſcribunt, ſed breuiſsimo ligno excidunt, paucis notis multa ſenſa comprehendunt. Barbati incedunt & auſteri, abundant pecoribus, & ex agricultura ac paſtura uictum trahunt. Seruitutis impatientiſsimi, quippe qui uſqueadeo libertatem colunt, ut mori, quàm tributa ſoluere malint. Vngariæ regibus nunquam ſtipendia pendere uoluerunt, neq; ut id facerent, ulla ui cogi potuere. Noſtra uerò tempeſtate precibus tantùm, ac regis gratia adacti ſunt, ut diuo Matthiæ quibuſdam temporibus domeſticatim bouem ſoluant. Quinetiam (ut aiunt) quum Vnnos, quos deinde Vngaros appellauimus, Pãnonias repetere accepiſſent, habito delectu, eis in Ruteniam, quam Roxiam nunc dicimus, à Roxolanis olim habitatam, occurrère. Iuncto in Pannonias agmine rediere, ut in ſequentibus latius oſtendemus. Hi Chabam in Græcia interijſſe reputarunt, unde orta prouerbialis oratio, adhuc per Vngarorum ora uagatur, Tunc redeas, quum Chaba è Græcia reuertetur. Chaba igitur in Scythiam reuerſus, quia ex matre Græca natus erat, & uxorem peregrinam acceperat, Scythis contemptui haberi cœpit, quandoquidem ſuum ſanguinem infeciſſe uidebatur. Aladarius & Germani, cum paucis Vnnis, cæteriſq; reliquijs exercitus Atilæ, in Pannonia remanſere. Aladarium cum Thetrico in ea ſeditione cæſos fuiſſe credunt, proinde uariarum gẽtium in Vngaria remanſere populi, qui uſque ad Vnnorum reditum, ſub Oſtrogothis maxima ex parte fuere. Atque idcirco factum eſt, ut Germanos Vngaris paſſim admixtos, adhuc Daciam & utranq; Pannoniam incolere uideamus. Quia defuncto hîc Atila, utrique populi ex Aladario & Thetrico principe remanſere. Sed neſcio, quo fato datum erat, ut defuncto Atila, ac fracto Dei flagello, & extincto acerrimo hoſte Romanorum, adhuc eius reliquiæ, Italiam iterum & infeſtare & perdomare perrexerint. Scilicet armis duntaxat Scythicis, imperij Romani faſtus ſemper proterendus erat. Adhuc mortuus Atila Italiam inſectatur. Eruli nanque & Turingi, exercitus Atilæ reliquiæ, qui ſuperatis & fugatis Vnnis, ad Danubij oſtia conſedere, poſt Atilæ mortem anno ferè uigeſimo, Odoacre duce, imperante Auguſtulo, Italiam adoriuntur. Aquileia ad læuam relicta, in Tauriſios, Vicentinoſq;, ac inde in Brixianos flexerunt. Odoacer Oreſtem patricium, apud Ticinum ſuperauit, ſuperatumq́ interfecit. Auguſtulum eius filium, imperio eiectum, ad Lucullanum Campaniæ oppidum relegauit, ubi depoſito paludamento, priuatam uitam egit. Romanum igitur imperium, quod ab Auguſto ſumpſit initium, ab Auguſtulo exitium accepit. Interfecto patricio, Romam conuerſum Odoacrem, prodeuntes obuiam Romani, fauſtis acclamationibus admiſerunt, & cum triumphali pompa in Capitolium duxere. Qui pacata mox Italia, tredecim annis cum ſumma tranquillitate regnauit, tertiam agrorum partem ſibi ſuiſq; diuiſit. Ne ſoli quidem patrij regnũ aſpernatus eſt, nam quum Feltheus Rugorum rex, qui & Fena dictus eſt (Rugi enim ulteriorem Danubij ripam in Germania tenuere) Erulos, qui domi remanſerant, infeſtaret, ac proprijs ſedibus eijcere niteretur, ualidiſsimas habito delectu copias aduerſus eum comparauit. Superatoq; Danubio, cum Feltheo conflixit, regem interfecit. Rugos ad internecionem penè deleuit, eorum prouinciam, ne amplius habitari poſſet, totam ferro igniq; uaſtauit. His prælijs ab Odoacre Romanorum rege parta uictoria, futuræ Italis calamitatis præbuit initium. Siquidem Longobardi, tunc primùm populi Romani prouincijs noti, Rugilandiam, habitatoribus uacuam, Codaoro rege occuparunt, quam ad Andoiui regis uſq; tempora, annis circiter uiginti tenuere. Poſt Atilæ obitum, ut rem aliquanto altius repetamus, Oſtrogothę, uariæq; illius exercitus reliquiæ, Pannonias incoluerunt. Apud hos Valamir, cum Thindimere & Vadimere fratribus, ut paulo ſuprà dictum eſt, ſat quietè regnauit. Annua à Martiano principe dona, ut icta fœdera ſeruaret, loco ſtrenæ accipere ſolebat, quæ quum per contemptum intercipi conſpicaretur, unà cum fratribus furore percitus, coacto exercitu, in Illyricum erumpit, omnia miſcet, ac populatur. Martianum facti pœnitet, eius enim, ac ſuperioris anni promiſſa

ni promiſſa dona mittit, futuri uerò temporis aſſeueranter ſe quotannis cætera miſſurum recepit. Paciſq; obſidem, Theodoricum Thindimeris filium, è concubina Erelina natum, ac optimæ indolis infantem accepit, qui Conſtantinopolim ductus, aliquanto natu grandior factus, Leonis Imperatoris gratiam promeruit. Hinc inter Oſtrogothas ac Romanos concordia firmior effecta. Sed Gothi, quũ uirtutem ſuam ocio deliteſcere, grauiter ferrent, uireſq; ſuas oſtentare percuperent, expeditionem aliquam ſumere decernunt. Primùm contra Sagadas, qui ulteriorem Pannoniam poſſidebant, arma capiunt. Quod ubi Duizia rex Vnnorum, & Atilæ filius intellexit, coactis paucis, quos habebat, Vnnis, Vltingures, Angiſtros, Bittugures, Bardores ſecum in belli ſocietatem accepit, ad Baſſianam Pannonię ciuitatem caſtra mouit, eam obſidet, ac populatur agrum. Quod ubi Gothi compertum habuere, dimiſſa in Sagadas expeditione, aduerſus Vnnos ſeſe conuertũt, quos non modò fuderunt, ſed fuſos è ſedibus ſuis eiecerunt, et qui remanſerãt, adhuc Gothica arma formidant. Quieſcentibus Vnnis, inter Gothos & Sueuos bellum obrepit. Hunimũdus Sueuorum dux, dum ad populandam Dalmatiam erumpit, iterq; facit, Gothorum armenta in campis errantia abigit, quando Sueui à Dalmatis & Pannonijs haud procul abſunt. Id ægrè tulere Gothi, quare Sueuis redeuntibus, Thindimere duce, ad lacum Pelſodis, cum magno præſidio inſidias collocant, non tam huius prædæ dolore, quàm maioris licentiæ metu ducti, intempeſta nocte præter lacum adoriuntur, qui inopinato prælio conſternati, haud multum obſtitere. In ea pugna Hunimundus rex captus, uictiq; Sueui, quibus omnibus, in primiſq; regi data uenia, eiuſq; filius à Thindimere adoptatus, paulo pòſt in Sueuiam cum ſuis honorificè dimiſſus eſt. At ille accepti beneficij immemor, non multo pòſt tempore Scyros, qui ſupra Danubium tunc fortè conſederant, & cum Gothis quietè uerſabantur, ſuſcitauit in Gothos. Illi autem ex compoſito hos adorti, non tam metu, quàm admiratione perculere, ſiquidem haud mediocrem ſibi cum eis conſuetudinem intercedere Gothi nouerant, acerrimam inter ſe pugnam conferunt, Scyri tandem ab his ad internecionem uſque cæſi. E Gothis Valamir, equo excuſſus, hoſtili manu occubuit. Pœnæ à Scyris cumulatè ſunt exactæ. Hunimundus & Alaricus, Sueuorum principes, idem ueriti, & Sarmatarum auxilio freti, in Oſtrogothas iterum arma ſumunt. Quin & Beuca & Babais, Sarmatarum reges, ſecum Scyrorum reliquias, & Gepidarum Rigurumq; primates, uariaſq; gentes, in auxilium Sueuorum corrogarunt, ad Baliam Pannoniæ amnem caſtra collocarunt. His infeſti occurrêre Gothi, qui ubi in hoſtium conſpectum uenere, educta acie manus conſerunt. Tantum ſanguinis hauriunt, ut per campos cruoris riui agerentur, hoſtium innumera multitudo deſiderata eſt. Thindimer, cæſis hoſtibus, elatus, ac fratris mortem, Gothorumq; iniurias ultus, in ſedes ſuas ſe recepit. Ne multo quidem poſt tempore, is non ſat ſibi à Sueuis pœnarum exolutum eſſe ratus, quum Danubius glacie conſtitiſſet, magnum in Sueuos traiecit exercitum, à tergo eos ex improuiſo aggreditur. Quando Sueui ab oriente Bauaros, ab occaſu Francos, à meridie Burgundiones, à ſeptentrione Turingos habent, qui unà cum Alamanis, qui ingentes alpeis accolunt, cum Sueuis planè conſenſerant. Gothi Sueuiam, finitimaſq; prouincias diripiunt pariter, & incendunt. Hoſtes omnes proterunt, apportataq; ingenti præda, in Pannonias redeunt. Quum uictor ac diues è Germania Thindimer rediſſet, paucis pòſt diebus, Theodoricum filium honorificentiſsimè ab Imperatore Leone remiſſum, lætiſsimo animo recepit. Theodoricus, ne tanto patre indignus uideretur, annos iam natus duodeuiginti, ſex milia uirorum clàm ſibi comparat, ſuperato Danubio, Babaim Sarmatarum regem clandeſtino impetu adoritur, qui interfecto Camundo Romanorum duce, imperioſiſsimè dominabatur, conſternatum præ timore regem obtruncat, regiam, liberos, uxorem & fortunas capit, cætera diripit, & incendit. Mox antequàm Sarmatæ ſeſe compararẽt, opima ad patrem ſpolia retulit. Singidauam urbem, à Sarmatis occupatam, in ditionem recepit, quam ne Romanis quidem reſtituit, ſed ſibi ipſe uendicauit. Quum Gothis finitimorũ ſpolia defuiſſent

lia defuiſſent, quando eos longè lateq́ diripuerant, cætera quoque bona, quæ uitæ ſunt uſui, deeſſe uidebantur, quare pacem habere ab eo cœpere. Thindimerem exorabant, noua ac utilia bella diſquireret, Gothis ocium neq́ commodum, neq́ ſalutare futurum. Tunc Thindimer Vindimerem fratrem accerſi iubet, quæ fieri oportet, enarrat. Illud cum eo decernit, ne gens Gothica bellicoſiſsima, frequens et fortunata, ocio contabeſcat, ac fame laboret, relicto ibi præſide emigrandum eſſe. Et quum præcipua in orbe imperia duo ſuperſint, utri alterum cõtingat, miſſa ſorte definiri iubet. Vindemeri occidentale, orientale Thindimeri contigit. Arduas expeditiones ſortiti, ſuam uterq́ prouinciam curant. Pannonijs præſidem relinquunt. Vindimer quum in Italiam intraſſet, cui Glycerius præerat, immatura morte interceptus eſt. Eiuſdem nominis filium reliquit, cui expeditionem cum bonis & exercitu legauit. At is Glycerij muneribus uictus, relicta mox Italia, in Gallias contendit, quæ ab infeſtis circùm gentibus miſcebantur. Quod ut lubentius faceret, Viſigotharum, qui cognati erant, ratio hortabatur. Poſtquàm in Gallias peruentum eſt, Oſtrogotharum exercitus cum Viſigothis, ui ſanguinis, utrinque ſponte coniungitur, unum (ut ita dicam) corpus faciunt, ut olim fuerant. Priſcam redintegrant coniunctionem, & ita per Hiſpanias Galliasq́ regnant, ut parem hoſtem non inueniant. Thindimer Illyricum inuaſurus, traiecto Sauo, cuncta longè lateq́ diſcurſat, pagos et oppida diripit. Niſam, primam urbem occupat, & incendit. Aradeam & Lariſſam in Theſſalia expugnat. Mox Niſatanam urbem in deditionem accipit, impoſitoq́ ibi præſidio, Theſſalonicam petijt. Quam Alarianus patricius cum magno equitatu tuebatur, Gothorum tamen multitudinem ueritus, maximis hoſtem largitionibus ab eius obſidione diuertit. Icto fœdere, incolenda his loca ſponte diſtribuit, in primisq́ Cerras, Peliam, Europam, Mediuiuam, Petiuiam, Bereum, & Sium. Gothi inuentis ſedibus, inita pace quieſcunt. Thindimer Cerris graui morbo confectus, Theodoricum regni hæredem declarat, à Gothis omnibus exoptatum: ipſe mox, ingraueſcente ualetudine, uita exceſſit. Quod ubi Zeno cognouit, gratiſsimo aſcitum regem animo ſuſcepit, inter proceres collocauit. Et ut maiore eum afficeret honore, loco filij adoptauit, creauit conſulem. Et ut aliqua demum immortalitate donaret, ei pro palatio equeſtrẽ ſtatuam dicauit. Quacunq́ eum potuit dignitate, exornauit. Theodoricus autem paulo pòſt tempore, quamuis omnibus Byzantij honoribus frueretur, tamen cum animo repetebat, Gothos quos in Illyrico dimiſerat, rerum quandoq́ inopia laborare, neq́ honeſtum ibi uictum poſſe ducere, clariſsimo ſudore potius, quàm turpiſsimo ocio uiuere decernit. Zenonem clàm adit, & exorat, ut quum Italia terrarũ domina, in Rugorum & Turingorum ſeruitute uerſetur, ac Odoacrem regem uiliſsimum patiatur, aſſerendum à fece gentium, Romanum ſibi mandet imperium, id magno utriq́ emolumento futurum cenſet. Quandoquidem Imperator grauiſsimè Gothicæ gentis imperio leuabitur, Romam à Barbaris uindicabit, quod à maieſtate ſua non erit alienum, ſi è ſententia cœpta ſucceſſerint. Quando filij loco à Zenone adoptatus erat, haud iniquum futurum, ſi beneficio ſuo Imperium Romanum, Gothicis ſumptibus uiribusq́ recuperatum, Gothorum quoq́ regi potiundum permiſerit. Quod ſi aſſequatur, pollicetur ſe ſenatum populumq́ Romanum piè ſancteq́ gubernaturum, & precario nomine poſſeſſurum. Imperator ne iuuenem magnanimũ exacerbaret, annuit, donatum honorificè dimittit, ratus fore ſatius, recuperatam Italiam adoptati filij nomine poſſideri, quàm pati, ut perpetua fœdæ gentis ſeruitute prematur. Theodoricus uoti compos, à Zenone dimiſſus, ingentem parat exercitum, curat cætera, quæ bello ſunt uſui. Per Syrmium ad loca Pannoniæ uicina, in Noricos iter facit. Venetiam ingreſſus ad Soncium amnem caſtra locat, ibiq́ aliquandiu, ut hominum iumẽtorumq́ corpora reficerẽtur, quieſcit. Interea Odoacer, habito delectu, exercitum comparat, obuiamq́ progreditur. Gothus cum exercitu in Veronẽſem agrum caſtra mouet, cui mox Odoacer occurrit, manus utrinq́ conſeritur, acerrimeq́ pugnatur. Rugi ac Turingi dare terga coacti, palantes funduntur, fuganturq́, in fuga ſtrages

maxima

maxima patratur. Odoacer cum reliqua parte equitatus, paucisq; peditibus, Rauennam ſe recepit, ubi regiam ſibi ſedem ipſe ſtatuerat. Theodoricus tranſmiſſo Pado hoſtem petit, adauctaq; audacia, in Italiam penetrat, ad Pineta, ad tertium ab urbe lapidem caſtra ponit. Odoacer inſtructa acie, cum hoſte iterum congredi non auſus, in urbem ſe recepit, eamq; uallo foſſaq; muniuit. Improuiſis eruptionibus hoſtem infeſtat, nocte ſæpius ſtationes adoritur, paucisq; cæſis in urbem refugit. Ne hac quidem arte quicquam proficit, quia uniuerſa regem ac dominum ſibi Theodoricum optabat Italia. Triennio tamen obſidetur, fameq; quotidie ac bello uexatur, per legatos demum ab hoſte ueniam poſtulat, quam ſi impetrarit, ſe Theodoricum in Italici regni ſocietatem admiſſurum, ultrò pollicetur. Impetrata uenia, non multo pòſt tempore ad cœnam inuitatus occiditur, hic Odoacris fuit exitus. Theodoricus igitur tertiò (ut ſuprà dictum eſt) anno, Italiæ regno potitur. Quod ut uariorum regum affinitate ſtabiliret, miſſa legatione, à Ludouico Francorum rege, Andefledam gnato ſuo matrimonio coniugari petiјt. Quam ille lubentiſsimè conceſſit, quin & gnatos treis cum ea, ad confirmandi oſtentationem fœderis, Romam miſit. Sed intercidentia ſæpe bella, affinitas iſta dirimere nequiuit, quæ pro regni finibus ſuſcitabantur, antequàm ex uxore liberos haberet. Thendigitonem & Oſtrogothonem, quas illegitimo concubitu, in Myſia ex amica conceperat, alteram Alarico Viſigotharum regi, Sigiſmundo Burgundionum principi alteram deſponſat. Ex Alarico Amalaricus naſcitur, quem utroq; parente orbatum Theodoricus auus in tutelam accepit. Interea Eutharicum Viterici filium, & Berithimundi Thoriſmundiq; nepotem, Amalorum ſtirpe æditum iuuenem, non minus corporis, quàm animi dotibus excellentem, in Hiſpania comperit, quem uenire iuſſum, Amalaſuentæ filiæ ſuæ coniugauit. Ad propagandum quoq; ſuum ſanguinem, Amalafredam ſororem, & Theodati matrem, qui poſtea in Aphrica latè regnauit, Thraſamundo Vandalorum regi in uxorem tradidit. Amalabergam inde genitam, Ermanfredo Turingorum regi conſociat. Miſit eodem ferè tempore Petanum præfectum equitum, cum pleriſq; cohortibus in Pannoniam, ut Syrmium Tranſarico Traſiſtilæ filio eriperet, Illyricumq;, eiecto Sabiniano magiſtro equitum, qui cum Mundone, latrocinijs ibi latè graſſante pugnare ſtatuerat, occuparet, quod utrunq; è ſententia præſtitit. Petanus ſiquidem Tranſarico matrem, Syrmiumq;, & Sabiniano Illyricum, commiſſo feliciter ad Margum oppidum prælio, quod inter Danubiũ & Magnum amnem ſitum eſt, tunc ademit. Mundo Atillanorum genere natus, dum Gepidarum furorem fugit, traiecto Danubio, & collecta nõ mediocri latronum manu, erectaq; in Danubij ripa quadam turri, quam Ertam dicunt, per inculta loca longè lateq; graſſatur. Hunc igitur Sabiniani bello laborantem, Petza ſubueniens ab hoſte liberauit, & ad gratum Theodorici redegit obſequium. Tanta fuit eo tempore Theodorici fortuna, ut quamuis regnum propagatis affinitatibus munitum habuiſſet, ſuorum tamen ducum omnis expeditio delegata ſuccederet. Nam quæ in Gallia geſta ſunt, ne minus quidem proſperè, quàm quæ in Pannonia & Illyrico ſucceſſere. Hibla enim, quem aduerſus Francos miſerat, cæſis hoſtium milibus circiter triginta, clariſsimam inde uictoriam retulit. Mortuo Alarico genero, Burgundionum rege, Amalarico Titidem præfectum militum, tutorem dedit, ſed pupillus Francorum inſidijs irretitus, regnum pariter & uitam amiſit. Nulla in occidentali plaga gens fuit, quæ ad Theodorici nutum, aut amicitiam eius, fœdusq; ſponte non iuerit, aut obſequium ultrò præſtiterit. Siciliam eiusq; circumſtantes inſulas, ad Dalmatiam ſuo regno adiecit. Quum nouiſsimam iam ſibi diem imminere intelligeret, aduocatis proceribus Gothorum, Athalaricum ex filia Malaſuenta nepotem, nondum duodecimum tunc natum annum, & Eutharico patre orbatum, Italiæ regem declarauit. Ac omnes habita concione precatus eſt, ut creatum regem colerent, & ſenatum populumq; Romanum uehementer amarent, & obſeruarent. Ipſe paucis poſt diebus, Rauennæ, ubi regiam ſibi ſedem ſemper habuerat, diem obijt, Nulla graui nota ſugillandus, niſi quòd Boetium, Latinorum ſanè doctiſsimum,

ac uirum ſenatorium,ob ſuſpicionem affectatæ libertatis,exilio antè mulctatum,ac poſtliminio reuocatum, prætorioq́ præfectum,unà cum Symmacho ſenatore,ſocero ſuo,alijsq́ præſtantibus uiris, ſuperiore anno, quàm uita exceſſerat, dum ſibi regnoq́ timet,obtrūcari iuſſit. Theodoricus igitur Barbarorum omnium mitiſsimus, ſe præſtantiſsimum principem præbuit. Baſilicas multas exædificauit, Octauij Mauſolea inſtaurauit,de more ſpectacula ædidit. Tridentum muro cinxit. Italiam ab externo hoſte liberauit. Erulos in extremis Italiæ partibus ad prętoriam Auguſtam collocauit. Interfecto Odoacre,alium regem dedit,uigintiquinque annis in Italia regnauit. Athalaricus cum matre,maternis ſeſe gerens auſpicijs,ob ętatem octo annis quietè regnauit. Exacta iam adoleſcentia,quo tutiùs regnaret, Iuſtiniano principi ſe cum uidua parente commendauit,libenter princeps commendationem & tutelam accepit. At ille infelix,immaturo fato interceptus obijt, mater,ne fœmellæ more à Gothis contemneretur, Theodatum è ſorore fratrem, & priuatam in Thuſcia uitam agentem accerſi iubet,regnumq́ communicat. At facinoroſus ille conſanguinitatis ac beneficij immemor,imperandi cupiditate tractus,paulo pòſt tempore eam captam in uincula conijcit: mox Rauenna eductam, ad Bulſimenſis lacus inſulam relegat: paucis pòſt diebus,aſſiduis calamitatem ſuam lachrymis deplorantem,inter lauandum, in balneis à ſatellitibus ſtrangulari mandat. Iuſtinianus Imperator,audito Amalaſuentæ fato, cuius tutelam acceperat, hanc notam ſibi inuſtam ratus, Belliſarium ex Aphrica expugnata iamdudum reuerſum, & adhuc Vandalorū cruore madentem, bellatorem glorioſiſsimum,coacto mox exercitu, in Italiam aduerſus Gothos properare iubet,eiq́ Italiam à Barbarico ſeruitio uindicandam delegat. Delegatam Belliſarius prouinciam, uir bello fortunatiſsimus, forti animo (ut ſolet) aggreditur. Qui quum haud facilè Gothos ſuperari poſſe arbitraretur, niſi Sicilia bellorū cauſa exigerentur, Syracuſas prius ualida claſſe adoritur. Qui urbē cum præſidio tenebant Gothi, deſperata propugnatione,cum Sinderico duce,ultrò ſe Belliſario dedidere. Theodatus,poſtquàm Siciliam ab hoſte captam eſſe cognouit, Euermothem germanum ſuum,defenſandæ Italiæ gratia,ad fretum Siculum mittit. Ad Rhegium oppidum,is caſtra locat,qui quum Gothorum partibus diffideret,relicto clàm exercitu,cum paucis comitibus, propoſiti ſui conſcijs ad Belliſarium proficiſcitur, & conſternatus ad pedes ueniam exorat, ſeq́ Romanis, & non Gothis principibus ſeruire uelle teſtatur. Gothi,qui in caſtris erant,nunciata re,commoti eueſtigio ſeditionem ſuſcitant. Theodatum cum hoſte coniuratum,quod è germano transfuga conijci poterat,regno abdicandum & explodendum clamitant, Vitigem eius ducem, regem creant. Qui nequa fortunæ dexteritatem ignauia pateretur elabi,ſine cunctatione Romam contendit, & occupat Rauennam quoq́ eodem tempore. Fideliſsimos quoſdam milites ſubornatos mittit, qui Theodatum incautum obtruncent, obtruncatoq́ rege, Vitigem ſuffectum pronuncient. Illi diligenter & è ſententia imperata faciunt,cæſo Theodato, creatum in caſtris Vitigem exclamant. Interea Belliſarius,traiecto freto Siculo, Neapolim expugnat,mox urbem Romam adoritur. Vnde paucis antè diebus Vitigis egreſſus, Rauennā contenderat, Mathaſuentamq́ Amalaſuentæ filiam, legitimo ſibi coniugij uinculo obſtrinxerat,nuptiasq́ ſolennes cum Gothis celebrabat. Dum hæc aguntur, Belliſarius Romam capit,captaq́ urbe, in Hetruriam contendit, & munitiſsima quæque loca expugnat. Quod poſtquàm Vitigi nunciatum eſt, Cumunilam Gothorū ducem cum multis cohortibus, & magna parte equitatus, Peruſiam repentè mittit,ubi dum is longo munitam præſidio urbem recipere ſtudet, ſuperueniente Belliſario,ad internecionem uſq́ cum exercitu deletur. Vitigis rebus tam malè ſuccedentibus,extremas Gothorum uires cogit. Rauenna egreſſus,urbem Romam tredecim menſibus obſidet. Mox ui ſoluta Vrbis obſidione Ariminum circumuenire auſus,pari ſpe fruſtratus,fugam rapere coactus eſt. Quum Rauennam ſe recepiſſet,graui obſidione circumuentus,unà cum Mathaſuenta uxore,omnibusq́ fortunis uictori deditionem ultrò feciſſe dicitur, Conſtantinopolim à Belliſario ductus, à

ctis, à Iuſtiniano Imperatore, patricio honore donatus, ac honorificè admiſſus eſt, ſecundo, poſtquàm uenit, anno diem obijt. Mathaſuentam uxorem germano fratri ſuo Patricio Iuſtinianus coniugauit, ex quibus Poſthumus eſt æditus. Hic igitur Oſtrogotharum Amalorumcp fuit exitus. Iuſtinianus uerò cum Belliſario, conſenſu omnium atcp ſuffragijs, Vandalicus, Aphricus, & Gothicus cognominatus eſt. De his hactenus. Hucuſque Pannoniam, quam Vngariam nunc dicimus, à quibus poſt exactos Vnnos populis & habitata & recta fuerit, quando magnum fuit Gothorum imperium, qua potuimus breuitate, deſcripſimus. Nunc haud ab re futurum exiſtimamus, ſi eos qui poſt Vnnos & Oſtrogothas Vngariam occuparint, ordine proſequamur. Adoinus, Longobardorum rex decimus, qui Gepidas ſuperauit, quum Gothorum regnum nutare intellexiſſet, his ferè temporibus, quibus Belliſarius, Iuſtiniano imperante, de Perſis triumphare dicebatur, cum innumera gentium multitudine Pannonias ingreſſus eſt. Sed gentis huius origo, ut ſolidiorem hiſtoriam contexamus, aliquanto remotiùs repetenda eſt. Ex Scandinauia, fœcundiſsimacp Germania, Gothos, Vandalos, Quados, Erulos & Turingos, & pleraſque Barbaras nationes, ut iuniores ſenſere aliqui, promanaſſe legimus, Vuinulos quocp hinc proueniſſe accepimus, quos Longobardos appellant. Inſulæ nancp Germanici ſinus, tenuiſsimo mari circumfuſæ, tanta populorum fœcunditate luxuriantur, ut non modò Germaniam compleſſe, ſed uarios emigrantium fœtus peperiſſe ferantur. Longobardi igitur, Agione Iborecp duce, Scandinauia, tertia ex parte egreſſi, in Scoringam profecti, aliquot ibi annis conſedere. Finitimam regionem Vandali latè regnãtes poſſidebant, qui audito Longobardorum conatu, per legatos pendenda ſibi quotannis ſtipendia poſtulant. Contrà illi, Pugnare, quàm ſeruire ſe malle reſpondent, res Marti commiſſa, primo congreſſu definita eſt. Nam Longobardi primo prælio ſuperiores, uirtute tantùm ſe à Vandalorum ſeruitio uindicarunt. Mox rerum inopia ex loci ſterilitate laborantes, in Mauringam tranſeunt, tranſitumcp ab Aſſipictis, è ſingulari certamine aſſequuti ſunt. Deinde in Gronlandiam uenere, quum per plures populos iter tranquillè facerent, & ſecuritate ducti, neglectis uigilijs ſtationibuscp quieſcerent, ecce Bulgari incautos adoriũtur, multos cædunt, magna ſæuitia per caſtra graſſantur. Agelmundum regem interimunt, filiamcp captiuam abducunt. Reſumptis mox uiribus illi, ac reuocatis animis, Lamiſſonem regi ſufficiunt. Qui uir robore corporis, & animi magnitudine iuxtà clarus, inito regno, nil affectatius curauit, quàm ut Agelmundi regis necem ulciſceretur. Quare comparato mox exercitu, in Bulgaros irruit, & in primo congreſſu, quum inclinatos ſuos cerneret, ac iamiam terga daturos, tanta uerborum aſperitate corripuit, ut in hoſtes reuocati, patrata magna ſtrage ſuperarint. Victoria, præda, & hoſtiles exuuiæ uſqueadeo auxere animos, ut longè maiora ſponte diſcrimina iam obirent. Hic igitur ſecundus Longobardorum rex glorioſè regnauit, ei Lethus, Ildeochus & Godenus ritè ſucceſſere. His quocp temporibus, inter Odoacrem Erulorum, in Italia latè regnãtem, & Pheletheum Rugorum regem, ut ſuprà dicere cœpimus, non mediocris orta diſſenſio. Nam quum Pheletheus, qui ulteriorem Danubij ripam incolebat, iuxtà flumen occupare niteretur, haud mediocre quidem hinc odium exarſit. In Noricorum finſbus beati tunc Seuerini cœnobium erat, qui uir maxima abſtinentia, ſanctitate ac auctoritate clarus, cœleſti ſæpe admonitione Pheletheum cum Geſa uxore corripuit, ut à ſolita iniquitate deſineret, eicp futura mala prædixit. Quare hunc Odeacer, coacto magno Erulorum ac Turingorum exercitu, ab Italia progreſſus adoritur, hoſtem cum copijs proterit, ac cædit. Abacta ingenti Rugorum multitudine, in Italiam uictor redit. Deſertam mox Rugilandiam, Noricis ferè oppoſitam, relictis, quas habebant, ſedibus, Longobardi occuparunt. Landia enim Barbara lingua, patriam ſignificat. Hinc egreſſi in patentes Feldiæ agros deſcendêre, ubi tertio pòſt anno, quum propter mortem fratris regis, à Runtheruda Totonis filia facinoriſsimè interfecti, bellum oriretur, Longobardi Erulos profligant, Radulphum Erulorum regem interficiunt. Eruli ex eo

tempore uſqueadeo ad internecionem cæſi, ut poſthac regem nunquam habuerint. Adaucto tot bellis proſperè geſtis exercitu, Longobardi tunc bella ultrò capeſſunt, uirtute gentis gloriam amplificare ſtudent. Cum Gepidis, Vualterio Vacchonis regis filio regnante, bellum ineunt. Defuncto Vualterio, Andoinus non ſine magna cęde hoſtem ſuperauit. Parta tam clara uictoria, milites regem orant, ut Albuinum regis filium, qui in acie Thoriſmundum obtruncarat, & cuius potiſsimùm uirtute uiciſſent, in ſolenni conuiuio ſecum accubare patiatur, ut cuius uirtutem in prælio ſpectatam habuit, eius dignitatem triclinij communicatione decoret. At ille, Non ſcitis, inquit, Longobardorum non eſſe morem, regis filium patris eſſe conuiuam, niſi prius ab externo quouis rege arma ſuſcipiat. Quod ille audiens, ad Turiſindum Gepidarum regem, quo cum bellum geſſerat, proficiſcitur, à quo honorificè exceptus, commiſſa in conuiuio rixa, Toriſmundi à ſe prius cæſi arma, concedente patre retulit. Ad Longobardosq; reuerſus, laudata iuuenis audacia, regale cōuiuium iure promeruit. Hic regno ſuccedens, uſquequaq; clarus iam habitus, Clodiſuintam Lotharij regis Francorum filiam, uxorem accepit, ex qua Albiſuinclam tantùm filiolam genuit. Cum Turiſindo Gepidarum regi, Cunimundus filius in regno ſucceſſiſſet, patriſq; mortem ab Albuino interfecti, ſtuderet ulciſci, læſo Longobardorum fœdere, eos bello laceſſit. Albuinus cum Auaribus, qui prius Vnni dicti, deinde Auares, à rege nominati ſunt, perpetuum fœdus init. Mox cum ſocijs Gepidarum fines inuadit. hoſtibus ad internecionem uſque deletis. Cunimundum obtruncat, è cuius capite ſibi poculum parauit. Captiuam abduxit cum magna multitudine hominum, regis filiam, cui Roſimundæ nomen erat, quam quum prole caruiſſet, non ſine exitio ſuo duxit uxorem. Gepidæ ex eo conflictu ita uiribus attenuati ſunt, ut ultra regnare nequiuerint. Nam quicunque bello ſuperfuerant, aut Longobardis paruere, aut Vnnis ea loca tenentibus, graui ſeruitio preſſi ſtipendia pendunt. Amplificato regno gloriaq; Longobardorum, quum Totila è Gothorum reliquijs incendium in Italia ſuſcitaſſet, quos Belliſarius paulo antè contriuerat, Gothi enim qui remanſerant, hoſtis abſentia unà conuenere, Hildebadum, deinde Ataricum, poſtea Totilam regem creauere. De liberanda quoq; prorſus Italia Iuſtinianus cogitabat, Narſetem Cartularium cognomento dictum, patricium crearat, eiq; expeditionem hanc magnam ultrò mandarat. Hic cum Longobardis, qui cum Albuino rege Pannoniam occuparāt, unaq; cum Auaribus, deletis ferè Gepidis incolebant, fœdus icit, ictoq; fœdere aduerſus Gothos auxilium expoſcit. Maximum ualidiſſimumq; auxilium iure ſocietatis Narſeti datur, qui ubi cum Romano exercitu in Italiam traiecit, Totilamq; cum Gothis omnino deleuit, multis muneribus onuſtus in Pannoniam redijt. Quouſque igitur Longobardi Pannonias incoluere, Romanum ſemper Imperium adiuuarunt. Quare
530 Longobardi trigeſimo ſalutis anno ſupra quingenteſimum, Iuſtiniano imperante, Pannonias ingreſſi, annos circiter quadragintaduos eas incoluere, et tribus annis antequàm Belliſarius in Aphricam profectus, Vandalorum gentem ſanè deleuerit. Sed quomodo hi deinde in Italiam traiecerint, ex ordine uideamus. Verum enimuero multa Italiæ infauſta & infelicia ſigna apparuere, quæ futura mala portendebant. In primis ita peſtis uſquequaq; graſſata, ut nulla luctus expers domus inueniretur. Euitandæ labis gratia, domicilia, facultates, ac pecora deſerebantur: ceſſabat agri cultura, cæteræq; artes, ac ſtudia omnia deſtituebantur. Parentes à liberis, ac liberi à parentibus deſtituti, nullum pietatis officium retinebant. His etenim malis etſi uniuerſa Italia ad Noricos uſq; laborarit, præ cæteris tamen Liguria eſt abſumpta. Sub hæc tempora Iuſtinianus in amentiam cadens, rebus humanis exceſſit. Paulo pòſt monſtra longè ſæuiora accidêre. Igneæ in cœlo acies per Italiam uiſæ, quæ ſanguinem effunderent. Tyberis Vrbem inundauit, multosq; demerſit. Profuſiſsimi quoq; per totam Italiam, continuatis diebus fuere hymbres. Iuſtinus minor, Iuſtiniano defuncto ſucceſſit, cui Sophia uxor fuit, quā tanti mali cauſam fuiſſe perhibent. Quum Narſes Gothis Italiam liberaſſet, magnumq; ex tot belli ſucceſſibus quæſtum feciſſet

ſet, ne mediocrem quidem ſibi à Romanis inuidiam conflaſſe dicitur. Quippe qui Imperatori ſignificaſſe feruntur, Romanis multò ſatius eſſe, Gothis, quàm Græcis obſequium præſtare, quum Narſetis imperioſa ſæuaq; tyrannide, ad miſeram ſeruitutem redacti eſſe uideantur. Quòd ſi Romanæ reipublicæ non conſulatur, ut Narſetis Eunuchi liberentur imperio, externis ſeſe gentibus dedituros interminati. His commotus Imperator, ſuffecto in eius locum Longino, Narſetem mox imperio abdicauit. Sophiam quoq; Iuſtini coniugem, hæc literis ei minatam fuiſſe ferunt, ſe omnino hunc Eunuchum de republica malè meritum, ad diſpenſanda in gynæcio puellis lanæ penſa, redacturam. Illum ad hæc contrà reſpondiſſe, Talem ei telam ſe exorſurum, qualem nunquam ipſe retur expedituram. Is igitur partim odio, partim metu percitus, Neapolim ſeceſſit, legatos ad Lõgobardos miſit, quibus relicta miſera Pannonia, ad occupandam locupletem feraciſsimamq; Italiam hortatur. At illi, quum ea ſibi offerri conſpicarentur, quæ ſemper optarant, mandata libenter accipiunt. Albuinus rex ingenti ſpe elatus, coactis omnium Longobardorum familijs, acceptisq; ſecum è Saxonibus ſocijs, cum liberis & uxoribus, circiter uiginti milibus, ad emigrandum ſe comparat. Pannoniam Vnnis, quibus cum perpetuo fœdere obſtricti fuerant, relinquere ſtatuit, quando cum Vnnis quoq;, Pannonias annos olim duos & quadraginta incoluerant. Ea tamen conditio ſedibus cedendi, Albuino cum Vnnis interceſſit, ut ſi qua unquam neceſſitudo ad reuertendum adegerit, propria cuique arma recipere liceat. Ad præſtitutum igitur diem, quem calendarum Aprilium fuiſſe ferunt, quum à fidelibus Paſchæ ſolennia celebrarentur, & anno ſalutis quingenteſimo ſexageſimooctauo, Longobardi omnes Pannonijs emigrant. 568 Per Syrmium iter faciunt, Saxones quoq;, quos diximus, ſecum ducunt. Quorum mox ſedes, Lotharij, ac Sigisberti Francorum regis edicto Sueui occuparunt.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER VIII.

ITALIAM Longobardi tertio, quo emigrarunt, menſe, cum Saxonibus attingũt. Albuinus rex montem in finibus editiſsimum conſcendit, ut hinc præſtantiſsimę celebratiſsimæq; regionis ſitum pulchritudinemq; proſpiceret. Quare mons ille poſthac Regius appellatus, ubi Biſontes† eius magnitudinis capi ſolent, ut in eius pelle Beuulijn. (ueluti Paulus auctor eſt) homines ferè quindecim cubare queant. Italiam ſubinde ingreſſus, quando nemo hucuſque his impedimento fuerat, Venetiam occupat, & Foroiulianos: quibus nepotem Giſulphum, cum delectis Longobardorũ familijs, uelut ille petierat, ſanè præfecit. Metropolita Aquileienſis, cui Paulo nomen erat, ſingulari ſanctitate uenerandus, dum ſibi ſuæq; baſilicæ timet, cum ſacra ſupellectili, & collegio ſacerdotum, in Gradim inſulam confugit, ne quid fortè detrimenti à feris Barbaris eccleſia pateretur. Eo quoq; tempore, Benedictus uir ſanctiſſimus pontificatum maximum gerebat. Atq; Vnni, qui & Auares dicti ſunt, & Pannonias, abeũtibus Longobardis, in ditionem ſuam aſſeruerant, audita Lotharij morte, Francorum regis, ſpe propagandi imperij, in Francos bella mouent. Fuerunt autem Auares, Vnnorum genus, & exercitus Atilæ reliquiæ, quos diximus, defuncto Atila, à Gepidis ſuperatos, qui ſe iterum ſubijci recuſabant. Vnni uerò, qui cladi ſuperfuerant, Vnnorum nomen exoſi, ab Auario, qui Zeliorbi ſucceſſit in regno, ſeſe Auares nuncupauere, relictisq; Pannonijs in Noricum receſſerunt, à quibus ea regio Bauaria dicta eſt. Strabo eam potius Boioariam, à Boijs, qui eam relicta Italia, terram habitare uoluerunt, appellandam eſſe arbitratur. Ex Lothario quatuor ſuperfuere filij, qui partito regno dominari uoluere. Adilbertus Parrhiſiis imperabat, Aurelianis Guntrannus, Saſſnnenſibus Ilpericus, & Sigipertus deniq; Metenſibus, in quem

Vnni magno impetu irruere. At ille ne minore quidem audacia fretus, in Turingiam his occurrit, & ad Albim fluuiũ conſerta manu, fundit, fugatq́, pacemq́ petentibus, ea data. Paulo pòſt tempore, reſumptis Vnni uiribus, eodem in loco cum Francis conflixere, uictoriaq́ potiti, ſpolijs ac prædis onuſti, in Pannoniam rediere. Narſes Eunuchus, quum Longobardos è compoſito aduenisse cognouiſſet, Romam ſe recepit, ubi non multo pòſt tempore diem obijt. Corpus in plumbea arca cum auro & argento multo reconditum, Conſtantinopolim perlatum eſt. Albuino Taurisianis appropinquanti, Felix mox epiſcopus ad Planem fluuium occurrit, & ut ne quid eccleſiæ ſuæ detrimenti fieret, graui aſſeueratione impetrauit. Deinde Vicentiam, Veronam, montem Silicis, Mantuam, ac cæteras (præter Paduam) Venetiæ ciuitates, Longobardi capiunt. Mediolanum, poſt Brixiam Bergamumq́ captum expugnant, paulo antè multis calamitatibus afflictum. Quippe quòd quũ ad Belliſarium defeciſſet, à Gothis deinde receptum, penè ſubuerſum eſt, in qua quidem uaſtitate, triginta Mediolanenſium ciuium milia cæſa fuiſſe tradunt. Vniuerſa regio Transpadana, præter Ticinum, in Longobardorum poteſtatem perbreui redacta eſt. At illa triennio obſeſſa, tandem expugnatur. Rex urbem ingrediens, una cum equo in porta, quæ ad Orientem ſpectat, concidiſſe, neq́ unquam ſurgere potuiſſe fertur, donec facto uoto, quo Chriſtianum populum, qui deditionem in tempore non feciſſet, ſe è medio ſublaturum obſtrinxerat. Ticinenſibus diu reſiſtentibus pepercit, populus uenia donatus, fauſtis regem acclamationibus ad palatiũ uſq́, quod olim Theodoricus erexerat, proſequutus, ac omniũ deſperatione leuatus, non illum prius magis odiſſe, quàm poſthac amaſſe uiſus eſt. Sed dum Ticinenſi obſidione detinebatur, ne torpeſceret ocio, præter urbem Romam & Rauennam, ac pleraq́ littoris Adriatici oppida, omnia in Hetruriam uſque domuerat. Quum poſt anni ſuperioris ubertatem ac peſtem, ſæua Italiam fames inceſſiſſet, multos ex uarijs gentibus colonos eò contraxiſſe dicitur. Diſtributi Galliæ plerique uici, adhuc Gepidarum, Bulgarorum, Sarmatarum, Pannoniorum, Sueuorum, ac Noricorum nomina redolent. Demum quum in Italia annos tres & ſex menſes ipſe regnaret, coniugis inſidijs interemptus eſt. Nam quum Veronæ in conuiuio exhilaratus, uxorem ad bibendum licentiùs inuitaſſet, porrexiſſetq́ poculum è Cunimundi ſoceri capite fabrefactum, ut cum patre profuſiùs biberet, Roſimunda dolore correpta, inſidias excogitare, adurgente pietate cogitur. Peredeum uirum fortiſsimum adit, multis hunc pollicitationibus in uiri cędem allicere nititur, quod quum aſſequi non poſſit, artibus eum circumuenit. Amica quædam Peredeo fuerat, quam ſæpe noctu adire ſolebat: regina ſe ſubornat, ſeq́ in lecto amicam mentita, aduenienti Peredeo ſupponit. Deceptum, patrata Venere Peredeum interrogat, qua cum ſibi rem fuiſſe putarit: reſpondit, ſe cum ueſtiaria coiuiſſe. At illa ſe ubi patefecit, Peredee (inquit) aut te Albuinum interficere, aut ab eo te interfici opus eſt, regalem quando thorum inceſtaſti: ni parueris, paternamq́ mortem ultus fueris, te adulterij poſtulatum, dira morte ſcito moriturum. Ille timore perculſus, ſe regem interfecturum pollicetur: eumq́ meridiantem unà cum Elmicho coniurationis auctore, dato ab uxore ſigno adoritur, & obtruncat. Eius corpus ſtatura procerum, ac bello aſperrimum, pro palatio Veronæ, cum maximo Longobardorum omnium luctu, ſepulchro reconditum. Elmichus poſt hunc, regnum occupare conatus, quum Roſimundam ſibi deſponſaſſet, Longino præfecto Rauennati extemplo mandat, comparatam continuò nauim ad ſe mittat, quam Elmichus cum Roſimunda, & Albiſinda regis filia, regiaq́ gaza conſcendit. Quum Rauennam perueniſſent, Longinus Roſimundæ perſuadet, Elmichum interficiat, ſeq́ uirum capiat, ut Rauennæ dominatu frui poſſit. annuit inconſtantiſsima fœmina, Elmicho in balneis uenenum propinat: quod ille bibens, ubi ſe lethali potionatum pharmaco intellexit, reliquum quod in poculo ſuperfuerat, diſtricto gladio uxorem haurire coegit. Quod quum illa ui adacta feciſſet, uenenum utriq́ uitam pariter intercepit. Ex quo quàm iuſta ſint numina conijcere licet, quando facinoroſos mutua ſeſe cæde interficere

interficere

terficere cogunt. His uita defunctis, Longinus Albiſindam filiam regis, cum uniuerſis opibus ad Iuſtinum Imperatorem, Byzantium miſit. Peredeum cum Elmicho & Roſimunda aufugiſſe, deinde cum Albiſinda Conſtantinopoli unà traieciſſe, plerique ferunt. Qui quum horrendæ magnitudinis leonem in harena confeciſſet, atq; ideo Imperatori formidoloſus factus eſſet, Auguſti iuſſu oculis captus eſt. Sed ne minus quidem ſe cæcum, quàm uidentem exhibuit. Nam quum indignam cæcitatem ulturus, ſecretum principis colloquiū poſtularet, ut eorum, quæ ſunt reipublicæ maximè neceſſaria, commonefaceret: duobus cultris ſub utraque manu delitefcentibus, patricios duos internuncios interfecit. Longobardi, habito Ticini conuentu, Daphonem regem creant: qui quum Romanos multos cædi iuſſiſſet, alios extra fines Italiæ relegaſſet, uix annum unum & ſex menſes, à puero ſuo iugulatus, claudere potuit. Multi nobiles, & ingēs multitudo populorum, dum Longobardorum ſæuitiam fugiunt, Venetias traiecere, ſeq; marino tunc aſylo à Barbara feritate uindicarunt. Daphone mortuo, decem annos Longobardi ſine regibus uixere, optimis tantùm ducibus uſi. Totam ferè Italiam, præter urbem Romam, quam nunquam capere potuerunt, in ditionem ſuam aſſeruere, & præfecturas regionū ac urbium, pro ducum numero diuiſerunt. Zaban Ticinum, Vullarius Bergamum, Halaius Brixiam, Euinus Tridentum, Giſulphus Forum Iulium, atque alij denique alias urbes ritè ſortiuntur. Triginta præter hos præfecti creati, qui uarijs urbibus præeſſent. Quum Romanorum multi ob auariciam morte mulctarētur, reliquis per uaria loca diuiſis, tandem factum eſt, ut tertiam frugum partem, quo ſtipendiarij Longobardorum eſſe uiderentur, quotannis ſoluerent. Sub tot tyrannorū imperio multæ urbes dirutæ, multa deorum templa populata, multi quoq; ſacerdotes immaniter trucidati, & maxima denique pars Italiæ, in Longobardorum ſeruitutem aſſerta. Longobardi, amplificandi imperij gratia, in ulteriorem Galliam traijcere decernunt, potioribus hæc prouincia ducibus tribuitur. Feræ gentis eruptionem, Hoſpitius uir ſanctiſsimus, qui ad Niceam monachis præerat, diuinitus afflatus ſæpe prædixerat. Ciues Nicenſes quādoq; monuerat, mores uitamq; mutarent, iuſticiam colerent, & pietatem: irata Gallis numina, pœnitentia magna placarent, quandoquidem dira Longobardorum immineret eruptio, qui ſeptem urbes eruent, quum fidem & religionem eijciant, periurijs, furtis & rapinis obnoxiæ, homicidia pro nihilo ducant, nullaq; charitatis & miſericordiæ ueſtigia ſeruent. Quare non mediocre futurum hinc populis exitium ariolabatur, quin & monachos emigrare iubebat, haudquaquam diuinæ uoluntatis ignarus. Hæc uir ille manticinabatur, qui tanta uitæ auſteritate utebatur, ut præter cilicium et loricam ferream pro interiore tunica, nullum aliud nouerit indumentum, pane duntaxat & caricis aquaq; contentus: quadrageſimale ieiunium, radicibus duntaxat herbarum tranſigere ſolitus. Monachi uiro grauiſsimo auſcultantes abiere, eumq; ſolum in cœnobio deſeruere. Vix prouinciæ finibus exceſſerunt, quum hoſtes aduolarunt, qui quum uniuerſa diſquirerent, deſertum cœnobium inuenerunt. Hoſpitius quum ſe è turri oſtendiſſet, eam conſcendunt, hominem catenis obſtrictum, cilicioq; inuolutum inueniunt. E catenis noxium & facinoroſum rati, quæ homicidia latrociniáue patrarit, ſubinde ſciſcitantur: at ille, omnium criminū reum ſe fatetur: quare quum in eum unus gladium diſtringeret, ut ultimo miſerum ſupplicio afficeret, elata cōtinuò dextra carnificis riguit, obſtupuitq;: quam quū ille reuocare non poſſet, in ſigno ſalutis uir ille ſanctiſsimus repentè exoratus, reſtituiſſe fertur. Longobardus reſtitutū ſibi brachiū admiratus, orthodoxa ſtatim Chriſti fide, deinde ſacris initiari uoluit, in eoq; cœnobio ad extremum uſq; diem religioſiſsimè uixit. quicunq; Hoſpitij uerbis fidem adhibuere, ſoſpites in patriam rediere, contrà qui aſpernati ſunt, in ea expeditione crudeli fato obiere. Gallias igitur Longobardi diſcurſantes, pagos & oppida quæq; diripiunt, ferro & incendio cuncta uaſtant. Arnatum patricium, Guntranni Francorum regis iuſſu, cum ualidiſsimo exercitu occurrentem proterunt. Ingens Burgundiorum cæſa multitudo, abacta demum maxima præda. Ditati in Italiam ſeſe recipiunt,

unt,paulo pòſt Italiam iterum inuadunt, ſed non ſine aliqua iactura rediere.Saxones,qui cum Longobardis in Italiam uenerunt, eorum exemplo prouocati,in Gallias erupere.Sed coactam prædam, intercedente Mumulo patricio,qui Galliam tuebatur,relinquere coacti,re infecta rediere. Non multo pòſt,quum iniquo animo ferrent,ſe in Italia habitare non poſſe,niſi Longobardis uectigalia penderent,Sigiperti regis auxilio,in priſtinas ſedes,cum liberis & uxoribus,quas Sueui occuparant,relati ſunt.Quas quum ui recipere cogerentur,neq; tertiam mediam'ue partē,quam Sueui ſponte conceſſerant, recipere uellent, duplici tandem, eademq; ingenti clade affecti quieuere.Hoc tempore poſt Tyberium Mauritius imperauit,qui per præfectos, rebellantes Armenios & Perſas domuit. Ingens diluuium,præſertim in Liguria & Venetia,calendis Octobribus magna tonitrua accidere. Romæ exuberans Tyberis inundatio,ingensq; fœtor è ſerpentibus in ripas eiectis exortus eſt,unde magna peſtis ſubſequuta. Præ Nili inundatione uaria animalium monſtra apparuere, maſculini & fœminini generis,quæ ad lumbos uſque humanam effigiem referebant. Adiurataq; per Deum, à prima diei hora uſque ad nonam,ſe uidenda exhibuerunt. Exacto decem tyrannorum imperio,Longobardi Antharim Daphonis filium regem deſignant,qui & Flauius ex cognomento dictus: unde cæteri quoque reges,Flauij cognominati. Hoc duce iniquis auſpicijs urbem Romam obſident,cuius obſidionem, aſſiduis imbribus tempeſtatibusq; deterriti,non ſine magna hominum pecorumq; iactura ſoluere coacti ſunt,peſtilentia ſubinde uehemens & pernicioſa ſucceſſit. Ea quoq; tempeſtate, Mauritius Imperator Childebertum Francorum regem, icto ſibi fœdere adſtringit: & quum quinquagies mille ſeſtertiûm miſiſſet,ad inferēdum Longobardis bellum impellit.Qui quum innumera Francorum multitudine Italiam inuaſiſſet, multis muneribus à Longobardis exoratus,re infecta receſſit. Mauritius à præpotente rege aſpernatus,pecuniam fruſtra repetitam amiſit. Antharis rex Brixellum, quo Druchtulphus Sueua gente natus, qui à Longobardis ad imperatorem defecerat,confugiſſe dicebatur,expugnat, diruitq;. Druculphus cum præſidio ſuo Rauēnam clàm aufugit. Deinde Longobardis cum Smaragdo patricio,qui Rauennam cum præſidio tuebatur,triennij fœdus ictum interceſſit. Mauritius capta Childeperti regis ſorore,iterum per legatos hortatur,uti cum Longobardis bellum gerat: quos ſi Italia exegerit, non modò ſororem, ſed cumulatiſsima præmia pollicetur. Quod quum ille neceſſitate adactus faceret,comparato ex Alamannis Franciſq; exercitu,Italiam iterum adoritur. Sed orta inter Alamannos Franciſq; ſeditione,dimiſſa expeditione, turpiter in Galliam ſe recepit. Longobardi proſpero ſucceſſu elati, Tridentino duce,ne mediocri quidem exercitu in Iſtriam cōtendunt,regionem omnem latè populantur, qua quidem pacata, quum maxima præda rediere. In Amaricina inſula,Francionem magiſtrum equitum,Narſetis partes planè ſectatum,qui annos circiter uiginti ſe ibi continuerat,obſident. Qui poſt ſextum menſem, facta abeundi copia inſulam dedidit,& cum impedimentis,uxore ac liberis Rauennam tutò nauigauit. Antharis Flauuius, à Childeperto Germanam in uxorem petijt, ſed ille nulla promiſſi ac largitionis habita ratione,quam à Longobardorum legatis acceperat,intercedentibus Gothorum legatis,qui in Hiſpania regnabant,ad catholicamq; fidem ſe conuerterant,mutata ſententia,Hiſpano regi ultrò ſpopondit. Quum hanc affinitatem Mauritius Imperator accepiſſet,Childeperto clàm nunciat,& hortatur, ut quod antea non fecerat,nunc præſtet,in Longobardos hoſtes arma ſumat. Rex Francorum,delectu habito,tertiùm Italiam inuadit,ut Longobardorum ſeruitio liberet.Qui quum fortiſsimè reſtitiſſent,ne parta perderent, magnum ac memorabilem Francis cladē intulere. At Flauius rex iam Gallica ſtrage clarus,ad Garibaldum Bauarorum regem legatos mittit,qui eius filiam ſuo nomine in uxorem poſtulent, cui Tendelindæ nomen erat. E ſententia mandata peragunt,coniuncta affinitate redeunt. Antharis paulo pòſt,cum quibuſdam legatorum nomine,ad uidendam ſponſam ſubornatus proficiſcitur,regiamq; ſpeciem diſſimulat: quumq; ſibi à ſponſa pro

pinari

pinari poſtularet, clàm ſponſi ſignum ædidit, nam ab ea dimiſſus, ſecuri quam arbori grauiter infixerat, quis nam eſſet, euidentius oſtendit. Garibaldus à Francis incurſantibus infeſtatus, filiam cum Gundolpho gnato in Italiam nuptui tradidit. Sponſus ſpectata uirtute ac pulchritudine iuuenis, paulò ſupra Veronam, in Sardorum agro Tendolindæ occurrit. Idibus Marÿs, magno cum apparatu pariq; lætitia nuptias celebrant Longobardi. Eodem die tacta de cœlo arbor, haud procul à rege Anthari. Agilulphus Taurinenſium dux, aruſpicem iuuenem conſuluit, qui ſponſam, cuius primæ tunc nuptiæ celebrarentur, non multo pòſt Agilulpho nuptui conceſſuram eſſe reſpondit. Quartum cum Longobardis bellum, Mauritÿ rogatu, Childepertus Francorum rex gerere cogitur, uiginti ſecum præfectos legionum ducit, forti animo Alpes ſuperat. Sed rex ad Biluicionis mœnia, lethali ſub pectore uulnere ſaucius occubuit, duces ultrà progreſſi, haud procul à Mediolano caſtra ponſit. Legati Imperatoris protinus occurrunt, ualida auxilia propediẽ allaturos ſe pollicentur. Quorum irrita promiſſa ad decimum uſque diem quum expectaſſent, deſperatis auxilÿs, ad læua Tranſpadanam regionem incurſant, cuncta ferro incendioq; miſcent. Veronam uſque populantur, multa oppida in deditionem accipiunt, multo plura diripiunt, & in agro, præſertim Tridentino ſæuiunt. Magna pecorum hominumq; præda abacta eſt. Tres menſes cædibus & rapinis latè graſſati. Nil tamen Longobardis, qui Ticini ſe cõmuniuerant, obeſſe potuere. Mox ingruente fame, dyſenteria ita laborarunt, ut uix ſeſe in patriam reciperent. Sub hæc tempora, Antharim Flauium per mediam Italiam feciſſe iter, prætèr Spoletanum tranſiuiſſe, cepiſſe Beneuentum & Samnites, ac demum cum exercitu Rhegium uſque penetraſſe, extremam Italiæ ciuitatem, columnam ad fretum Siculum ſtatuiſſe, eamq; declaraſſe ferunt, Longobardorum imperÿ fore terminum, quam noſtra quoq; tempeſtate Antherianam dicunt. Zottus Beneuento à rege præfectus, annis uiginti in Samnio regnauit. Antharis autem, miſſis ad Gundrannum Francorum regem legatis, uirum quidem quietis & ocÿ amatorem, qui de pace agerent, quum ſex annis pulchrè regnaſſet, Ticini ueneno abſumptus eſt. Longobardi, Thendelindæ eius uxori, præ manſuetudine & comitate nimia poteſtatem fecere, quem uirum optaret, eum ſibi ſumere licere, eumq; ſe pro rege habituros pollicentur. At illa optato Agilulpho Taurinatum duce, ad ſe uenire iuſſum, ex auſpicato (ut paulo ſuprà dictum eſt) coniugauit. Mediolani celebratæ nuptiæ, ubi omnium conſenſu Longobardorum rex ille declaratur. Quum habenas imperÿ Agilulphus, qui & Mago dictus eſt, accepiſſet, Agnellum Tridentinum epiſcopum, ut captiuos redimeret, & de pace cum Gallorũ rege ageret, miſiſſe fertur, eumq; omnia è ſententia peregiſſe aiunt. Eo tempore præcedente maxima ſiccitate, inaudita locuſtarum multitudo ſubſequuta, quæ abſumptis biennio longè lateq; ſegetibus, grauiſsimam Italiæ famem reliquere. Cometes per menſem in cœlo uiſus. Munulphus, inſulæ ſancti Iuliani dux, quia Francis ſe dediderat, à rege cæſus eſt. Gaidulphus Bergamenſis dux, quia à rege defecerat, eidem recõciliatus non fuiſſe dicitur. Hoc etiam tempore beatiſsimus Gregorius Dialogum de Vitis ſanctorum, Tendelindæ reginæ dicauit. Cuius gratiã ita promeruit, ut eius opera Agilulphum regem, cæterosq; Longobardos ad ueram fidem redegerit, eccleſias depreſſas leuarit, exactos epiſcopos reſtituerit. Romanus autem patricius, & Hexarchus Rauenna Romam profectus, inter redeundum, ciuitates à Longobardis occupatas in priſtinam ditionem redegit. Ex his potiores fuere, Sutrium, Polimarcium, Hortum, Tuder, Ameria, & Peruſia. Quod ubi Agilulpho nunciatum eſt, Ticino ſtatim egreſſus, tumultuario exercitu Peruſiam contendit. Graui urbem obſidione, cum Mariſione Longobardorum duce, qui ad Romanas partes defecerat, circumducit. Haud multis pòſt diebus, capta urbe, Mariſionem ad ſe deductum, repentina defectorem morte intercepit, populata regione, magna præda ditatus, in Ciſalpinã Galliam reuerſus eſt. Eius aduentu cum Gregorÿ põtificis animus admodum conſternatus eſſet, Thendelindæ reginæ implorata ope patrociniοq;, perpetuum cum Agilulpho fœdus iniuit. Quod in diui Gre-

gorÿ

gorij Epiſtolis intueri licet, quibus de conceſſa pace, ingentes regi reginæq; Longobardorum gratias agit. Iiſdem quoq; temporibus Bauari,quũ in Sclauos irruiſſent, ſuperueninente Auarûm Vnnorúm ue rege,ad internecionem uſque cæduntur. Et Childepertus Francorum rex unà cum uxore ueneno potionatus, interijt. Eadem quoq; tempeſtate Vnni,qui & Auares dicti ſunt, Pannonia egreſſi,Turingiam inuaſere,grauiſsima cum Francis geſſere bella.Burunnichildis regina,cum Theudeperto & Theodorico,nepotibus adhuc paruulis,in Gallia imperabat. Data ingenti pecunia,Vnnos regno exegit,ipſaq; Gunthranno mortuo,cum nepotibus regnauit. Tunc pacem cum Chacanno Vnnorum rege,& Agilulpho factam tradunt.Defuncto Romano patricio,et Hexarcho Gallicinus ritè ſucceſſit,qui cum Agilulpho paulo pôſt pacem iniuit. Agilulphus quoq; cum Theodorico Francorũ rege perpetuum fœdus percuſſiſſe traditur. Mahumetus pſeudopropheta,qui leges Saracenis dedit, in Arabia naſcitur. Zangulphum Veronenſiũ,Gaidulphum Pergamenſium duces, quamuis bis data uenia pertinacius rebellantes,ultimo ſupplicio is affecit. In ſequenti anno non modò maritimam ſinus Adriatici regionem,ſed paulo pôſt Tranſpadanam peſtilentia grauis inceſſit. Poſt hæc horrenda ſigna ſubſequuta, haſtæ in cœlo ſanguinolentæ,& lux per totam noctem apparuit,hæc portendêre mala. Theodepertus rex Gallorum, grauiſsimum Clothario patrueli conflictum intulit.In ſequenti anno,Ariulphus dux Spoletanus,qui Faroaldo ſucceſſit, diem obijt. Et quum ante mortem,aduerſus Romanos,apud Camertes bellum gereret,uictoriã adeptus,mox ſuos milites percunctatus eſt,Quiſnam ille fuerit,qui tam ſe ſtrennuè in prælio geſſerit. Reſpondentibus illis,Fuiſſe principem,Præpollentiorem fuiſſe(inquit)ipſe uidi, quippe qui ſemper me proprio adurgente hoſte, clypeo protexit. Deinde Spoleto appropinquans,ſpectata diui Sabini baſilica,ubi corpus eius reconditum eſt,interrogauit,Cuius nam illa foret ædes. Quum reſponderent, Sabini eſſe templum,quem inuocantibus militibus præſtò ſemper adeſſe aiunt, equo repentè deſilijt. Aedem ingreſſus,uiſa Sabini imagine,hunc mox eum uirum,qui inter confertos hoſtes pugnantem ſe protexerat,adiecto iuramento,fuiſſe affirmauit. Ex quo mox creditum eſt,diuum Sabinum,pientiſsimum militum patronum, Ariulpho adhuc Chriſtianæ religionis experti deeſſe noluiſſe. Ariulpho Tendelapius dux gnatusq; ſucceſſit. Eodem quoq; tempore, diui Benedicti cœnobium,in Caſino monte ſitum,à Longobardis immaniter ſpoliatum. Mortuo Zotto Beneuentanorum duce, Agilulphi regis auctoritate, Arichis filius ſubrogatur,ad quem diui quoq; Gregorij extant Epiſtolæ. His etiam diebus Agilulphi filia una,cum Godeſcalco Parmenſi,ab equitibus Gallicini patricij capta, Rauennam ducta eſt, Et Agilulphus fabricandarum nauium artifices,ad Chacannum Auarûm Vnnorúm ue ducem miſit,quibus quandam in Gallia inſulam expugnauit. Item Tendelinda regina, beati Ioannis baſilicam,ad duodecimum lapidem ſupra Mediolanum,in Moicia ædificauit, prædijs ac ſacra ſupellectili profuſè donauit. Vbi quondam Theodoricus Gothorum rex,ut molliùs æſtiuaret, amœniſsimam uillam inſano ſumptu exædificatam habuit,diuq; alpium uicinitate, & aeris ſalubritate temperieq; allectus frequentauit. Ibidem Tendelinda ſuperbum palatium erexit, ubi Longobardorum habitum ritumq; cernere erat. Quibus mos erat,à ceruice ad uerticem uſq; radere,à fronte capillos diſcriminatos ad os uſque dimittere,ueſtimenta ferre laxa fluitantiaq; ac linea, Saxonum & Britannorum more, quæ lymbo quoq; calore uario exornare ſolebant,item uti calceis ad pollicem uſque fatiſcentibus,eosq; ligularum multitudine obligare. Paulo pôſt Patauium, nequicquam reluctante præſidio,à Longobardis deficit,& Agilulphi iuſſu,iniecto igni abſumptum eſt. Equitatus,qui auxilij gratia uenerat, Rauennam redire permiſſus. Eodem etiam tempore perpetuum cum Longobardis & Auaribus ictum fœdus,miſſis quoq; à Chacanno Auarûm rege in Gallias legatis,qui earum regibus ſignificarent, ut ueluti cum Auaribus, ita cum Longobardis pacem fieri oportere iudicarent. Interea Longobardi cum Auaribus & Sclauis Iſtriam ingreſſi, igni ferroq; omnia uaſtauere,

uere. Agilulpho regi filius ex Thēdelinda in Moicia naſcitur, Adalaldus. In ſequenti
anno, Longobardi montis Silicis oppidum inuaſere. Smaragdus, qui prius fuerat Ra
uennæ patricius, ex Vrbe à Gallinico repulſus eſt. Mauritius igitur quum annum u-
num & uiginti cum Theodoſio, Tyberio & Conſtantino filijs imperaſſet, à Phoca
tandem interficitur: cuius uirtute Vnni deuicti ſunt, quum adhuc bellum Longobar
dis cum Romanis obeſſet. Ob filiæ regis captiuitatem, Algilulphus Mediolano pro-
fectus, Cremonam cum magnis Sclauorum auxilijs, quæ à Chacanno rege Vnno-
rum acceperat, obſedit, quam duodecimo calendas Septembres captam diruit. Man
tuam quoquè pari ſucceſſu expugnauit, Romano præſidio munitam. Milites autem
cum impedimentis, Rauennam tutos & incolumes dimiſit. Vulturnia in ditionem
accepta. Filia regis à Smaragdo patricio, cum uiro, liberis & fortunis reddita. Quare
pax inter Romanos et Longobardos facta eſt. Sed quum illa Rauenna profecta, Par
mam perueniſſet, partus difficultate interijt. Hoc anno Theodepertus & Theoderi-
cus, Francorum reges, aduerſus Clotarium patruum arma ſumpſere, ubi multa utrin
que hominum milia deſiderata. In ſequenti anno, Adoloaldus apud Longobardos
rex à patre declaratur, eodemq; die Theodeperti Francorum regis filia, nouo Longo
bardorum regi deſponſata pronunciatur, quare perpetua cum Francis pax ſubſe-
quuta. Bellum eodem tempore graue ac pernicioſum Francis cum Saxonibus inter-
ceſſit. Agilulphus cum Smaragdo patricio, ſæpe accepta mercede, redintegrauit in-
ducias, quo anno cometem quoq; apparuiſſe tradunt. Conſentiente Phoca, & ſeden
te Bonifacio pontifice maximo, ſtatutum fuit, Eccleſia Romana cæterarum caput
eſſet, quamuis id Conſtantinopolitana ſæpe ſibi uſurpare tētaſſet. Eadem etiam tem- 568
peſtate, Chacannus Vnnorum rex, quos Auares appellauimus, habito maximo dele
ctu, per Illyricum Italiam ingreſſus, Iſtriam & Forum Iulium incurſat, oppida ac pa-
gos diripit, & incendit. Cui quum Giſulphus cum inſtructa Longobardorum acie,
qui Foroiulienſibus præerat, occurriſſet, ab innumera hoſtium multitudine circum-
uentus occubuit. Cæteri deſperatis rebus, in finitima oppida ſe recipiunt, relictis ca-
ſtris, oppidorum munitione ſe tuentur. Tomilda Giſulphi ducis uxor, cum his, qui è
pugna ſupererant, in Forum Iulium ſe recepit. Chacannus belli ſucceſſum ſequutus,
acri Forum Iulium obſidione coercet. Dum mœnia luſtrat, qua potiſsimùm parte ex
pugnari queant, adhuc uirenti ætate formaq; conſpicuus, Tomilda in uiſum conti-
nuò hoſtem exarſit. Clàm per internuncium ſtulta mulier Chacanni coniugium pe-
tit, quod ſi annuerit, ciuitatis deditionem pollicetur. Accepit rex conditionem, por-
tas ſibi patefieri poſtulat: quod quum illa feciſſet ingreſſus hoſtis, præter pacta oppi-
danos paſſim cædit, populatur omnia, urbem inflammat. Omnes qui è cæde ſuper-
fuerant, captiuos abducit. In finibus Pannoniæ ſe collocaturū pollicetur, ſed in Pan-
noniam reuerſus, abactos captiuos ætate grandiores, ad unum omnes obtruncat:
puerorum ac mulierum, cæterarumq; rerum prædam uiritim diuidit. Proſpecta Vn
norum immanitate, Giſulphi & Romuldæ filij, conſcenſis equis ſe fuga præripiunt.
Grimoaldus tantùm puer ab inſequentibus capitur. Qui quum ab Auare captiuus
duceretur, clariſsimum facinus auſus, cæſo qui præibat hoſte, refugit. Adhibitiſq; fra
tribus præcoci fortitudine, ſe ab Auarûm ſeruitute uindicauit, mulieres ac pueri om-
nes, Vnnorum graui ſeruitio preſſi. Tomilda, quæ tanti mali cauſa fuerat, ut ſibi pro-
miſſa præſtari uiderentur, una tantùm nocte, Chacanni regis thoro potita. Deinde
duodecim Auaribus cōceſſa, qui aſſiduo coitu indomitam eius libidinem ſatiarent.
In campo demum ad palum alligatam, iaculis configi, confixamq; ad necem palo
præfigi imperauit. Dignum quidem libidinoſiſsima fœmina ſupplicium à Barbaro
excogitatum fuiſſe cenſetur, quippe quæ qualem meruit, eſt ſortita maritum. Inaudi-
ta mulieris audacia, & imperioſa libidine concepta, quæ appetitui, quàm patriæ, ſuo-
rumq; ſaluti conſulere maluit. Contrà uerò eius filiæ, haudquaquam matris intempe
rantiam ſequutæ ſunt, ſed conſeruandæ caſtitatis gratia, ne à Barbaris procacibus
contemerarētur, pulcherrimum ac ſumma laude dignum facinus excogitarunt. Pul-
lorum

lorum carnes mamillis ſupponebant,quæ ex calore contabeſcentes,teterrimum odo rem emitterent. Irruentes continuò proci,quum eas manibus tractare occœpere,olidum fœtorem abominati,non modò dimittere,ſed execrari cogebãtur,quando Longobardas omnes olentiſsimas exclamabant. Quum uirginitatem ſuam ita propugnaſſent,diuino quidem beneficio promeruere,ut honorificentiſſima connubia ſortirentur:nam altera Alanorum regi,Bauarorum altera nuptui tradita fuiſſe dicitur. Poſt Giſulphi mortem, quem Foroiulienſem ducem fuiſſe diximus, Taſſo & Caco filij ſucceſſere,qui regionis dominatum pariter obiere. Hæc regio,quæ his ſubdita fuerat,à Sclauorum parte,quæ Azellia dicitur,ad Meclariam uſque protendebatur. Quare ad Rachis uſque tempora,Sclaui,qui Dalmatiam ac Iſtriam inundarant,Foroiulianorum uectigales fuere. Hos igitur fratres, quum Gregorius Romanorum patricius Opitergium iuſſiſſet accerſi,ut raſa ex more barba filios adoptaret, urbem ingreſſos, à collatis inſidijs capi ac obtruncari præcipit, allatoq; Taſſonis capiti, ut promiſſa facinoroſiſsimè præſtaret, barbam abraſit. Cæſis his duobus,Graſulphus patruus dominatum occupauit. Quod Radoaldus & Grinoaldus iniquè ferentes, conſcenſa nauicula in Samnium traiecere,ad Arichim Beneuentanum,ſuum quondam pædagogum peruenere,à quo honorificè excepti,filiorum loco habiti ſunt. His quoquè temporibus,mortuo Taſilone Bauarorum duce,Garibaldus eius filius ad Aguntum à Sclauis profligatur. Qui inſolenti uictoria elati,dum agrum latè diſcurrunt,paſſimq; prædantur, reſumptis Bauari animis pariter & uiribus, eos repetunt, redintegrato prælio, ac recuperata præda,in fugam uertunt,palantesq; è ſuis finibus eijciunt. Sclaui (ut in Primo libro retulimus) è regionibus trans Iſtrianis promanarunt,atq; Iſtriam & Dalmatiam occuparunt,eamq; à ſe Sclauoniam dixere. Primas ſedes trans Danubium non reliquere,ex quibus Boemi,Poloni,Amaxobij ſiue Ruteni, & Roxiani adhuc permanent,item Bulgarij,qui Myſias occuparunt, eandem linguam retinent. Quin & Vandali eodem gloſſemate utuntur, qui ſub Genſerico rege Hiſpaniam,deinde Aphricam occuparunt, quorum reliquias, Vindelicos, Saxonibus conterminos pleriq; tradidere. Ego autem contrà,potius Vandalos,à Vindelicis longè celebratioribus uetuſtioribusq; populis denominatos iudicarim. Agiulphus ſæpe cum Romanis & Francis inducias fecit. Eo tamen anno,quo Sclaui miſerabiliter Iſtriam,cæſis præſidijs populati ſunt,Theodepertus rex Francorum à fratribus cæſus eſt. Atque Clotarius,ut ſolus regnaret,Theodoricum patrem interfecit. Et paucis pòſt menſibus Agiulphus,quum annos quinque ac uiginti regnaſſet,extremum diem obit. Adoloaldus cum Tendelinda matre in regno ſucceſſit. Paulò antè Phocas ab Heraclio patricio cæſus erat. Regnans cum filio Tendelinda decem annos,inter Longobardos ac Italos pacem ſeruauit. Multas inſtaurauit eccleſias,Barbarico bello collapſas,ingentiq; eas donatiuo exornauit. Sed quum filius ad inſaniam declinaſſet, regno confeſtim eijcitur, & in locũ eius Arioldus ſubrogatur, qui quum duodecim annis imperaſſet,mox extinctus eſt. Rotheriusq; creatus,qui quamuis iuſticiæq; cultor eſſe uideretur, Ariana tamen labe contabuit. Duos in quaque ciuitate epiſcopos,ob Arianam hæreſim paſſus eſt. A Romanis demum per Aionem Arichis Beneuentani ducis filium,inſanię pharmaco potionatus,à priſtina ſapientia planè defecit. Sed ad Heraclium redeamus,cuius præclarum facinus,quod in Danubij ponte patrarat,ne ſine magno quidem ſcelere præterire poſſem. Hic enim poſt initum imperium anno quinto, grauiſsimo Perſarum bello uexatur, quippe quorum rex Coſdroas,Palæſtinam inſanis copijs ingreſſus,cuncta ferro igniq; uaſtat. Hieroſolymam capit,ubi nonaginta hominum milia immaniter trucidata. Crux noſtri Saluatoris aufertur,in captiuitatem patriarcha redigitur. Expugnatur mox Damaſcus. Sepulchrũ Domini noſtri, neſcio qua remoratus religione, ſubire non auſus, neque ſanctiſsimum id ſacellum pollui aut dirui paſſus eſt. Exorari ab Heraclio nullis unquam precibus potuit,ut acceptis quibuſuis uectigalibus quotannis,ſacram urbem relinqueret,crucem redderet,& patriarcham. Sed paulo pòſt Alexandriã expugnat,

totamq;

totamq́ Aegyptum, & capta Carthagine, Libyam in ditionem redegit. Heraclius deſperata pace, Conſtantinum ſibi filium ſubrogauit, quem Sergio patriarchæ, & Bonoſo patricio commendauit. Ipſe relicta Conſtantinopoli, & comparato ingenti exercitu, per Scythiam in Perſas iter fecit. Beatiſsimæ Virginis iconem ſecum tulit, mortali nequaquam manu factam. Gazotem uenit, ubi Coſdroas eſſe ſolebat, qui quum hoſtem aduentaſſe nouiſſet, in Perſidem aufugiens, ſubaduſtisq́ ſegetibus, ut pabulo commeatuq́ careret exercitus, in Perſidem ſe recepit. Duos Heraclio cum magnis exercitibus duces obiecit, quorum alteri Sambacæ, Sabaro alteri nomen erat, quos traiecto Euphrate Romanæ copiæ fortiter expugnarunt. Perſam giganteæ proceritatis, Imperator lancea in ponte transfodit. Sarim tertio ſibi occurrentem ſingulari certamine, diuæ Virginis numine adiutus, exſuperauit. Irruente mox grandine, ex hoſtibus multi cecidere, Romana acies illæſa permanſit. Coſdroas poſtremò Razatem præfectum, collectis undique copijs oppoſuit. Qui pari fato cum ingenti multitudine, amiſſis uigintiſeptem militaribus ſignis, uictus occubuit. Nondum inſolentiſsimus Coſdroas animo conſternatur, quippe qui diuinos ſibi honores inſtituerat. Pro Deo paſſim coli, & regem regum, & dominantiũ dominum à gentibus appellari, ex edicto mandauerat. Turrim ſibi argenteam dicarat, illuceſcentibus lapillis exornatam. Item ſolem lunamq́ cum ſtellarum uarietate confixerat, conſtruxeratq́ thronum, & demiſſos hinc imbres, & tonitrua fulminaq́ mentiebatur. Ad poſtremum coactis undique copijs, innumerisq́ gentium auxilijs, filius Heraclio ad Danubium occurrit. Quum hinc Perſæ, hinc Romani conſtitiſſent, multaq́ ante hac calamitoſa utrinq́ prælia interceſſiſſent, imperatores ambo ſupra pontem Danubij, quem Traianus uictis olim Dacis erexerat, ſingulari certamine depugnare decernunt, ut utriuſque reipublicæ ſaluti, hac duntaxat conditione conſulerent, uictori quicunq́ foret, ex compoſito omnes ultrò cederent, & imperata facerent. Quum in pontem Imperator uterque deſcendiſſet, nuncupatis utrinque uotis, conſerto duello, Heraclius tandem noſtri Saluatoris numine adiutus, Barbarum interfecit. Opima Ieſu Feretrio ſpolia retulit. Perſæ omnes, parta uictoria, ultrò paruere, & orthodoxa fide initiati ſunt. Ad hæc Syrochius, Coſdroam patrem, fratremq́ Medarſem Heraclio ſe proditurum pollicetur, ſi regnum Perſarum ſibi delegaret. Oblatam conditionem accepit Heraclius, dum modò pons ad Tygrim amnem erectus, Romano præſidio ſeruaretur. Deinde quum in Perſidem contendiſſet, Coſdroam in throno ſedentem cum filio interfecit. Syrochium regno præfecit, pontiq́ Romanum præſidium impoſuit. Crucem Saluatoris, abacta gaza regia, Hieroſolymã retulit. Sed illud dictu perquàm admirabile, nequaquam prætermittendum. Quum portæ urbis, quæ ad montem ſpectat Oliueti, Imperator paludatus, equo phalerato inuectus, crucem dextra ferens, ſingulari pompa appropinquaſſet, repentè congruentibus utrinque lapidibus obſtruitur. Multitudo inſolenti miraculo perculſa, extantem in cœlo crucem, & angelum portæ deſidentem ſuſcipit, hæc uerba referentem, Quando Rex cœlorum, ad redimendum genus humanum, hanc portam ingrediebatur, Heracli, non paludatus, non equo inſidens purpurato, non coronatus, ſed humilis aſelli tergo inuectus intrauit, ut ſuis cultoribus, humilitatis relinqueret exemplum. Ad hęc ne minori quidem ſtupore, quàm lætitia Imperator affectus, depoſitis triumphalibus ornamentis, nudis pedibus, linea ueſte ſuccinctus, profuſo lachrymarum profluuio, ſumpta cruce, cum uniuerſo exercitu progreditur. Obſtructa iamdudum porta, & cedentibus extemplo lapidibus patefacta, Imperatorem crucem elata manu ferentem admiſit. Sequebatur & innumera multitudo, quæ alternatim modulato cantu concinebat, O crux ſplendidior aſtris: deinde ibi, unde erepta fuerat, reconditur. Quin etiam odoratiſsima è Perſide aura, in Palæſtinam uſq́ prouinciam, eam (ut aiunt) ſubſequuta eſt. Sed ad Longobardos reuocetur oratio. Defuncto ſub Heraclio, Arichi Beneuentano duce, Aio filius dominatum ſuſcepit, cui Radoaldum Grimoaldumq́, fratres minores natu ultrò paruiſſe ferunt. Quum uix hic annum unum, & ſex menſes quie

tè dominaretur, ecce Sclauorum claſſis, haud procul à Siponto Italiam adoritur, pagos & oppida populatur, Aionem temerè prodeuntem obtruncat. Quod quum fratres cognouiſſent, cum tumultuario exercitu extemplo ſubueniūt, ſternunt Sclauos, abactam ad littora prædam recuperant, cęteros qui ſuperfuerant, fundunt, fugantq́. Eodem ferè tempore, Rotarius Longobardorum rex, quicquid à Lunenſi portu ad ulteriorem uſque Galliam interiacet, in ditionem ſuam recepit. Opitergium, quod Tauriſium & Forum Iulium interiacet, dirimit. Imperante quoq; Heraclio Mahumetus, quem aliqui Arabem, Perſam pleriq; fuiſſe uolunt, nobili patre natus, deos gentium adorante, matre uerò Hebræa, atq; Iſmahelita, quum acri foret ingenio, & Chriſtianorum conſuetudinem non abominaretur, peſtifera ſua lege, magnum animarum parauit exitium. Se magnum æterni Dei prophetam dixit, multos Aſiæ atq; Aphricæ populos, in pernicioſam opinionem aſſeruit. Quos falſa religione infectos, Saracenos à Sara, legitima Abrahæ uxore, appellari iuſſit, ueluti legitimos diuinæ promiſſionis ſucceſſores. Hunc quidam Germanus ſcriptor, qui ſanctæ terræ itinerarium ritè conſcripſit, & ex perlecto Alchorano multa retulit, Saracenæ cuiuſdam, dum per Arabiam iter faceret, amore correptum fuiſſe tradit, à qua quum efflagitatum coitum impetrare non potuiſſet, mox aſellam, qua inuectus erat, ex indomito libidinis ardore compreſſit. Mortuo Rodoaldo Beneuentano duce, Grimaldus germanus ritè ſucceſſit, Sàmnitibusq; annis quinque ac uiginti imperauit, uir domi foriſq; præſtans. Quippe qui Græcorum claſſem, ad Garganum montem ea tempeſtate deſcendentem, ut cœleſtis archangeli templum, ingenti donatiuo ditiſsimum popularetur, ultima ſtrage confecit. Rhotarius rex, Longobardorū leges, quas mente dūtaxat antea ſeruarāt, in codices redegit, edictaq; regia nominauit, uita Conſtante imperante exceſſit. Rodoaldus filius mox regnum iniuit, Gundipergam Agiulphi & Thendelindæ filiam, uxorem duxit. Hæc optimæ parentis exemplo, diui Ioannis Baptiſtæ baſilicam Ticini magnifico ſumptu fundauit, uectigalibus fundi amplè donauit. Adulterij apud uirum falsò poſtulatur, Carellus eius ſeruus à rege implorat, ut ſuæ dominæ delatorem, ad ſingulare certamen ſibi prouocare liceret, ut ueritas ex hoc periculo, reginæ pudicitiam euidentiſsimè tueretur. Data dimicandi copia, delator populo ſpectāte ſuccubuit: quare regina omni crimine liberata, in priſtinam reſtituitur dignitatem. Rodoaldus rex, ut pleriq; tradidere, quinto ſui regni anno, in adulterio deprehenſus interficitur. Aripertus Gundoaldi filius, qui Thendelindæ frater fuit, rex creatur. Saluatoris ædem ad Occidentalem portam exædificat, annis nouem regnat. Regnum Bertarito & Godeperto filijs delegatum. Diuiſo regno, Bertaritus Mediolani, Ticini Godepertus imperandi ſibi ſedem optarat. Suborta diſſenſione, Godepertus ad Grimoaldum Beneuentanum ducem, regno quoq; uirtute ac ſapientia non indignum, legatum mittit, ut quàm primùm aduerſus fratrem ſibi opem ferat, pro referenda gratia germanam pollicetur. Contrà legatus, pręter mandata regis, eum ad occupandum Longobardorum regnum hortatur, quòd fratres reguli, facta ſeditione, ad interitum redigere conantur, comparatis eueſtigio copijs, properare nitatur. Grimoaldus accepta legatione, omnes ad occupandum Longobardorum imperium, ingenij uires intendit. Filium ſibi in Samnio ſufficit, ipſe delecta manu Ticinum contendit. Qui nuptiarum cauſa, à Godeperto in regia exceptus, intentis à legato inſidijs, Godepertum interficit, occupat regnum. Quod ubi Bertarito fratri nunciatum eſt, qui Mediolano, diuiſo regno imperabat, dicto citius in Pānoniam fugam arripuit, ad Chacannumq; Auarûm regem ſanè peruenit. Rodelindam uxorem, & Cuntpertum filium reliquit, quos Beneuentum Grimoaldus relegauit. Sed legatus huiuſce mali auctor, qui Garipaldus dictus eſt, Taurinacium dux, non diu fraude iſta frui potuit. Nam in templo à Godeperti famulo cæſus eſt, qui dum ſui domini fatum ulciſcitur, mortem ſubire minimè formidauit. In Beneuentanorum deinde ducum manus, Longobardorū recidit imperium, quamuis ex eadem gente foret. Confirmato nanque regno Ticini, Grimoaldus promiſſam ſibi Godeperti ſororem, uxo-

rem duxit. Samnitium exercitum, cuius ope regnum adeptus erat, ampliſsimè donā-
tum dimiſit, quos dimittere noluit milites, feracibus prædijs profuſè donauit. Sed
poſtquàm Bertharitum ad Chacānum Vnnorum regem transfugiſſe nouit, ad eum
continuò legatos mittit. Quibus ſignificat, ut aut Bertharitum inimicum regno eij-
ciat, aut fractum inter Vnnos & Longobardos antiquum fœdus credat. Quare Ber-
tharitus ab Vnnorum rege extemplo dimiſſus eſt. Qui, quando, quò tutius fugeret,
non habebat, & Grimoaldum clementiſsimum eſſe nouerat, ſi ad inimicum fugeret,
ſe faciliorem apud benignum inimicum ueniam inuenire poſſe reputauit, proinde
hac ſpe in Italiam redit. Quum ad Laudem Pompei ueniſſet, Vnulphum familiarem
ſuum, ad Grimoaldū Ticinum præmiſit, qui eius nunciaret aduentū, ac pro explorà
ta Grimoaldi benignitate Bertharitū profugum, ad ipſum quàm ad Barbaros confu
gere maluiſſe, diceret. Grimoaldus audito nuncio, commiſeratione percitus clemen-
ter admiſit, atque nondum ſuſpicione correptus, honorificè tractauit. Sed quum
hunc à tota urbe affectatiùs frequentari nouiſſet, ueneno ſtatim è medio tollendum
eſſe cenſuit. Sed aſtu fretus, ſub contumelioſi ſerui perſona obductas inſidias Bertha
ritus euaſit, ad Galloſq; ſuperatis Alpibus transfugit. Quum rex eum Vnulphi &
ſerui à manu arte euaſiſſe cognouiſſet, utriuſque fidem quàm maximè laudauit, aſ-
ſumptos in cubiculariorum numerum, eandem ſibi fidem perſoluendam exorauit.
Bertharitus in Longobardos Narbonenſem Galliam concitauit. Galli ſuperatis Al
pibus, quum in Aſtenſem agrum deſcendiſſent, pulchro ſtrategemate eluſi ſunt. Gri
moaldus enim ſimulata fuga, metuq; ingenti, caſtra Gallis integra relinquit. Irruen-
tes Galli, quum Longobardorum caſtra inuaſiſſent, ac uini, cæterorumq; commea-
tuum copiam inueniſſent, fortuna elati lautiſsimè licentiſsimeq; cœnarunt. Intempe
ſta nocte, uino ſomnoq; grauatos Grimoaldus ex inſperato aggreditur, ac tanta cæ-
de per caſtra graſſatur, ut è Gallis pauci in patriam redirent. Locus pugnæ haud prò
cul ab Aſta urbe, adhuc Francorum riuus appellatur, ab anno ſalutis ſexageſimoſe- 662
cundo ſupra ſexcenteſimum. Conſtans Imperator, quum Longobardorum ſer-
uitio ſuos Italos ulteriùs premi, tolerare non poſſet, Athenas primò deſcendit, deinde
comparata ingenti claſſe, Tarentum nauigauit. Quacunq; iter fecerat, omnes Longo
bardorum urbes expugnauit. Luceriam, opulentam Apuliæ ciuitatem diruit. Mox
Beneuentanum agrum ingreſſus, latè omnia miſcet, & populatur, urbem ſubinde a-
cerrima obſidione circumducit. Romoaldus dux Beneuentanus Grimoaldi regis
Longobardorū filius, Seſualdum alumnum confeſtim ad patrem mittit, qui grauiſ-
ſimam oppugnationem nunciet, & auxilium imploret. Mandata diligenter peragit
alumnus, Grimoaldum cum magno exercitu properare iubet. Quum uigeſimum à
Beneuento lapidem perueniſſet, Seſualdus à rege præire iubetur, ut clàm urbem in-
greſſus, filio patris auxilium præſtò ſignificet adfuturum. Capitur à Græcis internun
cius, qui quum itineris ſui cauſam, & rem omnē retegere cogeretur, ritè omnia enar-
rauit. Conſtans ualidiſsimas hoſtium copias reformidans, de ſoluenda obſidione co-
gitabat. Quod ut honeſtius faceret, ac Neapolim ſe reciperet, Giſam Romoaldi ſoro
rem loco obſidis ſibi dari poſtulat, data obſide fœdus percutitur. Seſualdus ad muros
urbis ducitur, ab Imperatore edoctus, ut Romoaldo patris aduentum nequaquam
expectandum eſſe diceret. Contrà ille productus exclamat, Bono (inquit) animo eſto
Romoalde, quandoquidem pater præſtò aderit, proinde nil tibi cum hoſte ſub turpi
conditione paciſcendum. Me autem, quia ſola mors manet, pro explorata fide, libe-
ros cum uxore commendatos habeto. Adhuc plura ſubijcienti, imperatorio iuſſu, ca
put continuò abſciſſum eſt, baliſtæq; impoſitum, in urbem iacitur. Quod ubi ad Ro
moaldum delatum eſt, & multis lachrymis, & crepitantibus oſculis excipitur, atque
honorificentiſsimo demum ſepulchro reconditur. Imperator cognito Grimoaldi re
gis aduētu, ſoluta obſidione Neapolim proficiſcitur. In itinere ad Calorem fluuium
à Mitala Campano comite, haud mediocri ſtrage afficitur. Saburus quum uiginti mi
lia hominum ab Imperatore, quum Neapoli moram traheret, impetraſſet, pollicitus

ſe cum hoc tantùm exercitu Longobardos expugnaturum,haud procul à Beneuento à Romoaldo ad internecionem uſq; ſuperatur. Quum omnem in Longobardos operam Conſtans Imperator eluſiſſet,ad crudelitatem,ſuorumq; rapinas animum conuertit. Quum Romam ueniſſet,& Vitallianus pontifex maximus,cum uniuerſo collegio ſacerdotum,ad ſextum uſq; lapidem officij gratia occurriſſet,duodecim tantùm in Vrbe dies fuit:eam ornamentis omnibus,& æneis quàm maximè ſpoliauit. Pantheon tegulis æneis,quibus tectum erat,exuit, Conſtantinopolimq; tranſtulit. Repetita Neapoli, Rhegium contendit. Quum in Siciliam traieciſſet, Syracuſis moram longam traxit:ac nil aliud egit, niſi quòd Siciliam,Calabriam,Aphricam, Sardinamq; pari ſæuitia ſpoliauit. Quin & maritis ſæpe uxores abſtulit, parentibus filios eripuit, aurea argenteaq; ſimulachra,& precioſa è templis uaſa ſubtraxit, ſacrilegia,cædes,rapinas & latrocinia Verre frequentius exercuit. Syracuſis demum in thermis cæſus eſt à ſuis. Poſt Imperatoris interitum,Mezentius imperium uſurpauit. Qui quum imperare pergeret,aduentante claſſe Græcorum,à Conſtantino Conſtantis filio,unà cum cæteris coniuratis, qui Imperatorem interfecerant, cæſus eſt. Quum hæc Saraceni audiuiſſent,qui paulo ante Alexandriam Aegyptumq; incurſarant,magna cum claſſe Siciliam inuadunt. Syracuſas ingreſſi,patrata maxima ſtrage,omnia diripiunt,& ea potiſſimùm,quæ Conſtans Roma abſtulerat, mox abacta ingenti præda, Alexandriam repetunt. Eo tempore,Ticinum ſæua peſtilentia uno anno deſtitutum,Ignis maximo omnium terrore dies decem in cœlo emicuit,incubuere mox imbres uſqueadeo ſæui, & ita horrenda frequentiaq; fulmina,ut homines iuxtà ac pecora de cœlo tacta caderent. Quare eo anno tanta leguminum copia ſucceſſit,ut legi omnino nequiuerint,quæ autem neglecta fuerãt,ultrò renata ad maturitatem peruenere. Grimoaldus,quum omnes Beneuentanorum finitimos populos in ditionem ſuam redegiſſet,pacato Samnio,Campania & Apulia,Ticinum redijt. Thraſimundo Campano comiti,ob operam ſibi benè nauatam aduerſus Conſtantem,filiam ſpopondit. Eiecto Tatone,Potatonem Spoleto præfecit. Poſtquàm Ticinum reuerſus eſt,Lupo,cui regni gubernationẽ abiens delegarat,ob malam inſolentemq; adminiſtrationem ualde ſuccenſuit,quare ille malè conſcius à rege deſecit. Grimoaldus,ne inter Longobardos ciuile bellum ſuſcitaret,ad Chacannum Vnnorum regem ſcribit, ut è Pannonia in Lupum Foroiulianorum ducem caſtra moueat,grauiſsimo uirum bello caſtiget. Chacannus,coacta ingenti Auarũm multitudine, mandata peragit. Inuadit maximo impetu Foroiulianos,cuncta incurſans diripit,uaſtatq;. Lupus inſtructa occurrit acie, tribus diebus continuata uictoria hoſteis inſequitur,quarto,ſuperueniente Vnnorum multitudine obrutus,inter confertiſsimos hoſtes cum ſua legione occubuit. Cæteri fuſi fugatiq;, in proxima ſeſe oppida recipiunt, ager uniuerſus in hoſtium poteſtate,deſertus maxima ex parte diripitur,et inflammatur. Quum à uaſtatione Auares haudquaquam deſiſterent, Grimoaldi literis admonentur,uti à bello ſe iam abſtinerent,quando ſat pœnarum Lupus expenderat,quin & hinc decedere iubet,quod ni continuò fecerint,acerrimum à Longobardis bellum interminatur. Mittuntur Ticinum à Chacanno legati,quibus hæc mandata fuerant, Vnnos agrum Foroiulianum nunquam relicturos,quando quæcunque bello parta fuerant, ſtultiſſimum foret, pro nihilo pendere, quæ autem iure belli compararant,ſe armis aſſerturos. Grimoaldus quum bellum ſe propediem indicturum minaretur,coram legatis,quando bellum inſtaret,ſe Longobardorũ exercitum recenſurum eſſe ſimulauit. In tranſuectione,quum paucæ forent copiæ,eadem ſæpe agmina repetebantur,ut maximus uideretur exercitus. Hoc legati commento à bello deterriti,inſanas Longobardorum uires Chacanno referunt, quo unà perculſus & eluſus,uaſtata regione,in Pannoniam præda & rapinis onuſtus redijt. Anaphritus Lupi filius, Caruntum ad Sclauos planè confugit, ratus eorum auxilijs,inuito etiam Grimoaldo, Foroiulianorum dominatum recuperaturum. Sed longè aliter, ac ſperarat,euenit;agrum ingreſſus,ad Nemas oppidum continuò fugatus,ac cæſus

eſt,

eſt. Vetarius Vicentia oriundus, Foroiulianorum Dux creatur, uir bello & pace clarus, qui parua manu irruentes etiam Sclauos grauiter afflixit. Grimoaldus in bello Græcorum, omnes de ipſo malè meritos cumulatè ultus eſt. Ne eius quidem populus Romanorum oppidum impunè dimiſit, nam incautam die paſchalis ſabbati ciuitatem adortus, omnes ad interitum uſq; cæcidit, urbem uniuerſam diruit, quæ noſtra uix tempeſtate reſurgere potuit. Opitergium, ubi Taſſon & Cacon fratres cæſi fuerant, funditus ita deleuit, ut uix hodie ueſtigia pauca reperiantur. Aleco Bulgarorum dux, à Grimoaldo ſedes ſibi dari poſtulauit. Qui Beneuentum ab eo ad Romoaldum filium miſſus, Sepiano, Ouiano & Iſeruia, ac pleriſque deſertis urbibus donatus eſt. Et eam Bulgari Italiæ regionem incoluerunt, qui quamuis Itala nunc lingua utantur, propriam tamen ne adhuc quidem omnino dimiſerunt. Grimoaldus Longobardorum rex, ob fractam ex arcus intentione uenam, quam ut medici comprimerent, mala uenena appoſuerāt, Beneuenti diem clauſit, non minus conſilio quàm robore præſtans, uir ad obeunda pericula ſatis audax, caluo capite, & demiſſa barba. Corpus, in diui Ambroſii baſilicam, Ticinū eſt relatum. Garimbaldus filius regnum init, ſed Bertharitus in ulteriorem Galliam relegatus, repetita Italia, Garimbaldo regnum abſtulit, & annis octo regnauit. Cum Cuntperto uerò filio, annis decem, liberatori Deo baſilicam ad Ticini fluenta exædificauit. Rodelinda uxor diuæ Genitrici in ſuburbano, quod Perticas appellant, nobiliſſimam ædem erexit. Quum diu quietè regnaſſet, ecce Halaris Tridentinorum dux, repentina defectione ocium Longobardorum intercepit. Tridenti obſeſſus, ac in regia caſtra facta eruptione, fugatis hoſtibus obſidione ſe liberat. Cuntperti demum opera regi conciliatur, et paulo pòſt eiuſdem precibus, Brixianam præfecturam ab inuito rege aſſequitur, quippe qui ſæpius abnuens exclamauit, In Cuntperti filij perniciem id futurum. Vita defunctus, ad Seruatoris ædem, ab Ariperto patre ędificatam ſepultus eſt. Longobardorum tandem regnum, quum ad Cuntperti manum redigeretur, Halaris beneficiorum immemor, quum Brixianorum dux eſſet, duos muneribus ſubornat, qui regem collocatis ita inſidijs circumueniant, ut eius ad ſe caput referant: quod ſi fecerint, cumulatiſſimam gratiam pollicetur. Dimiſſi abeunt, & contra mandata faciunt, Ticinum circumuagantem regem reuocant, facinoroſa mandata retegunt. Cuntpertus, coacto exercitu, aduerſus Halarim uirum ingratiſsimum caſtra mouet. Collocatis utrinque caſtris, quum in Coronate agro conſediſſent, de ſingulari certamine agi cœptum, quod Cuntpertus nimis affectabat, detrectabat contra Halaris. Solenni tandem monomachiæ ſtatutus eſt dies. Seno diaconus baſilicæ diui Ioannis Baptiſtæ, à Gundiperga quondam regina ædificatæ, dum Cuntperto regi uehementer timet, ei perſuadet, ut quando conſimiles ſunt, ipſe pro rege ſubornetur, in certamenq; deſcendat. Quod ubi factum eſt, ſingularem pugnam ineunt, diaconuſq; demum ab Halari obtruncatur. Victor dum elata dextra cæſi caput oſtentat, ut regia uictoria glorietur, exuta galea clerici caput eſſe comperit. Deluſum ſeſe comperiens, grauiter excandeſcit, & nūcupatis uotis exclamat, ſi ueræ uictoriæ compotem dij fecerint, altiſſimum clericorum teſtibus puteum ſe completurū iactitat. Ad hæc Cuntpertus in medium prodiens, ſe hoſti glorioſo ſtatim offert, promptaq; audacia, conſternatos ſuorum animos leuat. Inſtructa utrinque acie, Halarim altiſſima uoce prouocat ad ſingulare certamen, ut Longobardorum ſaluti conſulatur. Recuſat Halaris, quia Michaelem archangelum ſupra pila hoſtium, diſtricto enſe infeſtum, ſibi uidere uidebatur. Exclamantibus cunctis, iſtum præ pauore hæc cernere, in utranque aciem ecce pugna conſeritur, rex cum rege, miles pariter cum milite congreditur. Strages magna committitur, demum Halaris Cuntperti regis dextra ſuccubuit. Qui ex Halari ſuperfuere, palantes & præcipiti fuga correptos amnis Abdua planè corripuit. Halari caput abſciſſum. Foroiuliani ante initum prælium, neutram partem ſequuti abiere, cæteri magna cæde confecti, pars tamen Cuntperti longè ſuperior. Senonis diaconi corpus, quia pro regia fide ultrò fatum obierat, magnifico ſumptu pro Ioannis Bapti-

ſtæ baſilica ſepultum. Cuntpertus uictor Ticinum reuerſus, de cæſis hoſtibus honorifice triumphauit. Dum in Gallia Ciſalpina hæc aguntur, Romoaldus dux Beneuentanus Tarentum, Brunduſiumq́, & uniuerſam Salentinorum oram capit, & annos ibi ſedecim dominatur. Poſt quem Grimoaldus, qui Vlindam Cuntperti ſororem ſibi coniugauit, tribus annis Samnites gubernauit. Huic Giſulphus frater planè ſucceſſit, qui decem & ſeptem dominatus annos, ex Vnniburgi uxore Romoaldum ſuſcepit. Amphridus, quum Foroiulianum dominatum, inuito Cuntperto rege occupaſſet, ab eoq́ defeciſſet, paulo pòſt Veronæ deprehenſus, Cuntperti iuſſu oculis captus eſt. Hoc etiam tempore Cedoaldus Saxonum rex, qui in Britannia conſederunt, poſt maxima bella, quæ in patria geſſerat, ad orthodoxam fidem conuerſus Romam contendit, à Cuntperto pro dignitate exceptus, honorificentiſsimeq́ dimiſſus. Quum ad Sergium pontificē perueniſſet, ſacro baptiſmate initiatus eſt, et paulo pòſt uita Romæ exceſſit. Corpus in diui Petri baſilica ſepultū, fortunæ in diuinum uſum omnes ex teſtamēto erogatæ. Cuntpertum duodecim annos rectè dominatum, mox uitam obijſſe, Lintperto gnato adhuc puero Lōgorbadorum regnum delegaſſe, Auſprandumq́ tutorem adhibuiſſe tradunt, quem uix octo menſibus regnaſſe ferunt. Lampertus Gundiperti filius, ſuperato Auſprando Longobardorum regnum inuaſit, quod uix anno uno retinere potuit. Sed Aripertus tunc eius filius, reparato exercitu, cum Lintperto rege apud Ticinum conflixit. Inclinatis hoſtibus, Lintpertum in pugna uiuum cœpit. Auſprandum in Recomacinam inſulam fugientem obſedit. Rotharitum, Bergamum confugientem, capta urbe in ſuam poteſtatem redegit, raſaq́ barba in notam inſignis ignominiæ, Taurinum relegauit, ubi paulo pòſt obijt. Lintpertus in balneo, eius iuſſu, paucis pòſt menſibus ſuffocatur. Oppidum inſulæ, quò Auſprandus fugerat, pariter expugnatum. Auſprandus ad Teutpertum Bauarorum ducē, per Rhœtos confugit, ubi ſex annis fuiſſe fertur. Sigiprādus uerò eius filius, ab Ariperto deinde captus, oculis priuatus eſt, cæteri uerò eius cognati uarijs ſupplicijs affecti ſunt. Alter Auſprandi filius, minor natu in carcerem coniectus, cuius tenellam adhuc ætatem miſeratus, non ſolùm omni ſæuitia carere uoluit, uerumetiam ad patrem ueniendi poteſtatem fecit. Qui quum ad regnū euaſurus eſſet, diuina eum numina indulgentiſsimè tractari permiſere. Quare Lintprandus libertate donatus, in Bauariam continuò ad patrem proficiſcitur, cuius aduentus Auſprandum mirificè recreauit. Sed ne parem quidem fortunam Theoderada mater, & Auro na ſoror, ſortitæ ſunt, quando ambabus in uincula coniectis, abſciſſis auribus & naſo, quum alterutra reginam ſe fore gloriaretur, dehoneſtatæ facies. Poſt Adonis mortem, qui Foroiulianis præfuerat, Ferdulphus è Liguria ortus præfecturam init, qui dum Sclauorum uictoriam affectat, maxima iactura prouinciam affecit. Nam dum temeraria Sclauorum exercitum audacia circumuenire contendit, aſpernatus loci iniquitatem unà cum uniuerſis copijs ad internecionem cæſus eſt. Cui quum Corbulus in magiſtratu ſucceſſiſſet, quia regiam maieſtatem læſerat, exectis oculis miſerrimè uitam duxit. Sed Penno longè præſtantior, prouinciæq́ commodior fuit, qui delegatū ſibi munus mox accepit. Hic omnes pupillos, quorum patres in bello Sclauonico occubuerant, ſanè coegit, & unà cum ſuis liberis pari charitate ac ſtudio educauit. Eodem ferè tempore, Giſulphus Beneuentanorum dux, Goram Hirpinum, et pleraq́ Latij oppida occupauit, incendio & rapidis cuncta turbauit. Sed Ioannis Romani pontificis pia legatione muneribusq́ ſedatus, Beneuentum ſe recepit. Idem eadem quoq́ tempeſtate, Aripertum Longobardorum regem, Scotias alpes à Longobardis olim uſurpatas, quæ apoſtolicæ ſedis eſſe conſueuerant, ſponte reſtituit, maximoq́ pontifici reſtitutam donationem, aureiſq́ conſcriptam literis miſit. In demortui Traſemundi locum, qui Spoletanus dux erat, Farnaldus filius ſubrogatur. Hæc Iuſtiniano, Leone, Philippo Anaſtaſioq́ imperantibus geſta ſunt. Tunc Auſprandus iam exacto nono exilij anno, quum Teutpertum Bauarorum ducem, ad Italicum bellum ſuſcitaſſet, coactis magnis copijs, Italiam inuaſit. Haud procul à Ticino

cum

cum Ariperto conſtixit, quamuis pari ferè ſpe ad ueſperum uſq; pugnaretur, tamen dum nox prælium dirimeret, iam Bauari terga uertere cœperant. Sed quum Aripertus dimiſsis caſtris, Ticinum rediſſet, hoſtibus animos addidit, contrà ſuis ademit. Mox facti pœnitentia ductus, quum in ulteriorem Galliam fugere decreuiſſet, auro oneratus, dum Ticinum amnem tranſnare contendit, planè demergitur, duodecimo regni anno defunctus. Cui mos erat, diſſimulare perſonam, clàm ciuitates & oppida ſua luſtrare, percontari quales hi forent, qui iudicia gererent, quomodo populi regerentur, quis de ſe rumor & opinio foret. Humili ſemper ueſte ſupellectiliq; contentus erat, quin etiam legatorum nihil immutabat aduentu. Poſt Ariperti funus, Auſprandus Longobardorum regnum aſſequitur, uixq; menſes treis imperauit, uir ingenti uirtute ac ſapientia præditus. Sed omnium mox Longobardorum conſenſu, Lintprandus ad regni faſtigium euectus eſt. Anaſtaſius hoc tempore Philippum in priuatam uitam redigens, Romanum imperium uſurpauit. Theodoſius ab exercitu imperare iuſſus, Anaſtaſium expulit. Et tunc Aegidium ſanctitate ac ſapientia claruiſſe ferunt. Tyberis etiam tanta inundatio ſucceſſit, ut ſuperatis longè ripis arua traxerit, plures in Vrbe domos ſubuerterit, à ponte Aemylio ad ualuas uſque diui Petri baſilicæ inundarit, & in uia lata ad duodecimum uſque palmum excreuerit. Theodoſius à Leone imperio eiectus, ac ſacris initiatus, priuatam deinde uitam degit. Eodem ferè tempore Mauri, qui occupatas decem annis Hiſpanias tenuerunt, quum Gallias inuaſiſſent, non ſine magna ſuorum ſtrage, uicti rediere. Saraceni quoquè tribus annis Conſtantinopolim, in caſtris & in urbe uæſaniente peſtilentia, obſederunt. Re tandem infecta, in Bulgarorum gentes, quæ Danubium accolebant, irruère, & ab his reiecti, quum claſſem abeundi gratia conſcendiſſent, tantum ex tempeſtate naufragium perpeſſi ſunt, ut pauci euaſerint. Conſtantinopoli trecenta hominum milia ex peſtilentia periere. Quum Bulgaros inuaſerunt, duo & triginta Saracenorum milia occubuere, cæteri naufragio abſumpti. Regnante in Italia Lintprando Longobardorum rege, inter Gregorium pontificem Romanum, & Leonem imperatorem orta diſcordia. Quare aduerſus pontificem Paulus Hexarchus in Italiam miſſus eſt, quo interfecto, in demortui locum Eutychius ſuffectus eſt. In quo quidem bello, diui ſa Italia, Anthepharum Longobardorum ducem, pontifici auxilia præbuiſſe conſtat. Quin & cometæ duo, diebus quindecim in Italia uiſi, quorum alter exorientem præcedebat, contra occidentem ſolem ſubſequebatur alter. Hæc etiam tempora Pipinum Francorum regem, principem clariſsimum protulere, qui tantæ fortitudinis (ne dixerim audaciæ) fuiſſe traditur, ut traiecto Rheno cum uno ſatellite in hoſtem irruerit, eumq; in cubiculo cum ſuis reſidentem trucidarit, multaq; bella cum Saxonibus, & maximè cum Rapotto Phryſiorum rege proſperè geſſerit. Sed ut ad Longobardorum res reuocetur oratio, confirmato Lintprandus regno, ſuorum inſidias cognatorum æquo animo pati coactus eſt. At proſper ex audacia ſucceſſit exitus. Rotharius cognatus, quum ad conuiuium eum inuitaſſet, ut inter epulas domi obtruncaret, ſpe deinde fruſtratus, detectis inſidijs, unà cum filijs cæſus eſt. Alpium præterea Scotiarum donationem, Lintprandus rex pontifici Romano confirmauit, filiamq; Theodeperti Bauarorum regis, apud quem fuerat relegatus, duxit uxorem, unamq; tantùm filiam ex ea ſuſcepit. Eadem tempeſtate Penno Foroiulianorũ præfectus, quum bis tèr ue grauem Sclauis cõflictum intuliſſet, ſuorum ultus iniurias. pacem demum cum peregrina gente contraxit. Deinde quũ Saraceni Sardiniã adorti diripuiſſent, ac templa paſſim direpta amolirentur, Lintprandus diui Auguſtini corpus, quod ibi eſſe nouerat, magna mercede redemptum, Ticinum cum ſingulari pompa tranſtulit, honorificentiſsimoq; ſepulchro donauit. Paulo pòſt Rauennam obſedit, claſſeq; oppidum continuò captum diruit. Paulus etiam patricius, tunc Romam quoſdam ſubornatos mittere uoluit, qui Gregorium pontificem interficerent. Sed quum Longobardi, Thuſci Spoletaniq; aduerſarentur, Rauẽnatum concilium diſſolutum eſt, nihilq; decerni potuit. Orta deinde inter pontificem & Longobardis longè maio

re diſcordia Lintprandus Aemyliæ oppida, utputa Feronianum, Montembellium, Bruxeta, Perticeta, item Bononiam, Pentapolim & Auxinū, & paulo pòſt Sutrium ui cœpit, quæ poſt dies aliquot Romanis reddita ſunt. Eodem quoquè tempore, Leo Imperator omnes diuorum imagines quum deponi comburiq́ iuſſiſſet, iuſſaq́ detrectantes morte mulctaſſet, Germanum patriarcham intercedentem, magiſtratu abdicauit, Anaſtaſiumq́ ſuffecit. Deinde frequens aduerſus Leonem Romæ habita ſynodus epiſcoporum mille, quorum ſacro conſulto damnatus eſt Imperator. Romoaldus dux Beneuētanus Guntperdam, Auronæ ſororis Lintprandi regis filiam, uxorem ſibi coniugauit, ex qua Giſulphum tulit. Qua defuncta Ragimundam ſumpſit, Gaidualdi Brixiani ducis gnatam. Item inter Pennonem Foroiulianum ducem, & Calliſtum patriarcham orta diſſenſione, captum patrem tyrannus ad caſtellum Pogium, quod mari prominet, in uincla coniecit, immaniterq́ tractauit. Audito Lintprandus ſcelere ualde ſuccenſus, hominem munere abdicauit, Rachis in eius locum filius ſubrogatur, qui Pennonem patrem, ad Sclauos transfugere uolentem remoratus, regi reconciliauit. Sed paulo pòſt regis edicto, pater cum cæteris filijs in uincla coniectus. Rachis Foroiulianorum dux, Carnorum regionem ingreſſus, quam Carniolam nunc dicunt, à Sclauis olim occupatam, rapinis & incendijs cuncta uaſtauit, patrata ingenti ſtrage, multos homines ac pecora abegit. Quinetiam his ferè temporibus, Carolus primi Pipini filius, Francorum rex, Pipinum filium ad Lintprandum miſit, ut ex more gentis cæſa coma, in locū filij adoptaret, quem deinde Lintprandus honeſtiſsimè donatum remiſit ad Carolum. Item paulo pòſt quum Saraceni Gallias iterum inuaſiſſent, magnamq́ Narbonenſis Galliæ partem uaſtaſſent, haud procul à Narbona his Carolus Marcellus occurrit, ac magna hoſtium cæſa manu, ne ignobilem quidem uictoriam retulit. Præterea quum in ſequenti anno redijſſent, & Arelatum quoq́ oppidum captum amolirentur, Carolus ſibi diffiſus, Lintprandi regis auxiliū implorauit, cuius ope Saracenos fudit, fugauitq́. Poſt hęc omnia, Lintprandus bella, quæ aduerſus Romanos iniuerat, feliciter geſſit: præterquàm id, quod ad Ariminum geſtum eſt, ubi ſe abſente cæſus eſt exercitus: & quod ad uicum Pileum, quum res Pentapoli moraretur: & quod in Rauennate denique agro, quum Hildeprandus regis nepos, & Peredeo dux Vicentinus Rauennā occupaſſent. Vbi irruentibus undiq́ Venetis, Hildeprandus capitur, & interficitur Peredeo. In ſequenti quoq́ tempore, Romani ſuperiore uictoria elati, Agathone duce Peruſiæ præfecto, ad occupandam Bononiam contenderunt, ubi Peredeo & Rotharius Bulgarorum principes caſtra habebant. Qui comperto Romanorum aduentu, eos aggreſſi non ſine magna ſtrage fugarunt, quum Conſtantinus Leonis filius, extincto patre imperium accepiſſet. Sub hæc tempora Tranſemūdus dux Spoletanus, quum à Lintprando Longobardorum rege, poſt reconciliationem defeciſſet, ad Romanos confugit, publicam ſedem implorans, quem Ethannus dux Romanus unà cum pontifice defendendum eſſe cenſuit. Rex ira ſuccenſus urbem Romam obſedit, deinde ſoluta obſidione, Ameriam, Ortam, Palima, Marium, Bloramq́ Romanis abſtulit, Hildericum Spoletanis ducem ſubrogauit, mox Beneuentum petijt, uti poſt Romoaldi mortem, Giſulphum eius filium à Longobardis patri ſuffectum, immaturum adhuc ducem, magiſtratu abdicaret, Hildebrandumq́ nepotem ei ſubſtitueret. Ticinum deinde reuerſus icto cum Romanis fœdere, quum in aduerſa ualetudine de morte dubitaret, hunc nepotem regni conſortem ſucceſſoremq́ conſtituit. Sed Romani paulo pòſt pace ditati, Tranſemundum in Beneuentum reſtitui decreuere. Fauit etiam ei Gondeſtallus Beneuentanorum dux, qui poſt Gregorij mortem ducis, tyrannidem inuaſerat. Item Stephanus patricius, quum ſe Gondeſtalli copijs planè coniunxiſſet, Marſos, Furconios, Valuenſes, Pinnenſesq́ Spoletanæ ditionis populos, in Tranſemundi poteſtatem accepit. Tranſemundus poſt hæc, reliqua recuperauit, quamuis crimine ingratitudinis in Romanos carere nō potuit. Quum Lintprandum cum maximo equitatu, multisq́ cohortibus Romani propediem rediturum intelligerent, à Tranſe-

Tranſemundi ſocietate, licèt ingrati, deficere noluerunt. Iunctis unà caſtris, ad Fortunæ fanum Longobardis occurrunt, in ſyluis prælium extemplo conſeritur. Vbi quum Rachiſius Foroiulianus dux, ſingulari certamine Longobardum quendam Spoletani ducis equitem, in proximam ex equo paludem præcipitem egiſſet, reliqui mox iniquis perculſi auſpicijs, in fugam uerſi ſunt. Stephanus Romam redijt. Lintprandus Spoletum obſedit. Mox captis finitimorum oppidis, ad Vrbẽ caſtra mouere ſtatuit. Sed interea Gregorij ſecundi pontificis maximi mors interceſſit, cui Zacharias Græcus planè ſucceſſit, qui quum aduerſus Transemundum, Litprando auxilia miſiſſet, Romanos regi cõciliauit, & à Longobardis ablata, ex compacto recepit. Tranſemundus, deſperatis rebus, ſe ultrò Lintprandi tradidit poteſtati, dimiſſaq; tyrannide, ad ſacerdotium ſe redegit. Agrandus Lintprandi nepos, Spoletanus poſt hunc dux creatus eſt. Sed quum Longobardorum rex, quæ reſtituere promiſerat, longè diſferret, pontifex ad eum Narniam uſque profectus eſt. Cui rex ad octauum uſque miliarium, præſtandi officij gratia tunc occurrit, ſediq; apoſtolicæ non modò ciuitates quatuor ex fœdere ſponte reddidit, ſed Sabinum quoquè patrimonium, quod annis circiter triginta Longobardi poſſederant. Item Narniam, in Picentibus Anconem, Chumam, Sutrinum denique agrum dono dedit. Ticinum reuerſus, in ſuburbio diui Petri baſilicam, multaq; templa nobiliſsima ædificauit, in regia Saluatoris ædem dicauit. Demum quum annos triginta & ſex menſes apud Longobardos glorioſè regnaſſet, uita exceſſit, corpus in Adriani baſilica ſepultum. Hunc multis uirtutibus illuſtrem ferunt, quando uir ſumma prudentia, ſingulari pietate, item beneficentia fuiſſe fertur. Bauarorum oppida multa ui cœpit. Francorum pacem, & Auarûm, quos Vnnos quoq; dicimus, amicitiam diligentiſsimè ſeruauit. Poſt Lintprandi mortem, ne diu quidem Longobardorum durauit imperium. Nam Rachis, qui ſucceſſerat Romanis infeſtus, Zachariæ pontificis ſuaſu, relicto regno monaſticam uitam iniuit. Aſtulphus frater, qui ſucceſſerat, quum Romanos ſibi ſtipendiarios facere contenderet, Stephanus pontifex in Galliam profectus, Pipini Francorum regis auxilium implorauit. Qui cum maximis Gallorum copijs Italiam ingreſſus, fuſo fugatoq; Longobardorum exercitu, Aſtulphum regem ad Ticinum obſidet, atque arctiſsima obſidione, ad faciendam deditionem compellit. Pontifici ultra Rauennæ ampliſsimum hexarchatum, Ariminum, Concham, Piſaurum, Fanum, Vrbinum, Cales, Luceolos, Narniam, & in Picentibus Eſim, & Senogalliam, & pleraque oppida dono dat, Longobardis ablata. Conſtantinus Imperator omni ſcelere imbutus, quum in Chriſtianos in Oriente longè lateq; graſſaretur, ſanctorumq; imagines deponi aboleriq; ediceret, Stephanus pontifex Romanus, prophanum deteſtabilemq; principem abominatus, imperialem dignitatem, tituloſq; omneis, in Francorum reges, de apoſtolica ſede benè meritos tranſtulit. Pipinum cum poſteritate, Romanum regem declarauit, eam cæteris dignitatem interdixit. Per Bonifacium Maguntinum epiſcopum, delegata auctoritate, Pipinum ſacro (ex more) oleo perunxit, atque ſenatus populiq; Romani nomine, patricium conſulemq; pronunciauit. In ſequenti anno Aſtulphus de cœlo tactus occidit, quum annis duobus & triginta regnaſſet. In cuius locum Deſiderius, Longobardorum rex ultimus, ſuffectus eſt, qui uix annis decem & octo dominari potuit. Nam Carolus Pipini filius, qui nõ immeritò geſtarum rerum gloria, ex cognomento Magnus dictus eſt, Adriani pontificis precibus accitus, Italiamq;, ueluti pater fecerat, cum maximo exercitu ingreſſus, expugnato Ticino, profligatis paſſim Longobardis, Deſiderium regem cum uxore ac liberis captum, in Galliam abduxit. Quare à Romano pontifice, ob rem optimè geſtam, confirmata imperandi dignitate, ampliſsimis titulis & honoribus donatus, extincto Longobardorum nomine, qui ducentis & quatuor annis in Italia planè regnarunt, in patriam redijt.

Rerum

RERVM VNGARICARVM
DECADIS PRIMAE LIBER IX.

ANTEQVAM Longobardorum in Italia à Carolo Magno delere-
tur imperium, duobus circiter & triginta annis Vnni, qui poſthac
Vngari dicti ſunt, Pannonias repetijſſe dicuntur, nam ſi eorum
744 Annalibus fortaſſe crediderimus, ab anno ſalutis quadrageſimo-
quarto ſupra ſeptingenteſimum, à morte uerò Atilæ trecenteſimo-
primo, Conſtantino Leonis filio imperatore, & Zacharia pontifice
maximo. Cæteri uerò Scriptores maiori ex parte, quas ſemel occuparunt, Pannonias
nunquam deſeruiſſe tradunt. Quod in ſuperiore Libro, ex Longobardorum bello fa
cilè conijci poteſt, quibus cum Vnni, qui & Auares dicti ſunt, longum ſæpe fœdus
Cachanno rege icerunt, ſæpeꝗ exacto fœdere magna bella geſſere. Auares, quum ſe
des ſæpe mutaſſent, non tam à rege, quàm ab inconſtantia (ut mea fert opinio) ſum-
pſere nomen, et uetuſtiſsimi Scythiæ fuere populi, magna cum Vnnis cognatione
coniuncti, & pro Vnnis habiti. Sed quum Vindelicos occupaſſent, Bauari, ut pleriꝗ
ſentiunt, à Bois & Auaribus appellati, nonnulli (ut ſuprà diſſeruimus) Boioarios eos
dixere. Quare deſtitutas ab Vnnis Pannonias, annos circiter trecentos aliorum ad-
ſtipulatione, haud facilè reputarim. Neque tantùm uirium duobus & triginta annis
in aliena terra ſibi comparaſſent, ut grauiſsimum Caroli bellum facilè ſuſtinerent,
neque ſedes uacuas inuenire potuiſſent, nimia ubertate & benignitate cœli non mo-
dò à finitimis, uerumetiam à remotiſsimis gentibus expetitas. Neque eorum infician
tur Annales, exinanitas in reditu reperijſſe ſedes, quippe quas ex parte Sarmatas,
quos Polonos dicimus, tenuiſſe teſtantur, Suathemꝗ Polonum Marothi filium, ut
infrà referetur, ad Danubium inueniſſe latè dominantem. Vnni igitur & maiorum
hortatu, & eorum qui remanſerant, literis memoriaꝗ perciti, è reconditis ac aſperis
Scythiæ ſedibus, iterum emigrare conſtituunt, & cognatos ſibi populos repetere pla
nè decernunt. Emigrationis ſtato die turmatim prodeunt, liberos, uxores, pecora, &
uniuerſas denique facultates abducunt. Superato Tanai, per Roxolanos, Sarmatas,
Amaxobios & Tauroſcythas iter faciunt. Per diuerſas gentes agmina ducebantur,
quum innumera multitudo ſimul iter facere non poſſet, in itinere manus iniurijs
abſtinebat, easꝗ propulſare potius, quàm prouocare uidebatur. Sæpe dum aqua-
tum & lignatum uiri irent, ab incolis regionum aliquid inferebatur incõmodi, quod
diſſimulatione potius, quàm ferro, ne quo fortè bello retinerẽtur, ulciſcebantur. Tan-
to Pannoniarũ deſiderio trahebantur, ut legitimam curandis ſæpe corporibus quie-
tem denegarent. Iam in Baſternarum & Chumorum gentem ſanè peruenerant, &
in Beſſos & Albanos latè diffundebantur, quum longo itinere defatigati de quiete
cogitabant. Multi Siculos, qui extremam Daciæ partem cum Atila occuparant, &
hucuſꝗ tenuerant, quam Tranſſyluaniã nunc appellant, his in Roxolanos uſꝗ, au-
dito cognatorũ aduentu, et Amoxobios, quos nunc Ruthenos Roſſios'ue dicunt, oc
curriſſe referunt. Quum ſub Amadocis & Peucinis montibus, longo itinere defati-
gati ſubſtitiſſent, & de incolendis his locis fortè decernerent, tanta è montibus aquila
rum multitudo defluxit, ut non ſolùm equos & pecora cætera unguibus roſtriſꝗ pe
terent, uerumetiam epulas è menſis eriperent. Quo quidem augurio ſtatiua mouere
perſuaſi (tres in ſuperandis montibus menſes fortè contriuerant) diuinaꝗ numina ſe
quuti, in Tranſſyluaniam, in Vngariæ finibus poſitam penetrarunt. Quod quamuis
Baſternæ, Peucini, Albi, Chumani Beſſiꝗ iniquè tuliſſent, Vngarorum tamen impe
tum coercere nequiuerũt. Quum in hac extrema Daciæ parte conſtitiſſent, non præ-
teribat eos auita regna recuperare non poſſe, neꝗ recuperata ſeruare, ni more maio-
rum cuncta ui armisꝗ agerent, finitimorum impetus aſſiduo bello coercerent. Qua-
re omneis militiæ compotes in ſeptem caſtra diuiſere, ſeptem quoꝗ propoſuere du-
ces

ctes,addidere præfectos legionum,centuriones & decanos,ut ritè omnia gererentur. Exercitus quiſq; ex triginta milibus hominum,& octingentis quinquagintaſeptem planè conſtabat. Nam in hac ſecunda Vnnorum emigratione,ex centum & octo tribubus ducenta & ſedecim hominum mília, ſorte educta ſunt,ut liberos & uxores cum fortunis tutos haberent. Septem caſtra pro exercituum numero diuiſa,uallo ac foſſa altiſsima muniuere. Quin & regio illa,in hodiernum uſq; diem Septem caſtra nominantur. Septem duces,non ſolùm pro ſe quiſque caſtra diligentiſsimè cuſtodiebant,uerumetiã certatim fines, reiectis finitimis, ampliare nitebantur. Sed Arpadus Almi filius,ne minus quidem uiribus & diuitijs, quàm nobilitate,cæteris præpollere uidebatur. Matrem Almi, quum grauida eſſet,aquilam per ſomniũ in gremio,reclinato capite iacentem,uidiſſe memorãt,& mox ex utero eius fluuium erupiſſe,eumq; quo longius per aliena loca flueret,eo maiora ſibi augmenta feciſſe. Ne mulier quidẽ eſt ſe & è ſomno fruſtrata, quando ex hac, glorioſa regum multitudo, in aliena terra defluxit. Quare Almus hinc æditus, ab almo, quẽ Vnni ſomnum dicunt,nomen accepit,cuius longiſsimam proſapiam referunt. Almus enim ex Elendo,Elendus ex Vegeco, Vegecus ex Edo,Edus ex Chaba,Chabas ex Atila. Atila ex Bendecuco,Bendecucus ex Turda,Turda ex Stemene,Stemenes ex Etheo,Etheus ex Opo. Opus ex Cadica,Cadica ex Berendo,Berendus è Sulthano,Sulthanus ex Bulcho, Bulchus ex Balugo. Balugus ex Zambure,Zambur ex Lechele, Lechel ex Leuenta,Leuentas ex Chulcha,Chulchas ex Ompude. Ompudes ex Miſce,Miſces ex Mica,Micas ex Bezture,Beztur ex Ruldo, Ruldus ex Canado. Canadus ex Bucene, Bucenes ex Bondoſardo,Bondoſardus ex Sarcante,Sarcans ex Othmare,Othmar ex Radare. Radar ex Belere, Beler ex Cheare,Chear ex Cene,Cenes ex Cheledo, Cheledus ex Dama. Damas ex Bora, Boras ex Hunore, Hunor ex Nembrotho, Nembrothus ex Chuſe,Chus ex Cham,Cham ex Iapheth,Iapheth denique ex Noe natus eſt. Præterea Almus Arpadum genuit, ex quo Zolthan. Et ex Zolthan Toxus ortus eſt. Genealogiam hanc unde ſcriptores Annalium Vngaricorum expiſcati fuerint,niſi aut commenta ædiderint,aut à maioribus per ętates ad poſteriorum cognitionem iſta peruenerint,nondum compertum habeo. Et illud admodum mirari uideor,quum proprijs iſti ſcriptoribus caruerint,quibùs nam monumentis in Noe genus(quod neq; Græci,neq; Latini uerè factitarunt) referre poſſint. Priſcarum fortaſſe more gentium,parentes iſta liberis per ſuccedentia ſecula tradidere,quemadmodum de Longobardis ſuprà retulimus. Sed ut ad hiſtoriam redeamus, Almus uir Vngarorum ſanè clariſsimus, Pannoniam,ueluti promiſſionis terram, intrare non potuit,in Tranſſyluania nanq; cæſus eſt. Quare aliquandiu Vngari,antequàm Pannonias penetrarent,hic inter munita,quæ diximus, caſtra,unà cũ pecoribus ac liberis quieuere, dum ne ingrata quidem ibi ocia traherent, Pannoniarũ ubertas, & Danubij ad aures fama peruenerat. Ad explorãdam igitur regionem tot uotis optatam, habita concione,Cuſidum Chundi filium,ingenio ac uiribus iuxtà pollentem,mittendum eſſe decernunt. Cuſidus miſſus cum paucis comitibus,Carpathias in primis alpes ſuperat, deinde quum in ſpaciantes Daciæ campos deſcendiſſet,traiecto Tibiſco,per Metanaſtas iter faciens,ad Danubium uſque peruenit. Profuſiſsimam regionem,ubertatem ſoli,Danubij parentis commoda,cœliq; clementiam admiratur,neque temerè maiores in Pannonijs ac Dacia conſtitiſſe conſpicatur. Suathem Sarmatam, & Marothi filium,in Pannonia latè regnantem adit,cauſam aduentus & mandata ſingillatim exponit. Quum à peregrina gente nouas ſedes poſtulari accepiſſet, ne mediocri quidem lætitia Suathes afficitur,legatum hilari animo excipit. Ratus nil ſibi commodiùs accidere potuiſſe,quàm regionem feraciſsimam exhauſtamq; incoli ab Vngaris,quam ruſticam gentem eſſe opinabatur,inſtantiſsimè poſtulari. Quare ſe peregrinam multitudinem,lubenti animo recipit excepturum,agriſq; ac ſalutaribus etiam ſedibus ampliſsimè donaturum,deinde legatum honorificè donatum dimiſit. Cuſidus uoti compos, nigri ſoli glebam,itẽ herbas,et aqua Danubij lagenam,

ad iudicanda regionis commoda, in ſeptena caſtra retulit. Arpadus inſpecta terra, herbis & aqua, aduocata concione, omnia è ſententia eueniſſe profatur: ex telluris & herbarum indicio, regionis clementiam et ubertatem auſpicatur. Mox cornu aquam infudit, altaq́ue uoce, Mars pater (inquit) tuq́ue parens Hercules, quorum auſpicijs, maiorum exemplo, almas tam procul Pannonias petiuimus, perpetuas has nobis ſedes concedite. Veſtram hic gentem ſiſtite, erroribus noſtris finem imponite, Danubiumq́ue patrem nobis perpetuò conciliate. Ita denique ueſtris numinibus nobis ſemper adeſte, ne ab infeſtis finitimis obruamur. Immo quando ueſtris auſpicijs ductuq́ue militamus, eas præſtate uires, ut deorum & hominum propugnatores ubiq́ue gentium prædicemur. Hæc præfatus, Marti ac Herculi progenitori Iſtrianam aquam ex more libauit. Multasq́ue uictimas patrijs dijs, per ſingula caſtra mactari edixit, ter ab omnibus feliciter acclamatum. Poſt quatuor dies frequens conuentus in Vngaros habetur, ubi omnium conſenſu planè decernitur, eundem uirum ad Suathem remittendum, qui ut à Pannoniæ principe terram, herbam & aquam impetret, Vngarorum nomine, candidum equum ephippio frenoq́ue aureo cultum ei dono det, in grati ſemper obſequij ſpeciem. Legatus quum ad Suathem redijſſet, equumq́ue dono dediſſet, rem uſqueadeo gratam illi feciſſe uiſus eſt, ut terræ amplitudinem pro arbitratu ſuo impetrarit. Quum ad ſuos redijſſet, ritè omnia retulit, à rege callidè impetrata, & nimia quadam animi (ne dono ſuperarent) liberalitate cōceſſa. Hi tunc audaciam concipiunt, Arpadus cum cæteris ducibus inuadendas eſſe Pannonias cenſet, ueluti hæreditario iure recuperandas. Refectis corporibus, arma parant, ad præſtitutum diem ſtatiua mouent. Quum montes Carpathios tranſcendiſſent, Danubioq́ue appropinquaſſent, legatum ad Suathem tertiò mittendum cenſent, qui ſeptem ducum nomine ſignificaret, ut terra, quam equo uendiderat, extemplo decederet. Quando Vngari, Pannoniam tellurem equo, herbam freno, & ephippio aquam mercati, & is hæc tria, immodica cupiditate abalienarat. Ad hæc ille ſubridens, equum lignea claua collidendum eſſe refert, frenum in prata, ephippium in Danubij fluenta proijciendum. Contrà Vngarorum nuncius, Quid (inquit) illis hinc mali facies, quippe ſi equum cedere iuſſeris, noſtris canibus eſcam obiectabis. Si frenum in prata deieceris aureum, aliquem è noſtris pabulatum fortè proficiſcentem, inſperata inuentione ditabis: ſi autem in fluenta ſtramentum demiſeris, piſcatores fortè beabis, nihil igitur ex hac re lucri facis. Proinde ſi ſolum, herbam & aquam mercati ſunt Vngari, omnia coemiſſe uidentur. Suathes his auditis, in triſtitiam repentè conuerſus, delectum habet, tumultuarias quoq́ue copias præ timore nimio comparat, auxilia undique cogit. Comparato exercitu, trans Danubium caſtra locat, haud procul ab Vngaris, prodit in hoſtium quandoq́ue conſpectum, & per leuis armaturæ milites pugnam aliquam auſpicatur. Concepta tandem audacia, cum Vngaris, infeſtis ſignis planè congreditur. Facto ſtatim aſperrimæ gentis agmine, inclinata acie terga uertit. Dum ad Danubium cum ſuis paſſim fugientibus ſeſe recipit, inſtantibus hoſtibus, dum præpropera feſtinatione amnem retro natare contendit, cum maxima Sarmatum manu ſanè demergitur. Cæteri in ulteriore Danubij ripa cæſi ſunt, perquàm ab his pauci capti. Vt pacatiorem regionem haberent, his tantùm ignouiſſe placitum eſt, quos linguæ commercia conciliarunt. Nam multi Vnni, qui poſt Atilam in Pannonia remanſere, Suathis caſtra ſequuti fuerant, neſcientes eos ſibi eſſe cognatos. Quum Scytharum mos eſſet, ut quamuis plures in expeditione duces eſſent, unus tamen potiſsimus haberetur, qui in ducendo exercitu præcedebat, contrà in reducendo ſubſequebatur. Arpadus inter cæteros principatū obtinuit, profligatis incolis, traiecto Danubio, in monte, cui Noe nomen eſt, caſtra poſuit, haud procul ab Alba. Quam diuus Stephanus, Vngarorum rex Hercle ſanctiſsimus, & Arpadi genere natus, haud immemor ſuæ gentis, quæ ex auſpicato in hoc loco conſederat, ædificauit. Sed nequaquam ab re fortaſſe fuerit, ſi ducum ritè nomina proſequemur, unde nobiliſsimæ pleræq́ue Vngarorū familiæ promanarunt. Zobolchus dux alter dictus eſt, unde Chiaciorum gens

magna

magna defluxit. Hic in Pannoniæ agro conſedit, ubi Chiacuar fuit oppidum à Chacis ædificatum. Var enim lingua Vngarica, oppidum ſignificat. Id prius Zobolchum dictum, à Zobolcho conditore nomen accepit, deinde Chacuarum appellatum, quod deinde Andre, Bele, & Leuentè temporibus, communi omnium Vngarorum conſenſu deletum eſt. Giula tertius dictus eſt, unde Giulam Ladislai filium nominatum fuiſſe ferunt. Hic in Tranſſyluania, quum uenatum proficiſceretur, ſyluasq́ diſcurreret, Albam uetuſtiſsimam urbem, multa Romanorum monumenta referentem, ſuccreſcentibus undiq́ uepribus & arbuſtis occupatam inuenit. Antiquitatem ueneratus, adempto ſitu inſtaurare cœpit, quam nūc Albam Iulam appellant, non tam à Iulio, quàm à Giula Vnnorum duce nominatam. Saroltha huic erat filia, præſtanti ſpecie, proceraq́ ſtatura, à multis ſæpe principibus poſtulata, quam Geyſa dux, Beliudi conſilio & ope, qui Chiulanum agrum latè poſſederat, uxorem duxit. Chulas enim filiam Belindo deſpōſauit, ut aduerſus Cheam fratrem arma moueret. Quod quum feciſſet, ſoceri iuſſu, poſt eius obitum, legatum ſibi Chulanum agrum uendicauit. Hinc tertius Giula defluxit, qui quum Vngaris infenſus eſſet, diui Stephani uiribus adactus, in Pannonias emigrauit. Quartum ducem Chundum dixerunt, cui duo fuere filij, Cuſidus & Cupan, qui quum prope Nyrin amnem caſtra fixiſſent, ad orthodoxam ubi fidem peruenere, nobile cœnobium erexerunt. Quintus Lehel uocatus eſt, qui eiectis Bulgaris, Myſiam occupauit, qui cum Boemis linguæ commercio planè coniuncti ſunt, ibiq́ diutius habitaſſe fertur. Hinc Zuardorum familia promanauit. Sextus dux Verbulchus, ad lacum Pannoniæ, quem Balatonem nunc appellant, caſtra locauit. Vrſus uerò ſeptimus, in Scio agro conſtitit. Cætera uerò Vngarorum genera, pro arbitratu ſuo, ſibi ſedes ultra citraq́ Danubium inuenere. Et ab initio Daciæ uſque ad Illyricum, & à Noricis & Germanis uſq́ in Getas, extremosq́ Myſios effuſi, potentiſsimas (quas diximus) regiones inundarunt. Præter ducum familias, innumeræ quoquè aliæ fuerunt, pari nobilitate certantes. Poſtquàm Vngari generatim per uicos oppidaq́ diuiſi ſunt, ad ſubigendas in primis prouincialiū hoſtium reliquias ſeſe conuertunt, nec prius arma deponunt, quàm Pannonias pacatas efficiunt. Cum Vnnis & Auaribus, qui prius uenerant, ſeſe coniungunt, unam rempublicam ſtatuunt. Sub ijſdem ſignis, pro cognationis iure commilitant, finitimorum iniurias communi fortuna propulſant, & propagare Scytharum imperium omnino decernunt. Compoſita igitur republica, & ſedibus tributim à Septemuiris iam diſtributis, ad propugnandam in primis Vngariam, Martialis ludicri aream, ingenium intendunt. Ex eo deinde tempore magna prouinciarum facta confuſio, quibus pro mutatione rerum, coercere & amplificare terminos ſæpe contingit. Quare Vngaria, utranque Pannoniam, Danubij ripas nequaquam olim excedentem, item Iazyges, Metanaſtas ac Daciam, hac Scytharum redundantia latè complectitur. Ineptiſsimos Vngarorum annales hic deteſtari licet, quippe qui bella multa memoratu digna, quæ cum Germanis & Gallis geſta ſunt, prophana quadam obliuione prætermiſere. Nos autem hanc temporum iacturam ex Leoprando, cęterisq́ ſcriptoribus, quantum in nobis ſitum eſt, reſarcire conabimur. Dum occupatis uniuerſis ferè Pannonijs, Vngari in nouis ſedibus ſe componunt, regionem pacant, irruentiumq́ finitimorum impetum, tanquam ab hoſtibus undique circumuenti, coercere nituntur. Carolus, ex cognomēto Magnus appellatus, non modò rex Francorum, ſed Romanus Imperator deinde creatus, grauiſsimum in Italia bellum, Romani pontificis gratia, aduerſus Longobardos ea tempeſtate gerebat. Nam quāuis ſemper uarijs expeditionibus diſtraheretur, omnes tamen mira proſperitate tranſegit. Non ſolum inauditā animi magnitudinem, ſummamq́ ſapientiam in diuo Imperatore recognoſcere licebat, ſed religionem diuina & humana illi patrocinia ſuggerentem, cum ineffabili ſanctitate coniunctam, in tanto principe quiſq́ poterat intueri. Aduerſus Vanfredum Aquitaniæ ducem, qui à regia fide defecerat, adhuc adoleſcēs à Pipino patre miſſus, Barbonium Clarumq́ montem, & multa oppida expugnauit.

uit. Feliciter ita pugnauit, ut Aquitaniam, in qua pater æſtatibus octo belligerarat, Francorum ditioni ſtipendiariam fecerit. Mortuo Carlomanno fratre, quum Bertha eius uxor, præ nimia, qua in Hildegardam Caroli coniugem ferebatur, inuidia, Andoarij conſilio, unà cum liberis ad Deſideriũ in Italiam planè profugeret, ut Longobardorum uiribus, ab Adriano pontifice maximo, filij ſui reges Galliæ approbarentur, maximum, inter Francos & Longobardos diu concepta ſimultas, bellum excitauit. Deſiderius pontificem ratus, in Gallorum inuidiam, nunquam Carlomanni filios reges approbaturum, belli neceſſitate eum adigendum eſſe decernit. Quare coacto exercitu in Rauennates caſtra mouit, Fauentiam, Ferrariam, Comadum ui cœpit. Pontifici ablata repetenti, legatis ſæpe reſpondit, ſe de pace nihil, niſi cum pontifice præſente acturum. Archiepiſcopus, Tresq; tribuni Rauennã pro uiribus tuebantur, ſubſidium quotidie à pontifice poſtulabant. Interea montem Feretrum, Vrbinum, Senogalliam, Eugubium Longobardi cepere. Quin per uària loca latè diſcurrunt, Vmbriam paſſim populantur, & Spoletum uſque perueniunt. Legatos pontificios iterum re infecta dimittunt, urbis Romæ obſidionem interminãtur. Adrianus urbem munire non deſinit, mox treis ad Deſideriũ epiſcopos mittit, qui Deſiderio, ſi Romanorum fines hoſtili manu ingrediatur, ſub anathemate ignem & aquam interdicant. Quod ubi factum eſt, pudore quodam rex confuſus, Ticinum ſe recepit. Ad quem mox Caroli Legati uenere hortantes, ut oppida, quæ pontifici rapuerat, ultrò redderet, ſed re infecta ad Carolum rediere. Succenſus ira admodum Imperator, magnis uiribus in Italiam contendit. Deſiderius coactis undique auxilijs, Francos aditu prohibere conatur. Partem copiarum Carolus, per montem Iouis iter facere iubet, ipſe per montem Ciniſium ingredi ſtatuit. Hoſtis Italiam à Francis adiri nunquam poſſe ſperabat, partim propter ea præſidia, quæ aditibus ſingulis impoſuerat, partim propter auia loca, & hoſtibus ferè inacceſſibilia, quæ quidem duo, Deſiderium ſanè fruſtrata ſunt. At ubi Carolum cum magnis exercitibus Italiam penetraſſe cognouit, dimiſſis auxilijs, ſe Ticini communiuit. Adalgiſium filium, & Bertham Carlomanni uxorem cum liberis Veronam miſit. Carolus quum in Tranſpadanam regionem deſcendiſſet, Deſiderij cauſa Ticinum mox obſidet, uniuerſumq; agrum populatur. Quod ubi Spoletani & Reatini cognouere, extemplo diuo Petro. pontificiæq; ditioni ſeſe dedunt, in Petriq; baſilica barbam capilloſq; deponunt. Hildebrandum Longobardorum nobiliſsimum, Adrianus Spoletanum ducem declarauit, cuius poteſtas Furconenſes nunc Aquilanos, Valuenſes, Pinnenſes, Marſos, Picentinos, Reatinos, Interamnenſesq; complectebatur. Omnibus quoq; Longobardis Romam tranſmigrare uolentibus, uicus in Vaticano pontificis auctoritate datus. Parem quoq; pontifici ea tempeſtate deditionem fecere, ex Picentibus Firmiani, Auximates, Anconitani, qui in Petri baſilica, barba crinibuſq; detonſis, fidelis obſequij iuramento, ut Spoletani fecerant, adacti ſunt. Carolus Bernardum patruelem, cum magna parte copiarum, in Ticini obſidione dimiſit. Ipſe cum uxore ac liberis, quos è Gallis euocarat, Veronam proficiſcitur, urbem ſine cunctatione in poteſtatem ſuam redegit. Quando Bertha cum liberis Carolo ſtatim ſe dedidere, Adelgiſius Deſiderij filius, ad Conſtantinum Imperatorem aufugit. Omnes Tranſpadanæ urbes, facta ſponte deditione, in Caroli ditionem peruenere. Quũ ad Paſchæ ſolennia, Romam cum uxore liberiſq; ueniſſet, pontificis pedes perreuerenter deoſculatus, cum eo ac uniuerſo collegio ſacerdotum, baſilicas & cuncta templa luſtrauit. perpetuum cum Romana eccleſia fœdus icit. Donationem à Pipino patre factam ultrò confirmauit, in qua Liguria cum Corſica inſula continetur. Surrianum adiecit, montemq; Berthecum, quæ loca inter Lucam & Parmam ſita ſunt, item Parmam & Regiũ, Mantuam & montem Silicis, ac uniuerſum denique Rauennatem Hexarchatum, præterea Venetiam & Iſtriam, quæ Foroiulienſis ducatus erat, poſt Spoletanum Beneuentanũq; ducatum adiunxit. Ticinum reuerſus, Deſiderium in deditionem accepit, eumq; Leodium relegauit. Papiæ ac Mediolano Francos præfecit, qui Longobardos ad Al-

pes uſq;

pes uſque diffuſos benè regerent, pacatosq́ſeruarent. Necnon & Beneuentanis, Foroiulianisq́ Longobardis, è Francorum gente uiros præpoſuit. Bertham cum liberis ſecum in Gallias reduxit. Feſtinauit eius reditum Saxonum dira rebellio, quos ſæpe domitos, uix annis tribus & triginta ad imperium, & orthodoxam fidem redigere potuit. Item ad Lippiam amnem Heresburgium erexit, ac ne quid noui moliri poſſent, ualidiſsimum præſidium impoſuit. Interea Saraceni, qui Aquitaniæ fines incolebant, ut à ſuo rege deficerent, auxilium à Carolo poſtulabant. Quod ubi is accepit, habito ingenti delectu, cum maximis aduerſus Hiſpaniam copijs contendit, obſedit continuò Pampilonem urbem ampliſsimam, eamq́ diu obſeſſam, & tandem ui captam funditus euertit. Dehinc ſuperatis Pyrenæis montibus, peruenit Ceſaraugustam, quorum ingreſſu ita trium regum, qui Saracenis præerant, animi ſunt conſternati, ut ſuis uiribus planè diffiſi, Carolum muneribus exorandum eſſe cenſuerint. Ibualas, Deniſes & Alarius, Saracenorum tunc reges erant. Bellum hac conditione diremptũ, ut Hiſpania citerior & Vaſconia Carolo dimitteretur, ipſi in ulteriore Hiſpania imperarent. Ecce iterum rebellant Saxones, gens bello aſpera, & à diuino cultu nimis aliena, quod bellum decennio quidem, & uario euentu geſtum. Perdomiti tandem ſunt Saxones. Et Britones, qui Galliæ oram accolebant, in Caroli ditionem conceſſere. Aragiſius dux Beneuentanus, dum Campaniæ urbes Conſtantinopolitano ſubditas imperatori, & deinde Pontifici, ſibi uendicare ſtudet, Caroli iuſſu ab incœpto deſtitit. Qui quum paulo pòſt Salerni diem nouiſsimum obijſſet, mox filij cum finitimis Græcis bellum ineunt. Nam adhuc Conſtantinus imperator & Leo, quæcunque à Neapoli & Siponto, quam nunc Manfredoniam dicimus, inter Superum Inferumq́ mare continebantur, ſub ditione ſua unà cum Sicilia retinebant, quin & Neapolis adhuc Græcis fidem inuiolatam planè ſeruabat. Hac quoq́ tempeſtate Conſtantinus, quamuis pauloantè paratam in eos magnam claſſem per naufragium amiſerat, in Bulgaros tamen bellum redintegrat, qui occupatas Danubij ripas in inferiore Myſia, obſtinatiùs inuitis imperatoribus retinebant. Bulgari poſtulata pace, quam ob imperatoris morbum facilè impetrarunt, deſtinatum bellum dirimunt. Sed intellecta Conſtantini feritate, animiq́ malicia, qui non humanitatis gratia, ſed morbi neceſſitate pacem dederat, bellum inſtaurant. Conſtantinus ægritudine lenta nondum grauatus, cum multis cohortibus, & ingenti equitatu, Bulgaros per Thraciam temerè uagãtes adoritur, incautos magna ſtrage profligat. Cæſis fugatisq́ Barbaris, triumphans Conſtantinopolim ingreditur. Diro deinde elephantiæ morbo increbreſcente correptus obijt, eum quidem ſortitus interitum, qui facinoribus ſuis non fuit indignus. Huic Leo quartus, hæreditario iure ſucceſſit, legataq́ naturæ iure à patre uitia, ſi per uitam licuiſſet, longè ſpectatiora reddidiſſet. Ad coercẽdas Saracenorum incurſiones in Syriam profectus, turpiſsimè redijt. Sacram coronã in ſanctæ Sophiæ ſacrario reconditam, publicè ferre, lapillorum amore non erubuit. Dum apud Carolum, & Conſtantinum quintum ac ſextum hæc ita geruntur, Vngari regnum non modò pacauerant, ſed cum finitimis pleriſque bella nequaquam contemnenda gerebant. Multos iure ſocietatis initæ, ſibi conciliare, nonnullos cædibus & rapinis laceſſere, à potentioribus pacem quandoque mercari, per ſociorum amicos iter facere, latius longiusq́ populari, omnes uicinos pro uiribus exterrere, hos ui, officio illos, ne circumſtantium populorum bello obruerentur, aſſiduò remorari, omnia demum agere, ut occupatas ui ſedes, ui quoq́ retinerent. Sed nil eis inauſpicatiùs accidere potuit, quàm Caroli Magni temporibus, qui cum glorioſiſsimo quoque, uetuſtate conferri poterat, ſui regni auſpicia captaſſe. O quanto faciliùs & fundare imperium, & fundatum propagare potuiſſent, ſi in ea tempora non incidiſſent. Arduum nanque erat, ac perquàm difficile, tunc aliquod regnum fundari poſſe, quum is cui diuinitus erat ampla data poteſtas, latiſsimè dominabatur. Circa Vngarici regni principia, præter ea quæ de Chacanno Vnnorum rege diximus, grauiſsimum inter Vngaros & Francos bellum exoritur, quod ſenſim & gradatim à Bauaris ſumpſit initium.

Nam Saxonibus Britonibusq; domitis, cum exercitu Carolus Italiã repetit. Quum Beneuentanum ducem cum Adriano pontifice, ne ſatis quidem benè ſe gerere intellexiſſet, reuiſa Roma, Capuam contendit, poſitisq; caſtris, Beneuentanis bellum interminatur, niſi quàm primùm deditionem facerent. Quod quum Aragiſius dux accepiſſet, Imperatoris ſæuitiam reformidans, Rimoldum & Grimoldum gnatos, obſidum loco obuiam mittit. Conceſſa Carolus uenia, acceptisq; obſidibus, & pacata Italia, in Gallias reuertitur. Bauaricum deinde ſuſcitatur bellum, quod ueluti repente ortum eſt, ita celeri expeditione confectum. Id enim ex Taſſilonis Bauarorum ducis inſolentia ſimul & ſocordia, ortum eſt, quippe qui dum ſtultè credit uxori, temerè quoq; dominatum amiſit. Huic Deſiderij Longobardorũ olim regis filia, uxor erat, quæ uſque adeo die noctuq; uirum uexaſſe fertur, donec eum impulit, ut ab Imperatore deficeret, ut patris exilium per maritum hoc bello ulciſceretur. Quod eo facilius fieri poſſe ſperauit, ſi gentem Vngaricam bello acerrimam, Bauarisq; finitimam in ſocietatem aſciſceret. Sed quum facilè ſit uxorio imponere uiro, ad Vngarorum duces, legatos Taſſilo repente mittit, quibus eos hortatur, & orat, ut pro utriuſque partis commodo ſocietatem ſecum tranſigant. Admonens Bauaros & Vngaros, inter duos imperatores, ſæuiſsimosq; tyrannos eſſe poſitos, eosq; nil impenſiùs curare, quàm ſub eorum imperium gentem utranque redigere. Idipſum Bulgaris, Conſtantinopolitano tyranno proximis accidiſſe, qui quotidiano bello uexantur. Saxones, Britones et Vaſcones, Aquitanosq; Carolo finitimos, id eſſe perpeſſos. Pipini filiũ, totius orbis imperium anhelare. Vtriuſq; partis eſſe, propriam libertatem ſalutemq; tueri, & Vngarorum quàm maximè, qui alienas nuperrimè ſedes uſurparunt. Proinde eos orare, ut cum Bauaris unà perpetuum fœdus ineant, apud quos optimam ſemper uiciniæ ſocietatem inuenere. Alios iniurijs & incurſionibus Scythas affeciſſe, Bauaros peregrinæ profugæq; gentis commiſeratione ductos, ſemper cum Vngaris amicè uixiſſe. Quin & aliquod cognationis uinculum ſibi cum eis interceſſiſſe, quando Bauari, ab Auaribus Vnnorum cognatis, unde Vngari orti ſunt, progenitores ſuos habuiſſe ingenuè profitentur. Quum hoc legati ritè narraſſent, uniuerſæ gentis conuentus habetur, ubi principes ferè omnes hæc unà cenſebant. Finitimorum ſocietatem & amicitiam, non ſolùm non eſſe contemnendam, ſed quum in alieno ſolo peregrini ſint, ultrò appetendam, & pręcipuè Bauarorum, quibus quum ſemper amicè quieteq; uixerunt. Quin & aliorum quoq; uenandas eſſe ſocietates, ut alienas ſedes, quas armis occuparint, officio potius, quàm iniurijs & bello retineant. Factum eſt igitur decretum, ut cum Bauaris fideliſsimum perpetuumq; fœdus ineatur, quod in ſequenti die, ritè eſt cum Bauaris initum. Dimiſſi honorificè oratores, ictum fœdus referunt, quod utriſque haudquaquam feliciter euenit. Bauari poſt hæc, non modò Caroli imperata detrectant, ſed bello regem prouocare nituntur. Intellecta horum temeritate, Carolus ampliſsimum delectum habet, auxilia undiq; corrogat. Ipſe rei indignitate commotus, cum maxima parte equitatus, ac duabus legionibus, ad Lechum amnem properat, qui ab Alemannis Bauaros dirimit. In ripa fluminis caſtra locat, et dum cætera hic præſtolatur auxilia, Taſſilonis ducis animum per legatos ſtatuit experiri. Qui ubi ducem inconſultum adiere, amicisq; uerbis defectionem eius & inconſtantiam corripuere, in reſipiſcẽtiam reuocauere hominem. At ille facti pœnitentia ductus, quum neq; ſibi, neque genti ſuæ benè conſuluiſſe reputaret, ſi qua in Carolum pertinacia uteretur, mutato repentè conſilio, ſupplex ſeſe Imperatori dedidit, ſe obſides quicunque iuberentur, ultrò daturum, & imperata facturum pollicetur. Theodon inter cæteros obſides, filius datus eſt, quin & iureiurando perpetui obſequij cõfirmata fides. Quare bello, quod maximum Hercle futurum uidebatur, hic datus eſt exitus. Taſſilo ad Carolum euocatus, quum nulla miſſione donaretur, Bauaria amplius uti non potuit, cui ſuos deinde comites Imperator ipſe præfecit. Alij alio modo id geſtum eſſe referunt. Carolum aiunt, intercedente Adriano pontifice, cum Taſſilone à principio pacem feciſſe, eiusq; ſeruandi gratia, obſides promiſiſſe,

ſed ab eo acceerſitum, neq; accedere, neq; promiſſos ex compacto obſides dare uoluiſſe. Quare Carolum maximo cum exercitu ueniſſe Auguſtam, primariam Vindelicorum urbem, diuiſo in partes treis exercitu. Eum cũ una parte copiarum, in loco, cui Lothfredo nomen eſt, locaſſe caſtra: alteram partem, quæ ex Auſtrianis, Turingis Saxonibusq; conſtabat, ad Saringam Danubio adiacẽtem conſediſſe. Pipinum filium, cum Italicis copijs, ad Tridentum & Banzanum coneſdiſſe. Aſt ubi Taſſilo ſe ab imminentibus tribus undique exercitibus circumuentum conſpicatur, deditionem, ne maiora mala ſubiret, continuò fecit. Datis cum Tendone filio obſidibus, Carolum adijt, à quo aliquandiu remoratus, deſperata tyrannide, quum ſe apud Francos ludibrio intelligeret haberi, monaſticam cum filio religionem ſpontè ſubiuit. Ea quoq; tempeſtate, quum Conſtantinus ſextus, Carolum Bauarico bello implicitum intelligeret, omnes quos adhuc in Italia ſub ditione ſua Græcos retinebat, Spoletani, Beneuentaniq; ducatus fines, hoſtili manu inuadere iubet: rapinas quoq; pecorum hominumq; iuxtà agere, ferro ac incendio cuncta uaſtare. Qui dum imperata faciunt, ab Aterno amne, quem nunc Piſcariam dicimus, ad Beneuentanum uſq;, omnia populantur. Verùm quum his Hildebrandus Spoletanus, Grimoalduſq; Beneuentanus dux, tumultuario mox exercitu occurriſſent, tali Græcos ſtrage affecerunt, ut longo poſt tempore ultrò quieuerint. Quum res Caroli benè ſuccederent, ſecundùm Bauaricum tumultum, bellum Sclauis indictum, quos Galli Viulzos, ipſi uerò ſe Vuelatabos appellant. In qua quidem expeditione, magna à Saxonibus auxilia, ſub ueri prętextu obſequij miſſa ſunt. Cauſa belli fuerat, quòd Obodritos Francorum ſocios, calamitoſis incurſionibus infeſtarant, neque minis, neq; precibus, neq; Caroli deniq; imperio coerceri poterant, quo minus eos armis ſæpe laceſſerent. Sinus quidam ab Oceano in Orientem forte porrigitur, incompertæ quidem longitudinis, latitudinis uerò longè diuerſæ, hunc innumeri populi accolunt. Daui, & Suecones, quos Nortmannos uocamus, alij uerò Ruſios, ſeptentrionale latus, & omnes eius inſulas poſſident, auſtrale uerò, Sclaui & Aiſti, diuerſæq; nationes, ex quibus uel præcipui erant Inieletabi. Quibus quidem Sclauis Danubium accolentibus, indictum tunc à Carolo bellum, una tantùm æſtate confectum eſt, omnium uerò maximum, præter Saxonicum. Huic bello ſucceſſit Vngaricum, diutinum quidem & horribile, quod octo annos duraſſe ferunt. Gens enim Scythica, & Vnnorum præſertim, qui ſemper in patrijs alieniſq; ſedibus longè lateq; dominari conſueuerant, iugi impatiens, & bello indomita, haudquaquã facilè perdomari poterat. Quare bellum quãto formidoloſius, tanto animoſius atq; apparatiùs à Carolo initum eſt. Pannonicam is expeditionem, utpote quæ maximi foret momenti, per ſe ſuſcepit, cæteras per Pipinum filium, uarioſq; legatos in Vngaria geſſit: & antequàm prouincia pacaretur, multum ſanguinis utrinque diffuſum. Quot prælia in eo conſerta, quot & quantæ clades utrinq; patratæ ſint, exinanita adhuc Pannonia planè teſtatur. Quin & locus, ubi Cachan rex ſibi regiam habere ſolebat, ne minima quidem adhuc ueſtigia ſeruant. Hinc tota Vngarorum nobilitas concidit, hinc uires omnes exhauſtæ, & exinanitum ærarium, tot populorum ſpolijs, tot hoſtium exuuijs, tot gentium rapinis antè refertum. Franci, qui quondam exiguis facultatibus fuerant, hinc ita ditati rediere, ut Gallias opibus latè compleuerint, quod rerum uiciſſitudo facilè paſſa, quando quæ alijs eripuerant, amiſere Vngari. Tantum auri & argenti in eorum regia repertum, tam precioſa in prælijs erepta ſpolia, ut ne plus quidem, præclarum è Macedonico bello, Paulum Aemylium retuliſſe putent. Sed tamen gens Vngarica, tanta ſtrage & rapinis affecta, nullo unquam bello deleri, uel Pannonijs eijci extirpariq; potuit. Quin & ſucciſa frequentius, ita tempeſtate noſtra repullulauit, ut non modò parta tueri, ſed ab Adriatico ad Sarmaticum, & à Vindelicis ad Euxinum uſq; mare, imperante diuo Matthia Coruino, propagarit imperium. Vngari igitur, quum Carolum corrogatis è toto Occidente auxilijs, in ſe irruere cognouiſſent, puſillanimitatem ac ſtultitiam Taſſilonis ægrè tuliſſent, quòd ipſis inſcijs, hoſti præ timore ſe dedidiſſet, fortunas & uxores

cum liberis, imbellemq́ omnem ætatem in Danubij inſulas redegere, easq́ uallo caſtellisq́, impoſitis ubique præſidijs, muniuere, nec urbes ſibi erant, quibus tutius ſeſe tueri poſſent. Quod ubi factum eſt, coacto ingenti exercitu, ad tutandos ſuperioris Pannoniæ fines, Francis obuiam occurrere. Carolus intellecto Vngarorum apparatu, in Danubio apud Vindelicos claſſem comparat, cui multas cohortes cum commeatibus imponit, cæterasq́ copias, cum equitum turmis ſe terra ſubſequi iubet. Claſſem ſequundo amne demittit, non modò Danubij alueum, ſed ripas utraſque, Francorum exercitum latius inundaſſe cernere erat. Quum nihil inconſultis inexoratisq́ numinibus rex ageret, quum hoſtium fines, caputq́ Pannoniæ ſuperioris attigiſſet, quando cum prophana gente, & Chriſtiani nominis inimica ſibi res erat, ſolennia triduo ſacra in frequentiſsima militum concione operatur. Pijs precibus Ieſum Chriſtum optimum, maximum, & unicum humani ſeruatorem generis, omnes inuocare ex edicto iubet. Cuncta, ſacris ritè peractis, numina ſibi æquiſsima & propitia reddit. Et dum præ cæteris Martini numen exorat, ut ſibi ſuisq́ Gallis, apud quos & uiuere dignatus eſt, & uita defunctus quieſcere, ac pro mirabilibus meritis pientiſsimè coli, præterea Pannonijs unde ortus eſt, ſemper adeſſe uelit, ne ue natale ſolum patiatur ſemper, bellorum eſſe aream, Barbararumq́ gentium ludibrium. Vel ſi quo peregrinam nationem fato ibi patiatur, quum tot populorum incurſionibus ac bellis ſit exhauſta, incolas, quicunq́ fuerint, ope laboreq́ Gallorum, qui eius numini ſunt addicti, in orthodoxā fidem aſſeri iubeat. Sacris ritè peractis, captatisq́ auſpicijs, in ſequēti die caſtra pariter cum claſſe mouet, ac hoſtibus appropinquat. Qui ubi omnia hoſtili manu latè completa proſpectant, deſertis ſtationibus, quas in finibus diſpoſuerant, quum ſe Gallis impares fore intelligerent, retrò ſe ſuosq́ lyntres intra Rabam flumina recipiunt, apud ueteres quondam Arabonem nominatum, Iauriumq́ præter fluētem, qui ſuperiorem ab inferiori Pannonia diuidebat. Quum Carolus eos terga uertiſſe ſenſiſſet, cum expedito inſequitur equitatu, palantes multos intercepit, pagos & oppida deſtituta ſuccendit. Hi in oppoſitam partim inſulam ſe recipiunt, ut liberos, uxores & fortunas tueantur, partim ad Arabonem, ubi nunc Iaurinum eſt, & munitis ibi caſtris, ſe tueri poſſe confidunt. Nam quum inter Arabonem & Danubium, ad confluenta caſtra locaſſent, à duobus ſe lateribus utroque amne tuebantur, à cæteris partibus altiſsima foſſa ualloq́ ſe muniuerant. Irruentem Vngari hoſtem, forti animo præſtolantur. Carolus cum equitatu & quinque legionibus, Arabonem facto ponte traijcit, multi ſine ponte ſuperant, ubi uado tranſiri poterat, à latere claſſem per Danubium circumducit, mox pugnæ ſigna dari iubet. Caſtra à Francis obducta, acerrimè oppugnantur, nam primò eminus pugnare hi, uallo, iaculis & ſagittis prohibere Vngaros. Contrà illi, telis à foſſa reijcere, pars materiam congerere, ut foſſam compleant, nonnulli uiribus eam ſuperare, ſub ualloq́ inſtantiùs & cominus dimicare. Complendas eſſe foſſas rex exclamat, illi pro uallo & portis audaciùs obſtare, claſſem ripę admotam repellere obſtinatiùs. Sed quum certatim triremis quæq́ ripæ appellere niteretur, miſerabilis inter Vngaros orta confuſio, cui potiſsimum occurrerent, neſciebant. In ripa res cominus agitur, & ita conferta quandoque pugna conſeritur, ut uix agendis gladijs locus eſſet. Cædes non parua utrinq́ committitur, nonnulli timore mortis in profluētem ſe proijciunt, aliqui honeſtiùs humi inter confertos hoſtes cadere cupiunt. Quum à ripa ualidiùs Vngaris pugnare liceret, è claſſe multos interfecere. Ab Arabone, præ aluei altitudine, grauiùs infeſtari nō poterant. Sed ubi à Gallis foſſa undique completa eſt, tam pernicioſa ſub ualle pugna conſeritur, ut multi utrinque caderent. Pipinus, dum caſtrorum portis, facto agmine, grauiter inſultat, multisq́ cæſis penetrare contendit, nimio telorum iactu, equo excuſſus, à ſtipante ueteranorum multitudine adiuuatur, quod ubi proſpexere hoſtes, adauctis animis, eum mortuum eſſe rati, caſtris erumpere audebant. Sed quum prætoriana legio occurriſſet, à uallo quàm campo certare tutius eſſe cenſuerunt. Prælium in ueſperum uſque protractum, uallum in locis pleriſq́ fractum, caſtra niſi obſtinatiſsimè reſtitiſſent,

ſtitiſſent,eo profectò die fuiſſent capta. Nam ex Vngaris plures,quàm Gallis cecidere,obruti nanque hoſtium telis eſſe uidebantur. Carolus ut ſuis parceret,quum eo die ſatis actum eſſet,receptui canere iubet. Dirempta pugna,curant utrique corpora,ſed Vngari in ſtatione quiſque ſua cibum capiunt,quam nemini in tanto periculo deſerere licebat. Galli partim feſſa quiete membra recreant,partim ne quid ab hoſtibus detrimenti inferatur,excubias ubique diſponunt. At illi intempeſta nocte clàm aduocata concione,inter ſe quid poſtero die ſit agẽdum,ex neceſſitate decernunt. Res Vngaricas ad extrema redactas non ignorãt,quando caſtra tueri poſſe diffidunt,& quonam pacto ſe ſaluos reddant,ab hoſtibus undique circumuenti,haudquaquam facilè proſpiciunt. In hanc ſententiam conceſſere omnes,ut facta in medio noctis ſilentio eruptione,fuga ſalutem quærant,ſperantes ſe locorum notitia facilè euaſuros. Hoſtes eruptione turbatos,ſibique timentes nequaquam conſequuturos,proximos quoſque montes ſibi non defuturos,ubi propriam ſalutem propugnare poterunt. Quatuor hominum milia hucuſque deſiderata ſunt in caſtris,quinto autem die in fuga mille & quingẽti cæſi,ſauciorum innumera multitudo,ex Gallis circiter tria milia. Quare media nocte,dato clàm ſigno prodeunt,in diſpoſitas mox hoſtium excubias erumpunt,prius cuſtodum maxima pars trucidatur,quàm in caſtris Gallorum tumultus excitaretur. Quo ubi omnes experrecti ſunt,primò perturbari,ſibique admodum timere,mox in eos arma capere cœperunt,item credere ad cædem potius,quàm ad fugam erupiſſe. Iam illi paſſuum circiter duo milia fugerãt,antequàm per uniuerſa Gallorum caſtra tumultus effunderetur, præmiſſis impedimentis,& inſtructo utrinque carrorum ordine iter faciunt. Galli adhuc eos caſtra tenere rati,ſuperato uallo in tentoria penetrãt,ex centone confecta,multa præpropera feſtinatione relicta diripiunt. Mox illuceſcente die,illos diſſimulata fuga euolaſſe auſpicati,celeri curſu ſubſequuntur,prius quàm eos conſequi poſſent,finitimos Budæ montes occupaſſe proſpiciũt. Quos ubi conſediſſe uident,& carrorum circumſeptu, pro uallo radices montium communiuiſſe conſpicantur,lentiore gradu progredi cœpere: quò quum ueniſſent, montem à planicie caſtrorum circumductu claudunt,fauces montium,cæteroſque aditus,impoſitis præſidijs obſtruunt,inedia potius, quàm armis hoſtem ſuperare contendunt. Carolus diſpoſitis circùm ſtationibus,ita acri eum obſidione adurget,ut neque hinc exire,neque commeatus inferri queant,quorum inopia propediem laboraturum eſſe ſperabat. Mox claſſem unà cum terreſtribus copijs deſcendere iuſſam,à ripa Danubij collocat,ne quis exire poſſit. Duo de triginta diebus hoſtis fame abſumptus ſe tuetur,tandem quum nemo pedibus conſtare poſſet inedia,deditionẽ facit. Et eam quam Carolus conditionem obtulerat,accipere cogitur Vngarus. Qui ſe in ſacroſanctam Chriſti fidem ultrò ſe aſſererent,& uita,& cum fortunis libertate donabantur. Qui in prophana Scytharum religione perſtitiſſent,his adempta cum fortunis libertate,uita duntaxat permiſſa. Multi patria religione ſe exuerunt,ne uectigales forent,& facultates amitterent,pauci diuina charitate ſuccenſi. In ſequenti tandem die quum ſeſe dederent,immenſus obſtinatorum numerus bonis exuitur,cum facilioribus clementer actum. Deinde motis caſtris ad Budam ueterem,quam Sicambriam prius appellabant,peruentum eſt,ubi Chaba rex Vngarorum reſidebat. Qui quum per legatos bellum perquàm grauiſsimum gereret,nimia opum exuberantia præpollens,quas ex multis rapinis,ac hoſtium exuuijs planè congeſſerat,reformidatis Gallorum uiribus,& Caroli fortuna cum ſapientia ſanè coniuncta,in munitiſsima urbe ſe tueri poſſe ſperauit. Sed longè aliter atque ſperarat,res ipſa obtigit,nam audita unius exercitus deditione,conſternato penitus animo,in diuerſa trahebatur. Exhauſtam populo ciuitatem retinere diffidebat,& aduerſus ualidiſsimos hoſtes commodè pugnare poſſe deſperabat. Ecce urbs à Gallis circiter centum milibus obſidetur,obſidetur etiam à ſuis,qui diſſimulanter hortantes oppidanos,miſerum ſibi ſpectaculum propoſitum habebant. At illi poſtulata deditione renitentes,quamuis pro urbis amplitudine pauci ægrè reſiſterent,poſtero tamen die pugnam expectant. Carolus à Da

nubio nauibus oppugnat,à cætera parte,inſtructa acie circumuenit. Maximam Vn garorum manum, in primo congreſſu, Gallicis agminibus anteponit,ut ſuos prius oppidani,quàm hoſtes cædere cogātur. Ciuium pars magna,ſuos ac hoſtes æquè tractare,multi longè crudeliùs, remiſſiùs contrà plerique,& hoſtem potius admittere, quàm ciuili ſe ſanguine fœdare,itidem factitare deditiij. Tota die pari utrinq; ſpe pugnatum,inclinante ſole Gallis fortuna fauit,quæ Carolum nunquam ferè deſeruit, nam dum Vngarorum obiectu protecti tutiùs ſubnituntur,admotis ſcalis, mœnia plerique conſcendunt. Quod ubi ab imperatore uiſum, per agmina cuncta diſcurrens,captam urbem exclamat,ſimulq; dextra ſuis oſtendit,quare tantus undique impetus,elato clamore factus,ut reiectis ex templo ciuibus,urbem inuaderent. Quam ubi captam iri uidere Vngari,qui ſuperiore die ſe dediderant,auguſtam per uicos ac fora miſericordiam exclamant,Caroli pietatem ingeminãt,ſuo ſanguini parcendum eſſe uociferantur. Supplices inter infeſtas acies ſeſe ingerunt, profuſisq; lachrymis utrinque,ut arma deponantur,exorant. Deinde mitiùs pugnari cœptum,& intercedentium uoces melius exauditæ. Quum pars utraq; ſenſim ceſſare occœpiſſet,eo uehementiùs ad implorandam ueniam,& mitem deditionem ſuos hortantur. Oppidani deſperata publica propugnatione,arma deponunt,& uita ſe cum uxoribus & liberis donari ſupplicant. Commiſeratio mox uictorem inceſſit,& quamuis è Gallis plerique cecidiſſent,ſupplicum tamen precibus ultrò ceſſere. Munita urbis loca ſibi dari poſtulant,quæ mox tradita,præſidijs complent,ad portas & fora,multaq; compita,ſtationes ritè diſponunt,ne detrimenti quid ab Vngaris patiantur. Carolus urbem ingreſſus,regiam ſibi dedi poſtulat. Renitente aliquãtulum Chaba rege,arcem cum regia munitiſsimam,& antiquis tot hoſtium exuuijs & rapinis ſanè completam,deditam tandem accepit. Aerarium auro argentoq; refertiſsimum ſubinde ſpoliat,regem in uincula coniectum, & conſcia ſibi morte peremptum honorificè ſepeliuit. Quicquid auri,argenti,Scythicæq; prædæ,tot annos undique congeſtæ,Sicambriæ inuentum eſt,una die à Franco ereptum eſt,priuatæ opes militibus pro dignitate diſtributæ. Matronarum ſeruata pudicitia,nulla uis cuiquam illata,populus uita donatus,et ſtipendiarius effectus. Pannonia opulentiſsima populi Romani prouincia,ab extera gente uſurpata,ad Romanum principem redacta. Paucis poſt diebus,aduocata concione,Carolus populum hortatur,ut Chriſtiana ſe ſuosq; liberos fide initiet, uerum Deum omnium rerum creatorem,& Seruatorem humani generis agnoſcat. Ieſum Chriſtum,unicum Dei filium intelligere,intellectumq; diligere & adorare conetur,Chriſtianæ religionis dogma ſectetur. Martem & Herculem,cæcarum figmenta gentium aſpernetur,diuina myſteria diſcat,quibus animarum immortalitatem adipiſcatur,ſanctiſsimam Ieſu Chriſti doctrinam imitetur,ex qua tantùm ueritas illuxit. ſi idolis falſisq; dijs renunciarint,recipere ſe clementiſsimum indulgẽtiſsimumq; dominum Vngaris futurum,atque Vngaros haud aliter ac Francos benignè tractaturum. Hæc per interpretem eloquutus, paucos inuenit,quos in ueram fidem aſſereret. Prophanam ac obſtinatam gentis mentem conſpicatus,ſeueritate potius,quàm manſuetudine in eam utendum eſſe cognouit. Quare urbis mœnia primùm deijcere,ne facilè rebellaret, deinde ſtata uectigalia pendere,arma cuncta tradere,& templa uetera cum idolis demoliri iubet. qui ſacroſancta fide initiati fuerant,benignè tractati,& tributorum immunitate donati: qui ut ſcirent,ubi ſacra Chriſtiano ritu facerent,in extrema parte urbis ſub monte,diuæ genitricis Mariæ templum ſtatuit: quo deuotiſsimè finitimi undiq; tempeſtate noſtra populi,ſupplicatum confluunt,& albæ Mariæ ſacellum primùm Chriſtianis in Vngaria nominibus dicatum appellant: idq; lapis adhuc indicat exciſus. Deinde pacata urbe,& compoſita republica ſapientiſsimum magnanimumq; uirum urbi præfecit,ſacerdotes reliquit,amplificandæ gratia religionis,haud ignarus fœdos animos ad ueram fidem non facilè poſſe conuerti. Expugnata Sicambria prouinciæ metropoli,quæ Germanica olim legio dicta,deinde Buda uetus appellata eſt,ut latè ſuprà diximus,omnes pagi,& quæcunque erant

urbes,

urbes, miſſis ad Carolum legatis, ultrò imperata ſe facturas pollicetur. Caſtra ad Taurinum uſque promouit. Myſias tunc inuadere deſtitit, à Bulgaris occupatas, ne Orientalis imperij fines lædere uideretur. Mox per Syrmium retrò caſtra retulit, & traiecto propè Danubio, per Daciã & Iazyges, Metanaſtas, ad inſulam cum claſſe rediјt, quò maximã Vngarorum partem, cum uxoribus ac liberis fortunisq́ confugiſſe retulimus. Hanc adaucta claſſe circumuenit, tridui oppugnatione, deiectis præſidijs, quæ caſtellis impoſita fuerant, occupauit. Nam inſulani iniqua ſua fortuna conſternati, obſtinatiùs reſiſtere uerebantur, ne quid crudelius experirentur, & facilem deditionem ſanè diſtulerant, Danubij uaſtitate, munitionibusq́ freti. Quum è Gallis pauci cecidiſſent, cum uictis haud inclementer actum, fortunæ cum armis omnes ademptæ, leges cum præſidijs, ubicunq́ res tulerat, ritè impoſitæ. Item præfecti ac ſacerdotes, qui conuocato populo ſupplicarent, ſacram legem traderent, & Chriſtianam denique religionem amplificarent. In Vngarico bello è Francorũ proceribus duo tantùm occubuere, alter Henricus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarſaticam maritimam urbem, inſidijs (ut aiunt) oppidanorum interceptus: & Geroldus, Bauariæ præfectus alter, qui quum eductam in Vngaros aciem, equo inſidens, ardentiùs hortaretur, interfectus eſt. Præter hos, incruentum hoc Francis bellum, Leoprandus fuiſſe tradit, quamuis diutius pro magnitudine ſui traheretur, alij cruore pauco factum negant, quando gens fera & indomita haudquaquam facilè ſuperari poteſt. Sed de Henrico & Geroldo, quod dictum eſt, id in ſecunda accidit expeditione, ut paulò inferiùs oſtendetur. Luſtratis igitur pacatisq́ Pannonijs, Carolus inſigni uictoria præditus, Gallias, & in primis natale ſolum, cui nunc Franconiæ nomen eſt, uiſere decernit. Vbi quum ſecundum annum ageret, nunciatum eſt, Saxones, quibus cum tot annos bella geſſerat, ut Chriſti fidem ſectarentur, à traditis ueræ fidei documentis deſciuiſſe, & in Barbaricam execrabilemq́ perfidiam recidiſſe. Quo nuncio uſque adeo ira ſuccenſus eſt, ut nationem perfidam, ab omni pietate alienam, non ſine ui, ac magno eius malo, ad reſipiſcentiam reuocare ſtatuerit. Ne minori quidem obſtinatione Saxonum animi obduruerant, quippe qui mori, aut miſerrima quæq́ perpeti mala, quàm uerum Deum colere, & imperata facere malebant. Educta utrinque acie, pari quoq́ utrinque pertinacia & crudelitate certatum, ſed ea tandem pars effecta ſuperior, quæ iuſtiore cauſa nitebatur. Nam è Saxonibus eo prælio triginta milia cæſa ſunt, terra ubique uaſtata. Vnde non ſolùm abducti obſides, principum filij, ſed ut eorum uires honeſtiùs extenuarentur, multæ quoq́ ex his in Daciam, Pannoniam, diuerſasq́ regiones deductæ coloniæ, quarũ adhuc innumeræ Sarmatiam, ulterioremq́ Daciam incolunt. Interea Adrianus põtifex maximus uita defungitur, defunctoq́ Leo uir ſanctiſsimus legitimè ſubrogatur. Eo quoq́ tempore, Irene Conſtantini filij peroſa flagitia, à Conſtantinopolitanis ciuibus impulſa, eum dolo captũ, erutis oculis coniecit in carcerem, ubi nimia percitus indignitate ac rabie, animam efflauit. Dum hæc ita geruntur, ecce grauiſsimo ac multiplici Romanum imperium bello refluctuat. Saxones enim contẽpta ſuperiore ſtrage, ac patriæ uaſtitate, item & Vngari eodem exemplo, à Carolo deficiunt. Præterea Bauari cum his ferè coniurati, proximis Foroiulianis, Lõgobardis ac Italis, acri bello laceſſunt. Ne Saraceni quidem deſunt, qui partim ex Barchinone, partim ex Vlyſſipone, Chriſtianos incurſionibus & rapinis infeſtant. Omnibus his Carolus proſpicere cogebatur, & quando ubique unus adeſſe non poterat, multa per legatos bella geſſit. Pipinum filium in expeditionem Vngaricam delegauit. Henricum autem Francum, quem Foroiulianis præfecerat, à Bauarorum iniurijs Italiam tueri iubet. Aldophondo, Aſturiæ Galiciæq́ regi Chriſtiano, auxiliares ex Aquitania copias miſit, & ut Luſitanię Beticæq́ Saracenos armis arceret, orauit. Ad Barchinonenſes coercendos ipſe contendit, quò quum perueniſſet, Zatus, qui urbem ſub ditione Saracena tenebat, ad Carolum defecit. Qua recepta urbe, maxima propugnandæ citerioris Hiſpaniæ occaſionẽ nactus eſt, & grauiſsimo curarum onere leuatus. Pipinus prouinciã ſortitus, in Vngariam contendit

contendit. Validiſsimo quidem exercitu eam ingreſſus, ingenti audaciaq; animo occurrentes ſibi Vngaros adoritur, quos aliquandiu reſiſtentes inclinat, inclinatosq; re ſumptis animis fundit, fugatq;. Ne ſatis quidem fuit, hos uno prælio ſuperaſſe, ſed redintegratis ſæpe uiribus, Herculeæ hydræ more perdomuit. Quos ut in fide confirmaret, hybernare apud Ringinum oppidum in prouincia uoluit. Quo quidem tempore Henricus Foroiulienſium dux, Nouiomiri Sclaui ducis & legati ſui opera, ab Auaribus, qui cum Vngaris pro ueteri cognatione fœdus in eo bello icerant, cumulatas pœnas exegit, quia Italis bellum inferre tentauerant. Nouiomirus nanq; Ringum, primarium Bauariæ gentis ducem, prælio ſuperatum occidit. Et quum paulo pòſt Cazagon Iugurramq; duces, cum copijs unà in deditionem accepiſſet, eorum urbes & oppida hoſtili more diripuit. Iam res Chriſtianorum ubique proſperè gerebantur, & ne minore quidē in Hiſpania proſperitate. Nam Aldefondus Galiciæ & Aſturiæ rex, de Saracenis, qui Luſitaniā occuparant, claram uictoriam retulit. Vlyſſiponem Ruſitanorum metropolim, ui expugnatam rapinis militum conceſſit. Multaq; precioſa ſpolia Saracenorum, ex hac urbe erepta, ad Carolum, ne uictoriæ præmijs redderet immunem, utputa loricas caſſidesq; aureas, dono miſit. Eo tempore tota Italia, quum Irene rerum Orientalium potita, omnes quos adhuc in Italia populos retinebat, ut Carolo gratificaretur, ciuiliter ſe cum Romanis & Beneuentanis gerere iuſſiſſet, in ocio uerſabatur. Romanus tantùm populus, noua monſtra molitur. Leo enim pontifex maximus, & uir omni doctrina & ſapientia præditus, qui clerum & populum ſanctiſsimis ſemper moribus & documentis excoluit, quum pompam in agendis ſupplicationibus per urbem duceret, ad ſancti Syluestri ædem, à Paſchali Primicerio, Campuloq; presbytero, quorum turpiſsimam uitam uerbis ſæpe correpſerat, cum prophana coniuratorum multitudine humi peſſundatus, pontificis inſignibus exuitur, cui mox linguā cum oculis exeruêre. Mox in diui Eraſini cœnobium delatus, Albini cubicularij opera, in diui Petri baſilicam relatus, in eo cœnobio linguam & oculos diuina ope Leoni redditos fuiſſe aiunt. Vinigiſius Spoletanus dux, accepto nuncio, cum cohortibus pleriſque Romam feſtinauit. liberatumq; pontificem ad Carolum miſit, ut ad pacandas res Romanas, Italiā reuiſere hortaretur, à quo perreuerenter exceptus, pacatis rebus, cum maximo equitatu Romā remittitur. Appropinquanti populus Romanus, & omnes ordines, ad pontem uſque Aemylium obuiam congratulatum occurrunt. Carolus compoſitis in Occidente rebus, claſſeq; ad piratas inhibendos, in Oceano inſtituta, Aquiſgrano profectus, per Magūtinum & Viennenſem agrum, item per Noricos & Iſtrianos, in Foroiulianos peruenit. Vbi quum Henricum ducem, Tauriſinorum fraude cæſum offendiſſet, alium in demortui locum ſubrogauit, pœnasq; cumulatas à cōiuratis accepit. Deinde claſſe Rauennam delatus eſt, Longobardos Beneuentū incolentes, quum noua in finitimos Græcos moliri ſenſiſſet, per Pipinum ſtatim filium, cum tumultuarijs cohortibus, ac auxiliaribus copijs bellum compoſuit. In urbem Romam ſingulari pompa admiſſus, in diui Petri atrio requieuit. Tertio die, frequētiſsimo ſanctorum patrum ſenatu, eorum cauſam, qui præter æquum & fas pontificiam maieſtatem fœdaſſent, audire uoluit. Perorata utrinq; cauſa, eos æquè ac reos læſæ maieſtatis, capitales eſſe cenſuit. Pontifex intercedens, ut uita redonarentur, implorauit. Quare in Galliam, Paſchalis & Campulus cum cæteris coniuratis relegati ſunt. Ad conuentum Saluatoris noſtri natalibus indictum, Pipinus populatis Beneuentanis aduenit, quibus coercendis Vinigiſium Spoletanum ducem præfecit, cuius copijs in eo bello auxiliaribus uſus erat. Carolus inter ſolennia, ſenatus conſulto, ſcito plebis, populi Romani precibus, & pontificia demum auctoritate, in Petri baſilica, Auguſtali diademate à Leone cum ſumma omnium gentium acclamatione coronatur. Carolo Auguſto à Deo coronato feliciter, Carolo Magno feliciter, Carolo patri patriæ, & pientiſsimo Chriſtianæ reipublicæ aſſertori, pacisq; parenti feliciter. Secundum acclamationem pontifex, ſacroſancto oleo perunxit, ad Pipinum deinde filium conuerſus, eum Italiæ regem declarauit,

clarauit, regalibusq́ ſacris initiauit. Maior deinde cura Italicarum rerum, pontificem & Imperatorem inceſſit. Ius deligendorum pontificum & epiſcoporum, Leonem Carolo nonnulli conceſſiſſe tradunt. Sed id à Bibliothario prætermiſſum, haud facilè credi poteſt, quum Stephanum pontificem, qui Leoni ſucceſſit, à populo Romano creatum fuiſſe conſtet. Præcipua ea cura ſupererat, ut de Gręcis & Longobardis, qui Italiam premerent, ita decerneretur, ut firmam pacem Italia ſortiretur. Longobardi nihil, præter nomen peregrinitatis, ab Italis alienum habebant, quum annis penè ducentis & triginta Italiam incoluiſſent. Hi tantùm, qui apud Papiæ Mediolaniq́ regiam, & per Tranſpadanam regionem educati fuerant, nobilitatem ſuæ gentis ſeuerius dijudicabant, tantam omnes cum Italis affinitatem contraxerant, ut Italia extirpare, inhumanum fore cenſerent. Quare Leoni pontifici, Caroloq́ Imperatori ubi ſedem diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, Longobardæ genti nomen, ſolumq́ patrium conſeruandum eſſe uiſum eſt. Vtq́ à propinquiore coniunctioreq́ Romani nominis memoria, fines illis facerent certiores, & ut haberent probatæ erga Romanos fidelitatis uicinos, quibus cura foret aut coercendi motus eorum, aut renunciandi magiſtratus, quicquid Hexarchatus Rauennatis fines cõplectuntur, Romandiolam placuit appellari. Contrà Græcos Italia ejciendos eſſe cenſuere. Quare Pipino totius Italiæ delectus eſt habitus, quo coacto exercitu Beneuentum contenderet. Carolus per Ciſalpinam in ulteriorem Galliam reuerſus eſt. Horribilis deinde terræmotus ſucceſſit, quo baſilicæ, nonnullæq́ per Italiam euerſæ urbes. Beneuentum Pipinus diu obſedit, amiſſa potiundi ſpe, Theatinam urbem acri obſidione circumuenit. Quia Roſelimus è Longobardis oriundus, præfectus urbis, ad Græcos planè defecerat, quam ui captam populatamq́ ſuccendit. Mox Ortonam & Luceriã in ditionem accepit. Sed Luceriæ Vinigiſium, Spoletanum ducem præfecit, quem morbo correptum Grimoaldus dux Beneuentanus obſedit, Luceriam ei ui captam eripuit. Sed Pipinus occurrens, Luceriæ Grimaldum clauſit, clauſumq́ eò anguſtiarum redegit, ut tradita urbe, Papiam emigraret. Quum hæc Irene ſenſiſſet, legatum ad Carolum mittit, per quem iura pacis lædi queritur. Carolus legatos quoq́ ſuos cum illo remittit, ut diuiſo pacem imperio confirmarent, diuiſio hæc fuit. Quicquid ad dexteram à Neapoli, & ad ſiniſtram à Siponto incipiens, Supero Inferoq́ mari clauditur, item Sicilia tota, Conſtantinopolitano imperio adiudicatum. Romano cætera, præter Beneuentanum ducatum, qui etſi Græco magis quàm Romano fauebat, neutri tamen eſt addictus: & Venetos, qui quamuis in Græcos propenſiores eſſent, quàm Romanos, nequaquam tamen omnino ſub Romana ditione uerſabantur. Sed ſuccedente Nicephoro Imperatore, qui Irenem dolo captam in Lesbon inſulam relegauit, hoc plerique in imperij diuiſione ſancitum affirmant. Venetis fuiſſe conceſſum, ut utrunque reueriti imperatorem, proprijs legibus uterentur. Carolus compoſitis Italiæ rebus, ad Germanicas Vngaricasq́ animum conuertit, ne parui quidem momenti utraque prouincia uidebatur. Nam bellum Pannonicum, uix annis octo confectum: Gothofredus Dauorum rex, qui Oceani Germanici littus accolunt, ingentibus terra mariq́ exercitibus, ad Saxoniæ littora uenerat, icto cum Carolo fœdere, Germanos transfugas, quorum motus admodum formidabantur, ultrò reddidit. Confecta pace, in Franciam redijt Carolus, qui ſuperiore anno Aquiſgrani hybernans, magnam Saxonum multitudinem cum liberis & uxoribus in Franciam tranſtulit, eorumq́ pagos Abderitis conceſſit. Paulo pòſt Fortunatus metropolita Venetus, in ciuili diſſenſione Caroli auxilium implorauit. Cui Pipinus ſuccurrens, Heracleam terreſtrem unicam Venetorum ciuitatem, cuius locum nunc Ciuitatem nouam appellant, & Aequilium, eius ciuitatis oppidum inuaſit. Sed ciues qui hæc loca colebant, ſibi diffiſi, deſerta patria Venetias cõmigrarunt, ex qua gente centum ferè familiæ in patriciorum ordinem aſſumptæ ſunt. Mox Sclauonicum Boemicumq́ bellum, præter opinionem exortum eſt. Quippe Boemi & Poloni, Sclaua gente æditi, uicinos Saxones, & Romano imperio parentes ad defectionẽ ſollicitare ferebantur. Quos Carolus

rolus ex concubina ſuſceptus & natu maior, felici Marte profligauit, cæſo Leone eorum duce, opima ad patrem ſpolia retulit, agrũ longè lateq; populatus. Lodouicum pater Bauaris, Auſtralibus, Germaniſq; præfecit. Redintegrato iterum bello, Sclaui Sorbienſes, qui Albis fluuij accolæ ſunt, & Boemi rebellant. Carolus minor, parentis imperio, coactis ex Bauaris, Burgundionibus, Alamanniſq; auxiliaribus copijs, in Sorbienſes proficiſcitur, quos ui expugnatos ad obſequium redegit. Ne facilè quidem rebellarent, duo Salæ Albiq; fluminibus præſidia impoſuit. Mox Boemos aggreſſus, primo eos prælio fudit, fuſiſq; agrum igni ferroq; uaſtauit. Ne minore quidem enixu Pipinus ad gloriam contendebat, qui quum Italiæ regnum gereret, Mauros, qui Corſicam inuaſerant, per Ademarum Genuenſem comitem, claſſiſq; præfectum, inſula eiecit. Sed Ademarus non ſine morte, ſua uictoria potitus. Carolus quoquè imperator, & horum pater, pari quoq; felicitate uſus, quippe qui in bello Saracenorum, Nauarros, Pampilonenſeſq; Hiſpanos, qui paulo antè ad infideles defecerant, per legatos in deditionem accepit. Item Mauros, qui Taraconẽſem Hiſpaniam & Luſitaniam occuparant, & ingenti claſſe Sardiniam & Corſicam inuaſerant, Buechareda legato profligauit, quorum quinque milia deſiderata, & naues tredecim amiſſæ. Veneti quoq; eodem tempore, quia fœdus cum Carolo icerant, graui bello à Nicephoro Conſtantinopolitano imperatore uexati ſunt, & ita cum Dalmatis afflicti, donec reſciſſo fœdere in partes eius recidêre. Niceta enim patricius, magna claſſe in Adriaticum mare deuolans, Dalmatiam cum Venetia in Græcorum ditionem redegit. Deinde paucis pòſt menſibus, quũ Venetijs moram traheret, inducias cum Pipino conſtituit, Conſtantinopolimq; cum uniuerſa claſſe redijt. Si collegam in imperio dignũ Carolus ſortitus eſſet, & qualem Occaſus, talem Exortus Imperatorem eo tempore inueniſſet, haud dubiè quidem uniuerſum Romanum imperium inſtaurari facilè potuiſſet. Nam ſi Caroli exemplo, qui ad perdomitandã Europam animũ aduerterat, Nicephorus ad ſubigendam Aſiam, Aphricamq; reuocaſſet ingenium, reſtitutam imperij Romani maieſtatem habuiſſemus, & ni fata inuidiſſent, adhuc fortaſſe florentem uideremus, cuius ne minima quidem ueſtigia tempeſtate noſtra reperire poſſumus. Dum Carolus hinc Dauos, & extremam Germaniæ gentem, Germanici Oceani accolam, per Carolum, hinc uerò, per Lodouicum alterum filium, Saracenos, qui Hiſpanias totas anhelabant, domitare contendit, Nicephorus prætermiſſa Saracenorum cura, qui Thraciam & Byzantij fines latè uaſtabant, omnes animi neruos in perturbandam Italiam, ſub Pipino rege quieſcentem, intendit. Comparata nanq; claſſe, Tyrrhenum mare ingreſſus, Populoniam Hetruriæ ciuitatem diripit. Niceta uerò patricius, inducijs, quas cum Pipino Venetijs iniuerat, nondum exactis, per Adriaticum ſinum, maritimam regionem Pipino regi parentem, corrogata ex Illyrico & Dalmatia claſſe, uexare conatur. Quod quum Pipinus intellexiſſet, per uniuerſas urbes maritimas præſidia imponit, Comaclum in peninſulæ ſpeciem redactum, Venetiſq; obiectum, Gallo Italoq; milite complet. Quò quum Niceta Venetiq; appuliſſent, multi uulneribus reiecti ſunt. Niceta ſpe ſua fruſtratus, duceſq; Veneti uoti impotes, de componenda inter imperatorem Nicephorum & Pipinum regem pace agere cœperunt. Duces Venetorum, quorum alter Vbelerius, & Beatus alter dictus eſt, quum Græcos & Francos ad pacem perducere ſimularent, (ut Paulus Aquileienſis auctor eſt) Pipino inſidias tetenderunt. Quod ubi Pipino compertum eſt, ab inita pacis actione, ad ulciſcendas Venetorum inſidias animum continuò reuocat, exercitum terra mariq; ualidiſsimum comparat, Venetias ita claſſe ac militibus circumuenit, ut nihil commeatuum nec auxiliorum inuehi poſſet, duces proditionis auctores unà cum urbe, in deditionem accepit. Scriptores alij, qui Venetis aſſentantur, eos ſuperiore bello ſubactos referunt, quum Pipinus Heracliam Aequiliumq; ui cepit. Hoc autem bello Pipinum doloſæ mulierculæ ſuaſu, pontem in riuum altum produxiſſe, quo equitatum inferret. Pontem igni ferroq; diffractum fuiſſe demerſo equitatu, magnam Francos iacturam feciſſe, quod haud facilè credi poteſt.

teſt. Qui uериſimiliore in aſſentando coniectura utuntur, Pipini claſſem, Pauli Ciurani aduentu ceſſiſſe commentantur, qui coacta extemplo auxiliari claſſe ſubuenerat. Quare inter Pipinum & Nicephorum pacem ea conditione inſtauratam aiunt, ut Veneti, qua à Carolo quondam donati fuerant, immunitatem retinerent. At ego facilius Paulo adſtipulor. Dum hæc ita geruntur, Carolo nunciatur, Gothofredum Dauorum regem, Phryſios Romano imperio ſubiectos, bello laceſſiſſe, uictos'que quotannis centum argenti pondo, tributi loco mulctaſſe. Quare omnes copias in Tranſrhenanam regionem ad Allaram fluuiũ, qui Viſaram amnem influit, ad præſtitutum diem Carolus conuenire iubet. Sed dum ad conuentum Gothofredum expectat, mox eum à ſatellite interfectum nũciatur. Ne perempti quidem hoſtis fit longa lætitia, quando eodem die altero nuncio edocetur, Pipinum filium, Italiæ regem, extremum Mediolani diem obijſſe. Proinde Aquiſgranum reuerſus, ut rebus ſuis recte conſuleret, à Græcis, Saracenis & Dauis, quibus Eumigus in demortui Gothofredi locum ſuffectus erat, legatos admiſit, omnes quidem uno ore pacem poſtulantes, quam confirmandi imperij gratia cum omnibus ex uoto tranſegit. In Britannico Oceano claſſem inſtituit, quæ ſeptẽtrionalibus oris præſidio foret. Terreſtres copias tripartito dimiſit, unam partem in Liuoniam, quæ Sarmatici ora eſt Oceani, in Britones alteram, tertiam in Vngariam, haud ignorans, gentem bello indomitam, & octauo uix anno pacatam, poſt eius mortem ſine magno prȩſidio, nunquam in obſequio permanſuram. Deinde Aquiſgrano profectus, Benonem uenit, urbem ſanè maritimam, quò claſſem conuenire iuſſam ſpectare ac recenſere uoluit, nbi quum omnia è ſententia conſtituta uidiſſet, Aquiſgranum redijt. O miſeram humanæ felicitatis conditionem, cui nil contingit omni ex parte beatum. Occurrunt ecce ſtatim Dauorum & Polonorum Boemorumq; legati, qui Danubium accolunt, magna munera deferunt, nihil impenſiùs, quàm perpetuam pacem exorant. Quod uix iam læto conceſſit animo, quum triſtis de morte Caroli filij nuncius offertur, qui Germaniæ fines tuebatur. Par quoq; triſticia res Græcas inceſſita, nm eodem quoq; tempore, quum oratores pacis Conſtantinopoli appropinquarunt, Nicephorus, quamuis Bulgaros ſæpe uicerit, prius tamen, quàm ad confirmandam pacem in urbem rediret, inito demum prælio cum Chrunno Bulgarorum rege, apud Myſiam ſuperiorem, Vngariæ conterminam, ſuperatus occubuit. Staurarius eius filius, poſt aurem lethali uulnere ſaucius, Byzantium relatus, imperium obiuit. Quo tertio menſe abdicato, Michael è ſorore nepos, rerum potitus eſt. Cui profectò nil fuit antiquius, quàm inſtitutam à Nicephoro pacem, cum imperatore Carolo confirmare. Paucis pax pronũciata uerbis, Orientem cum Conſtantinopoli Michael, Occidentem cum Roma Carolus habeto. Compoſitis rebus, Carolus Bernardum ex Pipino filio nepotem, regem præfecit Italiæ, quin & Vualium, alterius Bernardi patruelis ſui filium adiecit, ut terreſtri alter, alter nauali incumberet expeditioni. Nam Saracenos Beticæ & Luſitaniæ dominos, ad uexandas Italiæ inſulas, magnam claſſem comparaſſe rumor erat. Neque tumor opinionem fefellit, Saracenorũ nanq; claſſis bipartito Corſicam Sardiniamq; adoritur, quæ Sardiniam adoritur, deleta eſt, altera in Hiſpaniã aufugit. Quare Ambulachus Saracenorum rex, cum Carolo pacem redintegrare curauit, quum res nunquam è ſententia ceſſiſſet. Sed Carolus, ut Italia ex omni parte ocium ſortiretur, fœdus cum Saraceno inſtaurauit. Quin & Grimoaldo Beneuentano duci, qui unicus è Longobardorum reliquijs ſupereſſe uidebatur, indicto quinquies mille & uiginti aureum tributo quotannis, pacem amicitiamq; conceſſit. Demum ueluti uicinȩ mortis conſcius, Aquiſgrani conuentum edixit, in quo quidem frequentiſsimo Lodouicum filium, Aquitaniæ regem, ſibi in imperio Romano collegam pronunciauit. Bernardum nepotem, Italiæ regem declarauit. Quum Occidentis imperium ita quieſceret, Michael Conſtantinopolitanus princeps, dum Bulgaros utriuſque Myſiæ dominos bello uexat, uarijs eos cladibus affecit. Sed dum uictoria utitur inſolenter, apud Adrianopolim funditur, & fugatur. Conſternatus animo Conſtantinopolim reuerti

tur,& dum ſibi à populo timet,mœſticia'ue conficitur ingenti,ultrò ſe abdicat imperio.In cuius locum Leo,Pardi patricij filius,à prætoribus ſuffectus eſt. Chrunnus Bulgarorum rex,Adrianopoli potitus, adauctis animis, eò audaciæ euectus eſt,ut Conſtantinopolim,Barbara gente fretus,circumuenerit.Dum obſeſſam urbem oppugnare ſæpius audet,Leo facta cum populo ac militibus eruptione,non modò Bulgaros repulit,uerùm etiam Chrunnum eorum regem,cum eo fortè congreſſus,interficit, opimaq; diuæ Sophiæ ſpolia retulit. Quæ quidem uictoria non mediocre ocium imperio peperit Orientali.Carolus demum geſtarũ rerum gloria clariſsimus, iam ætate grauis,Aquiſgrani,ætatis ſuæ anno ſeptuageſimoſecundo,quinto calendas Februarias,imperij uerò anno quadrageſimoſexto,æquata præſtantiſsimi cuiuſque antiquorum principis gloria,uita defunctus eſt:quem uniuerſa Chriſtiana reſpublica extinctum deplorauit,omniumq; iudicio,inter diuos referendum eſſe cenſuit.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS PRIMAE LIBER X.

VNGARI, qui imperante Carolo,poſt defectiones tandem uarias quieuere, rati contrà totius ferè Europæ dominum,eundemq; uirtute ac fortuna præpollentem,temerarium & calamitoſum eſſe reluctari,ſatis profectò iacturam fortunarum ex eo ocio reſarciſſe uiſi ſunt. Et poſt mortem eius,eouſque ceſſandum eſſe cenſuere,quouſque occaſio,certaq; uictoria offerretur. Lodouicus cognomento Pius, poſt Carolum ad imperij Romani faſtigium euectus,audita morte patris,relicta Aquitania,Aquiſgranum properauit. Vbi inuentis legatis,qui ad Carolum undique confluxerant,habito populorum ſuorum conuentu,compoſitisq; imperij rebus,pacem cum Græcis Beneuentaniſq; confecit. Accito ex Italia Bernardo rege, duos quos habebat filios,Lotharium Bauaris,& Pipinum Aquitanis præfecit. Primam,comite Bernardo rege,expeditionem in Danos ipſe ſuſcepit, ut Heroldum & Raufredum,Danorum reges,ſocios imperij Romani,& à Gothofredi liberis regno eiectos reſtitueret. At conatibus eius non modo hyems aduerſata,uerùm etiam maximus Danorum apparatus,qui ducentis nauibus onerarijs maritimam oram infeſtabant:ſed mare contra glacie concretum,illis fuit iniquum. Interea nuncius ex Italia aduolat,in Leonis pontificis caput coniuraſſe multos,quare ad componendas Italiæ res,Bernardus rex dimittitur,qui morbo correptus,per Gerardum comitem cuncta pacauit.Defuncto Leone,Stephanus quartus pontificatum iniuit,qui profectus in Galliam,Lodouicum apud Aurelianos principem,imperatoris inſignibus excoluit. Coronatus imperator,uarijs perturbationibus agitari cœpit. Nam hinc Vaſcones, qui inter Garumnam fluuium, & Pyrenęos montes protenduntur,à Romano imperio deficiunt,quia Signinium præfectura prouinciæ abdicatum,iniquiſsimo animo ferebant, hinc & Solanius Abderitarum regulus,qui Germanici Oceani inſulas incolunt,hinc Britones ac Dani.Item Bernardus rex Italiæ,malo quorũdam Italorum ſuaſu adactus,rebellare auſus eſt.Sed hęc omnia Lodouicus feliciter bella geſſit,nam Vaſcones per finitimos eorum populos edomuit. Franci,qui Saxonum fines obſeruabant,oblata occaſione,cum Solanio & Gothofredi filijs prælium conſerunt,quibus fuſis fugatiſq;,Heroldum in paternum Nouæ Daciæ regnum reſtituunt.Imperator pari quoq; felicitate Britones,qui rebellione laborarãt,Murmaniumq; ducem, qui adulterinum regni nomen uſurparat, ſupplicio capitis affecit. Aquiſgranum relatus,cum Græcis & Saracenis,qui Cæſarauguſtam occuparant,pacem iniuit. Habito ibi frequentiſsimo conuentu,Lotharium primigenium imperij conſortem declarauit.Pipinum minorem natu,Aquitaniæ,Lodouicũ uerò tertium,Bauariæ regem pronunciauit.Deficientis Bernardi cauſam ad conuentum retulit,ubi læſæ maieſta-

tis crimine damnatum, Romani imperij hoſtem iudicauit. Mox coactis undiq; è Bauaria Germaniaq; copijs, in Italiam penetrauit. Omnes Italiæ populos, ſacramento licèt adactos, continuò tamen in deditionem accepit, quam certatim illi faciebant. Proditionis auctores, dicta cauſa, extremo ſupplicio mox affecit. Bernardus rex, quamuis ad primum Imperatoris aduentum, depoſitis armis, ad eius miſericordiam confugiſſet, Aquiſgranum tamen ductus, Conuentus conſulto ſecuribus cæſus eſt. Epiſcopi pari crimine damnati, pontificiæ ſynodi decreto, magiſtratibus abdicati, ad cœnobia quædam relegati ſunt. Viomarchus tyrannus, Britanniæ regnum anhelans, cum imperatorijs copijs pugnam conſerere auſus, occubuit, cuius morte pacata Britannia. Hinc profectus per Rothomagum, Ambianum & Camaracum, Aquiſgranum repetijt, ubi multos uariarum gentium oratores inuenit. Quinetiam Vngaricum, non ſine graui moleſtia, bellum nunciatum eſt. Lindeutus enim inferioris Pannoniæ tyrannus, à Romano imperio planè defecerat, & ut id ipſum Dalmatia, ſuperiorq; Pannonia faceret, uarijs motibus agitabat. Imperator in primis audita Vngarorum defectione, quàm maximi profectò momenti eſſe intelligebat, quando idem bellum cum patre Carolo, annis octo duraſſe non ignorabat, repentè legatos omnes, compoſitis è ſententia rebus, dimiſit. Deinde apud Rhœtos & Vindelicos, item in magna Germania delectum habuit. Auxilia undecunq; potuit, extemplo coegit, deinde præter Danubium iter faciens, in Pannonias deſcendit. Occurrẽtem ſibi Lindeutum cum magna Vngarorum manu fundit, fugatq;, palanteſq; hoſtes in montes uſque perſequitur, qui Myſias Pannoniaſq; diſterminant. Lindentus quum Francum acrius inſtantem conſpicatur, à monte deditionem facit: quare ſupplex ueniam impetrauit. Bulgari, qui poſt Chrunni regis mortem cum Leone imperatore pacem iniuerant, interfecto Leone, Michaelis fraude ocium intercipiunt. Lodouicus imperator Lotharium, Italiæ regem declarauit: ad Paſchalemq; pontificem, Romam miſit, quem ille corona donauit, & appellauit Auguſtum. Quare Lodouicum, tantum Romanæ eccleſiæ tribuiſſe aiunt, ut poteſtati ac iuri, quod Carolo Magno parenti, Adrianus pontifex ultrò conceſſerat, hunc ſponte renunciaſſe plerique confirment. Vrbanus nanque Carolo Magno, ob rem ſemper erga Romanam eccleſiam optimè geſtam, creandorum ius pontificum Romanorum, omniumq; epiſcoporum ſanè conceſſerat, quod ſuo poſterorumq; nomine, tunc Lodouicus filius paſchalibus feſtis ſponte remiſerat. Quin etiam urbes Italiæ, quæ imperatorij iuris eſſent, eodem tempore declaratæ. Ex quibus in Hetruria primariæ ſunt, Aretium, Volaterra, Cluſium, Florentia, Piſtorium, Luca, Piſæ, Portuſq; Lunenſis. Compoſitis Italiæ rebus, Lodouicus Lothariuſq; imperatores, domandis in Hiſpania Saracenis, defendendiſq; Germaniæ & Pannoniæ finibus animos intendunt. Nam quum Saraceni in Aquitania ſenſim indies præualerent, nonnullæ ex proximis citerioris Hiſpaniæ ciuitatibus ad illos defecerunt. Bulgari Pannonias inuadere auſi, ſola duntaxat exercitus oſtentatione, à Lodouico repreſſi ſunt. Quare bis pacem ab Imperatore aſſequuti ſunt, priorem facilè, alteram per Aldricum & Cherardum, Intarranorum principes; qui ſunt Dalmatiæ populi, impetrarunt. Quam nondum ferè initam, Bulgari interceperunt, quippe comparata claſſe, aduerſus Danubium, ad Draui uſque oſtia ſubnauigarunt. Lodouicus ad caſtigandam ſuorum præfectorum ignauiam conuerſus, in primis in Pipini duces Aquitaniæ regis, qui Barcillonenſibus opem in tempore non attulerant, animaduertit: item in Halaricum Foroiulianorum ducem, qui defendendis Pannoniæ finibus ab imperatore præfectus, Bulgaros in Sclauoniam Boemorum patriam penetrare permiſerat, ſed ſimulatas negligẽtiæ pœnas exoluit. His ferè temporibus, in Gallia tantæ magnitudinis grando deſæuit, ut pecora paſſim hominesq; interemerit, quin & glaciem pedum fermè duodecim è cœlo concidiſſe affirmant. Quod quidem portentum iniquam Lodouici fortunam portendiſſe uolunt, quippe qui nimio in filium natu minimum amore deceptus, fraude ſuorum, imperio abdicatur: Lotharijq; cuſtodiæ, qui maior natu fuerat, planè committitur. Hinc auda

ciam ingentem Saraceni concepere, inſtructa magna claſſe, appulere Centum cellis, quam Ciuitatem ueterem nunc appellant. Quum potiundæ urbis amore æſtuarent, Romam properarunt, primùm Romanũ agrum incurſant, rura diripiunt, direptaq́ demoliuntur, homines & pecora paſſim cædunt. Vrbis oppugnationem adorti, Vaticani ſuburbia nondum foſſa muraq́ munita, abacta præda ſuccendunt. Diui Petri baſilicam, incendio, rapinis cædibusq́ fœdant, incenſa materia, parietibus tantùm, marmoreisq́ columnis, laboribus non conſcientiæ gratia pepercerunt, tectum igni abſumptum eſt. Quum Guidonis aduẽtum accepiſſent, à Gregorio pontifice nuper acciti, qui Galliæ Ciſalpinæ præerat, ſoluta urbis obſidione, qua potiri nequaquam potuere, inter Latinam Appiamq́ uiam ingreſſi, cuncta diripiunt. Ad Hoſtienſem portam ſuburbia, & diui Pauli baſilicam pari feritate ſuccendunt. Ingenti ſacrarum rerum priuatarumq́ rapina onuſti, in Latinamq́ uiam redacti, ad Caſini ſaltus monaſterium peruenere, quod è ueſtigio direptum concremarunt. Mox præda nauibus impoſita, Tarentum Siciliamq́ inuadunt, magna in Chriſtianos cæde graſſantur. Cum uno eodemq́ menſe, Michael Græcorum, & Lodouicus Romanorum princeps, unà cum Gregorio pontifice maximo diem obijſſent, nihil in eos parari potuit. Vngari interea Francorum auſpicijs ac ductu regebantur, quamuis ſub Lodouico ſæpe fluctuarunt, pacata tamen prouincia quieuere. Sed nihil eis moleſtius accidere poterat, quàm aut arma deponere, aut rapinis & incurſionibus prohiberi, ociumq́ ſeruare, & aliena imperata facere. Nil die noctuq́ mente intentiùs agitabant, quàm è ceruicibus inuſitatum ſeruitutis iugum excutere, & imperare potius alijs, quàm parere. Dum idoneam occaſionem præſtolantur, de Lodouici morte certiores facti ſunt, quare ſpes magnas ex defectione concipiunt, ſed tempus expectant. Cum Lodouico Lotharius, Carolus & Lodouicus filij ſuperfuiſſent, in paterni regni diuiſione diſſentiunt. Quare inteſtinum inter eos bellum exoritur, ubi multa hominum milia cæſa ſunt. Compoſitis tandem rebus conuenit inter eos, ut Lotharius cum Italia imperium obtineret, Carolus in Gallia, Lodouicus in Germania quietè regnaret. Et cum Lothario, præter Italiam, ea pars Galliæ Narbonẽſis, quam Romanam prouinciam appellamus, eſſet adiecta, unà cum ea particula Galliarũ, quæ inter Scaldum & Rhenum amnem ſita eſt, ex hoc iſta extrema portio, Lotharingia, à Lothario dicta eſt. Dum Saraceni, duce Galba, Siciliam & Tarentum, terra mariq́ acri obſidione premunt, Theodoſius Conſtantinopolitanæ claſſis præfectus, ne ſat quidem ſuis copijs fretus, ad Venetos confugit, ſimulq́ auxiliarem ſexaginta nauium claſſem, ſocietatis iure poſtulauit. Quod quum impetraſſet, Petrum Andonicum, Ioannemq́, duces, Spatarij Auguſtalis dignitate donauit, quæ apud Græcorum imperium maxima cenſebatur. Sabbas, quum Chriſtianorũ claſſem Adriaticum pelagus emenſam, Tarentum appropinquare cognouit, ſoluta obſidione, ad Crotoniatum repente littora occurrit, ut diſſimulato timore, leuiq́ prælio fortunam experiretur. At ex leui pugna, ita utrinque animi iritati, ut collatis utrinq́ ſignis congrederentur. Græcorum claſſis à principio fuſa fugataq́, Veneti aliquando obſtinatiùs reſiſtentes, maximam cladem perpeſſi ſunt, nauesq́ ferè omnes aut merſæ aut captæ. Hac elati uictoria Saraceni, Dalmaciam petunt, Auſarenſe oppidum ui captum populantur. Onerariæ Venetorum naues, quæ è Syria mercibus onuſtæ, in Tergeſtino ſinu delituerant, à Saracenis captæ. Negociatores Veneti ad unum cæſi omnes, quando eorũ nomen apud Saracenos abominabile putabatur. Mox in maritimam Picentum regionem diuertere runt, Anconam ui captam populatamq́ incenderunt, ex inteſtino principum bello, non ſolùm Italia, ſed Gallia quoq́ grauiſsimam iacturam accepit. Nanq́ Normanni, quibus Emergis appellatio fuit, Romano rege ac duce, per Ligeris oſtia ingreſſi, Aquitaniã totam deuaſtarunt. Quin & Heriam inſulam, multaq́ religioſa monaſteria incenderunt. Mox per Galliam effuſi, uniuerſam regionẽ longè lateq́ diripiunt. Burdegalam, Xantoniam, Engoliſmam, Lemouicos, Parrhiſios, Turonum, Belluacum, Nouiomagum, Aurelianos, Pictauos, innumeraq́ oppida pagosq́ populantur

tur. Nortmanni in captis Galliæ urbibus diu permanere non auſi, ne coactis exercitibus, à Francorum principibus eijcerentur, demum in Aquitaniam ſe recipiunt, ibiq; ſibi ſedes ſtatuunt. Carolus ex cognomento Caluus, ſuperatis Britonibus, cæſisq; ducibus eorum, ſe Lemouiæ urbis Regem inſtituit. Deinde Franciã ingreſſus cum exercitu, rerum potitus eſt, quippe Lotharius ſe ſponte Imperio abdicauit, in priuatamq; religionis uitam ſe redegit. Lodouicus in Germania, ubi laté dominabatur, diem obijt. Carlomannus & Carolus eius filij, aduerſus patruum Imperatorem deſignatum arma capiunt. Dum utriq; ingentes moliuntur apparatus, Carolus Caluus ueneno potionatus, Mantuæ uita exceſſit. Cui Carolus Balbus, ex fratre nepos, optimatum opera ſucceſſit. Qui cum rebellantibus Vngaris, qui ſeruitutis iugum ferre non poterant, ſæpe bellum intuliſſet, ita & animo & corpore debilitatus eſt, ut in priuatam redactus uitam, ab Arnulpho patruele aleretur. Sed poſt uictos Nortmãnos, qui Franciam Lothoringiamq; uaſtabant, quum nihil laude dignum faceret, primatum factione imperio deiectus: eiq; à Francis Arnulphus quidam, humili genere natus, ea tempeſtate ſuffectus eſt. Francis poſt Arnulphum ad imperium euectum regnauit. Otho Parrhiſienſis comes Roperti ducis filius à Caroli Magni genere alienus, poſt quem Carolus puer, Simplex cognominatus, & Lodouici Balbi filius, Frãcorum regnum accepit. Sed per ea tempora, quibus Carolum Caluum imperare diximus, Nortmanni Aquitanica Gallicaq; præda ditati trecentarum & ſexaginta nauium comparata claſſe Conſtantinopolim traiecerunt, direptis ac ſuccenſis illius ſuburbanis, in Oceanum mare ſe recipiunt. Saraceni adauctis in immenſum animis, Cretam adoriuntur, inſulaq; potiti cuncta diripiunt. Maxima eorum pars in Italiam relata, ab Ancone Hydruntum uſq; tractum maritimæ regionis uniuerſum laté prædantur, & oppida cuncta ſubuertunt. Eodem quoq; tempore Bulgari longé prius ad Chriſti fidem redacti: quum adhuc ſchiſmatici forent catholicæ fidei dogmata receperunt. Et eorum rex delegato filijs regno, ad monaſticam religionem confugit. Sueropilus Dalmatiæ rex, atq; gens Sclauorum illi ſubdita, quæ à Boemis Germaniæ genus deduxit, tunc primùm Chriſti fide initiata eſt. Sed hoc anno ſalutis circiter octingenteſimo & octogeſimo accidiſſe credimus. 880 Iiſdem feré temporibus Saraceni é Creta prodeuntes, dum per Adriaticum mare in Chriſtianum nomen ubique deſæuiunt, Dalmatiam non modò maritimam, ſed mediterraneam quoq; grauiter infeſtant. Grauis & calamitoſa Saracenorum fuerat oppugnatio, ſed Vngarorum bellum multo calamitoſius, quippe qui per ocium mira fœcunditate adaucti, & ſub Carolo Gallo rebellare auſi, ut ſeruitutis iuga diſcuterent, Saracenorum & Nortmannorum exemplo ſucceſſibusq; concitati: neq; inſcij, quanta factione Chriſtiana reſpublica laboraret, oblata occaſione, inſtauratis & amplificatis uiribus ab Arnulpho imperatore deficiunt. Inter Longobardos enim & Romanos orta ſeditio, Longobardi, qui Ciſalpinam Galliam, quam ab his Lombardiam nunc dicimus, incolunt, præ facto Italiæ diſſidio, & Romanos cum Arnulpho imperatore aſpernari, & iterum ſibi regnum Italiæ uindicare cœperunt, Vngarorum ferociam ac uires nequaquam ignorantes, magnam in huiuſce gentis robore ſpem profectò locauerant. Quare orta in comitijs ſeditione, alij Guidonem Spoletanum ducem Italiæ regem declarant. Vngari igitur non modò deficiunt, & imperata detrectant: uerum etiam prouincias imperij Romani incurſionibus & rapinis ultrà laceſſunt, & ne ab humilioribus initium facerent, Germanos in primis adoriuntur. Odium in Romanum nomen, quod diu diſſimularunt, rebus potius quàm uerbis detegunt. Tanto tumultu, omniumq; conſenſu ſe in libertatem aſſeruere, ut non modò ſenes, ſed mulieres quoq; in habendo delectu, nomina ultrò dederint. Quum in Germaniam eruperunt, tanta rapinis ac cædibus adiecta ſæuitia, ut nec ætati, nec ſexui, locoq; parcerent. Nam ſacra & prophana loca iuxtà ſpoliant, & incendunt. Vnni, qui in Pannonijs olim remanſerant, mitiorum conſuetudine populorum, ipſi quoq; mites effecti, & aliqua ex parte Chriſtiani. Sed eorum, qui é Scythia rediere, Vngarorum redundantia, in priſtinos feritatis mores reci-

dēre. Quare in diripiēda uaſtandaq́ Germania, mutua immanitate certabant, à principio, quoſcunq́ inuenerant, paſſim cædere, pecora abigere, imbellem ætatem in captiuitatem ducere, ſæpe in conſpectu parentum contrucidare liberos, illidere parietibus infantes, è gremio matrum ereptos, nullum denique feritatis genus prætermittere, nobiliſsima quæque ædificia amoliri, oppida, uicos, ac templa incendio abſumere. At ubi quacunq́ iter per Germaniam fecerant, ſatis ſuperq́ ſæuitum eſt, in Franciam Galliasq́ penetrant, ubi acceptam à Carolo Magno ſeruitutem, illatas cædes, ac abactas deniq́ prædas abundè ſtatuunt ulciſci, hic ſuperiorem immanitatem inſtaurant, quin etiam pro uiribus augent. A Francis, qui libertatis gloriam Vngaris abſtulere, cumulatiſsimas pœnas exigunt, flammis ac ferro omnia deſtruunt. Contempta ſæpe captiuitate, cum pagis ac oppidis omnem æquè ætatem incendunt, magnificas ædes demoliuntur, ſacram ſupellectilem diripiunt, nullum religionis ueſtigium ſeruant. Ne his quidem immanitatis criminibus Vngari caruere, ut aduſtas quandoq́ ex incendio humanas carnes legerent, lectasq́ fruſtillatim inter ſe deuorarent, ſæpe cum cædibus per pagos & oppida graſſarentur, humanum quoq́ ſanguinem biberent. Omnia crudelitatis genera Scriptores, præter pollutam utriuſq́ ſexus pudicitiam, quam domi militiæq́ ſemper coluerunt, in eos commentantur. Tanta ubique cæde bacchantur, ut hæc Atilæ tempora ſuperaſſe credideris, neque adhuc cædibus & rapinis ſatiari potuere. Gallias quoquè omnes miſcent, ne qua in re Atilæ progenitori ceſsiſſe uideātur. Arnulphus, ac reliqui reges his obſtare non audebant, quum propter innumeram multitudinem, quæ totam Galliam inundarat, tum propter Romanæ reipublicæ diſſenſionem, inteſtinasq́ Francorum diſcordias, quibus imperij Romani uires admodum labefactæ ac eneruatæ fuerant. In Italia creati noui principes, inter ſe diſſident, & ciuilia bella moliuntur. Berengarius, quamuis à principio detrimenti aliquid acceperit, uir tamen rei militaris peritiſsimus, ac animi magnitudine præſtans, eò Guidonem inimicum ſanè redegit, ut in Spoletano ducatu, ac Hetruriæ ciuitatibus occluſerit, & (ut tutiùs ſibi conſuleret) Arnulphi imperatoris amicitiam ſibi comparare ſtuduit, quod quum impetraſſet, miſſis ab eo auxilijs, adiutus eſt. Senebaldus cum exercitu haudquaquam contemnendo, ab Arnulpho patre miſſus in Italiam, Guidonis largitionibus corruptus, ut plerique arbitrantur, nihil Berengario attulit adiumenti, req́ infecta in Franciam redijt. Guilielmus tamen auctor eſt, Arnulphū, Berengarij gratia, in Italiam cum exercitu ueniſſe, Bergamum cum Ambroſio tyranno ui cepiſſe, eumq́ laqueo ſuſpendiſſe. A Formoſo pontifice maximo accitum, Romam uſque ueniſſe, Guidonem inclinata acie fugaſſe, eius uxorem in arce, ubi ſe tuebatur, obſediſſe. Guido, ſedente Formoſo pontifice, diem obijt, Lambertus in regno filius ſucceſſit. Paulò pòſt Arnulphus, pediculorum morbo correptus interijt. Franci Arnulpho imperatori, Lodouicum tertium eius filium in imperio ſubrogarunt, ac Franciæ Germaniæq́ regem declararunt. Quin & Lamberto regi, Lotharium filium Spoletani hæreditario iure ſufficiunt, unaq́ cum Hetruſcis Italiæ regem creant. Vngari autem, poſtquàm per Germanias ac Gallias omni immanitatis genere ſatis debacchati fuerant, per alia, atque iuerant, Germaniæ loca, in Pannoniam reuertuntur. Lodouicus rex Germaniæ, qui ubi erumpentes in Bauariam Vngaros, omniaq́ paſſim igni ferroq́ uaſtantes acceperat, ad Auguſtam Vindelicam, prope Lemannum fluuium eis occurrerat, ab hisq́ ſimulata fuga, in inſidias tractus, uix cum magna clade ſuorum euadere quiuerat. Qua quidem uictoria elati, Bauaros mox & Sueuos, item Francos & Saxones, longè lateq́ populati ſunt. Audito hoſtium reditu, coactis undiq́ copijs & auxilijs, his iterum occurrere audet, ratus ſi uictoriam ſperare non liceret, prædam ſaltem & captiuos eriperet. Sciebat enim Vngaros, populatis tot ditiſsimis regionibus, uſque adeo redire onuſtos, ut ne facilè quidem metiatur quiſquam. Multo plus auri & argenti ex Bauaris, Frācis & Saxonibus planè retulerant, quàm imperante Carolo Magno, Franci quondam direptis Pannonijs aſportarant. Lodouicus igitur, conſerto iterum cum Vngarica gente prælio, non

modò

modò prædam & captiuos non recuperauit, ſed ingenti accepta clade, uix euadere potuit. Maxima Germanorum pars obnixius reſiſtere auſa, non modò ingenti à rege pecunia uix redempta, ſed ut id aſſequeretur, ſtata quotannis tributa ſoluere adactus eſt. Quum Vngari primos Vngariæ fines attigiſſent, ut de tot clariſsimis uno eodemq; tempore prouincijs, quæ antequàm in populi Romani poteſtatem quondam redactæ fuiſſent, tot expeditiones factæ, tot cæſæ legiones, tantum ſanguinis fuerat effuſum, triumphare uiderentur, uniuerſam prædam, & captiuorum multitudinem in pompam redigunt, quæ quidem pompa, uictorum agmina æquare uidebatur. Occurrebant undique ſpectatum congratulatumq; cæteri, qui remanſerant, & cum tanto plauſu ex pagis ac oppidis uictores excipiebant, ut nullum Vngariæ diem hoc candidiorem illuxiſſe dixeris. Nulla uxor cum liberis, uiro congratulatum obuolauit, quæ ſpolijs onuſta non redierit. Tanta ſeruitiorum copia fuit, ut præterquàm in ubertate Pannoniæ, alibi fame abſumpta facilè fuiſſet. Tunc Scythicæ primùm matronæ ancillas admiſerunt, ciuiliusq; uiuere didicere, ſeruitia ne ceſſarent, aut ſeditionem molirentur, partim agros colere, pecuariá ue curare, partim cum dominis militare. Exuuijs hoſtium, Martis Herculisq; templa completa ſunt, cætera præda uiritim diuiſa. Hac igitur expeditione Pannonia tot bellis exhauſta, ita auro & argento repleta eſt, ut nullis reſpublica ciuium uectigalibus indigeret, nullaq; decuſſa pecunia, præterquàm externa uteretur. Reuerſi in patriam Vngari, totam eam hyemem domi tranſegere, recreauere, ac refęcere corpora, ſuperiore expeditione defatigata. At ingruente uere, ne tempus fruſtra tererent, né ue fortunam aſpirãtem, per ignauiam remorarentur, aliam expeditionem ineundam eſſe cenſent, quare Procerum decreto, aduerſus Græcos ſumenda arma decernunt. Videbant enim ſe inter duo potentiſſima orbis imperia eſſe collocatos, hinc Romanorum imperio premebantur, quod in Francorum manus peruenerat, hinc Græcorũ, qui Pannonias bello ſæpe uexarant. Superiore anno à Germanis & Francis, pro acceptis iniurijs, pœnarũ ſat exegerant, nunc Græcos ſupereſſe, quos ſi uicerint, non modò in perpetuam ſe libertatem facilè aſſerturos eſſe ſperant, uerùm etiam labefactato utroque imperio quandoq; potituros non diffidunt. Quum hucuſque ſibi poſt Arnulphi mortem proſperè omnia ſuceeſſiſſent, opinionemq; ſuperaſſent, animos à ſuperiore fortuna concipiũt, augentq;, ac maxima quæque ſibi facilè promittunt. Accedit & illud, quòd uires nunc ſunt longè, quàm antea ampliores, corpora laboribus obdurata, & animi experientia exactiores fortioresq;. Proinde Myſiam ſuperiorem, Illyricum, Thraciam Macedoniamq; incurſionibus rapinisq; laceſſunt. Ita magnos ac diuerſos comparauerant exercitus, ut uarias uno eodemq; tempore regiones inuaderent, quod haudquaquam temerè quandoq; fit, & in ſterili uel maximè regione, ne qua fortaſſe commeatuum inopia laborarent. Dum cædibus & incendijs uſquequaq; uagantur, abactisq; pecoribus ac hominibus, omnia diruunt, ita Conſtantinum, qui cum Alexãdro patruo imperium geſſerat, perterruerũt, ut multas urbes ſibi ſubditas, ui adactas Vngaricæ genti, quotannis tributa pendere pateretur. Quum bellum hoc è ſententia ſucceſſiſſet, in Bulgaros, peregrinosq; populos arma uertunt. Bulgari nanque Sclauorum genere nati, quando conſimilis eſt utriſq; lingua, è Scythia, uelut illi, prodeuntes, traiecto Danubio, in Myſias conſedere, qui quum Thraciam, Illyricum & Macedoniam armis ſæpe uexaſſent, diu cum principibus Græcorum bella geſſere, uariæ inter utroſque interceſſere uictoriæ, in eorum tandem ditionem conceſſere. Hi cum Vngaris dimicare auſi, & ad internecionẽ ferè redacti, ſtato quotannis ſtipendio, mulctati ſunt. Tam proſpero ubiq; ſucceſſu, res Vngarorum eò euectæ ſunt, ut nihil uſque adeo arduum & difficile foret, quod ingenio & uiribus aſſequi non confiderent, nondum imperandi deſedit Vngarorum immẽſa libido, nec rapinis & cædibus adhuc gens aſpera ſatiatur, tanta populorum fœcunditate pullularat, ut remotas quoq; nationes inundaret. Tres ſibi præpollentes ea tẽpeſtate potentatus uerebatur, ex quibus Francos & Græcos graui bello confecerant, Itali ſupererant, qui Berengario principe ſibi iu-

ra imperij uſurparāt. Quare in Italiam innumerabilem ferè exercitum parat, ut quod Atila præſtare non potuit, clariſsimum imperij Romani nomen extingueret. Accedebant factiones Italiæ, quibus ultrò ad maxima cœpta hortabatur. Ipſa quoq; aſsiduo ſemper bello uexata, pro referenda uice, cæteras nationes nullo frui ocio patieba tur. Italiam igitur ſub Sergij tertij pontificatu, & Lodouici imperio, quum Berengarius in Italia uſurpauit imperium, Vngari adoriuntur, per Foroiulianum agrum iter faciunt, quod quidem Italiæ ſemper exitio Barbaris natura patefecerat. Quum horum aduentum Berengarius accepiſſet, quum quindecim milibus equitum ad Italiæ fines occurrit, quem primo congreſſu Vngari profligarunt. Leoprandus eos primo congreſſu ſpectata Italorum multitudine, ſibi parum confiſos e Patauino agro ad hybernandum in Pannonias redijſſe tradit, ut rem tanti momenti, cui tantum gloriæ ac utilitatis ineſſet, ſi conſequi poſſent, maioribus longè uiribus adorirentur. Inſequente uere Italiam tanto apparatu repetijſſe, ut maximos ac ualidiſsimos quoſque exercitus facilè protererent, Aquileiā, Patauium Veronamq; nemine reſiſtente præterijſſe, perueniſſe Ticinum, Berengarium habito delectu, & auxilijs ex tota Italia euocatis, in Tranſpadana regione occurriſſe, militumq; ſpectata multitudine præpolluiſſe. Contra Vngaros numero impares, ac amnium interiectu animo cōſternatos, ad extrema ferè fuiſſe redactos, quando præ hoſtium multitudine, deſperata uictoria, prælium conſerere non audebant, fugamq; rapere flumina prohibebāt. Demum quum fugere magis, quàm dimicare decreuiſſent, dum Abduam fluuium natando traijciunt, quàm plurimos præ nimia feſtinatione fuiſſe demerſos. Trans Abduam poſitis caſtris, per internuncios Chriſtianos oraſſe, ut ſe dimiſſa præda, incolumes redire paterentur: ne id quidem ab Italis impetrare potuiſſe. Berengarium in quodam oppidulo tempus cum uoluptate triuiſſe, Romanos potius de uinculis, quibus Vngari uincirentur, quàm de armis, quibus cæderētur cogitaſſe. Ad poſtremum, quum hoſtes fuga ſalutem quærerent, in Veronenſemq; agrum palantes fugerent, in nouiſſimo agmine ab inſequentibus prælium fuiſſe initum, quo ſuperiores fuere Vngari, ſed ubi ad Brentam fluuium peruentum eſt, dirimente utroſque amne Vngaros iterum impenſiùs oraſſe, ut præda, captiuis, armis, equis, & uniuerſis denique impedimentis dimiſſis, præterquàm uno conceſſo uiritim equo, quo per ſe quiſque domum repetere poſſet, incolumes abire liceret. Neque tamen impetrare potuiſſe, per inſolentiam id Romanos ſæpe reſpondiſſe, ſi à mortuis munera canibus acciperemus, fœduſq; cum canina gente percuteremus, Nos capite inſanos, ſanus iuraret Oreſtes. Inſolentiſsima uerba Vngaros eò adduxiſſe, ut fortiſsimè pugnādo mori maluerint, quàm aliquam cum turpitudine ſperare ſalutem, cogitantes, ablata ſpe fugæ, nil ſatius eſſe, quàm cruentam hoſti uictoriam relinquere, mortem morte fugere: ex honeſto interitu, glorioſam ſibi uitam quærere: fortunam quandoq; fortium uirorum amicam: Martem ſæpe fugientem militem potius inſequi, quàm fortiter dimicantem: & cuncta deorum numina benignum equumq; uictorem fouere ſolita, inſolētiſſimum contrà perdere. Quare ut Leoprandus longè proſequitur, ſcriptor quidem nō aſpernandus, dum mutua ſe exhortatione confirmant, Romanos expectatione ſuſpenſos retinent, mox tripartito his inſidias obducunt. At illi dum internuncios præſtolantur, cunctatione defatigati, magna ex parte equis deſiliunt, ut corpora curent. Dum ſe ex mora tutos arbitrantur, ecce Vngari educta ueteranorum ualidiſsima acie, traiecto flumine medios adoriuntur, penetrantq;, cædem inauditam patrant, & tot uiros præ nimia celeritate cōfodiunt, ut multis ientantibus in media gula transfigerent: nonnulli, ereptis equis fugam inhibere, eoſq; lentiùs iugulare, in obſtantes uehementiùs ruere, campos ubique cruore inficere, augebant inteſtina cladem odia. Nam tantus eos liuor inceſſerat, ut pleriq; pugnam remoti detrectarent, ut proximi quorum mortem anhelabant, præ oculis trucidarentur: quod idcirco faciebant, ut ipſis deinde liberiùs regnare liceret. Mutua enim Italorum inuidia, ſimultates & odia, non ſolùm imperium, gloriam, ocium & fortunas abſtulere, uerùm etiam fuere cauſæ, quibus

bus hæc omnia funditus perirent. Profuſam demum fugam rapiunt, inſtant contrà, deſæuiuntq́ hoſtes, & qui prius ueniam nullis precibus ac muneribus inuenerant, ſupplicantibus deinde parcere neſciebant, cæſis maxima ex parte Chriſtianis, cæteri per fugam elapſi ſunt. Scythicus furor ulterius coerceri non potuit. Tranſpadanam paſſim regionem diripit, uaſtatq́. Scriptores plerique id addunt, aliquantulum à ſuperiore narratione diuertentes. Poſt fugatum in Vngariæ finibus Berengarium, Vngaros, quum in Tauriſinum agrum erupiſſent, & cuncta longè lateq́ uaſtaſſent, Tauriſium quoq; ui captum ſpoliaſſe. Dum Mediolanum poſt hæc contendere ſtatuunt, Venetorum opibus ac fama remoratos, ab inſtituto agmen itinere, ad eorum ſinum diuertiſſe. Quorum urbem (ut aiunt) quum ſine claſſe expugnare nequirent, lembos tumultuarios fabricātur, quos ut celeriùs facerent, aſſeres pellibus ritè conglutinant, At comparata huiuſcemodi claſſe, primo impetu Ciuitatem nouā capiunt, mox per littoreas inſulas latè bacchātur. Aequilium caput aggeris, Clodiam, quam nunc Clugiam dicunt, exinde populantur. Additis ex hoc animis, ad occupandum Riuum altum ſe accingunt, ſed quum alia tunc urbis forma & munitio foret, uoti compotes eſſe nequiuere. Petrus enim cognomento Tribunus, ea tempeſtate Venetorum dux, quum Vngaros in Pannonia conſediſſe cognouerat, Vnnorum quidem poſteros, quorum ſæuitiæ euitandæ cauſa, in paluſtres inſulas, ueluti in profugorum aſylum, è Venetia quondam populi conuolarant, extemplo urbem, quod natura loci abhorrere uidetur, à Riuo caſtelli, ad ædem diuæ Mariæ in Iubanico nominatam, perpetuo muro cingendam, Canalem uerò magnū appellatum, ferrea catena claudendum curauit. Verebatur enim uir ille ſapientiſsimus, ne ueluti Vnnorum, duce Atila, terror condendæ urbis cauſa fuerat, ita Vngarorum furor cōditam extirparet, ne ab eadem infauſta natione initium ſimul & exitium, Veneti peculiari quodam fato ſortirentur. Tantum uiri prudentia ualuit, ut patriā ingenti periculo liberarit. Quum igitur Vngari, Clodia mouentes, littus cepiſſent, quod contra Methamanchum eſt, ut inde per Albiolam, Methamancho Albiolaq́ potirentur, Veneti, Petro duce, obnixius obſtitere. In uarijs quoq; locis acerrimè pugnatum, per quæ Barbari, multitudine freti, irrumpere conabantur. Et quum diebus aliquot undique, ad feſtum uſque diui Petri Pauliq́ diem oppugnaſſent, tandem deſperata uictoria, quando munitiſsima & prępotenti claſſe, & non tumultuaria & commentitia opus erat, ſe in Patauinum agrum ad caſtra receperunt. Iam primus annus Vngarorum in Italiam ingreſſus agebatur, quum Berengarius publicæ ſaluti conſulens, datis obſidibus, ingentiq́ pecunia, ſe uniuerſamq́ Italiam à Barbarica ſeruitute redemit. Eodem quoq; tempore, imperante apud Græcos Conſtantino, quum Romanus, præfectus eius, Apulos, Calabros, nonnulloſq́ populos ſub imperatoria conditione facilè retinere non poſſet, homo ſacinoriſsimo quoq; ſcelere perditus, Saracenorum regem cum maxima claſſe, in rebelles ſibi Calabros Apuloſq́ concitauit. Qui quum ad extremam Italiæ oram appuliſſet, Calabros, Apulos, Salentinos & Lucanos, non modò Græco imperatori ſeruire coegit, ſed cædibus, incendijs & rapinis ſic afflixit, ut ad internecionem penè redegerit. Item à Supero Inferoq́ mari, & à freto Siculo, ad urbis uſq; mœnia Romæ ita omnia occupauit, ut deleta Conſtantinopolitanæ ditionis memoria, Barbarico & prophano cuncta imperio uendicaret. Cui quidem malo, niſi Ioannes decimus pontifex maximus, uir circumſpectus & magnanimus proſpexiſſet, iam de orthodoxa ſimul fide, Italaq́ ſalute fuiſſet actum. Hic enim Albericū Hetruriæ principem, magiſtrum equitum declarauit, qui habito repente delectu, & coactis undique auxiliaribus copijs, in primis prophanum hoſtem è Latio repulit. Fugientem inſequutus ad Lirium fluuium, quem nunc Garlianum appellant, conſerto prælio profligauit, partaq́ uictoria Romam ouans ingreſſus eſt. Saraceni accepta ingenti clade, conſternati, in Garganum mōtem confugēre, unde munita arce, multis poſtea temporibus Italiam longè lateq́ uexarunt. Poſt hæc inter optimates Vrbis diſſenſio oritur, magna Albericus, quem pontificis fratrem plerique reputabant, afficitur inuidia, urbe Roma propter

pter liuorem & ingratitudinem eijcitur, qui ortam Hetruriæ oppidum confugiens, contra inuidorum impetum ſe accuratiſsima munitione tuetur, & ut Romanorum ingratitudinem, & inuidorum iniurias abundè ulciſcatur, ad Vngaros literas mittit, quibus eos hortatur & exorat, ut ad capiendam urbem Romam, qua nunquam huc-uſque potiri ualuerant, maximis exercitibus Italiam repetant. Quod ſi fecerint, facultates, uiresq; ſuas non ignobiles pollicetur, fœdus cum Berengario imperatore initum reſcindant: oblatam Vngari occaſionem, gens imperādi cupidiſsima, haudquaquam patiuntur elabi, inſanos extemplo comparant exercitus. Per Illyricum iter faciunt, & uſitata quondam uia per Foroiulianum agrum & Venetiam in Flaminiam erumpunt, oppida & uicos paſſim diripiunt. Contempto Alberici mandato, qui in Romanum agrum eos acciuerat, in Hetruriam penetrant, quam ex compacto Albericus ſaluam & incolumem fore iuſſerat, eam cædibus uniuerſam fœdant, incendijs & rapinis omnia uaſtant. Vniuerſam imbellium multitudinem, quæ aut ex clade ſuperérat, aut fuga nequiuerat elabi: in ſeruitutem aſſertam, in Vngariam abducunt. Poſtquàm igitur Vngari ab Alberico in Italiam euocati ſunt, opulētiſsima eius præda deinde allecti, quotannis ferè (ut Richardus auctor eſt) populandi cauſa, ut quicquid remanſerit, eraderent, repetere conſueuerunt, à duplici tunc gente, eademq; immitiſsima, ueluti à duplici lupo miſella dilaniebatur Italia. A Tyberi enim amne uſq; in Calabros, & ab Aterno, quem Piſcariam dicimus, in Salentinos quicquid erat, Saracenus populatur Apher. Cæteram uerò partem Dalmatiæ Pannoniæq; finitimam Vngarus incurſat. Berengarius autem quum utriq; hoſti obſtare non poſſet, in Ciſalpinam Galliam imperij ſui uires reuocarat, ibiq; pro uirili parte ſe tuebatur: & cuncta Italiæ mala, tanquam à ſpecula triſtis proſpectabat. Hac igitur tempeſtate defuncto Ludouico, Conradus Francorum genere oriundus, uir domi foriſq; clarus, omnium conſenſu populorum imperator creatur: quo quidem imperante, uarij principes ampliſsimis potentatibus freti, claruere: ex quibus in primis Arnulphus Bauariæ dux, Burchardus Sueuiæ, Eberardus Franciæ, Giſilbertus Lothoringiæ: atque cæterorum quos diximus, potentiſsimus Henricus, qui Saxonibus & Turingis imperabat. Secundo Imperij anno, hi principes à Conrado defecere: in primiſq; Henricus, ſuæ gentis robore fretus, rebellauit. Sed Conradus prudentia ac uiribus pollens, ad gratiſsimum omnes obſequium reuocauit. Solus Arnulphus, Bauarorum dux, terrore percitus, nequaquam Conradi miſericordiæ fiſus, cum uxore ac liberis ad Vngaros confugit, ne Conrado inuitus parere cogeretur, né ue facilè contumaciæ ſuæ pœnas exolueret. Et hac mente abijt, ſe nunquam rediturum, donec infenſum ſibi Imperatorem, extremum diem clauſiſſe nouerit. Imperante Conrado, Berengarius rex Italiæ diem obijt: cui Berengarius ſecundus eius filius in regno ſucceſsit: quo quidem regnante, Lodouicus Boſonis filius, qui Romanæ prouinciæ & Burgundiæ rex erat, per Taurinos Italiam ingreſſus, à Berengario ſecundo uictus & captus eſt: atque ea conditione dimiſſus, quam iureiurando aſſeuerauerat, ſe nunquam poſthac cum exercitu in Italiam rediturum. Sed paulo pòſt non ſeruata conditione, ac reſciſſo fœdere, per Tridentinos in Italiam reuerſus, in primis Veronam occupat: ſed à Berengario mox obſeſſus, quum Veronenſes urbem dedidiſſent, cum copijs interceptus, erutis peierator oculis dimiſſus eſt. Berengarius Burgundionum uictoria potitus, ad redintegrandam Italiæ quietem animum aduertit, quam aſſequi deſperabat, ni cum Vngarorum ferociſsima gente pacem ac fœdus iniret, quippe qui quotannis incurſionibus & rapinis Italiam uexare ſolebant. Quod ubi factum eſt, Vngari rabiem, qua in Italos diu ſeuire conſueuerant, in regiones alias planè uerterunt, Alemannos repetunt, quos bello ſæpe ſollicitarant, atq; ſolita crudelitate diripiunt, & trucidant: quod quidem immanitatis uitium apud hanc gentem nondum exoleuit. Neque adhuc icto cum Vngaris fœdere, quieſcit Italia, quando populus Romanus, Alberti Spoletani ducis functus auxilijs, obſeſſa Orta, captoq; Alberico, qui in Italiam Vngaros euocarat, cumulatiſsimas de patriæ inimico pœnas ſumpſit. Interea Sara-

ea Saraceni, qui in Gargano monte conſederant, Apulia Calabriaq́ uaſtata, Beneuentum ui captum incendunt. Adauctis animis, regnum amplificare conati, à multis oppidis promiſſa obſequia accepere, ſed à Guidone repreſſi, Romanis finibus exceſſere. Aſt ut ad Vngaros redeamus, poſt factam cum Berengario imperatore pacem, populatamq́ Alemanniam, ingrediuntur Alſatiam, quam cum Saxonia pariter deprædantur, & ex eorum inſtituto, cædibus omnia complent, ac homines cum pecoribus abigunt. Sed ad Moresburgum Germaniæ oppidum, quod in Saxonum, Turingiorum, & Sclauorum finibus ſitum eſt, ab Henrico rege grauiſsima clade affecti ſunt. Nam ut Leoprandus tradit, Conradus ubi mortem propius adeſſe conſpicatus eſt, aduocato procerũ concilio, Henricum Saxonum & Turingiorum ducem, Regem & Imperatorem creandum eſſe cenſuit, cuius paulo pòſt expirantis autoritate, omnium ſuffragijs ad imperatoriam dignitatem euectus eſt, & tunc primùm à Francis in Germanos translatum eſt imperium. Quum omnes ei principes legitima obſequia ſoluerent, Arnulphum tantùm habuit aduerſum. Quippe qui cum uxore ac liberis, poſt Conradi mortem, ex Vngaria reuerſus, & honorificentiſſimè non modò à Bauaris, ſed Francis quoquè Orientalibus ſuſceptus, & ut oblatum ſibi regnum obiret hortatus, Henrici imperio aduerſari cœperat. Henricus id ægrè ferens, coactis magnis copijs, in Bauariam contendit, extra Bauariæ fines Arnulphus occurrit. Quum utrinque inſtructæ acies conſtitiſſent, Henricus uir ſapiens, ne quid temerè ageret, quod pœnitentia ſubſequeretur, ad ſingulare colloquium Arnulphum uocat, ibi mitiſsimis uerbis ſibi hominem reconciliat, creandorumq́ pontificum poteſtatem in regione Bauariæ, quod maiores eius nunquam aſſequi potuere, ſponte donat. Is Henrici oratione uictus, depoſitis armis, debitum pollicetur obſequium, ſemperq́ recipit ſe pro imperatore dominoq́ ſuo Henricum unicum habiturum. Compoſitis his rebus, Vngarorum incurſiones, rapinæ ac cædes uulgò referuntur, quibus cum ad illud (quod diximus) oppidum occurriſſet, cæſis fugatisq́ Vngaris, recuperata præda, ac ingenti captiuorum manu, memorabili uictoria potitus eſt. Dum hæc omnia ita geruntur, ecce miſerrima in priſtina mala recidit Italia. Nam dum Berengarius ſecundus, icto cum Vngaris fœdere, Romanum imperium inſtaurare conatur, tyranni, quibus eius potentia formidoloſa uidebatur, Rodulphi Burgundiæ regis ſuaſionibus agitati, eum è Gallijs in Italiam aduocant, cuius uiribus Berengarium imperio eijciant. Rodulphus Italiam ingreſſus, factionibus optimatum, eiecto Berengario, tribus tantùm annis rerum potitur, ſed Italas artes, & inteſtina odia Vngarica continuò ulciſcitur immanitas. Berengarius enim ad Vngaros, quos ſibi ſemper amicos habere ſtuduerat, repente confugit, eorum opem, ut in imperium reſtituatur, implorat. Vngari Salardo duce Italiam repetunt, quacunq́ iter faciunt, omnia rapinis, cædibus & incendio uaſtant. At ubi Ticinum peruenere, obſeſſam urbem ui ceperunt, captamq́ ferro igniq́ abſumere conati ſunt. Qui quum Rodulphum in Italiam aduocarunt, quum parum in eo præſidij eſſe intuerentur, contempto eo, Hugonem Arelatenſem principem acciunt. Qui magnis exercitibus Italiam ingreſſus, imperioq́ potitus, ſuſpectos optimates, à quibus fuerat accitus, ne ſe iuxtà ac Rodulphum tractarent, dato Samſoni negocio, qui legionis præfectus erat, omnes in exilium egit, qui mulctati fuerant. Arnoldum Bauarorum ducem in Italiam euocant, qui adita extemplo Italia, principio Veronã uenit, & admiſſus à ciuibus, rex Italiæ, ac Imperator à populo conſalutatus eſt. Quò quum Hugo cum maximo equitatu, multisq́ cohortibus occurriſſet, conſerto prælio profligatur Arnoldus. Berengarium ſecundum Italia eiectum, qui ad Vngaros confugerat, quorum ſemper amicitiam & auxilium omni ſtudio, fide officioq́ coluerat, plerique in Vngaria, apud Sueuos alij obijſſe tradunt. Tertius uerò Berengarius, primi Berengarij ex filia nepos, ab exilio multis auxilijs adiutus, in Italiam redijt, ſed quorum potentatuum ope id fecerit, præterquàm Vngarorum, haud ſatis compertũ habeo. Hic quum ſuarum partium promiſſum fauorem, & auxilium non inueniſſet, Hugonemq́ in ſe arma parare ſenſiſſet

ſet,ab incœpto deſtitit,in Sueuiamq́ ſe recepit,id autem Ioanne undecimo pontifi-
935 ce maximo,à Chriſtiana ſalute anno noningenteſimo trigeſimoquinto pleriq́ acci-
diſſe prodidere. Eadem tempeſtate Saraceni,cum ingenti claſſe, Genuam appuliſſe
dicuntur:quam ubi expugnarunt,inaudita omnis ætatis ac ſexus cæde patrata,im-
maniter cuncta diripuerunt,incredibili præda ditati,in Aphricam rediere. Sed quæ,
& quo modo nonnulla Conradi Henrici'ue temporibus geſta ſint,ex Vngarorum
breuiter annalibus haud ab re adijcienda eſſe duxi. Referunt enim eos poſt Mora-
uiam & Boemiam hoſtili manu populatas, quæ ultra Danubium magnæ Germa-
niæ partes ſunt,citra Danubium,mox arma uertiſſe,in primisq́ finitimas ſibi Carno
rum ac Noricorum regiones,quas Carniolam, Carinthiam, Styriamq́ nunc dici-
mus,ſuperioris Pannoniæ caput attingentes inuaſiſſe. Dum eorum incurſiones ac
impetum Gothofredus Morauię dux, & Eberhardus Carinthiæ princeps,cum Gre
gorio Aquileienſi patriarcha,coercere nituntur,acerrimam pugnam conſeruiſſe,ibi
quamuis multi ex Vngaris occubuiſſent,deſideratis tamen ducibus,profligatoq́ pa
triarcha, Alemannos quoque fuſos & fugatos fuiſſe. At illos,direptis tribus regioni-
bus,præda oneratos in Pannoniam cum uictoria redijſſe. Conradum læſis imperij
ſui finibus, admodum commotum, Auguſtam Vindelicam petijſſe, ut comparato
exercitu,ſequundo amne Pannonias adoriretur, immanitatemq́ Scythicæ gentis,
omnium populorum ocia perturbantis,pro uiribus ulciſceretur,ſed Italorum factio
nibus remoratum ab incœpto deſtitiſſe. Quin etiam addunt, Vngaros poſt hæc tri-
bus annis quieuiſſe,quarto uerò,in Bulgaros memorabilem expeditionem ſuſcepiſ-
ſe,in qua quum omnia è ſententia eueniſſent,cepiſſe hoſtium caſtra,ciuitates & op-
pida expugnaſſe,omnia eorum ſpolia tot annis parta,item quicquid auri argentiq́
illis erat,aſportaſſe,abegiſſe armenta omnia,& ad noſtra uſque tempora erepta illis
oppida retinere commemorant. Item poſt hæc Italiam,quam ſæpiſsime infeſtarant,
repetijſſe, Patauium igni ac ferro ab his abſumptum. Adita Gallia Ciſalpina, Lui-
tarium Vercellenſem epiſcopum, populata baſilica, trucidaſſe. Demum uniuerſa
Gallia ſpoliata,opulentiſsimos in patriam fuiſſe reuerſos,deinceps annos decem ſer-
uaſſe quietem. Deinde Saxoniam,Turingiam,Franciam & Burgundiam incurſaſ-
ſe,dum præda onuſti redeunt,ab Alemannis ex improuiſo interceptos, graue cum
his prælium commiſiſſe. Fugatis hoſtibus,tria Vngarorum milia cecidiſſe,qui uerò
pugna ſuperfuerant,reuerſos in patriam,annos circiter ſexdecim quieuiſſe. Præter-
ea cum diutino ocio uti non poſſent,quando ad flagella gentium nati fuerant, Sue-
uiam repetunt,obſident Auguſtam. Vrbanum Conradi primi iuſſu,urbi cum Italo
Alemannicoq́ exercitu ſubueniſſe,quod quo modo temporibus congruere poſsit,
haud facilè dixerim, quum annis hic ſeptem tantùm imperauerit,et hæc omnia, quæ
diximus, ſub Conrado primo geſta, eorum Annales fuiſſe prodant. Ex quo facilè
Annalium deprehenduntur errores,& non geſtorum,quum non modo hæc Vnga-
ri, ſed longè maiora omnium Scriptorum teſtimonio geſſerint. Sed quę referunt,pro
ſequamur, Vngari ab utroq́ exercitu in Auguſtæ obſidione occluduntur,& ita (in-
quam)occuduntur,ut obſeſſi potius,quàm obſidere uiderentur: nam hinc fluuio ex
inundatione excreſcente, hinc ab Alemanno Italoq́ hoſte arcebantur, nullus fugæ
patebat exitus. Alter Vngarorum exercitus, haud procul ab Auguſta,in ſylua deli-
tuerat,& ſuis qua arte ſubueniret,haud facilè ſuccurrebat. Numerus erat quadragin
ta milium,ij dum ſuós ſentiunt partim obtruncari,crucibusq́ ſuffigi,partim in capti
uitatem duci,alterutrum hoſtium exercitum ſecedentem præſtolantur, quod ubi fa-
ctum eſt,Conradi copias ad Rhenum deſcendentes adoriuntur. Ex quibus tot capi-
unt,quot redimendis rependendiſq́ ſuis ſat eſſe poterant,ne ſpes quidem eos fruſtra
ta eſt, quando ex his,qui circumuenti fuerant,& capti,quicunque ſuperfuere,facta
commutatione reſtituti ſunt. Ex his qui cæſi ſunt,nobile Lehelis facinus prædi-
cant, hunc cum Bulcho captum, ad Conradumq́ ductum referunt. Poſt hæc per-
cunctanti principi,cur tam diro Chriſtianos animo inſectaretur,cum ita reſpondiſſe

aiunt

aiunt, Humanorum (inquit) ſcelerum ſumus ultores, & ad ſupplicia ueſtra à Deo ædit, quum uos perſequi deſinimus, tunc à uobis, irato Numine, capimur, & obtruncamur. Admiratus hæc Imperator, optandæ mortis poteſtatem obtulit. Lebel antequàm optaret, tubam, qua in bello utebatur, poſtulauit, qua data, Conradi caput lethali uulnere, extemplo confregit, Præibis (inquit) ad inferos, & ibi mihi ſeruies. Credebant enim Scythæ, quoſcunque in hac uita cæderent, eorum in altera ſeruitio eſſe potituros, ſed quid credendum ſit, quando hæc tempori parum quadrant, alij iudicent. Cæteri redemptis ſocijs ultrà progredientes, ditiſsimum Vltæ cœnobium prædantur, traiectoq; Rheno, Lotharingiam inuadunt. Apud Argentam occurrentem ſibi Erardum, eius prouinciæ ducem, & Bertoldum Brabantiæ tyrannum, conſerto prælio, captos obtruncant. Deinde uictoria elati, per Gallias effunduntur, templa paſſim diruunt, & incendunt. Metenſem, Treuirenſem & Aquiſgranenſem agrum incurſant. Omnia & ſacra & prophana populantur, cædibusq; fœdant. Senones diripiunt, Saguſam & Taurinam diruunt. Per alpes denique in Italiam relati, direpta Transpadana regione, in Pannonias ditati redeunt, ac uiginti annis in ocio permanſere. Exacto hoc ocij tempore, faſtidita quiete, poſt hæc ab Vngaris in Bulgaros inſtaurata expeditio, Hydropolis expugnatur. Thraciã ingreſſi, ut intermiſſum à Græcis tributum recuperarent, Conſtantinopolim acerrima obſidione circumueniunt. Tunc Græcus quidam Giganteæ proceritatis roboriſq; ex urbe prodiens, ad ſingulare certamen Vngaros prouocat, quin etiam ſe cum duobus unà depugnaturũ pollicetur. Cui Bothondus Vngarus obuerſatus, Ego quidem (inquit) Scythicæ gentis minimus, tecum ſingulari pugna decertare dedignarer, niſi duos tibi ſocios adiunxeris, quorum exituram tibi animam alter obſeruet, alter cadauer tibi humandum curet, quare Imperatorem ueſtrum, omnino noſtræ gentis uectigalem tributariumq; reddam. His dictis, Opouri ducis imperio, in obiectam urbis portam ſuas uires experiri iuſſus, uibrata bipenni ita portam illiſit, ut infantibus pateret ingreſſus. Statuta temporanea pro mœnibus monomachia, quum uterque in certamen deſcendiſſet, poſtquàm aliquandiu decertatum eſt, interfecto tandem Græco, Vngarus uictor euaſit. Imperator cum uxore ac ciuibus à muris deſpectantes, infauſta belli auſpicia dum ægrè ferunt, faciem auertunt, è ſingularis pacto certaminis, Vngari tributa repetunt. Dum Græcorum principi ludibrio habentur, longè maiore furore ſuccenſi, Græcorum paſſim uicos & oppida diripiunt & incendunt, tantaq; ſæuitia uſquequaque graſſantur, ut exinanita ubiq; Græcia Macedoniaq; opulentiſſimi redierint. Sed de his hactenus, quæ ueluti digreſſoria narratione retulimus. Ad Henrici exitum redeamus, qui primus è Francis in Germanos imperium trãſtulit, Germaniæq; regnum cum laude geſſit. Poſt eius mortem Otho filius ſuffectus eſt, qui Matildæ Theodorici Saxonum regis filiæ ſuſpectus erat. Otho non minus animi, quàm corporis dotibus excellens, mira uirtutum commixtione conditus erat, nam in bello ingens ac ferox animus, alioquin comis et benignus, et præter patriæ morem perquàm humanus. Pro domandis Germanorum hoſtibus etſi multa feliciter geſſit, nullum tamen tutius feliciusq; geſſit, quàm id, quo rebelles contumaceſq; proceres æquanimitate, clementia & comitate, in amicitiam ſocietatemq; reduxit. Et ea uel maximè ratione fideliſsimos habuit, quia ſe abſente, Saxones Vngaricam gentem, agrum longè lateq; prædantem, clade uſq; adeo magna confecerint, ut ad multorum ocium annorum reuocarint. Deinde Henricus, Bauariæ dux, ut Italiæ commodo bene conſuleret, Aquileia capta, in proximas urbes caſtra mouit. Vngari quietem abominati, uel luti reſarciendæ iacturæ ignauiæ gratia, Italiam repetentes, Iuſtinopolim proficiſcuntur. Et dum ultrà progredi contendunt, Henricus occurrit, quos uno alteroq; prælio ita profligauit, ut relato pede Pannonias repetierint. Henricus uictoria elatus, Ticinum uſque Transpadanum agrum incurſat, ſed ubi Berengarium, qui cum Lothario Hugonis filio in Italia regnare cœperat, multas in ſe cohortes, ac maximum equitatum comparare nouit, continuato itinere, in Auſtriam ſe recepit. Vix Berengarij

p opera

opera tumultus Italiæ planè deſederat, quum Toxis Vngarorum rex, quem ipſi Toxum dicunt, diui Stephani regis auus, & Geyſæ pater, quum Henricum in Italia, pulſis Vngaris, regnare rumor eſſet, incredibili copiarum apparatu Italiam inuadere ſtatuit, ne Bauaros in Italia dominari pateretur, & ut contumelioſam ſuæ gentis repulſam ulciſceretur. Itali audito Vngarorum apparatu, quem (ut fieri ſolet) multo maiorem fama reddiderat, ingenti pauore deterrentur. Berengarius tertius, cui non prudentia minus, quàm fortuna fauit, Albertum filium ad exorandum Toxim extemplo miſit obuiam, ut promiſſa ingenti pecunia, Scytharum tempeſtatem deprecaretur. Ita uictus adoleſcentis promiſſis & precibus eſt Toxis, ut acceptis decem argentei nummi modijs, Italiæ parceret, Pannoniasq; repeteret. Poſt hæc pacata Italia, Berengarius, Alunda Lotharij uxore in carcerem coniecta, poſt uiri mortem, qui ſolo nomine regni fruebatur, Albertum filium, data Lombardia, Italiæ Regem pronunciauit, ſe uerò Auguſtum, & Imperatorem Romanum appellauit. Verùm enimuero eorum imperioſa tyrannis, quum omnibus ferè odio eſſe cœpiſſet, & de pontifice ac optimatibus uterque malè mereretur, Othonem in Germania & Francia res magnas cum ſumma laude gerentem, Agapitus pontifex maximus, & pars maxima procerum in Italiam conuocant, ac rebus opem afflictis expoſcunt. Oblatam ingentis gloriæ occaſionem accepit Otho, quinquaginta milium comparat exercitum, & uſitata per Foroiulianum agrum uia Italiam adit. Cum Berengario & Alberto congreſſus, utrunque ſuperat. Potitus Italia, Alundam Lotharij quondam uxorem, apud Ticinum carcere liberat, liberatamq; uxorem accipit. Victis ac ſupplicibus, Berengario Albertoq; filio nō ſolùm facilè pepercit, ſed Lombardiam omnem, præter Veronam & Aquileiam, precario nomine gubernandam delegauit. Albertus paulo pòſt, apud Rauennam, mercatores Venetos uarijs incommodis affecit, quippe qui Comaclenſium claſſe fretus, Adriaticum ſinum piratico more latè diſcurrens, Venetos admodum infeſtabat. Quare adacti Veneti, tumultuaria claſſe Comaclum adoriuntur incautum, atq; mox ui captum unà cum oppidana claſſe ſuccendunt. Dum Berengarius & Albertus in Ciſalpina Gallia & Flaminia dominantur, Græci ſimul & Saraceni, Apuliam, Calabriam, Lucanos & Salentinos miſerabili bello uexabant. Romana reſpublica à duobus conſulibus, more maiorum, & præfecto urbis, qui populo ius dicebat, duodecimq; tribunis è plebe delectis, eo tempore gerebatur, quorum magiſtratus Decarchon Græcè, Latinè Decemuiratus dicebatur. Et quicquid in Hetruria, intra Tudertum, & Vrbem ueterem, item intra Marſos, Reatinos, atque Neapolim continetur, Romanæ reipublicæ ditionis erat. Otho Hugonem Parrhiſienſem (ut aiunt) comitem, in Lodouicum Franciæ regem noua molientem, duplici expeditione ad regiæ poteſtatis obſequium redegit. Bogiſlaum Boemiæ regem, ſibi quandoq; reluctantem perdomuit. Quod Vngari iniquo animo ferentes, inſtauratis utrinque odijs, comparatis munitiſsimis legionibus, & equitatu, more plus quàm hoſtili Germaniam repetijt, rati Othonem Franciæ rebus implicitum, patrijs populis haud facilè ſubuenturum. At Imperator Otho, audita Germaniæ uaſtitate, contractis undiq; auxilijs, patriam repetit: Vngaris, qua potuit pernicitate, occurrit. Quum acies utrinque conſtitiſſent, tantis ardoribus ac odijs ab utriſque concurſum, ut ſupra excreſcentem in medio cadauerum aggerem diebus aliquot dimicarint, ſola tantùm nocte à pugna ceſſatum. Quamuis tunc à Germanis uictoria ceſſerit, & illa quidem cruentiſsima, Vngari tamen uicti & ſuperati dici non poſſunt, quia nunquam ceſſere, ſed obſtinatiſsimis animis ad internecionem uſq; ferè depugnarunt. Quo quidem bello, quum innumera multitudo occubuiſſet, Vngarorū uires adeo eneruatæ ſunt & exhauſtæ, ut multis annis in Pannonia ab omni ſe expeditione continuerint. Tres in eo prælio Vngaricæ gentis reguli capti ſunt, quos Germani, præter uirorum dignitatem, Othonis imperio, ut perpetuum natiuis hoſtibus facerent ſtomachum, dum infami morte ſugillarent, laqueo ſuſpenderunt. Quare Othonis fama ita paſſim diffuſa uagatur, ut ad liberandam à Ioannis duodecimi lue imperioq; Italiam, & à Berengarij

garij ſæua tyrannide aſſerendam, omnes ultrò proceres ac populi cōuenirent. Otho uerò tanti momenti expeditionem ſubiturus, filium ſeptimum uix natum annum, apud Aquiſgranum Germaniæ regem declarauit, ipſe cum multis legionibus in Italiam proficiſcitur. Ne defuere quidem nonnulli Italiæ populi, qui montibus æditiſsimis freti, Saracenorum aduerſus Othonem auxilia implorarunt. Ioannes uerò pontifex, omnis intemperantiæ nota ſugillatus, duos Cardinales, quos Othonem literis accerſiſſe nouerat, alterum naſo, manu alterum mutilaſſe fertur. Otho pacata Italia, Berengarium Albertumq; filium in ſuam poteſtatem redactos, alterum Conſtantinopolim, in Auſtriam alterum relegauit, qui ſquallore ſituq; obducti, miſerrimè periere. Hunc igitur finem, poſtquàm Franci Italiæ regno imperioq; eiecti ſunt, imperatores, reges, & tyranni Italia oriundi, qui ad annum uſque quintum & quinquageſimum imperarunt, ſortiti ſunt. Sed ad Toxim redeamus, Stephani beatiſsimi regis auum, de quo Vngaricarum rerum ſcriptores, quæ referant, noſcere erit haud dubiè operæprecium. Hic quum omnium Scythicæ gentis procerum ſuffragijs regnum obijſſet, ne ingrato Vngaricam ferociam ocio torpeſcere pateretur, & ut priſcas Francorum iniurias, & impia facta ulciſceretur, atque his imperare ſtuderet, qui Caroli tempore, diu Pannonijs imperarunt, Gallicam affectatiùs expeditionem ſuſcepit. Quum prouinciam per legatos inuaſiſſet, eaq; latè direpta, oneratus exercitus Rhenum in reditu traieciſſet, quàm primùm Germaniam attigit, in partes treis diuiditur. Ex quibus quum duæ ſine honore, contrà uerò tertia, cum uictoria Pannonias repeteret, quam uictricem Saxones redire intellexerant, ad Iſmacam Turingiæ ciuitatem adoriuntur, præter ſeptem, quos uiuos ceperant, ex hac ad unum omnes crudeliſsimè trucidant. Septem, quos captiuos referuarant, ut illatam ſuis cladem referrent, amputatis auribus in Pannoniam dimiſerunt. Quibus hæc mandata dedere, Ite (inquiunt) ad ueſtros redite Vngaros, & noſtro nomine nunciate, atque re ipſa, & exemplo admonete ueſtro, ne ſuppliciorum regionem repetant. Duæ uerò partes, quæ ſuperfuerant, audito ſuorum caſu, antequàm Sueuiam attigiſſent, ſpolia deiecere, ut expeditiùs dimicarent: depoſitisq; ſpolijs, quicquid hominum pecorumq; occurrerat, contrucidarunt, magnificasq; inferias ad placandos ſuorum Manes factitarunt. Illi uerò ſeptem, qui auribus deformati rediere, quia cum ſuis mori recuſauerant, aut poſt eorum cædem, in captiuitate ſuperſtites eſſe paſſi fuerant, hac ſeuera iudicum ſententia mulctati ſunt. Omnia eorum bona in ærarium publicum relata, ipſi ab uxoribus ac liberis abdicati, nudis ſemper pedibus incedere, per ſingula in caſtris mendicare tentoria, nihil uſquam, quoad uixerint, poſſidere iuſſi ſunt. Perpetua demum ignominiæ nota his inuſta, quæ à cognomento profluxit, Lazari nanque, & mendici ſunt appellati. Sed Othonis mentio repetatur, qui profligatis Italiæ tyrannis, Romam profectus, honorificentiſsimeq; in Vrbe admiſſus, quando uniuerſus Romanus populus in eius occurſum effuſus fuiſſe dicitur, à Leone octauo pontifice maximo, ex more, imperiali corona donatus eſt, & Imperator Auguſtus appellatus. Primusq; fuit, qui poſt translatum in Germaniam Romanum Imperium, imperiales titulos, ac fauſtas acclamationes ritè ſuſciperet, quod in præſens uſque tempus obſeruatum eſt. Quinetiam eò inſolentiæ prouecta eſt Germana ſuperbia, ut ob hanc unam calamitoſam & cruentam Othonis uictoriam, ex Vngaro neque fuſo neq; cedente relatam, imperij quoq; Pannoniæ titulos uſurpet. Blandiri ſibi potius ex re parua, quàm alienam gloriam recenſere ſtudet, illud quandoque ſuccurrere debuit, etſi Romanis aliquando formidoloſa fuit, Vngaricæ tamen ſæuitiæ, uaſtationis & rapinæ fuiſſe gymnaſium. Vtinam hæc minus uerè, quàm affectatè cuique dicere liceret. Sed Itali ſæpius, & Græci, Vngaris incurſantibus, pependere ſtipendia, aut eorum pacem carioris mercati ſunt, quàm fari liceat. Galli, Europæ populi haudquaquam ignobiles, propter Vnnorum incendia, uaſtationes & excidia, uix per multa tempora reſpirarunt. Diuinum Vnno flagellum à principio è cœlo datum, Vngaricæ nunc dextræ orthodoxæ fidei propugnaculum. At re ac meritis potius, quàm no

mine umbrá'ue,imperatorium nomen adipiſci,id omnium ſapientum iudicio, glorioſius iure cenſetur. Sed quando apud nobiles pleraſq; nationes uirtus elanguit,ardorq; gloriæ tepuit,quum omnium ſit uiciſſitudo rerum,à peregrinis quandoq; gentibus,ſi qua geſtarum rerum gloria polleant, opus eſt, æquo animo ſuperari patiamur: uel ſi id pati nolimus,uiribus & ingenio ſuperemus. Sed ad diuerticulum reuocetur oratio. Vrbem Romam Otho Imperator ſæpe reuiſit,ut pontificum contumelias & uexationes quandoq; corriperet. Paulò pòſt Saraceni,quos ad Garganum montem conſediſſe,haud procul à Sipontino ſinu,ac Italiam diu uexaſſe diximus, quos neque Græca Italaq; nobilitas,neque Gallicus Germanus'ue faſtus eijcere potuit,à peregrina Sclauorum gente, quæ Dalmatiam olim occuparat, cum maxima cæde extruſi dicuntur. Atque hi Sclaui fuiſſe affirmantur,quos ſub Sueropylo rege, Adriani ſecūdi pontificis temporibus,Chriſtianos factos fuiſſe legimus. Quinetiam ſi Creſcentino Metropolitæ credendum eſt, Vngaros ille refert,poſt Sclauos in Italiam claſſe delatos,reliquas Saracenorū copias,quæ remanſerant,extrema clade confeciſſe,quinetiam Græcis omnem eam Italiæ oram,Saracena manu liberatam,redimentibus conceſſit. Paucis poſt annis,dum Otho in Germania uerſatur, Saraceni magna cum claſſe redeunt,& in Calabriam delati,Conſentiam metropolim acerrima obſidione premunt,& captam tandem populatamq; ſuccendunt. Græci interea, ut ſuæ populorumq; ſaluti conſulerent,& Calabros,Salentinos & Apulos ſine detrimento ſeruarent,cum Saracenis inducias conſtituêre. Pandulphus,Campanus princeps, Cephalenæus cognomento dictus, quum ad Othonis aduentum Romam ueniſſet,pontifici imperatoriq; ſuaſit,ut is Germanicas legiones,quas ſecum attulerat, ad expellendos Italia Saracenos cōuerteret. Quare perſuaſus Imperator,Othonem filium bello haud dubiè immaturum copijs præfecit, Pandulphumq; collegam,uel moderatorem potius adiecit. Saraceni,audito Germanorum aduentu, corraſa undique præda,in Aphricam abnauigarunt. Quòd ſi Græci,qui cum Saracenis fœdere coniuncti erant,reſiſtere tentaſſent,haudquaquam facilè illi abijſſent. Sunt qui dicant,Othonem expeditionem illam non in Saracenos,ſed in Græcos ſuſcitaſſe,qui deſponſatam ſibi Nicephori Imperatoris Conſtantinopolitani filiam,à patre tradi minimè tolerabant. Othonem iuniorem,conſerto prælio,Græcos non modò fugaſſe,ſed uniuerſa Calabria & Apulia eieciſſe, Romamq; cum inſigni uictoria reuerſum,à patre imperij conſortem aſcitum,& à Ioanne tertiodecimo pontifice maximo, triumphalibus inſignibus ritè donatum,à populoq; Romano Imperatorem, Auguſtum,ac Cæſarem appellatum. Sed quum Imperatores in Germaniam,ſecundùm coronationis celebritatem,ambo redijſſent,paulo pòſt Viennæ,Danubij accolæ,Otho maior uita exceſſit. Otho igitur ſecundus,extincto patre,Henricum Bauarorum ducem,ab Imperatoria fide deſciſcentem domuit. Interea Lotharius Rex Francorum Lotharingiam inuadit, dum Othonem Bauarico bello uidet implicitum,capta prouincia,Aquiſgranum agrum populatur, Parrhiſiumq; reuertitur. Otho pacata Bauaria, Lotharingiam recipit. In Galliam conuerſus, Lugdunenſium,Sueſſionumq; agrum diripit,& incendit,ultraq; profectus,Parrhiſiorum ſuburbia ferro ignîq; uaſtauit. Mox à Græcis Othoni in Italia bellum inſtauratur. Nam Baſilius & Conſtantinus,nulla habita affinitatis ratione,quum exactis è Creta inſula Saracenis, pacta ſtipe conductis, ut oram Italiæ ſibi ereptam recuperarent, Barum in primis urbem capiunt,& ne amplius rebellare poſſet, eius ciues partim cæſi,partim in Græciam relegati ſunt. Vltra progreſſi, Matheram diruunt, quare Apuliam & Calabriam, quum ultrò ſe dedidiſſent,in poteſtatē repentè redigunt. Quum hæc omnia Othoni nunciarentur,facta cum Lothario pace,in Italiam redijt. Theophoniam uxorem, Ioannis Conſtantinopolitani Imperatoris ſororem,ſecum duxiſſe fertur. Sichardus auctor eſt,Othonem prius quàm in Græcos copias duceret, Sclauoniā & Dalmatiam, eorum prouincias præſidio carentes, incendijs,cædibus & rapinis admodum affeciſſe. Mox exercitum in Italiam traieciſſe,ueniſſe Romam,ibiq; delectum habuiſſe,

& tumul-

& tumultuaria undique auxilia contraxiſſe, ad præſtitutum omnes diem conueniſſe Romam, mox cum exercitu in Apuliam profectum, ad Beneuentum habuiſſe ſtatiua, quò Beneuētani, Campani, & cum Salernitanis Neapolitani ex edicto conuenere. Quibus ante cæteros ordines præmiſſis, ad Baſentellum mox oppidum præ oculis hoſtem habuere, quum ibi congredi placuiſſet, pari utrique odio & ardore à principio dimicarunt. Sed quū Romani Beneuentaniq́ ex acie profugi, non ſolùm prælium detrectaſſent, uerùm etiam ſigna deſeruiſſent, cæteræ Imperatoris copiæ omnibus ferè auxilijs deſtitutæ, dare terga cogebantur, quare non modò fuſæ & fugatæ, ſed ad internecionem uſque cæſæ. Othonis quoq́ uires eouſque eneruatæ, ut ſi Græci uictoria potiri ſciuiſſent, iam tunc de uniuerſa Italia fuiſſet actum. Otho ad littus deuolans, quum ſcapham conſcendiſſet, ut ea ſalutem fuga quæreret, à piratis interceptus, in Siciliam delatus, promiſſaq́ ingenti pecunia, Romam dimiſſus eſt, quod ubi ſenſere Siculi, à piratis ſupplicia ſumpſere. Legēdis fugati exercitus reliquijs, omnem, quam potuit, operam Imperator intendit, copiarum præſidio deſtitutus, quum in Romanos ſignorum deſertores ſæuire non auderet, in Beneuentanos iram exercuit. Nam cæteram Romani populi multitudinem armorum compotem, cum reducibus eduxit, Beneuentanos nil tale timentes adortus, ſub prætextu defenſionis, urbem cepit, captamq́ populatur, diruit, & incendit. Otho Romam deleto Beneuento reuerſus, paucis poſt diebus diem obijt, corpus in diui Petri baſilica reconditum. Quum Romæ Germani de eligendo Imperatore decernerent, alij Othonem tertium huius filium, alij Henricum Bauariæ ducem, Othonis primi ex fratre nepotem optarunt. Contrà Romani Imperium in Italiam reuocādum eſſe cenſentes, Creſcentium Nomentanum conſulem crearunt, ut ſub ſpecie conſulatus ſubiret Imperium. Germani tandem in patriam relati, Othonem tertium, Imperatorem deſignarunt. Dum hæc in Italia Germaniaq́ geruntur, Vngari, primi Othonis conflictu eneruati, de quo paulò ſuprà dictum eſt, quum nihil ab his aliud geſtum inueniam, præter ea, quæ de Toxe retulimus, in quiete manſere. Sed ut Vngarici referunt Annales, poſt regis Toxis obitum, Geyſa filius, Pannoniarum regnum (uel ducatum potius) hæreditario iure ſuſcepit, uir quidem religioſiſsimus, amator ocij, ſanctitatis & iuſticiæ, Numæ Pompilij more. Trucem feramq́ gentem, ac bello ſemper obnoxiam, contra inſtituta maiorum, à belli ſtudijs auertere, & ad manſuetudinem cultumq́ diuinum reuocare cœpit. Neque ignorabat ſapientiſsimus ille princeps, prima poſt Carolum Magnum fidei fundamenta iacturus, Vngaricam gentem quamcunque opinionem admitteret, pertinaciſsimè ſectaturam. Quòd ſi facere poſſet, ut Chriſtianam fidem prægustaret, eam haud dubiè ſemper retenturam. Bella in Auſtriam tantùm aliquanto obſtinatiùs geſſit, quam mortuo Rudigerio tyranno occupauit. Sed Henricus primus Cæſar in Germania declaratus, Leopoldo illuſtri Sueuiæ duci, qui ſororem eius uxorem duxerat, Auſtriam Imperio Romano recidentem, ea conditione delegauit, ut ſi Vngaros hinc eijceret, ea quæ quondam Orientalis Marchia dicebatur, ducis primus nomine potiretur. Leopoldus expeditionis conditionem accepit, in Geyſam comparato exercitu proficiſcitur. Ad Mellicum oppidum, quod Danubio prominet, cum hoſte congreditur, cedentibus Vngaris, Geyſa, ne rem alienam ui occupatam, peruicaciùs tenere uideretur, Auſtria excidit, & cum Alemannis pacem fecit. Henricus, ex cognomento Rebellis, Leopoldi filius, poſt mortem patris, in ducatu ſucceſſit: ſed cum Imperio parere recuſaret, dominatus iure priuatur. Quod ubi ſenſere Vngari, ut armis olim parta recuperarent, regnante Aba (quem Albuinum, uel Ouonium Annales pleriq́ nominant) ea ualidiſsimis copijs repetunt, occupantq́. Sed quum Henricus depoſita cōtumacia, ad Imperij fidem rediijſſet, ut auxilium pro recuperando ducatu imploraret, ex Vngarorum manibus eruere nequiuit. Demum Albertus eius filius, & Leopoldi frater, impetratam ab Henrico diuo prouinciam, paucis menſibus in poteſtatem ſuam redegit. Vnde cæteri Auſtriæ duces, ac diuus Leopoldus ritè profluxere. Sed ad Geyſam redeamus, imperante igitur Carolo

Magno, Pannonia prima orthodoxæ fidei rudimenta habuit, à paucis tamen imbibita. Sed Carolo uita excedente, quum paucis pôſt annis rebellare cœpiſſet, prægustata religio exoleuit, & ſi qua eius ueſtigia remanſere, in tanta feritate abolita ſunt, ut nonnulli diuinitus inſpirati, quæ de uera religione ſentiebant, in publicum edere non auderent. E quibus, ſi qui aliquo iudicio delati fuiſſent, aut publicè ludibrio habebantur, aut prophani reputabantur, quando deos patrios contemnerent, & peregrinas ſuperſtitiones ſectarentur. Sacra clandeſtina ab his fieri, qui catholica fide fuerant initiati, nocturni conuentus haberi, & finitimorum ſæpe conſuetudine, ut ab his in ſacra lege erudirentur, uti. Carni & Norici, item Bauari & Germani ultrò Chriſti nomen profitebantur. Hi uicinos ſibi Vngaros, qui in finibus habitabant, fidei cõiunctione, mitiores reddebant, & ad propagandã in alios fidem hortabantur. Hi ſæpe cunctis uotis optarant, aliquem quandoq; dari principem, qui potentia & auctoritate tantùm polleret, ut in ſalutarem ſapientiam Vngaricum genus aſſereret, idq; ita inſtitueret, ut non minus animi incolumitate, quàm robore corporis præcellere uideretur. Sed ueluti ea, quæ intempeſtiuiùs præcoquuntur, citiùs quoquè deficiunt, contrà uerò, quæ tardiùs, exactiorem ac magis diuturnam maturitatem aſſequuntur. Ita populi diuinam ſero nacti gratiam fidei, eam multo pertinaciùs retinere conſueuerunt. Citò nanq; orta, citò quoq; occidere ſolent. Piorum uotis Geyſa princeps occurrit, qui acceptã Chriſti fidem, regno potitus, amplificare contendit. Animorum ſalutem, multo impenſiùs, quàm ſeculi gloriam, & corporum uoluptates curare uidebatur. Vehementer indolebat uir publicæ ſaluti natus, progenitorũ ſeueritatem nondum miteſcere, eorumq; labem adhuc aboleri non poſſe ægrè ferebat. Contra maiorum inſtituta obnitebatur, qui præter rapinas, cædes & incendia, nil utilè ac glorioſum reputarant. Ne minus quidem ipſorum cæcitatem deplorabat, quando eos tot & tantas uires, conatus & labores in caſſum effudiſſe intelligebat. Non præteribat mortalia duntaxat curare, mortalis tantùm eſſe animi, illud quotidie ſuccurrebat, ſe à diuina benignitate idcirco regno donatum, ut non tam corporibus, quàm animis hominum imperarent. Item ſe diuino fidei lumine, idcirco diuinitus illuſtratum, ut qui ſolus præ cæteris diuina ſapientia ſaperet, alios auctoritate ſua ad reſipiſcentiam reuocaret. Quare ſanctos undique uiros acciri iubet, qui per Vngariæ populos effuſi, ueræ fidei rudimenta traderent, falſam ac Barbaricam religionem abrogarent, erudirent feros homines, eosq; patria religione eximerent, & Ieſu Chriſti nomen unigeniti Dei filij pro uirili parte prædicarent. A principio maxima pars procerum, haud parum regis ſuperſtitionem mirari cœperat, ac illud in primis, quòd cæremonijs potius, quàm bello intentum conſpicarentur. Quin & ſæpe incuſare, parum ſibi eſſe negocij, indicenda bella negligere. Ad inediam, ac inopiam omnes extremam, continuò redigi, niſi foris incurſionibus & rapinis exercerentur. Obdurãdam aſſiduo bello iuuentutem. Nouas religiones diſquirere affectatiùs, muliebris eſſe ſtoliditatis. Ne deerant quidem ſæpe aliqui, maieſtati regiæ illudere auſi, & eam pro nihilo ducere: item, qui imperia detrectarẽt: necnon & multi, qui prophana mente uæſanius agitati, ſtulticiam regis liberius increparent. Quinetiam & ſæpe ioco ab his multa obijci ſolebant, quæ animorum iniquitatem iudicabãt. Omnibus tamen, prout cuiuſque res poſtulabat, prudentia regia rectè proſpexit. Mites uerbis, difficiles minis, obſtinatos armis, aliqua ex parte perquàm cõmodè curauit, & diuinæ lucis compotes effecit. Quum proceres, multiq; tyranni obnixius reluctarentur, & longè maiora curanda eſſe inclamarent. Neq; ſua ui facilè coercere poſſet, finitimorum auxilia implorauit, quibus ad ueram ſapientiam peruicaces animos retraheret. Quin illos populos ſibi ſtudioſius reconciliare curauit, qui maiora ab Vngaris detrimenta acceperant. Omnes nanque finitimæ regiones, quum Chriſtianum regem Vngaris imperare nouiſſent, inſperato affectæ gaudio, ſocietatem & fœdera ultrò detulere, item ut ad ſacroſanctam eos fidem redigerent, omnes fortunas & auxilia promiſere. Bauari, Saxones & Sueui, cæteriq; Germani, Geyſam non modò pecunijs, ſed auxiliaribus

quoq;

quoq; copijs adiuuarunt ſperantes, ſi fortè Vngari Ieſu Chriſti fidem acciperent, ne amplius quidem latrocinijs ac cædibus graſſaturos, diuino timore præditos, Scythicam faciliùs immanitatem exuturos. Quare quum noſtri Saluatoris nomen per Pannonias liberè promulgaretur, falſum deorum cultum, homicidia, furta, crudelitatem publicè abominari ferè cœpere omnes, item prælibare fidei dulcedinem, utranq; intelligere charitatem, pietatem & iuſticiam amare, deteſtari falſa numina, & diuino deniq; amore ſuccendi. Geyſa quoq; ſacras ædes erigere, diſponere collegia ſacerdotum, rem ſacram quotidie facere, exemplo ſuo alios cohortari. Quum Vngari, hoſpitalitatis olim expertes, & externorum inimici forent, aut quia finitimos omnes bello laceſſerant, uel quia ſedes alienas, quas occuparant, aliena conſuetudine amittere uererentur, peregrinos imbuti fide mercatores admittere, eorumq; commercijs uti non reformidarunt. Verſari familiariter cum uicinis populis, & mutuis hoſpitia meritis inſtituere, deponere feritatem, & urbanitatem tunc diſcere uiſi ſunt, ex quo facilè colligere poſſumus, Chriſti fidem, uirtutum omnium eſſe fundamentum, contrà uerò perfidiam prophanam, uitiorum omnium fore gymnaſium. Dum rex Geyſa diuino ſpiritu afflatus, dura Vngarorum pectora mollit, mentes luſtrat hominum, in cœleſtem lucem infundit, quod ſine longo tempore nequaquam fieri poterat, Otho tertius, copiarum multitudine, & Vngarorum quiete fretus, qui ut ad uerum Dei cultum redigerentur, cum familiari potius hoſte, quàm externo pugnare cogebantur, Italiam repetit, ac urbem Romam, quæ ab eius defecerat Imperio, acri obſidione circumuenit. Populus uerò Romanus, qui præcipiti conſilio, magnoq; furore Creſcentium conſulem crearat, ac ueluti dictatori, reipublicæ ſummam tradiderat, ne quid illa detrimenti pateretur, quum nihil uulgo inſtabilius ac magis uarium inueniatur, mutatis repentè ſtudijs, pacem miſericordiamq; Imperatoris ſupplex exorauit. Patefactis mox, haud inuito conſule, portis, Germanos admiſit. Conſul, & Pontifex Ioannes eius nepos, in munitiſsimam Adriani molem, quam nunc ſancti Angeli arcem dicunt, ſe receperunt, quæ quum neque longa obſidione, neque diutina oppugnatione capi poſſet, Germani unà cum optimatum perfidia, oblata ſpe ſalutis, ad Imperatoris obſequium ac ueniam deſcendere iuſſos fefellere, medio in itinere intercipiunt. Creſcentius extemplo trucidatus, Pontifex oculis orbatus eſt. Gregorius autem quintus pontifex maximus, undecimo exilij menſe reſtitutus, iniurias à populo Romano ſuſceptas ulciſcitur. Paulò pòſt Germanorum ope, in dignitatem pontificiam reuocatus, & quum ipſe quoq; Germanus eſſet, Saxonum genere natus, & arctiſsima conſanguinitate Othoni coniunctus, imperatoriaq; opera & auctoritate, ante hæc ad pontificatum euectus, ut nationi ſuæ blandiretur, eam de Imperatorum electione ſanctionem promulgauit, quæ per annos ultra quadrigentos diligentiſsimè ſeruata eſt. Solis licere Germanis, quibus eligendi poteſtas data eſt, Principem creare, qui ſtatim Cæſar, & Romanorum Rex dicitur, & quum à Romano pontifice maximo, corona donatus, approbatur, Imperator Auguſtus appellatur. Ex metropolitanis Electores hi ſunt, Maguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis: è principibus tres, Brandeburgenſis, Palatinus, & Saxonienſis: è regibus unus tantum, Boemiæ rex. Sanctio facta ſalutis anno ſecundo ſupra milleſimum, diſtincta inter Electores officia. Tres primi Cancellarij ſunt, Germaniæ primus, ſecundus Galliæ, Italiæ tertius. Brandeburgenſis Camerarius, Palatinus Dapifer, Saxonienſis Ianitor, Rex Boemiæ Pincerna eſt. Promulgata ſanctione, Otho in Germaniam redijt, Gregorius Pontifex paulò pòſt diem obijt. Sed futilis & uana eius Imperij cenſenda eſt gloria, quæ non æqua & integra ſanctione, non præſtantia uirtutum, & geſtarum rerum excellentia, ſed priuatæ charitatis nititur affectu. Sanctiones enim Chriſtianæ reipublicæ, quæ tanti ſunt momenti, non priuatæ dignitatis rationem, ſed uniuerſorum commoda, & principum merita reſpicere debent, ne qua inter nationes, peculiari aliqua poteſtate diſſenſio oriatur. Quare hæc ſanctio aliquantulum ampliata, nam Henrico, poſt Othonem, ad imperium aſſumpto, primùm inſtitutum fuit,

1002

ut in

ut in futurum, non per ſanguinis ſucceſſionem duceretur Imperium, ſed proceres quidam in Germania principes, unà cum quibuſdam Pannoniæ principibus (ut Palmerius auctor eſt) eligendi Imperatoris poteſtatem haberent, quod in hodiernum uſque diem ſeruari ſolet. Geyſa igitur, de quo nil ferè Vngarorum Annales referunt, iactis haud paucis ueræ fidei fundamentis, uita exceſſit; diuumque Stephanum, qui hæreditario iure ad poteſtatem regiam elatus eſt, filium reliquit.

Primæ Decadis
Finis.

ANTONII BONFINII RERVM VNGARICARVM DECAS SECVNDA.

ANTONII BONFINII IN SECVNDAM RERVM VNGARICARVM DECADEM,

Ad diuum Vladislaum, ſereniſsimum Vngariæ Boemiæq; Regem Præfatio.

RES VNGARICAS idcirco altiùs, ſereniſsime Vladislae, ſuperiori Volumine repetẽdas eſſe cenſuimus, ut gentis tuæ nobilitas, quæ Scriptorum inopia in obſcuro diu delituerat, quantum fieri potuit, reuocaretur in lucem. Quod ut faciliùs efficeremus, utranq; Scythiam & Vngariam à principio deſcripſimus. Scytharum originem, mores ac geſta, qua potuimus breuitate, retulimus. Et cum Vnnis, Gothorum, Vandalorum, item Alanorum & Gepidarum bella complexi ſumus. Neque Longobardos, Bulgaros, ac Romani Imperij geſta prætermiſimus. Adiecimus alia quoq; permulta cognitu non indigna, ut Hiſtoriam non iniucunda rerum uarietate condiremus. Ad diui tandem Stephani Regis tempora uenimus, ut in hoc Opere, quod adſpirante tuo numine, felicibus auſpicijs adorti ſumus, ſua cæterorumq; Vngariæ Regum geſta, ex diligenti inueſtigatione comperta, ad Sigiſmundum uſq; Romanorum Imperatorem, ex ordine proſequeremur. Proinde noſtro faue ingenio, Princeps inuictiſsime, ac ſanctiſsimi Regis, cuius nomen tantopere ueneraris, in primis hinc uitam & geſta religioſiùs recognoſce: ut hac pientiſsima commemoratione, res Vngaricæ, uirtute ac ſapientia tua latiùs amplificatæ, Diuino eius patrocinio communiter perſiſtant.

ANTONII BONFINII
RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER I.

DIVO STEPHANO, Toxis uetuſtiſsimo Vnnorum genere natus, auus fuit, pater uerò Geyſa, & Michael patruus, patrueles autem Caluus, Ladiſlaus & Vazul. Geyſam ferũt Scythicam immanitatem abominatum fuiſſe nõ parum, poſtquàm è prophana illa Vnnorum impietate reſipiſcere cœperat, & ſe longè alienigenis, quàm ſuis mitiorẽ præbuiſſe confirmant. Quippe qui ne ui aut ferro coinquinatos, & infeſtos Vngarorum animos curare cogeretur, cum finitimis undique Populis, pacem ſuis incognitã iniuit. Quinetiam tutum Christianis omnibus aditum, & inuiolabilia hoſpitalitalitatis iura, ſolenni edicto exhibuit. Sacerdotibus, & ſacræ legis Præceptoribus, ut in Pannonias alliceret, ſtipendia magna propoſuit. Paſſim ſanctos uiros diſquiſiuit, qui ueri Dei nomen, rudi & inſolentiſsimæ genti publicè profiterentur, ipſe cum pleriſque aulicis, orthodoxæ fidei ſacris initiatus eſt. Et ut in ſuperioribus ſcriptum eſt, nulla uehementiori ſollicitudine premebatur, quàm quòd plebem duræ ceruicis, & feros procerum animos ad religionem ueram, non ſine magno labore ac ingenti ſæuitia reuocare poſſe uidebatur. Succurrebat & illud, quãtæ molis erat, ingenitas deorum opiniones exuere, abolere patrios ritus, nouæ religionis templa ſtatuere, & antiquatis maiorum cæremonijs, ſacram ab hoſtibus, quos grauiſsimo ſæpe bello contriuerant, legem accipere. Dum Geyſæ animus, præ diuino timore, ac populi ſalute fluctuat, ecce diuina clementia, quæ cultoribus ſuis ſemper occurrit, per cœleſtem ex alto interpretem, in ſomnis eum conſolatur, omnem ſollicitudinem deponere, ac bono animo eſſe iubet, neq; eum tali cura uexari oportere, ut ſacella dicet, ſacroſanctos introducet antiſtites, Scythicamq; gentem à prophana religione uindicet, quando ſanguine pollutas manus habet. Neque ullo modo fas eſſe, infectas humano cruore manus, pias ædes erigere, orthodoxæ fidei fundamenta iacere, quæ pias tantùm & nullo facinore contemeratas expoſcunt. Sanctiſsimum ex eo filium proditurum pollicetur, qui ad hæc quæ tanti momenti ſunt, à Diuina benignitate eſt prædeſtinatus. Hunc etiam Diuino conſilio, ſacroſanctũ Vngariæ Regem futurum, propagaturum Chriſti nomen inter ſuos, & hunc unum plebi ſuæ ſalutem ueram pariturum. Demum admonet, ſe uirum ſanctiſsimum propediem eſſe miſſurum, cuius monitis eum obtemperare iubet, quum Diuina hunc mandata delaturum, & gratiſsimam Deo uictimam dicaturum eſſe ſignificet. Quum cœleſtis in auras ſe recepiſſet interpres, Geyſa repente ſomno experrectus, immortales Deo gratias agit, ſe, regnum, filiumq; futurum Ieſu Chriſto optimo maximo commendat, grauiſsima ſollicitudine leuatur. Diuinum ſomnum et mandata, cum fidelibus pleriſque familiaribus communicat. Paucis pòſt diebus ſibi nunciatur, Adalbertum uirum grauiſsimum, Boemiæ Antiſtitem, ac mira uitæ ſanctitate præſtantem propediem adfuturum, ut Vngaros à falſa religione redimat, Deiq; mandata, publicamq; ſalutem Scythis enunciet. Hunc extemplo eum uirum Geyſa fore intellexit, cuius in ſomnis fuerat admonitus, quare neque uana, neque irrita ſua ſomnia fuiſſe conſpicatur. Cum Sacerdotibus Adalberti aduentum patefeciſſet, ne parua quidem inter eos lætitia mox exorta. Rogati huiuſce uiri mores, ſanctiſsima quæque illi referunt, hunc ex optimatibus Boemiæ natum aiunt. Patri Sclauicum fuiſſe nomen, Matri uerò Streſilauam. Parentes utroſque probitate ac opibus præpolluiſſe, imperaſſe Lubeco, quæ quidem metropo

Toxis.

Geyſa.

lis ſita eſt, ubi Cidlina fluuius Albim influit. Quinetiam in Boemiam, ad Surinam &
Niſam uſque fluuium, in Teuthones, ad medium uſque Herciniæ ſyluæ, uerſus Mo-
rauiam, ad Suitanam uſque amnem, & in Poloniam, ad Glaſtum uſque oppidum,
agrum amplificaſſe referunt. Ab infantia quoq́, grauiſsima febre correptum, ad Di
uæ Mariæ Virginis ædem perlatum, à parentibus nuncupato religionis uoto, ſi mor
bo euaderet, repente conualuiſſe. Deinde ingenuè educatum, optimarum artium di-
ſciplinis mirificè claruiſſe, decedente Boemorum epiſcopo, omnium Procerum ſuf-
fragijs, in demortui locū fuiſſe ſuffectum, quando moribus & doctrina, in uniuerſa
fere Germania, ne alter quidem facilè reperiri poterat. Quinetiam eo die quo Boe-
mienſis Pontifex deſignatus eſt, huius uiri ſanctitate miracula ædita fuiſſe adijciunt.
Hominem dæmonio percitum, inter exorcizandum ab eo fuiſſe deſtitutum, ac excla
maſſe, ſe in homine, quem inceſſerat, diutius idcirco reſidere non poſſe, quia poſt-
quàm Adalbertus pontificatum inijt, omnes è Boemia cacodæmones, huius Antiſti-
tis poteſtate procul abigi cogerentur. Inito pontificatu, nil ei fuiſſe antiquius, quàm
impias populi mentes ad ſalutem reuocare, obſtinatos procerum animos pia religio-
ne mollire, ac ſacerdotum denique intemperantiam coercere. Quod quum præſtare
non poſſet, ne in caſſum piſcari uideretur, relicta obduratiſsima gente, Romam ue-
niſſe, ac monaſticum habitum ſumpſiſſe dicebant. Quare iratos Boemos, Lubecum
eius patriam clàm inuaſiſſe, quinque Adalberti Fratres, dum ſacra facerent, ante aras
obtruncaſſe, cæteros uerò ad unum omneis interfeciſſe. Deinde Boleslai Boemiæ du
cis opera, Pragam reuocatum, quum priſtina populum perfidia obduratum inueniſ
ſet, continuò abijſſe, ac redijſſe Romam, ut in ſalutari ocio requieſceret. Paulò pòſt
tempore, habita ſynodo fuiſſe decretum, paſtorem quenque ſuſceptum gregem cura
re oportere, neq́ ſine maximo ſcelere deſerturum. Adalbertum promulgata hac ſan-
ctione, cum Pontifice ſummo peregiſſe, ut ſi propriæ oues ſuam uocem non audi-
rent, liceret ſibi inter exteras peregrinari nationes, ueræ religionis expertes, ut aut eas
ad Chriſti fidem reuocaret, aut ſi non poſſet, aliquam apud has martyrij palmam ſor-
tiretur, nunc denique famam eſſe, hunc in Pannoniam non temerè aduenturum.
Quum hæc à ſacerdotibus pijs Geyſa cognouiſſet, Adalbertū facilè auguratur eum
fore, quem ſomnia ſua portendebant. Quare ad accipiendum eum honorificè, Rex
omnia parat, quæ & ſuæ & diuinæ forent dignitatis. In primis obuiam cum ornatiſ-
ſima procerum pompa, & nouorum collegio ſacerdotum prodijt, pontificemq́ Pra-
genſem pro dignitate accepit. Ad auertēdas à prophana religione Vngarorum men
tes, huius opera & oratione utitur. Multi à priſtina religione deficiunt, pars magna
baptiſmatis aqua expiatur, & in pleriſque locis, ueri præpotentisq́ numinis ſacra ce
lebrantur. Ex eo tempore in Vngarica gente lux Diuina latiùs emerſit. De qua illud,
quod dici ſolet, uerè prædicari poteſt, Vidit lucem magnam Gentium populus, qui
ambulabat in tenebris. Et lux lucis inuiſibilis eſt Chriſtus, quem tunc Gentes uidere
meruerunt, quum à tenebris reuocatę, ipſum uerum Deum & hominem eſſe credide
runt. Dum hæc paſſim fidei fundamenta iaciuntur, ecce uxori Geyſæ, cui Sarolthæ
nomen erat, & Gyulæ hæc filia fuerat, Stephanus protomartyr in ſomnis apparuit,
ut quū grauida eſſet, aliqua futuram tanti regis parētem conſolatione firmaret, Con-
fide in domino Ieſu Chriſto (inquit mulier) & ex Diuino mandato ſic habeto, Te
propediem ſcitum fortunatumq́ puerum ædituram, cui Pannonici regni diadema
debetur. Eumq́ ſcito talem fore uirum, ut parem nunquam ſit uiſura Pannonia. De-
mum inter diuos euaſurum. Et quum ego Stephanus ſim protomartyr, qui ei nun-
quam abero, meum gnato nomen imponito. His dictis abijt. Saroltha ſomnio con-
firmata, repentè Deo gratias egit, diuoq́ protomartyri apud omnes aras rem ſacram
fieri curauit. Dum ingenti ſpe diuinitus concitata uexatur, ecce tempeſtiuo partu ele
909 gantiſſimus Strigonij puer æditur, ab anno ſalutis nongenteſimo nono, cui mox Ste
phani protomartyris nomen inditum, ut numini promiſſa præſtarentur. Vngari mi
ra lætitia geſtiunt, quando primum regem potius è cœlo, quàm humana ſorte datum
intelli-

intelligunt. Somnis adaucta fides, & quæ in his maxima portendebantur, obſtinatiſsima expectatione ſperantur. Adalbertus Stephanum ſacro baptiſmate initiauit, quare diuino numine percitus uenerat in Pannonias. Inſtituit pater ille grauiſsimus, quomodo infans aleretur, & qua diligētia educaretur, illudq́ in primis, ut quum per ætatem fieri poſſet, quum lacte præcepta ſacræ legis imbiberet, & in timore Dei ſemper inſtitueretur. Quinetiam Theodatus, qui apud Sanſeuerinates latius in Apulia quondam imperauerat, in Vngariamq́ patrijs finibus eiectus euaſerat, & à Geyſa duce mirificè obſeruabatur, Stephanum è ſacro fonte eduxit, quare ſacroſancti patris iure, ab eo ſemper uernacula Italorum lingua prærеuerenter Tata, id eſt pater, ſalutatus eſt. Et quum haud procul à Danubio cœnobium fundaſſet, ac uillam erexiſſet, nunc quoq́ id cum rure Tata nominatur, ubi celeberrima à diuo Matthia Coruino, tempeſtate noſtra, regia cum uiuarijs & lacu conſtructa eſt. Ex Theodato quum nulli liberi ſuperfuiſſent, huius familiæ nomen in Pannonia paulo pòſt extinctum. Infans autem à Deo ſelectus & diuinitus edoctus, prius Saluatoris noſtri, quàm panis nomen inter prima ac blæſa uerba enunciaſſe uiſus eſt. Nondum tenellis exceſſerat unguiculis, cum Grammaticis, præceptoribus ſacerdotibusq́ committitur, ut literis pariter ac ſacris diſciplinis imbueretur. Nullis bonis artibus carere debet, qui ſe ad regnandum natum eſſe arbitratur, ut Deo gratus pariter & hominibus ſalutaris eſſe uideatur. Et quicunq́ alijs præfuturus eſt, huic in primis enitendum eſt, ut non minus uirtute, quàm honore præſtare cenſeatur. Nihil à patre Geyſa prætermiſſum, quod ad futuri Regis inſtitutionem pertineret. Neq́ defuit Diuinæ benignitatis exuberantia, quandoquidem princeps optimus potius natus, quàm factus eſſe putabatur. Ab Adalberti latere nunquam aberat, à quo & doctrina & exemplo tantum hauſit ſanctitatis, ut hunc ſuæ gentis ſalutis, ac uitæ auctorem magiſtrumq́ unicum prædicaret. Sæpe puer aduocata concione, de religione, de timore Dei, de charitate publica, de iuſticia & pietate acerrimè diſſerebat. Deteſtabatur crudelitatem, homicidia, rapinas, uim, adulteria. Nil Diuino cultu & amore præſtantius, nil pietate ac innocentia dignius & commodius aſſerebat. Infremebat quandoq́ in Scythicam crudelitatem, & auerſos à Dei charitate animos, præcoci ſeueritate ac uehementia corripiebat. Nunquam à Diuini nominis mentione, contemplationéue alienus inuentus eſt. Innocentibus & commiſeratione dignis, prompto patrocinio occurrebat, tuebatur eos apud patrem, quem ne quid iniuſti faceret, quotidie admonebat. In collegio ſacerdotum, & in ſacris aſſiduò uerſabatur. Inita adoleſcētia paternum ſæpe munus obibat, ut hunc ſenio confectum & labore moleſtiaq́ leuaret, et reipublicæ detrimentum auerteret. Sæpe pro patre ius dixit, oratores audiuit, & reſponſa dedit. Quum Geyſa ſe ætate effœtum, ac filium regno haud immaturum eſſe cognoſceret, conuocata concione, ac cunctis regni principibus hæc uerba fecit: Quum grauiſsimæ ſenectuti noſtræ matura mors immineat, mihi uobiſcum prouidendum eſt, ſocij, ne quid, me decedente, mali Reſpublica noſtra patiatur (nam quum peregrini in alieno ſolo ſiti ſimus, ab infeſtis undique uicinis circumuenti) iam tempus & res poſtulat, ut futuris periculis proſpiciamus, et ſaluti noſtræ optimè conſulamus. Nota enim perpetua ſugillaremur, ſi Imperium, quod à maioribus partum & amplificatum accepimus, negligētia noſtra deleretur. Difficile eſt, res amplas ſibi parare: ſed partas tueri, multo difficilius. Quod quum mecum ipſe quotidie reputarem, quem Reipublicæ ſummè præfeceratis: præter inſtituta maiorum, pace & religione uera muniendum Imperium eſſe duxi. Ratus ad humanam Diuinamq́ felicitatem nil eſſe accommodatius. Pace finitimorum animos nobis conciliauimus. Et iam pro inita Chriſtianorum religione, Vngari, quos haud aliter ac Anthropophagos, omnes abominabantur, externorum conſuetudine mitiores effecti, æquis ubique oculis uidentur. Nunc autem decernendum eſt, quomodo hæc confirmandi Imperij fundamenta, quæ per inſtitutam pacem & religionem iecimus indies coaleſcant. Verùm ſi ſententiæ meæ ſuffragia ueſtra ſucceſſerint, ea uobis deliberatio oblata eſt, in qua non hu-

mana conſilia diſquirere, ſed Diuina potius mandata ſectari opus eſt. Fauſtiſsimum illud à me ſomnium ſæpius audiuiſtis, in quo per cœleſtem mihi Deus internuncium ſignificauit, me ueram religionem paſſim per Vngariam nunquam propagaturum, neq; ueri Dei templa per Pannonias fundaturum, quando ſanctiſsimi huius operis fundamenta, à pollutis humano cruore manibus iaci nequeant. Sed eum me filium geniturum, qui hæc omnia peraget, & ad rectam fidem, ac ueram Dei opinionem uos conuertet uniuerſos. Multos in religionem noſtram traximus, cæteri autem, qui ſunt innumeræ multitudinis, ne prophanis Scytharum cæremonijs deſciſcant, obſtinatis adhuc mentibus reluctantur. Ne uxoris quidem ſomnium ignoratis, in quo à diuo protomartyre Stephano, eiuſdem rei eſt admonita, filioq; idcirco Stephani nomen eſt inditum. Hunc igitur imperio ueſtro quàm maximè ſalutarem, numina cuncta ſignificant, quod fortaſſe non uehementer aſſeuerarim, ne quo priuato in rebus publicis traherer affectu, niſi filij indoles, immo uita, mores ac geſta, hæc omnia, quæ diximus, euidentius affirmarent. Teſtor Saluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum, quem Adalberti opera nuper agnouimus, eum ab ineunte pueritia incredibili arte, & obſeruantia quadam inaudita, paternam ſæpe inſipientiam increpuiſſe, cõmonefeciſſe, ut Diuino cultui ſemper incumberem. Comem me uobiſcũ agerem, remitterem uectigalia, coercerem uim, cædes et latrocinia, bella componerem, miſerabilibus proſpicerem, pauperibus omnia erogarem, pariq; diſcrimine Proceres humilesq; tractarem. Multa me Pueri conſilio & efflagitatione feciſſe non diffiteor, neque me aliter ab eo, atq; ab aliquo Diuino internuncio admoneri reputabam. A me genitum eſſe non inficior. Vobis, & ſaluti publicæ natũ, prodigia cuncta portendunt. Ego quoq; conſcientiæ imperio ſæpius adigor, hunc præter paternam obſeruare dignitatem: quia quanti momenti ſit, & Deus admonuit, & res ipſa præ oculis oſtendit. Proinde uiri optimi, qui mecum & Rempublicam optimè geſſiſtis, & catholicam fidem ſubuiſtis, uos oro & obteſtor, quando me ad extremum uitæ redactum uidetis, ut Stephanum uobis, & ſaluti publicæ natum, in patris locum ſufficere iubeatis. Idq; dum curetis, populi ſanctione, & exercitus auctoritate faciendum: ne contra numinum imperia, ac mandata, quæ ſaluti ueſtræ è cœlo proſpiciunt, reluctari uideamini. Quod ſi ueſtro nunc decreto confeceritis, cæteri ueſtra auctoritate ducti, hæc eadem approbabunt. Quod ut faciatis, non tam miſerabilis mea ſenectus & oratio, item meæ in uos charitatis memoria, quàm ueſtra utilitas, & Imperij ſalus Deiq; uoluntas adhortari debet. Ego autem, ſi precibus hæc ueſtra & Populi commoda à uobis impetrarim, ac demum in filij manus planè iuraueritis, cuncta eius imperata facturos, cumulatiſsimo me beneficio à uobis affectum, ex hac uita dimittetis. Quare Stephanum uobis è cœlo datum colite & obſeruate, concordiam ociumq; retinete, catholicam fidem propagate. Quam ſi Vngarorum dura pectora ſemel admiſerint, multo pertinacius in poſterum retinebunt. Ac idcirco Deus aſperrimam Scytharum prolem in his Chriſtianæ reipublicæ finibus collocauit, ut uera imbuti religione, orthodoxam fidem ab omni infidelitate obſtinatiſsimè tueantur. Vix hæc ſenex perorauerat, quum lachrymarum profluuio clauditur oratio. Quicunq; aderant, pari pietate commoti, in eius ſententiam omnes ultrò contendunt, quando nihil reipublicæ ſalutarius decernere, neque cumulatiores duci, de cũctis optimè merito, gratias referre poterant. Stephanus Præſente patre, omnium conſenſu Stephanus, non tam humano, quàm Diuino iudicio, non dux, ut pater erat, ſed Vngarorum Rex creatur, uniuerſæ Reipublicæ ſumma traditur. Cunctiq; nobiles & plebei in manus eius coniurant, ſe nunquam imperia detrectaturos, gratiſsima ac fida præſtituros obſequia, & cœleſtis internuncij loco eum habituros, mox procerum manibus elatus in ſolium, Rex ab omnibus conſalutatur. Delatus in caſtra à prætorianis legionibus eadem conſalutatione comprobatur. Geyſa pro ſuſcepto beneficio, multos è patribus muneribus honeſtat, remittit uectigalia, militibus annonam, ſeſtertiaq; pro cuiuſq; dignitate diſtribuit, in populum millia ſparſit, in publicæ hilaritatis ſpeciem ludos ædidit, paſſimq; apud omneis

aras

aras ſolennia celebrauit. Deinde paucis poſt diebus, increbreſcēte ſenili pituita, non ſine maximo Vngarorum luctu diem obijt, ac ingens ſui deſiderium Pannoniæ reliquit. Extinctum patrem pientiſsimus filius honorificentiſsimo funere, ac ſingulari pompa exornauit. Initum iam pridem regnum, incredibili diligentia & æquitate gerit, ſiue ius diceret, ſiue quid decerneret, ſiue cum amicis colloqueretur, ſiue iter faceret. In cunctis eius actionibus, præ oculis Deum ſemper habere uidebatur, quem perinde atque diuinum iudicem, & cenſorem actionum ſuarum intueretur, in cuius aſpectu, ſe quot horis reum effingeret, tanquam rerum omnium rationem redditurus, & ſi quid meruiſſet, pœnas ſubinde daturum. Adalbertus pontifex, defuncto Geyſa, ubi ſe Pannonicis rebus pro diuina uoluntate abundè ſatisfeciſſe putauit, aliò ſibi peregrinandum eſſe decernit, & ut in extremas orbis oras Dei uerbum effunderet, Barbaraſq; gentes uera religione imbueret, in eos Sarmatas, qui nunc Pruteni appellantur, Venedicumq; ſinum accolunt, iter arripuit, ratus ſe aut populos diuini cultus expertes, reuocaturū ad lucem, aut pro Chriſti nomine pulcherrimè moriturum. Delectis ſibi duobus tantùm comitibus, quos laborum tolerantiſsimos eſſe nouerat, in Pruſiam uenit. In locum diuertit, qui peninſulę ſpeciem referebat. Quum diuerſæ religionis hominem pagani aduentaſſe cognoſcerent, coacta mox ingenti multitudine, eò cōueniunt, ubi uirum alienigenam eſſe ſenſerant. Quem quum orantem inueniſſent, facto repentè impetu, certatim ſæuiunt, ſolo ingeniculatum ac ſupplicantem immaniter cædunt. Deſidēte aliquantulum Barbarorū furore, rogatus quiſnam eſſet, Chriſtianū ſe reſpondit, atq; illius numinis eſſe cultorem, à quo omnia facta ſunt: ex dedita opera in Pruſiam ueniſſe, ut eam ueræ religionis expertem, è diaboli faucibus eriperet, exueret prophanis ritibus, & Ieſum Chriſtum, & omnium rerum creatorem gentes edoceret. Talia dicente clamor exoritur, pro ridiculo maximo uirum habent: quare eo uehementiùs infremunt, terram pedibus fuſtibuſq; feriunt: uno ore uanæ ſuperſtitionis hominem continuò explodendum exclamant, illudunt pleriq;: multi, ni eueſtigio ſe è finibus eripiat, crudelem interitum interminantur. Quum nil ſe proficere intelligeret, de mutando habitu, de capillis barbaq; demittenda, quo familiariùs cum Barbaris uerſaretur, cogitare cœpit. Nam ſi qua ſe inter eos conſuetudine inſinuare poſſet, gradatim & ſenſim inter ipſos uerbum Dei ſaturum eſſe confidebat. At ubi nil ſibi ſuccedere intellexit, deſperata horum ſalute in Liboniam, quæ in maritimam Sarmatici littoris oram ad Septentrionem effunditur, iter capit: & ea quidem mente proficiſcens, ut aut eam regionem, quamuis immitiſsimam Chriſtianæ fidei uendicet, aut in propagando ſacroſanctæ religionis Imperio glorioſiſsimè moriatur. Liboniam ingreſſus, dum obſtinatos efferarum gentium animos, uerbo Dei mollire contendit, ecce Gaudentius alter è comitibus, in ſomnis inter ſacrificandum cuſtodem altaris rogaſſe ipſe ſibi uiſus eſt, an totum calicem in ara ſitum, ſibi haurire fas eſſet. Contra cuſtodem renuentem reſpondiſſe, Calicem pontifici tantùm Pragenſi eſſe deſtinatū, eum totum poculum haurire oportere. Quod quidem ſomnium quū Adalberto retuliſſet, intellexit pater ille ſanctiſsimus, optatiſsimi ſibi martyrij tempus imminere. Sexto pòſt die quum Gaudentius coràm eo rem ſacram feciſſet, hic ſacris ritè peractis ſeceſſum petijt, ut membra aliquantulum feſſa relaxaret, inter dormiendum ecce impiorum multitudo confluxit, qui circumuentum intrepidumq; capiunt, uinculis obligāt, efferunt in iugum montis, paloq; alligatum ſeptem lanceis corpus effodiunt, hæc inter cruciatus uerba perfeciſſe perhibetur, Habes Adalberte, quod optaſti, nunc ultrò pro Chriſto morere, qui pro te, cæterorumq; mortalium ſalute, crucem ſponte ſubire uoluit, ſeptem donis te ornauit, & mira uirtute muniuit, quando ſeptem te lanceis in honoris ſpeciem confodiendum eſſe decreuit. Proinde pulcherrimè morere, calca tartarum, & ad dulciſsimum ſeruatorem tuum, ex his ærumnis ſolutus euola. Demum quum de martyrio pulcherrimè triumphaſſet, ſtatim poſt efflatam animam, uincula quibus erat obſtrictus ſponte ſoluta, mox in terram è palo procidit, diſpanſis manibus in crucifixi ſpeciem, corpus humi dimiſ-

ſum, caput palo præfixum in ludibrium Chriſtianorum, per pagos & oppida circum tulere. Viuum ac defunctum miracula multa ædidiſſe ferunt. Dum Pragenſem pontificatum gereret, apparuiſſe Ieſum, eiq; hæc uerba obieciſſe, Adalberte ſtertis, & populus hic præceps fertur. Quibus calcaribus agitatus, per Morauiam & Vngariam Chriſtianam fidem paſſim prædicauit, & Poloniam ſubinde petijt. Neq; illud admiratione digniſsimum tacitè prætermittēdum. Carnifices ſectum è cadauere digitum, cuius geſtu inter prædicandum plurimùm utebatur, in Vandalum amnem proieciſſe, proiectumq; piſcem abſorbuiſſe, abſorptumq; in facis ſpeciem, in uentre piſcis illuxiſſe. Piſcatores hoc edoctos portēto, mira induſtria captaſſe piſcem. Quem quum exenteraſſent, Adalberti digitum facis more lucentem inuenere. Sed ad Stepha-
997 num Regem reuocetur oratio. Quum Geyſa ab anno ſalutis nongenteſimo nonageſimo ſeptimo diem obijſſet, filius inita iuuentute, omnium ſuffragijs principum diadema iam aſſequutus, nihil maiore ſtudio aggredi cupiebat, quàm uniuerſos Vngaros in lucem aſſerere ueritatis. Neq; illud ignorabat, nullum diu principem eſſe regnaturum, niſi iuſticia & religione præpolleret. Huc omnes ingenij neruos intendebat. Et ut hæc faciliùs aſſequeretur, diuinis codicibus incumbebat. Adhibebat ſæpe ſacrarum rerum præceptores, quibus familiariſsimè & aſſiduò utebatur. In re quaq; grauiſsima uiros ſanctos conſulebat, ne quo ſe ſuosq; piaculo inſcius incæſtaret. Sed quum publicæ ſaluti in primis intendiſſet animum, quam ſine finitimarum ocio adſequi nō poterat, in primis cum omnibus uicinis inita & confirmata pace regnum communiuit, ut ſi qua inter ſuos populos principes'ue pertinaces, ſeditio pro ſubeunda fide Chriſti oriretur, his nulla foris auxilia ſperari poſſent. Verebatur enim, ueluti mox accidit, Scythicas nationes haudquaquam facilè ritus patrios eſſe depoſituras. Quin & ex his, qui baptiſmate abluti fuerant, multos pudore, nonnullos Regis gratia, perquàm paucos ultrò catholicam fidem accepiſſe ſentiebat. Contrà uero populum pernicioſa deorum opinione, uniuerſum ire perditum, ęquo animo perpeti non poterat: quin ſibi certum erat, aut ad ſalutarem fidem eum reuocaturum, aut regno ſimul & uita cariturum. Dum aliquanto ſeueriùs in reluctantes agendum eſſe cenſet, quando quàm plurimi ſine ui ad reſipiſcentiam cogi non poterant, principes pleriq; cum ingenti multitudine in eum coniurant, inteſtinum bellum moliuntur: & ne Scythicam feritatem exuant, cæteros ab inſtituta religione deterreant, primùm in pagos latè deſæuiunt, prædia uaſtant, mox adauctis uiribus oppida regia adoriuntur. In primisq; Veſprinium iuxta Balatonium lacum ſitam, urbem quidem non ignobilem obſident, ut maiorem regi ſtomachum facerent, & eorum qui ab eius fide deſciuerant, animos augerēt. Nouitatis huiuſce auctorem Cupam, Calui Zirindi filium, qui in Simigienſi agro dominabatur, Vngarorum Annales fuiſſe tradunt. Quippe qui defuncto Geyſa, Stephani matrem, per adulterium in connubium allicere conabatur: ut eam nactus uxorem, Stephani uitam dolis interciperet, ac rerum deniq; potiretur. Occaſionem explendæ libidinis quum indies ſibi dari expectaret, in hac rerum nouitate quieſcere non potuit, tumultui non ſolùm adeſſe, ſed præeſſe uoluit. Nam imperandi cupiditate correptus, religionem pro nihilo habere, fas & nefas æquè ducere, iuſticiæ ſimul & pietatis expers. Item feritatis eſſe plus quàm Scythicæ, pagos æquè ac oppida hortari, ut à regia fidelitate ac ſuperſtitione deficerent. Se coniurationis principem, deperdita quadam audacia profiteri, criminibus regem ad augendam inuidiam onerare. Paſſim prædicans, hunc ſuæ gentis hoſtem, patre pernicioſiorem futurum. Quando externæ, quàm ſuæ gentis ſtudioſior & amantior eſſet. Martem, Herculem, patriosq; deos, quorum numinibus res Vngarica tantopere adoleuerat, aboleri iuſſiſſet: eorum ſacroſancta ſimulachra ubique diſieciſſet, ſtatuam inducere ſuperſtitione niteretur. Quin & ocio & deſidia bellicoſam gentem eneruaret, pacem indiceret ærumnoſam, quū ui & bello Vngari uictum ſemper traxerint. Quum inferiorem ita Pannoniam totam ferè ſuſcitaſſet, graui Veſprinium, in contemptum regis, obſidione premebat. Contrà uerò Stephanus, in tanto tumultu nequaquā animo

mo conſternatus, quando ſub Diuina ſe tutela eſſe intelligebat, ad coercendam Cupæ audaciam, mox ſumma celeritate ac prudentia, omnia moliri. Paſſim per Vngariam delectum habere, in primis diuinum è cœlo auxilium implorare, exorare impenſius diui Martini numen, ne ſuæ Pannoniæ deeſſe uellet. Item maximam exuuiarum ac prædæ hoſtilis partem, nuncupatis uotis polliceri, ad hæc tumultuarium cogere exercitum, accire Principes, quos & ſua & patris beneficentia fidos habebat nihil prætermittere, quod bello uſui fore duceret. Coacto demum exercitu, ad Garam amnem caſtra locat. Ibiq; primùm iuuenis Deo deditiſsimus, defendendæ publicæ ſalutis neceſſitate adactus, ſibi enſem accinxit. Duos ibi magiſtros equitum pronunciauit, fide, ac militari diſciplina præſtantes, quorum alter Huntes, Paznan alter dictus eſt. Hi Teuthones fuiſſe traduntur, qui quum Chriſtiana fide pollerent, imperante Geyſa in Pannoniam uenerant, nobili genere nati: & quum bello ac pace, de Vngaris eſſent benè meriti, principatum ſemper inter proceres apud Geyſam tenuerunt: multumq; in propaganda Chriſti fide, patrem ac filium adiuuere. Hi reluctantes in fide, pro ſeruis habendos eſſe cenſuerunt: item ut qui ex Vngaris prius in religionem confluerent, inter eos hi nobiliores haberentur. Atque in iſtorum ſententiam, à Geyſa edictum factum eſt. Poſt hos Vencellinum Alamannum, hoſpitij iure ſibi coniunctiſsimum, dictatorem creat: cui exercitus uniuerſi ſummam tradidit. Hæc ubi ritè conſtituta ſunt, inſtructa acie in Cupam itur. At ubi coniuratorum caſtris appropinquarunt, infeſtis utrinq; ſignis extemplo concurritur. Quum prælium confereretur inteſtinum, eo obſtinatiùs & crudeliùs utrinque pugnabatur, dum fortuna nunc his nunc illis adridet, & pari ſpe utrinq; dimicatur. Ex hoc factum eſt, ut longam cruentiſsimamq; pugnã æderent. Rex diuina potius oratione, & militari hortatione, quàm armis certare: per legiones modò diſcurrere, legatorum & centurionum animos confirmare, turmas cohorteſq; hortari, ut pro Chriſti charitate fortiſsimè dimicarent: reuocare terga uertentes, & quandoq; timidos grauiter increpare: ſubſidia mittere laborantibus, & nullum Imperatoris officium prætermittere. Vencellinus, qui in dextro cornu præſidebat, & quadrato agmine, Cupæ ſe obiecerat, ratus inclinato ducis agmine, cæteros omnes facilè ceſſuros, acerrimè pugnabat. Diſquirebat ubique ubi Cupas eſſet, ut ſingulari certamine cum eo dimicaret. Dum dubio ubique Marte pugnatur, Rex elatis in cœlum manibus, his fugam uerbis deprecatur: Clementiſsime Deus, qui lucem ueritatis tuæ in duriſsimo ac truci populo, quem mihi commiſiſti, infundere uoluiſti, ut tuæ fidei radijs illuſtratus, perpetuò Chriſtianæ rei publicæ fines tueatur, te ſupplex exoro, ut nutantium animos confirmes, uires plebi tuæ è cœlo demittas, ut cœleſti auxilio munita, tuos proterat inimicos. Et tu Ieſu Chriſte optime maxime, cuius ductu & auſpicijs bellum gerimus, per ſalutarem tui (quæſo) paſſionem populo pro te dimicanti propius adeſto, tuiſq; fidelibus uictoriam pro clementia tua concedito, fœdam fugam ſiſtito. Ego autem omnium rerum decimas, pro referenda gratia glorioſiſsimo nomini tuo paſſimq; baſilicas dicabo. Vix hæc dixerat, ingens ecce clamor per legiones exoritur, Cupæ cornu à Vencellino inclinatum utrunq; ducem ſingulari certamine congredi. Quum hæc audiuiſſet, illuc cum ualidiſsimo agmine continuò properat. Laborantes & iam inclinatos inimicos proterit. In media acie Vencellinum offendit, & congratulatur, Deo gratias agens: qui Cupæ caput abſciderat, & opima de hoſte ſpolia referebat. Quo per acies circumlato, ita hoſtium animi conſternati, ut palantes fugerent. Magna cædes ac miſerabilis oritur, principes coniurationis maxima ex parte capti, & in caſtris cæſi, in cæteros regis edicto remiſſius actum. Parta uictoria, Cupæ corpus in parteis quatuor diſſectum una Strigonienſi portæ affixa eſt, Veſprinienſi altera, tertia Iaurienſi, in Tranſſyluaniam quarta, ad deterrendos Dacorum animos oblata, & Albæ Iulæ præfixa. Quam quidem regionem olim Vngari, ab auri feracitate Kenchies Herdell appellauere. De cæteris captiuis, pro facinorum grauitate pœnæ ſunt exactæ. Contrà ex militibus & præfectis, qui ſe in prælio optimè geſſerant, præmia pro dignitate è regia liberalitate

beralitate tributa. Dictatori præmia multa, magniq; honores redditi. Itē oppidis, uilliſq; à Rege ampliſsimè donatū ferunt, ex quo Radus natus eſt. E Rado Miſca, & è Miſca Cupas & Martinus orti, qui inter primarios Vngariæ Proceres præclari ſemper habiti. Diuo autem Martino, Pannonicæ gentis Patrono ut debita uota exoluerentur, perpetuo regis edicto Simigienſis Populus, qui Cupæ tyranni audaciam ſectatus eſt, non modò frugum, uini, ac pecorum, uerùm etiam liberorum decimas, Diui Martini baſilicæ quotannis pendere iuſſus eſt. Præter hæc, tertia prædæ pars templi poſtibus affixa. Pro hac ſalutari uictoria, ſupplicationes habitæ apud omnes aras ſolennia celebrata. Tali ſucceſſu regis animus non elatus, ſed ardentiſsima Dei charitate ſuccenſus eſt, quotidie humi proſtratus Deo ſupplicat, ut ſibi ſalutare conſilium diuina ope perficeret, totamq; Vngariam, antequam rebus humanis excedat, ad ueram fidem reuocare liceat. Quod ut à Deo aſſequeretur, ſæpe in cinere & cilicio ſupplicabat, & in templo aſſiduè exorabat, laudabile propoſitum ſuis diplomatibus longè lateq; declarauit. Quare plerique ſacerdotes, publica utilitate commoti ad prædicandum Dei uerbum in Vngariam ultrò confluunt, & pro catholica fide peregrinari geſtiunt, alliciebantur quoq; ſanctitate principis. Cuius nomine multi è remotiſsimis in Pannoniam partibus euocabantur, in primis Aſtricus uir ſanctitate conſpicuus, cum diſcipulis aduenit. E quibus Bonifacius in inferiorem Pannoniam demiſſus ad prædicandum nomen Domini, clara morte affectus, inter diuos relatus, item ex ea Dalmatiæ parte, quam Polianam dicunt, eremitæ duo: quorum alter Andreas, Benedictus alter dictus eſt. Andreas uitæ ſanctitate miracula ædidit. Benedictus quum pro Chriſto ſanguinem effuderit, inter diuos martyres adnumeratus. Aſtricum & diſcipulos Rex honorificè excepit: & ad radicem Montis ferrei collocauit, ubi diui Benedicti cœnobium magnifico ſumptu exædificare permiſit. Quin & baſilicam illam ingenti donatiuo, multiſq; prædijs pagiſq; donauit, quo monachi commodiùs in regulari uita conſiſtere poſſent, horum conſuetudine, quando uiros optimos eſſe intelligebat, mirificè delectabatur: quorum auxilio ac opera Vngaros, partim ſponte, partim ui ac metu in lucem ueritatis aſſeruit, mandata ſacræ legis & orthodoxæ fidei axiomata omnes ſcire coegit, prophanis dira ſupplicia indixit, deinde ut dignas Deo gratias ageret, ac ouile ſacrum, paſtoribus impoſitis tueretur, ad fundandos epiſcopatus animum aduertit. Et quum natale ſolum naturæ lege unicè diligeret, Strigonienſem in primis eccleſiam erexit, eamq; metropolitanam ſedem eſſe iuſſit, mox Colecenſem baſilicam ſtatuit, eiuſq; pontificem Aſtricum deſignauit, quem moribus & doctrina præſtantem eſſe nouerat: eumq; poſt initum pōtificatum Anaſtaſiū appellauit. Hunc quarto poſt obitum patris anno, Romam ad ſummum Pontificem mittēdum eſſe cenſuit, mandata dat, ut à Chriſti uicario in Vngaros, qui eius fidem nuper iniuerint, Apoſtolicam benedictionem imploret, & inter oues Petri adnumeret. Poſt hæc, ut Strigonienſem baſilicam metropolitanā eſſe iubeat. Item cæteros epiſcopatus in Vngaria nuper erectos, ſacroſancta auctoritate confirmet. Demum quando poteſtas omnis à Deo eſt, & maxima cœpta ſine Diuina ope confirmari nequeunt, regalia inſignia cum pontificia benedictione pijs precibus aſſequatur. Aſtricus Romam properans, ut legationis officio diligentiſsimè fungeretur, die noctuq; iter facit. Quid facit Deus, qui piorum conſilijs & honoribus ſemper incumbit? Nimirum dexterrimis eos proſequitur auſpicijs. Eodem enim anno Miſca, Poloniæ dux, ad fidem cum populo conuerſus. Eadem à Benedicto pontifice maximo per legatos poſtulabat, quare coronam Pontifex ingenti ſumptu compararat, ut religionis ac fidei acceſſione lætatus Miſcam ducem & nouū Chriſti militem ob rem benè geſtam, regio diademate inſigniret pridie eius diei, quo Polonis deſtinata corona tribuenda erat, Aſtricus urbem ingreditur, ecce in ſomnis ſuperiore nocte Dei Internuncius Pontifici apparet: Salue (inquit) Pontifex, cras Pannonicæ gentis legatum ad te uenturum eſſe ſcito, qui ut tuo beneficio & auctoritate ſuum principem regio diademate dones, exorabit, deſtinatam Polonis coronam, quando ita merita po-

ſtulant

ſtulant, huic dato, proinde Diuina mandata ſeruato. Quum is in auras receſſiſſet, ſecunda hora diei Aſtricus in Senatum apoſtolicum admiſſus eſt. Vbi quum Regis mandata ex ordine retuliſſet, eiusq́ ſanctiſsima geſta ſubieciſſet, & quantum catholicæ fidei ultra citraq́ Danubium acceſſionis feciſſet, quam in Getas & Sarmatas uſque propagarat, enarraſſet, incredibili apoſtolicum ordinem gaudio compleuit. Re ad Senatum relata, pro uoluntate Regis, & Legati poſtulatione, nullo refragante decernitur, ut non modò Chriſtianiſsimus Rex regia corona donetur, in regno apoſtolica auctoritate confirmetur, & regis acta cuncta, cum inſtitutis epiſcopatibus approbentur, uerùm etiã quia uerus & fidus Dei miles eſt, & Apoſtolus, ad exaggerandam eius dignitatem, in perpetuum pontificiæ legationis inſigne, qua ſibi poſterisq́ regibus, ſemper fungi fas ſit, præferendæ crucis poteſtate honeſtetur. Quum legatus omnia non ſolùm è ſententia, ſed præter ſpem & opinionem impetraſſet, magno refertus gaudio, in Pannoniam ſe recepit. Strigonio appropinquanti Rex cum ſingulari ſacerdotum pontificumq́ pompa obuiam prodijt. Aſtricum pontificia munera deferentem, & coronam & crucem oſtentantem, honorificentiſsimè Deo gratias agens, excepit, Apoſtolica inſignia præreuerenter accepta. Quando ad unamquanq́ Romani pontificis mentionem, Stephanus ſpectante populo, inclinato capite ſeſe ingeniculabat, ut exemplo ſuo ad Romani Pontificis Apoſtoliciq́ ſenatus, obſequium & obſeruantiam omnes hortaretur. Poſt hæc, ne fundamenta pacis interciperentur, cuius ſe filium fore profitebatur, uarias leges & edicta tulit, in primis de ſicarijs, adulterijs & homicidijs, item de ui, latrocinijs & furtis capitalia ſupplicia promulgauit: in ſacrilegos prophanos, numinumq́ contemptores perquàm ſeuerè animaduertit: iniurias, audaciam, ac omne facinus, graui cenſura coercuit: ne quis indicta cauſa, uicinum læderet, diligentiſsimè cauit: uiduarum & pupillorum cauſis mirificè fauit: ut trium liberorum iura foueret, coniugatis præmia propoſuit: cœlibes à ſacerdotio alienos, infames habuit, ut ſeminarium Chriſtianæ reipublicæ exemplo ſuo foueret. qua cum affinitatem contraheret, aliquandiu ſecum cogitaſſe ferunt, ne quam ſui diſſimilem ſibi coniugaret. Henrici ſecundi in primis affinitas ſuccurrebat, Imperatoris quidẽ ſanctiſsimi, qui tertio Othoni planè ſucceſſerat, tum humano, tum diuino conſilio ad imperium euectus, è nobiliſsimo Bauarorum ducum ſanguine natus. Hic è beati Volfgangi Ratisbonenſis epiſcopi oraculo Imperatorem ſe fore Romanum, in ſomnis accepit. Inito paulo pòſt imperio Italiam ingreſſus à Stephano octauo Imperator appellatus, ubi piam expeditionem feliciter peregit. Nam Capuam à Saracenis occupatam, eiectis hoſtibus recuperauit. Bubogạnum Meli ſuffectum, & Conſtantinopolitani Imperatoris præfectum, cuius auxilio Saraceni Italiam repetierant, acerrimo bello inſequutus eſt, ac Troiam urbem in Apuliæ finibus ſitam, ubi caſtra Hannibalis fuiſſe ferunt, & à Bubogano deducta Græcorum colonia inſtaurata, ut eo faciliùs Calabros Apulosq́ in Græcorum fide contineret, obſeſſam quarto menſe expugnauit. Sancti Miniatis cœnobium in edito monte ante urbem Florentiam fundauit. Feſulas, à Florentinis occupari diruiq́ permiſit, quare multum urbs illa percrebruit: quinetiam Boemos, Polonos & Sclauos, armis in Chriſti fidem aſſeruit. Et quum ſæpe euchariſtia ante prælium muniret exercitum, Laurẽtium, Georgium & Adrianum cum armato angelo, diuos aciem ſuam præceſſiſſe ſuſpexit. Deinde momentanei huius imperij non contentus anguſtijs, ad immortalia regna animum erexit, quibus ut facilè potiri poſſet, omnes ingenij uires ad Diuinum cultum ſanè conuertit: baſilicas & pontificatus multos ſtatuit, epiſcopalia delubra. Sclauorum uicinitate diruta, propria impenſa inſtaurauit, ueluti in Hildenſi, Magdeburgenſi, Argentina, Miſnenſi, & Mechelburgenſi deniq́ ciuitate, quemadmodum intueri licet, uarias ædes & cœnobia fundauit, quæ prouentibus & ſacris ornamentis magnificè donauit. Caſtitate erat incomparabili, conſimilem nactus uxorem, quæ Chunegundis eſt dicta, Diuinum hi potius, quàm humanum coniugium ſanè contraxerant, non prurienti libidine, ſed intemerata uoluntate conflatum; in quo una fides ex com

poſito

poſito inuiolatæ caſtitatis,unus animus iuſticiæ & ueritatis,una repulſa intemperantiæ et iniquitatis,par cœleſtis charitatis affectus. Inito dudum connubio,ultrò perpetuam Deo caſtitatem uouent,& ſub Auguſtali dignitate uirginitatem cælaturos eſſe ſperant,de dijs & hominibus certatim benemereri contendunt, unde miracula non temerè multa promanarunt. Sed ut Scriptores pleriq; referunt, Henricus pridie eius diei,quàm è uita decederet,accitis uxoris parentibus,imperijq; primoribus immaculatam,quam acceperat,Chunegũdim ſe reddere faſſus eſt. Stephanus igitur, Henrici Secundi ſanctitatem,geſtorum gloriam,& religionem conſpicatus,cuius ope & hortatu Vngaros in ueram fidem aſſeruerat,cum pari probitate coniungi cupiebat,accedebat & Imperatoris dignitas & potentia,quam ad rem ſuam nimium facere intelligebat. Contrà uerò Henricus,Stephani præſtãtiam, & ingenitam ſanctitatem non ignorans,nihil ducebat antiquius, quàm aliqua cum eo affinitate uinciri, qua infeſtiſsima utraque natio,quæ tot annos cruentiſsima bella geſſerat,reconciliaretur,& diui Regis ſanctitas propagaretur,cuius ſapientia ac ſtudio factum erat,ut Vngari, qui finitimos diu Scythica feritate uexarant,in Chriſti fidem aſſerti,& uicinis & Chriſtianæ reipublicæ ſalutares fore uiderentur. Proinde poſtulatam à Pannonico rege ſororem,cui Gysle nomen erat,ultro Henricus coniugauit,ut pari cum uiro ſanctitate certaret,pacemq; perpetuam inter Alamannos & Vngaros paciſceretur. Hæc affinitas ab omnibus Annalium Scriptoribus affirmatur,præter cæterorũ opinionem, Vngarici aliter ſentiunt Annales, quippe qui diuum Stephanum in uxorem, Gyſlam Guilielmi ducis filiam, aſſerunt accepiſſe. Guilielmum ſancti Sigiſmundi Burgundiorum Regis fuiſſe fratrem,& poſt Sigiſmundi martyrium,ne interitum dixerim, ad Henricum Imperatorem confugiſſe, eius iuſſu Venetijs fuiſſe collocatum, Gertrudem Imperatoris ſororem,in uxorem habuiſſe,& ex ea Gyslam filiam accepiſſe, Vngariæ regi deſponſatam. Gertrude intempeſtiua morte ſubrepta,ſancti Stephani ſororem ſibi copulaſſe, ex eaq; genuiſſe Petrum, qui ad regni faſtigium euectus eſt. Ex Vxore hac plures filios diuum regem tuliſſe ferunt,& in primis Emericum,ut de cæteris ſileam,quorum nomina non traduntur,tot diuinis dotibus imbutum,ut è diuinis quoq; parentibus promanaſſe uideatur. Præter pudicam temperantiſsimamq; uitam, tantum in deos & homines pietatis oſtendit, ut Diuino potius, quàm humano conſenſu, ſe Stephano Gysla coniugaſſe reputetur. Certatim utrinq; ſanctiſsima facta manabant,Diuina charitate neuter æquo animo ſuperari patiebatur,& in Chriſto coniuncti,coniugalem amorẽ redintegrabant. Quanquam in omnes pientiſsima,præcipua tamen beneficentia in miſerabiles ac calamitoſos,in ſacerdotes,ac tẽpla utebatur. Baſilicas omnes profuſa liberalitate proſequebatur,ne quid Diuinarum rerum ornamentis deeſſe uideretur,ſimulachra deorum ex puſtulato argento obryzoq; multa dicauit. Item gemmatas phialas,ſacras ueſtes ex auro contextas,inſano ſumptu factas,per collegia ſacerdotum ſæpe diſtribuit. Veſprinienſem baſilicam propria impenſa exædificauit,abundeq; donauit rebus omnibus,quæ cultui Diuino,uſui eſſe ſolent, uberrimos quoq; prouẽtus adiecit, unde antiſtites,cæteraq; ſacerdotũ collegia pro dignitate uiuerent. Simili quoq; diligentia uir eius,ne mulieri cederet,metropolitanæ baſilicæ,cæteriſq; epiſcopis tam abundè proſpexit,ut nil ſibi ſuperfuiſſe uideretur,uti Deo,cultui Diuino non modò ſe,uerùm etiam ſua omnia addixiſſe uideretur. Quin & hæc agris,uillis, oppidis, portorijſq; donarat, quotannis eorum acceſſionem fieri iubebat,ne quid Dei cultoribus deeſſe pateretur. Quotannis quoq; cœnobia,baſilicas,ædeſq; ſacras perluſtrabat,ut ædificijs hominibuſq; proſpiceret,inter luſtrandum,non modò ſacerdotum,uerùm etiam pontificum mores exacta inueſtigatione recognoſcebat,increpabat negligentiæ reos,ſtudioſiſsimũ quenque diligebat,obſeruabatq;. Per quæſtores autem ſingulis ferè menſibus,urbanos paganoſq; antiſtites,cuncta ſacerdotum collegia recenſere,recognoſcere uitas, & cuiuſque uerba factaq; diligentiùs penſitare ſtudebat,ne quid publicè priuatimq; piaculi committeretur,aut in Chriſti fidem intenderetur. Illud ſibi præcipuæ curæ

fuiſſe

fuiſſe tradunt, ut uiros moribus & doctrina probatiſsimos, in rebus ſacris præficeret, quum in Diui Martini cœnobio Sebaſtianus, ſingulari uita, & ſapientia non mediocri præditus eſſet, miro amore à rege complectebatur, eiusq; fauore & auctoritate eo uſque euectus, ut Strigonienſis Metropolita crearetur, Supremam in Vngaria dignitatem aſſequutus, neſcio quo, mox fato cæcus effectus eſt. Cui quum cæcitatis caſus ſacri muneris exercitationem inhibuiſſet, eius officium, permiſſu apoſtolico, accitus Aſtricus Colocienſis epiſcopus æquè reſarxit, ac ſi eius loco ſuffectus eſſe uideretur. Tertio cæcitatis anno, inſtauratis luminibus, in priſtinam is dignitatem à Romano pontifice reſtitutus. Paribus igitur ſtudijs rex & regina in præſtantiſsimo quoq; uirtutum genere certabant. Emericus autem in tam ardenti charitate Chriſti natus, quid aliud, quàm ſuauiſsimũ Deo holocauſtum eſſe poterat? Ab ineunte pueritia, quò ſanctitatis euaſurus eſſet, facilè declarauit, quippe qui quum eſſet ſomnij parciſsimus, à ſecunda ferè uigilia noctis, ad lucem uſque, Dauidicos rhythmos lectitabat, et per ſingulos repetito mentis examine, à Deo ueniam implorabat. Id ſæpe rimatus pater, ingentem de filio ſpem concepit. Quin & illud minus omittendum, quum pater Diui Martini cœnobium, quod in monte Pannoniæ inſano ſumptu fundarat, monachisq; complerat, reuiſere decerneret, filium ſecum ducere ſtatuit, haudquaquã ignarus, quanta Dei gratia puer ille polleret. Inito itinere quum templo appropinquaſſet, monachi longo agmine obuiam prodiere, ut qua decet, Regem dignitate acciperent. Contrà uerò Rex, ut Emerico æquè ac cœleſti angelo prodeuntes patres honeſtaret, filium præmiſit. Qui præreuerenter ab his exceptus & conſalutatus, tanquam diuinitus eſſet admonitus, Monachis ne paria quidem oſcula diſtribuit, ſed pro cuiuſque meritis impartitus eſt, quoniam huic duo, tria illi, nonnullis quatuor, quinqué ue, & pleriſque ſeptem libaſſe dicitur. Pater à tergo, tanquam è ſpecula, cuncta conſiderabat, & quamuis Filium nil temerè feciſſe confideret, admiratione tamen carere non poterat. Quare ſacris ritè peractis Emericum percunctatur, cur inæqualia patribus oſcula diſtribuiſſet. Pro continente (inquit) tempore oſcula dedimus, quibus autem ſeptena data, hos perpetuæ caſtitatis cultores eſſe ſcito, et ex numero ſeptenario, abſolutiſsimam præpotentiſsimamq; uirtutum uirginitatem eſſe intelligito, quippe quæ ad penetralia cordium uſque penetret, quæ Deo duntaxat patêre ſolent, reconditas quoq; hominum mentes intuetur. Rex inde profectus paucis pòſt diebus, quum quieſcere non poſſet, donec rem exploratam haberet, ut euidentiùs hinc auſpicatam filij ſanctitatem cognoſceret, cœnobium duobus tantùm accitis comitibus, repetit, non ſolùm diurnis, uerùm etiam nocturnis ſacris intereſt, ut qui'nam forent, qui ſeptena oſcula ſuſceperint, exploraret. Poſt matutina ſacra, inter monachos inſinuatus animaduertit, omnes, præter eos, qui cumulatiſsima oſcula nacti fuerant, cubicula repetijſſe: illos contrà, in ſacello remanſiſſe, & in ſecretiorem quenque angulum deceſſiſſe, ut ſacros ibi rhythmos Deo ſuccentarent, ac reliquum ſpacium noctis in Dei laudem abſumerent, hos ueluti à ſpecula ſingillatim adoritur: conſalutatisq; benedixit: ad Maurum demum peruenit, ſepties oſculatum, à quo an'ne caſtitatis intemeratæ compos eſſet, neq; blandicijs, neq; minis, neq; quauis alia artificioſa percunctatione extorquere potuit. In ſequenti die conuentum edixit, ubi hunc ex induſtria uarijs criminibus poſtulatum periclitaretur. At ille nihil obiectis calumnijs reſpondit, haud inſcius omnes mortalium animos patêre Deo: quare facto periculo, Rex enarrata ſui aduentus cauſa, Mauri uirtutem publicè approbauit: paucisq; pòſt menſibus eum Quinqueccleſienſi epiſcopatui præfecit. At illud de Emerico, ne ſine piaculo quidem ſubticeri poteſt. Quum Veſprinij eſſet antiquam religioſamq; diui Georgij ædem uno tantùm ex amanuenſibus accito, nocte adijt, ibiq; inter ſupplicandum ante aram conſtitutus, Deum pia obſecratione percunctabatur. Quid numini potiſsimum præſtare poſſet, quod illi foret acceptiſsimum, ædes extemplo ingenti ſplendore completur. Et hinc uox diuinitus audita, nil Emerice Deo uirginitate antiquius gratiusq; futurum putes. Proinde ut gratiſsimam mihi uictimam facias, mentis &

corporis à te uirginitatem poſtulo, hanc offer, & in propoſito perſta. At ille, Domine Deus meus, qui omnia conſpicis, & humanam firmas imbecillitatem, item principibus ac regibus terræ dominaris, tuam in me uoluntatem perfice, pernicioſas in me concupiſcentias rore miſericordiæ tuæ penitus extingue. Confirma fragilitatem ſeruuli tui, ut in tuo ſeruitio uſquequaꝗ perſiſtat, à lubricis eum uoluptatibus, & ab omni labe, pro tua clementia redime, ne unquã è tua gratia elabatur. Amanuenſem mox admonuit ne uiuente ipſo, unquam de re hac quicquam proderet. Poſt hæc pater, ut publicæ ſaluti de ſucceſſore conſuleret, Emericũ parandis liberis haud intempeſtiuũ, digno coniugio obligandum eſſe cenſuit, ratus neminem regno commodiorem futurum, ſi uiueret: ſin minus, ſanctiſsimam hinc prolem ſperari poſſe, & regendis Vngaris accommodatiſsimam. Quare excellentiſsimam forma & uirtute uirginem, ac regali genere natam, huic deſponſat pater, operamꝗ liberis quandoꝗ dandam edocet, ne legitimus, idemꝗ optimus Pannoniæ regno ſucceſſor deſit. Quamuis hoc haud facile efficere potuit, quando non ſine multis eò precibus filium redegerat, ipſum tamen obtemperatiſsimum, & decenti coniugio iam obſtrictum, nunquam cum uxore rem patraſſe, ſed maiorem (ſi dici poteſt) quàm antea caſtitatem ſeruaſſe comperit. Quinetiam uxorẽ, quam uirginem Emericus acceperat, ſub cõiugalis prætextu conſuetudinis caſtiſsimam ſanctiſsimamꝗ præſtiterat, ratus multo forè præſtantius, uirtutum, quàm liberorũ fœcunditate pollere. Cum uxore iuuentutẽ non exegit, quandoquidem uirtutum cumulum adeptus, ex hac continuò uita ereptus eſt, & cœleſti potius, quàm hac miſera mortaliũ conditione dignus eſt habitus. Non gnati fatum, ſed malam regni fortunam flet pater, quando illum ex hoc feliciſsimum, contrà uerò id miſerrimum conſpicatur. Spe tanta orbatum, una tantùm fiducia & conſolatio paternæ acceſſerat orbitati, quòd nati, quem inter Diuos relatum eſſe non ignorabat, patrocinium apud Superos maximum, & ſibi & ſuis hinc ſe nactum eſſe intelligebat. Poſt Diui Emerici mortem, eius uxor integram utriuſꝗ uirginitatem, dum perpetuam uiri caſtitatem teſtari cupit, cogitur profiteri. Amanuenſis, quod in Georgij æde uiderat, poſt eius obitum publicè prædicauit, & intemeratam teſtatus eſt caſtitatem. Quin & Euſebius Metropolita Cæſarienſis, publicarũ die ſupplicationum, hunc in cœlum elatum ſe uidiſſe aſſeuerauit. Auxit huiuſce rei fidem ingens memorabileꝗ miraculum, quod Ladislai Regis temporibus accidit. Conradus enim Theutonum genere natus, omnium facinorum grauitate completus, quum Diuina quadã gratia, ſub tanta ſcelerũ mole reſipiſceret, urbem Romam adijt, ut detecta mentis labe, pontificia auctoritate expiaretur, imperataꝗ ſupplicia penderet. Quum ante Hildebrandum Diui Petri uicarium ſe conſtituiſſet, patefactis non ſine ſumma cordis pœnitentia facinoribus, hac pœna mulctatur, qua loricam loco interioris tunicæ ferre, quiniſꝗ catenis ferreis obſtringi, à luſtratore Pontifice iubetur. Item pugillares dati, in quibus longa facinorum omnium confeſſio continebatur, ijdemꝗ pontificio anulo obſignati. Poſtremò iniunctum, ut religioſiſsima quæꝗ orbis ſacella, Diuorumꝗ monumenta eouſque perluſtraret, quouſque illuc perueniret, ubi uinculis ultrò fractis exolueretur, & pugillares reſerarentur, qui ſcelera longo orationis ordine complexi, minima quaque litera ſponte caruiſſent. Ingenti is pœnitentia correptus, monumenta quæque ſanctiſſima luſtrat, neque Hieroſolymam prætermittit, Saluatoriſꝗ ſepulchrum. Sancti demum Stephani Regis fama ductus, in Pannoniam ſe recepit, uenit ad regalem Albam, ubi corpus eius in magnifico ſacello reconditum, et ea quidem mente, ne unquam inde recederet, quouſque ſolutis per ſe uinculis, & deletis ultrò pugillaribus, ſe noſceret expiatum, quin & iuramento propoſitum confirmarat. Baſilicã mox Albenſem ingreſſus, ante Diui Regis aram ſe conſtituit, ingenti rerum à ſe peſsimè geſtarum pœnitentia conficit, uehementiſsimis Numen precibus ſollicitat, ut eius patrocinio ſcelerum omnium ueniam conſequatur. Quum à prima hora diei ad nonam uſque, obſecrationibus incubuiſſet, corpore animoꝗ defatigatus, ante aram ſubinde graui ſomno correptus eſt. Ecce inter dormiendũ huic Diuus Rex ap-

paret

paret, Surge mox (inquit) amice, ne meis quidem meritis ope'ue apud tribunal Diuæ maieſtatis tibi confidendum eſſe ſcito, quando pro tanta facinorum mole, patrocinium meum ad impetrandam delictorum impunitatem, ne tibi quidem ſatis eſſe poteſt. Proinde Emerici mei monumentum, quod iuxtà eſt, adito, qui quum præ uirginitate ſua præcipuam apud Deum gratiam promeruerit, ſi aduocatus adhibeatur, omnium (mihi crede) ſcelerum impunitate donaberis. Ipſe enim ex eorum numero unus eſt, qui ueſtimenta immaculata ſortitus, agnum ſequitur, quocunq; ierit, & ante thronum Dei nouum rhythmum ſuccentat aſſiduè, quare eò propera, & opem eius implora. Mox ille ſomno experrectus, ad beati Emerici ſacellum confugit, exorat Diui numen, adoleſcentis deinde opinione celeriùs uincula, quibus erat obſtrictus, undique diſrupta concrepuere. Pugillares facinore confeſſionis nudi, reſciſſo ſigillo ſponte patuere, in quibus nullum peccatum, ne minima quidem litera inſpici poterat. Ad catenarum crepitum quum æditui, ac alij complures conueniſſent, rogatus uir ille rem ex ordine uniuerſam aperuit. Qui tunc aderant, hac rerum inſolentia in Dei Diuiq; Emerici religionē conuerſi, uehementiſſima omnis huiuſce numinis deuotione ſuccenſi ſunt, eiuſq; ſacello tantum religionis acceſſit, ut è remotiſſimis regionibus huc homines planè confluerent, qui pro grauiſſimis rebus uota nuncuparent. Quum hæc regnante Ladislao accidiſſent, qui Dei quoq; cultor erat eximius, tantæ rei admiratione percitus Rex ille optimus, Pontificum Procerumq; omniū frequentiſſimum concilium habendum eſſe duxit, ut eorum auctoritate grauiſſima ſanctio fieret, qua inter diuos Emericus referretur. Quin et omnibus triduana paſſim ieiunia edixit, mox nonis Nouembribus, circumlato ſingulari ſacerdotum pompa Emerici corpore, urbem luſtrauit, dicauit mauſoleum, ibiq; reconditum eſt, diuiniq; honores exhibiti, uota quoq; frequentiſſima ibi quotidie ſuſcipiuntur, æduntur q; miracula. Mater eius obitum aliquanto intemperantius tolerabat, & grauiter angebatur, quòd optimum regni ſucceſſorem amiſerat. Sed tamen illud fuit admirabile, trigeſimo poſt eius mortem die, quum Albæ ab Vngaris frequentiſſimæ ac ſolennes celebrarentur exequiæ, non mœroris, ſed publicæ lætitiæ dies ille uiſus eſt haud aliter, atque ſi maximum apud Diuos patrocinium ſibi ac regno omnes ſortiti uiderentur. Poſt filij mortem Stephanus eo magis quàm antea pro regni ſucceſſore ſollicitari cœpit, quo potiore ſpe fruſtratus eſſe ſibi uidebatur. Quod ſecum quotidie agitans, ad Diuinam opem, ut ex inſtituto ſuo facere conſueuerat, repente confugit. Aſſiduis diuam uirginem precibus exorauit, ut ſe ſuumq; regnum perpetuo magna mater patrocinio tueretur, cuius tutelæ ac poteſtati ſe Vngaroſq; omnes addixerat, omniaq; ſuorum ſtudia fortunaſq; dicauerat. Quinetiam illud ſolenne promulgauit edictum, ut omnes diem beatæ Virginis, quo inter diuos relata fuit, inter celebratiſſimos haberent, domi næq; diem appellarent, ac cætera eius feſta ieiunijs & ſingulari ſolennitate tranſigerent. Hanc demum peculiarem ſibi deam pientiſſimamq; patronam in cœlo terriſq; ducerent. Quinetiam ut eius numen ſemper Vngaris æquiſſimum redderet, celeberrimam in Alba regali baſilicam dicauit, ubi regum corpora reconduntur, ibiq; ex inſtituto creati reges, diadema ſuſcipiunt. Opus eſt mirabili ſumptu, incruſtationibus marmoreis renitens, ubi pauimenta teſſellata cernere eſt, magnificas columnas, aras, iconibus ac tabulis nōnullas mirum in modum exornatas, ex puriſſimo auro argento'ue conflatas, item ſacella regia, ac monumenta pleraq; in mauſoleorum ſpeciem, præterea ſigna ſunt quædam & tabellæ lapidibus & gemmis exſculptæ, quin & ſupra menſam Chriſti acuminata teſtudo inſano lapillorum & auri ſumptu elaborata, ne uaria quidem uaſorum genera deſunt, multa cryſtallina, pleraque myrrhina, onychina multa, ex porphyrite & alabaſtro complura gemmata, nonnulla in quibus nil auro & argento uilius intueri licet: de ueſtibus, ſupellectiliq; ſacra nil dicēdum, quando cunctarum rerum mira copia, quæ Diuino cultui ſunt uſui. Quum peculiarem hanc regum ædem eſſe iuberet, tanta eam immunitate priuilegioq; donauit, ut huius antiſtes nemini epiſcopo, præterquàm Pontifici Romano ſubijceretur. Quin & regi

bus ius eſſet expiationis, & cuiuſuis conſecrationis tempore pro arbitratu ſuo epiſcopum optare, ac illuc ad exhibenda ſacramenta mittere. Omni baſilicam, qua potuit, liberalitate poteſtateq; donauit, præſente abſente'ue Rege, nulli pontifici rem ſacram ibi facere, ius & fas eſſe, niſi cui Rex præſul'ue baſilicæ demandarit, quem præpoſitum appellant. Quinetiam populus nulli decimas pontifici, præterquàm huic ſuoq; collegio pendere iubetur. Item nemo Rex Vngariæ regina'ue inſtitui, regijsq; inſignibus donari poterat, ſine præſulis huiuſce præſentia. Hanc noſtra tempeſtate baſilicam, aliquo uetuſtatis ſitu obductam, diuus Matthias Coruinus non inſtaurare, ſed multo magnificentiore ſumptu amplificare cœpit, & fundauit magnæ aræ teſtudine, quam ſi per uitam abſoluere poterit, opus nõ modò auctore digniſſimũ, ſed cæterorum præſtantiſſimum fore reputatur. Item ne à Diuina beneficentia, quam ſibi indulgentiſſimam nactus erat, ingratitudine aliqua deſtitueretur, Hieroſolymis ſpectabile monachorum cœnobium fundauit, qui ad ſanctiſsimum Saluatoris noſtri monumentum, ſacra quotidie pro publica ſalute operarentur. Idq; prædijs abundè donauit. Romæ quoq; Stephano protomartyri ædem dicauit, cum duodecim collegio ſacerdotum, item adiecit hoſpitium, ubi Vngari, qui Petri Pauliq; baſilicam uiſerent, commodè & gratuito excipi poſſent, utrique uillas, uberrimosq; prouentus addixit, nequa rerum inopia laboraret. Conſtantinopoli quoq; templum haudquaquã ignobile ſtatuit, pari quoq; liberalitate donatum, multa pietatis & clementiæ ſuæ monumenta reliquit. Vnde qualis in omnes, & potiſsimũ in pauperes & calamitoſos fuerit, facilè conijci poteſt. Quotidianas egenis, ac mendicãtibus impẽſas exhibuit. Multas noctes trãſigebat inſomnes, ut clandeſtinas miſerabilibus eleemoſynas erogaret, Chriſtiq; fideles ſua beneficẽtia, miſeria liberaret. Verum illud referunt admiratione digniſſimũ, quadam enim nocte, cœleſti percitus inſtinctu, clàm ſine comite è regia prodijt, diſtentos nummorum loculos ferens, quos miſerrimo Chriſti popello diſtribueret. Quò quum ueniſſet, ſtipemq; uiritim daret, inter petulantes rogatores mox orta ſeditio, regi per contumeliam ab auidioribus pleriſque barba diſtracta, & ne parua quidem ex parte conuulſa, ac is nequaquam ex hoc ſuccenſus, immo ſolido quodam gaudio agitatus in genitricis ædem properauit. Diuæ gratias egit, regina (inquit) cœli, ac diuum magna parens, unica Vngaricæ patrona gentis, immortales tibi gratias ago, quod me quem regem eſſe uoluiſti, milites tui hoc modo tractarũt, colueruntq;, ſi has ab hoſtibus iniurias accepiſſem, tuo auxilio ulciſcerer. Proinde hinc futuræ felicitatis auſpicia capto, neq; irrita filij tui uerba, ſcio fore, quum ſuis apoſtolis ne minimum quidem è capite capillum periturum eſſe recepit. Haudquaquam caſus iſte, pietatis officium interpellauit, immo exuberãtiore poſt hac beneficentia uſus eſt, cui quũ ipſe ſatis eſſe non poſſet, familiares, monachos, ſacerdotes, & occultos quoſdam diſpenſatores adiecit. Cuius quidem rei Guntherus eremita Boemicus, grauiſſimus teſtis eſt, qui principis liberalitate pellectus, in Vngariam ſæpe adijt, eiusq; monitu cœnobium in regione, quam Beel nunc appellant, à Rege ædificatum, ampleq; donatum, ubi Gerardum monachum, uirum quidem religioſiſſimum, contemplatiuam uitam egiſſe fama eſt, quem poſt Regis obitum ad pontificatum euectum fuiſſe ferunt, ſed fluctuante in Pannonia Chriſtiana fide, lapidibus obrutum, et inter diuos relatum affirmant. nunc ad diuum regem reuocetur oratio, tantùm ſua in Deum pietate præpolluit, ut ſub tutela auſpicijs Diuinis regnum geri experientia declararetur, quadam nocte in ſomnijs è cœlo admonitus, continuò experrectus cubiculo exilijt. Veredarium præfectum legionis eueſtigio accitum, in Tranſſyluaniam ulteriorem Daciæ partem properare iubet, ut populos uicatim degentes admoneat, imperetq; facultates omnes in oppida munitiſſimaq; loca conferant. Quum Beſſi, qui Iſtri ora accolunt, ab omni religione alieni, & Vngaricæ gentis hoſtes acerrimi, regni limitibus immineant. Vix ueredarius mandata peregit, ac illi in tutum bona cõgeſſerant, ecce Barbari immites aduentãt, agros paſſim diſcurſant, igni ferroq; cuncta uaſtant, quos inueniunt, licèt perquàm paucos, ſine aliqua ſexus & ætatis ratione trucidant.

Deſides tantùm aliquos inuenere, hiq; ſocordiæ ſuæ luêre pœnas, & ni ſe hoc monitu ſuis rebus ipſe proſpexiſſet, iam de Tranſſyluania fuiſſet actum. Item alia ſucceſſere bella, quæ Diuina benignitate proſperè geſſit. Ab anno ſalutis ſecundo ſupra mil 1002
leſimum, inter Stephanum & Gyulam Auunculum inteſtina bella exoriuntur. Is enim nepotem Chriſtiana fide initiatum, & à Scythica religione deſciſcẽtem iniquiſſimo animo ferebat, quare non ſolùm uerbis ſæpe Regem acerrimè corripuerat, uerum etiam armis laceſſere nitebatur, ut ad patrias hunc cæremonias reuocaret. Vbi uerbis ſe nihil perficere poſſe intellexit, à Tranſſyluaniæ montibus, cui præerat, Vngariam quotidianis incurſionibus & rapinis infeſtat. Contrà Rex pientiſsimus, ne cum ſuo ſanguine manum conſerere cogeretur, per legatos & feciales admonuit, obſecrauitq; ſæpiſſimè, ne in Scythica feritate perſiſteret, uerum Deum, & Seruatorem ſuum agnoſceret, omnis tamen opera eludebatur. Proinde hunc Vngaris quotidie inſultantem, & uaria detrimenta inferentem, armis coercere cogitur. Comparato ne mediocri quidem exercitu, in Tranſſyluaniam contenditur, paucis menſibus uniuerſa capitur. Gyula cum uxore duobusq; liberis poſtremò captus, in Pannoniamq; ductus. Precioſiſſima regio, & auri, uini, frumenti, pecorum, omniumq; rerum feraciſſima, ex eo tempore, Vngariæ regno eſt adiecta. Populi omnes, qui eum Daciæ tractum incolebant, partim ui, partim ſponte in Chriſtianam fidem aſſerti ſunt. In auunculi regia ingens auri et argẽti copia depræhenſa, facinoroſiſſimè comparata. Ex qua baſilicam Albæ præſtantiſſimam Rex erexit, quæ quum ſæpe incendio fuerit obnoxia, hinc publica nata eſt opinio, & explorata fides, templum idcirco diro ſæpe incendio laboraſſe, quia ex pecunia ſceleſtiſsimè parta fuerit ædificatum. Gyula cum liberis & uxore inuiti orthodoxam fidem ſubiere, baptiſmate expiati, à Rege uinculis liberati ſunt, & pro dignitate tractati. Paulò pòſt ingens è Bulgaris, Sclauorum gene re natis, bellum exoritur. Quippe qui inferiore Myſia quondam potiti, quæ ultra citraq; Iſtrum, ad Euxinum uſq; Pontum effunditur, nunc ijdem, Cea duce, finitimos adoriuntur, prædas abigunt ingentes, & latrocinijs ac incurſionibus latè uagantes, pro uiribus cunctos infeſtant, nunc Tranſſyluaniam, nunc Vngariam diripere contendunt. Ad coercendam horum audaciam, magnum ubique delectum Rex habere cogitur, nam non ſolum hoſtes numero roboreq; potentes, uerùm etiam locorum difficultate munitioneq; inacceſſibiles aditurus erat. Comparatis igitur magnis copijs, inferiorem Myſiam ingreditur, durum hoſtem inuenit, ſæpius manu æquo Marte conſertum. Bulgari tandem nouiſsimo prælio terga uertunt, lateq; funduntur, fuganturq;. Ceas eorum princeps in pugna cæſus, caſtraq; direpta, è quibus tanta præda acta eſt, ut nemo ſpolijs hoſtium inoneratus abierit, tantaq; auri, argenti, ac lapillorum inuenta copia, ut quicquid multis illis bellis congeſſerint, uno prælio amiſerint. Et quum pugna in ulteriori Dacia, quam Tranſſyluanam dicunt, geſta fuerit, ditiſſimæ regioni Præfecit proauum, quem Zoltan nominabât. Hoſtilis præda non in uſum humanum, ſed Diuinum conuerſa, aurum & argentum cum gemmis in cruces, calices, phialas, & ueſtimenta pontificia erogatum, unde tot templorũ ornamenta confecta ſunt, ut ne minima quidem Pannoniæ ædicula, expers tam piæ fuerit prodigalitatis. Et baſilicæ præſertim Albenſi donatiua duo dicauit, quæ rationalia nunc appellant, horum utriuſq; oram cernere erat, è ſeptuaginta obryzi pondo ſanè conſtantem, ubi lapilli latè diſcintillabant. Quæ quum Benedictus Pontifex maximus ſpectaſſet, eo donanda priuilegio cenſuit, uti quicunque in ſacris faciundis his uteretur, coronandi Regis Vngariæ integram ſibi poteſtatem ineſſe ſentiret. Multa huic ornamenta à Gyſla ſunt adiecta, ut nemo hæc ſine maxima admiratione ſpectare queat. Præterea quum ante beati Emerici mortem, Bulgaricum bellum geſtum eſſe tradatur, ad Budam ueterem, Germanicam quondam legionem, & Antonini ac Seueri temporibus ad coercendos Barbarorũ impetus ibi collocatam, quam ante Budæ appellationem, Sycambriã nominabant, Rex & Regina cum filio uenerunt, ubi quum nullum ueri Dei templum conſpicarentur, in quo pia ſacra operarentur,

exædificandum ampleq́ donandum continuò cœnobium cum æde cenſuere, quam Diuo Petro Pauloq́ dicarunt. Artifices omnes è Græcia acciti, ut opus memorabile facerent, ſtatuarij, ac plaſtici undique magna mercede conducti. Vt magis ferueret opus, Stephanus & Gysla Budæ conſtiterant, uerum quum hic operi, ſignis, tabulis ac ornamentis ille incumberet, neuter uoti compos eſſe potuit. Nam quum ante mortem ipſorũ perfici nequiuerit tanta moles, à Ladislao tandem Rege ſanctiſſimo Pronepote ſuo cõſummatur. Perpetuum diuo Stephano inſtitutum hoc fuiſſe ferunt, ter quotannis baſilicas & cœnobia, quæ fundarat, reuiſere ſolitum, ad aras primùm omneis, pias preces & ſacra feciſſe, ut magnis numinibus ſupplicia debita exoluere uideretur. Deinde ſingulatim templa luſtraſſe, ne qua quicquam negligentia collaberetur, ſi quid uitij, imminentisq́ ruinæ tectis & parietibus intuebatur, extemplo inſtauraſſe. Peculiares ſemper loculos à latere circumtuliſſe, ex hisq́ propria manu mendicantibus & egenis erogaſſe pecuniam. Emericum quoq́ regali habitu indutũ, quum templa cum Patre luſtraret, ante aras ſe continuò exuiſſe, ut altaria excoleret. Pari quoq́ ſtudio Gysla utebatur. cui nihil erat antiquius, quàm cum uiri probitate certare, ſacras ueſtes & ornamenta ſacerdotum diligentiſſimè recognoſcere, ut abſumpta reficeret, aut lacera reſarciret. Viuente Henrico principe ſanctiſſimo, paribus utrinque ſtudijs, pax longè lateq́ ſeruabatur, omniaq́ apud Vngaros è ſententia gerebantur. Pòſt ubi Imperator ille optimus inter Diuos relatus eſt, Conradus natione Sueuus, item Conradi Varmacienſium ducis filius, qui Othonis tempore in Vngarico bello occubuerat, ex Gallica matre natus, matrona quidem nobiliſſima, & Henrici tempore præfectus equitum, Cæſar deſignatus, in imperio, non in probitate ſucceſſit, quippe qui inſtitutam pacem utrique genti apprimè ſalutarem intercepit. Hic quum aduentum in Italiã tribus fermè annis diſtuliſſet, Italiæ principes ac populi, inita coniuratione, ſe in libertatem aſſeruerunt, aduentumq́ Conradi armis inhibere adoriuntur, quare non ſine ualidiſſimo exercitu Italiam adire coactus eſt. Ex quo quidem tempore illam Gregorij quinti, Othonis'ue primi ſanctionem in Imperatores olim promulgatam primùm obſeruatam legimus, qua, quicunq́ Cæſar in Germania declaratus, Italiam aditurus erat, ut à Romano Pontifice Auguſtali corona donaretur, duas prius in itinere, unam Moguntię ex palea, alteram Mediolani ex ferro confectam à metropolita conſequi iubebatur. Quum Mediolanenſes ſibi infeſtos inueniſſet, qui Heliprando tunc duce regebantur, urbem obſedit, ſuburbia incendit, obſidionem tandem Colonienſis metropolitæ cõſilio, haud aliter ac diuinitus admonitus, ſoluere coactus eſt, quoniam inter ſacrificandum, diuum ſibi Ambroſium apparuiſſe aſſeuerabat, extremum Germanis excidium interminãtem, ſi urbem ſuo numini dicatam dicto celeriùs non relinquerent. Romam profectus cum uniuerſo exercitu, à Ioanne Decimonono Pontifice maximo, auream eſt coronam, & Auguſtalia inſignia ritè conſequutus. Italiæ principes, qui Sclauorum & Vngarorum potiſſima auxilia implorarant, dum præ illorum cunctatione, & Imperatoris uiribus ſibi diffidunt, mutato conſilio, omnes ultrò gratiſſima illi obſequia deferunt, pacata is Italia, in Germaniam redijt, qui rebellantibus Italis, auxilia magna promiſerant: re detecta, cognouit omnes, Vngaros & Sclauos potiores audiuit, ne difficulter quidem hæc credere cogebatur. Nam quum populos utroſque in Chriſtianam fidem nuper aſſertos noſſet, facile ad defenſandum Chriſtianæ reipublicæ caput, poſtulatis impenſius auxilijs coniuraſſe putabat. Diuumq́ Stephanum, quem Chriſtianiſſimum intelligebat, Apoſtolicæ ſedis gratia, quæ tantis cum honoribus & immunitatibus excoluerat, omnia moliturum arbitrabatur. Hinc belli cauſas promanaſſe ferunt, pleriq́ defuncto Henrico, concordiæ ac pacis auctore, ingenita Germanorum Vngarorumq́ odia diutius contineri nequiuiſſe prodiderũt: quare prius in Sclauos, deinde in Pannonios Conradus caſtra mouit. Tota nanq́ Boemia, Polonia, & uniuerſa ferè Sarmatia, ſub Sclauorum nomine continetur: nam eadem his omnibus eſt lingua. Boemorum igitur & Polonorum motus, uno alteró ue prælio repreſſit, & ad obſequia grata

grata redegit. ſed cum Bolezlao Polonorum duce, ut auctor eſt Otho, Quum regni ſibi nomen uſurpare contenderet, quod ſub Henrico occeperat, magna prius bella geſſit, eumq́; ſubegit. Item & Meſconem filium, eadem paterno more molientem, qui eiecto Othone fratre, ſe Regem appellarat, Polonia eiecit, Othonemq́; reſtituit. Deinde in Vngaros haud facile bello domitabiles itum. Stephanus ubi Conradum cum uniuerſis Germaniæ uiribus Pannoniam irruere intellexit, pontificum, procerumq́; omnium repente concilium habendum eſſe cenſuit: quantum à Germania periculum inſtaret, edocuit. Habuit delectum, quàm unquam antea longè maiorem, pontifices, ſacerdotes: item ſacri & prophani omnes pariter arma capeſſenda decernunt, quo facilior reſiſtendi copia daretur. Cum potentiſſimo hoſte rem eſſe intelligunt, poſtquàm comparato ualidiſſimo exercitu, caſtra habere cœpit, Diuinum in primis auxilium his breuiter implorauit, quamuis in exorandis placandisq́; numinibus die noctuq́; nunquam ceſſare uidebatur. Si placet tibi regina cœli, & Vngarici patrona ſoli, hoc regnum hæreditario iure tibi legatum, igni, ferroq́; ab hoſtibus uaſtari, & plantatam nuperrimè Scythicis pectoribus fidem filij tui, continuò extirpari, ne meæ (quæſo) deſidiæ, ſed numini tuo hoc tribuatur, ſi quod Regi patratum eſt, cui plebem tuam commiſiſti, ipſum (te precor) pœnas luere patiare. innocentibus parce, nouam hæreditatem tuam pro ſolita benignitate tuere, mox effuſus in lachrymas, & diuæ Genitricis numine confirmatus, In Germanos ſigna moueri iubet, quū nunquam fidelibus pia numina deſint. Res non tam commemoratione, quàm admiratione digniſſima, pridie eius diei, quo in hoſtium conſpectum, futurus erat, accidiſſe dicitur. Teſſerarius nanque per omnia militum contubernia & tentoria quidam diſcurrit, qui Imperatoris edicto Germanum quenq́; ſolutis caſtris domum repetere iubet. In ſequenti nocte ante lucem Conradus, ſoluta caſtra comperit, uidet domum quenque feſtinare. Rei nouitate percitus cauſam diſquirit, omnes uno ore referunt, Teſſerarij uoce, miſſione donatos, accitis teſſerarijs, neminē inuenit, qui miſſionis edictum circumtulerit. Mox Conrado Stephani ſanctitas explorata ſuccurrit, cuius gratia cœleſtem internuncium ſub teſſerarij ſpecie, caſtra ſoluiſſe reputauit, ne ſancti Regis populus oppugnaretur, ne qua inter ſeniores, junioreſq́; Chriſtianos ſeditio defectione ſuboriretur. Approbauit Diuinæ miſſionis edictum Imperator, inſtaurataq́; pace in Germaniā ſe recepit, cum grauiſsima aſſeueratione pollicitus, ſi Pannonijs, quos ſub Diuina tutela eſſe intelligebat, perpetuò manus abſtenturum. Rex autem è ueſtigio quum diuæ Genitricis patrocinium laboranti ſibi, ſuæq́; Vngariæ adfuiſſe conſpexit, humi proſtratus, clementiſſimo numini gratias egit, & per cunctas aras Pannonicæ deæ ſacra fieri paſſim edixit. Deinde eo ardentius pro explorata Diuinæ clementiæ gratia, in Dei charitate permanſit: quem in partiendo tempore, tali uſum inſtituto fuiſſe ferunt, interdiu, dicendo iuri, ac regalibus officijs et negocijs incumbere, noctes ferè inſomnes ducere, in Diuina contemplatione uerſari, cum aſſiduis lachrymis pro publica & priuata ſalute ſupplicare, pijs precibus æquiora numina reddere, in Diuinam quandoq́; cōtemplationem uſqueadeo rapi, ut humo ſubſtractus, in aere pendere uideretur: nam quum in remotam quandam baſilicam ſeceſſiſſet, numinis exorandi cauſa, diſtentis circùm tentorijs noctem tranſegit: qua quidem intempeſta, quum in tabernaculo ad contemplandum ſuſcitaretur, uſqueadeo in Diuinitatis contemplatione correptus eſt, ut corpus, euectam in aera mentem ſubſequeretur. Quin & tabernaculum, ne uehementiſſimam contemplationem interciperet, corpus ue inhiberet, ne cum animo in aera raperetur, ipſum quoq́; ſimul tractum in aere diu pependiſſe tradunt: quum patefactum cuidam ſancto uiro miraculum intellexiſſet, mox eum admonuit pariter, & interminatus eſt, ne quid de hac re ſe uiuente proderet. Fama tamen regiæ ſanctitatis, ea latè diffuſa uagabatur, ut è remotiſſimis multi oris ad uenerandum hominem planè confluerent. E Beſſis Bulgariſq́;, quos graui bello domitarat, ſexaginta circiter uiri, ac ijdem non ignobiles, eius fama ſuccenſi ad adorandum Regem in Pannoniam uenerant. Carros multos ducebant,

quibus magnam auri & argenti copiam, cæteraſq; fortunas impoſuerant, ut non modò eum prætereuererentur, uerùm etiam inter regia ſeruitia perpetuò ſe inſinuarent. Quum Pannoniæ fines attigiſſent, plerique ſceleratiſſimi tribuni cuiuſdam famuli, auri cupiditate tracti ex inſidijs hos adoriuntur, multos trucidant: exanimes aliquos relinquunt, cæteris fuſis fugatiſq; onuſta plauſtra diripiunt, nummatiq; in ſyluas ſe recipiunt. Qui ex hac Belſorum ſocietate ſuperfuere, ad Regem tandem perueniunt, illatas ſibi cædes, & latrocinia, item peregrinationis cauſam ex ordine referunt. Rex miſeros conſolatus, confeſtim & clàm tribunum per apparitorem cum uniuerſa familia ocyſſimè ad ſe uenire iubet: quod niſi continuò fecerit, perduellionis pœnam indicit. Tribunus mox edoctus, coacta familia, opinione celerius aduenit. Ante conſpectum Regis, famulorum agmen explicat. Quum malè mentis conſcij uultu facinora proderent, quæ nuperrimè patrarant, Cur (inquit) contemptis numinibus & Diuina lege, præter ius & fas diri graſſatores, hoſpitum ſanguine manus infeciſtis? Cur in humanum genus, & in eos, qui ueræ ſapientiæ cupiditate peregre iter faciunt, tam impiè ſæuijſtis? Cur uiros innocentiſſimos morte mulctaſtis? Proinde ſicut in alios à uobis actum eſt, ita & uobiſcum nunc in conſpectu meo Deus aget, mox capitales eos pronunciauit. Ad omnes regni aditus, ſingula horum paria, quando multi fuerunt, crucibus affigi iuſſit, ut liberum peregrinis iter in Pannoniam quondam hoſpitabilem omnibus fore ſignificaret. Quare factum eſt, ut quoad uixerit, ne minimum quidem latrociniũ in Vngaria poſthac patratum ſenſerit. Hoc enim ſeueritatis exemplo ita facinoroſorum audaciam coercuit, ut nemo peregrinis manum iniecerit. Eos uerò qui læſi & ſpoliati fuerant, non ſolùm indemnes, uerùm cumulatiſſimè donatos, & uoti compotes præſtitit. Paucis pòſt annis, quando uirtus aduerſitate perficitur, & quos Deus diligit, corrigit (ut aiunt) & caſtigat. Quum magno Rex dolore torqueretur, & Emerico orbatus, nemo ſibi nepos & cognatus erat, cui regnum & Vngaricæ fidei conſeruationem tutò committeret, quumq; intelligeret Scythicam gentem, intermiſſa Diuini cultus, fideiq; cuſtodia, in priſtinam inſipientiam conti-
1031 nuò recaſuram, uarios ex hoc morbos ſubire coactus eſt. Emericum ab anno ſalutis trigeſimoprimo ſupra milleſimum, extinctum aliqui ſcripſere. Ipſe tanto corporis languore correptus eſt, ut ne pedibus quidem ſtare poſſet, quare aliquanto remiſſiùs regnum gerere uidebatur. Hinc proceribus quatuor, qui adhuc prophana cordis perfidia laborabãt, ſuſcitatur audacia, conſiliumq; adoriendi Regis ineunt, rati morte regia, ſe non modò Vngaros in priſtinam immanitatem reuocaturos. Ex compoſito ex his unus imminente ueſpera, antequàm lucernæ adhiberentur: dum cauto gradu, ubi ille recumberet, inter tenebras percontaretur, neſcio quò gladius incuria decidit, fragoremq; non paruum ædidit. Rex inquiſita ſtatim caſus huiuſce cauſa, quamuis diuinitus admonitus non ignoraret: emiſſarium tamen aduocat. Quid ſibi uelit, interrogat. At ille mox ingenti pœnitentia & ingenua confeſſione correptus, rem uniuerſam, proſtrato ante pedes corpore retegit, amplexus genua multis ueniã lachrymis precatur. Rex eius obſecratione uictus, conceſſa impunitate dimiſit. Eius edicto in coniuratos ſubinde quæſitum, de quibus re comperta, pœnæ legitimæ ſunt exactæ, ingraueſcente indies ægritudine, inopinata febris inceſſit, quam quum ſibi uitam propediem correpturam intelligeret, Pontifices ac proceres omnes acciri iubet. Ad quos in primis de rege eligendo, deinde de fide conſeruanda retulit, quin & pientiſſima omnes admonitione inſtituit, initam Saluatoris noſtri fidem pertinaciſſimè retinerent, colerent iuſtitiamq;, concordiam ſimul & pacem amarent, mutua inter ſe charitate certarent, nihilq; ducerent antiquius, quàm in Chriſtiana fide uerſari, eam ſanctitate armiſq; tueri, malle mori, quàm falſa uanaq; numina colere, ab humano ſanguine, item furtis, latrocinijs, & omni deniq; ui manus abſtinerent: Diuina præcepta ſummo ſtudio obſeruarent, ita demũ uiuerent, ne quid Deo charius haberent, operamq; pro uirili quiſq; ſua ſemper darent, ne qua Deum hominemq; capitali iniuria læderent, cum finitimis quietè uiuerent, & Regum edicta Pontificumq; decreta præſtarent

ta præſtaret. Ad poſtremum baſilicas & uniuerſa collegia ſacerdotum, item regnum animamq; ſuam cum uniuerſa fidelium multitudine, profuſis lachrymis, & elatis in cœlum manibus, in cõcione diuæ Genitrici perpetuæ uirgini, ac unicæ Vngarorum dominæ deæq; inſtantiſſimè commendauit. Inſtabat dies Auguſtæ Virginis, quo inter diuos relatam dicimus. Hunc nouiſſimum uitæ diem ſibi Stephanus ſibi ex uoto optarat, & cum ſumma contentione à numinibus implorarat, ut pari cum ea die in cœlum referri uideretur. Compos tandem uoti inter cœtum pontificum & ſacerdotum, coronamq; procerũ ſacris ritè peractis, à ſalutis anno trigeſimoquarto ſupra milleſimum, regni uerò trigeſimoſeptimo animam efflauit. Ab omnibus deſiderio deploratus, ad celebrãdas diui Regis exequias, non ſolùm ex uniuerſa Pannonia Daciaq;, uerùm etiam è finitimis populis multi conuenere, ut ſingulari pompa funus efferretur, corpus ſuccollantibus pontificibus, ſupremiſq; magiſtratibus Albam delatum, quum nondum diuæ Genitricis baſilica ritè ſacrata foret, metropolita cum pontificibus & collegijs ſacerdotum, prius eam ex more dicarunt. Mox in medio templi marmoreo ſepulchro condidere, riteq; inter diuos retulere. Vix condito corpore, innumera ad eius aram multitudo confluxit, uota nuncupãtium, grauiter languentium: multi tamen cunctis mirantibus, uoti compotes, Deoq; gratias concinentes rediere. Complura diu miracula ad eius aram ædita, ibi angelorum concentus nocte ſæpius audiri. Sed prius quàm ad cætera flectatur oratio, illud interijciendum cenſeo, quod de ſubſtituendo nouo Rege Vngarici Annales referunt, à cæteris Scriptoribus prætermiſſum. Quum paulò ante mortem Stephanus ſucceſſoris cura admodum ſollicitaretur, ne quis à ſuo ſanguine alienus regnum obiret, Budam Egruthi filium extemplo Nitriam properare iuſſit, ut Vazulem patruelis ſui filium, quem propter ætatis ſuæ laſciuiam in uincla coniecerat, continuò liberatum ad ſe duceret, uti eum, antequàm uita decederet, Regem Vngariæ declararet. Quod ubi Gyſla nouit, cum Buda ſceleſtiſſimo conſiliũ inijt, quó nam modo Regis mentem interciperet. Neq; Vazul, ſed Petrus Stephani ex ſorore nepos, & Guilielmi filius, Alemannico genere natus, regno aſſequeretur. Quare Sebum Budæ filium, Nitriam præmiſit, qui nomine regio, Vazuli effoderet oculos, & infuſo aures plumbo cõpleret, ac patrato demum facinore, fugeret in Boemiam. Sebus Budam præcedens, Nitriam contendit, dira reginæ mandata peragit: in ſequenti die, Buda aduenit: Vazulem exertis luminibus, & obſtructis auribus inuenit, atque immaniter tractatum, potiſſimiſq; naturæ adminiculis defraudatum, ad regem duxit: quem ita deformatum ubi Rex aſpexit, in profuſiſſimas repente lachrymas conuerſus eſt. Quare adaucta ægritudine, cõfirmatoq; dolore, in effœta iam ætate, neque de facinoroſis hominibus pœnas exigere, neq; uitam ultra propagare potuit. Sed mox Calui Ladiſlai filios, patrui quondam ſui, ad ſe iubet acciri. Quorum unus Andreas, Bela alter, & tertius Leuenta dicebatur, hos admonet dicto celerius Boemiam Poloniam'ue petant, inſidias euitent, fugaq; ſalutem ſibi comparent, quando ipſe imminente morte, neq; eos tueri, neq; malorum audaciam, & obſtinatam reginæ mentem coercere poteſt. Regis imperio iuuenes obtemperant, ſe ocyſſimè dolis expediunt, clandeſtinumq; iter in Poloniam ineunt.

1034

Admiranturq; plerique, quòd Vngarorum Annales referunt, Gyſlam tantum facinus fuiſſe auſam: quum omnes planè Scriptores, ſanctiſſimam mulierem, & diuo Rege, ac fratre Imperatore non indignam affirment. Quare ſi utrorunq; ſcripta tueri uolumus, duas uxores Stephanum duxiſſe, cogimur affirmare: & utriq; Gyſlæ fuiſſe nomen: unam, eamq; ſanctiſſimi Henrici ſororem: alteram uerò, Guilielmi filiam, qui ſancti Sigiſmundi frater fuit, & è Burgundienſium ducum familia prodijt. Atq; diuerſis utranque moribus fuiſſe aſſeuerabimus: nam & Conradus Imperator Gyſlam quãdam Caroli magni genere natam, uxorem nactus eſt, quæ & Rodulphi Burgundiæ Regem habuit: & antequàm Conrado Imperatori nuberet, Erneſti Sueuiæ Ducis, & Alberti fratris, qui Auſtriæ dominabatur, fuit uxor: ex quo Erneſtum, Hermannumq; filium ſuſcepit. Sed ad diuerticulum reuertamur. Eius corpus antequàm

quàm pontificia ſanctione,uel Diuina potius declaratione extolleretur,annis quin-que ibidem iacuit & quadraginta. Demum poſtquàm Ladislaus,uir Deo deuotiſſi-mus,regno potitus eſt,id auctoritate Apoſtolica ſancitum,& ita diploma in Panno-niam miſſum eſt,ut quicunque primùm in Vngaria Chriſtianæ fidei fundamenta ie cerunt,ne legitimo honore defraudentur:omnia corpora eorum,in gloriæ ſpeciem, ſolenni celebratione oſtentarentur,ut hic inter diuos,relatos eſſe credant. Accepto diplomate,Ladislaus eius pronepos,habito optimatum antiſtitumq́ conuentu,tri-dui cunctis ieiunium indixit:omnes hortatus,ut precibus,inedia,ſupplicationibus, eleemoſynis,auſpicia Diuina captarent,quibus Diuinam uoluntatem intelligerent. Exacto ieiunij tempore,ad diui Regis tumulum peruētum eſt:cuius lapidem quum, amouere cōtenderunt,nulla ui loco mouere potuerunt. Hoc eo tempore portentum interceſſit,quo exorta inter Ladislaum & Salomonem fratrem ſeditione,alter alte-rius iuſſu, graui carcere coercebatur. Conatus ingens Regem fruſtratus,in admira-tionem ſummam adegit:ac tali oſtento deterrebat omnes,qui iratum numen auſpi-cabantur. Tunc uirgo quædam Charitis nomine appellata,quæ haud procul à baſili ca in Seruatoris æde ſanctiſſimè uiuebat,repentè Ladislaum admonuit, Eum fruſtra conari,neque lapidem è tumulo dimoueri poſſe,quouſque frater carcere educeretur. Rex ſacræ uirginis oraculo admonitus,Salomonem è uinculis continuò expediri iu bet:tridui ieiunium iterum indicit:tertio die ſacris ritè peractis,ſpectante frequentiſ-ſima populorum multitudine,ingens lapis facillimè ablatus eſt. Corpus diui Regis tumulo eductum,& acclamantibus omnibus, per baſilicam circumlatum,mox pro dignitate reconditum,euidentiſſima ſubinde numinis benignitate,tot ædita miracu la: ut nemo corpore mancus,aut ægritudine languens,uoti impos abierit. Ibi in tan-ta multitudine cernere erat, ambulare claudos, cæcos inſtauratis luminibus,uidere, mutos loqui,leproſos paralyticosq́ curari,nutantes in fide animos confirmari. Om-nes denique corporis & mentis ægritudines abigi. Quin & iuuenis,qui annis circi-ter duodecim paralyſi ſolutus,manuum ac pedum carebat officio,carruca huc aduec-tus,implorato numinis auxilio,repente deſiluit:ac Deo gratias agens,Stephaniq́ laudes proclamans,ad aram per mediam multitudinem repentè cucurrit. Puer ſe-ptennij neruorum contractione correptus,ad ſepulchrum allatus,diſtentis mox bra chijs ac pedibus expeditus inceſſit. Ladislaus autem Rex,tot miraculorum ſucceſſu in ſtuporem conuerſus, mediæ aræ impoſuit, ſacelloq́ elaboratiſsimo donauit. Iam dudum tanti numinis ſic fama percrebruit,ut ex omnibus Vngariæ finibus languen tium agmina feſtinarent. Ex his qui grauiùs laborabant,& cunctatiùs uenire coge-bantur,diuum Regem impenſè exorantes,in itinere conualuere,& in teſtimonij ſpe ciem,ibi lapides in aceruos planè congeſſerant. At illud fidem exſuperat,mulieri uni cus erat puer,qui repentina morte correptus,animam efflauit:mater numinis patro-cinio freta,immenſo cordis affectu,extinctum filium,in ſancti Regis ædiculam de-fert:& ea quidem mente,ſe nunquam loco moturam,donec ex uoto in puerum ani-mam reuocaret. Ne audacem quidem mulierculam fides & ſpes ipſa fefellit:ſacellum ingreſſa tam uehementi obſecratione numen exorauit,ut ſpectante frequentiſſima hominum turba,mulieris orbitatem deplorantis, puer humi porrectus ſubſilierit,& in matris amplexum ſe effuderit. Quanta hinc diuo Regi gloria ſucceſſerit,quot om nes præter opinionem ſtupor inuaſerit,pro ſe quiſque facilè cogitabit. Item poſt Vir ginis Auguſtæ anatheoſin die quinto omnes Vngariæ principes,præterea pōtifices, ſacerdotumq́ collegia,cum Ladislao Rege religioſiſsimo Albam conuenere,ut in baſilica ſolennia facerent,& pro mortuis parentarent,celebratis mox inferijs,ad ſan-cti Regis monumentum peruentum eſt,quod ubi regio iuſſu præreuerenter exorato prius numine recluſum eſt,tanta odorum fragrantia hinc effluxit,ut uniuerſam baſi-licam,ueluti cœleſti quodam rore compleret. Deinde quum oſſa tractarent,balſamo quodam delibuta & humecta compere. Lectis ſubinde oſſibus,& in ſyndone re-conditis, anulum aureum,uetus eius geſtamen, in liquore diſquirere occœperunt,

quem

quem quum nulla percunctatione, in arca marmorea indipiſcerentur, de hauriendo liquore cogitatum, is ubi exhauriri cœptus eſt, completis pleriſque phialis ac dolijs, nunquam penitus exantlari potuit. Nam ad ſingulos hauſtus, ui numinis iſte liquor reparabatur. Quod ubi compertum eſt, quod fuerat exhauſtum, continuò reconditis oſſibus infudere, & poſt infuſionem liquor ille neq; creuiſſe uiſus eſt. Ex inuento ibidem theſauro Diuæ Virginis ara inſtaurata. Quin & paucis pòſt temporibus, eximij principis uxor, cui Mathidi nomen erat, & inteſtinorum dolor tribus annis inceſſerat, huius fama commota, in Vngariam peregrinatur, atque adito ſacello, mox penitiſſimo cruciatu liberata eſt. Sed ad dextræ anulum redire cogimur. Mercurius Vngarico genere natus, & Cathipani Alberti Præpoſiti pater, ac baſilicæ Albenſis æditúus, qui uitæ quondam politicæ renunciarat, ut religioni expeditiùs inſeruiret, quum Ladislaus Rex imperaſſet tumulum aperiri, ne quid è ſancti Regis reliquijs ſubtraheretur, cum pleriſque alijs, qui ſepulchro inhæſerant, regio iuſſu procul amotus eſt. Is triſti uultu repulſus abijt, & quum monachus eſſet, in ſacrum chorum ſe recepit, ubi quum pudore ſuffuſus grauiter angeretur, quod ſanctiſſimum corpus neq; uidere, neq; oſculis attingere potuiſſet, ecce iuuenis quidam intempeſta nocte coràm adſtitit, forma incredibili, liberali facie, candidiſſimoq; habitu, neſcio quid, byſſo inuolutum deferens. Accipe (inquit) Mercuri, quod optaſti, & hoc donum precioſiſſimum, quod tuæ fidei committitur, commendatiſſimum habeto, aſſeruato diligentiſſimè, & quum tempus dabitur, ipſe depromito. Nocturnis ſacris ritè peractis, Mercurius petita latebra, rem traditam explicat, ſancti Regis dexteram & annulum inuenit, iuxtaq; admiratur, ac numini gratias agit. Is ad Carpathij montis radices ſeceſſit, qui Tranſſyluaniam ab Vngaria dirimit, olimq; Ripenſem, citeriorem ue Daciam, ab ulteriore & Tranſalpina diuidebat, ubi cœnobium quoddam ligneo opere confectum gubernaturus erat, tanto dexteram ſtudio aſſeruabat, ut neq; ſibi neq; alij credere auderet. Terræ committere ſatius eſſe ratus, infodit, & quotidianas ex monachis excubias inſtituit, ne quo modo ſurripi poſſet, indies promendi tempus dari expectabat, quin & huiuſce rei cœnobij Auctores admonuit, ut pari ſtudio curarent, demum id ex ordine Ladislao Regi, quem uirum ſanctiſſimum eſſe intelligebat, aperuit. Mox Regis edicto, pontificum optimatumq; conuentus habetur, ubi ſolennis dies Regiæ dextræ extēplo decernitur. Deinde cum uniuerſo Ladislaus collegio Sacerdotum, dextram Diui Stephani reconditam oſtendit, baſilicæq; intulit, quam magno deinde ſumptu, ac ditiſſimo apparatu inſtaurauit, multiſq; pagis, oppidis, et prouentibus donauit. Id autem ſalutis anno ſupra milleſimum ſeptuageſimooctauo ac- 1078
cidiſſe, illius cœnobij ſcripta & priuilegia ſanè teſtantur, abbatiamq; Regiæ dextræ nunc appellant. Cui tempeſtate noſtra Antonius Salonenſis, uir magno ingenio, ac ſacris literis non mediocriter eruditus præfuit, & priuilegia, unde hæc accepimus, nobis oſtendit. Sed illud omnes ne ſatis quidem admirari poterant, Stephani corpus in puluerem redactum, nil præter oſſa ſupereſſe, & ea quidem carie iam abſumpta: contrà uerò dextram anuli geſtamine præditam, integram permanſiſſe, neque uermibus, neq; liuidæ fuiſſe obnoxiam uetuſtati. Quánam cauſa potius dextra, quàm caput, & cor Deo dicatiſſimum, ſe à carie uindicare debuit, nempe quia dextera pietatis & miſericordiæ fuerat, quæ è peculiaribus loculis, calamitoſiſſimo cuiq; eleemoſynam erogabat, illud omnes miraculum accidiſſe confirmant. Quis enim illud è Diuino Seruatoris noſtri ore promanaſſe inficiabitur, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Meritò igitur manus illa, corruptionis expers eſſe debuit, quæ neminem mendicare, eſurire, in captiuitateq;, aut quauis miſeria iacere perpeſſa eſt. Proinde Diuum Stephanum, ne iniuria quidem, primū patriæ Patrem, omnes una uoce congeminant, & præuenerantur. Eius obitum incendia multa, terræ motus, ac uaria portenta ſequuta ſunt, item decimo calendas Iulias, duo ſoles in cœlo uiſi, neq; fames & peſtilentia defuit, bellorumq; calamitas. Henrici Stephaniq; temporibus, uaria quoq; in Italia geſta ſunt, Guilielmus quidam natione Nortmannus, Ferrobra-

chius

chius, ex cognomento dictus, ne mediocrem quidem Hetruriæ partem cum tota Flaminia poſſediſſe dicitur. Huic Trancredus pater fuit, fratres uerò undecim, Samus, Gothofredus Roberti pater, Drago, Trancredus, Gunfredus, Malogerius, Robertus cognomēto, Guichardus, Rogerius, Alberedus, Gothofredus, & Frumentinus. Trācredum è comitibus Lombardiæ promanaſſe ferunt. Guilielmus ceſſantibus Italiæ moribus, cum Molocho Græco Apuliæ, Calabriæq́ prouinciam, Conſtantinopolitani Imperatoris nomine gerēte, item cum Salernitano Capuanoq́ principibus fœdus init, ut expeditionem glorioſam adoriantur, Siciliam diu à Saracenis occupatam, à prophana Barbaria uindicent, ac demum prædam inſulæq́ imperium, ſi è ſententia res euenerint, tripartito diuidant. Quatuor exercitibus ex compoſito adoriuntur, ac cæſis captis úe hoſtibus inſula tota potiuntur. In præda quidem à Molocho, ſeruata æquitas, ſed in dominatu prætermiſſa, quando ex Græcis tantùm oppidis præſidia & magiſtratus impoſuit. Conceptum hinc ſtomachum Guilielmus diſſimulat, cum utroq́ principe in Calabriam ſe recipit. Dimiſſis deinde ſocijs, cum proprio exercitu in Apuliam diuertit, obſidetq́ Melphiam, eamq́ facta deditione capit. Molochus accepto nuncio ſtatim adfuit. Et dum pro portis & mœnibus caſtra locat, Facta à Guilielmo eruptione, cum uniuerſo ferè exercitu cæditur imprudens. Quare
1002 magna confeſtim prouinciæ parte potitur hoſtis. Quum anno ſalutis ſecundo ſupra milleſimum Germani Henricum Bauariæ ducem Cæſarem declaraſſent. Isq́ Gallorum & Metenſium bello remoraretur, ecce Saraceni Sicilia exacti, duplici claſſe per Superum Inferumq́ mare Italiam repetunt. Hinc Capuam occupant, hinc Barum obſident, cui niſi ab Vrſeolo Duce Veneto, & Gregorio Capitano, quod magiſtratus imperialis nomen eſt, fuiſſet tumultuaria claſſe ſubuentum, iam de urbe foret actum. In ſequenti anno Turci Palæſtina potiti, Hieroſolymam capiunt, atque Dominico ſepulchro, item cæteris baſilicis finitimis manus Diuino numine abſtinent. Adrienſes etiam quum Venetias infeſtarent, apud Lauretum, qui Padi Atheſisq́ oſtia, uicus interiacet, ab Othone Vrſeolo magna clade ſuperati, defuncto Guilielmo Drogo frater Apuliam occupat: ſed à Capitano ab Imperatore miſſo, paulo pòſt eijcitur. Capua Henrici Pij opera à Saracenis liberatur, ut ſuprà retulimus. Verum imperante Conrado, qui ſucceſſit Henrico, quum Nortmanni Græciq́ Apuliam tenerent, inter Aufidum amnem & Oliuentem urbem, magnis uiribus, de regionis imperio dimicarunt, demum cedentibus Græcis, Nortmanni uictoriam adepti ſunt. Item
1012 anno duodecimo ſupra milleſimum Colomannus uir ſanctiſsimus in Stocherauenſi oppido è ſuſpendio martyrij coronam nactus eſt, ibiq́ ſepultus, ſed in ſequenti anno à Megigando Ebeſtatenſi epiſcopo in Medelicham honorificè translatus: item Erneſtus Sueuorum dux, ab Albertino comite inter uenandum ſagitta confoſſus interijt: orto inter Conradum diuumq́ Stephanum bello, Erneſtus, qui à Conrado defecerat, ad deditionemq́ redierat: unà cum Verardo comite in Alemannia cæduntur. Rodulpus Burgundiæ Rex, quū Conrado Imperatori regnum commiſiſſet, quod ipſe à ſuorum ſeditione tueri deſperarat. Ex eo tempore Burgundia in ius Imperij conceſſiſſe uiſa eſt, quam quum inuiſus adijſſet, totam ferro igniq́ uaſtauit. Quo quidem tempore ſol ingenti defectu laborauit: ac Sarmatæ Chriſtiani nominis ignari, quum Germaniam inuaſiſſent, Virbinam urbem frequentiſſimam in Saxonum finibus ſitam, magna ciuium ſtrage occuparunt. Sed ab Imperatore exacti, mox uicti, uectigalesq́
1039 facti ſunt. Conradus autem anno ſalutis trigeſimonono ſupra milleſimum, haud multo poſt Regem Stephanum, imperij uerò quartodecimo, diem pulcherrimè clauſit.

Rerum

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER II.

Petrus.

POSTQVAM Gyslæ opera & arte, Petrus ſanctiſſimi Regis è Sorore nepos, orbato luminibus Vazule, regno potitus eſt, eò inſolentiæ euectum ferunt, ut non tam ex genere, quàm feris Teuthonum moribus cūcta geſſiſſe uideretur. Se nanq; è Rege creato, intolerabilem tyrannum exhibuit, neq; Diui Auunculi ueſtigia ſectari, neq; regiæ maieſtatis officium cum decoro ſeruare ſtuduit. A principio nobiliſſimum quenque habere ludibrio, intumeſcere ſuperbia plus quàm Barbara, Alemannis plus æquo credere, gerere cuncta eorum arbitrio, ſuos aſpernari, & habere pro ſeruis, magnifacere peregrinos, & externis uſquequaq; blandiri. Arcibus ac oppidis Teuthonum præſidia cunctis imponere, ex his quoq; creare magiſtratus, & ſibi cuſtodiam adhibere, peculiarem populum abominari. Accedebat intemperatiſſima libido, ingensq; laſciuia hominis, quo imperante, ne ulli quidem ingenuæ matronæ tuta poterat eſſe pudicitia. Quin & uirgines & mulieres à ſuis ſatellitibus, prætorianisq; militibus paſſim inceſtabantur. Sæpe Antiſtites, nonnunquā etiam Optimates ad Regem ex compoſito cōuenere, profuſis contendere precibus, ne tantùm malis ac petulantibus hominibus indulgeret. Teuthones admoneret, ut ſe modeſtiùs agerent. pudicis mulieribus abſtinerēt, uim demum omnem inhiberet. Aſſeuerabant etiam haud parum eſſe dubitandum, ne qua ex hac inſolentium improbitate nouitas oriretur, quæ ſi acciderit, quam dij auerterent, irritam in poſterum pœnitentiam ſequuturam. Contrà Rex optima conſilia ſpernere, & præ inſolenti leuitate interminari, ſe, niſi monitis abſtinerent, quæ ex ingenita iniquitate, ac Scythica improbitate darent, eò indignationis euaſurum, ut potiſsimos ordines, item præfecturas, & magiſtratus omnes Teuthonica tantùm gente compleret, ut ne minima quidem munia Vngari domi militiæq; gererent, immo ſe in eorum poteſtatem, uniuerſam Pannoniam redacturum. Ad poſtremum illud adijcere, Vngariam idcirco nominatam, quia perpetuo angore agi oporteret. Quæ quum inſolentiſſimè iactitaret, diræ coniurationis ſemina iecit, quippe Vngarorum animi eò uſque irritati, ut omnia, quàm tyrannidem perpeti malint. Quare tertio initi regni anno, non inuitis pontificibus, ſacerdotumq; collegijs, optimates, præfecti, legatiq; legionum, & tribuni militum cum exercitu, ad unum omnes in Petrum coniurant. Clandeſtina inter ſe concilia habent, in quibus de exigendo Rege decernunt, & quem eius loco ſufficerent, regia ſtirpe natum affectatè diſquirunt. Augebat indignitatem ſuperiorum memoria principum, qui non ſolum Patres patriæ iure appellati, ſed meritò inter Diuos relati fuerant.

Aba.

Ad omnium diſquiſitionē ſuccurrebat unus, qui ab Vngaris Aba, à cæteris Albonius dictus eſt, plerique Ouonem nominant. Hic ducta Sorore Diui Regis, præ fauſta affinitate nimis emerſerat. Proinde hunc abdicato Petro, regem creant, in caſtra ferunt, ut à militibus approbetur. Ab his acclamationibus exceptus, & Rex continuò ſalutatus, in Petrum aciem educi iubet. Quod ubi Petro ſignificatum eſt, quum in ſe arma publicè ferri, & regni hoſtem pronunciatum eſſe cognoſceret, ab omnibus deſtitutus, in Vindeliciam, quam nunc Bauariam dicunt, iter arripuit. Vbi regem euaſiſſe Vngaria intellexere, in Budam cognomento Barbatum, malorum omnium auctorem ſe conuertunt, fruſtillatim hunc concidunt, duobus filijs oculos eruunt. Sebum, qui Vazulem iuſſu Gyslæ excæcauerat, amputatis manibus pedibusq; perimunt. Cæteros regis amicos & familiares, partim lapidibus obruunt, partim ferreis clauis attritos, crudeli morte conficiunt. Aba igitur regno potitus, habita concione, nouitatis cauſam explicat, ſe non ambitione largitionē ue aliqua, ſed ui regium diadema ſumpſiſſe. Petri inſolentiam intemperantiamq; refert, de ſe omnes benè ſperare iubet, & ad benè uiuendum hortatur. Mox omnia eius edicta, leges & decreta reſcindit, anti-

quatq́;, ac noua promulgat. Coniurationis principes tres fuere, Viſco, Toizlanus, &
Peslucz, qui gentis libertatem ſalutemq́; querebant, ac regnum regio ſanguini præri
pi tolerare non poterant. Vix Aba tribus annis planè regnarat, ecce Petrus cum ma
gnis Alamannorũ copijs in Vngariã irruit, Henricumq́; Tertium, Conradi ex Gyſ-
la filium, cuius auxilium implorat, ſecum ducit. Contrà Rex, quum Petrum ab Ale-
mannis exceptum, & auxilia ualidiſſima conſequutum nouiſſet, legatos ad Impera-
2 torem repentè mittit, anno ſalutis quadrageſimoſecundo ſupra milleſimum, ante-
quàm is Vngariæ fines attingeret, quibus hæc mandata dantur. Cæſaris uoluntatem
percunctentur, an exacti Petri gratia, cum Vngaris bellum, an pacem uelit, utrum
potius optet, enunciet, utrunq́; ab Vngaris facilè exacturum. Ad hæc perquàm bre-
uiſſimè Cæſarem reſpondiſſe ferunt, ſe perpetuas ſuorum iniurias, & inuſtam præ-
ter æquum & fas Petro notam nunquã perpeſſurum. Sed mox pro uitandis his con-
tumelijs, quid & quantum ualeat, oſtenſurum, ne qua ex hac patientia, cæteris poſt
hac accedat audacia. Reges apud omnes gentes ſuo iure ſacroſanctos eſſe oportere.
Ad hæc illi ſubiecere, nulla Petrum ab Vngaris iniuria fuiſſe affectum, ſed regio po-
tius diademate honeſtatum, ſe ipſum ſibi tantum obfuiſſe, & exuiſſe regno. Reges ſa
croſanctos apud eos ſemper habitos, tyrannos tantum tolerare non poſſe. Deinde
explorata Henrici uoluntate, ſuccenſus Aba, comparato repente exercitu, ex utraq́;
Danubij ripa, & Auſtriam & Bauariam inuadit, hoſtes audacia uincere mauult.
Quæcunque offendit, omnia diripit, & uaſtat, qui occurrebant, omnes iuxta cædit,
capit ſeſe dedentes, & Tulnam uſque diſcurrit. Mox abacta ingenti hominum peco-
rumq́; præda, in Vngariam ſe recepit, deinde altero Carinthiam exercitu iubet inua-
di. Sed Gothofredum, præda onuſtos ad Patauium hoſtes aggreſſum, exoneraſſe fe-
runt. Dum hæc agebantur, Henricus Coloniæ, paſchæ anniuerſarium celebrabat,
ubi habito conuentu, de grauibus Vngarorum iniurijs ad principes retulit. Fit con-
ſultum, ut ingens in Vngariam expeditio inſtituatur, captiui inde abacta præda ar-
mis tantùm uindicentur. Aduenere iterum Abæ legati, qui intellecta Germanorum
uoluntate, Henrico omnia, quæ uellet, ſe præſtituros, item captiuos ad unum reſtitu
turos pollicentur, dummodo Petri reſtitutionem dimitteret, quam morte grauius to-
leraturos profitẽtur. Contra uerò id potiſſimum Imperator affectabat, quod Alberti
efflagitatione ducis Auſtriæ, qui Sororem Petro coniugarat, ei ultrò receperat, ſe om
nino Petrum in Vngariam reſtituturum. Sed ab intenta expeditione, à Gothofredo
Lotharingorum Duce, & Gozilonis filio, qui in Germania res nouas agitabat, reuo
catur. Aſſidua legatione, Imperatoris animum eludere Aba conatur, quippe qui in
ſequenti anno oratores remittit, qui de pace agerent, promitterent captiuorum libera
tionem, qui ſupereſſent, de his quæ reddi nequirent, ipſum cumulatè ſatisfacturum.
Reſponſa inde referunt, Cæſarem de componendo bello nihil acturum, donec in
Bauariam uenerit, ubi detrimenta penſitet, & qui præter æquum & fas læſi fuerant,
componendis rebus adſint. Paulò pòſt non modò in Bauariam, ſed laurienſem uſq́;
agrum caſtra mouit, & quum ad Rapezam & Arabonem amnem, quem nunc Ra-
ban appellant, Bratislai Boemiæ Ducis cõſilio perueniſſet, munitiones Vngarorum
offendit, qui turribus, aggere ac foſſa, aduerſus Alamannos ibi ſe muniuerant. Inter-
ea per internuncium Aba, ab Henrico idoneum reſtituendorum captiuorum tem-
pus expoſcit, & maxima dona pollicetur. Largitionibus igitur allectus hoſtis, & ne-
gociorum mole grauatus, accepto ingenti donatiuo, in Alemanniam ſe recepit, ue-
nitq́; Byzantium, quod eſt Burgundiæ oppidum. Rex autem ratus ſe poſthac tutum
fore, ac muneribus obſtrinxiſſe hominem, & eò redegiſſe, ut quodq́; maximum cum
eo bellum ſe facilè compoſiturum ſperet, uſqueadeo inſolens effectus eſt, ut competi-
tore pernicioſior eſſe uideretur, quippe qui & fouere humiles agreſteſq́;, & in nobi-
les immaniter ſæuire cœperat. Hinc inſolentiæ Petri obliterata memoria, & recentio
ra Abæ facinora prædicantur, utpote qui optimates abominari, & ignobiles magni-
facere uidebatur. Quare tanta nobilium oritur indignatio, ut ad unum omnes con-

ſpirarint

ſpirarint. Et quum non mediocre Petri deſiderium hos inceſſerit, hoc prius monſtro rem publicam liberandam cenſuere. Sed patefacta conſpiratione, quicunq; capi potuere, indicta cauſa, ultima expendere ſupplicia. Vnde tanta in Regem conflatur inuidia, ut uix euadere poſſe putaretur. Sed acceſſione ſæuitiæ ſalutem ſibi ſperans, quum quadrageſimale ieiunium Chianadini ageret, ex his quinquaginta ſub concilij habendi prætextu iam dudum accitos, mox in uincula coniectos clàm à militibus contrucidari iuſſit, quibus nulla curãdorum prius animorum eſt habita ratio. Quod ubi Gerardus Tanadienſis Epiſcopus intellexit, acerrimè crudelitatem Regis increpuit, eiq; extremum uitæ periculum imminere manticinatus eſt. Cæteri, qui ſuperfuere, fuga ſibi ſalutem compararunt, cõuenere ad Henricum, apud quem hominis feritatem prædicabant. Nihil illi antiquius eſſe referebant, quàm nobilitatem extirpare, illuſtrare humiles, cum ruſticis conuerſari, colloqui, & obambulare. Proinde Cæſarem impenſius obſecrabant, hanc patriciorum peſtem è medio tolleret, quando Abæ ſcelera extremo ſupplicio expiari deberent, quippe qui neque promiſſa præſtiterat, neque captiuos remiſerat, neq; Bauarorum damna reſarcierat. Succenſus his admodum Henricus, diſſimulato hoſtili animo, & coacto ingenti ex Noricis, Boemis, & Germanis exercitu, in Auſtriam deſcendit, ſimulq; ſimulat, ſe id, quod inter ipſos conuenerat, ab Aba exacturum, & mox ſe in Germaniam rediturum. Interea legati à Rege miſſi perfugas Vngaros repetunt, eosq; uarijs criminibus inſimulant, quòd hi omnis diſſenſionis & belli ſunt auctores, pacem abominantur, in qua tutò graſſari non licet. Item quòd uictum & dignitatem è maximo quoq; facinore tueantur, & diſcordiarum ſemina ſemper ſeuerint, proinde impenſiùs orant, ut aut eos imperio Romano exigant, aut quod cumulatiſſima remuneratione rependet, immortalis loco beneficij, & perpetuæ pacis gratia, hos Abæ uinctos reddat. Contrà Henricus poſtulata recuſat, cuiq; aſſerens lamentandi eſſe poteſtatem, ne lamenta quidem ſeruis interdici, mentem pro uirili parte diſſimulat. Legatis re infecta dimiſſis, à Sempronij agro mox Vngariam inuadit, ſed quum Babuthi itinere, Rabezam amnem ſtagnantibus aquis trajcere uellet, quum nemoribus, tum inundatione maxima, illac tranſire non potuit. Sed cum Vngarorum ductu, Arabonis & Rabezæ ripas ſubiret, illuceſcente die conſcendit, ut uado utraque flumina tranſiri poſſent. Ad Iaurinum Aba occurrit, eductaq; acie ſe hoſti obijcit, ratus ſe uictoria facile potiturum, quando ſe à quibuſdam Bauaris accepiſſe affirmabat, Imperatoris exercitum non eſſe magnum, ſed cum paucis copijs, ut aliqua dona reciperet, feſtinaſſe. Poſtquàm conferendæ pugnæ copia facta eſt, collatis utrinq; ſignis, & obſtinatiſſimis quoq; pectoribus utrinq; concurſum, in dextro cornu Henricus, in ſiniſtro Albertus Petri affinis prȩſidet. Vngari, qui præ Abæ ſæuitia ad Imperatorem confugerant, in prima acie pugnant, obiectum Vngarorum agmen hortantur, ut à feritate Regis deficiant, ac Petri partibus adhæreant, ne inteſtino prælio pariter utrique concidant. Contrà illi hos proditores appellare, ſæuiſſima quæque imprecari. Ad hæc Aba magno agmine manum conſerere, perfugas & proditores uſquequaque diſquirere, ut in medio prælio pœnas exigat. Quum hæc Albertus intellexiſſet, laboranti cum Vngaris Petro ſuccurrit, acerrimum prælij inſtauratur, magna utrinq; ſtrages oritur. Dum confertim utrinq; dimicatur, ac nemo alteri cedere nititur, ita Martis opus feruere uidetur, ut in cõmunem omnes cædem coniuraſſe uiderentur. Deinde tam infeſtis utrinq; animis pugnatum, ut ad triarios res peruenerit, nam quum Henricus cum ualidiſſima acie ſe medium ingeſſiſſet, ab extremis utrinque præſidijs concurſum eſt. Interea dum cædes iterum inſtauratur, & pari utrinque ſpe pugnatur, iam Aba ſuperior euaſiſſet, ſi fidos ſibi præfectos ubique habuiſſet. Sed pro crudelitate ſua quum multos ſibi infenſos reddidiſſet, ex hoc multi in medio prælio ab eo defecere, quippe qui conculcatis Abæ ſignis, in aduerſam ſe aciem trãſtulere. Quare Vngari loco ſenſim cedere coacti ſunt, Alemanni quoq; plerique tradunt, ab initio pugnæ cum cœleſti ſigno tenuem in aere nebulam apparuiſſe, mox hinc uentum uſqueadeo uæſanum fuiſſe ſuſcitatum, ut

puluerem Vngarorum luminibus intolerabilem obijceret, liberumq́ obtutum impediret. Miraculum hinc æditum fuiſſe affirmant, quia paulo antè quàm pugnam inirent, ab apoſtolico Legato, Abæ ac Vngaris, ob iniuſtam Petri exactionem, promulgato anathemate, humana conſuetudine fuerat interdictum. Sed quum prælium cruentiſſimum diu prorogaretur, Henricus tandem, ne incruenta quidem uictoria, hoſtes fudit, fugauitq́. Aba inclinato exercitu, traiectoq́ Danubio, ad Tibiſci amnis uicum effugit, ubi multas nobilium cædes olim patrarat. Vico Scoebe nomen erat, ibi à ſuis cæſus eſt, & in proxima æde ſepultus. Non multis pòſt annis corpus eius effoſſum, cuius ſudarium cum paludamento incorruptum repertum eſt, quin & uulnera obducta cicatrice curata, quare ad cœnobium, apud Saar ab eo exædificatum, deinde translatum eſt. Imperator, difficili potitus uictoria, & fuſis, & cæſis hoſtibus in caſtra redijt. Ac ut meritas Deo gratias ageret, depoſito paludamento, ſumptoq́ cilicio, item nudis pedibus, porrecto humi pectore, ac profuſis coràm legionibus lachrymis, ante ſacroſanctum & ſalutare crucis ſignum procidit, immortalem Diuinæ benignitati gloriam retulit. Immortales quoq́ gratias egit, quòd Vngarorum manus euaſerat, ſæuitiam eorum & uires Diuina ope repreſſerat. Eadem quoq́ religione uniuerſus exercitus Deo laudes, ac ſacros hymnos concinere uiſus eſt, ut Imperatoris exemplo Diuinum beneficium recognoſceret. Ex Teuthonibus ſagittariorum arte, innumera multitudo deſiderata, ex Vngaris numerus paulò minor, qui poſtquàm terga uertere occœpere, ſalutem ſibi fuga compararunt. E cadauerum fœtore aliquot menſibus nemo illac iter facere potuit, unde locus ex utraque lingua ſibi nomen inuenit. Dum uictor ex ingenti labore reſpirat, milesq́ aut corpora aut uulnera curat, Vngaricæ rei publicæ legati continuò adfuere, uim, prædam, & agri deuaſtationem deprecantur. Petrum Regem repetunt, quem Abæ ſcelere exactum indoluere, proinde ueniam exorant, & Cæſaris edicta ſeruaturos pollicentur. Benigno hilariq́ uultu hos Cæſar admiſit, omniaq́ poſtulata ultrò præſtiturum ſe recepit. Poſt hæc unà cum legatis, ac exercitu uniuerſo Albam peruentū eſt, ubi in æde Diuæ Genitricis Petrum regno eiectum his ritè reſtituit. Diadema, ſceptrum, cæteraq́ inſignia reddidit, & Regem Vngaris, Vngaroſq́ Regi reconciliauit. Omnesq́ antiſtites, & optimates, Cæſaris edicto, in Regis manus ultrò iurarunt, ſe perpetuò eius imperata facturos, neq́ legitima unquam obſequia detrectaturos. Mox rebus compoſitis, pacataq́ Vngaria, Henricus Ratisbonam ſe recepit. Petruſq́ Alemānorum auxilio, recuperato regno potitur. Ne minus quidem in hoc, quàm Boemico bello, quod ante Vngaricum, primo imperij ſui anno geſtum eſt, pręclarum ſe Henricus oſtendit. Quare à Caroli Magni ſanguine, quando Gysla mater, eademq́ Conradi uxor, inde genus duxiſſe fertur, haudquaquam degeneraſſe uidetur, immo in hoc tanti gloria principis repullulaſſe uiſa. Sed res aliquanto altiùs repetenda. Boleslao Tertio Boemiæ Duci, Meſconem Polonorum principem, Graccouiam dolo eripuiſſe ferun. Poſt bellum deinde geſtum & grauiſſimam agrorum uaſtationem, induciæ demum indictæ, item ſtatutum, ut Graccouiam ambo duces conuenirent, ibiq́ de perpetuo fœdere decernerent. Boleslaus accepta fide quum ueniſſet, in conuiuio captus, ac luminibus orbatus eſt, comites immaniter trucidati omnes, præter Vrſonicenſes, qui fraudis conſcij, hoſti dominum facinoroſiſſimè tradidere. Hi domum reuerſi Iamirem Boleslai fratrem, pari perfidia perdere ſtudent. Quare Tochares, qui Vrſonicenſibus, opibus & fortunis longè præſtabat, iuuenem ſub prætextu uenationis in ſyluam traxit, tractumq́ ac ſtipiti alligatum ſagittis confodi iubet. At Ouoras eius famulus, clàm elapſus ad ſuos tranſuolat, domini periculum populo exponit. Qui raptis ocyſſimè armis, in ſyluam properat, proditores adoritur, & obtruncat, Iamirem morte liberatum reducit. Meſco deinde aperto Marte, cum ualidiſſimis Boemiam copijs adoritur, agrum longè lateq́ populatur, pagos incendit, demum Pragam obſidet, eamq́ biennio fame laborantem occupat. Vicegradenſem arcem capere non potuit, quandoquidem ſemper in Iamiris fide permanſit. Fuerat Odelricus Boleslao frater, quem

Henrico

Henrico Imperatori,eximiæ educationis gratia,pater dederat inſtituendum.Is accepta Meſconis perfidia,clàm ab Henrico admiſſus,caſtellum,cui Dieuiczo nomẽ eſt, ſubit,exin è coacto milite, montes repentè occupat,Pragæ urbi prominentes.Mox diſpoſitis circũ æneatoribus,clangoribus eos cuncta complere iubet,Pragenſibusq́ per præconem nunciat,uictos prælio Polonos in fugam iam dudum conuerti,uictorem cum copijs adeſſe principem.Quum Polonorum præſidia Pragæ impoſita,hic rumor inceſſiſſet, perculſa metu proſiluere.Pragenſes adauctis animis, hoſtes fundunt,fugantq́,multi in fuga cæſi.Meſco ſpe ſua fruſtratus,quàm plurimis deſideratis Poloniam redijt,Odalricus urbe potitur.Sed fortuna uiri,mores immutauit,quippe qui quum fratrem ſibi ætatis beneficio præferri conſpicaretur, ambitione ductus, ei oculos eruit. Varijs facinoribus claruit.Quum è uenatione rediret, puellã uidit ueſtimenta lauantem,ruſticali genere natam,liberali facie,forma eleganti,& uenuſtate nimia,cui Bocenæ nomen erat,primo obtutu in eam exarſit,accedebat ſuauiſſimum uirginis eloquium,ingenuiq́ mores,quibus is miſerrimè captus eſt.Hanc mox inuitis familiaribus uxorem accepit,ex qua Vinceslaus natus eſt.Qui ubi adoleuit,tanta fuit audacia,ut Iuditham Othonis filiam,Ratisbonæ in ſanctimonialium cœnobio permanentem,ſola fama peramarit,eamq́ clàm è loco ſacro ſubtraxerit.Pater quum hanc multis ualidiſſimisq́ copijs repeteret,ac utrinq́ acies cõſtitiſſent,Iuditha in medium progreſſa,Sabinarum more utrunque reconciliauit. Odalricus deinde filium Morauiæ præfecit,quam à Polonis magna ex parte occupatã,deletis hoſtibus,in poteſtatem ſuam aſſeruit.Quin & innumeram Polonorum multitudinem,qui bello capti fuerant,in Vngariam uænundandos miſit. Boleslaus Graccouiæ excæcatus,interijt. Odalricus quoq́ Filius uita exceſſit, quod quum Iamir accepiſſet,nepoti Boemiæ ditionem ſponte conceſſit.Huic quinque ex Iuditha fuere filij,Spitigneus,Vratislaus,Conradus,Iaromirus,& Otho,quorum numero fretus,in auum,Polonorum principem arma uertit.Graccouiam ui captam diruit.Gneſenium regionis metropolim diripuit, abſtulit crucem auream trecentorũ pondo.Henricus igitur Tertius grauiter indignatus,quòd Poloniam iniuſſu ſuo deuaſtarit,Odalrico,filioq́ bellum indixit. Quia Romano imperio ducatus ille ſubiectus erat, quotanniſq́ boues centum & uiginti, item argenti puſtulati quinquaginta pondo pendere cogebatur. Quare Imperator cum Othardo Saxonum duce,à duplici latere Boemiam inuadere decernit.Sed quum regio ſyluis ſit obducta,in primo aditu parũ proſperè rem geſſit, quandoquidem equitatus nemoribus impeditus, & ab inſidijs circumuentus, uix multis deſideratis euadere potuit.Othardus ingreſſus ferro ac incendio agrum latè uaſtauit, mox abacta maxima præda, in Saxoniam ſe recepit. In ſequenti anno Henricus & Othardus,inſtauratis & auctis exercitibus,Boemiam repetunt,ſyluam iniecto igni tranſmittunt,exin totam regionem populantur,& incendunt. Odalricum Byzetiſlaum Pragæ obſident,urbem Seueri Pontificis conſilio,qui noctu in caſtra prodierat,occupauit.Dedentibus ſeſe Odalrico ac Byzetislao, leges ab Imperatore pro arbitratu datæ,exacta trium annorum uectigalia. Scleſia quotannis triginta auri,quinquaginta argenti pondo,Boemiæ principi tantum dare iuſſa.Byzetislaus deinde Vngariam aggredi auſus, quæ quum proprijs legibus uteretur, Romano imperio parẽre recuſabat.Hoſtile ſolum ingreſſus, conuocatis Boemiæ primoribus,Spitigneum primogenitum ſucceſſorem ſibi declarauit.Reliquos filios,diuiſa inter eos Morauia, Fratri parẽre iuſſit.Mox æſtuantiſſima febre correptus obijt, corpus Pragam in antiquorum monumenta relatum.Spitigneus Boemiæ ſuſcepit imperium. Sed ad diuerticulum reuertamur.In ſequenti poſt reſtitutum Petrum anno,Henricus Vngariam reuiſit.Quem Rex Petrus tam mirificè excepit,ut ab eo regnum,ut re uera acciderat,ſe recepiſſe oſtenderit, cum omnibus optimatum magiſtratuumq́ ordinibus obuiam prodijt,diadema cum aurata haſta detulit,moxq́ magnificentiſſimè donatum in Germaniam remiſit. Dum hæc ita agebantur,Andreas,Bela,& Leuenta,qui ſancti Regis iuſſu,extorres in Boemiam aufugerant,egeſtate affecti,in Poloniam ſe

receperant,ubi à Meſcone,Poloniæ principe benignè ſuſcepti,& pro dignitate tractati ſunt. Hac tempeſtate inter Pomeranos,Chriſtianæ fidei expertes,Polonorumq́ uectigales, & Polonos,qui ad fidem ſeſe conuerterant, orta diſcordia. Res armis agi cœpta,quia annua uectigalia hi Polonis expendere recuſabant. Contrà illi ui exigere pergebant. Verum quum utrinque acies conſtitiſſent,utrique genti uiſum eſt,ut commodiùs ſaluti publicæ conſuleretur,ambo duces ſingulari certamine litem dirimerent,ſi Pomeranus caderet, poſtulata tributa penderentur. Si uerò Polonus,ius omne tributorum amitteret. Placuit populis utriſque conditio. Sed quum Meſco,ac filij ſingulare certamen reformidarent, Bela in medium prodiens, Si uobis(inquit) Poloni placet,ut pro principatu ac dignitate ueſtra in certamen ipſe deſcendã,quamuis me pagano prophanoq́ hoſte nobiliorem reputo,hoc tamẽ ultrò pro uobis ſubibo periculum. Accepit Meſco,quod Bela detulerat, ac gratias egit, ne ſubrogatum quidem perduellionem Pomeranus ipſe recuſat. Quare ubi ſe certamini ambo commiſere,cum infeſtis haſtis primò concurrerent, dicto celerius Bela hoſtem equo deturbat,mox gladio confoſſum proſtrauit humi. Bellum & cauſa ſingulari certamine dirempta,Pomerani ſe Polonorum uectigales profitẽtur,uectigalia ritè perſoluunt, & quotannis ſtatuta tributa, ſine controuerſia, ſe poſt hac expenſuros pollicentur, Meſco,qui Belæ opera uictoriam ac dignitatem cum ſalute ſibi compararat,ne ingratitudinis reus eſſe uideretur,Belam non modò multis muneribus affecit:uerũ etiam filiæ nuptijs,& Pomeranorum prouincia amplè donauit,& pro uiribus hominem quotidie honeſtauit. Bela ex Meſconis filia, Geyſam Ladiſlaumq́ ſuſcepit. Andreas uerò & Leuenta,quum ſe regio genere natos cogitarent,& apud Meſconem longè inferiorem,tanquam mendici ſe uitam degere reputarent,fortunæ indignitate perciti,relicto fratre,impetrata miſſione abiere. Quum ad Lodomeriæ Regem appuliſſet, nequaquam admiſſi ſunt. Et quum ubique prohiberentur hoſpitio,adaucta deſperatione,in Cumanos,reconditos Sarmatiæ populos penetrarũt. At illi ſuſpicione perciti,& exploratores fore rati,quando ualidiſſimis corporibus hos eſſe uidebant,ultimo iam ſupplicio affeciſſent:niſi quidam fortè Vngarus ibi captiuus interceſſiſſet, qui ſe illos agnoſcere,& patria præter ius & æquum exactos,atque commiſeratione dignos eſſe teſtabatur. Aliquandiu apud Cumanos in captiuitate manſerunt,mox liberati in Roxanos,quorum regionem nunc Ruſciam dicũt,contendêre. Quum Petrus Rex ſe ab omni periculo tutum eſſe exiſtimaret. Quando inimici ſui ubi nam gentium deliteſceret,ignorabãt:liberè regnare,cunctisq́ ciuitatibus & oppidis Teuthonas & Italos præficere, omniaq́ ex eorum conſilio gerere cœperat,ratus ſe perpetuò in portu nauigaturum,quod pleriq́ optimates ægerrimè ferebant. Quó nam modo Vngariam ab horum tyrannide liberarent, quotidie cogitabant. Quinetiam profugum diui Regis genus Andream,Belam,& Leuentam,quia eius beneficio emerſerant,non modò memoria ac fide clàm proſequuti fuerant, uerumetiam ſæpe pecunijs adiuuerant. Ex his Viſca,Bua,& Buna,auctoritate opibusq́ præſtabant, qui unà cum uniuerſa cognatione diui generis reliquias,non ſine ſuſpirijs & gemitu repetebant. Occaſionem dari cupiebãt,qua hos in regnum reſtituerent, paremq́ gratiam numini ſancti Stephani de his optimè meriti referrent. Petrus Henrici Tertij patrocinio fretus,in eam reuectus eſt audaciam,ut ſe potius tyrannum,quàm Regem oſtenderet. Et quamuis ſuopte ingenio Vngaris infenſus eſſet,accedebant improbi mores eius,ac illorum nondum delenita feritas,qua peregrinas gentes,æquis oculis ultrò intueri prohibebantur. Quin & pars magna ſacroſanctæ fidei iugum ceruicibus excutere ex ipſa nouitate ſperabat, ut in Scythicam recideret prophanitatem. Dum coniuratorum numerus indies augetur,neque præ incremento facilè celari poteſt,ad Budæ Deuecherisq́ aures res ipſa peruenit,qui apud Petrum,delationis gratia nimium poterant,hi coniurationem Petro referunt. Quare tam uæſano repente furore percitus eſt,ut coniurationis principes,eorumq́ cognatos continuò capi,captosq́ eculeo imponi iuſſerit,de quibus dira uſque adeo facta eſt quæſtio,ut ibidem

expirarint

expirarint,multis oculi ſunt exerti,& ultimis demum pœnis affecti. Deinde in cæteram ſæuitur Vngariam:& ita ſæuiter(inquam)ut omnibus malle mori,quàm miſerrimè uiuere,certum eſſet. Hi nouis uectigalibus,criminibus illi affecti ſunt.Quod quum optimates,antiſtites,principesq; regni tolerare non poſſent,ſibiq; pro ſe quiſque timeret,Cianadini conuentum habuere. Vbi illud omnium conſenſu fit planè conſultum,ut publicis oratoribus,Andreas & Leuenta è Roxanis in regnum reuocarentur.Quibus gratiſſimum ex iuramento obſequium,ac regnum ipſis debitum, ſine periculo pollicentur. Auditis oratoribus,Andreas & Leuenta,quum his parum crederent,ipſi ad explorandam rem in Vngariam uenere,in oppidoq; ab Aba condito delituere, quod Nouum caſtrum nunc appellant. Hoc ubi latè muſſitatum eſt, innumera Vngarorum multitudo confluxit,qui conſalutatis regibus obſtinata efflagitatione poſtularunt,ut uniuerſum populum pagano ritu uiuere,Scythicaq; numina recolere,ad hæc epiſcopos,collegia ſacerdotum,& Chriſtianos,uel maximè peregrinos paſſim trucidare, demum baſilicas,& templa omnia dirimere permitterent. Quod ſi impetrarint,ſe interfecturos Petrum,exacturos Teuthones Italosq;,item pacatum eis regnũ præſtitutos pollicentur. Quum reguli ſine permiſſione iſta,regnum recuperare non poſſent,ultrò poſtulata conceſſere. Quare ex Vngaris primus omnium Vatha,ex Belo oppido natus,ſe cacodæmonibus planè deuouit. Caput Scythico more raſit:cincinnos pagano ritu treis dimiſit,quo nunc Turci more utuntur. Multo pòſt tempore Ianus eius filius,ex inſtituto paterno ſibi magos magasq; ac aruſpices adhibuit. Quorum carminibus magnam principum gratiam ſibi uenabatur. Præ cæteris incantatricem præueneratus eſt, quam Varaſolo appellabant. Quæ à Chriſtiano deinde Bela in carcerem coniecta,tanta fame confecta eſt, ut pedibus lacertisq; comeſis ſe interemerit. Horũ igitur opera,populus ferè uniuerſus à uera fide defecit. Recidit in dæmonum deuotionem,& equina carne ueſci cœptum eſt. Proinde in Chriſtianos omnes,& in primis in antiſtites & ſacerdotes ita ſæuitum,ut neminem fecerint ſuperſtitem:baſilicæ,ac delubrum quodq; religioſiſſimum paſſim diruitur:ſacra donatiua,ac dicata dijs ſpolia diripiuntur,mox in Petrum Regem inclamatum. Et Teuthonici cum Italis,ad mortem ubique poſtulati, cæduntur ex his;quicunque munia diuerſa gerebant. Item in caſtra Regis Petri æneatores tres miſſi,qui Andreæ & Leuentæ,Regum nomine,edictum pro uallo graue ita præcinerent: Vngarus quicunq; eſt,antiquas maiorum cæremonias reſumito, Scythicos deos recolito,Chriſtianos peregrinosq; ritus exigito, aduerſus Chriſtianos arma ſumito, Petrum tyrannum interficito,Teuthonem & Latinum quenque cædito,noua templa amolitor,pontifices ac ſacerdotes ubique trucidato:qui contra ſanctionem hanc dixerit, fecerit ue,capitalis eſto:ac hoſtis Vngaricæ gentis,haud aliter atque ſi Martis Herculis ue aris ac focis uim intulerit,promulgato. Per noctem edicto pernicibus ſtatim equis æneatores aduolarunt. Hinc Petrus regulos rediſſe nouit, quod dudum ignorabat,eorumq; opera ab orthodoxa fide defeciſſe Vngaros,& præfectos cum ſacerdotibus paſſim cæſos intellexit. Quare diſſimulato metu,amotisq; caſtris Iſtrum traijcit,ut Albam contenderet,caput gentis. Quod ubi inimici animaduertêre,præoccupata urbe,turribus & baſilica aduenientem regem repulêre. Interea Andreas et Leuenta, cum ualidiſſimo Vngarorum exercitu præſtò appropinquarunt. Quod quum Gerardus, Beztertus, Buldus, & Benetha epiſcopi,item Zonuchus princeps Albanus accepiſſent,regulis obuiam ultrò prodeunt,ut honorificè nouos reges excipiant. Quum ad Gyodi pagum ueniſſent,in diuæ Sabinæ templo rem prius ſacram facere decernunt,quàm regulis occurrant. Gerardus igitur Pontifex antequàm ſacra facere adoriretur, ſocios admonuit, eo die ſe cum eis martyrium ſubire oportere,& iamdudum inter diuos cœleſti benignitate eſſe referendos. Affirmabat enim ſe ſuperiori nocte Ieſum Chriſtum optimum maximum in ſomnis uidiſſe,in diuæ Genitricis tabernaculo iuxtà præſidentem,euchariſtiam calicemq; ſui ſanguinis nobis omnibus,præterquàm Benethæ,æquè propinantem, qui martyrium fortaſſe detrectabit

bit. Demum eos hortatur, inter ſe mutuo delicta confiteãtur, futuram beatitudinem ſpe obſtinatiſſima expectent, interea peccatorum impunitatem à Deo lachrymis implorent. At illi ſalutarem mortem haudquaquam reformidantes, monita peragunt: deinde ſacris ritè peractis, ut regulis occurrant, uerſus Peſthum iter ineunt. Gerardus uir ſtatura breuis, & præ ſingulari uitæ aſperitate, uiribus effœtus, curru uehebatur. Verum ubi ad Danubium peruentum eſt, Vata duce, qui ſe cum liberis dæmonibus planè deuouerat, omnes in ſacroſanctos patres ſaxa capiunt, mox facto agmine irruunt, obruuntq́. in eos qui ipſum lapidibus petunt, ſigno ſalutis aſſiduo, Gerardus ſe præſignat, atq; eo magis in eum plebs impia iritatur, curru deturbatum rapit, bigisq́ in montem fluuio prominente ſubuehit, ſubuectumq́ è prærupta rupe in ſubiecta ſaxa præcipitat. Poſt caſum palpitante pectore, quum adhuc ſpiritum ineſſe putarent, haſta tranſuerberãt: caput lapidi illiſum præter Danubium, lapis ſancti uiri ſanguine fœdatus, nulla Danubij inundatione dilui potuit: quamuis annis circiter ſeptem ibi permanſerit, donec eius à ſacerdotibus lectæ reliquiæ, in ſacellumq́ Chanadini ſunt reconditæ, lapis in altaris ſuperficie in rei teſtimonium collocatus. Nunc autem in ſuburbio Budenſi, ubi ille deturbatus eſt, ſacellum eſt diuo Gerardo dicatum. Hoc igitur martyrio uir ille ſanctiſſimus, natione Venetus, qui in Budenſi agro uitam duxit eremiticam, & pro ſpectata uitæ ſanctitate in Chanadiẽſem pontificatum euectus erat, immortalem ſibi uitam comparauit. Buldus pari morte affectus, Beztritus & Benetha tranſmiſſo amne, ubi Peſtho applicuere, alter impiorum uulneribus confoſſus, poſtero die uita excedit: alter interceſſione regulorum, ex eorũ manibus ereptus eſt. Zonucho Iſtrum equo traijcienti Murthmur parua cymba occurrit, ut periculo liberaret, qui ſacro baptiſmi uinculo, ei coniunctus erat. Quod ubi à prophana multitudine proſpectũ eſt, elato clamore mortem interminatur, niſi amicum à Scythica opinione deſciſcentem interficiat. Inuitus igitur Murthmur Zonuchum obtruncat. Eo quoq; die magnus ſacerdotum fideliumq́ numerus pari crudelitate abſumptus. Petrus autem poſtquàm uniuerſam gentem in regulorum partes reci-diſſe cognouit, quum non mediocri Alemannorum manu, in Auſtriam fugam init. Quum in Moſonienſem agrum ueniſſet, ut exhinc in Auſtriam ſe ſubriperet, præoccupatos regni exitus offendit: qui impoſitis ubique præſidijs acri cuſtodia obſeruabantur. Superuenere legati regulorum, qui ſub ſpecie ineundæ pacis, in Vngariam reuocarent, inuitus retrahitur, neque maximæ ſuſpicionis expers, quippe qui ſubtractum ſibi exercitũ intelligebat. Qui quum in pagum, quem Zamurem appellant, diuertiſſet, legati diſpoſitis mox inſidijs circũuenere, ut captiuum ad regulos ducerent. Quare in quandam domum cum parua aulicorum manu ille ſe recepit, & quum ſe acerrimè tueretur, uix triduo confoſſis ad unum omnibus ſuis capi potuit: at ubi in legatorum poteſtatem uenit, continuò excæcatus eſt, Albamq́ ductus, præ dolore nimio paucis pòſt diebus, ac tertio reſtitutionis anno diem obijt, & in Quinqueeccleſienſi baſilica, quam ipſe fundarat, diuoq́ Petro & Paulo dicarat, ſepultus eſt. Ex Abæ Petriq́ diſcordia, & regulorum reuocatione, tot calamitatibus affecta eſt Vngaria, ut ex inteſtino bello exinanitum regnum uideretur, quãdoquidem Petri gratia Henricus Tertius eam infeſtis ſæpe armis repetierat. Neq; defuere Adalberti Leopoldiq́ filij bella, qui protegendæ Auſtriæ gratia, quam Vngari ſæpe inuaſerant, cum Aba
1042 Rege ad internecionem uſque crebrò concurrerant, quod anno ſalutis quadrageſimoſecundo ſupra milleſimum accidiſſe ferunt. Et in ſequenti anno, quinto idus Decembres, Leopoldus Miles fortis, ex cognomento dictus, & Adalberti filius, diem obijſſe dicitur. Sed Adalberto Erneſtus filius ſucceſſit, quo in Saxonum bello occumbente, Leopoldus Leopoldi Pij pater, Auſtriæ dominatũ init. Quater in Abam Henricum tertium caſtra mouiſſe pleriq; tradidere. Agnes fuit eius uxor, mulier quidem imperio digna, quæ poſt Petri mortem, unà cum uiro Auguſtalia inſignia, dum natalitia Saluatoris celebrantur, à Clemente Secundo ſummo Pontifice Romæ ſuſcepit, & auctoritate Pontificia confirmatum his imperium, Mox Capuam uſque pro-

ficiſc

ſciſci placuit, à quo Pandulphus captus, in Germaniamq; ductus eſt, qui ea tempeſtate princeps res nouas in Campania moliebatur. Eodem fermè tempore, Saraceni Scunum Calabriæ oppidum occuparunt. Quin & Dragone Nortmannorum principe in Apulo agro defuncto, Hunfredus frater tyrannidem inuaſit, cui paulò pòſt uita decedenti Gothofredus ſubrogatus eſt. Item Guaimmarus Salernitanus princeps, eadem gente oriundus, quum ſuorum occubuiſſet inſidijs, Giſulphus dominatum accepit. Quum Nortmanni, ambitioſiſſimum genus hominum, Beneuentum urbem põtificiæ ditioni ſubditam occupaſſent, Leo Pontifex maximus, auxiliaribus copijs Imperatoris adiutus, aduerſus eos caſtra mouit. Sed ex inauſpicato inito prælio, quum Romanus miles terga uertiſſet, Pontifex in pugna captus, & pro dignitate ductus, paucis pòſt diebus, ſingulari pompa Romã remiſſus eſt. Item Pallantis Romæ corpus inſanæ magnitudinis, inuẽtum adhuc incorruptum, cuius hiantia quoq; uulnera cernere erat. Præterea lucerna ad caput ardens, quæ neq; uento, neq; aqua, uel quouis alio liquore extingui poterat, uerùm ſubacto ſtilo, mox illo foramine ingruente aere, lumen euanuit. Tale huic Epitaphium fuiſſe fabulantur,

Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, more ſuo iacet hic.

Præterea in Apulia, marmorea comperta ſtatua, cuius caput circulus ex ære his inſcriptus literis ambibat, Calendis Maijs, exoriente ſole, aureum mihi caput erit. Quid'nam id portenderet, Saracenus quidam Roberti Guiſchardi captiuus interpretatus eſt, Quum ſol ad præſcriptum terminum peruenerit, ſi quis ſtatuam ſubfoderit, maximum ibi theſaurum deprehenſurum. Neque interpretationem res fefellit, nam calendis Maijs, magna auri copia ibi comperta, qua Saracenus ſe à captiuitate redemit. Sed ad hiſtoriam redeamus. Exactis uſquequaq; hoſtibus, ac Petro uita defuncto, Andreas cum Leuento, ac uniuerſo Vngarorum exercitu Albam contendit, ut ibi ex more Pontificum, Principumq; conſenſu & auctoritate, regni inſignia planè ſuſciperet. Sed quum Epiſcoporum pars magna cum Gerardo cæſa fuiſſent, uix tres tantùm ex illa ſtrage ſuperſtites inueniri potuere.

ANDREAS igitur ab incarnatione Domini, anno quadrageſimoſeptimo ſuprà *Andreas.*
milleſimum, diadema regium accepit. Qui poſtquàm ſe rerum potitum eſſe cogno- 1047
uit, hoc per uniuerſum regnum promulgauit edictum. Quicunq; Vngarus, Vngariæ'ue incola, peregrinùs ue frequentans, depoſito pagano ritu, cæremonijsq; Scythicis abrogatis, quas Rex, quia uſus ita poſtularat, paulo antè permiſerat, ad ueram Ieſu Chriſti fidem eueſtigio non redierit, ac ſacram legem à Diuo Rege Stephano traditam non receperit, capitalis eſto. Vicus, oppidum, & ciuitas quæq;, demolita templa, baſilicasq; reficito. Pontifices, collegiaq; Sacerdotum priſtino more obſeruato, & pareto. Chriſtianorum ritus reuocato. Prophanas cæremonias falſosq; deos exigito, eorum ſimulachra demolitor. Si quis magnis uerisq; numinibus ac ſacerdotibus maledixerit, fecerit'ue, Deûm hominumq; hoſtis eſto. Si quis ſacra legerit, lecta cõtinuò reſtituito: quicunque ſacro, uel quouis alio humano ſanguine manus fœdarit, commiſſa piacula expiato. Vngarus demum quiſque cædibus, latrocinijs, ac cætera deniq; ui & iniuria abſtineto. Sanctionem igitur hanc quicunque contempſerit, aduerſus ue fuerit, capitis ac rerum omnium reus eſto. Iiſdem fermè diebus Leuentæ mors interceſſit, quam non ſine Diuina benignitate accidiſſe arbitrantur. Is enim ſatis ſuperq; Chriſtianis infeſtus erat, neq; Scythicas cæremonias, diroſq; mores facilè exuere poſſe uidebatur. Quare ne inſtauratam à fratre fidem labefactaret, à dijs immortalibus intempeſtiua morte ereptus eſſe reputatur, & in ulteriore Danubij uilla ſepultus, ubi quondam Toxis proauus ritu Scythico ſepultus eſſe, ac uillæ nomen tribuiſſe dicitur. Sed de parentibus horum, diuerſa ſenſere alij: nanq; regulos iſtos Vazulis excæcati, ac filiæ Tati; pleriq; uerò (& fortaſſe rectiùs) Calui Ladiſlai filios prodidere, qui Roxanam, uel Ruthenam uxorem accepiſſe fertur, ex qua Andream, Belam, & Leuentam ſuſtuliſſe creditur. Pacato deinde regno, ac uniuerſo ferè populo ad rectum

Dei

Dei cultum reuocato, ad reprimendos finitimorum impetus incurſionesq́; animum aduertit. Bratiſlaus enim ſubacta Polonia, ter Pannoniam inuaſit, ne mediocria quidem detrimenta intulit, ſed tertiùm ingreſſus, repentina febre correptus, pedem referre coactus eſt. Ex teſtamento quinque filijs, Morauiam, Boemiam, cæterumq́; dominatum ritè diſtribuit, legauitq́;. Spitigneus natu maior, Morauiæ regno potitur. Boemiæ pars media Bratiſlao, altera Conrado & Othoni obtigit, Iaromirus adhuc in literario ludo uerſabatur. Paulò pòſt comperta Spitignei ſæuitia et ambitione, Bratiſlaus timore percitus, relicta in Olumucenſi urbe uxore, in Pannoniam ſeceſſit, ubi ab Andrea Rege, gratiſſimo hoſpitio exceptus, & pro dignitate tractatus & exornatus eſt. Spitigneus receptis Fratribus, qui remanſerant in regia, Conradum uenatoribus, epulis uerò regalibus Othonem præfecit. Mox Bratiſlai uxorem capi, & in Leſca munitiſſima arce aſſeruare iuſſit, quam præfectus arcis tam dura ac immani custodia ſeruaſſe dicitur, ut alterutro uterque noctu pede una compede conſtringeretur. Verùm Seueri Pragenſis Epiſcopi, ac optimatum interceſſione, mulier exacto menſe carcere liberatur. Quæ quum ad uirum in Pannoniam grauida properaret, ædito immaturo partu, in itinere animam efflauit. Bratiſlaus audito uxoris obitu, parentis ac gnati fatum iuxtà deplorare coactus eſt. Ac nihilo deplorare ſecius Rex Andreas, ſuauiſſimi hoſpitis dolore cruciatur, ad ineundam conſolationem hortatur, neq́; quicquam ſine Diuina uoluntate aſſeuerat accidere. Fallaces ſpes hominũ reputare oportere, omnemq́; ſpem, & curam in Deo collocandam, quem humanis commodis longè ſapientius utiliusq́; hominibus conſulere exiſtimandum eſt. Atq́; multa, quæ accidunt nobis, incommodiſſima miſerrimaq́; uideri, quæ ſi æquè penſitentur, præter opinionem utiliſſima iudicabuntur. In utraq́; fortuna, et modum, & æquum animum omnino retinendum, poſt mala ſemper benè ſperandum. Subinde delinito aliquantulum uiri dolore, hoſpitem Rex ad cœnam inuitat, lautiſſimis epulis ac uino exhilarantur animi. Andreæ unica erat gnata, cui Adleithæ nomen erat, matura iam ætate, ac eleganti forma cum ſumma uenuſtate coniuncta, primo obtutu hoſpitem obſtrinxit, cuius amorem ubi pater intellexit, hanc ei continuò deſponſauit. Quod ubi Spitigneo fratri ſignificatum eſt, ratus hunc auxiliaribus Vngarorum copijs adiutum, Morauiam ſibi facilè occupaturum, ut rebus ſuis tutò conſuleret, legatos ad Bratiſlaum mittit, qui eum è Pannonia euocent, ac polliceantur, ſe ueluti pater ex teſtamento legauerat, omnia ultrò reſtituturum. A quibus perſuaſus ille redijt, atq́; fratri ex compoſito reconciliatus, legata cuncta recepit. Quanquam imperandi amore Spitigneus traheretur, ac immodicæ ambitioni foret obnoxius, bonis alioquin moribus fuiſſe traditur. Sed qua in matrem Iuditham, Bratiſlai ſenioris coniugem, impietate uſus eſt, haudquaquam hinc commẽdari poteſt, hanc enim regno eiecit. Quæ quum gnati crudelitatem alio modo ulciſci non poſſet, in eius contumeliam, Boemorumq́; contemptum, Petro Vngariæ Regi extemplo nupſit, in Pannonia uitam exegit. Sed poſt filiorum reconciliationem, à Bratiſlao filio in prioris uiri ſacellum relata, & Pra-
1059 gæ in Diui Venceslai templo, anno ſalutis quinquageſimonono ultra milleſimum, pro dignitate ſepulta. Hinc igitur Andreæ cum Boemis, Polonis, Auſtralibusq́; orta diſſenſio, quas expeditiones ita proſperè geſſit (Vngarorum Annales referunt) ut tribus annis, hos treis (quos retulimus) potentatus, ſtipendiarios ſibi fecerit. Contrà Alemannorum, qui ne hac Auſtrales inſigni nota ſugillarentur, Andream Henrico Tertio per Legatos obſequium, ac ſtata quotannis tributa ultrò detuliſſe referunt, id cæteri nequaquam memorant Scriptores, præter ea quæ paulo pòſt ſequentur. Sed
1051 illud conſtat anno ſalutis quinquageſimoprimo ultra milleſimum, Andream cum Adalberto, qui Auſtriæ dominabatur, pacem feciſſe, item Boemiã Poloniamq́; poſt aliquot bella pacaſſe. At quum ſe ad ſenium declinare, ac liberis carere animaduerteret, ad Belam fratrem, de quo ſuprà diximus, in Poloniam legatos miſit. Bela exhortatus, ut cum uxore ac liberis expectatione celeriùs in Pannoniam redeat, & ueluti communibus erroribus ac miſerijs agitati fuerant, ita & nunc bonis auitis, ac

regno

regno pariter perfruantur. Quinetiam reri neq; fas, neq; iuſtum eſſe, ſe ſine fratre regno, eodemq; ampliſſimo potentiſſimoq; potiri, item per orbitatem neminem ſibi eſſe, cui regnum legari queat. Hac igitur obſecratione Bela uictus, coacta familia, dimiſſoq; ne mediocri quidem Sarmatiæ ducatu, quo à Meſcone, ob rem claré geſtam, in ſingulari certamine donatus fuerat, in Vngariam cum familia ſe recepit. Tam grato ab Andrea fratre animo, & tam inſigni populorum plauſu exceptum ferunt, ut uniuerſa in eius occurſum, non modò regis aula, ſed Vngaria ſit effuſa, nullusq; dies lætior actus. Poſtridie quàm uenerat, conuentu habito, Vngaria treis in partes diuiſa, duo regi, tertia Belæ fratri, omnium conſenſu tributa eſt. Hinc diſcordiarum ſeminarium ſanè profluxit, hinc diſſentionum bellorúm ue cauſæ, quibus ſemper Vngaria fluctuauit. Quare inter Duces Regesq; Pannoniæ, diſſidia, cædes, ac aſſidua prælia interceſſere. Eodem quoquè tempore, ad inferioris Pannoniæ lacum, Andreas in inſula Tychonia, cœnobium magnum cum baſilica fundauit, quam diuo Amano dicauit. Mox ad propagandam ſobolem animum adiecit, Vxorem duxit Agmundam, Ruthenorū Ducis filiam, quos olim Roxanos & Roxolanos nominabant, ex hac Salomon & Dauidus orti. Ex concubina, quā in Morothenſi pago clàm tenuit, Georgius natus eſt. Ex Bela, in Polonia, Geyſa & Ladiſlaus. At ubi in Vngariam reuerſus eſt Lampertus, ac filiæ ſunt æditæ, inter fratres hos tanta ſemper charitas interceſſit, & concordia, ut una eademq; ambobus uoluntas ineſſe uideretur, contrà uerò in filijs nepotibusq; accidit, ut rite inferius referetur. Dum magnum in Pannonia ocium agitur, mutua fratrum charitate munitum, ingens Alemannia bellum molitur. Henricus enim Tertius, Petri iniuriam, & Vngarorum inſtantiam ac perfidiam ulturus, coactis undique copijs, eo hanc expeditionem animo ſuſcipit, ut aut Vngariam imperio Romano uectigalem faciat, aut ad extremum uſque ibi uires eludat. In primis adita Pannonia, Piſonium obſidet, tormenta diuerſa mœnibus admouet, turres erigit, commeatus inhibed. Claſſem etiam, quæ ſequundo amne defluxerat, à Danubij parte diſponit, ut ciuitas undique oppugnari queat, caſtella in turrium ſpeciem nauibus impoſita, ut hinc oppidanos à mœnibus arceant. Duobus hæc menſibus undique oppugnatur, omnis tamen Teuthonum eluditur opera. Vngarorum præſidium ab Andrea urbi impoſitum, ne qua rerum caritate premeretur, né ue Danubij aditus occluderetur, unde ab inferioribus regionibus commeatus & auxilia inferri poſſent, nouum ſanè commētum excogitauit. Vir inter eos nandi arte peritiſſimus, mox inuentus, cui Zothmundo nomen erat, hic intempeſta nocte Præfecti iuſſu, nando clàm hoſtium naues ſubit, ſenſim eas tenui terebro ſuffodit. Dum naufraga uniuerſæ claſſi uitia ſubigit, uix renandi ad ſuos ſpacium datur, ne illuceſcente die in facinore deprehenderetur, hæ non modò proprio onere, ſed machinis etiam onuſtæ, ſecunda ac tertia hora diei imo deſidere occœpere, à principio pleræque incautis adhuc nautis demerſæ ſunt. Hac igitur arte eluſæ Alemannorum uires, obſidioq; ſoluta, quando ex oppidanis & centurionibus plerique, quotidie facta eruptione, in hoſtium caſtra ſæuiebant. Ex his potiſſimi nominantur, Maiothecus, Andreas, Vilungardus, Broſa, & Martinus, qui magna ſæpe ſtrage ex improuiſo hoſtes affecerant, quare in Alemāniam ſpe ſua deluſi rediere. Quum re infecta Henricus Imperator cedere cogeretur, eo magis in Vngaros exardeſcit, exercitum longè maiorem inſtaurat, onerariamq; claſſem reparat, qua commeatus deferat. In ſequenti anno diſpoſitis abundè omnibus, quæ bello uſui erant claſſi, Gebarthum Epiſcopum, et eundem fratrem eius præfecit, Danubioq; defluere iubet, ipſe cum turmis & cohortibus, præter Zalæ Zelitæq; fontes amnium, in Vngariam iter facit. Andreas ac Bela frater id edocti, ea parte, qua hoſtis iter facturus erat, aceruos frumētarios, ac pabula cuncta comburi, incolas & pecora hinc abduci præcipiunt, ne qua prædæ commeatús ue copia foret hoſti. Imperator adita Pannonia, & incenſa ab incolis, quacunq; iter fecerat regione, neq; milite, neq; equo adminiculi quicquam inuenit. Et quum ubi nam claſſis eſſet, intelligere non poſſet, in omnium rerum egeſtatem incidit, Tranſmiſſa ſylua,

Bodoa-

Bodoatinis montibus appropinquauit,intolerabili commeatuum pabuliq; inopia laborans,Iaurinum interea claſsis applicuit.Præfectus claſſis,tabellarium ad Imperatorem continuò miſit,qui literis ſe certiorem ab eo fieri poſtulabat,ubi nam cum claſſe expectaturus eſſet exercitum. Is ab Andreæ militibus,qui uiatoribus inſidias fortè tetenderant, intercipitur, ducitur ad Regem, Belamq;,& adhibito interprete Nicolao Iaurienſi Epiſcopo, Andreæ omnia patefiunt, qui aſtu pro tempore utitur, Vngaricæ reipublicæ apprimè ſalutari. Ad Gobartum,Henrici nomine,adulterinæ per hoſpitem literæ remittuntur, quarum ſumma talis erat· Salue Frater optime. Sæpe quæ præter opinionem accidunt,ad mutandam ſententiam homines impellunt. Proinde ſcito,noſtrum ab alijs hoſtibus imperium grauiſſimè infeſtari,nos autem,ut propria tueamur,ab Vngarica expeditione inuiti reuocamur. Quare claſſem dicto celerius ſoluito,& deleto. Ratisbonæ confeſtim nobis occurrito,quando tibi in Vngaria tutò conſiſtere non licet. Præfectus temeraria fide percitus,mandata peragit,ſoluta repente claſſe,in Vindelicos ſe recepit. Imperator expectatione fruſtratus,extrema cum milite fame abſumi cœpit,neq; præfecti ſuæ claſſis deſidiam ſatis poterat admirari. Accedebat magna ſagittariorum manus, quæ ex Bulgaris Beſſisq; confluxerat, hæc cum Vngaro pariter hoſtilia caſtra per noctem luſtrans,uenenatis ſpiculis infeſtabant,quin & calones,lixas,ac ſeruos,iniecto inter tentoria laqueo,captos plerunque trahebat. Tanta & tam cæca ſagittarum tempeſtate afficiebatur hoſtis,ut terram ſubfodere,ſub foſſaq; iniecto clypeo deliteſcere cogeretur. Sæpe uiuus cæſi,& cæſus contrà uiui foſſam præoccupauit. Quum ſe ac exercitum ad extrema,non ſine Diuino numine redactum, Henricus intelligeret,neceſſitatis imperio,mitius cum Vngaris ſibi agendum eſſe decreuit. Quare ad Regem miſit oratorem,qui ſuo nomine tutò abeundi poteſtatem,& commeatus poſtularet. Quod ſi conceſſerit hoſtis,ſe perpetuum cum Vngarico Rege,ſucceſſoribusq;,fœdus et pacem initurum,neq; re, neq; uerbo,neq; quauis arte obfuturum. Item ſi quis è poſteris Pannoniæ bellum indiceret,detrimentúm ue inferret,extemplo ſe Deorum hominumq; hoſtem Auguſtali decreto pronunciatum intelligeret. Quin ſe ultrò Sophiam filiam,forma ſpectatiſſimam,quam paulò antè Philippo, Henrici Franciæ Regis filio ſacra aſſeueratione ſpoponderat,reſciſſa affinitate coniugaturum,in arctiſſimum æternæ pacis uinculum,teſtimoniumq; grauiſſimum. Andreas igitur & Bela,exaudito honorificentiſſimo oratore,quum ocium potius,quàm bellum anhelarent,poſtulatam cum Imperatore pacem confecere,cuius iura,ne quo malo dolo læderentur,utriuſque ſunt iuramento munita. Mox ad explendam Alemannorum inediam,quinquaginta piſcium corpora inſanæ magnitudinis,quos Vſones appellant, item multa lardi, pecorum, uini & frumenti copia gratuitò ad Imperatorem miſſa. Qua plerique fame confecti, ac immodica ſtatim edacitate diſtenti,interiere. Curatis deinde corporibus,uniuerſus exercitus,relictis impedimentis, præpropera feſtinatione in Noricos & Vindelicos ſe recepit. Præterea locum caſtrorum,ubi extrema fame laborauit, Vngarus & Alemannus uterq; ſua lingua Clypeorum montem appellauit, uigintiquinque milibus paſſuum à Buda remotum,quà iter eſt Viennam,longa ſylua obſitum. Hic haud ab re Germanorum Annales erit admirari,qui Vngaros cum Andreá rege ab Henrico Tertio perdomitos, ac ſtipendiarios fuiſſe factos prodidere, quod procul à uero eſſe conſtat. Quó nam modo deſponſatam filio Regis Galliæ gnatam,reſciſſa præſtantiſſima affinitate,Andreæ filio ſpopondiſſet,niſi aliqua uehemēti neceſſitate adactus, ad eas conditiones deſcendiſſet? Sed ut hanc perpetuam Germanorum & imperij Romani notam, Diuina magis, quàm humana opera inuſtam obliterarent,ex induſtria ſubticuere,at contrà fieri debet. Scriptor enim quiſque Hiſtoriarum,ueritatis potius,quàm alicuius patrocinij affectator eſſe debet,quin & omni amicitiæ inimicitiæq; carere oportet affectu, ut ſuam apud poſteros auctoritatem retinere poſſe uideatur. Poſtquàm igitur Henricus Tertius in Alemanniam redierat, paucis pòſt menſibus Rex Andreas per Legatos oblatam ſibi filiam poſtulat,ne uana illius expe

ctatione

ctatione eludatur. At ille reſpondet, Se non modò gnatam, uerùm & minima quæq; promiſſa præſtiturum, neq; unquam initum fœdus, ac ſacramentum detrectaturum. Diem ſponſalibus nuptijsq;, ad Moram amnem præſtituit, qui Morauiam ab Vngaria planè diſterminat. Huc ad præſtitutum omnes diem conuenere, cum ſummo Vngariæ ac Germaniæ plauſu, frequentiſſimoq; Pontificum Principumq; conuentu, ſolenni ritu celebratæ nuptiæ, confirmata fœdera. Sophia in Vngariam deducta, ſingulari pompa, utriq; principes cum ſumma concordia gratiaq; digreſſi. Salomon infantia nondum exceſſerat, & tam intempeſtiuus uir factus eſt. A morte ſanctiſſimi Regis Stephani, ad Andreæ Regis initium, anni (ſecundùm Annalium ſupputationem) undecim circiter, & menſes quatuor interceſſere. Interea Petrus, qui Venetus potius, quàm Teuthonicus, à patre Venetijs uitam agente, appellari poteſt, quamuis interpellato tempore, annis tamen quinq;, & menſibus ſex regnauit, Aba tribus. Quum autem liberorum affectus, præ cæteris in quoque homine dominetur, & priuatus amor, ab aliena charitate, & æquitatis officio animum auocet, hinc diſſentionum inter fratres promanauit origo. Andreas tot erroribus laboribusq; uexatus, graueſcente iam ſenio in paralyſim inciderat, quandoq; carruca, hexaphoro ſæpius ferebatur. Quum ſolutis membris incedere non poſſet, cœpit uir prudens, his incommodis circumuentus, de ſucceſſore ac filio cogitare. Succurrebat & illud, quod Henrico receperat, ſe Regem filium declaraturum. Et ut promiſſis ſtare uideretur, duodecimo regni ſui anno, infantem adhuc filium, conuocatis Pontificibus ac Principibus uniuerſis, Salomonem Regem pronunciauit, legitimeq; coronauit. Imperatoris cauſatus poſtulationem, qui ex compacto, generum diademate inſigniri quotidie flagitabat, neq; alio modo, ſine hac affinitate pax foret inita, quæ utrinque fiduciam ſeueritatemq; peperit. Inter coronandum quum ex more caneretur illud Iſraeliticum, Eſto dominus fratrum tuorum, & hæc quidam Belæ interpretaretur, ex quibus ſe reputabat, ſe ſub infantis imperio futurum, admodum rei indignitate commotus eſt. Pleriq; uerò, Belæ filiorumq; conſenſu, & totius conuentus acclamatione, Salomonem Regem fuiſſe creatum tradidere. Quod haud difficulter ipſe crediderim, quandoquidem hęreditario iure, & ſalutaris huiuſce affinitatis excellentia, is regno fraudari non debebat. Sed paulo pòſt à factioſis diſſeminata ſeditio, quippe alij Andreæ conſulebant, ut hac arte gratificari uiderentur, puerum, niſi frater è medio tollatur, nũquam tutò regnaturum. Contrà hi Belæ, tanti momenti regnum, haudquaquam infantulum addecere, immo ad Regis fratrem pertinere. Item uſurpandi regni occaſionem optimam deferri, quando Rex infans eſt, & pater ſenio, ac ualetudine grauiſſima planè conficitur. Ne Andream quoq; præteribat, inuito fratre, filium nunquam regnaturum. Proinde inito conſilio cum duobus tantùm intimis, quum in ferarum uiuaria deſcendiſſet, in cubiculum relatus, ante ſe coronam et gladium, ſtrata humi purpura, inferri iubet, hæc regnum, ille ducatum referebat. Fidiſſimos comites admonuerat, ut introducto Bela, & propoſita optione, ſi gladium is eligeret, laude ac donis cumulatus abiret, ſi uerò coronam, eo confeſtim gladio fratrem obtruncarent. Intrum Nicolaus ianitor tantùm cum his conſiliũ audiuit, deinde ex compoſito Bela acceſſitur, cubiculum ſubiturus, quàm primùm à ianitore admonetur, ut ſi uitam amet, gladium accipiat. Ad Regem ingreſſus, duo propoſita ibi inſignia admiratur. Cui hæc mox Andreas, Salomonem (inquit) filium, Bela, regem declaraui, regaliq; diademate donaui, non tam ut priuatę dignitati, quàm ut publicæ conſulerem ſaluti. Quid ab Alemannis ſemper accepimus, & quàm magnis conatibus nuperrimè regnum inuaſerint, non ignoras, & quàm ſalutaris ſit iſta reconciliatio, ac pax nuper inita, pro ſe facilè quiſque conſiderat. Tibi autem, ne qua ex nouitate hac expoſtulandi copia detur, qua pientiſſimum fratrem inſimules, nunc optionem faci. Cooronam tibi, & gladium præ oculis habes, utrum uis potiùs, accipito, alterũ filio relinquito. Tunc Bela uel præmonitus periculi, uel conſcientia, & fraterna liberalitate uictus, optatum ſumpſit gladium, coronam ultrò nepoti conceſſit. Spectata fratris modeſtia Rex, lectica

ctica, ante Belæ pedes, profuſis lachrymis, extemplo proſiluit, genua præter dignitatem amplexatus, ingentes gratias egit. Multis in fraterna charitate, ac filij tutela uerbis eum confirmauit, dimiſitq; donatum ampliſſimè, ratus id abſque aliqua diſſimulatione ab eo factum. et ſicut ultrò Leuenta ſibi ceſſerat, præ ſimplici charitate, idem à Bela factum, ſed id Belam præ timore feciſſe. oſtendit exitus. Quippe paucis pòſt menſibus, ad declinandas inſidias uir ſagaciſſimus, cum uniuerſa familia, ad Meſconem ſocerum (de quo ſuprà diximus) in Poloniam effugit. Quod ubi Regi ſignificatum eſt, ut pari cautione certaret, Salomonem ad Henricum ſocerum, cum maximo optimatum Vngariæ equitatu miſit. Interea cum Meſcone, Poloniæ duce, acceptas à fratre iniurias Bela communicat, hortatur, ut datis auxilijs, in regnum ſibi debitum reſtituat. Non tam generi, quàm nepotum, ac uel maximè filiæ dignitatem curet, ſi contemnatur, neminem ſibi fore alium, ad quem exorandum confugiat. Addit commodorum acceſſionem, ſi uota ſucceſſerint, nam ſi uires utriuſque gentis unà conueniant, facilè fore, ut non modò ſe tueantur, uerùm etiam amplificatis finibus, aliena regna occupare confidant. His Meſco commotus, legiones treis comparat genero, Vngariæq; finibus appropinquare iubet. Quum ſe tot copijs Bela munitum eſſe cerneret, quot recuperando regno, & explendæ ſpei ſat eſſe nouerat, fraternum regnum inuadit. Quod ubi factum eſt, ex Vngaris ad eum quàm plurimi confluxere, qui eius partes antea ſectabantur. Rex audito fratris ingreſſu, duas ab Imperatore Henrico legiones accepit, quarum alteri Guilielmus, Pothus alteri præfuiſſe fertur. Bratislaum quoq; Boemorum Ducem, & Spitignei fratrem, cui filiam olim coniugarat, cum ualidiſſimis copijs planè cõduxerat. Neq; in Vngaria delectum habere contempſit, quare maximum ſibi exercitum comparauit. Ad Tibiſcum igitur amnem fratres ambo conuenere, ut regni litem, commiſſo prælio, dirimerent. Quum acies in ripa fluminis utrinque conſtitiſſent, ab Alamannis prælium initum eſt. Guilielmus enim & Pothus, tranſmiſſo amne, tam infeſtis in Belam animis concurrère, ut confertiſſimam cruentiſſimamq; pugnam extemplo commiſerint. Pari quoq; audacia, ac robore certe maiore, Polonorum & Vngarorum agmina obſtitere, quippe qui ne cedere uiderentur, lethales fortiter ictus excipiebant, inferebantq;. Sed quum diu pari ſpe conatuq; utrinque pugnatum eſſet, Teuthones tandem dare terga cœpere, inclinatisq; hoſtibus, tanta animorũ Vngaris facta fuit acceſſio, ut redintegratis uiribus, à tergo inſtare uiderentur. Tunc ex illis cecidere multi, cęteri palantes fugiunt. Quod ubi alij, qui Andream ſequebantur, Vngari proſpexere, mutata repentè ſententia, in Belæ parteis contendère, & in ſuum regem uertère arma. At is quum à ſe ſuos defeciſſe conſpicaretur; conſternatus animo, in Noricos fugam capit. Inſequuntur eum inimici, & tãta quidem pernicitate, ut ad portas Muſienſes adhibuerint, cœperintq;, in Baconienſemq; ſyluam deduxerint. Ibi negligẽtiſſimè detentus, ad crucem ſuam, quam Sterziam dicunt, diem obijt. Sepultusq; in cœnobio Tychonienſi, circa Balatonem lacum, quem in inferiore Pannonia fuiſſe diximus. E ducibus & præfectis, hi potiores capti referuntur: in primis Boemorum dux, quem inſcio Bela, continuò excæcatum pleriq; retulere: item Guilielmus, & Pothus, qui ad Belam ducti, quàm primùm honorificè dimiſſi. Circa hæc tempora ſchiſma & contentiones maximæ fuere in Eccleſia Dei. Tres uno tempore Pontifices Romæ diſſidebant, unde permagnũ apoſtolicæ reipublicæ detrimentum emerſit. Tunc Pontifices ab Imperatore creati. Qua quidem tempeſtate Theophilus alius Pontifex, Ioanni pontificatum uendidit. Ac ſeditio iſta ab Henrico Tertio ſedata, ſchiſmateq; dirempto, Auguſtalem ſibi coronam promeruit. Item in Florentina ſynodo, Epiſcopi multi, de ambitu adulterioq; damnati. Quinquageſimo autẽ ſexto ultra milleſimũ, Adalbertus dux Auſtriæ, diem
1056 obijt. Erneſtus ſucceſſit filius. Et Cuno dux Bauariæ, ab Henrico eiectus, Pannoniamq; relegatus, expirauit. In ſequenti anno Imperator diem clauſit, infantemq; ſui nominis filium, ſub materna tutela reliquit, & ſub ea annis aliquot proſperè imperauit. Matri Agnes nomen fuit, quæ Bauariæ ducatum ſibi uendicauit, grauiſſimaq; cum

cum Gunthario Epiſcopo bella geſſit. Italiæ adminiſtrandæ Gibertum Parmenſem, uirum præſtantiſſimum ritè præfecit. Florebat in Italia Gothofredus & Matildis uxor, quæ Beatricis fuit filia, & Henrici Tertij è ſorore neptis. Beatrix enim Bonifacio Hetruria oriundo, uiro quondam potentiſſimo nupſerat. Matildis cum Gothofredo Lucæ, Parmæ, Rhegio, ac Mantuæ imperauit. Item eam partem Vmbriæ, ac Hetruriæ, quod Petri patrimonium appellamus, hanc quoq; poſſediſſe, & Eccleſiæ legaſſe tradunt. In ſynodo ad Sutrium habito, propulſandæ ſchiſmatis gratia, ut Pontifex quiſq; legitimè deligeretur, tunc ſanctio facta, ut à Cardinalibus is in poſterum ritè crearetur, pœnaq; aduerſantibus negligentibusq; indicta.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS SECVNDAE LIBER. III.

POST Andreæ Regis interitum, Bela fraterno bello ſuperior, fuſis hoſtibus, rerumq; potitus Albam contendit, ut à Pontificibus primatibusq; Vngariæ uniuerſis approbatus, ritè coronaretur. Inito regno, ad pacandam regionem, et curanda gentis commoda animum aduertit, & quod à principio intendit, è ſententia conſequutus eſt, ſiquidem abſque graui hoſtium moleſtia, pacem & ocium in regno ſeruauit, ne qua in commercijs fraus ac dolus committeretur. Ex argento puſtulato pecunia ex edicto decuſſa, æqua rebus uænalibus indicta precia. Et ne quo argentariorum negociatorúm ue aſtu ac uerſutia ſimplices rudesq; deciperentur, & nummis & rebus uænundandis leges præſcripſit: quæ ſi contemnantur, magna hinc paupertatis & inopiæ detrimenta proueniunt: ſi uerò bona curentur cautione, nemo emendo uendendoq; circumueniri poteſt, monopolia inſtituit, diem ſabbati mercatibus dicauit, emporijs omnibus locum tempusq; præſtituit, Byzantios aureos admiſit, quorum unus pro quadragenis argenti nummis ſolebat expendi: hac igitur aurea argenteaq; pecunia promercali utebatur: nulla quoad uixit, alia mutata. Sed illud facinus memoria non indignum præſtitit. Quicunque enim Salomonem regem ſequuti fuerãt, eorum uxores, liberos, ac fortunas incolumes illæſasq; ſeruauit, ut quum uellent, omnibus poſtliminio redire foret integrũ, quin & ſolenni his edicto redeundi data copia. Quo beneficio uicti, rediere quàm plurimi, hiq; fideliſſimi facti ſunt. Aucta deinde regis pietas in uniuerſum, nam uectigalium grauitatem leuauit, prouincijs tributa remiſit. Quare perbreui plebs cum nobilitate eouſque diuitijs excreuit, ut ne minimus quidem ruſticus inuentus ſit egenus. Et è finitimis nemo etiam diuturno adiutus ocio tanti cenſus fuerit, qui cum Vngari opulentia conferre ſe potuerit. Quum orthodoxam fidem, ob rerum omnium copiam, & longum ocium, unde ingenia facilè laſciuire ſolent, & ad quodque facinus eſſe prompta clàm labefactari conſpicaretur, promulgauit edictum, ut uicatim duo ſeniores euocati Albam conuenirent. At ubi conuẽtum propediem futurum omnes intellexere, non ſolùm agreſte genus hominum, ſed cætera multitudo iniuſſa confluxit. Rex, & cum optimatibus pontifices, admodum formidarunt, ne qua à cæca multitudine uis aut iniuria inferretur. Quare inito conſilio, in urbem omnes ſe recipiunt, contrà uulgus eam ſeruant, & tuentur. Interea ruſticorum agmina inter ſe pagatim, præfectos ſibi creant, quibus mandata dant, ut per internũcios à Bela Rege, priſtinam Vngarorum fidem impetrent. Item abolendam nouam Chriſtianorum ſuperſtitionem, lapidandos epiſcopos, presbyteros omnes è medio tollendos, amoliendas deorum ædes, & publicanorum demum exitium efflagitent, exorentq;. Quum hæc Regi deteſtabilia renunciarentur, ſe tertio die reſponſurum eſſe dixit, & commodè deliberaturum. Interea pagorum præfecti, quos Præpoſitos appellabant, pro ſe quiſque paſſim conciones habebant, ubi aduerſus Chriſti fidem, & ad extirpandas fidelium opiniones triduo præ Bela.

 dicabant

dicabant, congratulabantur plebeiorum animi, & gratis concionibus cum magno plauſu acclamabant. Tridui ſpacium Rex prudentiſſimus idcirco ſibi dari poſtulauit, non ut quicquam de fide conſuleret, quam exploratiſſimam habebat, ſed ut interea exercitum tumultuarium cogeret, quo prophanam & inconſtantem paganorum plebem circumueniret, de auctoribus factionum ſupplicia ſumeret, ac reluctantes gladio interciperet. Tertio igitur die, quo reſponſa daturum ſe receperat, turmis equitum, multiſq; cohortibus inſipientem multitudinem obducit. Mox dato ſigno, milites in eam ſtrictis enſibus irruunt, à principio, ut metu percellant, nonnullos cædunt, capiunt Præpoſitos, captoſq; ad unum omnes, ex altis turribus deturbant, captiuamq; plebem, partim uinculis & carcere, partim flagellis afficiũt. Hæc tertia fuere iacta fidei fundamenta. Nam poſtquàm à ſancto Rege Stephano, exuta infidelitate, ad ueram religionem conuerſa eſt Vngaria, hac tempeſtate tertiò defecit, ſed Andreæ, ac demum Belæ opera conſilioq; reuocata eſt. Deinde tertio regni ſui anno, quum ad Demes oppidum ueniſſet, ex Heliocauum ruina confracto ſolio, ita Regis membra contuſa, ita nonnulla oſſa luxata ſunt, ut deſperata ualetudine ęgrotare cœperit. Mox pro quibuſdam regni cauſis, quæ magni momenti fuerant, ad Caniſam fluuium, lectica ſuccollantibus prætorianis militibus delatus eſt, ibiq; uitæ diem increbreſcente morbo clauſit. In Diui Saluatoris cœnobio ſepultus, quod ipſe exædificarat, locus ille Zegzardus ab Vngaris appellatus, quia claudus Bela fuerat, ac nigro colore ſuffuſus.

Salomon. AVDITO Regis obitu, Salomon Henricum Quartum nomine Imperatorem, ac Sophiæ uxoris fratrem indulgentiſſimum extemplo adit, rogatq;, ut ſe in regnum reſtituat, hæreditario iure ſibi debitum, né ue patiatur, ſe cum Sophia Auguſtali ſorore, ulteriùs regia dignitate carere. His precibus ille uictus, ualidiſſimum repentè exercitum cogit, legiones & auxilia undiq; conuocat. Deinde comparatis omnibus, quæ bello ſunt uſui, in Vngariam caſtra mouet, quam & Rege orbatam, & propugnatore carentem offendit. Geyſa, ac Ladislaus, uiri quidem pro ætate circumſpecti, quum ſe Imperatoris uiribus impares eſſe intelligerent, ſaluti conſuluere, ſe ad ſuos, unde ex matre orti fuerant, in Poloniam recepere. Indoluere fortunam regulorum Poloni, eoſq; bono animo eſſe iuſſere, nam data occaſione, in Vngariam, & opinione citius, ſe reſtituturos eſſe pollicentur. Henricus cum Salomone Albam contendit, ibiq; habito ſacrorum prophanorumq; ordinum conuentu, ita diſſeruit' Neſcio Pannones, quó nam fato uobis datum eſt, ut non ſolùm in rebus humanis, uerùm etiam & Diuinis, tanta animorũ imbecillitate, perfidia & infidelitate laboretis, ut ſub nullo Deo ineatis tranquillitatem, ſub nullo Rege uerum ocium inueniatis. Diuo Stephano ueſtræ ſalutis auctore, in ueri Dei agnitionem perueniſtis. Subiuiſtis ſalutarem religionem, & non ſolùm documentis, ſed ingenti miraculorum experientia, quàm utile & beatum ſit, Ieſum Chriſtum Seruatorem noſtrum unicè colere et adorare, didiciſtis. Deinde, ut prima quæ à Carolo Magno rudimenta, acceperunt maiores ueſtri, nunc omittam, bis poſt Diuum Regem, ab orthodoxa fide defeciſtis. Vtinam hac tantùm perfidia uobis exitio fuiſſetis, & familiarum duntaxat ueſtrarum ruinam cum ueſtra traxiſſetis, ut pro ueſtris tantùm detrimentis uos pœnas luere oporteret. Verùm ita in alienã perniciem, præter ius & fas ſcelera ueſtra graſſata ſunt, ut niſi clementiſſimũ indulgentiſſimumq; numen coleretis, neq; humana, neq; Diuina ſupplicia uobis digna excogitari poſſent. Quid enim in Andreæ Leuentæq; ingreſſu intactum prętermiſiſtis? cæſi pontifices. Quid cæſos dixerim? immo rapidis curribus diſtracti, iacti è rupibus, ſacerdotes ad aras ante numinum conſpectum obtrũcati, dum pro publica, immo noſtra ſalute operantur. Baſilicæ dirutæ, ignis deos patrios, ac potiſſimorum ſimulachra numinum paſſim abſumpſit. Extincto hoſpitalitatis iure, in Italos & Alemannos, ita uſquequaque ſæuitum, ut nemo lachrymis commiſerationem inuenerit. Ab Italis prouincias, leges, mores, lucem fidei, optimaſq; diſciplinas; à Germanis & Alemannis, politicas artes accepiſtis. Eſto, in externum ſanguinem

ſæuiatur

ſæuiatur,& in uiros ſacroſancti ordinis,quando Scythica immanitas neque ueram
religionem, neque peregrinam conſuetudinem æquo animo pati poteſt, at quid in
uos ipſi furitis, efferatiſſimi homines? Duos fratres ueſtro genere natos,præ inteſtino
liuore,ac ueſtris factionibus dimiſiſtis,commiſiſtis in certamen,& nemini fidem,im
mo ne uobis quidem ipſi ſeruare poteſtis. Si mutuo diſſidio laboratis,quam uobis
quietem ſperare licet? Cupidi ſemper eſtis nouarum rerum,& ab ipſa nouitate,ſacri-
legij,homicidij,ac rapinarum,& latrociniorum materiam quæritis. Bela pacato iam
regno,uobis ocium pepererat,remiſerat uectigalia,& quo potuit ſtudio,à miſeria &
calamitate redemit. Contrà ocio & opulentia uos abuſi,nil aliud quærere occœpi-
ſtis,niſi ut reiecta fide,iterum atque iterum in priſtinam feritatem, et prophanam deo
rum opinionem recideritis. Quouſque tandem Vngari ueſter hic furor,& immani-
tas inaudita, in Deos homineſq; graſſabitur,quando acerbiſſima hæc ueſtra ingenia
miteſcent? Sed hoc quod ad deos pertinet,Scythico generi tribuatur, quod ita ab hu
mano conſortio quondam ſeceſſit, ut prius cum Faunis, Syluanis & Dæmonibus,
quàm hominibus,maiores ueſtri uerſati reputētur. Ad uos ipſos tandem ueniamus,
& peregrinam conſuetudinem dimittamus, quid eſt, quod tantis inter uos factioni-
bus & inteſtinis odijs quótidie laboratis? Neſcitis,neſcitis(inquam) Vngari,quantà
uis concordiæ numini inſit,quippe quæ humilia extollit,& illuſtrat obſcura,& non
modò rem publicam & regna conſeruat, uerùm etiam amplificat, ac immortalitatē
donat. Nónne maiorum exemplo iam didiciſſe debueratis,quantum coniunctio ani
morum & concordia ualeat? Illi è recondito ſeptentrionis angulo incogniti,in Sar-
matiam Europicam prodiere,non tam uiribus,quàm unione pollentes,quacunquē
iter fecerant,omnia ſubegere. Et ita ſubegere,ut non modò Illyricos,Gallos & Ger-
manos, uerùm etiam Italos rerum dominos protriuerint, ſpoliarint,ac ferro incen-
dioq; abſumpſerint. Contrà uos diuerſa ſentientes,& inteſtina labe cōtabefacti,non
ſolùm potentatum amplificare,ſed ne regnum quidem à maioribus traditum retine-
re poteſtis. Semper inter ſe fluctuat Vngaria,quæ ſi mutuis ſimultatibus carere poſ-
ſet,& à uera fide non deficeret,unde hæc omnia mala prouenere, ô quanta ſplendo-
ris & potentiæ rebus Vngaricis fuiſſet acceſſio. Proinde uos quæſo,omnes malos mò
res exuite,in primis timere Deum Ieſum Chriſtum,Seruatorem noſtrum toto cordē
ac mente complectentes amate, Diuina mandata ſeruate. Poſt hæc, uerum legiti-
mumq; Regem ueſtrum Salomonem, Diui Stephani pronepotem colite,& obſer-
uate, huic uni obtemperate, hunc eſſe iubete Regem, huius imperio parete omnes.
Abdicate regulos,& exigite,ac pronunciate hoſtes, quicunque in Salomonem aut
arma ſumpſerint, aut obſequium detrectarint. Vos autem Pontifices ac Satrapæ,
hunc ex more create Regem, ac ſolennibus cæremonijs ſacroſanctum facite. Ego
uerò quem uos iuſſeritis eſſe Regem,Salomonem,Auguſtali auctoritate confirma-
bo. Ad poſtremum orthodoxam fidem obſeruate, amate pacem,& mutuam inter
uos charitatem,& concordiam retinete. Imperatoris dicta, primùm à Pontificibus
& primatibus,deinde ab uniuerſa multitudine approbata,Salomonem Regem pro-
nunciant,& exclamant. Mox de more in ſancti Regis baſilica,ſceptro ac diademate
eum honeſtant. Omnes deinde ritè in eius manus,in ſolio collocati iurarunt,ſe nun-
quam eius imperium edictúm ue detrectaturos, ſed ſponte gratiſſima quæque obſe-
quia præſtituros. Reſtitutionem hanc ſacris ſolennibus,magnis plauſibus,& fauſtis
acclamationibus celebrarunt. Item ædita ſpectacula diebus aliquot, uarijq; ludi, &
ſparſa miſſilia. Henricus autem reſtituto Salomone,ac pacata Vngaria,ab eo magni
ficentiſſimè donatus,in Alemanniam reuertitur. Quod anno ab incarnatione Do- 1063
mini ſexageſimotertio ſupra milleſimum accidiſſe,Auſtrialium Annales prodidere.
Multa eo tempore mala emerſere,quæ & monſtrum pago æditum portendit,fœmi-
neo ſexu,ſupra umbilicum geminatum hominem, unum infrà referens. Inceſſit in-
gens quoq; fames,& pernicioſa peſtis. Nam quum Alexander pontificatum maxi-
mum obijſſet,Ciſalpina Gallia,quæ à Romana ſede defecerat,indignum rata aliun-

de Romanū Pontificem,quàm è paradiſo Italiæ,quam Lombardiam eſſe dicebant, deligi,Candolum Parmenſem Epiſcopum,habito Epiſcoporum conuentu,Pontificem maximum creat. Quin & hanc deligendi Pontificis poteſtatem, inuita Agnete matre,ab Henrico Quarto impetrauit. Huic Longobardi omnes iuxtà paruere,præter Matildim,& Gothofredum uirum eius. Candolus cum exercitu Romam properans,in Neronis prata deſcendit. Nutantibus Romanis, Alexander Pontifex cum Gothofredo,qui cum auxilijs aduenerat, ad Lateranum ſe continebat. Conſerto in Vrbe prælio,Candolus funditur,& fugatur, in ſequenti anno corruptis largitionibus patricijs nōnullis, Vrbem repetit. Vaticanum,ac Diui Petri ædem occupat. Sed irruente Populo Romano,à ſuis ibi deſtitutus,& à Cincio ciue Romano, Præfecti filio in arcem ſancti Angeli perductus,& mox à Romanis ſimul obſeſſus eſt,& bienníj obſidione eò adactus,ut trecenti argenti pondo ſe redemerit,ſtrigoſiſſimoq; inuectus equo,in Germaniam aufugerit. Otho Coloniēſis Metropolita,qui artibus Henricum adoleſcentem circumuenerat,ut is Agnetem pientiſſimam parentem adminiſtratione priuaret, ſibiq; gubernationem rerum committeret, ad pacandam Italiam, prophano ſchiſmate laborantem,Imperatoris mandato aduenit. Concilium Mantuæ huiuſce rei gratia habendum edicit, ibiq; extirpato ſchiſmate,uerus Pontifex Alexander comprobatur,& adoratur ab omnibus. Qui Romam rediens, pacatam Vrbem,ſed Campaniam perturbatam offendit. Quippe Richardus Nortmānus, cum Guilielmo filio Capuam ſubegerat,inuaſerat Beneuentum,& Cepetanum obſederat. Rogerius Brunduſium obſidione cinxerat. Item Henricus anno regni ſui nono, in Paſchæ ſolennibus gladio accinctus eſt. Paulò pòſt Bertam, Othonis Comitis Auguſtalis filiam,uxorem duxit, ac multa undiq; mala mox exorta. Nam Otho Bauariæ Dux,ab Henrici fide defecit, Gelpho Othone eiecto, tyrannidem occupauit, ac deinde cum Rodulpho Sueuorum,ac Bertoldo Carinthiæ Duce, aduerſus Henricum coniurauit. Regemq; hi cum cæteris coniuratis, Rodulphum elegere, Saxonico is bello admodum uexatus eſt. Sed ad rem noſtram redeamus. Poſtquàm Geyſæ ac Ladislao, Henricum Vngaria abijſſe ſignificatum eſt,haudquaquam rem differendam rati, cum Polonicis copijs regnum repetunt. Salomon nondum ſatis expertus,audito aduerſariorum aduentu,ut in tutiore ſe loco collocaret,Moſouienſem arcem petijt,pro loco ac tempore munitiſſimam. Pontifices ac ſacerdotes, ne fraterna bella ultrà conſpicarentur,ſe inter utroſque medios ingerunt. In primisq; Deſiderius Epiſcopus,uir non minus probitate,quàm eloquentia potens,cum magno ſacerdotum ordine Geyſam adit. Ad pacem & concordiam tanta dicendi copia,ac orationis uehementia & ſuauitate hortatur,ut ad reconciliationem inclinarit. Fœdus inter patrueles fratres hac conditione ineundum perſuaſit,ut Salomoni,quamuis iuniori, regno cederet,& ueluti legitimo Regi pareret, ipſe uerò paterno ducatu potiretur. Huius monitis precibusq; uictus Geyſa, unà cum Ladislao fratre,in totius Vngariæ conſpectu,in Iaurienſi urbe Salomoni ſe reconciliat. Fœdus inter eos ſolenne ictum, mutuoq; iuramento munitum, quod dum Fabiani Sebaſtianiq; anniuerſaria celebrantur,percuſſum fuiſſe ferunt. Reconciliatis animis, Regi cum Geyſa Duce,& Ladislao,mutua charitas, & aſſidua conſuetudo interceſſit. Subſequutum Paſcha,in Quinqueccleſienſi urbe, ab his cum uniuerſa aulicorum ac primatum multitudine celebratum,ubi in Diui Petri baſilica,inter ſolennia, Salomon iterum acclamante populo,à Geyſa coronatus. Quod tanta Vngarorum omnium lætitia celebratum, ut diem publicæ hilaritatis inter faſtos retulerint. Deo Ieſu optimo maximo,humanæ pacis Autori,per omnes aras gratiæ actæ, et factæ ſupplicationes. Sed ingens futuræ diſcordiæ portentum proxima nocte interceſſit, tota enim Petri baſilica, contiguaq; ædificia repentino quodam incendio abſumpta ſunt. Quare exorto tumultu,maximus utrunque metus inceſſit, alter alterius id factum inſidijs eſſe rebatur, uterque tamen culpa uacabat. Diuerſa quoq; fuga fertur, ad ſolis exortum, re per fideles internuncios explorata,omnibus plane conſtitit,nihil ex utraq; parte doli fraudis'ue ten-

tatum, repentino inopinatoq́ id igni accidiſſe comperiſſt. Quod ubi ſatis ambo com pertum habuere, amota omnium ſuſpicione, pacem concordiamq́ redintegrant.

Adleitha Salomonis ſoror, & Bratislai Boemici Ducis uxor, duobus antè annis ui ta exceſſerat, quæ haud mediocri triſtitia fratrem affecerat, id anno ſalutis ſexageſi- 1062
moſecundo ſupra milleſimū accidiſſe Annales prodiderunt. Vir eius, Spitigneo fra- tre uita defuncto, omnium conſenſu Boemiæ ducatum obijt. Morauiæ regnum in- ter fratres diuiſit. Orientalem eius plagam Othoni, uenationi nimis idoneam, & pi- ſcibus exuberantem, occidentalem uerò fertiliorem, Conrado adiudicauit. Iaromi- rum natu minorem, quem ad literarum ſtudia conuerterat, inuitum ſacris initiauit, et Henrici Imperatoris auctoritate, Pragenſem Pontificem creauit, qui deinde poſt initum pontificatum, Geboardus dictus eſt. Ex Bratislao igitur Duce, & Adleitha coniuge, Andreæ Regis filia, Iuditha, Ludmilla, & Bratislai duo æditi. Poſt uxoris obitum, Zuatanam, Cazimiri Poloniæ Ducis filiam, Bratislaus ſibi coniugauit, Bo- leslai, Bladislaiq́ ſororem, ex qua liberos quatuor optimæ indolis accepit, unus Bo- leslaus, Boruius alter dictus eſt, Bladislaus, & Sobeslaus reliqui. Sed inter Bratislaum Ducem, & Gobeardum fratrem, qui Pragenſis Præſul erat, exorta diſſenſio. Et Du- cis arte factum eſt, ut Rodulphus apochryſiarius, à Gregorio Pontifice miſſus, Pra- gam uenerit, Gebeardoq́ antiſtiti ſacra interdixerit. Nihil enim Bratislao Duci erat antiquius, quàm ſi frater, quemadmodum reformidabat, pontificatu Pragenſi abdi- caretur. Is igitur Romam ad Gregorium Pontificem maximum uenire iuſſus, Ma- tildis patrocinio, in cuius genus maternum ſanguinem referebat, abrogato anathe- mate, in priſtinam dignitatem pontificia auctoritate reſtitutus eſt. Sed ad diuerti- culum reuertamur. Dum Salomon ac Geyſa mutua ſe concordia fouent, ecce noua expeditio his offertur. Zolomirus Dalmatiæ Rex, qui Geyſæ & Ladislai ſororem connubio ſibi copularat, per legatos ab utroque auxilia ſibi dari poſtulat: quum à Ca rinthijs, qui magnam Dalmatiæ partem dudum occuparant, grauiſſimo ſe bello infe ſtari diceret. Subueniendum ſocio cenſuere fratres, inito conſilio expeditionem ſuſci piunt: comparatis copijs ueniunt in Dalmatiam, quam eiectis perbreui Carinthijs, ac Noricis, Zalomiro pacatam reddidere. Is tanto beneficio iam affectus, Salomo- nem, ac Geyſam, cum uniuerſis equitū præfectis, ampliſſimè donatos remiſit. Dum in Vngariam redeunt, Atha prætorij præfectus, quem Palatinum appellant, in Ze- lyzem agrum, ubi Diuo Iacobo cœnobium cum æde exædificarat, Regem cum Du- ce precibus multis inuitat, ut dedicationem templi, fauſta præſentia honeſtarēt: quod à Principibus facilè impetrauit. Hac Rex Salomon cum Dauide fratre, infelicitate non caruit: quando tanta uterq; ſterilitate laborauit, ut liberos nunquam habuerint, in ipſis Andreæ Regis ſemen planè defecit. Quod Diuino quodam fato factum arbi trantur: nam quum Andreas cum Leuenta fratre in Vngariam redijt, regnandi cupi ditate tractus, efflagitantibus Vngaris Chriſtianorum interitum, ac fidei ſacroſanctæ abrogationem permiſit. Item Vatham prophanorum principem, cæterosq́ ſcelera- tiſſimos in Gerardum, aliosq́ Pontifices & Sacerdotes ſæuire paſſus eſt. Contrà è Geyſa, liberorum mira fœcunditas. Colomanum nanque genuit, & Almum, filias quoq; nonnullas, unde Regum Vngariæ ſeminarium promanauit. Pax & concor dia inter Salomonem ac Geyſam, tredecim circiter annos perdurauit. Quare factum eſt, ut non modò regnum opulentum effecerint, uerùm etiam nulla bella ſine magna laude peregerint. Per id temporis, Bratislao Duce, Boemi audacia & temeritate elati, in Trenchenienſem agrum erupere, abegere pecora, multosq́ cepere, ac agrum denique ferro incendioq́ uaſtarunt. His iniurijs Vngarus accenſus Salomonis & Geyſæ ductu auſpicijsq́, Boemiam tam ualidus inuaſit, ut hoſtibus in aciem prodire non audentibus, uniuerſam ferè ſpoliarit, uaſtaritq́. In quo quidem bello Bathor Opos, Martini filius, præclarum facinus præſtitiſſe fertur. Nam cum Boemo inſanæ magnitudinis, qui gigantis inſtar erat, ſingulari certamine dimicauit: cumq́ mox proſtratum humi, obtruncauit. Qua uictoria potitus, apud Vngaros ita claruit, ut

ſibi ac ſuis perpetuum nomen compararit. Poſt exactas à Boemis cumulatiſſimè pœnas, Salomon cum exercitu, magna præda onuſtus, in Vngariam ſe recepit. Deinde, ne fortuna Pannoniam ocio torpere pateretur, Chunorum bellum exarſit, qui prophana infidelitate laborantes, eam Getarum plagam incolebant, quam nunc Valachiam dicunt. Hi nanque cum innumera paganorum multitudine, à ſuperiori parte patefacto aditu, per portas & clauſtra, quæ Mezes appellant, Vngariam inuadunt, totamque prouinciam, quam Nyr uocant, uſque ad Byhor oppidum diſcurrunt. Pecora cum hominibus abigunt, diripiuntque cuncta, & opinione citiùs traiecto Lapo Zamoque fluuio, cum ingenti præda redeunt. Quum iterum ſucceſſu rapinarum allecti, ea loca repeterent, Salomon cum Geyſa duce, tumultuarijsque copijs portas occupat, ad Dobokam urbem ſeptem diebus moratur eos. Interea ſpeculator quidam è Nouo caſtro natus, cui Fantiſca nomen erat, aduenit: admonuit iamdudum Chunorum exercitum appropinquare, ingenti præda ditatum: quare hoſti continuò occurrendum Rex eſſe cenſet. Proxima nocte eorum caſtris adhæſit, atque illuceſcente die, qui Veneri dicatus erat, ex edicto omnes prælium ſubituri, ſanctiſſima animos euchariſtia muniunt. Mox educta acie, collatis ſignis in hoſtem properatum. Quod ubi Oſul, Giulæ Chunorum Regis Præfectus, haud procul aſpexit, nimia confiſus audacia, quoſdam leuis armaturæ milites obuiam præmiſit, qui Vngarorum uires tentarent, ratus nullos eſſe populos, qui cum Chunis dimicarent. Aſt ubi præmiſſa cohors, quadrata Vngarorum agmina, & cataphractos equitatus aſpexit, nequaquam manum conſerere auſa, ad Oſulem perpropere redijt, inſtructas ualidasque hoſtium copias refert, uix uniuerſis Chunorum uiribus expugnari poſſe: quare Oſul ſibi conſulens, proximum montem & eundem editiſſimum repentè occupat, munitiſſimum ibi præſidium imponit. Montem accolæ Cherhelem appellant, quia ſyluarum quaſi domus eſſe uideretur. Poſtquàm Vngarus montem ab hoſte occupatum eſſe uidet, eum continuò amplo legionum ordine circumducit, datoque pugnæ ſigno radices pedetentim conſcēdit, decurrunt obuiam ſagittarij, funditoresque, ut ſubeuntem hoſtem cliuo montis arcerent. Tanto impetu pugna conſeritur, ut ſagittarum imbribus aer obſcuraretur. Obſtant Vngari, grauique armatura ictus facilè perferunt. Ex Vngaris hippobaliſtæ quidam audaciſſimi, concitatis equis, arduum montis cliuum conſcendunt, è ſagittarijs quoſdam obtruncant, perturbant eorum aciem, ſuisque ſuccedentibus animos addunt. Salomon acerrimo ſuccenſus animo, nullam cliui difficultatem euitat: rectà cum equitatu ſuo, quaſi reptabundus hoſtem ſuppetit. Sub maxima ſpiculorum nube dentibus infremit, neque laborem, neque periculum reformidat, hoſtem tantùm anhelat. Contrà uerò Geyſa, longè conſideratior faciliorem cliuum prudentiſſimè captat: quem ubi equitatui ſuo facilem & benignum inuenit, eà ſubit, repentè cum ſagittariorum acie cōgreditur. Ladislaus in primis ſe inter confertiſſimos hoſtes inſerit, primo impetu quatuor in fronte pugnantes interficit: dum quintum ſubinde petit, graui ab eo uulnere læditur, ſed ne impune quidem, quando hominem ſtatim obtruncat. Diuina mox ope, uirum Deo gratiſſimum curatum ferunt. Hoc impetu conſternati ſagittariorum animi, cedere occœpere. Inſtant eo magis hi, atque in raſa Chunorum ex more capita, ualde deſæuiunt: ea, cucurbitarum more, diſtrictis gladijs planè diffringunt. Sed hic præclarum quoddam Ladislai facinus, præterire non poſſum: qui quum equitem quendam raptam uirginem, equo auferre proſpiceret, hominem continuò inſectatur, ut ſanctæ uirginitatis aſſertor eſſe uideretur: fugit hoſtis, hic pro uiribus à tergo inſtat: & quum uulnere impeditus raptorem capere non poſſet, ad uirginem exclamat, mira uenuſtate præditam, ut ſe præcipitem ex equo dedat, hoſtemque ſecum trahat. Dicto celeriùs imperata præſtitit puella, quam Varadienſis Epiſcopi filiam eſſe rebatur, opinione deceptus. Poſtquàm Chunum equo deturbatum Dux magnanimus conſpicatur, indignum fore ratus, non æquo cum hoſte, & præſertim ſingulari certamine dimicare, ex equo repentè deſilijt. Eamque ſecuri percuſſiſſe, ac aſſertori ſuo ſuccenturiatam fuiſſe ferunt. Contrà alij,

pro hoſte ſupplicaſſe ſcribunt. Adijciunt aliqui, equum Ladiſlai, non tam uiribus & pernicitate, quàm natura fuiſſe præſtantem, quippe qui domini mandata nutúmque mirificè obſeruaret: cui mos erat, hoſtem morſu calce'que impetere, nunquam deſerere dominum, & in periculo maximo miram ingenij dexteritatem adhibere. Superato iam medio cliuo, quum hoſtes ſe ab Vngaris circumuentos conſpexere, defectis animis, quò fugerent, neſciebant. Dum feruntur diuerſi, captiuorum multitudo facta ſeditione, & elato clamore, ſuos hortatur, iugum ipſa montis occupet. Ne qua ſpes hoſti ſuperſit, ſubreptis armis in hoſtium terga deſæuit, eos in infeſta Vngarorum arma deijcit. Tanta Chunorum ſtrages in monte patrata, ut nuncius non ſuperfuiſſe dicatur. Salomon igitur & Geyſa cum Ladiſlao uictoria potiti, liberata ingenti captiuorum multitudine, & glorioſa lætitia exhilarati, in Vngariam rediere. Is publicæ hilaritatis dies inter faſtos relatus: gratiæ dijs immortalibus, ſacris hymnis actæ, & celebratæ ſupplicationes. Tres circiter annos in ocio permanſere, magnaq; inter Principes cõcordia uiguit. Vix tertium annum exegerant, ecce à Myſia bellum graue ſuboritur. Quippe Beſſi, ac Bulgari, qui inferiorem Myſiam, & Danubij oſtia (ueluti ſuprà diximus) accolunt, traiecto Sauo ad Taurunium, quam Albam Græcam nunc uocant, in Syrmium, inferioremq; Panoniam effuſi, cuncta diripiunt, pecora cum hominibus abducunt: & remenſo amne, rapinis onuſti, in Bulgariam ſe recipiunt. Vngariæ Principes, huiuſce mali Albenſes auctores eſſe dicunt: quibus inuitis Bulgari, Beſſiq;, in Vngariam nunquam traijcere potuiſſent: quare proditionis crimine acerrimè ſugillantur. Et illud grauius Vngaris eſſe uidebatur, quod à uicinis, ijſdemq; amicis, unde minimè decuit, uaſtationes, prædas & incẽdia acciperent, fœdus ac pacem fregiſſe criminabantur. Proinde à Rege ac Duce Geyſa, per feciales Albenſibus bellum indictum. Habitus in utraque Pannonia delectus, ad Zalankemenſem pagum, qui ſub Buda prope Danubium, ad ſeptuageſimum lapidem ſitus eſt, primæ copiæ conuenere. Ibi primùm caſtra ſunt habita, & auctus legionibus & auxilijs exercitus. Et de ulciſcenda Albenſium proditione diſceptatum, tandem de obſidione prius decretum eſt: ac motis ſubinde caſtris, ad Sauum uſque peruentum. Poſtquàm in fluminis ripa conſtitere, prima hora diei promulgatum eſt edictum, ut omnes traiecto Sauo, Albam obſiderent. Milites dicto citiùs imperata faciunt. Bulgari, Thraces, Macedones, & Græci, qui tutandæ urbis gratia illuc conuenere, his aduerſari occœpere: & præſertim Græci, qui amnica claſſe Iſtrum ſubiuerant, Pannonicam claſſem, quæ ſequundo amne defluxerat, iniecto igni comburere nitebantur. Contrà Vngari, irreuocabili fluxu in hoſtes delati, nauiũ multitudine, uiribusq; freti, iniectas flammas cilicijs mox extinguere: proſilire in celoces hoſtium, atque in aquam deturbare nautas: hos pilis, gladijs illos impetere, nullum recuſare diſcrimen. Sed ſequundo Marte ſuccenſi, nil magis quàm hoſtilem ſanguinem anhelare. Illi uerò irruentibus ſuprà nauigijs, quum obſtare non poſſent, omnes unà trahi, ac miſceri. Demum Græci claſſe partim demerſa, partim capta, qui ſuperfuerant, coacti terga uertere. Dum hæc nauali pugna geruntur, ne minus quidem prælium in Saui ripa committitur. Bulgari tandem cum auxiliaribus copijs, ab Vngaris inde reiecti, mox fuſi, fugatiq;. Quippe nauali uictoria conſternati, ac ſiniſtris his exanimati auſpicijs, proſperè ſe pugnaturos eſſe diffidebant. Reiecto igitur terra mariq; hoſte, Bulgariam, quæ utranq; ſibi Myſiam uſurparat, Pannones inuaſere: ac regione longè lateq; populata, tertio die reuerſi, Albam circumueniunt. Græci Bulgariq; in urbe occluſi, imminens ex obſidione diſcrimen reformidantes, Beſſos clàm literis admonent, ſibi ſubueniant, quando parui momenti foret obſidio, aſſeuerantes urbem neq; à Rege, neq; à Duce Geyſa, ſed à Vido tantùm regali comite legioniſq; præfecto, cum cohortibus Bachienſibus obſideri: proinde hos exorant, tempeſtiuam opem afferant, Albamq; obſidione liberent. Beſſi ſtolida fide ducti, tumultuario exercitu coacto, repente ſuccurrunt, qui poſtquàm caſtris hoſtium appropinquarunt, quum exploratam ſe uictoriam adepturos dudum crederent, prædæ cupiditate perciti, in Sempronienſium

ſium ſtationes irruere. Quorum Ianus præfectus erat, adoriũtur incautos. Contrà hi Beſſorum impetum forti animo ſuſtinentes, perbreui cæſis, qui in prima acie proſtabant, cæteros inclinarunt. Quod ubi factum eſt, tam male ab illis pugnatum, ut pars magna deſiderata, reliqua capta fuerit: uix Beſſorũ principi, cui Cæſari nomen erat, cum paucis euadere licuit. Ianus ob rem benè geſtam, multis donis, item uillis, & honoribus à Salomone, Geyſaq; donatur: præda militibus conceſſa, & dena uiritim ſeſtertia diſtributa. Quum in edito loco ante urbem Rex cum Principibus accumberet, eo die quo cum hoſte conſertum eſt, unde facilè ab oppidanis proſpectari poterant, ecce milites cæſorum capita, item equos & hoſtium ſpolia ante menſam Regis contulere, ibiq; allata capita percenſebant: ut hoc immiti tetroq; ſpectaculo, oppidanorum animos à pertinacia dehortarentur, ad deditionemq; cõuerterent: quod à tentandi hora ferè, ad occaſum uſque perdurauit. Poſt hæc de oppugnatione urbis inter proceres diſceptatum. Demum Principibus uiſum eſt, octenas circùm turres erigere, in caſtellorum ſpeciem, quæ multo altiùs mœnibus imminerent: unde non modò oppidani à propugnaculis ac muro amoueri, uerùm etiam in mediam urbem tela ſaxaq; torqueri poſſent, ac eas pluteis, machiniſq; alijs iuxtà munire. Item inter turres bellica tormenta diſponere, ingerere uineas & arietes, admouere teſtudines, ac cætera inſtituere, quæ ad amolienda mœnia facerent. Diſpoſitis ex ordine cunctis bellicis inſtrumentis, urbem primùm quatere, pleriſq; locis muros aperire, inſtructa mox acie, ſubire mœnia. Contrà illi, mœnibus arcere, in ſubiectam aliquos foſſam deturbare incipiunt. At ubi non facilè urbem præſidio, loco, arteq; munitam, capi poſſe conſpicantur, propugnaculis ac mœnibus ad ſolum uſque demoliendis animos intendunt, ſepto ac foſſa eum circumueniunt, ne quid efferri, inferri'ue poſſet: deinde muros ariete, teſtudine, cæteriſq; machinis uſque adeo quatere adorti, ut nunquam ſanè ceſſarint, quoad ſolo æquata mœnia conſpexere. Quumq; eam inuadere tentaſſent, tam forti præſidio ſenſere defendi, ut non modò intra muros continere, ſed ne erumpentes quidem hoſtes quandoq; incauti tolerare poſſent. Sexageſimus adhuc dies in obſidione teritur, nil tamen profecere: ſæpe egredientibus ex urbe oppidanis, utrinq; cruenta nimis pugna dimicatum, at illi partim cæſi, partim intrò reiecti. Paulò pòſt tres Bulgari, ne minore quidem robore, quàm audacia præditi, ex urbe proſiliunt: hic iaculis, ille lancea, ſagittis iſte ſeuit. Ex improuiſo nonnullos aggreſſi, grauiter agunt. Salomon quidam hippobaliſta regius, ex his unum lethali uulnere confodit, humiq; proſternit. Hunc Vngari moribundum rapere, contrà retrahere ſocij nitebantur. Dum is ita ultrò citroq; diſtrahitur, & ſat à ſuis retinere uidetur, Rex ſtatim exclamat, Vtinam talis his, qualis maioribus noſtris, uirtus ineſſet, qua nunc freti res Vngaras tuerentur. Quod ubi milites audiuere, tres contrà ex Vngaris, in eos irruêre: quorum unum Opum, Georgium alterum, tertium Borſum fuiſſe memorant: tanta ui ac ferocia adoriuntur, ut ſtatim terga dare cogerentur. Opus ad portas uſq; inſequitur, ſed mox oppidanorum telis ſaxiſq; reiectus, in caſtra redijt illæſus. Cadauer hoſtibus ereptũ, Georgij Borſiq; ſuaſu, ab Vngaris unco tractum, in excrementariaq; loca proiectum. Vix tertium ferè menſem obſidionis iniuerant, quum Pannonica uirgo in Syrmienſi agro capta, & Albæ in ſeruitutem aſſerta (quod an caſu, an ex induſtria, ulciſcendæ captiuitatis gratia factum ſit, ne ſatis quidem compertum habeo) clàm in urbe incendium ſuſcitauit, quod Subſolano flante uſque adeo adauctum eſt, ut mox longè lateq; graſſari uideretur. Vngari, quà facilior dirutis mœnibus aditus offerebatur, hàc urbem ſubeunt. Bulgaros, Græcos, ac Beſſos obtrũcant, qui primũ occurrerant. Cæteri in fugam reuerſi, cum Nicota eorum duce, in arcem ſe recipiunt. Capta urbe, ac deſidente poſtero die incendio, recõditi ſub terra theſauri quàm plurimi patuere. Scrobes in pleriſque locis inueniunt, in quibus aurum, gemmas, lapillos, argentum, ac precioſa pallia infodêre. Tanta diuitiarum deprehenſa copia, ut nemo miles inditatus abierit. Quare inter Salomonem & Geyſam ſuborta diſcordia. Qui autem in arcem confugerant, deditionem eius pollicentur, ſi relictis impedimentis

pedimentis, redditaq́ arce, uita duntaxat & libertate donentur. Data fide Rex & Geyſa, eos loco decedere, ac liberè abire iubent. Quod ubi factum eſt, Nicota primus, prælata Diuæ Genitricis icone, ſuccedente præſidiaria turba, ex arce deſcendit: & per almæ Virginis numen exorans, ad pedes Geyſæ, quem religioſiſſimum pientiſſimumq́ nouerat. Ad Regis genua procidere pauci, quippe quem inclementem audiuerant, & pernicioſis Vidi Comitis conſilijs auſcultantem, qui & deorum contemptor, & hominum inſidiator eſſe ferebatur. Quum Rex ex deditítijs hoſtibus plures ad Geyſam, quàm ad ſe implorandæ ſalutis gratia, uenire conſpicaretur, animo uehementiſſimè commouetur, ira & liuore iuxtà abſumitur. Ac ne ſatis quidem probabilem indignitatis cauſam reperire licebat. Capta Alba, ſolutisq́ caſtris, dum iter in Vngariam remetiuntur, in Buziæ pagum, & Vidi prædia diuertere. Quumq́ ibi prædam, ſpolia, captiuosq́, qui ex arce ſe dediderant, Rex diuidere uellet, nihil Geyſæ interceſſione fieri potuit: quo magis Rex ſuccenſus eſt. Hinc diſſenſionis & diſcordiæ augetur initium. Theſaurum Albæ repertum, ibidem nemine refragante, diuidere placitum eſt. Vidi, & Radoani Buſaris filij, item Iliæ Vidi generi, Franciq́ Epiſcopi conſilio, quadripartita diuiſio facta. Regi prima, ſecunda Vido, Iliæ tertia, quarta Geyſæ ceſſit. Vnde is indignatione ſumma corripitur. Sub hæc tempora, ab anno ſalutis ſeptuageſimo ferè ultra milleſimum, inter Boemos & Auſtrales orta 1070
diſſenſio, ac bellum uſque adeo atrox, ut magnam cladem ædiderit. His Leopoldus, Diui Leopoldi pater, quem Pium ex cognomento nominant, illis Bratislaus cum Othone & Conrado fratribus imperabāt, è finibus bellum exarſit, quum arcta prius eſſent charitate coniuncti. Morauiam ab Auſtria, non montes, ualles, amnés ue dirimunt, quando undoſa utrinque planicies effunditur. Vnus duntaxat riuulus interfluit, quem Dian appellant. Hic primùm latrocinia inter finitimos pagos committi, abigi, ſubtrahi ue pecora. Mox præ facinorum impunitate, increbreſcente audacia, uis palàm inferri, uiciq́ uaſtari, ac ferro res agi, & ſuorum deniq́ quiſque fouere iura cœpit. E ſcintilla demum emerſit incendium, quod uix multo deinde ſanguine potuit extingui. Conradus Morauiæ diarcha Leopoldum ſæpe literis admonuerat, ſuorum audaciam coerceret, inhiberet iniurias, & futuri belli cauſas extirparet. Nil præter uerba is præſtabat admonitus. Demum Bratislaum fratrem, ad coercendam Auſtralium temeritatem & inſolentiam, in auxilium exorat. Quin & auxiliares copias, quamuis ſuis non diffideret, Danubio planè demiſſas, à Ratisbonenſi Epiſcopo, amicitiæ iure recepit. Demum ad Leopoldum, unum è primatibus ſuis mittit, qui hoſtem edoceat, & hortetur, ut ſolenne conuiuium paret, ubi ſe Martis alcam luſurum eſſe profitetur. Quod ubi ritè nunciatum, Leopoldus non modò ſacros milites, uerùm etiam & euocatos undique ruſticos ad bellum cogit, ad ſtatutum diem utrinque conuenere cohortes, equitumq́ turmæ. Quum hinc & hinc inſtructæ acies conſtitiſſent, collatis concurſum eſt ſignis, & tam infeſtis animis conſerta manus, ut cruoris multum haurirent. Bradislaus, qui in ſiniſtro cornu Conradum & Othonem fratres, in dextro Ratisbonenſium auxilia, & in fronte ſe cum ualidiſſimo agmine collocarat, tanto impetu in Auſtrales, qui in cuneum ſe redegerant extemplo fertur, ut amplius ſuſtineri non potuerit. Circumuentus hoſtis repentè conciſus, Auſtralium tanta cædes acta, ut pauci euaſerint. Paulò pòſt, ob uſurpationem alieni iuris, tanta inter Henricum Quartum Imperatorem, & Gregorium Septimum Pontificem orta ſeditio, ut Pontifex eum Auguſtali dignitate abdicaret, & Rodulphus Sueuiæ Dux, in eius locum, à Germanis quibuſdam Principibus ſufficeretur. Qui quum ad Elleſtrum amnem, collatis ſignis, cum Henrico prælium conſeruiſſet, non ſolùm uictus eſt, ſed abſciſſa dextera mori coactus. Quin & diro uulnere affectus exclamauit, Spectate (inquit) proceres, dexteram legitima ſupplicia expendentem, quæ fidem ſacramento munitam, & Henrico meo domino datam, præter æquum & fas temerè uiolauit. Deinde quum infeſtis armis Italiam ingrederetur, capta Apulię magna parte, ad Canuſium ſe Pontifici reconciliauit, Romam profectus, Auguſtalia inſignia

recepit

1085 recepit. Circa hæc tempora, ſalutis anno octogeſimoquinto ſupra milleſimum, Iuditha Bladislai Poloniæ Ducis coniunx, & Bratislai Boemiæ Ducis filia diem obijt. Quæ quum multis precibus, cuncta numina, habendæ prolis gratia ſollicitaſſet, his demum inuitis filiū concepit, intempeſtiuumq́ peperit, ſed tertio die baptiſmate initiatus obijt. Duobus annis pòſt, Henricus Imperator, habito Maguntiæ frequenti Pontificum Principumq́ conuentu, Bratislaum, primum Boemiæ Poloniæq́ Regem declarauit, quæ Ducum prius imperio regebantur. Poteſtasq́ Egilberto Treuirenſi Metropolitæ data, qui Auguſtali auctoritate eum Pragæ, quæ regia eſt metropolis, regalibus inſignibus exornaret, is mandata peragens, eum cum Zuatana coniuge coronauit. His quoq́ temporibus, exorta inter Imperatorem & Eccleſiam forte diſcordia, Henricus repetita Italia, Florentiam pontificijs partibus obſtinatiſſimè fauentem obſidet. Gregorius Pontifex, habita ſynodo, nonnullos diuerſæ partis Epiſcopos ſacro munere abdicauit. Quare Imperator Vrbem obſidet, & capta Vrbe, in Adriani mole Gregorium tam diu clauſum cuſtodit, quoad Gregoriani, Roberti Guiſchardi auxilio freti, qui in Apulia dominabatur, eos qui obſidebant, abire compulerunt. Quinetiam non multo pòſt ad expugnandam Florentinorum peruicaciam, eorum urbem magna iterum obſidione circumuenit. Eadem fermè tempeſtate, Leopoldus Auſtriæ Dux cū Almanno Epiſcopo Pataulenſi, cæteriſq́ Principibus in Imperatorem coniurauit. Sueui quoq́ cum eodem ad Hoeſtetenſem Danubij pagum dimicarunt. Octogeſimo quoq́ ſeptimo ſalutis anno ſupra milleſimum, ſextum cum Sueuis & Saxonibus ab Henrico Quarto bellum inſtauratum.

Verùm unde diuertimus, reuertatur oratio. Quum inter Salomonem Regem, & Geyſam ſimultates & odia, hoſtilis prędæ partitione redintegrarentur, maiora indies incrementa inuenere. Quippe Græcorū Imperator, audita Ducis Geyſæ liberalitate & clementia, fœdus cum eo per internuncios init. Quare omnes, qui ex arce deditionem fecerant, à Geyſa dimiſſi ſunt. Contrà à Salomone, quicunq́ ad eum ſupplices uenerant, uiolato iure deditionis, in captiuitatem aſſerti. Salomon quum longè maiore apud externos Principes gratia Geyſam, quàm ſe pollere intelligeret, inuidia percitus, eo magis excanduit. Accedebat Vidi pernicioſa ſuaſio, maledicentiaq́ lethalis, qui crebris ſuſpicionibus, utriuſque animos irritabat. Augebat diſcordiam, & ut patruelem fratrem è medio tolleret, quotidie hortabatur, illud ſemper obijciens, neque regnum duos capere, neq́ uaginam geminos enſes continere. Neq́ Maieſtatem & Amorem, in una ſede reſidere poſſe, unum ſolem, et unum (ut aiunt) Iouem homines intueri. Ad hæc dicere, nihil regno ſuſpectius, nihil homine ambitioſius eſſe, ingenitam eſſe cuique imperandi cupiditatem. Comparatumq́ imperium neminem alteri, immo ne filio quidem conceſſurum. Et accidiſſe ſæpiſſime, filium in patrem, contrà patrem in filium, regnandi gratia coniuraſſe. Item Regem auctoritate, gratia, opibus & copijs præpollere, ijſdemq́ uerbis, ac uarijs criminibus ſuſpicionem quotidie Regis augebat. Itaq́ tanto magis his iritamentis Rex æſtuat, & non magis odio, quàm inuidia uexatur. Fluctuabat indies animus, & quas potiſſimùm commentaretur inſidias, impenſiùs inquirebat, liuorem odiumq́ diſſimulat, oſtentat fraternam charitatem. Poſtulato commeatu, lubentiſſimè Geyſam & Ladislaum, oppida & pagos ditioni ſuæ dicatos reuiſere permiſit. Ex dedita non multo pòſt induſtria, fratrem utrunque literis accitum, ad capiendum Græcorum oppidum, quod Nyr Vngari nominabant, proficiſci iubet, ut priſtinas Græcorum iniurias, qui cum Bulgaris Pannoniam inuaſerant, ulciſcerentur. Quod eo conſilio à Rege fiebat, ut ambos in tempore caperet, aut quibuſuis inſidijs circumueniret, contrà illi, ſibi præcauere, nihilominus imperata facere. Ladislaus cum maxima parte ad oppidi obſidionem proficiſcitur, Geyſa cum cæteris Regem ſequitur, ratus (ſicut euenerat) Salomonem nunquam alterum ſine altero inuaſurum, quod ſi faceret, Ladislaum abſentem, uim fratri illatam cumulatè ulturum. Poſtquàm ad Nyr peruentum eſt, oppidani ſe largitionibus & precio redemere, appenſaq́ multa pecunia hoſtem amouère. Ad Cenen deinde

inde urbem reditum eſt,ubi corpora curarunt,mox inde profecti,alter ab altero diuertêre, Rex Strigonium uerſus contendit. Geyſa Ladislaum præmonet,ad declinandas Salomonis inſidias,ex oppido,quod Byhor appellant Vngari,in Roxanos, quos Rutenos Roſſiós ue nunc dicunt,è ueſtigio proficiſcatur,eorumq́ amicitiam auxiliumq́,ad cohercendam Regis iniquitatem ac dolos imploret,demum quæcunque ad tuendam ſalutem ac dignitatem facerent,ſummo ſtudio moliatur,& curet. Interea agnatorum diſcordiam Principum rumor paſſim effuderat,& ita ſæuæ utrinque ſuſpiciones emerſerant,& aſſiduis muſsitationibus augebantur, ut hinc & hinc ad fraternum bellum copiæ compararentur. Iam dum omnia fluctuant,Pontificum quorundam opera,ad ſedandam diſcordiam nuncij intercedunt. Hoc primùm conuenit inter eos,ut colloquij diem,in Danubij inſula,prope Strigonium præſtituerẽt, uterq́ octenis tantùm Epiſcopis aſſociatus,ad colloquium ueniret inermis. Ex compoſito ad ſtatum diem uenere ambo,ubi multa ultrò citroq́ obiecta,& confutata crimina,magna in purganda ſuſpicione interiecta contentio. Tandem redintegrata pace reconciliantur, Geyſa in Ducatum,in Albam regalem Salomon ſe recepit. Poſt hæc in obſidum ſpeciem, Rex Vidum,diſſenſionis ſeminarium,ac Dijs & hominibus abominabilem, & Erneum manſuetum, ad Geyſam miſit,qui diligenti apud eum cuſtodia,præ timore proditionis ſeruabantur. Contrà Dux ad Regem, Varadienſem Epiſcopum,ſceleratiſſimumq́ Vatham legauit,qui pari apud eum diligentia cuſtoditi. Sed quum Salomon accepiſſet,tres è Noricis & Vindelicis Duces propediem adfuturos,qui ipſius precibus exorati,promiſſa aduerſus Geyſam auxilia ducebant,è Megyero pago mouens,extemplo ad Rapczhan amnem his obuiam occurrit. Contrà uerò Geyſa,quum neq́ Ladislaum fratrem præſentem, neq́ parata amicorum auxilia tunc haberet,dato ſex menſium commeatu, Vidum,Erneumq́ dimiſit. Rex quoq́ Varadienſem Epiſcopum,& Vatham pari miſſione donauit,utrorunque commeatus à feſto die Diui Martini,ad Georgij uſque anniuerſarium prorogabatur. Salomon proxima Saluatoris natalitia eo tempore,ad Caſtellum geminum (ut aiunt) celebrauit. Mox Zalam uenit,ubi Marcarthus Alamannorum Dux, & Vidus,prauis Regem conſilijs circumueniunt. Hortantur enim ut Geyſam omni auxilio carentem adoriatur,neque commeatus terminum,& quaſi induciarum initium præſtoletur: quando Ladislaus abeſt,& ipſe ſine copijs eſt,contrà Regi omnia abundè ſuppetunt,adſunt Alamannorum auxilia: quòd ſi hanc commodiſſimam occaſionem elabi patiatur, nunquam aliam affirmant ſimilem eſſe nacturum. Verùm quum Rex Saxardiam ueniſſet, in cœnobiumq́ diuertiſſet, ad ueſpertina ſacra, Vidus iterum,& plerique alij eum circumueniunt,conſuluntq́, Geyſam eueſtigio adoriatur,neque rem differat,quando Ladislaus frater eius in Ruteniam,& Lambertus in Poloniamim. petrãdorum gratia auxiliorum properarant,ut regnum inuaderent, ſibiq́ tyrannidem occuparent. Demum precibus ac monitis Regem adurgebant, Ducem in Giuanenſi ſylua uenantem,omni præſidio & cuſtodia deſtitutum, ac incautum aggrediatur,& capiat,captumq́ excæcet. Ladislaum & Lambertum,quum redierint,fraterno caſu conſternatos,ultrò fugam eſſe arrepturos,ne minima quidem parte aduerſaturos,etiam ſi auxiliares copias abduxerint. Deinde ademptum Geyſæ ducatum, Vido fideli conſiliario addicendum. Quare nulla firmiora regno fundamenta iaci poſſe aſſeuerabant. Rex conſilio tali haud parum allectus,ad matutinum uſq́ ſe cogitaturum eſſe reſpondit. Monaſterij antiſtes, Latinus genere,cui Villarino nomen erat,ex abdito loco dicta cuncta perceperat,ad Geyſam clàm nũcium mittit, ut ſibi ipſe caueat,tenſarum inſidiarum admonet. Dux accepto nuncio, ſibi à Rege timere cœpit. Quod ubi Petrudus, Zunuchus & Bichas ſenſere,qui proditionis cauſa apud eum uerſabãtur, continuò iniectas ſuſpiciones diſſuadere,nihilq́ timendum aſſeuerare conantur, antiſtitem ebrium dicere, & crapula diſtentum, tunc iſta ſcripſiſſe. Proinde omnem metum amouêre,ut ſecurum & incautum Salomoni proderent, Horum aliquantiſper dictis ille confiſus,dum in ſylua, quam Giuam dicunt,ue

natur, ſuſcitata ſuſpicione caruit. Vir tamen circumſpectus, ne qua imprudentia caderet, Ladislaum è Rutenia Ruxiá ue nuperrimè ſine auxilijs reuerſum, in Boemiam mittit, ad Othonem Bratislai & Conradi fratrem, de quibus ſuprà ſcripſimus, ut aliquas ab eo copias, defenſandæ ſalutis gratia imploraret, et hoc potiſſimùm tempore quo non pro dignitate, ſed uita cogitur dimicare. Salomon autem, qui ad matutina ſacra conſulendi ſpacium poſtularat, & reſponſa promiſerat, antequàm ædem iniret, antiſtes, qui Geyſam cœnobij fundatoris filium unicè diligebat, protegendæ ſalutis gratia, anticipato tempore, in ædicula quadam delituit, ut tanquam è ſpecula, Regis reſponſa exploraret, ne quid in amicum intenderetur, quod ille inexploratum haberet. Matutinis igitur ſacris ritè peractis, Salomon & Vidus tantùm ad magnam aram in æde remanſerat. Rex iſta reſpondit, Se Vidi conſilium commodum & ſalutare omnino ſequuturum. Quod ubi antiſtitis hauſere aures, extemplo ſacro ſe habitu exuit, ſagum ſubit, & lateri gladium accingit, conſcenſo equo, ad Geyſam, quem dormientem offenderat, euolauit. Eoq́ experrecto, Fuge (inquit) fuge Geyſa, crudeles terras deſere, iam dudum Salomonis copiæ hic aderunt, ut te capiant, obtruncent'ue, quod ni feceris, iacebis. Dux audito periculo, quàm ocyſſimè cogit exercitum, in Boemiam, quo frater paulò antè contenderat, euadere nititur. Sed rex Vidi ſuaſu, cuius conſilio cuncta gerebat, obuiam occurrit, ut eius fugam intercipiat, citra Rex, ultra Tibiſcũ amnem Dux agebat agmen, cui in Chemeienſi agro, à regio equitatu protinus occurſum. Interea cohortum turmarumq́ ducalium præfecti, ad Salomonem literas mittunt, ſeq́ conſerta pugna à Duce defecturos, & uictoriam parituros pollicentur, ſi integram apud eum dignitatem gratiamq́ conſequantur. Rex uincendi cauſa, adiecto etiam iuramento, poſtulata omnia pollicetur, & maiora, ſi promiſſa præſtiterint. Quod ubi factum eſt, exploratam ſibi uictoriam ratus, Tibiſcum, quem Titiam appellant, obdurata glacie ſanè conſtantem, omnes ſicco pede traijcere iubet. Tranſmiſſo amne, ad proximam baſilicam in Nogiano agro ſitam, aciem inſtruit, ut aperto cum Geyſa Marte depugnet. Petrudus & Bycas ex compoſito, cum triplici agmine, à Duce deficiunt. Dux tamen à ſuis deſtitutus, neceſſitate adactus, prælium detrectare non audet, & uno tantùm ualidiſſimo, eodemq́ quadrato agmine, aduerſus triginta regia obſtare non recuſat. Proditores qui defecerant, ex compoſito data ſigna faciũt, clypeos eleuant in deditionis ſpeciem, inclinatum tamen Geyſam ſequuntur. Regiæ uerò acies, quæ ſignorum commonefactæ non fuerant, eos haud aliter ac cæteros inimicos perſequuntur, pariq́ ferocia proterunt, & ad internecionem uſq́ trucidant, ut meritas proditionis pœnas luant, quod Diuino quodam iudicio factum omnes arbitrantur. Geyſa profligato exercitu ſuo terga uertit. Tranſmiſſo Tibiſco in Chotoydum agrum aufugit. Georgium Nigrum peculiaris ædiculæ ſacerdotem miſit, qui Ladislaum ſuo nomine ocyſſimè redire iuberet, imminentiſq́ periculi cauſam enarraret. Iuancam quoq́ haud parum literatum ad Lambertum reuocandum concitauit. Et quum Vaciam contenderet, Ladislaum & Othonem è ſorore affinem cum ualidiſſimo auxilio properantem offendit. Quos quum uidiſſet, in lachrymas ſtatim effuſus eſt. Quum fidelium interitus, proditorum ſcelere commiſſus tunc ſibi ſuccurriſſet, facinoroſorum perfidiã incuſabat, & ab ingenti dolore magnam lamentorum materiam educebat. Ladislaus, contrà præſtanti uirtute munitus, modò fratrem conſolari, modò fœmineos ululatus ſeueriùs increpare, magnanimitatis, patientiæ, ac fortitudinis admonere. Item dicere, Diuinam potius clementiam exorandam, ut iuſtis faueat, ſuperboſq́ deprimat. Et quando poteſtas omnis à Deo eſt, definiendam Diuino iudicio controuerſiam præſtoletur, atque ita fratris animum confirmare. Prælium hoc ab ineunte uere, paulo ante quadrageſimale ieiunium, in Cemeyenſi agro geſtum, ubi alterum ab Opo Martini filio, ex Vecellini genere nato, præclarum facinus patratum memorant: quippe qui Petrum, Geyſæ equitem audaciſſimum, ſingulari certamine, traiecto pectore ſuperauit. Mox in cæteros uſq́ adeo ſæuit, ut facto uirtutis ſuæ periculo, totus cruore madidus uideretur.

Salomon

Salomon uictoria potitus, ſtantem, rigēte bruma, Tibiſcum traiecit, in Toroydumq́ pagum properauit, ibiq́ filij Petri hoſpitio uſus eſt. Atq́ ſtatim nunciatum, Geyſam Ladislao, & Othoni Boemiæ Duci, cum auxiliaribus copijs aduentantibus, occurriſſe. Vidus tunc Regem adit, monet, quum inimicorum exercitum profligarit, primores cæciderit, terroremq́ incuſſerit ingētem, nil amplius ei reformidandum. Geyſam ad extrema redactum, ſollicitaſſe ſeruitia, pagatim ruſticos coegiſſe, ut ex hac ignobili manu caſtra repararet. Proinde haudquaquam cunctandum, reliquias inimicorum proterendas, ne quid à ſcintillis incendij ſuſcitaretur. Demum Boemorum auxilia, quæ aduenerant, ſe cum Bachienſi legione profligaturum pollicetur. Dum hæc à Vido, diſſenſionis auctore differuntur, Erneus, unus è proceribus, uir optimus iudicatus, & amator pacis, lachrymas effundit. Quem ubi Salomon lachrymantem conſpicatur, En (inquit) adhuc Geyſæ beneuolentiam diſſimulare nequis Erneu, neque meam æquis uictoriam oculis ſpectare potes. Ad hæc ille, Nequaquam (inquit) domine, ſed quis fratrem cum fratre, cum filio patrem, & ciuem cum ciue hoſtili more dimicantem, ſine lachrymis intueri poteſt? Tu autem Vide, ne commode quidem ac fide Regi regnoq́ conſulis, quando fraternum, cognatum, & ciuile bellum non modò approbas, ſed ſuſcitas, & incendis. Agreſtem meſſoriamq́ manum in nos coactam iactas, quæ multo plus quandoq́ metit, quàm cæteri omnes colligere queant. Proinde mihi pro Rege, quum res ita tulerit, ultrò mori certum eſt, quid ipſe facturus ſis, neſcio. Sed recōciliationis paciſq́ conſilium multò ſalutarius inire poſſemus.

Iiſdem fermè temporibus, Iadrenſes à Venetis ad Salomonem planè defecerant, à Petro Vrſeolo primùm capti, ſed à Dominico Contareno, properata claſſe mox recepti, ne cæteræ Dalmatiæ urbes ad Vngarorum fidem ſeſe reuocarent. Rex igitur Vidi conſilio fretus, motis caſtris, in campos pretèr Danubium Peſthumq́ diffuſos, ubi comitia regalia haberi ſolent, quos à cancrorum nomine, Racos appellant, quarto die deſcendit. Contrà Geyſa, Ladislaus & Otho in ſyluam, ubi Vacia nunc eſt, contendēre, quæ uiginti milibus paſſuum hinc aberat. Magnum quondam ibi nemus fuiſſe aiunt, ab uno tantùm eremita habitatum, cui Vacio nomē erat. Hic humanæ uitæ miſeriam abominatus, ueraq́ reſipiſcentia percitus, in ſolitudinem iſtam ſe receperat, quo ſaluti ſuæ commodius ac tutius inſeruiret, quare uirum ſanctiſſimum euaſiſſe, ac Geyſam uictoria deinde potitum, locatam ibi cum baſilica ciuitatem, ab eo Vaciam nominaſſe ferunt. Quum in hac ſylua, Ladislai ac Geyſæ copiæ conſtitiſſent, ibiq́ Duces concilium haberent, ubi nunc Diui Petri ædiculam eſſe uidimus, atq́ de ineundo cum Salomone prælio diſceptarent, ecce Ladislaus, quem Deo chariſſimum ſucceſſus oſtendit, quū Angelum delatam è cœlo coronam, fraterno capiti impoſuiſſe aſpexiſſet, Vidiſtí ne frater (inquit) quo te honore benignitas Diuina honeſtauit, & quàm dextris nunc auſpicijs uictoriam portendit? Cœleſtis dudum è cœlo internuncius aureum tuo capiti diadema depoſuit. Proinde bono nunc eſto animo, quandoquidem propitia ſunt nobis Numina, neq́ fides nos noſtra fefellit. Salomonem inſolentia ſua furentem fudemus, ac fugabimus, regnoq́ cedere cogemus. Contrà uerò Geyſa, Sic Deus omnipotens, in cuius manu ſunt omnium iura regnorum, prodigia iſta confirmet, quæ tuis tantùm oculis patuere, quando te tua pietas & religio augurem præſtitit Diuinæ uoluntatis exploratiſſimum. Quòd ſi tua te auſpicia fruſtrata non fuerint, nunc Diuæ Genitrici uota ritè ſuſcipio, me rerum potitum, celeberrimam hic baſilicam exædificaturum. Vix hæc dixerat, quum uexilla tolli iuſſit, & in uillam proximam moueri caſtra, quam Zynthkotam uocant, ut poſtero die cum Salomone congrederetur. Inter utrunque Moniorodus mons aſſurgebat, quem ubi ſuperaſſent, manū ſtatim cum hoſte conſerere decreuerant. Sed imminente nimia nubium obſcuritate, remorati, neque montem ſuperarunt, neque pugnæ ſe commiſere, in ſequenti nocte, in ſua quiſque ſtatione permanſit, hoſtem expectans. Illuceſcēte die Salomon inſtructa acie montem aſcendit, ſeq́ è uertice inimicis oſtendit. Quin & clitellarijs mandauit, in iugo montis præſiderent, ut non impedimento-

rum gratia, ſed præſidij loco ibi conſtituti eſſe uiderentur. Ad hæc Vidus ſæpe iacta-bundus, Regi affirmabat, hoſtes ubi regia caſtra uiderint, continuò fugituros. Contrà Ladislaus & Geyſa, qui ſuberant, planiciemq; tenebant, ubi Salomonis copias ſuſpexere, aciem prima hora diei, prout res ipſa tulerat, diligentius inſtruere. Ladiſlaus ſiniſtrum, Otho dextrum cornu tenere, Geyſa in medio ſe ſtatuere, munire fortiſſimo præſidio quanq; aciem. Ex Bihorienſibus Ladislai legio, Geyſæ uerò, ex Nitrienſibus conſtabat. Diuo Martino Ladislaus ante initam pugnam, ædem uouit, ſi eius numine fretus, uictoriam aſſequeretur, uotoq; potitus, haud ignobilem fundauit. Quum deſcendente in certamen Salomone, iſtorum exercitus præſtantior uideretur, Erneus his Vidum dictis aggreditur, Quónam hoſtes nunc, Vide, fugiunt, quos noſtrum præ formidine conſpectum minimè toleraturos eſſe iactabas? Si timent, cur à tergo Danubium habere non uerentur? Sed longè aliter ac blatteras, res ipſa ſe habet, nimirum quando talem ſibi locum optarunt (mihi crede) hos aut uicturos, aut ad unum morituros omnes, quum nullam ſibi fugæ poteſtatem reliquerint, tandem decreuiſſe. Vidus ad hoc, temeritatis & inſolentiæ conſcientia correptus, obticuit. De Ladislao prodigium referunt, à uiri ſanctitate non abſonum, quippe qui quum equum apprehenſa lancea conſcendiſſet, & uertiſſet in gyrum, ut & oratione & exemplo, militum animos confirmaret, ueprem fortè inter flectendum haſta tetigit, cui quum muſtela candidiſſima inſediſſet, ueluti imminentis uictoriæ nuncia, per haſtam in ducis gremium gratulabunda delabitur. Spectate (inquit) hæc ſigna ſocij, quæ præſentem nobis uictoriam portendunt. Sub Diuina nos tutela dimicamus, quia pietatem cum religione colimus, Vngaricamq; gentem à Germanorum ſeruitute liberare contendimus. Salomonem delatoribus prauisq; conſultoribus obnoxium, in officio retinere nequimus. Egeſtatem, errores, exilium, ac difficillima quæq; pertulimus, ne cognato ſanguine manus inficeremus. At ubi Germanorum conſilijs, malè nobis, ac regno conſultum iri uidimus, unà cum publica ſalute, noſtram quoq; tueri enitemur. Pijs animis nunquam Diuina numina defuiſſe nouimus, quæ nobis Ieſu Chriſti optimi maximi benignitate, perquàm propitia eſſe ſcitote, atque id ex candidiſſimæ muſtelæ prodigio exploratum habete. Proinde fortiſſimis dimicate animis, & ex auſpicato inſtantem uictoriam capeſcite. Me autem recipio, ſi Deus annuerit, ita hodie pro regni commodo & ſalute pugnaturum, ut aut uictorem ducem, aut inter confertiſſimos hoſtes pulchrè occumbentem ſpectaturi ſitis. Mox dicto celeriùs pugnæ ſignum dari iubet, ipſeq; in primis magno impetu in hoſtem fertur, quod ubi uidere milites, pari quiſque ferocia certamen adoriuntur. Otho Boemorum Dux, qui in dextro cornu præſidebat, haudquaquam minore impetu pugnam conſerit. Salomon, qui è monte in campum deſcenderat, in ſiniſtro cornu Vidum cum Bachienſibus, in dextro Erneum, ſe cum ualidiſſima acie in medio collocarat. Conſerta manu, Boemicus miles in Vidum uehementi uſque adeo impetu fertur, Othone Duce, ut iactabundum Regis Comitem, aliquantiſper obſtare conantem inclinarit, inclinatumq; cum Bachienſibus, adauctis mox animis, inſigni ſtrage fugarit. Quod non immeritò, omnium iudicio, obtigiſſe uiſum eſt, ut qui fraterni execrabiliſq; belli auctor fuerit, primus ipſe pœnas expenderet. Ladislaus ingenti pietate ductus, dum fratri Geyſæ admodum timet, ex induſtria, ſigna cum illo commutarat, ratus ut acciderat, Salomonem in primis Geyſæ ducis agmen, extremis conatibus inuaſurum, quem paulo antè deuicerat, taliq; ſucceſſu fretum, cæterorum facilè uictoriam aſſequuturum. Quare fraternæ ſaluti intentus, omnem belli impetum in ſe conuertit. Neque conſilio ſuo fruſtratus eſt, rex enim extemplo proſpectis Geyſæ ſignis, maximo furore in eius aciem fertur, ſperans ſuperatum quandoq; hoſtem facilè inclinaturum. Vix ipſe manum conſerere cœperat, quum ſibi non cum Geyſa, ſed Ladiſlao uiro fortiſſimo ac inuictiſſimo rem eſſe intellexit, & cõmutata uexilla nouit. Continuò ſpe ſua falſum ſe intelligens, cum formidoloſo uſque adeo Duce haudquaquam dimicandum eſſe cenſuit, immo agmen aliò diuertendum, ubi melior ſucceſ-

ſus iam ſperari poſſet, quare dato tergo, in Geyſam repente ſe conuertit. Quum Ladislaus præ ſui formidine Regem aliò declinaſſe aciem cōſpicatur, eueſtigio eum inſequitur, inſtat à tergo, à fronte Geyſa obſtat, inter duos fratres ſe redactum Salomon intellexit. Et quamuis à fronte cum ualidiſſimo agmine pugnaret, à tergo tamen grauiter cædebatur. In his anguſtijs collocato Regi nil aliud ſuccurrebat, niſi ut pro ſe quiſque, ad mortem uſque fortiſſimè dimicaret. Quum nullus declinandæ pugnæ exitus uideretur, uictoriam hoſti nequaquam incruentam eſſe relinquendam reputabat. Ingens interea Alamānorum cædes æditur, & non parua Italorum manus cum his pariter oppetere cogitur: quæ ne inulta mori uideretur, non paucos ex Vngaris trucidauit. Ad poſtremum Salomon, cæſa maxima parte ſuorum, reliquaq; capta cum paucis elabitur, ad Zygethſienſem uicūm fugiens, Danubiū traijcit. Opo Martini filius, ab eius latere non diſcedit. Tandem in Moſouienſem agrum ſe recepit, ubi coniugem ac matrem eſſe nouerat. Ladislaus ac Geyſa, cæteris partim cæſis & captis, partim fuſis, à ſecunda hora diei ad ſerum uſq; Regem inſequuntur. In hoc prælio non ſolùm ex Alamannis & Italis, uerùm etiam ex Vngaris, magnus deſideratorum numerus fuiſſe traditur: quin & uictores, qui ſuperfuerāt, magna ex parte uulnerati. Pius autem Ladislaus inſigni uictoria potitus, ubi aliquantulum ſeſe collegit, & eorum qui ceciderant, corpora luſtrauit, in profuſiſſimas lachrymas conuerſus eſt. Dum ſecum reputat, omnes qui ceciderant, in Chriſto fuiſſe fratres, deplorabat exercitus, utriuſque caſum, & fortunæ poteſtatem incuſabat, in primiſq; humanam ſtulticiam, & huiuſce ſeculi cæcitatem deteſtabatur, quum nemini pacem & quietem ſperare liceat. Nam qui ad regnandum nati ſunt, debita ſibi regna ſine multo ſanguine & periculo capeſſere nequeunt: qui uerò ad ſeruiendum, quotidianis inſidijs à debitis obſequijs ſubducuntur. Hanc miſeram mortalium uitam, perpetuam procellam eſſe affirmabat. Illudq; uociferantius ſæpius ingeminabat, Huc me meumq; fratrem neceſſitas adegit, ut ſine fraterno bello neq; dignitatem, neq; paterna bona retinere poſſemus, nullaſq; ſedes formidoloſiores nobis, quàm auitas haberemus. Tantum malorum apud patruelem ualuere conſilia, & iniecta ſuſpicio, ut nihil ille miſer, exitio noſtro reputaret antiquius. Quin & tam iniquam inuerat opinionem, ut tutiorem ſe cum exteris, quàm ſuis reputaret. O miſerum Salomonem, malis uſque adeo conſilijs obnoxium, ut nihil fraterna charitate deteſtabilius arbitraretur. O nos longè miſeriores, quibus non tam pro aſſerenda uita & dignitate noſtra, quàm regni libertate certantibus, manus à noſtro ſanguine abſtinere non licuit. Atque me præ cæteris dixerim infelicem, quem ad Diuina miniſteria natum & euocatum, fraterna charitas & regni ratio remoratur. Vtinam mihi pro his omnibus mori obtigiſſet, & pro publica ſalute deuouiſſe caput, aut pro ſceleribus omnium ultimas pœnas exſoluiſſe. Nimirum Ladislao nil hoc laudabili ac ſalutari fato accidere potuiſſet optatius: ne me quidem patruelis odium, & fraternus amor ad hauriendum cognatū ſanguinem protraxiſſet, niſi protegendum eſſe fratrem, eundemq; futurum regem, ſuis auſpicijs Diuina benignitas admonuiſſet. Quòd ſi nefario bello mihi pugnandum fuiſſet, maluiſſem profectò etiam mori, quàm certaſſe cum meis, & parui diuina monita & mandata feciſſe. Tu autem clementiſſime ſeruator mundi, qui omnia mortalium facinora ſanctiſſimo tuo ſanguine expiaſti, & ex corde preces ſupplicantium non aſpernis, omnium qui hic oppetiere fidelium animos, maculis omnibus exue, ac perluſtra, culpas dele, & ob ſanctiſſimæ mortis tuæ memoriam, hos ab æterno interitu redime: priuſq; me peccatorem maximum, & huiuſce cædis auctorem, quàm hos qui ceciderunt, ex libro uitæ dele: quod ut impetrem, & tua ineffabilis in nos charitas, effuſuſq; in cruce ſanguis, & magnæ deæ pientiſſimę Genitricis tuæ exoratio, ac patrocinium efficiat. Aſt ubi ſatis ploratum & conclamatum eſt, cuncta cadauera ritè ſepelienda curauit, iuſta cuiq; pro dignitate, ac uotam Diuo Martino ædem in Monyorod, adiectis hoſtium exuuijs, exſoluit. Prouentus quoquè non mediocres adiecit, quibus aſſiduæ mortuorum celebrarentur inferiæ, E captiuis Marchardum Teuthonum, &

Sentepolugum Boemorum præfectum, cæſo utriuſque equitatu, ac ipſos lætali uulnere ſaucios memorãt. Ne illa quidem Ladislai pietas ſilentio præteriri poteſt, quum enim porrecta humi cadauera obequitaret, ne quem ſui officij relinqueret expertem, ubi inter confertos hoſtes iacentem Erneum agnouit, non mediocrem pacis & ocij amatorẽ, equo repentè deſilijt. Cruentũq; eius caput amplexatus, oſculatusq; miſerabiliter, Hiccine iaces (inquit) Erneu, amator pacis & fraternæ cõcordiæ, publicæq; ſalutis aſſertor unice? Non hoc probitas, nõ æquitas tua merebatur. Pacem, quã in hac uita non inueniſti, in altera benè merendo & moriendo comparaſti. Cecidiſti Erneu, cui probitatis iure uiuendum erat, & longè maius hoſtibus, quàm amicis tui deſiderium reliquiſti. Eo uehemẽtius tuum interitum deploramus, quo ardentius pro communi concordia priuatim & publicè contendere conſueſti. Multa demum conqueſtus miſerabiliter ſuper eum, poſtquàm pietati factum ſatis arbitratur, de ſepulturæ honore cogitat. Quare continuò eius mandato, ſuccollantibus Ernei corpus militibus, eò delatum, ubi nunc Vacia eſt, ibiq; honorificè ſepultum. Paulò ulterius inter cadauera agnoſcẽda uictor ipſe prodierat, ecce à latere, Vidi corpus offertur, non modò pectore, ſed capite ſaucium. Quod ubi eſt agnitũ, doleo equidẽ, ait, morte tua Vidi, quamuis inimicum in nos animum nunquam diſſimulaſti. Vtinam tibi ultrà uiuere licuiſſet, ut poſt reſipiſcentiam nos Salomoni reconciliare potuiſſes. Verùm ſi mortuos quandoq; percontatione uexare fas eſt, nimirum illud mirantur omnes, ſi non regio nobili'ue genere natus es, cur dominatum, ac regnum aliquod affectaſti? Cur anhelaſti coronam regiam, & ſupra conditionem immodica libidine æſtuaſti? Quare, ut quodque peccans, præſentaneam ſibi pœnam eſſe ſentiat, cor tuum nimia ambitione ſaucium, adacta lancea pœnas luit, caputq; diadematis auidiſſimum, ne legitimo ſupplicio careat, gladio ſciſſum eſt? His dictis, ritè ſepulchro condi iubet, at equites, quicunque aderant, & infenſum cadauer ſpectabant, utpote cuius conſilio tot fratres & filij occubuiſſent, ira perciti, in id ſæuiunt. In patefactum pectus, ſæuoq; militum ludibrio propoſitum, puluerem obijciunt, eoq; oculos opplent exclamantes, Nunquam Vide, tui oculi honoribus ac donis ſatiari potuere, coniecta nunc terra, auidum pectus & lumina exple. Otho Boemorum Dux, qui affinitatis iure, auxiliaribus copijs Ladislao fratriq; ſubuenerat, abundè donatus, in Boemiam redijt.

Salomon autem turpiter uictus, ac regno ferè eiectus, quum in Moſouienſem agrum confugiſſet, & ſapientiſſimam matrem adijſſet, ab ea repentè dura increpatione correptus eſt. Huccine, fili, Parentis tuæ conſilia aſpernatus (inquit) perueniſti? Ad has te miſerias, pernicioſa Vidi conſilia redegerunt, ut regio faſtigio deturbatus, cæſis tot cohortibus, equitumq; turmis, ſolus, ac uno duntaxat Opo comite, egenus rerum omnium, nuſquam tutum tibi locum inuenias. Si piẽtiſſimæ matri ac Erneo, cæterisq; fideliſſimis olim credidiſſes, quietè tutoq; regnares, non minus obſeruatus, quàm amatus ab omnibus. Si Ladislaum & Geyſam patrueles tuos, ut par eſt, cum dignitate ſeruaſſes, dominatuq; legitimo donaſſes, perpetuam tibi regnoq; pacem & ſalutem comparaſſes. Quem tibi fidum fore iam ſperare licebit, ſi tuis hoſtis eſſe cœperas? Quæ maior inſania eſſe poteſt, quàm ſecum reputare, alienos ſibi, quàm ſuos, fideliores fore, deq; alienis potius, quam ſuis eſſe benè merendum, & de his præcipuè, qui nimia pietate, ac religione præcellunt? Ladislaus neq; uirtute cuiquam, neq; charitate cedit, accedit uitæ ſanctitas, & honeſtatis amor. Neq; Geyſam ab æquitate & modeſtia quiſquam dixerit alienum, Quo cum officio & pietate commodius tibi certare licebat, quàm cum utroque fratre, qui ſi à te pariter redamati, & non inſidijs ſe peti ſenſiſſent, nihil dignitate, ac imperio tuo duxiſſent antiquius. Nunc autẽ tuorum conſiliorum moderatorem tantùm Vidum habuiſti, cui quando te conceſſeras, in deditionem te æquè ac tuos, ad ultimam internecionem redegiſti, quos omnes uno tempore, ac unius conſilio perdidiſti. Dum delatoribus facilè credis, minimaq; iniecta ſuſpicione ab his, qui tibi gratificari ſtudent, ad libidinem traheris alienam. Ad hæc ita Salomon ira excanduit, ut matrem plura ſubdere conantem, præter æquum

& fas

& fas pulſare perrexerit, et iam feciſſet, niſi Coniugis dextra remoratus fuiſſet. Cui incuſato ſæpe Deo, quem in bello ſæpe iniquum habuiſſe querebatur, ac conſerta aliquantiſper conuitiorum duntaxat uelitatione, furor ſubinde deferbuit. Relictis in Moſouienſi agro matronis, ipſe collecta (quanta fieri poterat) manu, Piſonium confugit, ubi ſe tutius habere, ac exercitum facilius reparare ſperabat. Vngari, qui uicinos pagos incolebant, quotidie Regis literis ſollicitati, parua ex parte ad eum conuenere. Quandoquidem Principis inſolentiam, ac trucem animum Alemannis, quàm Vngaris æquiorem eſſe intelligebant. Hi tantùm ſequuti ſunt, qui ne quid per uicinitatem mali paterentur, inuita Regi obſequia præſtare cogebantur.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER IIII.

POSTQVAM Geyſa & Ladislaus uictoria potiti, mortuorum corpora nullo ſepulchri honore, pro cuiuſque dignitate, defraudarant, ac iuſta piè perſoluerant, motis caſtris, Danubium tranſmittunt, ut ad Albam regalem contendant, ubi frater natu maior diadema ritè ſuſcipiat. At ubi Albam peruentum eſt, caſtellum portæ, quod Bobuch appellant, item urbem ipſam, cæteraq; oppida, impoſito præſidio muniunt, quo tutius regnarent. Exauctoratis militibus, dimiſſisq; præſidijs caſtra ſoluunt, atque ciuilius inter Vngaros ſeſe gerunt, ut his liberum eſſet, eum coronare Regem, quem potiſſimum optarent. Succendebat Pontificum & Optimatum animos, hæc haudquaquam ſimulata modeſtia. Nam quod cæteri anhelarunt, hi uirtute potius, quàm ambitione petere uidebantur. Proinde habito frequentiſſimo conuentu, Geyſa maior natu, omnium conſenſu & acclamatione, Rex Vngariæ declaratur, & in ſequenti die, ex more ritè coronatur, Ladislaus ab eo Dux regni pronunciatur. Rerum potitus uir ille optimus, non ad ſæuitiam uel ad uoluptatem, ſed ad religionem, ac ſoluenda Deo uota animum conuertit. Non immemor enim Diuinæ benignitatis, cum Ladislao in Vacienſem agrum redijt, ubi frater ei delatam cœlo coronam Angelum impoſuiſſe dixerat: & quum de ſtatuenda Diuæ Genitrici baſilica, ibi cum fratre loqueretur, ubi Diui Petri ſacellum eſt, ecce ceruus expanſis cornibus inſignis, quæ ardentiſſimæ faces circumſederant, præ oculis apparuit, mox in fugam conuerſus, ſyluam petijt inueſtigabilis, ibiq; tantùm ueſtigia fixit, ubi ædes deinde collocata. Quem quum milites ſagittis peterent, in Danubium ſe proieciſſe, nec uſquam poſtea uiſum fuiſſe memorant. Ladislaus oſtenti admiratione correptus, Nimirum (inquit) Dei angelus erat iſte. Sed quid faces in cornibus, ait Geyſa? Mox Ladislaus, Non cornua, ſed alæ, frater (inquit) neq; illæ, quas ardentes appellas, ſunt faces, ſed fulgentiſſimæ pennæ. At ubi fixit ueſtigia, nobis locum oſtendit, ubi baſilicam exædificaturi ſumus. Quare ubi prima die auguria uiſa ſunt, ne locus numine plenus, legitima religione careret. Ibi diuo Petro ædiculam dicarunt, mox delubrum magnæ Matris ſtatuerunt, multisq; uillis & ornamentis donarunt. Diuæ quoq; Virginis ædem Budæ fundauerũt, cui Peſthana uectigalia, & tres in Symigienſi agro uicos addixerunt, elaboratiſſimis aureisq; uaſis exornatam reddidere. Pòſt ubi religioni ac uotis factum ſatis arbitrantur, ad componendum regnum animum aduertêre, grauiſſima in ſicarios, cæterosq; facinoroſos promulgata ſunt edicta, ſalutares quoq; leges æditę, inhibitæq; iniuriæ. Regnum, ne parua quidem ex parte pacatũ, niſi quòd tantùm Salomon uictus ſupererat, qui Piſonium adhuc cum Moſouienſi agro retinebat. Et ne Vngariam quotidie incurſaret, Beſſeni interceſſere, qui precibus inſtantiſſimè à Geyſa Rege impetrarunt, ut data libertate, ipſis tantùm expeditionem illam delegaret, recipientes ſolos ſe eos fines à Salomonis impetu, immunitatis duntaxat beneficio defenſaturos. Horum poſtulationibus ultrò Rex annuit, ſi promiſſa præſtarent

Geyſa.

ſtarent. Extemplo Beſſenorum Princeps, cui Zultan nomen erat, coacto expeditiſſimo equitatu in Salomonem contendit. Qui ubi redintegratum in ſe bellum intellexit, Leopoldum Ducem Auſtriæ, ac Diui Leopoldi patrem, promiſſa ingenti ſtipe in auxilium aduocat. Atque eo facilius ille in ſocietatem belli ueniebat, ſiquidem intelligebat rem communem agi. Boemos hoſtes ſuos, Vngarorum eſſe ſocios. Othonem Bratislai ſororem, in coniugem duxiſſe, & in bello, quod aduerſus Salomonem ſub Monyorod geſtum eſt, magno his adiumento fuiſſe ſenſerat. Neq; cladis à Boemis olim illatæ, facilè poterat obliuiſci. Quare & precibus & largitione à Salomone exoratus, cum eo fœdus iniȷt. Sed puſillum mox animum oſtendit, nam ubi inſtructo equitatu, in Beſſenorum conſpectu fuit, quos olim Beſſos appellabant, truces hoſtium uultus conſpicatus, quàm primùm animo conſternatus eſt. Nam illis mos eſt, uexillationibus uti, demiſſas ferre barbas, & labri uel maximè ſuperioris nutrire pilos, caudata criſtatá ue ſecum ferre pilea, fluitantibus quoq; ueſtibus indui, ijſdemq; ſericeis, in Perſarum morem, & equorum pernicitate admodum delectari. Illud quoquè metum addebat, quum ſuccurrebat Guilielmum Potum, ac nuperrimè Marchardum legatos legionum in Vngarico bello immaniter occubuiſſe. Quare ut timori diuerticulum inueniret, Dux Salomonem hortatur, quadrageſimali tempore, quo animorum potius, quàm corporum, & diuinarum magis, quàm humanarum rerum habenda eſt ratio, à pugna abſtineat. Quòd ſi omnino pugnare pergeret, ubi inſtructa eſt utrinque acies, pro ſua uoluntate pugnaret. Demum polliceri ſe, quamuis dimicare non decreuerit, nunquam tamen permiſſurum inclinatam (quod dij prohibeant) Salomonis aciem, æquis ſibi oculis ſpectari poſſe, ſed mox laborãti ſocio ſubſidio certo futurum. Quum obſtinato manum animo conſertum eum aſpexiſſet, ipſe proximum montem, quem Bachin uocant, conſcendit, ueluti in Martiali ſpectaculo præſideret. Salomon continuò cum Beſſeno equite, collatis ſignis, pugnam conſerit: & eo quidem furore, quo iniuriarum omnium cumulatiſſima ultio proponeretur. Addebat animum cataphractus equitatus, qui uelites ac uexillarios facilè proterit. Quare eueſtigio terga dare hoſtis cogitur. Cæditur manus ne mediocris quidem, & in proximum ſtagnum, quod Fertheu dicunt, euadendi ſpe demergitur: cum paucis Zultan euadit. Quum res proſperè ſucceſſiſſent, cæſis fuſisq; Beſſenis Leopoldus pactam à Salomone pecuniam, ob ſubſidium, quod præſtiterat, continuò poſtulat. At is nullam ab eo opem accepiſſe cauſatus, nil ei ſe debere reſpondit. Quin & illud addebat, eum non modò dediſſe ſubſidium, ſed ne aſpectum quidem hoſtium præ timore tolerare potuiſſe. Quòd ſi quid in ipſum acrius moliretur, apud Henricum Imperatorem, ſe diem indicturum interminabatur, cui ſanguine coniunctiſſimum omnes eſſe ſciebant. Contrà ille, reformidata Imperatoris ſæuitia, ſe omni iniuria abſtinere coactus eſt. Plerique non Leopoldum, ſed neſcio quem Hermichum Teuthonum Principem, ut Vngarici Annales referunt, fuiſſe uolunt. Quippe qui ob linguæ diuerſitatem, nomina ita confundunt, ut Hiſtoriæ ueritatem ſæpe inuertant. Haud parum animi præſens uictoria Salomoni addiderat, ac ſuperiore clade grauatus admodum reſpirarat, ſtatuit noua moliri, ut ſi quo modo poſſet, amiſſum regnum recuperaret, domeſtica in primis cura leuare ſe ſtatuit, ut quæ maiora ſunt, expeditiùs diſponeret. Agmundam igitur matrem, Ruteno ſanguine natam, uxoremq; Sophiam, Henrici Tertij filiam, ſecum in Stiriam duxit, in monialiumq; cœnobio reliquit. Deinde in Moſouienſem agrum ſe recepit, ut in Vngaros aliquid grauius moliretur. Quorum res quum ſucceſſu magno indies cognoſceret augeri, ad Imperatoris auxilium ſibi confugiendum eſſe intellexit. Quare Henricum Quartum Imperatorem adit, cui quamuis magnam nummorum copiam attuliſſet, quo quidem ſtipendio copias aſſequeretur, nullum tamẽ militem ex Italis Teuthonibusq; habere potuit. Quippe qui Vngarorum metu perculſi, nulla ſtipis magnitudine in formidoloſam expeditionem conduci potuere. Quare eo uehementius apud Imperatorem Salomon in querelas exarſit, non tam ſibi, quàm Imperatoriæ maieſtati iniuriam illatam eſſe ſub-

ijciens

ijciens, quandoquidem ad ius Romani Imperij ſpectare dicebat Vngariam, ubi cum Auguſtali auctoritate regnabat, imperata cuncta prꝺſtabantur, ſtatuta uectigalia ſoluebantur: & nil erat, quod Cæſareæ ditioni non obtemperaret. Nunc poſtquàm ipſe regno, à quibus minimè decuit, eiectus eſt, legitima abnegari obſequia referebat. Nihilq; Cæſareo nomine in Vngaria infenſius audiri: quin & in Germanos eorum Regem quotidie bella moliri, ſollicitare finitimos, & quacunq; poteſt arte, in Henricum coniurare. Item Scythicum hoc genus nulla conſuetudine molliri poſſe, cum immitibus populis facilè conſentire. Contrà uerò cum ciuili gente, ex qua præſtare Germanam intelligit, nullo modo uerſari poſſe. Atque idcirco perpetuam cum utraque inimicitiam fuiſſe, ac futuram longè maiorem, ni ſolito legitimoq; iugo in ciuilem humanitatem aſſeratur. His igitur uerbis Henricus Quartus ita ſuccenſus eſt, ut habito ſtatim delectu, magnas in Germania copias compararit, auxilia non pauca coegerit, non ignorans quanto ſe apparatu Scythicam gentem adoriri oporteret. Commeatus abundè cum ingenti manu militum, instructa claſſe, Danubio deuehi imperauit. Ipſe cum uniuerſo equitatu, præter ulteriorem Danubij ripam, in Vngariam properat. Atq; ubi ad Vaghum amnem peruentum eſt, caſtra ponit, cum Præfectis equitum conſulturus, in quam potiſſimum urbem eſſet erumpendum, Nitriam, quæ proxima caſtris erat, primùm inuadere uiſum eſt. Quare Salomoni legiones duæ, cum decenti equitatu datæ, ut Nitriam oppugnaret. Quibus copijs, quum de Semthe uico ſe mouiſſet, instructa acie ciuitatem adoritur. Contrà oppidani, pari audacia freti, aduerſus hoſtes prodeunt. Incruenta aliquandiu conſerta manus, & pugnæ potius ſimulachrum, quàm pugna uidebatur. Hi nunc impetere, contrà illi terga dare, uiciſſimq; uictoria modò his modò illis aſpirare. Opos Bathor equo inſidens, tali ludo nequaquam delectatus, & uir ſpectatiſſimæ uirtutis habitus, acrius oppidanos urget. Quin & per medios hoſtes curſum faciens, ad portam uſque peruenit, ibiq; ſpectante populo unum interfecit, complures uulneribus affecit, & dum inter confertiſſimos hoſtes acerrimè dimicat, equum multis confoſſum iaculis amiſit, ipſe tandem fortiſſimè reſiſtens, ad ſuos incolumem ſe recepit. Alamanni ſpectatam equitis fortitudinem admirati, ad Imperatoremq; reuerſi, illius audaciam ac uires prꝺdicant. At is Opum confeſtim acciri iubet, qui poſtquàm in conſpectum uenit, mirificè laudatus, adauctum quoquè ſtipendium, & non ſine promiſſis ac præmijs dimiſſus eſt. Mox ab Imperatore Salomon interrogatus, An multi milites, pari robore corporis & animi apud Ladislaum & Geyſam forent. At ille magis Vngaricæ gentis, quàm propriæ utilitatis charitate correptus, multos cõſimiles, ac longè meliores apud Geyſam eſſe reſpondit. Quibus uerbis conſternatus Imperator, Si tales (inquit) hoſtes nactus es, nunquam (mihi crede) Salomon regnum recuperabis. Poſtquàm Rex Vngariæ Imperatorē, Vaciam perueniſſe cognouit, arte ſibi potius, quàm uiribus cum Germano Principe agendum eſſe intellexit. Patriarcham Aquileiēſem conſiliorum Imperatoris moderatorem eſſe. Item cæteros Alamannorum optimates, illius dicta haud parū obſeruare ſenſerat. Quare nil ſibi cõmodius fore intellexit, quàm ſi hunc & precibus & largitionibus obſtringeret. Et non Patriarchā ſolùm, uerùm etiam cæteros Germanorū Optimates muneribus obligaret, ut omnes dimittendā hanc expeditionem & in Germaniam continuò redeundum eſſe. Henrico ſuaderet, maiora his Imperio Romano imminere negocia, neq; pro Vngaris res Germanicas periclitari oportere dicerent, item alij ad reuocandum Henricum uaria commentarentur. Ne ſua quidem arte ac ſpe Geyſa fruſtratus eſt. Patriarcha Aquileienſis in ſomniorum auctoritate ſua dicta muniebat, quibus ni Germanus quàm primū reuocaretur exercitus, præſentaneum interminabatur exitium. Ne minore quidem induſtria à Germanis principibus diuerſa commenta excudebantur, nam in ſequēti nocte in caſtris ex compoſito ſeditionem ſuſcitant. Quoſdam ſubornant milites, qui clamore, ſcutorumq; fragore exercitum circumueniant. Quod ubi factum eſt, magnus hinc horror Imperatorem ac uniuerſos inceſſit. Tumultus ingens æditur, & in lucem uſq; paſſim

fluctuatum

fluctuatum. Mane autem coacto ſenatu, Imperator rem ad Patres refert, & de reuocando exercitu ſententias rogat. Patriarcha, qui præ auctoritate uiri, primùm ſententiam dicere rogatus, ac ingenti pecunia corruptus erat, decernit, exercitum continuò reuocandum, inuito milite nullo modo dimicandum. Hanc expeditionem ex inauſpicato ſuſceptam, Germanum Scythico bello defatigatum, huiuſce gentis feritatem abominari. Proinde ne, exorta ſeditione militari, Romanum periclitetur imperium, commodius uideri, ſi ab Vngarico bello reuocetur exercitus, quod ni fecerint, apprimè uerendum, ne externum bellum in domeſticum transferatur. In Patriarchæ ſententiam pedibus iuere cæteri proceres, qui pecunia quoq; à Geyſa coinquinati fuerant. Cæſar igitur ſuorum conſilio deceptus, ſoluta expeditione, in Germaniam ſe recepit. Salomoni ſe excuſat dicens, rerum grauiſſimarum neceſſitate reuocari, ac in poſterum, quum tempus dabitur, auxilium polliceri. Nunc potius rei ſuæ, quàm amici rationem haberi oportere. At Salomon ubi ſe ab omnibus deſtitutum conſpicatur, magna deſperatione circumuentus, Piſonium uenit, Romanæ gentis opus, quod quum munitiſſimũ eſſet, ibi ſe tutò futurum rebatur. Prætorianam ibi tantùm legionem habebat, qua ſe ac urbem tutari poſſet. Geyſa pacato ubique regno potitur, ac Magnus ex cognomento dictus, quum hunc Salomonem ſe recepiſſe Ladiſlaus accepiſſet, haud inſcius patruelis inſidiarum, nequaquam reſpirandi tempus illi dandum eſſe cenſuit, et ea uel maximè tempeſtate, qua à Germanis deſtitutum audiuerat. Proinde Piſonium continuò obſidendum decernit, non ut fratrem ad extrema redigat, ſed ut inuitum fraternam charitatem ac ocium edoceat. Quod ubi factum eſt, ingens ex obſidione Salomoni adaucta eſt deſperatio, utpote qui ſubiectos iure regio coercere deberet, nũc ab eis contra ius & fas arctiſſimè obſideatur. Quare quotidie ſui milites cum oppidana manu, in certamen prodire, conſerere cruentam pugnã, & à deſperatione ſæpe uires ſumere. Quin & utrunq; Ducẽ mutatis inſignibus, & adulterinis armis in certamen quandoq; deſcendere, & nunc ſtrẽnui militis, nunc Imperatoris optimi officium agere. Sed illud quod in hac obtigit obſidione, quæ diebus aliquot ſolui non potuit, ſilentio nequaquam prætermittendum. Ladislaum memorant mutatis armis, meridie ſolum mœnibus appropinquaſſe, ueluti aliquid exploraturum. Contrà ſpectantibus cunctis, tanquam ad ſingulare certamen prodijſſe Salomonem, quippe qui non hominem agnoſcebat, ſed Ladislai militem eſſe arbitrabatur, quum ad eum ueniſſet, Diuino quodam oſtento deterritum, eueſtigio pedem retuliſſe. Interrogantibus deinde militibus, Cur hoſtem præter inſtitutũ & audaciam ſuam aufugiſſet? continuo reſpondiſſe, Se non hominem, ſed Deos infeſtos perhorruiſſe. Spectaſſe duos Angelos, hoſtis humero deſidentes, qui candentibus & infeſtis enſibus hominem propugnarent. Tali miraculo, eo magis poſt hac militem reformidaſſe & obſeruaſſe ferunt. Item quicunque milites, aut bello capti, aut ab ingenti rerum caritate deinceps ad Ladislaũ peruenere, ad Salomonem tutò remiſſi, & ne pro meritis quidem ac dignitate indonati, quare tantum gratiæ apud hoſtes promeruit, ut pro amico ac Duce exoptatiſſimo haberetur. Poſt hæc quum Saluatoris noſtri natalitia appropinquaſſent, hæc in Saxardia Rex Geyſa celebranda curauit. Eum Deſiderius Strigonienſis Metropolita, cum uniuerſo Pontificum collegio, procerumq; manu ſequutus, inter ſacrificandum de fraterna cõcordia, de humana charitate, item de publica pace ac ocio concionem habuit, neq; ſe, neq; auditoribus indignam. Hac uſque adeo Regis animus commotus, & ita reſipiſcere uiſus eſt, ut ſpectante populo, lachrymabundus ad Metropolitæ pedes ſe deiecerit, ſuum ſcelus ingenuè profeſſus. Quòd Salomonis legitimè coronati regnum uſurparit, quòd uerum regem exegerit, quòd ius denique alienum occuparit. Proinde ſe pœnitentia ductum publicè polliceri, uſurpatum Salomoni regnum, ut ipſe tertiam regni partem, cum ſuſcepta corona retineat, quæ ducalis quondam iuris erat, Salomon duas, cum primario diademate poſſideat, quemadmodum olim poſſidebat, quæ iuris regij eſſe ſolent. Hac Geyſæ reſipiſcentia ac dignatione, ſpectatorum animi uſque adeo prægeſtiente lætitia exhila-

rati

rati ſunt,ut Diuinis Regem laudibus extollerent,uerè Magni cognomento dignum prædicarent,hunc patrem patriæ,ac pacis Vngaricæ auctorem ingeminarent. Legati ad Salomonem extemplo creati,qui pacis ac reſtitutionis conditiones deferrent. Quæ ſi placerent, tunc ei fore integrum Vngarici regni recipere poteſtatem.legati mandata peragunt, reſponſa referunt,quæ de propoſita conditione aliquid deterrebant.Sæpe utrinque Oratores miſſi,& ultrò citroq; conditiones uariè tentatæ,Nulla tamen reconciliatio fieri potuit. Dum agitur de pace, Geyſa aduerſa ualetudine correptus,quamuis nil antequàm è uita decederet,hac reconciliatione auidiùs affectabat,impos tamen deſiderij,ſeptimo calendis Maijs,rebus humanis excedere coactus eſt,deſideratus æquè & deploratus ab omnibus,quãdo non minus uirtutibus,quàm orthodoxa fide præſtabat.Corpus Vaciam delatum,ac celeberrimo funere in baſilica Diuæ Virginis,quam exædificarat, ſepultum eſt. Annos tres regnauit,& primo regni ſui anno maximam Pannoniam fames inuaſit.Filiam(aiunt)Othoni Venetorum Duci deſponſaſſe,illius uirtute ac nomine impulſum. Acceperat enim hunc Petri Vrſeoli fuiſſe filium,qui primus uniuerſam ferè Dalmatiæ,Liburniæ,ac Iſtriæ oram,ſuo ductu, Venetæ poteſtati adiecerat,ac filium in demortui locum continuò ſubrogatum,inito ſtatim magiſtratu, Adrienſes,qui Venetorum fines infeſtabant, ad Lauretum inter Atheſis & Padi oſtia inſigni clade ſuperaſſe,fugaſſe Murcimirum Croaciæ regulum,quem alio nomine Hereſimum Scriptores plerique nominant. Mox Dalmatiam Liburniamq; luſtraſſe:omnesq; populos à patre olim domitos nouo iuramento adegiſſe,ut in poſterum ſemper in fide manerent.Sed quum nulla ſolida in rebus humanis uideatur eſſe felicitas,ſcelerata Dominici Flabenici coniuratione circumuentum,abraſa illi barba in Græciam ocyſſimè relegatum,& pauco pòſt tempore mortuum fuiſſe perhibent. Poſt funeratum honorificè Geyſam,de Rege eligendo Vngari cogitare cœperunt.Et quamuis Salomonem legitimum Regem in finibus haberent,quem tutò reuocare potuiſſent,& ut id facerent,quotidie literis ac precibus,& quandoq; largitionibus ſollicitarentur,nequaquam tamen Ladislaum mente obliterare poterant. Nam quoties de regni commodo & ſalute conſultabant, nil ſanctiſſimi Ducis probitate ac fortitudine ſuccurrebat optatius,uiri nanq; iuſticiam,pietatem,prudentiam,fortitudinem,& in primis ſanctimoniam cum ſumma religione coniunctam memoria repetebant. Quippe quem neq; arridentem huiuſce ſeculi fortunam magnifacere,nec ambitioni obnoxium,nec prauis libidinibus æſtuantem. Sed mortalia cuncta faſtigia contemnentem,& perpetuæ caſtitatis obſeruantiſſimum intellexerant. Accedebat animi magnitudo,robur corporis indomitũ, item rerum uerborumq; conſtantia,inaudita popularitas,comitasq;,ac ſuorum & cæterorum charitas ineffabilis. Quæ quidem omnia tantam ſibi gratiam conciliabant, ut nuncupatiſſimis hunc uotis expeterent,& pronunciarent. Ne miracula quidem uiri,memoria exciderant,neq; fortiſſima geſta,quæ Ladislaum non ſolùm imperio,ſed Diuinis dignum honoribus præſtabant. Item ſuccendebat animos profuſæ beneficẽtiæ liberalitatiſq; memoria,quam obliuioni nemo tradere poterat.Pleriq; hunc unicum Vngaricæ pudicitiæ aſſertorem,confugium miſerorum,ſanctitatis exemplar, ac ſuæ gentis liberatorem ingeminabant, humanorum officiorum hanc unicam alij officinam prædicabant,mendici miſeria liberati,depreſſi qui eius ope leuati fuerant, uirginis raptu uindicatæ,dotè ue donatæ,item boni illius tutela ſeruati,cæteriq; ex omni genere hominum,& ex uniuerſis ordinibus eius beneficijs affecti, ad regalia comitia certatim conuenere,ut ſine ambitione & nomenclatore ultrò ſuffragia redderent,hortabatur ad hoc omnes maieſtas aſpectus cum ſumma uenuſtate coniuncta. Item proceritas corporis ex membrorum conſenſu ualde ſpectabilis,cæteros homines humerorum tenus præ altitudine ſupereminebat. Et in dicẽdo iure,tanto temperamento utebatur,ut non minus iuſtum,quàm miſericordem reputaris,quare Pius ex cognomento dictus.

POSTQVAM ad iſta comitia Pontifices, Optimates, & ex oppidis ac uicis magiſtratus Ladislaus.

giſtratus omnis conuenere, Ladislaum uno conſenſu regem declarant, & antequàm in comitia deſcendiſſet, omnes regem conſalutarunt. Dignitatem hanc obnixius recuſantem, adurgentiſſimis precibus accipere coegerunt. Haudquaquam enim eum fugiebat, quantæ molis, formidoloſi ac fluctuantis huiuſce regni gubernatio foret, quantiq; momenti, publicam ſubire perſonam, quum in priuata honeſtè uiuere uideretur eſſe difficillimum, & tot populorum ac gentium reddere rationem. Quin & cogitatio Diuini miniſterij, quæ diu animo inſederat, ab hoc publico remorabatur officio. Sed quum illud Platonicum ueniebat in mentem, nos non modò nobis, ſed patriæ & amicis eſſe natos, de republica quoquè benè mereri cogitauit, uictus tandem precibus, fauſtis regni habenas auſpicijs accepit, regio diademate coronari non permiſit: quia Salomonem adhuc uiuere intellexerat. Iniquum enim reputabat legitimi Regis uſurpare coronam, futuram ſibi cum eo concordiam ſperabat, quam ex hac modeſtia promanaturam eſſe confidebat. Nec unquam id inſigne ſuſcepit, quouſq; ſe legitime hoc accipere non poſſe intellexit. Plerique id ob contemptum humanæ gloriæ factum memorant, ad regni faſtigium iam euecto, nihil profectò fuit antiquius, quàm baſilicas fundare, incumbere religioni, ſacerdotum collegijs abundè proſpicere, ad Diuinum cultum exemplo ſuo alios inuitare, & nihil colere uehementiùs, quàm pietatem, cuius officia ne minima quidem ex parte deſeruit. At illud in Diuo Principe admirabile nimis eſt habitum, quòd Diuino cultui, ac gerendis rebus iuxtà ſatisfecit. Neq; alterum alteri impedimento fuit, quamuis utrunque præſtare, quàm difficillimum reputetur. In primis nanque data occaſione res Vngaricas amplificauit. Quandoquidem Dalmatiam cum Croacia perpetuo iure, regno Vngarorum adiecit. Ea tempeſtate Zelomirus Rex Dalmatis imperabat, cui Ladislai ſoror, uxor erat, uir ſine liberis, legato coniugi regno, uita deceſſit. Regina uarijs inimicorum iniurijs affecta, & eorum præcipuè, qui ad tyrannidem aſpirabant, à potentiſſimo fratre petit auxilium. Ladislaus habito delectu exercitum parat, Dalmaticamq; expeditionem affinitatis iure ſuſcipit, traiecto Drauo Valeriam uniuerſam, quæ inter Sauum Drauumq; protenditur, in Dalmatas concitat, ſororis inimicos continuò fundit, fugatq;. Occupata oppida recipit. Pacatum deniq; regnum, quod breui bello recuperarat, integrum ſorori reſtituit. At illa liberorum orbitate laborans, quum neminem haberet, cui regnum æquius legaret, fratri repentè ac poſteris addixit, iuſſitq; deinceps Dalmatiam & Croaciam uniuerſam, Vngaricæ ditionis haberi. Ex quo quidem tempore Dalmatis & Croacis Vngari iure imperare cœperunt. Ad Salomonem reuertamur, qui è Piſonio Romana colonia, aſſiduas regno excurſiones interminari uidebatur. Omnes antiſtites proceresq; Pannoniæ nihil maiore ſollicitudine quotidie cogitabant, quàm de reconciliandis Principibus, è quorum concordia pax perpetua ſperabatur. Nec res iſta confici potuiſſet, niſi Ladislaum quum iuſtitia tum pietas ingenita uiciſſet. Siquidem trucem ingenio, & animo inexorabilem Salomonem intelligebat. Neq; præteribat illud, patrueli potius quàm ſibi, niſi uiri crudelitas & ferocia inhibuiſſet, regnum hæreditario iure competere. Maluit tandem fraternæ charitatis, quàm priuati commodi habere rationem. Hac igitur conditione fœdus ictum, & quarto regni ſuo anno, inita concordia, ut ea quotannis Salomoni ſtipendia penderet, quæ regiam addecerent dignitatem, adeundi tamen regni poteſtate careret, unicus Vngariæ Ladislaus imperaret. Pacis conditionem Salomon accepit, uerùm ſi fratrem conſtantem fore ſenſiſſet, Ladislaum aiunt, regio muneri ultrò ceſſurum, ducaliq; tantùm dignitate contentum omnino futurum. Sed interceſſere Proceres Pontificumq; collegia, qui Salomonis reſtitutionem, ſanctiſſimiq; Regis abdicationem ſibi calamitoſiſſimam fore rati, nullam regni partitionem fieri paſſi ſunt, quin etiam prius extrema ſe quæque ſubituros prædicabant, quàm pientiſſimum fortiſſimumq; Regem & è cœlo datum, ac propugnatorem inuictiſſimum deſerant. Ne ignorabant quidem, quanta Vngaris mala imminerent, ſi in ſæui Regis manus forte reciderent. Inexorabilem eius iracundiam intelligebant, quod mox rei exitus

exitus oſtendit. Reconciliatus nanque fratri dirus Salomonis animus, aliquantiſper acquieuit, ſed mox uindictæ occaſionem è concordia nactus, de parandis inſidijs cogitare cœpit, quod an pro ſubiecta ſuſpicione, malorumq́ꝫ conſilijs, an pro reſurgente iracundia fecerit, haud ſatis exploratum habeo. Illud tamen omnibus apertū eſſe debet, uirum imperandi cupidum, ac regno exactum, nihil impenſius, quàm de recuperanda dignitate cogitare, & non modò incōſtantiæ notam aſpernari, uerum etiam ut uoto potiatur, æquum & iniquum pro nihilo ducere, item fas & nefas ſæpe confundere. Proinde Ladislai literis in Moſouienſi agro colloquium exorat, quo perpetuam inter ſe concordiam uehementius confirment, ſperans ſub hoc prætextu, eum per inſidias facilè circumuenturum. Ad ſtatum diem adfuturum ſe recipit Ladislaus. At is quum ſub Diuina tutela foret, paucis pòſt diebus clandeſtino admonetur internuncio, cum Salomone in colloquio ſibi caueat, paratos à fratre dolos eſſe ſciat, quibus ni proſpexerit, mortis ſibi periculum imminere ſentiet. Commonefactus ad hæc Rex, pari arte cum Salomone certandum eſſe intellexit. Quare poſtquàm ad colloquium peruentum eſt, Ladislaus munitiore præſidio fretus, quod diſſimularat, deprehenſum in fraude Salomonem circumuenit, cepitq́ꝫ. Qui ubi ſe arte ſua captum uidit, neminem profectò alium, quàm ſe ipſe incuſare poterat, et niſi impoſita cuſtodia foret inhibitus, de conſciſcenda ſæpe morte cogitaſſet. Eius calamitatem, cœli quoq́ꝫ prodigia ſignificarunt, nam eodem anno tactam de cœlo Saluatoris crucem aiunt, quæ in Diui Stephani baſilica apud Albam colebatur. Captus igitur Salomon Viſegradum ducitur, quæ uetus olim regia fuerat, in quem coniectus eſt carcerem, non ad dehoneſtandam dignitatem, ſed atrocitatem molliendam. Quin & ſolatij gratia Bodus adiectus, Boconis olim filius, qui facinorum grauitate, eaſdem pœnas luere cogebatur. Quanquam in fratrem Ladislaus plus æquo ſæuire uidebatur, ut indomitam eius iram ſedaret, nunquam tamen die noctuq́ꝫ à Diuina oratione ceſſabat, ut in fraternæ pietatis officium, cœleſti ope reſtitutum hominem intueretur. Regno ſæpe ultrò ceſſiſſet, in ducatumq́ꝫ ſe lubentiſſimè redegiſſet, quem, ne regnum interturbaret aſſiduò, publicæ ſalutis gratia, etiā inuitus carcere coercere cogebatur. Sed quàm Deo abominabilis ſit fraterna diſcordia, id potiſſimum oſtendit, nam quum Diuus Stephanus in ueneratione corporis, quod annis quinque & quadraginta delituerat, ſuum numen indicaturus eſſet, haud mediocre Ladislao Regi promendarum huiuſcemodi reliquiarum deſiderium inſpirauit, ut pronepotis beneficio Diuinos ſibi honores compararèt. Quare Patrum conſulto, & edicto Regis, triduo uiris æquè ac mulieribus ieiunium indictum, & in delubris omnibus lectiſternia. Item ſupplicia apud omnes aras, ut aliqua diuinitus ſigna darentur, quibus omnipotētis Dei uoluntatem intelligerent. Quarto die ad eius ſepulchrum frequentiſſimi conuenere, ut è ſubterraneo fornice ſanctiſſimi Regis corpus expromerent, quod quum tentaſſent, lapis ui nulla amoueri potuit. Cōſulta uirgo miræ ſanctitatis, quæ in Saluatoris cœnobio aſſiduò uerſabatur, reſpondit, Eos fruſtra niti, donec Salomon carcere liberetur. Ladislaus oraculo uirginis auſcultans, eum continuò liberari iubet, ieiunium quoq́ꝫ triduanum cum ſupplicationibus indicit. Quibus ritè peractis, quum in baſilicam cum uniuerſa Pontificum Procerumq́ꝫ manu iterum conueniſſet, tactus lapis, qui ſepulchro diu inhæſerat, facilè amoueri paſſus eſt, & Diui Regis erutæ reliquiæ. De Salomonis captiuitate Blondus Hiſtoricus longè aliter, ac rerum Vngaricarum ueritas poſtulat, ſcripſiſſe uiſus eſt, quum eorum Annales non perlegerit. Nam anno decimonono Imperatoris Henrici, qui ſecūdùm Henricorū numerum, qui Cæſares creati ſunt, Quartus, ſecundùm uerò eorū, qui non modò creati, ſed à Pontificibus mox coronati ſunt, Tertius eſt appellatus, magnā inter Gregoriū Septimum Pontificem Romanum, & Imperatorem ipſum, diſcordiam exarſiſſe refert. Quippe qui contra æquum & fas ſimoniæ uitio percitus, Eccleſiaſtica & Diuina munera uænundabat, nec Pontificia admonitione correptus, hac prophanæ auaritiæ labe ſe abſtinere poterat. Eodem quoq́ꝫ tempore ſubdit, Vngaros Salomone Rege ſuo in carcerem coniecto

cto,quem Germanis reſiſtere neſcire dicerent,Henrico indixiſſe bellum,cõtra illum maximas in Pannoniam copias induxiſſe. Qua quidem tempeſtate, Agnes Imperatoris mater,adminiſtratione abdicata, Romæ uitam duxit. Seuerum à Pontifice mox edictum de Simonia promulgatum, quo non ſermone ſolùm, uerumetiam aqua & igni Simoniacis interdictum. Quin & hac lege multi notati ſunt Epiſcopi, qui Imperatoris inſaniæ gratificari ſtuduerant. Concilium quoque apud Lateranum ab Epiſcopis eſt habitum profectò frequentiſſimum,quo Guibertus Rauennas Metropolita, & magna Longobardorum Epiſcoporum manus, item Matildis ſui ſeculi gloria, & matronarum decus,ac Siſulphus Salerni Princeps,præ cæteris conuenere. In eo Robertus Guiſcardus Nortmannorum Princeps, qui è Gallia cum exercitu profectus in Italiam, Apuliam fugatis ex ea prouincia Græcis & Aphris, occuparat,qui inuitis eam partem Italis uſurparant, & mox Siciliam, exactis Aphris, ſibi uendicarat, fratriq; Rogerio dono dederat. Quum Picenum quoque agrum, pontificiæ ditionis habitum nuper occupare cœpiſſet, cum cæteris Nortmannis anathematis nota ſugillatus eſt. Poſt uarias tandem inſidias, ſeditiones, ac bella, Robertus malorum conſcientia percitus, ad eam humilitatem redactus eſt, ut ſupplex cum perpetui obſequij promiſſione, pontificiam ueniam implorarit. Sed de his hactenus. Salomon igitur carcere emiſſus, paucos cum Ladislao Rege dies agit, nam in ſolitum furorem iracundiamq; recidens, ad ulciſcendas iniurias animum aduertit. Et cum fraternis, item antiſtitum optimatumq; conſilijs ac precibus parum audiret, diſſimulata fuga, miſſionem petit. Diuerſus trahebatur infelix, & quem in Vngaros ac fratrem potentatum ſuſcitaret, ne facilè quidem ſuccurrebat. Si ad Henricum Imperatorem, à quo ſuo iure auxilium poſtulare poterat, confugiſſet, eum partim Pontificio, partim Saxonico bello diſtineri ſenſerat. Quamuis ille Saxones, cæſis ex ſuis hominum quinque milibus, inſigni clade ſuperarit. E Chriſtianis nemo ſibi offerebatur, à quo magnã opem ſperare potuiſſet. quare ad prophanos animum adiecit. Illud enim continuò ſuccurrit, Cutheſcum Chunnorum principem, Barbara manu potentiſſimum, uicinum regni, ac Tranſſyluani dominatus auidiſſimum, ad hoc bellum facilè ſuſcitari poſſe. Itaq; Barbaricum clàm auxilium exorat, quo ſi in priſtinam dignitatem reſtitui poſſit, pollicetur, ac iuramento affirmat, ſe Tranſſyluaniæ regnum, Chunorum ditioni perpetuò conceſſurum, accepturum quoquè filiam in uxorem, & æternum cum eo fœdus percuſſurum. Barbarus inani ſpe tractus, coacta ingenti multitudine, in Vngariam erumpit. In primis duo caſtella adoritur, quorum alteri Ong, & alteri Borſua nomen erat. De Chunorum eruptione tumultus exoritur. Ladislaus confeſtim cogit exercitum, cõtendit in Barbaros. Vix rumori credere poterat, qui Salomonem cum Chunorum gente coniuraſſe referebat. Deſperata tandem fraterna ſalute, continuatis itineribus in hoſtium caſtra peruenit, curatis corporibus, forti ita animo hoſtem aggreditur, ut dare terga coactos continuò fuderit, fugaritq;. Ex Chunis dena milia cæſa, ex Vngaris uix mille deſiderati. Cutheſcus cum Salomone clandeſtina ſibi fuga ſalutem comparauit. Rex clara potitus uictoria, cum ingenti præda redijt, fecit apud omnes aras rem ſacram, & ſupplicationes pro agendis Deo gratijs celebratæ. Spolia templis Deorum affixa, in uictoriæ monumentũ Diuina ope comparatæ, Saluatori erecta ædes. Poſtquàm Salomon rem è ſententia minus proſperè eueniſſe cognouit, mutato conſilio, Chunorum uires in inferiorem Myſiam, quam nũc Bulgariam dicunt, ſubinde conuertit. Sollicitat Thraciam, prædis & rapinis uexat omnia, proinde Nicephorum Conſtantinopolitanum Imperatorem ad arma iritauit. Itaq; Græci cum tumultuario exercitu, quando Chunorum latrocinia tollerare non poterant, his occurrunt, obſtantiq;, facta pugnandi copia, Barbaram multitudinem tanto furore adoriuntur, ut in fugam uerterint. Maxima Chunorum pars cæſa, cum Salomone pauci euaſere, qui dato tergo, ad Iſtrum feſtinarunt. Quod eo magis facere cogebantur, quo uehemẽtius phalangem Macedonicam inſtare à tergo cum ualido equitatu reſpiciebant, timebant admodum, ne antequàm Iſtrum traijcerent, ab hoſte circumue-

cumue-

cumuenirentur. Augebat periculi magnitudinem fugæ difficultas, quando magna ex parte, qui cum Salomone aufugerant, grauis armaturæ milites erant, quorum is ope diſcrimen euaſit. Accedebat ſpurciſſimum iter, hyemiſq; ſæuitia, quæ niuis turbine lumina præpediebat, quare neq; præcedentes uidere ſocios, neque expeditum iter facere licebat, ferebantur auij ac incerti, & à tergo cominus inſtabat hoſtis. Ad deſertum tandem oppidum peruentum eſt, quod quum celerrimè incolumitatis gratia occupaſſent, confeſtim à Græco milite occluduntur, uno die tantùm ac nocte curata ibi corpora, & redintegratæ uires. Sed quum Salomon prærepta ſpe ſalutis, cum ſocijs loco euadere nullo modo poſſet, potius pulchrè mori, quàm fame perire ſtatuit. In ſequenti die, ex oppido in hoſtes erupit, contrà illi obſtinatis animis obſiſtere, circumuenire undiq;, ne manibus elaberentur, at hi gladio ſibi iter aperire, proinde ſæua cædes oriri. Quum utrinque multi cecidiſſent, Salomon cum nonnullis enſe ſibi uiam inuenit, et quum ad Iſtrum cucurriſſet, ſicco congelatum amnem pede traiecit. Mox citatiore curſu in proximam ſyluam ſe recondidit, ubi continuò ſocios curare corpora, equos pabulatum ducere iubet, ipſe depoſito ſcuto, ueluti dudum reuerſurus ſecretum petit, atque ubi ſe ſociorum oculis eripuit, nuſquam ultrà uiſus eſt. Hominem aiunt tot caſibus agitatum, afflatum Diuino ſpiritu, & ſalutari pœnitentia mox percitum, ſe in ſolitudines recepiſſe. Quum caſtigantis Dei manum intellexiſſet, non reluctando, ſed cedendo à ſe declinaſſe, cumulatiſſimas in eremo pœnas exſoluiſſe. Et quo ferociorem ſe hominibus exhibuerat, eo mitiorem deinde ſe præſtitiſſe Deo. Sæuiẽtem in ſe fortunam deinde laudaſſe, reputaſſe ſibi feliciſſimam, quamcunq; olim ſubiuerat, aduerſitatem, ratum quemcunq; mundus oderit, Deo fore chariſſimum. In ſolitudine deliteſcenti mos erat, herbis ac pomis ultrò naſcentibus ſedare famem, corpus cilicio & ſubiectis quandoq; ferarum pellibus tueri, ſiccis frondibus lectum ſternere, uincere ſitim aqua: ſomnum, uigilia & labore captare: conficere perpetuo ieiunio corpus, ac die noctuq; in ſacris hymnis & Diuina oratione uerſari. O ineffabilem Saluatoris noſtri benignitatem, cui quum placitum fuerit, duriſſima continuò corpora permollit, ſapientiam inſpirat, & ad ſalutem dirigit, trahitq;. Nimirum Salomonis Regis nemo ſatis reſipiſcentiam admirari poteſt, hominem animo elatiſſimo, indomita iracundia, regio genere natum, collocatum in regali faſtigio, & uerſatum ſemper in delicijs, extemplo poſtquàm Diuinus eum ſpiritus inceſſit, ingenitam ultrò depoſuiſſe ſuperbiam. Pro trabea cilicium, pro purpureo ſtrato frondes aridas, pro epulis regalibus baccas ac glandes, pro Syrmico ſæpe uino paluſtrem aquam: & pro frequenti ſtipatorum manu, commutaſſe ſolitudinem, in eaq; ſalubriorem quietem, quàm in regno inueniſſe. Nil ſtudioſius, quàm hominum occurſum colloquiumq; uitaſſe. Colomanni Regis tempore, ſemel tantùm in Vngaria uiſum perhibent, & eueſtigio delituiſſe, nec uſquam amplius apparuiſſe. Ad poſtremum in ſyluis Iſtriæ degentem, in Deo obdormiuiſſe memorant, ac Polæ ſepultum. Matrem uerò, ac uxorem in Agmondenſi cœnobio, quod in Stiria ſitum eſt, uita deceſſiſſe, ac reconditas eſſe ferunt. Ladislaus eum iam diu mortuum fuiſſe ratus, quum nuſquam extaret, ad defenſandum ab hoſtili impetu regnum, omnes ingenij neruos intenderat. Quando in dextera ſalutem publicam ſe ferre, commiſſamq; ſibi gentem omni ſtudio gubernandam eſſe intelligebat. Interea ecce iterum Chunorum furor erupit, & Copulcho Duce, Cruli filio, in Vngariam ſæuitur. Primo impetu hæc innumera multitudo ferociſſimam auriferamq; Tranſſyluaniam inuadit, homines ac pecora iuxtà abigit, deuaſtat omnia ferro igniq;. Cui tantum immanitatis eſt inſitum, ut nullam deorum hominumq; rationem habeat: direptis rebus omnibus, populiſq; in ſeruitutem aſſertis, in templa deſæuit, ſuccendit aras, nec dijs hominibus ue parcit. Populata Tranſſyluania, ſuperatoq; monte Carpathio (cui à nimio ſalis auriq; foſſilis fructu, non iniuria nomen eſt inditum) extemplo in Bihorienſem agrum, ubi Varadinum eſt, properatur. Ad flumen, cui nunc Vnſoer eſt nomen, Chunorum caſtra locata, aliquot ibi diebus immoratum. Poſt hæc Tibiſcum traijcere uiſum eſt, & in

x 2 agrum

agrum,quem Thocaydum uocant,hi caſtra mouere,exercitum deinde in treis partes diuidere uiſum eſt,una & altera ad uaſtandum Sabulenſem agrum deſtinatur,ad incurſandas Tibiſci ripas tertia relinquitur. Depopulatis igitur ex compoſito regionibus,ad uicum quendam aquám ue conuenere,quam Bechen appellant,ubi intollerabili præda onuſti,confeſtim redeundi conſilium ineunt,glorioſè inter ſe iactantes, Belligerando uenimus,& uenando reuertamur. Ex immenſa prædæ magnitudine, qua nil maius antea fuerat auditum,hæc inſolentia exorta,quando innumera liberorum matronarumꝗ nobilium multitudo captiua abducebatur. Ladislaus,qui in Illyrico tunc agebat,& Sclauoniæ regnum à ſorore legatum,& ab ipſo ante propugnatum,ditioni Vngaricæ adiecerat,quando longè aberat,his rebus præſtò adeſſe non potuit. At ubi in Transiſtriana Vngariæ parte edoctus eſt,à fera gente omnia diripi, initum iter properat,celerem præmittit equitatũ,cum cataphractis ipſe die noctuꝗ ſubſequitur. Abeuntes Chunos,continuatis itineribus ad Themeſium amnem cohibet,qui traiecto iam fluuio,ſe tutò in proprias ſedes redire poſſe credebãt. Poſtquâm eò peruentum erat,unde miſerabilis præda ſpectari poterat,aduocata concione,Ladislaus exclamat' Heu miſerabile ſpectaculum, commilitones. Proſpicite longiſſimum captiuorum agmen,ubi pro ſe quiſque uxorem liberoſꝗ ſuos longo fune obligatos,pedibus longum ocyſſimè iter facere coactos,& in miſeram ſeruitutem properantes agnoſcere poteſt. Ingentem exaudite ululatum,ueſtrorumꝗ infantium uagitum,qui è materno collo pendentes,earum coaugeant uociferationes,& unà cum eis à tergo reſpiciunt,ſi quam ſibi opem uideant adhiberi. Spectate,quo pacto aliæ,filiorum ſarcina grauatæ deſidunt,hoſtiumꝗ calcibus ſuſcitantur. Aliæ à dolore ignauiam cauſatæ,quàm immaniter à tergo uibicibus inſcribuntur. Aequis adhuc oculis hæc ſpectatis Proceres, ac liberos coniugeſꝗ ueſtras paſſim cum matribus ad fœdæ gentis ſeruitia trahi tolleratis? Proinde mihi potius mori ſtatutum eſt,quàm abactis tot ingenuis hoſtiliter matronis,& tam ingenti liberorum turba,in quibus ſpes omnis regni ſita eſt,turpiſſimè uiuere. Mox lachrymarum profluuio confuſus,rubraꝗ ſimul uexilla inferri iubet, cæteri pari dolore perciti, fortiſſimum ducem ne minore quidem animo ſubſequuntur. Chuni poſtquàm ſe à tergo peti reſpiciunt,agmen ſiſtunt,ſeꝗ in aciem inſtructam redigunt. Acerrima confeſtim pugna cõſeritur,quando his timor, ſuorum charitas, & indignatio captiuitatis illis animos obfirmabat. In confertiſſimum ſe prælium Rex ingerit, et dum indulget pietati, neꝗ ſibi parcit, neque pericula ulla reformidat, cadunt à principio utrinꝗ multi. Interea captiuorum agmen properare iuſſum,à tergo ſibi opem adeſſe proſpectat, in adurgentes reluctatur. Viri ac mulieres cum liberis æquè ſe expedire ſtudent,ſoluunt reuinctas mutua ope manus,deponunt chariſſima matres pignora, ut à fronte ſuis opitulentur , quod ubi properè factum eſt,cum gratulatione uoces ædunt intenſiſſimas. Infantes humi iam depoſiti,ubi ſe à parentibus deſtitui conſpicantur,inſolito ſpectaculo perculſi, pari contentione conuagiunt. Contrà à tergo uiri paſſim exclamãt,iubent bono eſſe animo,& lachrymas æquè ac ſanguinem fundunt. Chuni in anguſtias ſe redactos uident,à tergo grauiſſimè cæduntur,à fronte impedimentis, & captiuo uel maximè agmine præpediuntur,in quo matronæ cum pueris ac ſenibus à fronte,pariter ſuis uiris, qui à tergo inſtabant, fortiſſimè ſuccenturiari uidebantur. Nam ſenio grauati, pro uallo,diſpanſis brachijs obſtare,ſæpe ad protegendam imbellem multitudinem, pro clypeo corpus opponere. Mulieres quoꝗ morſibus ac pugnis digladiari,rapere quandoque arma de manibus hoſtium,audacia ac ſpe iuxtà completæ,pueri quoquè ſubſequi,matrum exemplo tracti. Quare Chuni,à latere terga dare cœperunt, palantes fugiunt omnes,inſequuntur Vngari. Quod ubi à pientiſſimo Rege uiſum eſt,continuò exclamauit,Parcite humano ſanguini,parcite milites,ſat cruoris hoſtilis effuſum. Fugientem capite multitudinem,ut ſi fortè ad orthodoxam fidem animum aduertere uoluerit,Dei populum amplificemus,quare nil Deo gratius,& nobis ſalutarius facere poterimus. Deferuente his uerbis ira militum,quicunque ſuperfuerant ex

Chunis

Chunis capti, unus tantùm ſeruus, qui Eſcenibus dictus eſt, ueluti memorandæ cladis nuncius euaſit. Copulchus cum præſtantioribus, initio pugnæ occubuit. Parta uictoria, Vngari ad chariſſimum captiuitatis agmen, in libertatem dudum aſſertum conuolarunt. Repetit quiſque ſuos, & non tam nomine, quàm uoce agnoſcebantur omnes, tanta inſperatæ ſalutis ac tam lachrymoſa congratulatio mox exorta, ut hoſtes quoque humanitatis expertes pio ſpectaculo collachrymarent. At ubi publicæ rei ſeu congratulationi ſatis aliquantiſper factum eſt, ſubito regis edicto ſupplicationes dijs indictæ, celebrata lectiſternia, & apud omnes aras omnipotenti Deo gratiæ paſſim actæ, & in perpetuum inſignis uictoriæ monumentum, Themeſus amnis in hodiernum uſque diem, à clara infidelium cæde Paganus cognominatus eſt. Chunorum populi cognita ab eo, qui euaſerat ſtrage, ſuorum publico luctu, indicto iuſticio, Copulchi Ducis, ac cæterorum interitum deplorarunt, quum innumeram ſuorum manum captiuam apud Vngarum detineri ſenſiſſent, uno eodemque bello & Ducis mortem ulciſcendam, & eam à ſeruitute uindicandam decreuere, itaque copias inſtaurant, & ad redintegrandum exercitum ſeruitia quoque ſollicitant. Pro uirili parte undique auxilia contrahunt, item Cumanos, Hamaxobios & Rutenos in Pannoniã ciere conantur. Poſt hæc legatos ad Ladislaum mittunt, quibus mandata dedere, ut Regem captiuos reddere iubeant, aut recuſanti ſubinde bellum indicant, diemque pugnæ præſtituant. quum hi in Ladislai conſpectum uenißent, ex mandato captiuos inſolentiſſimè repetunt, nulla præreuerentia uſi. Adijciunt contumelias, & non ueluti à uictore, ſed tanquam à ſubdito captiuos expoſcunt. Quin & hos continuò dimitti, inſolenter imperant. Ad futilia Rex uerba ſubriſit. Ne imperioſa quidem uerba dicens, addecere uictos: & tunc uel maximè, quum à benigno uictore ſunt aliquid petituri, quod magni momenti eſſe uideatur. Commemorat item Chunorũ iniurias, qui nullo Pannonum bello laceſſiti, iam tertiò Vngariam inuaſerint, & animo plus quàm hoſtili, homines ac pecora abegerint. Proinde huiuſcemodi ſuperbiæ nihil indulgendum eſſe affirmat, ac re infecta hos abire iubet. Qui prius quàm pedem retrò ferrent, eueſtigio belli diem indicunt. Quàm primùm Rex munitiſſimum cogit equitatum, oppidatim & pagatim homines euocat. Ad regni fines quàm ocyſſimè contendit, ut ante diem hoſtibus occurrat, né ue hos regnum ingredi patiatur. Contrà ad præſtitutum illi diem cum innumera multitudine adfuere, haud procul ab Iſtri ripa ſabbato die ex compoſito pugnam ineunt, & cum collatis utrinque ſignis, & obſtinatiſſimis etiam animis pugnarent, nihil tunc Ladislao occurrit antiquius, quàm cum eorum Duce ſingulari bello certare. Quare declinato à pleriſque congreſſu, paſſim Chunorum Regem inquirit, & uſquequaque diſcurſans, Acum, Acum ingeminat. At ille peculiare prælium detrectare non auſus, extemplo adfuit. Inito congreſſu, & tentatis Ladislai uiribus ita animo concidit, ut ad primum ſecuris ictum capite nutarit, & adiecto mox enſe transfoſſus expirarit. Spectata Ducis Aci morte, Chuni animo conſternati, inſtantibus Vngaris terga dare coacti ſunt. Palantes deinde fugiunt, paſſimque cæduntur, in inſolentiſſimam Rex Barbariam uſqueadeo ſæuijt, ut paucos captiuos fecerit. Ne minus quidem ſuorum ferociam in hoſtes, præter morem ſæuire permiſit, ne ulteriùs Chunico bello uexaretur Vngaria. Ad poſtremum inſigni uictoria potitus, opima diuo patri Stephano ſpolia retulit, cumulatiſſimas Deo gratias indictis ſupplicationibus exſoluit. Hæc igitur Ladislai tempore ultima Chunorum eruptio fuit, quamuis regnante Salomone, & uigente adhuc fraterna concordia, hæc gens (ut eodem loco ſcripſimus) magnum quoque Vngariæ detrimentum intulerit. Tunc enim traiecta Tranſſyluania, ac ſuperatis montibus Carpathijs in Bihorienſem uſque agrum, ubi Varadinum eſt, ab his latè diſcurſum & populatum fuit. Quo quidem tempore ingenuam uirginem à quodam Chunorum principe raptam, à Diuo Rege liberatam, ſuprà latè retulimus. Poſt Chunorum igitur ſtragem Roxanorum bellum exortum eſt, quos Rutenos nunc appellant. Regionem uerò Ruxiam dicunt, Roxalanos Latini frequẽtius nominant. Ladislaus autem attritis Chu-

nis, Rutenos aggreditur, quando eos in ſe Chunos ſuſcitaſſe, miſiſſe auxilia, ac hominibus commeatibusꝗ iam ter bellum fouiſſe nouerat. At illi meliori cõſilio freti, non armis, ſed obſequio inuictiſſimum Principem ſuperandum cenſuerunt. Ne conſilio quidem ſuo falſi ſunt, nam quum ſupplices eum adiuiſſent, ingenueꝗ culpam faterentur, & imperata ſe cuncta facturos planè reciperent, ipſe confeſtim errata remiſit, & clementi ita animo omnes amplexatus eſt, ut non tam ui quàm pietate hoſtem ſibi perpetuò conciliarit. Polonicum deinde bellum exarſit, quia cum Rutenis & Chunis in Vngaros coniuraſſe rumor erat. Nam ſine magnis auxilijs, Chuni totiens in Vngaros bellum inſtaurare nequaquam potuiſſent. Ladislaus igitur, quum hoſtem potius audacia, quàm cunctatione deterrendum eſſe cenſeret, poſt cæſos ad internecionem Chunos, & acceptos in deditionem Rutenos, in Polonos ſe conuertit, quos neque neceſſitudo ſanguinis, neꝗ uetus amicitia, neꝗ uicinitatis iura in officio retinuere. Iam Sarmatiæ fines penetrarat, quum Polonorum occurrit exercitus, aliquandiu acerrimè pugnatum eſt, & utrinque multi cecidere. Polonica tandem acies inclinatur, inſtat uehementiùs creſcente ſpe Vngarus. Sed quum in fugam effunderetur hoſtis, illius impetus ultrà remorari non potuit, fugientem uſquequaque cædit, fugatꝗ, & è uictoriæ ſucceſſu tantum animi uictor accepit, ut quouſque Graecouiam, à Gracco Romano ciue conditam, & Polonorum regiam non peruenerit, nuſquam pedem ſiſtere uoluerit. At ubi ad metropolim peruentum eſt, Ladislaus urbem acerrima obſidione circumuenit (eam Viſtula fluuius influit, qui Scythiam Sarmatiamꝗ â Germania planè diſterminat, in Sarmaticumꝗ Oceanum defertur) iam in tertium menſem prorogatur obſeſſio, ac magna fames, & rerum ferè omnium egeſtas iuxtà obſeſſos & obſidentes inceſſit. Commentum uerò nouum inuenit ingenioſa neceſſitas. Intempeſta nocte, Regis edicto, quiſꝗ miles ocream galeám ue effoſſa terra completam ante urbis mœnia conferre iubetur, quod ubi factum eſt, congeſtæ terræ mox tumulus haud mediocris exſurgit, quem farina quàm primùm Rex aſpergi iubet. Illuceſcente die, oppidani æditiſſimum farinæ montem ante muros arcis aſpiciunt, hoſtium commeatibus inuident, ac pariter admirantur, urbanam commiſerantur inopiam. Publicæ mox ſalutis conſilium ineunt, ſe cibariorum egenos, & ad extrema redactos, longam hoſtium obſidionem, qui re frumentaria diuitiſſimè ſe muniuerant, ultrà tolerare non poſſe, immo tanta iam fame laborare, ut uix in horam reſiſtere liceat, quare in ſequenti die ſeſe cum arce dedunt. Rex caſtigata aliquantulum eorum peruicacia, poſt humilem deditionem, ius omne cum ciuitate reſtituit, in poſterum admonuit, ne contempto amplius amicitiæ iure, in Vngaros quicquam molirentur, quod ſe facturos omnes recepere. Deinceps in Boemiam declinatum iter, ubi quum aliquot infeſtos habuerit olim ſibi populos, exacta iniuriarũ ultione, multisꝗ in captiuitatem aſſertis, cum dexterrimo ubique eiuſdem fortunæ tenore, ueluti glorioſiſſimus uictor in Vngariam cum ditato iam exercitu ſe recepit. Quum poſt tot bella, ſe in ocium reuocaſſet, in Bihorienſi agro inter uenandum cœleſti admonetur internuncio, ut ad Chryſium fluuium Diuæ Virgini baſilicam dicaret, eamꝗ adiecto populo muniret, quem locum magnæ Matri gratiſſimum futurum eſſe ſignificabat. Diuina ſtatim mandata præſtitit, magnificentiſſimam ædem erexit, eiꝗ Pontificem præfecit, oppidum fundauit, Varadinumꝗ iuſſit appellari. Pontificiam ædem ampliſſima donatione, Diuini cultus gratia, exornauit. Quum Henrici ſummiꝗ Pontificis diſcordiam Germani iniquo animo tolerarent, eum ad capeſſendum Romanum imperium multis etiam precibus inuitarunt, quem quum obſtinatiſſimè recuſantem inueniſſent, Rodulphũ declararunt, Saxoniæ principem. Nihil auidius anhelabat, quàm expeditionis Hieroſolymitanæ præfecturam, ut pro eius Dei numine ſanguinem effunderet, qui multo nos cruore à morte redemit. Eius ſepulchrum, cæteraꝗ delubra à fœda Saracenorum gente uindicaret, qui in prophanos uſus illa redegerant, ratus Saluatori ſuo nihil hac expeditione futurum antiquius. Augebat ſpem iam rumor effuſus, Petrum eremitam, Gallica gente natum, ac mira uitæ probitate prædi-

tum

tum, è ſancta peregrinatione reuerſum, Diui Petri iuſſu non modò Vrbanum Pontificem, ſed Gallos, Hiſpanos, ac Germanos monuiſſe, Palæſtinam, & Auguſtiſſima illa loca, ubi Saluator mundi & natus & mortuus eſt, omnino à Saracenis aſſerenda. Nec ultrà tolerandum, illa ſacraria, ubiq; Chriſtianus quiſque facinoroſiſſimus facilè expiatur, prophanis quotidie piaculis incæſtari. Quando ingenuæ, quæ peregrè ueniunt, matronæ nefandis ibi concubitibus fœdarentur, contrà uiri, aut inauditis cruciatibus orthodoxam fidem abnegare cogerentur, aut latrocinijs ac cædibus afficerentur. Proinde Petrum Apoſtolorum principem iubere Gallos, & Germanos hanc continuò expeditionem ſuſcipere, Terram, quam ſanctam uocant, à fœda ſeruitute uindicare. Quin & Vrbanum, Petri eremitæ uerbis admonitũ, in Galliam profectum, ad Montemclarum in Aluernis frequentiſſimam habuiſſe ſynodum, cunctis qui aderant Principibus, uehementiſſima quadam dicendi copia, ſuſcipiẽdam hanc ſanctiſſimam expeditionem perſuaſiſſe. Gothofredum, Euſtachium, & Balduinum, præſtantiſſimo Boliniorum genere natos, Bonomaiæ Gallicæ regulos, item Podienſem Antiſtitem, Raymundum Aegydij Comitem, præterea Hugonem Magnum, Philippi Gallorum Regis fratrem, duos Robertos, alterum Normandiæ, alterum Flandriæ Principem, & Stephanum deniq; Carnoti regulum, ſanctiſſimæ ultrò militiæ nomina dediſſe. Quin & trecenta hominum milia, promulgato bello, depoſita toga, ſumpſiſſe ſagum, dextrum'que humerum ſigno crucis inſcripſiſſe, quod anno
octogeſimoquarto ſupra milleſimum pleriq; contigiſſe memorant. Ac eodem quoq; 1084
tempore, impediendæ huius expeditionis gratia, Henricum ferunt, Roberto Flandriæ Principi bellum indixiſſe. Ad Ladislaum, ſalutari hac gloria ſuccenſum, & ad Bodrogum oppidum Paſchalia feſta celebrantem, ecce ex Gallia, Hiſpania, & Britannia legati ueniunt. Quin etiam Guilielmum Gallorum Regis fratrem, peculiares quoſdam oratores miſiſſe Pannonici referunt Annales, qui præ cæteris Regem inſtantiſſimè orabant, ut cum Pontificia auctoritate, ac populi Chriſtiani iuſſu, pro aſſerendo à Saracenorum poteſtate Saluatoris noſtri ſepulchro, hanc ſuſceperint expeditionem, delegatam ſacroſancti exercitus præfecturam, & gubernationem libenter acciperet. Neq; ſacrarum legionum recuſaret imperium, quæ inexpiabiles infidelitatis iniurias ſunt ulturæ. Rex pluribus exorari nõ permiſit, Ieſu Chriſto optimo maximo, quod tam præclarum facinus ſuæ plebis Optimatibus inſpirarit, deinde Chriſtianorum potentatibus, uel his maximè, qui legationis officio glorioſiſſimam præfecturam detulerint, gratias egit. Sacram expeditionem laudauit, ac demum hilari fortiq; animo ſanctiſſimum accepit imperium, legatos honorificè tractatos, & amplè donatos remiſit. In illis itẽ ſolennibus, cunctis Vngariæ Antiſtitibus Optimatibusq;, ſe expeditionem Hieroſolymitanam eo anno perfecturum ſignificauit. Quare omnes amplexatus, commendata Regni ſalute, triſtes lachrymabundosq; dimiſit. Deinde ad Conradum Boemorum Ducem, Othonis filium, ſuumq; è ſorore nepotem, extemplo tabellarium mittit, qui delatum ſibi Hieroſolymitanæ expeditionis imperium ſignificaret, iuberetq; iuuenem ſe militiæ accingere, componere domum, exercitum ad ulciſcendas Saluatoris iniurias pro ſua uirili comparare. Lubentiſſimo animo imperata ſuſcipit nepos, ad ſtatum ſe diem adfuturum pollicetur, ſalutari expeditione admodum exhilaratus. Dum peregrino uterque bello ſe accingit, ecce Sentapolux, qui arcta iuuenem conſanguinitate tangebat, Conradi Ducis nomine, ac intempeſta nocte Pragam adit, capitq;. Poſtero die à coniuratis honorificè ſuſceptus, fauente Pontifice Pragenſi, tyrannidem occupat. Conradus dominatu exactus, ad auunculum effugit, conſanguinei facinus enarrat, implorat auxilium, paternamq; fidem, & antiqua beneficia memorat. At Rex meritorum Othonis haudquaquam immemor, non modò auxiliares copias, ſed pro reſtituendo nepote, ſe & Imperatorem & militem fore pollicetur, exercitum igitur continuò cogi iubet, & ualidiſſimum parat equitatum. Quin & alios ex fratre Geyſa nepotes duos, bello ſe accingere præcipit: quorum alteri Colomanno, Almo uerò alteri nomen erat. Almum Colomanno magis

amabat,quando illum multi ſanguinis effuſorem,contra uerò hunc mitiorem è ſapientia ſua fore proſpexerat. Quare Colomannum ſacerdotio deſtinarat,ut dirum religione miteſceret ingenium, & conſilio motus Agrienſem Epiſcopum declarauit. Quod ubi nepoti ſignificatum eſt, in ſequenti nocte in Poloniam effugit,ingenita ferocia ductus, neque ueterum rerum ignarus, patrem & auum à Polonis olim honorificè exceptos. Plerique iuuenem nobiles ſequuti,quorum principes Marcum & Vgram memorant. Colomanni fugam iniquo animo Rex tulit,improbitatem indolis abominatus. Comparatis tandem copijs,in Boemiam contendit. Vix fines attigerat,ecce eum morbus inceſſit,& languor ingens. Quare Principes Antiſtitesq; omnes confeſtim imperat acciri,ut rebus conſulat Vngaricis,& antequàm humanis excedat,de futuro Rege diſponat. Item ad Colomannum, Marcellum Presbyterum magna ſanctitate præditum,& Petrum Comitem oratores mittit,qui ſuo nomine eum è Polonia reuocent. Increbreſcente deinde ægritudine,conuocatis optimatibus, Almum mitiore ingenio,ac præſtantiore indole adoleſcentem regno ſibi ſuccedere iubet. Mox ex teſtamento quæcunq; apud eum bona comperta ſunt,omnia baſilicis cœnobijsq; ſacris legat,nullam in Vngaria ædem beneficentiæ ſuæ reliquit expertem. Poſtero die Rex ille ſanctiſſimus,omnium populorũ iudicio habitus,
1095 anno ſalutis nonageſimoquinto ſupra milleſimum, tertio calendas Auguſtas,anno uerò regni ſui undeuiceno,in Domino obdormiuit. Sine liberis aliqui deceſſiſſe ferunt,neque an ne uxorem duxerit,ſatis conſtat, niſi quod ex Epitaphio quodam ſepulturæ inſcripto ad Viſprinienſem baſilicam, in quam antiſtes quidam Geſla & Olhait reginarum oſſa congeſſit, Epigramma tale eſt: Ladislai, ſanctiſſimorum Pannoniæ regum conſortum hic oſſa quieſcunt. Quod ego haud difficulter crediderim, quum Pyriſcam Ladislai filiam,ut in Secundi Stephani geſtis referetur, & Conſtantinopolitano Imperatori matrimonio collocatam, eorum Annales planè tradant, nomen Imperatoris prætermittunt,quem Emmanuelem fuiſſe puto. Corpus Varadini honorificentiſſimis exequijs ſepultum eſt. Almus autem bona ſimplicitate ductus,ac natu minor, Colomanno è Polonia redeunti regno ceſſit, ne primogeniture fratrem iure defraudare uideretur. Promulgato diui Regis interitu,tantus uniuerſam Vngariam planctus inuaſit,ut ne minimũ quidem pagum inueneris,qui non aſſiduo planctu reſonaret. Alij Patrem patriæ, pientiſſimum Regem ingeminare alij, pars unicum regni ſeruatorem,propugnatoremq; fortiſſimum exclamare, plerique Parentem pauperum,multi ſanctiſſimum Principem,& uirginitatis aſſertorem dicere,fauſtiſſimis omnes cognominationibus certatim extollere. Nemo autem pro dignitate laudare. Omnes in pulla ueſte,demiſſa ue barba Regem optimum ac pientiſſimum annos treis deplorarunt. Quies choreis ac ludis,& ſilentium cantibus & citharœdis indictum. Quiſq; ſibi ultrò feſtiuitatem inhibuit,ac interdicti paſſim ioci. Quem principem amiſerint,ſubſequuta miracula oſtenderũt. Quibus enim ſacri corporis cuſtodia delegata fuerat,dum Varadinum iter faciunt,corpusq; deuehunt,quum labore tum aſſiduo mœrore defatigatos,altiſſimus eos ſomnus inuaſit, plus æquo dormitur,quin & ad tertiam uſq; diei horam ſtertitur. Currus,cui corpus eius fuerat impoſitum,ſine iumentis,quæ dudum pabulatum emiſſa fuerant,per ſe citatus,creditum ſibi pondus rectà Varadinum effert,& tam rapidis ultrò rotis properat,ut ab expergefactis cuſtodibus nunquam aſſequeretur,nec uſquam remorari potuit,donec ibi conſtitit,ubi Ladislai numen ſibi ſepulchrum optarat. Inſuper inter ſepeliendum,quum unus ex omnibus malè id olere diceret, increpantibus cæteris, qui ſuauiſſimam odoris fragrantiam ſentiebant,os illi in terga repentè retortum,ac humeris uſque adeo mentum inhæſit, ut nullo modo amoueri poſſet, ſed repentina correptus pœnitentia continuò exclamauit, Peccaui in ſanctiſſimum Principem,ac Deo chariſſimum,& execrabili maleloquentia pium numen uiolaui,proinde ſancte Ladislae,miſerere mei. Deinde ſepulchrum ſupplex ueneratus,iratum ſibi numen conciliauit,mentum,quod humero inhæſerat,non ſine obducta cicatrice auelli potuit

tuit. Nec deſunt,qui referant cubicularium, Regem ad poſtes templi præſtolantem, ac nimio moræ tædio affectum, repetita baſilica, ſpectaſſe dominum Diuina contemplatione ita ſubtractum,ut in aere pendentem intueretur. Item in omnibus anguſtijs ita propitia ſibi numina habuiſſe dicitur,ut quum ipſe per Getarum ſolitudines Beſſos inſequeretur,qui cum ingenti pecorum hominumq; præda, ex Vngaria properabant,& fame nimia laboraret exercitus,exorato Chriſto optimo maximo,in tantum mox ceruorum bubalorumq; gregem inciderit,ut eſurientem abundè militem pauerit. Erat præterea quidam miles,qui argenteam patinam à Diuo quondam Ladislao,patri dono datam,apud procerem non mediocrem oppignorarat, paucis poſt menſibus,reddita pecunia,pignus repetit. At ille eius pulchritudine captus,impudenter pignus abnegat,& patinam quam haberet,in loco pignoris habuiſſe,uerum etiam ſemper ſuam fuiſſe aſſeuerat. Prætor contentioſam litem ita diremit. Patinam Diui Ladislai ſepulchro imponendam eſſe cenſet,& ab utroque prræreuerenter accipiendam,ac illi demum adiudicandam, cui impunè è loco ſacro amouere fas erit. Vterque prætoris ſententiam approbat,ueritatis fit periculum. Imponitur ſepulchro patina, qui pignus abnegarat, prior numen periclitatur, uix ſupplex ſacroſanctum monumentum attigerat,cum repentino morbo correptus,neq; patinam capere,neq; loco moueri potuit. Aduerſarius contrà,quum tumulo ſupplex appropinquaſſet,ac numen oraſſet,ut quod patri quondam primipilo dono dederat, nullius iniquitate filium defraudari pateretur, è ueſtigio ſuffragante Deo, patinam accepit impune, ac maximas Diuo Ladislao gratias egit. Qui uerò membrorum ſyntomia torquebatur,placato ſubinde numine liberatus abijt. Nec ſe in cæcos,mutos,paralyticos,aut aliquo naturæ defectu laborantes, minus officioſum exhibuit, quos quidem omnes Diuina poteſtate curauit. Sed hæc omnia maius ocium poſtularent. Quare anno centeſimotertio poſt mortem,miraculorum multitudine, quæ uim numinis teſtabãtur, coactus Pontifex maximus Romæ inter Diuos retulit,atq; eadem anatheoſeos hora,ſe inter Diuos relatum oſtendit. Siquidem puer ad ſepulchrum eius allatus eſt,cui pro manibus ac pedibus informis caro fuit,ubi neq; oſſa,neque neruos cernere erat, uix parentes pro filio uota ſuſceperãt,cum pedibus ac manibus conualuiſſe norunt. Sed de ſanctiſſimo Rege hactenus.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS SECVNDAE LIBER V.

DEFVNCTO Ladislao,Colomannus ritè ſucceſſit,ſed quomodo id acciderit,diuerſa eſt opinio. Hunc aliqui Varadienſem fuiſſe Epiſcopum,è fratribus unicum ſuperfuiſſe,& ne regnum à regia ſtirpe deſtitutum,in alienam poteſtatem cõcederet,optimatum iuſſu,& permittente ſummo Pontifice adactum referunt,ſe ſacerdotia dignitate abdicaſſe,ac regiam obiuiſſe poteſtatem,ne regnum ſuapte natura fluctuantiſſimum,hac potiſſimum occaſione iret perditum. Atq; ab Vngaris idcirco Kenues Calman appellatum,quia canonicarũ horarum librum, Epiſcoporũ more geſtaret. Alij cõtrà(& uerisimiliùs)prodidere,Colomannũ audita Diui Patrui morte,è Polonia continuò redijſſe,cedẽte Almo ritè fuiſſe coronatum,ac ducatum fratri ultrò conceſſiſſe,quo tertiam regni partem ſibi comparabat. Is animi potius, quàm corporis dotibus pollens,aſpectu turpi fuit & monſtroſo. Quippe cui hiſpida & piloſa membra,neq; inter ſe conſentientia,haud mediocrem corporis contemptum afferebant. Accedebat lingua bleſa, qua gratiæ conciliatrice nequaquam proſperè uti potuit,& gibbus à pectore prominens,item claudum ferunt,ac parum ſibi æquam ſortitum fuiſſe naturam. At detrimenta corporis reſarxit animus,ſi quidem callidus & aſtutus erat,cui docile ac uerſatile fuit ingenium. Verùm in homine libido potius, Colomannus.

quàm

quàm ratio dominari. Animus crudelitate magis, quàm humanitate delectari. Præ-
terea difficilis, moroſus, ſuſpicionibus, ac furori nimis obnoxius. Pietatem parum co-
lere, & multo minus inuidia carere. Quæ quidem uitia diutiùs deliteſcere nequiuere.

Iam dudum in Germaniam fama diffunditur, & mox per Gallias paſſim uagatur,
Ladislaum Hieroſolymitanę expeditionis præfectum uita deceſſiſſe, Colomannum
ex fratre nepotem ei ſubrogatum, uniuerſum in obſequio tenere regnũ, item diuitijs
et copijs æquè pollere. Quamobrem ne mediocris quidem triſtitia regulorũ omnium
animos inceſſit, ſiquidem in Palęſtino bello ſanctiſſimũ fortiſſimumq; Imperatorem
ſe amiſiſſe reputabant. Vnicum his leuamen ſuccurrebat, Colomanni nepotis me-
moria, quem à patrui ſui probitate, ac magnitudine animi non degenerare ſperabāt.
Itaq; oratores ad eum mittunt, hiſq; mandata dant, ut in primis amicitiæ officio fun-
gantur. Communem è Ladislai morte dolorem iam conceptum referant, atque iuue
nem conſolentur. Poſt hæc pro regia dignitate, quam nuper iniuerit, ex more con-
gratulentur, omneiſq; uires & auxilia deferant. Ad poſtremum exorent, ut delatum
tot Principum nomine, ſacroſanctæ expeditionis imperium, Quod Ladislao paulò
antè contulerant, lubenter accipiat. Rebantur enim iuuenem, quantum in ſe ſitum
erat, illius ueſtigia imitaturum, & nõ minus nominis, quàm regni hæredem fore. Sed
longè aliter atq; ſperarant, res accidit. Nam quum legati in Vngariam ueniſſent, &
mandata expoſuiſſent, nihil impetrarunt. Quin etiam ſtatim, ubi ante Regem conſti
tere, præ infauſta eius præſentia diffiſi, ſe re infecta abituros arbitrati ſunt, neq; (uelu-
ti accidit) quicquam boni ductu & auſpicijs eius fieri poſſe credidere. Rati, uelut cor-
pore, ita & animo, hunc Ladislao multò inferiorem futurum. Ille autem multa impe-
dimenta cauſatus, obſtinatiſſimè delatum ſibi munus recuſauit. Neque tantæ gloriæ
renunciare puduit, nullis expeditionem copijs adiuuit. Quinetiam (ut paulò infrà re-
feretur) eos hoſpitio trãſituq; prohibuit, ueluti hos non ad uindicandũ ſepulchrum,
ſed populandam Aſiam profecturos peregrè arbitraretur. At Principes ſpe ſua
fruſtrati, nequaquam propter hoc animo conſternantur. Copias innumerabiles, &
quæcunque bello ſunt uſui comparant. Mox alij per Italiam, per Pannonias Thra-
ciamq; alij, in Aſiam contendêre. Nam Petrus eremita, expeditionis auctor, cum Bal
duino à fratribus per Germanos, Vngaros, ac Thraces Conſtantinopolim perueni-
re nititur. Epiſcopus autem Podienſis, Hugo, Magnus, Raymundus & Stephanus,
ſuperatis Alpibus, in Italiam ad Romanum Pontificem conuenere. Mox tripartito
profecti, pars una Barium, Brunduſium altera, tertia Hydruntum abiere. Boemun-
dus Guiſcardi filius, pari amore gloriæ tractus, ſe cum ualidiſſimo equitatu his ſociũ
addit. Colomannus quum per Germaniam & Vngariam hos iter facturos eſſe ſen-
ſit, ne qua uis oppido uicoq; Pannonico inferatur, cogit exercitum. Quando non fi
dei gratia, ſed prædandi cupiditate, hos extra fines proprios euagari reputabat, ex in-
genio ſuo alios emenſus. Quum inclytæ expeditionis exercitus regni finibus appro-
pinquare ſenſiſſet, treis obuiam legiones præmittit, quæ Vngariæ iter inhiberent, aut
parum auſcultantes armis repellerent. Poſtquàm ſacra aduenere agmina, non ſolùm
duces, præfecti legionum, & centuriones, uerum etiam gregarius quiſque miles im-
probitatem Regis, quem tanto bello pręficere uoluere, quàm primùm admiratus eſt.
Quippe qui Chriſti milites, & Saluatoris noſtri teſſeram ferentes, nulla religionis ha-
bita ratione, non modò nullis commeatibus & auxilijs adiuuit, ſed præcluſit iter, &
interdixit, immo bellum pertinacius obſtantibus indixit. Ne parua quidem Ladislai
commiſeratio omnes inceſſerat, utpote qui omni ex parte beatiſſimus iudicatus, de-
genere demum ſucceſſore ſugillaretur. Poſtquàm autem occluſum iter intelligunt,
id enſe aperire decernunt. Itaque agmen in aciem redigunt munitiſſimam, in medio
impedimenta locant. Et poſt exploratores, uelitum agmina præmittunt, obſtantes in
finibus Vngaros forti animo adoriuntur, & proterunt. Mox cætera ſubſidia admo-
uent, ne Chriſti legionibus iter impediant, nè ue cibaria pabulá ue ſubtrahant. Poſt-
quàm auxiliares copias abnegant, in primo congreſſu ex Vngaris cecidere multi,

qui impio Regis edicto ducti obſtitere, in cęteros, qui terga uerterunt, mitius actum. Dehinc inuito factum iter, cõmeatus allati, & exoluta hoſpitalitatis officia, item clandeſtinis multi donis, pars magna pecunijs, & alijs alij adminiculis, ſacram militiam pro facultate iuuarunt, ne edicti ſæuitia punirentur. Rex ubi pro libidine ſua rem minimè ſucceſſiſſe conſpicatur, quum pudore, tum iracundia ſuccenſus, ad Themeſum amnem caſtra locat, ueluti inita iamdudum pace, eos abire permitteret. Hi poſtquàm ad Zemlinum peruenere, oppidum continuò obſident, expugnantq́, ne quæ ad poſtremum à Colomanno ſibi tenderentur inſidiæ. Capto Zemlino, commeatuum gratia, quos innumera multitudo poſtulabat, uniuerſa regio diripitur, ac præda omnis eò congeritur. Mutato deinde mox conſilio, Rex cum his pacem init, cibariorum, ac rerum omnium copiam reficit. Ex Principibus quenq; pro dignitate donauit, & pro reſarcienda iactura nominis, quando maximam infamiæ notam ſibi inuſtam eſſe intelligebat, nullum humanitatis officium omiſit. At illi, reconciliatis ex beneficentia animis, per Daciam, Myſias ac Thraciam Conſtantinopolim uenere. Quod ubi factum eſt, quum Alexius Imperator, profuſam ſacræ militiæ licentiam ægrè ferret, nihil diligentius & affectatius curaſſe uiſus eſt, quàm ut primo hi tempore Thracium Boſporum tranſmitterẽt, in primisq; ductor Petrus eremita, probitatis potius, quàm militaris diſciplinæ compos, etiam inuitus in Aſiam trajceretur. Traiecto exercitu, Raymundus, Germano ſanguine natus, dux creatur. Mox Nicomediam, Niceamq; uerſus mota caſtra. Paucis poſt diebus Turcorum inſidijs circumuentus, cum magna ſuorum clade ad hoſtes transfugit. Dum hæc in Bithynia geruntur, cæteri Conſtantinopolim principes conuenere. Traiecere tandem omnes, & ad Nicomediam copias coniunxere. Quod ubi factum eſt, Niceam unito conſenſu obſident, Bithyniæ metropolim, quæ ab initio Antigonia, ab Antigono Philippi filio, deinde Nicea, à Lyſimachi coniuge fuit appellata. Hæc & loco & opere munitiſſima, haudquaquam facilè poterat expugnari, magno Turcorum præſidio defendebatur, pręter ipſam ingens lacus erat, quò auxilia, commeatus, & cuncta, quæ uſui erant, inuehi poterant. Quin & ſexaginta Turcorum milia ſuperuenere, qui laboranti dudum urbi ſubuenirent, quibus partim cæſis, partim reiectis fuſisq́, adhuc urbs capi non poterat, niſi Alexiana claſſis lacum inuecta, in coronæ ſpeciem eam circumſtetiſſet. Quare deſperato auxilio, oppidani paucis pòſt diebus deditionem faciunt. Vrbs Alexio tradita, cui deditionem fecerant, unà cum rebus omnibus Conſtantinopolim commigrare iuſſi. Vix quatuor dierum itinere fortè præceſſerant, quum nuncij undique ueniunt, innumerabilem Turcorum ac Saracenorum multitudinem appropinquare dicentes. Nondum aciem eduxerant, quum mira pernicitate hoſtis adfuit, conſerta pugna, à mane ad ſerum uſque pugnatum. Inaudita Barbarûm cædes ædita, præda incredibilis inde relata, cuius magnitudine omnis expeditionis inopia abundè reſarcta dicitur. Solymanus Turcorum dux, diſſimulata clade, ante pia caſtra diſcurrit, obuia cuncta diripit, ſpoliatq́, ne quid alendo hoſti relinquat. Poſt hæc iter per aridam ſiticuloſamq; regionem factum, ad Iconium tandem peruentum eſt, haud procul à Tauro monte remotum, quod in Boemundi poteſtatem ſtatim conceſſit. Curata ibi corpora, & refectus admodum exercitus, mox præ Turcorum inſidijs, quadrato agmine iter fieri placuit. Quum Heracliæ appropinquaſſent, oppidani præſidio deſtituti, ultrò ſupplices his occurrunt, deditionemq; faciunt. Balduinus & Tancredus, quum id præſidio carere ſenſiſſent, Tarſum properant, faciliq; deditione potiuntur, oppidum his cæterorum Principum conſenſu traditum. Inſuper utranq; Armeniam maximis copijs adoriuntur, oppida præſidio deſtituta haud difficulter capiunt, eaq; omnia Palinuro Armeno, qui ſigna crucis ſequebantur, Galli duces conceſſere. Deinde adita Cappadocia, Cæſaream capiunt. Receptisq; nonnullis oppidis, & præcipuè Sura & Murenſi urbe, ſuperato monte Tauro, in profuſiſſimã irriguamq; planiciem deſcenderunt. Et Antiochiam obſedere, urbem olim clariſſimam, duodecim milibus paſſuum à Cilico mari remotam, cui arx munitiſſima ad exortum ſolis, duplex in gyrum

rum murus, alter latericius, ex quadrato lapide alter, item ſexaginta turres ſupra quadringentas, & piſcoſos lacus, ubi Caſſianus Rex dominabatur, Babylonici Regis ſtipendiarius. Boemundus ingenti ferocia percitus, primus in urbem impetum facit, fugatoq; frumentario, qui obuiam occurrerat equitatu, urbanos commeatus intercipit, quibus militarem admodum famem declinat. Dehinc urbem obſident, ac in longa obſidione, non tam pernicioſa fame, quàm formidoloſo Barbarorũ bello laborarunt, quin & pleriq; ductores inedia & labore perterriti aufugere. Ex quibus Petrum eremitam, Guilielmum Carpentanum, Tancredi Boemundi neceſſarium, præ cæteris memorant, qui ueluti deſertores, non ſine ignominia ex fuga reuocati, ac nouo militiæ ſacramento ſunt adacti. Iam nonus menſis obſidionis agebatur, & hinc ſæua fames, hinc ingens hoſtium numerus adurgebat. Quare ex ipſa deſperatione eſt parta uictoria: nam cum hoſtibus in conſpectu urbis acerrimè dimicatum eſt, quippe qui media ex parte cæſi, cæteri fuſi fugatiq;. Galli & Germani hac uictoria confirmati, ad expugnandam Antiochiam animos multo uehemẽtius conuertēre. Ad poſtremum eodem ferè menſe Pyrrhi Antiocheni proditione, ac intempeſta nocte urbem occupant. Caſſianus Rex auerſa porta elapſus, in propinquos montes ſe recipit, ubi ab Armenis inter uagãdum cæſus eſt. Capta Antiochia, paucis pòſt diebus ſæuiſſimum bellum cum Perſis exoritur. Nam cum Corbana, præfecto Regis Perſarum, & Sen ſadolo Caſſiani filio, haud procul ab urbe proſperrimè dimicatum eſt, ac incredibili abducta præda, quando centum ferè milia hoſtium ibi cæſa creduntur, & præter equorum ac iumentorum numerum, camelorum circiter quindecim milia ſunt abacta. Quum uictores ſe in urbem recepiſſent, Boemundo Nortmanno, præfectus arcis, quam hactenus atrociter propugnarat, eam ultrò dedidit. Antiochia omnium ſuffragijs, excepto Raymundo, qui aliquãtiſper interceſſerat, Boemundo tradita. Quarto autem menſe, hinc motis caſtris, Rugia & Albania ui capta eſt, & imminente hyeme exercitus in hyberna redactus. In ſequenti autem uere Tripolim adoriuntur, mox Tortoſam, Gybellumq; recipiunt. Cum Tripolitano Rege, quia urbem tribus iam obſeſſam menſibus, haud facilè expugnare poterant, mitius actum, æquioreſq; conditiones oblatæ: quippe quem pecunias, arma & commeatus pollicentem, in fidem continuò recepere. Dehinc Betelon & Zeberim properatum, ubi magna ſiti laborauit exercitus. Tertio die ad Brani amnem caſtra locauere, hinc per arduos montes iter factum. Et quinto die Berithum peruenere, maritimam urbem, mercatoribuſq; celebrem. Inde profecti decimo die ad Cæſaream, demum Hieroſolymam uenere, tripartitò urbem obſedere, ad portam protomartyris, quæ ad Septentrionem ſpectat, Nortmannus & Flandrenſis Comites, ad Occidentem Gothofredus & Tancredus, ad meridiem, montemq; Sion Raymundus metatus eſt. Vnde quadrageſimo obſidionis die, quum Balduinus per tabulata quædam cum legione ualidiſſima primus
1099 in urbem penetraſſet, patefeciſſetq; portam, urbs capta, ab ortu Saluatoris undecenteſimo anno ſupra milleſimum. Turris Dauidis in deditionem accepta, ſatis ſuperq; in omnem ætatem ſexumq; ſæuitum, miſerrima in templo utrinq; cædes ædita. Quare in pedis altitudinem ſupra pauimentum ibi cruor excreuit. Infelix profectò ciuitas, continuatis tot excidijs obnoxia, quando ut uetuſtiora dimittam, à Ptolemæo primo Aegyptiorum Rege, deinde à Tito Veſpaſiano filio, item ab Adriano Imperatore, & à Carolo Magno, & nunc à Gallis & Germanis euerſam legimus. Gothofredus omnium ſuffragijs Rex Hieroſolymitanus declaratus, qui quamuis cætera regni inſignia accepiſſet, coronam tamen pertinaciſſimè recuſauit. Exclamans, haudquaquam fas eſſe, Chriſtianum hominem auream in ea urbe geſtare coronam, ubi Chriſtus Rex maximus ſpineam pertuliſſet. Paulò pòſt quum ingens hoſtium multitudo aduentare nunciaretur, quæ urbem ab Europicis eriperent, continuò his occurſum, atque non procul ab Aſdoua ductu & auſpicijs Gothofredi feliciter pugnatum, & cæſis fuſiſq; hoſtibus clariſſima eſt relata uictoria, ubi centum milia hominum ex Aſiaticis cecidiſſe perhibent. Quingenta in certamen milia hoſtium deſcendiſſe, pleriq;
tradiderunt

tradiderunt. Ad Colomannum itaq; redeamus, qui poſtquàm dimiſſis ſacroſanctę expeditionis exercitibus, in regiā ſe recepit, Almumq; fratrem ad ſua oppida redire permiſit, maledicentium opera, magna inter utrunque fratrem interceſſit diſcordia. Aliqui huic, dum gratificari ſtudent, præcauendas fratris inſidias admonent, contrà uerò plerique alterum edocent, ne quo fratri modo confidat, quem nunquam dolo carere, ſat exploratum haberent. Ex inita ſuſpicione ſimultas oritur, è ſimultate mox in apertas inimicitias ac bella prorumpitur. Quid plura? fraternum indicitur utrinque bellum. Et ad Tibiſcum amnem, ac Varkhon oppidum, cum ualidiſſimo equitatu Rex properat, contrà Almus haud procul ab oppido caſtra locat, Tibiſcus inter hos medius interfluit. Iam pugnæ dies inſtabat, quum bonorum quorundam opera, paucorum dierum induciæ fiunt, & de fraterna interim concordia agi cœptum. Proceres utrinque cum militibus ſine ducibus conuenere, quum ſeniores plerique ſententias dixiſſent, illius potiſſima uiſa eſt, & in ea mox decretum factum, qui de inteſtinis Vngariæ bellis, & quæcunque mala Petri Salomonisq; temporibus acciderant, compoſitè & copioſè diſſeruit. Non fas eſſe fraterna bella fouere, neque redintegrare ciuilia, neque pro duobus fratribus omnes ire perditum. In ſumma illud eſſe, quum nulla ſit Vngaris inter ſe dimicandi cauſa, eos nullo modo inteſtinum prælium conſerturos, neq; in ea re ducum imperio auſcultaturos, illis autem fore integrum, ſi ſæua pugnandi libidine rapiantur, ſingulari certamine dimicare. Quicunque re uerbò ue faueant, capitales iam futuros, demum Vngaros, duelli uictorem pro Rege habituros. Approbata uulgo ſententia, Graccus ad Regem, ad Almum Ilias mittuntur, qui decretum nuncient quod ubi retulere, duces continuò caſtra ſoluère, ac à fraterno bello manus abſtinuerunt. Nam quum Colomannus (ut aiunt) luſcus, claudus & gibboſus eſſet, non æquo Marte cum Almo certare poſſe uidebatur. Deinde mutato Rex conſilio, quum reſipiſceret aliquantulum, in Rutenos, quos Roxolanos olim appellabant, arma uertit, ratus multo melius fore, domi colere ocium, ac arma foris agere, quàm inteſtino, eodemq; calamitoſiſſimo bello periclitari. Comparato igitur maximo exercitu, in Rutenos contendit, poſtquàm fines adijt, hoſtili more cuncta igni ferroq; deuaſtat, homines ac pecora paſſim abducit. Quod ubi reginæ nunciatum eſt, cui Lance nomen erat, Colomanno obuia prodijt, profuſis lachrymis ſupplex, ad pedes hoſtis procidit, exclamans ueniam ac pacem orat. Pro uirili ſua rapinas deprecatur, inſtantiſſima ſupplicatione amplexatur genua, ut Rutenis ignoſcat. At Rex impudentiſſima efflagitatione mulieris offenſus, hanc præter dignitatem regiam calce repulit, haud fas eſſe referens, maieſtatem Regis fœmineis ululatibus inceſtari. Sed illa ui reiecta, elatis in cœlū manibus, Diuinā opem ingeminat, diramq; repulſam incuſat. Aduentarunt inſuper Chunorum legati, qui multis precibus, Rutenorum ueniam ac pacem orabant. Nullis tamen precibus Rex exorari potuit. Interea Ruteni Mircodem Chunorum Ducem cum auxiliaribus copijs acciuerant, & utrique quinque ferè millibus paſſuum prope Colomannum metati ſunt. Quum legati deſperata pace redijſſent, pertinaciamq; uiri retuliſſent, extemplo curatis corporibus, ſecunda uigilia noctis, & quadrato agmine, incautum hoſtem adoriuntur, & præ inſolentia nil tale formidantem, protinus in caſtra carris circumſepta impetum faciunt, irrumpuntq;, ſomno & labore grauatos obtruncant, & expergefactos obſtantesq; partim proterunt, partim in fugam uertunt: nam improuiſo impetu perculſi, alij fugere, reſiſtere alij, pars arma ædito clamore capeſſere. Non ſtatario, ſed tumultuario quiſq; prælio uti. Ad poſtremum deſperata ſalute, palantes omnes fugere, ſyluarum diſquirere latebras, & ita uitam tueri. Ruteni, præ indignitate rei, & fortunæ dexteritate, uſquequaq; ſæuire. Quare Vngarorum exercitus ad internecionem uſq; ferè cæſus, uix cum paucis nobilibus Colomānus euaſit. Veterana enim legione munitus, cæſis compluribus, reliquis maxima ex parte uulneratis erupit. Quem dum Chuni inſequuntur, Euczen, Almaſi genere natum, ac uirum fortiſſimum, cum magna manu ſuorum, item è Pontificibus Cupam & Laurentium, multosq; alios ſagit-

tis intercepere. Inſtabat à tergo Monochus, unus è Chunorum principibus, in quem Matthæus prætorianæ cohortis præfectus ſe conuertit, audaciam hoſtis reprehenſurus. At ille mox auerſus ſpicula mittit, Matthæiq; pedem ſagitta traijcit, quo uulnere præpeditus, iam in hoſtium manus perueniſſet, niſi clypeis expediti ſocij prætexiſſent. Exin Petrus Monochum adoritur, & à ſagitta feſſum capit, uulneratq;, uiuumq; ad Regem ducit. Iulas quoq; Comes traiecto pede, uix è manibus Chunorum euaſit, quo tabifico uulnere paucis pòſt menſibus in Vngaria expirauit. Vngari igitur caſtris exuti magnam in ea ſtrage iacturam fecere, quando amiſſis impedimentis, ueſtibus, præterea uaſis, armis opibusq; regalibus, pauci ſuperfuere. Qui in ſyluas effugerant, præ inedia, calceorum ſoleas igni arefactas deuorarunt. Hanc Vngari cladem ita inſignem fuiſſe tradidere, ut cæteris anteferāt. Eodem fermè tempore, duos è priore uxore liberos Regem accepiſſe dicunt, Ladislaum & Stephanum, ex quo genere mulier illa fuerit, & quod ei nomen non reperio. Poſt hæc Nortmanni uniuerſam Dalmatiæ ac Græciæ oram, Rogerio duce, qui Boemundi frater erat, infeſtare cœperunt. Veneti, qui maritima quædam paulò antè in Dalmatia occuparant, quum cætera, & præſertim mediterranea iamdiu Vngari poſſiderent, ueluti in hunc uſque diem retinent, fœdus cum Colomanno percuſſere, quandoquidem ad utroſque propugnatio Dalmatiæ pertinebat. Conditionē fœderis Rex haud inuitus accepit, ratus ut acciderat, ſi ſub amicitię prætextu Dalmatas reuiſeret, ueteres Vngarorum ſocios, ac Pannonicæ ditionis auidiſſimos, aliquando fore, ut in fidē ſui regni facile reuocarentur. Icto fœdere, hi confeſtim expeditiſſimos equitatus, ingentem claſſem illi comparant, quam ubi conſcendêre, Brunduſii portum occupant, captæ urbi præſidium imponunt. Mox in continentem effuſi, longè lateq; Apuliam populantur, homines ac pecora iuxtà abigunt, & ubi ſatis ſuperq; onuſtam claſſem, & locupletatiſſimum quenque eſſe ſenſere, in Dalmatiam ſe recipiunt. Ne Colomannum quidem ſpes ſua fruſtrata eſt, nam quum uideret Venetos Scythica expeditione occupatos, & modò cum Nortmannis, modò cum Patauinis propugnatoribus bella gerere, ipſe iure fœderis liberiùs in Dalmatia diuerſari cœpit. Quem quum illius oræ nobiles tutius adirent, continuò admonebantur, ut priſtinæ libertatis, & Vngaricæ ſocietatis memores eſſent, ſeq; quum hi uoluerint, omnes à miſera Venetorum ſeruitute lubentiſſimè uindicaturum. Quare ad unum ferè omnes Dalmatæ à Venetis defecere, & ad Pannonum ſocietatem rediere, atque in primis Iadrenſes, qui eiecto Veneto magiſtratu, miſſum à Rege præſidium admiſere. Horum exemplo cæteri ducti, Venetos undiq; exegerunt. Colomannus auxiliaribus copijs Dalmatiam compleuerat, quibus Dalmatæ freti ſubitò defecerunt. Regis mox edicto, ueluti antè promiſerat, perpetua libertate Dalmatia donata, fœdus cum Venetis initum, quemadmodum diximus. Veneti etiam hac conditione ictum ferunt, ne cui Venetum nomen, in expeditione Italica, ob Dalmatiæ uſurpationem, aliquo conuitio laceſſere liceret. Verebantur enim, ne qua mentione Dalmatiæ orta contentio, militarem ſuſcitaret in eo bello ſeditionem. Vngarorū Annales nulla arte ſcripti, ſed ſimplici tantùm ueritate præditi, rem aliter ac illi referunt. Colomannum aiunt, collatis cum Petro ſignis, qui eius regionis Rex erat, in monte Medruſiæ æditiſſimo, quam Petergazdiam, ideſt Petri montem, nunc appellant, atrociſſimè pugnaſſe, cæſo Rege, Dalmatiam iure belli Vngariæ adieciſſe. Immo à Petro, poſt Ladislai mortem, qui eam Pannonibus addixerat, occupatam potius recuperaſſe uidebatur, recuperatam à Nortmannorum claſſe cœpiſſe uexari. Poſt hæc Regem, ad coercendam Nortmannorum audaciam, qui latè in Apulia dominabantur, & Adriaticum ubique mare infeſtabant, Venetam claſſem conduxiſſe, accitis undique auxilijs. Mox bello maritimo, ad Brunduſium Apuliam inuaſiſſe, retuliſſe hinc magna ſpolia. Item Brunduſium & Monopolim expugnaſſe, has Venetorum præſidio communijſſe, uti ciuitatem utranque Colomanni nomine cuſtodirent. Colomannum deinde cum Vngaris ſe in Pannoniam recepiſſe, haud multo pòſt, Venetos commiſſas ſibi urbes uſurpaſſe, & in ius ſuum aſſeruiſſe. Eas den iq;

eiectis

eiectis Venetis, à Piſanis militibus iuſſu Cæſaris fuiſſe receptas. Hæc igitur Annales referunt, qui quamuis auctorum inſcitia res incompoſitè ſcribunt, nihil tamen à ueritate alienum commentari uidentur. Atq; illud in hodiernum uſque diem apertè conſtat, præter occupatas quaſdam maritimas urbes, & eaſdem quoq; potiſſimas, quibus claſſis prædominari poſſe uidebatur, nihil Venetos in mediterraneis poſſidere. Maritimos inſuper populos, Vngarici nominis immemores adhuc nunquam fieri potuiſſe, et niſi magnis iiſdemq; ſollicitis præſidijs accuratiſſimè obſeruarentur, ſæpiſſime à Veneta poteſtate defeciſſent. Sed his rebus ſat magnam Iadrenſium nouitates coniecturam facient, qui uix arctiſſimis munitionibus, uigilumq; præſidijs coerceri potuere, ne ad Pannonicam libertatem reſpirarent. Scythica nanq; illa libertas pro uetere conſuetudine, ita Dalmatarum animis inhæſit, ut ad noſtra uſque tempora diuelli nequeat. Confirmabat aſperitas montium, quos non immeritò Adrios appellamus, & Dalmatarum atrocitas, quæ cum Scythico potius, quàm cum Italo conſentire uidebatur. Quapropter Adriatici maris interuallo, ad Scythas potius, quàm Latinos, illorum mores declinarunt. Sed ad Iadrenſium defectionem redeamus. Imperante adhuc Henrico Quarto, qui annis circiter quinquaginta regnauit, & eo etiam tempore, quo Ordephalus Phaledrus Venetæ rei publicæ præerat, Iadra, eiecto Venetorum magiſtratu, præſidioq; ad Colomannum planè defecit. Quo quidem nuncio, Venetorum animi uſque adeo conſternati ſunt, ut longè maiorem hinc dolorem, quàm è fœdiſſimo urbis incendio, quod nuper acciderat, concepiſſe uideantur, non enim ignorabant perbreui futurum, ut eodem exemplo uniuerſa Dalmatia rebellaret, et ne opinione quidem ac metu ſuo fruſtrati ſunt. Colomannus recepta Iadra, cæteros paulo pòſt Dalmatiæ populos recepit, quos ut maiore diuturnioreq; beneficio ſibi obſtringeret, ultrò libertate donauit, item urbium templa donarijs ampliſſimis excoluit. Qua quidem beneficentia ita Dalmatarum animos ſibi conciliarat, ut in hodiernum uſque diem, Pannonici nominis obliuiſci nequeant, te uix cum maximis præſidijs, in Venetorum obſequio retinentur. Colomannum Veneti grauiter incuſabant, perpetuaq; uiolati fœderis infamia notabant, quod ipſi ſanctè hucuſque ſeruaſſent. Contrà ille, ſe neque fœdus uiolaſſe, neq; in ſocios arma ſumpſiſſe, neq; detrectaſſe amicitiam, ſed ſuos recepiſſe populos, qui ultrò ſe dediderant, quos hæreditario iure retinere debebat. Magnam igitur Veneti mox claſſem parant, Ordephalum Ducem in Dalmatiam mittunt, quod tertiodecimo ducatus eius anno factum eſſe memorant. Ordephalus Iadram acri obſidione circumuenit, circumuentamq; oppugnat. Obſtat Vngarorum præſidium, urbemq; pertinaciter tuetur, quin & in certamen ſæpe prodijt, ubi multi utrinque cecidere. Demum quum hi terra mariq; perpetuo prælio urbem infeſtarunt, imminente fame Vngari deſeruere, & ad propugnanda cætera oppida properarunt. Ordephalus recepta Iadra, impoſitoq; præſidio Sicum, quod nunc Sibinicum dicunt, nauigat, mox id in deditionem accipit, quum annonæ caritate laboraret, quod ne ultrà rebellaret, mœnibus nudauit. Dehinc ad cætera maritimæ oræ loca properatum, quibus Vngari, præ rerum inopia, decedere coacti ſunt, Venetos deinde ſuperatis montibus, eodem duce, optimo ſucceſſu elatos in Croaciam penetraſſe, ac regionẽ armis totam occupaſſe, aliqui prodidere, & tunc Croaciæ titulum à Venetis ducibus occupatum, quod apud cæteros non inuenio. Poſtquàm autem Vngaris ſignificatum eſt, Venetos Dalmatiam recepiſſe, & Croaciam ingreſſos longè lateq; graſſari, maximam quoq; prædam abducere, Colomannus extemplo pro ſocijs arma capi iubet. Vtranque Pannoniam ad bellum ſuſcitat, quippe cui poſthabita Vngaria, nihil Dalmatarũ ſocietate erat antiquius. Non modò uicatim & oppidatim euocantur armati, ſed domeſticatim quiſque nomen dare iubetur. Edicto Regis ad Drauum omnes copiæ cõuenere. Mox traiecto amne, uniuerſam ferè Valeriam, quæ Sauum Drauumq; interiacet, pro ſociorum ſalute ſecum militare cogunt. Sed ubi ad Saui ripam ſubſtitere, Venetos populata Croacia, receptaq; Dalmatia, ouantes ſe in patriam recepiſſe nouerunt. Sed Vngaris potiſſimam

id augebat iracundiam, quod multos Dalmatiæ regulos, & non paruam nobilitatis manum Venetus ſecum abduxerat, quos ouationi nō modò præferret, uerum etiam Venetijs, ne ultrà deficerent, relegatos haberet, quare continuatis itineribus, ad Colopim uenere. Traiecto amne, populatam Thraciam offendunt, atque ne mediocris quidem triſtitia & commiſeratio Pannones inceſſit, quum incenſos pagos, & capta quædam oppidula ſpectauere. Sed illud longè grauius uidebatur, quòd captiuos nobiles multos abduxerit, paucis in prouincia diebus remorantur, quibus ui cuncta recipiunt, quæcunque illi oppida occuparunt. Mox ſuperato monte Adrio, in maritimam Dalmatiæ oram deſcenſum eſt. Ordephalus accepto Vngarorum aduentu, nequaquam in tanto diſcrimine ceſſandum ratus, conſulto Senatus confeſtim claſſem aliquanto quàm antè maiorem cogit, in Dalmatiamq; tranſuolat, & in primis Iadram, illius oræ metropolim uenit, qua recuperata, facilè totius prouinciæ uictoriam ſperat. Pannonica ibi caſtra reperit, & urbem obſidione liberare fortiter incepit. Vngarus nihil dimicandi copia auidius anhelabat, ſperans adepta uictoria, facilè omnia recuperaturum. Idipſum quoque Venetus exoptabat, ratus uno labore hoc bellum abſoluturum, quare in littus militem explicat, uniuerſam claſſem ordine collocat, ibiq; tormenta cuncta diſponit, occupato littore aciem inſtruit. Quod ubi ab hoſte ſpectatum eſt, ipſe quoque arma parat, educit cohortes, ac ualidiſſimo munit equitatu. Mox dato ſigno, pugna conſeritur, maximo utrinque impetu concurritur, aliquantiſper eminus pugnatum. Succenſis deinde animis, tam atrox & cruentum prælium eſt initum, ut non pro imperio & gloria, ſed pro liberis & uita dimicare quiſque uideretur, cominus ſic ubique certari cœptum, ut uix agendis gladijs locus eſſet. Duces utriq; imperatoris militisq; optimi officium præſtare. In media acie Ordephalus ingenti clamore ſuos hortari, ut forti animo Barbaros adorirentur, eorum ferociam Italico robore contunderent, rei publicæ, ac Veneti imperij non eſſent immemores. Contrà Colomannus Pannonios monere, ut pro ſocijs ſtrennuè dimicarent, ſibi non cum ueterana legione, fortiq; milite, ſed cum piſcatore rem eſſe. Neque Ichthyophagorum inſolentiam ultra tolerandam, qui eò arrogantiæ euecti ſunt, ut hunc totum Adriaci maris tractum, nobiliſſimis populi Romani colonijs excultum, piratica ſibi arte uendicare iam audeant. Quin & in Syriam nuper, ſucceſſu nauigationis elati, effœta quædam antiquitate oppida, & ferè deſerta, cum nonnullis Cycladibus inſulis occuparunt. Proinde iubere omnes, pro regno, dignitate, ac ſociali ſalute fortiſſimè dimicare, Vngaricæ uirtutis & gloriæ nequaquam obliuiſci. Confirmati igitur utrinque animi, tam uehementi robore decertabant, ut mori, quàm cedere quiſque malit, miſerrima hinc cædes oritur. Aliquandiu Fortuna utriſque æqua fuit, et dum pari uictoriæ ſpe utrinq; pugnatur, non parum ſanguinis effuſum. Hi pro ſociorum charitate, pro imperandi libidine illi obſtinatiſſimè dimicant, quum multi cecidiſſent, ad triarios redacta pugna. Rex à dextro cornu extremas uires experiri ſtatuit, & obſtinato uſq; adeo dimicat animo, ut aut Dalmatiam à Veneta ſeruitute uindicare, aut cum Vngaris unà mori decreuerit, redintegratur igitur huic prælium, & cataphractus admouetur equitatus. Veneti ne minore quidem adhuc ſpe freti, extrema quoq; tentare non uerentur, quando deſperata uictoria, ſe in proximam claſſem referre poterant, & ne reditus interciperetur, præſidium in littore collocarant. Ad nouiſſimum periculum, ueluti ad ſpem uictoriæ ultimam inuitati, uniuerſas in dextrum cornu uires, ubi Regem enixius agere intellexerant, conuertêre, ſubſidio laborantibus ſubmiſſo. Ne minore quidem audacia pugnam inſtaurant, quum equitibus carerent, ac uel maximè cataphractis, eorum loco grauis armaturæ milites expoſuerant, ſuccedebant haſtati, ferentarij, & ingens ſagittariorum manus, neque uariæ tormentorum inſidiæ deerant, quæ hoſtium turmis obſtarent, quare truculentiſſimum ibi certamen redintegratur. Quum Veneti defectis uiribus aliquanto remiſſiùs pugnarent, & iam inclinari cœpiſſent, Ordephalus ne minore quidem pertinacia fretus, uiſo periculo, ſe inter confertiſſimos milites ingerit, Et elatiore quàm antea uoce ſuos

hortatur

hortatur, ne in hoc extremo labore præſentem uictoriam deſerant, neq; prouinciam nobiliſſimam tanto ſanguine comparatam Barbarico imperio dimittāt, item memoria repetant, ſe nunc quoquè cum illis pugnare, quos è Dalmatia ſæpe fugarint. Sed non hortatione ſolùm, uerumetiam uiribus laborantem aciem iuuare pergit. Et ut exemplo quoquè magis prodeſſe uideatur, nihil de optimi Ducis officio prætermittens, extemplo ſe inter cōfertiſſimos hoſtes inſeruit, ubi lancea transfoſſus occubuit. Fortiſſimi repentè Ducis caſu, ita phalangis uniuerſæ animi concidêre, ut inuiti cedere cogerentur. Contrà hoſtis caſu ſic Vngarus animatus, ut ultrà contineri nequiuerit. Soluto ordine ceſſere Veneti, & in apertam mox fugam effuſi, ad claſſem cucurrere. Ne minore quidem pernicitate pedites ac equites à tergo inſtabant, qui antequàm in claſſem ſe reciperent, intercipiebant. Quare Veneti ante Iadræ mœnia, ut ipſi quoquè cum ſuis Scriptoribus ingenuè fatentur, maxima ex parte cæſi captiue; pauca manus cum claſſiarijs euaſit, quæ uix reducendæ claſſi ſat eſſe uidebatur. Accedebat ad miſeriæ cumulum clariſſimi Ducis interitus, qui rei publicæ admodum calamitoſus reputabatur. Accepta clade, ita populus cum uniuerſa nobilitate exanimatus eſſe fertur, ut triginta dierum iuſticium indiceret. Ordephali corpus Venetias relatum, publicè deploratum, & in æde Marci honorificentiſſimè conditum. Profligatis hoſtium copijs, & ad internecionem ferè cæſis, Vngari Iadram ultrò ſe dedentem recipiunt. Ad cætera deinde oppida properarunt, quæ proſpectis continuò ſignis, ad Vngaricam fidem rediere. Pacata Dalmatia, diſpoſitisq; ubique præſidijs, prout loci cuiuſque conditio poſtulabat, Colomannus in Pannoniam ſe recepit. Et quum accepiſſet, Ordephalum Ducem eiectis ab initio è Dalmatia Vngaris reuerſum in patriam, haud mediocrem Dalmaticæ nobilitatis numerum, ſecum abduxiſſe captiuum, & in triumphi ſpeciem mirabili pompa explicitum prætuliſſe, æquiore nunc fortuna potitus, in Venetorum inuidiam, non de Dalmatis & Croacis, ut ille, ſed de captiuis hoſtibus, quum oppidatim, tum uicatim ritè triumphauit. Multi quoquè illius prouinciæ nobiles, & plerique reguli, non inuito Rege, raſo capite, uelut in nouam libertatem aſſerti, ante triumphum proceſſere, ut Rex non tam de uictis Venetis, quàm liberatis Dalmatis ritè triumphare uideretur. Spectatum paſſim occurrebant, ex omni genere homines, qui & uictoribus & ſocijs congratularentur, & frequenti ſpectaculo regiam gloriam honeſtarent. Ad Albam demum, & Diuorum Regum monumenta peruentum, ubi longè maiore pompa triumphatum. Supplicationes ſolenni more celebratæ, multa baſilicæ cum hoſtium ſignis affixa ſpolia. & actæ triduo Diuis gratiæ. Dalmatæ uerò illum uictoriæ diem, quo à Venetorum ſeruitute liberati ſunt, inter faſtos retulerunt, Diuæq; Libertati dedicarunt. Hoc immortale beneficium ita deinceps poſterorum animis inſedit, ut noſtra etiam tempeſtate alieno iugo preſſi, Vngarici nominis nequeant obliuiſci, quare hoc præclariſſimo tantùm facinore, Colomannum immortalitate dignum omnes cenſuere. Venetis tanta clade ac mœrore confectis, amiſſa omnium retinendæ Dalmatiæ ſpe, quum uarijs quoquè moleſtijs diſtraherentur, legatos demum ad Colomannum mittere placuit, qui pacem peterent, aut ſi eam aſſequi non poſſent, inducias ſaltem quàm longiſſimas impetrarent. Legati, ut ipſorum Annales referunt, Vitalis, Phaledrus, Vrſus Iuſtinianus, & Marimieus, Mauzorenus Scriba, Senatus conſulto decreti ſunt, qui primo tempore in Pannoniam proficiſcuntur. Rex ubi eos appropinquare intellexit, multos Pontifices Proceresq; præmiſit, qui hos pro dignitate exciperent, & ad ipſum honorificè introducerent. At illi honorificentiùs opinione ſua ſuſcepti, & ante Regem conſtituti, Vrſum Iuſtinianum pro cunctis uerba facere iubent. Niſi compertum ſatis haberemus, pientiſſime Colomanne, quem Regem eſſemus adituri, nunquam profectò Senatus Populusq; Venetus ad te nos mittere decreuiſſent, ne illi fruſtra quicquam poſtularent, aut nos diri hoſtis poteſtati committere uiderentur. Sed quando te Diui Ladiſlai nepotem & alumnum, & ſanctiſſimi Regis Stephani abnepotem eſſe acceperunt, quibus te neque religione, neq; clementia, neq; quouis genere pieta-

tis cedere cognouere, nos ad te, non ut ad hoſtem, ſed ut ad quendam humanarum rerum moderatorem, amicumq; ſanctiſſimum Rei publicæ noſtræ delegarunt, ut de pace non tam æquitatis, quàm amicitiæ iure, nobiſcum agere uideare. Neque nos latet, te non magis alios, quàm te ipſum uincere didiciſſe, quod & in clariſſimo quoquè Rege, potiſſimùm pro retinenda Dalmatia utriq; certauimus. Sed diuerſæ utriſque fuere cauſæ, nos amplificati imperij iura retinere, uos antiquæ ſocietatis libertatem tueri perrexiſtis. Multa utrinque bella, & profectò grauia interceſſere, in quibus uariam ſæpe uidimus fuiſſe fortunam, quæ ut maiore ludibrio nos afficeret, modò Venetis, modò Vngaris arriſit, & quo dexterior adeſſe uidetur, eo ſe utriſque inſidioſiorem oſtendit. Ne Dalmatas quidem diffitemur, & Sclauos prius in Vngaricũ, quàm Venetum ius conceſſiſſe. Vniuerſum hunc tractum, antequàm Venetiæ forent, Attila paſſim diruit, ac incendit, indigenamq; Dalmatiæ gentem prorſus extinxit. Sclauos, qui deinde Dalmatiam & Croaciam inundarunt, grauiſſimo ſæpe bello infeſtaſtis, perdomuiſtisq;. Si quod imperium ſubire deberent, Vngaricum his prius eſſet optandum, quando utrique Scythæ eſtis, & Vnnis diuinitus imperandi eſt data poteſtas, poſt Vnnos Veneti è paruis initijs imperare cœperunt. Et ne iniquiore quidem fato, nos ipſi ad dominandum incitari trahiq; intelligimus, ita fortuna uoluit, quæ regnantium certamine delectatur, ut ſæpe uincere & uinci obtigerit, quin & in Dalmatico bello, quàm grauiſſimam hominum rerumq; iacturam nos feciſſe liberè fatemur, ſi facta potius corrigi, quàm damnari poſſent. Multa ſunt Colomanne, quæ pro infectis habere mallemus. Quodcunq; bellum nobis tecum interceſſit, ægerrimè ferimus, & de Dalmatia tecum decertaſſe pœnitet, atque fortaſſe, aut utrique eodem crimine conuinci, aut abſolui poſſemus, ſi in pari fortuna uerſaremur. Sed uictis omnia iura infeſta ſunt. Si quid in Dalmatico bello deliquimus, multo prius delicti pœnas dedimus, quàm ueniam impetraremus. Ad te igitur uenimus Colomanne, ut Senatus Populiq; Veneti nomine, pacem cum uenia poſtularemus. At ſi præter fas & æquum illa non daretur, inducias tandem quàm longiſſimas impetraremus. Neque uos puſillanimitate, aut exhauſtis uiribus à nobis pacem poſtulari reputetis: quando quot expeditiones uno tempore terra mariq; geramus, non ignoratis. Pia Syriæ expeditio nos hinc auocat, in qua longè maiora nobis præmia deferuntur. Gothofredo Hieroſolymitano Regi, ut olim accepiſtis, Balduinus frater ſucceſſit. Hic ſuperatis Aegyptijs, & Calipha Rege interempto diem obijt. Huic alter Balduinus ſuffectus erat, qui quum ſuperioribus diebus cum Dolocho Parthorum Rege confligeret, captiuus Carras ductus eſt, qui Hieroſolymis ſuperfuere, noſtram claſſem lachrymis multis expoſcunt. Quod bellum multo magis ueſtram maieſtatem, quàm noſtram Rem publicam addeceret. Itaque cum generoſa ſanctorum Regum poſteritate, cum ſocijs quoquè ueſtris, è Scythico ueſtro genere oriundis, ultrà bellum gerere nefas & iniquum admodum reputamus. Quapropter cum laborantibus Chriſtianis, qui Auguſtam ſanctamq; regionem à fœda prophana Barbaria uindicarunt, ingenti claſſe hoc anno ſubuenire ſit animus, ut pro Ieſu Chriſto ſaluatore noſtro ſtrennuè dimicemus, qua militia nil erit optatius. Te uehementer oramus, ut Venetis tuis pacem tribuas, fœdus perpetuum nobiſcum percutias, pro arbitratu tuo Dalmatia potiaris, priſtinam ſocietatem & amicitiam, qua freti aduerſus Nortmannos in Apulia proſperè militauimus. Nunc te Colomanne quæſo redintegremus, neq; ulteriùs in nos ſæuias, quem omnibus in rebus diligemus & obſeruabimus. Neq; à ſanctiſſima Syriæ expeditione reuoces, ne prophanæ ſeruitutis Hieroſolymæ, apud omneis gentes auctor habeare. Id non tam Veneti poſtulant, quàm clementiſſimus ille Deus, de cuius monumento agitur, qui te creauit, qui te creatum ſanctiſſimo nobiliſſimoq; genere in ſolio regio collocauit, ut non modò Pannoniæ Septentrioniq;, ſed uniuerſæ Chriſtianæ reipublicæ ſaluti cõſuleres, infamiã (ut ita tua bona uenia dixerim) quam in Hieroſolymitana expeditione cõtraxiſti, ſi pacem nobis perpetuam dederis, nunc penitus abolebis. Ne minus quidem hoc Vngari, quàm Veneti tibi ſupplicãt, quum

illi

illi quoq; religioſiſſimi habeantur. Proinde nobis pro erratis, qualiacunq; ſint, te Colomāne quæſumus, haud difficulter ueniam tribue, priſtinumq; fœdus, perpetuamq; cum Venetis pacem inſtaura: aut inducias, ſi adhuc te ipſe uincere non potes, concede longiſſimas: ne quid Diuis tuis progenitoribus, ne quid dignitate & religione tua indignum facere uideare. Iuſtiniani orationem in lachrymas Rex aliquantiſper effuſus, pro difficultate loquendi pauca uerba facit, Se cum ſenatu populoq; Veneto nūquam bellum optaſſe, rapinis, cædibus, ac cæteris, quæ ultrò citroq; interceſſerint, detrimentis admodum indoluiſſe, pro ſociorum ſalute, inuitum ſemper arma cepiſſe. Dolorem inde conceptum, hac duntaxat pacis petitione leuari, quæ è Marte prouenit, ſe pacem non modò Venetis, qui ſocij quandoq; ſui fuere, ſed prophanis quoquè hoſtibus nunquam abnegaturum. Se una duntaxat re deterreri, ne pax ex animo parum poſtuletur. Quare ſe pacem Venetis in quinquennium promittere conceſſurum, & rectè ſancteq; ſeruaturum. Quinetiam eam pro Venetorum arbitratu, dummodo Dalmatia manus abſtineant, inſtauraturum. Reſpirarunt ad hæc reſponſa Legati, ſe à grauiſſimo bello patriam liberaſſe reputantes. Aliquot dies apud Regem manſere, non minus honorificè, quàm urbanè tractati, deinde haud ſine muneribus in Italiam dimiſſi ſunt. Patres acceptis quinque annorum inducijs, omnes uires in Syriacam expeditionem intendunt, quando nullum ſibi ab Illyrico periculum imminere conſpicantur, numeroſam claſſem ſubinde cogunt, quam ex ducentis nauibus conſtitiſſe ferunt, in qua onerariæ ſeptuaginta, longæ reliquæ fuere. Supplementum è Dalmatia ſumptum, poſtquàm in Syriam peruentum eſt, ubi Ioppem urbem Michael dux claſſis offendit, acerrima Barbarorū obſidione circumuentam, quæ Chriſtianæ ditionis erat, cum hoſtium ſtatim claſſe conflixit, Ioppenſeſq; Saracenorum periculo liberauit. Multi deinde Tyri obſidionem Michaelem ſortitum ferunt. Nam quum liberata Ioppe Hieroſolymam ueniſſet, à Varimundo Antiſtite, cæteriſq; congratulantibus perhumanè acceptus eſt. Vbi poſtquàm gerendi belli ratio eſt habita, Tyri obſidio non tam ex conſulto, quàm ſortito obtigit, & ea (ut aiunt) conditione, ut quæcunque fuerant à Balduino, priore bello conceſſa, rata ac firma manerent. In quibus hæc potiſſima erant, ut in omnibus Hieroſolymitani regni, Antiocheniq; principatus urbibus, primam arcem, primum uicum, primumq; forum Veneti poſſiderent. Vrbs terra mariq; oppugnari cœpta, demum quinto obſidionis menſe facta deditio. Tertiam urbis partem Venetis Varimundus, ob nauatam operam, ac fidum auxilium, conceſſit, Balduinus poſtliminio reuerſus, id omne ratum ac firmum eſſe uoluit. Hunc Michaelem aliqui Scriptores, qui Venetis blandiri, quàm explorata ſcribere maluere, in reditu Chium, Samum, Leſbum, Andrū, multaſq; è Cycladibus inſulas, & in Peloponeſſo Mothonem, in Dalmatia denique Iadram, Spalatrum & Tragurium expugnaſſe prodiderunt. Aliqui nullum à Dominico Michaele, è Syria redeunte, oppidum præter Iadram receptum affirmant. Nam Tragurium, Spalatrum, Raguſium, & pleraque Dalmatiæ loca à Vitale, Michaele duce capta fuere. Sed quæcunq; in Dalmatia geſta ſunt, cæteri præteriere, ne quid à ueritate aut notitia ſcriberent alienum. Res Chriſtianorum, uſque ad Balduini Quinti regnum, ſemper retrò fluxiſſe uiſa, quo quidem tempore Hieroſolymam à Saladino rege Aegyptiorum receptam ferunt. De Venetis hactenus. Dum hæc, quæ diximus, omnia geruntur in Syria, Colomannum in Dalmatia aliquandiu diuerſatum ferunt, & Iadræ, quæ caput eſt prouinciæ, diutius immoratum. Ibi quoq; memorant, non paruo ſumptu regiam ædificaſſe, ubi ſomnium adijciunt Vngarorum Annales, nō ſine magno ſcelere prætermittendum. Colomannum aiunt, ibi ſæpe de ciuium inconſtantia multa ſecum reputaſſe, item memoria reperijſſe, quantum præ illorum nouitate ultrò citroq; ſanguinis fuerit effuſum, demum id ſibi conſilium potiſſimùm ſuccurriſſe, fore quàm optimum, ſi urbem tanti belli cauſam, iniecto demum incendio perderet, ut quàm longiſſimis finem malis imponeret. Dum hæc animo uolueret, ecce Diuus Nicolaus Iadrenſis quondam Epiſcopus in ſomnis apparet, truci hunc uultu crinibus

corripit,correptumq́ huc & illuc diſtrahit,aureis quoq; uirgis cædit,terga miſerabi-
liter inſcribit,& atrociter interminatur,ne quid mali in Iadrenſes, qui ſub numinis
ſui tutela uiuunt,hoc tempore moliatur. Rex exacto ſomno,adhuc metu perculſus,
& admodum pulſatus,membra circumſpicit, an uera hæc forent inſomnia,inſpectu-
rus,cuncta ueluti uibicibus inſcripta,ac liuida intuetur. Poſtquàm ſeueriſſimi penè
conſulis iam ſæpe uirgis cæſum eſſe ſenſit,ad declinandam numinis iracundiam,con-
ſilium continuò mutat. Iadram,licèt nouarum rerum cupidam,ſuis tamen moribus
uti permiſit. Quum Rex,compoſitis rebus Dalmaticis,in Rutenos aliam expeditio-
nem moliretur,quorum adhuc iniurias,& acceptam cladem nequiuerat ulciſci,de
Almi fratris aduentu,qui ut Noricos & Vindelicos in Colomannum ſuſcitaret,uel
ut fraternas inſidias euitaret,Patauium ſe contulerat,paſſim rumor effunditur,quod
1106 anno ſalutis centeſimoſexto ſupra milleſimum, Vngarorum Annales accidiſſe refe-
runt. Dimiſſa,quam excogitauerat,expeditione,Almum ad ſe liberè ac tutum uenire
iuſſit,quem perbenignè ſuſceptum ſibi reconciliauit. Paucis pòſt menſibus,interce-
dentibus ultrò citroq; ſuſpicionibus,quas utrinque pernicioſi quidam amici ſuſcita-
rant,in Poloniam Almus aufugit. Ibiq; accitis Sarmatarum & Vngarorum,qui ſuas
partes ſectabantur,auxilijs,paulo pòſt in Pannoniam reuerſus eſt,ueluti aperto Mar-
Vaſuár. te de regno cum fratre decertaturus. Oppidum ſubitò,quod Caſtrum ferreum† ap-
pellant,occupauit. Quod ubi Regi nunciatum eſt, ne illi cedere uideatur,oppidum
obſidet,in ſequenti die id acerrimè oppugnare decernit. Sed Almus huiuſce nouita-
tis pertæſus, humanitate potius, quàm ui fratrem duxit eſſe uincendum. Quare po-
ſtero die antequàm oppugnatio iniretur,ſolus patefacta porta,equo inſidens in regia
caſtra properauit,& quum ad tabernaculum ueniſſet,ad fratris continuò pedes pro-
cidens,genua amplexatur,ſuam inconſtantiam & credulitatem elata uoce incuſat,
ueniam & miſericordiam precatur. Item Vngaris & Polonis,qui ipſum temerè ſe-
quuti fuerant,ſupplex poſtulat ignoſci. Rex tandem fraterna pietate motus,ueniam
omnibus ultrò conceſſit,auxiliares copias impunè dimiſit,fratrem in regiam reuoca-
uit. Hæc plerique ante Venetum bellum geſta fuiſſe credidere, quibus ego quoquè
libenter adſtipulor. Almum inſuper Hieroſolymam peræ grè profectum perhibent,
reducemq; à Colomanno gratiſſimo uultu receptum ferunt. Qui quum uenatione
admodum oblectaretur, Rex mira indulgentia & liberalitate,fraterna ſtudia fouiſſe
dicitur, ſagaces, mordicos, celereſq; canes paſſim diſquiſiuit, ut illius uoluptatibus
inſeruiret. Poſt hæc Almus ad ædificia conuertit ingenium,in primiſq; in Demeſien-
ſi agro,ſupra Danubij ripam,phanum haud modico ſumptu conſtruxit. Sed quod
diuæ Margaretæ dicauit,dedicationis die eò fratrẽ inuitauit,ne templi dedicatio,ſine
legitima celebritate tranſigeretur. Aliqui Almum id commentatũ aiunt,quo Regi fa-
ciliùs inſidias tenderet, quod ne ſatis quidem ueriſimile eſſe dicitur,nanq; etiam præ-
termiſſa ſummi piaculi ratione,in tanto hominum cõuentu,Pontificumq; collegio,
patrandi facinoris occaſio non dabatur. Ad ſtatum dicandę ædis diem Rex cum ſuis
aduenit, conuenere ex pagis oppidiſq; frequens Procerum & Sacerdotum nume-
rus. Aliqui ex amicis Regem commonefaciunt,ut ſibi caueat,ne Almi fratris inſidijs
circumueniatur. His continuò Rex commotus,eum capi,& in uincula conijci iu-
bet,interceſſere mox Antiſtites,Optimates,cæteriq; ordines,qui diſſenſionem frater-
nam iniquo animo tollerabant. Regem omnes impenſiùs exorarunt,ut Almo igno-
ſceret,ſuſpicionibus non facilè crederet,quę à mutuis ſuſcitarentur inimicis. Horum
igitur opera in gratiam rediere fratres,quam iuramento muniri placuit. Almus à Re-
ge perbenignè dimiſſus,cui etiam permiſſum eſt,ut in Bachouienſi agro pro arbitrio
ſuo uenari liceret. Duo quoquè comites dati,qui ſub honeſtandæ miſſionis prætex-
tu, ſemper ſtudio ac diligentia, eius animum explorarent, ac ſi quid in Regem mali
unquam moliretur, quum id exploratum haberent, continuò nunciarent. Quum
ad Chour is ueniſſet, & in aucupio uerſaretur, emiſſus accipiter cornicem accepit,
hac præda lætatus,ad comiteſq; conuerſus,qui ſubornati potius exploratores,quàm
comites

comites poterant appellari, hæc incautiùs loquutus eſt. Nónne cornix hæc, ſocij,
nunc accipitri ſponte iuraret, ſe nunquam garrulitate uociferationeq; ſua dominum
amplius eſſe læſuram, ſi impune dimitteretur. Ad hæc illi reſpondere, Neque accipi-
trem unquam cornicem ex iuramento dimiſſurum, nec à cornice iuramentum præ-
ſtari poſſe, quum oratione careat, quæ homini tantùm à Natura tributa eſt. Ante lu-
cem hæc uerba longè aliter, ac dixerat, Colomanno deferunt. Quum in Bachouien-
ſem agrum Almus uenandi gratia cum his ueniſſet, concepta de exploratoribus ſu-
ſpicione, clandeſtina fuga ſe ſubripuit, Patauiumq; contendit, ut ueluti antea, nunc
quoq; Alamannorum auxilium impetraret. Sub eius fugam Nicolaus, Colomanni
filius, intempeſtiua morte corripitur, quod anno ſalutis centeſimo ac duodecimo ſu- 1112
pra milleſimum accidiſſe dicunt. Paulò antè coniunx expirauit, cuius obitum æger-
rimè tulit. Vxorem deinde alteram duxit, Rutenorum Regis filiam, qua parum pro-
ſperè uſus eſt. Nam in adulterio deprehenſam repudiauit, & ne qua in eam ſæuitia
uteretur, hac duntaxat repudij pœna contentus, ad parentes remiſit. Ex adulterio Bo
richum illa genuit, ex quo alterum Colomannum poſtea natum fuiſſe ferunt. In ſe-
quenti anno, ſub Nicolai mortem, inter Colomannum & Henricum Quintum, ob
Almi cauſam, bellum exarſit. Hic Henricus, illius Quarti filius fuit, qui rerum poti-
tus, nefario ſcelere, patrem uſq; ad mortem carcere macerauit. Italiam ingreſſus, Ro-
mam uenit, ubi quum benignè ac honorificè fuiſſet exceptus, paterno ductus exem-
plo, Paſchalem Pontificem maximum, cæteroſq; Romanæ eccleſiæ Antiſtites per
inſidias intercepit, eorum quoq; bona militibus loco prædæ conceſſit. Quo quidem
tempore, in Aemyliano & Flaminio agro, idibus Iunijs ſanguinem pluiſſe prodide-
runt. Imperator igitur Almi precibus motus, euocatis undique copijs, ad Vngariæ
fines uenit, ut aut fratrem regi reconciliaret, aut iniquè renitentem ui ad concordiam
redigeret. Vix Vngariæ fines attigerat, quum per oratores Colomannum ad collo-
quium inuitat, ſignificans de publico commodo, & fraterna cõcordia, ſe cum eo mul
ta cõmunicaturum. Ad præſtitutum diem Colomannus aduenit, ne ab honeſta cau-
ſa decidere uideretur. Præmiſerat Imperatori honorificentiſſima dona, quibus ſeue-
ritatem Principis eneruaret, ne quid in ipſum ſeuerius decerneret. Henricus quum
in colloquium, in æquo loco habitum ueniſſet, Regem pluribus admonet, & horta-
tur, ut cum Almo fratre ſe mitius agat, ab omni ſuſpicione uindicet animum, & com
munium inimicorum artibus, hanc diſcordiam ſæpe ſuſcitatam fuiſſe intelligat. Ne-
que id eum fugiat, quicunque plus poteſt, ſi quid ſibi cum illo, qui humilioris fortu-
næ ſit, intercedat, quamuis ius ſuum repetat, iniuriam tamen facere, reputari. Multa
pati, diſſimulari quoq; multa his opus eſt, qui cęteris præſunt, ne inferioribus uidean
tur iniurij, né ue ſæuæ tyrannidis nota ſugillentur. Neq; miſeram hanc ignoret domi
nantium eſſe cõditionem, ut multa quoq; inuiti remittere cogantur, ut dignitati ſuæ,
ac publicæ deſeruiant utilitati. Sedato Regis animo, Almum aduocari iubet, ac pluri
bus admonet, ut fratrem maiorem natu, ac in regio faſtigio collocatum amet, uenere-
tur, et obſeruet. Imperata faciat, nihil à fraterna charitate ſuſpicetur alienum, demum
ut alter alterius mores, dexterrima æquanimitate toleret. Quæ quidem omnia, ſi mu-
tuus amor interceſſerit, quando charitas omnia ſuſtinet, facilè præſtari queant. Ora-
tione Cæſaris uterque caſtigatus, coràm reconciliatur. Almus ueniam ſupplex exo-
rat, quam non ſine lachrymis Colomannus dare uidebatur. Abituro dudum Impe-
ratori certatim ab utroq; actæ gratiæ, & adiecta munera. Almus cum Rege in Vnga
riam ſe recepit. Continuata aliquandiu concordia, tandem priſtina malorum arte, ſi-
multas & ſuſpicio redintegratur. Nam plerique ex intimis Regi ſuadebant, uiuo Al-
mo Belaq; nepote, ſibi poſt mortem, Stephani gnati ſubrogationem ſperare non li-
cere, quandoquidem Almum eueſtigio regiam inuaſurum aſſeuerabant, quare fra-
ternam ei mortem improbi conſulebant. Rex tandem, quamuis de morte nihil audi-
re uoluit, de quodam tamen nefario temperamẽto cogitauit, quo à fraterna cæde ma
nus abſtineret, & Almum cum filio, regiæ dignitatis impotem efficeret. Proinde fra-
trem

trem ac nepotes, accito carnifice, occæcari iuſſit. Item Belæ nepoti, quum adhuc infans eſſet, teſtes exeri mandauit, ne qua hinc propago proueniret. At ille, cui patrandum facinus delegatum erat, quum Diuinam iram, ac regni orbitatem reformidaret, exertos catuli teſtes pro his, qui forent infantis, ad Colomānum tulit, pioq; commento Regis ſæuitiam eluſit. Quin & alios quoq; nobiles iuſſerat excæcari, ex quibus Vron, Vacchan, & Paulum, haud mediocres è nobilitatis ordine uiros fuiſſe legimus. Verùm diram eius ſæuitiam præſentaneum eſt ſupplicium ſubſequutum, ſiquidem effuſum innocentiæ ſanguinē Diuina iuſticia diu tolerare non potuit. Nam uix Almus cum filio oculis orbatus, in Demeſienſe cœnobium traductus erat, quum rumor exoritur, Colomannum repetino morbo fuiſſe correptum, ingenti capitis dolore, uel maximè circa tempora laborare. Medicus illi fuit, Latina gente natus, cui Draconi nomen erat, ac in cæteris ægritudinibus pro explorata fide, & experientia nimium confidebat. Hunc in nouiſſimo languore ſibi tantùm adhibuit remittēdi doloris cauſa, Draco pertinaciſſimum auribus cataplaſma admouerat, quod quum diutius Rex pati non poſſet, tandem excandeſcens, ex aure reglutinauit, inſpiciēdumq; Othomaro porrexit. Quod ubi comes ille regius inſpexit, quum eductum in eo cerebrum intueretur, e ueſtigio exclamauit, Ad iter mortis tibi, tibi ocyus accingendum eſt, domine, quando cataplaſma certiſſimum lethi ſignum oſtendit. Proinde quæ ad æternam ſalutem pertinent in primis cura, mox regnum diſpone, ac æde teſtamentum, ne nos tecum periclitari uideamur. Ad hæc ille ingemuit, plus humanis, quàm Diuinis rebus intentus. Cum ſceleratiſſimis familiaribus conſilium init, quid de Almo fratre, & nepote Bela, quem è matris gremio ereptum iuſſerat excæcari, ſit agendum. Horum princeps Marcus Simonis, & Achilles Iacobi filius erat. Illud his potiſſimum uiſum eſt, ut Almus cum filio repentè caperetur, ne amicorum auxilijs adiutus, regnum inuaderet. Illa enim cæcitas maximam Colomanno inuidiam conflarat, contrà huic gratiam & commiſerationem adiecerat. Capiendi Almi negocium Benedicto Bothi filio delegatur. Rex increbreſcente morbo antequàm expiraret, Stephano filio, cui legauerat imperium, ac cæteris principibus diligētiſſimè pręcepit, ut poſt mortem ſuam aduerſus Rutenos expeditionem continuò ſuſciperent, & acceptas à Roxolanis iniurias ulciſcerentur. Quam de ſe opinionem Rex ille poſteris dimittere potuit, quum ſe inultum mori, quàm ægerrimè tulerit, nihilq; ex iniurijs remittendum eſſe duxerit? Benedictus mandata peragit, cum equitatu modico ad Demeſienſe cœnobium contendit, quum equites appropinquare Almus accepiſſet, ſe confeſtim in ædem diuæ Margaritæ dicatam iuſſit inferri, & conſtitui ad magnam aram apud quam quotidie cæcitatem miſeriamq; ſuam inter ſupplicandum conſolari ſolebat, ratus ſe in ſacrario tutiſſimum futurum, ecce Benedictus circumuallato ab equitatu cœnobio, in ædem irrumpit, conſtitutum ad aram, eamq; amplexatum Almum offendit. Prophanus ille, nulla religione numinis remoratus cæcum corripit, correptumq; ab ara diuellere contendit. Reluctatur ille, ac ita utraq; manu aræ inhæſerat, ut hinc facilè reglutinare non poſſet, dum utrinque obſtinatiſſimis animis agitur, pertinaciſſimæ Almi manus nequaquam prius diuelli potuere, quàm cutim digitorum ibi dimiſerint, aramq; promanante ſanguine infecerint, ſacerdotes ab initio perculſi. Deinde quum indignitate rei, tum piaculi grauitate commoti fani poſtes occluſerant, ut prophanum carnificem caperent, & à piaculo coercerent. Benedictus contrà ueritus, ne à ſacerdotibus occluderetur, dimiſſo Almo egredi ſtudet, ſtricto enſe ianitores adoritur: qui quum ceſſiſſent, ex æde protinus exiluit, & ne quis in pagis Almi tumultus ſuſcitaretur, clàm per ſyluam Piliſſiam aufugit, ne impunè quidem mandatum facinus audere uiſus eſt. Quandoquidem inter fugiendum, equo ſtatim excuſſus, & illiſo mox capite, interemptus eſt. Auxit capitale ſupplicium, canina diſcerptio, quum ab inſequentibus repente canibus, ueluti à diris ultricibus ita fruſtillatim dilaniatus fuerit, ut ne minima quidem particula ſuperfuerit. Quo portento quod extemplo uenit in lucem, Vngarorum animi in commiſerationem Almi

ac Belæ filij uſq; adeo ſuſcitati ſunt, ut ni Stephani potentia obſtitiſſet, cæcum etiam Regem optaſſent. Rex poſt reglutinatum cataplaſma, tertio die uita exceſſit. Qui propter rem in Dalmatia aduerſus Venetos benè geſtam, haud mediocre ſui deſiderium reliquiſſet, ſi inteſtinæ crudelitatis nota carere potuiſſet. Anno regni ſui uigeſimoquinto, menſe ſexto, & die quinto, ſalutis uerò centeſimo quartodecimo ſupra 1114
milleſimum, corpus Albam aduectum, & cum honorificentiſſimo funere, in priſcorum Regum monumenta relatum. Sed de Colomanno hactenus. Ladiſlai, Colomanniq; temporibus, Vradislaus Othonis & Conradi filius, populata Auſtria, ad Maguntiam habito conuentu, ab Henrico Quarto Rex Boemiæ primus declaratur, ac Imperatoris auctoritate, Principumq; decreto, Boemiæ regno, Morauia, Polonia, Sleſia, Luſacia eſt adiecta. Gilbertus Treuerorum metropolita Pragam miſſus, qui regalibus hunc ſacris initiaret, & honeſtaret inſignibus. Suetana quoquè uxor cum eo coronata. Huic Conradus frater ſucceſſit, qui ſex menſibus regno potitus, morte deinde correptus, quinis ex fratre nepotibus ceſſit, qui ex ordine ſucceſſere. Ex his duo ab Vrſouicenſibus, qui regum ſemper hoſtes fuere, dolo intercepti obiere, ultimus autem, qui Bladislaus dictus eſt, trecentos Henrico Quinto Romam profecturo equites dedit, qui plurimas ſanctorum reliquias, hinc Pragam retulerunt. Sed Boemorum Annales poſt Vratislaum primum Regem, aliquandiu interregnum fuiſſe. Conradum, & Vratislai filios, non Regis, ſed Ducis tantùm nomine uſos eſſe prodiderunt. Bladislaum quinto loco ab Vratislao natum, à Friderico Primo, cum uniuerſa poſteritate, regali dignitate fuiſſe donatum. Quin & ob nauatam egregiam in Mediolanenſi expugnatione operam, pro inſignibus albo clypeo, ac leone rubro, bifurcata cauda, ab Imperatore honeſtatum ferunt. Inſuper candelabrum Salomonis Mediolano ablatum, hunc Pragam, in Viti ædem tranſtuliſſe memorant.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER VI.

SECVNDVM Colomanni Regis obitum, filius Stephanus optimatum conſenſu, ritè patri ſuffectus eſt, qui nondum ephebis exceſſerat. Omnia Regis inſignia ex more conſequitur, & in manus eius Principes ac Populi cum uniuerſa nobilitate iurarunt, ſe legitima nunquam detrectaturos obſequia. Quum impos adhuc per ætatem gubernationis eſſet, omnia ex Antiſtitum Procerumq; conſulto gerebat, nihil inſolentius audere poterat, Quando ab Optimatibus ſpectatæ uirtutis & prudentiæ coercebatur. Quo quidem temperamento, Res Vngarica proſperè gerebatur. Octo penè annis alieno ductu & auſpicijs regnum gubernauit, deinde inita tempeſtiuæ uirtutis ætate, ſe in libertatem aſſeruit, pro libidine ſua cuncta geſturus, quum ſibi nimium arrogaret. Nam aſperitate ac ſuperbia, item ferocia & crudelitate, nequaquam patri cedere. Obedire parum alijs, qui fidè conſulerent, proinde non mediocriter cunctis formidoloſus uideri. Quum belli, potius quàm ocij ſtudijs teneretur, Dalmatiamq; à Venetis, non modò clandeſtinis quotidie artibus, ſed aperta ſæpe ui piratica uexari cognoſceret, ex paterno inſtituto defenſandam eſſe decreuit. Quare nono regni ſui anno in prouinciam contendit, ubi uulgò honorificentiſſimè receptus, prouincialium fidem redintegrauit. Nutantes pleroſque præ Venetorum largitionibus & promiſſis, animos confirmauit. Præſidia, accepto ex Vngaria ſupplemento, inſtaurauit oppidatim, mox curata prouincia, in Pannoniam ſe recepit. Quare ne ſatis quidem uerè, hi de rebus Venetis ſcripſiſſe uiſi ſunt, qui à Dominico Michaele, è Syria redeunte, receptam Iadram cum potiſſimis Dalmatiæ ciuitatibus, tradiderunt. Quum hanc à Vitale Michaele, qui aliquot pòſt annis ducatum obijt, ex Venetorum etiam Annalibus, receptam fuiſſe conſtet. Nec aliquod bellum memoratu

Stephanus II

ratu dignum, quum Stephanus Rex prouinciam uiſit, tunc geſtum fuiſſe, apud Vngaricam hiſtoriam inueniatur. Poſtquàm in Vngariam reuerſus eſt, in Polonos exercitum miſit, qui & ſibi & patri ſæpe iniurij fuerant. Neq; fines incurſationibus & rapinis tutos ſeruarant, ſed latrocinijs & incendijs ſæpe uiolarant, inductus miles longè lateq; graſſatur, cuncta igni ferroq; uaſtat, abacta ingenti præda domum redit. Mox in Boemos bellum molitur. Quorum regnum, ut paulò ſuprà relatum eſt, in ducatum iterum reciderat, quum Vratislai primi Regis ſucceſſores ab eo fortaſſe longè degeneraſſent, optimates contrà id haud temerè ſumendum cenſuere, quare Boemorum ducem ad colloquium inuitandum eſſe iudicarunt, ut in præſentia ultrò citroq; ſuſpiciones & calumnias expurgarent, rati uerborum multo melius, quàm telorum uelitatione rem componi. Quod quum Boemorum duci ſignificatum eſſet, placuit quoq; ſententia, & inuitatus ad præſtitutum diem, citò adfuit ad Orſonam amnem, utriuſque confinia diſterminantem, Boemum quidam Vngarus ſequebatur, atrociſſimæ cuiuſq; diſcordiæ ac ſeditionis artifex, & præ facinorum grauitate in Boemiam relegatus, quem Solthàm nominabant. Hic tempus diſcordiarum nactus idoneum, præ maxima ingenij iniquitate, ueluti ad ſeditionem humanam tantùm natus eſſet, occaſionem hanc communis exitij temerè prætermittendam minimè cenſuit. Proinde ad Regem clandeſtinè hæc ſcribit, Fidelitatem in maieſtatem tuam, ad cuius obſequiū me natura genuit, quamuis exul & relegatus, tamen diſſimulare non poſſum. De Boemis hæc accipio, quum te inermem cum tuis ad colloquium uenire ſenſerint, te continuò armis circumuenturos, capturosq; eſſe ſcito. Quare ni caueris, intercipieris. Contrà Ducem admonet, Vratislai filium, de quo ſuprà diximus, ne inermem ad colloquium ducat exercitum, neq; ipſe Regem inermis adeat. Quando ſat ipſe compertum haberet, Regem malo dolo non carere, moliri inſidias, & ſagittariorum manus in primis præmiſſurum. Proinde rogat, diligentiſſimè ſibi caueat. Boemi repentino ducis edicto, arma capiunt. Quod eo libentiùs faciunt, quando genus eſt hominum ultrò ad bellum natum. Interea Soltha Regem clàm edocet, ut ſagittariorum ac leuis armaturæ cohortem ad Boemica caſtra præmittat, quæ eorum aduentum intercipiat. Monitis Rex facilè credens, cohortes aliquas præmiſit. Contrà Boemi, quum è caſtris Vngarorum iam educi cohortes, ac ſibi appropinquare uident, ueriſſima fuiſſe Solthæ dicta rati, in eas continuò impetum faciunt. Quæ quum maxima ex parte Beſſorum ac Scytulorum forent, facilè terga uertêre, ac in fugam effuſæ, ad regia caſtra feſtinabant. Rex inconſultis amicis ac Optimatibus, proſpecta ſuorum fuga, ipſe quoq; conſcenſo equo fugam rapit. Id ipſum cæteri facere cogebātur, partim quia inermes erant, partim etiam quia his qui arma attulerant, in tanto tumultu & trepidatione, quum Boemus hoſtili animo aduentare diceretur, armandi tempus non dabatur. Quòd ſi regiæ uoluntatis conſcij fuiſſent, his aliquo modo periculis proſpexiſſent. Tumultuariæ pugnæ omnes ignari, quid facerent neſciebant: ex quo palantes, in Vngariam ſe recipere cogebantur. Extemplo Boemi caſtra Regis inuadunt, diffringunt carrorum ſepta, paſſim impedimēta ac cætera alia diripiunt. Dum hæc ita geruntur, ecce Ianus Broſæ filius, & Palatinus Comes, qui procul à Rege metati, proſpecta ſuorum fuga, & populatione caſtrorum, continuò arma capiunt, inſtructaq; acie, cum munitiſſimo cataphractorum equitatu, Boemos in caſtris adoriuntur. Difficili aliquandiu prælio dimicatum. Tandem Boemi terga dare coacti, inſigni clade affecti ſunt. Nondum ab hoſte pedem retulerant, quum per curſores deſperatæ ac inſignis uictoriæ Regem fugiētem & ignarum admonent, qui fauſto nuncio recreatus, Deo gratias egit, & confeſtim in caſtra ſe recepit, ubi Iani ac Palatini uirtutem mirificè laudauit, neq; hos indonatos ob rem geſtam pro dignitate dimiſit. Vnum uehemēter indoluit, quòd Solthàm tanti mali auctorem aut capere, aut interficere nequiuere. Quippe qui facinoris huiuſce conſcius, quum apud neutrum tutus eſſe poſſet, latebras & effugiendi facultatem, haud ſecus ac cæteros dolos excogitauit. Deinde de optanda Regis uxore, inter Optimates agi cœptum eſt, quum cœlibatum

libatum ſuum intemperantiſſimè duceret, & ita muliebri impudicitiæ uideretur obnoxius, ut non modò grauem infamiam, uerumetiam ex tentata matronarum pudicitia, magnam admodum inuidiam ſibi conflauerit. Accedebat regię ſtirpis ratio, quæ ſi ad orbitatem redigeretur, de regni excidio haud parum dubitandum eſſet. Quare quum precibus, tum publici periculi ratione, eum ad uxorem ducendam impulerūt. Roberti Guiſcardi filiam, qui in Apulia & Sicilia latè dominabatur, non ſolùm genere Normannorum, & forma, ſed muliebri quaque maxima uirtute præſtantem, ei deſponſarunt, honorificentiſſimasq; paulo pòſt nuptias celebrarunt. Poſt hæc in Rutenos bellum exoritur. Dux enim eorum, cui Bezen nomen erat, ad Stephanum confugit, ac ſe dominatu ſuo à fratre, unde minimè decuit, eiectum queritur. Regiam igitur clementiam exorat, quæ illius plagæ moderatrix eſſe deberet, ut miſſis in ducatum auxilijs reſtituat, & pro referenda gratia, fideliſſimum ac perpetuum obſequium pollicetur. Rex autem non tam Ducis huiuſce gratia, quàm ulciſcendæ paternæ iniuriæ cupiditate, auxiliares copias, item ductum auſpiciaq; ſua promittit. Itaq; ſtatim habito delectu cogit exercitumu, qæcunque bello ſunt uſui, omnia diligentiſſime parat. At ubi motis caſtris in Roxiam peruentum eſt, potiſſimum regionis oppidum obſidet, ne quid inferri efferri'ue poſſet, ſummo ſtudio curat, quare machinas parat ingentes. Bezen, de cuius reſtitutione agebatur, ſtudio longè maiore, neceſſaria cuncta diſquirit. Dum illuceſcente die mœnia luſtrat, ut exploratis oppidanorū munitionibus, idoneum expugnandi locum inueniat, ecce continuò ex oppido in Vngarorum ſtationes hoſtis erumpit, atque exactum hic ducem in primis offendit, ipſe cum non parua ſuorum manu multis uulneribus afficitur. Audito lethali Ducis uulnere, mortem eius Rex admodum timens, mox in iras exarſit, & amici caſum affectat ulciſci. Itaque oppidum acerrimè iubet oppugnari, cunctis Vngarorum ordinibus edicit, ut ita cum oppidanis pugnam ineant, ut eo die aut ſe oppido potiri, aut ad unum omnes mori decernant. Principes eueſtigio inter ſe conſultant, dicuntq; oppidi expugnationem Vngarorum nemini commodo futuram, quando non pro Vngarorum imperio, ſed pro Ruteni ducis reſtitutione pugnatur. Neq; ſat benè communi ſalute conſultum iri, ſi pro alienigenæ utilitate, cruentiſſimo prælio dimicetur, bellum hoc inconſultis Optimatibus initum, pars maxima obſtinatiſſimam oppugnationem detrectandam cenſet. At ubi ad Regem, ſoluto concilio, omnes conuenere, quum pars timore, cæteri publica utilitate ducerentur, diſſenſio ante Principem manifeſta detegitur. Quum diuerſa hominum ſtudia detegerentur, unus è Proceribus, cui Coſmæ nomen erat, è nobiliſſimo Paznami genere natus, his uerbis litem repentè diremit.

Quid'nam (inquit) Stephane, nunc facere pergis, ſi cum maxima tuorum cæde, oppidum expugnare contendis, ad poſtremum potitus, nullo Vngarorum ſuperſtite, quem huic præfeceris? nimirum neminem è tuis. Quòd ſi tu perdita hic Vngaria, & poſthabito regno, hunc tantùm ducatum affectas, nos profectò pro exitio publico, & deſtituendo regno non pugnabimus, ſed continuatis itineribus in regnum redibimus, ibiq; poſtquàm à te deſerimur, alium nobis Regem optabimus. Huius uerba æneatores tubarum clangore interpellarunt, qui ex compoſito dato ſigno, ſolutis in Vngariam caſtris, omnes redire iubebant. Quare Stephanus mentem obſtinatā mutare coactus, ne prorſus à ſuis deſtitueretur, in Vngariam reuerſus eſt. Nondum treis annos domi requieuit, quum exacto mox ocio, immiſſis legionum præfectis & legatis, Poloniam haud ignobilem Sarmatiæ partem hoſtiliter inuadit, terrore ac tumultu complet uniuerſam, & in pagos & oppida abiegna materia cōſtructa, ferro igniq; graſſatur. Infeſtandos uſquequaq; finitimos reputauit, ut metu potius quàm amore, & iniurijs magis quàm officijs à bello coerceret. Deinde ne quid relinqueret inultū, inferiorem Myſiam, quam Bulgariam nunc appellant, & uniuerſam ferè Macedoniam, cum ſuperiore Myſia, per prætorianas cohortes, & ueteranas legiones, atroci bello infeſtauit, ac deuaſtatis regionibus, in Thraciam & Græciam caſtra mouit. Huius belli cauſam hanc referunt, Pyriſca diui Ladiſlai filia, Conſtantinopolitano Impe

ratori olim nuptui tradita, quem Emmanuelem fuiſſe pleriq; uolunt, quum in ſermonem Regis Vngariæ cum uiro incidiſſet, eum aiunt Stephanum dirum & immitem appellaſſe, contradicentem aliquanto obſtinatiùs uxorem grauiter pulſaſſe hanc ira percitam, omnia ritè ſignificaſſe nepoti. Quæ quum is ægerrimè tuliſſet, nefandam amici iniuriam, non uerbis, uerũ & armis ulciſcendam eſſe ſtatuit. Maximum in Pannonijs delectum habuit, quin & auxiliares copias à Gallis & Nortmannis, ob affinitatem cum ea gente contractam, haud ignobiles aſſequutus eſt. Nam ſeptingentos cataphractos equites, Rogerium Apuliæ Siciliæq; Regem miſiſſe perhibent, quorum uiribus & ingenio, Myſos, Thraces, & Macedonas atrociter infeſtauit, obuia quæque diripuit, oppida nonnulla uí capta ſubuertit. Imperatorem in occurſum adhuc nequaquam prodeuntem, quotidianis his conuitijs prouocauit, quod neq; Augusto, neque regio, ſed aniculario tantùm nomine dignus eſſet, quando anicularum more ſitu obſitus, in ſordido ſemper ocio uerſaretur, neq; imperatoriam uirtutem foris oſtenderet, qua aliquid laude dignum poſteritati commendaret. Formidoloſus igitur uſq; adeo apud Græcos Myſoſq; eſt habitus, ut ad mentionem Stephani Regis, uagientes peruicacius infantes præ formidine conticeſcerent. Hæc autem ubi Græcorum principi relata ſunt, Hoc (inquit) anno, quando is me aniculam appellat, Vngariæ Regi ad umbilicum uſque uirilia abſcindam, ut ſe potius, quàm me euiratum intelligat. Itaque delectu habito, exercitum illicò comparauit, & contractis undique auxilijs, ita caſtra compleuerat, ut Pannonias uſquequaque uexare confideret. Primum iter in Haram fecerat, proximã Vngariæ partem, ubi quum omnia igni ferroq; miſcerentur, nequaquam Vngari obſtitere. Nauale in Danubio prœliũ ab initio commiſſum, ubi cum immiſſo ſulphureo igni, rudes Pannonum biremes ſic abſumerentur, ut in medijs undis, Argiua arte conflagrarent, infeliciter pugnatum eſt. Claſſis magna ex parte obruta, incenſá ue, qui in fluminis ripa dimicabant, claſſis exemplo conceſſere, terga continuò dedere, & ad proxima ſeſe caſtella receperunt. Poſtquàm Stephanus cum Græcis nauali bello malè pugnatum eſſe ſenſit, quos nauticæ diſciplinæ ſuapte natura magiſtros eſſe nouerat, nihil hac fortunæ iniquitate conceſſit. Neq; mirabatur, nauali bello eos facilè fore ſuperiores, utpote qui aſſidua nauigatione exercitati, plus maritimo, quàm terreſtri bello ualerent, quare terra dimicandum cenſuit. Omnes regni uires, qua potuit celeritate coegit, quas in Græciam conuerteret. Huic bello quendam præfecit, cui Stephel nomen erat, conſilio ac prudentia præſtantem. Quum hic ad Caraſum amnem, uerſus Boroh caſtra mouiſſet, hoſtiles copias inuenit, Thracum ac Macedonum phalangibus completas. Collatis ad tenuiſſimum amnem caſtris, ſigna quoq; cum manu non conferre, ignauum & turpe utriq; uiſum, quandoquidem periclitandæ uirtutis cauſa, illuc Græcia Pannoniaq; conuenerat. Inito igitur roboris utriuſque periculo, pari ſpe, ac æqua utrinque fortuna diu pugnatum, hinc Vngari, illinc Græci ſæpe præpollere uiſi ſunt. In dextro cornu uincere, in ſiniſtro cedere utrique putabantur, ultrò citroq; cecidere multi, & ad extremum nutante Marte, à Triarijs prælium redintegratur. Græci, qui numero plus poſſe uidebantur, ac uiribus nequaquam inferiores, in ultimis anguſtijs phalangas, cæteraq; ſubſidia duplicare, recentia quoq; auxilia ſubmittere, quæ ex Aſia nuper euocarant, nihil etiam prætermittere, quæ nouiſſimi laboris eſſe ſolent. Vngari longo bello defatigati, quum Triariorum ſupplemento carerent, defectis animis inclinare occœpere. Contrà obnoxiùs inſtare alij, paulo pòſt confuſis ordinibus terga dedere, & in fugam effuſi, ita in ſuam cladem inſequentium animos inuitarunt, ut miſerè paſſim cæderentur. E tanta multitudine pauci euaſere, cæteri partim capti, partim deſiderati, raram Vngari conſimilem ſibi cladem accidiſſe memorant. Caraſus autem fluuius, qui inter utraque caſtra fluebat, cruento torrente adauctus, huiuſce cladis teſtimonium exhibuit, quem cadauerum congerie redundantem, uelut aggere remoratum dicunt, & congeſta quandoq; corpora, pontem præſtitiſſe affirmant. E proceribus eo prælio occubuere multi, quorum primum Cizum Comitem referunt, Cæterum

rũm pôſt, ubi ſatis ſuperq; eſt utrinq; ſæuitum, per internuncios de pace agi cœptum eſt, utriq; in colloquium coire ex compoſito placuit. In Iſtri inſulam conuenere, quæ oppido proxima, quod Boronchum appellant, utrinque principes pro arbitratis adfuere. Obiecta utrinque multa, & confutata pariter, expurgatis animis, & damnata ſatis utrinque diſcordia, ultrò pacem ineunt. Percuſſoq; perpetuo fœdere, ſolutis caſtris, in patriam quiſq; ſuam redeunt. Stephanum Regem ita furori ac iracundiæ obnoxium tradunt, ut furijs agitatus, nullum diræ crudelitatis genus omitteret. Chriſtianam mulierem, ob minimam noxam incendio damnauit. Multos equino excremento infoſſos aduſſit. Pleroſque adactis per obſcœna facibus, aut ardentiſſima cæreorum deſtillatione ducta, immaniter cruciauit. Ducem Almum, qui patruus erat, miſerabili cæcitate confectum, impotem ſceleris, ac nullius mali fere conſcium relegauit in Thraciam. Quò quum ueniſſet, ab Imperatore honorificè exceptus eſt, & Conſtantius cognominatus, quum ſingulari conſtantia propriam miſeriam tolerare uideretur. Quinetiam pagis ac oppidis in Macedonia ab eo donatus eſt, ubi Conſtantinam ciuitatem ex cognomento nominatam ædificauit. Quam confugientibus Vngaris, aut amicitiæ gratia, aut tyranni metu planè compleuerat. Ibi quoq; uita defunctum fuiſſe accepimus. Cuius obitum quum Stephanus audiuiſſet, patrui cęci fatum tandem miſeratus, Fulbertum antiſtitem in Macedoniam extemplo miſit, qui defuncti corpus in Vngariam referret. Quod ubi Albam relatum eſt, honorificè iuſta perſoluit. Quam enim ex relegatione impia, ſibi conflarat inuidiam, ex honore ſepulturæ abolere uoluit. Bela quoq; filius, pari cæcitate affectus, à quibuſdam Principibus in Pannoniam clàm reductus eſt. Et declinandæ regiæ crudelitatis cauſa, in occulto ac tuto ſemper aſſeruatus, ne regno maxima orbitate laboranti, legitimus hæres deeſſe uideretur. Poſtremò quum Regem liberis carere conſpicarentur, ipſumq; iam prolem omnino deſperaſſe intuerentur, inito Proceres conſilio, regi Stephano patefaciunt, Belam patruelem adhuc uiuere, & in Vngaria eſſe confitentur. Quem quum ille ex cæcitate mortuum olim credidiſſet, ex inſperato in maximam lætitiam effunditur, ad ſe continuò adduci iubet. Quem quum ſola duntaxat cæcitate dehoneſtatum intueretur, alioquin aſpectu uenerandum, re uerboq; grauiſſimum, & ad gerenda quæque maxima accommodatiſſimum, collachrymaſſe, ac diu fratrem amplexatum fuiſſe memorant, item adoptaſſe in filium, ac in præſentia recepiſſe. Se pro reſarcienda patris inclementia, ad extremum Belæ regnum legaturum. Paulum Epiſcopum, & Othomarum Comitem, quorum opera Bela ſeruatus fuerat, primos rem patefeciſſe dicunt. Veteribus inimicitijs ac ſuſpicionibus extinctis, non ſolùm dignitate, uerumetiam honeſtiſſima affinitate exornãdum hominem ſubitò cenſuit, ut quem pro filio adoptaſſet, ei paternæ pietatis officia ſolueret. in primis ne ad orbitatem, ac regiæ ſtirpis interitum redigeretur Vngaria. Ad Vron Auguſtalem comitem, ac Macedoniæ prouinciam cum perpetuo imperio retinentem ſcribit, Si ſuæ uoluntas eius acceſſerit, ſe nimium appetere, ut initam cum ipſo amicitiam, affinitatis uinculo arctiùs obſtringat. Et huiuſce rei gratia, ſe pro Belæ filij uxore, gnatam expoſcere, cui Helenæ nomen erat, ut ex antiquo utriuſque genere imperio digna proles ædatur. Scythas & Macedonas pari uirtute ac magnanimitate fuiſſe ſemper. Excellentem filiæ conditionem Vros accepit, haud inſcius ſecundùm Stephani Regis obitum, eam Pannoniæ reginam perbreui futuram. Neq; generi cæcitatem aſpernatus eſt, cui patrem Almum, ac regiam uiri probitatem in Macedonia olim optimè nouerat, quo cum familiariſſima ſibi diu conſuetudo interceſſerat. Nuptiæ paulo pôſt honorificentiſſimæ celebratæ. Ex hoc fauſto cõiugio, Geyſa Secundus natus eſt, qui magno gaudio Regem affecerat. Belam in Tulna eſſe iuſſerat, cui ut honorificè cum uxore uiueret, regale ſtipendium decreuit, nimiumq; dilexit, quando legitimum ſucceſſorem ſe reperiſſe intelligebat. Ante compertum Belam, quum liberis careret, Saulem è Sophia ſorore nepotem, poſt mortem publico decreto, futurum Regem declarauit, & in id omnes Antiſtites Proceresq; regni iurare adacti ſunt. Quum autem Agriæ gra-

ui morbo correptus eſſet, & iam de morte dubitaretur, Borſus Comes & Iuan, ſpe ua na allecti, ſuffragantibus coniuratis, Reges ambo declarati. Mox conualeſcente Rege, ad ſupplicium capitales Iuan pœnas exſoluit, Borſus in Græciam relegatus eſt, Regia poſteris perpetuò interdicta, in qua quicunq; deprehenderentur, pro capitalibus haberentur, uel haud aliter, ac ſi aris & penatibus ignem inieciſſent, perpetua hac infamia ſugillata familia. Hinc autem patefaciendi Belæ cauſa orta eſt, quum in optando ſucceſſore, quàm ſollicitiſſimum Regem intelligerent. Patefactus ergo Bela ſollicitudinem hanc ardentiſſimam ademit, in priſtinamq; hilaritatem Regem reſtituit. Sed paucos cum Bela annos ſibi uiuere contingit, quando mors intempeſtiua improuiſum gaudium intercepit, dyſenteria nanq; correptus indomita, iam de ſalute omnino deſperare cœperat. Quum anceps ac dubia uita ſua uideretur, Vngari Chunorum inſolentia diu oppreſſi, in eos ſæuire cœperant. Qui Regis indulgentia uſque adeo elati fuerant, ut in patrando quoque maximo ſcelere nil penſi haberent, impune contumelijs & rapinis Vngaros paſſim afficerent. Thathar dux Chunorum fuerat in cauſa, qui ob benè nauatam operam in bello Græcorum, unde ſolus cum paucis euaſerat, tantum gratiæ apud Regem ſibi comparauit, ut nemini magis ille crederet. Item ob huius fidelitatem, tantum cæteris Chunis indulgebat, ut pro libidine ſua, omne intemperantiæ ac turpitudinis genus impune patrarent. Deſperata igitur ſalute Regis, hi ab Vngaris malè tractari, & ſuperiorum rapinarum pœnas expendere occœpere, hinc orta ſeditione, ex Chunis multi cecidere. Thathar audita clade ſuorum, Regem aliquantiſper conualeſcentem adijt, de immerita Chunorum cæde queritur, & uociferatur. At ille, quamuis morbo iam abſumptus, ad Chunorum tamen lamenta, quos plus æquo diligebat, ingemuit. Pollicitus, quando conualere iam cœperit, ſe pro ſingulis Chunis, denos Vngaros capitali ſupplicio mulctaturum. Quin & eos omnes benè de ſalute ſua ſperare iuſſit, & in aſſeuerationis ac beneuolentiæ ſignum dextram porrexit, quam Chuni certatim apprenſarunt, religioſiſſimè deoſculantes, & tanto agmine facto, ad dextræ oſcula corruêre, ut immodicè iacentem depreſſerint, attriuerintq;. Qua quidem preſſura uſq; adeo defatigatus eſt, ut redintegrato profluuio uentris, paulo pòſt uita deceſſerit, anno regni ſui decimo-
1131 octauo, ſalutis uerò centeſimo trigeſimoprimo ſupra milleſimum. In morte monachalem ſibi habitum optauit, in pœnitentiæ ſignum. Corpus ex Agria Varadinum translatum eſt, ibiq; honorificentiſſimis exequijs honeſtatum ac reconditum. Eius mortem, ſedente Henrico Secundo Pontifice maximo, & circa Lotharij Secundi Imperatoris initium accidiſſe putant. Regnante Stephano, Boemūdus Antiochiæ Princeps, qui cum Alexio Imperatore Conſtātino bellum geſſerat, humanis exceſſit. Boemundum filium, è Conſtantia Philippi Francorum Regis filia natum, & Tanchredi nepotis curæ commiſſum, Antiochiæ dominatui ex teſtamento præfecit. Henricus Quartus, cum Paſchale Pontifice maximo, ac Populo Romano bellum geſſit. Quia à Pontifice, in Germania ſacram pragmaticam uſurpare contendens, extorquere non poterat, demum capto Pontifice, ac cæteris Cardinalibus, ſacram poteſtatem ueluti ab inuitis extorſit. Piſani quoq; his temporibus à Pontifice exorati, in Saracenos claram expeditionem ſuſcepere, impoſitaq; claſſi, quam nuperrimè cōpararant, uniuerſa iuuentute, ad Volaterrana uada conuenere, ubi dum tempeſtiuam nauigationem expectant, Lucenſes deſtitutam defenſoribus urbem inuaſere. Sed Florentini Piſanorum precibus impulſi, reiectis Lucanis, ciuitatem his incolumem conſeruarūt. Quare Piſani Balearibus inſulis potiti, unde Saracenos exegerant, abducta maxima præda reuerſi ſunt. Duas columnas illinc auectas porphyrici marmoris, ob ſeruatam patriam, Florentinis dono dedere, quæ ad Diui Iohannis fanum adhuc conſtitutæ ſpectantur. Pauló pòſt habito frequenti ad Lateranenſem baſilicam conuentu, pragmatices Henrico ui data poteſtas reuocatur. Quo quidem tempore Matildis ſenio confecta, quum Romanæ Eccleſiæ, quicquid agri Piſam, ſanctumq; Cyricum, & alpes mareq; interiacet, ad Ceperanum uſque, ex teſtamento legauit. Cuius matronæ magnificen

gnificentiam, probitatem & ſapientiam, nulla ſecula conticeſcent. Alius deinde conuentus in Ciſalpina Gallia Guardaſtalli eſt habitus, quo urbes Aemyliæ, Placentia, Parma, Rhegium, Mantua, & Bononia, ditioni Rauennatis Metropolitæ, quia diu Romanæ eccleſiæ rebellis fuerat, publico decreto abalienatæ ſunt. Item perſiſtente adhuc in Italia Henrico, & Pontificis partes perſequente, Gelaſius Pontifex maximus, qui Paſchali ſucceſſit, in Gallias refugit, ibiq́ extremum diem obit. Hieroſolymis autem, poſt mortem Balduini Primi, Secundus Balduinus regnum iniuit, qui Gaium Perſarum Regem prælio uictum interemit, & Damaſcenorum Aſcalonitarumq́ Regem proſtrauit. Callixtus Gelaſio ſubrogatus, ab Henrico pacem accepit, atq́ Imperator Eccleſiæ reconciliatus rediјt in Germaniam. Eadem tempeſtate ignis immenſus in Orientali plaga, circa Auroram, per ſex horas flammas emiſit, quo ad ex Occaſu turbo promanans, copioſo imbre illam extinxit. Inſuper deficientibus quotidie in Palæſtina Chriſtianis, qui illuc ex Europa tranſmiſerant, Balduinus multos Chriſti fideles, è Transiordana regione, ad incolendam Hieroſolymam euocauit, quos quidem omnes ciuitate donauit. Et tunc etiam Tyrum, florentiſſimam Phœniciæ urbem, Chriſtiani occuparunt. Inſequuta quoq́ hyems ſæuiſſima, qua non modò exuſtæ fruges, unde miſerabilis fames exorta, ſed multi etiã homines pariter cum pecoribus abſumpti ſunt. Et Tyrum, cum ingenti ſtrage populi, terræ motus penè ſubuertit. Sed illud in Gelaſii creatione potiſſimum referunt Annales, Patriciam Frangepanûm familiam, iuxtà uiris ac opibus potẽtem, quum aſſequi nequiuiſſent, ut è ſuis Pontifex crearetur, facto agmine, refractis poſtibus ad Lateranum in conclaue penetraſſe, uariјs nouum Pontificem cum Cardinalibus, iniuriјs affeciſſe. Cincium familiæ principem, raptum Pontificem humi calcibus contriuiſſe, mox uinctum tranſtuliſſe domum. Romanos id ægrè ferẽtes, elato tumultu, è Cinciј manibus Pontificem aſſeruiſſe, ſolenniq́ pompa in Lateranum reſtituiſſe. Sed cum Henrici Imperatoris aduentu, Tyberi delapſum, Teuthonumq́ ſagittis inde petitum, demum Gaietam effugiſſe. Mauricium Bacharenſem Metropolitam, ab Imperatore in Vrbe Antipapam conſtitutum, & Frangepanûm auxilio fretum, poſt Imperatoris abitum, Pontificium munus apertè geſſiſſe. Gelaſium Guilielmi Apuliæ Ducis, & Roberti Capuæ Principis, item Richardi Aquilani præſidiјs adiutum, in Vrbem rediјſſe, deinde in æde Praxedis inter ſacrificandum, irrumpentibus Frangepanibus, uix amicorum euaſiſſe ope. Mox orta in urbe ſeditione, Hoſtiẽſi uia aufugiſſe in Galliam, ibiq́ in Cumacenſi cœnobio pro dignitate exceptum, paulo pòſt humanis exceſſiſſe ferunt. Paulò antè Alexio Imperatori, Caloioannes filius ritè ſucceſſit. Pater, Venetorum claſſe adiutus, cum Nortmannis, in Apulia & Sicilia dominantibus bellum geſſit. Sed quum parum proſperè in Epiro & Dalmatia ſibi res ſuccederet, cum his pacem iniuit. De rebus externis hactenus. Nunc tempus poſtulat, ut ad res Vngaricas redeamus, & de Stephani ſucceſſore uideamus, quando ſatis ſuperq́ diuagati ſumus. Quemadmodum Stephanus uulgò ſæpe prædixerat, ita Belam cæcum, patruelem ſuum, ex teſtamento Regem declarauit. Nam apertis teſtamenti tabulis, præter regni ſucceſſionem, ex dodrante hæres legitur. Quicquid ſupererat ex legato, partim amicis, partim ſacris ædibus & pauperibus diſtribuitur.

VNGARI, intellecta Belæ probitate ac ſapientia, ne minus quidem cæcum, quàm oculatum amabant, nuncupatis uotis hunc optabant, et in comitiјs regalibus, omnibus ſuffragiјs, prout Stephanus Rex optarat, Regem pronunciarunt. Neſcio, quid popularis commiſeratio cæcitatis & paternæ calamitatis addebat, optimum principem futurum quiſq́ augurabatur. Nam multo plus animo à Diuina benignitate datum eſſe, iudicabant omnes, quàm à fortuna corpori fuerit ademptum. Orbitate nanq́ illa oculorum, ita ſe ipſe collegerat, ut in conſultando ac deliberando ſemper uerſaretur. Varias ad rationis tribunal ſententias citare uidebatur, et illius imperio intentus, matura reſponſa decretaq́ haud aliter, ac oracula expectabat. In conſultatione quaq́ grauiſſima, Deum patronum, conſiliarium, ac iudicem inuocabat, *Bela II.*

ne quid inconſultum, ne quid à Diuina & humana pietate ageret alienum. Quare illud Dauidicum, in prouerbium eius uſurpatum, Dominus ſoluit compeditos, Dominus illuminat cæcos. Item & illud, Factus eſt Dominus protector eius, & deduxit eum in multitudinem miſericordiæ ſuæ, de fructu uentris ſui poſuit ſupra ſedem ſuam. Hic enim ex Helena, Vri Macedonis Filia, liberos quatuor tulit, elegantiſſimæ indolis, primus Geyſa, ſecundus Ladislaus, Stephanus tertius, & quartus Almus uocatus eſt. Rerum igitur potitus, mira ſapientia, cuncta diſponere, edicta in ſicarios & latrones grauiſſima promulgare, conciliare Principum animos, & æqua in omnes iuſticia & benignitate uti. Item nihil antiquius habere, quàm obliterare ueteres contumelias, pacare regnum, iniurias ac uim paſſim inhibere, cultumq; Diuinum ſtudioſiſſimè ſeruare. Ita demum pueros educare, ut non minus ſibi, quàm regno chari uiderentur. Illud in eius ore ſæpe uerſatum, Hominem multo plus pro læua, quàm dextera fortuna debere Deo, quando altera inſolentem & iniurium, contrà uerò ſapientem & fortem altera facit. Neminem alloquentem audiebat, quin eum ſtatim ex uerbis expenderet. Mos illi fuit admirari nihil, utranque fortunam magna æquanimitate tolerare. Se ex aſſidua malorum ſerie, in quibus & natus & altus erat, iam diu didiciſſe noſcere ſeipſum, & omnia perpeti, ſæpius affirmabat. Illud ſæpiſſimè dicere ſolebat, Diſce pati, & humana contemnere. Item, Neminem ſcire frui bonis, qui nunquam mala ſubiuerit. Impatientibus & ſuperbis modò ſuam, modò etiam patris fortunam obijciebat, qua quidem commemoratione, in effœminatæ leuitatis & intemperantiæ ruborem eos adducebat. Item re ac uerbo grauis. Deus aduerſus inimicos felicem reddidit, quos tot calamitatibus, ac probris affecit, ut in hodiernum uſpue diem, in ludibrium gentium perdurarint. Præ iuſticia, & probitate ſua, pulchra liberorum fœcunditate claruit, ut diximus, qua freti Vngari, reginæ uerbis accenſi, cumulatiſſima de inimicis ſupplicia ſumpſere. Dicunt enim, ad Arad oppidum, Regis edicto frequentiſſimum conuentum fuiſſe coactum, ubi præſidente Bela cum Regina ac liberis, hæc uerba Helenam feciſſe ferunt' Dicite, quæſo, Viri fideles, Proceresq; magnanimi, quum oculos, Naturæ beneficio omnes aſſequamur, quorum ductu in hac operoſa mortalium uita ducimur, cur Belam Regem cæcum intuemur, quem cæteris oculatiorem circumſpectioremq; eſſe oporteret? Quorum hoc tantum facinus conſilio & audacia factum ſit, in hoc celeberrimo conuentu nunc agite, uos oro, dicite, & ingens hoc aperite piaculum. Ab auctoribus tanti ſceleris pœnas hic exigite, ne quis poſt hac in ſacroſanctos Principes manum inijcere audeat. Quanquam Diuina benignitate, pro duobus oculis, quatuor liberi ad reſarciendam orbitatem dati ſunt, quos hic præ oculis habetis, infandum tamen facinus, haud quaquam eſt impune dimittendum, ut parcere Regibus, qui pro Dijs habendi ſunt, hoc exemplo diſcat uniuerſa poſteritas. Facinoroſæ igitur audaciæ nunc finem imponite. Ad hæc ocyus dicto, in concione tumultus ingens ſuſcitatur, ſceleris auctores uulgò ad ſupplicium expoſcuntur, quicunq; ibi deprehenſi ſunt, præſentanea capitis pœna mulctantur. Nonnulli præ libidine ulciſcendi, uæſaniente multitudine, in fruſta diſſecti, multi in Gemonias unco tracti, octo ac ſexaginta cæſi. In eos, qui non grauiter errarant, aliquanto mitius actum, ex ijs nonnulli in uincula coniecti, ut perpetuo carcere macerẽtur, cæteri longè relegati, liberi, uxores, neceſſarij, cognationes omnes in exilium exactæ, proſcriptorum bona baſilicatim diſtributa. Vindictam hanc Bela per ſe ægrè tulit, ſed furorem accenſæ multitudinis coercere non potuit. Sæpe Helenæ uerba in concione interpellauit, damnauit uxoris iracundiam. Immodicè uindictam appetere, muliebris potius, quàm uirilis ingenij eſſe affirmauit, tamen ne quid ſimile filijs accideret, ſæuitiam tolerauit. Hinc Rutenorum Polonorumq; bellum exarſit. Nam poſtquàm ſeſe Vngari, deſidente furore, collegerunt, damnata crudelitate, immodicaq; ultione, fluctuantiſſimum genus hominum, ac nouitatis auidiſſimũ, quum exulum precibus & commiſeratione ſubducerentur, noua moliri occœpere, Accedebant Leuiatanis filij, qui magnam factio-

nem

nem ſanè conflauerant. Borichum, adulterinum Colomanni filium (ueluti ſuprà diximus) quotidie literis ad inuadendum regnum hortabantur, pollicebantur auxilia, & quæcunq; bello uſui forent, quando legitimum Colomannum filium eſſe credebant. Borichus ſat his perſuaſus, Rutenorum Principū opem implorat, undecunq; poteſt, copias egit. Et quum Rutenorum uires, ad Vngariam adoriendam nequaquam ſatis uiderentur, Polonorum auxilia contrahit. Motis caſtris, iam Vngariæ appropinquabat, & ei quàm maximè fluuio, quem Seum appellant. Ne Rex quidem in tanto periculo cunctandum eſſe cenſuit, delectum quàm primùm habuit, ac tantum copiarum ſibi comparauit, quantum ad coercendum hoſtem, & deprimendam factionem duceret eſſe ſatis. Nutabant Proceres, & hi quidem haud pauci, quando nouitatis cupidiſſimi ſunt. Quare antequàm in Borichum caſtra moueret, conuentum habuit, ubi Principes omneis ritè percontatus eſt, an'ne Borichum, legitimum Colomanni filium, an ex adulterio natum pro explorato haberent. Ad hæc Optimates, qui de regno benè ſentiebant, reſpondere, Diu ſe hoc compertum habuiſſe, Borichum adulterinum eſſe filium, ac nunquam ex Colomanno Rege genitum, neque ullo modo corona dignum. Muſſitare ad hæc plerique factionis principes, ac dicere, Borichum è legitimo matrimonio natum. Rutenam Colomanni coniugem falſò Regi delatam, & præter fas & æquum adulterij infamia fuiſſe repudiatam. Hoc familiares quoſdam Regis fuiſſe commentatos, ut miſellæ inuidiam conflarent, ne à uiro amaretur, & præſertim ſi ex ea liberos ſuſciperet, nè ue is Rutenos amaret, quos infenſos ſibi ſemper habuerat. His uerbis multi, qui leuiſſimi & inconſtantes erant, in coniuratorum parteis conceſſere, & eorum numerum auxerunt. Bela hæc edoctus, non amplius cunctandum eſſe ratus, ne fortè coniurati ac proditores elaberentur, ad Borichumq; transfugerent, in eadem concione ſupplicium de his ſumendum continuò cenſuit, id ipſum cæteris amicis & optimatibus uiſum eſt. Quare mox ſignum dedit, ut proditores in media concione uagantes, qui regni exitium moliūtur, extremis repentè ſupplicijs afficerentur, ne fortè ſi res ipſa differatur, multum detrimenti uniuerſa Pannonia patiatur. Itaq; in coniuratos continuò fit impetus, ſeditio magna oritur. Illi dum ſe tueri conantur, aut fuga ſalutem quærunt, uulgò cęduntur. Proditionis crimine notati deferuntur, diſquiruntur paſſim principes factionis, & deprehenſi, indicta cauſa, obtruncantur. Lampertum Comitem, è Regis pedibus, ad quos confugerat, euulſum, frater proditionis impatiens, ſubſelliorum fragmine, diffracto capite interfecit. Nicolaum eius filium in medium adduxit, & ante Regem obtruncari iuſſit. Maylatus Aci genere natus, & è nobilibus complures ibidem trucidati. Deſperatis rebus, cæteri coniurati cum magna manu ſeceſſere, & reparato agmine, antequàm occumbant, ne inulti pereant, Regem inuadere decernunt, rati cæſo Rege, inimicorum furorem ſubitò deſiturum. Coniuratorum princeps Thyodor erat, ex uetere Symadi familia æditus, item Folcus, Titus & Samſon, cui Thomas & Turdo filij erant, non minus nobilitate, quàm uirtute uiribuſq; præſtantes, qui temerariam patris audaciam admodum augebāt. Sedata ſeditione, coactiſq; in unum coniuratis, in ſeceſſu Rex ad Seon fluuium caſtra locauit. Vltra amnem haud procul hoſtis erat, Samſon ac ſocij, uituperandi Regis conſilium ineunt, ut conuitijs prouocatus, prælium conſerere cum hoſte cogatur. Quare tabernaculum Regis adit, quem cum Optimatibus diuerſa loquentem inuenit, quò quum ueniſſet, his Regem uerbis adoritur. Quid hic facis, tu uiliſſime canis, quum iam ſit decedendi tempus, & multo plus regno Borichi prouidentia, quàm tua cæcitas conferre uideatur, & inſtituto paterno, in religioſo cœnobio tibi potius uiuendùm eſſet, quàm in rerum humanarum gubernatione uerſari? Qui'nam tuo ductu & auſpicijs amplius militabunt, ſi te ipſe ducere non potes latro? Temeritas, & deperdita hominis audacia. His uerbis iritati Principes, qui Regem circumſteterant, Ioanne Duce, Othonis filio, qui Regis ſeruus ab epiſtolis, & Symekienſis Præpoſitus erat, item prouocante Budo Comite, in Samſonem irruēre. At ille ocyſſimè pedem referens, in equum ſe recepit,

& aperta fuga ſalutem quæſiuit, iſti quum equos in promptu non haberent, elato clamore, Samſonem pedibus inſequuntur. Ad hæc accenſus quidam, Budi Comitis tumultu percitus, rapta lancea, præpropera feſtinatione, ſine ephippijs equū conſcendit, aliorum exemplo, fugientem illum ad Seum amnem inſequitur, qui quum ſe præcipitem in fluuium dediſſet, ut nando traijceret, à tergo graui uulnere cōfoditur. Thyodor cum cæteris coniuratis, qui nauim conſcenderant, ut periclitantem ſocium exciperent, in tempore adeſſe nequiuere, at ille ſaucius, & ænea lorica grauatus, ibi demerſus eſt. Borichus iam amni appropinquarat, & in ripa caſtra metari cœperat, qui ubi è conſpectu fuit Vngarorum, Proceres cum Ruthenorum & Polonorum Ducibus, præſtita utrinque fide, in colloquium conuenere. Vbi Budus iſta uerba fecit, Quid uobis nobiſcum rei eſt, Poloni? quid noſtrum agrum Ruteni inuaſiſtis? Iam pacatos fines habebamus, & nullæ nobis uobiſcum interceſſerant iniuriæ, quibus finitimum bellum ſuſcitari oporteret. In Pannonia inter Polonum & Vngarum diſcrimen nullum erat, idem de Ruteno dici poterat. Et quando omnes Scythæ ſumus, non modò hoſpitalitatis, uerū etiam cognationis nos mutuo iure fouebamus. Nunc iniuſtum & prophanum pro adulterino homine aduerſus nos bellum geritis, ferro & incendijs ſæuitis. Et quam cauſam belli ſuſceperitis, ſi intelligeretis, mox ſolutis caſtris domum quiſque ſuam repeteretis. Si Borichum Colomanni, & non adulteri filium eſſe, exploratum ſatis haberemus, nunquam profectò ad cæci Regis, alioquin ſapientiſſimi optimiq; Principis imperia perueniſſemus. Oculatum, quàm cæcum Regem habere maluiſſemus, ſed poſtquàm id aſſequi nequiuimus, ne adulterino ſanguine ſacroſanctum noſtrorum regum ordinem incæſtaremus, ad Belam Colomāni nepotem confugimus, ut uerum legitimumq; Regem haberemus. Omnium populorum cōſenſu, Belam à Stephano Rege nobis delegatum elegimus, electumq; omnibus regijs inſignibus confirmauimus. Quod idcirco fecimus, quia Colomāno Stephanoq; Regi, qui in ſuum ſanguinem ſæuiere, res parum proſperè ſucceſſit, per immanem ſæuitiam ac ſterilitatem eò redacti fuere, ut neminem ex liberis haberent, cui regnum ritè delegarent, niſi ad eos confugerent, ſui ſanguinis quos olim excæcarant. Inuiti noſtra mala confitemur. Colomannus fratrem Almum, ut ſæpe accepiſtis, cum Bela filio excæcauit. Duas uxores duxit, ex una Stephanum, qui paulo antè regnauit, ex altera, quæ Rutena fuit, nullum filium tulit, præterquàm hunc unum ex adulterio conceptum, quem nobis præficere contenditis, quod ipſa luce clarius eſt. Nam pollutæ pudicitiæ coniugalis impatiens, Rutenam repudiauit. Et poſt repudium, Borichum illa ædidit, quem inuitis legibus, immo numinibus, regijsq; manibus, nobis præficere ſtudetis. Quamobrem ſi unquam pacis & iuſticiæ iura nouiſtis, ſi hoſpitalitatis, amicitiæ, ac humanitatis officia prægustaſtis, adulterinum, quæſumus, quæſumus, quem induxiſtis, reuocate Regem. Borichum nonnullorum leuitate, ad imperandum temerè inuitatum auertite, aut reluctantem deſerite. Abducite auxilia, quæ contuliſtis, ne inuitis numinibus bellum gerere uideamini. Neq; Vngaros deſidia, puſillanimitate ac ſocordia iniuriarum fore immemores reputate. Officio potius, quàm quouis maleficio beneuolentiam ac ocium conſeruate. Quod ſi abnuitis, & ſi nos tædet, hucuſq; tamen uobis occurrimus, ut ad unum omnes mori, quàm adulterinum, quem adducitis Regem, perpeti malimus. Hæc ubi Polonorum Rutenorumq; Principes accepere, ultrò ſententiam mutarunt, ſe falſò ſubductos eueſtigio cognouere, præ belli iniquitate, ex ipſis neminem aduerſus Vngaros pugnaturum reſpondent. Se malè perſuaſos ingenuè confitentur, & quando nondum manu conſertum eſt, ſat ad reſipiſcendum eſſe temporis. Proinde ne hoſpitalitatis & ueteris amicitiæ iura uiolare uideantur, polliceri ſe poſtero die iniuſtam militiam deſerturos.

Duces promiſſa præſtitere, nam ſolutis caſtris, in patriam quiſque rediere. Populi tantùm cum Boricho, & uulgaris multitudo remanſit, quando inuſtam Boricho notam cæteri abominabãtur. Poloni igitur & Ruteni, qui cum ipſo remanſerant, tranſmiſſo amne ad pugnam prouocati, Boricho duce, in ripa prælium cum Vngaro con

ſeruere

ſeruere. Bela, quamuis cæcus, prudentiſſimè tamen ductam aciem inſtruxerat, in utroq; cornu ualidiſſimum cataphractorum equitatum collocarat, ut ſagittariorum ac uelitum impetum facilè ſuſtineret, quin & alas duas adiecerat uexillationum, quibus gregariam multitudinem complecteretur. In feruentiſſimo prælio occluſa quædam Polonorum auxilia, maxima ex parte cecidere. Ruteni animo conſternati, qui quadrato agmine iamdudum pertinaciſſimè dimicabant, inclinata acie terga uertêre. Inſtabant à tergo Vngari, ac inſigni cæde ſæuiebant, ad internecionem cædere hoſtem pergunt. Sanguinis ergo tantum hauſere, ut pauci cum Boricho euaſerint, quia fuſi & fugati in ruſticorum manus incidentes, immaniter trucidati ſunt. Ex his qui in hoc prælio ſe pulchrè geſſere, Micſan, Gaaban, & Bathora prædicant, qui præter cæſorum multitudinem, maximum captiuorum numerum retulere, thoraces, cæteraq; arma hoſtili cruore madefecerant. Micſa Thyodorem malorum omnium auctorem, Voſus Vitalem, Galba Graccouiẽſis Comitis fratrem, Bathor deniq; Andream, qui coniurationis principes erant, & patriæ inimici, captiuos ante Belæ conſpectũ adduxere. Quare Bela haud parũ lætatus, præfectos de regno benè meritos mirificè laudauit, et non modò maxima parte ſpoliorum, uerũ etiam pagis oppidiſq; ampliſſimè donauit. Mox ingentes Deo gratias egit, apud omnes aras rem ſacram fecit, ac ſupplicationes oppidatim ex edicto celebratæ. In Diuæ Magdalenæ ſolennibus prælium hoc geſtum, dies inter faſtos relatus, ac publicæ ſaluti dicatus. Hoſtiũ exuuiæ paſſim templorum poſtibus affixæ, & præſertim ſacris Magdalenæ ædibus, cuius numine freti, uictoriam clariſſimam compararant. Captiui uictoribus dono dati, prętequàm coniurati, de quibus ſupplicium ex lege ſumptum, nam aſſatorum more attritos, rotis impoſuerunt. Ex hac uictoria tantum Regi gloriæ & auctoritatis acceſſit, ut hunc unicum uenerarentur, & prædicarent omnes, non cæcum, ſed circumſpectum, & ad regnandum diuinitus reſeruatũ dicerent. Quare gratiſſima huic Vngari obſequia deinde præſtitere, fecere fideliter imperata omnia, finitimi quoq;, miſſis undiq; legatis, pacem efflagitarunt. Rex extinctis hoc bello factionibus, ſe mitiſſimũ æquiſſimumq; præbuit. Iuſſit omnes benè ac quietè uiuere, atque edicto, ſuperiorum partium mentionem inhibuit. Pacato regno, Bela ſe in ocium redegit, cum amicis ſæpe comeſſabatur, & in multam noctem conuiuia protrahebat. Quo factum eſt, ut Vngarico more, in ebrietatem inciderit, quæ quum uoluntaria ſit inſania, uirtutem priſtinam admodum eneruauit. Tunc multo mero grauatum Principem, aulici in petendo impudentiſſimi adoriebãtur, & præ crapula & temulentia ſæpe nonnulla impetrabant, quæ iniquiſſima ſunt habita. Exacta autem ebrietate, quæcunq; per uinum indulſerat, reſcripſeratq;, ne facilè quidem recipere uel reſcindere ſubinde poterat, unde non parum ſimultatis & infamiæ ſibi comparauit. Nam in maieſtate regia eo conſpectius ac grauius id uitium iure cenſetur, quo maior uiri dignitas habetur. Inter cætera temulentię facinora, illud potiſſimum commemorant, Pochum enim & Saulem, ſacræ religioni initiatos, in conuiuio exoratus, præ ebrietatis indulgentia, tradidit inimicis, à quibus mox temerè cæſi ſunt, quare perpetua ſugillatione non caruit. Cæterum hunc omnium laude digniſſimũ illa ſecula cenſuere. Ex conuiuijs & ocio, quod cæcitas confirmarat, in hydropiſim incidit, quo morbo correptus, nono regni ſui anno,
ac menſe undecimo, naturæ neceſſitati ceſſit, ſalutis uerò centeſimo quadrageſimo 1141
primo, ac idibus Februarijs ſupra milleſimum. Corpus Albã delatum, ubi à quatuor liberis ſuperſtitibus, Helenaq; coniuge non minus piè, quàm honorificè ſepultum eſt, & ab uniuerſa Vngaria deploratum. Regnante Bela hæc accidiſſe ferunt. Innocentius Pontifex, Transtyberina regione oriundus, qui ſucceſſit Honorio, Rogerium ad ſanctum Germanum caſtra metãtem, ex improuiſo aggreſſus, in fugam uertit, oppidumq; recepit. Sed paulo pòſt, quum ad Galucium Rogerium obſideret, à Guilielmo filio, Calabriæ Duce non modò ſuperatus, uerumetiam cum Cardinalibus captus eſt. Et mox honorificè ab eo dimiſſus, reuerſus in Vrbem, Anacletum antipapam inuenit, qui ingenti pecunia, quam ex argento & omnibus baſilicis erepto

conflarat

conflarat, Populum Romanum planè corruperat, & ita pontificiam auctoritatem interceperat, ut eum præ timore Roma cedere coegerit. In ulteriorem igitur Galliam fugiendo conceſſit, interea Rogerium, utriuſque Siciliæ Regem appellatum, antipapa in partes ſuas traxit. Innocentius apud Clarum montem ſacram ſynodum habuit, ibi antipapam cum ſectatoribus damnauit. Philippum Gallorum, & Henricum Britanniæ Regem adijt pro ſalute fidelium, & in Lotharingiam flectens, Lotharium à Germanis Romanum Regem electum inuenit. Promiſſa imperij approbatione, ſacramento uirum adegit, ut in auxilium Hieroſolymitanorum, expeditionem compararet. Quare à Lothario in Lateranum reſtitutus, Imperatorem haud immeritò Romæ coronauit. Mox Piſis concilium habuit, ibiq; iterum damnauit antipapam. Sed quum Anacletum patricij quidam, Rogerij regis auxilijs freti, iterum aduerſus Pontificem ſuſcitaſſent, Lotharius è Germania reuocatus, Romam repetit. Piſani Pontificis gratia maximam claſſem compararunt, qua Campaniam & Calabriam infeſtarunt. Pontifex & Imperator, quum Rogerium terreſtri maritimoq; bello uexarent, quicquid in Italia poſſederat, acceperunt. Multa oppida ui capta diripuerunt, Rogerium in Siciliam tandem traijcere coegere. Raymonem Imperatoris Comitem, attributo ducatus Apuliæ titulo, cum aliquot Germanorum cohortibus, prouinciæ Pontifex præfecit. Lotharius Germaniam repetens, Veronæ moritur. In Aſia uerò defuncto Balduino, Falco Andegauienſium Comes, & illius gener Hieroſolymæ regnum accepit. Turci, qui ſinum Perſicum incolebāt, multas copias in Antiochenum agrum duxerunt, quò quum Falco irruiſſet, cæſis tribus milibus, capta totidem Hieroſolymam retulit. Hac clade ſuſcitatus Alaph, Turcorum Princeps, Babylonijs auxilijs uſus, Ediſſam Meſopotamiæ urbem inuaſit, quam Balduinus à Gothofredo fratre receperat. Capta urbe crudeliterq; direpta, omnes Chriſtiani, qui orthodoxam fidem abnegare noluerunt, ad unum à Barbaris trucidati. Mulieres ingenuæq; matronæ, in fidei noſtræ ludibrium, ſuper Diui Baptiſtæ aram uiolatę. Falco in uenatione, dum leporem ſectatur, procumbente equo occubuit, Balduinusq; filius regnum accepit. Nunc tempus poſtulat, ut ad Belæ cæci ſucceſſorem ueniamus, & res Vngaricas, quantum fieri poteſt, ritè proſequamur.

Geyſa II. DEFVNCTO Bela, Geyſa primigenius, qui ephebis nondum exceſſerat, omnium Principum conſenſu, uotisq; Populorum ad regni faſtigium effertur. Quandoquidem præclaræ indolis, & magnæ humanitatis eſſe uidebatur, immo potius à Deo datum, quàm ab ipſis optatum reputabant. Quare cum magno plauſu, geſtientiſſimaq; lætitia adoleſcentem, Regem declarant, fauſtis acclamationibus ingeminant. Paulò pòſt Albæ, in ſolennibus Diuæ Ceciliæ ritè coronant. Rerum potitus, optimos ſibi conſiliarios elegit, nihil ſine Pontificum Procerumq; conſulto agebat, & tam ſollicitè regnum curare uidebatur, ut præter ætatem ageret. Obſeruabat ſeniorum conſilia, & mira comitate affabilitateq; illos orabat, ne ſibi regnoq; deeſſent.

Nondum annum poſt initum munus exegerat, ecce Alamannorum bellum erupit. Belli cauſam fluctuantiſſimam dedit Auſtria, nouarū rerum ſemper auida. Henricus enim quidam, Dux Auſtriæ, ingenitæ memor inimicitię, quæ Auſtralibus cum Vngaris diutius interceſſit, quum ad pueri manum Pannoniæ regnū redactum eſſe cerneret, ratus id tempus ad euertendas res Vngariæ accommodatiſſimum, bellum grauiſſimum molitur. Accedebat occaſio magna auxiliorum, quæ nunquam ſibi antea fuerat, ſiquidem Henrici, Leonis pupilli tutor erat, ad quem Saxonia & Bauaria tota pertinebat. Hic Saxonum & Vindelicorū uiribus fretus, præterea Noricorum, qui eius ditionis erant, Pannonias aggredi non dubitabat. Quin & Conradi Tertij Romani Imperatoris copiæ accedebant, quem Henricus in belli ſocietatem adduxerat. Et in hanc expeditionem Conradus duas legiones ſe miſſurum receperat, ut Vngarum, ueterem quidem Alamannorum hoſtem, è medio tolleret. Quare antequàm regnum Henricus inuaderet, de occupādo Piſonio primùm cogitauit, haud inſcius ab illa arce ſe totam Vngariam facilè uexaturum. Id negocij Iuliano Comiti datum,

ut

ut quacunque arte poſſet, Piſonium occuparet. Is Rapoltum militem Alamannum dolis inſtruit, & equitatu munit, ac mandat, urbem ante illuceſcentem diem ſub prætextu feſtinati itineris adeat, portamq́ occupet, & eam eouſque retineat, donec ex inſidijs ipſe collocatus aduolet. Piſoniani cuſtodes nil tale ſuſpicantes, ſubornatum Rapoltum cum comitibus excipiũt, quum nulla adhuc belli ſuſpicio foret, mox ex compoſito porta & turris capitur, ac inde ſocijs ſignum datur. Quod ubi Iulianus proſpectauit, cum ualidiſſimo confeſtim equitatu ad portam aduolat, ſuccedītq́ deinde in forum, facto agmine prodijt. Suſcitato tumultu, omnes oppidanos arma deponere, & nihil hoſtile timere iubet. Data fide, illæſam amicitiam pollicetur, mox coacto ſenatu aduentus ſui cauſam enarrat. Ciuitas quum ab Alamannis incolatur, his uerbis continuò pacatur, & in Germanorum redigitur obſequium. Rumor in Vngaria ſtatim effunditur, Piſonium à Germanis captum, quare uniuerſa Pannonia nimium perturbata. Secundùm Piſonij captiuitatem, Alamannorum ſubitò incurſiones ſucceſſere, quibus non ſolùm ſuperior, ſed inferior quoq; Pannonia grauiſſimè uexabatur. Adoleſcentis animus ingenita quadã magnitudine præditus, haudquaquam his conſternatus eſt. Habito quàm primùm ſenatu, periculi magnitudinem ad patres refert, ſententias rogat, ſuſcipitur omnium conſenſu bellum. Et quiſque Pontifex, nobilis, præpotenſq́, arma ex edicto capit. Habetur delectus, & domeſticatim ad bellum hoc apprimè neceſſarium uiri euocantur. Exultat frequenti & affectata militia Geyſa. Et Tyro aduerſus imperatoria caſtra prodire geſtit, non ignorans multo plus laudis in uictoria, quàm turpitudinis in fuga propoſitum. Nam ſi uicerit, & Cæſarem Germanicum fuderit, ſupra ætatem fecerit, ſi ceſſerit, adoleſcentia, & fortuna ab omni dedecore uindicabit. Quum ſibi à proceribus periculi magnitudo, ac robur hoſtium obijceretur, quia Saxones & Germani, ut de Vindelicis & Noricis ſileatur, indomitas uires haberent. Eum reſpondiſſe ferunt, Se Diuinũ auxilium, & ſacros habere milites, & ductu auſpicijſq́ Chriſti optimi maximi facere ſtipendium. Quinetiam edictum promulgarat, ut apud omnes aras, donec belli dexter exitus extaret, quotidie omnia Sacerdotum collegia, Diuinam opem implorarent, & Diuam in primis Virginem, peculiarem Vngarorum patronam exorarent, cuius patrocinio, ex teſtamento Diui Regis Stephani, id regnum fuerat commẽdatum. Ita uulgo Rex animoſiùs apparuit, ita omnes ad gregarium uſque militem ad pugnam hortabatur, ut exanimatiſſimũ quenque facilè ſuſcitaret. Spectata Adoleſcentis magnanimitate, ſic cæteri ſeniores confirmati ſunt, ut bellum, quod puer non expauit, ipſi quoq; minimè reformidare cogerentur. Hinc etiam præfectos, primipilos, tribunos, item turmas & cohortes haud mediocris rubor inceſſit, quum ueterani à tyrone animari uiderentur. Motis igitur caſtris, in Auſtriam iter facit. Quum regni finibus appropinquaſſet, quidam homo liberali aſpectu, cui Henezel nomen erat, non parum præferens auctoritatis, & Scythicæ Germanicæq́ linguæ compos, occurrit, prope hoſtes eſſe nunciat, eoſdemq́ perpaucos, quando hi, qui auxiliares copias promiſerant, promiſſum numerum non præſtiterant. Proinde nunc conferendæ manus tempus eſſe, antequàm alia ſupplementa ueniant. Occaſionem hanc nulla cunctatione prętermittendam, & certam adſtantemq́ pro limine uictoriam, nullo modo repellẽdam. Tunc Rex aduocata concione, uirum in medium adducit, hæc eadem referre iubet, quod ubi factum eſt, ipſe ad tempeſtiuum prælium præfectos omnes inuitat. Hunc Dei angelum, & futuræ uictoriæ nuncium eſſe aſſeuerat, proinde non ultrà cunctandum, ſed imperandum, paſſim arma capi. Id ipſum cæteris uiſum eſt, audacia deterrendum hoſtem, quare omnium conſenſu in prælium itur. Quum Germani nondum limites attigiſſent, quadrato agmine, caſtra in eos ultra fines mota, quæ ubi in hoſtium conſpectu fuere, tantum utrinq; ocij permiſſum eſt, quantum inſtruendæ aciei ſatis erat. Vngarus duas uelitum alas in utroque cornu produxerat, quibus cataphractorum equitatus ſuccedebat, in medio quadratum agmen etiam cataphractorum collocarat, quod à dextra læuaq́, duplici peditum acie muniuerat, poſt hæc præſidium

ualidiſſimum

ualidiſſimum ſubſtitutum. Ne minus quidem impigrè Germani ſe in ordines inſtru xerant, qui altiſſimis equis inſidentes, Gigantum inſtar planè conſtiterant, Vngaris numero ſuperiores. Geyſa quàm primum pugnæ ſignum dari iubet, pari furore utrinque concurritur. Alamanni non minus armis, quàm clamoribus & conuicijs, Vngaros impetunt, quo facilius eorum audaciam coerceant. Contrà Vngari, inter dimicandum omnipotentis Dei, ac magnæ Matris auxilium inuocant, patronam ſuam ingeminant. Alamanni, qui leuis armaturæ equitibus parum utuntur, ſed cataphracto equitatu delectantur, Beſſorum ac Scytulorum alas, quas ante cornua productas diximus, ſtatim inclinant. Hi nanque Vngarorum agmina præire ſolent, & tunc ueluti oues à lupis deterritæ, in primo congreſſu terga dedere, antequàm Vngari manum conſerere cœpiſſent. Et hi proſpecta iſtorum fuga, aliquantulum præ timore ceſſere, inſtant illi, & hinc animos augent, quia inclinatum hoſtem, ac fuſas alas ui dent. At Vngaris, qui animos continuò reuocarunt, pertinaciſſimè reſiſtentibus, in primo conflictu nimium defatigati deferbuere, dimicare multo remiſſiùs occœperunt. Ban enim Regis auunculus, qui callebat mores hominum, & in medio agmine præſidebat, excito ſimul equitatu regio, qui ueteranorum erat, ac laborantibus ſocijs ſubſidebat, facto maximo impetu in hoſtes ruit, in quibus furor ille deſederat, & tanta ui prælium conſerit, ut multis in primo congreſſu proſtratis, cæteros inclinarit. Henricus Dux Auſtriæ, qui uictoriam dudum præ manibus habere uidebatur, concitato Triariorum agmine, ſuccurrit, prælium atrociſſimum inſtauratur. Rex ex Procerum Præfectorumq; conſenſu, utrunq; cornu, quod admodum nutarat, continuò confirmauit, in hoſtemq; conuertit. Et quum hoſtem ad Triarios redactum proſpiceret, ipſe quoquè præſidia ultima concitauit, quare utrobique acerrimè pugnabatur, cruor paſſim effunditur. Germani cum Saxonibus inclinati, ab utroque cornu, & à reuocatis alis circumueniri cœpere, & ab utroque latere grauiſſimè ſauciari. Veteranæ legiones Henrici, agmen poſt multorum cædem terga dare coegerunt, mox palantes Alamanni aufugêre. Inter fugiendum innumera multitudo intercepta, quæ partim cæſa, partim capta. Henricus cum cæteris magna ex parte uulneratis, caſtris exutus, turpiter aufugit, & in Auſtriam, pertæſus audaciæ ſuæ, ſe recepit. Cæſorum numerum ex Alamannis ad ſeptem milia memorant, ex Vngaris tria milia deſiderata. In eo bello Rapolthus Alamannus, quem per nocturnas inſidias Piſonium occupaſſe diximus, ab Vro equite, & Otho, à Gabriele captus eſt. Rex uictoria potitus, ſpoliatis caſtris hoſtium, cum uniuerſo exercitu in Vngariam redijt, horum exuuijs templa ditauit. Pro agendis Deo gratijs, ſupplicationes egit, & apud omnes baſilicas regni, rem Diuinam operatus eſt. Tantum ex hac uictoria ſibi nominis comparauit, ut hunc duntaxat puerum Germanica potētia formidare uideretur. Henricum quoquè tantus mox timor inceſſit, ut non modò Vngariam penitus uexare, ſed ne pagos quidem finitimos attingere auderet. Victoriam hanc Vngari potius Diuinæ benignitati, & fortunæ adoleſcentis, quàm ſibi tribuêre. Quando extremis utrinque uiribus, à tertia hora diei, ad ſerum uſque tempus dimicatum affirmant, & ſe à principio ceſſiſſe, deinde per atrociſſimam pertinaciam, inclinata hoſtium fortuna, uiciſſe confitentur. Secundùm hoc bellum, Pannonias (ut Annales memorant) ſæua fames inuaſit, qua uulgò graſſante, maxima pars hominum eſt abſumpta. Quo quidem tempore, in Gallis regnante Lodouico, tam diuturnus æſtuansq; calor fuiſſe dicitur, ut compluribus in locis, non citra populorum terrorem & exitium, terra conflagrarit, ex æſtu igitur fames illa ædita. Succeſſit his temporibus, Conradi Imperatoris tranſitus, qui haud parum detrimenti & ſacris & prophanis attulit. De quo prius aliqua referenda eſſe duximus, quàm ultra progrediamur, ut res ipſa cognitu facilior eſſe uideatur. Sedente Lucio Tertio Pontifice maximo, Bernardus Claraualleſis Abbas claruit, qui ardentiſſima Chriſti charitate ſuccenſus, Principes ferè omnes adiuit hortaturus, ut laborantibus in Syria & Palæſtina Chriſtianis, ualidiſſimis aduerſus Saracenos copijs ſubuenirent, nè ue paterentur Diuini ſepulchri propugnatores è,

ſacra urbe exigi. Ad perſuaſionem ſacræ militiæ, Conradus Imperator, natione Sueuus, primus nomen dedit. Interea Rogerius Rex Siciliæ, per negligentiam Pontificum in Italiam reuerſus, quæcunque amiſerat, omnia recuperauit. Deinde cum maxima claſſe in Aphricam traiecit, Libycumque Regem ſtipendiarium ſibi fecit, atque annis plus quàm triginta illinc tributa recepit. Conradus igitur, coacto ingenti Crucigerorum exercitu, è Germania caſtra mouit. Et prætèr Danubium iter faciens, in Vngariam deſcendit, ubi fortaſſe, præ ueterum memoria inimicitiarum, non peregrini Ducis ductu, & auſpicijs Ieſu Chriſti militantis, ſed acerrimi hoſtis, ulciſcendi occaſionem nequaquam deſerentis animum oſtendit. Nam quamuis faciendi per Vngariam itineris poteſtatem, à Geyſa prius literis perhumanè impetrauerat, aliquanto tamen inſolentiùs, ac par erat, iter fecit. Et quum ſe in ſacroſanctam expeditionem peregre proficiſcentem diceret, ſub uiatici, ſtipendij ue ſacri nomine, è cunctis ſacris ædibus, cœnobijs, & xenodochijs immodicam pecuniam extorſit, quin & multæ baſilicæ, ac religioſa loca, collatam præ timore illi ſtipem detulere. Quod quamuis Geyſa, cæterique Pannones ægrè tuliſſent, ſanctiſſimæ tamen expeditionis gratia, pientiſſimè tolerarunt, adiuuarunt muneribus & commeatibus, & nullum hoſpitalitatis ac diuinæ charitatis officium prætermiſerunt. Conradus autem, per Myſiam & Macedoniam iter faciens, in Thraciam Conſtantinopolim contendit, ut Emmanuelis Secundi Græcorum Imperatoris adiumento, per fretum Euxinum commodè traijceret. Ibi ab Emmanuele infido malè perſuaſus, traiecto in Aſiam exercitu, Iconium obſedit, qua ut ille promiſerat, commeatus omnes à Conſtantinopoli ſe habiturum eſſe ſperabat, quippe qui aliunde haberi non poterant. Quum munitiſſimam is urbem obſediſſet, ſceleratiſſimus Græcorum Imperator, ut Romani Principis præ liuore perderet exercitum, farinæ ſemper gypſum immiſcuit. Quare milites adulterata re frumentaria, paſſim morbo correpti, magna ex parte interiere. Itaque Conradus re infecta, paulo pòſt in Germaniam redire coactus eſt. Atque id tantum emolumenti ſua expeditio præbuit, quod Balduinus Hieroſolymitanorum Rex Quartus, tantum animi ex Imperatoris aduentu concepit, ut Aſcaloniam diu obſeſſam ceperit. Quum paulò prius Gazam, uetuſtiſſimã urbem, ſed ab incolis deſtitutam inſtauraſſet, fratribusque Templarijs (ut aiunt) inhabitandam conceſſiſſet. Quin & eodem ferè tempore, Turcorum ſatrapas aggredi auſus eſt, qui Hierichontinos admodum opprimebãt, quos quum prælio ſuperaſſet, quinque milia Turcorum cæſa referuntur. Inſuper Noradinum Damaſcenorum Præfectum, et Hieroſolymitanum agrũ aſſiduò infeſtantem, inſigni clade fugauit, ad Damaſci uſque mœnia perſequutus. De Conrado hactenus.

Sed de Lodouico Gallorum Rege dicendum, qui in expeditionem Hieroſolymitanam, eodem tempore, poſt Conradum profectus, & per Vngariam iter faciens, multo diligentius hoſpitalitatis iura ſeruauit. Eugenium Tertiũ Pontificem maximum, Piſis oriundum, Romanorum factionibus urbe Roma exactum, in Gallias contendiſſe aiunt, partim ut ſanctiſſimum patrem Bernardum uiſeret, à quo ſacris fuerat initiatus, partim ut Lodouicum Regem, Diuino cultui deditiſſimum, ad ſuſcipiendam Palæſtinæ expeditionẽ hortaretur, & crucis teſſera Chriſti Ducem inſigniret. Quam quum forti animo Rex ille accepiſſet, ne longa nauigatione uexaret exercitum, per Rhœtos, Vindelicos & Pannones, deinde per Myſos & Macedonas, Conſtantinopolim ad Emmanuelem peruenit. Quo quidem tempore, quũ per Vngariam tranſiret, à Geyſa honorificentiſsimè acceptus eſt, nam Conradum paulo pòſt ſequutus, ubique ſanctiſſimum ſe piæ militiæ ducem oſtendit. Tanta ſeueritate duxit exercitum, ut ne minimum quidem ruſticum læſerit, nullum pecus abegerit, uim militi paſſim inhibuerit. Qua quidem continentia, cum ſingulari humanitate coniuncta, ita Vngarorum gratiam promeruit, ut à Rege, ac cæteris Optimatibus, diebus aliquot, & aliquanto diutius, ac par erat, ſub reficiendorum corporum prætextu, in Vngaria remoratus fuerit. Item aiunt, eodem tempore ſcitum Geyſæ puerum fuiſſe natum, & ſacra fontis aqua, Lodouici Regis teſtimonio, inter Chriſtianos aſſertum. Item ſacro-

ſancti iure uinculi,illum à Geyſa non modò honorifico comitatu,gratiſſimo hoſpitio,& commeatibus paſſim exercitui gratuito datis,uerumetiam regijs donis honeſtatum,in Thraciæ finibus fuiſſe dimiſſum. Is autem quum ad Emmanuelem Conſtantinopolim, cum exercitu ueniſſet, haud aliter ac Conradus, à fraudulentiſſimo Imperatore tractatus eſt. Nam ab illo perſuaſus, ut per Syriæ deſerta iter faceret, tantam iacturam,partim rerum inopia,partim locorũ difficultate feciſſe dicitur,ut Antiochiæ hybernare ſit coactus. At Rogerius,qui Siciliæ imperabat,Emmanueli infenſus,comparata maxima claſſe,Corcyram,Corinthum,Thebas,& Euboiam perfido Græco abſtulit. Quin & Conſtantinopolim cum claſſe nauigaſſet,ni quadraginta Venetorum naues longas in Adriatico ſinu reformidaſſet. Quare ad Aſiatica littora deflexit,magnæq; Chriſtianis felicitati fuit. Nanq; Lodouicum Regem,in Palæſtinam ad ſancti Simeonis portum nauigantem, Saracena claſſis forte interceperat. Quò quum neſcio quo,fato,ueluti à Deo miſſus, Rogerius cum ſua claſſe præſtò interuolaſſet,periclitãtem piumq; Regem liberauit,inſperatæq; lætitiæ omnibus Chriſtianis,& ſaluti fuit. Mox in Syria multa occupauit,quæ ſine præſidio relicta à Venetis recuperata ſunt. Deinde quum Lodouicum ad Ioppem reliquiſſet,Conſtantinopolim cum uniuerſa claſſe properauit,ubi ſpectante etiam Emmanuele ab arce,ſuburbia cum appendicibus hoſtiliter incendit. Mox arcem adortus,quum expugnare non poſſet,uſque eò dimicando proceſſit,ut ex hortis Auguſtalibus,propria etiam manu,poma legerit. Sed in reditu,cum Veneta claſſe parum proſperè conflixit. Conradus autem, Lodouicus & Balduinus,quum unà conueniſſent, unito conſenſu Damaſcum obſident,ab Arabiæ quondam ſeruis fundatam,ſitam in planicie. Quæ natura ſoli,ſterilis foret & arida,niſi à proximo tenuiq; fluuio, fiſtulis & cuniculis ager irrigaretur, ex quo tanta feracitas,& pomorum ſuauiſſimorum copia profluit,ut nihil in orbe lætius iudicaueris. Obſeſſam urbem perbreui ad deditionem redegiſſent, ſi aquam inhibuiſſent, quam aliò facilè diuertiſſent. Sed cuiuſdam Aſſyrij dolus interceſſit,qui Balduino quandoq; ſe fidum oſtenderat. Hic enim ciuium pecunia coinquinatus,Balduino ſignificauit,ut aliam partem urbis obſiderent,ſi ea breui potiri cuperet,quando illinc murorum infirmitate facilius expugnari poterat,quod quum ille feciſſet,mox iſte occupandum eſſe fluuium,& munitionibus hoſti inhibendum, commeatuumq; uiam præcludẽdam cenſuit. Id ubi factum eſt,ita ſiti ac fame abſumpti ſunt,ut ſoluta obſidione,Lodouicus et Conradus,multis amiſſis,exercitum in Eu-
1152 ropam comminutiſſimum reduxerint, quod anno centeſimo quinquageſimoſecundo ſupra milleſimum,accidiſſe legimus. Quo quidem tempore, Eugenius Romam reuerſus,à populo Romano honorificè receptus eſt. Balduinus autem Hieroſolymitanus Rex,deinde Aegyptios & Babylonios ſuperauit. In quo bello,quinque Barbarorum milia cæſa ſunt. Sed de Lodouico & Conrado hactenus,qui per Vngariam iter,regnante Geyſa, feciſſe traduntur. Qua quidem in re,longiùs aliquanto,ac par erat,diuagati ſumus,ne rem memoria dignam,iniquo ſilentio præteriremus. Nunc ad res Vngaricas redeamus, & quæ poſt Germanicum Geyſa bella geſſerit,quãtum ex inopia Scriptorum indagare poſſumus, ritè proſequamur. Sed antequàm ultrà progrediamur, quod de Boricho adulterino interceſſit,nequaquam ſubticendum.

Quum Lodouicus per Vngariam iter faceret,à Georgio quodam milite Rex Panoniæ admonetur, Borichum,adulterinum Colomanni Regis filium,in Gallorum caſtris eſſe,accitum quorundam Vngarorum conſilijs & precibus,ſi ſacroſanctæ militię caſtris inſinuatus,Pannonias fortaſſe ſubiret,facilè fore, ut multi in Vngaria non ignobiles, à Geyſa Rege ad eum deficerent. Ne falſus quidem rumor erat,ſiquidem in Lodouici caſtris Borichus delituerat, hoc ubi Geyſæ relatum fuit, hæc Lodouico repentè ſignificauit: In tuis(inquit)caſtris, Lodouice, Borichus eſt,qui ex adulterio genitus, Regis Colomanni,maioris olim patrui mei, ſe filium eſſe mentitur, ſe inter tuas copias inſinuauit, ut aliquid aduerſus me moliretur. Proinde ſi me beneficio tuo dignum exiſtimas, Borichum interitus mei anhelantem redde,ne improbo patro-

cinio

cinio ſugilleris, né ue quod in bonorum ingenio nimis alienum eſt, & quàm maximè Principum, pro bono malum cumulatiſſimum rependere uideare. Obrepit fama inter Gallica caſtra, quendam ibi Rutenum delituiſſe, ut benè merenti de Gallis Vngariæ Regi, per inſidias regnum occupet, illum eſſe ſpurium, & legitimum Regem, quibuſcunq; poteſt artibus, exacturum. Ad famā continuò tumultus excitatur, per omnia contubernia in paricidam diſquiritur Borichus. His auditis, huiuſce mali conſcius, crimen læſæ maieſtatis admodum ueritus, liberè Lodouicum Regem adit, ad cuius pedes proſtratus, uitam ſimul & ueniam exorat, ut tutò cum exercitu abire ſibi liceat, impenſiſſimè ſupplicat, ut ex Vngaria ſine periculo euaderet. Geyſa iam certior factus, Borichum in Lodouici caſtris eſſe, iterum precatur, ut ſuum inimicum ad ſe uinctum remittat. Ad hæc pientiſſimum Gallorum Regem ita reſpondiſſe ferunt, Nunc hæc Geyſa Rex ignorat, cuiuſque Regis optimi tabernaculum, haud aliter ac religioſum templum, ac pedes Regis pro aris haberi oportere. Quónam iure, Diuino aut humano, hunc reddere poſſum, ſi ad tabernaculum, uelut ad ædem, & ad pedes, tanquam ad altare confugit? Ad hæc nuncium reſpondiſſe aiunt, Adulterinam ſobolem è republica exterminandam. Nulla promiſcuum genus hominum indulgentia proſequendum, immo undique diligentiſſimè extirpandum, ne legitimi hæredes bonis proprijs amoueantur. Quum hæc ad Borichi aures perueniſſent, reformidata morte, ſubtractoq; Lodouici Regis equo, ſubinde aufugit. Quod ubi ab hipparcho, ſtabuliq; præfecto cognitum eſt, ſumpto alio equo, pari pernicitate ſubſequitur, qui quum Borichum aſſequutus eſſet, in primo congreſſu, ſtatim ab eo, diſſciſſo capite, interfectus eſt. Hac igitur audacia adulterinum Vngariæ Regem, ſequutoris periculum euaſiſſe ferunt. Sed qualis in fratres ipſe fuerit, fraterna ſatis ipſa teſtimonia planè teſtantur. Almus præ cæteris mortem obijt, Ladislaus & Stephanus fuere ſuperſtites, quos & paterna & regia liberalitate ac indulgentia, ut par erat, proſequutus eſt. Nam utrunque Ducem ſtatuit, pro dignitate prouentus & uectigalia magna diſpoſuit, iuſſit uiuere more regio, ut paruum inter eos uideretur eſſe diſcrimen. In media ſæpe concione fratres amplexabatur, ut non tam pietatem ſuam oſtentaret, quàm ſuorum inter ſe priſtinam crudelitatem, & infamiam impietatis aboleret.

Poſt hæc, Rutenorum bellum exarſit. Nam quum Rex, Minoslai Rutenorum Principis filiam, duxiſſet uxorem, ex qua Stephanum & Belam Tertios accepit, cum nonnullis alijs, qui immatura morte ſubrepti ſunt: prę Rutenorum factionibus, hanc pro ſocero expeditionem ſuſcipere coactus eſt. Lodomerius enim Chunorum fretus auxilijs, Minoslaum regno eijcere, & tyrannidem inuadere auſus eſt. Rex quum ſocerum à Lodomerio grauiter oppugnari accepiſſet, exercitum in Roxaniam miſit. Qui quum hinc à Chunis, à Rutenis illinc infeſtaretur, ſedato tandem bello, multis amiſſis, in Vngariam redijt. Deinde haud multo pòſt tempore Lodomerius iterum Minoslaum adoritur, multa eius oppida ui capit, diripitq;, mox agrum uaſtat, & quibuſcunque poteſt calamitatibus & iniurijs afficit. Iterum à ſocero efflagitatur auxilium, Rex ne periclitantem eum deſereret, comparato magno exercitu, unà cum Ladislao ac Stephano fratribus in Rutenos contendit, ut affinis iniurias & priſtinam legionum iacturam ulciſceretur. Quum hoſtium fines attigiſſet, Lodomerium cum magna multitudine occurrentem offendit. Pauci dies curandis corporibus, & reficiendis equis, longo itinere defatigatis, dati ſunt, mox prælium initum. Quo cæſis utrinque multis, Lodomerius cum Chunis & Rutenis paſſim fuſus, & fugatus eſt. Minoslaus profligato hoſte generi opera, cuncta quæ amiſerat, ſubitò recuperauit. Rex cum fratribus uictoria potiti, ac ſuperiores iniurias ulti, ouantes in Pannoniam rediere. Dum hæc omnia, quæ diximus, ita geruntur, Rogerius Rex Siciliæ diem obijt, Guilielmus filius regnum accepit, qui paulo poſt mortem patris, Beneuenti ſuburbia, Ceperanum & Babucum oppida occupauit. Quare ab Adriano Pontifice maximo, & regni titulo, & Chriſtiana conſuetudine, quando aqua & igni ſibi fuerat interdictum, priuatus eſt. Subditi quoq; à præſtito iuramento abſoluti. Hac etiam tem-

peſtate Noruegia, Chriſti fide initiata. Et Fredericus Primus, Sueua gente natus, Romanumq́ imperium ſortitus, in Italiam uenit. Tordonem obſeſſam ui cepit, contendit mox Romam. Pontifex ei per internuncios conciliatus, in Sutrino agro ſtatim occurrit. A quo legitimam reuerentiam exegit, coronauit mox in Diui Petri baſilica, & legitimum Populo Romano hunc Imperatorem eſſe declarauit. Tunc Vrbis conſules Adriano infeſti, & utriuſque concordiam ueriti, portas clauſere. Plebs iniuſſu conſulum, per pontem Traiani eruptione facta, Teuthones in Vaticano obſeruatos, multis interfectis, hoſtiliter ſpoliauit. Sed ultio ſubinde facta, nam ex caſtris Imperatoris, quæ in pratis Neronianis locata fuerant, ſuſcitato tumultu, innumera militum manus effluxit, quæ profligata Romana plebe, captiuos multos abduxit, quos Pontificis precibus Imperator exoratus, continuò dimiſit. Deinde quum per Vrbem ad Lateranum iter uterque facere nollet, ad Mallianum ſe contulit, mox per pontem Lucanum, traiecto Tyberi, ad Lateranum peruenit, ubi compoſitis rebus Chriſtianę rei publicæ, Fredericus in Germaniam rediјt. Adrianus à regni Proceribus exoratus, Beneuentum ſe contulit, ac maiorem regni partem Guilielmo abſtulit. Item Palæologus quidam Græcus, nobili genere natus, Emmanuelis Imperatoris nuncius, Anconam appulit, mox Beneuentum ad Pontificem properauit, data ab Imperatore mandata detulit, in quibus hæc potiſſima continebantur: Emmannelem, ſi tres duntaxat Apuliæ urbes maritimæ ſibi permittantur, quinque milia pondo auri, item Guilielmi ex Italia expulſionem offerre Pontifici. Quæ quum Guilielmo nunciarentur, ad Pontificem repentè confugiens, ſe omnia, quæ Eccleſiæ Romanæ abſtulerat, redditurum, adiecturum inſuper oppida nonnulla, item Romanos rebelles ultrò ſubacturum. Demum aurum à Gręco Imperatore promiſſum, accepto legitimo temporis interuallo, perſoluturum pollicetur, ſi pontificia auctoritate ſibi ſit integrum, in utroque Siciliæ regno liberè dominari. Placuit Pontifici oblata conditio, ſed Cardinales auaritia ducti interceſſere. Quare Guilielmus, ob repulſam iratus, Apuliam inuaſit, cuncta longè lateq́ deuaſtans. Et profligatis ad Brunduſium, Græcorum Apulorumq́ copiјs, Apulos & Salentinos in deditionem accepit. Quare Pontifex indignatus Cardinalibus, Beneuentum Guilielmum acciri iuſſit, quò quum ueniſſet, pro oblata conditione, auctoritate ſua liberam utriuſque regni poteſtatem dedit.

Adriano paulo pòſt ad Agrianum defuncto, Alexander Tertius, patria Senenſis, duorum & uiginti Cardinalium ſuffragiјs, Pontifex deſignatur. Contrà uerò trium tantùm ſuffragiјs Octauianus, Romanus Pontifex creatur, qui Victor appellatus eſt. Orta inter utrunque contentione, Alexander Imperatorem Fredericum, eo tempore Cremam obſidentem, miſſis internunciјs orauit, ut ſibi præſtò, prout utriuſque poſtulat officium, adforet. Ille reſpondit, Vtrunque Pontificem Papiam ire oportere, ubi utriuſq́ partis rationes lubentiſſimè ſe auditurum pollicetur. Quare Alexander Auaniam, Octauianus Segniam ſe contulit. Fredericus miſſis duobus Epiſcopis, Alexandrum hortatur, ut ad conuentum Papiæ celebrandum ueniret. Sed Epiſcopi à Pontifice confutati, Segniæ Octauianum uiſitarunt, eumq́ Papiam deduxerunt. Hunc Imperator, in conuentu Papam declaratum, adorauit, deduxit eius equum ex more per Vrbem. Alexander, quum hæc omnia nouiſſet, & admonuiſſet utrunq́, confeſtim præmiſſa admonitione, Octauiano & Imperatori humana conſuetudine interdixit, longè lateq́ per Chriſtianam rem publicam nuncios miſit, qui ſuæ cauſæ iuſticiam deteſtarentur. Philippi Gallorum Regis monitis & precibus adactus, in Campaniam rediјt, deinde paulo pòſt in Galliam ulteriorem contendit. Poſtea in Peſſulano & Claromonte, Imperatoris anathema, habito conuentu, pronunciauit.

Dum hæc in Europa ſic aguntur, mortuo apud Hieroſolymam Balduino Tertio, Almericus frater in regno ſucceſſit, qui cum Aegyptiјs haud multo pòſt congreſſus, magnam cladem his intulit. Obſedit Alexandriam, quam Tiracunus Saladini Turcorum Regis Præfectus, Soldano Aegypti fraude ſubtraxerat. Alexandrini quum nullo pacto Chriſtianum iugum ſubire uellent, ea tamen conditione ſe Almerico commi-

commiſerunt, ut in Soldani poteſtatē ſua opera & induſtria reducerentur. Recepta ingenti pecunia, Soldano urbem Almericus planè reſtituit. Mox intellecta Soldani fraude, Carras, quam nunc Carim, urbem potentiſſimam, appellant, obſedit. Fridericus autem ad tyrannidem conuerſus, direpta Tordona, Mediolanum diruit, populum in ſex portarum tribubus, diuiſum in ſena loca, procul ab urbe, ad decimum lapidem habitare coegit, Cremam ingenti detrimento affecit. Quare Venetorum conſilio, Veronenſes, Patauini ac Vicentini inter ſe fœdus icere, ut præter legitimum imperij tributum, nil obſequij ultra præſtarent. Mox Imperator iſte, Aenobarbus ex cognomento dictus, miſſis oratoribus, Gallorum Regem orauit, ut Alexandrum ad præſtitutum conuentum duceret, quum ipſe Victorem ſe ducturum reciperet. Conuentus ad Diuionem indictus, ubi Franco amnis Gallos diſterminat à Germanis. Quum Principes ex compoſito illuc mira frequentia conuenirent, Alexander, qui apud Dolenſe cœnobium Aquitaniæ ſubſtiterat, ſe eam ſynodum aditurum eſſe negauit, quam ipſe non indixiſſet, ne quid pontificiæ poteſtati derogare uideretur. Quare ſoluto conuentu, Fredericus in Germaniam redijt. Alexander ad Turonium, ſynodum indixit, ubi multa decreta promulgata. Interea Octauianus Lucę mortuus eſt, et Guido Cremenſis in antipapam ſubrogatus. Fœdus ciuitatum Italiæ amplificatum. Nam Cremonenſes, Brixiani, Bergomenſes, Mediolanenſes quoq; diſſipati, cum Placentinis in eandem ſocietatem admiſſi. Alexander demum, creatis Conſulibus, qui ex ueteri amicitia dignitati ſuæ ſuffragabantur, à Romanis è Gallia Romam reuocatur, quod anno centeſimo ſexageſimoquinto ſupra milleſimum accidiſſe legimus. Hæc igitur regnante Geyſa acciderunt. 1165 Inſuper iiſdem ferè temporibus, Alphonſum Hiſpaniæ Regem, ab expugnatione Terræ ſanctæ reuerſum, diem obijſſe ferunt. Cui Sanctius filius natu maior, in regno ſucceſſit, & illi non multo pòſt Ferdinandus frater, quem in Arabia, pro Christi nomine bellando, occubuiſſe memorant. Huic Alphonſus filius ſubrogatus, regnum accepit, quin & illius quoq; tempo ribus, crucis figura in luna publicè uiſa. Geyſa tandem in aduerſam ualetudinem incidit, qua indies ingraueſcente, ne inteſtatus obiret, accitis amicis Pontificibus, & Optimatibus, regnum diſpoſuit. Stephanum Tertium, grandiorem natu, regem pronunciauit. Exorauit etiam Proceres, ut eundem pro Rege ultrò ſuſciperent, colerent & amarent, filios hæredes è ſemiſſe conſtituit. Cætera partim ſacris ædibus, partim calamitoſis hominibus, ac uarijs ſanctiſſimisq; uſibus legauit. Demum inter liberorum ac fratrū amplexus animam efflauit. Annis uiginti, menſibus tribus, & diebus quindecim regnaſſe fertur, incolumi fama, & integra regni poteſtate. Obdormiuit autem in Domino, anno ſalutis centeſimo ſexageſimoprimo ſupra milleſimum, pridie calendas Iunias, maximumq; ſui deſiderium omnibus reliquit. Corpus Albam elatum, ac publicè deploratum, & inter monumenta Regum filij retulere, celebratis honorificentiſſimè exequijs, ad comitia regalia ſtudia conuerſa ſunt. Nam quamuis Regem declaratum, ac legitimum haberent, ne priſcam conſuetudinem abolerent, comitiorum diem indixere.

QVVM defuncto Rege Geyſa frequentiſſima comitia haberentur, adductis in medium publicèq; perlectis teſtamenti tabulis, omnes cunctis ſuffragijs declaratum, à patre Regem Stephanum Tertium comprobant, & fauſtis cognominibus ingeminant. Stephano cuncta feliciter exclamant, Stephano nouo Regi laus & gloria, Stephano felix uita, & continuata uictoria, Vngariæ fauſta omnia, & felicia. Paulò pòſt Albæ, ex more coronāt, & ſacro Diui Stephani progenitoris diademate confirmant. Is regno potitus, & ad regnandum haudquaquam intempeſtiuus, nihil ſine ſenatus auctoritate & patris amicorum conſilio gerit. Triennij regnum immunitate donauit, & multa captandæ popularis auræ gratia, edicta promulgauit: ocium & quietem pro uiribus ab initio retinuit, mox ſociorum, & regni cauſa in bella deſcendit, quæ uario geſſit euentu, neq; ſuorum perfidia caruit, ut ſuo loco referemus. Verum enim uero hac re potiſſimum execrandi ſunt Vngarorum Annales, quippe qui etſi ine-

Stephanus III

 ptiſſime

ptiſſimè ſcripti ſunt,qua in re ueniam damus,quia hiſtoriam potius,quàm eloquutio nem quærimus,nonnullorum tamen Regum,ueluti Stephani geſta,cuncta nephario ſilentio prætereunt,quæ præſtantiores plerique Scriptores minimè prætermiſere. Quare ut hanc grandem rerum Vngaricarum iacturam reſarciamus,quid cum Venetis, & Emmanuele Græcorum Imperatore geſſerit,in primis referemus. Emmanuelem,& Fredericum Aenobarbum ſimul illa tempora protulere,impietate,perfidia,& crudelitate pares,utpote quibus nihil tunc ſæua tyrannide uidebatur antiquius. Dum Gallia Ciſalpina Frederici reditum reformidat,& urbs Roma reditu Alexandri Pōtificis exultat,Emmanuel in Italos,Dalmatas & Iſtros multa molitur,quæ altiuſculè repetemus,ut apertior res ipſa uideatur. Ex eo tempore,quo Veneti,afflictis Hieroſolymę rebus,Balduino Rege in captiuitate demerſo,auxilia pia,duce Dominico Michaele contulere,hoſtilem Emmanuel animum Venetis oſtendit,quos hactenus fideliſſimos ſibi ſocios ſemper habuerat,haud diſſimulans,collata illis auxilia ægerrimè tuliſſe. Vt Venetis obeſſe poſſet,Stephanum Tertium Vngarorū Regem, item Dalmatas,Iſtros, Liburnos & Anconitanos,cum Græcis in ſocietatem admiſit. Stephanus ultrò fœdus inijt,ut antiquas pro Dalmatia inimicitias commodius ulciſceretur. Dalmatæ uerò,Iſtri & Liburni,longè propenſiùs in iſta fœdera conuenere,ut quamuis Imperatorij & Conſtantinopolitani iuris olim fuerint,& tunc partim Venetorum,partim Vngarorum imperio parêrent,iſta tamen rerum nouitate, trini potentatus è ceruicibus iuga diſcuterent, multoq́ licentius,ut ante,piraticam exercerent, quos maritimis latrocinijs aſſuetos fuiſſe Liuius affirmat,quod ut facilius facere poſſent,horum trium amicitias ſæpiſſimè ludificarant. Quare Dominicus
1149 Maurocenus dux Venetus,anno ſalutis undequinquageſimo,& undecies centeno, Senatus Populiq́ Veneti iuſſu,in Iſtros mare Adriaticum infeſtantes,quinquaginta triremium claſſem duxit, qua Polam,Rubinum,Parentium, Hemoniam & Humagum,in Venetorum perbreui poteſtatem aſſeruit. Anno inde ſeptimo in demortui Ducis huiuſce locum,Vitalis Michael ſuffectus fuerat. Quo quidem tempore Adrianus Pontifex,Gradenſem Eccleſiam,ſuper cæteras Venetiæ,Iſtriæ,ac Liburniæ baſilicas,principatum tenere pronūciauit. Id Vlricus Aquileiæ patriarcha ſentiens,ægrè tulit,impetratis à Stephano Vngarorum rege auxilijs,quo cum ſocietatem hac duntaxat cauſa iniuerat,Gradenſe oppidum, partim dolis,partim uiribus occupare contendit,ſed ſpes hominem fruſtrata eſt, quandoquidem immiſſa Venetorum claſſe, cum ſeptingentis partim Foroiulienſibus, partim Vngaris captus eſt. Et hi omnes hac conditione dimiſſi,ut Foroiulienſes quotannis duodenos porcos,totidemq́ panes Venetis tributi loco penderent. In ſequenti anno,Arbenſes & Liburni à Venetis ſubacti. Per id etiam temporis Stephanus Rex,ſimulata cum Vitali Michale amicitia,duas eximiæ nobilitatis Vngaricæ uirgines,duobus illius Ducis filijs matrimonij loco collocauit. Quare paulo pòſt,eius arte & opera factum eſt,ut Spalatrum,Tragurium,& Sibinicum,à Veneta republica deficeret. Quinetiam & Iadrenſes,qui tunc Venetæ ditionis erant,quum Eccleſiæ ſubiectionem Gradenſi factam,iniquo animo tolerarent,inſtigante etiam tunc Rege Stephano,Venetis rebellarunt,qui ea tempeſtate,ita omnes ingenij neruos in Venetorum detrimenta intenderat,ut nil impenſius curare uideretur. Quare Vitalis Dux,cum triginta longis nauibus ad recuperanda,quæ amiſerat,in Dalmatiam contendit,& re infecta,repulſus receſſit. Item Anconitani,Emmanuelis Imperatoris iuſſu,in cuius poteſtatem eo tempore ſe penitus aſſeruerant,Guiſcardo Anconitano Duce,cum quinis triremibus,excurſionibus & latrocinijs, omnia Venetorum littora admodum infeſtarunt. In quos tandem Michael emiſſus,nauali bello Guiſcardum cepit,ultimoq́ ſupplicio affecit. Captas quoquè triremes demerſit, haud incruenta uictoria potitus, nam inter cæteros cæſos ac ſaucios,unam tantùm è potiſſimis triremium amiſit,ab hoſte demerſam. Stephanus autem Rex,eductis multis ex Vngaria copijs,non modò Dalmatiæ paſſim urbes milite complerat,ſed ab eo tractu,Venetorum fines longè lateq́ uexabat. Ne quid ex

data occaſione remitteret, quotidie quoq; per nuncios Emmanuelem Imperatorem ſollicitabat, & iritabat in Venetos. Itaque anno ſexto ac ſexageſimo ſuper undecies 1166
centenum, aliam claſſem in Dalmatiam Veneti, ſub eodem Duce, inſtaurare coacti ſunt, cui Dominicum Maurocenum præfuiſſe ferunt. Vitalis ubi Dalmatiam appulit, Iadram in primis metropolim adoritur, quam quum terra mariq; acerrimè oppugnaret, urbe tandem potitur. Multis cæſis, muros à parte maris diruit, ut rebellandi præriperet facultatem, item ducentos ex ordine nobilium obſides abducit. Hac ſæuitia cæteri Dalmatæ uſq; adeo perculſi ſunt, ut eiectis Vngarorum præſidijs, quæ paulo antè Rex Stephanus impoſuerat, ad Græcos & Emmanuelem Imperatorem extemplo deficerent, quorum auſpicijs & imperio diu olim regi conſueuerant. Ne grauiſſimè quidem id Stephanus tulit, quando hos Imperatoris, quàm Veneti ditione teneri malebat. Orientalis Auguſti uniuerſus Illyrici tractus quondam fuerat, & maritimam eius oram idcirco Veneti ſumma affectatione tutati ſunt, partim ut Adriatici maris iter ad nauigandum expeditius haberent, partim ut ſub auxiliorum prætextu, labantis Græcorum imperij appendices indies occuparent. Emmanuelem Rex Stephanus, dolorum & perfidiæ officinam, donis & pecunijs incendit, ut Ichthyophagos & piſcatores, Græcorum imperium anhelantes, à temeraria audacia coerceret, néue pateretur nobiliſſimam Romanarum Coloniarum oram à Venetis occupari, qui magis captandis hominibus, quàm piſcibus incumberent. Et ni proſpiceretur, perbreui fore, ut ueluti paſtoribus, ab initio Populi Romani, tanta fiat acceſſio, ut prius Græci cum Illyrico, quàm Italia & Pannonia hinc accipiat detrimentum. His Emmanuel ſat incenſus, qui ultrò creſcentibus Italorum rebus inuidebat neque cæteris præ ingenito liuore parcebat, quem ex reliquijs Græcæ improbitatis planè conflauerat, fraudem haud modicam cōminiſcitur. Non tam publico edicto, quàm data fide, uulgò Venetos hortatur, ut per uniuerſum Græcorum imperium mercimonias liberè contrectarent, quod quum illi ſolito more factitarent, una cunctos die cum nauibus & mercimonijs intercepit. Quod ubi Venetis ſignificatum eſt, ita populus uniuerſus conſternatus eſt, ut oratores ad imploranda, quæcunq; concederentur, Senatus conſulto deſtinaret. Inſtaurarunt animos uiginti naues negociatoriæ, quæ è Græcorū manibus & inſidijs euaſerant, Venetiasq; re integra redierant. Quarum reditu, ſic omnium animi leuati ſunt & inſtaurati, ut perbreui omnibus, qui negociandi cauſa aberant, reuocatis, Senatus conſulto, tanta & tam inaudita celeritate claſſis comparata ſit, quantam ab inclinatione imperij Romani, nuſquam pari feſtinatione factam accepimus. Quando centum diebus, centenas triremes, ac uiginti naues onerarias fabricaſſe memorant, quibus (ut aiunt) Iadrenſes, & Iſtri nuperrimè recuperati, denas quoq; naues longas, Venetorum iuſſu, adiecere. Hac igitur claſſe Tragurium captum, & inuito Vitali Michaele direptum ferunt. Eadem quoq; Raguſium occupatū, mox in Aegeum pelagus nauigatum, in caſſum obſeſſa Euboia. Chius capta, ubi dum Veneti promiſſam ab Imperatore pacem expectant, ſæua continuò peſtilentia claſſem inuaſit, quæ Vitalem Michaelem Ducem uel inuitum, Venetias redire coegit. Huius reditu infecta urbs uniuerſa, tam ſæua contagione correpta eſt, ut hoc duntaxat morbo uideretur abſumi. Dux conuocata concione, quum ad conſolandum populum prodijſſet, impetu mox in eum facto, uulneratus exceſſit. Stephanus autem Vngarorum Rex, Emmanuelem ab omni pace reuocare pergit, nullam cum Venetis concordiam hunc paciſci patitur. Catenatis laboribus, & operoſis expeditionibus, ambitioſam urbem uexari cupit, Dalmatas clàm ſollicitat. Et clandeſtina arte, qui defecerant, Iadrenſes, Tragurios, & Raguſinos à Venetorum ſtudijs ac fide reuocare nititur. Dum hæc ita geruntur, Fredericus Aenobarbus in Italiam reuerſus, diſſimulatis inimicitijs, & ſubornata benignitate, manſuetudine, ac liberalitate, adeuntes populos excepit. Quū Guidonem Cremonenſem antipapam, ab Hetruſcis aſpernari audiuiſſet, partem copiarum per Flaminiam in Hetruriam miſit, cęteram ſecum in Picenum agrum duxit. Acerrima obſidione circumuenit An

conem, Emmanueli parentem, ut ab Imperatoris Græci ſtudijs auerteret. Interea Mediolanenſes, Cremonenſium, Placentinorum & Veronenſium auxilio urbem, quàm antea munitiorem inſtaurant. Et Laudenſis nouæ urbis à Frederico ædificatæ, ciues in bello ſociali, Lombardorum partibus acceſſere. Emmanuel Alexandrum ſeptimum iam annum pontificatus agẽtem, dimiſſa re Veneta, quod Stephano Regi moleſtiſſimum fuerat, per oratores doloſis artibus tentare cœpit, ut ad redintegrandum Romanum Imperium animum aduerteret, quando fide ac potentia ſe Frederico Aenobarbo ſuperiorem eſſe affirmabat. Sperabat ob atrociſſimum inter utrũq; odium, ſe id Pontifici facilè perſuaſurum. Interea Populus Romanus à Germanis & Tuſculanis magnam cladem acceperat. Quod ubi Frederico nunciatum eſt, ſoluta ſtatim obſidione Anconitana, ad Vrbem properauit, in pratis Neronis caſtra locat, Vaticanum adoritur, & accepiſſet, niſi à Pontificia cohorte repulſus eſſet. Quod Imperator ægrè ferens, circumductis copijs, Petri baſilicam perfringere adortus, & maiori uæſania percitus, ignem ualuis & tecto ſupponi iubet. Aeditui reformidato incendio, poſtes patefaciunt, ac furẽtem admittunt. Alexander ex Laterano, Aenobarbi furorem ueritus, in proximas Frangepanûm domos, quæ Amphitheatrum, & Diuæ Mariæ nouæ cœnobium, cum palatio complectebantur, ſe recepit. Mox à Guilielmo Nortmanno, Guilielmi filio, & Siciliæ Rege, qui ex paterno inſtituto, parentis loco Pontificem habebat, triremes treis cum ingenti pecunia accepit, quibus aut pro fugæ, aut defenſionis adminiculis uteretur, pecuniam in Frangepanes, & Petri Leonis filios, portarumq; cuſtodes planè diſtribuit. Et quum ſe ab Imperatore dolis peti intelligeret, primùm Circeios, deinde Tarracinam, pòſt Caietam & Beneuẽtum petijt, ſub fugam Pontificis peſtilentia uſque adeo ſæua Imperatoris exercitum inceſſit, ut non modò in Proceres & magnates, ſed longè lateq; in cæteram multitudinem effuſa debaccharetur. Quare data Pontifici pace, quam dudum abnuerat, primò Lucam, mox Tordonam, Papiamq; confugit. Deinde ſociali Lombardorum bello, quum nullos alios, præter Papienſes, Monteferratenſes & Tordonenſes haberet amicos, Ciſalpina ferè Gallia exactus in Germaniam redijt. Mox Alexandria à Pontificis nomine, in æternum Frederici dedecus, à ſocijs populis ædificata. Quod anno
1168 ſexageſimo octauo ſupra undecies centenum factum eſſe legimus. Dum hæc ita geruntur, Stephanus Rex Vngariæ, quum Emmanuelem in perſequendis Venetis deferbuiſſe, & aliò mentem intendiſſe animaduerteret, ipſe quoquè in re Dalmatica aliquantulum retepuit. Quod etiam domeſtica & inteſtina fraude factum eſt. Dux enim Ladislaus frater eius, ac Regis Belæ cæci filius, imperandi cupiditate tractus, ad occupandam coronam animum intendit. Ratus facilè fore, ut ea potitus, regno quoq; potiretur. In primis cum fidiſſimis pleriſq; rem communicat, & ſubripiendæ coronæ clàm conſilium init, multos muneribus, officijs quoquè quàm plurimos ex Optimatibus ſibi conciliat, ſubducuntur urbes, clientelæ, populi & comitatus in diuerſa ſtudia diſtrahuntur. Atqui poſtquàm fauoris & præſidij ſatis comparatum Ladislaus ſibi arbitratur, ſubrepto uarijs artibus ſacro diademate, ſe uerum Regem, neque ætate, neque uirtute, & paterna & propria, regno indecorum aſſeuerat. Suffragantur cum pleriſque Pontificibus multi Optimates, & acceſſit haud infrequens popularis aura, quæ facili motu, ueluti nouitatis auida, in utranque partem ſuſcitatur. Stephanus contrà, rerum inſolentia perculſus, nouitati ceſſit, per caſtella quædam munitiſſima diuagatus, ut receſſu potius quàm inſtanti pertinacia inteſtinum bellum declinaret. Interea Ladislaus uſurpata regni poteſtate potitus, ſex menſibus impe-
1172 rat. Sed obrepente ſubinde morte, ſalutis anno ſeptuageſimo ſecundo ſupra undecies centum, calendis Februarijs diem obijt. Corpus Albam inter maiorum monumenta relatum. Nondum patruorum factio illa deſierat, quum Rege priſtinam dignitatem poſt Ladislai mortem recuperare ſtudente, Stephanus Ladislai frater, & Belæ quoq; cæci filius interceſſit, qui iiſdem ſuffragatoribus uſus, tertio idus Februarias uſurpata corona decoratus eſt, & quinis menſibus ea potitus. Verùm Rex pa-

truorum inſolentiam non ultrà tolerandam eſſe ratus, ſuſcitato tandem bello, reſipiſcentibusq; maxima ex parte optimatibus, in eum caſtra mouit. In duas partes diuiſa iam Vngaria, inteſtinum bellum atque grauiſſimum molitur. At ubi ad conſerendas manus conuentum eſt, tanta nobilium clades eo prælio patrata, ut nihil his temporibus Vngariæ miſerabilius accidere potuerit. Patruus tandem à nepote uictus, regno exactus. Paulò pòſt in caſtello quodam, quod Zemlen appellãt, Aprilis idibus diem obijt, Saluatoris anno ſeptuageſimo tertio ſupra milleſimum & centeſimum, corpus 1173
quoq; Albam relatum eſt. Eodem etiam anno, Rex Stephanus Geyſæ filius, quarto nonas Martias uita exceſſerat, ne diutius corriuales regios, eoſdemq; cognatos, Pannonica fortuna toleraret. Exequiæ honorificentiſſimæ illi perſolutæ, corpus Strigonij cõditum. Hunc annis undecim, menſibus nouem, diebus tribus regnaſſe ferunt.

Hæc igitur de Stephano Tertio expiſcati ſumus, aliud de uiro quicquam, quando tanta Scriptorum inopia bellicoſa ſemper Pannonia laborauit, inuenire nequiuimus. His etiam temporibus, Emmanuel Conſtantinopolitanus Imperator, apochryſiarium ad Alexandrum Pontificem Beneuentum miſit, legationi maximam uim pecuniarum adiecit, quas antequàm uerba faceret, in medium promeret. Poſt longam orationem, illud tãdem perorauit, Emmanuelem, Græcorum ſubiectionem potius, quàm utriuſque Eccleſiæ unionem, ultrò deferre, ſi corona Occidentalis Imperij, qua Fredericus Aenobarbus, præ nefarijs facinoribus, iure priuatus erat, redintegrato imperio, à Romano Pontifice donaretur. Res à Pontifice Alexandro, nõ modo ad ſacroſanctum Cardinalium collegium, ſed ad Romanum Senatum perlata. Poſt multorum ſententias id demum conſultum eſt, Emmanueli coronam omnino abnegandam, & delatam quoq; pecuniam recuſandam, ne inexplebilis auariciæ cauſa, belli ſempiterni ſemina Pontifex ſerere uideretur. Iiſdem etiam diebus, Guido Cremonenſis antipapa, quem Fredericus Imperator ad Petri baſilicam, Germanico præſidio munitum reliquerat, miſeram animam efflauit. Cui ab Imperatoria factione, Ioannes Syrmienſis Abbas, ex inferiore Pannonia natus, uir pridem furtis & latrocinijs infamis, ſubrogatur. De Stephano Tertio hactenus, nunc ad Belam feſtinemus.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER VII.

RESIDENTE cognato bello, & profligatis Ladislai partibus, redintegrata Pannonia, quæ diuerſa ſtudia prius ſectabatur, Belam Tertium, Stephani Regis fratrem, cunctis ſuffragijs eligendum expoſcit, quando è ſuperiore Rege filius non ſupererat. Maturus regno, accedebat uiri integritas, & iuſticia munita ſeueritate, ac grauitate non mediocri, quod illa tempora, inteſtini belli licentia deprauata, nimium poſtulabant. Nam furta paſſim & latrocinia patrabantur, facinoroſiſſimus quiſque graſſabatur impune, & in nulla crimina ſeuerè animaduertebatur. Nam qui ſub Rege quicquam ſceleris commiſerat, transfugiebat in Ladislai factionem, & hac arte per impunitatem elabebatur. Contrà uerò illi, qui ſub Ladislao erãt, commiſſo ſcelere, ad Regem confugiebant. Quin & uterque princeps, non ſolùm in mediocribus, ſed in maximis etiam criminibus, ne à ſuæ factionis hominibus deſereretur, conniuere cogebatur. Itaque poſtquàm Belam, magna grauitate præditum, ex more ac honorificentiſſimè, idibus Ianuarijs coronarunt, mox quiſq; publico edicto eſt admonitus honeſtæ uitæ, ac peccandi eſt inhibita uulgò licentia. Poſt edictum, quum fures, ſicarij & latrones multi, qui diu facinoribus occalluerant, nequaquam ſe abſtinerent, magna ſeueritate, extremiſq; ſupplicijs mulctati ſunt. Vnde tantus facinoroſos metus inceſſit, ut ſe in poſterum nimis coercuerint, item & Regi hinc tanta auctoritas

Bela III.

auctoritas,& gratia comparata,ut hunc Regem optimum fore,cuncti prædicerent. Et quum Reges ante hac promiſcuè ac immodeſtiùs ab hominibus adirētur,aureſq́ indoctæ multitudini accommodantes,modò garrulitatis faſtidio,modò loquendi inſcitia afficerentur,neque grauitatem pro dignitate ſeruarent,neque diſtinctè iudicia enunciarent. Hinc factum eſt,ut Bela primus,petitionum ac precum formulas inſtituerit,ex Imperatorum Pontificumq́ more,& duos precum miniſtros adſciuerit,qui quotidianas petitiones ei ſecreto legerent,reſcriptaq́ manu regia reſponſa referrent. Vnde optimus iudiciorum & gratiarum mos tunc Vngaris introductus. Poſt hæc, regnum ex omni parte ſtrennuè tutatus,nihil à finitimis adimi permiſit. Tumultuaria quædam,& quaſi momentanea cum Polonis & Boemis bella geſſit. Auſtrales intra fines coercuit. Illud ſibi animo ſemper erat infixum,quod & fratri,& ſuperioribus pleriſque Regibus ſemper inhæſit, maritimam & nobiliorem Dalmatiæ oram, quam Veneti occuparant,occupatamq́ ſæpius amiſerant,ab Vngaris omnino occupari oportere. Neque ullo pacto patiendum,ſocios Dalmatas in imperioſa Venetorum ſeruitute iacêre. Sed Venetorum tunc fortuna & auctoritas inhibebat,quam ex Alexandri & Frederici reconciliatione compararant. Duodeuigeſimum pontificatus annum grauiſſimus ille pater agebat, & adhuc cum Imperatore improbo nunquam conſentire potuerat,neq́ uoluit,donec Venetorum opera,pax poſtulata à Frederico,data fuit. Quin etiam eo tempore,Guilielmo Regi Siculo,quindecim,& ſocijs bello Lombardis,ſex annis datæ ſunt induciæ. Auctores pacis Veneti fuere,ea Venetijs honorificentiſſimè tranſacta. Vbi Imperator accitus,quum Diui Marci ueſtibulum attigiſſet,dimiſſa humeris trabea,ſupplex ac humi proſtratus, Pontificis præſidentis pedes deoſculatus eſt,mox eius dextera ſubleuatus,ad oris oſculum admiſſus. Promulgata pace,Ioannes Syrmienſis in montis Albani latebras ſe abdidit. Ad hæc Emmanuelis mors interceſſit Imperatoris,quem ita Venetis infeſtum,fratris exemplo eſſe nouerat,ut Henricum Dandalum,oratorem Venetum,& legationem conſtanter agentem,obiecto candente æneo,uiolato iure gentium, occæcarit. Is Alexium filium,imperij ſucceſſorem reliquit. Cui Agnes,Philippi Regis Gallorum filia,ſponſa erat,eiq́ Andronicum,regia proſapia oriundum,ea conditione tutorem dimiſerat,ut aliquot annis imperium pro puero adminiſtraret. Item ea tempeſtate inter Balduinum Quartum Hieroſolymæ, & Saladinum Turcorum Regem præſtantiſſimū,grauiſſima bella gerebantur. Sed paulo pòſt,quùm Alexander Pontifex rebus humanis exceſſiſſet,ſuffecto Lucio Tertio,res Hieroſolymitanæ ac Græcæ indies peſſum ire occœperunt. Nam Andronicus,imperandi cupiditate tractus, nauigantem laxandi animi gratia,Alexium in mare demerſit,& tyrannidem ſubinde occupauit. Balduinus uerò,ingraueſcēte pariter ætate ac morbo,quando elephantia uirum inceſſerat, Saladini hoſtis periculum,quem ſæpe fugarat,plus ſolito formidare cœperat. Quin etiam haud multo poſt tempore, Saladinus Hieroſolymitanum agrum magnis copijs ingreſſus,tantum pecorum ac hominum abegit,ut magno detrimento Chriſtianos affecerit,item maiorem Templariorum cæterorumq́ militum partem trucidauit. Quare auxilia afflictis Hieroſolymæ rebus,per legatos à Pontifice maximo poſtulata,quæ poſt mortem Lucij,Clemens Pontifex diligentiſſimè curauit. Nam quum per noſtrorū. diſcordias,Saladinus uires adauxiſſet,poſt maximam Chriſtianorum ſtragem,Hieroſolyma potitur. Quam poſt Gothofredum,Reges noſtri octo & octoginta annos glorioſiſſimè poſſederant. Audita ſacræ urbis captiuitate,feſtinata eſt ex hoc nimis expeditio in Palæſtinam. Itaque iniquo tempora hæc animo Bela Rex ferebat,quæ belli Veneti occaſionem intercipiebant,ſed exoptata tandem aduenit. Nam quum aureus magiſter Petrus,dux Venetus,qui Piſanos ab Anconitanorum ſocietate alienauit,qui eorum auxilio freti, Venetis mare infeſtum ſanè reddiderant, Iadrenſes cogerent,ut metropolitam ſuum,Gradenſi Patriarchæ redderent obtemperantem,id tamen moleſtè hi tulere,& præ indignitate rei,quando non ſolùm humana,ſed Diuina quoq́ iura,à Venetis in ſeruitutem aſſeri conſpica-

rentur

rentur,quartò rebellantes,ad Belam Tertium planè deficiunt. At Rex audita defe-
ctione,qua nihil erat antiquius,comparato magno exercitu,in Dalmatiam cõceſſit.
Muniuit ualidiſſimo præſidio urbem,eius tractus pręſtantiſſimam,& nonnulla eius
municipia milite compleuit. Exhilarati ſunt hac nouitate Dalmatarum animi,& uni
uerſa Pannonia,geſtienti quadam lætitia completa. Contrà Veneti ad primum nun-
cium uſqueadeo conſternati,ut nil triſtius unquam accepiſſe uiderentur,ad Dalma-
ticum bellum,& ad exigẽdas totiens uiolatæ fidei pœnas,tunc patres omnes,animos
intendebant. Rabie ſimul & uindictæ anhelatione miſerabiliter angebantur,nilq;
impenſius curabant,quàm ut Iadrenſes,expenſis cumulatiſſimè pœnis,cæteris infi-
delibus exemplo forent. Vnum obſtabat,exhauſto nimis ærario,tam citò claſſem pa
rari non poſſe. Difficultatem hanc maxima multorum patrum ſtudia ſuperarũt,qui
publicæ potius,quàm priuatæ utilitati conſulentes,collata pecunia,& adiectis qui-
buſdam Riualtinis,bellicisq; uectigalibus,expediendam ocyſſimè claſſem curaue-
runt. Qua quidem comparata,mira celeritate in Dalmatiam continuò nauigatum,
& obſeſſa Iadra. Inſulæ facilè receptæ,ſed in urbis expugnatione,quam Bela Rex
amplo pręſidio,& commeatibus benè muniuerat,omnis ópera eludebatur. Sub mœ
nibus ex Venetis multi occubuere,quum à continente urbem tentaſſent,erumpen-
tibus Vngaris,extemplo reiecti. Inſulas facilè receperunt,quia Vngarum nauali ap-
paratu parum poſſe conſtabat. Aliqui tunc Raguſium & Tragurium iuxtà à Vene-
tis defeciſſe opinantur,quorum opinioni ego minus accedo. Nam quum iſta Vene-
torum præſidijs completa ampliſſimis,ut ipſa longè minora forent,ad priſtinam Vn
garorum fidem redire nequiuerunt. Bela igitur maritimam Dalmatiæ oram ita mu-
niuerat,ut omnem Venetæ claſſis operam prorſus eluſerit. Dum hæc ita geruntur,to
ta Chriſtiana res publica,Hieroſolymitana captiuitate conſternata,conuocatis prin
cipibus,de recuperando ſanctiſſimo ſepulchro Domini,quod in ſeruitutem Sarace-
norum reciderat,ſollicitè decernit. Clemens Pontifex,compoſitis cæterorum poten-
tatuum diſcordijs, perbenignè Venetum Vngarumq; hortatur,ut unà cum cæteris
Saladinum,prophanum hoſtem Palæſtina exigant,nè ue priuato bello, ſacroſanctæ
ac pientiſſimæ expeditioni deſint,neq; publicæ Chriſtianorum calamitatis & turpi-
tudinis,ob priuatas ſimultates,ipſi auctores eſſe uelint. Sedati,Pontificij diplomatis
interuentu,utriuſq; animi,Bela quum ſine Veneta claſſe,qua cæteris illi præpollent,
fieri non poſſe intelligeret,ne hoſtis Chriſtianæ reipublicæ,& ſanctiſſimæ expeditio
nis interturbator haberetur,ſuffragante Pontifice,cum Venetis duorum annorum
inducias iniuit. Belli principes hi fuiſſe traduntur,in primis Fredericus Imperator,
qui Henricum filium, cunctis,quas in Italia comparauerat, prouincijs & urbibus
planè præfecerat. Item Philippus Galliarum,et Richardus Britannorum Rex,Otho
Belgarum Dux,cum pleriſque præpotentium antiſtitum appendicibus. Piſani cum
Venetis ex Adriatico ſinu ſoluère,qui ante cæterorum aduentum,Ptolemaida obſe-
dere,à Saladino occupatam,& terra mariq; grauiter oppugnare adoriuntur. Frederi
cum Aenobarbum,qui ſuffragante Bela,per Vngariam,aliorum more,iter fecerat,
omnibus rebus adiutum,Thracio Boſphoro in Aſiam tranſmiſiſſe, Philippum &
Conradum Meſſana,quò conuenerant,ſoluiſſe ferunt. Richardum grauiſſima tem-
peſtate iactatum,in Cretam appuliſſe,& ſecundùm appulſum,denegato portu,uni-
uerſam inſulam fuiſſe populatum. Mox in Syriam profectum,cum Philippo ad Pto
lemaida iunxiſſe caſtra,quam ſuperata Saladini claſſe,ac fuſo hoſte,recepere. Frede-
ricũ iniquiore fato uſum,receptis pauciſſimis Aſiæ oppidis,in minorem Armeniam
ueniſſe,deſcendiſſe temerè in fluuium, lauandi ſudoris, & ſedandi æſtus gratia, ubi
præcluſis continuò uitæ meatibus,ſpe fruſtratus interijt. Haud multo pòſt,quamuis
cum Saladino ab initio proſperè pugnatum fuerit,diſſidentibus tamen Principibus,
Philippus in Galliam reuerſus eſt. Richardus,qui in prouincia remanſit,bellum for-
ti animo proſequutus,tandem in ſequenti anno in Britanniam ſe recepit. Poſt Frede
rici Aenobarbi mortem, Henricus filius ei ſuffectus,à Cœleſtino Pontifice corona-
tur

tur,& in ſequenti anno Solis defectus apparuit. Saladinus, poſt longam Chriſtianorum uexationem ac ſtragem, Damaſci diem obijt. Filij regnum, prout pater ipſe legauerat, inter ſe diuiſere. Quod Saphadinus, frater Saladini ægrè ferens, quum ſe in teſtamento prætermiſſum intelligeret, exactis liberis eius, regno potitur. Paulò pòſt Henricus Imperator Siciliam occupauit, & iiſdem temporibus in Italia lapidibus pluiſſe ferunt. Subſidiarius ab Imperatore exercitus in Syriam mittitur, qui proximo deinde anno, mortuo Panormi Henrico, reuertitur. Quare Chriſtiani, qui remanſerant in Syria, auxilio deſtituti, quod reliquum erat dominij, prorſus amiſere. Sed ut ad Piſanos aliquantulum redeamus, quum triennio cum Venetis ardentiſſima æmulatione commilitaſſent, ubi in Adriaticum ſinum ſe retulere, Polam Venetæ ditionis urbem occupant. Quod Bela Rex quum accepiſſet, ne mediocri quidem lætitia affectus eſt, quum pactas biennij inducias iam exactas intelligeret, & quum ipſe terra nimis poſſet, qui mari quoque Venetos infeſtarent, acceſſiſſe nimium lætabatur. Sed parum proſperè res ipſa ſucceſſit, quando tumultuaria claſſe, Polam à Venetis properatum, urbs continuò capta, & denudata mœnibus, ne Piſanorum receptus amplius eſſe poſſet. Deinde Metonem properatū, ut cum onerarijs hoſtium nauibus, & cum his, quæ præſidio illis ex Pola uenerant, confligeretur. Paucis pòſt diebus, quum illis prætereuntibus à Venetis occurſum, pugnatum in conſpectu urbis, fugato Hetruſcarum præſidio, onerariæ duæ captæ, unde pacem cum Piſanis ſequutam plerique tradunt. Bela igitur, qui Dalmatiæ nimium timebat, & grauiſſimis Venetos expeditionibus diſtineri cupiebat, ne quid in Dalmatas molirētur, increbreſcente languore grauatus, humanis rebus exceſſit, regni ſui anno uigeſimotertio, menſe uno, ac die undeuiceno. Item ſuperſtitibus filijs, Emerico, & Andrea, pientiſſimaque uxore, quæ Philippi Regis Galliæ ſoror fuit, de quibus in ſequentibus nonnulla referemus. Ob-
1199 dormiuit autem in Domino calendis Maijs, ſalutis anno undecenteno ſupra undecies centum, corpus Albæ inter monumenta Regum honorificè funeratum.

Emericus. POST Belæ Tertij exceſſum, Emericus filius, omnium Populorum, Optimatumque ſuffragijs patri ſubrogatur, quando cum hæreditario iure, uiri probitas & prudentia, ad creādum hunc unum omnes hortabatur. Is poſtquàm regium munus obiuit, omnia patris, quæ ad coercendos mores, & inhibenda flagitia pertinebant, in uſum diligentiſſimè reuocauit. Et non modò regno gubernando, uerumetiam propugnandis ſocijs, in primiſque Dalmatis incubuit, ne quid ex regno deterere uideretur. Deſponſatam huic, ante Belæ patris obitum, Conſtantiam Aragoniæ Regis filiam, Annales Vngarici referunt, Senatus apoſtolici permiſſu, Henrico Imperatori deinde coniugatam. Qui à Cœleſtino Pontifice maximo uocatus, in Italiam uenit, Conſtantia uxor eum ſequuta eſt, filium afferens quadrimum, quem præter opinionem omnium nimis annoſa pepererat. Is fuit Fredericus Secundus, acerrimus Eccleſiæ perſequutor. Sed Henricus, mortuo Tancredo, infanteque Rogerio, paruo habito negocio, utriuſque Siciliæ regnum accepit. Dum hæc ita geruntur, Veneti, qui cum pleriſque oppidis Iadram olim amiſerant, ne minimam quidem recuperandæ urbis occaſionem temerè præteribant, ſed huic rei potiſſimū nitentes, ſub aliquo prætextu honeſtatis, hanc ſibi anſam dari anhelabant. Interceſſit ad hæc Hieroſolymitana expeditio, cuius auctores, Bonifacium Monferratenſem, Balduinum Flandriæ, Henricumque Pauli Comites, item nonnullos Allobrogum, & Montis ferrati Duces memorant. Hi quum per Germaniam & Pannonias exercitus ductare nollent, quas ea tempeſtate admodum fluctuare intellexerant, in ſocietatem exoratos Venetos admiſere, ut eorum claſſe freti, tutius & facilius in prouinciam peruenerint. Quum Venetias conueniſſent, abſumpta maiori ex parte uiatici pecunia, à Venetis aliam mutuati, & ob eam rem illis nimis obnoxij, maxima ſubinde liberalitate afficiuntur. Quando non ſolùm eam, quam gratuitò datam intelligi uolunt, ſed maioris illi ſpem pollicentur, ſi in caſtiganda Iſtria, & Iadra infida, quæ Venetum ſæpe imperium detrectarint, aliquātiſper ſibi adiumento eſſe uellent. Ad hæc illi, quando Venetijs obæratos

æratos ferè ſe eſſe reputabant, hac uicti munificentia, non modò aliquam opem, ſed ut grati uiderentur, extremas uires pollicentur. Iubent ſexaginta ſibi continuò triremes expediri, quibus ſuos milites imponant, quod ubi à Venetis factum eſt, his tot oneratiæ naues, & diuerſa ſunt adiecta nauigia, ut cum ducentarum & quadraginta nauium claſſe Iſtriam & Dalmatiam adorirentur. Quò ubi peruentum eſt, in primis Tergeſtini, alijq; eius littoris accolæ, qui mare piratica infeſtabant, metu perculſi, ad impetrãdam pacem occurrunt, qui pacto tributo, cum pace ueniam conſequuntur. Pacata Iſtria, repente Iadram, quæ ad Belam olim defecerat, claſſis admota, Gallo milite completa. Hanc Emericus Rex Vngariæ, ex paterno inſtituto, fortiſſimo præſidio, omniq; munitione inſtruxerat, quæ à Veneta claſſe circumuenta, & ea, quàm antea audita fuerit, longè maiore, nequaquam propugnatore Vngaro, tunc animo conſternatur. Audacter obſtat, & præſidiario ſæpe cum agmine oppidani portis erumpunt, occurrunt undiq; innumera hoſtium agmina, multum utrinque ſanguinis effunditur. Nunquam prælium ſine maxima cæde diremptum, nil è tormentorum & machinarum genere utrique prætermittere, quæ ad oppugnandam & propugnandam urbem facerent. Atroci quoq; pertinacia dimicare, his omnino certum eſſe, tueri urbem, contrà illis, recipere, aut in obſidione ad internecionem permanere. Multis menſibus Iadra oppugnatur, & nunc mari, nunc terra, neq; noctu, neq; interdiu ulla quies, immo ne reſpiratio quidem minima datur. Sed à continente omnis eluditur opera, quando non ſolùm à propugnaculis & muro pugnare, ſed pro mœnibus, & quandoq; latius, inclinatis hoſtibus, dimicare pergunt. Sæpe caſtra, quæ in continente locarant, ab oppidanis & Vngaris, adaucta audacia, ita oppugnata ſunt, ut intra uallum plerique tranſilierint, quin & de amouendis ſtatiuis nonnunquam cogitatum. Quum irritos à continente labores, præ aſſiduis Vngarorum eruptionibus, Veneti fore conſpicarentur, à mari extremis uiribus infeſtare ſtatuunt, à mari propius onerarijs & altis nauibus circumuallant, ac ueluti caſtellorum circumſeptu occludunt, admouent tormenta ſulphurea, & omnia id genus, & ſine temporis intercapedine. Hinc mœnia quaſſant, quandoq; etiam caſtella nauibus impoſita tam prope urbem admouebant, ut iaculis, & ſæpe cominus dimicarent. Vexata diu ciuitas, à mari iam labefactari cœperat, & ita animis excidere, ut iamdudum hac hoſti pateret aditus. Vngari aſſiduo bello partim abſumpti, partim, qui ſupererant, defatigati, uictoriam Veneto haud incruentam relinquere decernunt. Ciues aſſiduæ defectionis auctores, deſperatis rebus ac uenia, ad extremum dilabuntur, & exilium ultrò ſibi perpetuum optant. Inſtant eo uehementius ad hæc Veneti, quando nutantem dudum fortunam urbis, & ruinam interminãtem intelligunt. Vngari, quum ciuitatem clandeſtinè ab Optimatibus deſtitui ſentirent, quamuis ad extrema uſque pugnaſſent, tamen ubi hoſtem frequentiſſimum iam illac mœnia tenere conſpicantur, multis demum cæſis, à continentis porta facto agmine, in oppidula quædam proximis montibus impoſita, ſe recipiunt. Veneti interea ampliſſimo ſociorum auxilio, Iadra potiuntur. Primo aditu, ex omni ætate ac ſexu multos trucidant, deinde ſatiatis cæde animis, furor ille deſidit, quod eo celeriùs opinione factum, quia nouitatis auctores in urbe non inuenere. In cæteram multitudinem planè innocentem ſæuire, neq; Henrico Dandalo Duci, neq; ſocijs, meliore cauſa commilitantibus uiſum eſt, quorum opera, uæſaniens omnis furor inhibitus. Quare Veneti demum Iadra potiuntur, & ſæuiente hyeme, captæ urbis amore apud Iadram hybernant. Vngari Iadra iam exacti, in proxima ſe oppida recepere. Dum in Dalmatia tot populorum hybernat exercitus, ecce puer Alexius, Iſachi filius, qui patrui ſceleratas manus effugerat, aduenit, ſupplexq; à Gallis Ducibus ac Venetis opem implorat. Memorabilium profectò rerum cauſa, ab enarratione noſtra diſtrahimur, ſed ut res cognitu facilior uideatur, aliquanto altiuſculè repetemus. Præfuerat his temporibus Græcorum imperio Iſachus, qui præter ſuperiorum Imperatorum mores, Chriſtianorum amantiſſimus, Gallis & Germanis gratiſſimum ſemper hoſpitium exhibuerat. Alexius huic frater

erat, cui tantum indulſerat, ut præter imperij nomen, nil ſibi reſeruarit. Quin etiam fratrem, qui temeritate ſua in Barbarorum poteſtatem inciderat, ingenti pecunia redemerat. At ille ingratiſſimus, omnis impietatis compos, & cæca imperandi cupiditate tractus, Iſachum excæcat dolo captum, excæcatumq; naviculæ imponit. Nondum hoc facinore ſatiatus, Alexium fratris filium, qui nōdum duodecimum annum exceſſerat, eodem quoq; ſupplicio afficere ſtudet. Præcoci nepos Alexius prudentia fretus, & paternis obtemperantiſſimus amicis, qui fuga quærendam ſalutem ſuadebant, ad hibernantes in Dalmatico ſinu, Venetos & Gallos uenit. Pro liberando patre opem ſupplex petit, imploratq;, & ea quidem conditione, ueluti Galli Venetiq; iuſſerant, ut Græcam inprimis Eccleſiam Romanæ ſubijceret. Et pro damnis, quæ Emmanuel olim Imperator Venetis & Gallis intulerat, quindecies mille auri pondo exſolueret, ſatisfaciat pro naulo Venetis, & his demum conditionibus, poſtulata conſequeretur auxilia. Quibus compoſitis, in Alexij auxilium, cum maxima claſſe nauigatum eſt. Interea Iadrenſes Optimates, qui ultrò in exilium ſe perpetuum aſſeruerant, Emerici Regis opibus freti, Adriaticum uſq; adeo pelagus infeſtabant, ut non extinctum, capta Iadra, ſed redintegratū bellum uideretur. Quare poſtquàm in Græciam nauigatum eſt, Alexij reſtituendi gratia, alia quoq; Venetorum claſſis, ad domitandos Iadrenſes exules, qui longè lateq;, & in Venetos quàm crudeliſſimam piraticam exercebant, decreta eſt. Raymerio Dandalo, Henrici filio Duce, Iadrenſes hi exules domiti. Accepit ex his liberos obſides, quibus acceptis, patres exules in patriam reduxit, hac inter utroſque pacta conditione, ut Prætorem urbis, quem comitem nunc appellant, & Metropolitam, qui Gradenſi patriarchæ parēret, Iadrenſes à Venetis acciperent, item quotannis ter mille cuniculorum pelliculas, tributi loco his expenderent. Dum hæc in Dalmatia geruntur, Veneti Galliq; Byzantium applicuere, quam magno labore expugnarunt. Imperator Alexius paulo antè, deſperatis rebus, intempeſta nocte clàm aufugit. Patefacta Imperatoris fuga, Iſachus è uinculis exoluitur, in mediumq; producitur. Alexius eius filius, patefactis portis, cum magno plauſu in urbem excipitur, & unà cum patre, congratulante populo, Imperator conſalutatur. Demum poſt uarios Græcorum motus, & miſerabile fatum Alexij, Galli ac Veneti Byzantio iterum potiti, Balduinum, Græcorum Imperatorem, & Thomam Maurocenum, antiſtitem creant. Quarta pars captorum oppidorum, Venetis aſſignata, quæ cum inſulis Aegei maris, Cretam & Euboiam continebat. Sed de his hactenus, in quibus hiſtoriæ dignitas, fortaſſe plus æquo nos diuerſari iuſſit, ad rem igitur noſtram redeamus. Et in primis de Emerici matre, & fraterno bello nonnulla, ab Vngaricis Annalibus prætermiſſa referamus. Bela Tertius, ſororem Philippi Regis Galliæ, uxorem duxit, ex qua Emericum, de quo agimus, Regem, quem aliqui per ſyncopen, Henricum appellant, & Andream genuit. Mariæ quoq; ſoror iſta fuit, quæ Richardi Britanniæ Regis ex matre ſoror erat, Henricumq; Hieroſolymitanum Regem pepererat. Quare Emerici regis mater, Henrici matertera fuit, qui in Palæſtina regnauit. Hæc igitur poſt Belæ mortem, ac initum Emerici regnum, præ nimio Diuinæ charitatis ardore, antequàm uita excederet, Domini ſepulchrum uiſere decreuit. Frequentiſſimum nobilium Vngarorum ſibi comitatum delegit, quo inſtructa honeſtiùs in ſancta peregrinatione uerſaretur. Succendebat ad iter, nepotis deſiderium, qui Hieroſolymis imperabat, ſed præter opinionem uoto fruſtrata eſt, quandoquidem quum Ptolemaida appuliſſet, paulo pòſt itineris languore confecta, diem obijt. Inſuper in eadem urbe, in commiſerationis acceſſionem, caſus alius interceſſit, nam ijſdem quoq; diebus, Henricus eius nepos, Hieroſolymitanus Rex, quum in altiſſimo regiæ triclinio, ad feneſtras, Aulico cuidam innixus reclinaretur, improuiſo præcipitio correptus, interijt. Quare Maria, quæ latè in Campania dominabatur, ſororis ac filij morte confecta, paucis pòſt diebus, præ dolore moritur. Cui Theobaldus filius, nobiliſſimæ indolis adoleſcens, in dominatu Campano ſucceſſit. Audito matris & conſobrini caſu, Regem Vngariæ maximus mœror inceſſit, quum pientiſſimam

tiſſimam parentem peregrè defunctam, & honeſtiſſimum fratrem, intempeſtiua morte Aſiatico regno defraudatum reputaret. Honorificentiſſima utriqꝫ iuſta, non modò ab Emerico, in Pannonia, uerumetiam à Philippo & Richardo regibus, in Gallia & Britannia perſoluta ſunt. Hæc igitur his temporibus accidiſſe commemorant. Non multo poſt initum imperium, ut Vngaricam ritè hiſtoriam proſequamur, fraternũ bellum in regia exortum aiunt. Nam quum Emericus maior natu, regnum, ut par erat, obijſſet, iniquo id Andreas frater animo tuliſſe dicitur, quippe qui animi magnitudine præditus, maxima quæque anhelabat, ratus ad imperandum ſe potius, quàm parendum eſſe natum. Primigenituræ quandoqꝫ iura execrabatur, quæ regnandi ſibi poteſtatem ademiſſent. Addebat dolorem Ladislaus, è fratre nepos, cuius gratia non modò regni, ſed ducatus quoqꝫ potiundi ſpes omnis adimebatur, itaque facinoroſa dolorem audacia amouere ſtatuit. Quum nimis popularis & perhumanus eſſet, quum amicis primum, deinde cum pleriſque optimatibus, quorum mira arte ac officio gratiam promeruerat, conſilium init. Subducit multorum clàm populorum mentes, fratri pro uirili ſua detrahit, damnat eius ignauiam, & in populorum inuidiam omni arte compellit. Non ſolùm patrocinio & fauore, uerumetiam donis & largitionibus, è nobilium & præpotentum ordine quenque circumuenit, ut in ſuffragium ſuæ dignitatis inauctorare uideatur. Comparatis igitur multorum populorum optimatumqꝫ fauoribus, quando liberè ac apertè rem aggrediendam cenſuit, fratri bellum indicit, inſtructas in medium acies educit, & Marte uindice regnum occupare contendit. Emericus rex fratrem neqꝫ literis, neqꝫ magnis internuncijs, ſibi conciliare poterat. Deſperata tandem concordia, quia Andream Proceres haud pauci, nouarum rerum cupidi, ad inteſtinum bellum irritabãt, aciem inuitus inſtruere cogitur. Ad præſtitutum pugnæ locum uterqꝫ conuenit, ut collatis ſignis dimicaret, ubi Emericus, ne cognati ſanguinis auctor eſſet, multo glorioſiùs habitu ac uerbis, quàm armis uiciſſe prædicatur. Aiunt enim Regem, quum utrinque acies inſtructæ conſtitiſſent, depoſitis armis, & ſtipatorum manu, coronam ſceptrumqꝫ geſtantem, per medias fratris acies inceſſiſſe, talia dicentem. Quis tandem erit ille, nunc agite milites, qui ſacroſanctæ Regum ſanguini manum inijcere auſit? Quis erit, qui Diui Stephani numine in hanc dignitatem aſſertum, lædere cupiat? Et quando omnis poteſtas à Deo eſt, quis eſt denique, qui regiam maieſtatem ui aliqua fœdare audeat? Quum ſe ipſi quoqꝫ Reges, penſitata dignitate, uel inuiti colere ac reuereri cogãtur. Non Emericus ſum, non priuatus homo, ſed Diui Stephani uicarius, pronepos & hæres, publicam perſonam gerens, quia non tam ueſtra ſuffragia, & hæreditaria iura, quàm Diui, ac ſacræ huiuſce coronæ numen, me Vngariæ Regem præſtitere. In quem igitur miſeri arma ſumpſiſtis, in me ne, an Diui Stephani ſucceſſorem, ac Regem ueſtrum, omnium ordinum ſuffragijs optatum? ſi in me, quando homo ſum, ſicarij eſtis & homicidæ, ſi in Regem, & Stephani ſucceſſorem, prophani paricidæ eſtis, omnibus ſupplicijs & piaculis obnoxij. Non cum mortali uobis res eſt miſeri, ſed cum eo, cui præ Diuina dignitate, ſupra mortalitatem aliquid accedit. Sub omnipotentis Dei tutela Reges degunt, quorum læſa Maieſtas, uix populorũ exitio expiari poteſt. Ego quoqꝫ inermis inter infeſta arma progredior, quando hæc corona data Diuinitus, ac ſceptrũ hoc, quod geſto, me inter furentum ſtudia ſatis tutum efficiunt. Videte, quem læſeritis, & ne in caput ueſtrum ac filiorum, ſanctum ſanguinem haurire uideamini, proſpicite, & conſiderate. Emerico omnino ſemel moriendum eſt, quamuis hac, aut alia morte multum referat, hæc mihi multo glorioſior, calamitoſiorqꝫ uobis, illa mihi uobiſqꝫ uulgarior. Fraterna leuitate ſubducti, prophana & impia arma ſumpſiſtis, ſed temeritatis impietatiſqꝫ notam, dum tempus eſt, ſalutari tempeſtiuaqꝫ pœnitẽtia abolete. Reſipiſcite, quæſo, ego ſum Rex ueſter, ac pater, qui pientiſſima indulgentia, & paterna obliuione facinora ueſtra delebo. Agnoſcite patrem ueſtrum, & quam defero, execrabilis audaciæ ueniam, lubenter accipite, & eum retinete Regem, quem Diuorum numina, & ueſtra ſuffragia deſignarunt. His dictis, omnium animi uſqꝫ adeo

B 2 mutati

mutati ſunt,ut confeſtim arma poſuerint,certatim quiſque ueniam implorarit,inſolentiſſimæ pertæſus audaciæ,quam plerique magnates, deprauatis ſtudijs confouebant. Dum ad cõcordiam reſipiſcunt omnes, Andreas per cuncta caſtra diſquiritur, ut parem apud indulgentiſſimum Regem ueniam conſequatur. Quum omnes,qui commune crimen ingenuè faterentur,ingenuam quoq; gratiam inuenirent,quum is inter fugiendum deliteſcendúm ue à fortiſſimo milite & exploratore deprehenderetur,parum abfuit, quin primo congreſſu interficeretur. Sed pro ſpectata Regis clementia,qua non ſolùm in ſuos,ſed in alios uti uidebatur,mitius ac par erat,in Andream actum. Non tam à ſpeculatore,quàm Rege uita donatus,ut ex indulgentia fratris,impunitatem aſſequutus,meliorem imperandi modum addiſceret. In hoc Blondi Foroliuienſis,præſtantiſſimi olim Hiſtorici,ac ſanè ſcriptoris de Romana lingua optimè meriti,errorem euidentiſſimum defendere nequeo. Quippe qui Annalium quorundam falſitate deceptus,ab inſectante milite Andream obtruncatum ſcripſit, quod à ueritate prorſus eſt alienum,quum poſt Ladislaum ex fratre nepotem,regnaſſe apud Vngaros euidentiſſimè pateat,& ipſe quoquè regnaſſe fateatur,qua quidem in re,neſcio,an culpam Annalium,an eius obliuionem potius incuſem. Verùm indoctiſſimi ac incurij Annalium magna ex parte Scriptores,tot geſta cum ueritate ſæpe diſſentientia prodidere,ut magnum in enarranda hiſtoria periculum quotidie ſubeamus. Quare eo mitiore in Scriptores noſtri temporis cenſura eſt utendum,quo indoctiores,et in ueſtiganda ueritate neglectiores fuere,qui falſis rerum commentarijs, ad deſcribendam hiſtoriam poſteros ſuſcitarunt. De Emerico alia expiſcari nequiuimus,quando parum regnaſſe dicitur. Nam quum aduerſa Regem ualetudo inceſſiſſet, paucis pòſt diebus, condito teſtamento,Ladislao filio ſuperſtite, humanæ neceſſitati conceſſit. Annis octo,menſibus ſeptem,& diebus ſex regnaſſe ferunt,anno
1200 autem ſalutis ducenteno,ſupra milleſimum,calendisq; Decembribus deceſſiſſe ferunt,cui mite ingenium, & ne mediocris quidem animi tolerantia fuit. Corpus in Agrienſi baſilica,quando in eo agro diem obijt,condidere. Raguſium,quod ad Vngaros à Venetis quondam cum Iadra defecerat, iiſdem ferè temporibus Veneti recepere. Nam Thomas Maurocenus,quem Conſtantinopolitanum Patriarcham deſignatum diximus,quum in Italiam profectus,ab Innocentio Tertio Pontifice maximo confirmatus eſſet,dum littus Dalmatiæ legens,in Græciam redijt,cum triremibus quatuor id incautũ recepit,inſtaurauitq; Dyrrachium, à Græcis Imperatoribus deſtitutum. Item Henricus Balduini frater,qui illi in Græcorum imperio ritè ſucceſſerat,ac unà cum Bonifacio Monteferratenſi,incohatam Adrianopolis obſidionem continuabat, Valachorum interuentu,qui Græcorum precibus ſollicitati fuerant, ne urbem excellentiſſimam,Latinorum manibus occupari paterentur,eam mox ſoluere,& in Conſtantinopolim properare coactus eſt. Valachi enim è Romanis oriundi,quod eorum lingua adhuc fatetur,quum inter tam uarias Barbarorum gentes ſita,adhuc extirpari non potuerit,ulteriorem Iſtri plagam,quam Daci ac Getæ quondam incoluere,habitarunt,nam citeriorem Bulgari,qui è Sarmatia prodiere,deinde occuparunt. E legionibus enim,& colonijs,à Traiano,ac cæteris Romanorum Imperatoribus,in Daciam deductis, Valachi promanarunt. Quos Pius à Flacco. pronunciatione Germanica Vlachos dici uoluit:nos contrà, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, καὶ τῆς ἀκίδος dictos eſſe cenſuimus,quum ſagittandi arte præpolleant. Nonnulli Valachiæ, à Diocletiani filia nomen inditum cenſuere,quæ illorum Principi nupſiſſe fertur. Itaque hi Græcorum precibus exorati, Adrianopolim Latinorum obſidione liberarunt, ſed de his iſta retuliſſe ſat ſit.

Ladislaus II SECVNDVM Emerici obitum, Ladislaus tertius eius filius, hæreditario iure imperium iniuit Vngariæ, quem ſeptimo calendas Octobres ritè coronatum perhibent. Poſt initum munus, non pro paruo negocio habuit,pacare regnum nouitatis auidiſſimum,quod etiam ex morte Regis aliquantulum fluctuarat. Andreæ nanque patrui conatus nondum deſierant,ſed breuiſſima interregni occaſione inuitati ſuſcitabantur

rabantur, uerùm quod diutius anhelauerat, ex inſperato obtigit. Nam uix menſes ſex, & dies quinque Ladislaus in regno exegerat, quum immatura morte ſubreptus, diem obijt, quod ſalutis anno primo ſupra duodecies centum, ac nonis Maijs accidiſſe uolunt. Intempeſtiuus Regis obitus piè ab omnibus comploratus eſt, exequiæ ab Andrea honorificentiſſimæ in Alba regia celebratæ, ibiq; inter monumenta Regum corpus honeſtè relatum. Iam tempus poſtulat, ut ad Andream Secundum ueniamus, quem uerè ad imperandum Natura genuiſſe uidebatur. Quippe cui neq; animi magnitudo, neq; religio & conſilium, neq; iuſticia deerat, quamuis imperandi cupiditate, quod in fratrem (ut ſuprà diximus) oſtendit, plus æquo ęſtuaſſe uideretur. Sed idcirco regnum immodicè concupiuiſſe dicitur, ut aliquid ſe ac maioribus dignum præſtare poſſet. 1201

POST ubi Ladislaus immaturo fato ſurreptus eſt, omnium ſuffragijs hic Rex optatur. Vix nepoti iuſta perſoluerat, quum Antiſtitum Procerumq; conſenſu, ac cæterorum uotis Rex declaratur. Vigeſimoſeptimo ſecundùm nepotis obitum die, regijs inſignibus Albæ ritè donatur. Mox ad regni adminiſtrationem animum intendit, quod multos planè annos, præ iuſticia & integritate ſua pacatũ habuit. Vxorem duxit Gertrudem, nobili Alamannorum genere natam, ex qua liberos complures tulit, in primis Belam, & Colomannum, deinde Andream, & Eliſabetham, præ uitæ ſanctimonia, uniuerſæ poſteritati perpetuò celebrandam. Sed omnem ſuam ac uiri felicitatem Gertrudis facinus intercepit, perpetuaq; ac memorabili nota, ſe cum familia ſugillauit. Quod quidem ſcelus antequàm ex ordine referamus, ut res cognitu facilior habeatur, nonnulla adijcienda eſſe duximus. Quum cæteri Chriſtianæ reipublicæ Principes, ſacram Syriæ expeditionem ſæpe ſuſcepiſſent, Vngariæq; Reges interea partim cum finitimis bella geſſerint, partim domi ocium ſeruarint, quandoq; à Pontificibus, & ſæpiſſime à cæteris eſt his obiectum, haud multum probè facere, qui quum eminentioris fortunæ ac dignitatis eſſent, inutili uitam ocio tererent, rem Chriſtianam periclitari conſpicarentur, atque cæteris quum adnitentibus, tum laborantibus nullum auxilium afferrent. Quin & hoc Belæ ſæpius improbatum, qui ut hac ſugillatione careret, ſe quoq; pro Saluatore noſtro commilitaturum uouit. Erubeſcebat enim haudquaquam mediocriter, ſe Philippi Gallię, cuius ſororem ſibi coniugarat, & Richardi Britanniæ Regis prætermiſiſſe militiam, atqui negocijs diſtractus uarijs, aut morte pręuentus, pium uotum præſtare non potuit. Hanc paterni nominis iacturam & obligationem, Andreas filius reſarcire ſoluereq; decreuit, quod ut faceret, etiam quum ducatum gerebat, mandato ſępe pontificio ſollicitatus eſt. Quin & multo magis, paternis plerunque per noctem ſe Manibus ſollicitari intellexerat, ut patrem uoti nexu obſtrictum exſolueret. Incidit in ea tempora Honorij pontificatus, Chriſtianæ ſalutis quàm ſtudioſiſſimi, qui ubi Peruſiæ Innocentio Tertio ſuffectus eſt, nil ſibi antiquius habendum eſſe cenſuit, quàm labantibus Chriſtianæ reipublicæ in Syria rebus extemplo conſulere. Quare ne Græcorum auxilio careret, nè ue illorum diſſenſione res ipſa interturbaretur, efflagitantem Petrum Antiſodorenſem, Imperatorem deſignatum, ac Iolem eius uxorem, in Diui Laurentij æde, quæ in uia Tyburtina ſita eſt, Auguſtali diademate coronauit. Mox Cardinalem ſuum Ioãnem Columnenſem, apoſtolicæ ſedis legatum in Græciam ac Syriam declarauit. Confeſtim is Vrbe profectus, Brunduſium contendit, ubi Imperatorem cum uxore adhibuit. Mox Veneta claſſe omnes Dyrrachium nauigarunt, quod Theodorus Epirotarum Dux, Venetis occuparat, ac Petrus ultrò ſe illis redditurum ſpoponderat, quod quum obſediſſet, inutili obſidione fruſtratus eſt, & paulo pòſt, quum in Theodori inſidias incidiſſet, in teterrimum carcerem coniectus eſt. Cardinalis Conſtantinopolim profectus, rem Chriſtianam curans, Principes undique concitat, proſpicit, quæ bello ſunt uſui. Interea Chriſtiani Principes, qui piam expeditionem ultrò ſuſceperant, cum magnis exercitibus conueniunt. Tanti belli Andreas Imperator declaratur, quin in hanc militiam, ſacroſanctumq; delectum primus nomen ultrò detulerat. Ex

Andreas II

his iſti potiſſimùm nominantur poſt Andream, Dux Auſtriæ, Henricusq́ Comes Niuernenſis, item Gualterus, Galliæ Regis Camerarius, Milo Maltobienſis, & Diuæ Suſannæ Vicecomes. Venetorum Annales, Andream & copias, Veneta claſſe in Syriam delatas ferunt, idq́ idcirco à Venetis lubentiſſimè factum, quando Andream uecturæ tantùm beneficio, ius omne Dalmatiæ, quod olim erat Vngarorum, ſponte Venetis tribuiſſe aſſeuerant. Sed id Vngarici ſubticent Annales, aut quia id Regi cum Venetis nunquam conuenit, haud immeritò prætermiſere, ſiquidem uerarum ac geſtarum rerum eſt hiſtoria. Aduerſantur Vngarorum teſtimonia, qui hæc à maioribus accepere, commemorantium Andream Regem, Pannonia profectum, Conſtantinopolim cum exercitu ueniſſe, ueluti ex his, quæ ſubijcientur, intelligi poterit, & per Boſporum Thracium, in Aſiam tranſmiſiſſe. Nanq́ Legatus pontificius, cum Iole, Veneta claſſe Conſtantinopolim aduectus, ibi copias omneis, præſuta Crucis teſſera ſignatas, undique cogebat. Neque id ſat uerisimile uidebatur, eum ſola anguſtiſſimi freti traiectura, ſponte Dalmatiæ iuri renunciaſſe, pro qua tantum ſanguinis fuerat effuſum. Quum igitur Andreas, cui auctoritate pontificia, ſumma Chriſtianæ reipublicæ tradita fuerat, Conſtantinopolim appuliſſet, ibiq́ Legatum apoſtolicum inueniſſet, dum cæteri Duces conuenirent, aliquandiu ſocios expectare coactus eſt. Ibi quoq́ interea miſerabilis caſus interceſſit, perpetua memoria non indignus, in quo fortitudinem conſtantiamq́ ſuam, Vngariæ Regem oſtendiſſe ferunt. Aiunt enim Andream peregrè dudum profecturum, ut regno benè proſpiceret, Bancbanum nobili Borum genere natum, ſpectatæ fidelitatis ac ſapientiæ uirum, uniuerſæ Vngariæ præfeciſſe, regiam gubernandi delegaſſe poteſtatem, commiſiſſe illius fidei reginam, liberos, & fortunas. In primisq́ admonuiſſe, ut iuſtè regnum adminiſtraret, nulli iniuriam fieri pateretur, cum finitimis pacem æquè ſeruaret, item ocium & honeſtatem commendauit. Bancbanus traditam regni ſummam forti animo accepit, ratus maximam ſibi oſtentandæ uirtutis ac fidei occaſionem obtigiſſe, inuidit fortuna uiro, ac facilem propoſiti ſucceſſum intercepit. Ecce ex Alamannia Gertrudis reginæ frater aduenit, ut ſororem, uiri abſentiam ægrè ferentem conſolaretur, ſubſedit dies aliquot apud eam, & uarijs mulierem illecebris oblectauit, faciebat id non immerito, quandoquidem indulgentiſſimam ſibi ſemper fuiſſe nouerat. Cum regina dies ac noctes Bancbani uxor uerſabatur, mulier ſpectatæ pulchritudinis, ac uenuſtatis eximiæ, quam incredibilis pudicitia nimium exornabat, huius conſuetudine Gertrudis admodum delectari ſolita. Repentè fratrem matronæ amor inceſſit, ac eius multo magis pudore, quàm forma pellectus, uſque adeo perbreui exarſit, ut efflictim illam deperiret. Regina intellecto fratris ardore, prę temeraria quadam commiſeratione, quæ fœmineo plurimum ineſt ingenio, ei nimium indulſit. Vtrunque non ſolùm in colloquium accerſi iubet, ſed ad conuiuium ſæpius inuitat, cedit ſæpe colloquentibus, & quamcunq́ ſub aliquo prætextu honeſtatis poteſt, patrandæ Veneris occaſionem impartitur. Demum ubi conſtantiſſimum fœminæ pudorem haudquaquam labefactari ſenſit, in abdito eam cubiculo, introducto fratre, reliquit, ubi tandem illa uiolatæ pudicitiæ iacturam fecit. Subticuit miſella facinus, & ad uirum reuerſa, quum prolis curãdæ gratia ab eo amplecteretur, Quam infelix (inquit) nunc mulierem amplexaris. Vxorém ne, an olidam meretriculam? nempe ſi Vxorem, profectò deciperis, ſin fœdam meretriculam, in primis ipſe proſpicito, an te coinquinatiſſimo ſcorto incæſtare contendas. Violatus, Bancbane, tuus thorus eſt, & quam reginæ uxorem commiſiſti, prophano lenocinio fratri uiolandam illa commiſit. Hoc meo corpore, quamuis animus inſons, me tamen nunc, nunc exue, quod alieno potius, quàm meo ſcelere incæſtatum eſt. Proinde ne animi corporisq́ mei inexpiabilis homicida eſſe uidear, né ue tua dignitas hac turpitudine polluatur, extemplo Bancbane, quæſo, me interfice, ut uiolatum Pudicitiæ numen ulciſcare. Succenſus his maritus, diſſimulato dolore, uxorem conſolatur lachrymantem, ac ultrò iugulum porrigentem amplexus oſculatur, exorat ob coniugalem amorem, quem non eius

culpa

culpa,ſed aliena libido læſerat,ſubticeat communem turpitudinem,à qua ſe grauiſſimo,quum tempus dabitur,exemplo,utrunque uindicaturum pollicetur. Sedato mulieris animo,diſſimulatum furorem ſuum domitare non potuit,inſequenti die reginam cum paucis adit,ſtricto,quem ſub toga geſſerat,gladio haudquaquam talia opinantem aggreditur,ac lethali uulnere confodit. Mox cruento enſe prodit in publicum,exclamans legitimo ſe furore Gertrudim interfeciſſe,quum uxorem,nefando lenocinio,fratri impuriſſimo uiolandam illa dederit.Quin & ingenuè in medio tumultu profitetur, ſe nulla ſupplicia deprecaturum, ſed poſtero ſe die rectà cum paucis Optimatibus Conſtantinopolim, ad Andream iturum, ultroq; ibi læſæ Maieſtatis iudicium ſubiturum. His dictis,tumultus ipſe deſidit,ac is acceptis quibuſdam comitibus è Proceribus,Conſtantinopolim continuatis itineribus peruenit, inuenit ibi Regem,qui nondum Europa ſoluerat. Ante conſpectum eius ubi uenit, Adeſt Rex (inquit)gubernator regni tui,quem nefariū fortaſſe alij paricidam iudicarint. Bancbanus iuſticia tua fretus, patrato facinore, non fuga impunitatem,ſed recto confugio æquiſſimi tribunalis,iudicium quærens,ad te uenit,ut ſi iure ſuccubuerit,præſentaneum graueq; ſupplicium expendat. Neq; alium ſibi iudicem poſtulat,niſi quem læſerit,& qui potius actor & ultor, quàm iudex eſſe deberet. Sed hanc inauditam rei audaciam,inaudita ſui Principis iuſticia præbuit. Gertrudis,cui uxorem ancillæ loco commiſeram, intemperantiſſimo fratri uiolandam tradidit. Ego legitimi furoris ac turpitudinis impatiens,quam morti minimè præferendam documento tuo didiceram,inſidioſam dominam interfeci. Hic eſt, Rex,iuſtæ necis gladius,tuæ coniugis cruore fœdatus, proinde ſi peccaui,ut intolerabili me turpitudine liberarem,eodem me repentè gladio confice,ſed ſi id iure factum cenſes,memorabili apud omnes gentes me ſententia nunc abſolue,ne fruſtra iuſticia fretus,huc acceſſiſſe uidear. Tanta reum conſtantia Rex audiuit,ut uultum & animum ne minimùm quidem immutaſſe dicatur. Ad hæc, Fiducia in me tua, Bancbane(inquit)ſat de te benè ſperare iubet. Si res ita eſt,ut ais, in regnum mox redito,delegatum munus pro ſolita fide gerito,& quoniam ſanctam hanc expeditionē nullo capitali iudicio interpellari fas eſt,quum rediero in Vngariam,te iudicabo. His dictis,hominem dimiſit,ipſe traijciendas copias in Aſiam curauit. Pòſt ubi Duces cum Legato pontificio in Syriam peruenere,copiasq; cum Ioanne Hieroſolymitano Rege coniunxere,in primis obſidendæ Damiatæ conſilium ineunt,quæ urbs Aegypti uetuſtiſſima, Niloq; contigua,olim Heliopolis dicebatur,atque à ſole huic nomen eſt inditum,quem Græci ἥλιον appellauere. Rebantur enim,haud parum in rem fore,ſi hanc primùm urbem obſiderent, qua capta,facilius Cayrum,& Babylonem proximam occuparent. Non ignorabāt, ſe utraque urbe potitos,Saracenam mox gentem facilè extirpaturos. Andreas Imperator,omnium Principum conſenſu,ad Damiatam caſtra mouit,idibus Maijs,& ſalutis anno duodeuigeſimo ſupra duodecies centenum, fortiſſimo animo ciuitatem obſidet. 1218 Hæc triplici muro eodemq; lateritio circumuenta,deriuato quodam Nili alueo,in oblongæ inſulæ ſpeciem obducitur. Huic quoq; Pharea turris erat,neq; craſſitudine,neque altitudine cum illa conferenda,quam ad Pharon & Nilum quondam fuiſſe legimus,ſed quæ ſuburbium,apothecas mercatorum,ac publica horrea,à piratis & prædonibus tutaretur. Iam urbem multis admodum ac uarijs Soldani munitionibus præditam,Rex Andreas adoritur,cui quum duo ſuburbia forent,unum ipſe cum Auſtriæ Duce,alterum Camerarius,cæteriq; oppugnare incipiunt. In primis turrim,admotis prope machinis,quatiunt,quamuis cædes utrinq; indies augeretur, plures tamen ex illis,quàm noſtris planè cædebantur,expugnata præ militis robore, ducumq; uirtute,turris & ſuburbia. Capta horrea,opulentiſſimæq; mercium tabernæ,quare miles non modò à fame uindicatus,ſed uberrimè ditatus eſt. Præſidia partim cæſa,partim capta,quicunq; ex his in orthodoxam fidem ſe aſſeruere,non ſolùm uita & libertate,ſed bonis quoq;,quæ amiſerant,donati ſunt. Contrà uerò,qui pertinaciſſimè in prophana & execrabili opinione perſtitere,extremo ſupplicio mulctati,

nonnulli in ſeruitutem aſſerti. Non parum hac prima Fortunæ aſpiratione, Chriſtianorum animi adaucti ſunt, confirmabant etiam animos, non modò arridentis uictoriæ auſpicia, uerumetiam ingentis lætitia prædæ. Quoniam omnis annona, reconditæq; merces militi conceſſæ, ita enim ad ſuſcitandos in bellum milites, Andreas faciundum eſſe cenſuit. Qua quidem Imperatoris largitate factum eſt, ut nil pugna miles duceret antiquius. Iam hyems media planè defluxerat, quum inundationis incommodum accidit, Nilus, qui per id temporis inundare non ſolet, maris inflatione, quam Euri uæſania fecerat, uſque adeo remoratus intumuit, ut noſtra caſtra penitus inundarit, quare miſerabilis impedimentorum æquè ac commeatuum iactura facta, annona inundatione corrupta. Cui quidem malo, Imperator accito Pontificum collegio, cœlitus proſpiciendum, atq; Diuinam opem implorandam eſſe cenſuit, ne ſanctiſſima cœpta hoc maximo detrimento interciperentur. Itaque Pontificum iuſſu, ieiunium publicum indicitur. Ecce exacto mox ieiunio, mare deſidit, tranquillitas magna ſuccedit. Inſuper longè maiorem ſpem uictoriæ, ex improuiſo Diuina benignitas Chriſtianis oſtendit. Soldani caſtra his longè maiora, tenui (de quo diximus) Nili alueo, qui Damiatam ambibat, à noſtris dirimebantur uix mille paſſuum interuallo, ad integri Nili ripam poſita, unde Soldano æquè inuehendi reuehendiq; præſidia & commeatus facultas erat. Quod ubi noſtri intellexere, ne uana obſidione deluderentur, magna confeſtim Andream undiq; obſidendæ urbis libido inceſſit, quare ultrà citraq; Nilum caſtra ponere decernit. Validiſſimum agmen ultra Nilum, ad metandum continuò mittit, & ea quidem parte, ubi hoſtiũ caſtra eſſe diximus. Quod ubi per exploratores Soldanus intellexit, reformidato Chriſtianorum impetu, relictis illicò impedimentis & commeatibus, referta caſtra deſeruit. Imperator id intelligens, deſerta continuò caſtra occupat, quæ rerum omnium copia completa præter opinionem inuenit. Altera deinde caſtra in ulteriore ripa locat, interiectoq; ponte, utraque coniungit, ut mutuo ſeſe contueantur auxilio, & urbem arctiùs occludant. Hinc magna Damiatam deſperatio ſubit, quæ à Soldani iam dudum fuga ſumpſerat initium. Item Caradinus, Saladini olim filius, audita Soldani fuga, Chriſtianorumq; ſucceſſu, retinendæ ultra Hieroſolymæ ſpem omnem abiecit, quam ne Chriſtiani captam retinere poſſent, diruere conſtituit. Manus à uiolando Saluatoris noſtri ſepulchro temploq; continuit, quod alij religione numinis, plerique inhibentium Chriſtianorum ciuium gratia factum arbitrantur. Quum Hieroſolymam Syrij, Armenij, Aethiopes, Georgiani, ac multi Aſiæ populi, noſtræ fidei cultores incolerent, quorum gratia Caradinum remoratum ferunt. Ad hæc Andreas Nilo claſſem inuehi iubet, ne quis urbi aditus pateat, item uineas adegit, circùm plura quoq; caſtella erigit, nullum machinarum genus prætermiſſum. Iam urbs oppugnari cœpta, nullo munitionis genere carebat, quibus freta forti animo reſiſtit, pro mœnibus oppidani pugnant, foſſa procul hoſtem prohibent, neq; præſidijs, neq; commeatibus per menſes aliquot diffidunt, ultrò citroq; interea pleriq; cecidere. Itaq; prima æſtas, hyems, uerq; ſubſequutum ad Damiatam actum. Angebatur admodum Andreas, & multo magis Gallici Proceres, militarem ad Damiatam operam hoc belli principio eludi, non dari cum Soldano pugnandi copiam, quo (ſi Fortuna tuliſſet) euicto, in ditionem cætera facilè concederent. Dum exercitus dimicandi libidine Chriſtianus æſtuat, circiter idus Iunias, ex inſperato Soldanus aduenit, ducit innumerum exercitum, ac inter Babylonem & Damiatam caſtra locat, quacunq; poteſt arte, munit, ac nullam hoſti, quamuis iritanti, pugnæ copiam facit. Ad ſollicitandam hoſtis ignauiam, qui niſi explorata uictoria, in certamen deſcendere nolebat, inuito tamen Andrea Rege, Gallici tantùm Proceres, ex iniqua etiam pugnandi conditione, cum Saraceno milite prælium ineunt, ut aliquo dedecore aut damno, ueluti iactitabant, Soldanum afficerent. Temerariam Gallorum audaciam Ioannes Rex Hieroſolymitanus, magis gentis conſanguinitati, quàm ducis officio ductus fouebat. Quare Galli ad oppugnanda caſtra prorupere, continentem ſe intra uallum hoſtem, contumelioſis clamoribus

tibus iritarunt, è propugnaculis contrà proſpectare illi, quot inſultantes hi forent. At quota pars hoſtium à Barbaro intellecta, ſic animum auxit, ut facta protinus eruptio ne, Gallos adoriretur, atque cum tanto agmine in iactabundam gentem irrueret, ut primo ferè congreſſu, non ſolùm inclinarit, uerumetiam fuderit, cæciderit, interceperit. Captiuorum Principes, Gualterum Regis Galliæ Camerarium, Milonem Mantolienſem, & Diuæ Suſannæ Vicecomitem fuiſſe referunt. Ioannes autem Rex, Græco (ut aiunt) igni, quem facibus tragulisq; Saraceni immittere conſueuere, manibus facieq; combuſtus fuiſſe dicitur. Gallorum exemplo Rex Andreas cæteros admonuit, ut non ſolùm cum Soldano, ſed cum obſeſſa urbe, pugnandi libidine abſtinerent, intelligebat enim urbem neq; ui, neq; inedia poſſe capi. Diuinum Rex religioſiſſimus auxilium præſtolabatur, ut inexpugnabili potiretur urbe, ne ſpe quidem ſua fruſtratus eſt Imperator, quandoquidem cæca urbem peſtilentia inceſſerat. Fortaſſe quinto menſe, poſtquàm male à Gallis pugnatum eſt, nonnulli milites proſpecto urbis ſilentio, portas propius acceſſere, ut quid in urbe fierent, explorarent. Quum altum in propugnaculis, & intra mœnia ſilentium intellexiſſent, ſopitos primò cuſtodes, aut alia cauſa abeſſe arbitrantur, quare pedem ſenſim retulere, ut protinus afferendarum clàm ſcalarum ſocios admonerent. Quod ubi factum eſt, portæ propugnacula, admotis ſcalis, ſuperant, obſiſtente nemine, cohortem unam introducunt, ſecuribus ac uectibus portas frangunt, cædunt, quicunq; occurrerant, Saracenos. Illi coq; patefacta cæteris porta, exoptata urbe potiuntur, duodeuiceno obſidionis menſe. Vrbem ingreſſi, quum neminem uiderent occurrentem, inſidias primò, dolumq; ab hoſte ſtructum ſuſpicantur, neminem in plateis & compitis offendebant, ſuſpiciebánt ue ad feneſtras. Verùm quum fora, uici, ædes, ac templa cadaueribus ſtrata forent, calamitatem hæc urbis illicò indicauere, quum ab initio obſidionis ſeptuaginta hominum milia ibi fuiſſent, uix è moribundis & ualidis tria in urbe milia eo die inueniri potuere. Andreas, indictis ſupplicationibus, ex Antiſtitum conſenſu, in primis agendas Deo gratias diligentiſſimè curauit, cuius benignitate & auxilio, ſine cæde, uenuſtiſſima opulentiſſimaq; ciuitate potiretur. Deinde quum præſidia portis & munitionibus ubique impoſuiſſet, tamdiu in caſtris commorandum eſſe cenſuit, quouſque exacta peſtilentis morbi ſuſpicione, cœli ſalubritas inſtauraretur. Quamobrem Saracenis idcirco conceſſa ſalus, ut purgandi munus curamq; ſuſciperent. Exacta peſtilentia, Mahumeti baſilicam inſano ſumptu ædificatam, magnæ Matri, Mariæ Virgini, decreto Pontificum dicauit, epiſcopioq; inſtituto, Antiſtitem præfecit. Soldanus, ubi ductu auſpicijsq; Regis Vngariæ, Damiatam captam eſſe nouit, ſolutis incenſisq; caſtris, extemplo ſe in Cayrum Babylonemq; recepit. Chriſtiani primo uere, ſub calendas Februarias, curato aere, urbem ingrediuntur, poſtero die, à legato pontificio, cum ſingulari Epiſcoporum pompa, purificationis Diuæ Virginis ſolennia celebrata. Paſſim per uicos, plateas & compita, faces cereiq; funales diſpoſiti, ut Diuæ par honor Victoriæ ſolueretur. Rex quoq; eo die cum cæteris ducibus, ingenti cum plauſu militum, ouans urbem inuectus, præſedit ſolennibus, & ad omnes aras Deo gratias egit. Opulentiſſimæ ampliſſimæq; urbis prædam ingentem militi pro dignitate diſtribuit, cætera in Diuinum cultum & donatiuum erogauit. Retulit mox de agrorum diuiſione ad Principum concilium, quum omnes id fore arbitrarentur, ut Soldano Babylonia exacto, milites qui domos ſupellectilemq; accepiſſent, eodem exemplo, in eius coloniam, dato nomine, adſcribi paterentur. Itaq; ſuper deducenda colonia, & re agraria, decretum factum eſt. Dum hæc ita geruntur in Syria, Petrus Imperator Conſtantipolitanus, in Theodori Dyrrachini tyranni carcere diem obijt, cuius interim imperium Iole adminiſtrat. Mox Robertum Petri filium, è Gallijs accitum, Latini Proceres Imperatorem declararunt. Pontifex Honorius, ſuperatis Tholoſæ ſchiſmaticis, Diui Dominici opera, extemplo eius ordinem confirmauit. Eodem quoq; tempore, Fredericus Romanorũ Rex deſignatus, defuncto Othone, Romam redijt, & ab Honorio Auguſtali corona donatus eſt. Qui quum paulo antè Conſtan

tiam matrem, improbitatis eius prudentiſſimam moderatricem amiſiſſet, ueluti iam remiſſis habenis, in omnem licentiam effuſus, multa in Pontificem flagitia ac detrimenta molitur. Honorius improba huius pertinacia exacerbatus, grauiſſimo iuuenem anathemate mulctauit. Florebat indies in Syria reſpublica Chriſtiana, nam tantum animorum Chriſtianis ducibus acceſſerat, ut Soldanum, Saracenumq; genus uniuerſum perbreui conficere ſperarent. Feciſſentq; opinione celerius, ni Ioannis Hieroſolymæ Regis arrogãtia interceſſiſſet, quæ magnis auſibus moram aliquandiu attulit. Is enim etſi Damiatam ſuo regno ſubijciendam eſſe credebat, nil tamen penſi habebat, quantum pontificio Cardinali, ac Andreæ ſanctiſſimæ expeditionis Imperatori tribuere deberet, non omnia, illis præſentibus & inconſultis, ex arbitrio ſuo imperare par erat. Cuius quidem arrogantiæ, quum à legato nonuunquam modeſtiùs admoneretur, ne Vngarorum Regem, cæteroſq; Proceres offenderet, admonitionis impatiens, ſub prætextu breuiſſimi commeatus, Hieroſolymam proficiſcitur, ſequuntur multi milites hominem, nec niſi exoratus, ad reditum potuit adduci. Andreas interea cum reliquis copijs, æſtatem ac hyemem Damiatæ exegit, ſub uer Ioannes in caſtra redijt. Acta ſpe longior Damiatæ mora, idcirco non inutilis eſt habita, quod ingentem militum numerum, opulentiſſimæ urbis captiuitate pellectum, Genuenſis, Veneta, Piſanaq; claſſis in Syriam planè conuexerat. Sub Regis Hieroſolymitani reditum habito concilio, placuit omnibus, in Cayrum, & Babylonem mouere caſtra, quod idibus Iulijs factum eſt. Præter deriuatum Nili alueum, quo Damiata circumducitur, iter faciunt, dum Nilum ſubeunt, impoſitum ab hoſte pontem offendunt, quem quum modico munitum præſidio conſpicaretur Andreas, quàm primùm occupauit. Poſtridie natalium Petri & Pauli Apoſtolorum, ad tertium à Babylone lapidem caſtra locat. Soldanus in Cayrum & Babylonem, innumeram Saracenorum multitudinem ſanè contraxerat, quæ quamuis haud citò annona carere poſſe uideretur, Chriſtianus tamen Imperator, qui partim Nilo, partim carris menſium ferè quatuor commeatus aduexerat, multo celerius armis, quàm inedia hoſtem ſuperare confidit. Quare ut deſcendat in certamen, Soldanum indies prouocat, ſimulat metum hoſtis, & perniciem in noſtros inauditam excogitat. Ad hæc duos circiter menſes populationibus & excurſionibus iſti ſatiantur, at ille expectata occaſione, præterlabentem Nilum ſub Babylone & Cayro, altioribus etiam ſolito ripis coercet, & quum paucis pòſt diebus, ille opinione citiùs intumuiſſet, extemplo defoſſis utrinque ripis, inundationem amnis in hoſtium caſtra deriuat. Effunditur diluuij more fluuius, & altiùs altitudine cubiti cuncta ſuperat, ex quo intolerabile noſtris detrimentum infertur, iumentis non ſolùm paſcua, ſed allata quoquè pabula inhibentur, corrumpuntur hominum cibaria, nihil deniq; in caſtris ſeruari potuit, quo miles triduo aleretur. Inceſſit repentè omnes exitialis inedia, quam niſi implorata pace, euitare non poterant, reditum inundatio prohibebat, quem præ locorum inæqualitate, & difficultate uadorum haud iniuria deſperabant. Solus per aggeres Nili patebat exitus, & hunc hoſtis tam crebris & ualidis uſquequaque præſidijs occuparat, ut nullo hinc modo deturbari poſſet. Ad extremas demum anguſtias Chriſtiani iam redacti, cum fœdis conditionibus pacem orare coguntur. Et quamuis inedia mori maluiſſent, quàm turpiſſima ſubire fœdera, tamen quia ingentem ex interitu ſuo calamitatem Chriſtiana reſpublica patiebatur, & quæcunque parta fuerant, præ tanto exitio retineri non poterãt, communis tandem ſalutis rationem habuere. Miſſi ab Andrea Rege oratores, his pacem conditionibus ab hoſte retulerunt, ut Damiatam cum rebus in ea repertis Soldano reſtituerent, contrà ille Crucis partem Andreæ redderet, liberarentur utrinque captiui. Chriſtiani Tyrum & Adonem redirent, quibus quidem urbibus annos octo pax conceſſa. Epiſcopium Damiatæ, Diuæ Virgini dicatum, eiuſdem natalibus, Barbarorum reditu, ad ſpurcas prophanaſq; Saracenorum
1221 cæremonias redactum, quod anno uigeſimoprimo, ſupra duodecies centenum accidiſſe perhibent. Rebus Syriæ ita compoſitis, & Damiata Soldano reddita, Rex Andreas

dreas uaria fortuna uſus,& Cardinalis Columnenſis Legatus apoſtolicus,item Dux Auſtriæ,ac cæteri ferè omnes Chriſtiani Principes,in Europam eadem,qua iuerant, uia reuerſi ſunt. In ſequenti quoq; anno,Ioannes Rex Hieroſolymitanus,Soldani pace fretus,Romam uenit,& ab Honorio Pontifice ampliſſimè donatus eſt.Cum Frederico Secundo,graui anathemate mulctato,hoſteq; Pontificis,affinitatem iniuit,quippe cui filiam,quam ex Iole acceperat,deſpondit,atque dotis nomine,ius maternum gnato contulit,quod in regno Hieroſolymitano Iole retinebat.Quare deinde Neapolitanis Regibus,hac cauſa data,Hieroſolymitani quoq; regni titulum uſurpandi. Profectus in Hiſpaniam,Philippi Regis magnificentiſſimo teſtamento ditatus eſt,utpote qui ſexaginta milia pondo argenti Hieroſolymę Regi,totidem militiæ templi,totidemq; hoſpitalitio Præfecto legauit.Demum progreſſus in Hiſpaniam, Diui Iacobi templum ex uoto uiſit.Duxit uxorem Berengariam,Hiſpani Regis filiam. Andreas autem cum Vngaricis legionibus in Pannoniam relatus,ut eorum Annales referunt,Stephani protomartyris,& Diuæ Margaritæ caput,item Thomæ & Bartholomæi dexteram,partem uirgæ Aaronis,atq; unam ex hydrijs,in quibus aquam in uinum Saluatorem noſtrum mutaſſe ferunt,atque multas deniq; reliquias, ingenti ueneratione digniſſimas,in patriam retulit.Inuenit regnum præter opinionem pacatiſſimum, quod Diuorum potius numinibus,quorum reliquias attulerat, quàm regni præfectis adſcribere uidebatur. Reliquias hi potiſſimùm antiſtites à Rege accepere,qui Benedicti Ergæ filij monitu,qui reginæ olim ab epiſtolis ſeruiebat, reduci obuiam Regi,officij gratia,prodiere. Sed Andream reginæ mortis recordatio, uix regiam ingreſſum, continuò ſubijt. Initæ tandem conſtantiæ tenorem ſeruans,ut plerique dicunt,poſtero die Bancbano in iudicium uocato,ius dixit.Intellecta uxoris culpa,in exemplum ſeruandæ pudicitiæ,eam iure cæſam iudicauit.Reus læſæ Maieſtatis regiæ,ac paricida,ſupremi ſententia iudicis abſoluitur. Sed deinde in uniuerſam Bancbani domum miſerabiliter ſæuitum,quando reginæ liberi,inultam ſuæ parentis mortem æquo animo pati nequiuere.Gertrudis corpus,in Pelino cœnobio reconditum fuiſſe aiunt.Nec deſunt pleriq;,qui poſt reginæ interitum,grauiſſimas ab interfectore liberisque pœnas exactas illicò, prodiderunt. Secundùm Andreæ reditum,anno(ut aiunt)nono, Eliſabethæ filia,uirgo ſanctiſſima, Lodouico Thuringio Landgrauio, eximia nobilitate, ac uitæ ſanctimonia planè præſtanti coniugatur.Hanc aiunt tam præcoci religione fuiſſe,ut quintum uix annum nata, præ nimio ſedulæ orationis affectu,aris amoueri non poſſet. Inter ludendum cum puellis,procidere ſæpe diſſimulaſſe,ut Deum,quem præ oculis ſemper habebat,in horas illa ſupplex adoraret. Luſiſſe anulis & lapillis,ut facto lucro,pauperculis opitularetur. Harpagatam è parentibus uafrè pecuniam, piè miſerabilibus erogaſſe. Coniectis in aram Apoſtolorum nominibus,quum citatæ comites eorum ſuffragia ſortirentur,hanc Ioannis Euangeliſtæ nomen fuiſſe ſortitam,cuius patrocinio ita exhilarata,ut nihil eius nomine quiſquam in caſſum eam exorarit. Perhorruiſſe ueſtimentorum luxum,delicias muliebres.Diuinarum rerum contemplationi aſſiduè incubuiſſe, audiuiſſeq; prærcuerentiſſimè in ſacris Euangelia,& ſalutarem ſuſpexiſſe hoſtiam,inceſſiſſe nudis pedibus ſupplicationum die.Olidis miſeriſq; rogatoribus, ſubridentibus ſæpe ancillis, lauiſſe caput,ac nullum auſteritatis & abſtinentiæ,item pietatis & miſericordiæ prætermiſiſſe genus.Quum uir eius Landgrauius Cremonam,ad Imperatorem Fredericum,uiſitationis officio proficiſceretur, ſæuienti annonæ caritate,coactam eſurientium turbam,exinanitis horreis,aluit.Regiam miſerabilium multitudine compleuit. Maritus explorata ſanctitate coniugis ſuccenſus,liberam diſtribuendarum rerum ei poteſtatem dedit,certatim Chriſtianum officium præſtitit.Quin & illius monitis ac precibus excitatus,Diuini cultus ardore,Hieroſolymam peregrè profectus,in ſancta religione diem clauſit. Poſt uiri mortem,ueluti diſſipatrix & prodiga,regnoq; calamitoſa,à nonnullis eijcitur. Dum miſella uagatur, in diuerſorium quoddam diuertit,porcorum olim haram,poſt intempeſtam no-

ctem

ctem, proximum Franciſci cœnobium adijt, ſacerdotes oratura, ut de hac inſigni miſeria pro ſe Deo gratias agerent. Sed matertera, ſacrarum uirginum præfecta, eius exilium miſerata, ad Babembergenſem antiſtitem, illius auunculum duxit, qui hanc piè exceptam, honeſtè retinuit, ut alteri quoq; uiro coniugaret. Diu cum nepte contendit auunculus, nunquam tamen pudiciſſima conſtantiſſimaq; matrona propoſito amoueri potuit, quippe quæ, ſi qua uis, nuptiarum gratia, ab illo inferretur, naſum ſibi ipſa potius adimere decreuerat, ut fœdato, turpi uulnere, uultu, ſecundum coniugium euitaret, quàm obtemperaret auunculo, & in humanam libidinem uicta recideret. Dum in his uerſatur anguſtijs, ecce uiri oſſa ex peregrina Syriæ militia referuntur, quæ cum ſingulari pompa, prodeunte ſimul auunculo Antiſtite, collachrymans admiſiſſet, tali commiſeratione infeſtantis moleſtiam declinauit. Poſt hæc in Diui Franciſci ſe religionem aſſeruit, quum contemptum humilemq; habitum, Veneto panno conſutum ſubiuiſſet, miram in ea religione humilitatem prætulit. Cumulus huiuſce miſeriæ, quum ad Andreæ Regis aures perueniſſet, quàm primùm filiam miſeratus, è proceribus unum ad eam miſit, ut in paternam regiam reduceret, quod ille profectus nullo pacto exorare potuit. Inſtantiſſimè Deum quotidie orare ſolitam perhibent, ut humanarum rerum, & in primis liberorum contemptum, item contumeliarum patientiam, & conſtantiam miſeriarum inſpiraret, quo expeditiùs, toto corde ac animo, Saluatorē ſuum coleret, & amaret, nihilq; Diuina charitate duceret antiquius. Sanctimoniæ ſuæ præceptorem, Conradum, uirum ea tempeſtate religioſiſſimum habuit. In ſanctimonialium cœnobio, non modò nendo lanam, & texendo uitam humilem traxit, uerumetiam ſordidiſſima quæq; miniſteria in humilitatis obſeruantiam exercuit. Quinetiam id ſæpe dicere ſolitam ferunt, deſpectiorem ſi inueniret poſſet, ſe uitam optare, ut Deo placeret. Id tandem uitæ ſanctitate, & contemplationis uehementia conſequutam affirmant, ut ſe cœlum apertū uidiſſe, sereniſſimum conſolantis Dei uultum ſuſpexiſſe, fuiſſe cum ea loquutum, & arcana multa ſpectaſſe, exorata quandoq; fateretur. Et quum prætextatum ſpectaſſet adoleſcentem, mox percontata, án ne oratione ſua, ad ineundum ſalubriorem uiuendi modum, adiuuari uellet. Quum ille uoluntati preces adieciſſet, ſic pro eius ſalute Deum exorauit, ut Diuino ſtatim ardore ſe correptum intelligeret, quinquies mille argenti pondo, quod pro dote ſuſceperat, partim in pios pauperum uſus erogauit, partim in hoſpitalis diuerſorij ædificationem impendit, quod in Marcburgo adhuc oppido ſpectare licet. Vbi ipſam plerique memorant pientiſſima ægrotis miniſteria præſtitiſſe, lauiſſe pedes, tabifica ulcera curaſſe, ſubiuiſſe ſæpe fulloniæ officium, & languentibus calceos exuiſſe, item quotidie ſordida uerriſſe pauimenta, ſtrauiſſe lectos, & nulla charitatis officia perhorruiſſe. Inter hæc ſæpe cum ancillis gratulabunda dicere, O quàm benè nobiſcum agitur, quando Dominum noſtrum ſic lauamus, & tegimus. Item lanam torquere, dum illi quieſcerent, & quæſtum hinc factum, in calamitoſos diuidere. Quum Redegundis, uirgo ſpectatæ pulchritudinis, & decora capillorum amplitudine prædita, uiſendæ ſororis gratia, xenodochium ingrederetur, hanc Eliſabetha reluctantem apprehendit, auream illachrymanti comam ex edicto ſuccidit. Et rogata, num aliquando ſalubrioris uitæ propoſitū concepiſſet, reſpondit, Iam diu equidem, ſed hæc capillorum gloria reuocauit. At illa, Charius mihi (inquit) eſt, cum capillorum tonſura, omne tibi religionis impedimentum ademiſſe, quàm ſi filium ad Romanum imperium euectum audirem. Puella ſumpto habitu, cum ea in pio xenodochio uitam ſanctiſſimam tranſegit. Ad poſtremum, quum pro contemptu mortalis regni iam cœleſtia mereretur, Chriſtum ſibi in ſomnis apparuiſſe ferunt, ſuaui adhortatione confirmantem, Veni dilecta mea Eliſabetha (inquit) & apparata tibi tabernacula ſubi. In febrem ſubinde cadens, inter contemplandum exhilarari ſæpe uiſa, dum media nocte ageret animam, qua hora Chriſtus natus eſt, Iam tempus (inquit) inſtat, quo clementiſſimus Deus illos, qui amici eius ſunt, ad cœleſtes nuptias euocabit, &
1231 dum hæc diceret, in Domino obdormiuit, Anno ſalutis ducēteſimo trigeſimoprimo,

ſupra

ſupra milleſimum, quatriduo ſuperfuit corpus eius, antequàm humi reconderetur, fragrantiſſimum odorem aſpirans, deinde ſepulchro conditum, haud multo pòſt oleum emiſit, in adminiſtratæ pietatis & miſericordiæ teſtimonium. Confirmarunt mulieris huiuſce ſanctitatem, multa poſt mortem ædita miracula. In Saxonia Henricus monachus, intolerabili membrorum dolore correptus, in ſomnis admonitus, ut Diuæ Eliſabethæ opem imploraret, inuocato eius continuo numine, curatus eſt. Puella Maguntinenſis, cuius mentem cacodæmon inceſſerat, ſepulchro eius impoſita, continuò liberata. Theodoricus Traiectenſis, contractæ dextræ morbo laborans, occurrentis ſibi ſenis conſilio fretus, adito Diuæ tumulo, & immiſſa manu, repentè conualuit. Hermannum quoq; Colonienſem, reum capitis, & in uincla coniectum, dum huius Diuæ, & Conradi præceptoris numen inuocaſſet, in ſequenti nocte aditum non ſine cœleſti lumine fuiſſe, & miram à Diuis conſolationem recepiſſe memorant. Sed poſtero die damnatum à prætore, ſuſpendio ad tertium lapidem mulctatum fuiſſe, parentes impetraſſe, ne filius honore ſepulturæ priuaretur, quò quum mortuum extuliſſent, implorato Diuæ patrocinio, in uitam continuò reuocatum fuiſſe prædicant. Item Burchardo Maguntino in flumen demerſo, ut Vtelino Contareno, accidiſſe aiunt. Amiſſa quoque uita, quadrimus infans huiuſce numinis ope redonatus eſt, qui in puteum demerſus, uitam extinxerat. Fredericum etiam Maguntinum, in proximo amne ſuffocatum, in lucem iſta reſtituit, Ioannem quoquè eadem urbe natum, ſuſpendio liberauit. Manum Bolemaro molari lapide contritam, deſperata ſalute, curauit. Reddidit Maguntino infanti lumen, qui cæcus natus erat. Beatricem puellam, & ſtruma & gibbo iuxtà tumentem, item duas Gertrudes, alteram claudam, cæcam uerò alteram, integra ualetudine reformauit. Quinetiam Henricum Maguntinum luminibus orbatum, & Matildim Treuerenſem, uiſu, auditu, loquutione, greſſuq; carentem, præterea Heliburgim, cæcitate pari laborantem, Eliſabethæ numine, omnes æquè in optimam ualetudinem reſtituiſſe ferunt. Plura de ſanctiſſima muliere dici poſſent, ſed ne ab ipſa re longè diuertamur, hæc ſit hactenus retuliſſe ſatis, ad Andream eius patrem redeamus. Audito filiæ obitu, quam inter Diuas deinde Pontifices retulere, ingenti triſtitia Rex ille correptus eſt, quòd filiæ præſtãtiam, ut par erat, non coluerit, quòd illius humilitatem & miſeriam tolerarit. Vix annos quatuor, poſt eius obdormitionem, ſupereſſe potuit, nam corporis languor eum tantus inuaſit, ut paucis pòſt diebus, quum annis quatuor & triginta regnaſſet, animam efflarit, quod anno Domini trigeſimoquinto, ſupra milleſimum & ducenteſimum, aiunt accidiſſe. Corpus honorificentiſſimo funere ac liberis honeſtatum, in cœnobio, quod Egres appellant, condidere.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER VIII.

QVVM Andreas exceſſiſſet humanis, Bela filius natu maior, ab Vngaris omnibus Rex cõſalutatur. Comitijs regalibus ritè habitis, pridie idus Octobris, Albæ in æde Petri, quam ipſe dicarat, ex more coronatur. In ea celebratione Colomannus frater, dux declaratus, enſem prætulit. Daniel, Rutenorum Princeps, equum præreuerenter egit. Suſceptis regni habenis, paternam æquitatem & iuſticiam retinere ſtuduit. A principio regnum diſpoſuit, & pacauit, cum finitimis pacem coluit, ſed apud Auſtrales (ut infrà referetur) inuenire non potuit. Vix annos circiter quinque regnarat, quum Tartarorum aduentus, quos plerique Mangalos appellant, Vngarorũ animos grauiſſimè perculit. De quibus, antequàm ultrà proſequamur, haud ab re erit, originem & incrementa referre, ne diræ ſordidæq; gentis, ab Aquilone excitatæ, in ſupplicia gentium, initium ignoretur. Tartari, gens Scythica, proprijs ſedi-

Bela IIII

bus egreſſi, Georgianam in primis, mox Armeniam maiorem uaſtarunt, direptamq́ ac uaſtatam ſuo imperio ſubiecere. Incurſarunt Perſas, & Aſiam latè populati, uarias regiones diripuere. Traiectis ſubinde Riphęis montibus, Sarmatiam longè lateq́ occupant. Rapinis & incendijs Rutenos, Polonos, & Chunos afficiunt. Et numeroſa fœcunditate exuberantes, Getarum iam, & Dacorum fines attingunt. Nonnulli de Tartaris copioſiùs plura retulere, hanc gentem, Indiæ quondam Regi ſoluiſſe tributa. Sed quum præter tributa, militiæ quoq; ſtipendio grauarentur, id ægrè ferentes, Chingiſta Duce, in Dauidum Regem coniurarunt, & coacta innumerabili multitudine, clauis & ſagittis Indorum regnum inuadunt. Obtruncant omnes, qui occurrerant, neque ſexui parcunt, neq; ætati, & ubi ad Regem peruentum eſt, eum in primis trucidant. Ex liberis neminem ſuperſtitem faciunt, præter unicam illius filiam, quam Chingiſta in uxorem duxerat. Necato Rege, ſucceſſuq; fortunę, eò inſolentiæ euecti ſunt, ut ueluti eius regnum facilè occuparant, ita & uniuerſum orbem, in ditionem ſuam haud difficulter aſſerere confiderent. Quare ad Choraſminos ſibi finitimos, quàm primùm nuncios miſerunt, ut annua tributa perſoluerent, quod niſi facerent, igni ac ferro uectigalia ſoluere adigerentur. Præ indignatione illi nuncios interfecere, quare in eos continuò arma ſumuntur. Exuuntur Choraſmini caſtris, & in fugam effuſi, ac eiecti finibus, ſe in Georgianam urbem, Caſpijs montibus finitimam, & Tripolim, ac præſidia recepere. Mox inde expulſi, ad internecionem cæſi ſunt, deinde capta, ex aquarum inundatione, Sapha urbe, mętropoli Perſarum, totum regnum ſibi ſubiecere. Quin & Chaam, apud Iberos & Albanos amplè regnantem, ſubdidere. Quum Chriſtiani pro recuperãdo Diuo ſepulchro, graui bello Saracenos afficerent, hi à Soldano è Perſide euocati, noſtris ad internecionem cæſis, Hieroſolymam receperunt. Cuncta ſacraria, cædibus, ſtupris, rapiniſq; fœdarunt. Quare Tartaros haud iniuria nonnulli ex his fœdis gentibus eſſe contendunt, quas intra montes Caſpios, duplici porta quondam Alexander occluſerat, quibus adſtipulari fortaſſe non erit abſurdum. Verumtamen de horum effigie aliquid non immeritò referendum eſt, quum gentis huius immanitas grato ſilentio præteriri nequeat. Homines ſunt infauſto truciq; aſpectu, maxima ex parte ſtatura breui, prominentibus craſſiſq; oculis, quos palpebræ latè contegentes, quum parum aperiant, paruos oſtendunt. Item naſo, fronte, facieq; lata, ad hæc imberbes, raris in ſuperiore labro ac mento pilis, in paruæ lanuginis ſimilitudinem. Ad umbilicum, ut plurimum, anguſti, mediocrem pauci ſtaturam ſuperant. Caput ex tranſuerſo, ad utraque uſque tempora radunt, præter uerticem, & ad equinæ ſoleæ ſpeciem, raſuram obducunt. Radunt item occiput, longoſq; capillos ab aure demittunt, qui quidem mos, Turcorum, Saracenorum, & Cumanorum olim erat. Inſuper leui agiliq; corpore, breuibus tibijs, cruribuſq;, à pueritia equitare docti, nunquam ferè pedibus gradiuntur. Dum iter faciunt, etiam boues equitant. Eſſedonum Hamaxobiorumq; more, pro domibus currus habent, pellibus opertos. Ranarum more, gradatim non incedunt, ſed aut tardiſſimè, aut præcipitanter progrediuntur, quare pedibus parum ualent. Mulieres turpiſſimæ, pari feritate, uirorum more equitant. His equi dociles, qui hordeo non paſcuntur, neq; ſoleis ferreis muniuntur, quibus etiam ſciſſæ nares, & exſecti ſunt teſtes. Horum oratio tumultuaria & clamoſa, ac ſola interrogatione fluctuãs, in gutture uerba fingunt rabida. Si cantent, tauros mugire, uel lupos ululare dixeris. Incertas domos habent & erratiles, tentorijs utuntur, ad montes æſtiuant, hybernant ad maritimos campos. Magna his pecorum copia, corpora nõ minus palæſtra, quàm ſagittatione exercent. Lacte, milio, pulmentoq; ueſcuntur. Pueros ab initio ſic ad ſagittandum indies inſtituunt, ut cibum ſumere non permittant, donec ſcopulum non attigerint. Equinum ſanguinem in delicijs habent, & humana ſæpe carne ueſcuntur. Venatores optimi, quando certiſſimi ſagittatores. Feras loco motas præ ſe fugant, ducuntq;, mox in choreæ ſpeciem ueluti ludentes circumueniunt, confodiuntq; telis. Vnius quidem Dei fidem habent, nulla tamen religione, laude & oratione, Deum colunt. Sigillaria ac

idola

idola quædam humanæ imaginis, ex centone facta, ad utranque oſtij partem locant, quibus ubera prominent, atque illa cuſtodiæ pecorum, & tutelæ præeſſe numina arbitrantur. Horum beneficio, lactis gregalis, & pullorum gallinaceorum copiam profluere credunt. Nonnulla quoq; ſimulachra è ſerico formant, præfigunt curribus, & ſuperſtitioſiùs adorant, in quibus quidem curribus ſi qui furtum fecerint, ueluti ſacrilegi, indicta cauſa, continuò trucidantur. Quum ſigillaria talia facturi ſunt, nobiliores mulieres cogunt, formato idolo, ouem mactant, combuſtis oſſibus, cætera deuorant. Aegrotantibus quoq; pueris pupas dicant, ad lectumq; ſuſpendunt. Chiliarchæ & centuriones, in media ſtatione hircos habent, quos idolis faciunt, primitiasq; lactis iumentorum ac pecorum delibant. Quum celebrant conuiuia, omnium, quæ apponuntur, primitias offerunt. Quum ſacrificant uictimas, cor ſimulachro dicant, deinde id decoquunt, ac deuorant. Suo Regi, ante ſtationem, magnum ſimulachrum honorificè ponunt, cui equos, quos nemo deinde conſcendit, dicant, mactant etiam animalia uaria, quæ combuſtis oſſibus deuorant. Huic quiſq; præteriens ſe inclinare ac præuenerari cogitur, quod quum Michael Dux Rutenorum facere recuſaret, publicè extemplo trucidatus eſt. Solem ac Lunam adorant, item elementa quatuor, quibus ante prandium, ciborum & potus primitias libant. Illud autem à Chingiſta, primo eorum Rege ſancitum, ut quicunque propria inſolentia percitus, iniuſſu principum, tyrannidem occupare auſit, indicta cauſa, continuò obtruncetur. Item cum nulla uſquam gente pacem ineundam, quæ parêre noluerit. Neque unquam ceſſandum, quouſq; aut rerum potiantur, aut ad interitum redigantur. In fatis eorum eſſe, annos octoginta pugnare oportere, & regnare duodeuiginti, mox ab alia gente uictum iri, & qui euaſerint, legem illam ſuſcepturos, quam uictores planè ſeruarint. Inſuper diuinationibus, augurijs, ueneficijs, incantamentisq; admodum obnoxios. Ad oracula dæmones alloquuntur. Eorum exercitus, in chiliarchas, centuriones, & decanos digeritur omnis. Quinetiam Chaam generale eſt edictum. Quicunq; ab ipſis ac eorum ſeruis capiantur, licere in perpetuam omnes ſeruitutem aſſerere, & pro ſeruis pro libidine ſua uti & abuti. De uiatoribus hanc legem promulgarunt. Quemcunq; Tartarus, Tartari ue ſeruus, in uia offenderit, præter mercatorem, Tartarica bulla ſignatum, ius eius habeto, in ſeruitutem aſſerito perpetuam, donec à priore domino repetatur. Tartarorum duo genera, gloſſemata quoq; diuerſa, utriſq; tamen lex una, & ritus quoq; unicus. Tantum inſuper huic Barbariæ ac impietatis eſt, & arrogantiæ, ut Chaam Regem ſuum, Dei filium audeant appellare, item pro Deo hunc tantùm in terris uenerentur, & adorent. Ex externis quicunque eorum Regem adeunt, ter ſe inclinare ſuppliciter, & ter capite terram ingeniculati quatere, ante ſolium coguntur. Omnes ſibi inferiores arbitrantur. Somnia obſeruant, magos colunt, & ueneficos. Dæmones, in idolis reſponſa reddentes, adorant. Deum, Hychoga nominant, dominum autem, Chaam, aut Chaijm, quem Diuino honore dignantur, & timent. Ei primitias æquè, ac Deo, ciborum potuſq; libant, eius reſponſa & imperia, uelut oracula, obſeruant, & peragunt. Tanta quiſque ipſorum æſtuat auaricia, ut nulla furta, rapinas, latrocinia, uim, uſuram, ac cætera tale genus prætermittant. Fœnerat pro uirili quiſque ſua, decimam crediti æris partem, quoquo menſe, pro fœnore exigit. Item uectigalia crebra, ac grauia. Nam tributa in primis Regi, deinde ſacerdotibus, poſt hæc prouinciarum præfectis, nuncijsq; ſolennibus planè ſoluuntur. Neq; deſunt crebra xeniorum officia, ac impenſæ, quæ quotidianis nuncijs erogantur. Ruſticus pro ſe quiſque denarios tres, bos quoq; pro ſe quiſque totidem, totidemq; ſenæ pecudes. Pro acceptis muneribus nihil reſpondere mos eſt, quando omnia ſibi, præ inſolentiſſima immanitate, deberi arbitrantur. Eorum manus ad accipiendum ſemper prompta, ad rependendum contracta ſemper. Ob deperditam auariciam, greges & armenta nutriunt, quibus multo plus æquo parcunt, ex his nullum ſanum aut uiuum præparant ad eſum, & ſi quid horum deuoraturi ſunt, aut mortuum, aut moriturum, mutilatúm ue capiunt. Egeno ac rogatori nihil porrigunt. Atqui hoc tantùm

aliqua ex parte laudabile ſeruant, quod dum in conuiuio uerſantur, aduenientem quenq; facile tolerant, in menſamq; excipiunt. Sunt etiam ineffrenatæ libidinis, nam non modò in maribus & fœminis, ſed ne in beſtijs quidem ſuam Venerem explere queunt. Infando Saracenorum more, pro libidine ac facultate, uxores plures ducũt. Nulla arctiſſima coniunctionis ratio apud hos habetur, à matre, filia, & ſorore tantùm abſtinent. A uiro nulla uxor reputatur, donec pepererit, & tunc dotem à parentibus accipit. Sterilis, pro uiri arbitratu, haberi & explodi poteſt. Præterea uſque adeo immanes & efferati, ut nec ſenes reuereantur, nec miſereantur infantes. Sanguinem æquè ac aquam haurire non formidant. Cadauerum iuxtà atque excrementorum aceruum reputant. Nullum immanitatis genus abominantur. Humanas carnes auidiſſimè deuorant, exultant cædibus. Nihil ex immani genere mortis remittunt, commentantur dira ſupplicia. Dant alios præcipites è rupibus, alios poſitis ſupra collum ſaxis, uſque adeo collidunt, donec acerbiſſima morte conficiant. Pleriſque deliteſcentibus cultello cor tranſuerberant, proſilientem cruorem ſugunt. Ac demum tam dira crudelitate utuntur, ut uix humanum credere poſſit ingenium. Sunt ad hæc aſtu & perfidia plus quàm Barbara, quum aliquid obſident, blandiuntur oppidanis, hortantur ad deditionem, ac multa denique pollicentur, uoti compotes facti, promiſſa non præſtant, captos partim cædunt, partim aſſerunt in ſeruitutem. In ſumma, dolo magis, quàm uiribus pugnant. Item uictu tam fœdo, ut pediculos ingenuæ gulæ reputent, necnõ & mulas, ſterilitatis gratia, humanas carnes, uel maximè inimicorum, præterea canes, feles, & lac præ cæteris equinum. Patinas & ollas purgant nunquam, ſordes & immundicias appetunt potius, quàm abominentur. In Cumanorum bello, quum multos captiuos haberent, prę dira humana carnis auiditate, ad explendam corporis ingluuiem, omnes decimarunt, decimatosq; percupidè deuorarunt. Habitu utuntur nigro genuum tenus, quo nec brachia, nec latera, nec pectus, nec aliqua pars anterior, ſuprà infraq; umbilicum tegitur, item pileo in mitræ ſpeciem. Corio, laminaq; ferrea, brachia muniunt potiores, galeas è corio fingunt. Pauci lanceis & ſcutis, arcui tantũ, & equeſtri confidunt pernicitati. In certamen deſcenſuri, pernices quoſdã equites præmittunt, qui nihil rapiunt, nihil comburunt, cæduntq; pecorum, obuios duntaxat obtruncant, aut fugant. Poſt hos immittuntur, qui prædas agant, & ad inueſtigandos homines, ſagaciſſimi mittuntur. Proſpectis hoſtibus, multi prodeunt, qui ubi ad congreſſum uenere, iactis tribus quatuór ue telis, continuò regrediuntur ad ſuos, ut ad impoſitas inſidias hoſtes alliciant, quod ubi factum eſt, eos circumueniunt, & obtruncant. Si magnum aduerſus ſe exercitum conſpicantur, declinata pugna, biduum triduumq; retrocedunt, diuertuntq;, aliam regionem inuadunt, & diripiunt, quod ſi utrunque non ſucceſſerit, duodecim dierum iter, retrò abeundo, faciunt. In munitiſſimo quandoq; loco uſque adeo morantur, ut furtim, & ex improuiſo, incautum uel diuiſum inimicorum exercitum intelligant. Plus dolo & aſtu, quàm uiribus pugnant. Principes in pugnam non deſcendunt, procul inter pueros & mulieres, proſpectant in equis. Quandoq; humana ſimulachra equis imponunt, ut multo maius præſidium habere uideantur. Congreſſuri cum hoſte, captiuorum aciem inter ſuas collocant. Hoſti fortiſſimè pugnanti, fugæ uiam patefaciunt, quia auerſos facilius, quàm aduerſos interficiũt. Quum aliquam inuaſuri ſunt regionem, antequàm ad illam perueniant, latiſſimum agmen faciunt, ubi locum nemo deſerit, et quum ad fines illius peruentum eſt, noctu montes, qui circumſtant, omnes occupant. Illuceſcente die, pernices equites ad campos demittunt, qui paſſim cuncta diſcurſent. Populi uerò, citato tumultu, qui ad montes properant, in inſidias incidunt, cæduntur q;. Sæpenumero fortiſſimum nacti hoſtem, fugiunt, fugaq; poſt ſe eum alliciunt, demum longo curſu defatigatum, conuerſi adoriũtur, & perimunt. Quacunq; iter faciunt, uaſtantq;, confeſtim dira fames inſequitur. Sæpe in prælio depreſſi ex induſtria, ut hoſtem admittant, mox admiſſum, in ſibilum coacti, circumueniant, & obtruncent. In ſeruos bello ſeruatos imperioſiſſimi, quos non ſolum nudos, ſed aſſidua

dua

dua inedia laborantes,in diro ſeruitio,ad mortem uſque retinent,præ libidine ac lu-
dibrio,impune ſæpe necant. Peregrinam quanq; religionem in ditione ſua patiun-
tur,nam quum nullum perquàm peculiarem Deum adorent, omnium opinionum
ſectas haud iniquè tolerant. Artificibus facile parcunt,ut ab his opera,humano uſui
neceſſaria exigant. Virgines,matronas,mulieres iure belli comparatas,miſerabili ſer
uitio conficiũt,fame cruciant,& ad foci miniſteria retinent. Ex prouincijs bello com-
paratis,puerorum puellarumq; decimas exigunt, quas pro ſeruis habent, & ex his
morituri dudum domini deligunt, qui cum his uiui infodiantur. Tartareæ mulieres
quàm turpiſſimæ. Coniugatæ,in ſeſquipedalis altitudinis caniſtri ſpeciem, rotunda
quædam pilea,à ſuperiore parte latiora geſtant,hexamito ſericó ue ornata, pauonum
oculis, unionibus,& lapillis exculta. Phaleratis equis inſident,non ſolùm auro,ſed
margaritis inſignes. Quin etiam diuerſa operantur,utputa pelliceas ueſtes,calceos,
ocreas, &cætera tale genus. Item currus ducunt,reparantq;, camelos onerant. Viro
rum more ſagittas emittunt,pharetratæ equitant,ex equo pugnant,& uirilia quæq;
officia præſtant. Femoralibus ueluti uiri utuntur. Si quis è plebe,lethali morbo affi-
citur,ad eius ſtationem tentoriumq; haſta quædam erigitur,pileo nigro præfixa,ſpe-
ctato ſigno, intrat nemo, uita defunctum clàm in campo ſepeliunt, eum ſub medio
tentorio cõſtitutum infodiunt. Item in ſepulchro menſam ante illum,ſcyphum equi-
ni lactis,& carnis alueolum ſtatuunt,adijciunt quoq; iumentum cum pullo,& phale
ratum equum,ut altera uita lac,iumentum,& inſtructum equum habeat. Iumentum
aliud comedunt,eiusq; corium completum ſtramine,in patibulo quodam planè ſuſ-
pendunt,comeſti equi oſſa comburunt. Atque talia iuſta,gens dira perſoluit. Si quis
eminẽtioris uir fortunæ, uita exceſſerit,cum precioſiſſimo habitu humi reconditur,
ſed ab hominum frequentia longè remotius, in ſeceſſu,ne habitu ſuo recluſus ſpo-
lietur. Amici,equum eius pelle exuunt,quam ſtramine compleant,completamq; pa
lo præfigant,ac editiſſimo pro dignitate patibulo imponant, carnes pro inferijs co-
meſſantur. Triginta dies mortuum lugent. Principes antequàm expirent,ſeruum de-
ligunt,delectumq; cum domino unà uiuum ſepeliunt. Addunt plerique nonnulla,
quæ humanam fermè fidem exſuperant. Aiunt nõnulli, Tartaros Chriſtiana fide ali-
quantulum præditos eſſe,qui parentes iam ſenio grauatos conſpicati, pinguibus e-
ſculis eos inferciunt,ut ocius ſuffocentur, mox extinctos igni adurunt, collectosq;
deinde cineres diligenter aſſeruant,ut his cibaria quæque lautiſſima condiant. Diu-
tius fortaſſe,quàm opus erat,in Tartarorum rebus,quos plerique Tatarros nunc ap
pellant,uerſati ſumus,ut nouiſſimæ ac diræ Barbariæ ritus incognitos enarraremus.
Nam quum anno ſalutis centeſimoſecundo, ſupra milleſimum, proprijs ſedibus 1102
hanc erupiſſe memorẽt,mirum eſt,quomodo tam fœdum & execrabile genus homi-
num,breui tempore,uniuerſam Aſiam, cum magna Europæ parte, igni ferroq; ua-
ſtare potuerit. Bela igitur,ut ad diuerticulum reuertamur,iam Cumanos à Tarta-
ris non modò grauiſſime infeſtari,ſed capi,cædi,abſumiq; acceperat. Poſt Cumano-
rum exitium, Vngariæ timebat, quod eo magis facere cogebatur, quo pertinaciùs
Auſtrales, Frederico Duce,quotidie bella interminabantur,& ſæpe incohata,ſæpe
quoq; intercepta fuerant. Dum Tartarorum tumultum formidant omnes,ecce Cu-
tenis, Cumanorum regis oratores adueniunt,Belæ mandata deferunt. Cutenem,in-
quiunt,diu bellum cum Tartaris geſſiſſe, & eorum eruptione fuiſſe remoratum, bis
cum indomita immitiq; gente,inſtructa acie dimicaſſe,et fugaſſe hoſtem,tertiò quum
imparatũ offendiſſent,cum magna tandem ſuorum ſtrage ceſſiſſe. Cumaniam, Tar-
taris inundatam ac obrutam eſſe,proinde impenſiſſimè ſupplicare,ut extorrem pro-
fugamq; gentem æquo animo excipiat,pro Vngaris tractet,quod ſi impetrare liceat,
polliceri,gentem ſuam non modò agros & pecuaria curaturam,uerumetiam Chri-
ſtianam fidem ultrò ſubituram. Bela,his auditis,duplici gaudio confeſtim afficitur,
altero,quòd Princeps Cumanorũ paulo ſibi inferior,in deditionem ſponte ueniat,
altero,quòd in acceſſionem orthodoxæ fidei,tot hominum milia ex inſperato afferat.

Reſpondet, ſe Cumanos non modò ſponte excepturum, eoſq́ haud aliter ac Vngaros tractaturum, uerumetiam gratiſſimum nunc hoſpitium, audita eorum calamitate, deferre, ne humanitatis & amicitiæ officio deſit. Quare non modò poſtulatis annuit, ſed hortatur, ut in Pannoniam confugiant, uelut in antiquum hoſpitium, & Chriſti fidem libentiſſimè ſubeant, cuius gratia omnem Cumanæ gentis iacturam ſe reſarcturum pollicetur. Ad hæc oratores aureis ueſtibus ac equis donat, præbet uiaticum, ocyusq́ dimittit. Religioſos comites adijcit, qui Cumanos, publicis concionibus, ad fidem noſtram hortentur, animosq́ diſponant. Cuten tandem cum uniuerſa gente, patrijs ſedibus emigrat, cedit prophanis Barbaris, & iter init. Bela obuiam in fines uſque progreditur, ut profugum hoſpitem honorificentiſſimè excipiat. Atqui ubi Cumanus aduenit, præter omnium opinionem, gratiſſimo à Rege excipitur animo. Sed quum utraq́ multitudo ſimul iter facere non poſſet, quia nuſquam unà recipi poterat, neq́ aſpera gentis huiuſce conſuetudo, facile ab Vngaris tolerari uidebatur, unus è proceribus à Rege deligitur, qui Cumanos regio ſumptu, in mediam uſq́ Pannoniam duceret. Præter ſeruitia, quadraginta Cumanorum milia, regijs impenſis in Vngariam uenere. E Cumanorum inductione, haud parum inuidiæ cum Vngaris Bela contraxit. Quum enim Cumani per Vngariam iter facerent, ducerent greges & armenta, agerent iumenta quàm plurima, & Vngarorum ſata, uinetaq́ grauiſſimis incommodis affligerent, ne parum quidem eorum animos offendebant. Accedebant his longè grauiores iniuriæ, quæ multo acerbius ipſorum animos offendebant. Nam quum illi pagos & oppida ingrederentur, nulla hoſpitalis iuris habita ratione, humilium uirgines paſſim uiolabant, audebant etiam, occaſionem nacti, nobilium thoros incæſtare. Dum graues ultrò citroq́ inferuntur iniuriæ, ſi quis Vngarus deferebatur, continuò ſupplicium expēdebat, ſi Cumanus, præſentanea criminis impunitate elabebatur. Si quis regiam iuſticiam ex Vngaris incuſaſſet, indicta cauſa, mox ad ſupplicium trahebatur. Quare tanta hinc in Belam ſuſcitata eſt inuidia, ut à peregrinis potius, quàm à ſuis amaretur. Ne aliæ quidem inuidiæ cauſæ defuerant, quæ Vngarorum in Regem animos exacerbarant. Nanque Andrea patre mortuo, quum Bela Antiſtitum Principumq́ conſenſu, Albæ (ut moris eſt) à Strigonienſi archiepiſcopo coronatus eſſet, in Proceres, qui patri aduerſus eum fauerant, immodicè ſæuit, quando alios in exilium, in carcerem alios planè coniecerat. Quin altius quoq́ ſæuiens, Dionyſium Palatinum excæcarat. Edictis ſeueritatem adauxerat, ut regnum ſceleribus expurgaret. Ad coercendam Procerum reuerentiam, exceptis Principibus, Metropolitis, & Epiſcopis, ſedendi in præſentia facultatem edicto inhibuerat, ſellas procerum inuentas concremarat. Exulum quoq́ & captiuorum cognati ſibi admodum timebant. Accedebant aliæ Belæ Regis calumniæ, quod de his, qui in bello Polonico, Ruteno, & Cumano benè ſe geſſerant, præter inſtituta maiorum, haudquaquam benè meritus fuerat. Et non modò benè meritos nulla uilla prædio uedonarat, uerumetiam donationes olim factas reuocarat. Quare pleriq́ nobiles, uſque adeo extenuati fuerant, ut non ſolùm familiam, ſed uix ſe ipſi alerent. Augebant odium, quòd nemo Regem, niſi per ſupplicationem alloqui poterat. Magiſtri precum, pro libidine ſua, cauſas expediebant, & quenque extollebant, deprimebánt ue, ſicut odium, gratia & largitio cogebat. Itaque ſæpe illud uulgò exclamatum, non unum, ſed plures Vngaris eſſe Reges. Exacerbabāt eorum animos, Cumanorum honores, immunitatesq́ à Rege conſtitutæ. Cumano cuiq́ uel minimo patere ſemper Regis aditum, petere, dicere, ſupplicare, quæcunq́ uellet, præferri ubique Vngaris, & perbenignè tractari. Contrà Vngaro Regis aditum & colloquium interdici, per precum tantùm formulas Regem interloqui, eos pro liberis, ſe pro ſeruis uſquequaq́ tractari. Quæ quidem omnia, ad ſeditionem potius, quàm obſequium Vngaros irritabant. E diuerſo Regis amici, & qui regiæ dignitati fauebant, Belam excuſabant, piumq́ Principem aſſeuerabant. Cumanos, communi Vngarorum conſenſu ac decreto, in Vngariam fuiſſe admiſſos, quod in eo conuentu factum eſt, qui in cœnobio, quod

Cœnum

Cænum appellant, ad Tibiſcum amnem eſt habitus. Et ne quid à peregrinis iniuriarum acciperetur, Cumanos, per oppida & uicos, prouinciatim fuiſſe diuiſos. Quinetiam regijs comitibus mandatum, ut Cumano ac Vngaro æquè ius dicerent, ſine ullo diſcrimine uterque tractaretur. Cumanos diuiſionem hanc iniquo animo toleraſſe, per regnum paſſim effuſos, commodo potius quàm incommodo fuiſſe. Quod de optimatum aliquorum exilio & uinculis obijciebatur, etiam illud non temerè fuiſſe factum, quando Procerum plerique, tantum inter patrem & Belam odij & diſcordiæ interſæuerant, ut ad arma inteſtina ſæpe peruenerint. Et ni bonorū Antiſtitum, Optimatumq́ꝫ opera fuiſſet interceſſum, patrem ac filium facinoroſi ſæpe in prælium nepharium commiſiſſent. Hoc illos fuiſſe molitos, ut demum utrunq́ꝫ regno eijcerent, ipſiq́ꝫ omnia inter ſe partirentur, & pro ſua libidine cuncta gererent. Item uaria Belam conuitia, & contumelias fuiſſe perpeſſum, & quod multo grauius fuerat, eos aduerſus regiam Maieſtatem coniuraſſe. Tabellarium ad Fredericum Auſtriæ Ducem continuò miſiſſe cum literis, cui coronam & regnum ſe tradituros pollicebantur, ſi ſcripta pacta, & conditiones admitteret. Tabellarium in itinere interceptum, ad Belamq́ꝫ ductum, omnia cum literis prodidiſſe. Bela in coniuratos non, ut par erat, ſupplicio uſus eſt, ſed in eos mitiùs agens, partim in exilium, partim in carcerem & uincula coniecit, à nemine uitam exegit. Quod autem de donationum reuocatione obijciebatur, ad hoc illi reſpondebant, Vngariam in ſeptuaginta comitatus (ut aiunt) fuiſſe diuiſam, quos reges benè merentibus conferre ſolebant, unde prouentus, & commoda multa ſuſcipiebant. Sed quum multorum olim regum prodigalitate, uillis & poſſeſſionibus, perpetua donatione diſſipatis, extenuatiſſimi forent comitatus, ac parum commodi regibus ſoluerent, & quum quæſtores, dapiferi, prægustatores, miniſtri, ac deniq́ꝫ hipparchi, ex impetratis pagis & prædijs locupletati forent, ſtatuiſſe Belam, quæcunq́ꝫ regij iuris fuerant iniuſtè alienata, omnino recuperare. In hac tamen re nemini iniuriam feciſſe, regalia tantùm bona recuperaſſe, fuiſſe benè meritis quàm gratiſſimum. Quod de precum formulis & ſupplicationibus eum criminabantur, id quoq́ꝫ falſò obijci, in rebus grauibus cuique patuiſſe aditum. Vt cauſæ parui momenti celerrimè expedirentur, petitionum formulas inſtituiſſe, quas uicarij definirent, grauiores ſibi reſeruaſſe, ne quis iure ſuo defraudaretur. Quod Cumanos Rex obſeruarit, & nimia beneficentia fuerit amplexus, eum laudem potius, quàm uituperationem hinc fuiſſe promeritum, quando hoſpitalitatis iura ſummo ſtudio coluit, & ut tot hominum milia in Chriſtianam fidem aſſereret, nullum officij genus prætermiſit. Vix igitur Cumani in Vngaria annum exegerant, quum Tartarorum rumor aduenit, eos iam uaſtata Rutenia, quam pro Roxania, Ruxiam nunc appellant, Vngariæ finibus appropinquare. Bela huiuſce rei ſæpius admonitus, ad cuſtodiendam Ruteniæ portam, quæ Montana dicitur, Comitem Palatinum miſit. Quum illic Vngariæ aditum eſſe noſceret, quàm primùm delectum habuit, & nobiliſſimum quenq́ꝫ ad danda nomina conuocauit, ut innumeræ multitudini, quæ Aſiam olim inundarat, & obruerat, non ſolùm obſtaret, uerumetiam longè repelleret. Contrà fictum hunc rumorem Vngari reputabant, quia ſæpe antè ſuſcitatus, continuò euanuerat. Nonnulli hanc famam ad reuocandos Antiſtites excitatam prædicabant, qui à ſummo Pontifice, ad concilium Romanum citati fuerant. Quinetiam Vgolinum Colocienſem metropolitam, à Rege ab itinere reuocatum fuiſſe tradunt. Complures ad exaggerandam Regis inuidiam, talia commenta referebant. Cumanos cum Rutenis coniuraſſe, ex induſtria emigraſſe in Vngariam, unde totiens bella, & incommoda multa ſuſceperant, ut eius mores addiſcerent, imbiberent linguam, & quum Rutenos Vngariam adoriri cœpiſſe ſentirent, hi Belam continuò aggrederentur, ac demum Pannones exterminarent. Increbreſcente Tartarico tumultu, primo tēpore, Bela rex Budam uenit, frequentiſſimum ibi conuentum habuit. Vbi de imminenti periculo, quod omnium iudicio grauiſſimum uidebatur, diu actum, & decretum eſt, ut Antiſtes, ac Princeps quiſque, ſe ac ſuos ad bellum accingerent. Item ad obſeruandum Cutenem ac liberos

beros,& Cumanorum optimates, propter ſuſpicionem,adiectæ cuſtodiæ,ne quid mali in Vngaros moliretur. Nondum pręceps uer erat,quum Palatini nuncius aduenit,qui Belæ nunciauit,Rutenorum portam iam Tartaros attigiſſe. Paulò pòſt ipſe Palatinus aduenit,qui idibus Martijs cum eis congreſſus,cæteris cæſis,uix cum paucis euaſerat. Rex,audito Tartarorum aduentu,omnes mox Antiſtites & Optimates, pro uirili quenque ſua,copias comparare iubet,ipſe exercitum,quanta poteſt celeritate,cogit. Stephano Vacienſi Epiſcopo, item Orodienſi,Chianadienſiq; Antiſtiti mandat,reginam confeſtim adeant,admoneantq; huiuſce nouitatis,in primiſq; Ducem Auſtrię ſuo nomine exorent,ut ad eum continuò ueniat. Quinetiam Cumanos omneis ad ſe uenire præcipit,ipſe cum copijs,quas in tanto tumultu cogere licuerat, Strigonio Albaq; profectus, Peſthum uenit, ibiq; cæteros Optimates,& Antiſtites cum equitibus præſtolatur. Retulerunt Tartarorum Regum nonnulli nomina,qui in Vngariam irruperant. Regem regum,cæteris prædominantem,Bathum appellarunt,cui Bochetor erat militiæ præfectus. Item Cadan,Coacton,Pheycan,Peta,Hermes,Chebus & Ochadar,qui maiores,inter Tartaros Reges cenſebantur. Fuere præter hos innumeri proceres, qui quidem omnes, cum quinquies centenis milibus hominum,in Vngariam eruperunt. Quum igitur populata uaſtataq; Roxolania,& Cumania,quæ in Sarmatia continentur, Vngariam ingrederentur,per quinq; dierum iter, nullum pagis & oppidis detrimentum intulere, partim ne uaſtationis rumor ocyſſimè ad Vngarorum aures perueniret,partim ne redeuntes commeatuum inopia laborarent. Quare Bathus ex compoſito,per portam Rutenorum, qua Vngariæ fines ad Tranſſyluaniam attingit,regnum adoritur, profligatoq; (ut ſuprà diximus) Palatino,ultrà penetrare contendit. Peta Poloniam adortus,cæſo duce,uſquequaq; graſſatus,omnia ferro igniq; uaſtat. Populata Polonia, Vratislauiam, Scleſiæ metropolim,ac urbem nobiliſſimam aggreditur,diripit,& incendit. Mox irruit in Morauiam,pariq; feritate,rapinis,cædibuſq; omnia miſcet,qua incenſa,in Vngariam deſcendit. Cadan,inter Cumaniam & Ruteniam ueniens,per ſyluas trium dierum itinere facto,ad Rodanam,in editiſſimis montibus ſitam,ubi fodinæ auri & argenti erant,tandem peruenit. Cui Teuthones multi,qui montana loca incolebant,lucri gratia,armati obuiam in ſyluis occurrêre. Cadan,ſimulata fuga ceſſit. Teuthones,ueluti fugato hoſte, lætabundi rediere,exutis armis,conuiuia celebrarunt,& multo ſeſe uino complerunt. Mox ex improuiſo reuerſus hoſtis,inermes,incautos,debacchatoſq; adoritur,pagos munitionibus carentes occupant,facta utrinque maxima ſtrage. In primo congreſſu, Teuthones, deſperata uictoria,extemplo deditionem fecere. Barbarus,promiſſa ſalute,Ariſtaldum illius regionis Comitem,ſexcentoſq; eius milites ſuis copijs adlegit,pariterq; militare iuſſit. Bochetor cum cæteris Tartarorum Regibus,traiecto Zerecho amne,ad Cumanorum Epiſcopi regionem peruenit,quam fuſo fugatoq; mox colono,occupauit,incenditq;. Poſtquàm Bathus in Vngariam ultrà proceſſerat, Barbarica immanitate ſæuire cœpit,paſſim gladio incendioq; graſſatur,omnia diripit,nec ſexui,nec ætati parcit. Contendebat rectà ad Belam,qui ad Peſthum caſtra tunc habebat. Quum ad uigeſimum lapidem Peſtho appropinquaſſet, in Peſthanum ſtatim agrum multos immiſit,qui cuncta longè lateq; diriperent,homines interficerent, & pecora cuncta abigerent. Rex,qui cum illis congredi cupiebant,hos ſemper inhibuit,haud inſcius, eos arte potius,quàm dolo hoſtem eludere, quare plus æquo timidus reputatus. Nam illi dum uenire credebãtur,abibant,econtrario uerò,dum abire putabantur,impetum faciebant. Vgolinus Colocienſis metropolita,rei huius impatiens,iniuſſu Regis,aduerſus eos egreditur,contrà illi terga uertentes,paulatim ceſſere,inſtabat is à tergo. Ad paluſtrem demum conuallem peruentum eſt. Tartari leui armatura præditi,facile traiecere. Cataphractus metropolitæ equitatus,præ grauitate,incautus in paludem incidit,tenaci limo ſic inhæret,ut neq; ultrà,neq; retrò cedere audeat. At illi ocyſſimè reuerſi, circumuenta palude, ne quis elaberetur,ſagittis omnes confecere. Vix Vgolinus cum tribus quatuór ue euadere

potuit

potuit. Reuerſus ad Regem, non plus doloris ex iactura equitatus, quàm iræ, quod nullo ſubſidio fuerat adiutus, ſanè retulit. Hæc pridie feſtorum Dominicæ paſſionis geſta ſunt, die uerò Dominico, Vacia, quæ in ripa Danubij ſita, uiginti millibus paſſuum à Peſtho diſtat, à Bathi copijs obſidetur, ubi Rex erat cum exercitu, qui ſtatim cum ſuis fuga ſalutem ſibi comparauit. Sacerdotes, ciues, & ingens ex proximis pagis numerus, cum liberis & uxoribus, in baſilicam arce munitam confugêre, hanc primo impetu Tartarus expugnat, ſacrum theſaurum, & aurea uaſa diripit, phanum ſacris ueſtibus & ſupellectili ſpoliat. Captam multitudinem non gladio Barbarus conficit, ſed impoſitam igni uniuerſam abſumit, quare unà cum Saluatore noſtro Vacienſes, extrema ſupplicia paſſos memorant. Dux Auſtriæ Fredericus, à Rege euocatus, quemadmodum ſuprà diximus, cum paucis, ueluti huius rei neſcius, etiam inermis aduenit. Quum una die, ut ſolebant, Tartari prope mœnia Peſthi diſcurrerent, Fredericus obuiam occurrit, illi ex more ſe in fugam uertunt, inſequitur iſte, unum haſta transfodit, alteri, arrepto enſe, brachium abſcidit, cæteri aufugêre. Fuſo demum hoſte, cum pleriſque captis ad Belam redijt, quare Vngari, pro data nuperrimè anſa maledicendi, Auſtralium Ducem laudibus multis efferre, contra Regem timiditatis arguere, ac nonnullis calumnijs ſugillare occœperunt. Iritauit quoq; eo tempore deorum iram Vngarorum ſcelus, qui uarijs criminibus Cutenem inſectabâtur, eum criminari Tartarici aduentus auctorem fuiſſe. Item qui Vngariam inuaſerant, non tam Tartaros, quàm Cumanos eſſe. Quare paſſim omnes in eum clamare, Cutenem ad ſupplicium poſci, Vngarici auctorem excidij. Belam pro ſalute omnium pugnare oportere, qui Cumanos regni euerſores tanta indulgentia foueret, quibusq; uicos, & prædia ferè omnia dono dederat. Itaque Rex Cutenem accerſi iubet, ut cum cæteris Cumanis ac Vngaris, Tartarico furori pariter occurrat. Sed Cuten infrementem in ſe populum formidans, Belæ reſpondet, Se ſine præſidio regio, quod à manibus protegat Vngarorum, ad eum ire non poſſe. Ad hæc infremente multitudine, in Cutenis hoſpitium fit impetus, ipſe ab Alamannis & Vngaris, cum cæteris Cumanis iuxtà obtruncatur. Capita è feneſtris in populum proiecta, & ius hoſpitij nefariè læſum. Alij hoc Frederico, Duci Auſtriæ imputant, pars Belæ, cæteri Vngarorum uæſania factum arbitrantur, ac Regem omni ſuſpicione liberant. Quandoquidem eum ſacra fide initiauerat, ac in Pannonia tutò uiuere iuſſerat, itaque nihil ab illius probitate, uiolata fide uidetur eſſe magis alienum. Quum igitur Tartari, maiori quotidie audacia & immanitate graſſarentur, metropolita indies Colocienſis apud Belam inſtabat, ut aduerſus hoſtes prodiret. Caſtris multarum copiarum aduentu latè refertis, Dux Auſtriæ (quem Fredericum Imperatorem fuiſſe, ut Annales referunt, nequaquam crediderim) abijt, Rex quadrato agmine, in hoſtem egreditur. Cumani à Rege conuocati, dum coirent, audita Cutenis cæde, id ægerrimè tulerunt, & dum in diuerſa traherentur, undique in infenſam gentem Vngari irruere, paſſim ſpoliare, ac cędere occœpere. Contrà illi unà coacti, ſe fortiſſimè tueri, incendere pagos, & agricolas paſſim trucidare, nullumq; uindictæ & crudelitatis genus prætermittere. Dum hæc ita geruntur, quum Bulzo Chianadienſis Epiſcopus, & Nicolaus Boræ filius, item nobiles cum liberis & uxoribus, in ſuperiorem Pannoniam properarēt, ut cum regijs caſtra iungerent, Cumanos in itinere offenderunt. Atrociſſimum utrinq; prælium conſeritur, Vngari uerò impares, quum reſiſtere ultrà nequirent, cedere coacti, ad internecionem ferè omnes cęſi ſunt. Epiſcopus curru inuectus propter morbum, inter pugnandum aufugit. Cumani cum Tartaris, icto fœdere, Danubium tranſmiſere. Iaurienſes, & ſuperiorem Pannoniam adorti, igni ferroq; uaſtarunt. Cumani præ cæteris ſæuiebant, quum Vngarum interficiebant, Cutenis aiebant gratia, hoc uulnus accipito. Villam combuſſere, quam Francam dicebant. Sabariam diruerunt, Diui Martini patriam, nullum uicum intactum dimiſere. Demum cæſis hominibus, abducto pecore, cum ingenti præda in Bulgariam, quæ in inferiore Myſia fuit, iter flexere. Benedictus autem Varadinenſis Epiſcopus accerſitus à Rege, cōparato magno

gno

gno exercitu, ad eum feſtinabat, ut nutantibus Vngariæ rebus ſubueniret. Dum iter facit, Tartaros Agriam incendiſſe accipit, quum edoceretur ſuperfuiſſe nonnullos, ut Agrienſium reliquias legeret, dimiſſo exercitu, cum paucis feſtinauit. Augebat eius audaciam recens uictoria, quādoquidem ſuperioribus diebus, cum quibuſdam Tartaris congreſſus, facile fudit, fugauitq́. Quum hoſtes hoc planè ſentirent, longam continuò fugam ſimularunt, deinde ad proximum quendam locum ſubſtitere, item quum equos paucos haberent, & ipſi perpauci forent, hoc ſtrategema cōmenti ſunt. Humana ſimulachra ex diſtentis ſaccis effinxere, impoſuere equis, ut equites uiderentur, hos cum nonnullis ſub colle relinquunt, admonentq́, ut quum pugnam conſertam ſenſerint, ſubſidij loco continuo prodeant, ſimulata inſtructa acie, & gradatim procedant. Ipſi in campis Vngaros operiebantur, qui quum ſtatim adfuiſſent, pugna magno impetu utrinque conſeritur, Bochus cum potioribus, qui cum Epiſcopo uenerant, acerrimè dimicat. Tartari ex compoſito terga dedunt, uerſus collem fugiunt, prodeunt inde ſocij cum ſubornato equitatu, tunc illi qui fugiebant, quaſi reſumptis animis, ſe in inſtantes à tergo Vngaros conuertunt. Bochus hoſtium inſidias eſſe ratus, cum ſuis continuò terga uertit, inſequuntur à tergo Tartari, ſagittisq́ confodiunt, cędunt ad internecionem. Vix Epiſcopus cum paucis Varadinum redijt, mox traiecto Danubio, in tutiorem partem ſe recepit. Quum autem Bela uniuerſas copias Peſthi coegiſſet, ac Tartari longè lateq́ cuncta uaſtarent, & progrederetur in hoſtes, cedunt illi ſenſim & pedetentim, hic quoquè gradatim inſequitur, idoneam pugnandi occaſionem utrique præripere ſtudent. Ad Saium demum amnem perueniunt, qui haud procul ab Agria fluit, aliquantulumq́ uagatus, in Tibiſcum delabitur. In flumine caſtra locant, ad pontem præſidium imponūt, ut peruigili cuſtodia tranſitum tuerentur. Tartari quoq́, traiecto amne, iam dudum in planicie, præter paludem quandam caſtrametati fuerant, rati hac nullum ſibi ab hoſte periculum imminere, quum ſine ponte paluſtria loca nequaquam traijci poſſe confiderent. Interea Rex Vngaros ad pugnam hortatur, proponit ante oculos publicum exitium, ac immanem feræ gentis crudelitatem, quam non modò audiuerant, ſed ſępiſſime ſpectarant, commemorat incendia, cædes, ſacrilegia, inaudita ſupplicia, quæ paulo antè patrarant. Ne prætermittebat quidem, hoc dirum genus hominum, præ Diuina ira, è Scythia demiſſum, non modò Sarmatiam, & nunc Vngariam, ſed totam olim Aſiam deuaſtaſſe. Omnes tandem edocet, ac monet, ut qui his rebus non mouentur, imminentibus tandem liberorum uxorumq́ periculis excitentur. Væſani contrà Vngari, regia monita parum attendere, obducere ad ea uultus, & ludibrio cuncta habere. Item Belæ fugam & calamitatem malle, appetere Tartarorum uictoriam, ut poſt hac Regi chariores haberētur, arbitrati præ immiti libidine, non publicam, ſed priuatam hanc fore calamitatem, ſe quum uoluerint, facile omnia recuperaturos, ueluti Cumanorum & Beſſorum tempore ſæpe ſolitum, accidere. Rex interea, mille quaq́ nocte milites, circa exercitum excubare iubet, haud inſcius, ſibi cum inſidioſiſſimo hoſte rem eſſe. Pontem, quo à Tartaro dirimebatur, diligentius cuſtodiri iubet. Ille tandem inuento loco, quo omnis exercitus uado tranſiri poſſet, paludes ex inſperato clàm traijcit. Ante lucem, caſtra Belæ circuit, poſt hæc extemplo, elato clamore, eminus dimicare omnes occipiunt, ſagittæ in imbris ſpeciem à Tartaris emittuntur. Vngari, poſtquàm ſe præter opinionem ab illis obſitos conſpicantur, animo conſternati, uſq́ adeo confunduntur, ut nullum ordinem retinerent, pugnam prę timore conſerunt, obruebantur telorum imbribus, & nemo uallo egredi audebat. In tanta rerum omnium perturbatione, aciem non modò non educere, ſed ne inſtruere quidem poterat, quin etiam ipſe cum Colocienſi metropolita, neq́ precibus, neq́ minis, nec hortationibus ac monitis, quempiam caſtris emittere potuit. Dum in tantis ab Aurora ad meridiem uſque laboratur anguſtijs, Colomannus, acceptis quibuſdam, quos in tanta trepidatione potuit, quum Regis frater eſſet, facto agmine, in Tartaros irruit. Pertinaciſſimum prælium cum his init, obtruncatq́ nonnullos, dum ſe à lateribus adiuuari credit

dit

dit à ſuis,atqui poſtquàm ſe ab omnibus,qui in caſtris remanſerant,deſtitutum reſpicit,cedente hoſte,ac data uia,cum ſuis euaſit.Eodem exemplo,exiere quàm plurimi, quibus nullus intercedebat hoſtis,hos Bela in prælium exire credebat,ac aliquantiſ; per opinione ſua falſus,haud mediocrem manum elabi permiſit,ſed ubi ſe iam deſertum iri ſenſit,inter paucos inſinuatus,egreditur,in proximamq́; ſyluam ſe recondit. Colomannus per auia loca,cum ſocijs Peſthum ſe recepit,præpropera feſtinatione traiecto Danubio,in Simigienſem agrum contendit. Poſtero die Tartari aduentarunt,Peſthanos cum liberis & uxoribus partim igni ferroq́; perdidere,partim fugam agitantes demerſere Danubio. Bartholomæus Quinqueccleſienſis antiſtes,poſt Colomanni ac Belæ fugam,exercitus interitum conſpicatus,quando magnam caſtrorum partem iam Tartari cremare cœperant,quadrato agmine,cum ingenti equitum manu,ſibi uiam fecit,à tergo inſequuntur hoſtes.Dum ita laboratur,ecce Ladislaus, inter Vngaros uir eximius, & cladis huiuſce neſcius, cum magno equitatu ad Regem feſtinat,Antiſtes quum amica ſigna agnouiſſet,ad hunc,curſum declinat.Tartari,qui à tergo inſtabant,reformidato noui hoſtis occurſu,pedem retulere.Ex inſperato igitur Bartholomæus,Optimatis aduentu,ſe à Barbara captiuitate uindicauit. Exercitus autem,à Rege,& Colomanno,cæteriſq́; deſertus,à fera gente ad internecionem cæſus. Nam qui rectà Peſthum aufugerunt, in itinere interfecti ſunt, qui in caſtris remanſere,ab hoſtibus circumuenti,ad unum omnes oppetiere.Cæſorum numerus fidem exſuperat,ex his Principes in primis commemorant,Matthiam Strigonienſem Metropolitam, cuius opera & conſilio,quum ſimul educati forent,Bela in grauiſſimis rebus utebatur,Vgolinum Colocienſem Archiepiſcopum,nobiliſſima proſapia editum, qui maxima quæq́; negocia gerebat, non minus nobilitatis, quàm plebis amator moderatorq́;.Item Georgium Iaurienſem antiſtitem,uirum illa tempeſtate doctiſſimum,& Reynaldum Tranſſyluanum Epiſcopum,Epiſcopum quoquè Nitrienſem, ſumma probitate præditum. Adijcitur his Nicolaus Scinicenſis, Belæ uicecancellarius (ut aiunt) qui antequàm occumberet,ne inultus obiret,ingentem Tartarum obtruncauit,Herodius Archidiaconus Bachienſis, Albertus Strigonienſis ſacerdos,pontificij iuris conſultiſſimus.Sacrorum hactenus facta mentio,prophanæ multitudinis haudquaquam fieri poteſt, quæ partim demerſa paludibus,partim telis incendioq́; abſumpta.Diffuſa paſſim cadauera,trunca,& in fruſta diſſecta cernere erat.Qui per pagos in Diuorum templa confugerant,ibidem concremati. Per duorum dierum iter,proſtrata corpora,& cruenta terra uidebatur.Quemadmodum pecorum greges, longè lateq́; per campos effuſi,ita iacentia paſſim cadauera ſpectabantur. Nuſquam maior ſpectata clades,nec ſtrages inſignior. Cumulatiſſimas improbitatis & pertinaciæ ſuæ pœnas Vngaria luit. Multas enim uictimas humanas, igni,aquæ,terræq́; mactauit.Ingens equorum numerus,qui decidentibus præ uulnere dominis,liberi uagabantur,& maxima ſpolia lecta. Hoſtis igitur non magis ſanguine expletus, quàm præda ditatus eſt. Tartari inſigni uictoria potiti, exuuias omnes accuratiſſimè legunt,unaq́; congerunt,ac ueluti frugum aceruos,in campum cogunt.Diuidundæ prædæ,Rex cum delectis quibuſdam Proceribus præficitur.Sigillum regium,ad ſecretarij cadauer inuentum,lætabundi abſtulere,rati ad obſignandas,in Vngarorum perniciem,adulterinas literas id fore accommodatiſſimū, aſtum plus quàm Barbarum comminiſcuntur. Ad cæteros Tartarorum Reges,qui nondum in Vngariam uenerant, clariſſimam uictoriam ſignificant, hortantur,ut ad ipſos properent,quando nihil eſſet in uia periculi, ut ipſi quoq́; regni potentiſſimi partem ſortirentur. Citeriorem Vngariam, quæ ſpectat ad Italiam, non attingunt,ne Vngari regnum deſerant.Interea ne cæteri Vngariæ populi,audita Belæ fuga,& inſigni clade,elabantur,quoſdam iuuenes,quos in bello ſeruarunt,adulterinas Vngaricè literas, Belæ Regis nomine,ſcribere cogunt. Quibus uniuerſos populos hortatur,ne domos ullo pacto deſerant,Tartaream feritatem non expaueant,nam quamuis nonnullorum imprudentia, impedimenta amiſerint, perbreui tamen cuncta re-

cuperare ſperat. Proinde hortari ac iubere, ut omnes domi tutò uerſentur, Deum exorent, ut prophanæ multitudinis citò uictoriam conſequantur. Haſce literas, Belæ ſigillo obſignatas, per Vngariam diffundunt, cæteri, qui ſuperfuerant, quum literis credidiſſent, pari immanitate abſumpti ſunt. Nam etſi quotidie crebras hoſtium incurſiones, rapinas, & incendia ſentiebant, opinione tamen literarum uerarum amoueri non poterant, quare prius ab illis uſquequaque circumuenti ſunt, & ad internecionem cæſi, quàm elabi poſſent. Iam tempus inſtat, ut ad Belam redeamus, qui ante profligatum exercitum, cum paucis elapſus, in ſyluas Poloniam uerſus fugam intenderat. Quin & fines Auſtrię ſtudebat attingere, ut reginam, quam ibi dimiſerat, alloqueretur. Dum ibi aliquantulum curandi corporis gratia ſubſtitiſſet, ſomnumq́; exutis armis captaret, ecce Dux Auſtriæ, qui ſe ad officium ueniſſe ſimularat, occurrit. Rex è ſomno ſtatim excitatus, uiſo Duce, quem iam ſibi reconciliarat, admodum recreatur. At ille, diſſimulata inimicitia ſcelereq́;, ad traijciẽdum Danubium Regem hortatur, ut propius ad tutiora loca confugeret, offerebat ſua oppida, in quibus ſecurum ſemper fore pollicebatur. Rex innocentiæ ſuæ conſcius, quæcunque ille obtulerat, quando tempus ac res ita poſtulabat, lubenter accepit, ad proxima quædam caſtella peruenere, ubi diebus aliquot peramicè utrinq; uerſatum. Deinde Dux, ut conceptum animo facinus perpetraret, hinc ſumit initium, à Bela quandam pecuniam repetit, quam ſibi ab eo iniuſtè olim extortam querebatur. Rex, intellecta facinoroſi hoſpitis audacia, ut maiora incommoda declinaret, quamcunq; innumerato ære habebat, exſoluit, cæteram datis uaſis aureis argenteiſq́; rependit. Et ut illius libidini cumulatiùs ipſe ſatisfaceret, treis regni (ut aiunt) comitatus, Auſtriæ finitimos adiecit, uaſa gẽmata, multo pluris æſtimata, pro bis mille pondo argenti, ab ipſo recepta ſunt. Trini comitatus continuò Dux poſſeſſionem accepit, muniuit ſubitò aduerſus impetum Tartarorum. Nonnulli dena milia pondo tunc exacta fuiſſe referunt, pauciora plerique, hæc pacta adiecto ſacramento uterque muniuit. Poſt hæc ad Reginam, quæ haud procul aberat, Bela properauit, qua ſecum accepta, mox Stephanum Vacienſem Epiſcopum, ad Romanum Pontificem & Imperatorem mittit, ut legitima ab utroque auxilia mittantur, ne obruta à prophanis Vngaria, cætera Chriſtiana res publica periclitetur. Interea in Segedino agro cum equitatu, quem cogere potuit, moram traxit. Poſtquàm Dux Auſtriæ, Vngaros undique in fugam conuerſos eſſe intelligit, ratus ſibi tempus dari ad ulciſcendum nimis idoneum, coactum mox exercitum in Pannoniam mittit, & ueluti Tartari ulteriorem, ſic hos citeriorem Vngariam uaſtare iubet. Iuſſi mandata faciunt, haud ſecus ac illi, pagos incendunt, abducunt prædam, & in homines frequenti cæde graſſantur, ſuccendunt Taurini ſuburbia, & arcem capere pergunt. Interea è proximis pagis oppidiſq́; haud parua manus conuenit, audito urbis periculo, ſuccurrit, Teuthones arce potitos inuenit, quod ubi aſpectum eſt, uſque adeo Vngarorum animos irritauit, ut hoſtes ad unum omnes in arce cremauerint. Id ubi Duci nunciatum eſt, illius adeo animum commouit, ut cæteris Vngaris, qui promiſſa immunitate, incolumitateq́; rerum omnium, in Auſtriam confugerant, graue ſub cuſtodiarum prætextu ſtipendium impoſuerit, redegeritq́; ad tantam rerum omnium egeſtatem, ut hoſtibus etiam miſericordiam excitarent.

Sed iam tempus admonet, ut ad reliquos Tartarorum Reges, qui poſt primos Vngariam intrarunt, ritè reuertamur. Cadan Rex alius (ut paulò ſuprà diximus) expugnata Rodana, captoq́; Ariſtaldo, præſidiario præfecto, ac eius militibus, ſexcentos delegit, quorum ductu, per ſyluas, & auia præruptaq́; loca, in Varadinum agrum, cum magna Tartarorum manu deſcendit, quò in Tartarico tumultu, è circumiacentibus pagis innumera uirorum mulierumq́; multitudo confugerat. Aberat Antiſtes, cum quibuſdam ex ordine ſacerdotum, cæteri qui remanſerant, pro uirili ſua ciuitatem (ne ampliſſimum pagum dixerim) ſanè muniuerant. Arx urbis multo munitior, quandoquidem impoſito præſidio ualidiſſimo, item foſſa & uallo, ligneoq́; propugnaculo ſatis tuta uidebatur. Ecce Tartari aduentant, primo impetu ciuitatem expu

gnant

gnant, quãdo uallo ſeptoq́ ligneo, non muro fuerat obducta. Capta urbe, ad cædem uir pariter ac mulier, puer ac ſenex iuxtà rapitur. Nulla ſexus & ætatis habita ratio, ſacra cum prophanis æquè mixta & incenſa. Rogerius, unus è collegio ſacerdotum, ex cuius commentarijs iſta collegimus, cognito Tartarorum incurſu, confugit in ſyluas, ubi aliquandiu tutò delituit, ut huiuſce exitij teſtimonium perhiberet. Populata urbe, Tartari ad uigintiquinque milia paſſuum receſſere, ut his qui in arce remanſerant, metum adimerent. Ne ſpe quidem & opinione ſua fruſtratur Barbarus, nam quicunq; in arcem ſe receperant, quum profectum hoſtem, & dies aliquot nuſquam apparentem proſpectarent, omnino abijſſe rati, incenſam urbem reficere, inſtaurare caſas, ſuburbia reſarcire, ac ſecurius ciuitatem die noctuq́ colere occœpere. At ubi ferus hoſtis ciuitatem recoli & inſtaurari, præſidiarios quoq; extra arcem cõfidentius quotidie obuerſari intellexit, ex compoſito, ante diem Varadinos iterum adoritur, offendit incautos, obtruncat, quoſcunque in urbe & ſuburbio deprehendit. Redintegratur miſeræ ciuitati clades, & plus quàm diro flagello torquetur, hi tantùm ex hoc exitio euaſere, qui in arcem confugerant, ac in ſyluas ſe ſubtraxerant. Ad poſtremum Tartari, inſtaurata urbe potiti, arcem circumuenere, ab altera eius parte dirutus murus erat, quem paulo antè reſarxerant, hac Barbarico quodam ariete quaſſare occipiunt. Soluitur facile recens moles, quæ immatura nondum confirmari poterat, panditur huic hoſti aditus, intenduntur undique baliſtæ, quibus arx grauiſſimè oppugnatur, obruitur ſagittarum imbribus, ac demum altero die capitur. Sacerdotes ac nobiles ibi deprehenſi, partim cæſi, partim è murorum ruinis lethali uulnere confecti, deturbantur, Matronæ, puellæ, ac cæterorum imbelle genus, in baſilicam confugerant, ratæ in ſacrario tutiores, quàm in prophano loco futuras, confirmabat ſpem munitiſſimum templi ædificium. Tandem iniecto igni, unà cum baſilica, uniuerſa multitudo imbellis conficitur. Ne alijs quidem phanis pepercere, in quibus nihil eſt prophani facinoris & efferitatis, quod ſexus uterq; ſubire non cogeretur. Nobilitas, plebs omnis, & equeſter ordo, cum collegio ſacerdotum, ad unum omnes pro mœnibus iugulati. Violata Diuorum monumẽta, confracta ſimulachra, ſanctæq́ reliquiæ conculcatæ omnes & peſſundatæ. Inaudita in templis commiſſa piacula, ſacrę ueſtes direptæ, aurea argenteaq́ comminuta. Viri cum mulieribus, poſtquàm ſatis ludibrio fuere, in baſilicam introducti necabantur. Poſt tantum excidium, ubi receſſit hoſtis, cæteri, qui in proximas ſyluas euaſerant, & hucuſque delituerant, ad deſolatam patriam, grauiſſima adacti fame, conuenere, ſi quid fortaſſe reperirent. Tartari pari iterum aſtu rediere, neminemq́ Varadinorum reliquere ſuperſtitem, deinde abſumpta materia cædis, abiere. Rogerius, qui ſe inter nemora abdiderat, deleta patria, ad pontem Thomæ (ut aiunt) & Teuthonum pagum, qui Chryſio amni eſt impoſitus, peruenit. Mox ad quandam inſulam diuertit, quam aduerſus Tartaricum furorem, quicunq; proximos pagos incolebant, quos Agyam, Vaydam, & Geroth appellant, coacti planè muniuerant, tres erant uillæ aditus, quos ſingulæ quoq; turres protegebant, aliquot dies hic moram traxit. Deinde reformidato Barbaro, Chianadinũ contendit, quod ad Mariſium amnem ſitum eſt, & quadraginta milibus paſſuum à uilla remotum, ciuitatem inuenit, ſuperiori die à Tartaris incenſam, qui alia uia in Vngariam penetrarunt. Quin & hoſtes longè lateq́ diffuſos offendit, in die delituit miſer, & ingruente nocte, per hoſtium turmas clandeſtinè iter faciens in inſulam ſe recepit, quò quum redijſſet, hoſtes adfore in horam accepit, refugit in ſyluas, quod etiam fecere pleriq;. Tartari poſtero die inſulam occuparunt, ex inſtituto ſuo omnes obtruncant. Qui in ſyluis dudum delituerant, adacti fame, in uillam reuerſi deprehenduntur, cędunturq́, mox ſagaciſſimorum canum more, in alios eueſtigatum, deprehenſi multi immaniter trucidati. Quum innumeram illi multitudinem in ſyluis fuiſſe reconditam arbitrarentur, id commentum inuenere. Quoſdam Vngaros cepere, quos ſeruarant, eos circùm latè dimiſere cum his mandatis, quicunq; ad proſtitutum tempus, quod ipſi præſcripſerant, ſedes proprias repeterent, omnibus licere tutò eſſe do-

 mi, co-

mi, colere agros, & curare familiam. Credidere his pars hominum non mediocris, quod ut facile crederent, cogebat inedia. quare quicquid Vngaricæ multitudinis, in ſpacium trium dierum itineris, erat amplè diffuſum, hac ſtolida fide compulſum, domum redijt. Quin etiam quum agendæ meſſis tempus inſtaret, annona ab his & illis æquè curata, Cumani, Tartari, & Vngari mutuò uerſabantur. E parentibus, filiarum, ex uiris, uxorum, ex fratribus, ſororum lenocinio, quàm plurimi uita à fœdo hoſte donati. Quin & ut gratum Tartari lenocinium ſibi fuiſſe oſtenderent, in eorum (quos diximus) conſpectu, illas ſæpe, ferarum ritu, in propatulo iniuere. Sedato furore immanitatis, præfectos crearunt, qui ius dicerent, & hos Kenezios nominabant, quare admodum regiones iſtæ pacatæ. Tribuebatur cuiq; ius ſuum, pro quo quidem beneficio, impetrandá ue gratia, uenuſtiſſimæ quandoq; puellæ ad præfectos mittebantur, contrà lenonibus, ab his oues, equi, boues, ac cætera tale genus rependebantur. Rogerius, ex cuius commentarijs (ueluti ſuprà memorauimus) iſta collegimus, in cuiuſdam præfecti clientelam ſe inſinuauerat, ut partim ſaluti priuatæ, partim publicæ in tempore conſuleret. Kenezij, quot hebdomadibus inter ſe concilium habebant, quum centum eſſent, centumuiralis haſta uidebatur. Ex his non multo pòſt edictum promulgatur, ut ex pagis quibuſdam, mulieres cum pueris æquè ac uiri, ad ſtatum diem, ad centumuirale tribunal conuenirent, legitimaq; munera conferrent. Pleriſque id haud paruam ſuſpicionem iniecit, & in primis Rogerio, qui argutiore profectò ingenio fuerat, iuſſi ex imperato conuenere, duxere cum liberis uxores, & ingentia munera contulere. Rogerius cum Tartaris quibuſdam, in eorum exercitum, ad declinandam ſuſpicionem, proficiſcitur. Multitudo, quæ ad Kenezios conuenit, pòſt oblata munera, in uallem deducta, ibiq; & ſpoliata, & crudeliter trucidata eſſe fertur. Nondum tot cædibus gens fera ſatiari poterat, quando ſtato die cæteros, qui in ulteriore Vngaria ſuperfuerant, pagos adoritur. Cæſis omnibus, nihil incendunt, ut ad futuram hiemem commeatus haberent. Item populos quoſdam aliquandiu præſtitere ſuperſtites; ut agros colerent, rem frumentariam uindemiamq; curarent, ſed partis uti ex edicto inhibitum. Poſt tot excidia, Orodinum & Chianadinum uerſus contendêre. Nouam poſt ſe uillam ex induſtria dimiſerant, quam Pergen olim dixerant, item Ciſtercienſis ordinis cœnobium, quod in caſtelli ſpeciem communitum erat. In hæc enim duo loca, è finitimis pagis ingens hominum manus, cum fortunis omnibus planè confluxerat, quæ quidem intacta dimiſere illi, ut coactam deniq; multitudinem haberent. Interea circùm omnia uaſtant, ſi qui illuc accedebant, ab Vngaris illicò fugabantur, quare hinc tanta horum animis adiecta eſt fiducia, ut afflictis rebus Vngaricis, ſe tantùm euaſuros eſſe ſperarent. Poſtremo deſtructis cæteris, qui circùm erant, oppidis ac uicis, ad hęc duo loca Tartari rediere. Vt ſine cruore ſuo hæc expugnarent, primò captiuos Vngaros, deinde Rutenos & Cumanos in pugnam commiſere, ipſi pro triarijs erant, ut cum alieno periculo uictoriam ſibi compararēt. Vngari, qui in prima acie pugnabant, cum ſuis miſerrimè dimicare cogebantur, ridebant à tergo Tartari, & gentili hoc prælio præ nimia lætitia geſtiebant. Septem igitur dies aſſiduò pugnatū, completa demum foſſa Vngaricis Ruteniſq; corporibus, Villa noua capitur. Quum omnes uiros & mulieres in ſuam poteſtatem redegiſſent, in campum ampliſſimum deduxere, diuiſere bifariam, hinc ruſticos, nobiles illinc, quibus poſtquàm ueſtes, arma, pecunias & ornamenta diripuere, præter duas puellas, quas ad Veneris ludibrium reſeruarunt, crudeli omnes feritate trucidarunt. Hi tantùm ſuperfuere, qui inter cæteros fœdati ſanguine, inter cæſorum corpora delituere. Poſt Villæ nouæ excidium, cœnobium Egres acerrima obſidione circumuenere, cui quum uarias machinas admouiſſent, ad deditionem faciendam miſeros compulere. Sed poſt deditionem, poſtquàm in fœdæ gentis uenere poteſtatem, pari perfidia omnes interfecti, præter monachos quoſdam, nonnullaſq; matronas, formoſaſq; puellas, quas explendæ libidini reſeruarunt. Difficile profectò foret, cætera inauditæ immanitatis genera recenſere, quando quæcunq; crudelitatis facinora cum his conferantur

tantur, ne minima quidem ex parte æquare poterunt. Nimirum hæc omnia Dei flagella, ſine controuerſia ſuperarunt. Aeſtate illa, ad fines uſque Auſtriæ ac Boemiæ, ſunt cuncta Tartarorum inundatione uaſtata. Nam ulterior Vngaria, Cumania, Polonia, Scleſia, ad Danubium uſque ſunt omnia, latè longeq́ʒ, exitio incredibili abſumpta. Tartari ulteriori Vngaria potiti, ad inuadendam citeriorem indomita libidine rapiuntur. Augebant æſtuātiſſimam cupiditatem Strigonienſis urbis proſpectus, quæ cæteris Pannoniæ, non minus opibus, quàm amplitudine præferebatur, quam ſi capere liceret, cætera ad Adriaticum uſque mare facile occupare ſperabant. Ad hæc ſeueritas hiemis addebat audaciam, ſiquidem paucis pòſt diebus, crebris niuibus, ac gelu Iſter conſiſtit. Frangebant è conſpectu glaciem quotidie Strigonienſes, ne hoſtes ſtrato amne tranſirent. Verùm uæſaniente bruma factum eſt, ut omnis horum opera eluderetur, conſtitit tandem amnis, ac pedeſtre in eo prælium ſæpe cōmiſſum. Tartarus tamen ingentem equitatum glaciali pauimento, quod doloſiſſimum uidebatur, credere non audebat, periculum haud ab re faciendum prius cenſuit. Barbarus plus æquo uafer, multa in ripam armenta duxit, ibiq́ʒ ſine cuſtode triduo dimiſit. Strigonienſes hoſtem abijſſe rati, traiecto amne, pecora cuncta rapiunt, & in citeriorem ripam redigunt. Hoc ubi gens fera nouit, ratus eodem exemplo, ſe tutò equitatum amni, qui conſtiterat, committere poſſe, extemplo cum innumera multitudine, ac omnibus impedimentis, Danubium ſicco pede traiecit, uniuerſam ripam, per multa paſſuum milia, numeroſis equitatuum turmis occupauit. Deinde exercitus bipartitò diuiſus, pars cui Rex Cadan præerat, per ueſtigia Belam inſequitur. Quippe qui omni auxilio deſtitutus, in Dalmatiam ſanè confugerat, & quum ibi tutò eſſe non liceret, in proximas inſulas traiecit, ibiq́ʒ tutum duntaxat ab omni Barbarico impetu locum inuenit. Cadan Belæ potiundi ſpe fruſtratus, in Croaciam, & ſuperiorem Myſiam diuertit, quam nunc Raſciam Boſnamq́ʒ nominant, ibiq́ʒ cuncta diripit, populatur, trucidatiſq́ʒ colonis, incendio magno uſquequaque graſſatur. Et uaſtata hac regione, ne quid integrum dimitteret, in Bulgariam deſcendit, quam inferiorem Myſiam nuncupamus. Cætera Tartarorum multitudo, ad expugnandum Strigonium properauit, caſtra haud procul ab urbe locata. Quum urbem, non ſolùm muro, foſſa ualloq́ʒ, ſed turribus quoq́ʒ ligneis, ac omni munitionum genere inſtructam inueniſſet, triginta circiter machinas parauit, quibus admotis, urbem expugnaret, quam uario hominum genere frequentiſſimam intellexerat. Quum uetus Regum aula eſſe ſoleret, huc mercatores multi è Gallis, Germanis, Italiſq́ʒ conuenerant, confugerant undique, ex pagis & oppidis, nobilium ac ruſticorum ingens numerus, quare Tartaris obſtare poſſe ſperabant. Tertio die captiuis edicitur, uti faſcem quiſque ſuum ad mœnia portaret, ex quibus aduerſum muris aggerem facerent, unde urbs propius oppugnari poſſet. Quare pro foſſa urbis, è faſciculis murum erigunt, mox uineas, tormentaq́ʒ diuerſa admouent, baliſtas intendunt, quibus ſaccos egeſta terra diſtentos addunt, foſſam complent, turres ligneas lapidibus diruunt, iiſdem quoq́ʒ obruunt oppidanos. Tumultus in urbe magnus extollitur, confuſus præ timore populus, diuerſus trahebatur, nemo mœnia tueri audet, ne aut lapidibus, aut ſagittarum imbribus obruatur. Ad hanc ciues deſperationem redacti ſunt, ut è Senatus conſulto ſuburbia incenderent, ueſtes cum equis omnibus concremarent, aurum & argentum, ac cætera tale genus infoderent humi, ut nihil ſecum lucri dira turba faceret, quod ubi hoſtis intellexit, eo magis dentibus infrendit. Incenſis deinde ſuburbijs, in lapideam ſe omnes urbem recepere, hanc Tartari citra cunctationem obducunt, undiq́ʒ oppugnant, tanto impetu aggrediūtur, ut uix paucis horis obſtiterit, deinde à propugnaculis reiecti ciues, in Tartarorum poteſtatem peruenere. Capta urbe, tanta ab hoſte patrata cædes, ut nemo ex uniuerſa ciuitate, præter quindecim, euaſerit. Supra omnium opinionem, in omnem ſexum ætatemq́ʒ ſæuitum, quandoquidem uiuos homines palo inſutos, pecorum inſtar, igni aſſaſſe referuntur. Ingenuæ quoq́ʒ matronæ, more patrio excultæ, quæ in unum palatium ſe receperant, ad extrema ſupplicia poſtulatæ, ſe ad

D 2 Tarta-

Tartarorum príncipem prouocarunt, in cuius conſpectum, extra urbem mox eductæ, ut uita donarentur, ſuppliciter orabant, ſed inexorabilē ac dirum hoſtem nactæ, prius ſpoliatæ, mox capite ad unam omnes mulctatæ ſunt. Arx Strigonienſis, cui Simeon præfectus, cum ualido præſidio tunc præerat, hoſtem tentata deterruit. Qua dimiſſa, ad Albam regalem Barbarus properauit, ubi quum ſcirent eſſe monumenta regum, multum ibi auri & argenti, è regijs donatiuis eripere poſſe credebant, ſed hæc cum fruſtrata fuit opinio, nam inter paludes ſita, nulla ui & arte capi potuit. Mox ad Diui Martini cœnobium feſtinatum, unde re infecta abiere. Hæc igitur tria loca tantùm, excidij Tartarici expertia fuiſſe teſtantur. In citeriore Vngaria, ne tantum quidem calamitatis illatum, quoniam ſtatiua ibi nequaquam habuere, ſolùm dum iter facerent, quæcunque fuere obuia, ferro igniq; uaſtarunt. Rumor poſt hæc omnia, non mediocris effunditur, Tartaros ſtatuiſſe, Auſtralibus & Alamãnis abſtinere manus, ac publico edicto reuocare caſtra, ut rebus feliciſſimè geſtis, in priſtinas ſedes pedem referrent. Onuſtis igitur carris, per populatas regiones, qua ingreſſi fuerant, ea redituri, iter ineunt, latebras quaſque tectiſſimas inueſtigant ſagaciſſimè, diſquirunt ſaltus, ut ſi quos ingrediendo dimiſerint, egrediendo recipiant. Nonnullas ergo reliquias Vngarorum necarunt, ſed Vngaria egreſſi, per Cumaniam & Ruteniam, ad priſtina loca rediere. Bela uerò, qui in Dalmatiam effugerat, audito Tartarorum abitu, quem uix credere poterat, ut afflictis Pannoniæ rebus pro uirili ſubueniret, diſſipataſq; regni ſui reliquias cogeret, cum multis auxilijs in Vngariam redijt. Quin etiam ſi quis è Tartaricis regibus, ſoli feracitate & amœnitate pellectus reſtitiſſet, his haud difficulter copijs explodi poſſet. Crucigeri nanq; Rhodiani milites, qui ſacroſancta ſtipendia faciunt, item nonnulli Frangepanũm reguli, qui in Dalmatia & Croacia, ad Sauum uſque latè imperabant, excidium Pannoniæ miſerati, cum auxiliaribus copijs, et ualidiſſimo equitatu, Regem in Vngariam reſtituère, quare ob rem benè geſtam, non ſolùm ampliſſimis priuilegijs, ſed oppidis & pagis, ut diplomata regia planè teſtantur, honorificè donati ſunt, hos M. & B. fuiſſe memorant. A clariſſimis profectò maioribus iſti degenerare noluere, qui ut Romani ſanè referunt Annales, in ſenatorio ordine præſtantiſſimi ſemper habiti, urbanis tandem factionibus in Dalmatiam ſeceſſere, ac in eius parte regnarunt. Quam Lapideam uocant ſedem, ſibi Segnię optarunt, & inter Illyricos Proceres principatum ſemper obtinuere. Reuerſus Rex deſolatum regnum offendit, tribus (ut aiunt) annis à peſtilentiſſima gente direptum, è deſtituto ſoli cultu tanta fames inceſſerat, & ex fame peſtilentia, ut quicunq; mortem captiuitatém ue euaſerint, inedia uel contagione raperentur. Quare Bela non iniuriarum immemor inſignium, quas à Frederico, perfido Auſtriæ Duce, præter æquum & fas acceperat, ſuum exercitum, & auxiliares copias è Dalmatia ductas, aduerſus eum duxit, ut à Deorum & hominum contemptore cumulatas, ut par erat, pœnas exigeret. Obſedit igitur ita uehementer Auſtralem Neapolim, ut ad ſuccurrendum hoſtem adigeret. Pro mœnibus urbis prælium initum, in quo cum tanta, quicunque ſuperfuerant, Vngari ferocia dimicarunt, ut Alamannos grauiſſima clade profligarint. Fredericus, ne impunitate ſcelerum elaberetur, cum Vngaro ſingulari certamine pugnans, transfoſſo ore, proſtratus occubuit. Victor à Rege honorificentiſſimè donatus eſt, cuius adhuc donationis clariſſima extant priuilegia. Poſt hæc uictoria potitus Alamannica, direpta maxima Auſtriæ parte, in Pannoniam redijt, & ad pacandum regnum, legendaſq; reliquias animum aduertit. Diu in reſarciendo regno uerſatus, ueluti in diſperſis naufragij fragminibus, ubique terrarum ac gentium diſiectos Vngaros, & pleroſque omoagros iam factos, mira pietate diſquireret. Quinetiam equi, domino carentes, liberè uagati, ſylueſtres facti ſunt, quo quidem genere Carpathij adhuc montes abundant, iubati pedumtenus. Poſt Frederici Ducis interitum, qui ſine liberis uita deceſſerat, ut Annalium Vngarorum ſcriptores, qui pro Imperatore ponunt, falſò tradidiſſe uideantur, ſoror eius Margarita, quæ Henrico, Imperatoris Frederici Secundi filio nupſerat, & eo ſine ſobole

functo

functo, in patriam redierat, Auſtriam, hæreditatem fratris accepit. Et iam anus facta ac ſterilis, Othocarum Boemiæ Regem, uirum accepit, uxoris dote potius, quàm ætate ac ſpe prolis adductum, hic Primiſlai, qui tertio loco, à Philippo Imperatore, Frederici Secundi fratre coronatus eſt, filius fuit. Decedente Venceslao fratre, qui natu maior erat, ſine liberis, Othocarus regnum iniuit, & quintus Boemorum rex adnumeratur. Magno hunc animo, & conſilio non inutilem fuiſſe dicunt, item bellicæ artis, & magnarum rerum cupidiſſimum, quum igitur ſterile coniugium contraxiſſet, potitus Auſtria, longè maiore imperandi cupiditate æſtuauit. Ingenti promiſſa pecunia, Vlrichum Carinthiorum Principem adduxit, uirili ſobole carentem, ut pacta mercede, Carinthiam, Carniolam, partem Sclauoniæ, quam Marchiam nunc appellant, & portum Naonis hinc ſibi mercaretur. Quinetiam Veronenſes, Feltrenſes, & Tharuiſani, cum multis Foroiulianis, ultrò ſe huic planè ſubdiderint, & ſtata quotannis ſtipendia ſoluerint. Hic igitur ob Styriam, quam Vngari occuparant, ac ueteres inimicitias, & præſertim eas, quas ex Frederici Ducis morte conceperat, Belæ Regi graue bellum indixit. Hortabatur ad id ſpes occupandæ Pannoniæ non mediocris, quæ afflictis Vngariæ rebus, nuper inceſſerat, addebat animos fortuna bellica, quam ſibi ſemper æquam. & in inundatione Tartarica multo æquiorem ſortitus erat, quando illam peſtem è Pruſſia forti animo ſanè repulerat, quam Vlmerigiam ueteres appellauere. Vrbem condiderat Kunigſpergium, à Monte regio Germanicè nominatam. Bela, coacto exercitu, in Othocarum arma ſumere properauit, quamuis deſolato id regno difficulter efficeret. Bellum hoc Boemicum, quod nonnulli propter fines exortum eſſe referunt, anno ſalutis ducenteſimo ſexageſimo, ſupra milleſimum, 1260
initum fuiſſe, Annales prodidere. In Morauiam uterque conuenit, Bela cum Stephano filio, & Alpra Cumanorum Duce huc uenerat, quum acies utrinq; conſtitiſſent, collatis ſignis acerrimè pugnatum. Plus auxiliorum, quàm Vngarorum in prælio dimicabat, ſiquidem ad ultimum ferè interitum, Pannoniam Tartarus planè reduxerat. Cum alienis uiribus raro uictoria comparetur, quamuis diu atrociſſimè, ac pari Marte utrinq; pugnaretur, Pannones tamen multis cæſis, inclinari occœpere, ac Boemis dedere terga. Bela fugientem ſuum militem, ac reiectum equitatum conſpicatus, ipſe quoq; caſtris exutus, terga dedit, Haymburgumq; confugit, quod tertio idus Iulias accidiſſe ſcribunt. Aliqui Pannonum quatuordecim milia, in proximum amnem præ fuga demerſa tradidere, quibus minimè adſtipulor, ſiquidem Tartarico bello ita effœta fuit Vngaria, ut uix Belæ exercitus totidem complecteretur. Bela ingenita probitate præditus, ad pacem potius, quàm bellum natus eſſe uidebatur. Othocarum autem, fuſis fugatisq; Vngaris, inſolentiſſimus iamdudum effectus. Viuente adhuc uxore legitima, alteram induxit, Regis Moſchouiæ filiam, quæ Kunigundis dicta eſt. Mox ab illis, qui eligendo præſunt Imperatori, ad imperium inuitatus, inſolentiſſimè recuſauit, quare Rodulphus Habsburgenſis Comes, ab his Imperator deſignatus, qui Othocari magiſter aulæ quondam fuerat. Huic Othocarus, quum Auſtriam renunciare cogeretur, quia fœminei iuris eſſe non poterat, hinc bellum exortum, in quo Othocarus, ut paulo inferius referetur, occubuit. Cui Venceslaus filius, uix annos ſeptem natus, ſub Othonis tutela Brandeburgenſis Principis educatus, quinto pôſt anno, in Boemiæ regnum reſtitutus eſt. Belam tot laboribus malisq; uexatum reuocemus in medium. Probum hunc Principem ac religioſum nemo inficiabitur, bello infortunatum affirmabunt omnes, inſtaurandam Strigonij ciuitatem curauit. Pacato regno, eiusq; excidio pro uirili parte reſarcto, Diuæ Virgini, cuius numine ſeruatum ſe eſſe ſciuerat, Strigonij templum regio ſumptu dicauit, ut ubi regiam habuerit, ibi poſt mortem quieſcere liceret. Ex Maria uxore, quam Imperatoris Græcorum filiam fuiſſe affirmant, duos filios ſuſcepit, Belam, & Stephanum. Ante patrem Bela obijt, Stephanus patri ſubrogatus. Itaq; Rex iam ſenio confectus, ac potius malorum ingenti mole contritus, ab anno ſalutis ſeptuageſimoquinto, ſupra 1275
duodecies centenum, nonis Maij, in Budenſi inſula diem obijt, quem uniuerſa Pannonia

nonia effliƈtim deplorauit. Corpus Strigonium relatum eſt, ut in æde nobili, quam ibi exædificarat, honorificè ſepeliretur, pro magna ara, è rubro marmore ſepulchrum erectum, in quo Belæ Regis, ac Mariæ coniugis, & Belæ quoq; filij corpora condidere. Poſt hæc Philippum aiunt, Strigonienſem metropolitam, ſuauiſſima illius memoria percitum, Belæ Regis corpus ex hac æde, uſurpata licentia, in ſuam baſilicam tranſtuliſſe, ut regiam regio corpore tunc ædem honeſtaret. Id Diui Franciſci ſacerdotes, qui ædem curant, iniquiſſimo animo tulere, in Romanum hanc rem forum retulere. Agitata diu cauſa, tandem iudicatum, ut ereptum Belæ corpus, in priſtinam ædem Metropolita referret, item noſtra tempeſtate, non modò ſepulchrum, ſed inſcriptum quoq; id Epigramma teſtatur. Belam igitur honeſtatis ocijq; cultorem, annos circiter ſex & triginta regnaſſe perhibent.

Stephanus IIII EXTINCTO Bela, Stephanus eius filius, hæreditario iure, Pannoniæ regnum accepit, cui Regis inſignia, omnibus tunc ſuffragijs, haud immerito ſunt reddita. Huic fortuna in bello non eadem, ac patri fuit, quippe qui Auſtrales & Boemos inſigni uſque adeo uictoria profligauit, ut paterni iacturam nominis, in hac re, magna ex parte reſarxerit. Quòd ſi diutius uiuere licuiſſet, omnium profectò iudicio, Princeps optimus & clariſſimus foret habitus, ſucceſſum gloriæ inuida mors & intempeſtiua intercepit. Othocarum enim, qui patrem Belam in Morauia ſuperarat, à lęſis finibus, cum magno Boemorum Auſtrialiumq; exercitu, regnum inuaſerat, quinetiam Brandeburgenſes introduxerat, tanta clade ad Kapczam fluuium fudit, fugauitq;, ut parem pro patre uicem hoſti retuliſſe prædicetur. Mox in Bulgariam caſtra mouit, quæ eius imperium detreƈtabat, ubi paucis menſibus inferiorem Myſiam ita infeſtauit, ut prædæ multum abduxerit. Demum ne re infeƈta è prouincia abiret, Bodum eorum metropolim obſedit. Tertio urbem menſe expugnauit, eaq; potitus, Bulgarorum Regem, cum uniuerſa Myſia, ſtipendiarium ſibi fecit. Mariam filiam, Carolo Claudo, Caroli filio, qui apoſtolica auƈtoritate, Siciliæ regnum occupauit, legitimo matrimonio collocauit. Ex qua Carolus Marcellus natus eſt, qui ut deinceps ſuo loco referetur, è Clementia, Rodolphi Imperatoris filia, Carolum genuit, Lodouici Regis patrem. Ad poſtremum, tertio ſui regni anno exceſſit humanis, in magna inſula diem obijſſe ferunt, & in inſula Budenſi, ac in æde Diuæ Virginis, Pontificum permiſſu ſepeliuerunt.

Ladislaus III LADISLAVS, quem Chunum deinde Vngari cognominauerunt, Stephani Quarti filius, uir atroci ingenio, & animo magno, belli potius, quàm ocij cupidus, honeſtati parum intentus, propriæq; libidinis moderator exiguus, eodem, quo pater, mortuus eſt anno. Omnium conſenſu regnum ſuſcepit, ac ritè coronatus eſt, quod
1276 anno ſalutis ſeptuageſimoſexto, ſupra duodecies centenum fuiſſe legimus. Haud multum poſt initum pacatumq; regnum, Boemicũ bellum redintegratur, quod Stephani ſuperiore uiƈtoria extinƈtum eſſe uidebatur. Nam quum Boemi fines immodicè amplificare pergerent, quod Vngari æquo animo ferre non poterant, hinc bellum inſtauratur, Morauia, de cuius finibus agebatur, huiuſce rei cauſa fuerat. Auxit Vngaris animum, & ingens ad bellum iritauit occaſio, quam illa tempora attulere. Nam quum Othocarus, ut paulò ſuprà tetigimus, cum Rodolpho Imperatore, ob Auſtriam diſſentire cœpiſſet, ac grauiſſimum inter ſe bellum uterque moliretur, Imperator Pannones, Boemorum hoſtes, ad hoc bellum multis legationibus tunc ſollicitare cœpit, haud inſcius, auxilijs Vngarorum adiutus, multum ſibi uiƈtoriæ ſperare poſſe. Ladislaus ad exoptatum bellum inuitatus, fidam utilemq; ſocietatem pollicetur. Interea utrinque nonnulli amici interceſſere, ut Rodolphum, Othocarumq; reconciliarent, ueriti ſi hoc inteſtinum bellum gereretur, haud paruo Germanis excidio futurum. Quare horum opera, ita inter eos conuenit, ut bellum affinitas utrinq; contraƈta dirimeret, filiæ ultro citroq; darentur, Carinthiæ Carniolæq; prouinciæ dotales fierent, ac Auſtria denique Imperatori cederet. Rodolphus Auſtriam adeptus, Othocarum in uerba ſua, more maiorum, iurare expoſcit, id ille, qui elato ſem-

per

per animo fuerat, grauiſſimè tulit, reputans ſe hinc ſeruum è domino eſſe factum. Diſcordia hinc noua redintegratur, indicitur utrinque bellum. Imperator cum Ladislao Rege ſocietatem init, fœdusq́ perpetuum percutit, mox Pannonica exorat auxilia, quæ preſtò affuere. Quum in certamen, inſtructa acie, utrique deſcendiſſent, uixq́ mille paſſuum interiectum eſſet ſpacium, Othocarus Rodolphi copias uereri cœpit, & Vngarica bello multò magis auxilia abſterrebant. Extemplo rei ſuæ conſulens, de concordia cogitauit, mittit legatos, per quos iuraturum ſe ritè pollicetur, ſi modò honoris ſui cauſa, intra Auguſtale tabernaculum id clàm fiat. Accepit conditionem Imperator, illiusq́ lepido cõmento pudorem eluſit, in medio (quod diximus) ſpacio Auguſtale intenditur, Imperatoris iuſſu, ſuggeſtus Hercle ſublimis intus, cum ſella paratur. Mox ipſe diademate, imperatorijsq́ inſignibus planè conſpicuus, conſidentibus imperij electoribus, cæterisq́ in ſubſellijs ritè Proceribus, Othocarum acciri iubet. Is cum paucis Optimatibus tentorium ingreſſus, præreuerenter ſuggeſtum conſcendit, ac ſupplex ad eius genua conſtitutus, dum ex more ſolenne ſacramentum præſtat, ecce tentorium ex induſtria compoſitum, in parteis quatuor ex improuiſo ſolutũ decidit. Callida ruina Othocarum, ad Imperatoris genua ſupplicem, utrique exercitui ſpectatum exhibuit. Hinc Alamanni glorioſum, & è ſolio præſidentem Imperatorem hilares, hinc triſtes Boemi, ſupplicantem Regem ſpectabant. Subticuit Othocarus in præſentia, & indignatione completus domum redijt, hoc ubi Margaritæ uxòri, cuius iure Auſtriam acceperat, nunciatum eſt, tot uirum illa conuicijs affecit, donec aduerſus Imperatorem, abolendæ huiuſce turpitudinis gratia, bellum inſtaurarit. Rodolphus, uiolato fœdere, pòſt ubi ſe ad bellum prouocari conſpicatur, exercitum reparat, Ladislaum Regem, ſocietatis iure, in expeditionem Boemicam iterum inuitat, cui nil erat antiquius, quàm cum Boemis, qui cum patre auoq́ certarant, fortunã experiri. Coactis quæ potuit auxilijs, ſua cum Cæſareis caſtra iungit, in ulteriorem Auſtriam, haud procul à ripa Danubij, utrique conuenere. Boemi, multitudine roboreq́, Sueui & Vngari, ordine & arte ſuperiores erant, dato ſigno manus conſerunt, dimicatur atroci diu utrinque pugna, cecidere ex utraque parte quàm plurimi. Ladislaus auitæ cladis memor, nil aliud, quàm toto campo Othocarum auidiùs diſquiſiuiſſe uiſus eſt, Regem tandem Boemorum inuenit, inuentumq́ ad ſingulare certamen prouocauit, accepta cõditione, eo prælio, ſi quid Vngarorum Annalibus tribuendum eſt, eum Ladislaus interfeciſſe fertur, quare inclinata acie, Boemorum ſtrages longè maior fuiſſe dicitur. Nonnulli Othocarum à ſuis deſtitutum à duobus Stirienſibus, toto prælio quæſitum prodidere, ut fratris mortem, ab eo per iniuriam interfecti, ulciſcerentur, quem ubi inuenere, continuò obtruncarunt. Corpus, Rodolphi permiſſu, in Boemiam relatum, regio honore ſepultum eſt, Venceslaus, huic in regno ſucceſſit, ut infrà ſuo loco referetur. De bello Boemico hactenus. Poſtquàm Ladislaus opima in Vngariam ſpolia retulit, ne parum quidem ſuo nomini fecit acceſſionis, quando præ hoc duntaxat facinore, patri ac auo præferebant omnes. Et ex hac ſocietate, quam cum Rodolpho Imperatore olim iniuerat, regno tantum ocij comparat, ut annos aliquot pacatum regnum habuerit, deinde Cumanum ex inſperato prælium exarſit, anno ſalutis id octogeſimoſecundo, ſupra milleſimum & ducẽteſimum accidiſſe fatentur. Oldamir enim, Cumanorum Princeps, 1282
coacto exercitu, ad lacum, quem Hoodum uocant, caſtra locat, ut mox Vngariam hoſtiliter inuaderet, deinde intolerabili uaſtatione exhauſtam, in ditionem planè redigeret. Ladislaus, audito Cumanorum tumultu, comparatis legionibus, his occurrit, ut ab horum rapinis regnum aſſereret, poſtero die, ubi collatis pugnam ſignis conſerunt, grauiſſimum initur prælium. Dum atrociſſima utrinq; pugna committitur, Lorandus Thomæ filius fortiter ſe geſſiſſe dicitur, nam dum cum Cumanis manum conſerit, quàm plurimos interficit, infeſta multos haſta confodit, non tã uerbis, quàm exemplo ſuæ fortitudinis, Vngaros ad uictoriam incendit. Quin & ęquiſſima ſibi in hoc prælio nactus eſt numina, nam ſuperuenientibus ex inſperato imbribus, eorum

arcus, quibus plurimum confidebant, uſque adeo remiſſi ſunt, ut his nihil ultra profecerint, quare inclinatis hoſtibus, tantum animorum his acceſſit, ut ipſorum impetus haudquaquam ulterius tolerari potuerit, proterunt paſſim hoſtes, quibus magna ex parte cæſis, multos etiam capiunt, regionem uniuerſam longè lateq; diripiunt. Poſtremò onuſti præda Vngari, domum ouantes rediere. Quum ex Cumanorum ſtrage pauci ſuperfuiſſent, hi collectis reliquijs, qui diſiecti olim fuerant, ad Tartaros confugerunt, ut ſuam his tutelam & ultionem commendarent, hos die noctuq; ſollicitant, aliosq; Cumanos, qui primo ingreſſu, ob Cutenis interitum, eis adhæſerant, ſimulq; commilitarant, fautores ac patronos adhibent. Quare commoti Tartari, anno ſalutis
1285 ducenteſimo octogeſimoquinto, ſupra milleſimum, Vngariam repetunt. Iterum ulteriorem paſſim Vngariam igni ferroq; uaſtant, & inſtauratos paulo antè pagos diripiunt, homines ex more interficiunt, multos aſſerunt in ſeruitutem, cuncta pecora abigunt, Peſthum uſque cuncta populantur, nulla ui, ſecunda hæc illuuies coerceri potuit. Ladislaus cum Carolo Siciliæ Rege affinitatem antè contraxerat, hic enim Carolus, Lodouici Regis Galliæ, & Roberti frater fuit, qui in Syriam pariter nauigarunt, ceperunt Damiatam, quam deinde præ Lodouici captiuitate, Saracenis reddere coacti ſunt. Hic Siciliæ regnum, è Germanorũ, ac Frederici ſucceſſorum manibus eripuit, quum ante Germanos, Nortmannorum auſpicijs regeretur. Nam Conradus Frederici filius, è Germania profectus, Apuliæ regnum ſuſcepit, cuius Manfredus, ex concubina Frederici quondam Imperatoris filius, regnum obtinuit, qui non longè à Beneuento, à Caroli copijs ſuperatus, occiditur. Item non multo pòſt, Conradinũ Conradi filium, & Frederici nepotem, in finibus Albani agri Carolus fudit, fugauitq;, ac ſubinde captum ſecuri obtruncauit. Ladislaus igitur Caroli filiam, uxorem duxerat, quam quidem neq; pro dignitate tractauit, neque coniugali amore & charitate proſequutus eſt, Cumanarum nanque amoribus diſtractum, multas ex his ſibi pellices, præter fas & æquum, admouiſſe ferunt. Illegitimo igitur amore plus æquo flagrauit, & in earum ditionem hunc ſe totum aſſeruiſſe perhibent, ex his potiſſimas treis nominant, Aydnam, Cupchecen, & Mandulam. Quare ſuis optimatibus uſque adeo infenſus eſt habitus, ut nil magis, quàm ſuum Regem huiuſmodi turpitudini obnoxium, odiſſe uiderẽtur, hinc Chuno Ladislao cognomen eſt inditum, uitæ impudicitiam ad Pontificem maximum detulere. Quin etiam in deprauatæ fidei ſuſpicionem, ob Cumanarum conſuetudinem, ueniſſe memorant. Item cæteris Chriſtianæ reipublicæ Principibus haud parum ſuſpicionis iniecit, ne Regis exemplo Vngari, qui quandoq; ab inita olim fide defecerant, in priſcam maiorum labem reciderent. Itaq; ſacroſancto Senatui uiſum eſt, mittendum eſſe in Pannoniam legatum, Philippum Firmanum, ciuem & Cardinalem circumſpectum, apoſtolicæ ſedis legatum creant. Hic continuatis itineribus in Vngariam contendit, quò ubi uentum eſt, non tam Antiſtitum, quàm Procerum rogatu quotidie ſollicitatus, Regem primò mitiſſimis admonitionibus hortatur, et orat, prophanis mentem pellicibus abſtineat, colat ſanctum & coniugalem thorum, nihil ab orthodoxa fide agat alienum. Nam quicquid in cæteris humilioris fortunę uiris damnatur, id in regia perſona multò conſpectiùs grauiusq; notatur, atque non iniuria. Nam qui ad regendos & caſtigandos alienos mores nati forent, ita eos uiuere oportere, ut ne minima quidem ab alijs turpitudine notari poſſent. Id eſſe potiſſimum ueri Regis officium, tale de ſe cæteris, qui parent, exemplum ædere, ut hinc omnes perdiſcant optimè uiuere. Quinetiam ſeueriùs increpare, quòd Chriſtianis prophanos populos anteponat, quòd de infidelibus & alienigenis potius, quàm ſuis benemereri ſtudeat, quòd execrabiles Cumanos magis, quàm Vngaros amet, quòd hinc non parum ſuſpicionis de ſe ipſo ſuſcitarit. Proinde monere, hortari, corripere, ac ſeueriùs incuſare, anathematis pœnas demum interminari, ni correctis & caſtigatis moribus, religioſiùs laudabiliusq; uixerit, et mutato uiuendi more, ſe à catholica fide nequaquam defeciſſe oſtenderit. Ad hæc Rex eo pertinaciùs priſtinis moribus inſtare, excolere concubinas uehementiùs, et ſe perditæ

ditæ libidinis,& peruicaciæ maioris indies fore,uulgò fateri. His Legatus propemodum commotus,anathematis Regi notam inuſſit,Vngaris demiſſas barbas interdixit,iuſſit crines tondere.Pileorum Cumanorum uſum,apoſtolico edicto inhibuit,poſtremò antiquatis Cumanorum ritibus,quos Regis exemplo,multi paſſim imbiberant,& confirmata fide catholica,in Italiam redijt. Non multo pòſt tempore,Cumana conſuetudo Regi pernicioſa fuit,nam anno undetriceno,ſupra millenum,à ſa- 1299
lute Chriſtiana,haud procul à caſtello,quod Kereſzeg Vngari nominant,à Cumanis,quos in delicijs habebat,miſerabiliter interfectus eſt. Huius tempore glorioſa Pannonia à ſua laude defecit,ut inferiùs loco ſuo referetur,ſiquidem inteſtino bello ſollicitari,quo pagi,ciuitates,& oppida uſque adeo igni ac ferro uexata ſunt,ut ad ultimum exitium redacta uiderentur,quare nuſquam pacem & concordiam cernere erat,ac diuitem necubi licebat intueri. Nobilitas,præ grauiſſima egeſtate,ad ruſticandum,& quod uix credi poteſt,ad bigas duarum rotarum,plauſtra redacta ſunt. Iam quum boues,cæteraq; iumenta defeciſſent,propter rerum inopiam,bigis utebantur huiuſcemodi,quæ ab hominibus traherētur,quos Ladislai currus adhuc nominant. Quum enim propter inteſtina bella ſe quotidie mutuò popularentur,eò peruentum,ut abſumptis gregibus & armentis,coniugati pro iumentis homines,carros traherent. De Ladislao hactenus,nunc ad Andream Venetum ritè deſcendamus.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER IX.

ANTEQVAM Ladislaus crudele fatum obiret,quum annis circiter quatuordecim regnaſſet,Andream,quem Venetum ex cognomento dixerunt,Vngari in Pannoniã induxere,& ſalutauere Ducem,qui in demortui Regis locum ſubrogari ſolet. Huius nimirum origo altiùs aliquanto repetenda,ne quid hiſtoriæ perquàm neceſſariũ omittatur,né ue ab re in ſpem regni ueniſſe uideatur. Andream Secundum,Belæ Quarti,& Colomanni Ducis patrem fuiſſe diximus. Hunc quoq;,ſummi Pontificis hortatu & auctoritate,ſacroſanctæ expeditioni præfectum,poſt uxoris cædem in Syriam nauigaſſe,cepiſſe Damiatam,& præclara multa geſſiſſe. Veneta claſſe reuectum,ut perhibent,in ſinum Adriaticum,ab Heſtenſi Principe,ueteri hoſpite magnificè exceptum,qui ut tantum Regem,de Chriſtiana republica optimè meritum,& cum magna laude reducem familiariùs exciperet,gnatam miræ pulchritudinis illi ſemper adſtare iuſſerat,& accubanti omnia miniſtrare,ut hoſpitalem euidentiùs aperiret affectum. At ille,perſpecta puellæ uenuſtate,facie liberali,ac mira ingenij dexteritate,confeſtim exarſit,ac eo magis perditè,quòd ſe uxore carere nouerat,quare patri eodem die,amorem ſuum ingenuè faſſus,puellam in uxorem expoſcit. Pater,qui ſe longè inferiorem eſſe nouerat,ne fortunæ acceſſionem filiæ intercIperet,ſed ut ſuam confirmaret,non modò quàm lubentiſſimè annuit,ſed eam mox accitam in mediũ,adductis arbitris,deſponſauit. Andreas eodem,quo deſponſata fuit,die,apud ſocerum nuptias fecit,coniugiumq; tranſegit,deinde ut par erat,ſecum duxit in Pannoniam. Hæc Andrea uita defuncto,accitis Pontificibus,ac magna Procerum manu,ſecundùm Regis exequias,ſe grauidam ueris indicijs oſtendit. Paucis pòſt diebus,impetrata miſſione,ad patrē redijt,& Heſti uitam duxit,hic tempeſtiuum puerum ædidit,cui Stephano nomen eſt inditum,quem Vngariæ Regis filium omnes eſſe prædicabant. Faciebat rumori fidem pueri elegantia,regiaq; indoles,quæ citra controuerſiam,hunc regio genere natum eſſe teſtabatur,confirmauit deinde res ipſa,nam ephebis nondum exceſſerat,quum immatura imperandi cupiditate percitus,auum dominatu eijcere conatur. Sed quum res è ſententia minus eueniſſet,hinc eiectus,in Hiſpaniam ad Iacobum contendit,Aragonis Regem,qui ſororem

Andreas III

ſororem ſuam, Andreæ Regis filiam, uxorem olim duxerat, ibi aliquandiu commoratus, deinde in Italiam rediјt, ſi qua fortè dominandi daretur anſa. Rauennates pòſt ubi hunc rediјſſe acceperant, prætorem continuò elegerunt, ut uirum urbi nobiliſſimum præficerent, inita prætura, aut aui opera, aut ciuiũ factione, aut culpa ſua, quod nondum ſatis compertum habeo, non multo pòſt tempore hinc exactus, Venetias confugit. Vbi aliquantiſper diuerſatus, patriciј cuiuſdam uiri, ex Maurocenorum familia nati, & nimirum ditiſſimi filiam, amicorum conſilio adactus, uxorem duxit, cui Thomaſſina nomen erat, ſocerique patrimonium ampliſſimum, iure dotis accepit. Ex hac filium genuit, quem ex aui nomine Andream uocari iuſſit, in Veneta natus & educatus urbe, hinc cognomen accepit. Auunculos nactus locupletiſſimos, & natu aliquanto grandior effectus, non tam ſponte, quàm ſuis inſtigantibus, ad auiti regni ſpem ſollicitatur, proinde uiuente adhuc Ladislao, in infenſi Regis inuidiam, à pleriſque Proceribus in Pannoniam ducitur. Ne auiti regni portione defraudetur, poſt Ladislai Regis interitum, omnium ſuffragiјs populorum Rex declaratur, coronę inſignibus rite donatur. Quum è Stephano, Andreæ Regis filio, & Thomaſſina Maurocena natus eſſet, gentilitia matris inſignia uſurpauit, & crucis tantùm circulum, ut à cæteris Maurocenorum agnoſceretur, inſeruit. Parentis nobilitatem uſque adeo præueneratus, ut rerum potitus, humilioris fortunæ inſignia, præ matris amore, & illius urbis reuerentia, non ſpreuerit, ſed ad bella, quæ geſſerit, redeundum. Adita poteſtate, in Auſtriam forti animo expeditionẽ ſuſcepit. Habito impigrè delectu, & comparatis copiјs, in Auſtriam conceſſit, uicos paſſim populatur, & incendit, oppida pleraque ui cepit, multos captiuos abduxit. Et re ſat feliciter geſta, quum ſe nonnullorum factione ſollicitari intellexiſſet, in Pannoniam rediјt, ſuſpicionem, in quam inciderat, ueram eſſe comperit, propemodum indoluit, quod initum bellum conficere non licebat, ut Auſtralium improbitatem & perfidiam pro dignitate ulciſceretur. In factioſos nouo Principi nequaquam ſubditos ſæuiendum eſſe cenſuit, conniuendum potius, & plerunque diſſimulandum iudicauit, ne à ſeueritate potius, quàm clementia, clarum nomen incoharet. Hinc ergo magis coniuratis adaucti ſunt animi, quippe qui prudentiam patientiamque Regis pro ignauia capiebant. Horum Principes, Ioannem & Henricum Banum, item Vgrinum, Pochi filium, & Vilacho ortum memorant, qui cum cæteris coniuratis, à Bonifacio Pontifice maximo, Carolum puerum, per legatos expoſcunt. Pontifex, non ſolùm Procerum efflagitatione, ſed inſtigante Siciliæ Rege, qui hæreditario iure, per filium ad ſe regnum pertinere arbitrabatur, impulſus, in medio ſenatu, Carolum, Caroli Siciliæ Regis filium, uix annum adhuc natum undecimum, Pannonibus mittendum eſſe cenſuit. Atque ſuper hac re grauiſſimum apoſtolici Senatus conſultum factum eſt, cuius auctoritate, Carolus, anno ſalu-
1299 tis ducenteſimo nonageſimonono, ſupra milleſimum, uiuente adhuc Andrea Rege, in Vngariam uenit. Verùm ne Caroli ignoretur origo, paulo altiùs repetenda eſt. Stephano Quarto, Belæ Quarti filio, Maria gnata fuit, Annæ ſortita nomen, quæ Imperatoris Græcorum quondam filia fuerat. Hanc pater Stephanus, Carolo Claudo, Caroli filio, qui auctoritate beneficientiaque Senatus apoſtolici, Siciliæ regnum ſibi uendicarat, legitimo uinculo coniugauit. Ex hoc coniugio Carolus Marcellus natus eſt, qui ex uxore Clementia, Rodolphi Imperatoris filia, puerum genuit, quem Carobertum, ideſt Carolum Robertum primò nominarunt, ſed in Vngariam tranſmiſſum, ſeruato prænomine, Carolum tantùm uocauere. In hoc aliquantulum Vngarorum Annales errarunt, nam Carolus Marcellus, & non filius, uenit in Vngariam. Siquidem Carolo Secundo. Siciliæ Regi, ex Maria uxore, Regis Vngariæ filia, mares ſex, & fœmellæ quinque fuere. Maior natu Carolus Marcellus, Vngariæ regnum, materna, ſecundus Robertus, Calabriæ Dux, Neapolitanum, hæreditate paterna expectabat. Tertius Philippus, Tarentinum obtinuit principatum. Nata ex prima, Clementia nomine, Carolo, Philippi Regis Franciæ primigenio nupta eſt. Blancam ſecundam Iacobus, qui Siciliæ imperabat, uxorem duxit, Tertiam Leonoram,
Frede-

Fredericus Arago, Iacobi frater coniugem accepit. Hæc ex Blondo, non ignobili re-
rum uetuſtarum hiſtorico, accepta ſunt. Sed alia nos adijciemus, de Caroli primi ge-
nealogia, Siciliæ Regis, ex plumbeis tabulis excerpta, quæ Neapoli, in eius ſepul-
chro comperta ſunt. Qua quidem in re ueniam mihi poſtulo, ſi ut res uniuerſa no-
tior fiat, longiore diuerticulo utar. Conſtantia regina, Regis Guilielmi filia, pro-
fectò Chriſtianiſſimi, quamuis Panormitana monialis eſſet, iuſſu tamen Eccleſiæ,
Henrico Imperatori, à Sueua gente nato coniugata eſt. Ex quo quidem connubio
Fredericus Imperator natus eſt, ad Eſim urbem, ſalutis anno quinquageſimoocta- 1058
uo, ſupra milleſimum, Diui quoqꝫ Stephani ſolennibus. Hi primis cœptis regnum
occupare haudquaquam potuere, quia Tancredus, Rogerij Regis filius, illegitimo
matrimonio natus, acerrimè reſiſtebat. Defuncto Tancredo, expeditio iterum in Si-
ciliæ regnum ab his reparata, Dominicæ ſalutis anno centeſimo ſeptuageſimoocta- 1078
uo, ſupra milleſimum, & regnum ui ſumma occupatum eſt. Conſtantiæ, Fredericus
filius in eo regno ſucceſſit, regnauit annos unum & quinquaginta. Imperauit Ro-
manis auſpicijs, annis duobus & triginta, Hieroſolymæ uerò, duodetriginta. Demũ
ætatis ſuæ anno quinquageſimoſexto, poſt hæc incarnationis Dominicæ anno mil- 1251
leſimo, ducenteſimo quinquageſimoprimo, idibus Decembribus, in Diuæ Luciæ ſo
lennibus, non ſolùm aqua & igni interdictum eſt, ſed pontificia auctoritate, ab Inno
centio Pontifice Quarto, in Lugdunẽſi ſynodo, imperio abrogatus eſt. Sed anno Do
mini milleſimo, ducenteſimo quinquageſimoquinto, pridie Diuæ Magdalenæ ſolen 1255
nium extinctus eſt, Cõradus filius huic ritè ſucceſſit. Annos circiter duos. Neapolita
nam hic urbẽ obſedit, mœnia diruit, quia fidelia Romanæ Eccleſiæ obſequia præſta
bant. Conrado Manfredus, illegitimè natus, in regno ſucceſſit, annos decẽ regnauit.
Qui ad Beneuentum & uictus & interfectus eſt, quippe qui ne citra dolum quidem
ex Alamãnia nurum iuſſit accerſiri, quia Conradus, Conradi Regis filius extinctus
erat. Inconſulta Romana Eccleſia, Principum regulorumqꝫ iuſſu, Siculi regni coro-
nam uſurpauit. Quod & cæteri Siciliæ Reges factitabant, quippe qui per unum Pa-
normitanæ baſilicæ Antiſtitem, regalibus inſignibus, pro arbitratu ſuo initiari ſole-
bant. Poſt hæc Carolus Comes Andegauenſis, ſecundus Lodouici Regis Franciæ
filius, ex Blanca, Caſtiliæ Regis filia, qui frater Lodouici Regis Franciæ fuit, Prouin
ciæ Comitis, & inter Diuos, ob uitam ſanctiſſimè ductam redacti, Beatricem Ray-
mundi Berengarij, Prouinciæ Comitis filiam nouiſſimam, & hæredem, duxit uxo-
rem, ex qua Carolus natus eſt. Vrbanus deinde Pontifex maximus, & Papa Quar-
tus, Dominicæ ſalutis anno milleſimo, ducenteſimo ſeptuageſimoquarto, Carolum 1274
Andegauenſem, aduerſus Manfredum, Siciliæ Regem excitauit, & non aliter, atque
Romanæ Eccleſiæ propugnatorem, è Gallijs euocauit, Siciliæqꝫ regni ius omne con
tulit. Sed quum Vrbanus exceſſiſſet humanis, nec conſiliorum ſucceſſum uidere po-
tuiſſet, Clemens Papa Quartus, primo ſui pontificatus anno, Carolum Primum, de
quo diximus, in Lateranenſi baſilica, Siculi regni corona ritè donauit, Dominicæ ſa-
lutis anno ducenteſimo ſeptuageſimoquinto, ſupra milleſimum, qui quum regnum 1275
dextris auſpicijs adoriretur, uniuerſam in ditionem ſuam breui tempore redegit. Sed
quum Carolus primus, in oppido, cui Fogiæ nomen eſt inditum, extremum uitæ di-
em clauſiſſet, corpuſqꝫ in baſilicam Neapolitanam translatum eſſet, Carolus, ſecun-
dus eius filius, Salernitanus Princeps ritè ſucceſſit. Sed iam de Carolo ſecundo,
eiuſqꝫ fœcunditate dicendum. Huic ex uxore Maria, Regis Vngariæ filia, filij qua-
tuordecim fuere, mares nouem, fœminæ uerò quinque. In primis Carolus Martel-
lus, Princeps Salernitanus, qui uiuentibus adhuc Parentibus, Rex Vngariæ creatus
eſt. Lodouicus Epiſcopus Tholoſanus, inter Diuos non immeritò relatus. Rober-
tus, Dux Calabriæ. Philippus, Princeps Tarentinus. Raymundus, Berengarius,
item Ioannes, & Chriſtianus. Ioannes, Dux Dyrrhachius. Petrus denique, Grauiæ
Comes. E fœminis autem primigenia fuit, Clementia, quam Carolus Baucius uxo-
rem duxit, Blanca, coniunx Iacobi Regis Aragonum, Leonora, Frederici inſulæ Si-

ciliæ Regis uxor, Maria uerò, Regis Maioricarum. Et Beatrix deniq;, Ferrariæ Principis, quo quidem extincto, Bertrando, è Bauciorum familia nato, comitiq; Montis Cambioſi tradita nuptui. Sed Carolus ſecundus, in regia Neapoli, ſalutis anno
1308 milleſimo trecenteſimooctauo, quarto nonas Maias, regni uerò ſui uigeſimoquinto, extremum uitæ diem clauſit, eiq; Robertus in regno ſucceſſit, quum Carolus Martellus, primigenius frater eius, Vngariæ regnum eſſet aſſequutus, ut infrà referetur. Et hic Eliſabetham, Rodolphi Romanorum Regis filiam, uxorem accepit, ex quibus Carolus quartus, & Clementia ſecunda nata eſt. Et Martellus, ſuperſtitibus adhuc Parentibus, Neapoli humanis exceſſit, et in baſilica unà cum uxore, prope maiorum monumenta ſepultus. Carolus uerò filius, in Vngariæ regno, & in principatu Salernitano, patri ritè ſucceſſit. Vt multarum rerum cognitio non inutilis & breuiſſima hinc poſteris oriatur, aliquandiu in hac egreſſione nobis immorandum eſt. Robertus, uiuente patre, quum Dux Calabriæ foret, Violantam, Petri Regis Aragonum filiam ſibi coniugauit, hinc Carolus, Dux Calabrię natus eſt. Patre nondum regnum aſſequuto, quum eius mater paulo pòſt uita deceſſiſſet, Robertus Sanſiam, Maioricarum Regis filiam, & Violantæ conſobrinam, uxorem duxit, ex qua nulli ſuperfuere filij. Patri quoq; Carolo ſecundo, ex declaratione Bonifacij Papæ Octaui, & auctoritate, in paterno regno ſucceſſit, & non Carolus, Vngariæ Rex, nepos eius, & Caroli Martelli filius. Anno autem natalis Domini milleſimo trecenteſimoòctauo, & calendis Auguſti, Auinione, à Clemente Papa Octauo, unà cum Sanſia coniuge coronatus eſt. Is annis tribus & quadraginta regnauit, & menſibus octo, diebus undecim, Neapoli diem obijt, in Diuæ Claræ templo ſepultus, ætatis uerò ſuæ anno ſexageſimotertio. Hinc Ioanna ſua neptis, regni ditionem ſortita eſt. Sanſia regina, poſt Regis obitum, uidualem in regia dignitatem habitumq;, per annum pulchrè ſeruauit, in cœnobium ſanctæ Crucis deinde ſe redegit, inter ſanctimoniales profectò ca-
1345 ſtiſſimas, ubi ad annum uſq; milleſimum, trecenteſimum quadrageſimumquintum Dominicæ natiuitatis, cum maxima humilitate paupertateq;, uitam exegit. Philippus, Princeps Tarentinus, duas duxit uxores, alteram, Deſpotis Græciæ filiam, alteram Caroli, cui de Vaſalis cognomen erat, è priore filij quatuor, duo mares, fœmellæ duæ. Primigenius Petrus fuit, maternæ hæreditatis iure, Deſpotes Romaniæ (ut ita loquar) cognominatus eſt, & Maioricarum Regis filiam, uxorem duxit, ex qua ſtirps nulla promanauit. Viuo adhuc patre obijt, & in æde Diui Dominici, prope auum ſepultus eſt, eius frater, Carolus natu minor. Filiarum altera, Alamanniæ Regina, Beatrix uerò altera, Gualterij de Brenna uxor, qui Dux Athenarum, & Licinij Comes cognominabatur, ex qua nulli fuere liberi. E Catharina uerò, Philippus Princeps Tarentinus, quæ Balduini Conſtantinopolitani Imperatoris filia, matri in regno ſucceſſit. Tres filios, fœmellas uerò duas habuit, Robertum in primis, qui Parentibus iure ſucceſſit, deinde Lodouicum & Philippum, poſt hos Margaritam & Mariam. Poſtremò Philippus iſte, Princeps Tarentinus, Neapoli mortuus, & in æde Dominici, prope patrem ſepultus eſt. Raymundus Berengarius, abſq; uxore filijſq; diem clauſit extremum. Ioannes nondum ſacris initiatus, puer extinctus. Chriſtianus quoq;, quum in Aragonia pater adhuc captiuus eſſet, in pueritia naturæ ſatisfecit. Ioannes, Peloponeſi uel Amoreæ Princeps, & Dux Dyrrhachij, illius peninſulæ dominam, uxorem duxit, ex qua quum nullum filium haberet, & illa uirum alium, adhuc uiuente priore, ſibi deſpondiſſe diceret, facto diuortio, Agnetem, Comitis Petrocolocenſis filiam, ſibi legitimè coniugauit. Hinc filij tres nati, Carolus Dyrrhachij Dux, item Lodouicus, & Robertus, Neapoli Ioannes uita exceſſit, & in Diui Dominici baſilica, iuxta patris monumenta ſepultus. Petrus, ultimus Caroli ſecundi filius, Germaniæ Comes, in prælio, quod pro Florentinorum auxilio, ad montem (uti nunc aiunt) Catiuum geſtum eſt, unà cum Carolo nepote ſuo, Philippi Tarentini Principis filio, interijſſe dicitur. Sed iam ad ſecundi Caroli filias deueniendum, ex Clementia, prima eius filia, ex Caroli Baucij uxore, Philippus Rex Franciæ procreatus eſt, qui ex filia

Burgun

Burgundiæ Ducis, Ioannem Regem genuit. E Ioanne uerò, & filia Ioannis, Boemiæ Regis, Lodouicus eſt æditus, Dux Andegauiæ, Bituricenſis, & Burgūdiæ, item regina Nauarræ, Comitis Virtutum olim uxor. Sed ex Carolo, & filia Ducis Borboniæ, Carolus Rex Franciæ natus eſt, & Lodouicus Dux Aurelienſis. Ex Blanca, ſecunda eius filia, & Regis Aragonum uxore, multi Aragoniæ Reges profluxere. Ex Leonora tertia, Frederici Regis Trinacriæ uxore, hi promanaſſe referuntur, in primis Petrus Rex, & filia, Regis Aragonum uxor, deinde Ioannes Dux Athenarum. Ex filia Frederici & Leonoræ, Eliſabetha orta eſt, quæ Bauariæ Duci nupſit, unde Stephanus Dux Bauariæ natus eſt. Atqui Petrus Trinacriæ rex, Eliſabetham, Ducis Tarētini filiam, uxórem duxit. Ex qua liberos ſeptem genuit, in primis Lodouicum, in regno ſuccedentem, qui quum maxima filiorum orbitate uitam exegit, & Fredericum, cui Conſtantia, Petri Regis Aragonum filia, uxor fuit, ex qua Maria, regina Trinacriæ nata. Ea defuncta, Antoniam, filiam Ducis Andriæ, ſibi coniugauit, hinc nulla proles orta. Præterea Petri Regis filiæ fuere quinq;. Prima, Leonora, ſecunda, Petri Regis Aragonum uxor, ex qua nati Reges Aragonum, & Dux Montis albi. Tertia, ſe Meſſanæ, inter Diuæ Claræ uirgines inſinuauit, & ob uitæ ſanctimoniam, Antiſtes perpetua creata. Quarta, Euphemia uirgo illuſtris, ex Maria genita. Sed Caroli ſecundi penultima filia, Maioricarum Regis uxor, nullam liberorum memoriam reliquit. Vltima quoq; Beatrix, Ferrariæ Principis uxor, pari liberorum orbitate cum ſorore certauit. Sed ex Bertrāno de Baucio, altero uiro, Cannoſino Comite, unicam filiam habuit, cui Mariæ nomen inditum, quæ Alberico Delphino, ut aiunt, Vienneſi nupta fuit.

VERVMTAMEN ut ad Reges quandoque Vngariæ redeamus, Carolus Rex Vngariæ, Caroli Martelli filius, Eliſabetham Ducis Poloniæ ſororem, duxit uxorem, Ducis inquam, qui Graccouiæ regnum adeptus eſt. Ex his filij tres, Lodouicus, Andreas, & Stephanus, de quibus multa dicentur. Clementia, Caroli Martelli filia, quæ Lodouicum, Philippi Pulchri, Regis Franciæ filium, in uirum accepit, ex quibus Ioannes infans, uix dies octo compleuit, poſt patris exceſſum æditus. Regnum Franciæ, ad Philippum Caroli, & Clementiæ Caroli ſecundi filiæ gnatum, deinde translatum eſt, cui De Valoys, uti nunc aiunt, cognomen erat. Carolus, Roberti Regis filius, & Dux Calabriæ duas uxores adeptus eſt. Altera, Catharina ducis Auſtriæ filia, ex qua nulla ſuſcepta proles, eiusq; corpus in æde Diui Laurentij, Neapoli reconditū. Maria uerò altera, Caroli de Valoys filia, ſororq; Catharinæ, Auguſtæ Conſtantinopolitanæ, ex quo duæ natæ ſunt filiolæ, Ioanna quidem, & Maria. Hic igitur Carolus, ſuperſtite Roberto, patre ſuo, Neapoli uita deceſſit, anno natalis Domini trecenteſimo ſecundo, ſupra milleſimum, Diui Martini die, cui Ioanna filia, in Calabriæ dominatu ritè ſucceſſit. At Lodouicus, Caroli Regis filius, & Caroli Martelli nepos, Rex, ad Vngariæ regnum euectus, uxorem duxit, Caroli Quarti Romanorum Imperatoris filiam, ex qua nulla ſuſcepta proles, deinde Eliſabetham, Boſſenenſis Bani (ut aiunt) filiam, uelut Vngarorum teſtabuntur Annales, qui multa de hoc & alijs omiſere. Ex qua duæ ſunt ortæ gnatæ, Maria Sigiſmundi Regis uxor, quæ in Vngariæ regno ſucceſſit, & Adiuga, Duci Lituaniæ coniugata, quæ patri in Poloniæ regno ſucceſſit, quod ex hæreditate materna fuerat aſſequutus. Andreas uerò, frater eius, & natu minor, uti latiùs infrà referetur, Ioannam Roberti Regis neptem, & Caroli filiam, uxorem accepit. Ex qua Carolus Martellus natus eſt, poſt Andreæ Regis & patris interitum, quippe qui nonis Septembribus, anno ſalutis trecenteſimo quadrageſimoquinto, ſupra milleſimum, Auerſæ interfectus eſt, & in baſilica Neapolitana ſepultus, & exequiæ non ab uxore ſceleratiſſima, ſed ab Vrſulo Minutulo Neapolitano, clerico pientiſſimo perſolutę. Sed Lodouicus frater eius, ſecundo pòſt anno, cum ingentibus copijs Italiam ingreſſus, Andreæ mortem cumulatiſſimè ultus eſt, quippe quum uix poſt ingreſſum exacto anno, Ianuario nanque menſe regnum adortus eſt, Auerſam cepit, Quò officij gratia, cognati omnes conuenere, Ro-

Carolus.

1302

1345

bertus Princeps Tarentinus, cui Conſtantinopolitani Imperatoris cognomen erat,
Philippus frater eius, Carolus Dyrrhachij regulus, item Lodouicus & Robertus fra-
tres, quos quidem omnes Lodouicus Rex extemplo in uincula conieci. Dyrrhachij
regulum Auerſæ, ubi Andreas frater laqueo ſtrangulatus fuerat, capite cædi iuſſit.
Venit mox Neapolim, quam ſine dimicatione cepit. Caſtellum nouũ, ubi regia eſt,
tutò ſubiuit, ultrò deditum, quando Ioanna, unà cum Carolo filio triremi impoſita,
& paucis antè diebus hinc profecta, ita mandarat. Pacato regno, Carolus, Ioannæ
filius ex Andrea, cum quatuor cognatis regali ſanguine natis, in Vngariam traiecti
ſunt. Carolus eodem anno diem obijt, & in Alba regali, inter Regum monumen
ta relatus. Cæteri in carcere reguli remanſere, Stephanus quoq;, Lodouici Regis Vn
gariæ filius, filiæ Ducis Bauariæ coniugatus, ex qua tantùm Eliſabetham concepit.
Verùm ut ad Tarentinos redeamus, Robertus Principis Philippi primigenius, Im-
perator Conſtantinopolitanus, & Princeps Tarentinus appellatus, Mariam Ducis
Borboniæ filiam ſibi legitimo connubio iunxit, Regis Cypri filio prius cõiugatam,
1364 ex qua nulli ſuperfuere liberi. Hic anno ſalutis trecenteſimo ſexageſimo quarto, ſu-
pra milleſimum, Neapoli mortuus eſt, & in Georgij æde ſepultus, Philippus huic
frater ſubinde ſucceſſit, Maria quoquè in eadem urbe deceſſit, & in Diuæ Virginis
æde ſepulta. Lodouicus, ſecundus Philippi Tarentini filius, Ioannam Siciliæ Regi-
nam, ſine pontificia derogatione uxorem accepit, hinc Catharina prior nata, breuiq;
uita defuncta. Deinde impetrata Pontificis auctoritate, permiſſuq; apoſtolico, à Cle-
mente Sexto, ex ijſdem quoq; parẽtibus ædita, quæ pauco Auinione tempore uixit.
Quò Lodouicus & Ioanna, præ Lodouici Regis Vngariæ timore, ſe receperant, ſed
in regnum (uti patebit) ab eodem Pontifice reſtituti, & per Metropolitam Piſtorien-
ſem, Neapoli quarto calendas Iunias, Pentecoſtes feſto coronati. Poſt ſextum coro-
nationis diem, Franciſca immatura morte ſubrepta eſt. Et Lodouicus, uir Ioannæ
1362 Reginæ, anno ſalutis milleſimo, trecenteſimo ſexageſimoſecundo, Dominici aſcen-
ſus die, ad Caſtrum nouum exceſſit humanis, & ad monaſterium montis Virginis, a-
pud matrem ex teſtamento ſepultus. Ioanna Regina, exacto dudum anno, ſe Iacobo
Maioricarum Regi coniugauit, ex quo nulla proles habita, ſed in Hiſpaniam profe-
ctus, in regno Caſtiliæ (ut aiunt) uita defunctus eſt. Hæc deinde Othonem, Ducem
Brunduſienſem, uirum optauit, quem Tarentinum Principem paulo pòſt ipſa con-
1382 ſtituit, ex quibus nihil genitum eſt. Ioanna in urbe Murenſi trecenteſimo octuage-
ſimoſecundo ſalutis anno, ſupra milleſimum, uita defuncta eſt, ubi Caroli tertij Re-
gis imperio relegata fuerat, & ad Diuæ Claræ ædem humata eſt. Philippus, tertius
Philippi Tarentini Principis filius, Imperator Conſtãtinopolitanus appellatus, duas
coniuges eſt ſortitus, in primis Mariam, Caroli Ducis Calabriæ filiam, qui Roberti
Regis gnatus erat, ex quibus nulla proles infantiam ſuperauit, deinde Eliſabetham
Stephani filiam, qui tertius Regis Vngariæ gnatus erat. Qui quum ſine prole Taren
ti uita deceſſiſſent, Margarita ſoror iure ſucceſſit, hæc enim Philippi Tarentini Prin-
cipis filia, cognatis inſcijs, Franciſco Baucio, legitimo ſe matrimonio copulauit, qui
deinde à Lodouico, Ioannaq; Regina, Dux Andriæ creatus eſt. Ex his Iacobus Bau
cius, Imperator Conſtantinopolitanus olim cognominatus, Princepsq; Tarentinus,
& Antonia, Frederici Regis Trinacriæ coniunx, geniti ſunt, quæ perijt in abortu.
Margarita uerò, de qua diximus, uiri gratia, à Ioanna Regina, Neapoli relegata, ex-
tremum ibi diem clauſit. Qua pereunte, inclyta domus Tarentina prorſus extincta
eſt, ſiquidem Maria, ſecundo loco nata, ac ſoror eius, Neapoli uirgo deceſſit. Carolus
Dyrrhachij Dux, primus Ioannis filius, Mariam Caroli Ducis Calabriæ filiam, qui
Roberti Regis gnatus erat, uxorem duxit. Huic infantulus, qui paucos dies uixit, &
filiæ quatuor natæ ſunt, Ioanna, Agnes, Clementia, Margarita, ſed Dux iſte Auerſæ
1348 fuit interemptus, anno Dominicæ ſalutis milleſimo trecenteſimo quadrageſimoocta
uo. Lodouico Dyrrhachij regulo, ſecundo Ioannis filio, Margarita Roberti Seueri-
natis filia, nuptui tradita, quæ Carolum genuit. Lodouicus, ad caſtellum Oui, Regi-
næ

næ Ioannæ iuſſu, in uincula coniectus, animam efflauit, & in Diuæ Crucis templo reconditus. E Roberto, tertio Ioannis eiuſdem filio, unica fœmina nata eſt, cui duo fuere uiri. Vnus Lodouicus, Regis Nauarræ (ut aiunt) filius, qui abſque liberis in Apulia obijt, & in agro Neapolitano in Diui Martini ædem relatus eſt. Robertus uerò alter, Comitis Artuenſis filius, qui ad caſtellum Oui coniectus in carcerem, Regis Caroli tertij iuſſu, expirauit. Agneti quoq; duo uiri, prior nanq; Canſginor Scaliger, tyrannus Veronenſis, Iacobus deinde Baucius, Ducis Andriæ & Margaritæ filius, ex neutro ſuſcepta proles. Clementiæ maritus, Carolus De Pace fuit, conſobrinus eius, & Lodouici filius, è Ioanne Dyrrhachij Duce geniti, connubium apoſtolica au ctoritate contractum. Carolus uerò, Lodouici Dyrrhachij Ducis filius, Margaritam duxit uxorem, Caroli Ducis Dyrrhachij filiã, ex quibus Ladislaus Chun genitus. Carolus autem iſte è Lodouico natus, ab Vrbano Pontifice Sexto, anno Domini trecenteſimo octogeſimoprimo, ſupra milleſimum, Rex Siciliæ declaratus, & Romæ, die 1381
Pentecoſtes ritè coronatus, mox Neapoli nullo repugnante potitus.

ANNO uerò ſexto coronationis in Italia, idem Carolus tertius, Vngariæ regno potitus, uti profuſiùs infrà ſcribetur, in Alba regali, adſtantibus uniuerſis regni Principibus, & Epiſcopis, præſenteq; Eliſabetha, & Mariæ Lodouici Regis filia, & utraque conſentiente, legitimè coronatus eſt, eoq; die, qui nonis Decembris erat, tantus Solis defectus apparuit, ut nunquam noſtro ſeculo maior extiterit, quod ad breue tempus regnaturum eſſe portendit. Nam idibus Februarijs proximè inſequutis, ex factione Mariæ, & Eliſabethæ matris, in arce Budenſi, pluribus uulneribus confoſſus eſt, & in Viſſegradum tranſuectus, uigeſimoſeptimo die ueneno confectus eſt. Huic Ladislaus in Siciliæ regno ſucceſſit, à Bonifacio Nono, per Angelum Azayolum, tituli ſancti Laurentij Cardinalem, regijs inſignibus initiatus eſt, cui quidem Ioannes demum, in Siciliæ regno, hæreditario iure ſucceſſit. Si ad explanãdam rem uniuerſam longiùs euagor, poſteritatis edocendæ gratia, mihi uenia tribuatur, quandoquidem de Comitibus (ut ita loquar) creatis à Regibus, dicendũ eſt. A Carolo nanq; primo, rege Sicilię, comites hi creati ſunt, in primis Gualterius Viẽnenſis, Lini, Georgius Seuerinas, Marſici, Petrus Rufus, Catãſani, Philippus, Montis fortis, cui antea de Monteforte cognomen erat, & Beltrannus Baucius, Auellini Comes deſignatus. A Carolo deinde ſecundo, Hermengarus Sabranus, Arricini, Beltrannus Baucius, Montis Canoſi, Ioannes Monsfortẽſis, Scyllacei, Vitardus Claromontenſis, comes Claromontis factus eſt. Romano uerò Vrſino, Gẽtilis Vrſini filio, regni Siciliæ Præfecto iuſticiario, Anaſtaſia Monsfortenſis, Guidonis comitis filia, in uxorẽ data, quare Nolanus comes inſcriptus. Gothofredo uerò Gaietano, Bonifacij Octaui Pontificis nepoti, Dominia Fundorum coniugata. Bartholomæus Siginolphus Neapolitanus, ab eodem Rege, Caſertæ Comes effectus, & magnus regni Siciliæ camerarius, Sergius uerò frater eius, Aliphæ Comes promulgatus, qui cum fratre poſtea, Roberti Regis iuſſu, potentatibus abdicati ſunt. A Roberto deinde Rege Siciliæ, Thomaſius Martianus, Scyllacei, Diaconus Rocchenſis Catalanus, Caſertæ, Nicolaus Iamuillenſis, ſancti Angeli, Iordanes Rufus, Synopolis, Philippus, ſancti Seuerini, Altimontis, Rogerius Seuerinas, Melitæ, Nicolaus Eubulanus, Capuanusq; Princeps, Triuerenſis, Robertus Capuanus, Altæuillæ, Ioannes Sanginetenſis, Coriliani, Nicolaus Iamuillenſis, Terræ nouæ, quæ quidem terra uxoris olim ſuæ fuerat, Rogerij Laurienſis filię. Nicolaus Pipinus, Minerbini, Gaſpar Nicienſis, Trilicij, Richardus De Agno. Loreti, Nicolaus Aquauina, ſancti Valentini, Richardus Luſſanus, Sutriani, Robertus Viſontius, Mirabellæ, Petrus Pipinus, Vici, Petrus Saluacoſſa, Vellantis. Thomaſius Agnus, Beleaſtri, hi omnes Comites creati ſunt. Ioannes Pipinus, Nicolai Comitis Minerbini filius, Palatinus Altimurenſis cognominatus eſt. A Ioanna uerò Regina, ab initio regni ſui, Comites iſti conſtituti. Carolus Artus, ſanctæ Agathæ, & magnus regni Siciliæ camerarius. Robertus Campanus, Ebuli, & magnus regni Seneſchalcus, qui mortis Andreæ crimine non caruit, ac demum turpiter

Carolus II

interfectus. Carolus Gambatheſa, Montorij, qui Sanciæ Cabanæ uir fuit, quæ mortis eiuſdem inſimulata, capite quoq; mulctata eſt. Alios autem Comites Lodouicus declarauit, Franciſcum Baucium, Montis ſcabioſi, qui Dux etiam Andriç factus eſt. Raymundum Baucium, Soleti, ac magnum regni Camerarium, Nauplium, Manupelli, & Logothetam, protonotariumq; regni, Canzolum, Melphiæ, magnumq; ſeneſchalcum, Lodouicum Eugunium, Superſani, Guilielmum Sabranum, Agnioni, Carlettum Artum, Montis Odoriſii, Lodouicũ Seuerinatem, Lauriæ, Thomaſium Samphramũdum, Cerreti, Lallum Camponeſcum Aquilanum, Montorij. Sed poſt Lodouici Regis mortem, Otho Vrſinus, Princeps Tarentinus, Gothofredus Marzanus, Aliphæ Comes fuit. Robertus Seuerinas, Terræ nouæ, Raynaldus Vrſinus, Tagliacotij, Iacobus Caper, Minerbini, & magnus quoq; camerarius, Carolus Gambatheſa, qui Comes Montorij erat, Muroni etiam factus eſt. Iſtis quoq;, per Carolum tertium, Regem Siciliæ, comitatus tituli tributi ſunt, Antonio Aquæuiuæ, ſancti Fabiani, Ioanni Protoiodici, Acerrarum, Marſilio Confalonerio Brixienſi, Murrani, Iacobo Filangerio, Auellini. De Celani Comite nulla fit mentio, quando ante Regum aduentum, hi Comites extitere, & nulla originis memoria perhibetur. Roberta Sambrana, Aſculi comitatu potita eſt, maternæ iure hæreditatis, quandoquidem Maria Marzana mater eius, iure Margaritæ Aquinatis, parentis ſuæ, quæ Triſtani Aquinatis, Aſculani Comitis filia fuerat, dominatum illum fuerat aſſequuta. Ladislaus denique, hos honores iſtorum eſſe iuſſit, Raymundi Baucij, ex Vrſina gente nati, principatum Tarentinum, Frederici Monfortis, Vigiliarum comitatum, Ioannis Carazoli, Giracianum, Cicchi Burgenſis, Odoriſianum, Perettæ, Troianum, Vngari Monfortenſis, Sarnenſem, Conradi Martiani, cui De Taberna cognomen erat, Neocaſtrenſem, Pauli denique Brachati, Nucerienſem. Sed iam poſt longum & alioquin utile diuerticulum, multarum ſanè rerum ſpectaculum, catalogumq; proſapiæ Carolorum, nunc ad Carolum Martellum redeamus, & reſarcta ſcriptorum ueritate, unde digreſſi aliquandiu fuimus, redeamus. Is poſtquàm ſuffragantibus multis optimatibus, & regnante adhuc Andrea Veneto, regnum ingreſſus eſt, aliquot annos apud Vngaros cum Carolo filio fuit, antequàm rerum potiri poſſet. Inſuper acceſſere plerique Pontificis legati, qui ut puerum apoſtolica auctoritate munitum, Regem efficerent, ſummo ſtudio, opera diligentiaq; curarunt, uerum nihil profecere, quando conatus omnes eos fruſtrati ſunt, & ne facilè quidem Andreæ Regis auctoritas conculcari poterat. Sed quum haud multo pòſt Regis mors intercederet, non modò hæc regni litem diremit, uerumetiam quando ita factioſorum Procerum iudicia merebantur, multo magis auxit, & competitores adiecit. Anno Dominicæ ſalutis trecenteſimo primo, ſupra milleſimum, in Budenſi arce diem obijſſe aiunt, circiter Diui Felicis ſolennia, celebratis mox exequijs, corpus in Diui Ioannis æde reconditum. Nomen eius nemo quidem iure damnare potuiſſet, niſi Optimatum diſſenſio, qui diuerſa petebant, id uoluntatis mutatione ſugillaſſet. Circa hæc tempora, quibus Veneti, ob occupatam Ferrariam, à Clemente Pontifice, hoſtes Eccleſiæ pronunciati ſunt, & ſeueriſſimo interdicto affecti, ac Tepulana coniuratio, aduerſus patricios, Venetijs interceſſit, Iadrenſes temporum nouitate freti, eiecto Michaele Mauroceno comite, ſextò rebellarunt, defeceruntq; ad Vngaros. Claſſis ad id continuò comparatur, præficitur ei Belletus Iuſtinianus, claſſemq; cum equitibus mille, cui Dalmaſium Hiſpanum Veneti præfecerant, ſpectatæ fortitudinis & experientiæ uirum, in continentem exponit, haud procul ab Iadra. Ad mille paſſus pro Iadræ mœnibus, Præfectus Dalmatiæ, quem Banum appellant, cum ualidiſſimis copijs prope metatur, uallo & foſſa utrinq; caſtra muniuntur. Tota æſtas ſine præclaro facinore tranſacta, iam ingruebat autumnus, & nulla adhuc potiundę urbis ſpes erat. Banus ad aſtum conuerſus, Dalmaſium à Venetorum fide ſubducit, duo aureorum milia cum perpetuo ſtipendio pollicetur, ſi ad præſtitutum diem ad Iadrenſes transfugerit, uaria adijcit emolumenta. Quibus adductus Dalmaſius, ex compoſito cum uniuerſo equitatu, ſub prætextu oppu

ſu oppugnandæ ciuitatis, urbem ingreditur, ex pacto promiſſa præſtantur. Hic poſt menſes aliquot, ad tegendam perfidiæ notam, inter Venetos & ciues de pace agit, quare utrinque ſuſpectus eſſe cœperat, deſperata tandem pace, naufragium perpeſſus, in Italiam traiecit. Ciuitas deinde à Ioanne Superantio, Duce mitis ingenij, in fidem recepta, & cum remiſſæ conditionis mira indulgentia Iadrienſium animos ſibi promeretur, atque hinc ſeptimæ rebellionis cauſam pleriq; promanaſſe crediderunt. Secundum Andreæ Regis obitum, qui annos ferè undecim regnauit, inter Optimates diſſenſio maxima oritur, atque bipartito potentatus omnis planè diuiditur. Nam quum pars maxima iniquo animo ferret, ob Caroli ingreſſum, qui pontificia auctoritate ſibi regnum expoſcebat, Vngaros eligendi poteſtate priuari, eamq; præter æquum & fas à Pontifice uſurpari, ne ſuo iure cederet, alium inducendum eſſe decreuit. Cæteri mitiore ingenio præditi, Carolo fauebant, quorum Principes, Matthæus Omodeus, & Vrbanus cum magna Optimatum manu, fuiſſe referuntur. His refragabantur, Dominicus Stephani filius, magiſter Tauernicorum (ut aiunt) Demetrius Henricus, item Ioannes metropolita Colocienſis, Andreas Agrienſis, Emericus Varadinenſis, Haaba Vacienſis, Antonius Chianadiēſis, Nicolaus Boſſenenſis, & Iacobus deniq; Sepuſienſis Antiſtes. Qui quidem omnes, ad Venceslaum Boemiæ Regem, & Othocari quondam filium, conceſſere, ut ab eo filium impetrarent, quem regno Vngariæ ſe præfecturos pollicebantur. Atq; ne temerè quidem ſe id conſilij cœpiſſe fatebantur, partim ne ſe eligendi poteſtate, ob arrogantiam Pontificis, defraudari uiderentur, partim quia ius regni ad neminem magis, quàm Venceslaum Venceſlai filium pertinere uidebatur. Othocarus enim, qui (ueluti ſuprà diximus) à Ladislao Rege fuerat interfectus, Belæ Quarti neptem, uxorem duxit, ex Anna eius filia natam, ex hac Venceslaum genuit. Qui inito regno, Pragam, familiari incendio abſumptam, pulcherrimè inſtauraſſe, undecentena equitum milia, coronationis ſuæ tempore, proprio ſumptu pauiſſe, domuiſſe Polonos, & clariſſima geſta ædidiſſe fertur. Exorantibus tandem Vngaris, filium dedit, qui uix tertiumdecimum natus erat annum, quum ad capeſſendum regnum inuitatur, hunc pater ex Rodolphi Imperatoris filia, uxore ſua ſuſceperat, miræ indolis adoleſcentem.

QVARE Vngarorum precibus adactus, ad pagum Godin, Venceslaum Regem, Pontificibus Pannoniæ aſſignauit, quem illi ſolennibus ritè peractis, haud ſine hymnorum concentibus honorificentiſſimè accepere, iurauere in eius manus, perpetuam fidem, ac fida ſemper obſequia præſtituros. Mox Albam uenere, ubi eum ritè coronarunt, ac Vngariæ Regem conſalutarunt, Ioannem Archiepiſcopum Colocienſem, quum Strigonienſis paulò antè exceſſerit humanis, hunc coronaſſe perhibent. Verùm Colocienſis Sepuſienſisq; Antiſtites, ubi Budam peruentum eſt, humanæ neceſſitati conceſſere, & in Diui Ioannis æde ſepulti ſunt. Coronato Venceſlao, quem Vngari Ladislaum appellarunt, neque ius regium, nec poteſtas à Proceribus oppidorum, neque ullum ab illis obſequium redditur. Immo hi Ladislaum, Carolum alij, Regem clamabant. Seditio grauisq; diſcordia inter Proceres redintegratur, & multa hunc, multa quoquè illum hominum ſtudia ſectantur. Hæc omnia ad patris aures continuò deferuntur, dum ab Vngaris gnato timet, ne illorum dolis circumuentus occumbat, ingentem cogit exercitum, & anno trecenteſimo tertio, ſupra milleſimum, in Vngariam ulteriorem deſcendit. Venit Peſthum, & è Budenſi arce, filium Regem cum corona euocat, item Ladislaum, Vernerij gnatum, Prætorem urbanū, quos pariter abductos, in Boemiam quadrato agmine retulit. Hic autem pòſt ubi à patre in Boemiam relatus eſt, præ manſuetudine & clementia, ita Boemorum gratiam promeruit, ut quum tertio ac trigeſimo ætatis anno, phthiſi cōtabefactus obierit, diu ab illis fuerit deploratus. Accedebat admiranda uitæ ſanctitas, quæ ſat hominibus explorata, ſtatuam Pragæ in ſacrario ſibi meritò comparauit. Secundùm Venceslai egreſſum, qui competitoris more timidi, ultrò ceſſerat, Carolus eo magis fautores ſuos adurgebat, ne in ipſo ſucceſſu eum deſererēt. Bonifacius Octauus Pon-

Vēceſlaus

1303

tifex maximus, alterum ab Vrbe legatum mittit, cardinalem Oſtienſem, cui Nicolao nomen erat, ut Vngaros Carolum pertinaciùs recuſantes, anathematis ſeueritate corriperet, eccleſiaſtica cenſura ſæuiret, animaduerteret in gentis aſperitatem & pertinaciam, niſi Pontificio obſequeretur imperio. Nam ſuffragantibus Caroli amicis, ſperabat, haud difficulter hac ope ipſum regnum impetraturum. Legatus Budam profectus, nil aliud per dies aliquot diligentiſſimè curauit, quàm antiſtitum & optimatum diſſidentes animos, ad concordiam reuocare, quos ita diſcordes offenderat, ut rem continuò deſperarit. Multi etſi ſe Carolo infeſtos diſſimulabant, & Pontificis mandata obſeruaturos pollicebantur, tamen re acerrimos aduerſarios ſe præſtabant. Tam uarias hominũ mentes mirabatur, ex quibus tandem, quid intra ſentirent, nunquam intelligere poterat, quo magis eorum animos percunctabatur, eo plus uerborum ſibi dari nouerat. Suam demum operam fruſtratus, non prius abire uoluit, quàm Budenſibus, templis, & ſacris omnibus, opera & auctoritate ſua foret interdictũ. Quod ubi factum eſt, Romam reuertitur, ubi Pontifice uita defuncto, alius pontificatũ ſortitur, & Benedictus appellatus. Verùm hinc præ indignatione, longè maius facinus eſt exortum, nam quum ſacerdotes interdicta ſacra ſeruarẽt, parẽrent pontificiæ cenſuræ, tunc plerique inſurrexere pſeudopresbyteri, qui ut Pontifici parem uicem redderent, cæterosq́ à uero paſtore diuerterent, prophano execrabiliq́ edicto, ſummum Pontificem, cum cæteris Antiſtitibus Vngariæ, non modò ſacris, uerumetiam aqua & igni publicè interdixere, atque alta uoce, hos omnes prophanos, & humana conſuetudine indignos eſſe prædicabant. Edictum ritè in ſolenni celebritate promulgatum, & eo quidem tempore, quo Budenſem arcem Petermanus cum præſidio tenebat, quem (ut aiunt) Ladiſlai captiui cuſtodiæ, Venceslaus olim Rex ipſe præfecerat. Dum hæc ita geruntur, adhuc Carolus rerum potiri non poterat, neque Optimates, qui ei ſuffragabantur, adhuc tantum ſibi uirium compararant, ut hunc Regem efficerent. Ad hoc enim res Vngarica ipſa deuenerat, ut præ inteſtina diſcordia, nullum adhuc Regem ſolidum haberent. Quinetiam illud magis Vngarorum animos exacerbabat, quòd creandi Regis poteſtatem, quam olim nunquam amiſerant, nunc Pontificem eripere uelle conſpicarentur. Quod quum hactenus impetrare non potuerit, nunc, ut extorqueat, ac tale ius uẽdicet ſibi, extremam etiam uim cenſuræ pontificiæ, ueluti Iouis fulmen adiecerit, & maioribus quotidie iniurijs Pannoniam affic ere contendat, quod ab omni Pontifice, uel in primis maximo, alienum eſſe debet. Quicunque igitur pontificiæ uoluntati & imperio aduerſabantur, puerocq́ Carolo infeſti erant, cum magna nobilium manu coniurarunt, & Othonem Bauariæ Ducem, loco Regis in Vngariam duxerunt.

Otho. HIC ubi regnum ingreſſus eſt, coronam, quam à Venceslao datam, & hac electione precariò impetratam, ſecum attulerat, Albę, populis ac Pontificibus oſtendit, quam ubi omnes conſpexere, ueluti eius numine adacti, in Othonis partes conceſſere. Quod ut facerent, partim nouitate rerum, qua uulgus mirificè oblectatur ſemper,
1305 partim Pontificis infeſtatione, ac odio ſunt impulſi, proinde anno à Dominica ſalute trecenteſimoquinto, ſupra milleſimum, à Benedicto Veſprinienſi, & Antonio Chianadienſi Antiſtite, regijs inſignibus initiatus, & coronatus eſt. Mox Budam ueniens, ac ſacrum diadema geſtans, cum equitatu maximo, ſe per plateas & compita, populo ſpectandum exhibuit, ſe Regem etiam per uicos & ſuburbia paſſim oſtentauit, uir uſquequaque glorioſus, futilis, & conſilij parum compos. Tranſſyluaniam, ac cæteros appendices regni luſtrare conſtituit, ut ſe legitimum Principem, ſua etiam præſentia teſtaretur, quare Belam quendam, Thomæ filium, ſibi comitem cum maximo adiecit equitatu. In Tranſſyluaniam proficiſcitur, ubi Ladiſlaus Dux præerat, quem illi Vaiuodam dicunt, pòſt ubi eò peruentum eſt, Rex translaticius confeſtim, à Ladiſlao, haud citra dolum capitur. Conijcitur in uincula, & ſolio deturbatus, miſerè captiuitatis iura ſubiuit, qua ſe expedire nequiuit, donec poteſtati regiæ renunciauit, regnumq́ deſeruit. Inde turpiter eiectus, in Bauariam reuerſus eſt, ac exemplo
ſuo

ſuo didicit, neminem temerè ſe magnis cœptis & illegitimis committere oportere. Ne illud quidem prætermittendum eſt, quod in coronæ caſu obtigiſſe affirmant, ne quis hanc Diuina tutela carere arbitretur. Othonem aiunt, quum regnum aditurus eſſet, ne quo fortaſſe dolo corona ſubriperetur, eam tornata incluſiſſe lagena, fideliſſimo commiſiſſe cubiculario, neque quid intus eſſet conditum ſignificaſſe. Dum iter omnes faciunt, lagena tanti momenti, quæ ex equeſtri ſella pendebat, ſoluto loro, inſcioq́ famulo decidit, neque niſi ad ſerum uſque tempus, iam uiginti milia paſſuum emenſus, is quam iacturam fecerit, aduerterat. Sed ubi illam amiſiſſe intellexit, relato mox pede, poſtero die, in media hanc uia reperit, retulit ad Othonem uaſculum, ab eo tantopere commendatum, multi eadem uia, quamuis fecere iter, à nemine tamen uiſam fuiſſe ferũt. Prodigium mox aruſpices interpretati, Othonem perbreui regno potiturum, mox uerò repertam ideo dixere, quia Vngaris abalienari ſanctum ac penè Diuinum diadema non poſſet. Interea Ladislaus Vernerij filius, quem à Venceslao unà cum filio ductum eſſe diximus, captiuitate liberatus, cum Ioanne Kaacæ filio, tertio ferè captiuitatis anno, in Diuæ Petronellæ ſolennibus, Budenſem clàm arcem ingreditur, ea quidem parte, quæ ſynagogæ Iudæorum eſt proxima. Mox arce potitus, complures ciues inimicos, qui eum prodiderant, ex inſidijs adortus, obtruncauit. Petermanus, Prætor urbanus, uix euaſit. Item duos ex decemuiris, quos ſibi infeſtiſſimos eſſe nouerat, quorum alterum Martimhermam, Martinum alterum appellabant, equorum caudis alligari iuſſit, per plateas & uicos trahi, deinde crudeliter diſcerpi, diſcerptosq́ rogo imponi præcepit, fortunas demum eorum omnes occupauit. Paulò minore ſæuitia in prophanos ſacerdotes animaduertit, qui contra fas & æquum, execrabili interdicto, pontificiam Maieſtatem læſerant, manicis pedicisq́ uinctos, Thomæ Strigonienſi metropolitæ puniendos tradidit, qui ut in eos ex lege animaduerteret, omnes & inedia & perpetuo carcere confecit. Grauiter in hos Ladiſlaus ſæuiendum eſſe ſtatuit, ut hac ſæuitia, ab impedienda Caroli dignitate, cæteros deterreret. Quanquam hac crudelitate Ladislaus, Regis inimicos haud parum abſterruerat, nequaquam tamen adhuc Carolus rerum potiri poterat, ſpes maior tantùm acceſſerat. Interea Legatus alius apoſtolicus aduenit, Cardinalis profectò grauiſſimus, & conſilij ac uirtutis compos non mediocris, cui Gentili nomen erat. Hic anno trecenteſimooctauo, ſupra milleſimum, Pannoniam adijt, annum ibi unum di- 1308
uerſatur, dum Optimatum rimatur, & penitiùs inſpicit animos, antequàm ſeueriùs aliquid adoriatur. Pòſt ubi diuerſos nonnullorum animos, in Pontificis obſequium direxit, & Optimatum Principes in ſentẽtiam ſuam traxit, ratus iam inſtare tempus, quo tutius aliquid ad tranſigendã rem audere poſſet, ſeuerum anathematis edictum, in pertinaces Caroli aduerſarios promulgauit. Quicunque potens, nobilisq́ Vngarus, Antiſtes pariter, ſacer ue quiuis, Carolo legitimo Regi, aut iuſtum obſequium, aut ius regium non reddiderit, aut Regem appellare recuſarit, aut quid negocij fecerit, aut ſuper ea re apoſtolici Senatus conſultum auctoritatem ue interpellarit, ei ſacris omnibus, conſuetudine fidelium, item honore ſepulturæ, ac aqua & igni interdictum eſto, inimicus Chriſtianæ reipublicæ haud aliter, ac ſi aris ac focis ignem iniecerit, ubique gentium habetor. Carolus, Caroli Regis Siciliæ filius, hæreditario iure matris, uniuerſæ Vngariæ legitimus Rex eſto. Orthodoxam fidem propugnato, Pontifici Senatuiq́ Romano uſquequaque pareto. Romanam Eccleſiam, ut fas eſt, defendito. In Ladislaum Vaiuodam (ut aiunt) Tranſſyluanum ſeuera eſt lata rogatio, quando coronam, quam ab Othone Regem, quem ceperat in Tranſſyluania, eripuerat, Carolo reddere recuſabat, neque precibus, neque donis, neque minis, & ui aliqua, ut reſtitueret, hactenus poterat adduci. Quinetiam filiam, Stephani Regis Macedoniæ filio, quam Seruiam nunc appellant, quamuis ſchiſmaticum eſſe intelligeret, nulla tamen ueræ fidei habita ratione, legitimo matrimonio collocarat, hunc igitur Legatus, duplicem hanc cauſatus anſam, grauiſſimo anathemate mulctauit. Spectantes hæc ſibi interdicta commoda Vngari, ſine quibus nemo fidelium uitam rectè

ſanctecꝗ transigere poteſt,& cadaueribus paſſim ſepulchra inhiberi,æquè commoti
omnes,regalia in campo comitia,quem Racon circa Peſthum appellant,uno conſen
ſu haberi oportere cenſuerunt.Quò poſtquàm omnes Optimates,nobilesꝗ conue-
nere,cum decurijs conuentuum,quos comitatus appellant,cunctis ſuffragijs,ac mi-
ra concordia,Carolum Regem creant,& octauo poſt Diui Stephani ſolennia die,in
Alba regali,ſacro diademate,quod Ladiſlaus Vaiuoda paulo antè reddiderat,anno
1310 trecenteſimo decimo,ſupra milleſimum,ex more coronant. Eodem anno,pontificio
diplomate ac edicto,integra delictorum remiſſio,& ſolida animorum expiatio homi
nibus indulta fidelibus. Rhodianorum militum gratia,qui ſub Hieroſolymitanæ ex-
peditionis prætextu, Clementis auctoritate Pontificis, multum pecuniarum,etiam
ſupra quàm credi poſſet,undiꝗ corrogarunt,demum haud ſine Pontificis infamia,
res exitum fruſtrata. Secundo poſt hæc anno,nouum Carolo bellum exoritur,
Matthæus Petri Trincheni filius,regale caſtellum occuparat,cui Demetrium Nico-
lai filium,cum præſidio impoſuerat. Princeps hic erat,opibus & armis ęquè pollens,
aſpernabatur Regis imperia,& occupatum oppidulum ac ſæpe repetitum,inuito Re
ge,pertinaciùs retinebat. Rex,ne immodica indulgentia illius audaciam augeret,co
actis quibuſdam copijs, caſtellum obſidet, ut Demetrium ad deditionem reducat.
Mille ac ſeptingentos cataphractos equites,cum magna peditum manu,pręter alios,
Matthæus opinione celeriùs coegit. Soluendæ obſidionis gratia,aduerſus Regem,
hunc cum cohorte mittit equitatum,cui Demetrius,& Abas ex cognomento Ma-
gnus, fortè præerant. Carolus,reformidato hoſtium aduentu, quando ſe illis impa-
rem fore ſentiebat,in Sepuſium ſe continuò recipit,oppidani,ueluti par erat,ipſum
admiſere,obtulere auxilia,& equitem cum milite,ne pauco quidem numero conuo-
carunt. Nam Sepuſium haud parum copiarum,ea ſibi tempeſtate coegerat, quibus
Caſſam ciuitatem,ubi ciues Saxonia oriundi,Omodeum Palatinum interfecerant,
ulciſcendi ſceleris cauſa,oppugnare iam occœperat. Nunciato Regis aduentu , Sa-
xones obuiam ei prodiere,proximum utrique locum,gerendo bello nimis idoneum,
utrique certatim occupare properabant,illi monticulum,Rex uallem capit,& non
procul ab Harnado caſtello metatur. Aderant Rhodianorum militum auxilia,bello
aſſiduo exercitatiſſima,quibus haud parum Rex ipſe confidebat. Inſtante prælio,ad
pugnam omnes hortatur,in primis iura regni,ac regiam Maieſtatem,omni ſtudio ac
enixu tuendam eſſe ſuadet. Ad extirpandos regni hoſtes,omneis excitat,prius mori-
endum,quàm pernicioſam horum inſolentiam tolerandam eſſe aſſeuerat. Confirma
tis legionum animis,aciem educit,interim hoſtes è montis latere deſcēdunt,in caſtra
impetum faciunt. Carolus ſubſidia properat,ac ſimul Imperatoris militiſꝗ officium
ſubit,prout tempus & res poſtulat,uices mutat. Tanta utrinque ferocia dimicatur,ut
multi in primo congreſſu ceciderint,ſed à parte regia aliquāto plures. In Viti & Mo-
deſti ſolennibus, hoc prælium initum affirmant, quo poſt Tartaricum bellum, nul-
lum crudelius fuiſſe dicunt. Hic quamuis Rex uictor euaſerit,plures tamen,quàm
hoſtis amiſit. Nam ex Proceribus regijs,Cacas Stephani Porchi,Stephanus Bageri,
Ladiſlaus Thomæ,Iacobus Aladarij,Michael Petri,Petrus Bereges,& Gurcia Mi-
chaelꝗ,Gurciæ filij,oppetiere. Gurcia uexillarius,prius in fruſta diſcerptus,abſciſſa
dextra,quàm uexillum deſeruit. Ex altera parte,Demetrius & Abas,hoſtium præfe-
cti,ac duo Omodei filij,& cæterorum non pauca multitudo deſiderata. Pugna uſꝗ
adeo atrox & truculenta fuit,ut res ad triarios redacta fuerit,regia ſigna,cæſo uexil-
lario,conculcata. Carolus ad Rhodianorum ſe uexilla recepit, quum ad extremum
uſque,pari ferè uirtute ac ſæpe utrinꝗ pugnaretur,Carolus tandem haud incruenta
uictoria potitus eſt. Plures Carolus uxores duxit,in primis Mariam,Polona gente
natam, Caſimiri Ducis filiam, non minus pudicitia,quàm pulchritudine præſtan-
tem. Quæ ad Demes oppidum,poſtridie Diuę Luciæ ſolennium uita exceſſit, Albæ
1305 funus elatum,in æde Virginis ſepultam ferunt,ab anno ſalutis trecenteſimo quinto,
ſupra milleſimum. Vir tribus annis alteris nuptijs abſtinuit,deinde Beatricem,Hen-

rici

rici Septimi Romanorum Imperatoris, comitiſq; Luceburgenſis filiam, uxorem ſibi copulauit, & Boemorum Regis ſororem, quæ uix cum uiro annum claudere potuit, ſepulchrum eius in Varadina baſilica ſpectare licet. Carolus nequaquam religionis immemor, eodem fermè anno, baſilicam Albenſem, frequenti incendio iam collabantem, & columnis fulcire, & tegulis munire plumbeis occœperat, teſtudinẽ quoq; conſpicuam adiecerat. Et eodem tempore, Matthęus Palatinus humanis exceſſit. Anno uigeſimo ac trecẽteſimo, ſupra milleſimum, amicorum ſuaſu, Eliſabetham, Ladiſlai Polonorum Regis filiam ſibi legitimè coniugauit. Quamuis in alijs uxoribus parum proſper fuiſſe uideretur, ex hac inſequẽti anno, puerum ſuſcepit, cui paternum nomen eſt inditum, ſed perquàm immatura morte præreptus, uix annum, ſpem patris alere potuit. Infantis Albæ funus celebratum, corpuſculumq; in Regum ſacellum relatum eſt. Exin tertio pòſt anno, Ladislaum regina in Viſſegrado genuit. Poſt hæc peculiaris quædam religio Regem inceſſit, cuius inſtinctu uſque adeo uexatus eſt, ut nuſquam quieſcere potuerit, donec ſuſceptis uotis, ei ſatisfecerit. Lodouicus quondã ſibi patruus erat, natu maior, & Diuina pietate longè præſtantior, qui quum humanæ, ab ineunte ætate, uanitati renunciaſſet, ſacerdotio ſe alligauit. Et ſua uſque adeo ſanctitate profecit, ut Tholoſani hunc Põtificem ciues efflagitarint, non ſolum poſt mortem, ſed antequàm uita decederet, miracula complura ædidit, relatus mox inter Diuos, ſuum planè numen oſtendit. Proinde ut domeſticorum numinum patrocinia ſibi perpetuò cõciliaret, in Lippa Diuo Lodouico, ſumptu regio, ædem fundauit, adiecit ſacrum Franciſci collegium, quod haud ab re factum eſt. Lodouicus enim, Mariæ filius, Stephani Quinti nepos, proneposq; Belæ Quarti, ſe ex uoto, inter Franciſci collegia inſinuauit, ubi quum mirè profecerit, Carolus quoq; illi ædem, adiecto eorũdem ſacerdotum ordine, dicauit. Nunquam pia ueraq; religio cuiquam obfuit, neq; iuſta legitimaq; uota fruſtratur. Lodouico Carolus quotannis uota defixerat, neq; impos uoti ab eo unquam dimiſſus eſt. Nam quum pro futura prole uota ſuſciperet, uigeſimoſexto ac trecenteſimo anno, ſupra milleſimum, tertio nonas Martias, Lodouicus natus eſt. Quem pater, à Laio prima nominis initia, ut fauſtiſſima quæque forent infanti, ſumere iuſſit, genituræ prodigia, ad grauiſſimum laborem hunc natum eſſe portendebant. Quanquam infantis aſpectus, dexterrima multa pollicebatur, cætera tamen ſigna deterrebant, quæ hunc, ueluti Herculem, ad ſudorem æditum ariolabantur, abſterritum ſignis (aiunt) fuiſſe parentem, niſi liberalis indoles, grauiſſima quæque ſuperaturam ſe ultrò polliceretur. Inter cætera, quæ accidêre prodigia, illud ne prætermittendum eſſe quidem cenſuimus, in ſequenti enim anno, pridie eius diei, quo Palmarum feſta celebrantur, Diui Stephani Regis baſilica, quam à Carolo plumbo munitam eſſe diximus, miſerabili incendio conflagrauit, conflatæ præ flammis tegulæ continuò defluxere, campanaria tantùm turris, quæ ſacrario ſupereſt, ubi ſanctiſſimorum Regum reliquiæ reconditę fuerant, Diuina (ut aiunt) ope ſeruata. Sed Carolus exitium miſeratus, inſtaurata æde, iacturam quàm primùm reſarxit incendij, iterumq; plumbo tecto baſilicam excoluit. Quin etiam eodem anno, ne religio Carolum redderet infœcundum, in Andreæ Apoſtoli ſolennibus, alius ſibi filius natus eſt, cui ab Apoſtolo nomen eſt inditum, hic & Lodouicus diu fuere ſuperſtites. Verùm Ladislaus quintum uix annum claudere potuit, intempeſtiua morte ſubreptus. Admirabilia profectò ſunt in rebus humanis Diuina iudicia, quippe quæ ſeueriora quandoq; bonis, quàm malis uiris uiſa ſunt. Quare niſi illud nobis occurreret, Chriſtum optimum maximum, Saluatorem noſtrum, calicem paſſionis nobis quoq; communicare uoluiſſe, ut eadem tolerantia, patientiæ præmia mereremur, neque hanc uitam, par eſſe, ſine anguſtijs & labore tranſigere, ut ueluti aurum igni, ita nos aduerſitate probaremur, profectò à uirtutis quandoq; itinere nimis abſterreremur. Carolus ingenti pietate iuſticiaq; pollens, unà cum liberis & uxore, horribilem & formidoloſam uſque adeo fortunam, Diuino fortaſſe permiſſu, ſubire coactus eſt, ut nõ modò opinionem, ſed humanam fidem exſuperet. Quidam ſibi uir erat, quem Felicianum

1320

1326

Felicianum dixere, è Zaachorum familia natus, apud Matthæum Trinchenum olim Palatinum, hic opibus & dignitate creuerat, & ab illo dimiſſus, inter ſeruitia Regis continuò ſe inſinuarat, ut eo faciliùs, ſupra fortunę ſuæ conditionem, dignitatem adaugeret. Diſſimulata huic iniquitas & ambitio, animus ad facinus quodq; maximum præceps ac promptus, rapinis & quouis ſcelere ſibi rem auxerat. Vnicum erat immanitatis, perfidiæ, ac infidelitatis exemplar, ſed grauiſſima hæc uitia, præ liberali quadam audacia, & ſubornato ſemper officio, ita cōtegebat, ut regis gratiam admodum promeruerit. Facilem ſibi aditum regis, ficta quadam mandatorum obſeruantia, & ſedulitate ita pararat, ut die noctuq; fores paterent, in tanta poteſtate, indigni ſceleris hunc inaudita inceſſit audacia. Ex improuiſo Regem, liberos, & Reginam inter diſcumbendum decernit adoriri, ut cæſa cum eo prole, tyrannidem inuadat, omniaq; pro libidine ſua diſponat. Videbat enim, pacato regno, ſe quiete ac ocio parum poſſe proficere, contrà perturbatis rebus, uarias facinoroſis occaſiones offerri, alij, illatum à fratre Reginæ, uxori ſtuprum, ad tantùm facinus incitaſſe dicunt. Quare ex conſulto, accubantem cum uxore liberiſq; Regem, in Viſſegradi ſuburbio, quintodecimo calendas Maias, ſub officij ſpecie ingreſſus, adoritur, ſtricto mox enſe, Regem petit, fruſtratus ictum, eius dexteram leui uulnere læſit. In ſanctiſſimam repente matronam cōuerſus, dexteræ quatuor digitos abſcidit, quos fœmineorum munium, & profuſæ liberalitatis miniſtros uerè poſſumus appellare, quum illa dies ac noctes, ſacros his ueſtes contexeret, & pararet. Ne adſtantibus etiam pueris pepercit, in quos dum uibrato enſe graſſatur, pædagogi cōtinuò interceſſere, quippe qui propriorum corporum obiectu, commiſſos ſibi liberos, laudabili fide protexere, pueri interea diſfugêre. Pædagogus alter, Cheneſichus Gyulæ filius, alter Nicolaus, è Ioanne Palatino natus fuit. In medio tumultu, conſternatis dominorum animis, Ioannes Alexandri Pathochi filius, Reginæ miniſter, ac ſpectatæ indolis adoleſcens accurrit, in Felicianum hinc & inde furentem irruit, eius collum pugione transfodit, humiq; inuertit. Ad ſuſcitatum in aula clamorem, ex prætoriana cohorte milites plerique concurrunt, cum nefario paricida digladiantur, & pro menſa, in triclinio reluctantem diſſecant, diſſectumq; membratim diſtrahunt. Reſpirante cum uniuerſa regia paulo pòſt Rege, rato quæcunque acciderant, ueluti in ſomnijs ſe uidiſſe, neque adhuc credere uera eſſe, caput eius Budam mittitur, manus ac pedes, abſterrendi ſceleris gratia, ad uarias Pannoniæ urbes euecti. Feliciani filius, cum fido cliente, dum ſe fuga ſurripere ſperant, illicò capti, ac equinis caudis diſtracti, animas efflarunt, fruſta in foro canibus expoſita, corroſa oſſa à canibus, & porcis diu circumlata. Duæ Feliciano fuere filiæ, unam inter ſeruitia Reginæ inſinuarat, cui Claræ nomen fuit, alteram Copai coniugarat, Sebeu appellatam, quæ Reginæ famulabatur. Succiſis labijs naribuſq;, & octo digitis amputatis, per plateas & compita circumducta, ubiq; hæc exclamare coacta eſt, Quicunq; Regem ſuum produnt, aut in eum exitium moliuntur, has talionis pœnas expendat. Sebeu uerò, pro Leuua arce, Emerici Bechei iuſſu, qui caſtellum cum præſidio tenebat, capite mulctata. Vir eius Copais, coniectus in carcerem, inedia uitam intercepit. Filij à Crucigeris militibus Rhodon tranſlati, ibiq; perpetuo relegati ſunt. Præterea quicunq; è Feliciani gente nobiles uſquam deprehenſi ſunt, omnes extremo ſupplicio ſunt affecti. Hic igitur fuit Feliciani exitus, qui præ magnitudine ſceleris, ne debitas adhuc pœnas exoluit. His autem periculis Caroli probitas circumuenta, pacatis rebus, aliquantiſper requieuit, in chiragram & podagram paulo pòſt incidiſſe ferunt, eadem tamen æquanimitate cuncta pertulit. Verum ne à ſua religione deficeret, nè ue quid ſpectatæ ſanctitatis omitteret, ut ſancta peregrinatione, errata ſua omnia expiaret, ex auſpicato Hieroſolymam proficiſcitur, ut Saluatoris noſtri ſepulchrum inuiſat. Parum nauigando proceſſerat, quum noua pleroſque in ipſum bella moliri, amicorum literis edocetur, admonetur quoq; pergraue Valachorum inſtare bellum, quod haudquaquā proſperè, ſine Regis præſentia, geri poſſe credebant, Accedebat haud modica Felicianorum ſuſpicio, qui quamuis deleto ferè

genere

genere, ad interitum rediſſent, ſi qui tamen ſuperfuerant, necnon formidoloſi uidebantur. Rex igitur his omnibus remoratus, inuitus tandem, ab inſtituta peregrinatione, in Pannoniam ſe retraxit, inuenit ſecũdùm reditum non parua miſceri, ocium iri interceptum, & finitimos pleroſque in ſe bella moliri. Eius reditu multa continuò pacata ſunt, quieuere nonnulli, qui abſente Rege, noua moliri cupiebant. Tranſalpini tantùm Valachi, Bazarado duce, aliquid temerè audere uiſi ſunt. Eodem quo Felicianus cum uniuerſa prole cæſus eſt anno, à Carolo, in Valachos eſt ſuſcepta expeditio. Quanquam in Vngaria magnus delectus eſt habitus, in diuerſis tamen locis, prout res ac rerum ſuſpicio poſtulabat, copiæ in regni finibus diſtributę, ipſe cum reliquis legionibus, in Valachos, qui Getarum ſedes nunc incolunt, proficiſcitur. Hunc Thomas Tranſſyluaniæ Vaiuoda (ut aiunt) & Dionyſius Nicolai filius, è Lanchæ ſanguine natus, ad ſuſcipiendum hoc bellum impulere, rati exacto uel ſuperato Bazarado, ſe permiſſu regio, patentiſſima Getarum regione facile potituros. Indicendi belli cauſa nulla legitima fuerat, quando quotannis Bazaradus ſtata Regi ſtipendia ſoluerat, immo ne minimam quidem annui tributi partem omiſerat, nulliusq́ potuerat hactenus infidelitatis argui, ſed illorum (quos diximus) ſuaſu, huic ocium ex inauſpicato intercipitur. Quare coacto in Tranſſyluania exercitu, in Valachos caſtra mota. In primis Zeuryn (nam oppidum ſic appellant) Rex obſidet, paucorum dierum obſidione capit, mox in eius appendices effuſus, pagos diripit, ne minus quidem igni, quàm ferro ſæuit. Captum ui oppidum, Dionyſio, ſpem ſuam non fruſtrato, dono datur, reliqua regio, uerſus Pontum immenſum effuſa, & aquarum indiga, Regi latè patebat. Hæc ubi Bazarado nunciata ſunt, ne quid è ſuæ modeſtiæ partibus remitteret, legatos prius, quàm aliquid auderet, ad Regẽ mittit, quibus hæc mandata dedit. Carolo ſignificent, hoc ſibi ne ſatis quidem iuſtè bellum indictum, quando fidem debitam uſquequaque ſeruarat, imperata præſtiterat, & annua quoq́ tributa perſoluerat. Sed quando Regibus longè maior, quàm inferioribus licentia, ſuo iure tribuitur, quorum iniuria, pro iuſticia ſæpe haberi ſolet, Bazaradum, ne à ſuo Rege deſciſcat, omnem in ſe culpam ultrò transferre. Se non Carolum incuſare, item polliceri, captum cum appendicibus oppidum, ſponte Regi permiſſurum, ac ſuper ea re ius omne conceſſurum, quinetiam pro rependendis belli ſumptibus, ſepties mille argenti pondo ſoluturum. Annua expenſurum uectigalia, & obſequia quæq́ præſtiturum, daturum uadis loco filium, qui in aula Regi perpetuò miniſtret. Ad poſtremum hæc, & multa alia facturum, ſi data pace, Rex abierit, contrà, ſi abnegato contemptoq́ ſeruitio, hoſtili animo ultrà proceſſerit, ex hoc tempore commonefacere, imminentia præcauere pericula, & non modò iniuriarum pœnitẽtiam, uerumetiam grauiſſimum inſtare ſupplicium. Quum hæc mandata Carolus accepiſſet, adnitentibus amicis, qui eum ad bella iſta coniecerant, parum probe reſpondit. Bazaradum uſque adeo inſolentem, ut ſuo etiam Regi interminetur, cuius ouium ſe paſtorem eſſe non ignorat. His adijcere, demiſſa ſe barba Valachum, è feralibus luſtris extractum. Talia reſpondentem, unus è Proceribus, quem Danchum appellabant, Zolij ac Lypthæ Comitem, libera quadam fiducia fretus, amicè corripuit. Bazaradum, rectè ac perhumanè loquentem, his reſponſis non eſſe dignum, parentis amici officia, nequaquam contemnenda, pacem poſtulanti, nunquam abnegandam, ac his uel maximè, qui obſequia ſemper fida præſtiterũt. Nulla in eos inſolentia procedendum, qui fida obſequia deferunt, & iuſta petunt. Poſtremò à Maieſtate regia, nil magis inſolentia & iniuria alienum. Exacerbatus his monitis Carolus, pertinacius reſponſa confirmauit, & Dancho parũ auſcultans, poſtero die in Bazaradum caſtra mouit. Quum inter montes & ſyluas iter faceret, neq́ equis pabula, neque militibus commeatus inuenire poterat, pagos à ruſtica manu deſtitutos offendebat, in quibus, ut rerum omnium inopia hoſtem perderent, ex dedita nihil induſtria deſeruerat. Redacto ad magnam inediam exercitu, Carolus neceſſitudine ſumma coactus, accepta parendi ſibi fide, cum Valacho pacem facit, ac tuto redeundi poteſtatem expoſcit, impetratq́. Et

relato pede, à perfido ſibi hoſte nihil timet, neſcius ſpe ſua ſe falſum iri, inter redeundum, inſidias hoſtis Regi collocat, nam quum per anguſtias montium iter faceret, uiarum diuerticula, & iuga montium ille præoccupat. Vngarorum agmina inter anguſtias redacta, dum progrediuntur, demiſſis lapidibus ac telis, obruit, cæditq́ȝ, & dum hinc uertere nituntur, anticipata cuncta diuerticula conſpicantur, commiſcentur præ timore inuicem, neq́ȝ procedere, neque reuerti licet. A præruptis aurjsq́ȝ locis hoſtem deturbare nequeunt, omnibus una mors, ac exitus inſtabat, deſperata ſalute, irritisq́ȝ conatibus, multi cadere occipiunt. Proceres, cum egregijs gregarijsq́ȝ militibus, promiſcuè cadunt, quatriduum in anguſtijs uerſati, ad internecionem ferè cæduntur omnes, quin & effugere conati, inter ſeſe mutuò colliſi, miſerabiliter obruebantur. Incredibilis ibi legionum facta iactura, & ingens patrata ſtrages, quam circiter Diui Martini ſolennia accidiſſe memorant. Hic Andreas, Albæ baſilicæ Antiſtes eximius, qui Regi ſeruiebat ab epiſtolis, & Michael Poſeganus, ac Nicolaus Albæ Tranſſyluanæ Sacerdos, item Andreas, Sarubenſis ædis Antiſtes, è ſacro Dominici collegio æditus, ſingulari quadam probitate pollens, cum ſocijs pleriſque, defixis in capite clauis, quum in hoſtis poteſtatem ueniſſent, omnes crudeli morte expirarunt. Regalis etiam ædiculæ Sacerdotes, ad unum omnes, qui in hoſtis poteſtatem uenere, immani ſupplicio affecti ſunt. Inſuper immenſa Cumanorum multitudo cecidit, nouiſſima uerò manus, quæ ſuperfuit, partim ſaucia, partim integra, in Valachi poteſtatem peruenit. Immenſus cæſorum numerus, qui in anguſtijs montium, & conuallibus oppetiere, ſepulchri honore caruit, quando Barbari ſæuitia, mortuis etiam nihil indulſit. Carolum ita euaſiſſe ferunt, mutaſſe arma, eaq́ȝ Deſeum Dionyſii filium induiſſe, qui Getici belli auctor fuerat. Regem, uix ſtipantium pauca ueteranorum caterua euaſiſſe, Deſeum regalibus armis ſubornatum, quando paterna ſcelera ita poſtularãt, pro Rege, ab hoſtibus interfectum. Ex his, qui Regem fortiſſimè protexere, Danchium, Ladislaumq́ȝ filium, item Martinum Gerendi filium, cum aliqua parte prætorianæ cohortis, potiſſimè numerant. Innumera quidem multitudo ſubeũtium erumpentiũm ue Vngarorum, telis hoſtium occidit, utriuſque partis numerus deſideratorum diffiniri non poteſt, ſed inſignem ibi cædem utrinque patratam, quamuis Vngaros ad internecionem cæſos, Annales referant, nemo tamen ignorat. Ad poſtremum Rex, Diuina potius, quàm humana ope, tanto diſcrimine liberatus, cum filio, ac ſaucio comitatu, Themeſuarũ primò, deinde Viſſegradum peruenit. Ieſu Chriſto liberatori in primis, deinde cæteris numinibus, Soteria ritè perſoluit. Fidelitatem comitum perpetuis muneribus beneficijsq́ȝ excoluit, donauit pleroſque ciuitatibus, & ſalutis auctores quotidianis honoribus exornauit. Poſt hanc ſtragem & pericula, infeſtæ fortunæ lenimen, dum Diui Regis Stephani feſta celebrantur, ſcitus Caro-
1332 lo puer natus eſt, quem Stephanum quoq́ȝ appellari iuſſit, & hunc anno trigeſimoſecundo, ſuper terdecies centum, natum eſſe uolunt. Succurrit deinde ſpes ingens Neapolitani regni, quam in ſequenti anno aſſequi curauit. Verùm res hæc aliquanto altius repetenda, Carolo ſecundo, Regi quondam Apulo, præ cæteris, duo præſtantiores fuere filij, Carolus inquam Martellus, qui filium Carolum, Vngariæ Regem ſtatuit, & Robertus Calabriæ Dux, qui defuncto patre, Neapolitanum regnum, haud ſine Romani Pontificis auctoritate, ac hæreditario iure conſequutus eſt. Et pontificiæ ditionis imperium aſſequutus, ne tanti beneficij uideretur immemor, fluctuante diu, Guelphorum Gibellinorumq́ȝ factionibus, Italia, pontificias partes, omni ſemper ſtudio & labore tutatus eſt. Quum in tutelam Florentinos accepiſſet, Carolum illis filium præfecit. In Hetruria diu bella geſſit, & in Florentino latè agro dominatus eſt, ſed poſt eius obitum, uiuente adhuc Roberto Rege, in Atheſienſium Ducum tyrannidem, Florentia deinde concidit. His temporibus, Europa, & in primis Italia, plus ſolitò fluctuauit. Clemente nanque Pontifice decedente, qui Cœleſtinum in Diuorum numerum retulerat, Romana diu ſedes uacaſſe dicitur. Germaniæ tunc Principes, quibus eſt Imperatoris eligendi poteſtas, per ſeceſſionem duos Cæſares creauere

uere

uere, alteri Lodouicum Bauariæ, Fredericum Auſtriæ Ducem alteri, quare armis litem dirimere placuit. Conſerto prælio, Fredericus ſuperatur, capiturq́;. Lodouicus, fortunæ dexteritate elatus, citra Pontificis auctoritatem, Imperatoris & Auguſti nomen uſurpat. Inita cum Vicecomitibus, nonnullisq́; Italiæ Regulis amicitia, quum à Ioanne Pontifice approbari non poſſet, in Italiam contendit. Romam profectus, Ioannem pontificatu abdicat, & à ſacra Columnenſi coronatur. Petrum Corbanienſem Ioanni ſubrogat, quem ſe mox iterum coronare iubet. Piſani, qui poſt Caſtrutij tyranni mortem, in Lodouici Imperatoris poteſtatem uenerant, ſeq́; in libertatem uendicarãt, falſum Pontificem, ubi Lodouicus in Germaniam ſe receperat, capiunt, captumq́; ad Ioannem Pontificem, Auinione tunc agentem (nam in ea urbe, Romanum collegium, annos circiter quatuor & ſeptuaginta hæc tempora retinuere) continuò miſerunt, qui ſuum facinus ingenuè faſſus, uitaq́; donatus, tertio pòſt anno, honeſto carcere remoratus, obijt. Dum hæc à Piſanis aguntur, in ſequenti anno, Ioannes Rex Boemiæ, Henrici Septimi Imperatoris filius, & Caroli Imperatoris pater, Italiam ingreſſus, Brixiam, Bergamum, Lucam, Parmam, Rhegium, & Mutinam in poteſtatẽ accepit. In omnibus his procellis, Robertus Eccleſiæ partibus ſemper fauit, ſed ob Ioannis Regis amicitiam, qui cum pontificio Legato ſe coniũxerat, mutatis factionibus, cum Scaligeris, Gonzagis, Carrarienſibus, & Heſtenſibus fœdus iniuit. Iniquo nanque animo, Imperatorem aliquem adire Italiam, et ius aliquod in ea retinere, olim ferre uidebatur. Sed quum paucis antè menſibus, Carolum Florentiæ Regulum, intempeſta morte ſurreptum amiſiſſet, remorata ambitione, ac imperandi aliquantiſper cupiditate, de regni ſucceſſore cogitare cœpit. Extemplo filij mortem, fratri, nepotiq́; Carolo nunciauit, qui longè lateq́; in Vngaria dominabatur, & quem læta liberorum fœcunditate præpollere nouerat, ex eo ſucceſſionis adminiculum quærit. Carolus Roberti caſum miſeratus, in Italiam Andream filium, qui annum uix ſextum agebat, mittere decernit, ne filij fortunam interturbet, regnumq́; auitum alienis manibus occupari patiatur. Plerique Carolum Martellum, eius auum, cum Andrea in Italiam profectum fuiſſe ſcribunt, ſed nondum hoc ſatis exploratum. Vt ſecum pro dignitate delectum comitatum ducat, in primis Archiepiſcopum Strigonienſem, cui Chianadino nomen erat, & Andream Varadinum Antiſtitem, Iacobum Longobardorum gente natum, Chianadienſem Epiſcopum, ac Danchium, de quo ſuprà diximus, numeroſamq́; nobilitatis manum cogit. Et anno 1333
trecenteſimo trigeſimotertio, ultra milleſimum, pater & Andreas, ex Viſſegrado proficiſcuntur, decimoq́; die Zagrabiam perueniunt. Et quum per Dalmatiam iter facere ſtatuerint, ſuperatis Lapideis montibus, Segniam deſcendunt, unde comparata claſſe, quatuor dierum nauigatione, in Apuliam traijciunt. Hac ſpe nimium ductus eſt pater, ut filium, Roberti Regis precibus electum, perbreui quoque Ioannis Vigeſimiſecundi Pontificis auctoritate coronatum, in Italia relinqueret, & Vngariæ regnum Lodouico primigenio, ut par erat, addiceret, quare ſe fortunatiſſimum patrem futurum eſſe confidebat. Aduentanti Robertus gratulabundus occurrit, nepotem Carolum, puerumq́; Andream amplexatur, horum aduentu, ſe ſuæ prolis iacturam reſarxiſſe profitetur. Is enim iam graui ætate confectus, qui non minus probè, quàm doctè uitam duxerat, hoc reliquum, quod ſupererat, annorũ ſanctiſſimæ contemplationi, delegato nepoti regno, dicare ſtatuerat, ſed amicorum inſtantiſſimis precibus adactus, conſilium mutauit. Quare ad extremum uſque diem ſibi regnare placitum eſt, & Andream, cum Ioanna nepte pariter adoptare, qui poſt eius mortem, legatum ſibi regnum paribus gererent auſpicijs. Robertum Regem Franciſcus Petrarcha, non minus maternæ, quàm Latinæ linguæ numeris excellens, cæteris tempeſtatis illius Principibus anteponit, nam literarum ſtudijs æquè, ac ſtudioſis uiris dedititiſſimus, mira probitate, ac rerum omniũ doctrina claruit. Defuncto filio Carolo, Florentinorum Duce, duæ Roberto neptes ſuperfuere, Ioanna, quam Andreæ deſtinauerat, & altera, quæ parum celebrata eſt. Verùm illud haudquaquam ſilentio præ-

termittendum, quod Vngaricorum ſcriptor Annalium, aut negligentia, aut inſcitia ſubticuit. Carolus Martellus, Roberti Regis frater, cum Carolo filio in Vngariam uenit, ubi diu uerſatus, antequàm regno potiretur, tandem eo potitus, gnatum coronandum eſſe ſtuduit. Hic ubi Regis inſignia aſſequutus eſt, cum patre pariter imperauit, & ut ſuprà dictum eſt, Lodouicum & Andream genuit, ac immaturo fato ſurreptus, diem obijt, Carolus Martellus pater, interea regnum adminiſtrauit. Rerum Vngaricarum ſcriptor utrunque Carolum confundit. Blondus, ac cæteri, Lodouicum & Andream, Caroli Martelli, Vngariæ Regis nepotes eſſe ſcribit. Nam Robertus Carolusque Martellus, ſuo uterque filio pariter orbati, nepotes adoptare coacti ſunt. Martellus, Lodouicum Vngariæ, Robertus, Ioannam neptem & Andream Apuliæ, poſt mortem, ex teſtamento præfecere. Aliquantiſper euagati ſumus, ut res Italicas, ac temporum conditionem contemplaturi, faciliùs hiſtoriam animo complectamur. Pannonici Carolum Annales, relicto in Italia Andrea, quem Robertus uſque ad mortem coronare recuſarat, quamuis extemplo in filium adoptauerit, eodem quo profectus fuerat anno, in Vngariam rediſſe perhibent, hac firmiſſima ſpe à Roberto fratre dimiſſum, Andreæ omnino nepoti, ac Ioannæ, quam ei deſponſarat, regnum proculdubio legaturum, quod paulo pòſt tempore, ex compoſito ſperatoque ſucceſſit. Poſtquàm Carolus in Vngariam reuerſus eſt, in ſequenti anno, Ioannes Rex Boemiæ, filiusque Carolus, qui non multo pòſt, imperium Romanum ſortitus eſt, item Caſimirus Rex Poloniæ, Viſſegradum ad Carolum, circa Martini ſolennia conuenere, ut de componenda pace agerent. Ioannes, cuius aliqua ſuperius habita eſt mentio, Luceburgenſium comitum genere natus, Boemos diſſidentes acriter caſtigauit, Auſtrales graui bello corripuit. Multas in Italia urbes ſibi domuit, occupato Poloniæ regno, quum quietè retinere non poſſet, Caſimiro, qui bis dena milia pondo argenti pependerat, ius ultrò ſuum ceſſit. Graccouiæ obſidionem, commeatuum defectu, planè deſeruit, à Rege Gallorum, aduerſus Britannos, iure neceſſitudinis inuitatus. Quum annis quinque ac triginta regnaſſet, in truculentiſſimo prælio, inter confertiſſimos hoſtes cæſus eſt. Carolum eius filium, patri haudquaquam inferiorem fuiſſe memorant, quippe qui uiuente adhuc patre, Tartaros forti animo fudit. Ciſalpinæ Galliæ ciuitates, à patre olim acceptas, acerrimè tutatus eſt. Veronenſes audacter profligauit, bis in eo bello equo decidit, tertium conſcendit, haud ueritus fortiſſima quæque militis præſtare facinora. Parmæ alienos ſæpiſſimè thoros inceſtauit, nequaquam abſtinuit à patre increpitus. Regnum Boemiæ, religione ac optimis diſciplinis iuxtà illuſtrauit. Introduxit Pragam liberalium ſtudia literarum. Nouam ciuitatem muro cinxit, fundauit cœnobia multa, arcem erexit admirabilem, regiam conſpicuam ſtatuit, uniuerſum denique regnum pacauit. Euectus ad imperium, Italiam rurſus ingreditur, Longobardos in poteſtatem ſuam accepit. Eiectis Guelphis Gebellinos extorres Florentiæ reſtituit, reliquis Hetruriæ partibus, pro arbitratu ſuo, leges dedit. Coronatus eſt Romæ magnificentiſſimo apparatu, quare ne à Romano collegio diſſentiret, omnes nouitatis auctores, ſummo Pontifici mulctandos tradidit. Fratri, cui Ioanni nomen erat, Morauiam conceſſit. Pragenſem baſilicam, metropolitana dignitate decorauit. Vt Venceslaum gnatum, ſe adhuc uiuente, Romanum Regem crearent, ab Electoribus imperij, & precario, & ingenti largitione impetrauit. Sigiſmundus, alter Caroli filius, à Lodouico Rege Vngariæ, in ſpem regni adoptatus multo pòſt tempore fuit. De his hactenus. Hæc de Ioanne Caroloque diximus, & de Caſimiro aliquid adijciemus, ut quanti momenti Principes fuerint, qui ad Carolum Pannoniæ Regem, pro componenda pace uenerint, liquidò dijudicaretur. Quum igitur inter hos Reges, de ineunda concordia, perpetuaque ſocietate, in Viſſegrado ageretur, paucis pòſt diebus pax confecta. Hi tanta rerum omnium copia, & tantis apparatibus tractati, ut nemo è Boemis Poloniſque fuerit, qui uini & obſoniorum omnium abundantiam ſatis admirari poſſet. Res uictui neceſſariæ, omnibus profuſiſſimè erogatæ, acceſſere dona Regibus pro dignitate diſtributa, quæ Pan

nonici

honici Regis magnificentiam, cum æterna laude teſtantur. Ioannes Rex Boemiæ, præ cæteris uaſis argenteis, quinquaginta duabus phaleris, totidemq́ue baltheis, inſuper latrunculorum tabula, mira arte auroq́ue multo elaborata, ubi angulares pyrgos, inſtructas utrinque peditum acies, cataphractos equites, & reges, collatis ſignis, pugnæ ueræ ſimulachrum referentes, cernere erat, quos omnes, aurata & gemmata arma, campiq́ue pauimentum iaſpidibus & ſmaragdis teſſellatum, ad certamen irritabat. Item duobus ephippijs, non tam auro, quàm ordine lapillorum excultis, à Carolo donatus eſt, adiecta ſunt his pocula gemmata duo, alterum ducentis argenti pondo appenſum, alterum è ſolido auro confectum, in conchæ ſpeciem, & arte & gemmarum multitudine ſanè conſpicuum. Ne minore quidem magnificentia in Caſimirum uſus eſt, qui quum ſtatuta Boemiæ Regi tributa penderet, quippe cui Poloniæ ius omne paulo antè (ut ſuprà retulimus) ille conceſſerat, hac beneficentia dimiſſus eſt, quingentis enim pondo, ab Vngariæ Rege donatus eſt, ut debita ad aſſem Ioanni ſtipendia perſolueret. Demum illic confecta pace, perpetuaq́ue ſocietate, conuenit inter eos, ut quicunque ex his Regibus primus, ui armis'ue ab alijs læderetur, cæteri continuò auxilia pacta conferrent, fœdus grauiſſimo à cunctis iuramento percuſſum, & confirmatum eſt. Quum hæc omnia, quæ dicta ſunt, anno ſalutis trigeſimo- 1335
quinto, ac terdecies centeno geſta forent, tertio poſt anno, Viſſegradum Locha Dux Rutenorum aduenit, delectum ſecum equitatum adduxit, poſtulauit perpetuam pacem, ac fidiſſimæ amicitiæ officia cuncta promiſit, annuit poſtulationi Carolus, uirumq́ue icto fœdere, honorificè donatum dimiſit. In ſequenti anno, Caſimirus Polonorum Rex, ac Lodouici auunculus, ad Carolum redijt, honorificentiſſimum ſecum & Procerum & Antiſtitum comitatum adduxit, Rex hunc, in frequentiſſimo Optimatum Pontificumq́ue ſuorum concilio excepit, ut affinem ſuum pro dignitate reciperet. In celeberrimo utrorunq́ue Principum conuentu, Caſimirus publicè, Lodouico ex ſorore nepoti, & Caroli filio primigenio, orbitatem cauſatus, Poloniæ regnum legauit, adoptauit in filium, & omnes, qui aderant, Pontifices Optimatesq́ue, nouiſſimæ uoluntatis ſuæ teſtes eſſe iuſſit, id ipſum cæteri, qui aderant, Poloni ultrò confirmarunt, ac ſuper ea re ſolenne priuilegium factum eſt. Carolus tanta beneficentia præter opinionem affectus, nullum gratiarũ ac liberalitatis officium, in Caſimirum, & cæteros Polonorum Principes prætermiſit. Secundo pòſt anno, locuſtarum peſtis, à Syrmio, Pannoniam inceſſit, uſque adeo grauis, ut è ſegetibus, arboribus, & graminibus nihil dimiſerint, uineis, præter omnium opinionem, peperciſſe aiunt. Tertio anno, Poloniam, Auſtriam, & Boemiã inuaſere, mox bipartito diuiſæ, in Italiam & Gallias effuſæ, populatis agris, communi exitio paſſim abſumptæ. Eadem quoq́ue tempeſtate Cometes in cœlo uiſus, ac in Hetruria, in primisq́ue Florentiæ, peſtilentia magna deſæuit. Sexdecim hominum milia, ſunt lue hac abſumpta, quum agitato in Vrbe cenſu, conditoq́ue luſtro, nonaginta hominum milia, ſuperiore anno cenſa forent. Poſtero anno, & cometes, & prodigia multa, quæ Principibus orbis interminantur, maximorum Regum fata traxere. Anno nanque quadrageſimoſecundo, ſu- 1342
pra tredecies cẽtum, Roberti & Caroli obitus interceſſit, quorum morte Italia æquè, ac Vngaria, animo conſternata eſt, præſtantiſſimum utrunq́ue Regem illa ſecula protulere, qui domi pariter ac foris præpolluiſſe referuntur. Robertus Andream nepotem ſuum, & Caroli fratris Vngariæ Regis filium, cui Ioannam neptem, uxorem dederat, poſt ſe regnare iubet, qui ut deinceps referetur, quũ annos tres in Italia regnaſſet, à gnatorum inſidijs, uxoriſq́ue conſenſu, qui regnum anhelabant, laqueo enectus eſt. Carolus eius pater, quum annos duos & quadraginta regnaſſet, ingraueſcente febris æſtu, in Viſſegrado, non ſine nominis ſui perpetua gloria, decimoſeptimo calendas Auguſtas diem obijt. Quem ita longè lateq́ue dominatum eſſe ferunt, ut Dalmatiam, Croaciam, Ramam, Seruiam, Galatiam, Lodomeriam, Cumaniam, Bulgariam, Vngariã, & adiecto Gargano monte, Salernum ei paruiſſe, ac uectigalia quotannis ſtata pependiſſe prædicent. Promulgata Regis morte, tantus omnes mœror in-

ceſſit, ut publico planctu quateretur Vngaria, Antiſtites, Proceres, populos ac nobiles iuxtà, hic dolor omnes afflixit, nemo fuit ex Vngaris, finitimisq;, ad cuius animum mœror iſte non penetrarit. Præſertim Eliſabetha, Lodouicus ac Stephanus, ad quos propiùs dolor attinebat, eius obitum efflictim deplorarunt, coactis undique Pontificibus, Regulis, Optimatibus, & collegijs Sacerdotum, corpus æditiore thalamo reſupinatum, cui trabea coccina, gemmatum diadema, item enſis, aureaq; calcaria, ac cætera Regis inſignia aderant. Ad præſtitutum exequiarum diem, ex urbibus & pagis innumera multitudo conuenit, profuſo tot gentium ululatu omnia reſonabant, funus ad Diuæ Virginis ædem elatum, omnes ordines, pulla ueſte funus honeſtarunt. Peractis ritè ſacris, poſtridie bucentauro impoſuere, ac ſequundo amne Budam, cum maxima comitum claſſe delabitur, inſtauratæ ibi exequiæ, poſtero die ALbam effertur, quoſcunque uicos & oppida tangebat, uiri cum mulieribus, fuſis crinibus occurrere, redintegrare funus, & ad continuādum luctum feſſam multitudinem iritare. In itinere Laurentius, unus è Proceribus, Sclauonica gente natus, uir ſpectatæ uirtutis ac roboris, eius quondam uexillarius, ſigna ante funus regia paſſim prætulit, præceſſere tres equites cataphracti, purpura, gemmis auroq; conſpicui, qui eius arma præferebant. Struthione pro aquila Carolus uſus eſt. Hi dominum extinctum paſſim ingeminare, pia cæteros nænia ad luctum prouocare, demum in Diui Stephani baſilica corpus palàm reconditum, ubi ſatis ſuperq; conclamatum eſt, gemmata arma, ueſtes, uaſa aurea, ac ingens donatiuum templo affixum. In ſequenti menſe, Caſimirus è Polonia, ac Ioannes Morauiæ Regulus, & Caroli Imperatoris frater, Viſſegradum cum honeſtiſſima nobilium, Pontificumq; turba conuenere, funus pientiſſimè inſtaurarunt, & Albam deinde profecti, Carolo rite parentarunt. At ſe Regi iuſtà perſoluiſſe rati, reginam, item Lodouicum ac Stephanum diligentiſſimè conſolati ſunt. In Caroli funere, Chianadinum Strigonienſem Metropolitam, ornatiſſimam de laudibus eius orationem habuiſſe ferunt, qua maximū lachrymarum profluuium auditoribus exhauſiſſe dicitur. His temporibus Franciſcus Petrarcha, Poeta clariſſimus, ab Vrſo Tribuno plebis, Stephani Columnenſis collega, in Capitolio laurea

Bonfinius. corona donatus eſt. Licius quoq; Aſculanus, conciuis meus, qui Roberto regnante claruerat, ac tempeſtate illa, inter Aſtronomos et Magos excellentiſſimus habebatur, quia Ioannæ, Caroli Florentiæ Reguli filiæ, fata prædixerat, Accurſii inquiſitoris criminibus inſimulatus, aliquot antè annis, extremo ſupplicio affectus, exceſſerat, quem iniqua morte mulctatum omnes cenſuere. Quin etiam quatuor antè annis, cometes menſes quatuor apparuit, & antequàm occideret, alter duos menſes emicuit, ex quibus facile erat, duorum Regum fata prædicere. Eodem quoq; tempore, decem Saracenorum milia, ab Hiſpanis cæſa, totidemq; capta. Item Galli congreſſi cum Britannis, fuſi ac fugati ſunt, & decem eorum milia in eo conflictu deſiderata.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS SECVNDAE LIBER X.

CELEBRATIS ritè Caroli exequijs, Carolum Martellum, Lodouici auum filio ſuperfuiſſe plerique uolunt, uter ex his, prius diem obierit, Vngarici Annales nil ſanè definiunt, ſed neutrum funeris honore defraudatum, pro utriuſque geſtarum rerum gloria, reputemus.

Ludouicus Secundùm amborum ſeceſſum, Lodouicus adoleſcens, auitis moribus imbutus, omnium acclamationibus populorum, Optimatumq; ſuffragijs, Rex Vngariæ declaratur. E generoſa huius indole, ac ſtudioſiſſima patris & aui educatione, fauſtiſſima quæque uulgus ariolabatur. Pollicebatur ſpem optimam, ingenuus adoleſcentis aſpectus, cui tantum inerat Maieſtatis, ut ſpectatorem quenq; ſibi facile conciliaret, adduceret in admirationem, ac tacitam

ſibi quandam reuerentiam poſtularet. Liberalis eius facies, non tam libera reſponſa, quàm facilem gratiam, & officia indicabat. Quamuis ingentem animi magnitudinem præ ſe ferret, pudore tamen, ſummaq; modeſtia non carebat. Feruētis ætatis impetus, grauitate ac moderatione quadam ita coercebat, ut uno eodemq; tempore, in eodem homine, & iuuentutis alacritatem, & grauitatem ſenectutis liceret intueri. Exornabat hęc omnia, magna religio, inaudita pietas, iuſticia ſingularis, ingenita clementia, maturaq; conſilia, cum ſumma magnanimitate cōiuncta. Augebat gratiam & decorum, popularitas incredibilis, & affabilitas indefeſſa, ingenium eius & mores, ad regnandum natum eſſe portendebant. Optimas quaſque dotes Gallici Pannoniciq; ſanguinis, in hunc omnes conueniſſe facile dixeris. Nil indignius moleſtiusq; tulit, quàm beneficentia & liberalitate uinci, aut ſui regni iura ab alijs uſurpari, domi foriſq; æquè præſtans fore uidebatur. Dolorem publicum, è patris auiq; interitu conflatum, ſpe omnium officiorum leniuit, reſarxitq;, neque parum etiam conſolationis, pientiſſimæ parentis probitas afferebat, cum maxima ſanctitate coniuncta, quæ omnium antiſtitum, procerumq; ſpem quotidie confirmabat. Quare in regalibus comitijs, Rex ab omnibus declaratus, Albæ continuò, in frequētiſſimo Pannonum conuentu, ritè coronatus eſt, nemo unquam tot fauoribus, ac tam propitio populorum ac ordinum omnium conſenſu, Rex unquam creatus eſſe dicitur. In fauſtis hominum ſalutationibus, nil aliud retuliſſe memorant, quàm iubere omnes de ſe benè ſperare, ſe pro ſalute regni, omnia pericula & labores perpeſſurum, proinde omnes paſſim exorare, arma ſumant, accingant ſe bello, ſeq; duce ac milite, quicunque regni appendices læſerint, occuparint, in eos irruant, Pannoniamq; ac Illyricum, Daciamq; pacent. In perfidos & infideles, ui ac armis animaduertēdum, pro patria, pro liberis, pro aris ac focis fortiſſimè pugnandum. Conſternati iam principum interitu Vngarorum animi, Lodouici Regis hortatu, uſque adeo ſuſcitati & confirmati ſunt, ut nil Marte uindice ducerent antiquius. Delectum continuò habendum poſtulant, ultrò per acclamationes cuncti dant nomina, quin & ſenes, & ſacri homines, ad expeditionem ſalutarem incenduntur. Item uulgò mulieres ſe ſuccenturiatas pollicentur, tantum hinc animi Vngaris adcreuit, ut bellum indici, nuncupatis uotis, expoſcerent. Ne minus quidem immortalitatis amor, ac regni charitas, Lodouicum indies planè ſollicitabat, quare antequàm coronationis ille conuentus ſolueretur, coacto Senatu, illatas omnes iniurias, perfidiam ſuorum, læſa regni iura, & quæcunq; ui occupata fuerant, ad patres referri iuſſit. In primis contumacia Saxonumq; rebellio uenit in medium, qui Tranſſyluaniam incolunt, quippe qui audita Principum morte, contempta ſucceſſoris indulgentia, ac rerum nouitate freti, debita Regi uectigalia interceperant, detrectabant obſequia, à regia fide ſanè defecerant. Senatui primò placuit, abſterrendorum aliorum cauſa, qui rebellionis clandeſtinæ arguebantur, hanc in Saxones expeditionem ſuſcipi. Itaque ſummo ſtudio hanc omnes militiam appetiuere, magnus quàm primùm cogitur exercitus, patres ferè omnes Regem iuuenem comitantur, in Tranſſyluaniam ubi deſcenſum eſt, correptis pleriſque oppidis, cæteri Saxones, leuitatis & inſolentiæ pertæſi, ad Vngaricam ditionem rediere. In omnes eos, quos matura corripuit pœnitentia, ſe benignum exhibuit, quicunq; in fide permanſere, indulgentia & liberalitate ſua confirmauit. Nonnulli populi nobileſq;, quorum animi dudum nutare cœperant, aut temerè defecerant, antequàm in ſe publicè animaduerſum iri ſentirent, ueniam in tempore poſtulatam implorarunt. Ad pacandum profectò regnum haud parum contulit, Alexandri Tranſalpinæ Valachiæ Ducis exemplum. A Carolo quondam hic Rege defecerat, cuius poteſtati parêre ex antiquorum inſtituto conſueuerat, pertinacius in rebellione permanſerat, nulla ui, precibus ac monitis, ad præſtandum, quod debebat, obſequium reduci poterat, ſecundùm illius obitum, poſt ubi Lodouicum rerum potitum accepit, audita iuuenis fauſtiſſima magnanimitate, optimaq; fortuna, cum ſuis finibus appropinquare ſenſit, continuò ſupplex Lodouicum adiuit, genuaq; amplexatus, ueniam exorauit, mune

ra precioſiſſima obtulit,ac ne debitis uectigalibus defraudaſſe uideretur, decies centena auri pondo dedit, pollicitus ſe poſthac imperata cuncta facturum,eiq́ perpetuò pariturum. Contrà Lodouicus,data pace,non tam erratorum impunitate,quàm pari liberalitate donatum dimiſit,quare Alexander.tanta iuuenis clementia & beneficentia deuinctus,redintegratam cum eo ſocietatem.fidelitatemq́ perpetuò ſeruauit. Eliſabetha uerò,mater pientiſſima,matronarum decus unicum,& prudentiæ ac ſanctitatis exemplar,poſt uiri fatum,& initum Lodouici regnum,& Andreæ gnati abſentis gratia,qui nondum in Apulia regnare occœperat, & inuiſendæ urbis Romæ deſiderio æquè impulſa,quando humano pariter & Diuino trahebatur affectu,impetrato ab altero filio comitatu,in Italiam traijcere cōtendit.Comitatum ſibi,& Procerum & matronarum,honeſtiſſimum delegit,optauit pleroſque Pontifices,doctrina & probitate præſtantes,ne quid uiatico deeſſet.multum ſecum pecuniarum attulit,ſeptem & uiginti milia puſtulati argenti pondo, obryzi uerò,quod puriſſimum aurum appellant,ſeptemdecim milia ſecum tuliſſe ferunt.poſt hæc ne mediocre quidem aureorum denariorumq́ his adiecit. Addidit his quoq́ Lodouicus quater mille auri pondo,ut eam pro ſua matriſq́ dignitate dimitteret. Geminas Veneti triremes gratis compararunt.quibus eam cum uniuerſo comitatu,dexterrima nauigatione,anno quadrageſimotertio,ſupra terdecies centenum,in Apuliam traiecere. Vix
1343 hæc Siponti littus attigerat,quum occurrentem ſibi Andream & Ioannam,cum ornatiſſima principum turba,conſpexit,in primo congreſſu, tantus utrinque hilaritatis & lætitiæ plauſus eſt æditus, ut lachrymas congratulationibus mutuis admixtas cernere eſſet. Eliſabetha, in filij ac nurus amplexus effuſa, præ longo ac ingenti deſiderio penè defecit,mox eorum oſculis leuato deſiderio, ſubinde reſpirauit. Dehinc Neapolim uerſus iter ineunt,oppidatim eximij honores exhibiti,poſt ubi Neapolim peruētum eſt,cum paucis ante diebus Robertus uita deceſſiſſet,iam coronandi Andreæ & Ioannæ uxoris,tempus inſtabat,& aliam coronam quàm à Pontifice Romano impetratam,geſtare non licebat. Conuocatis Principibus,eo Senatus con ſulto,Nicolaus Palatinus,Paulus aulæ Præfectus,Thomas Rufus, Vitus Nitrienſis Epiſcopus,Thomas Petri filius,item Metropolita Beneuentanus,cum magna nobilitatis manu,legati pronunciantur,honeſtiſſima profectò legatio,quæ rem tanti momenti haudquaquam dedeceret, ne inferior quidem huic accedebat apparatus. Deſtinantur Auinionem,ut à Clemente Sexto, Pontifice maximo,cuius imperio Neapolitanum regnum parēre debet, Andreæ ac uxori diadema impetrent,ut à pontificia auctoritate,utriq́ regno potiri liceat,quod difficulter(ut infrà patebit)conſequuti ſunt. Eliſabetha autem,in ſolennibus ſanctæ Crucis Neapoli egreſſa,cum delecta optimatum & Antiſtitum manu,Romam contendit,ut Apoſtolorū baſilicas inuiſat. Neapolitanus eam Archiepiſcopus propiùs comitatur,dum per Campaniam iter faciunt,ex uicis ac oppidis ſpectatum omnes paſſim occurrūt,non tam ornatiſſimum comitatum,quàm pientiſſimæ Reginæ ſanctitatem admirantur. Religioſam matronam intuentur, quæ nunquam orando ceſſabat, & cunctis rogatoribus, miſerabilibuſq́ hominibus, inter eundum,profuſas eleemoſynas erogabat, augebat decorem cōiuncta cum uenuſtate ſanctitas, quod ardentiſſimam à cunctis ſpectatoribus reuerentiam exigebat,iam omniū in ſe ora conuerterat,ac Deæ loco præuenerari cœpta, alteram Sabam Reginā hanc eſſe omnes prædicabant. Totum illud iter orando tranſegit,quum ad tertium lapidem Vrbi appropinquaſſet,uniuerſus populus, & Senatorum & Sacerdotum ordo,in eius occurſum effunditur,optimates Vrbis, & in primis Vrſini & Columnenſes,certatim ad officium properarunt. Vrbem ingreſſa,fauſtiſſimis paſſim acclamationibus,à Romanis mulieribus conſalutata,à plebe ubiq́, Reginæ Vngariæ feliciter,Andreæ regis Italiæ pientiſſimæ parenti feliciter,Matronæ ſanctiſſimæ feliciter,exclamatur,non ſacra peregrinatio,ſed ornatiſſimus ſanctitatis ille triūphus uiſus eſt. Quum ad Diui Petri baſilicā perueniſſet,Pontifex confeſtim,cum frequentiſſimo collegio ſacerdotum,eam excepit,ad magnam Saluatoris aram ab eo
ducta

ducta,ingens numini donatiuum obtulit,ſacras ueſtes margaritis excultas,item uaſa candelabraq; aurea gemmataq;,ac cætera tale genus,quater inſuper mille ſeſtertiûm aiũt addidiſſe. Luſtrauit cætera templa,ſacraq; collegia,quorũ nullum ſine regalibus donis prætermiſit,ſacra uirginum cœnobia,incredibili beneficentia proſequuta eſt. Sudarium Saluatoris,ubi deſudatam numinis imaginem intueri fas eſt,facta ſemper conſcendendi poteſtate,reuerentiſſimè uiſitauit,ad excolendum eius tabernaculum, multum auri argentiq; obtuliſſe dicitur, ubi tam piè collachrymaſſe memorant, ut omni ibidem delictorum impunitate donatam,pleriq; ſcripſerint,ſuusq; Confeſſor, Sacerdos profectò grauiſſimus,poſt eius obitum,id uulgò prædicaſſe & aſſeueraſſe perhibetur,pôſt ubi uotis & religioni ſe ſatisfeciſſe reputauit,poſt feſtum Diui Franciſci diem,hinc proficiſcitur. Quum aliquantiſper Neapoli apud filium ſubſediſſet, Ioannæ ſuæ nurus inſolentiam,temeritatem,indomitamq; libidinem continuò intellexit,nihil in ea penſi,nihil pudoris & religionis intuebatur. Aſpernabatur hæc Andream,& imperare potius,quàm parère uiro contendebat,præferebat impudicam leuitatem,& præter faſtum,intolerabilem dominantemq; libidinem,nil aliud in ea cernere erat. Improbi illius mores,continentiſſimam ſocrum uſque adeo cruciabant,ut in Pannoniam reijcerent,quod antequàm pateretur,ne quid optimæ Parentis officij prætermitteret,mitibus nurum monitis,& hortationibus primùm adoritur,quibus quum nil ſe proficere intelligeret, ſeuerioribus quandoq; uerbis increpuit,ponebat ante oculos regiæ poteſtatis dignitatem,turpitudinis,infamiæ,& prophanæ mentis incommoda præſentanea,ſcelerum ſupplicia,quibus improba haudquaquam mouebatur. Quam ubi deperditæ audaciæ,ac impudentiſſimi fore ingenij indies intellexit,deſperata eius ſalute,ac dimiſſo non ſine magno dolore filio,quem malè coniugatum nouerat,quamuis legati,qui Auinionem in Galliam,ad Clementem contenderant,nondum redijſſent,quia difficilem in coronando aliquantiſper Andrea,Pontificem offenderant,in ſequenti tamen anno,Neapoli profecta,circiter Diui Matthiæ ſolennia, Barum diuertit,ut Diui Nicolai ædem inuiſeret,ubi magnificentiſſima munera dicauit. Sipontum deinde cum uniuerſo comitatu peruenit, aliquot ibi dies morata,nauium defectu,ſecundum Paſchæ ſolennia,miſſas ab Andrea quatuor triremes extemplo conſcendit,trium dierũ nauigatione,Seniam appulit. Mox regnum ingreſſa,ubi de Reginæ reditu ſignificatum eſt,ueluti publicæ & magnæ Matri,ex oppidis ac pagis omnes congratulatum occurrunt,cum incredibili ubique plauſu hęc recipitur,Soteria ob incolumem eius reditum,apud omnes aras fiunt. Nondum Drauum amnem planè traiecerat,quum duo gnati congratulabundi obuiam uenere,idem cæteri fecere Proceres,Antiſtiteſq;,dies publicæ hilaritati dicatus. Cum uniuerſa plaudentium turba ad Viſſegradum peruenit,ibiq; cunctis numinibus,mater ac filij certatim rem ſacrã fecere,illi,quòd reducem præſtiterint Parentem,hæc,quòd filios incolumes,ac omnia tuta integraq; repererit. Nondum Legati à Pontifice redierant,neq; mandata ex ſententia expedire potuerant,res enim præ aulicorum auaricia prorogabatur indies,& quamuis hæreditaria regni iura expoſuerant, iudicia tamen longa,ſperata largitione,ſanè præſtabant. Delegati iudices cuncta differre,opulentiſſimam cauſam ſortiti,neque id etiam inuito Pontifice fieri,qui quidem expoſtulantes quandoq; legatos obaudiuit,& quando ſui iuris hoc regnum erat,largitionem quanque maximam ſe addecere reputabat. Res coronationis,ad apoſtolicum Senatum ſæpe relata,nullum ſine ingenti pecuniæ ui finem habere poſſe uidebatur. Legati,quanquam ne Rex Andreas ambitus infamia notaretur,nè ue largitione magis, quàm iure ſuo regnum impetraſſe uideretur, admodum uererentur,tamen intellecto Presbyterorum morbo,pacta pontificiam confirmationem pecunia mercati ſunt. Et quamuis paciſcendæ mercedis mandata non haberent,tamen ne,re tantæ molis infecta,redirent,inconſultis Regibus,quatuor & quadraginta marcharum (ut aiunt) milia Pontifici pollicentur. Compoſitis in Gallia rebus,ad Lodouicum Andreamq; reſcribunt,quantum pro regni Neapolitani confirmatione promiſerint,item rogant,

ut ad præſtitutum tempus mercedem mittant. Lodouicus, ingenita probitate, ac fraterna charitate commotus, ne in diſcrimen amittendi regni adduceretur, Andreæ uniuerſum onus planè ſubiturum ſe recepit, Pontificis auariciam, & mercati penè regni infamiam ægerrimè tulit. Illud rei exaggerabat indignitatem, quod ius hæreditariæ poſſeſſionis tanti licitari cogeretur, tandem ne fraternæ dignitati deeſſet, extraordinaria regno tributa impoſuit, ac perbreui exacta, in fiſcum pontificium miſit. Legati, confirmationis mercede è compacto ſoluta, re confecta rediere. Andreas, delegato diademate, Pontificis auctoritate coronatur. Verùm ante legatorum reditum,
1344 anno Dominicæ ſalutis quadrageſimoquarto, terdecies que centeno, Lodouicus, ne per ingratum ocium, uitam ſilentio duceret, in Poloniam contendit, ut Regi Polonorum, & Caſimiro eius filio, cuius filiam, uxorem duxerat, cui Margaritæ nomen erat, auxilium afferret. Expeditionis huiuſce, Lituania Chriſtianæ religionis expers, cauſa fuerat, quam quidem regionem (ni fallor) Liboniam plerique nominarunt, hæc ueræ religionis iura pertinacius ſubire recuſabat. Rex Poloniæ, ut gens illa ſibi finitima, ac penè patria, rectè ſaperet, poſtquàm ne quouis alio pacto fieri poterat, armis cogere ſtatuerat. Ad ſalutare bellum Lodouicũ acciuerat, qui cum ualidiſſimo equitatu, in ſoceri auxilium, & propugnandæ fidei ſpem, cò contenderat. Paratis omnibus, quæ bello uſui fuerant, in Lituaniam, cum innumera copiarum multitudine, per glaciem conceſſere, et quum obſtinatam gentem, ad ſalutem monitis ac precibus redigere non poſſent, ferro & igni ſæuiendum eſſe cenſuere, ſed ingruentibus Auſtris, quibus glacies omnis ſolui cœperat, pedem illicò, re infecta, et fruſtratis uiribus, referre coacti ſunt. Quanta Lodouicus in ſuos pietate præpolluerit, nemo quidem ſatis admiretur. Paulò pòſt, aliud Caſimiro bellum exoritur, quippe quod à Ioanne Boemiæ Rege, de quo paulò ſuprà diximus, haud paruum ſuſcitatum eſt. Ioannes enim Princeps nimirum præpotens, propagandi regni cupiditate ductus, in Poloniam iterum erupit, uicos & oppida multa populatur, nonnullas in deditionem ciuitates accipit, Graccouiam demum, Polonorum metropolim obſidet, oppugnatque. A Lodouico ſocer, affinitatis iure, debita auxilia expoſcit, habito repente delectu, numeroſus exercitus ab eo mittitur, in quo egregios equitum Præfectos, Niconem Zech, & Petrum Poharnok memorant. Is ubi Graccouiam peruenit, & urbem obſidione, & Poloniam Boemico hoſte liberauit. Quare Lodouici copiæ, re feliciter geſta, ouantes in Vngariam rediere, quod quidem præclarum facinus, ita Polonorum animos perpetuo beneficio erga Vngaros obſtrinxit, ut in hodiernum uſque diem, immortales gratias ſe his debere fateantur ingenue. Tartaricum poſt hæc bellum exarſit, quod non minus graue, quàm formidoloſum uidebatur. Lodouicus, ne maiorum fortuna laborare uideretur, né ue per contemptum, ut illi quondam fecere, res Vngaricas in diſcrimen adduceret, legiones omnes, latè diffuſas & hibernantes, illicò acciri iuſſit, coactum perbreui exercitum in Tranſſyluaniam miſit, quando eius prouinciæ Tartari fines inuaſerant, Siculosque (ut aiunt) Valachis finitimos grauiſſimè infeſtabant. Andreas Ladiſlai filius, uir bello ſtrenuus, qui prouinciam cum imperio tenebat, quem Vaiuodam dicunt, Lodouici Regis edicto, omnibus copijs repentè præficitur. Is ubi magiſter equitum à Lodouico declaratus eſt, in Tartaros continuò profectus, ad regni fines immanem hoſtem offendit, collocatis è conſpectu caſtris, poſtero die collatis ſignis, pugna conſeritur. Andreas in dextro, in ſiniſtro cornu Stephanus, fortiſſimè dimicant, ab initio Tartari ſagittis Vngaros obruere contendunt, eo uehementius obſtant illi, quibus ut ueterem conflictum ulciſceretur, aut uincere aut mori certum erat. Hi ex inſtituto gentis, quum illatum impetum ſuſtinere non poſſent, pedetentim terga uertunt, rati paulò minus fugiendo, quàm inſtando, ſe telis hoſtem confoſſuros, quod ubi factum eſt, tanta ui à tergo inſtare Vngari occœpere, ut fœdam mox gentem palantem inſequerentur, maxima eorum pars in fuga cæditur. Intercipitur Atlamus, Tartarorum Dux, qui poſtquàm receptui canere cœptum eſt, in caſtra relatus, confeſtim obtruncatur, hoſtium caſtra direpta, & ſigna cum innumera

mera multitudine capta, quæ concatenata omnis, Viſſegradum ad Regem ducta. Celebrata uictoria, Lodouici auſpicijs parta, & gratiæ triduo dijs uindicibus actæ. Siculi deinde, Tartarorum reliquias in Tranſalpinis ſæpius inuaſere, quæ ne ad interitum redigerentur, dimiſſa hac Valachorum parte, ad immenſam ſuorum multitudinem, quæ in maritimam Ponti oram effundebatur, ſe continuò recepere. Ita unum poſt aliud Lodouico ſemper bellum redintegrabatur, ut ad arma tãtum, perpetuosq; labores natus eſſe uideretur. Plerique enim Reguli, cum ingenti nobilium manu, in Croacia & Dalmatia rebellarunt, nonnulli Venetorum factionibus id factum eſſe rebantur. Horum Principes, Gregorium Luriaci filium, & Nelepcium, Croacos eſſe, rumor erat, quorum perfidiam & audaciam, ui coercendam cuncti Proceres, habito ſæpe Senatu, cenſuere. Id ipſum Rex quoq; aſſeuerabat, quandoquidem neq; literis, neque legatis, ad præſtandum fidelitatis officium, rebelles illos reuocare quiuerat, quare his bellũ, ueluti hoſtibus publicis, indici placuit. Succurrebat illud, quòd quum hi multa oppida & caſtella, in Croacia longè lateq; occupaſſent, quanto res cunctatiùs agebatur, tanto maior periculorum fiebat acceſſio. Ad hoc bellum, Stephanum Boſſonenſium Principem, societatis iure, præcepit acciri, cuius Eliſabetham deinde filiam, legitimo ſibi matrimonio coniugauit. Beſſi ueteres, ut à principio diximus, fuere populi, quos Græci Beſſos ſæpe appellarunt. hi à Bulgaris ex inferiore Myſia eiecti, in ſuperiorem ſubmigrarunt, & proximam Sauo regionem incoluere, quam intercepta litera, Boſnam à Beſſis uocauere. Huic igitur regioni, Stephanus Rex Myſorũ latè dominabatur, qui quidem ea tempeſtate, in Illyricum & Macedoniam uſque, regnum propagarat, ad hoc bellum euocatus, ultrò conuenit, auxiliares copias, numero ac robore præſtantes duxit, cum Lodouico, ad Sauum amnem ſacra caſtra coniunxit. Croaciam ingreſſi, ad oppidum peruenere, quod Bechegium appellant, ibiq; ad caput riuuli caſtra metati ſunt, quem Calacuthpheum uocãt, ubi quum aliquandiu ſtatiua habuiſſent, ita rebellium animos igni ac ferro conſternarunt, ut omnes ad ueniam implorandam uenire cogerentur. In primis duo Reguli, defectionis auctores aduenere, Gregorius, & Iuan Nelepeczi filius, cui paucis antè diebus pater obierat, eos haud paucos nobilium numerus ſequutus eſt, impetrata uenia, & accepta pace, omnes in Lodouici manus iurarunt, ſe legitima tributa quotannis penſuros, facturos imperata, & fidem Vngarici regni perpetuò ſeruaturos. Hæc ubi geſta ſunt, pacata Croacia, Dalmatiaq;, hi à Rege dimiſſi, & ſoluta caſtra. Non multo pòſt Lodouico nunciatur, Gregorium in Croacia iterum noua moliri, defeciſſe à data fide, & præſtitum contempſiſſe iuſiurandum. Indoluit Reguli perfidiam Lodouicus, & quantum pro tempore fieri potuit, exercitum inſtaurauit, & Magiſtrum equitum, cum duabus legionibus, in Croaciam properare iuſſit. Quò ubi uentum eſt, breui prælio Gregorij proteritur audacia, oppida, quæ defecere, continuò recipiuntur, confirmantur nutantia, Venetorum factione uexata. Et pacata prouincia, Gregorioq; perpetuum obſequiũ promittente, quod etiam ſacramento aſſeuerauit, Magiſter equitum in Pannoniam redijt, & haud parum, ob rem benè geſtam, à Rege laudatus & donatus eſt. Compoſitis in Croacia rebus, ne quid ocij à fortuna Lodouico largiatur, aliud in Dalmatia cum Venetis bellum exoritur, quod Iadræ gratia ſumptum eſt, cuius ut notitia clarior habeatur, res eſt altiuſculè repetenda. Iadrenſes, ut Veneti quoq; teſtantur Annales, quum ſub Vngari tutela uiuere conſueuiſſent, & à Venetis ſæpius intercepti, eorum iugum diu tolleraſſent, Pannonicæ libertatis, ſaluberrimæq; ſocietatis memores, imperante Lodouico, diſcutere cogitarant, rati ſe aſſertorem in ea re optimum, fortiſſimumq; propugnatorem habituros. Quare ſeptimò à Venetis defecere, eiecere Venetos magiſtratus, & rebellionem hanc obſtinatiſſimis omnes animis commiſere. Miſere legatos ad Lodouicum extemplo, quibus mandarant, & Regi ſanè pollicentur, ſi in Dalmatiam cum exercitu uenerit, non modò antiquum obſequium præſtituros, uerùm etiam urbem portum, & agrum, fortunas denique omnes ultrò dedituros. Studioſiſſimam Iadrenſium fidem, Lodouicus haud-

quaquam

quaquam aſpernandam ratus, uniuerſas uires in eorum tutela ſtatuit experiri, ingentem comparat exercitum, quando cum ualidiſſimo ſibi hoſte rem fore intelligebát. Interea Veneti, audita Iadræ defectione, admodum perturbati, maximum delectum habent, claſſem comparant penè tumultuariam, quia celeritate ad hanc rem ingenti opus eſſe iam diu nouerant. Proinde triremes quinque ſubitò inſtructas, Petro Canali Præfecto, in Dalmatiam mittunt, hic cum parua claſſe Iadram nauigauit, Marcum Coronarium, cum liberis & uxore, item cæteros Venetos, qui in ea nouitate fuere, in claſſem accepit. Mox ad Pagum inſulam rediјt, ciuitatem ingreſſus, oppidanos in fide retinuit, Magiſtratum à Iadrenſibus miſſum, cum cæteris Iadrenſibus, qui eo tempore ibi reperti ſunt, haud inuitis Paganis in uincula coniecit, miſit eos extemplo Venetias. Impoſuit Pago præſidium, et circa proximas inſulas, nauigia Iadrenſium multa corripuit, omnia circùm infeſta reddidit. Poſtquàm Marcum Iuſtinianũ, cum terreſtri ad Iadram exercitu perueniſſe, & ad proximum urbi fontem conſediſſe nouit, ipſe quoquè claſſem Iadræ appulit. Ad fontem, Iuſtinianus militari opere caſtellum erexit, ueritus ne Lodouici Regis aduentu, quem propediem adfuturum intelligebat, è continente, ſoluta obſidione, amoueretur. Præfectus Dalmatiæ, à mari, terra Iuſtinianus, die noctuq; Iadram oppugnare adoriuntur, ut antequàm Lodouicus adueniat, fortunam experiantur, uidebant enim ſecundùm eius aduentum, non ſine multo ſanguine, obſtinatam urbem expugnari poſſe. Quare mari ac terra muros pertinaciùs oppugnant, mœnibus uineas, arietes, teſtudinesq;, ac cætera tale genus admouent, claſſiarij contrà, admotis proximè nauibus, à malorum altitudine pontes ſubſtruunt, quibus urbem irrumpant, tanta utrinque ui certamen initum, ut fœda cædes oriretur. Veneti à mœnibus aſſiduò reiecti, abſtulere Damianũ oppidum, quod ubi factum eſt, nunc claſſis inſtare, nunc abire, mox profectò maiore, quàm dudum impetu redire, infeſtare portum. & cum protenſa catena ferrea, quæ portum & naualia tuebatur, indies colluctari. Superuenere Legati à Senatu miſſi, quos Prouiſores appellant, quorum Andreas Maurocenus alter, alter Simon Dandalus fuiſſe dicitur. hi eo magis urbis oppugnationem adurgent, curantq;, quo celeriùs Lodouicum in horam, cum incredibili exercitu, adfuturum affirmant. Redintegratur prælium, & à continente, ac mari, urbs miſerrimè oppugnatur, par utriſque pertinacia inerat, hos defectio ſeptima, extremum illos exitium imminens iritabat. Multi, qui à mœnibus in urbem deſilierant, continuò diſcerpti, alij horum periculo remorati, ne temerè caderent, retrò ceſſere, irriti tandem hactenus Venetorum conatus extitere. Deinde Lodouicus, cum centum ac uiginti hominum milibus aduenit, ut Dalmatiam, quæ Vngarici iuris eſſe conſueuerat, à Venetorum ſeruitute uindicaret, alij uiginti milia tantùm adduxiſſe perhibent. Poſtridie, quàm aduenerat, caſtellum à Venetis ante urbem erectum, ualidiſſimo Italorum Germanorumq; præſidio, ac omni machinarum genere munitiſſimum, tanto impetu adoritur, ut intra uallum multi proſilientes occubuerint, ui tamen tormentorum reiectus Vngarus, & poſt magnam cædem, Lodouicus, dato receptui ſigno, prælium diremit. Caſtellum illud, Vngari Scecach appellant, in ſequenti die munitionem repetit, ne minore quidem ui, pro ſociorum liberatione, quàm pro ſe, dimicare iubet. Claſſiarij, terreſtribus copijs timentes, proſpecta acerrima ſuorum oppugnatione, in littus proſiliere, ut laborantibus ſubſidium afferent. Rex bipartita acie, & claſſiarios in claſſem reijcit, & caſtellum oppugnat. Ad hæc Iadrenſes, partim in claſſiarios, partim in munitionem continuò erupere, in hoſtes, ut res ipſa poſtulabat, ſæuiunt, cadunt utrinque multi. Vngari fortiſſimo ciuium prælio, eo uehementiùs prouocantur ad pugnam. Pro uallo munitionis, erumpentibus Venetis, ita ultrò citroq; obſtinatis pectoribus dimicatur, ut maxima in medio ſtrages æderetur, prælium ad ſerum uſque prolatum. Interim caſtelli præſidium, acerrima oppugnatione admodum imminutum, Iuſtinianus, accepto à claſſe ſupplemento, inſtaurat, munit pro uirili ſua, & quum hactenus nõ ceſſerit, maiores in poſterum animos concipit, Quamuis à mœnibus multi deturbati fuerint, ne claſſem exhauriat,

è proxi-

é proximis inſulis ſupplementa capit, quin & nouæ quotidie à patribus copiæ mittebantur, ut laborãti exercitui ſubuenirent. Item illud ſemper ante oculos uerſabatur, ſi amiſſam Iadram non receperint, cætera quæ in ora maritima ſuperſunt ſibi, oppida continuò defectura, contrà Lodouicus, ſi nunc Venetis ceſſerit, uniuerſos ſimul Dalmatas, deſperata liberatione, in perpetuam ſeruitutem recaſuros. Quare iterum atque iterum extremas uires tentare decernit, in ſequenti die, à caſtris aciem educit, & repetitum caſtellum obſidet, deinde quauis arte oppugnationem adoritur, neminem cedere, ſed ad mortem uſque, donec munitione hoſtili potiatur, dimicare iubet, & ita aſſidua ſubſidia ſubſtruit, ut etiam ſi ad noctem uſque pugnaretur, ne ordo quidem longiſſimus ſubſidentium defieri poſſet, mox ſignum pugnæ dari iubet, uallum ſine mora protinus attingunt. Contrà hoſtes, telis, ſaxis, & quauis belli machina deturbare contendunt, conflatam ſæpe picem, item ſulphur & ignem, ac cætera tale genus in ſubeuntes demittunt, multi glutinoſo aſperſi incendio, cum igni, dimiſſo hoſte colluctantur. Plerique uallum aggeremq; conſcendunt, & per infeſtos gladios penetrare conantur, ſucceſſu deſtituti, intra ſepta trucidantur, inſtaurantur edicto Regis ſæpe acies, & oppugnatio pertinaciſſima redintegratur. Qui caſtellum tuebantur, inuiti & neceſſitudine adacti, quando circumuenti egredi non poterant, fortiſſimè pugnare cogebantur, quandoq; telorum imbribus, quæ foris obtorquebantur, obrui uidebantur, ad noctem uſque ſine intermiſſione dimicatum. Lodouicus ſuorum cædem miſeratus, quamuis propter noctem dirimere prælium cogebatur, tamen haud inuitus legiones ab oppugnatione reuocauit. Vires & conatus ſuos eludi quàm ægerrimè ferebat, ſed equitum ſalutis rationem etiam habere cogebatur, obſidione longa caſtellum defatigare cogitabat, ſed illud aduerſabatur, quòd maximus exercitus, in Iadrenſi agro, ob inopiam commeatuum, diutius uerſari non poterat, & paruo hoſtis illinc eijci nequibat. Neceſſitati demum cedendum eſſe ſtatuit, proinde urbem præſidio commeatibusq; muniuit, ipſe alia oppugnatione in caſſum tentata, Iadrenſi agro, multis amiſſis, exceſſit, ratus alia hinc hoſtem arte ſe auocaturum. Venetorum Annales, fuſum & fugatum inde Regem produnt, quod ab hiſtoriæ uarietate longè alienum eſt, cum deprauato potius ſtudio, quàm diligenti diſquiſitione id retulerint. Innumeram ac ualidiſſimam multitudinem, & uitæ prodigam, à paucis imbecillioribus fuiſſe fuſam, quis facile crediderit? Secundùm Lodouici conflictum & fugam, hi adijciunt, è tabeſcentium fætore cadauerum ſuſcitatam peſtilentiam, milites in Venetis caſtris inceſſiſſe, inſtauraſſe obſidionem, & in ea nihil laboris & uigiliæ prætermiſiſſe, refregiſſe catenam portui prætenſam, & Iadrenſes, deſperatis auxilijs, proprijsq; uiribus iam effœtis, mittendi legatos poteſtatem Venetias, à Iuſtiniano petijſſe, qui implorata uenia, urbem patribus dederent, idq; non grauatè ab eo impetraſſe. Eos tandem, impetrata uenia, ciuitatem Iuſtiniano tradidiſſe, qui ubi eam in Venetorum ditionem recepit, Iadrenſes ſeptimæ defectionis Principes, procul à patria relegaſſe, cæteris animaduerſionem remiſiſſe, & urbi, ac Dalmatiæ aliquandiu præfuiſſe dicitur. Annales Vngarici, qui nihil à ſimplici ueritate diſſentiunt, aliter atq; illi, hæc geſta referunt, haudquaquam diffitentur, Lodouicum non ſine magna ſuorum hoſtiumq; cæde, re infecta, in Pannoniam rediſſe, Bartholomæum Laurentij filium, Tothorum genere natum, & Harſandorpharum, Teuthones, Præfectos equitum, præ cæteris in eo bello occubuiſſe. Continuaſſe Venetos obſidionem, & quorundam factione ciuium, urbem per deditionem accepiſſe, addunt, in quàm plurimos ciues ac nobiles inhumaniter ſæuitum, pleroſque defectionis huius auctores, uarijs cruciatibus fuiſſe mulctatos, multos relegatos in perpetuum, & ingentem uirorum mulierumq; manum, in captiuitatem abductam, in omnem ſexum & ætatem crudeliter actum, partem inedia abſumptam, cæteros carcere perpetuò fuiſſe maceratos. Vtri propius acceſſerint ueritati, nulli magis, quàm Iadrenſes norint. Quàm laborioſa fuerit Lodouici Regis uita, hinc intelligi poteſt, quum poſt initum regnum, nullum in ocio annum degiſſe uideatur. Poſt Dalmaticum, Neapolitanum bellum ingruit, cu-

ius Andreæ Regis interitus, auctor extitit. Andreas enim Rex Apulus, tertio poſt initum regnum anno, cognatorum factione, qui regiam poteſtatem anhelabant, & conſentiente uxore Ioanna, Auerſæ ſerico laqueo facinoroſiſſime necatur. Coniurationis huiuſce principem, Conradum Cathancium, & Chenſam Militem, tradunt fuiſſe carnificem. Comes autem Nouellus, Andreæ neceſſarius, regiæ mortis indignitatem ægerrimè ferens, ne per impunitatem nefarij paricidæ elaberentur, tumultuaria manu eos cepit. Comperto facinore, ne minus quidem, ac illi, in eos immaniter animaduertendum eſſe cenſuit, ut uno eodemq; tempore ſui principis indignum fatum ulciſceretur, & hoc ſeueritatis exemplo, cæterorum audaciam à diris ſceleribus abſterreret, per omnes nanq; comitatus ſui uicos paricidas circumferri, candentibus fruſtillatim forcipibus diſcerpi, demum quadripartito diſcindi iuſſit. Infandam Andreæ mortem, rumor uelox longè celeriùs, quàm in Pannoniam nuncij detulere, rumori parum fidei datum. Ad nunciorum uocem, omnium animi præ dolore conſternati, in primiſq; Lodouicus, multo plus opinione pius, et pientiſſima parens, nullum in tanto mœrore modum inueniebant, non ſine Ioannæ conſcientia patratum facinus exiſtimabant, & id multo magis Regina aſſeuerabat, quæ intellecta nurus improbitate ac audacia, ex eo tempore, filio ſemper timuiſſe fatebatur, uniuerſa hinc ultrò ſibi Pannonia, planctum & diuturnum luctum indixerat. Paucis pòſt diebus, Ioannæ literæ ad Lodouicum delatæ, quibus ſe omni ſuſpicione purgare nititur, ſę ſceleris indigni inſciam fatetur, dolorem ſimulat, eiuſq; magnitudinem oſtendit. Hæc alteri conſobrino nupſerat, Tarentino Principi, Philippi filio, quem Roberti Regis fratrem fuiſſe docuimus, hic Lodouicus dictus eſt, qui regnandi cupiditate tractus, unà cum Ioanna, quam uxorem duxit, in Andreæ cædem pariter coniurauit. Huic talia Lodouicum reſpondiſſe ferunt, Impetrata fides præterita, ambitioſa continuatio poteſtatis regiæ, neglecta uindicta, & excuſatio ſubſequuta, te uiri tui necis arguũt conſciam, & fuiſſe participem, neminem tamen humani Diuini'ue iudicij pœnas, nefando ſceleri debitas, euaſurũ. Itali regia morte indignati, & quæ, unde minimè debuit, profecta eſt, Ioannam omnes in inuidiam adduxere. Mirabantur enim è Roberto Rege, omni ſapientia, & optimarum artium doctrina præſtante, unico illius temporis ornamento, tam facinoroſam neptem promanare potuiſſe. Vlciſcendam innocentiſſimi ac probi Regis mortem, omnes exclamare, iubere bellum indici, prædicare uulgò, totius eſſe Italiæ, tantum nefas ulciſci. Lodouicum ad uindictam è Pannonia euocandum, multi ad eum Principes ac Reguli, ex Italia ſcripſere orantes, ut cum uniuerſo in Apuliam traijceret exercitu, regnum ſibi debitum uindicaret, non pateretur à nefarijs paricidis indignè poſſideri, ipſi in Italia, neque auxilia, neque commeatus, neque opem, neq; ſupplementa unquam defutura. Lodouicus quoq;, quamuis multorum literis ſollicitatus eſſet, ſua tamen ſponte ulciſcendi fratris gratia, ad ſumẽdum hoc bellum ſat animatus erat. Ne quid è prudentia ſua remitteret, prętentandos Apulorum animos cenſuit, miſit Nicolaum, Laurentij Tothi filium, qui poſtea Conthus cognominatus eſt, ut Procerum & Optimatum ſtudia ſentiret, inſpiceret hominum ſententias, & ut intelligeret, quid dicto ac facto opus eſſet. Tempus, res, perſonas ritè conſuleret, ſubduceret in Lodouici partes, quoſcunq; liceret, & Principum in ſe ſtudia pro uirili conuerteret, conſpirationem potentum conflaret ingentem, ac nihil ex induſtria ac diligentia prætermitteret. Venit hic Aquileiam, haud parum ea tempeſtate pollentem, ibi Lallum offendit, Andreæ Regis familiarem olim ſtudioſiſſimum, & Præfectum Nouæ urbis, quem Prætorem urbanum iure dicimus. Nactus uirum integrum ac fidum, proſpecta eius uoluntate, ſenſim ſe aperit, patefacit mandata, & quid uenerit, ritè enarrat omnia. Quum Aquileia, Marſis, Precutinijs, Samnitibus, item Apulis, & Campanis immineat, potentatu haudquaquã mediocri polleat, hortatur, & exorat, ut urbem fauſtis præditam auſpicijs, in Lodouici Regis Pannoniæ fidem redigat, ſuadet id quoq; multis alijs, qui Aquileianorum exemplo, ac infelicis Andreæ commiſeratione ducti, unà cum his, quos diximus, conſpirarunt, mox quæ-

cunque

cunctꝗ geſta ſunt,ritè cuncta Lodouico ſignificat. Rex interea indies,dum clàm hæc in Italia agebantur,exercitum cogebat,euocabat undique auxiliares copias,& nihil ex his,quæ bello ſunt uſui,remiſerat. Quum legiones duodeuiginti cum ualidiſſimo comparaſſet equitatu,per Iſtrios & Foroiulianos,circumacto Adriatico ſinu,in Italiam contendit. Ingreſſus Italiam,honorificẽtiſſimè uicatim oppidatimꝗ accipitur, officio nobiles Proceresꝗ certabant,quum in Venetiam penetraſſet,grato à cunctis hoſpitio ſuſceptus eſt,tyranni ferè omnes Ciſalpinæ Galliæ,ad honeſtandum Principem occurrẽre,pleriꝗ per Legatos perſoluẽre officium, Luchinus Vicecomes,Maſtinus Scaliger,Philippus Gonzaga,Albertinus Carraria,Opizo Heſtenſis,Guido Poletenſis Rauennas,qui quidem tyranni,paulo antè à Pontifice,qui Auinione adhuc agebat,uicariorum nomine,in uſurpatis dominatibus cõfirmati fuerant,omnia hoſpitalitatis officia præſtitere. At ubi in Flamminiam uentum eſt,Galeotus Malateſta,fratresꝗ,in occurſum cum magnifico equitatu occurrẽre,horum quoque ſocius, Franciſcus Foroliuienſis fuiſſe dicitur, Ioannes Manfredus Fauentinus. In Piceno agro,Antonius Feretranus Vrbinas,Alegretus Clauellus Fabrianẽſis, Bulgarutius Matelicenſis,Iſmeducius Seuerinas,Gentilis Varanus,Michael Milonianus,Pangonus Cingulanus,Picentum tyranni,quacunꝗ potuerunt gratitudine,item commeatibus ac donis Regem adiuuerunt. Multi ex his, Neapolim uſꝗ,cum honorifico comitatu eum ſequuti,quorum Principes,Franciſcum Ordelaffum,Philippum Gonzagam,cum multis Picentibus,Præcutinisꝗ nobilibus fuiſſe perhibent. Quum ad Truentum amnem perueniſſet, ab Aſculanis,honorificè ac ſummis omnium ſtudijs exceptus eſt. Regni fines ingreſſus,Interamnam,Adriam,Theatum, Pinuenſes,obſequentiſſimos inuenit,qui omni ſtudio imperata fecere. Primò Sulmonenſes offendit infeſtos,qui Ioannæ partes palàm ſectabantur,impoſitoꝗ ab ea præſidio, Vngaris obſtare ſunt auſi,acerrima urbem Rex obſidione circumuenit,& futuram hinc uictoriam auſpicatur. Petrarcha noſter,obſeſſis amicis,à Tribuno plebis auxilia promiſit,& in Epiſtola ad Barbatum Sulmonenſem, cuius auxilio tribuniciam opem pollicebatur,à Lodouico captos fuiſſe fatetur. Verum noui Tribuni dignum memoria facinus altiuſculè repetendum. Romani,Clemente Pontifice Sexto,ab inſtitutis è nobilitate Senatoribus, Romani Pontificis auſpicijs regebãtur. Stephanus Columna,quinquennio ſenatoria poteſtate functus,item Raynaldus Vrſinus,& Iordanis, Petrusꝗ Columna. Poſt hæc, Nicolaus Laurentij filius,ciuis Romanus,& ſcriba publicus,quadam animi celſitudine ductus,fretus populari aura,facta ſeditione,Capitolium inuaſit,ejicit Senatores, in priſcam libertatem Romã uindicat,ob præclarum facinus, Populum Romanum uſque adeo ſuo nutui obtemperantem nactus eſt,ut pro arbitrio duceret,& imperaret. In titulo hac modeſtia uſum affirmant, Nicolaus Seuerus,& clemens libertatis, pacis,iuſticiæꝗ Tribunus,ac ſacræ Romanæ rei publicæ liberator illuſtris, hunc uirum Romani, adeoꝗ cæteri Italiæ populi admirati ſunt,ut pauci fuerint,qui hunc maxima quæque geſturum non ariolarentur,immo priſcam urbi Romæ maieſtatem redditurũ eſſe confidebant. Huic cæteri Italiæ Principes & tyranni, ueluti antiquam Populi Romani poteſtatem & imperium requirentes,certatim legatos miſere,quibus ad fauſta cœpta hortabantur,pollicebantur auxilia,ac fortunas & uires uniuerſas,pro reſtitutione Romanæ rei publicæ,ultrò offerebant,quin etiam ad hanc famam,omnes externæ Populi Romani prouinciæ,præ nimia lætitia,exultaſſe dicuntur. Menſe demum ſeptimo, hic Romanæ libertatis uindex,nulla ui Pontificis Romanorũm ue compulſus,ab Vrbe,clàm mutata ueſte,ad Carolum Luceburgenſem, Imperatorem declaratum, in Boemiam proficiſcitur,ut cum illo fœdera percuteret. At ille puſilli,ut exitus oſtendit,animi,Tribunum Pontifici uinctum dono miſit. Capta Sulmone, Lodouicus, ſuperatis Apenninis montibus,uniuerſo facile regno potitur. Ioanna,hoſtis aduentu perterrita,unà cum Lodouico Tarentino, uiro ſuo, impoſito præſidio, Neapolim deſeruit, & cum tribus (ut aiunt) triremibus, Auinionem in Narbonenſem Galliam nauigauit. Præfecerat

regno propugnando Dyrrhachinum Ducem, Comitis Grauienſis filium, quem Roberti Regis fratrem fuiſſe affirmant, hic ubi Vngarum, Neapolim rectà contendere intellexit, cum pleriſque cohortibus, & uniuerſo equitatu eò properauit, ne occupata metropoli ac regia, cæteris continuò potiretur hoſtis. Quum eò Rex perueniſſet, rebellem non ſponte urbem offendit, urbis aditu à Duce prohibetur, ac eum plus æquo pertinacem infeſtumq́ cognouit, quare hunc repugnare auſum, facto impetu, urbem ingreſſus, extemplo cum uniuerſo præſidio cepit, captumq́ capitali ſupplicio mox affecit. reliquis ignouit. Cum magno plauſu, ab Optimatibus, populo que Neapolitano ſuſceptus eſt, quinetiam refragante nemine, ab omnibus, Rex Siciliæ ac Hieroſolymæ ſalutatus. Mox de paricidis quæſtionem haberi iuſſit, multi deferuntur, quorum memoria digni hi potiſſimùm nominantur, in primis Dux Dyrrhachij, ac duo eius fratres, Lodouicus & Robertus, item Lodouicus Princeps Tarentinus, & Philippus nepos eius. Dux Dyrrhachij, Auerſæ in arce, ubi Andreas laqueo interceptus erat, Regis edicto, ueluti paricidij auctor, à publico lictore trucidatus eſt. Reliqui uerò Reguli, qui ex comitatu Caroli pueri fuere, quę Andreæ Regis filium fuiſſe memorant, quum facinus nequaquam inhibuiſſent, neq; in reos criminis læſæ Maieſtatis, ut æquum & fas erat, & quærere, & conuictos extremo mulctare ſupplicio perrexiſſent, ueluti diræ factionis conſcij, cum prætorianis cohortibus, cuſtodiæ loco, in Vngariam relegati. Aſſeruati adhibitis cuſtodibus, in Viſſegradenſi arce, tractati lautè honorificeq́ haud aliter, atq; regiæ conſanguinitatis neceſſitudo poſtulabat, quare non mediocris, in animaduerſione hac, Lodouici Regis clementia cõmendatur, quippe quæ paucorum ſanguine placata, cæteros huiuſce paricidij inſimulatos perhumanè pieq́ tractauit. Peſtis interim dira, per uniuerſum orbem, & in primis per Italiam latè bacchatur, nec erat uſquam uiſa remiſſio, uarietasq́ morbi tam ſæuè ubique gentium graſſabatur, ut nouiſſima hac humanum genus lue, Diuina ira deletura uideretur. Quamobrem Lodouicus, ut communi ſaluti conſuleret, relicto fideliſſimo Vngarorum in Apulia equitatu, & præſidijs ubiq;, ueluti opus erat, ritè diſpoſitis, ad poſtremum pacato regnò, ut diræ peſtilentiæ cederet, cum cæteris in Vngariam copijs, tertio poſt menſe, quàm aduenerat, ſe recepit. Annales Stephanum Vaiuodam Tranſſyluanum, Ladiſlai filium, experientia rei militaris, & animi fortitudine præpollentem, exercitui præfeciſſe, ſummam tradidiſſe poteſtatem, & Volfardum Teuthonem, cum ualido præſidio, Neapolitanæ urbi impoſuiſſe ferunt. Eodem penè tempore, Luchino Vicecomite uita defuncto, Ioannes frater eius, Metropolita urbis, uir ſumma prudentia, & probitate ſingulari, dominatum accepit. Item Genuenſes ac Veneti, grauiſſimũ inter ſe nauale bellum geſſerunt, mutuisq; cladibus ſeſe affecerunt. Paulò antè Genuenſes, ſedente Gregorio Nono, felici uſq; adeo Marte, cum Venetis dimicarunt, ut eorum iniuſſu, nemo per uniuerſa maria nauigare auderet, uariante deinde fortuna, nunc Veneti, nunc Genuenſes ſuperiores euaſerunt. Tribunum plebis, de quo paulò ſuprà diximus, apud Clementem Auinione, aſſerendæ libertatis affectum ingenuè profitentem, cum ex his, qui Pontifici gratificari cupiebant, multi carcere perpetuo, nõnulli extremo ſupplicio afficiendum eſſe cenſerent, mitiori iudicio, ob poeticæ artis opinionem, adiudicatum carceri Petrarcha fuiſſe refert. Sed ad rem ipſam reuocetur oratio, poſtquàm Lodouicus Rex in Vngariam redierat, Neapoli, Ioannæ factionibus cõtinuò ſuſcitata ſeditio. Neapolitani quidam Optimates, & Campani, ſimul coniurarunt, ut Prefectum Neapolitanæ arcis, quem Volfardum dictum eſſe retulimus, eijcerent, & recepta arce, Ioannam cum adultero reſtituerent. A principio, coniuratis haud parum aſpirauit ipſa fortuna, eijcitur Volfardus, & mox in Stephanum, regni Præfectum, itum eſt. Inter Auerſam & Neapolim, conuenere omnes Neapolitani cum Campanis, Vngarum ferè occluſum inter utranq; urbem, haud difficulter ſuperari poſſe confidebant. Vngaro ad proterẽdam coniuratorum audaciam animus non deerat, educit aciem in utroſq;, cruentum prælium initur, Optimates, ne cederẽt, obſtinatiſſimè inſtant, cadunt in primo congreſſu utrinq;

utrinq; multi, & pari hactenus fortuna pugnatur. Vngari, tantæ audaciæ ac infidelitatis indignitate ſuccenſi, aut uincere, aut mori decernunt, cum animis pugnam inſtaurant, adaugentq;, quare complures ex Italis Proceribus oppetiere, cæteri ſenſim inclinari occœpere. Inſtantibus mox Vngaris aliquanto uehementius, palantes dedere terga, capiuntur ex Optimatibus, nobilibus, regniq; Proceribus multi. In Neapolitanos rebellionis auctores plus ſæuitum, populata illorum caſtra, ac ingens ibi comperta præda, ex horum ſpolijs exercitus admodum ditatus, quandoquidem con iuratos, multi Reguli, & eminentioris fortunæ uiri ſectati ſunt, ingens etiam captiuorum numerus, qui graui pecunia mulctati ſunt. Hoc uictoriæ ſucceſſu, multi, qui adhuc nutabant, populi ac Proceres, ultrò in Vngarorum partes conceſſere, publicè Ioannæ imperium & facinus execrantes. Re benè geſta, regnum extemplo pacatum eſt. Inſuper Stephanũ, paucis ante diebus, Vernerium Ducem, cum equitibus quingentis, ad Coritum cepiſſe memorant, hic enim Lodouici Tarentini copijs præerat, & ad ſollicitandos in Ioannæ Reginæ auxilium populos aduenerat, quare aduerſariorum animi admodum his rebus, præter ſententiam accidentibus, conſternantur. Parem quoquè in cæteris, quæ geſſit paulo pôſt, prælijs ſucceſſum inuenit Stephani Vaiuodæ fides, quippe qui, redintegrato à Lodouici Tarentini partibus bello, ne minora quidem pericula ſubire cogitur. Maximus enim eius exercitus Neapolim conceſſit, ut Stephanum regali arce eijcerent, urbem reciperent, qua recepta, de hoſtibus planè actum exiſtimabãt, quare pro mœnibus, de urbe ac regno dimicare opus erat. Lodouici & Ioannæ exercitus numero multò ſuperior, hic robore ac fide ualidior, ad præſtitutum utrinque diem acies educi, iniri pugna, non tumultuaria, ſed ſtataria. Collatis pari impetu ſignis congrediuntur, aliquandiu æquis utrinque uiribus dimicarunt, cecidere complures ex his, qui fortuna nequaquam humili uidebantur, inita cæde, utriq; pariter ad bellum iritabantur, acre odium, ut obſtinatiûs pugnarent, efficiebat. Aegerrimè ferebant Itali, parêre alienigenis, ac uel maximè Vngaris, quorum aſperitatem abominabantur. Contrà illi pertinaciûs Andreæ fatum ulciſci, retinere obſtinatè regnum ſibi debitum, ac demum malle mori, quàm inſenſæ genti cedere. Quum ultrò citroq; diu certatum eſſet, ac multi cecidiſſent, ceſſere tandem Itali, et palantes in fugam conuerſi, inſtantibus à tergo Vngaris, partim cæſi, partim capti ſunt, pars non mediocris, anticipata fuga, ſalutem inuenit, ex Magnatibus ac Regulis plerique capti, quibus magnæ pecuniæ indicta mulcta. Parta uictoria, Stephanus in urbes & oppida, quæ Lodouico Tarentino fauebant, & in eo bello commeatus & auxilia miſerant, caſtra mouit, multas per deditionem accepit, nõnullas ui ad obſequium redegit, in cæteros factionis huiuſce homines ſeueriſſimè animaduertit, tali exemplo alij perfidia abſterriti, cæteri omnes paſſim Vngaro paruere. Rependêre Barbaro uicem Itali, quippe qui, ex Vngaris quemcunque ceperant, ſi quam eorum Annalibus fidem adhibemus, aut cute exuendos, aut quauis grauiſſima afficiẽdos pœna cenſuere. Proinde uindicandum utriq; regnum, non tam æquo Marte, quàm diro ſupplicio & feritate iudicarunt. Stephani geſta, priuilegia à Lodouico Rege data teſtantur, & in ea caſtellorum donatione præſertim, quæ inter Drauum & Muram (ut aiunt) ſita ſunt, quorum alterum Izthrigum, Chiakthornia alterum appellarunt, multis nanq; oppidis & pagis, hunc ob rem in Italia benè geſtam, à Rege donatum tradidere. Regina Ioanna, Lodouicusq; Tarentinus, quem uirum, an adulterum appellemus, haud multum intereſſe ueritas ipſe cenſet, quum obfirmatis à Pannonibus animis, Apulię regnum retineri accepiſſent, ne per ignauiam tantum imperium deſeruiſſe uiderentur, è Narbonenſi prouincia, & Auinione, quò à principio confugiſſe retulimus, profecti, in Italiam non ſine magnis copijs rediere, ſollicitauerant pro uirili ſua pontificem, & in partes ſuas transferre perrexerant. Quum hos Calabriæ Stephanus appropinquare cognouiſſet, quod è fluctuantibus populorum ſtudijs haud difficulter intelligere poterat, ad Lodouicum in Vngariam repentè nuncios mittit, quibus Ioannæ reditũ, ac regni diſcrimen planè ſignificat, monetq; Regem ſine Rege regno

facile eijci non poſſe. Lodouicus imminẽti repente periculo ſuſcitatus, nondum com parato exercitu, quem ſe ſubſequi iuſſerat, cum magna Procerum multitudine in Italiam reuertitur. E Magnatum Antiſtitumq́ ordinibus, hos in primis numerant, Nicolaum Gileti filium, Palatinum tunc agentem, Ioannem et Dominicum, eius filios, & Ioannem fratrem, Gileti quoq; gnatum, item Nicolaum, qui Laurẽtij Thoti filius erat, quem Lucas & Bartholomæus, fratres ritè ſequebãtur, præterea Stephanum & Gregorium, Bebeci filios, Nicolaum Seech, Coniam, Thomæ Vaiuodæ filium, & Andream, alterum cum fratribus Vaiuodam (ut aiunt) inſuper Nicolaum, Paulum, & Michaelem, Ladislai filios. Par quoq; officium Antiſtites præſtitere, Nicolaus Zagrabienſis Epiſcopus, qui Auerſæ ſacris pontificijs initiatus erat, Stephanus baſilicæ Budenſis Antiſtes, & Ioannes frater eius, magno robore præſtans, Laurentij Caniſij filius. Qui quidem omnes Regem ſequuti, ſe traiecto Adriatico ſinu, in Apuliam appulere. Siponti Rex portum occupauit, & ciuitatem ultrò ſe dedentem ingreſſus, curatis corporibus, poſtero die, Theanũ Barletumq́ oppidum ui recepit. Obſedit ſubinde Barium, quod paucorum dierum obſidione captum eſt, in arce reſedit, ſtipẽdia Teuthonicis cohortibus exſoluit, quorum Præfectus Conradus erat, Volfardi frater. Aduenere deinde cæteræ ex Vngaria copiæ, quarũ aduentu, regia indies caſtra com plebantur. Quum Barij, Teuthones, Vngariq́ milites agerẽt, non multo pòſt grauis inter eos orta ſeditio, in cauſa Teuthones fuere, qui præ ingenitis odijs in regem, præter æquum & fas, facinoroſiſſimè coniurarunt. Ad præſtitutum diem, ex compoſito arma capiunt, ut cæſo Rege, fuſisq; Pannonibus, urbem populentur, & cuncta eorum ſpolia diripiant, facto tumultu, omnes arma capiunt. Vngari, fora, plateas, & compita capiunt, intentis paſſim catenis uicos intercipiũt, quare Teuthones occluſi, miſerrimè cæſi, cæteri uerò capti, & niſi portam quandam occupaſſent, qua fugam ra puerant, ad unum omnes trucidati fuiſſent. Qui uerò hinc effugerant, ne per agros paſſim cęderentur, hac à Rege conditione ueniam implorarũt, ut ſub hoſtium auſpicijs nequaquam militarent, ſed ex Italia continuò recederent, ac iureiurando datam conditionem comprobarent, nonnullos ex his inſontes, ad priſtina ſtipendia Lodouicus recepit. Poſtquàm ſat completa milite caſtra Rex eſſe intellexit, ultrà progreſſus, Canuſium, ad Cannas planè ſitum, caſtra mouit, quod à fide ſua defeciſſe ſenſerat. Id autem ne minus quidem Lodouico, quàm Populo Romano, infauſtum fuiſſe perhibent, quando dum obſeſſum oppidum expugnant, Rex penè inter primos, per admotas ſcalas ſubiens, tot lapidibus deturbatus obruitur, ut ad necem uſq; contereretur, cui niſi prętoriana cohors ſuccurriſſet, & ex oppidanorum periculo eruiſſet, eo profectò die, de Lodouico fuiſſet actum, quare à militibus & præfectis grauiter increpitus, quod nulla habita ſui ratione, temerè ſubiret uitæ diſcrimẽ. Motis hinc caſtris, dum Luceriam iter facit, multa in fidem oppida redegit, quũ Luceriam ueniſſet, ſpoliatam muro ciuitatem, & ob id ipſum nequaquam obſequia detrectantem inuenit, ad tertium lapidem, è conſpectu caſtellum erat, natura ſimul & arte munitiſſimum, quod impoſitum Tarentini Principis pręſidiũ protegebat. Dum in urbe dies aliquot Rex moram trahit, Nicolaus & Paulus, è Ladislao geniti, quum locos explorarent, in hoſtium incidunt equitatum, centum ferè hominum & quinquaginta, puduit utroſq; alteris cedere, acris ex improuiſo pugna committitur, quum ex Primoribus aliqui in primo congreſſu cecidiſſent, cæteri, defectis animis, Vngaro ſe ultrò dedidere. Hos Nicolaus, reuinctis poſt terga manibus, ad Regem trahit, in Diui Franciſci collegio Rex eos lautè excipi & tractari iuſſit, poſtero die exutos armis, ut mos militaris expoſcit, omnes miſſos fecit. Poſt hæc, Salernum caſtra mota, quod paucorũ dierum obſidione deditionem fecit, recepta quoq; circùm finitima oppida. Deinde continuatæ uictoriæ ſucceſſus, ad obſidendam Neapolim Regem hortatur. Ad Veſuuium conceſſit, finitima urbi oppida recipit, unde impoſita Gallorum præſidia paſſim deijecit. Contendit mox Auerſam, nondum mœnibus obductam, quam quum aduerſam inueniſſet, acri obſidione circumuenit, uallo, munitiſſimoq; aggere circumuentam.

Huic

Huic expugnationi, abdicato Stephano Vaiuoda (ut aiunt) Nicolaum Contum, uirtute ac prudẽtia præpollentem præfecit, quod quidem à multis improbatum, Stephani animum nimis exacerbauit, quippe qui ob rem benè geſtam, quum dignitati ſuæ haud iniuria acceſſionem magnam indies futuram ſperaret, præter ſuam ac cæterorum opinionem, nunc eam, inducto ſucceſſore, diminui perquàm ægrè ferebat, atque hinc Lodouici ſucceſſus haud parum interceptus eſt. Obſeſſa Auerſa, comparatisque cunctis ad expugnandum tormentis, quæ uſui eſſe ſolent, in ſequenti die, hora tertia prælium indictum. Lodouicus, cui mos erat, non minus Imperatoris, quàm militis, in bello officium præſtare, quamuis ſuperiore periculo ſat ſibi cautus eſſe debuerat, inita tamen urbis oppugnatione, ubi fratrem indigna morte ſurreptum eſſe recordabatur, fraterni caſus memoria in furorem conuerſus, pugnam uſqueadeo formidoloſam iniuit, ut dum inter conferta tela ſe ingerit, pedem retulerit, lethali ſagittæ uulnere confoſſum, adhibita extemplo Medicorũ adminicula, quæ ſine euidentiſſima quadam Diuina ope, parum proficere uidebantur. In tertium obſidio menſem prorogata, quũ crebras, dies ac noctes, oppidani præſidiariique milites eruptiones facerẽt, multi utrinque cecidere, capiendæ urbis difficultatem, annonę cæterarumque rerum caritas, quæ ex inſperato urbem inceſſerat, admouit. Iacobus Pinniatarius, Præfectus urbis arcisque munitiſſimæ, cum Lodouico clàm agit, ac ſpondet, ſe arcem cum ciuitate redditurum, ſi cum incolumitate militum ac rerum, abeundi poteſtas concedatur. Rex, ut cum hoſte mitius ageretur, quem ad extremam redegerat inediam, ultrò conceſſit, poſtero die ingreſſus cum exercitu, ciuitate ſimul & arce potitur, incolumitas hoſti promiſſa præſtatur. Hic Lodouicus inferias Andreæ operatus, funebres ludos ædidit, militibus miſſilia ſparſit, magnificentiam præfectis & equitibus benè merentibus eximiam oſtendit, multos ex his, in Vngaria prædijs, oppidis & pagis magnificè donauit, donatiuorum magnitudinem, priuilegia illis tributa teſtantur. Poſt hæc, dies aliquot Lodouicus, curandi pedis gratia, in arce requieuit, in qua quidem quiete, ne penitus ceſſare uideretur, magiſtros precum quotidie exaudiuit, reſcripſit diplomata, præfecturasque diſpoſuit, dixit alternis ius diebus, ac aditum nemini difficilem effecit. Andream Vaiuodam (ut aiunt) Ladiſlai filium, conualeſcente pede, cum ſumma poteſtate, Magiſtrum equitum, regnique Præfectum declarauit, ne uirum expertiſſimum, & in re bellica fortem & circumſpectum, debita dignitate defraudaret. Nicolaum Drugethum, Guilielmi Palatini fratrem, Salerno, eius quoque fratrem, militaris diſciplinæ haud ignarum, Militem crucigerum, & Auranæ Antiſtitem præfecit, qui deinde Ioannæ muneribus pollicitationibusque correptus, ciuitatem cum arce, contempta infidelitatis nota, reginæ tradidit. Diſpoſitis præfecturis, cæterisque rebus, quæ magni momenti eſſe uidebantur, quum grauis in Italia peſtis ubique graſſaretur, & Iubilei annus inſtaret, quo delictorum impunitas, & animorum luſtratio, Romæ à reſipiſcentibus facile comparatur, Rex pientiſſimus, ac religioni deditiſſimus, precioſam humanæ ſalutis occaſionem nequaquã prætermittendam eſſe ratus, urbem Romam uiſere, & mox in Vngariam redire decernit. Comprobant ſententiam cæteri Proceres Vngariæ, quippe qui orthodoxam fidem, quanto difficiliùs admiſerũt, tanto pertinaciùs retinent, & colunt. Iter per Campanum agrum, cum honorificentiſſimo comitum equitatu facit, inuiſit Capuam, & præter Caſſini montis mœnia progreditur, quæ paulo antè motu terræ corruerant. Quum Vrbi appropinquare rumor eſſet, Tribunus Vrbis, de quo paulò ſuprà diximus (hoc enim tempore Pontifex Auinione reſidebat) ne tantum principem legitimo honore defraudaret, cum ordinibus magiſtratuum, & uniuerſa nobilitate, ad decimũ lapidem, ſingulari apparatu obuiam occurrit, ubi quadringentos ferè patres, pari purpuratoque habitu conſpicuos, innumeram prætextorum multitudinem, & togatum populum, Romanæ antiquitatis haud parum referentem cernere erat. Haud temerè à Tribuno id factum arbitrãtur, partim ut Regem excellentiſſimum & præpotentem pro dignitate exciperet. partim ut hoc hoſpitij honore, Lodouici gratiam promereretur, qua ſocietatem ac fœdus iniret, ac

huius ope libertatem urbis Romæ faciliùs tueretur, quinetiam uiæ ſtratæ floribus, &
mirificè excultæ fuerãt, nihil in præſtando honore prætermiſſum. Hac igitur magni-
ficentiſſima pompa, Rex à tribuno plebis, & aſſertore libertatis excipitur, tantum eo
die Populo Romano indulſit, ut ſeſe paſſim omnibus apprẽſandum amplexãdumq;
conceſſerit, ipſe quoq; occurrẽtes omnes, non regio, ſed ciuili more comiter admiſit.
Affabilem popularemq; Principem, ubi Romam ingreditur, omnes admirari, fau-
ſtis uulgò cognominationibus ſalutare, ingeminare Chriſtianæ reipublicæ defenſo-
rem, parentemq; pientiſſimum, hunc Italum Regem, hunc unicum Chriſtianæ fidei
propugnatorem appellare, publicis hunc uotis, Romanæ libertatis aſſertorem & pa-
tronum nũcupare, non ut peregrinus Princeps, ſed ut Romanus Imperator, ouans,
cum ſummo plauſu, & lætitia Populi Romani, in Vrbem admiſſus eſt. In palatium
Pontificis, ut honeſtiùs (ueluti par erat) acciperetur, introductus, ſollicitatus mox à
Tribuno plebis, & à cunctis Senatoribus, ut oblatam Romanæ reipublicæ ſummam
ac tutelam acciperet, pertinaciſſimè renuit, ne quid Romanæ Eccleſiæ dignitati dero-
garet, ne minore quidem à Pontifice honore honeſtatum ferunt. Tribunus cum ordi-
ne ſenatorio, quotidiana perſoluebat officia, ad lautiſſima frequentiſſimaq; conuiuia
inuitatus, ne ab inita rei ſacræ contemplatione abalienaretur, haud facile conceſſit, pe-
des, Apoſtolorum baſilicas ſæpe luſtrauit, in æde Petri, quotidie ad magnam aram ſa-
cris interfuit. Saluatoris uultum, ſudario expreſſum, affectatiſſimè quotidie uidit, cæ-
terisq; ſimul fidelibus ſpectandum ſe exhibuit, ad Saluatoris aram, pontificia auctori-
tate luſtratus, & omnium erratorum impunitatem aſſequutus, quater mille aureûm
aris obtulit, reliquit etiam alia donatiua, nullamq; baſilicã immunem reliquiſſe præ-
dicatur. Ex Vrbe profectus, per Vmbriam & Flaminiam iter fecit, pari ubiq; hono-
re ſuſceptus. Quum Veronam ueniſſet, gratiſſimo à Scaligeris hoſpitio recipitur, qua-
tuor Teuthonum peditum milia, quibus Volfardus Conradusq; præerant, ibi reli-
quit, & quouſque ſtipendia è Pannonia mitterentur, moram trahere iuſſit. Pacato re-
gno, diſpoſitisq; præfecturis, in Vngariam reuertitur, deinde paucis pòſt diebus, de-
bita militibus ſtipendia miſit, exauctorauitq;. Cohortum Præfectos ad ſe uenire præ-
cipit, quibus ubi in Pannoniam peruenere, ſtipendia cumulatè perſoluit, donauit u-
trunq; agris oppidisq;, alijsq; regalibus præmijs, ut priuilegia data teſtantur, admo-
dum honeſtauit. Poſt Lodouici Regis abitum, Ioanna cum uiro Auinione agens,
regno exacta, nil in dies ac noctes aliud, quàm ut in regiam reſtitueretur poteſtatem,
curare uidebatur. Proinde Clementi Romano Pontifici inſtantiſſimè quotidie ſup-
plicabat, ut hæreditarium ſibi regnum addiceret, pontificia reſtitueret auctoritate, né-
ue paternæ ſucceſſionis iure, ui aliqua Barbarorum, defraudari pateretur. Quod ut fa-
ciliùs aſſequeretur, pontificiæ haudquaquã immemor auariciæ, Auinionem urbem,
in Narbonenſi Gallia præſtantiſſimam, urbem inquam patrimonij ſui, ſe ultrò con-
ceſſuram Eccleſiæ pollicetur, ſi eius ope & auctoritate coronata, in Neapolitanum
regnum reſtituatur. Et ne regnum mercari uideretur, urbem dono datam, ſe uenditu-
ram oſtendit, contra Pontifex minimum quid, ex annuis uectigalibus, precij loco, Io-
annæ penderet, hunc igitur ad tegendum & huius ambitum, & illius auariciam, ho-
neſti prætextum inuenere. Conuenit tandem inter eos, & Clemens in primis, ſub ho-
neſti ſpecie, regni curam ſuſcepit, quod ut iure facere uideretur, Guidonem Portuen-
ſem Epiſcopum, Cardinalem, ex Leonico ſibi affinem, ſedis apoſtolicæ Legatum,
in Italiam miſit, ut inter Lodouicum Regem & Ioannam pacem conficeret. Scribit
inſuper ad Regem, oratq;, ut quando ſatis ſuperq;, inter cognatos luſum erat, pro in-
genita probitate ſua, obſecrãtis Eccleſiæ apoſtoliciq; collegij gratia, bellum cum ſuis
componat, Ioannæ ſorori ius remittat, indulgeat aliquid ſanguini, & potius quid ip-
ſum deceat, quid Italiæ quies poſtulet, quid Pontifex cum ſacro Senatu inſtantiſſimè
expoſcat, quàm quid mulieris ingeniũ, & facinoroſa quorundam audacia mereatur.
Secum reputet, ſatis ex illis pœnarum exactum, ſatis in Italia ſæuitum, nunc tempus
eſſe, fluctuantiſſimũ pacare regnum, deſidere tempeſtatem, & beneficio ſuo non mo-

dò regnum, ſed Romanam ſibi Eccleſiam perpetuò obligare. Quid Roberti manes, cuius beneficio, regni ius in ipſum recidit, quid Romanæ Eccleſiæ dignitas poſtulet, à qua progenitores regnum hoc precario poſſidendum impetrarunt, ſecum cogitet. Exiſtimet, aliquid ſummo Pontifici tribuendū, cuius eſt omne ius regni, ad hęc etiam adijcere, ſatis illi eſſe regnorū, neq; duobus regnis tanto locorum interuallo ſeiunctis, utriſq; ſuapte natura fluctuantiſſimis, item maximæ molis & periculi, unum Regem ſat præeſſe poſſe. Neq; Legatos, Magiſtros equitum, & Præfectos, contentioſum regnum, ſine præſentia regiæ Maieſtatis, benè gubernari poſſe. Iubere ad hæc, ipſum fluctuātis Eccleſiæ reminiſci, in Gallijs Petrum Dei uicarium exulare, relegatum eſſe in prouinciam Narbonenſem, necubi gentium quietem inuenire. Romana ſede eiectum, plus pietatis apud Barbaros, quàm Romanos, & Italos inueniſſe. Longè commodiorem Chriſtianæ reipublicæ, in Pannonijs, Myſis, & Dacijs, Lodouicum fore, quàm in breui Apuliæ regno coniectum, aut ingrato ocio emarceſcere, aut Italis factionibus implicitum, nihil immortalitate dignum agere. Proinde etiam atque etiam Lodouicum obſecrare, ut pacandæ Italiæ gratia, ius omne regni, quodcunque ſuum eſſe poſſit, Ioannæ cedat, Lodouico Tarentini fratri ignoſcat. Regulos Italicos, quos in Vngariam captiuos duxerat, pontificio rogatu miſſos faciat, rem cum ſuis componat, ſuo patrueles beneficio ſibi obſtringat, bello abſtineat, illinc reuocet exercitum, & quod pontificiæ ditionis eſt, pontificia uoluntate, ſuaſu, iuſſu, preceq;, ſuo ſanguini dimittat. Perſuaſum epiſtola Lodouicum, intercedente Legato, Clementi morem geſſiſſe ferunt, qui quum peſtilentiæ ueſania Italia exceſſerit, cum Ioanna, ex uoluntate Pontificis, rem tranſegiſſe dicitur. Scriptor Vngaricarum rerum, à cæteris Annalibus in hoc aliquantulum diſſentire uidetur, quod cæteri, ſedente Clemente, cum Ioanna & Lodouico concordiam tranſactam tradunt, iſte uerò, Innocentij Sexti pontificatu, qui Clementi ſubrogatus eſt. Poſtquàm in Vngariam Lodouicus reuerſus eſt, tribus ferè annis, præfecti ſui, cum magiſtro equitum in Italia manſere, nam cōcordia per Guidonem legatum non ita cito confici potuit. Eo tempore illi cum Lodouico Tarentino aſſidua bella geſſere, cum eius copijs cōflixere ſæpius, atq; uires hoſtium uſq; adeo extenuarunt, ut ultrà metari nequirent, redegere illi ſe in oppida, eaq; impoſitis præſidijs tuebantur. Interea de pace & concordia ſine intermiſſione agebatur, legatus de labore ſuo nihil remittit, officio impenſiùs incumbit, cum Andrea Magiſtro equitum, cæteriſq; præfectis, item cum Lodouico Tarētino & Ioanna ita agit, ut è ſententia mandata cuncta diſpoſuerit. Rem haud parum adiuuerant, frequentes à Pontifice nuncij, & poſtremò Bartholomæus pontificij iuris conſultiſſimus, qui quidem omnes Lodouicum in Pontificis uoluntatem aſſiduò trahere non ceſſabant. Rem demum ita compoſitam fuiſſe ferunt, ut Lodouicus ius ſuum Ioannæ concederet, ultrò regnum illi reſignaret, eaq; regni titulo, Lodouicus, ſiue maritus, ſiue adulter haberetur, Tarentini duntaxat principatus nomine frueretur, Ioanna ſola Regina uocaretur. Pannonici in hoc Regis magnanimitatē admirantur omnes, quippe qui pontificiæ tantùm tribuerit, ueluti par erat, auctoritati, ut Ioannem Veſprinienſem Epiſcopum, cum pleriſq; optimatibus, ad Clementem quàm primū legauerit, qui urbes, oppida, munitiones, & caſtella cuncta reſignarent, reſtituerent Ioannæ regnum, & perpetuum obſeruantiſſimi filij obſequium, ſummo Pontifici, ſacriſq; patribus, nomine ſuo pollicerentur. Regulos Proceresq; regni, quos in Viſſegrado retinuerat, magnificè donatos in Apuliam remiſit, & pro arbitratu Pontificis, cuiq; reddi proprium dominatum imperauit. Miris deinde laudibus, à Clemente, & uniuerſo collegio Lodouicus euectus eſt, quippe qui magnanimitate, clementia, & probitate ſua, perpetuam apoſtolici ſedis gratiam promeruerit, inimicos, quos prius armis deuicerat, ſingulari officio conciliarit, & non minus deniq; belli, quàm pacis ſe artificem oſtenderit. Eodem initæ pacis anno, cœleſtis flamma poſt Solis occaſum, inter Zephyrum atq; Auſtrum latiſſimè excreſcens, horribileq; præferens incendium, murmure tandem ingenti per cœlum ruit, poſtero quoq; anno, flamma nō diſſimilis, longum poſt ſe limitem extinctum trahens, à Septentrione in Auſtrum repente defluxit. Alio uerò, infi-

nitus

nitus locuſtarum numerus, in Aphrica Cyproq; apparuit, quæ populatis herbarum arborumq; frondibus, inauditam annonæ cæterarumq; rerum caritatem allegarunt, ne Solis quidem defectus defuit. In ſequẽti anno, Carolus, quartus Rex Boemiæ Auguſtalem, ſine controuerſia, coronam aſſequutus eſt. Reuocatis igitur ex Apulia copijs, Rex Vngariæ, præfectos, ac militem quenq; fortiſſimũ magnificè donauit. Compoſitis Italię rebus, in ocium redactus ingratum, de occupatis regni regionibus, & in primis de uſurpata à Venetis ora maritima, ſollicitè cogitare cœpit. Grauatè ferebat, in Italiæ gentis populos inſtaurare bellum, ne imperãdi potius amore, quàm recuperandi ſpe id indicere uideretur, rem primò literis & nuncijs, mox oratoribus repetendam inſtantiſſimè cenſuit. Ne tolerare quidem facile poterat, nobiliſſimum maris Adriaci tractum, tot populi Romani colonijs inſignem, ab Atila primò in ditionem aſſertum, qui ante Venetorum urbem latiſſimè in orbe imperarat, ab illis eſſe occupatum, qui Vnnici belli fuere reliquiæ. Res diu literis & Legatis agitata, ſæpe per Oratores repetita Dalmatia, literarum tandem & oratorum opera ludificata omnis. Ne minus quidem grauiter illud patiebatur, quòd primò ſibi uerba dari, deinde propria impudenter abnegari ſentiebat, armis dirimendam litem eſſe ratus, ne quid inconſultis Proceribus ageret, Senatũ indixit. Vbi ad patres de occupata Dalmatia, de ſocijs in ſeruitutem aſſertis, & de recuperando deniq; maritimo tractu retulit, haud pauca conſequutus de ſuſcipiendo in Venetos bello, magno omniũ aſſenſu fit Senatus conſultum, deinde delectus habetur longe quàm antea maior. Scriptores Venetorũ Annalium, ut ſibimetipſi placeant, faueant ue, nec dum ſatis aliquid exploratum habentes, dum comminiſcendo gratificari ſtudent, duas huiuſce belli cauſas prodidere, & utram potiùs affirment, adhuc hæſitant, alteram, quòd Lodouico, copias aduerſum Ioannam traijcere cupienti, naues Veneti abnegarũt, alteram, ob bellum ad Iadram geſtum, unde uictum Lodouicum abijſſe referunt, adijciunt, ad eum in Apulia agentem, legatos fuiſſe miſſos, qui octo cum his, plerique decem annorum inducias pepigiſſe tradidere. Quin & ſub initium Liguſtici belli, quamuis induciarũ tempus nondum exierat, Lodouicum Venetos clàm bello in Dalmatia ſollicitare cœpiſſe, & niſi Caroli quarti interuentu ſe bello abſtinuiſſet, qui expectandum induciarum finem eſſe uidebat, haud diu bellum fuiſſet indictum, atq; huiuſce timoris gratia, cum Genuenſibus pacem maturaſſe ferunt. Illud tamen inficiari non licet, Venetos primo tempore, ueluti & ipſi ingenuè fatentur, quum in ſe bellum ab Vngaro moueri intellexiſſet, duos ad eum Legatos miſiſſe, quorum alteri, Marco Cornario, Marino Grimano, alteri nomen fuit, in Pannoniam profecti, quum nihil æquæ conditionis proponerent, ſed pertinaciter uſurpatum ius Dalmatiæ retinere pergerent, re infecta rediere. Quidam eorum Annales referunt, legatos cum eo pacem conficere potuiſſe, ſi pro Dalmatico regno, equum album, annui uectigalis loco, publico nomine, Lodouico mittere pollicerentur. Ex quo facile intelligi poteſt, Lodouicum, non utilitatem, ſed honorem, non tributum, ſed ius regni feciſſe magni. Exacto induciarum tempore, Lodouicus, inito cum Leopoldo Auſtriæ Duce, & cum Franciſco Carrario, fœdere, cum uniuerſo exercitu, hinc Dalmatiam, illinc Iſtriam, & Foroiulianũ agrum inuaſit. Cum quadraginta milibus hominum, Pannonici, Venetici uerò Annales, cum centum milibus, in hoc bellum deſcendiſſe prodiderunt, innumerabilibus itaq; copijs Adriaticum tractum inundauit, uno nanque tempore Iadram, Sicium, Spolatrum, Tragurium, Enonamq; obſedit. Mox inita clàm, cum Auſtris, Aquileiẽſibus, Carrarijs, Patauiniſq;, ſocietate, in Tauriſinum agrum deſcẽdit, quò ubi peruentum eſt, Collatini Comites, pleriq; Reguli, nobileſq; ad Vngarum defecere. Cunianum, ubi Zacharias Contarenus præerat, & Sacilium, paucorum dierum obſidione, per deditionem accepit. Deinde Tauriſium, admotis caſtris, obſeſſum, quod ad primum Pannonici belli rumorem, Veneti ſumma diligentia, armis & commeatibus muniuerant, præſidium impoſuerãt ualidiſſimum, cui Marcum Iuſtinianum, Ioannem Dilphium, & Paulum Lauretanum præfecere. Tunc à Rege, unà cum Carrariorum ſocietate

cietate, promulgatum eſt edictum, ne quis populatum pabulatũm ue in Patauinum agrum excurſaret, aut uim aliquam inferret, qui contrà facerent, capitales forent, ratam ac firmam Pannoni cum Patauino amicitiam eſſe, hinc quiſq; nouerit. Ab obſidionis initio, Gradouicus Venetorum Princeps uita deceſſit, Ioannes abſens in demortui locum ſubrogatur, qui ad ineundum principatum Taruiſio accerſitus, ab obſidente Lodouico, tutò abeundi copiam impetrare non potuit, ſed auerſa urbis parte clàm elapſus, Venetias peruenit. Comparato omni machinarum genere, & inſtructis aciebus, quum urbem oppugnare adoritur, admouet teſtudines, turres erigit, ſcalas adhibet, ac tam atroci prælio mœnia oppugnat, ut multi ex nobilibus eo die ſub muro ceciderint, quendam Regi propinquitate coniunctum, ſub ipſis mœnibus occubuiſſe memorant. Sed urbe à Venetorum præſidio benè defenſa, Rex ad proxima oppida cõuerſus, multa ui cepit, Aſulum, Criſpiniacum, Gorgoniam, Forgonium, ac pleraq; alia. Taruiſini agri caſtella capta ſunt, deinde quum intempeſtiuos conatus irritos eſſe reputaret, ne operam eluderet, quum ſat copiarum, quæ obſidionem continuarent, & Magiſtrum equitum Thomam reliquiſſet, quem Nicolai Strigonienſis Archiepiſcopi fratrem fuiſſe diximus, in Pannoniam ad hiberna conceſſit. Veneti Carrariorum ac Regis amicitiam fœduſq; perquàm grauatè paſſi, Patauinis ſalem deferri uetant, commercio interdicunt, Marinum Maurocenum Prætorem inde reuocant. E Germania haud mediocrem copiarum numerum multo ſtipendio conduxerant, quæ quum Medoacum amnem imbribus aſſiduis adauctum offendiſſent, in ripa dies aliquot ſubſidere coactæ ſunt, quod quum Vngari per exploratores à caſtris cognouiſſent, citato mox agmine, incautas Germanorum cohortes adoriuntur, breuiq; prælio maxima ex parte cædunt, reliquos fundunt, fugantq;. Rex in Pannoniam reuerſus, ne per abſentiam bellum remittere uideretur, extemplo Nicolaum Chontum Palatinum in Italiam cum imperio remiſit. Hic ne qua intermiſſione Venetos reſpirare pateretur, quo faciliùs Taruiſium in Vngari poteſtatem ueniret, Caſtellum Francum acri obſidione circumuenit, quàm plurimos oppidum dies oppugnat, nihil tamen oppugnando proficit, quandoquidem caſtellum arte, natura, & præſidio munitiſſimum nactus erat, quod nequaquam facile capi poterat, ne conatus ſuos eluderet, haud iniuſſu Regis, quum Thomam copiarum Præfectum in obſidione urbis reliquiſſet, in Vngariã rediјt. Hic uir bellicæ diſciplinæ compos, cum Venetis ſæpe proſpereq; conflixit, in primis quum pro ciuitatis porta, facta eruptione, cum præſidiariјs & oppidanis dimicatum eſt, ubi multis cæſis captiſq;, in urbem tandem hoſtem reiecit, deinde cum Venetorum exercitu, qui ad ſoluendam obſidionem uenerat, quo quidem tempore, in conſpectu urbis, collatis ſignis dimicatum eſt, & fuſi fugatiq; Veneti, quod rei exitus approbauit. Poſt hæc ad Brentam fluuium, acerrimè cum Teuthonibus dimicatum, qui ad Venetorum ſtipendia planè deſcenderant, in quo quidem prȩlio magna pars capta, quam armis exutam, ex Italicæ militiæ more dimiſit, cæſi ac fugati ſunt cæteri, & quum ultrò citroq; flumen altum equo tranarent, multi demerſi. Paulum Germanum, Ioannis filium, Chiaholiſq; nepotem, qui ſub Vngaro militabat, uir profectò ſtrennuus, cum pleriſque Vngaris, ibi demerſum fuiſſe memorant. Deinde Thomæ, Benedictus Hemi filius, iuſſu regio ſubrogatus eſt, qui inito imperio, re bellica expertiſſimus, multa cum Venetis prælia proſperè commiſit. Sed exacto tempore, Thomas in Italiam remiſſus, haud leuiore, quàm antea fortuna uſus, quæcunq; Regis auſpiciјs in Italia capta fuerant, pertinaciſſimè tutatus eſt, & Taruiſinos arctiore, quàm antea, obſidione coercuit. Dum hæc, quæ diximus, ab Vngaris agebantur, Veneti interea quinq; ac uiginti uiros creauere, quibus curanda belli ſumma traditur, ac Senatus conſulto admonentur, ne quid res publica detrimenti patiatur. Quinetiam extemplo legatos in Pannoniam hi mittendos decernunt, qui cum Lodouico de pace agerent, mittuntur Andreas Contarenus, Michael Phalerius, & Bonintendius Scriba, uerum hi in Pannonias profecti, re infecta domum rediere. Deſinentibus induciјs, Serauallum hoſtes occuparunt, ac multo ma

ius detrimentum in Dalmatia Venetis illatum,nam quum ob ingentem belli molem, è Dalmatia copias reuocare cogerentur,ne dum foris rem impenſiùs curarent,domi grauiſſimè laborarent,deſtituta prouincia,Spalatrum,Sicum,Tragurium,& finitima pleraq; oppida ad Vngarum defecere. Enona,cui Ioannes Iuſtinianus cum præſidio præfuerat,quãquam tanta fame,ac rerum omnium inopia laboraſſet,ut uel obſcœno miles cibo haudquaquam ſe abſtineret,Præfecti tamen obſtinatiſſimi prudentia & uirtute defenſa eſt. Dum Taruiſium grauiùs obſidetur,interim Iadra,Elderbohi Teuthonis uirtute aſtuq;,qui cum Pannonica manu clàm ingreſſus,Venetorum Præfectum & præſidiũ urbe deturbauit,ad Lodouici fidem poteſtatemq; rediji. præclari facinoris auctor,lethali uulnere confoſſus,diem urbe capta obijt. Cætera quę in Dalmatia ſuperfuere,certatim ad Vngarum defecerunt. Deſperatis Italiæ rebus, & periclitantibus dudum Taruiſinis,iterum in Pannoniam legatos mittere, Veneto Senatui placuit,ut quibuſcunq; poſſent conditionibus,à Lodouico pacem (ut Veneti referunt Annales) impetrarent. Petrus Taruiſanus, Ioannes Gradouicus,& Bonintendius Scriba,legati in Pannoniam contendêre,apud magnanimum Principem de pace agentes,æquiſq; conditionibus eam poſtulantes,haud difficulter impetrarunt. Quando Lodouicus,neq; ab inimicis iniuria,neq; ab amicis beneficentia uinci facile poterat,poſtulatam pacem ultrò conceſſit,quam his conditionibus initam ferunt. Vt quicquid à Phanatico ſinu,Dyrrhachium uſq; Veneti poſſediſſent,Lodouicus Rex haberet,Veneti Dalmatia cederent,reliquum uerò terrarum,quod circa ſinum quodq; citrà eſſet,dimidium Venetæ ditionis eſſet. Contrà Lodouicus,quicquid in Iſtria,Taruiſino,& Cenetenſi agro,Venetis ademiſſet,his ultrò reſtitueret,item pollic eretur,ſe neminem Dalmatici nominis piraticam exercere paſſurum,clauſurũ externis latrocinijs portus inſulaſq;,& operam deniq; daturum,ut omnia in Dalmatia Venetis haud aliter tuta forent,quàm antea fuiſſent. E contrario Veneti,expoſcente id Rege Lodouico,receperunt,ſe nullam in eos quæſtionem habituros,animaduerſurós ue,qui in Taruiſino bello Regi fauerint,eiús ue partes ſectati fuerint,quin & perpetua impunitate donarent,nè ue à Lodouico reſtituti ultrà relegarentur,nè ue Dalmatiæ titulos poſt hoc amplius uſurparent. His igitur conditionibus pax tranſacta, ſed hanc Veneti à Lodouico prius uiolatam comminiſcuntur,quòd deductis è prouincia magiſtratibus, res inde ſuas aſportare negatum eſt, quod an ne ita fuerit,nequaquam ſatis exploratum habeo. Illud uerò ſat omnibus compertum eſt, pacem à Venetis ægrè ſuſceptam,ab his in primis fuiſſe uiolatam,quippe qui contemptis conditionibus,in omnes qui in Taruiſino bello Pannonibus fauêre, crudeliter animaduertendum eſſe cenſuere. Nanq; omnium oppidorum,quę Lodouico in eo bello deditionem fecerant,Prætores,Magiſtratus ac nobiles,partim ſecuri,publicatis bonis, trucidarunt,partim longiùs relegarunt. In Cuneranos potiſſimùm ſæuitum eſt,multos minima quaq; ſuſpicione delatos perpetuo carcere confecerunt, in qua quidem animaduerſione, nullam præſtiti ſacramenti rationem habuiſſe uiſi ſunt, id nimium Lodouici animum exacerbauit. Inſuper feruẽte bello,Marinum Ducem Venetum, regalis amicitiæ inſimulatum,ſuſpẽdio interemere,animaduerſum quoq; in pleroſq; pari ſæuitia Senatores,qui eiuſdem quoq; criminis poſtulati ſunt. Item in Taruiſinos admodum ſæuitum,qui minima ſuſpicione correpti,partim capite, partim fortunis, & exilio mulctati ſunt. Qua crudelitate haud multo poſt tempore factum eſt,quemadmodum deinceps referetur,uti ad Leopoldum Auſtriæ Ducem Taruiſini ultrò deficerent,quos quum aliquandiu ſub ditione ſua protexiſſet, Franciſco demum Carrario reſignauit. Compoſitis cum Veneto rebus,in Lituanos expeditionem Rex deinde ſuſcepit, quippe qui non modò finitimos Chriſtianos, uerùm etiam Roxiæ regnum Lodouico ſubiectum,aſſiduis excurſionibus infeſtabant. Ipſe non per legatos hoc bellum gerere uoluit,ſed in Sarmatiam profectus, uniuerſam prouinciam occupauit,ſpoliauitq;,cepit tyrannum,eumq; paulo poſt fida obſequia,& quotannis pacta ſtipendia ſoluere pollicentem,amplè donatum dimiſit. Non multo pòſt tempore,Li-

re,Lituanus infidelis à fide defecit,Roxiam,Lodouici ſtipendiariam hoſtiliter inuaſit,longè lateq; igni ac ferro graſſatus. Poſtulatis auxilijs,Rex præſtò adfuit,eiectis Barbaris,prouinciam pacauit,reuerſus in Vngariam,uix menſes ſex quieuit,quum redintegratum in Sarmatia bellum,rumor affertur. Quare miſſis legatis,Roxiam ſibi parentem,tertiò à Lituanorum manibus uindicare coactus eſt,quam diu per Præfectos,Legatos,& Magiſtros equitum in obſequio ac fide retinuit. Neq; in adminiſtratione prouinciæ Pontificibus pepercit,quippe qui ad gubernandos Roxanos,quos Rutenos nunc appellant, Emericum Agrienſem Epiſcopum,item Georgium Zudarem cum fratribus,deinde Emericum Bebechum,& Ioãnem Zapoleum cum imperio miſit,quorum prudentia & uirtute,prouincia Roxiæ optimè ſub Lodouici auſpicijs gubernata eſt. Ter Pontificum Romanorum gratia,in Italiam,per legatos expeditionem ſuſcepit,ut Innocentio,Gregorio,& Vrbano Pontifici exoratus,opem
afferret. Nam quum anno ſalutis quinquageſimoſecundo,ſupra tredecies centum, 1352
decedente Clemente,Innocentius ſummum pontificatũ iniuiſſet,nihil purgata Antiſtibus Eccleſia,quorum ad ſuam quenque baſilicam redire iuſſerat,duxit antiquius, quàm eum in Italiam legatum mittere,qui urbes prouinciaſq; apoſtolicę ditioni ſubiectas,deturbatis illinc tyrannis,ad pontificium reuocare poſſet imperium. E cæteris Antiſtitibus,ſolus Aegidius occurrebat Hiſpanus,nobili Carillorum genere natus, qui ſapientia,magnanimitate,& experientia rerum multarum præſtans,ad capeſſendum id negocij quàm maximè uidebatur idoneus,is accepta ſacræ rei publicæ ſumma, cum imperio in Italiam uenit. Acceptis quoq; auxiliaribus Lodouici copijs,Flaminiam,Picenum,Vmbriam,& Diui Petri patrimoniũ,eiectis inde tyrannis,quandoquidem hæc omnia,inſtigãte Bauaro,multi tyranni quondam inuaſerant,in apoſtolicam ditionem reuocauit,paucis admodum exceptis,qui quũ imperata feciſſent, & uicariatus officia præſtitiſſent,eius auctoritate comprobati ſunt,ex his Galeotus Malateſta,Guido Spoletenſis,& Varana domus,cum pleriſq; alijs fuere. In urbibus eccleſiaſticis hic arces erexit,quo faciliùs eas in obſequio retineret. Cum primis copijs,in Cardinalis Aegidij auxilium,Rex Nicolaum Ladiſlai filium in Italiam miſit, Simon Mauritij filius,poſt hunc à Lodouico miſſus,qui quum haud impigrè ſe geſſiſſet,ab eo reuocatus,omnem Regis gratiam amiſit. Demum Vrbano Pontifice,Petrus Banus cum ualidiſſimo equitatu,ad uindicandam,è Barnabonis & Galeatij Vicecomitis manu, Bononiam miſſus,optimam Aegidio in Italiam nuperrimè reuerſo,in eo bello operam nauauit. Nam quum quinto legationis anno,Arduinum Burgundionem,Abbatem Ciſtercienſem ſucceſſorem ſortitus,prouincia deceſſiſſet, Vicecomites continuò caput extulerunt,Bononiã ab Aureliano traditam acceperunt. Aegidius in Italiam reuerſus,Canemgrandem,Lodouicum Gonzagam, Nicolaum Heſtenſem,& Franciſcum Carrarium,ad Eccleſiaſticum fœdus,aduerſus Vicecomites contraxit,Bononia,Vngarorum auxilijs recepta. In eo bello,Barnabonem ſuperari fors tulit,in quo quidem conflictu multi ſuorum capti,Lodouicus Vicecomes, Barnabonis è pellice filius,Andreas Pepulus,Bononia exactus,Sinibaldus Ordelaphus,Paulus Mirandulanus, Guido Polianeus, Azo Corigienſis,Guilielmus Caualcabos Cremonenſis, in captiuitatem concidêre,Barnabos autem manu ſaucius, per fugam elapſus eſt. Ad Aegidium uerò Ceſenæ agentem, Gallorum,Britanniæ, ac Cypri Regum Oratores conuenere,pacem Vicecomitibus poſtulant,eaq; conuocatis belli ſocijs,conſtituta eſt. Petrus igitur,re benè geſta,in Vngariam cum copijs ſe recepit. Verùm ad Lodouicum ac Venetos reuocetur oratio,qui depoſitis armis, ad artes conuerſi,legatos tres ad Imperatorem Carolum in Germaniam miſere,ut aliquid inter eum & Lodouicum belli ſererent,quo recuperandæ Dalmatiæ daretur occaſio, Marcus Cornarius, Ioannes Gradouicus,& Laurentius Celſus,hi fuiſſe traduntur. Celſus apud Carolum relictus,cæteri quum per Germaniam iter facerent,à quodam Regulo intercepti,& coniecti in carcerem fuere. Tergeſtinorum deinde defectio interceſſit,qui Venetorum ſigna ex alto deiecta,non ſolùm manibus diſcer-

pſere,ſed maximis etiam probris lacerata ſolo afflixere. Nunciata patribus defectione, Dominicus Michael cum terreſtribus copijs, cum naualibus Creſſius Molinus præſtò adfuere. Tergeſtini Carnorum auxilijs urbem compleuerant, ſe aduerſus hoſtes ſtrennuè tuebantur, eludebatur omnis oppugnantiū Venetorum opera, niſi ſupplementa noua ueniſſent. Oppidani, quum hoſtium uires in diem conualeſcere intellexiſſent, ad Ducis Auſtriæ opem confugêre, à quo, dum modò fidem & auxilium implorarent, urbem, agrum, et cætera diuina humanaq́ꝫ tradidere. Dux, impetratis à Lodouico auxilijs, & comparato magno exercitu, in tempore aduenit, pro Tergeſti mœnibus cum Veneto diu pugnatum, ſed quum obſidionem ſoluere nequiret, hinc reuocandas copias eſſe cenſuit. Quare Tergeſtinos, in Venetorum ſeruitutem, pactis conditionibus, recidiſſe, illorum Annales prodidere. Contrà ſcriptor Vngaricorum, Lodouici copiarum Præfectum, cui Paulo nomen erat, Ladislai filio, Auſtralibus, & Tergeſtinis opem attuliſſe, longa urbem obſidione recepiſſe memorat. Mox Venetis cum Franciſco Carrario bellum interceſſit, quod quum iniuria initum eſſe uideretur, finium cauſam commenti ſunt. Ex multis Italiæ locis, item è Pannonia uenere Legati, qui Carrarios in Lodouici Regis tutela eſſe dicebant, ac lites inter utroſq́ꝫ componere nitebantur. Duorum menſium factæ induciæ, quinq́ꝫ uiri utrinq́ꝫ decreti, qui fines pro communi arbitratu terminarent. Sed quum ab his nihil diffiniri citra litem poſſet, Veneti ſubornatos quoſdam à Carrarijs in urbem ſuam miſſos querebantur, qui è ſenatorio multos ordine, ex compoſito trucidarent, index in medium productus, inſidias aperuit, Senatus conſulto in eos quæſitum, & pro lege animaduerſum eſt. Deprehenſi quoq́ꝫ è Senatoribus pleriq́ꝫ, qui quum per fidos internuncios, Carrario tyranno, quæcunq́ꝫ in Senatu agerentur, clàm ſignificaſſent, ſenatorio ordine, cæteriſq́ꝫ honoribus abdicati ſunt. Quãquam multæ ultrò citroq́ꝫ legationes ad componendam cõtrouerſiam ueniſſent, nihil tamen obtineri potuit, quin ad Martis arbitrium res omnis redigeretur, quod quum Veneti proſpexiſſent, omnes ingenij neruos, ac rei publicæ uires in Patauinum bellum intendêre. Rayneriū Vaſcum, militaris diſciplinæ Magiſtrum optimum, Veneto Senatui ex Hetruria accerſi placuit, ut hunc in Patauina expeditione Imperatorem deligerent. Hic inito imperio, cum ingenti exercitu Patauinum agrum ingreſſus, grauiter infeſtat, populaturq́ꝫ. Patauinus tyrannus, Venetis ſe ſine externa ope reſiſtere non poſſe ratus, à Lodouico Pannoniæ Rege auxilia petit, quo cum in Taruiſino bello ſocietatem iniuerat, quam quũ ſumma fide ſeruaſſet, conciliati olim Regis opem nequaquam impetrare diffidebat. Quum ingens Pannonum exercitus in Taruiſinum agrum deſcendiſſet, omnia cæde, rapinis, & incendio uaſtare adoritur. Ad reprimendum Pannonum conatum, Tydeus Iuſtinianus ad Naxum fluuium occurrit. Tumultuaria ad flumen pugna dimicatum, ubi Venetos Vngarus uſq́ꝫ adeo protriuit, ut pauci è media cæde euaſerint. Cæſa maxima parte, ut eorum teſtatur hiſtoria, pauciſſimi capti ſunt, in quibus Tydeus ipſe, ac Gerardus Canunenſis fuiſſe dicũtur. Vngarus, negata ulterius pugnandi poteſtate, in Carnorum fines reuerſus, per Bellunenſes & Feltrinos facto itinere, ad Baſſanum, Vicentini agri oppidum, cum quadrato agmine peruenit. Bellunum ac Feltrum, Alberti Ducis erant, quem Lodouicus in belli ſocietatem, ueluti antè, planè contraxerat, nonnulli à Carrarijs hæc Albertum, ut in Venetos arma caperet, recepiſſe memorant. Paulò pòſt, in Stagnis à Veneto parum proſperè pugnatum, nam quum locus quidã opportuniſſimus muniretur, ex improuiſo Carrarius adortus, primò hoſtes turbat, mox fundit, ac fugat, in quo prælio, è patricijs multi, cum magna ſagittariorum manu cecidere, in naues confugêre reliqui. At parum feliciter à Stephano Tranſſyluano cum Venetis ibidem dimicatum, quippe qui, ut locum, quem inter utraq́ꝫ caſtra hoſtis erigere pergebat, inhiberet, aut ut dirueret, inito prælio, tanto ab hoſte impetu profligatus eſſe dicitur, ut multis cæſis, ipſe cum pleriſque nobilibus, in hoſtium poteſtatem uenerit, capti quoq́ꝫ ex Italico nomine, Bonifacius & Antonius, Lupij. Lodouicus, accepta ſuorum cæde, ac Tranſſyluani captiuitate, ne bellum in

ſuum

ſuum & amici periculum aleret, ſubinde reſcripſit, de pace iam ageret. Pax ea conditione à Venetis cum Franciſco Carrario trāſacta, ut eius opera Lodouicum Regem recōciliatum haberent, & auxiliares Vngarorum copias Carrarius dimitteret. Hinc ocium trium annorum tantum extortum, quod deinde à Leopoldo Auſtriæ Duce interceptum eſt, is enim cum quatuor milibus hominum, in Taruiſinum agrum effuſus, paſſim omnia diripit, ac uaſtat, inſultat Venetis, & latè populatur. At illi, impetratis ab Heſtenſibus auxilijs, & coacta tumultuaria manu, Iacobo Caballo Duce, ad Vingum caſtra ponunt, ubi facta pugnandi poteſtate, nonnullis cæſis, Leopoldum fuderūt, fugaruntq;. Mox ad Victorias pylas ire pergunt, obſident deinde Feltrum, ſuccendunt ſuburbana, & uniuerſum agrum fœdè populantur, deinceps audito Leopoldi ſuccurrentis aduentu, in Taruiſinum ſe agrū recepere. Leopoldus Bellunum progreſſus, Venetorum digreſſu, præreptam ſibi dimicandi copiam grauatè tulit, uerùm Lodouici Regis interuentu, cum Leopoldo duûm annorum induciæ tranſactæ ſunt. Interea quum Lodouicum Venetorum ingenia minimè laterent, cum Genuenſibus, Antiſtite Aquileienſi, & Carrarijs, Venetorum gratia fœdus percuſſit. Contrà Veneti, clandeſtinum in ſe bellum parari iam rati, ne cum tot hoſtibus uno tempore certare cogantur, Leopoldi gratiam inuenit, quacunq; poſſunt conditione, cum eo pacem tranſigunt, per Leonardum Dandalum, & Petrum Cornarium, loca quæcunque ademerant, ultrò reſtituunt. Nec multo pòſt, cum Genuenſibus bellum quartò renouatum eſt, quod dum geritur, Carrarius Princeps, & Aquileienſis Antiſtes, cum Lodouico, ex compoſito Venetis bellum indicunt. Quum tot illi potentatus, ad euertendum ſuum imperium, cohortos eſſe conſpicarentur, Barnabonem Vicecomitem, & Petrinum Cypri Regem, ſibi ſocios accipiunt. Mox hinc Patauini, hinc Carnorum exercitus, in Taruiſinū agrum effuſi, omnia populantur, & uaſtant. Gerardus Caminenſis, à Venetis, Meta oppido Richardo fratri adempto, deſciuit. Genuenſes, ob adempta ſibi quædam in Liguria oppida, Phamauguſtam Cypri urbem occupant. Victor Piſanus, cum duodeuiginti triremibus, Catarum Lodouici Regis oppidum expugnat, diripitq;. Mox Liguſtica claſſis, Adriaticum ſinum inuecta, cuncta maritimæ oræ loca, Venetis infeſta reddere ſtudet, contrà Piſanus Venetæ Præfectus, omnia tueri. In continenti interea, Carrarius, & Aquileienſis Antiſtes, cum Vngaris, Meſtram oppidum obſidione circumueniunt, ſed Franciſci Dilphij opera, & cœli grauitate id ſeruatum. Deinde quū Piſanus claſſem Sicum, quod nunc Sibinicum appellant, conuertiſſet, facto maximo impetu, & admotis repente ſcalis, incautum oppidum inuaſit. Multos intra mœnia ex oppidanis interfecit, ſed quum arcem id munitiſſimam haberet, à Pannonico præſidio reiectus, Tragurium nauigauit, ubi Genuenſem claſſem eſſe nouerat, inde fruſtrato conatu, ad ſollicitandam Iadram properauit. Miſit ad explorandos Arbenſium animos triremes decem, qui Catarenſium, Sicienſiumq; caſu conſternati, ultrò ſeſe Venetis dedidere. Demum Tragurina & Iadrenſi obſidione fruſtratus, uæſaniente bruma, in Iſtriam ſe recepit. Inſequenti anno, ad Polam, à Genuenſibus miſerè profligatus, triremes quindecim cum claſſiarijs amiſit, pauciſſimi in littus effuſi euaſere, capta hominum duo milia, cæteri partim cæſi, partim uulnerati, pridie nonas Martias ea clades accepta, qua maritimi belli robur penè amiſſum eſt. Ligures, adauctis animis, & amplificata claſſe, ſexdecimq; longis Iadra nauibus eductis, Humagum, Gradum, & Crapolas uno tempore occuparunt, onerariam unam ſequuti, in conſpectu ciuitatis direptam combuſſere. Mox ad paruam Clodiam feſtinarunt, quam quidem urbis partem, primo impetu captam, incendio abſumpſere, erumpentes ex urbe præſidiarios milites ultra pontem reiecere, ingenti denique lætitia elati, erepta Venetorum ad Polam ſigna medio mari trahentes, ac Iadram ouantes rediere. Veneti tot cladibus affecti, penſitatis urbis uiribus, quum unde Liguribus reſiſterent, non haberent, & pleræq; naues ad bellum inſtructę abeſſent, in ſummum diſcrimen rerum omnium, Lodouici Regis opera adducti, de patria defenſanda cogitare coacti ſunt. Ad præſidium portus, quindecim trire

mium claſſis inſtructa, præfectus Tydeus Iuſtinianus Senatus conſulto creatur. Ad hanc etenim calamitatem & miſeriam, Venetorum audaciam Rex Lodouicus planè redegerat, ut qui occupandis alienis rebus animos ſemper intenderint, nunc pro ſuis, & in primis pro patria dimicare cogantur. Clodia deinde à Genuenſibus mari, terra uerò, à Carrarijs & Pannonibus capta. Occupata urbe, Venetisq; deiectis, Lodouici Regis & Liguris in edito loco ſigna repentè præfixa, ex oppidanis & Venetis ſex hominum milia cæſa, mulieres, Victoris iuſſu, in ædem ſe recepere, ac poſtero die domum quæq; ſuam repetere iuſſa eſt. Pro recuperanda Clodia, omni arte Veneti obnituntur, interea Carolus, Lodouici, ut quidam credidere, filius, uel ut alij tradidere, ex eo Carolo natus, qui Manfredum Apuliæ Regem ſuperauit, quibus haud facile aſſentior, cum decem Pannonum milibus, ad Taruiſium conſedit. Sub eius aduentum, Franciſcus Carrarius, item Genuenſium Aquileienſiumq; Legati congratulatum, & ad decernendum de pace bellò ue, quæcunq; ad Lodouici Regis et ſociorum facerent dignitatem, conuenere, poſtridie Nicolaus Maurocenus, Ioannes Gradouicus, & Zacharias Contarenus, Legati aduenere, qui iniquiſſimis etiam conditionibus conficiendæ pacis poteſtatem habebant. De pace quum dies aliquot in caſſum diſceptatum foret, quum nihil Venetis, prçter uitam, dimittere placeret, illi re infecta, & dolore in iram conuerſi abiere. Carolus, quum menſes duos in Taruiſino agro ſtatiua habuiſſet, uidiſſetq; ſe ſtando nihil profecturũ, ſoluta demum obſidione, in Pannoniam cum exercitu ſe recepit. Verùm poſt uaria bella, reſpirante Venetorum fortuna, Ligures demum apud Clodiam infeliciter pugnarunt, è quibus tria milia, ex Patauinis ducentos, ex Illyrico & Græcia cæteros, in Venetorum poteſtatem ueniſſe ferunt. Ne decidère quidem hac clade Liguribus animi, quippe qui inſtaurata claſſe multo, quàm antea, uehementiùs Venetos impetunt. Tergeſtini, Lodouici Regis arte, operaq; Liguſtica, iterũ à Veneta fide deficiunt. Donatum Thronum, Prætorem urbis cum uniuerſa familia, in uincula conijciunt, geminas in urbe arces, deturbato utrinque præſidio, recipiunt. Pari quoq; ſucceſſu, Pola capitur, deinde Arba. Taruiſium uerò, acerrima Patauini Principis obſidione uexatur. Serauallum, Leopoldo Duci Auſtriæ à Veneto conceditur. Quin etiam ut tyrannum in ſuum auxilium traherent, eidem Taruiſium, ne à Franciſco Patauino caperetur, Veneti Senatus conſulto datum, quod anno poſt tertio & quadrageſimo, quàm Scalanis ademerãt, factum eſſe perhibent. Carrarius Princeps, quanquam ſub Leopoldi aduentum Taruiſio abſceſſerat, haudquaquam tamen deſtitit illius urbis agrum infeſtare, capere pleraq; loca, ac palàm dicere, ſe Lodouici Regis iuſſu adhuc ibi arma gerere. Leopoldus, quum noua affinitate Vngariæ Regi adiunctus eſſet, in media urbe, regalia ſuis prælata ſigna ſtatuiſſe dicitur. Lodouicus, ne affinis ſui rebus parum probè conſulere uideretur, temperamẽto quodam uſus, ne belli ſocios prodidiſſe putaretur, Leopoldũ exorauit, ut æquo Carrarij pertinaciam animo toleraret. Quum grauiſſimũ diu bellum inter iſtos, terra mariq; gereretur, miſſo Torcellano Antiſtite, Hamon Dux Allobrogũ interceſſit, cuius quidem interuẽtu, anno ſexto, ac menſe quarto, ex quo ultimo cum Genuenſibus pugnatum eſt, his conditionibus pax Venetis cum Genuenſibus, Lodouico Rege, Patauino Principe, ac Aquileienſi Antiſtite tranſacta eſt. In primis ut captiui utrinque reſtituerentur, Patauinis Caput aggeris, & Morentianum Veneto redderet, demoliretur in aquis, & ad flumina iam erecta præſidia, Veneti cõtrà huic Curaniam turrim planè relinquerent. Controuerſia finium inter Patauinum & Venetum, Alberti Heſtenſis arbitrio diffiniretur. Venetus, Tenedo præſidium abduceret, Dux Allobrogum, inſulam ſuis armis biennio cuſtodiret. Florentini pro ducentis milibus inter utroſque ſponſores interceſſere, quod Veneto & Liguri circa Tanaim negociari non liceret, ne quod totiens acciderat, ueteri æmulatione rurſus ad arma redigerentur. Inſuper decimo quoq; anno, ſeptem aureorum nummûm milia Lodouico Regi Venetus ſolueret, contrà ille Dalmaticam oram, Venetis negociatoribus, à piratis tutam redderet, nè ue ſalem Dalmata, Illyricus ue cõficeret. Eo die, quo
pax

pax promulgata eſt, æditum aiunt infantem, cui quaterna brachia, quaterna quoquē crura erant. Hoc admodum bello, Venetorum faſtum attenuatum fuiſſe perhibent, quod quidem Lodouici Regis arte ac ui factum eſſe nemo dubitat, qui ut occupatam è Venetorum faucibus Dalmaticam aſſereret, & ſuas & ſociorum uires experiri uoluit, ne à magnis cœptis magnanimus Princeps, cui parem olim nunquam ſortita eſt Vngaria, turpiter deſinere uideretur. Sed ad alia quoq; bella, ſuo ductu auſpicijsq; geſta redeundum eſt, quam in Boſſenam, quorundam nobilium factione rebellantem, quæ Vngarici imperij ſtipēdiaria fuerat, expeditionem ſuſcepit, per Magiſtrum equitum, & legatos parum proſperè geſſiſſe fertur. Nicolaus enim Comes Palatinus, & Nicolaus Strigonienſis metropolita, cum magna Procerum manu in prouinciam proficiſcuntur, Zrebernichum obſident (ut aiunt) quod cum oppugnare cœpiſſent, ne ſine magna quidem hominū rerumq; iactura, obſidionē ſoluere ſunt adacti. Quin & aliud interceſſit incommodum, dum eſſent in caſtris, & metropolitæ tabernaculo, regalia ſigilla clàm ſubtracta, furti auctores, Belialis filij arguuntur, hæc in Biſtricia, paucis poſt annis, apud argentarium comminuta fabrum comperta ſunt. Sigillorum iactura, à Lodouico minimi facta, quando regio repentè iuſſu alia inſtaurata, quibus omnia diplomata, priuilegiaq; ſuperiora obſignari & confirmari iuſſit. Deinde in Bulgariam ditioni Pannonicæ ſubiectam, reluctante Stratimiro corū Principe, exercitum Rex eduxit, ubi bellum è ſententia geſtum eſt, ſiquidem Bodonium eorum urbem, primo impetu obſeſſam, perbreui obſidione occupauit. Stratimirum cepit, qui ſe uulgò Imperatorem appellari iuſſerat, deinde uix trium menſium ſpacio, uniuerſam Bulgariā in ſuam poteſtatem redegit. Stratimirus in Vngariam ductus, ad Gemlechium, Zagrabienſis Epiſcopi caſtellum, aliquandiu adhibitis cuſtodibus, relegatus eſt. Deinde quum in manus Lodouici iuraſſet, ſe perpetuam fidem et obſequium Regi Pannoniæ præſtiturum, magnificè donatus, reddito regno, dimiſſus eſt, qui recepta Bulgaria, quoad uixit, pactas conditiones imperataq; ſeruauit. Inſuper aduerſus Imperatorem Carolum eſt bellum initum, cauſæ non extant, Legati, de quibus diximus, Venetorum, huiuſce belli ſuſpicione non caruere. Coacto exercitu, ad Morauiæ fines proceſſit, literis & chirographo, Imperatori bellum indixit, Trincinium intrauit, circūlocata ſunt caſtra. Dum alias ibi copias operitur, Dux Zidnicēſis cum pleriſque Proceribus, Caroli nomine aduenere, aliquot dies de pace diſceptatum eſt, quæ quum tam citò confici non poſſet, inducię factæ ſunt. Nicolaus uerò Palatinus, & Stephanus Bebechus Iudex regius, ad Carolum mittuntur, ut de pace agerent, qui quum Imperatorem ad Brodam cum exercitu offendiſſent, & de pace diſceptaſſent, re demum infecta rediere. Lodouicus, induciarū gratia ſolutis caſtris, in Pannoniam regreditur, exacto induciarum tempore, Ladiſlaum Apuliæ Ducem, & Petrum Banum, cum expeditiſſimo equitatu in Morauiam miſit, qui prouinciam ingreſſi, uicos & caſtella quædam improbè munita populantur, & incendunt, abigunt pecora, & multos captiuos abducunt, mox incenſis & uaſtatis agris, onuſti præda abeunt, res ita ex improuiſo geſta, ut inhiberi nequiuerit. Succeſſit his Caſimiri Poloniæ Regis obitus, quem Lodouici auunculum fuiſſe diximus. Hic cum Lodouico, liberis orbatus, regnum Polonię legaſſet, quando neminem habebat, qui ſanguine propius eum attingeret, Rex haudquaquam cunctandum ratus, habito ingenti delectu, in Sarmatiam proficiſcitur. Venit Graccouiam, ibiq; frequentiſſimum omnium Regulorum, Antiſtitum, & nobilium conuentum habet, teſtamenti tabulas aperiri iubet, ac legi, in quibus quum ſe hæredem unicum ex legato legiſſet, perhumanè præfatus, Principes, populorumq; Legatos exorauit, ut ſe Caſimiri nepotem, Regem ultrò declararent, quare ab omnibus, uno ore, dominus & Rex Poloniæ ſalutatus & coronatus eſt. Pacato regno, diſpoſitiſq; Præfectis, in Pannoniam reuerſus, extemplo de Laici Tranſalpinarum partium Vaiuodæ (ut aiunt) defectione commonefactus eſt, quod ægrè, quum utranque Valachiam ſuæ ditionis eſſe nouerit, tuliſſe ferunt, id ſuſcepta mox expeditio declarauit. Nam coactis celerrimè duobus exercitibus, in Tranſalpi-

nam Valachiam proficiſcitur,à duabus partibus prouinciam adoritur,à tergo nan-
que,& qua Tranſſyluaniam attingit, Nicolaum Vaiuodam Tranſſyluanum,& Si-
monem Mauricij filium,cum ingenti nobilium manu irruere iubet,ipſe à Bulgaria,
quam Myſiam olim appellabant,à fronte in hoſtem impetum facit. Laicus Lodouici
exercitum traijcere contendentem, Danubij ripa prohibere conatur, inſtat à tergo
Nicolaus,& cum omnibus copijs Valachiam ingreſſus,ad Ilumſam fluuium caſtra
mouit. Ad inhibendum tranſitum, caſtella quædam præſidio munita comperit,de-
turbatis illicò præſidijs, caſtella capit,& tranſmiſſo cõfeſtim exercitu,cum Laici equi
tatu,cui Dragmerus Valachus præerat,manum conſerit,durante aliquantiſper pu-
gna,hoſtis proteritur,funditurꝗ. Nicolaus uictoria potitus,adauctis animis,in pro-
uinciam penetrat interiorem,ubi quum inter ſyluas, ac montium amfractus ſe cum
uniuerſis legionibus inſinuaſſet,irruentibus è iugis montium hoſtibus,ita telis ac la-
pidibus confectus eſt,ut ipſe cum pleriſꝗ nobilibus,dato tergo, & præcluſa fuga, mi
ſerrimè occubuerit,cæteri partim cæſi,partim relictis impedimentis,ab hoſte dimiſſi.
Cum Nicolao,Petrum Prouaiuodam,& Petrum Roſſium,Kikeullæ oppidi Præfe-
ctum,item Ladislaum & Petrum,Siculos,cum magno nobilium numero oppetijſſe
memorant. Nicolai corpus, Valachorum manibus ereptum Strigonium milites retu
lere,& in æde Diuæ Virginis condidere. At cladis huiuſce iacturam Nicolaus Gara
planè reſarxit,qui mira uirtute,ac ſingulari militaris artis diſciplina,Regis exercitum
inſtructis nauigijs,è Bulgaria in Valachiam,inuito & aduerſante Laico,ita tranſmi-
ſit,ut in Danubij ripa hoſtem fuderit,cæciderit multos, & proxima ſubinde oppida
ceperit. Tunc Lodouicum Regem,ut Valachis tutius imperaret, Seuerinum oppi-
dum,à Seuero olim Imperatore ædificatum,ac uetuſtate collapſum inſtaurauit. Item
ad Hieraſſum amnem caſtellum erexit,quod Terchum nominant,& utrique præſi-
dium impoſuit,pacata demum prouincia,in Pannoniam abijt. Mos ei fuit,in rebel-
les,& infenſos,ſuſpectós ue,quotannis mouere bella,nullam reſpirandi copiam,nul
lam ocij poteſtatem hoſti facere,abſterrere audacia,& perpetuo defatigare bello,ob-
ſtinatis ac perfidis,uarijſꝗ animis multo pertinaciùs inſtare,neꝗ ab hoſte uindicta,
neꝗ ab amico beneficio ſuperari,ſupplicibus ſeſe offerre exorabilem. Laudis præter-
ea cupidiſſimũ,& immortalitati quàm maximè ſtudentem ferunt, Retianos,& Mol-
dauos,qui Daciam inferiorem habitant, & in Valachia montana permanẽt,aſſiduo
bello affeciſſe,& præcipuè Retianos,qui ſuperiorem Myſiam incolunt,quum perfi-
diæ utroſꝗ plus quàm Barbaricæ eſſe intelligeret. Quare Dominicum,Oſtffij gna-
tum, prouinciæ Myſiæ cum Semero præfecit,poſt hos Nicolaus Gara ſuffectus eſt,
quum hunc animi corporiſꝗ uiribus Lodouicus præpollere intelligeret, hi Myſos
ac Daces in Pannonici Regis fide ſummo ſtudio retinuere. Item nil ſibi prudentia,
liberalitate,propagatione regni,ac gloria fuit antiquius, omnia literarum ſtudia aui-
diſſimè nouit,ac in primis Aſtronomiam,qua inconſulta,nihil ſibi placuit auſpicari.
Ius integerrimè dixit,amplificauit cupidiſſimè regnum,in Diuinum cultum,& ſtu-
dioſos omnes perquàm magnificus & gratus ſemper eſt habitus. Ne pl ebs ac ruſtica
multitudo grauioribus,quàm par eſt,tributis & portorijs,à quæſtoribus & præfectis
oneraretur,né ue iniquis iudicijs grauaretur, afficeretúr ue rapinis,diſſimulato ſæpe
habitu,ueluti callidiſſimus explorator,uicos & oppida luſtrauit,perſcrutaturus mo-
res publicanorum & Præfectorum,& eorum iniurias ex plebis querimonijs recogni
turus,quod idcirco à clementiſſimo Principe factitatum aiunt,ut non minus optima
tum,quàm plebis curam geſſiſſe uideretur. Quin etiam ſæpiſſime ſubornatus,de mo
ribus regijs percunctabatur,& è ſimplicium reſponſis ſeſe ipſe quandoꝗ caſtigauit.
Quàm pius,ac Deo gratus fuerit,ex his,quæ ſubijcientur,intelligi poteſt. In primis
ut Hebræi à duræ ceruicis pertinacia deficerent,reſiperentꝗ tandem,ſe hos pro Vn-
garis habiturum.perpetua donaturum immunitate pollicebatur,demum quum neꝗ
ſuis,neque ſanctorum patrum concionibus,ad orthodoxam fidem reuocare potuiſ-
ſet,publico omnes edicto Vngaria exegit,res ac fortunas impune exportaſſe permi-
ſit,hi

ſit,hi uerò exacti,Auſtriam & Boemiam inundarunt.Quum eremitarum ordo Diui Pauli Principis in Vngariam ueniſſet,corpuſq; eius Venetijs auectum,in Laurentij ædem,quæ ad tertium lapidem,Budæ proxima monti prominet,tranſlatum eſſet, Carolus pater,primus eremitarum collegia introduxit,qui Laurentij,ſanctæ Crucis, Spiritus ſancti,& Diui Ladislai ſacras ædes uſurparunt,Lodouicus autem,in Nozthre cœnobium his excellentiſſimum dicauit, & in Leueldo aliud Carthuſienſibus exædificauit,magnificeq; donauit. Duas item ædiculas,regio ſumptu cōſtructas magnæ Matri erexit,ac ingenti donatiuo excoluit,in Aquiſgrano alteram,alteram in Cellis.Exemplo quoque ſuo,multos ex Antiſtitibus,Optimatibus,& nobilibus,ad hæc Diuinę pietatis officia inuitauit,qui ne à ſui Regis magnificentia degenerarent, per ſe ſuiſq; templa donaq; dicarunt. Quare præter omnium opinionem, religio in Vngaria nimis amplificata,& uſque adeo propagata,ut plus tertia regni parte in Diuinum uſum poſſideret.Cumanos,Tartarica feritate ac ritibus infectos,ad ueram fidem impenſiſſimè reuocare ſtuduit,& ſpem ſuam nequaquam fruſtratus,reuocatos, immiſſis eò ſacris declamatoribus,religionis Magiſtris,quantum in ſe fuit,diligentiſſimè confirmauit.Ad rectam quoq; fidem Patarinos in Boſſena conuertit,qui uarijs erroribus impliciti,in deperditam impietatem inciderant,qua quidem in re, Peregrini Boſſenenſis Epiſcopi,uiri profectò ſanctiſſimi opera uſus eſt.Quin etiam in Sclauonia,& in ea quidem regione,quam Lipnam nunc appellant, quum multos deprauatis opinionibus eſſe intellexiſſet,quibus ſacerdotes ex Diui quondam Hieronymi inſtitutione ſacra miniſtrabant, ad ueram ſapientiam reduxit, uerum hi nunc in priſtinum errorem recidiſſe dicuntur. Eius etiam tempore Bogdan Valachorum Princeps,qui deſtituta, Tartarorum uicinitate, Moldauia,quæ interior Valachia eſt,ad Marmaruſiam habitabat, coactis Valachis,in patriam regionem, Lodouico Regi ſubiectam remigrauit, idq; inconſulto Rege fecit, quod is ægre tulit, ſed quum illorum fœcunditate prouinciam indies compleri cœpiſſe audiuiſſet,eam pacta conditione,ultrò cōceſſit,ut Moldauiæ Vaiuoda(uti aiunt)grata obſequia,& ſtata quotannis ſtipendia Pannonio Regi perſolueret. Imperante quoq; Lodouico,ſæua peſtis, & locuſtarum murumq; incommoda,item calamitoſi terræmotus Vngariam inceſſere. Præterea quum in omnes eſſet liberaliſſimus, qui regalis aulæ ſeruitijs obnoxij ex more fuerant,eos in nobilium ordinem perhumanè aſſeruit,ac eos ſeruitutis onere liberauit. Vxores ei fuere duæ,altera Caroli filia,qui deinde ad imperij Romani faſtigium euectus eſt,huic Margaritæ nomen fuit,quæ intempeſtiua morte ſubrepta, ſine liberis uita deceſſit. Eliſabetha altera, Stephani Boſſonenſis Bani(ut aiunt)filia, ex qua gnatæ tres genitæ, Catharina,Maria, & Adiuga.Catharina,pueritia non exceſſit.Maria,à teneris unguiculis,Sigiſmundo Brandeburgenſi,Cæſarea ſtirpe ædito deſponſata, Auguſtali poteſtate,& corona potita eſt. Adiuga,defuncto patre,regnum Poloniæ ſortita,Optimatum conſenſu,Iagulæ Principi Lituaniæ coniugata, qui nondum orthodoxa fide initiatus erat, matrimonij fœdere, ex compacto in regnum ſimul Chriſtianam profeſſionem admiſit,atq; Ladislaum appellari iuſſit, qui uno eodemq; tempore fortunam nomenq; mutauit.Lodouicum referunt pacem domi,foris bellum ſemper optaſſe,quando alterum ſine altero facile comparari non poteſt,domi iuſticiam,pietatem, & religionem,peregrè fortitudinem,ſeueritatem, animiq; magnitudinem,utrobiq; prudentiam coluiſſe. Priuilegia populorum immunitateſq; ſeruaſſe,ſacrarum ædium iura læſiſſe nunquam,prouincias quas in Chriſti fidem aſſeruit, omni liberalitatis officio ſibi conciliaſſe, in omnes demum, uel maximè in calamitoſos ac miſerabiles,fuiſſe pientiſſimum.Tyranni notam diligentiùs morte præcauit,quare non modò tyrannus nunquam uiſus eſt,ſed præ nimia comitate ac clementia,ne Rex quidem,publicus pater uigilantiſſimus,regni cuſtos,& propugnator inuictus eſſe dicebatur.Quum à pueritia uenationes frequentauerit,ætatem grandiorem militiæ aſſumpſerit,ad extremum, nactus ocium,à gerendarum rerum moleſtijs,ad Diuinam contemplationem ſe reuocauit, quantum in ſe fuit,publicis

tunc

tunc negocijs ſe ſubtrahere, ſanctorum Patrum conſuetudine uti, perpetuæ ſaluti impenſiùs incumbere, utricꝫ ſimul uitæ officia perſoluere, necꝫ interim hoſtium inſidias regniꝗ tutelam animo eijcere, quod ut faceret, marium orbitas liberorũ hortabatur. Vt regno conſuleret, Sigiſmundum adoptaſſe dicitur, quem & Auguſtali genere, & excellentiſſima indole eſſe intelligebat, iacturam liberorum reſarcire hoc modo placuit, ne ab re quidem, quando Princeps ille prudentiſſimus, Pannonicæ ſaluti neque commodiùs, neque honorificentiùs conſulere potuit. Et ſicut exitus rerum approbauit, quis eius uiri ſapientiam non admiretur, qui longè ante mortem futura proſpexit, ſuorumꝗ ſaluti multò antè, quàm res ipſa poſtularet, ut in tempore conſilia prouiſa conferret, ritè conſuluit? Annum demum Rex natus ſextum & quinquageſimum, ualetudine parum proſpera laborare occœpit, ne aliter quidem, ac obtigerat, id futurũ proſpici poterat, quando bellici labores, quotidianæ curæ, caloris ac frigoris incommoda, aſſidua itinera, peregrinationesꝗ corpus eius ita confecere, ut in grauiſſimum deinde morbum ſanè coniecerint. Poſtquàm deſperata ſalute, extremum ſibi diem imminere intellexit, coactis Optimatibus, regnum diſpoſuit, in manus Mariæ filiæ, ne iubente quidem ipſo, ſponte ſua omnes iurarunt, ſe haud aliter ac patrem eam obſeruaturos, & non modò fidem obſequiaꝗ debita præſtituros, ſed pro eius nutu & imperio liberos, uires, corpora, fortunas, ac Diuina ſimul & humana, quum res tulerit, ultrò delaturos, pericula quæque maxima lubentiſſimè ſubituros. Explorata Procerum ſtudia quum promptiſſima inſpiceret, admodum illachrymauit. Quum diem Lodouicum agere rumor eſſet, ita uulgò trepidare cœptum eſt, ut ſuæ quiſque uitæ timere uideretur, pro ſalute regia publica uota nuncupantur, ad omnes oppidatim & uicatim aras homines operantur, ne tanto defenſore parenteꝗ orbentur, haud aliter quidem omnis ætas ac ſexus formidare uiſus eſt, atque ſi hoſtes in medijs laribus habuiſſent. Ecce aliquantiſper ante mortem eius, Cometes apparuit, quo Regi fatum inſtare omnes augurabantur. Increbreſcente igitur morbo, idibus Septembribus diem obijt, tantumꝗ ſui deſiderium reliquit, ut præ cæteris hunc Regibus Pannonia deploraſſe uideatur. Promulgata morte, omnes ex oppidis & pagis in Viſſegradum cõuenere, confluxere undique Principes, & Antiſtites, item nobiles, & prouinciarum omnium Legati, qui perpetuo exequiarum honore Lodouici obitum honeſtarunt. Variæ è cunctis populis auditæ uoces, uarij quocꝫ matronarum ululatus, quæ regionatim cum liberis haud ſecus, ac ad complorandum ſuum quiſꝗ parentem, ultro concurrêre, hi patrem pientiſſimum, Regem clementiſſimum illi ingeminare. Pars defenſorem fortiſſimum, & bellatorem inuictiſſimum alij exclamare, nonnulli dominum indulgentiſſimum uociferari, aſſertorem regni, & Dalmatiæ liberatorem multi dicere, domitatorem plericꝫ hoſtium flere, nemo tamen pietatis officio ſe ſatisfacere poſſe uideri. Quamuis certatim pro ſe quiſque & ex corde ploraret, filiarum tamen ululatus, in tantam acclamationem populos incendebant, ut ad mortem uſque comploraſſe putarentur. E Pontificibus, & Sacerdotibus, item è Proceribus, & ordine nobilitatis, nemo ſiccis oculis ſpectari potuit, quin etiam in ſacris multi Sacerdotes, è profluuio lachrymarum, uix operari potuere. E Præfectis equitum & militibus nonnulli, ne præ dolore indomito ſibi manus inijcerent, adhibitis cuſtodibus ſunt inhibiti, & ni Mariæ conſolatio ſuccurriſſet, quam pro Rege habituros ſe omnes proclamabant, multi haud citra necem lachrymoſum funus celebraſſent. Quid plura, quantum eius mors & Vngaris & ſocijs mœroris attulerit, hinc facile conſiderari poteſt, quod annos tres uniuerſa Vngaria pulla ueſte inceſſit, totidemꝗ annis luctum regionatim celebrauit. Nuſquam riſus, iocus, ſonus, chorea, aliquód ue feſtiuitatis genus ſpectatum eſt, iuſticium triennio indictum. Item pueri, ueluti patre orbati, gemebundi omnes inceſſiſſe dicuntur, ſocij omnes, in primisꝗ Roxani, Myſii, Bulgari, & Valachi ab eo domiti, in triſtitiæ ſpeciem barbam depoſuiſſe feruntur. Omnes, præter Venetos, hunc Principem deplorarunt, quippe qui ad primum mortis eius nuncium tanta lætitia exultaſſe feruntur, ut nihil unquam felicius,

ac magis

ac magis fauſtum exaudiuerint, quod ne ab re quidem, quando hunc unicum Venetæ calamitatis auctorem, Dalmatiæ gratia, fore intelligebant. Corpus Albæ ad baſilicam Diui Stephani, in ædicula, quam monumenti ſui loco exædificarat, ſepultum eſt. Sextodecimo pòſt die, Regina Eliſabetha, honeſtiſſimo Sacerdotum collegio ſacellum magnificentiſſimè donatum decoraſſe dicitur, qui Lodouici Manibus quotidie operarentur. Diem Rex anno ſalutis octogeſimoſecundo, ſupra tredecies 1382
centum obijt, annis quadraginta, menſe uno, diebus autem duobus & uiginti regnauit. Hunc ſtatura mediocri, elatis oculis, crinibus & barba criſpa, ſereno uultu, prominentibus aliquantulum labris, & humeris parum curuis, ac Regem cæteris longè præferendum fuiſſe memorant.

Decadis Secundæ
Finis.

ANTONII BONFINII RERVM VNGARICARVM DECAS TERTIA.

ANTONII BONFINII RERVM VNGARICARVM DECADIS TERTIAE LIBER I.

POST REGIS LODOVICI MORTEM, duæ filiæ cum nepote Carolo ſuperfuere, harum altera, Vngariæ, Poloniæ altera ſortita eſt regnum. Maria, natu maior, minor, Adiuga fuit. Carolus ex cognomento Paruus, uiuente adhuc Lodouico, quem Andreæ Regis filium fuiſſe aiunt, Neapolitanum regnum, ut deinceps referetur, occupauit, quem quidem an Lodouici, ut plerique filium, an ex Andrea fratre nepotem dicere auſim, nondum ſatis exploratum habeo, niſi fortaſſe ab eo adoptatum planè dixerimus. Nam dum hinc Ligures mari, hinc Aquileienſes, & Carrarij, Lodouici ſocij Venetos terra uexant, paulo antè Clodianam claſſem, & tranſactam utrinque pacem, Vrbanus Pontifex, Ioannę Reginæ inſolentiam domitare cupiens, Lodouicum exorauit, ut ſe adiutore, Andreæ fratris mortem cumulatiùs ulciſceretur, regnum reciperet, quod ſuorum fuerat, eijceret Ioannam, non minus de ſuis, quàm Romana Eccleſia malè meritam. Delatam belli conditionem Lodouicus ne inuitus quidem accepit, ut ueluti utrique filiæ, ita & nepoti regnum compararet, & illud in primis, quod ſuorum auſpicijs gubernari conſueuerat. Quare Carolo, in Taruiſino agro aduerſus Venetos, quemadmodum ſuprà diximus, agenti mandat, ut inde profectus Ioannam impetat, paternum regnum recuperare nitatur. Carolus mandatis obtemperans, uocatis ad ſe Venetorum oratoribus, ſub prætextu cum Veneto ac Ligure componendæ pacis, ac demum nulla eius habita mentione, ſed aperto, quod animo moliretur, tam præpropera in Vngariam feſtinatione redijt, ut Comites octoginta, ad Planim fluuium, traijciendo amiſerit, Iannotum Salerni Principem, exercitusque ſui Ducem reliquit, quem in Hetruriam properare iuſſit. Iannotus Albricum Cunij Comitem, & Ferrobrachium Germanum, unius cohortis Præfectum in ſocietatem accepit. Hetruriam hic ingreſſus, coactis Florentinis exulibus, in Senenſem agrum deſcendit. Senenſes, & Piſani, Iannotum Salernitanum, multa pecunia placatum ab agri uaſtatione ſubmouêre, id ipſum dum Florentini facere ſtudent, quia ſuos exules recipere cogebantur, à Iannoto nihil impetrare potuerunt. Ioannem Hancutum nominatum, ſtipendio pacto conducunt, ut eo Duce Iannotum repellant. Dum id agitur, Carolus ex Vngaria cum octo milibus equitum aduenit, in Aretinum primo agrum erupit, urbem Guelforum & Gibellinorum factionibus agitatam, in deditionem accepit. Senenſem mox agrum ingreſſus, Florentinos infeſtat, qui dimiſſo confeſtim Duce, quadraginta milibus aureûm pacem Caroli mercantur. Hancutus Bagnacauallum oppidum, Nicolao & Alberto, Heſtenſibus uendidit, quibus Aſtorgius Manfredus Fauentiam paulo antè, ciuium proditione, clàm abſtulerat. Carolus deinde urbem Romam, ut Vrbanum Pontificem adeat, rectà contendit. Honorificè exceptus à Pontifice, data recuperandi regni poteſtate, forti animo, cum multis cohortibus, & ualidiſſimo equitatu id adoritur. Occurrêre continuò Ioannæ reginæ copiæ, quas quũ illicò profligaſſet, iter Neapolim uerſus facere pergit, redintegrato iterum exercitu, hoſtes obſtitere, quos quum ſæpe fugaſſet, cecidiſſetque, Neapolim tandem peruenit, urbem facta mox deditione recepit. Reginam in arce, quam Caſtellum nouum appellant, Ioannam obſedit, Albricum, Ferrobrachiumque Germanum, exonerandi regni gratia, ultrò dimiſit, ut præda, aut quauis exercitum ui paſcere ſtuderent. Epiſcopum Virdunenſem Carolus Aretio ſanè præfecerat, qui factionis peroſus,

Gibellinos & Guelſos ſine diſcrimine ullo tractarat. Quum ciuium is animos nulla æquitate beneficentiaq; ſibi conciliare poſſet, Iacobum Carazolum Neapolitanum ciuem, ſucceſſorem ſortitus eſt, hic inita gubernatione, quū pari iuſticia & æquitate, urbem factioſiſſimam pacare contenderet, ſuſcitata à plebe Guelfa ſeditione, in arcem reiectus eſt, quo cum Gibellini quoq; confugere. Carazolus Albricum in Tudertino agro tunc agentem accerſi iubet, eumq; in urbem clàm immittit, qui dum Guelforum audaciam coercere conatur, Gibellinorum quoq; bona diripuit, à mulierum uiolentia manus abſtinuit. Ferrobrachius paulo poſt ſequutus, quodcunque
1381 ſuperfuit, totum abraſit, ingenti etiam præda Florentinos affecit. Hæc anno octogeſimoprimo, ſupra tredecies cētum acta ſunt, quo quidem tempore, noua quædam è Gallia tempeſtas exorta, Italiam inceſſit. Lodouicus enim Andegauenſis, Francorum Regis, & Clementis antipapæ ſuaſu impulſus, non tam Ioannæ liberādæ, quàm deponendi Vrbani gratia, cum triginta equitum milibus Italiam ingreſſus, in Bononienſi primùm agro deſedit. Carolus periculū imminens conſpicatus, relicto nobilitati Aretio, Albricum & Ferrobrachiū ad ſe reuocauit. Quin & Florentini, ab Vrbano Pontifice exorati, Hancutum ad Carolum miſere. Lodouicus, per Marſos, ad ſaltum Caſſinenſem peruenit, anno ſecundo ſecundùm Andegauenſis aduentum, duodecim equitū milia è Gallia ad hunc tranſmiſſa, qui per Placentinum, Lucenſem, Florentinum, & Senenſem, in Aretinum tandem agrum, Andegauio duce peruenere. In urbem à Guelfis immiſſi, reluctantibus domi foriſq; Gibellinis, urbem tertio poſt Albrici cladem anno diripuere. Vrbis arcem, Guelforum præſidium tenebat, quæ diebus circiter quadraginta oppugnata, in Gallorum ſanè poteſtatem ueniſſet, niſi Lodouici fatum interceſſiſſet, quo quidem cognito, Andegauius exoratus, deſerta expeditione, Florentinis urbem uendidit, ſoluta mox obſidione, in Galliam reuerſus eſt. Pari quoq; trepidatione Lodouici exercitus ſubinde ſolutus eſt, & ſolutione uſq; adeo turpi, ut mendicantes bini trini'ue milites, in Galliam ſe receperint. Vrbanus deinde cum uniuerſis aulicorum ordinibus, ut nepotem Capuano principatu donandum curet, Neapolim proficiſcitur, quod quum præter ſententiam accidiſſet, ſpe fruſtratus, in minas ſe conuertit. Carolus, intellecta Pontificis ambitione ac inconſtantia, mox ei cuſtodes adhibuit, quibus palatij exitum inhiberet. Vrbanus, diſſimulata iniuria, & impetrata miſſione, Nuceriam æſtiuatum ſe uenire ſimulauit, ubi numeroſam Cardinalium manum creauit, è ueteribus ſeptem, quos unà cum Rege in Pontificem coniuraſſe dicebat, in carcerem ſanè coniecit. Aduerſus Carolum deinde agere occœpit, ut eum haud iniuria regno abdicare uideretur. Diem Carolo abdicationis indixit, ut iure is in forum pontificium accerſi uideretur. Reſpōdit Carolus, ſe ad indictum diem haud inuitum adfuturum, & comparatis continuò legionibus, Nuceriam profectus, non ut reus, ſed ut Prætor & hoſtis obſedit, ut Marte potius, quàm Centumuirali iudicio litem dirimeret. Interceſſit Raymundus Baucianus, Vrſino genere natus, Nolaniq; Comitis filius, qui Tarentinum poſt hæc principatum nactus eſt, copijs fretus, quas ſub Rege ductarat, Vrbanum cum uniuerſo apoſtolico collegio ad mare deductum, Liguſticæ claſſi impoſuit. Qui dum Genuam nauigat, è ſeptem Cardinalibus, quos Nuceriæ capi iuſſerat, quinque ſaccis inuolutos in mare demerſit haud aliter, atque paricidas, qui culeis inſui, & in profluentem demergi ſolent.
Maria Rex Sed ad Mariam hiſtoria nos redire cogit, ut ex eius coronatione, quid ſibi, Caroloq; acciderit, deinceps ritè narretur. Maria Lodouici filia, ueluti pater teſtamento cauerat, Sigiſmundo Brandeburgenſi, Caroli Imperatoris filio, & adhuc puero, ex compacto ita nupſerat, ut ad maturas uſque nuptias uirum non duceret, conſummatis nuptijs, Sigiſmundum regni conſortem pariter admitteret, hanc ultrò conditionem uniuerſa tunc Vngaria acceperat, quum immortalia Lodouici Regis beneficia omnes pariter obſtrinxerint. Quum intempeſtiuæ adhuc forent nuptiæ, Lodouiciq; patris merita uniuerſos ſibi deuinctos haberent, neque interregnum ipſi facile paterentur, Mariam tanto ſtudio, ſuffragiorumq; succeſſu, tota Pannonia in re-

gni faſtigium extollit,ut non modò Reginam,ſed Regem pronunciarit, ſalutaritꝗ. Quod ſexui Natura detraxit, Fortuna concitatiſſimo fauore rependit, pro Regina Rex paſſim ſalutatur, & donec uirum duxit, iubente Pannonia, pro Rege ſemper appellata, & in cunctis diplomatis reſcripta eſt. Quinetiam Albam ducta, ſubſequentibus cunctis Antiſtitum, Procerum, nobiliumꝗ ordinibus, ritè coronatur, ne corona quidem ſacra, Diuino quodam numine Vngariæ Principibus deſtinata, hanc dedignata fuiſſe dicitur, hinc quanta Lodouici beneficentia, & quàm pia memoria fuerit, facile conijci poteſt. Quanquam adoleſcentula regnum inierit, ac ætatis intempeſtiuitate, ſui muneris magnitudini adhuc ſat facere non poſſe uideretur, materna tamen ſapientia munus probè reſarxit, ac longè profectò commodiùs reſarxiſſet, ſi dexteriorem illa fortunam, in cuius poteſtate ſunt omnium iura regnorum, ſortiri potuiſſet, aut ſi è ſuo, quàm alieno arbitrio maxima quæque gerere uoluiſſet. Erat enim huic Nicolaus Gara, uir non magis genere, quàm opibus ſpectatiſſimus, quem Lodouicus quondã, ob rem benè geſtam, ad Palatinatus (ut aiunt) munus euexerat, hunc potiſſimum Eliſabetha mater in conſilium admittere ſolita eſt, quando ſibi fidum ſtudioſumꝗ nouerat. Quodcunꝗ Regi Lodouico in uita is exoluere non poterat, ne ingratitudinis reus eſſe uideretur, id omne uxori ac filiæ, poſt mortem, rependere nitebatur. Nunquam à Reginæ latere diſcedebat, ne imbecillum ſexum in tanta animorum uarietate periclitari pateretur, quantum in ſe fuit, Eliſabethæ conſulebat, quæcunque dignitati aut ſaluti conuenire uiderentur. Contrà illa uehementiſſimam Palatini fidem intelligere, nimium ei credere, ex eius profectò ſententia cuncta gerere, ne illo quidem inconſulto quicquam agere, quando in uiro non parum fidei & conſilij iam ineſſe, quinetiam totum ſeruitio ſuo addictum eſſe nouerat. Hic multum auctoritatis apud Reginam adeptus, parum commodè conſulere ſubinde cœpit, ne ſuos Proceres nimis extollat, nimiùm ue donet, hortatur, quandoquidem iam potentes effecti, imperata non faciunt, detrectant fidem & obſequia, & repentina inſolentia correpti, aliquid nouitatis moliri conantur, ſatius eſſe hos ita tractare, ne nimium obeſſe poſſint. Item præpotentibus quibuſdam attenuandas eſſe uires, auferendos quoꝗ magiſtratus, quicunꝗ formidoloſi ſunt, ne quid inſolentius audeant, fidelibus tantùm uiris, qui nunquam à latere abeant, honores ac munera conferenda. Neminem ſe in Lodouici prolem ſpectatioris eſſe fidei conſtantiæꝗ, quum uetera illius in ſe merita obliuioni tradere nullo modo queat, in ditionem proinde ſuã Reginæ mentem trahit, perſuadet, quæcunque cupit, & pro libidine ſua cuncta facit. Occœpit ex hoc illa multos ſibi & Proceribus habere ſuſpectos, in pleroſque profectò immerentes odium & ſuſpicionem cõcipit, ſeꝗ ipſa temerè in nonnullorum inuidiam trahit, item odio haberi cœpta, quia non omnes æquè diligere uidebatur. Quum alios alijs honorando præferret, ne mediocrem quidem diſcordiæ ac diſſenſionis materiam ſerit, inter Proceres quicunꝗ ſe Nicolao præſtantiores eſſe reputabant, eum unicum, poſthabitis cæteris, in conſilium admitti grauate ferebant. Conflata hinc immodica inter Optimates odia, & in Garam præſertim domum, quippe quæ non ſolùm prædominari, ſed quemuis Procerum è Reginæ gratia ſubmouere ac deprimere nitebatur. Hinc quoꝗ immortalia Lodouici merita obliterari cœpta, faſtidiriꝗ uirgineum planè ſceptrum, & pro nihilo duci, ſuborta quoque mutua inter Magnates nobileſꝗ bella, uim palàm pro ſe quiſque inferre, rapere aliena, uicos & oppida ferro inuadere. Multi etiam rebellare, è proceribus pleriꝗ deficere, qui alium Regem creare pergebant. Perfidia hos primùm inceſſerat, Zagrabienſem Epiſcopum, Itala gente natum, & hac à Lodouico dignitate donatum, item Stephanum Vaiuodam Tranſſyluanum, & Andream, fratres, quibus Ladislaus pater fuerat, necnon & Stephanum Symonthoruiam, & Ioannem Croaciæ Præſidem, & Ioannem deniꝗ Crucigerum equitem, Auronæꝗ Antiſtitem, qui quidem omnes aduerſus Mariam coniurati, Lodouici beneficio quondam, honore & opibus excreuerant, quamuis humili loco nati forent. Ex compoſito cæteros clàm adeunt, fœmineum incuſant, & execrantur impe

rium, uanam damnant Vngarorum patientiam. Nicolai Garæ tyrannidem ingeminant, uarijs criminibus inſimulant, & quid periculi cuique nobilium inſtet, uarijs argumentis oſtendunt, in horum pleriq; ſententiam conceſſere, & in primis illi, qui no uarum rerum auidi eſſe ſolent. Addebant ad hæc, reginam bonis omnibus auerſam, præcluſiſſe aditum, Nicolaum duntaxat in conſilium admitti, alios aſpernari, maximam nobilitatis partem toruis oculis intueri, Garam tantùm familiam reſpicere, ſordere illi Procerum ſeruitia, neq; quantum olim ſanguinis Lodouici temporibus hauſerint, memoria tenere. Proinde nihil fœminarum imperio formidoloſius & intolerabilius eſſe, demum ſi de optimo ac legitimo Rege cogitaretur, haud ab re fore, his ne parum quidem dictis coniuratorum numerus amplificatur, in quem magna quoque equitum ſe multitudo inſinuauit. Quum hi, quos diximus, à Mariæ fide deſciuiſſent, clandeſtina inter ſe concilia ſæpius de eligendo Rege habuere, unicuique ſolus Carolus, ex cognomento Paruus, ueniebat in mentem. Quem quidem Apuliæ Regem, regali genere natum, & Lodouici nepotem, haud inuitis populis, tutò Mariæ imperio, & Nicolai tyrannidi opponere ſe poſſe ſperabant. At ubi inter eos de Carolo euocando conuentum eſt, Zagabrienſem uno conſenſu antiſtitem, ad eum, oratorem mittendum eſſe decernunt, id negocij ſibi demandatum, non inuitus is accepit, quando factionis huiuſce auctor erat, ut cautiùs res agatur, fœminea interim imperata faciunt, ſoluunt uectigalia, & nulla denique re, legitima obſequia detrectare uidentur. Orator, ne quid noui moliturus in Italiam proficiſci uideatur, exſoluendi uoti, & magnæ religionis gratia, ſe Romam profecturum ſimulat, nondum annos Maria duos planè regnarat, quum is ad euocandum Carolum in Italiam contendit. Quum Sipontum appuliſſet, continuatis itineribus, Neapolim uenit, quò quum ueniſſet, & formidoloſam in re quaq; grauiſſima cunctationem eſſe reputaret, nil profectò ſibi fuit antiquius, quàm Regem Carolum quàm primùm adire, exponere mandata, & in ſententiam continuò ſuam illum trahere. Quare ſine mora Carolum confeſtim adit, ac impetrata clàm dicendi copia, fauſta in primis ſalutatione uſus, ſic eum præreuerenter alloquitur, Sanctiſſima progenitorum tuorum memoria, Carole, qui quum Regnum noſtrum pientiſſimè ſemper gubernarint, nulla obliuione obliterari queunt, nos huc adegit, ut ad te haud aliter, atque ad ueras ſacrorum Vngariæ Regum reliquias confugeremus, rati nos, qui tuorum iuris ditioniſq; ſemper fuimus, in calamitatibus noſtris à te nũquam deſtitutum iri. Quin & obfirmatis hoc ſemper animis certò ſperauimus, Pannonicam te gentem, quæ ſub tuorũ tutela fuit, in utraque nunquam fortuna deſerturum. Non ignoramus clementiſſime Princeps, ſacrorum regum ſanguinem, ad te unicum iam eſſe redactum, & in tanta principum orbitate, te ſupereſſe ſolum, quem tuam Vngariam curare, & auitum regnum gubernare oportere intelligimus, atque ut quod nobis opus eſſe intelligimus, facile ſperemus, Maieſtatis tuæ præſtantia nos hortatur, in quam omnium tuorum ſapientiam, uirtutem, fortunamq; confluxiſſe intuemur. Quare quum ſpes unica ſis noſtræ gentis, ueluti ex mandatis dudum intelliges, nos ad te potiores Vngariæ Proceres miſerunt, ut fluctuantis regni, & hæreditatis quandoque tuæ reminiſcaris, nè ue uſurpatum Italiæ imperium auito anteponas. Quàm honeſta ſit aduentus noſtri cauſa, Rex breuibus accipies, poſt Lodouici mortem, de tota Vngaria, & Chriſtiana republica ita benè meriti, ut inter Diuos haud immeritò referendum eſſe cenſeamus, incredibili fauore, omniumq; ſuffragijs ordinum, quando neminem alium hæredem eius in Pannonijs intuebamur, ob tanti parentis gratiam, qui nos immortalibus meritis obſtrinxerat, Mariam gnatam, Regem ſalutauimus, atque ita iuſſimus appellari, ut hac promptiſſima gratitudine, Lodouici manes admodum promereremur, nobiſq; ſemper propicios haberemus, rati quoq; id non minus inſolentiæ, quàm utilitatis nobis allaturum. Inſuper tanto plauſu eam coronauimus, ut non plus doloris, Vngariæ patris deſiderium, quàm lætitiæ, inaudita Mariæ Regis acclamatio dediſſe uideretur. Verùm poſtquàm fœmineo cuncta arbitrio geri cœpta ſunt, longè aliter, ac ſpes noſtra

ſtra tulerat, accidit, Eliſabetha mater, quum intempeſtiuam adhuc regno filiam, ac ſceptri impotem eſſe noſceret, ut eius reſarciret officium, omnia pro ſua, & Palatini Garæ uoluntate gerere cœpit, illum tantùm in conſilium admittere, repellere alios Proceres, & pro Palatini libidine cuncta diſponere. Multas is Eliſabethæ temerè ſuſpiciones iniecerat, deferebat quotidie aliquos, deprauata conſilia ſuggerebat, ſuadebat, ut pleroſque, ſublatis honoribus, ſenſim attenuaret, quorum uirtutem formidoloſam eſſe reputabat. Non igitur Maria, neque mater inſelix, regnum gerit, Carole, ſed Palatinus ſolus eſt, qui latè in Vngaria dominatur, ſæuamq́ tyrannidem agit, & pro libidine ſua, Reginæ bonis uiris aditum præcludit, hos modò euehit, modò deprimit illos. Vnde tanta cunctos Optimates inceſſit indignatio, tantaq́ facinoroſos inuaſit audacia, ut depreſſo pudore, conculcatisq́ legibus & iudicijs, uis paſſim infeᵣatur, exerceantur ubiq́ latrocinia, & è Proceribus alter alteri bellum indicat, incendat uicos, homines & pecora abigat, ferro incendioq́ demum omnia compleantur. Quin & ex priuato, bellum publicum exarſit, immo ciuile ac inteſtinum, quo mutuæ Procerum nobiliumq́ cædes indies augentur. Maria fluctuantis regni habenas nacta, partim per ſexum, partim per ætatem tantis rebus moderari nequit, neque ſecus, ac Phaethon, puerili inſcitia, & alieno furore trahitur, & quaſi ſolio excuſſa, diffuſa latè incendia ſtupens timensq́ conſpicit. Huc fatua noſtra pietas, & uana fides adduxit, ut dum Lodouici nos manibus gratificari ſtudemus, & idcirco Mariam Regem ſtolidè creauerimus, in grauiſſima nos ipſos & fortunas noſtras mala coniecerimus. Maxima pars Optimatum ad te nunc uenire iuſſit, ut ueluti maximo ſtudio, nuncupatiſſimisq́ uotis te optauimus, creauimusq́ Regem, ita te minimè cunctantem in Vngariam ducerem. Quamobrem Antiſtitum Procerumq́ conſulto ad te uenimus, Carole, unica ſacrorum Regum ueneranda propago, ut delatum ſine mora regnum lubenter accipias, regnum, inquam, non tam à nobis tibi traditum, quàm quia auitum eſt, hæreditario tibi iure debitum, quod ſine impietatis ignauiæ'ue nota recuſare non potes. Hoc, quod deferimus, tuum eſt, quod in Italia poſſides, alienum, & pontificiæ obnoxium ditioni, quod quidem precario tantum haberi poteſt, item inſidioſum, uarium, & fallax. Quid in eo Andreas ille tuus quondam ſubierit, quot bella Lodouicus, & Vngari geſſerint, quãtum ſanguinis effuderint, quot mala tolerarint, utinam hæc, ne obducta iam uulnera reſcinderem, refricaremq́, mitiùs dicere liceret. Nunc autem quid Vrbani Pontificis iniquitas moliatur, ſatis ſuperq́ tibi compertum habere debes, quippe qui ſi ſacroſancto collegio ſuo facinoroſas manus non abſtinuit, quó nam pacto tibi parcet, quem non ad regnandum in Italiam, ſed ad eijciendam Ioannam ſibi admodum infeſtam, è Pannonijs euocauit? Propriæ potius, quàm alienæ ſemper utilitati Pontifices ſtudere, iam longa te experientia ſatis docere debuit. Item tu quoq́ teſtis eſſe potes, qui tot bella pro Neapolitano regno geſſiſti, quàm uaria ſint Italorum ſtudia, & quot artes, quas præcauere nemo unquam etiam ſapientiſſimus potuit. Hoc regnum, nunc Romanos, nunc Græcos, nunc Gothos, nunc Longobardos, & poſt hæc Gallos, Germanos, Nortmannos, Aragonesq́ mutauit, nec aliquando Saracenos expauit, ſola nouitate, Principumq́ ſtrage gloriatur, & gaudet, nunc ſub aliena ditione id, & precario poſſidere opus eſt. Quàm uariæ ſint Pontificum uoluntates, & quanti eorum fauores conſtent, tuorum exemplo, immo tuo exactiſſimè nouiſti. Proinde conſule rei tuæ Carole, memento te eſſe Vngarum, & è ſanctorum Regum genere natum, tibiq́ perſuade, te tutiùs apud tuos, quàm alienos uerſipellesq́ imperaturum, quamuis præ ſapientia uiribusq́ tuis, & Vngarorum ope, utrunq́ retinere poteris. Plurimos finge in hoc regno tibi inimicos, immo crede, quando quotidie experiris. Seuerina domus, uetuſtate opibusq́ præpotens, infeſta tibi eſt, Pontificem habes multò infeſtiſſimum. Ne Galli quidem deſunt inimici, qui regno eiecti, & terra mariq́ potentiſſimi, nihil aliud dies noctesq́ moliuntur, quàm ut debitum ſibi hoc imperium recipiant. Quod ſi proprij commodi ratione haudquaquã mouerere, án ne pietatis officio te nunc abalienari fas eſt, & tuam gen-

tem deſerere,æſtuantiſſima procella fluctuantem,cuius ope,ac multo ſanguine,Neapolitanum tibi regnum comparaſti? Num fluctuante Vngaria,in ocio tibi reſidendum eſt, quam ſi perditam uideris, neque hic, neque ibi profectò regnare poteris? Quare collachrymans ac ſupplex te nunc obteſtatur,& obſecrat Vngaria,ut in tantis malis ſe reſpicias, quippe quæ non modò externo, ſed inteſtino quoq; bello laborat,miſereq; uexatur. Gens miſcella ex polo arctiore profecta,ad Danubium occupatis ſedibus,omnes finitimos infeſtos habet,in medio hoſtium ſita eſt,& quãdo nunc forti moderatore caret,domi foriſq; ſæuo bello conficitur,num ſiccis id oculis,& pacata mente ſpectare poteris,quum in Vngarica ſalute tuam quoquè ſitam intelligas? Proinde Princeps inuictiſſime, quem Pannoniæ Regem, fauſtis auſpicijs,à principio ſalutauimus,hanc expeditionem age, forti animo adorire, copias tibi ſpectatiſſimas coge, diſpone extemplo regnum, fidaq; præſidia ubiq; diſtribue. Viaticum tibi abundans attulimus.exercitum quoq; coegimus,qui ad pacandam Pannoniam ſatis ſuperq; tibi erit. Modicis tibi copijs opus eſt,quandoquidem ad aſpectum tuæ Maieſtatis arma quiſque deponet, quum ſalutarem aduentum tuum omnes expectent. Veni igitur Carole,& regnum hæreditarium tibi recipe,miſerere,quæſumus, patriæ gentis,cuius fide ac ope tãtum nominis & imperij,tu cum progenitoribus tuis comparaſtis. Cogita idem nunc eorum manes te efflagitare,ac petere ſupplices,qui ſuum regnum,quod tanto ſtudio in uita curarunt,nunc in rerum omnium diſcrimen redactum,per ignauiam & impietatem ſuorum,ire perditum ægerrimè ferunt. Felicibus itaque auſpicijs,fauentibuſq; omnibus Diuorum Regum numinibus arma cape,in Panoniaſq; traijce. Magnatum diſcordias compone,extingue incendia,& inteſtini belli faces,quas imbecillum mulieris ingenium,præ ſexus infirmitate,extinguere nequiuit. Paterni regni habenas cape,quibus fœmineæ manus moderari non poſſunt. Gentem tuam externo bello circumuẽtam protege,quæ Ducem optimum ſortita,uniuerſo orbi formidoloſa ſemper eſſe conſueuit. Quanquam uana pietate,calamitoſaq; imprudentia peccauimus,quum fœmineo nos imperio fecimus obnoxios, tuus tamen aduentus errata corriget, & ſceptrum,quod fœmineas molleſq; manus abominatur, à potentiſſima tua dextra ſuſceptum,feliciter cuncta diſponet. Itaq; delatum tibi regnum accipe,& te ad fauſtiſſimam expeditionem confeſtim & audacter accinge. Secundùm orationem, mandatorum literas oſtendit, potiorum Principum ſigillis obſignatas, & uiatici & auctorandi militis collatam ſtipem depromit. Carolus, Zagabrienſis oratione perſuaſus,lætiſſimo Antiſtitem uultu amplexatus, gratias in primis Vngaricis Proceribus & Legato ingentes agit,& quum res ſit maximi ſanè momenti,ne quid temerè adoriri uideatur,tertio die ſe reſponſurum pollicetur. Interea honorificentiſſimo hunc hoſpitio excipi iubet,deinde ſe ſolum ipſe admiſit in conſilium, hinc quietis ratio, coniugis liberorumq; ſuauiſſima conſuetudo, & partum nuperrimè regnum in Italia,quieſcere ſuadet. Neq; illud fugiebat,quàm formidoloſum ſit,& arduum,noua quotidie moliri, incerta pro certis quærere,quo plura tentauerit,eo grauius fortunæ imperium ſubire,& per maiora quotidie diſcrimina uagari. Hinc ſæua imperandi cupiditas miſerabiliter angebat,ſe liberis proſpicere oportere,utile glorioſumq; fore, alterum Vngaris,Italis alterum præficere,& ſe utroque regno potitum, cuncta facile pacaturum. Succurrebat interim laborantis Vngariæ commiſeratio,ignauiæq; nota,atque uirum,quem Natura genuiſſet ad regnandum,ſi oblatum,& hæreditarium regnum ultrò recuſarit,puſilli crimen animi nunquam euaſurum. Vicit tandem regnandi cupiditas, & quando chariſſima ſibi uxor erat, conſilium cum ea communicare ſtatuit, aperit illi animum, & qua poteſt ratione,in ſententiam ſuam trahere nititur. Legatos ab Vngaris ueniſſe nunciat,qui regnum offerunt, occaſionem hanc cenſet haudquaquam aſpernandam , quando quàm uaria ſunt Apulorum ſtudia, & Italorum inſidiæ, experientia docuit. Addit Vrbani Pontificis, & Seuerinæ domus inimicitias,item infeſtos Gallorum animos, qui ingentem nuperrimè claſſem,& terreſtres copias in ipſum compararunt. Præterea

tereà

terea ſe filium natu grandiorem ſecum in Pannoniam ducturum, ſe regno potitum, confeſtim gnato ſceptrum & diadema tradi turum. pacatisq́ rebus, in Italiam continuò rediturum, ut Vngaricis opibus & auxilijs Neapolitanum quoq; imperium tueatur. Demum quando poteſtas omnis à Deo eſt, ſe non inuitis Regum numinibus, ad auita ſceptra uocari. Quum hæc uxor accepiſſet, ueluti imminentis præſaga mali, tanto dolore correpta eſt, ut hæc lachrymans uerba feciſſe dicatur, O quàm malis huc auſpicijs infauſti ad nos legati aduenere, ô quàm deprauato cuncta iudicio, mi Carole penſitaſti, neſcis, heu neſcis, quàm grauis ſemper fuerit Vngaria malorum omnium officina. Tot inteſtinis illa dolis, ſimultatibusq́ completa eſt, ut donec mutuis externisq́ cædibus ad internecionem peruenerit, nullum unquã ocij ueſtigium in Pannonijs intueare. Gens eſt, cuius animus nunquam patet, nouos in horam dolos excudit, decies in hora mutatur. Vultus ad alienæ mentis habitũ effingitur, aliud in ore eſt, in corde aliud, quod quum ſemper ſubornatum ſit, ex alieno ſemper incommodo, ac Regum mutatione ſibi quæſtum facit. Exultat cædibus, crudelitate geſtit, & plus quàm Barbara paſſim feritate graſſatur. Nil quiete uehementius abominatur, primas ex more in ſuum Regem inſidias intendit, quod ſuperiorum te Regum exempla docent, è quibus ſi rectè memineris, quid tibi conſilij capiendũ ſit, facile colliges. Proinde coniunx dulciſſime, perfidæ gentis pollicitationes abnue, non regnũ hi patrium, ſed proprium tibi deferunt exitium. Scythicis artibus ne crede, quæſo Carole mi, ſi tibi tuorumq́ ſaluti probè conſultum iri cupis. Habenda eſt etiam ſororum tuarum ratio, neq; Lodouici Manes, de te, de patre tuo optimè meriti, mente tibi excidere debent. Paulò is ante mortem, te cum ualidiſſimo equitatu miſit in Italiam, ſuo ductu & auſpicijs Apuliæ regnum occupaſti. Sat igitur amplè in Italia dominaris, hic tibi regnum, hic liberi, hic uxor eſt, hic tua deinde eſt Vngaria, pro hac pugna, hos tuere. Ne fas quidem eſt, te Lodouici uiolare teſtamentum, quippe qui Mariæ, cui Sigiſmundum, Caroli Imperatoris filium pro uiro deſtinarat, Vngariæ, tibi uerò, Apuliæ regnum legarat. Si quid in uirginem innocentem, in paterno regno ſitam, pro aliena libidine molieris, grauiſſimas (mihi crede) pœnas expendes. Nunquã innocentis ſexus, & præſertim fœminei calamitates & iniurias Deus æquo animo tolerauit, in cuius tutela potiſſimùm ſunt uirgines conſtitutæ. Non regnum Hercle repetis, ſed in tuum ſanguinem arma ſumis Carole, unde tibi liberisq́ tuis paras exitium. Quòd ſi huiuſce regni diſcrimen obijcis, ne tibi rebusq́ Italicis diffidas, explorata Dei benignitas hortatur. Othonem Bauariæ Ducem, paulo antè numeroſo exercitu Italiam ingreſſum, ut te regno eijceret, Diuina ope repuliſti. Cum triginta equitum milibus Lodouicus Andegauenſis Italiam inundauit, & repentino mox fato præuentus, tantum exercitum in tot calamitatibus dimiſit, ut bini terni'ue mendicando in Galliam ſe receperint. Quare Pannonum artes caue, oblatum regnum, immo cædem exitiumq́ tuum recuſa. Sacram tui ſanguinis aulam ne incæſtato, nè ue Lodouici uiolato Manes, quod ſi contrà feceris, perniciem hinc tuam, quod Diuina benignitas auertat, imminere ſcito. His dictis, humi proſtrata, Regis genua ſupplex amplexatur, & ne expeditionem infauſtam ſuſcipiat, per Deos, per liberos, per cuncta denique humana Diuinaq́ obteſtatur. At ille pertinaciùs propoſito inſtat, mulieris animum conſiliumq́ à ſexu metitur, necnon coniugali haud parum affectui tribuit, pòſt ubi aduerſam ſibi uxorem intelligit, mentem diſſimulat, ſolatur pro uirili ſua, & ne quo ſe metu cruciet, admodum hortatur. Dimiſſa uxore, ingenti propagandi regni cupiditate ſuccenſus, legatum acciri iubet. Quum ille ſubinde ueniſſet, Rex gratiora opinione reſponſa dat, Se delatum Vngariæ regnum ultrò accipere, ſacrum diadema, & tanti momenti ſceptrum, quæ ſuorum maiorum inſignia fuere, quando ſine ſcelere facere non poſſet, nunquam recuſaturum, immo nil ſibi oblato munere antiquius futurum. Debiturum ſe perpetuò Pannonibus, qui regalium reliquiarum non obliti, è media eas Italia abducere ſtuduere, ſi inita iam conſilia benè ſucceſſerint, cumulatas ſe omnibus gratias, & uniuerſo regno ſalutem relaturum. Interea

quæcunq;

quæcunq; moliatur, omnes Reginam celare iubet, ne plus æquo excarnificetur. Zagrabienſis Antiſtes, reſponſo gratiſſimo potitus, ad parandam claſſem hortatur, horrebat tunc ſæua hyems. Carolus dum nauigare non licet, claſſem ſtruit, delectum habet, pecunias cōgerit, commeatus undique præcipit afferri, Legatus allatis eum nummis adiuuat, quæcunque bello ſunt uſui, comparari ſtudet. Carolus iam cuncta ritè parat, ne maxima cœpta temerè iniuiſſe uideretur, & ne regni Neapolitani periculo ſollicitaretur, omnes arces munitionibus, præſidijs, & commeatibus ſatis instruxit, fidos prouincijs Præfectos impoſuit. Compoſitis demum Italiæ rebus, quum nauigationis dies inſtaret, uxorem ſolatur, ne proficiſcentem uirum tam miſerè deploraret. Quanquam ambitione traheretur, uxoria tamen dicta animo uolutabat, & admodum uerebatur, ne certi hæc augurij locum ſortirentur. Quare ne qua Reginam deſperatione conficeret, né ue ſuſceptæ expeditionis periculo uniuerſam domū committeret, filium quem ſecum ducere ſtatuerat, in matris ſolatium reliquit, quam alio pacto nunquam ab intemperato dolore coercere potuiſſet. Hæc ubi omnia ritè diſpoſuerat, primo tempore, cum honeſtiſſimo Regulorum & nobilium equitatu, Sipontum uenit, Legatus nunquam à latere diſcedebat, qui ne Reginæ lachrymis & precibus mollitus remoraretur, ſummo ſtudio cauerat. Paratam ſibi claſſem conſcendit, tempeſtiuamq; nactus nauigationem, octauo die Segniam appulit, ex compoſito ante eius appulſum, cum una legione nonnulli Proceres illuc ſanè conuenerant, ut aduenientem Carolum honorificentiùs exciperent, & in primo regni aditu Regem ſalutarent. Cum maximo plauſu & congratulatione Segniam introducunt, fauſtis eum cognominationibus acclamantes, curatis ibi triduo corporibus, inſtructo agmine montem Adrium ſuperant, ſextoq; die Zagrabiam ueniunt. Antiſtes urbis, quem Vicum plerique Italicum quondam uocitatum fuiſſe uolunt, ut pro legationis officio magnificè Regem acciperet, quàm gratiſſimo potuit hoſpitio, Carolum admiſit. Aliquot ibi dies cunctandum eſſe cenſuit, ut noui Regis aduentum omnes audirent, quo plures à mulierum fide deficerent, fœmineum aſpernarētur imperium, & eius indies expectatio augeretur. Hinc literis interea fautorum numerus amplificatur, incenduntur amicorum ſtudia, nutantium animi confirmātur, & aduerſariorum pars magna, partim promiſſis, partim largitionibus conciliatur, quin etiam facinoroſis impunitas, immunitas ciuitatibus, uectigalium remiſſio populis, militibus ſtipendia magna promittuntur. Clandeſtini quoq; nuncij ad Regulos & Proceres mittebantur, ut ſuffragia undique pararentur, multis honores, pontificatus, ac munera maxima proponebantur. Quibus quidem artibus, tot fauores ſibi Carolus planè conflauit, ut nemine reluctante, regiam occupare poſſe uideretur, quare multorum quotidie literis ad capeſſendum regnum inuitabatur. Quæcunque hactenus in eas Carolus moliebatur, ne Maria quidem & Eliſabetha penitus ignorabant, diſſimularant profectò multa, quando fœmineo ſæuire imperio non licere intelligebant, ad id uiro duce opus eſſe nouerant. Sigiſmundus, qui uiuente adhuc Lodouico, puer ex Auguſtali in regiam aulam tranſlatus erat, ut Vngaricam linguam & mores ibi regnaturus imbiberet, intellecta nouarum rerum mole, ac feſtinante ſocru nuptias celebrauit, ne quo regale connubium impedimento reſcindi poſſet. Quum debitum ſibi regnum haud parum inuidiæ ſanè conflaſſet, quod Caroli factio ſuſcitarat, ad declinandas Vngarorum inſidias, quum ſuum competitorem adeſſe nouit, deſerta coniuge, in Boemiam ſe recepit. Tranſactarum fama nuptiarum mens Caroli admodum conſternatur, ſiquidem Cæſarem, ſua cauſa, gnatum Vngariæ regno exigi, nunquam æquo animo toleraturum arbitrabatur, ſed pro reſtituendo filio extrema quæq; tentaturum, itaque admodum ſibi timere cœperat, quoniam Imperatoris uires & auctoritatem minimè ignorabat. Mulieres poſt Sigiſmundi abitum in regia deſertæ, diſſimulata nouitate, nuncium ad Carolum mittunt percunctantes, an is ut frater patruelis, an ut hoſtis uenturus eſſet. Atque hoc haud ab re ſe facere ſcribunt, ut ſi fratrem excepturæ ſint, obuiam (ut par eſt) prodeant, debitiſq; officijs excolant, ſin hoſtem,

quod

quod minimè credunt, inermes ueniam exorent. At ille diſſimulato ſcelere, ſororis
gratia, quam regni procella nimium uexari audiuerat, ſe Lodouici pientiſſimi memo
ria commotum, ueniſſe reſpondit, ne Mariam tot malis obſitam periclitari pateretur.
Ad componendas Procerum diſcordias, ad curandas ſimultates, ad pacandum de-
nique regnum, Pannonias reuiſere profitetur, proinde metu quoq; & ſuſpicione am
bas carere iubet. Spem Sigiſmundi timore collapſam reſumit, nam dum mulieres,
quæ per nuncium ſignificarat, credere arbitratur, ſub charitatis auxilijq; prætextu,
regnum tutò occupare confidit, quare Budam uerſus iter ocyus init, eum & ſui & a-
micorum copiæ ſubſequuntur. Reginæ quoq;, accepto reſponſo, quanquam ſibi in-
telligerent uerba dari, tamen quum hoſtis aduentum ui repellere non poſſent, pari
hunc arte eludere pergunt, dolis certandum eſſe cenſent, quando ſe quoq; dolis peti
ſentiunt. Se ad excipiendum fratrem, non hoſtem accingunt, ubi Carolum appro-
pinquare rumor eſt, aurato curru inuectæ, in occurſum prodeunt, dolorem me-
tumq; diſſimulant, at ubi ad congreſſum peruentum eſt, hilari fronte accipiunt, mu-
tuis ſe amplexibus confouent, ob ſanguinis memoriam lachrymas interfundunt,
quamuis utriq; pariter ambitio inhæreret. Mox Budam, unà iunctis agminibus, iter
capiunt, at ubi ciuitatem ſubeunt, Carolus, ut ſuum eo magis animum celaret, mode
ſtiam charitatemq; præferret, non arcem ac regiam, ſed priuatum hoſpitium ſubiuit,
& donec occaſio daretur, regalibus tectis abſtinendum eſſe cenſuit. Quum inter Ma-
riam & matrem ibi medius conſediſſet, Eliſabetha hæc uerba fecit, Nemo ſatis cha-
ritatem tuam Carole admirabitur, gratiſſimumq; animum dignis laudibus proſeque
tur, qui noſtri gratia, & Lodouici memoria, regno, uxore, liberiſq; relictis, calamita-
tes noſtras, & Vngarica mala miſeratus, traiecto mari, ac ſuperatis Dalmatiæ monti-
bus, in Pannoniam ueniſti. Rem profectò non minus te, quàm Maioribus tuis di-
gnam feciſti, & quanti Lodouici Regis beneficia feceris, planè hoc tempore oſtendi
ſti, quippe qui, re poſtulante, parem gnatæ uicem referre ſtudes. Lodouici pietatem
æmularis, qui & quid pro patre tuo, & quid pro te geſſerit, ſalutari hoc aduentu tuo
probè ſignificaſti. Quæcunque in nos beneficia contuliſti, & maiora indies conferre
pergis, quamuis hinc nos tibi perpetuò debituras ingenuè fateamur, cumulatas ta-
men ſi à nobis gratias, quando fœmellæ ſumus, ſperare non potes, à Deo cumulatiſſi
mas tandem exiges, qui uberrima præſtitæ pietatis officia rependit. Nos tibi deditiſſi
mas eſſe ſcito, fortunis & autoritate noſtra pro arbitrio tuo utitor, tuum (ut par eſt)
ſanguinem, tuamq; ſororem tutator, interea, quãdo labor itineris ita iubet, in humili,
quod optaſti, hoſpitio requieſcito. Carolus ad hęc, quod grato ſe hoſpitio acceperint,
gratias agit, ad exſoluẽdum charitatis officium ſe ueniſſe iterum affirmat, aſſeueratq;
ſe magnanimi pijq; Lodouici beneficia nunquam obliteraturum. Poſt hæc digreſſæ
mulieres, in regiam ſe recipiunt, & quid Carolus indies moliatur, ſagaciter inueſti-
gant, adeuntes & abeuntes obſeruant, ſubornant exploratores multos, qui cuncta
diligenter inquirant. Nicolaus interea Palatinus, cuius inuidentia factiones exortæ
fuerant, à Reginæ latere non diſcedit, ſtipatores cum prætoriana cohorte fideliſſimos
adhibet, ne quid inſidiarum Mariæ intendatur, quum hoſtem in media penè regia
intueatur, qua poſſit arte præſenti hanc periculo liberare, huc omnes ingenij neruos
intendit. Dum inſidijs utrinque certatur, Carolus occupandæ arcis tempus obſer-
uat, concurſum ad ſe Procerum indies augeri, contrà mulieres ac regiam à pauciſſi-
mis adiri, contemptuiq; ſenſim haberi conſpicatur. In primis, ut rem tutiùs agat, Gu-
bernatoris, ad declinandam aduerſariorum inuidiam, ſibi nomen uſurpat, ſub guber
nationis prætextu arcem regiam ſubit. Interea pernicioſorum quorundam opera,
ad declarandum hunc Regem, & ad deponendam Mariam plebs ipſa ſollicitatur,
quando fœminei ſexus imbecillitate, ſub Mariæ imperio, quot mala Vngariam in-
ceſſerint, quiſque nouit. At illa nouitatis auida, mulieribus primò clàm illudere cœ-
pit, mox palàm dicere, infelices Vngaros, quibus mulier imperat, præpoſterum hu-
manarum rerum eſſe ordinem, qui uiros fœminis fecit obnoxios, inuerſa iam eſſe Na

turæ

turæ iura, nec ſupereſſe aliud, quàm ut uiri mulierum loco nent, penſa diſponant, contrà illæ pro his arma ſumant, & uirilia paſſim munia obeant. Proinde inuerſos Naturæ mores non ultrà tolerandos, uirile reuocandum eſſe imperium, ne effœminati ubique gentium Vngari prædicentur. Hæc dum illæ audiunt, per uicos, compita, foraq; uulgò inclamari, non tam regni iactura, quàm uitæ periculo grauiter angebantur, ratæ inſtare mortem, tumultum & ſeditionem imminere, ſe dudum perfidia Procerum ad extrema ſupplicia raptum iri, quare profuſum domi luctum extulerāt, & Lodouici Regis merita tam citò apud Vngaros interijſſe uociferabantur. Carolus uulgi fauoribus elatus, haud ultrà cunctandum ratus, frequentiſſimum conuentum ſub ſpecie pacandæ gentis indicit, & ubi Rex ab omnibus crearetur, ne mulieres quidem ignorabant, regalia illa fore comitia. In Budenſem arcem Antiſtites cum Proceribus conuenere, cuius fores Itali obſeruabant, ibi de eligendo Rege agi cœptum eſt. Maxima pars Optimatū, cum obſcura multitudine, Regem Carolum declarat, pauci, qui Mariæ fauebant, præ timore plebis ſubticuere. Iuſſu Populi Rex pronunciatus, cunctorum ferè Procerum auctoritate comprobatur. Antequàm conuentus ille ſolueretur, infauſtus confeſtim nuncius, ad Mariam properauit, qui eam regno abdicatam, ſceptro cedere iubet, id Procerum decreto, & Populorum iuſſu factum eſſe refert, ne ſub muliebri imperio Pannonia ulteriùs periclitaretur. Iam ſatis omnibus experientia compertum eſſe, quid ſexus, & ingenium muliebre poſſit, demum monet, ut quando Res publica ita iubet, regno cedat, ſacrum diadema ſceptrumq; reſignet, ne ſola nequicquam omnibus aduerſari uideatur. Ad primum illæ nuncium animo conſternatæ, uerba uix facere potuere, ſed quum aliquantiſper reſipiſcere occœpiſſent, Maria prior hæc breuiter reſpondit' Paternum diadema nunquam reſignabo, mihi iure datum, neque hæreditario iuri, quo regnum hoc accepi, renunciabo unquam, uos autem, quam iniuiſtis uiam, hac pergite, ego contra torrētem brachia non tendam. Mihi ſat erit, ſi uos per Lodouici patris memoriam exorare potero, ut mihi, beneficio ueſtro, in Boemiam, tutò ad uirum confugere liceat. Gnatæ reſponſum Eliſabetha reſarxit, Iniquus (inquit) in nos eſſes amice, ſi tam citò tibi reſponderi poſtulares, quando mulieris ingenium conſilij minimè compos, extemporaria reſponſa reddere non poteſt. Proinde abi, atque his, qui te huc miſerunt, iſta dicito, De noſtra Caroliq; re iuxtà agi, nos eadē habitare palatia, ubi coràm reſponſa dare poſſumus. Sic improbum nuncium in eius inuidiam talia ſignificantem Eliſabetha dimiſit, deinde redintegrato cum filia luctu, mutuis ſeſe amplexibus confouent, materiam flendi certatim ſuggerunt, & lachrymarum ſympluuio ſeſe aſpergunt, ſæuit utrinque dolor, quando de uita & dignitate ſimul agi uident. Ne minus quidem impigræ matronæ ingenuæ, & ancillarum multitudo planctum adaugēt, & nil magis omnes, quàm extincta Lodouici Regis merita, & immortalium beneficiorum obliuio ad lugendum hortatur, ingratitudo hęc ad luctum iritat, omneq; ſolatium longè repellit. Vna uoce ultorem Deum exorant, ingeminant Diuinam iuſticiam, & furias, proditorum ultrices, ac Lodouici Manes Carolo & fautoribus imprecantur. Deſidente aliquantiſper planctu, mater filiam hortatur, ut quando Carolus regno iamdudum potitus, coronam expoſcit, atque necem interminatur, regia cedat, in priuata ſe tecta referat, ne facto populi rugientis in aulam impetu, uita ſimul & regno utraq; ſpolietur, plus quàm efferatum affirmans eſſe Vngaricum furorem, quando nulla dignitatis, meritorum, & ſexus apud hos ratio haberi ſoleret. Multo immaniùs ſæuire, quàm feras, citò deferueſcere, in furore nil penſi habere, neque quid agant, neq; quid futurum ſit cogitare, ſed fera tantùm libidine trahi, ceruices præferre humiles, atq; ubi in iras excanduere, rationis omnino fieri expertes. Adijcere ad hæc, opes, regna, potentatus, in fortunæ manu eſſe, hanc pro libidine ſua rebus humanis moderari. Humanæ quoq; conditionis eſſe, calamitates, exilia, miſerias, uincula, inopiamq; pati, quando malis omnibus nos obnoxios eſſe fortuna iubet. Nihil homine miſerius finxiſſe Naturam, neque minùs inerme, Deum conditionem noſtram miſeratum, intus tantum hominem

nem ratione muniuiſſe,qua nos docuit utranq; mediocriter ferre fortunam,cum ab alto humana corda reſpicere,obſeruare cuncta,innocentes tueri,& nullum denique ſcelus impunitate donare. Demum conſulere,ut aulam deſerat,furoriq; infrendentis populi cedat. Maria propoſito adhuc perſtat,cui certum erat,malle mori,quàm aula cedere,coronám ue reddere. Mater his dictis,deſiccatis parumper oculis,Carolum adit, Vngariam (inquit) immitem & aſperam, quando muliebri manu gubernari nequit,mi Carole nunc accipe,progenitorum regno potire,Pannonicis rebus pro arbitrio tuo moderare,nos in priuatam uitam, quando ita Fortuna iubet,miſſas face. Hinc timor per urbem uanus effunditur, Mariam regno ac diademati renunciaſſe. Carolus demum Eliſabetham bono animo eſſe iuſſerat, hanc pro matre,pro ſuauiſſima ſorore illam ſe habiturum pollicebatur, demum quacunque arte poterat, his uerba dabat. His Carolus elatus,& in tanto ſucceſſu properandum eſſe ratus,coronationis tempus adurget. Albæ conuentum frequẽtiſſimum edicit, coronam ſubtractam,illuc præcipit afferri,ad celebritatem hanc Eliſabetham & Mariam inuitat, & illic ambas, quando communis res agebatur, adeſſe iubet. Quare ad præſtitutum diem,quadrato agmine Albam contendit,quem omnes Antiſtitum Procerumq; ordines ſequuti ſunt,armatus,non modò urbem cum inſtructa acie,uerùm etiam Diui Stephani templum inſolenter ingreditur,circa baſilicam præſidia diſponit. Adfuere ex compoſito mulieres,quæ ſe ad ludibrium exacerbãdumq; dolorem potius,quàm ad celebritatem honeſtandam accitas eſſe reputabant,diſſimulandum tamen eſſe Eliſabetha cenſebat, ueluti ultorem quandoq; tantæ audaciæ Deum fore ſperaret,quin etiam ſub Diuinæ humanæ'ue ultionis ſpe, filiam imparem diſſimulationi allexit. Coronationis die, quum ex imperato in baſilicam ueniſſent, ad magnam primùm Diui Stephani aram ſupplicant,mox antequàm circùm ſacella luſtrent,in Lodouici ædiculam,quæ ad dextram eſt,deflectunt,ut inferias operentur,& ad ſepulchrum eius Manes ritè placent,quò quum ueniſſent, luctum clandeſtinum ibi inſtaurant, quamuis adhuc conclamatum nunquam ſatis eſſet,ſepulchrum lachrymis oſculiſq; aſpergunt. Maria ſupplex tumulum amplexata, Quid me miſeram (inquit) pater reliquiſti, quid infelicis gnatæ deſeruiſti curam? Poſtquàm inter Diuos relatus es, prout tua in Deos homineſq; merita poſtulabant,nimirum unà cum corpore humanarum rerum curam depoſuiſti,ne quo huiuſce ſollicitudinis affectu,initam beatitudinem inquietares. Filiam,quam regno præfeceras,cur ita periclitari pateris,naufragium noſtrum ab alto deſpicis,& ſiccis hæc oculis Diue pater intueris? Beneficia tua facinoroſorũ audacia, & ingratitudine Vngarorum interiere, filia cum miſera matre non modò ſolio deturbata,ſed in ſummum populi ludibrium adducta, circumuenta ab hoſtibus,de præſenti morte cogitare cogitur,dignitatis ac uitæ iacturam nos unà ſubire,improbitas fraterna iubet. Tu autem pater,ſi qua ſupereſt tuæ gnatæ memoria,nos è cœlo reſpice. Si id Pannonicæ ſaluti cedit,ac numina ſuffragantur, ueluti moriens legaſti,dignitatem tuæ filiæ tuere, ſin autem fata obſtant, celeri me morte his malis præripe,ne apud gentes omnes infelix ludibrio habeatur. Mox caput ibi uſque adeo incutere cœperat,ut ni à cæteris matronis fuiſſet inhibita, ad paternum profectò tumulum,obfirmata mente,animam dimiſiſſet,occurrit extemplo mater acriùs increpitans. Peractis breuiter inferijs,inſtante coronationis hora,ſiccis oculis, & diſſimulato dolore,ſuggeſtum utraque conſcendit. Inter ſolennia ſacra,ueluti moris eſt,Carolus ſolio præſidens,regalia expectat inſignia. Strigonienſis Antiſtes,cuius munus eſt,pronunciatos Reges coronare,ſacriſq; regalibus initiare,accepto diademate,quod capiti eius dudum impoſiturus erat,ex more ter rogat,an populus hũc Regem eſſe iubeat. Præter eos,qui Caroli ſtudioſiſſimi, & qui ab his ſubducti fuerant, pauci acclamarunt,& quo intentiùs ille rogabat,eo remiſſior erat acclamatio. Ex abdicata Maria,quæ cum matre aderat,& ingruente Diui Lodouici memoria,ex inſperato quædam indignitas, & commiſeratio magna ex parte ita conuentum inceſſit,ut nemo ibi fuerit, qui non admodum referueſcentes hominum animos fuerit

admiratus. Tranſacta ſolenni coronatione, multo magis Vngarorum ſtudia referbuere, quin etiam ſi ibi autorem habuiſſent, quum nemo Mariam regno iniuria ſpoliatam ſine lachrymis intueretur, parum abfuiſſet, quin tyrannum in templo trucidaſſent, affectaſſent id potiſſimùm Mariæ ſectatores, ſi ducem habuiſſent. Nouitatis huius auctores, conſcientia perciti, ſubtriſtes plauſus & congratulationes ædidere, item cæteros omnes huiuſce facti pœnitentia ſubijt. Quod ſtolidæ multitudini eſt ingenitum, ut quod iniquè imprudenterq́ dudum affectarit, immutatis ſubinde animis oderit. Ex inauſpicato Carolum coronatum affirmant, quod ſubſequutum prodigium oſtendit. Præfertur ex more nouo Regi Diui Stephani uexillum, cum aſſumptis regijs inſignibus, procedenteq́ Procerum Antiſtitumq́ multitudine, abſoluta coronatione, è templo prodit, id quum arduum & ſublime pręferretur, ad poſtes templi ſenſim illiſum, in uarias partes laceratum concidit, ueluti qui malo dolo ſceptrum occupatum grauate ferret. Increbreſcente autumno, triduo tam ſæua tempeſtas cœlum inuaſit, ut nimbis & tonitruis omnia quaterentur, deturbarentur faſtigiata paſſim tecta, xylimbrices longè lateq́ aera peruolarent, conculcarentur domus, & ualida etiam ædificia nutarent, item hinc in homines ac pecora tanta eſt effuſa calamitas, ut non parum ex his occiderit. Superuenit his innumera coruorum multitudo, quæ regia tecta circumuolans, nulla ui repelli potuit, turmatim quandoq́ feneſtras impetebant, ac ueluti ſtrangulati crocitabant, congrediebantur inter ſe infeſti, & æquè atque inſtructa acie pugnam conferebant. His tamen auſpicijs Carolus parum credere, diſſimulare metum, & obfirmata ſpe ductus, omnia benè ſperare. Mulieres omni ferè dignitate iam dudum exutæ, uelut in priuatum hoſpitium, in eandem arcem ſe redegerant, ſoloq́ Nicolao Palatino conſultore utebantur, cui ob exploratam in utraque fortuna fidelitatem tantum tribuebant, ut hunc ueluti antea, potiſſimum conſiliarium & moderatorem haberent. Quum ſæpe Maria de prærepta dignitate quereretur, rogaretq́, án ne aliquo modo recuperare poſſet, Palatinus ad id animum intendit, neque aſſiduus harum luctus, neque Lodouici Regis, de ipſo optimè meriti memoria eum quieſcere patitur. Eliſabethā percunctatur, an Carolum, qui regnum dolo inuaſerat, è medio tolli uelit, affirmat illa nihil hac re ſibi futurum antiquius. Intellecto mulieris animo, Palatinus fortiſſimum ſibi uirum eſſe retulit, cuius audacia operaq́ tyrannus facile perderetur. Rogatus nomen, Blaſium ex cognomento Forgach appellatum eſſe reſpondit, è cuius genere, qui ad Ghymes oppidum dominantur, propagati eſſe traduntur, atquè id Blaſio pro facinoris huiuſce mercede datum eſſe perhibent. Hominem clàm acciri iubent, quæcunque fieri uolunt, illi aperiunt, mercedem pollicentur ampliſſimam, ſempiternam quoq́ gratiam offerunt, modum hunc patrandę rei unà comminiſcuntur, ut è ſententia cuncta proueniant. Palatinus ad gnatæ nuptias propediem ſe iturum cōmentatur, ut domo inſtructa cohorte prodire, impetrandiq́ commeatus gratia, in arcem Carolum adire liceret, cui mortem moliturus erat. Commonefacit omnes Mariæ fautores, quos fidos eſſe diu nouerat, iubet clādeſtinis armis regiam obambulare, ut ſi quid res auxilij poſtulet, quam nondum aperuerat, præſtò adſint. Eliſabetham reginam edocet, ut Roſarum die, quarum Februario menſe ſolennia celebrantur, ficta cauſa Regem ad ſe aduocet, acceptas à Sigiſmundo literas commentetur, quarum gratia ſecreta quædam ſe cum eo communicaturam ſignificaret, quæ magni admodum momenti forent. Omnibus coniuratis præſtitutum diem indicit, nec adhuc rem omnem, quo cautiùs agatur, detegit, at ubi hic dies aduenit, Blaſium, qui facinus patraturus erat, ſecum ducens cum inſtructa manu, ueluti ad gnatæ dudum nuptias proditurus, ad arcem conceſſit, ac eadem hora admonitus, Reginam adit, qua accitus ad eam Carolus aduenerat, ut omnia ex compoſito gererentur. Carolus omnis expers ſuſpicionis, inter Eliſabetham & Palatinum medius interſedit. Palatinus Regem prior alloquutus, commeatum exorat, proximas filiæ nuptias cauſatus, quod haud ab re factum eſt, ut omni uirum ſuſpicione liberaret, Regina Sigiſmundi literas adiecit, de quo quidem conciliando non

nihil agi cœptum eſt. Inter colloquendum, è compoſito Palatinus Blaſio ſignum à ſi mo oculo dat, ut Regem ſtricto gladio adoriatur, Blaſius imperata peragit, Caroli caput ad oculos uſque diuidit. Rex lethali uulnere confectus exclamat, Itali, qui cum Rege uenerant, & colloquio ceſſerant, ad clamorem conueniunt, ſpectato Regis uulnere, animo conſternantur. Blaſius per medios, cruento gladio fretus, ad Palatinam cohortem effugit, quam ad regiæ fores Palatinus dudum ipſe reliquerat, Eliſabetha præ timore in atrio exanimata concidit. Rex fatiſcente capite pauimentum cruore latè reſpergens, in cubiculum, unde paulo antè prodierat, ſe recepit. Palatinus rei ſucceſſu admodum confirmatus, in regiam milites, quos ſecum adduxerat, introire iubet. hi facto impetu, curiam occupant, Italos eijciunt, arci foribusq; præſidium imponunt, ita tumultum in urbe, ſumptis armis, excitare conantur. Pauci Regis amici conuenere, qui quum neminem ad arma excitari cernerent, reformidare cœperunt, ad arcem concurrunt, quam ubi à Palatino occupatam intuentur, deſperatis Caroli partibus, rediere. Qui autem Mariæ partes ſectabantur, intempeſta nocte ui curiam ingreſſi. Regem ſaucium abſtrahunt, & in alta turri, quando moribundum intuebantur, aſſeruari iubent. Itali deſperata ſalute Regis, ne à fera gente trucidarentur, eadem nocte, clàm uerſus Italiam iter ineunt, ſat magnum ſibi quæſtum feciſſe rati, ſi incolumes domum ſe reciperent. Nondum illuceſcente die, innumera multitudo è proximis pagis oppidisq; conuenit, quæ Budam ingreſſa, magno clamore Mariæ Regi feliciter ingeminat, Diui Lodouici filiæ feliciter, Sigiſmundo uiro feliciter. Tyranno Carolo, eiusq; fautoribus exitium imprecatur, mox ad rapinas conuerſa in Italorum ædes, qui multa in Pannonijs negocia habebant, impetum facit, nec ætati, nec ſexui parcit, fortunas diripit. Ex amicis Caroli, quicunque occurrunt, paſſim obtruncat, mulierum contumelias grauiter ulciſcitur, cædibus per uicos & fora graſſatur. Et multo crudeliùs omnino ſæuijſſet, niſi Ioannes Croaciæ Banus (ut aiunt) in tanto furore interceſſiſſet, hic enim cum ualidiſſima manu, portam Sabbati non ſine cruentiſſimo certamine occupauit. Carolus nondum mortuus, hinc ad Viſſegradi arcem adducitur, ibiq; in carcere, admoto plagæ pharmaco, & obſtructis faucibus interijſſe dicitur. Corpus in Andreæ æde ſine pompa reconditum, paulo pòſt, neſcio quomodo, effoſſum multos annos ſibi ſpectatores allexit. Multi ad hoc humanę conditionis, regalisq; miſeriæ ſpectaculum, è remotis partibus conuenere, quo facile regnandi quiſque cupidiſſimus, quid audere debeat, & quàm formidoloſa ſit humanæ mentis ambitio, admonetur. Inhumati corporis infelicitatem hinc illi plerique ſuſpicantur, quod pontificio anathemate mulctatus obierat, anathematis ipſe cauſa fuerat, quia annua ſacro ærario tributa pendere recuſarat. Quum diro ſupplicio hic foret obnoxius, cadauer infamia carere non potuit. Hic igitur fuit Caroli Parui finis, qui quum in Lodouici Regis hæredem, ſe impium & ingratum exhibuerit, præ nimia regnandi libidine, haud immeritò has pœnas exſoluit. Caroli cædem, anno circiter octogeſimoquinto, ſuper tredecies centenum accidiſſe traditum eſt. Quo qui 1385
dem tempore, Bernabouem Vicecomitem, Ioannes Galeatius ex fratre nepos, ad Medoaciæ arcem in uincula coniecit, & ad mortem uſq; cuſtodiri iuſſit, ac magnam dominatus eius partem obtinuit. Inter quos hæc prius fuit partitio potentatus, ut Galeatius, Papiam, Vercellas, Nouariam, Terdonam, ac cætera in Apẽninum Alpesq; uergentia, Bernabos, Placentiam, Cremonam, Parmam, Landem, Brixiam, ac Bergamum obtineret. Verùm antequàm res Vngaricas ultrà proſequamur, de Caroli filijs nonnulla breuiter perſtringenda ſunt, ne Vngaricorum Principum reliquias ingrato ſilentio prætereamus. Cæſo Carolo, Itali, qui euaſerant, uxori ac liberis uiri caſum, quem illa proficiſcenti ſæpe augurabatur, ex ordine retulere, rem quoad illa potuit, cælari iuſſit, donec arces aduerſus regni factiones præpropere munirentur, atqui id facile cælari non poterat, diſſimulatus aliquantiſper dolor eſt. Carolo duo fuere filij, Ladislaus adhuc puer, & Ioanna, hi ex amicorum conſilio, qui Andegauenſium partibus Neapolitanam urbem laborare ſenſerant, in Gaietanam arcem extemplo

tranſlati,ut infidiſſima urbe,arceq́ munitiſſima ſeruarentur. Audita Caroli morte, hinc Vrbanus Pontifex, hinc Galli, hinc Seuerina domus,cæteriq́ eiuſdem factionis Reguli populiq́,ad ſollicitandum regnum animos intendêre. Promulgato Regis interitu, ciuitates & oppida, item nobiles & plebei capita extulere,detrectauere imperium,& libertatem hi,Pontificis alij,alij Gallorum ditionem optare,interea misceri omnia, & obſequia nulla præſtari. Vrbanus quum Genuæ annum exegiſſet, Lucam uenit,ubi quum à Florentinis apoſtolicum imperium labefactatum iri cerneret,quippe qui Bononienſes,cæterosq́ rebelles in Pontificem quotidie iritarent, Peruſinosq́ ad nouitatem ſuſcitarent, Peruſiam, per Piſanum & Senenſem agrum proficiſcitur. Mox patriæ deſiderio tractus, Ferentinum conceſſit, ſperans ſe Ladislaum puerum,& Ioannam paterno regno facilè deturbaturum,multi enim nobiles,ac Reguli,qui Lodouico Andegauenſi quondam ſtuduerant,potiundi regni ſpem ei concitabant. Quum nuncijs ac literis,item largitionibus,& promiſſis omnia ſollicitaret, regnumq́ uniuerſum in turbas uertiſſet, Gaietanorum nunquam fidem labefactare potuit,quippe qui ſeruatis miro ſtudio pueris,regnum his quoq́ conſeruarunt. Pontifex quum ſe in caſſum multa conari intelligeret, Romam redijt,ubi magno honore ſuſceptus eſt,mox Andereſiorum audacia uexari cœpit,quorum quidem inſidijs,no
1401 uem & uiginti Cardinalium creatio liberauit. Anno demum quadringenteſimoprimo,ſupra decies centenum, Bonifacius Nonus, Ladislaum adoleſcentem Caroli filium, in patrium regnum,à tyrannis & populis occupatum planè reſtituit. Caroli abdicationē,quam Vrbanus Nuceriæ Sextus olim fecerat,antiquauit. Florentinum Cardinalem,delegata auctoritate,Gaietam miſit.qui in urbe, quæ ſola in fide permanſerat. Ladislaum ritè coronauit. Sed de Carolo liberisq́ hactenus,quando de Ladislao cætera ſuo loco referemus. Illud tamen ſat omnibus extare debet,poſt Lodouici Regis mortem, Pannoniæ regnum,quod is tantopere amplificarat,ita ſubreptis hinc & hinc appendicibus, fuiſſe diminutum,ut nullius unquam uirtute ac fortuna inſtaurari potuerit, is enim ſolus eſt, qui perpetua in Vngaricis pectoribus monumenta promeretur. Veneti nanque,poſt Lodouici mortem,Carrarij Principis ferociam,qui ad eum uſque diem Taruiſium infeſtare non deſtiterat,coercere ſe poſſe ſperabant,& pacata Venetia, Foroiulianoq́ agro, Dalmatiam quoq́ recuperare audebant,quam olim uſurpatam amiſerant. Contrà ille maioribus aliquāto,quàm antea, uiribus Taruiſium adoritur, Leopoldum Auſtriæ Ducem eò deſperationis adegit,ut urbem cum ſuis finibus, certis conditionibus relinquere cogeretur. Poſt hæc, cum Antonio Scala Veronenſi, Franciſco Carrario ſeniori,graue bellum interceſſit. Ioannes Galeatius Vicecomes, cuius tunc opes ampliſſimæ habebantur, inſtigante Carrario, Scalanis bellum indixit,quos cum dextro Marte ſuperaſſet, his Veronam Vicentiamq́ abſtulit. Mox adaucta regnandi cupiditate, Patauinum adoritur, ſocia Venetorum arma ad id bellum ſibi iungit, quos illi infeſtiſſimos eſſe nouerat. Iacobus Dilphius Præfectus claſſis,cum inſtructis ad bellum quadringētis ferè nauigijs, iuſſu Venetorum aduenit,qui oppida,munitiones,ac loca,quæ in ſtagnis & fluuiorum oſtijs ille tenebat, illicò occupauit. Galeatius in mediterranea regione uniuerſum agrum,cum circumiacentibus oppidis accepit,& paucorum menſium obſidione, Pataujum cum tyrāno in ditionem ſuam redegit. Filius,cui Nouello cognomen erat,in media trepidatione clàm elapſus, in Germaniam aufugit. Mox à Galeatio Taruiſium ſubactum. Euerſis Carrariorum opibus, Galeatius Patauinum, Feltrum, Belunum ex fœdere ſortitus eſt, Veneti uerò Tauriſium, Heſtenſis Marchio,qui his fauerat, oppida, quæ ſuorum olim Maiorum fuerant, recepit. Sed Nouellus paulo pòſt, Roberti Bauariæ Ducis opibus adiutus,cum maximis auxilijs in Italiā redijt, uiq́ Patauium recepit,deinde Veronam inuaſit,cui filium præfecit,neque his diu potiri potuit. Quandoquidem Venetus,amplificandæ rei publicæ ſemper intentus, Vicentiam, Veronam, Coloniam, Feltrum, Belunum, ac demum Patauium occupauit. Hinc haud parua Venetis ſollicitandæ Dalmatiæ occaſio data, nam eiectis Car-

tarijs,& ſoluta Lodouici ſocietate,Pannoniæ regnũ,qua Italiam attingit,admodum labefactari cœpit. Quum aliquantiſper uagati ſimus,nunc res admonet,ut ad labores Vngaricos redeamus. Neq; enim Eliſabethæ Reginæ fatum,& paricidarum caſus tacitè prętererire poſſumus,ut Diuina in rebus humanis iudicia,quàm ęqua ſint, planè uideantur, & quàm ſibi quiſque cauere debeat,ne ſuas regio ſanguine manus inficiat,quum ſub Dei tutela ſacri Principes eſſe reputentur. Poſt Caroli cædem,Regina unà cum Nicolao Palatino,Blaſioq; paricida,ſine prætoriana cohorte,inferiores regni partes uiſere decernunt,quare ingenti lætitia elatæ,idibus Iulijs Syrmium ueniunt,ut Saui accolas,Myſiosq; luſtrent. Nihil interfecto Carolo ultrà uerentur, omnia ſibi tuta putant,nullius inſidias ſuſpicãtur,aulica tantùm turba hos ſequitur. Quum Diui Iacobi feſto,Diacum uerſus iter faceret, ecce in medio campo,Ioannes Croaciæ Præfectus,qui Caroli Regis partes potiſſimùm olim ſectabatur,audito Reginarum & paricidarum aduentu,coacta tumultuaria multitudine,cum multis equitibus eas adoritur,ut iniquam Caroli mortem,ueluti fas eſſe putabat,data occaſione ulciſceretur. Quum aulici,Palatiniq; homines ſe hoſtibus impares eſſe noſcerent,in primo congreſſu dedere terga, ne uano conatu omnes iuxta caderent. Blaſius Forgach,ingenita fretus audacia,primosq; impetus excipiens,equo deturbatur,captus in Reginarũ conſpectu,quæ curru uehebantur,confeſtim obtruncatur. At illæ belli atrocitate perculſæ,ueluti ſtupidæ attonitæq;,quid agerent,neſciebant,exanimatam utranque dixeris. Palatinus extremo ſe periculo circumuentum conſpicatus,deſperata ſalute,forti animo mori ſtatuit,ſe equo demittens,arrepto enſe,dextrum Reginarum latus acerrimè protegit. Multos,qui regali carpento nefarias manus iniecerant, impetu facto,repellit, quamuis ſe continuò intelligeret occaſurum, incruentam tamen hoſti uictoriam relinquere recuſabat,cui & pulchrè mori,& ad mortem uſque Reginis præſtare fidem certum erat. Interea loci telis undique petebatur, tot aduerſo corpore ſagittas ferebat,ut ſine earum fragore brachia circummouere non poſſet, inſtabat adhuc,& à præſenti morte reſumebat animum,occlamabant ancillæ,& dominas propugnatoremq; fruſtra commiſerabantur. Subiere plerique currum,ſubreptumq; pedibus Palatinũ humi ſubuertunt,& ante Reginarum conſpectum,ne cui feritati parcerent,uociferantibus illis,obtruncant. Mox Croaci in mulierum currum impetum faciunt,inuertunt humi,Reginasq; cum eximijs matronis inde deturbant, conculcato pudore,& obliterata dignitate regia,crinibus diſtrahunt,probris ac iniurijs afficiunt,ad Ioannis Præfecti conſpectum trahunt. Vbi quum Caroli Regis necem infrendens ille ſæpius obijceret, Eliſabetha ſupplex ad genua prouoluta, Parce(inquit)parce mi Ioannes,& beneficia,quæ olim à Lodouico Rege accepiſti,nunc per Deos,quæſo,reminiſcere,miſerere,te ſupplex oro,miſerere noſtri,& pro cunctis meritis,quam debes,cumulatiſſimã hodie Lodouico tuo gratiam refer. Si in ſacrum denique ſanguinem ſæuire tibi certum eſt,inſonti ſaltem filiæ nunc ignoſce,quando regiæ cædis,ſic Deũm hominumq; fidem teſtor,inſcia,mihi crede,illa fuit,me huiuſce mali conſciam fuiſſe fateor,auctores iamiam ſceleris occubuere,& ſat tibi pœnarum expendère. Me ad hoc facinus ademptum filiæ regnum induxit,quid pertulimus iniuriarum,non ignoras, ignoſce mihi,quam grauiſſima cauſa præſtitit nocentem. Tribuendum cenſe aliquid fœmineæ imbecillitati,quæ in maximis uirile robur iniurijs præſtare non poteſt. Memento me fuiſſe Reginam,Lodouici tui coniugem, à quo tantam dignitatis & fortunarum amplitudinem recepiſti. Et quando non temerè mihi peccandum eſſe cenſui,ſi iuſtum te mihi iudicem prębeas,innocentiſſimæ in primis filiæ, deinde mihi exorabilem te concede,ut tuo utraq; beneficio uitam recuperaſſe uideamur. Interpellat ad hæc gnata Eliſabethæ preces,ipſa ſupplex,per Deum,per Maieſtatem regiam, per paterna merita,per ſuam innocentiam,per ſpem futuram,ut utriuſque pariter miſereatur,patiatur aliquam ſe pietatis & gratiæ ſubire rationem. Aetatis & ſexus æquè miſereatur,penſitet ſecum aliquantiſper peccati cauſam, ne matrem temerè peccaſſe arbitretur,quòd ſi inſolentiſſimè ſæuire decreuerit,

eum obſecrat, ut aut utranque pari beneficio ſeruet, aut ad perpetuam ingratitudinis & feritatis infamiam utranq; perdat. Quanquam plura illæ in ſummo lachrymarum profluuio ſubijcere conarentur, augerent ululatus, & ueniam exclamarent, amplexarentur ſupplices Horuati genua, ille tamen nequaquam collabaſcit, immo feritati obſtinatiſſimo animo inſtat, ut diram crudelitatem ocyus expleret, ueluti mutus incenſus terga uertit, è conſpectu ſe præripit, & quid fieri cupiat ſatellitibus edicit. Ingruente nocte, mater à Maria abducitur, pro Ioannis imperio, prima uigilia noctis, obſtructo ore, in Bozotham amnem Regina demergitur. Mariæ, quia culpæ expers eſſe ferebatur, ab hoſte ignoſcitur, immo Diuina potiùs commiſeratione uita redonatur, ut ſupereſſet, quæ Horuati immanitatem ulciſceretur. Virgines non tam nobilitate, quàm forma præſtantes, pro militari libidine incæſtatæ, ut aiunt, nullus in tanta crudelitate, neque pudori, neque humanitati locus, more plus quàm Barbarico direptæ, promiſcuè contemerata pudicitia. Maria ſeorſum aſſeruata, quam regiæ maieſtatis numen à morte ac turpitudine uindicarat, parum abfuit, quin cum infelici matre pari fato necaretur. Totam noctem abductam ſibi matrem repetit, ingeminat, & deplorat, ad cædem iam dudum eductam rata, non modò laceratis crinibus, faciem unguibus inſcripſit, uerum etiam & ſtans parieti, & iacens humi ſic caput illiſit, ut iam dudum moritura uideretur, & omnino feciſſet, niſi admoti eam cuſtodes inhibuiſſent. Sæpe ſibi & manus inijcere, conſciſcere ſibi mortem furibunda contendit, ſi amotis arbitris licuiſſet, nihil iſto caſu miſerabilius unquam ſpectatum eſt, unde non tam Principum miſeriam, & Fortunæ uarietatem, quàm Diuini iudicij grauitatem, & timorem Dei conſiderare debemus. Suos inimicos per inimicos punit Deus, & ne quid ſceleris impunitate donetur, crimina criminibus pœnas exſoluunt. Carolus immodica regnandi cupiditate ſuccenſus, quum præter fas & æquum ſorori ſceptrum eripuiſſet, præſentaneas facinoroſæ audaciæ pœnas expendit, Regina, Palatinus, & Blaſius paricida, extremum patrati ſceleris haud longè ſupplicium ſibi diſtulere. O miſeram humanæ uitæ conditionem, & eorum in primis, qui in alto ſtatu uerſantur. Quippe qui quanto altiùs à Fortuna euecti ſunt, tanto grauiorem caſum reformidare debent, uel maximè præcauere, ut de ſe benè ſperari poſſe uideantur, ne quo ſe ſcelere grauiter obſtringant. Ad rem igitur redeamus, in ſequenti die, cum regia præda in Croaciam iter uertunt, Mariam captiuam cum cæteris uirginibus, quas infando ſtupro polluerant, abducunt. Quum furor ille aliquantulum deferbuiſſet, in Mariam ſubinde mitiùs agi cœptum eſt, ſuccurrebat Ioanni ſæpe illud, eſſe ſatis adhuc ſuperq; ſæuitum. ſi res aliter, ac ſperabant, acciderit, Mariæ uita, multa mala declinari poſſe, ex morte uerò, deſperata omnia futura. Subibat quandoq; patratæ pœnitentia crudelitatis, quæ iniectis furijs, abſterrebat hominem, neque fugiebat, in agendis rebus cunctatiùs futura cuncta proſpicere oportere, quando pro infectis facta haberi nequeunt, malis eſſe finem imponendum, ne pergendo aſſiduorum malorum ſemina ſeri uideantur, conſcientia proinde rerum male geſtarũ corripi cœpit. In Croacia caſtellum erat, nõ tam loci natura, quàm arte ac præſidio munitiſſimum, cui Crupæ nomen erat, hic Mariam aſſeruari iubet, fidelem admouet cuſtodiam, ſeruitiaq; obſequentiſſima in his, quæ ad curãdum eius corpus pertinent, ſubijcit, quin & ipſe ſæpius inuiſit, ac diligenter interim obſeruat, quid ex patrato facinore nouitatis oriatur. Sigiſmundus interea, qui celebratis nuptijs, in Boemiam aufugerat, de Caroli morte, & de recuperato regno, Mariæ ac Eliſabethæ literis certior factus erat, unde non parum animi cum ingenti lætitia ſibi reuocarat. Reginarum uerò caſum, qui paulo pòſt interceſſerat, nondum nouerat, oblata fortunæ ſuæ occaſione, nil ultrà cunctandum ratus, quando ad recipiendum crebris literis regnum inuitabatur, haud mediocrem in Boemia delectum habuerat, coactoq; exercitu, ſuperioris Vngariæ fines ingreſſus, multos regni Proceres admiſit, qui in eius auxilium ultrò concurrêre. Continuatis Budam itineribus peruenit, nemineq; reluctante, in arcem admittitur, ibi de cæde ſocrus, & aliorum, ac de uxoris repentè carcere admonitus, non minus

nus dolore, quàm facinoris indignitate corripitur. Celerem pro liberanda Maria in Croaciam expeditionem, nondum acceptis per ſacramentum obſequijs, neq; confirmato adhuc regno, ſuſcipere poterat. Interea Ioannes, qui Mariam captiuam retinebat, audito Sigiſmundi aduentu, & quòd iam regno ſine controuerſia potiretur, pœnitentia ductus, his eam uerbis confeſtim adit. Quanquam Regina te pariter ac matrem, pro ulciſcenda Caroli cæde, iam è medio tollere ſæpe cogitabam, Lodouici tamen Regis beneficentia remoratus, quæ mente nunquã excidet, ignoui tibi, & nunc me patratæ cædis pœnitet. Quin etiam ſi præterita corrigi potius, quàm damnari poſſent, nihil profectò mihi foret antiquius, quàm aut facta corrigere, aut horum prorſus memoriam antiquare. Indigna Caroli morte prouocatus, in uos omnes ſæuiendum eſſe duxi, peperci tamen Maria tibi, & patris tui memoria, & innocentiæ conſcientia tuæ, id ultrò faciendum eſſe iudicaui, ne Lodouici de me optimè meriti ſanguine meas manus inficerem. Nunc de te liberanda cogitare cœpi, ſi qua mihi cautio iuramento præſtari poteſt, quod liberationis huiuſce nulla me unquam pœnitentia ſubſequatur, ſin eam ſenſerim aſpernari, materno tu quoq; fato cades, his dictis abijt. At illa collachrymans, eum ad ſe reuocari iubet, ſupplexq; obſecrat, ut ſe liberet, regnoq; reſtituat, quod ſi eius beneficio aſſequatur, Ioannem ſe patris & Gubernatoris loco ſemper habituram pollicetur, non modò id interiecto ſacramento, ſed allatis Diuorum reliquijs, id ipſum ſe aſſeueraturam eſſe recipit, quod ut faciat, etiam atque etiam ad genua ſupplex obteſtatur. Exoratus tãdem ille, magis feritatis & imprudentiæ, quàm conſilij compos, bono hanc animo eſſe iubet, mitiùs lautiusq; tractari præcipit, interea carpenta regia, ancillarumq; cohortem parat, ſpolia direpta diſquirit, quæ inueniri nequeunt, ipſe rependit, poſtremò cum honeſto Procerum nobiliumq; comitatu, hanc Budam remittit. Quum Reginam carcere eductã eſſe, ac Budam redire rumor effunderetur, quacunq; iter facere dicebatur, omnes ex oppidis paſſim ac pagis ſpectatum conuenere, fauſtę ubiq; congratulationes ſalutationesq; factæ haud aliter, atq; ſi hæc, aut Lodouicus pater ex inferis redijſſet. Certatim populi collachrymantes, ex inſperata lætitia congratulatum concurrebant, Maria uerò obuium quenque ordinem lachrymabunda ſuſcepit. Quum Budæ appropinquaſſet, non modò uir cum omnibus ordinibus, & inſtructis legionibus, uerùm etiam uniuerſa ciuitas in occurſum effunditur. Cum plauſu, & incredibili lætitia Mariam reducem omnes excipiunt, intermiſcebant congratulationibus publicis lachrymas, & Mariæ ingemiſnatione omnia reſonabant. At ubi ad Sigiſmundi congreſſum peruentum eſt, Salue (inquit) dulciſſima coniunx, tot & tantis uexata periculis. Salue ſpes uiri, ac Vngarorum unica, quæ periculo tuo in lachrymas omnia conuertiſti. Iam dudum ad te liberandam, & ulciſcendum ſanctæ parentis interitum, legiones, & cætera bello neceſſaria comparaueramus, inſperata lætitia dolorem ademit, & immaniſſimum hoſtem metus & pœnitentia ad officij reſipiſcentiam reuocauit. Proinde clementiſſimo Deo, cæteriſq; ſacrorum Regum numinibus, qui Pannoniæ præſunt, immortales gratias agamus, quòd te, cuius caſum nuperrimè ſciuimus, incolumem mihi & reipublicæ reddidere. Hic maximam Deos nobis fidem feciſſe reputare debemus, curare mortalia, hominum facta penſitare, & in peculiari cura tutelam principum habere, ut quos regendis alijs præfecerint, quum omnis à Deo poteſtas tribuatur, eos potiſſimum ſeruare uideantur. Affuere quoq; tibi non minus, ac regno, pientiſſimi patris manes, qui neque tuam, neque Pannoniæ ſalutem deſeruere, quare fauſtus ac felix ſit iſte tuus reditus, & uniuerſæ rei publicæ quàm maximè ſalutaris. Regni habenas reſume, quas Diuus pater tibi iam legauit. Solium, ſceptrum, regiamq; recipe, quam nulla improborum facinora tibi adimere potuere. Fortuna, ut uirtutem, magnanimitatemq; tuam gẽtibus oſtentaret, de te periculum fecit profectò maximum, ut in utroque te ſemper ſtatu ſapientiſſimè geras, ab adoleſcentia robur animi tui periclitari uoluit, ut Regina gentium futura, grauiter moderari, & miſereri ſcires. Nemo bonus miles unquam futurus eſt, qui à tyrocinij die, laboribus & periculis ſeſe

obdurare non didicerit. Quare ſcito Regina ſuauiſſima, te non minus deliberatione, quàm periculo Diuinæ benignitati gratiam agere oportere, in altero, uirtutis meritum, in altero, Dei clementia planè conſiſtit. Periclitatur Deus hominem, non demergit. Veni igitur ſalus publica, publica libertas, moderatrix Vngarica, & ſpes mea unica, & poſt hac meliora ſpera, quando ſatis ſuperq; tecum fortuna luſit, ſatiſq; in te periculi fecit, ut iam omnibus Vngaris apertum eſſe debeat, te non minus tuæ, quàm publicæ ſaluti fuiſſe ſeruatam, & ad imperandum tantùm Mariam eſſe natam. His dictis coniugem amplexatur, mutuis ſeſe ambo lachrymis oſculiſq; reſpergunt, lachrymoſus circùm plauſus oboritur, mox hæc prenſandam omnibus dextram porrigit, & non modò Optimatum quenque pientiſſimè amplectitur, ſed humilibus ad unum, qui ad officium prodierant, ſe adiri paſſa eſt. Sigiſmundus ſingulari pompa, cum ſocia ſibi agmina iunxiſſet, hanc dextra apprehenſam in urbem duxit, Vrbs ingenti plauſu matronas excipit, lætitia & feſtiuitate complentur omnia. Pro liberata domina, ſacra celebrant, multos dies indictæ ſupplicationes, ut dignæ Dijs immortalibus gratiæ agantur. Soteria mira ſolennitate celebrata, nulla ceſſauit ara, ubi non fuerit abundè ſupplicatum. At ubi dijs immortalibus ſatis quiſque factum eſſe cenſuit, de coronando Sigiſmundo mox agi cœptum eſt, quare frequentiſſimum Albæ conuentum Maria tunc edixit, diemq; Pentecoſten conuentui præſtituit.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER II.

QVVM ad præſtitutum diem omnes ordines conueniſſent, habita concione, Maria Sigiſmundum dextra tenens ita prophatur: Quartus iam annus agitur poſt Diui patris obitum, fidiſſimi Proceres, quo tempore quot mala perpeſſi ſumus, & quanta in regno perturbatio diſcordiaq; fuerit, quando hæc omnia uos & uidiſtis, & audiuiſtis, de his uerba facere ſuperuacaneum foret. Commemoratio enim uulnera refricaret, perturbaret conſilia, & hunc diem, quem felicem ac fauſtum eſſe uolumus, malis auſpicijs iſta calamitatum memoria incęſtaremus. Duo ſunt, quę me ad hanc orationem impulerunt, unum, fuit gratiarum in eos actio, qui de me ac regno iuxtà benè meriti ſunt, alterum, prouidentia futurorum, quia ita noſtræ rei publicæ proſpicere cogimur, ut nunquam in ſuperiora mala recidamus, hoc itaque, gratitudinis, neceſſitatis uerò, illud erit. In primis igitur uobis omnibus, qui aut ocium ſeruaſtis, aut iniurias inhibuiſtis, aut deniq; regno, mihi'ue fauiſtis, immortales ago gratias. Quando Mariam ueſtram à tot malis circumuentam, deſtituendam eſſe minimè cenſuiſtis, in fide permanſiſtis, quòd è medio cenſuiſtis tollendos eſſe tyrannos, nulla profectò laus digna uobis, neque gratia exſolui poteſt. Magni nanque momenti eſt ipſa fides, cui multum probitatis & conſtantiæ ineſt, hæc ſola uirtus eſt, qua tota ferè iuſticia conſummatur, quam ſi è medio tuleris, non ſolùm uniuerſus corruet uirtutum chorus, uerum etiam omnis humana ſocietas diſſoluetur. Hæc facit, ut non ſolùm amicis, ſed hoſtibus quoq; officia perſoluamus, ſuperis nos conciliat, à perpetua morte nos uendicat. Ita ſibi Deum obligat, ac reddit obnoxium, ut ad ædenda miracula cogat, ac ab eo illa conſequi mereatur, quæ Natura præſtare non poteſt. Quare nemini mirum eſſe debet, ſi in nulla ſeueriùs facinora, quàm in perfidos Deus animaduertere ſolet, quum in pleriſque ſæpe uiderimus conniuentem. Proinde non immeritò uobis omnibus, pacato regno, uberrimam me cum uiro meo gratiam relaturam eſſe polliceor, & à me uos nihil unquam fruſtra petituros. Quin & uos officio præueniam, & pro meritis ac dignitate quenque tractabo, perpetuaq; mihi, quando fœneratiora eſſe debent, quæ Principibus conferuntur officia, cunctos beneficio obligabo, hæ meæ ſunt partes, id Lodouici filiæ eſt officium, id Mariæ ueſtræ poſtulat obligatio

obligatio. Et quum hæc re potius, quàm uerbo præſtari debeant, idcirco de his breuiter agendum eſſe cenſui. Nunc autem ſupereſt, ut futuris rebus proſpiciamus, ni fortaſſe furentium more, omnes perditum ire contendamus. In hac re duo neceſſaria eſſe cenſeo, quæ potius è recentibus malis, quàm longa rerum experientia didici, prius concordia, deinde moderatore optimo uobis opus eſt. Niſi inteſtinam diſcordiam curetis Proceres, unde omnia hæc mala orta ſunt, nunquam regnum pacatum habebitis. Deponenda (mihi credite) ſunt odia, coercendæ iniuriæ, ui occupata reddenda, obliterandæ contumeliæ, & eo magis, ſi læſi præſtentur indemnes. Subeat nos religio, & iuſticiæ amor, depoſitis priuatis affectibus, capeſſite, quæſo, quandoque rem publicam, communem ſalutem amate. Ocium, quòd domi retineri debet, & priuata odia ſubuerterunt, appetite, diſcite è præteritis malis, nil homini concordia domeſtica antiquius eſſe oportere. Nam domi pax, bellum foris colendum eſt. Contrà uerò, nihil rei publicæ ipſa diſcordia exitialius inueniri poteſt. Itaque ſi regnum domi forisq́ ſaluum eſſe cupitis, diligite, quæſo, concordiam proceres, & ueteres ſimultates odiaq́ deponite. Nullam uim cuiquam inferendam exiſtimate, lites non armis, ſed foro dirimite, iudicia uobis æquiſſima præſtabimus. Quare poſt hac uim omnem publico edicto, & capitali ſupplicio inhibemus. Quicunque aliena occuparit, niſi ſpacio menſis legitimo poſſeſſori reddiderit, hunc latrocinij pœna mulctandum eſſe pronunciamus. Quæ quidem idcirco rectè ſancimus, quia amotis iniurijs, omnis cauſa diſcordiarum extinguitur, publica pax, & inteſtina concordia introducitur, qua nil magis hoſtes formidare uidentur. Poſtremò de optimo rerum moderatore nobis cogitandum, quod quamuis ſit in dicendo nouiſſimum, potiſſimùm tamen in conſiderando eſſe debet. Quid enim ſalutis in fluctuantiſſimo nauis pelago ſperare poteſt, ſi optimo gubernatore caruerit? Non uos præterijt, Lodouicum patrem de uobis omnibus, & in primis de re publica optimè meritum, qui hæc omnia mala pro ſapientia ſua planè prouiderat. Sigiſmundum Auguſtali genere natum, ex omnibus Principum adoleſcentibus delegiſſe potiſſimùm, ac ueluti futurum Principem in aula ſua educaſſe, adoptaſſe demum, & ut ſcitis, mihi legitimo cōnubio collocaſſe, ut alterum Lodouicum haberetis, qui amplificatum regnum haud aliter, ac ille ſeruaret, tuereturq́, & Auguſtali quoq́ dignitate Pannonicum regnum honeſtaret. Quid de uiro ſperare liceat, animi magnitudo, aperta probitas, & aſpectus eius maieſtas oſtendit. Vos connubij auſpicia, ne minore quidem, quàm pater, conſenſu approbaſtis. Conſalutaſtis ſæpe Regem poſt Diui patris obitum, & non minora huic, quàm illi obſequia quandoque præſtitiſtis, eadem igitur, quæ tunc approbaſtis, uos nunc rata ac firma habituros eſſe credo, partim, quia nihil rei publicæ ſalutarius fieri poteſt, partim, ut ne ultrà fœmineum toleraretis imperiū, quem uobis Regem Lodouicus optauit, & mihi coniugauit, eum ritè legitimum habeatis. Ne fœmineæ quidem poteſtatis eſt Pannonia, cui uirilis uix dextera moderari poteſt. Proinde Sigiſmundo uiro clariſſimo, coniugiq́ ſapientiſſimo ſacrum diadema, ſceptrum, ac ius omne regni, ultrò iubentibus nunc uobis ipſa reſigno. Regiam poteſtatem à patre mihi legatam, ac auctoritate ueſtra mihi comprobatam, huic ſponte concedo, hunc fauſtis, quæſo, auſpicijs, Pannoniæ Regem exclamate. Hunc accipite moderatorem rerum, hunc propugnatorem Vngariæ obſeruate, qui Romano regnum, ut uidebitis, decorabit imperio. Pacabit hic regnum, hic ocium uobis inſolens introducet, hic denique à Turcorum iugo, & ab hoſtium inſidijs Vngariam, mihi credite, uindicabit. Sic Chriſtus optimus maximus, ſic patrij Dij eſſe iubeant, ſic omnia nobis poſthac fauſta & felicia, ac etiam rei publicæ eſſe uelint.

VIX hæc dixerat, quum ſacrum diadema, ac ſceptrum, quod ipſa in media concione geſtabat, Sigiſmundi, quem manu ſemper apprehenſum tenuerat, alterum capiti impoſuit, dextræ, iuſſu populi, patrumq́ conſenſu, tradidit alterum. Hinc tantus fauor, ac plauſus elatus eſt, ut Sigiſmundo Regi, Mariæq́ Reginæ cuncta feliciter ingeminarent. Initis deinde in Stephani æde ſolennibus, inter ſacrificandum, ab Strigonienſi *Sigiſmundus.*

gonienſi Metropolita coronatio ritè celebrata. Vbi in coronati Regis caput, omnes
Principes & Optimates cum Antiſtitibus, item nobiles, conuentuumq; Legati, fi-
dum Sigiſmundo obſequium ſe perpetuò præſtituros eſſe iurarunt quod anno ſalu-
1386 tis octogeſimoſexto, ſuper tredecies centum factum eſſe tradunt, anno autem ætatis
eius uiceſimo, quem deinde regalibus ritè ſacris initiatum Budam reduxere. Aſt ubi
in regiam rediere, per multos dies de pacando regno, & componendis Optimatum
litibus agitatum eſt. Maria uerò, cui nihil materna uindicta uidebatur antiquius, dies
ac noctes ad id Sigiſmundum irritat, inauditas iniurias, & illata probra oculis obijcit.
Nullum regalis decori ſimulachrum eum retinere affirmat, niſi in paricidam, qui ſa-
cro manus cruore fœdarat, Reginamq; innocentem, & uirginem duro carcere mace
rauerat, pro dignitate animaduertatur. Vincitur tãdem Reginæ precibus Sigiſmun
dus, ac legiones duas cum equitibus expeditiſſimis comparat. In Tranſiſtrianas par-
tes iter intẽdit, ſimulans ſe in Bulgariam aduerſus Turcos iturum. interea amicorum
literis admonetur, Ioannem Croaciæ Præfectum, Poſegan, quod regale foret oppi-
dum, clàm tutandi ſui gratia occupaſſe, loco quidem & arte munitiſſimum. Illuc igi-
tur è ſententia cum exercitu diuertit iter, arcem obſidet, admouet uarias belli machi-
nas, die noctuq; acriùs oppugnat, potiundi quàm primùm oppidi ſpes aberat, quip-
pe quod ars & natura iuxtà muniuerat, inſidijs aut fame capere confidebat. Ioannes,
ne ad extrema redigeretur, ad artes animum intendit, clàm arci ſe ſubtrahere decer-
nit, quanquam ſtationes cum excubijs circùm ab hoſte diſpoſitas intelligeret, ea ta-
men parte effugiendum eſſe retur, ubi amicos fortè ſuos tendere ſenſerat, captabat oc
caſionem, qua cæca nocte ſe ſubriperet. Quum tempus adueniſſet idoneũ, quo præ
tenebris, non modò noctu, ſed interdiu iter nemo facere potuiſſet, clàm ea deſcendit,
qua Stephanus Ladiſlai Vaiuodæ filius, & Stephanus Simonthorna metabatur, qui
diſſimulata perfidia, ſe in Regis amicitiam exercitumq; inſinuarant, quum in horum
excubias deſcendiſſet, euadendi facile copiam impetrauit. Mox traiecto Sauo, quod
nauigandò ne, an tranando fecerit, incompertum eſt, Dobor oppidum ſubiuit, quod
in ea Boſſenæ parte ſitum eſt, quam Vſoran appellant, ubi Zagrabienſem Antiſti-
tem cum pleriſque coniuratis eſſe nouerat. Horum arte perfidiaq;, uniuerſi Dalma-
tæ, Boſſenenſes, & Croaci à regia fide defecerant, Pannonias quacunque licebat par
te, uexabant, incurſabant pagos, & cuncta igni ferroq; uaſtabant. Quare Sigiſmun-
dus obſidionem hanc ſoluere, traijcere Sauum, adauctoq; exercitu, Dobor, prodito-
rum omnium aſylum circũuenire coactus. Celerem & audacem Regis obſidionem
hi admodum formidarunt, immo uſque adeo ſunt abſterriti, ut Ioannes, ne in angu-
ſtijs iterum ſe occluderet, ante acerrimam ſe cum nonnullis obſidionem inde præri-
peret, ratus eadem ſe fugæ fortuna potiturum, uerùm multo aliter, atque ſperauerat,
res accidit. Ex oppido clandeſtina fuga exijt, dum per colles, auiaq; montium loca
iter facit, in Regis, quas circùm intenderat, inſidias concidit, captiuus in Sigiſmundi
conſpectum adducitur, hunc diligenti cuſtodia is aſſeruari iubet. Interim Dobor ex-
pugnat, Boſſenam poſt hæc, deinde Croaciam, Dalmatiamq; omnem, in ditionem
ſuam recepit, nam captis rebellionis auctoribus, cæteri facile ad obſequium rediere.
Pacatis regionibus, in Quinqueeccleſiarum urbem Rex cum uniuerſo exercitu ſe re-
cepit, ſecum captiuos omnes adduxit. Ibi pro dira Mariæ libidine de Ioanne ſuppli-
cium ſumptum eſt, reuinctis enim ad palum manibus, per urbes, uicos, & compita
curru circumuectus, candentibusq; fruſtillatim forcipibus paſſim diſcerptus eſt, po-
Pelenger. ſtremò ad Gemitorios† uſque gradus tractus eſt, quadripartitoq; diſſectus, fruſta cor
poris, ſingulis portis ad deterrendam facinoroſum audaciam impoſita. Ioannes tan-
dem dignas crudelitatis ſuæ pœnas expendit, cæteri capite mulctati. Zagrabienſis
Epiſcopus, huiuſce nouitatis auctor, ob ſacroſanctam dignitatem, quum capitalis
eſſe non poſſet, epiſcopatu, publicatis bonis, abdicatus eſt. Poſt hæc in Valachos
ſucceſſit haud infauſta expeditio, nam quum ſub mulieris imperio, inteſtino inter ſe
bello fluctuaret Vngaria, Valachi, qui Dacorum, Getarumq; regionem incolunt,
ipſi

ipſi quoq; fœmineum ſceptrum abominati, in tanta rerum perturbatione à Panno-niæ regno defecere, rogati præſtare obſequia, & ſtipendia ſoluere, recuſarunt, quare quarto coronationis anno, in hos bellum Sigiſmundus iure ſuſcepit. Vtrique tempeſtate illa Valachiæ Stephanus præerat, quem Vaiuodam dicunt, audito Regis aduentu, Tranſalpinam regionem expedito milite, ac ingēti ſagittariorum manu complet, omnes aditus anguſtiasq; montium præoccupari iubet, ut ingreſſum, ueluti multis olim obtigerat, hoſtem occluderet, grauiq; cæde conficeret, item per iuga montium, præſidia multa diſponit, quæ hoſtem undique propulſarent. Sigiſmundus cum numeroſo exercitu, ac forti animo prouinciam adoritur, quum inter Alpes progrederetur, occurrit hoſtis, ſagittariorum multitudine Vngarum circumuenit, pedites ſimul ac equites confodit, ſaxis obruit, & ad internecionem pro uirili parte redigere pergit. Contrà illi Sigiſmundi uoce confirmati, longè audaciùs obſtant, Imperatoris iuſſu, equo deſiliunt, pedibusq; pugnant. Obſtinatiſſimis Valachum animis ſubeuntes, ex alto deturbant, & per abrupta loca fugam capere cogunt, fugiētibus à tergo inſtant, inter fugiendum multos intercipiunt, obtruncantq;, partem è rupibus præcipitem agunt, gladijs igitur per montium fauces, & amphractus ſibi uiam faciunt. Ad Vaiuodæ tandem oppidum peruentū eſt, ubi cum præſidio ſe ille tutabatur, is poſtquàm audaciſſimum ſibi hoſtem inſtare cognouit, non ui, ſed precibus uincendum, item ſalutem ſibi, non pertinacia, ſed humili facilitate comparandam eſſe cenſuit. Quare antequàm Regem caſtrametari occœpiſſe nouerit, data ſibi tuto adeundi redeundiq; copia, ex arce cum multis proceribus obuiam prodijt, & ad pedes eius proſternatus, Tua Sigiſmunde (inquit) clementia factum eſt, ut quamuis in te arma ſumpſerimus, uicti tamen Maieſtatis tuæ benignitate multo magis confidere uideamur, quàm ſi tui uictoria potiremur. Magnanimus enim, neque armis, neque officio uinci poteſt, nihil grauatius ferre ſolet, quàm ab hoſte pariter & amico ſuperari, quādo hunc armis, illum ſibi officio, & utrunque, quum res tulerit, beneficentia ſua obſtringere nititur. Peccauimus igitur Rex clemētiſſime, & errata noſtra ingenuè fatemur, luimus haud paululum pœnarum, & dextra tua fugati, quam ſceptro dignam nunc re ipſa didicimus, ad eius tutelam confugere malumus, quàm peruicacia omnes iri perditum. Ab Vngarica fide idcirco defecimus partim, quia fœmineum imperium, ob inſolentiam rei perpeti nequiuimus, partim, quia laborante grauiter Vngaria, deletum ibi regni ſimulachrum credebamus. Nunc autem poſtquàm te potius à Deo datum, quàm à diſſidentibus Vngarorum ſtudijs optatum intuemur, iam dudum nos facti pœnitet, & à te ueniam ſupplices petimus. Quodcunque temeritate noſtra in Maieſtatem regiam commiſſum eſt, ſupplicamus, ut id tua manſuetudine expietur. Imitare, quæſumus Rex excellentiſſime, Deos immortales, quorum uicem geris in terris, & ab his addiſce, reſipiſcentes è pœnitentia animos non aſpernari, non obſtare ſupplicibus, nullam poſtulantibus ueniam abnegare, obſtinatos tantùm proterere, & clementia potiùs ac officio, quàm ſeueritate beneuolentiam hominum promereri. Bonis hoc tibi bellum auſpicijs eſſe uolumus, ubi ex uictoria gloriam, & clementia, ſi uteris, laudem tibi comparaſti. Ignoſce regni tui ſocijs, quos neque indecores, neque inutiles olim ſibi ſuperiores tui habuere. Hodie tibi non mediocre clementiæ argumentum attulimus, hanc laudis occaſionem præterire non permittas Sigiſmunde, ut ab ineunte iuuentute tua hæc ſumma immortalitatis fundamenta iacias. Pios & miſericordes Deus ſemper excolit, & hos potiſſimùm ſua gratia dignos facit. Proinde Rex & dominus noſter es, quem antea non agnoueramus, ſocijs tuis ignoſce, ad uetera nos obſequia fidemq; recipe. Vectigalia uſitata pendemus, & eo uehemētius imperata cuncta faciemus, quo præſtantiorem nos Regem ſortitos eſſe intelligimus. Quod ut facias, per Lodouici Manes, per ingenitam pietatem tuam, per ſanctum Mariæ coniugium, te iterum atque iterum obſecramus. Secundùm orationem hanc, ſupplices ad Sigiſmundi pedes, quoad reſponſum habuerunt, iacuere. Ad hæc ille pauca reſpondit, Ne qua (inquit) Maieſtatem regiam impietatis nota commaculemus, quam

uis

uis facinora ueſtra impunitate donari non deberent, quia neceſſitate potiùs,quàm ex animo ueniam poſtulatis,tamen uobis omnibus ultrò ueniam impartimur. Suſcepti belli audacia,uos à perfidia deterrere,& impetrata facile uenia,ad fidum obſequium hortari debet. Illud duntaxat poſt hac uos admonitos habere uelim,date operam, ne manſuetudine noſtra abuti uideamini. Poſt hæc,ad genua iacentes leuat,ſi in fidelitate permanſerint,benè de ſe ſperare iubet. Surgentes contrà illi,paludamenti laciniam oſculantur,in manus Imperatoris iurant,ſe illius imperia nunquam detrectaturos. Pacata demum prouincia, Rex Budam,re proſperè geſta redit,militem unius anni quiete reficit. Sexto regni anno,Tranſalpinum apud Valachos bellum iterum emerſit,quippe qui,contempta Sigiſmundi benignitate, ab eius fide iterum defecere. Proprijs parum uiribus confiſi, in belli ſocietatem Turcos admittunt, unde illius plagæ primùm religionis libertatiſq; Chriſtianæ emerſit exitium. At hi ad propagandum prophanum imperium occaſionem optimam nacti, lubentiſſimè ſocietatem hanc ineunt,cum multis equitum turmis,& frequentiſſimo peditatu è Thracia profecti, Iſtrum tranſmittunt. Rex audita ſociorum defectione,habito delectu,in prouinciam conceſſit, exercitum cum ampliſſimo cataphractorum equitatu ſecum duxit, pòſt ubi ſuperatis alpibus, in effuſos campos deſcenſum eſt, ubi hoſtium caſtra eſſe nouerat,quadrato agmine iter fecit. Quum in hoſtium conſpectum ueniſſet,fulgentes cataphractorum acies educit,collatis dum pugna ſignis initur,utrique hoſtes armorum fulgore perterriti terga dedunt, & ut propriæ ſaluti conſulant, in fugam ſe conuertunt. Inſtat à tergo Vngarus,ac in hoſtem fugiẽtem ſæua cæde graſſatur,multi in fuga cæſi, & quàm maximè pedites,qui quum equos anteire non poſſent, peſſundati ferè omnes & attriti ſunt, expediti pedites cladem faciliùs euaſere. Quin etiam & procidentium multitudine, Vngarorum impetus admodum remoratus, ingratum fugæ ſpacium dedit, declinabat ad hæc dies,& Danubij uicinitas occurrebat,quem traijcere hi citò non poterant. Ingruente nocte,ſignum receptui datum,ne quid inſidiarum moliretur hoſtis. Cæſa magna Turcorum Valachorumq; manu, Rex Nicopolim minorem contendit,in altera Iſtri ripa ſitam, hanc graui obſidione circumuentam,admotis machinis,uehementer oppugnat. Vrbs duplici præſidio munita, pertinaciter ſe tuetur,arcem Valachi,Turci ciuitatem protegunt, erumpunt interdiu oppidani,& quandoq; noctu ſæuos tumultus in caſtris excitant. Rex eo intentiùs oppugnare pergit,tormentis arcem & magnam urbis partem amolitur. Nicopoli tandem potitus,quicunq; ibi deprehenſi ſunt,partim captiuitate,partim morte cunctos affecit,urbi ualidum præſidium impoſuit,mox uniuerſam prouinciam pacauit. Inſigni demum uictoria functus, in Vngariam,rebus compoſitis,pedem retulit,nōdum Budam peruenerat, quum de Reginæ obitu nunciatum eſt, quo quidem nuncio, haud ab re,uſq; adeo conſternatus eſt,ut quicquam triſtius nunquam acceperit. Maria,repentina quadam,grauiq; ægritudine correpta,perbreui diem obijt. Hinc Regi ſollicitudo ingens oborta, quòd defuncta ſine liberis uxore,ad ſororem eius Adiugam,Poloniæ Reginam,regnum iure recidere uerebatur. Ne Sigiſmundum quidem ſuſpicio iſta fefellit, Ladislaus enim Polonorum Rex,conſcripto magno exercitu, Vngariam uxorio iure,ac armis repetere ſanè decreuerat. Mariam ſine liberis,agente in Valachia Sigiſmundo,deceſſiſſe nouerat,nec adhuc Vngariæ finibus appropinquaſſe audiuerat,quare Ladislaum regni cupiditate tractum,cum multis legionibus regni fines inuaſiſſe,rumor erat. Nimirum haud paruas in Vngaria turbas Polonus ipſe ſuſcitaſſet,niſi Ioannes Kanyſa,Strigonienſis metropolita,uir conſilio opibusq; potens occurriſſet, quippe qui abſente Rege, & audito Sarmatarum aduentu,cum tumultuario mox exercitu obuiam profectus,aditũ in finibus occluſit, Sarmaticoq; bello Vngariam liberauit. Rex igitur Mariæ fatum, Budam ingreſſus,acerrimè deplorauit,exequias pro dignitate ſolennes ædidit,corpus Albæ in ſacellum patris retulit. At ubi ſatis conclamatum eſt,in ocium redactus,ad uindictam animum reuocauit,quotidie nanque ſibi ſuccurrebant, quicunq; Reginarum temporibus,ſibi,

illis

illiſue inſidias intenderant, de utriſque malè meritos mente facile hos eijcere non poterat. Et quamuis in conſultando diuerſus quandoq; traheretur, alios tamen beneficentia ſibi conciliare, alios qui grauiùs erraſſent, capite mulctare decreuerat, quando nullo hos officio ad fidem reuocare ſperabat. Contrà illi malle mori, quàm imperata facere, tanta obfirmari peruicacia, ut neque ſalutis, neque dignitatis ulla memoria ſupereſſet, potiſſimos horum, duos & triginta numerant. Principem iſtorum, Stephanum Conthum prodidere, opibus & uirtute præſtantem, qui nobiliſſimo Hederuarorum genere natus erat, quem ad noſtram uſque ætatem per fora, uicos & triuia citharœdi concinunt. Hi quum imperium detrectarent, per uarias regni partes uagabantur, & ne ui parêre cogerentur, magna pars horum ſub dio noctu quieſcebant, diſquirebant latebras, & per pagos, ac ſyluas, à Rege procul uitam degebant. Sigiſmũdus, ne quid per occaſionem nouitatis hi moliri poſſent, Georgium Vaidaffium, uirum ſibi fidum, cæterùm uafrum, & experientia audaciaq; ſumma præditum delegit, huic animum ſuum aperit, dat huiuſce rei negocium, ac iubet, ut quacunq; liceat arte, aduerſæ factionis homines capiat, ac in regiã redigat poteſtatem. Demandatum iſte negocium forti animo accipit, tradita fida cohorte, ad inferiores regni partes deſcendit, & dum ex mandato regionem luſtrare ſimulat, audit, illos haud procul à Sauo in patenti planicie ſub dio dormire, immiſſis exploratoribus, locum edoctus, proxima nocte his inſidias collocat, antequàm illuxerit, circumuentos omnes adoritur. Vnus tantùm aberat, quem Ioannem Corpadum dicunt, hic ita ſibi timere ſolitus erat, ut necubi ſomno deprehenderetur, multo ante diem ſurgeret, at illi ſomno experrecti, certatim arma capiunt, ut ſe aduerſus inſidias tueãtur. Georgius contrà, mitiſſimis hos uerbis omni timore carere iubet, quando non ut hoſtis, ſed amicus aduenerit, ſe cunctos Regi reconciliaſſe nunciat, atq; idcirco ueniſſe, ut eos ad Regem exoratum reduceret, ac illi fidum iureiurando Regi obſequium ſponderent. Quum numero ac uiribus inferiores hi ſeſe intelligerent, præ metu in uanam fidem adducti, depoſitis armis, ultrò ſeſe dedunt, ducuntur ſpe completi ad oppidum, cui Karom eſt nomen, hic ex compoſito à Georgio in uincula coniecti, mox manicis pedicisq; uincti, curribusq; inuecti, cum præſidio magno Budam deferuntur. In itinere ſera pœnitentia correpti, conſilium ineunt, ut in Sigiſmũdi præſentiam adducti, nullo Regem ſalutationis officio honeſtarent, obfirmato adforent animo, nullumq; uenerationis indicium æderent, rati fore ſatius, obire mortem, quàm inſenſo parêre tyranno. Ex conſulto in conſpectum Regis adducti, quem innumera nobiliũ multitudo circumſteterat, neque capite, neque genu, neque uerbo, neq; re, ullum reuerentiȩ ſignum exhibuere, oculos humi planè defixerant, rarò truces immotosq; uultus abduxere. Obſtinata horum pertinacia, ueluti adempta benignitatis occaſione, Rex admodum exaſperatus, eo uehemẽtius in horum ultionem exarſit, paucis pòſt diebus, capitali ſupplicio, ante Diui Georgij ædem, ad caput fori, à lictore ex edicto affecti ſunt. Stephanum ante alios inuicto animo fuiſſe memorant, quippe qui mortem uſque adeo contempſit, ut quum alij à tergo à lictore obtruncarentur, is unus fuerit, qui aduerſum, quum cædem non expauerit, intentis oculis lictorem ſpectare uoluerit, immo ſi tyranni libido tulerit, aſſeuerabat ex edita ſe turri deturbari haudquaquam formidaturùm. Quum nullum ſupplicij genus moriens expauiſſet, multum hinc publicæ commiſerationis inuictus ille animus ſibi comparauit. Spectata domini morte, famulus, cui Chioka nomen erat, in profuſum conuerſus fletum, commiſerabili uociferatione à cunctis ſpectatoribus lachrymas exigebat. Ab enſe hic Stephano ſeruiebat, & quum poſt abſciſſum domini caput, eandem magnanimitatem & pertinaciam referret, nullius monitu, ſolatio, increpationé ue à fletu coerceri poterat. Animum ad hæc Sigiſmundus aduertit, & approbata famuli fide, Iam, inquit, dominus tuus ego ſum, qui tibi magis, quàm truncus ille prodeſſe poſſum. Ad hæc puer, Nunquam ego (inquit) Boemico porco ſanè deſeruiam, quin etiã in parteis mille diſcerpi malim, quàm à domini magnanimitate deſciſcere, cui Boemi omnes parem animum præſtare non

poſſent. At ille his incenſus, Fatū (inquit) heri cum immanitate ſequere infelix puer, & cui uiuens in omni feritatis miniſterio ſponte ſeruiuiſti, eiuſdem mortui latus ipſe claudito. Ille uerò Regis imperium haudquaquam detrectans, ultrò ceruicem ac pari animo lictori ſuppoſuit, cæſorumq́ numerum non inuitus clauſit. Extra pomœrium in ſuburbio, qua ad ueterem Budam exitur, horum corpora ſepulta ſunt, in cœmiterio ædicula eſt erecta, ubi ſtatæ inferiæ fierent. Hinc futuræ coniurationis multo pernicioſioris in Sigiſmundum ſemina profluxere, nam ob ſumptum è tot nobilibus proceribusq́ ſupplicium, tanta optimatum animos rei indignitas inceſſit, ut in odia Regis clàm exarſerint, et quod in alijs ſpectarūt, ſibi id ipſum timere cœperunt. At ille, qui prius diligi & obſeruari uidebatur, nunc ſæui more tyranni, ab Optimatibus reformidari cœpit. Interceſſerat Mariæ obitus, quo Vngarorum amor haud parum ſanè deferbuit, quare ad extremum uſque exitum, hinc ſibi cauere Sigiſmundus coactus eſt. Subijciendum his bellum, quod apud Nicopolim infeliciter geſtum eſt, ritè cenſuimus, quod altiuſculè repetendum eſt, ut geſtarum rerum ſeries euidentiùs proſequamur. Imprecarer, ut Dij Græcis malè facerent, niſi iniquitatis & perfidiæ ſuæ ſat pœnarum expendiſſent, quippe quorum memoria prorſus extincta, hi nanque fuere, qui primi Turcos in Europam traiecere. Nam quum ex Auguſtali (ut aiunt) Palęologorum familia, duo de imperio certarent, duas in Græcia factiones excitarunt, quibus uniuerſa res publica nimium laborauit. Decertatum utrinque diu, quare Græcorum opes admodum attenuatæ ſunt, alter, qui inferior erat, ne facile cederet, ad Barbaricas opes planè confugerat, ratus plus in prophana gente fidei, quàm in Chriſtiana ſe inuenturum. Turcorum auxilia implorauit, qui latè in minori Aſia dominabantur, ad Amoratem, primum Turcorum Imperatorem, quando ita eorum uires excreuerant, ut imperium orbi interminarentur, legatum miſit, qui eius copias pacta mercede conduceret. Celerrimè hic mandata peregit, quando Turco nil erat antiquius, quàm per occaſionem in Europam traijcere, ubi ſe imperium facile propagaturum, ut obtigit, eſſe ſperabat. Coercebatur mari, nec dum nauigandi artem gens illa nouerat, quare ſub auxilij prætextu, in Europam traijciendi copiam haudquaquam contempſit. Non modò militem mercenarium, ſed ſocium ſe daturum pollicetur, conducitur Turcus ea conditione, ut exacto bello, in Aſiam ſe recipiat, accepta eſt utrinque conditio. Et per Helleſpontum Barbarus, accommodata ſibi claſſe, in Græciam primò traiecit, hinc primum Europæ exitium promanauit, cuius auctorem haud immeritò primum, dignas pœnas dediſſe uidimus. Redintegrato Græcorum bello, & inſtauratis factionibus, diu Turcorum auxilijs pugnatum eſt, quum finem ſæpe malis utriq́ dari cuperent, quum præſentem internecionem conſpicarentur, nouas quotidie cauſas Turcus ipſe nectebat, quibus redintegrato bello, uſque ad eo Græcorum uires eneruarentur, ut exactos deinde uiribus utroſque facile domitaret. Ne ſe quidem id conſilij fruſtratum eſt, nam extenuatis Græcorum opibus, in eos arma uertit, occupauit Gallipolim, quæ ad Helleſpontum ſita eſt. Locum nactus ad inferendum bellum nimis idoneum, ubi ex Aſia copias facile traijcere poterat, cæteros mox impetere, uaſtare agros, per finitimas regiones excurſare cœpit. Occupata magna Græciæ ac Macedoniæ parte, in Thraces deinde arma uertit, nam quum excurſionibus & rapinis omnes latè longeq́ uexaret, defatigatos ad deditionem, multos ad mercandam pacem populos impellebat. Baiazethes quoq́ Turcorum imperator, Amorate patre longè audacior, & acriore in gerendis rebus ingenio, breui Thraciam, Theſſaliam, Macedoniā, Phocidem, Bœotiam & Atticam, in poteſtatem ſuam redegit. In Myſios mox erupit, quos nunc Bulgaros uocamus, & ſub Vngarorum ditione eſſe nouerat. Quum è ſociorum literis, uarijsq́ rumoribus Sigiſmundus accepiſſet, Turcos Myſias inuaſiſſe, in Diuina humanaq́ ſæuire, omnia igni ferroq́ uaſtare, ad Baiazethem cōtinuò legatum miſit monens, ut & prouincia, in qua ius nullum ſe habere nouerit, alienis rebus manum abſtineret, ſi quid fas, quid æquum foret, rectè ſciret. Diſtulit ille reſponſum, donec uniuerſam ferè prouinciam occupauit,

deinde

deinde quum domos armis inſtruxerit, accito legato, ſat ſibi iuris eſſe reſpōdit, quando parietes etiam ſua iura præferrent. Quum hæc legatus continuò retuliſſet, Sigiſmundus huic ius omne in armis eſſe ſenſit, cum diro ſibi hoſte agendum eſſe ratus, haud parum timere cœperat. Decimo ſui regni anno expeditionem in Turcos ipſe ſuſcepit, ſalutis uerò anno nonageſimoſexto, ſupra tredecies centenum, promulgata 1396
belli fama, delectus maximus habetur, iubentur omnes dare nomina. Quare tot legiones & auxilia coacta ſunt, ut ſine formidine cum prophano hoſte pugnare poſſet. Aduenere Burgundionum, Gallorum que auxilia, quæ orthodoxæ fidei charitate commota, gratis hæc ſacra ſtipendia faciebant. Multi è Belgis, ac Celtis, eminentioris fortunæ uiri, nonnulli quoq; Reguli confluxere, quorum inſignia Budæ, in Nicolai æde parietibus affixa, expeditionis huiuſce præſtantiam teſtantur. Coacto igitur exercitu, comparatisq; rebus omnibus, quæ bello uſui forēt, ex Vngaria in Raſſiam, quæ in ſuperiore Myſia continetur, caſtra mouet. Sigiſmūdum in agmine quandoq; dixiſſe ferunt, quum ampliſſimum ductaret exercitum, Ni mirum, non ſolùm Turcus nobis nequaquam formidandus eſt, ſed ne cœli quidem, ſi fortè ruerent, quorum ruinam ſtantibus haſtis ſubire poſſemus. Raſſia non ſine populatione tranſacta. at ubi in Bulgariam, quæ in inferiore Myſia continetur, deſcenſum eſt, Oriſtum, & Budinum, nonnullaq; alia caſtella, Turcorum firmata præſidijs, multo ſanguine expugnata. Calendis Octobris, ad maiorem Nicopolim Sigiſmūdus caſtra mouit, ab una Iſtri ripa, maior, ab altera, minor Nicopolis eſt ſita, hæc Traiani, Hadriani illa, uictoriæ monumētum, ut quorundam eſt opinio. Sigiſmundo hinc nunquam ſtatiua mouere certum erat, donec Nicopolim expugnaret. Turcorū Cæſar, quem Baiazethem Vngarorum Annales nominarunt, & Chalapinum plerique dixere, audito ingenti Chriſtianorū apparatu, ne Europa eijceretur, uniuerſam Turcorum rem publicam ad arma ſuſcitauit, cum maximo equitatu, ac innumera peditum multitudine, in Nicopolitanum agrum his occurrit. Vrbs acri obſidione circumuenta, ac ingenti præſidio tuta haud impigrè obſtabat, erumpebant ex urbe ſæpe Turci, ac uaria fortuna potiti redibant. Iritabantur ad pugnam utrinq; animi, ſed appropinquante Turcorum exercitu, eò uires conuertere opus erat, relicta legione cum nonnullis turmis equitum, quæ ciuitatem eruptione prohiberet, cæteri omnes in Turcos, qui iam dudum in conſpectum uenerant, ſeſe uertēre. Quum collatis dudum ſignis dimicandum eſſet, Galli inſtantiſſimè ab Sigiſmundo petiere, ut primæ pugnæ partes ſibi concederentur, id laudis Diuinæ'ue charitatis ardore, cuncta Gallorum agmina expoſcebāt, conceſſum id in caſtris Gallo facile. Mox in caſtrorum cōſpectu, cum inſtructa acie Turcus obuerſatur, nondum inſtructa Vngarorum acie, nec dato ſigno, Galli elato clamore, in hoſtem è caſtris prodiere. Concitatis equis in certamen deſcendunt, inauſpicato pugna conſeritur, at ubi ad congreſſum peruentum eſt, hi Gallico more deſcendunt equo, ut pedibus congrediantur, equi dimiſſi inito prælio, cum ingenti clamore in caſtra recurrunt. Turcis nil antiquius obtingere potuit, quàm ut ab equo cum pedite dimicarent, ab expedito hoſtium equitatu circumuenti obteruntur Galli, miſerrimeq; cæduntur. Dum haſta ſecuri'ue Turcum ferire ſtudent, incurſu recurſuq; hoſtili defatigantur, deluduntur q;, dum audaciæ pœnitet, à lateribus, modò aduerſi auerſiq;, telorum imbribus, aut falcatis enſibus lanceisq; læduntur. Subſidij ſpe firmati, ad necem uſque dimicant, ſpe tandem ſua fruſtrantur, nam equi, quos dimiſerant, in caſtra præ tumultu fragoreq; relati, Vngarorum abſterruere animos, quippe qui huiuſce moris ignari, ſociorum hinc conflictum ſuſpicantur, metu perciti caſtra relinquunt, ad unum in fugam omnes planè uertuntur, in tanta rerum trepidatione, nullum Imperatoris edictum, nullum imperium ſeruare. Turcus cæſo Gallo, à tergo inſtat, palantes Vngari fugiunt, magna in fuga cædes patrata, defatigatus cæde hoſtis, ad capturam & quæſtum ſe conuertit, maximus captiuorum fit numerus. Quin etiam Sigiſmundus quoq;, qui cœli ruinam paulo antè contempſerat, in manum hoſtium perueniſſet, niſi parua cymba Danubium traieciſſet, Xerxis profectò fatum

nactus,qui cõtempto maris imperio,paruo nauigio in Aſiam relatus eſt. In hoc prælio uiginti milia Chriſtianorum cecidere,ex Turcis ſexaginta milia deſiderata. Traiecto Danubio,reformidato Vngarorum impetu,ob rem male geſtam,in Thraciam Conſtantinopolim Rex effugit, hinc nauigauit Rhodum,& Aegæum Ioniumq́ pelagus emenſus,in Dalmatiam,luſtrataq́ Dalmatiæ ora,in Croaciam uenit. Illum uiri autoritate opibusq́ præſtantes eo tempore ſequebantur, horum Principes, Ioannes Canyſa Strigonienſis metropolita,& Stephanus frater,fuiſſe dicuntur,hi fidum Regi comitatum,conſiliumq́ ſemper præſtitere. Cum optimatibus regni,quæcunq́ pro defenſanda regia dignitate fieri opus erat,ſtudioſiſſimè curabant, abominabantur nouitatem rerum,& nihil his ocio & pace erat antiquius, dum optimi uiri fungerentur officio, contrà duo Stephani interceſſere, Carolinæ olim factionis principes, quorum alter Ladislai Vaiuodæ filius erat,è Simonthoruia alter natus erat. Hi quum auerſos à Regis fide, ob rem ad Nicopolim peſſimè geſtam, Vngarorum animos intuerentur,ad refouendam factionem priſtinam animum aduertère,tempus perquàm idoneum ſibi oblatum eſſe rati,è Proceribus multos, in hac coniuratione ſibi ſocios adſciſcunt,populorum,ſub officij & publicæ charitatis ſpecie, animos inuertũt,perniciosum hunc Regem rei publicæ eſſe ſuadent,& ni prouideatur,multo indies perniciosiorem futurum. Defuncta Maria,regnum ad Ladislaum Caroli filium pertinere,qui in Italia latè regnaret,diri tyranni crudelitatem,qua duo & triginta nobiles in foro trucidati fuerant,uulgò prædicant. His uerbis uſque adeo cunctorum animos forte ſollicitarant,ut maximam in Regem inuidiam conflarint,inuerterant Optimatum animos,illiq́ infeſtos planè reddiderãt. Proinde nuncios ad Ladislaum mittunt Apuliæ Regem,quibus eum ad recipiendum Pannoniæ regnum hortantur,hæreditario iure ipſi debitum,ſi in Vngariam uenire uoluerit,ſe regnum ſine periculo tradituros pollicentur. Significant omnes Procerum Antiſtitumq́ animos, Sigiſmundi tyranni crudelitatem habere odio,nec ultrà eum tolerare poſſe,quum ad interitum Vngariam redigat,rem domi foriſq́ male gerat,infenſam ſibi nobilitatẽ,ordinemq́ patritium habeat. Item Caroli Regis probitatem,iuſticiam & uirtutem ita omnium pectoribus inſediſſe,ut excidere nequeat,eius fatum ita paſſim ab omnibus deplorari,ut nihil uehementioribus uotis expetant,quàm filium tanti ſceleris ultorem. Pannonicarumq́ rerum legitimum moderatorem, proinde impenſiùs orare,ut delatum ſibi patrium regnum accipiat,quo ſine controuerſia potiri poterit. At ille quum ſe ad magna cœpta uocari intellexiſſet,continuò Caroli patris memoria ſuccurrit,obuerſabatur ante oculos paterna fortuna,fatum miſerabile,uaria Pannonũ ingenia,ſubornata corda,& ſtudia perquàm diuerſa,quæ omnia cunctatiùs capere conſilium cogebant. Quanquam illi Sigiſmundum exigere,tradere pacatum regnum forte ſpondebant,tamen paterna infelicitas abſterrebat. Quum Ladislaum in capiendo conſilio tardiorem conſpicantur,eo magis indies literis adurgent,incendunt ad id inſtantiſſime. Demum per internuncios cum Ladislao,interiecto ſacramento,paciſcũtur, quicquid uterque Stephanus ipſius nomine in Pannonijs egerint, quouſque regno potiatur,eum ratum ac firmum apud ſe habiturum. Pacta conditione,coniurationis auctores indies Ladislai partes pro uiribus augent,tot enim nobiles hac labe infidelitatis coinquinarant,ut proditorum poſteri in hodiernum uſq́ diem ,ad ruſticitatem redacti, maiorum errata luant. Hi quamuis rem clàm agerent,Sigiſmundum tamen latère non poterant, is enim in Dalmatia moram trahebat, ubi antequam in Vngariam reſtitueretur,menſes duodeuiginti manſiſſe dicitur. Diſſimulabat omnia,ne inuidiam ſibi ex re ad Nicopolim male geſta conflatam adaugeret. Strigonienſis tandem Archiepiſcopi,& Canyſarum ope,item Ioannis Marothi opera,qui Sclauoniæ præfecturam cum imperio gerebat,in regnum reſtituitur. Stephanos noua quotidie moliri conſpicatur , & quum eos præſidio ualido firmatos intueretur, eorum audaciam ulciſci non audet. Poſt reſtitutum Regem iam annus quartus agebatur,& nouitatis auctores cœptis indies multo impenſiùs inſtabant,iam gens ferè uniuerſa ex omni

omni ordine, à regia fide defecerat, & limis illum oculis omnes intuebãtur. Duorum & triginta equitum cædes, & inita poſt illius mortem intemperantia, & præcipuè fœminarum, quibus pię licentia cœlibatus ſe fecerat obnoxium, in contẽptum hunc adduxerant. Exaggerabãtur coniuratorum obloquijs hæc omnia, quæ multo minora, quàm ferebantur, profectò fuere, quippe qui multa ab eo comiter populariterq́ facta uitio uertebant, & in malam cuncta partem interpretabantur. Tempus tantùm idoneum expectabant, quo Regem tutò caperent, cætera quæ ad patrandum facinus pertinebant, ſummo ſtudio diligentiaq́ parauerant. Ad poſtremum anno ſalutis quadringenteſimoprimo, ſupra milleſimum, feſto Vitalis die, ex compoſito Regem ingens Procerum multitudo, ſub officij prætextu adijt, frequenti uirum corona circumuenit. Conuenere etiam duo fortiſſimi iuuenes, Nicolai Garæ Palatini quondam filij, quem ad Eliſabethæ Reginæ latus, à Ioanne Horuato cæſum eſſe diximus, horum alter, Nicolaus, Ioannes alter dictus eſt. Ob indignitatem, quam à paterna nece conceperant, quia illum Sigiſmundi factione cæſum fuiſſe ſenſerant, haud difficulter in hanc coniurationem deſcenderunt. At ubi apud Regem conuentum eſt, de patratis ab eo facinoribus, de re publica male geſta, primò agi cœptum, oborta contentione, quando de rebus grauibus agebatur, ad conuitia cõtumeliasq́ peruentum eſt. Irritati ultrò citroq́ iurgijs animi, ac nimis exacerbati ſunt, mox facto impetu, omnes ueluti inter eos dudum conuentum erat, Regi manus inijciunt, hoſtili more confrementes capiunt, diſtrahuntq́, & iam de trucidando uiro cogitaſſent, ni quorundam amicorum ſuaſu remorati fuiſſent. Fatum fortaſſe Iulij Cæſaris ſubiuiſſet, niſi bonorum plerique interceſſiſſent, in uincula tandem præter dignitatem miſerrimè coniectus, adhibitaq́ Procerum cuſtodiæ cohors. Quum de præfectis cuſtodiæ ageretur, Nicolai Garæ filijs committendum eſſe Regem, uno conſenſu decreuere, quos illi infeſtiſſimos eſſe intelligebant, negocium datum ultrò accipiunt. In Sokles oppidum, captiuum abducunt, ibiq́ cum præſidio Regem aſſeruant. Sigiſmundo ad captiuitatem miſeram redacto, omnes, qui aduerſa factione iacuerant, capita extulerunt. Suſcitato tumultu, Proceres cum numeroſo equitatu urbem diſcurrunt, Ladiſlaum Regem declarant, hunc uerum Regem ingeminant. Ladislai ſigna ædunt, non modò per fora & compita, uerum etiam per omnes regni oras circumferunt. Cuicunque urbi elata ſigna appropinquabant, cum penatibus & magnis Dijs collegia ſacerdotum occurrebant, illa modulato carmine, ac hymnis præreuerenter excipere, inferre templis, & magnis aris imponere, plauſu & congratulatione excolere, Saluti Hilaritatiq́ publicè paſſim ſupplicare. Redacta in Ladislai abſentis poteſtatem Vngaria, patrum conſulto, dum hæc aguntur, ad eum in Italiam continuò Legati miſſi ſunt, qui Sigiſmundi captiuitatem, & eum Regem declaratum nunciarent, demum orarent, quando iam in uado res eſt, in Vngariam repente traijciat. Quum ex his, & paulo antè diſſimulatis rumoribus, rem omnem Ladislaus ex ordine accepiſſet, ad expeditum pacatumq́ regnum ſe uocari ratus, claſſem opinione celeriùs parat, complet milite. In Dalmatiam, quàm celerrimè poteſt, optimam nactus tempeſtatem contendit, Iadram claſſe primò appulit, quam Vngarici iuris eſſe nouerat. Iadrenſes Ladislaum, audita Sigiſmundi captiuitate, & declaratione huius, haud inuiti honorificè excipiunt, conſalutant Regem, & tanquam uerũ legitimumq́ Regem excipiunt, quamuis adhuc in Vngaria Budenſis arx, cæteraq́ Regis præſidia, cum ſuperioribus Vngariæ partibus, quæ ad Morauiam ſpectant, in Sigiſmũdi fide permanerent. Aliquot Iadræ dies ille ſubſidet, dum reliquã claſſem expectat, & ab amicis, quid in Pannonijs agatur, intelligat. Cunctatiùs patre, longeq́ conſultiùs res ſuas agebat, ne pari fato rueret, ne quaue ſe facti pœnitentia ſequeretur. Vtrinque indies nuncij ueniebant, qui & quid in Italia & Vngaria gereretur, exploratò referebant. Non tam potiundæ Pannoniæ ſpe trahebatur, quàm Apuliæ ſollicitudine remorabatur. Iadram à Ladislao ui captam, Venetorum Annales prodidere, quod ueritati abſonum eſſe uidetur, nam ſi ab Vngaris, abdicato Sigiſmundo, is Rex pronunciatus erat, ne ma-

1401

gnum quidem negocium fuit, ab Iadrenſibus ſpectatæ fidei ſocijs excipi. Interea Sigiſmundus, qui in Sokles caſtello, anguſto carcere coercebatur, & Gararum præſidio cuſtodiebatur, dies ac noctes lachrymis & ſingultibus uexabatur, deplorans con ditionem Principum, uel maximè fortunam ſuam, qua nihil uideretur eſſe miſerius, quippe cui nec mortis adminicula concederentur, nec carnifex quiſquam adhiberetur, qui eum his malis eriperet, nec præ uigili cuſtodia mortem ſibi conſciſcere liceret. Denegato quodam pulchro genere mortis, indignabatur etiam qualecunque negari, & quod longè grauius uidebatur, id aſſiduò ſuccurrebat, nec licere uiuere, nec poſſe mori. Tanti ſupplicij geſtarum rerum conſcientia uirum haudquaquam alligabat, quam multo magis rectè, quàm perperam ubique ſeruaſſe ſibi uidebatur, ſi quid patrarat immitius, ultionis gratia, ſe iure feciſſe iudicabat. Captiui Regis gemitus aſſiduos, Nicolai Palatini coniunx, Gararum fratrum mater diu tolerare non potuit, quæ non modò muliebri ingenio, ſed etiam ſuapte natura perquàm pia ſemper eſt habita. Infauſtam Regis conditionem miſerata, ne quid inconſultis liberis ageret, cum his primo de liberatione uerba facere conſtituit, quibus ſeorſum accitis, Vnde id (inquit) ſuauiſſimi filij uobis accidit, ut infandi carceris præfecturam ſortiti, æternam præ cæteris infamiam deputatam habueritis? Quid plus uobis iniuriarum, quàm cæteris illatum eſt, quid plus oneris & periculi in macerando Auguſtali & ſacro ſanguine accepiſtis? Nicolaus pater ueſter, qui Palatinus erat, à Maria & Sigiſmundo pij parentis loco ſemper habitus, is à Ioanne Horuato cæſus eſt, qui acerrimus Garæ domus fuerat inimicus. Vos cum paternis inimicis miſeri coniuraſtis, in ſacroſanctũ Regem inieciſtis manus, conieciſtis in uincula, & nepharij carceris præfecturam obiuiſtis. Recordor equidem patrem ueſtrum ſæpe hæc dicere ſolitum, coronatum ſacro diademate Regem, etiam ſi beſtijs comparari poſſet, nũquam tamen ſine magno ſcelere lædi poſſe, ſi in ueſtra manu is diem obierit, nonne perpetuam uobis ueſtræq; poſteritati notam inuretis? Alij, qui nouum Regem inducere pergunt, habent, quid ſperent, uos qui ſacrum Principem carcere maceratis, conficitis multiplici morte, etiam pro nepharijs paricidis haberi poteſtis. Quid nam miſeri ſperatis? quod in hunc patratis, id ipſum in ſe futurus Rex, mihi credite, formidabit. Laudant tyranni proditionem (ut aiunt) proditorem tamen abominantur, & timent. Si regiæ cædis auctores fueritis, præter infamiæ æternitatem, quid à Dijs hominibusq; uobis ſperare fas erit? nempe præter inaudita ſupplicia, extremum exitium, aut perpetuum exilium, fortunarumq; iacturam, quid aliud ſperari poſſit, non inuenio. Hic tot annos iure coronatus, regnoq; potitus eſt, ille, qui aditurus eſt, non modò Rex non eſt, ſed nondum regnare didicit. Leuitatis profectò magnæ, ſummiq; periculi, & ſceleris inauditi eſt, incerta pro certis quærere, tentare extrema, infandũ patrare paricidium, & Deorum unà mortaliumq; iram ſibi prouocare. Proinde dulciſſima pignora, ab inito facinore deſinite, deteſtabilia deponite conſilia, à nephanda coniuratione deficite, hanc notam uobis poſteriſq; perpetuam futuram, dum tempus eſt, diluite. Dimittite, quæſo, per maternam pietatem, per ſalutem ueſtram, Ladislai Regis factiones, qui quum patrem Carolum Regem à parente ueſtro cæſum nouerit, nunquam uos ęquis oculis poterit intueri. Sigiſmundus eſt, qui de patre ac domo ueſtra ſemper fuit optimè meritus, huius uxor & ſocrus ipſum ita opibus & auctoritate extulerant, ut alter apud Pannonios Rex eſſe uideretur. Quare ſi mihi auſcultaueritis, ſi maieſtatem regiam, quam in captiuitate præter æquum & phas retinetis, beneficio ueſtro liberaueritis, omnia profectò ſumma ab eo uobis ſperare licebit, pro quo pater ueſter animam effudit. Maternis dictis iuuenes collabaſcunt, perterriti reſtitere, & inter ſpem & metum nutantes, in grauiſſimas curas incidere. Poſtero die pia mater in carcerem deſcẽdit, Nihil (inquit) Rex optime, tui nunc impenſiùs curant inimici, quàm ut te quoq; ſcelere perdant immerẽtem, contrà uerò me fœmellam, aſſidui gemitus, lachrymæq; tuæ ſemper excruciant, & dignitatis & ætatis tuæ me commiſeratio ſubit. Non hæc, tua Maieſtas de re publica ſemper optimè merita, non hæc, tua fauſta flo-

renſq;

ſensꝗ iuuentus,non hæc,Diui Lodouici hæres meruit. Te ab omnibus deſtitutum, nec Deus,in cuius tutela ſunt Reges,nec uiri Manes,qui pro te olim occubuit,à me deſeri patiuntur. Incumbo ſaluti tuæ,nihilꝗ ſuccurrit antiquius,quàm quibus te captiuum ſicarij commiſere,eorum in libertatem manibus uindicari. Verùm unum eſt quod me à propoſito ſanctiſſimo remoratur, filiorum inquam meorum ratio,qui ne à te deinde deſerantur,uehementer addubito,proinde ſi neꝗ me,neꝗ liberos meos, mea inquam duo lumina,recuperato regno,deſerturum unquam eſſe receperis,profectò te continuò liberatum,in priſtinamꝗ ſalutem ac dignitatem reſtitutum dabo. Ad hæc Sigiſmundus,oblata ſpe ſalutis,quam antea deſperarat,diſpanſis brachijs, ad pedes prouolutus,Salutaris(inquit) Dei internuncia,ſolaꝗ infandos Sigiſmundi Regis labores miſerata,quamuis te Palatini uiri,quem parentis loco ſemper colui, pudiciſſimam coniugem eſſe reputem,miſerere tamen,quæſo,quæcunꝗ ſis,calamitatis noſtræ. Et noſtri miſeria, priſtinaꝗ beneuolentia in uos omnes,ac læſum regiæ Maieſtatis numen,& inaudita fortunæ noſtræ conditio,te quandoꝗ ad commiſerationem excitet. Quanquam ad definiendas ærumnas lachrymasꝗ meas,nihil morte magis præſentaneū ſuccurrit,tamen ut ab huius fati turpitudine me redimam,ſpem, quam detuliſti,lubenter accipio. Si ea,quæ me ſperare iuſſiſti,exitu præſtabis,omnia in me ingratitudinis exempla & ſupplicia conſummentur,ſi qua in me unquam minima tanti beneficij obliuio deprehendetur. In omnes,quæ excogitari poſſint,incidam infelicitates,omniumꝗ ſim exemplar infelicium, ſi me tibi tuisꝗ in priſtinam dignitatem reſtitutum,pro arbitratu tuo ſemper(uti par eſt)gratiſſimum non inueneris. Proinde hoc inter utrunque, teſte Deûm hominumꝗ fide,iam fœdus percutio, Sigiſmundus liberos tuos in fratres nunc adoptat,adoptat te quoꝗ in matrem pientiſſimam,teſtes Deos adeſſe iubet,iureiurando fœdus obfirmat. Quicunque initum fœdus uiolarit, non modò libertate careat, ueluti omnium compos miſeriarum,ſed ut fœda porca diſſecetur in fruſta,dextra demum utrinque data,fœdus ictum eſt. Mater mox cum liberis de liberando Rege tranſegit, ad emittendum Regem Morauiæ dominatum liberis pollicetur, commentum id uafre à muliere inuentum, ut Sigiſmundus à filijs ſtudioſiùs & cautiùs educeretur. E ſententia omnia facta ſunt,emiſſus in Morauiam Sigiſmundus,deinde in Boemiam peruenit. Coniuratorum igitur perfidia,quæ multis artibus Regem circumuenerat, unius pietate mulieris eluditur. Hæc igitur Sigiſmundi fuit liberatio,qui ubi uinculis emiſſus eſt,peruenit ad Ciliæ Comitem,cuius uiribus adiutus,qui ſororem eius Barbaram deſponſauit,in Boemiam redijt, & deinde Vngariam recuperauit. Quum Rex in Boemiam euaſiſſet,liberationis huiuſce rumores,dicto celeriùs in Pannonias,Gallias,Germaniamꝗ diſſeminati ſunt,ad hanc inimici famam animo conſternantur, neſciunt, quid ultra moliantur,neque quò fugiant,neque quid ſperent,planè ſuccurrit. Contrà uerò,qui Regis captiuitate iacuerant,ueluti ſe ab inita ſeruitute uindicaturi,reuocandum citò Sigiſmundum exclamant, quicunꝗ intercedant, contrà ue ſentiant,pro rei publicæ hoſtibus haberi oportere,in auctores tanti mali publicè animaduertendum. Sumunt quoꝗ in eos arma,qui Regem ceperant. In Pannonijs omnia miſcentur,ſub prætextu regiæ uindictæ,in aduerſæ factionis nobiles uim inferunt,populantur agros,agricolas cum pecoribus abigunt,ſæuiunt quandoꝗ ferro igniꝗ,ac nullum crudelitatis & ſæuitiæ genus omittunt. Inter hos ſæuiebat in primis Ioannes ille Maroth,Sclauoniæ præfectus,uir quidem(ut aiūt) iniurius,& ab omni humanitate deſtitutus. Econtrario quicunꝗ has iniurias accipiebant,pari feritate certabant. In tanta rerum omnium perturbatione Sigiſmundus,comparato ingenti Boemorum exercitu,& adiectis Vngarorum auxilijs,qui ſuperiores regni partes incolebant,cum maximis uiribus Vngariam ingreditur. Diffugêre inimici,obuerſari minimè auſi,quando Budenſem arcem,cæteraꝗ præſidiaria loca,adhuc in fide regia perſiſtere nouerant. Rectà Budam Rex uenit,arcem recepit, cæteraꝗ munitiſſima in Pannonijs caſtella regia recuperauit. Hæc in Dalmatiam Venetiamꝗ omnem fama diffuderat,Ladislaus hoc

nuncio conſternatus, in Italiam, irritis cœptis eluſus, repentè redire contendit. Cunctationem, quam in Dalmatis fecerat, approbant, ne turpiore reditu notaretur, aliqui autem (quod minus probe ſcriptum eſt, quando minus eſt abſonum ueritati) ſuorum literis ab hac expeditione fuiſſe reuocatum prodidere, quippe qui non modò Neapolitanos, uerum etiam pleroſq; regni Principes iam formidoloſam expeditionem moliri ſignificaſſent. Adiecere quoq;, Ladislaum ea tempeſtate Iadram ui captam, cum uniuerſo agro, adiacentibuſq; inſulis, ac mari, centum milibus Veneto uendidiſſe, ad recipiendam eam, tranſigendamq; uenditionem, cum præſidio ualido Legatos ueniſſe quatuor, Franciſcum Cornarium, Leonardum Mocenigum, Antonium Contarenum, & Fantinum Michaelem. Sunt, qui multo abſurdiùs tradidere, Venetos à Ladislao totius Dalmatiæ iura cum Iadra redemiſſe, Senatum Populumq; Venetum, empta Dalmatia, ita publica lætitia fuiſſe exhilaratum, ut ſupplicationes, ac unius diei ferias indixerit. Ex his, utrique futilia ac uana ſcripſere, hi qui captam à Ladislao Iadram tradidere, ut rem belli iure ſibi uendicatam, haud iniuria uendere potuiſſe uideretur, iniquum profectò ſcribendo profitentur affectum. Nam Iadrenſes, qui tot Venetorum Pannonumq; bellis haudquaquam facile capi potuere, nunquam à parua Ladislai claſſe, ac primo congreſſu capi potuiſſent. Admiſere illi uirum, tanquam amicum, ac regio ſanguine oriundum, quod eo fecere libentius, quia in regni ſpem uocari intelligebant, quum ibi moram traheret, à Venetis fuit pecunijs ac nauibus adiutus, ut aliqua ex parte ſatisfaceret, id quod Iadræ habebat, quæ alieni, hoc eſt Vngarici, iuris erat, abiens ultrò Venetis conceſſit. Qui autem Venetos cæteram Dalmatiam ab eo mercatos tradidere, multo grauiùs errarunt, quó nam pacto Veneti in gerendis rebus prudentiſſimi, centies mille aureûm pro emenda à Ladislao, quam uendere non poterat, Dalmatia erogaſſent, quia Vngarici iuris erat, atque Sigiſmundi, & non Ladislai tunc auſpicijs regebantur? Nunquam profectò in re uana futili tantam pecuniarum iacturam Veneti feciſſent. Ladislaus igitur ſpe ſua fruſtratus, in Apuliam regreſſus eſt, antequàm è Dalmatia ſolueret, ad Sigiſmundum hæc ſcripſit. Ingenuè fateor Sigiſmunde Rex, me à Proceribus Vngaris diu ac impenſiùs ſollicitatum, inuitum tandem ad promiſſum mihi regnum in Dalmatiam uſque ueniſſe, ſubſediſſe ibi diu, donec rei exitum conſpicarer, ut quid ipſa fortuna, ac uaria Vngarorum ſtudia ſibi uellent, ueluti è ſpecula proſpectarem. Inconſtantiam doloſq; huiuſce gentis planè nouiſti, utinam in patre id ipſum non fuiſſem expertus. Nihil hi Regum nouitate ducunt antiquius, & tunc maximè geſtiunt, quando in certamen Reges ex arte committunt, ex hac re quæſtum faciunt. Excuſatum igitur me habebis, quia expeditionem hanc ultrò non accepi, acceptamq; idcirco cunctatiùs geſſi, ut Diuinam quoq; modò uoluntatem elicerem, unde mortalis poteſtas cuique tribuitur. Proinde tibi, quem è tot ærumnis ipſe Deus aſſeruit, ſponte cedo, poſt hac me officioſum amicum, immo affinem tui ſtudioſiſſimum in cæteris rebus agnoſces. Mihi autem nil gratius unquam facere poteris, quàm ſi ab his, qui Regum nouitate lætantur, eas pœnas exegeris, quas de te ſumere conati ſunt. Sigiſmundus, pro fratre in poſterum ſe habiturum, & cumulatas à paricidis pœnas exacturum eſſe reſpondit.

Reuerſus Ladislaus in regnum, Albrici Cunij opera, Neapolitanum regnum benè pacauit, quo pacato, quum incredibili prudentia & magnanimitate polleret, omnibus Italiæ potentatibus, in primiſq; Pontifici formidoloſus eſſe cœpit. Albricum hic magnum (ut aiunt) Conneſtabilem creauit. Ne amplius per Præfectos & Legatos foris rem ageret, ſed ipſe rebus ſuis adeſſet, Peruſiam, ac multas Latij ciuitates in ditionem ſuam redegit. Vigeſimo regni anno, per ſpeciem amicitiæ Romam ingreſſus, Romanos in Bonifacium Pontificem irritauit. In hac urbis perturbatione, undecim è patricijs, à Lodouico nepote Pontificis capti ſunt, & à lictore cæſi. Pontifex, patriciorum cæde conſternatus, cum aulica turba Viterbium effugit. Sedente deinde Gregorio Pontifice maximo, quum is abeſſet, urbem Romam occupauit, Pontifex indignitate rei percitus, Ladislaum regni titulo priuauit, Lodouicoq; titulum addixit, Lodo

uici Andegauenſis filio, quem Regis Galliæ fratrem fuiſſe perhibent. Succedente de inde Ioanne, ac redintegrato bello, ita à pontificijs Ducibus profligatus eſt, ut inge- nuè ſæpe fateretur, quòd ſi hoſtis prudentia & uictoria uti ſciuiſſet, iam dudum de ſe, ac regno fuiſſet actum, poſt hæc inter utrunque uaria fortuna fuit, modò bello, modò inducijs tempus tranſactum. Tortonam Florentinis uendit. Dum Florentiam, cæte- rasq; liberas Italiæ ciuitates in ſeruitutem uindicare pergit, Peruſię morbo correptus, Neapolim contendit. Paucis pòſt diebus, quum ibi conualuiſſet, Florentinorum ar- te, qui ab hoc ſuæ libertati admodum timebant, medicato puellæ concubitu, quæ ſui medici filia fuerat, enectus eſt. Hic fuit Ladislai finis, qui Caroli Pazi (ut aiunt) filius erat, à quo Ioannam Reginam, & uictam & cæſam fuiſſe tradiderunt. His tempo- ribus, anno nonageſimonono, ultra tredecies centenum, mirabilis Dealbatorum pe- regrinatio, ex ulteriore in Ciſalpinam Galliam erupit, tribusq; menſibus, ad extre- mas uſque Italiæ oras progreſſa, uniuerſos tunc populos, ad ſumendum candidato- rum habitum, & ad continuanda ſupplicantium agmina concitauit. In illis ſupplica tionibus, Diuinam miſericordiam paſſim conclamabant, ingeminabant publicam pacem, fideliumq; ocium & quietem, quam per tot annos amiſerant, elatis uocibus implorabant. Tantam ea tempeſtate religionem populos inceſſiſſe aiunt, ut qui can- didatus non prodiret, ab humanitate ſimul & Diuino cultu deſtitutus eſſe uideretur. 1399

Venceslaus Caroli Imperatoris filius, & Sigiſmundi frater, qui cum patre olim impe rare cœperat, in ſequenti anno, ob ignauiam inauditamq; laſciuiam, ab Electoribus eſt imperio abdicatus. Robertus Bauarus huic ſubſtitutus, ſed non æquè ab omni- bus approbatus. Conductus à Florentinis ingenti pecunia, aduerſus Galeatium Vi- cecomitem, cum maximo Italiam exercitu ingreſſus eſt, nullaq; re geſta memorabili, in Vindelicos ſe recepit. Cometes in cœlo uiſus, hinc Galeatij mors ſequuta, quem in agro Mediolanenſi, ad Malignanum diem obijſſe ferunt. Eodem quoque anno, Tamburlanus uita defunctus eſt. Inauditis opibus Imperator, natus apud Tartaros gente humili, mox eouſque euectus eſt, ut duodecies centena milia hominum habe- ret in caſtris. Qua quidem multitudine attritis bello Turcis, eorum imperatorem au- reis catenis uinctum, currui, quo uehebatur, quaſi triumphans alligauerat, protriuit. Armenos, Perſas euertit, deſtruxit Aegyptios, Damaſcũ penè deleuit. Tanto Aſiam & Europam terrore compleuerat, ut humanorum ultor ſcelerum appellaretur. Oc- cuparunt eodem quoq; tempore Galli Genuam, lateq; in Liguria dominari occœpe runt. Quinto pòſt anno, Piſæ bello fameq; confectæ, in Florentinorum poteſtatem deuenere. Iam tempus admonet, ut ad Sigiſmundi geſta reuertamur, & quid poſt re- ditum in Vngaria geſſerit, ritè proſequamur. Pòſt ubi Sigiſmundus in Panno- niam redijt, quamuis acceptæ iniuriæ animo altiùs inſederant, nequaquam tamen in uindictam continuò erumpendam eſſe cenſuit, diſſimulato dolore, clementiam præ- tulit, ne extrema inimici deſperatione correpti, aliquid obſtinatiùs molirentur. Præ- dia ſolùm à fidelibus poſtulata, ne his ingratus uideretur, ultrò reſcripſit, multos uil- lis, munijs alios pro dignitate donauit. Aere bonisq; potius, quàm capite mulctan- dos eſſe rebatur, contrà uerò illis neque ſpem occludebat, neque occurrentes limis oculis intuebatur. Ne gratiam quidem petentibus, ſe difficilem inhumanumq; præ- ſtabat, exorabilem, præter omnium opinionem, ſe his præbere, oſtendere ſe iniuria- rum immemorem, inſperatam præ ſe ferre mãſuetudinem, ut his qui grauius in eum peccarant, fiduciam ſuſcitaret, ac metu ſimul & omni ſuſpicione liberaret. Poſtquàm ſatis ſecuritatis inieceratt, in Sclauonia conuẽtum indicit, oppidumq; huic præſtituit, quod Barbaricè Keures Duarhel nominant. Ad conuẽtum, Stephanus Vaiuoda La dislai filius, cum magna equitum manu aduenit, partim ſuorum uiribus, partim Re- gis clementia fretus, ſed ſpe ſua falſus, longè aliter, ac putabat, ſibi accidiſſe cognouit. Quum in concilium ueniſſet frequentiſſimum, dato ſigno, ex compoſito à nobilita- te captus, ibiq; à lictore, indicta continuò cauſa, obtruncatus eſt, diffuſo necis huiuſ- ce rumore, equites, ut ſui Ducis mortem ulciſcerentur, ſumpſere arma. Domum, ubi

concilium eo die habebatur, circumuenere, & iam fuiſſet cruenta pugna certatum, niſi è feneſtris continuò corpus eius in forum deturbaſſent, quo quidem ſpectaculo ita ſuorum animi conſternati ſunt, ut domini ſui uindices eſſe formidarent. In medio tumultu, aduerſus hos unus occlamat. quò ruitis miſeri, quò ruitis, en cuius gratia ſumpſiſtis arma, iam extinctus eſt, in caſſum furitis, ſtate uiri, & aduerſus regiæ Maieſtatis imperium dimicare deſinite, deferbuit hac uoce furor equitum, nam timore extemplo perculſi, diffugêre. Stephanũ Vaiuodam, præter alia grauiſſima ſcelera, quæ patrarat, id potiſſimùm auſum fuiſſe memorant, poſt Nicopolitanam cladem, quum in maritimis oris Sigiſmundus moram traheret, hunc ad Baiazethem Turcorum Regem tabellarios miſiſſe ferunt, clamq́ue cum eo de filiæ nuptijs cum Ladislao Rege egiſſe, & ea quidem conditione, ut generum, ad eijciendum Pannoniæ regno Sigiſmundum, opibus & auxiliarijs copijs adiuuaret. Rem per internuncios eò adduxiſſe, ut ſub hac ſpe affinitatis oblatæ, quam tantopere prophanus Barbarus appetebat, nonnullas Turcorum legiones, ad labefactandas Sigiſmundi uires, inter Sauum Drauumq́ue induxerit, unde magna Vngariæ appendicibus calamitas uaſtatioq́ue illata, hunc igitur primum Turcorum ingreſſum in inferiorem Pannoniam fuiſſe perhibent. Quare tunc Syrmienſis ager, qui tot urbibus oppidisq́ue florebat, ita populatus & euerſus eſt, ut uix nunc tot ciuitatum perpauca ueſtigia ſuperſint. Sumpto de Stephano, tot malorum auctore, iam ſupplicio, cæteri quoq́ue ſuas dedere pœnas, alij namque ære, exilio complures mulctati ſunt, ad poſtremum nemo è potioribus impunitate donatus. Res interea Vngaricas aliquantiſper dimittamus, & de Venceslao & Sigiſmundo fratribus, & quid huic cum altero interceſſerit, haud ab re iam referendum eſſe duximus. Venceslaus enim patris non admodum abſimilis, improbis uoluptatibus obnoxius, item deſidioſus, iners & ignauus, parum appetens laboris, ac uino potius, quàm imperio deditus, ita Principum à ſe animos abalienauit, ut ab omnibus odio & contemptui haberetur, quare captus à Proceribus, menſes tres carcere affectus. Sed à Ioanne Luſaciæ duce, & à Procopio Morauiæ tyranno, non ſine magno rei publicæ malo liberatus eſt, in priſtinam paulo pòſt intemperantiam effuſus, iterum à Sigiſmundo fratre captus, Albertoq́ue cuſtodiæ commiſſus, qui ducatum Auſtriæ ea tempeſtate gerebat. Quum in magnificis ædibus Viennæ aſſeruaretur, cuſtodum incuria fugam rapuit, iterum regno potitus, in mores priſtinos planè recidit, agebat perpetuos in uino crapulaq́ue dies. Cum imperio indecorem omnes arbitrarentur, ab Electoribus, haud inuito Pontifice, Auguſtali dignitate abdicatus eſt, reliquum ætatis pari infamia tranſactum. Quinquageſimo huius anno, prophana Huſſitarum emerſit inſania, quæ totam Boemiam, ac magnam Germaniæ partem prorſus infecerat. Pragenſe gymnaſium ad ea uſque tempora Teuthones planè gubernarant, quod Boemi, quibus ferox & indomitum eſt ingenium, grauate pertulerant. Ex his quidam nobili genere natus, apud Oxonium Britanniæ ciuitatem eruditus, quum in Ioannis Vicleffij libros incidiſſet, qui De Rerum uniuerſalibus inſcribuntur, his haud parum monumentis oblectatus, hæc in patriam retulit, in his de ciuili dominio, de Eccleſia, de clero agebatur. Vicleffiſtarum ueneno iam imbutus, mox in alios perniciem ſuam effudit, librum conciuibus accommodauit, qui Teuthonum odio trahebantur, in primisq́ue Ioanni, humili loco nato, cui à uilla, cognomen Hus inditum, quod Boemicè anſerem ſignificat, maxima ingenij præpollebat is acrimonia, & eloquentia, licet peregrina, non mediocri, accedebant dialecticæ argutiæ, ingenium deprauatarum auidiſſimum opinionum, quibus Teuthonicos præceptores admodum ſollicitauit, ratus callidis confuſos eos enthymematis, poſſeſſa diu gymnaſia deſerturos. Mox quum res è ſententia non ſuccederet, à Venceslao imprudentiſſimo Principe impetratum, ut gymnaſium, Pariſiorum ritu gereretur, quare profeſſoribus omnibus externis locus ademptus eſt, qui rei indignitate commoti, inito iureiurando, omnes cum diſcipulis abiere. Duo milia ex compoſito uno die receſſerunt, paulo poſt tria circiter milia ſubſequuta, ad Lipſiam Myſnæ urbem, trium die-

rum

rum itinere à Praga remotam conuenere, occœpere ibi cuncta liberalium artium ſtudia profiteri. Exhauſtum Pragenſe gymnaſium, ad Boemorũ poteſtatem redactum eſt. Hus partim uitæ ſubornatæ continentia, partim copioſa dicendi facultate fretus, gymnaſij facile principatum ſibi uẽdicauit. In æde Diui Matthiæ, quam Bethlehem nominant, ſacram declamationem ſortitus, feſtis profeſtisq; diebus de Diuinis humanisq; rebus uulgò prædicare cœpit. Et quum eloquentia improbum hominum nacta, haud aliter ſeſe habeat, atque gladius, qui in manu incidit furioſi, quodcunque è ueneficis quondam libris uirus ille conceperat, in populum tunc id uniuerſum euomuit. Publicè Vicleffum extollere, commendare uiri dogma, dicta Diuina, & è cœlo ſumpta dicere, inter Diuos hunc demum relatum eſſe, impẽſius aſſeuerare. Viroſum repentè dogma hi primum imbibère, qui ſacris initiati, grauati aliquo ære, inſigni quoq; ſcelere pollentes, hac deprauatæ opinionis nouitate ſupplicium euadere ſperabant. Conceſſere quoq; in hanc ſententiam plerique doctrina præſtantes, qui quum in Eccleſia Dei ſuam dignitatem aſſequi non poſſent, nonnullosq; nec cognitione rerum, nec uitæ probitate, ſed fortunæ tantùm temeritate, ad magna ſacerdotia euectos intuerentur, perquàm iniquo animo tolerabant. Hinc primùm in ſacerdotes opulentos oblatratum, adiectæ blaſphemiæ, & excogitata crimina. Summum deinde Pontificem grauiter incuſare, deficere à catholica Eccleſia, in eum hæc dogmata commenti ſunt: Romanum Pontificem, reliquis Epiſcopis eſſe parem. Nullum inter Sacerdotes eſſe diſcrimen, presbyterum non ſacroſancta dignitate, ſed uitæ meritis effici potiorem. Animos corporibus exutos, extẽplo aut ſuperis, aut inferis in æternum addici, inter hæc nullum eſſe medium. Purgatorium ignem haudquaquam inueniri. Pro mortuis fruſtra inferias celebrari, ac preces effundi irritas, & ſacerdotalis auaritiæ id eſſe commentum. Item imagines Diuorum è medio tollendas. Irridendam aquæ ſanctæ aſperſionem. Mendicantium religionem, à dæmonibus inuentam. Sacerdotes omnes paupertatem colere oportere, eleemoſynisq; tantùm paſci. Liberam cuique Diuini uerbi eſſe prædicationem. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali euitandi gratia, eſſe committendum. Mortalis culpæ reum, neque ſeculari neq; eccleſiaſtica dignitate potiri, neq; ei parcendum. Chriſma, & nouiſſimam unctionem, inter ſacramenta haudquaquam contineri. Confeſſionem Deo tantùm factam, cuiq; ſatis eſſe. Baptiſma è fluuiatili ſat aqua conſtare. Cœmiteriorum uſum, quæſtus gratia adinuentum. Templum Dei, terrarum eſſe orbem. Templis & ſacellis, Diuinam coarctari maieſtatem. Sacerdotij ueſtes, altariumq; apparatus, ac cætera tale genus, in caſſum, ueluti nullius momenti, fuiſſe comperta. Euchariſtiam quôque loco ac tempore poſtulantibus dari poſſe. Sacerdotiq; conficiendæ Euchariſtiæ ubique ac ſemper liberam eſſe poteſtatem, Diuinis ad id tantùm uerbis opus eſſe. Fruſtra etiam eorum ſuffragia impetrari, qui inter Diuos relati ſunt, quando nihil adiuuare poſſunt. In Canonicis horis tempus fruſtra teri. Nullum diem, præter Dominicum, feſtum haberi. Ferias Diuis indictas reijci oportere. Nil ieiunia ſibi promereri.

Sbincolepus Pragenſis Antiſtes, Ioannis Vicleffi uolumina ad ſe deferri, coactoq; Doctorum concilio, in foro concremari iuſſit. Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ. In uicum ille redijt, unde olim cognomẽ acceperat, ſuffragantem ſibi loci dominũ nactus, hæc eadem coactæ plebi prædicare occœpit. Multa in Romanum, cæterosq; Pontifices indies maledicta euomere. Ad conciliandos populorum animos, decimas dicere haud ſecus, ac eleemoſynas habendas eſſe, poſſeſſorum cuique eſſe liberum eas pro uoluntate dare, ad ſoluendum nullo iure cogi poſſe. Nondum euchariſtiæ prophanus error emerſerat, hanc nouam peſtem Petrus Traſenſis induxerat, quod quidem oppidum ad Albim fluuium ſitum eſt. Hic à Teuthonibus eiectus, quũ prauis opinionibus laboraret, primus ſub utraq; ſpecie Dominicum corpus miniſtrandum eſſe profitebatur, Eccleſiam inſcitiæ non mediocris inſimulans, quæ ſub una tantùm ſpecie ſumendum edixerat. Id Saluatoris ore prolatum, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis ui-

tam

tam in uobis,cæteri ſenſim hac contagione coinquinari occœpere. Venceslaus Rex quamuis iniquo id animo audiebat,correptus tamen ignauia, peſtem hanc impune graſſari patiebatur. Sbinco præſul quum nullam,ad coercendam hanc labem,in Rege opem inueniret,ad Sigiſmundum ſanè confugit,obſecrans ſimul & exclamans, ut labanti dudum orthodoxæ fidei ſuccurrat. Pernicioſam populi mentes hæreſim obrepſiſſe ſignificat,ſacras cæremonias,& myſtica cuncta incæſtari, ni breui prouideatur, catholicam Eccleſiam ire perditum. Se in Boemiam propediem rediturum Sigiſmundus affirmat,& diligentiſſimum myſterijs proſpecturum. Dum negociorum mole tempus differtur, Piſonij Sbinco diem obijt,cui Albricus ſuffectus eſt,Boemica gente natus,inauditæ auariciȩ deditus,quandoquidem rogatus,quem ſonum moleſtiùs audiret, Maxillarum (inquit) oſſa frangentium. Ladislaus ea tempeſtate Romanam Eccleſiam infeſtabat,aduerſus Ioannem pontificem maximum, grauiſſimum bellum gerebat. Pontifex defenſandæ Eccleſiæ gratia,integram peccatorum remiſſionem,publico omnibus edicto,paſſim indulſerat,qui in Pontificium hoſtem arma ſumerent. Quum edictum hoc in Pragenſi baſilica recitaretur,tres è plebe homines continuò inclamarunt,Ioannem Papam,Antichriſtum eſſe,quippe qui crucem in Chriſtianos indixerit. Hi Senatus imperio ſubinde capti, in uinculaq́ʒ coniecti ſunt, facta ſeditione,populus occurrit, dimitti homines expoſcit, mox Senatus oratione placatus,arma depoſuit,deſidit tumultus. Proxima nocte de his capitale ſupplicium ſumptum eſt,quum è prætorij foribus cruor effluxiſſet,patratæ necis fecit indicium,quod ubi populo ſignificatum eſt,tumultus redintegratur,reſumuntur arma, ad prætorium undique concurſum eſt. Erepta cæſorum corpora,aurea purpura inuoluunt,circa omnia templa hæc per urbem efferũt,prophanæ ſectæ ſacerdotes cum his pariter exclamant,hos pro ſanctiſſimis martyribus habendos,quando pro Dei teſtamento ſua corpora expoſuerunt,corpora ad Bethlehem in ſacrario non ſine aromatibus recondita ſunt, poſtquàm ſatis ſuperq́ʒ conclamatum eſt,ſoluta multitudine res pacatur. Paulò pôſt ad Conſtantiam Sueuorum urbem conuentus indicitur, conuenere frequentiſſimi Chriſtianæ reipublicæ Proceres, ibi de rebus Boemicis agi cœptum eſt. Sanandæ tandem prouinciæ gratia,Sigiſmũdo,qui ut infrà referetur,ad Romani imperij dignitatem euectus erat, Ioannem Hus et Hieronymũ ad ſynodum placuit accerſi,acciti ueniunt. Ioannes ætate & auctoritate maior, doctrina & facundia ſuperior Hieronymus, lecti ex omni natione patres eruditiſſimi,qui cum his ſtudioſiſſimè diſputarent. Oſtenderunt horum dogmata,à Diuina lege,ac bonis moribus nimis eſſe aliena,demum hos orant,ne plus Eccleſia ſapere contendant,monentes ad ſalutem,non ad perniciem ſapere oportere. Ad hæc illi pertinaciùs inſtare,dicere ſe ueros eſſe Chriſti diſcipulos, Romanam Eccleſiam ab Apoſtolorum ſententijs admodum diſſentire,opibus & delicijs oblectari,ampliſſimos affectare dominatus. Prouentus Eccleſiæ,non (ut fas eſt) pauperibus impartiri,ſed in luxum & intemperantiam erogari,nullum maledicendi genus prætermittere. Ad poſtremum,quum rogati neque mutare ſententiam,neque reſipiſcere uellent,ſanctorum patrum decreto,incendij damnati ſunt. De Ioanne prius ſupplicium ſumptum eſt,paulo pôſt de Hieronymo actum,uterque inaudita animi fortitudine rogum obijt,nulla miſerabilis uox audita. Ambo in ignis ingreſſu hymnum cantauere,quod uix flamma & fragor incendij intercipere potuit. Cineres,ne raperẽtur à Boemis,in lacum proximum diſperſi. Rogi ſolum,à diſcipulis eraſum,in patriam relatum,& pro ſacro habitum. Vterque à Boemis inter Diuos relatus,ſolenniſq́ʒ utrique dies publicè conſtitutus. Sectatores exin,amicorum opera,quædam à Rege templa extorquent,ubi ſuæ plebi prȩdicare cœperant. Ad Glatoniam,nobile Prædicatorum collegium euertunt,idq́ʒ primum in Boemia cœnobium,Huſſitarum impietate ruinam dedit,quod ædificijs, & præſtanti ſacrarum rerum apparatu iuxtà pollebat. Deinde oppidatim uicatimq́ʒ in magnifica templa ſæuitum. Item celeberrimum Aulæ regiæ monaſterium,quod ad Moldauiæ ripam ſitum eſt,qua Myſa fluuius eum influit,ubi regum corpora con

debantur

debantur, pari ſacrilegio abſumptum eſt. Præterea ad caſtellum quoddam triginta hominum milia conuenere, quibus in patentibus campis, quum trecentas menſas erexiſſent, ſub utraque ſpecie data eſt Euchariſtia. Venceslaus hac re uehementer abſterritus, ne eorum in ſe arma uerterentur, regnumq; ſibi abrogaretur, Corandæ tamen Presbyteri concione liberatus eſt, in Viſſegradenſem arcem ſe recepit, paruo tantùm fluuio à Praga diſiūctam. Ad caſtellum deinde nouum, cui Cuniragigæ nomen eſt inditum, quod ad quartum ab urbe lapidem ipſe conſtruxerat, cum paucis abijt: ad Sigiſmundum repente fratrem Oratores miſit, qui auxilium implorarent. Mox Conſulibus Nouæ ciuitatis Pragenſis edixit, ne ulteriùs Dominicum per urbem corpus, cum pompa ab hæreticis circumferri paterentur. Contrà illi pridie calendas Iulij, quum ad Carmelitarum baſilicam cōueniſſent, Euchariſtiam, contempto Conſulum imperio, per urbem circumtulere, diripuere domum ſacerdotis, qui à prophanis deliramentis planè diſſenſerat. Mox facto tumultu, circumuenere prætorium. Conſules undecim metu perculſi, fuga ſibi ſalutem compararunt, cæteri ſeptem, qui remanſerant, raptim intercepti, ex altiſſimis in forum feneſtris deturbati, pilisq; multitudinis excepti pariter, & dilaniati ſunt. Venceslaus interea paralyſi correptus, grauius laborare cœpit. Exin duodeuiceno die, ſignatis hæreticorum nominibus, quos morti deſtinarat, dum fratrem aſſiduè uocitat, & amicorum auxilia anxiùs expectat, prius humanis exceſſit, quàm Sigiſmundus, & uocati Principes adeſſent. Poſt Venceslai mortem, Ioannes Ziſca quidam emerſit, haud ignobili genere, Troſnouiæ ortus, uir tenui cenſu, in aula à pueritia educatus, bello impiger, ac ſtrenuus, altero captus oculo, quem per certamen amiſerat, item cui ferox ingenium, & indomita rapinarum libido inerat. Huſſitarum contagione infectus, coacta ſacrilegorum manu, in cætera, quæ ſuperſtiterant, templa fecit impetum: comminuit Diuorum ſimulachra, Chriſti optimi maximi fregit imagines, Carthuſienſium cœnobium, uetuſtum quidem, & mirabili opere conſtructum diripuit, ſuccenditq;. E montana turba circiter quadringenti uiri cum mulieribus deſcenderunt, Huſſitica labe coinquinati, quibus à Conſulibus, præ timore plebis, cibaria publico ſumptu decreta, hi à Ziſca inter ſuas copias aſciti. Ziſcam ad locum profectum, quem Cruces appellant, magnus hæreticorum numerus eſt ſequutus. Ad eum profectò locum quadraginta circiter milia conuenere, quare audentiorem impij ad maximum quodq; facinus animum concepere. In eo conuentu, multa aduerſum Sigiſmundum Cæſarem, quem regni hæredem, ſuisq; conatibus infeſtiſſimum eſſe nouerat, excogitata & decreta ſunt. Poſt hæc Ziſca, Coranda duce, Pelzinam contendit, ubi complures eiuſdem factionis eſſe ſenſerat, urbem confeſtim in poteſtatem ſuam redegit, ualidoq; præſidio confirmauit. Qui ad Cruces remanſerant, arcem Viſſegradenſem inuaſere, quam negligentiùs aſſeruari intelligebant. Regina interim anxia, cui Sophiæ nomen erat, diuerſa trahebatur, quo ſe modo tueretur, haud facile ſuccurrebat. Sigiſmūdum crebris nuncijs opem orabat, necnon & uicinorum auxilia petere, in parteis omnes uerſare mentem, & Deûm hominumq; fidem implorare. Nimirum haudquaquam probo Sigiſmundum conſilio uſum tunc omnes affirmant, quippe quem in Turcas, qui iam pridem ſe caſtris exuerant, arma prius mouere, quàm laborantem Boemiam petere, libido inceſſerit. Quòd ſi Pragam confeſtim exercitum duxiſſet, antequàm hęreticorum uires coaluiſſent, nūquam Germania tot incendia ſubijſſet. Ille uerò, dum bello Turcum laceſſere pergit, Boemiam amiſit, & Vngariam non defendit, quum ſerum eius foret auxilium. Regina cum Tenchone Vratembergenſi, regni gubernationem obiuit. Comparatis regio ſumptu copijs, arcem Pragenſem, & minorem, quæ arci ſubiacet, ciuitatē, præſidio muniuit, ad pontem Moldauiæ, turres erexit, ut hęreticis tranſitum inhiberet. Contrà illi per regnum paſſim conuentus habere, ſollicitare populos, hos minis trahere, illos blanditijs allicere, ſuis urbem hominibus complere, demum dies noctesq; impenſiùs decernere, quibus rerum ſummam artibus occuparēt. Cum his Petrus Sterembergius ad Benedicti inſulam conflixit, prælium æquo Marte di-

remptum. In Praga adaucta impiorum multitudine, pro ponte pugnatum, quum multi utrinq; cecidiſſent, pons tandem in Huſſitarum poteſtatem redactus eſt. Mox quum fideles in altiorem ſeſe partem recepiſſent, cum alijs unà certamen inſtaurarunt, quiuis diebus aſſiduo pugnatum eſt, multi utrinque cæſi, multæ magnificæ domus igni abſumptæ, prætorium infimo loco ſitum, quoq; incenſum eſt. In hac ſumma rerum perturbatione, inteſtinoq; bello, legati Sigiſmundi Regis interuenere, regni, Pragæq; gubernationem iuxtà ſuſceperunt, fecere inducias, ut Viſſegradenſi arce reddita, ciuibus ad Sigiſmundum Oratores mittere, cum eo rem ſuam tranſigere liceret. Ziſca, Pelzinam, Pieſtam, & alia quæcunque loca ceperat, ultrò reſtituit. Pacta conditione, externi hæretici deſeruere urbem, gubernatio, & præfectura urbis à Conſulibus recepta. Quamuis aliquanto paucior exin urbs facta, catholici tamen, qui exceſſerant, redire non auſi, Sigiſmundi Regis aduentum expectabant, cuius præſentia ſe tutò in urbe permanſuros ſperabant. At ſpes omnis, perlectis eius literis, intercepta, quippe quibus ille haud aliter ſe regnum, ac pater Carolus prouinciam, gubernaturum eſſe ſignificauit. Hinc ſectam ſuam eiectum iri hæretici intellexere, quæ regnante Carolo nondum emerſerat, quare magis ac magis exacerbantur. Saluatoris noſtri natalibus, Brunnam, quod eſt Morauiæ oppidum, Sigiſmundus aduenit, adcurrêre illicò Pragenſes, ueniamq; ſupplices exorauere. Venia ea conditione data, ut catenas & repagula, tota ex urbe deponerent, ſuos acciperent magiſtratus, eisq; ritè parerent, acceperunt illi pro metu conditionem. Audito noui Regis aduentu, ingenti Primores regni lætitia correpti, nuncupatiſſimis eum uotis expectabant, admittebant urbes, Præfectos à Rege miſſos, & ad eius obſequium iamdudum ſeſe omnes accommodabant. Quòd ſi Brunna tunc rectà Pragam ipſe ueniſſet, nemo profectò dubitaſſet, quin Huſſitarum peſtis tota penitus Boemia exceſſiſſet. Sed in Sleſiam Sigiſmundus iter fortè diuertit, Vratislauiamq; peruenit, quæ caput gentis eſt. Itineris cauſa fuerat, quia conſulatum, quem nuper illic inſtituerat, populus facta ſeditione trucidarat, urbem ingreſſus, re cognita, à ſceleris auctoribus ſupplicium continuò ſumpſit. Quod quum Pragenſes audiuiſſent, ueriti Vratislauienſium exemplum à Sigiſmundo palàm defecere. Tenchonem Præfectum arcis, largitione corruptum, in factionem adſciuere; huius literis, cunctis populis edicitur, ne quem Sigiſmundo aditum præbeant, quando Sclauonicæ linguæ hoſtis factus eſt, exitium regno molitur, Marchiam antiquam, Prutenorum ordinibus, iure pignoris obligarit, alienarit Brandeburgenſem. Ioannem & Hieronymum, uiros planè ſanctiſſimos, ſynodi auctoritate cremarit, antiquarit ſacra illorum dogmata. Ziſca, facta defectione, aduerſus Catholicos irruens, eos fudit, fugauitq;. Mox Auſcam oppidum, quod ad Luſmicium amnem ſitum eſt, petijt, unde Procopium Vlricumq; fratres, orthodoxæ fidei charitate præditos, nec mediocrem quidem populi partem, Huſſitarum labe coinquinatam eieciſſe nouerat, breui hanc obſidionem expugnauit, diripuit, & incendit. Liczium caſtellum mille paſſibus inde remotum, quò ſe Vlricus cum familia tota receperat, ui cœpit. Vlricus cum uniuerſa domo cæſus, uni data uenia, qui cæteros trucidauit. In hoc ueſaniæ magnæ ſucceſſu, quum ciuitatem, muro, turribusq; munitam non haberet, in eiuſdem fluuij ripa, locum octo ſtadijs ab Auſca ſemotum elegit, quem mœnibus, munitionibusq; non paruis obfirmari iuſſit, ut tentoria quiſque fixerat, ita domos ædificare præcepit. Ciuitati, Tabor à caſtris nomen inditum, quando Tabor Vngaricæ, caſtra dicunt: hæc inter duo flumina ſita, ueluti in Peninſula, ſic arte lociq; natura munitur, ut uix unquam capi poſſet, tutiſſimum id hęreticorum aſylum Ziſca eſſe uoluit. Nicolaus monetæ Magiſter, & Sigiſmundi Procurator, in Boemiam cum equitatu à Rege miſſus, Taboritarum uires auxit, quippe qui quum in regnum ueniſſet, ut Ziſcæ motibus occurreret, ex improuiſo ab hoſte petitus, armis & equis exutus eſt, uicus incenſus, Nicolaus in arce ſeruatus. Quum ſemper, uti Aphrica, ſemper aliquid noui apportet Boemia, longè ſuperiore abſurdior hæreſis emerſit, quæ Adamitarum dicta eſt. Piccardus quidam è Belgis, traiecto Rheno, in Boemiam

Boemiam penetrauit,qui præſtigijs quibuſdam,& mira calliditate fidem ſibi concilians,magnam in ſuum dogma multitudinem coegit. Et occupata inſula,Luſmicio amne obducta,ſe Dei filium eſſe profitebatur,ſectatores nudos incedere iubebat,appellare ſe Adam,promiſcua connubia indulgere. Item pro libidine quiſq; mulierem apprehēdere,& in Adæ conſpectum adducta,dicere,in hanc ſpiritus meus incaluit; contrà ille reſpondere Antiſtes,Creſcite,& multiplicamini,& replete terram. Hic cæteros homines,ſeruos uocare,ſe tantùm,& hoc modo natos,liberos dicere. Hinc quadraginta in proximas uillas homines prodiere,ſtrictisq; gladijs planè graſſati,ducentos circiter agricolas interfecerunt,quos diaboli filios aſſerebant. Verùm quum hæc ad Ziſcæ aures perueniſſent,Adamitæ,reſeruatis duobus, unde ſuperſtitio noſceretur,ab eo ad unum omnes interfecti ſunt. Mulieres,quæ ſuperfuere,palàm aſſeuerabant,quicunque ueſtibus,& præcipuè ſubligaribus uterentur,nequicquam eſſe liberos,ab Vlrico Roſenſi coniectas in carcerem,& præ obſtinatione ac pertinacia inaudita,incendio expoſitas,cum riſu & cantu ferunt ſubijſſe ſupplicium. Sigiſmundus, tandem prophanis factionibus, & populi perfidia irritatus, coactis Scleſiæ ducibus, cum exercitu Boemiam ingreditur. Græcium,deinde Cuthnam hoſtili animo petit. Cenchonem ad reddendam arcem Pragenſem multis promiſſis impellit,quatuor millia equitum,qui urbem infeſtent, in arce collocat. Cencho bina proditione inſignis domum reuertitur. Pragenſes in anguſtias redacti,Ziſcam accerſi iubent,qui quum unà cum Taboritis præſtò adfuiſſet, urbem continuò in poteſtatem accepit, arcem repentè,quia non alio modo,quàm inedia capi poterat, acerrima obſidione circumuenit,occludit omneis aditus,ne quid commeatuum inferatur. Sigiſmundus autem, ne præſidiarios equites,quos arci impoſuerat,fame laborare pateretur,ferro uiam aperuit,cibaria,& quæcunque uſui fuere,intulit. Mox accerſitis è Germania auxilijs, urbem obſidere decernit,acciti hi primùm adfuere Principes,Saxonum,Brandeburgenſiumq; Reguli, & gener eius Albertus,Auſtriæ Dux. Coactis auxiliaribus copijs,urbs oppugnari cœpta, & diebus circiter duobus & quadraginta uexatur aſſiduò. Interea Sigiſmundus,ut regalibus ſacriſq; Boemiæ inſignibus ritè initiandus eſſet, è metropolitana æde regni coronam accipit, & à Conrado Metropolita, qui Veſphala gente natus,in hæreſim poſtea concidit,ſacris ſolennibus ritè peractis,coronatur. Mox regalibus potitus inſignibus, ut ſummis uiribus urbem oppugnaret, animum aduertit. Interea Roſenſes Reguli,& Crageri Taboritæ caſtra tenentes,à Nicolao Hus,quem Ziſca cum aliquot cohortibus eò miſerat, & uicti & caſtris exuti ſunt. Græcium,Reginæ ab hoſtibus expugnatum. Mons Vidichonis,qui urbi imminebat,ne à fidelibus occuparetur, à Ziſca anticipatus eſt,& impoſito præſidio munitus,quem quum Miſnenſis Regulus expugnare contenderet, id non ſine magna ſuorum iactura tunc auſum fuiſſe ferunt. Nam quum Miſnenſes iam cacumen occupaſſent,in partem coacti,quæ prærupta erat,dum hæreticos inde deijcere ſummis uiribus conantur,ipſi partim cæſi,partim capti,à monte ue deturbati. Quare Sigiſmundus,deſperata uictoria,Cuthnam reuertitur. Ziſca cedente Rege,urbanam poteſtatem adeptus, hæreticorum ſacerdotum decreto, ad baſilicas amoliendas animum adiecit,quando illi, Deorum nulli, præterquàm uni Deo templum dicare fas eſſe dicebant. Quare cœnobia,multaq; ſacra collegia Sacerdotum,uno impetu in urbe euerſa,quod quum ciues ægrè ferrent,quia decorum urbis hinc admodum fœdatum eſſe uidebatur,ſeditio ſenſim in urbe oboritur. Ziſca inteſtinum ſuæ ſectæ bellum formidans,cum ſuis ad Taboritas reuerſus,ut per immanitatem hæreticum amplificaret imperium,ad multa fidelium oppida arma uertit. Pracatum expugnat,ubi ne ſexui parceret & ætati,uniuerſam oppidanorum multitudinem,quæ in templum ſanè confugerat, iniecto igni combuſſit. Dum hæc omnia geruntur,arx Pragenſis, aliquandiu ab hæreticis obſeſſa,oppugnatur. Tanta rerum inopia præſidium inceſſit,ut diebus aliquot equina carne ueſceretur,itaque de facienda deditione neceſſitas decerni iubet. Ad extremum equites,ni Sigiſmundus ad præſtitutum diem adfuerit,

deditionem pollicentur. Item hæc adiecta conditio, ut ueniente Viſſegradenſes Rege quieſcerent. Ad præſtitutũ diem Sigiſmundus adfuit, conditionis haudquaquam admonitus, per anguſtum ſub arce locum ingreditur, unde à ſuis facile defendi poterat, oborto à Pragenſibus impetu, magnam ſuorum cædem perpeſſus, re infecta abire coactus eſt. Ibi è Morauis Proceres quatuordecim cecidere, ex Vngaricis, cæteriſq; nationibus haud pauca multitudo. Arcem ex compacto Pragenſibus equites dedidere. Ziſca Booslaum interea Regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui grauibus ſæpe cladibus hæreticos olim affecerat, in munitiſſimo eius oppido ui ceperat, pellexerat in hæreſim, & pro hæreticis exercitum ductare coegerat, ſed quum is paulo pòſt tempore ad Rhœtium, Auſtriæ oppidum copias duceret, lethali uulnere conſoſſus interijt. Deinde ut rapinis & perfidiæ ſimul ipſe conſuleret, Ziſca in Pelezinenſi agro quina cœnobia, opibus ædificijsq; præclara cõbuſſit. In Cladronenſi cœnobio, quod arte & natura munitiſſimum erat, præſidium impoſuit. Sigiſmundus huc præfectos aliquot, cum cohortibus & turmis equitum repentè miſit, qui ubi in hoſtium conſpectum uenere, à Ziſca turpiter fuſi & fugati ſunt. Mox uniuerſa à Sigiſmundo Boemia deſerta eſt. Ziſca Pelezinam deinde profectus, obſedit, uerùm deſperata uictoria, Comitauiam uenit, ne ignobile quidem oppidum, quod quum paucorum dierum obſidione ui cepiſſet, uniuerſum populum cum ſacerdotibus, qui ad templa confugerant, petita in caſſum uenia, iniecto igni abſumpſit, ſed mox impiæ temeritatis ſuæ pœnas dare cœpit. Ziſca luſcus erat, quum Rabum oppidum, accitis Taboritarũ Orobitarumq; auxilijs, quos Fratres appellare mos erat, obſediſſet, dum ſumma ui capere contendit, alterum, qui ſupererat, oculum ſagitta confoſſus amiſit, Pragam extemplo translatus, curato uulnere, lumine caruit. Ne ex hac quidem oculi iactura, nefariæ militiæ curam intermiſit, quin & eo magis cæcus cæco populo ductor placuit. Brunnam, ubi magnum Sigiſmundus præſidium impoſuerat, Pragenſes expugnarunt, in utranque (ut aiunt) ætatem ad internecionem uſq; ſæuitum, perquàm pauci uita donati. Poſt hæc ab ijſdem Broda Teuthonica, cæſo præſidio, in poteſtatem recepta, qui paulo pòſt Cuthnam, compluresq; alias urbes in deditionem accepere. Quum ad Pontem oppidum, à Miſnenſibus poſſeſſum peruentum eſſet, occurrentibus Saxonibus, quorum uires admodum formidabant, illicò rediere. Sigiſmundus periniqua hucuſq; fortuna uſus, nõdum animo ſuo exciderat, cui quum nihil hęretica ſtrage foret antiquius, omnes imperij Romani Electores admonuit, ut ad feſtum Diui Bartholomæi diem, eam Boemiæ partem, quæ ſpectat ad Oceanum, ex compoſito adorirentur, ſe uerò cum Vngaris, quæ ad exortum ſolis pertinet, inuaſurum eſſe ſignificat. Ad præſtitutum omnes diem affuere, in primis Maguntinus metropolita, Palatinus Comes, Saxoniæ, Brandeburgenſiumq; Reguli, & quàm plurimi ex Alamannia Pontifices, tetrarchæq; militem miſere. Primò Soczium obſedere, locum profectò munitiſſimum, quod quum ui capere nequiuiſſent, agrum longè lateq; uaſtarunt, quum ad ſtatum diem Sigiſmundus non adeſſet, obſidionem repentè ſoluere. At ille cum ex Vngaris, Morauis, & Auſtralibus exercitum coegiſſet, ad Saluatoris natalia Boemiam inuaſit, nonnulla ui oppida cepit, Cuthnam per deditionem in poteſtatem ſuam redegit. Sed irruente mox Ziſca, infeliciter dimicauit, quando reformidato cæci agmine, in primo ferè congreſſu terga uertit, & in fugam effuſus, magnam partem nobilitatis cum impedimentis amiſit. Cuthnam incendio abſumpſit, quam Taboritæ, propter argenti fodinas, Antichriſti crumenam appellabant. Ziſcam, quum unius diei itinere Imperatorem Sigiſmundum à tergo inſequeretur, magna fugientium præda ditatum ferunt. Brodam Teuthonicorum exin, à Ziſca expugnatam & incenſam tradunt. Imperator Iglauiam amnem ponte traiecit, Pipo Florentinus, qui quindecim milia equitum ex Vngaria duxerat, quum per glaciem iter faceret, ea præ multitudinis pondere diſſoluta, in amne quàm plurimos amiſit. Hac Ziſca uictoria inſolenter elatus, qua Romanum Imperatorem fuderat, fugaratq;, multo quàm antea furioſiùs in ſacra templa deſæuijt. Cui dudum certum

erat,nuſquàm Diuorum ſtatuas picturásue perpeti,neque permittere ſacerdotes in ſacro habitu rem Diuinam facere,unde ne mediocres quidem inter Ziſcam & regni Proceres inimicitiæ interceſſere. Conſules Pragæ, Ioannis apoſtatæ Præmonſtraten ſis inſolentiam grauate ferentes,eum cum cæteris ſcelerum auctoribus,qui fortè nouem fuerant,iuſſere in prætorium acceſsi, ſignificantes ſe aliquid cum his de republi ca agere oportere, quum acciti ueniſſent, intus extemplo clàm à lictore obtruncati ſunt. Conſules re patrata,ſoluto collegio abiere,apparitores incauti,dum locum cædis aqua proluunt,cæſorum cruorem per aquæ ductum fortè in forum demiſere,unde patratæ cædis oborta ſuſpicio,ac indicium facinus occultum aperuit,hinc tumultus exortus,urbem in arma conuertit, prætorio ui expugnato, ciues undecim,huiuſce cædis auctores habiti,repentè trucidati ſunt. Ioannis caput,qui ſanctiſſimi uiri loco habebatur,à mulieribus cum ululatibus,diebus aliquot per templa præreuerenter circumlatum eſt,& inter Diuorum monumenta reconditum. Eodem quoq; tempore Purgellinum,ubi paruum Sigiſmundus præſidium impoſuerat,& quò multi orthodoxæ fidei cultores, cum uxoribus & liberis ſeſe coegerant, oppidanorum incuria,incendio correptum eſt,quicunque ex incendio ſuperfuere,Pelezinam ſe contulerunt. Quàm iniqua ob hæreticorum immanitatem fortuna Sigiſmundus in Boemia uſus fuerit,ſatis ex his,quæ diximus,extare potuit. Nunc cætera,quæ ſucceſſerẽ bella,in tertium Librum,ne hic nimis excreſcat,haud incommodè transferemus.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER III.

NESCIO equidem,unde illud accidere ſoleat,ut Principes,quos ſingularibus animi dotibus Natura coluit,& induſtria exornauit,fortunam parum proſperam nactos eſſe uideamus, immo ita uirtuti in his infeſtam eam fuiſſe cernamus, ut huic tantum inuidiſſe,& bellum indixiſſe iudicemus. Id potiſſimum in Bruto, Catone, cæteriſq; alijs legimus,qui honeſtatis & patriæ charitate ducti,iniquiſſimo fato concidere. Si cui latentiori cauſæ fortunam obnoxiam eſſe dixerimus, inexplicabilia Diuina iudicia eſſe aſſeremus,& à contemplatione noſtra prorſus aliena,ſin autem apertè,quid aliud in hac re potiſſimum occurret,quàm clariſſimum indomitæ uirtutis exercitamentum eſſe fortunam? In Boemico bello,& Nicopolitano,infelicem retulimus eſſe Sigiſmundũ,& quamuis magnanimitate,clementia,liberalitate, & religione polleret,ſucceſſu tamen belli haudquaquam gloriari potuit. Quum igitur hæretici e bellorum euentu magnos animos concepiſſent, plerique Boemorum Reguli,conſulatuſq; Pragenſis,ad Vitoldum Lituaniæ Ducem oratores miſere,qui eum Regem aſſciſcerent,& ad capeſſendum regnum hortarẽtur. Ziſcæ factio his ad modum aduerſabatur, quippe quæ liberos populos in regiam ſeruitutem aſſerere, nec iuſtum,nec fas eſſe aſſeuerabat,& in eius præcipuè,qui ethnico ritu uitam duceret. Vitoldus Coributum patruelem cum duobus milibus equitũ in Boemiam tranſmiſit,qui à Pragenſibus honorificè exceptus,rem publicam in meliorem ſtatum ſanè redegit. Nam cum nobilibus ocijq; ſtudioſis ſe facilem & benignum,facinoroſis contrà & inſidioſis difficilem,ſcelerumq; uindicem præberet,multum ſibi gratiæ hac arte comparauit. Secundùm eius aduentum, Conſulibus Senatuiq; placuit,caſtellum in monte ſitum oppugnare,quem Caroli lapidem appellant,ubi Sigiſmundum quatuor militum centurias præſidio reliquiſſe nouerant. Trinis caſtris id circumueniũt, in ſextum uſq; menſem obſidio producta,die noctuq; oppugnatio continuata,quinque baliſtis, quibus grauia ſaxa iactabantur, ſine intermiſſione colliditur,uaſorum circiter duo milia tabidis cadaueribus,humaniſq; excrementis completa,in hoſtem emiſſa,ut eum pernicioſo fœtore conficerẽt,ex quo factum eſt,ut præ teterrimo odo-

 re,om-

re,omnibus ferè dentes caderent, nutarent ue. Obſeſſi tamen omnia tolerarunt, & bellum in hiemem uſque produxere, obſidionem tandem ita ſolutam fuiſſe ferunt: Fredericum Brandeburgenſem Regulum cum ingenti Boemiam exercitu inuaſiſſe,prædam,incendia,cædes latiùs egiſſe,quare coactos Pragenſes extemplo ſtatiua ſoluiſſe. Ad hæc Vitoldum,Vladislai Poloniæ Regis precibus adactum,qui cum Sigiſmundo Imperatore ad Vngariæ fines fœdus iniuerat, Coributum è Boemia reuocaſſe. Soluta his artibus obſidione,quum Boemos externis auxilijs priuaſſet Sigiſmundus, qui eos ita deſtitutos facile poſthac ſua imperata facturos arbitrabatur, ſpe ſua falſus eſt, nam eo magis illi præ deſperatione furentes inſaniuere. In primis,quicunque intra Boemiæ fines de catholica fide rectè ſentiebant,domitarunt,deinde regni finibus egreſſi,finitimos omnes graui bello uexarunt,modò in hos,modò in illos eruptione facta longè lateq; cuncta uaſtabant. Quin & Ziſcam in Auſtriam uſque igni ferroq; graſſatum fuiſſe ferunt. Quàm callidus in abigenda præda Ziſca fuerit, hinc intelligi poteſt,quum ad ripam uſq; Danubij excurſaſſet,omnes accolæ in proximam inſulam coactum pecus tranſmiſere,ut prophani populatoris uim euitarent, non defuit rapinæ ingenium,uitulos, ſuesq; nonnullos,qui per negligentiam ſuperfuerant,ad oppoſitam ripam adduci iuſſit,& ſubinde uſque adeo diuerberari,donec pecus,audito mugitu grunnituq; ſobolis excitatum, præ nimio deſiderio tranauit, & à collocatis circumuectum inſidijs,in Boemiam abactum eſt. Sigiſmundum aiunt, quum eam facilè tueri non poſſet, Morauiam ea tempeſtate Alberto genero ſuo, Duci Auſtriæ dediſſe dono,cuius gratia plerique Proceres ad Huſſitarum inſaniam declinarunt. Quanquam à remotiſſimis regionibus ad Sigiſmundum auxilia conueniſſent,nequaquam tamen illi profuere. Contrà uerò Ziſca,ab omni religione ac humanitate deſtitutus,eo feliciùs quotidie in Imperatorem bella gerebat. Ericus Rex Daciæ Germanicæ,& Petrus Luſitaniæ Regis Germanus,quam Hiſpaniæ partem, Portugalliam nunc uocant,ambo domi militiæq; præſtantes,cum optimo equitatu, nonnulliſq; cohortibus ad Imperatorem uenere,ut tot bellis circumuentum adiuuarent,excitabãtur hæreticorum ſæuitia,quam perpeti ſummum nefas eſſe cenſebant. Quum auxiliaribus copijs Sigiſmundi exercitum adauxiſſent,ad Lucemburgũ Morauiæ oppidũ caſtra mouere,menſes tres id pertinaciùs oppugnant. Procopius Huſſitarum labe infectus,& Ziſcæ ſocius,pari crudelitate ac perfidia præditus,cui Morauiæ præfecturam hæretici ſanè commiſerant, inuitis hoſtibus Lucemburgum ingreſſus, milite & non modica commeatuum copia oppidum compleuit, quare ſpe ſua fruſtratus Sigiſmundus,obſidionem ſoluere coactus eſt. Præterea quum Miſnenſium regulis Pontem & Auſtam,quæ ciuitates ad Albim amnem ſitæ ſunt,haud multo antè dederat,ut has impoſito præſidio ab hæreticorum iniurijs tuerentur, Auſtam Ziſca unà cum Pragenſibus obſedit. Fredericus Miſnenſium Princeps, Landgraphiusq; frater,ut obſeſſæ urbi opem afferrent,è Saxonia,Turingia,Miſna,& utraq; Luſacia militem euocarunt,moxq; laborantibus Auſtanis pręſtò affuere. Certamen pro mœnibus initum,diu pari impetu dimicatum,& uariante utrinque fortuna,è fortiſſimis quàm plurimi occubuere,ſuperiores tandem hæretici fuere. Hic è nobilitate Burgraphij,Miſnenſes,Chirporgenſes,Glicenſesq; Comites,cum multis alijs cecidere,ex his nonnulli,dimiſſis armis,ad hoſtis genua prouoluti,irritam ueniam petierunt. Eo bello,nouem fidelium milia deſiderata ſunt, Auſta demum potitus hoſtis, funditus eam euertit. Ziſca tot uictoriarum ſucceſſu elatus,in omnes inſolentiæ ac feritatis partes effunditur. Religioſa,quæ ſuperfuerant,templa delet,Sacerdotes crudeliter inſectatur, qui more legitimo rem Diuinam facerent. Nobilitatem uſquequaq; perſequitur,ex urbibus inſana uectigalia exigit. Mox in Pragenſes, quia imperata non fecerant,iram effundit, diripit agrum,uillas incendit,nullo detrimenti genere ſe abſtinet. Pragenſes contrà,imploratis magnatum auxilijs,in hunc arma uertêre,quibus quum ſe bello haudquaquam parem eſſe intelligeret, prælium detrectauit. Intendit ad Albim amnem fugam, ac parum abfuiſſet, quin in hoſtium manus perueniſſet

niſſet

niſſet, niſi Georgij pater, qui deinde regno potitus eſt, per Pogiebracium oppidum tranſitum illi præbuiſſet. Nec iſta tamen ope magnam cladem euaſit, quando Pragenſes ad alios pontes diffuſi, traiecto Albi, ultimum Ziſcæ agmen cohibuere, quo cum inita pugna, terga dare coegerunt, & grauiter inſectati, quàm plurimos Taboritas interfecere. Sed quum ad montium anguſtias peruentum eſſet, Ziſca ſiſtit agmen, fauces montium, quæ ab hoſtibus circumueniri non poterant, occupari iubet, ibi prælium redintegratur. Quum in anguſtijs illi aciem explicare non poſſent, iniquo Marte pugnarunt, tria Pragenſium milia ibi cæſa ſunt, cæteri à Ziſca fuſi fugatiq;. Mox Cuthnam feſtinat, Pragenſium præſidio remunitam, iterum ui capit, incenditq;. Pragenſes ibi deprehenſi, eodem, quo urbes, incendio omnes abſumpti. Ziſca è fortunæ dexteritate animum eo inſolentiùs adauxit, Pragam uerſus caſtra mouens, ad ſecundum ſtadium metatus eſt. Quum inteſtinum inter ſe bellum exortum eſſe omnes intuerentur, non ſolùm in caſtris, uerum etiam in urbe, cuncti diſſidium tale deteſtari, hi Ziſcam, Pragenſes illi incuſare. Plerique Pragam dicere, caput gentis, ſine maximo ſcelere oppugnari non poſſe, è gentili diſcordia, Boemorum uires ad breue tempus interituras, cæteri muſſitare. Dum à Ziſca urbs acerrimè infeſtatur, Ioannes quidam, cui Rochezanæ cognomen erat, in urbe Dei uerbum publicè profitebatur, is haud iniuſſu Conſulum urbe egreſſus, cum Ziſca ita rem egit, ut urbi uirum continuò reconciliarit. Sigiſmundus autem, qui hoc inteſtino bello, hæreticorum uires breui labefactatum iri ſperabat, audita reconciliatione, ita animo conſternatus eſt, ut præter Auguſtalem dignitatem, non ui & armis, ſed muneribus, largitionibus, & præfecturis Ziſcam expugnare ſtuduerit. Huc res Imperatoris redacta fuerat, ut Cæſar Auguſtus, quem non modò Italia, Gallia, & Germania, ſed tota Europa ueneratur, homini ignobili, ſeni, cæco, prophano, ſacrilego, hæreſiarchæq;, & omnium ſcelerum auctori, ſi Boemiæ titulo potiri uelit, ſupplicare cogeretur. Hunc pecunia honoribusq; ſuperādum eſſe cenſet, perpetuam Boemiæ gubernationem, magiſtratum quoque equitum, ac ingens quotannis ſtipendium offert, ſi Regem Sigiſmundum nominet, eiusq; partes ubiq; tueatur. Accepit conditionem auarus Ziſca, & quum ad Imperatorem iter faceret, ad Poztoniam oppidum peſtilentia correptus obijt, id Diuino beneficio accidiſſe creditū, ne tanta Auguſto nota inureretur. Monſtrum feritatis, quod humana manus conficere nequiuit, Dei digitus è medio ſuſtulit. Rogatus paulo ante mortem, Vbi nam ſepeliri mallet, reſpondit, Se iubere, cute corpus exui, exutum uolucribus ac feris exponi, curata cute tympanum obtēdi, eoq; duce bella geri, quod ubi hoſtes audiuerint, fugam rapturos illicò ariolabatur. Taboritæ Ziſcæ imaginem, Angeliq; calicem tenentis effigiem, ſupra portam urbis inſcripſere, ſtata quotannis huic ſacra decreuere. Eius mortem uniuerſus exercitus miſerè deplorauit, quum nullum Ziſcæ parem Imperatorem inueniri poſſe dicerent. Præ nimio doloris affectu, in partes duas milites diuiſi, pars una Veterum, Orphanorum altera dicta eſt. Veteres Procopium ex cognomento Magnum ſibi optauere, Orphani ſelectos quoſdam habuere, qui communi conſilio bellum gererent. Selectorum Princeps, quidam alius Procopius erat, ex cognomento Minor appellatus, & ſi pars utraque inter ſe quandoque diſſentiret, ingruente tamen extrema ui, iunctis caſtris, bella gerebant. Cum liberis etiam & uxoribus omnes in caſtris uitam agere, abominari ciuitates, ocium & ignauiam deteſtari, ſub dio uiuere, carrorum copiam habere, quibus pro uallo uterentur. Hi duo exercitus egreſſi, alter Scleſiam, Morauiam alter populatur, finitimos excurſionibus et rapinis infeſtant. Boemiam, Promiſſionis terram dicunt, Teuthones, partim Philiſtæos, partim Idumæos, Moabitás ue nominãt. Erat & tertius Orobitarum exercitus, cui Bedricus Presbyter Straſmicenſis, qui diu Scleſiam oppugnauit, dux erat. Taboritæ ſimul & Orphani in Auſtriam erumpentes, Sueciam obſedere, tribus ferè diebus ſine intermiſſione oppugnant. Oppidum Alberti Ducis aduentu, obſidione liberatum, qui cum hæreticis inito certamine, quatuor horis ita uariante fortuna dimicauit, ut primis utrinque bellatoribus amiſſis, ad

extremum is caſtris exutus, & hoſtes amiſſis curribus abirent. Paucis poſt diebus Procopius, cui Raſæ cognomen erat, Rhœtiū obſedit. Bohollaus Cygneus, ſagittæ uulnere ſaucius interijt. Rhœtium expugnatum, quod à Rhœtis olim fuerat ædificatum, rapinis & incendijs abſumitur, oppidanorū magna cædes æditur. Burgraphius Madeburgenſis, qui oppido dominabatur, Pragam in captiuitatem abductus, in carcere diem obijt. Quum hæc ita gererentur, Sigiſmundus Imperator, qui abrogatum ſibi Boemiæ regnum, quod paternum auitumq́ fuerat, iniquiſſimo animo ferebat, indicto conuentu, quod in Vngariæ Auſtriæq́ finibus ferè ſitum eſt, Boemiæ Principes Piſonium acciuit. Quum illi conueniſſent, ante urbem tetendere, ne intrò ingrederentur, Sigiſmundus ad eos egreſſus, habita concione, multa de iure ſuo loquutus eſt, iniquo ſe bello impetitum eſſe dixit. Si quæ cauſæ forent, quæ populorum animos à regia fide abalienarent, ſe abrogaturum, & benignum tranquillumq́ Regem omnibus futurum pollicetur. Contrà illi rebellionis cauſam à Romana Eccleſia exortam dicere, cuius decreto ſe hæreſeos iniuſtè damnatos eſſe aſſerebant. Superiora bella idcirco interceſſiſſe, ut honori ſuo Boemi conſulerent. Benignè ad hæc à Sigiſmundo reſponſum, ſe generalem his offerre ſynodum, ubi ſuam innocentiam & dogma tuerentur. At illi, qui armis, & non argumentis talia diſſerere conſueuerant, ad diſputationis anguſtias quum ſe redigi recuſarent, re infecta diſceſſere. Poſtquàm hanc hęreſim Martinus Pontifex maximus indies obrepere intellexit, extemplo Chriſtianæ fidei ſuccurrendum eſſe cenſuit. Cardinalem Vintonienſem, regia Britanniæ ſtirpe natum, in Germaniam cum auctoritate ſumma legat, finitimas undiq́ gentes in Boemos concitare iubet, mandat, ut Sigiſmundo, quacunque poteſt auctoritate, opituletur, ut è medio hæreſis illa tollatur. Tres coguntur exercitus, in primo, Saxoniæ Duces, urbesq́ quas Stagnales uocant, in altero, Francones cum Brãdeburgenſi Principe, in tertio, Renenſes cum Othone metropolita Treuerenſi fecere ſtipendia. Item Bauari & Sueui, penetrata ſylua, ad Miſam caſtra poſuere, quam ſuperiore nocte, Prichicho Cleuonenſis, hæreticorū princeps è fidelium manibus eripuerat, hanc mox reformidato hoſtis aduentu deſeruere, Taconiam ſubinde uenere, ibiq́ machinas bellicas cum pręſidio dimiſerunt. Mox oborto rumore Boemorum aduentus, in fugam conuerſi omnes, neque à pudore, neq́ à Cardinale remorari potuere, inſtantibus à tergo hæreticis, impedimenta cuncta reliquerunt. Hoſtes, adauctis è uictoriæ ſucceſſu animis, in Miſnam erumpunt, paſſim omnia populantes. Quum per Franconiam pedem referrent, ab his Bambergenſes Norimbergenſesq́, multa integritatem agrorum pecunia mercati ſunt. Sigiſmundus, quum rem male geſtam acce piſſet, nec fortunæ adhuc cederet iniquitati, Norimbergam properè conceſſit, noua Principum auxilia comparat. Iulianus Cardinalis, omni ſapientia ac uitæ probitate præcellens, à Martino in Germaniam legatus mittitur, ut loco Pontificis Baſilienſi ſynodo præſideat, & in Boemos arma cogat. Hic Norimbergæ Imperatorem conuenit, ubi cum Sigiſmundo expeditio magna decernitur, ad octauum calendas Iulias ſtatutus eſt dies. Belli ſumma Frederico Principi Brandeburgenſi demandatur, ut quà ad Teplam eſt iter, Boemiam adoriretur. Albertus Auſtriæ Princeps, Chriſtophorusq́ Bauarus, & Fredericus Saxoniæ Dux, unà cum apoſtolico Legato, per Morauiam iter in Boemiam facere iubentur. Præterea Herbipolenſis, Bambergenſis, Eſtetenſiſq́ Epiſcopi, item ſocietatis Sueuorum, quam Diui Georgij nominant, Auguſtalium urbium, & Maguntini, Treuerenſis, Colonienſisq́ Antiſtitis auxiliares copiæ conuenere. Ad piam expeditionem, quæ hæreticis fuerat indicta, è prouincijs multi quoque confluxerant. Equitum quadraginta milia, peditum paulo minus fuiſſe prodiderunt. Prorogata ad Auguſtas uſq́ calendas expeditione, in Boemiam tandem ex compoſito omnes irrumpunt. Incendunt innumeros hęreticorum uicos, oppida multa diripiunt, in utriuſque ſexus cædem planè graſſantur, non tam auariciæ, quàm crudelitatis paſſim ueſtigia relinquunt. Deſæuiunt in appendices regni, Boemiam tamen penetrare non audent. Contrà Boemi, qui dudum hoſtem ualidiſſi

mum

mum adfore cognouerant, fidelium uillas ac oppida deſtruunt, ex his neminem ſuperſtitem faciunt. Scilttberdium ab Orphanis ui captum, oppidani ad unum cæſi omnes. Interea audito Boemorum aduentu, ſiue proditio, ſiue timor inanis ille fuerit, tantus Germanos pauor inceſſit, ut nec pudore ullo, nec metu turpitudinis, nec apoſtolici Legati uerbis à fuga remorari potuerint. Quum hoſtē appropinquare ſenſerunt, & nondum ille in conſpectu fuit, ſe in fugam conuertêre, depoſuere arma, & ea profectò haud ſecus, ac ſi à tergo inſtaret hoſtis, in ſyluis præpropera feſtinatione, quibus obſita eſt Boemia, impedimenta deſerunt. Quum hæretici Germanos terga uertiſſe intelligerent, ingenteis ex hac fuga animos concepere, totis hos uiribus inſequuntur, deprehenſis ditantur impedimentis, & incruenta faciliq́; uictoria potiuntur. Albertus, quum Cardinalem, ac cæteros Boemiam ſocios inuaſiſſe ſenſiſſet, ipſe quoquè à Morauia hanc adoritur. Prezeroniam ciuitatem obſidet, ſed audita ſociorum fuga, in Morauiam reuerſus eſt, à Sigiſmūdo ſibi traditam, quæ quum nondum illi parère uellet, ne mediocrem quidem ſuarum rerum iacturam fecit. Infeſtis nanq́; ſignis, Albertus per eam diuagatus, quingentos circiter pagos igni ferroq́; uaſtauit, oppida multa diripuit, diruitq́;, & præ ingenti cęde prouincialium, ipſam eò redegit, ut imperio ſuo parêret, & de orthodoxa id fide ſentiret, quod iam futura Synodus decreuiſſet. Poſt hæc frequentiſſimus Baſileæ conuentus, præſidente Iuliano Propontifice cogitur. Sigiſmundus, qui per id temporis Norimbergæ manſerat, quum duce Legato pontificio, Germani Boemiam inuaſere, de ineundo in Italiam itinere cogitare cœpit. Boemicis Optimatibus, Magiſtratibusq́; ſcripſit, ſe Auguſtalis coronę gratia Romam profecturum, ut quum anno ſalutis milleſimo, quadringenteſimo decimo Imperator legitimè fuerit declaratus, Romani Imperatoris inſignia ſumat. 1410
Quod ne Boemis quidem ingratum eſſe debet, ſi pro Rege Cæſarem Auguſtum accipiant, & eum ſuarum rerum moderatorem habeant, qui Boemicæ gloriæ ſemper incubuerit. Eos hortatur, initam dudum ſynodum adeant, nec plus ſapere contendant, quàm Eccleſia Romana iubeat, ſua cum Concilio ſacroſancto dogmata communicent, differantq́;, & ab orthodoxa fide non deſciſcant. Sibi demum ex Italia redeunti regnum, quod fraternum, quod paternum, quod auitum fuit, ſine diſſenſione reſeruent. Quin & ipſa Synodus ad Boemos ſcripſit exorans, ut legatos mittant. Diſſentientibus tandē Orphanis, Taboritis, et plebe, honeſtiſſima legatio ad Synodum deſtinata, trecentorum comitatus equitum huic addictus. Legati fuere, Guilielmus Kozka, Procopius ex cognomento Raſus, Ioannes Rochezana, Nicolaus Galetus, Taboritarū ſacerdotes, & Petrus Anglicus, elenchorum argutijs inſtructus. Quum Baſileam ueniſſent, in Conuentum ſacrum admiſſi, benigna apoſtolici Legati oratione ſunt excepti, multis ab eo uerbis ad reſipiſcendum hortati ſunt. Quatuor igitur articuli ab his ad Synodum relati, De euchariſtia ſub panis uiniq́; ſpecie ſumenda, De ciuili dominio, quod clericis interdictum eſſe aſſeuerabant, De libera uerbi Dei prædicatione, De publicis denique delictis nulla ratione tolerandis. Selecti è Boemis doctores quatuor, ex patrum ordine totidem, diebus quinquaginta de his diſputatum. Quum Huſſitæ uicti, præ obſtinata pertinacia haudquaquam cederent, mitius cum his agendum eſſe, uiſum eſt patribus. Oratores in Boemiam à Concilio miſſi, uiri profectò doctiſſimi, & Boemicarum artium perquàm gnari, multa cum Boemis agere cœpere, quare modò pacis ſpes, modò belli metus obortus eſt. Inter agendum, inter Taboritas, Orphanosq́;, & nobilitatem, cui Mainardus præerat, eſt orta diſſenſio, ac odium non mediocre. Proceres enim, & nobiles, reſipiſcendo ſe dicere miſeros, quippe qui quum Regis imperium abrogarint, in Procopij Raſi ſeruitutem inciderint, Illum imperioſiſſimè dominari, pro libidine prouinciam gerere, tributa imponere, exigere uectigalia, habere delectum, bellum pro arbitrio indicere, iudicare, ære capitéue mulctare, neminem pati in decernendo aduerſarium, furioſas ſententias, ac uerba ſua, pro lege, pro decretis haberi, nobilitatem iuxtà, atque plebem, illi ſeruire, & imperata facere, demum nil Boemica gente miſerius eſſe. Quare de inſtauranda rei

publicæ

publicæ forma,frequentiſſimam concionem haberi oportere cenſebant,in ea Mai-
nardus cenſuit,è media nobilitate Ducem deligendum, ne imperium à Proceribus
uſurpetur,uiros huic conſultiſſimos cum Senatu adhibendos,ut conſultò omnia fa-
ceret,in eius ſententiam omnes pedibus iuere. Alſcio Roſemburgenſis,Dux declara
tur,huic Maieſtatis inſignia fuere,Mainardo auctoritas remanſit. Quum hæc Proco
pius accepiſſet,Orphanos & Taboritas ad inteſtinum bellum continuò ſuſcitauit.
Ad Pelezinam urbem caſtra mouit,quam fideles incolebant,graui mox eam obſi-
dione circumuenit. Interea inteſtinum Pragæ bellum inter nobiles,& Taboritas, Or
phanosq́ ſuſcitatur. Mainardus, & Alſcio uictoria potitus, hæreticorum perfidiam
contudit. Procopius,audita ſociorum clade,ſoluta obſidione,Pragam contendit,ubi
quum nullam iuſtæ pacis conditionem accipere uoluiſſet, inſtructa acie infeliciter
decertauit. Cæſo Taboritarũ Orphanorumq́ exercitu, ipſe cum Minore Procopio
pari fato occubuit. A Cozca pernicioſiſſimum hunc hæreticum cæſum eſſe, aliqui
tradidere,auctorem uictoriæ,Mainardum ferunt. Quum multa captiuorum milia è
perfida multitudine capta ſuperfuiſſent, Mainardi conſilio in horrea redacta,& ab
armatis cohortibus circumuenta, immiſſo igni abſumpta ſunt. Sicq́ prophana illa
multitudo,quæ quum in caſtris ſemper uitam degerit,tetro horribiliq́ aſpectu,aqui-
linis oculis,impexo crine,demiſſa barba,inſano corpore,hirſutis membris,dura cu-
te,nigro ferrugineoq́ colore fuerat,cumulatiſſimas deprauatæ religionis pœnas ex-
pendit. Interea Sigiſmundus Imperator,Philippi Vicecomitis ope ac uiribus ad-
iutus,in Italiam conceſſit,parumq́ proſperè deinde ſuccedentibus rebus,diuturnis
cunctationibus affectus,Romam tandem peruenit,ubi ab Eugenio Pontifice maxi
mo,Auguſta cum diademate ornamenta ſuſcepit. Nec multo pòſt quum Philippo,
qui Germania ipſum euocarat,infenſus eſſe occœpiſſet, Italia abſceſſit, quod anno
1432 ſalutis trigeſimoſecundo,ſupra quaterdecies centenum accidiſſe legimus. Nam pri-
mam Aquiſgranij,ſecundam Mediolani coronã acceperat. Italia egreſſus, Baſileam
iter intendit,ubi adhuc Concilium haberi ſenſerat. Quum illuc ueniſſet, diſſidium
inter patres offendit,quod Eugenij gratia fuerat obortum, id Cæſaris Auguſti præ-
ſentia & auctoritate ſedatum. Mox in Boemiæ fines properat,ut quid de rebus Boe-
micis agi poſſit, intelligat. Quum Vlmam ueniſſet,Sueuiæ ciuitatem,& in ulteriore
Danubij ripa ſitam,ubi Lycius amnis,qui Sueuos à Bauaris diſterminat,Danubio
immixtus nomen amittit,Taboritarum Orphanorumq́ cladem audiuit. Fauſto ad-
modum nuncio lætatus,Oratores extemplo in Boemiam miſit,qui ſuo nomine ſapi-
entiam, uirtutem, magnanimitatemq́ Principum commendarent. Recentem,glo-
rioſamq́ uictoriam congratularentur,quòd prophanos,ſacrilegos,immanesq́ ho-
mines è medio tulerint. Maximam à Chriſto optimo maximo gratiã iniuerint,quia
ueræ religionis inimicos extirparint. Proinde hortarentur,ut pro uirili quiſq́ ſua pu-
blicam quietem in regno curarent,ſi qua ſupereſſent bellorũ fomenta,extinguerent.
Initam iam pacem ſeruarent, qua nil Deo gratius, & rei publicæ ſalutarius facere
poſſent. Seq́ demum Regem excipiant,quem fratri ſucceſſorem,& paterni auitiq́
regni hæredem ius gentium eſſe iubet,& illi quoq́ ſuo beneficio ipſum Regem eſſe
patiantur. Boemi grato Legatos animo acceperunt,honoreq́ magno honeſtarunt.
Quum ſe poſtulata facturos aſſeuerarent,coacto mox ingenti nobilium numero,ad
Ratiſbonam eum conuenere,Romanum Imperatorem,ac ſuum Regem conſaluta-
runt. Quum autem ab his ſeorſum Ciapoco,& Rochezana, Legatiq́ Baſilienſes,
qui Pragæ fuerant,& ſibi cum Boemis certo modo conuenerat,ad eum quoquè ue-
niſſent,Sigiſmundus,quum initam de religione cõcordiam recitaſſent,approbauit,
& ex conuento cuncta ſeruari edixit. Mox Vngarorum efflagitationibus repetitus,
ſequundo amne Danubio deuectus, primò Piſonium,deinde Budam uenit, ubi ad
reformandum rerum ſtatum, animum aduertit. Edicta multa,legesq́ uarias ædidit,
uarias nobiliũ lites diſcordiasq́ diremit,inimicitias quoq́ nonnullas extinxit,ocium
in regno inſtaurauit. Sed antequàm ultrà progrediamur, & quo ſe modo cum Boe-
mis

mis geſſerit,enarremus,nonnullarum rerum,quas omiſimus,eſt repetenda narratio.
Boemica nanque bella,& hæreticorum ſectæ,ita nos à rebus Vngaricis diuertêre,ut ne inaudita illorum facinora interciperemus,nunquam ad inſtitutam Vngaricorum geſtorum hiſtoriam redire uoluerimus.Quare de Boſſenorum bello, quod paulo ante indictum Conſtantienſe concilium,geſtum eſt, ritè dicendum eſſe cenſuimus.
Quum ſalutis annus quintuſdecimus,ſupra milleſimum & quadringenteſimum ageretur,Hernoia Spalethij dux,qui omne hucuſq; fidelitatis officium Sigiſmundo præſtiterat, neſcio qua temeritate correptus, à regia fide defecit. Vt perfidiam ſuam tutiùs expleret, confirmaretq;,ſe in Turcarum ſocietatem aſſeruit,multas ex his equitum turmas,centuriasq; peditum introduxit,quo facilius diſcurſare,latrocinia latius agere,pagos oppidaq; diripere poſſet. Augebat latronis audaciam,Regis abſentia, qui ad indicendum Conſtantienſe concilium profectus erat,ut obortam in Boemis hæreſim coerceret,ac de capeſſenda Romani Imperij corona tunc ageret,reliqua in Eccleſia Dei ſuſcitata diſſidia, factionesq; componeret. Proceres, quibus Vngariæ cura auctoritate regia credita fuerat,Boſſenorum nouitate commoti,rei publicæ,ſociorumq; ſaluti conſulere coguntur.Præfecti Pannoniarum continuò delectum habent,copias & auxilia cogunt.Turmis equitum,Ioannem Garam,& Ioannem Maroth,item Paulum Chuporem prouinciæ Præſulem ritè præficiunt,cohortium præfecturam cæteri nobiles obiere.In Boſſenorum prouinciam exercitum ſatis amplum deducunt. Contra hoſtis Turcarum auxilijs obfirmatus, in occurſum caſtra mouet. In certamen utrique forti animo deſcendêre,ſuis quiſque uiribus freti,collatis ſignis manum conſerunt,diu æquo utrinque Marte pugnatum,& dum pari pertinacia dimicant,magnus utrinque numerus cæditur. Boſſeni,quia ne fortè Vngarorum uiribus impares eſſent,admodum uerebantur,ut ex arte ſibi conſulerent, multos per circumſtantium iuga montium homines diſpoſuerant,qui in feruentiſſimo bello Vngaros in fugam iam uerſos eſſe proclamarent,è montibus in hoſtes ruerent,& ſic pugna inſtaurata,infelici nuncio hoſtium animos conſeruarent. E ſententia ſucceſſere doli,quum ſuos hi laborantes deſpectarent, ex compoſito clamoribus hortantur,ut obſtent pertinacius,quando hoſtes terga dediſſe ſignificant,id temerè Vngari credidere,& quum ſuorum fuga animo conſternarentur,remiſſius pugnare occœperunt. Confunduntur interim ordines,& dum inſtant alij,alij contrà terga uertunt,res Pannonica inclinatur. Multo ad hæc impenſius Boſſeni dimicãt,nutantem iam hoſtium aciem repellunt,inſtauratis ex aſtu animis, & redintegratis uiribus eorum decurſu, qui è monte deſcenderant, Vngarum paſſim fundunt,fugantq;. Miſerrima interim ſtrages exoritur,deſeruntur in tanta trepidatione caſtra,& ea cum impedimentis ferè omnibus in manus hoſtium peruenere,multi è Principibus Vngariæ occubuere,plerique etiam capti. Ioannes Gara,& Ioannes Maroth,in captiuitatem incidêre,quippe qui dum turpiter cedere nolunt,nonnullis ex hoſte cæſis,demum circumuenti,ſeſe tandem dedidere. Sed Gara poſt multos dies,quum è duro ſe carcere uindicaſſet, duriſſimas compedes, quibus inde proſilierat, ad religioſiſſimum Bathæ phanum, quod Euchariſtiæ numini dicatum eſt,retulit, ibiq; ut debita uota perſolueret, poſtibus affixit,ad noſtram uſque tempeſtatem,inter cætera Dei miracula,ille ſpectantur. Marothus,abnegata fugæ copia, multa ſe ab hoſte pecunia redemit. Paulus uerò Chupor,qui pari fortuna captus eſt,immaniorem nactus hoſtem,bouino tergo inſutus, in profluentem ab Hernoia, cum his uerbis,demerſus eſt: Qui ſub humana ſpecie,bouina quondam uoce utebaris,bouinam quoq; nunc cum uoce formam indue. In regia quandoq; à Paulo ludibrij loco per mugitum ſalutatus eſt,unde conceptum graue odium,facta uindictæ copia,hoc immane ſupplicij genus inuenit. In Tranſalpinis partibus,quum Valachi ſæpe rebellaſſent,in eos quoq; ſæpe his temporibus eſſet ſuſcepta expeditio, de qua poſt Boſſenenſem cladem haud immeritò referẽdum eſt. Quum Sigiſmundus huiuſce prouinciæ præfecturam Stephano Loſoncio credidiſſet,ob Regis abſentiam, in ea eſt oborta ſeditio, in cauſa Valachorum duo fuere

princi-

principes, Daan alter, alter Merches dictus eſt, uterque eodem genere natus. Dominandi gratia eſt nata diſcordia: Daan quum ſe uiribus inferiorem eſſe cerneret, præcipiti conſilio tractus, ad Turcarum opem confugit, à quibus auxilia, quæ petierat, facile impetrauit, quum occupandæ illi Daciæ potiſſimam hanc eſſe ducerent occaſionem. Quare ut cognatum ſibi infenſum, regno exigeret, prophanas legiones induxit. Merches, ne Turcas Daciam inundare pateretur, né ue fœdæ gentis opibus regno eijceretur, ad Sigiſmundi opem confugit. Loſoncius à Rege miſſus eſt, qui prouinciam cum imperio ſortitus erat. Quum legionibus ſupplementum addidiſſet, hoſtibus occurrit, at ubi in conſpectum hoſtium caſtra mouit, ſe Turcis Valachiſq́; numero imparem eſſe cognouit, uiribus tamen ſui militis fretus, pugnam detrectare haudquaquam eſt auſus. Poſtero cum hoſte die prælium iniuit, quum diu cruento Marte dimicaſſent, paremq́; utriſque ſpem uictoria oſtendiſſet: in medio ecce ardore pugnæ, Loſoncius lethali uulnere confoſſus oppetijt. Cadente duce, legionibus quoque cecidere animi, extemplo acies inclinari cœpta, mox in fugam effuſa, cæteri quoque palantes, caſtris iuxtà atque impedimentis exuti, partim inter fugiendum cæſi, partim capti ſunt, pauci è tanta clade euaſerunt. At illud incredibile, quod paulopôſt accidit miraculum, ſilentio præteriri non poteſt. Secundo nanque tertió ue anno, quum plerique in eum campum deſcendiſſent, ubi patratam ſtragem fuiſſe memorant, editiſſimumq́; cadauerum aceruum ſpectarent, emiſſam inter oſſa ſubinde uocem exaudiuere, fauſtiſſima Ieſu Chriſti Saluatoris, & Diuæ Mariæ Virginis nomina reſonantem: admiratio ſimul & pauor hos inceſſit, quum ad uerba ſubticuiſſent, eadem paulo pôſt, quaſi difficulter expreſſa accepere. Dum uocis locum inter oſſa diſquirerēt, portenti deſiderio ſuccenſi, loquax inter cadauera caput inueniūt, quod ubi homines ſibi adeſſe nouit: Quid tam (inquit) ſtupidi hic ſtatis uiri? Chriſtianus ego ſum, & magnæ Matri, Diuæ Mariæ ſemper addictus, inexpiatus inconfeſſusq́; in hoc bello occubui. Magna Dea, in cuius tutela uitam degi, me æterni ſupplicij reum eſſe non patitur, hic me adhuc linguæ compotem ſeruauit, ut & delicta fateri, & animum ſacris ritè apoſtolicis luſtrare queam, proinde Sacerdotem, qui confeſſionem exaudiat, & me expiatum reddat, accerſite, quæſo. Rogatus, quid tantum à Dea beneficij promeruiſſet, reſpondit: Peculiare ſibi id in uita fuiſſe numen, ſeptena quotannis in uita ſua feſta reuerēdiſſimè celebraſſe, religioſiſſimisq́; ieiunijs, ex pane duntaxat & aqua decoraſſe, ſacris fuiſſe quàm ſtudioſiſſimè operatum, illi tantùm numini cunctas animi uires dedicaſſe. Accerſito è pago proximo ſacerdote, confeſſionem ritè tranſegit, & impetrata erratorum omnium remiſſionem, acceptaq́; nouiſſima luſtratione, id defuncti caput repentè conticuit, perpetuoq́; quieuit. Varia quoq́; bella in Tranſalpinis dexteriore exin fortuna geſta, ſed hoc illuſtris cladis fecit inſigne.

Quum Turci ex perfidia & ſocietate Regulorum, Iſtrianas in Myſia partes, & ad Themeskezum præcipuè incurſarent, prædæ cupiditate, ac ſoli feracitate tracti, ſe ab infeſtanda prouincia continere non poterant. Quòd niſi temporibus illis Nicolaus Petri Macedonis filius interceſſiſſet, nimirum de Myſis perbreui fuiſſet actum. Is enim bello impiger, ac ſtrenuus, corporis iuxtà atque animi uiribus pollens, ac tempeſtiuus ſtrategematum artifex, bella cum Turcis olim infeliciter geſta, bene reſarxit, bis hic inſigni ſtrage Turcam afflixit, ac impedimentis & caſtris exuit. Quum ea tempeſtate Mahumethes primus, quintus Turcarum Imperator appellatus, ſubreptis è medio fratribus, rerum potitus eſſet, & amplificato opinione magis imperio, quando iuſticia, calliditate, & rei bellicæ diſciplina parem ætas noſtra non uiderat, eam Myſiæ partem occupaſſet, quam nos Boſſenam ſuperiorem dicimus: Regulum quendam prouinciæ nouæ præfecit, humili genere natum, qui Ikach dictus eſt. Hic regiæ dignitatis acceſſione tumeſcens, finitimos circùm rapinis ac bello non paruo infeſtare cœpit, latiùs cum ingēti equitatu excurſans, multum pecorum hominumq́; abigebat, & prout immanis libido tulerat, cuncta igni ferroq́; uaſtabat. Magna pars hominum, relictis pagis, oppidulisq́; non ſatis obfirmatis, emigrare coacta. Feri hoſtis

ſtis audaciam, & ſæuitiam uſquequaq; graſſantem is diu ferre non potuit, quãquam hoſti longè ſe intelligeret imparem, feritatis tamen indignitate correptus, tumultuarium cogit exercitum. Miles ſibi nullus, præter gregarium, aut è ruſtica plebe euocatum, erat, auxilia, undecunque poteſt, educit, paucas à Rege Sigiſmundo cohortes cum modico equitatu, quæ in prouincia hibernarant, accerſi iubet, quin & agreſtem congerit multitudinem, quando eadem omnibus erat pro aris ac focis pugnandi cauſa. At ubi qualiſcunq; foret, tantum ſibi exercitus eſſe ſenſit, quantum ad arcendum hoſtem ſat eſſe uideretur, palantibus Turcis occurrit. Ikach ubi hoſtem adeſſe conſpicatur, inſtructa acie, collatisq; ſignis in eum conteudit. Ne pugnam quidem ille detrectat, quem longè maior audacia, & ulciſcendi libido ad dimicandum irritarat, quare magno impetu, pari quoq; furore manus conſerunt, prælium cruentum reddunt. Ikach proſpecto Nicolao, quem ducem hoſtium, ueluti fuerat, eſſe rebatur, rectà in eum citato equo cucurrit. Nicolaus hoſtem non declinat, immo quum nil ſibi hac re antiquius accidere poſſet, ſingulare certamen init. In primo congreſſu, infeſta Turcam haſta graui uulnere confoſſum, equo excutit, ipſe quoq; deſiliens, impacto gutturi pede, reiectis precibus, humi iacentem iugulat. Spectata nece Regis, Turcarum acies in fugam conuertitur, à tergo contrà inſtant Vngari, multos in fuga cædunt, multos defatigati cæde capiunt. Nicolaus inſigni uictoria potitus, opima ad Sigiſmundum ſpolia retulit. Vexilla Turcarum, & impedimenta capta, ad Imperatoremq; Romanum relata ſunt, eius exercitus, ac pagana multitudo, ſpolijs hoſtilibus, & ingenti præda ditatus. Haud multo pòſt tempore, quum in Myſiam iterum Turci erupiſſent, ne inferiorem quidem inde cladem & iacturam à Nicolao duce retulere. Nam cum aduentatibus Turcis, iam ſe uiribus imparem eſſe intelligeret, hoc uirum aſtu, uictoriam ſibi comparaſſe memorant. In primis quem potuit, militem congregat, quum hoſti, ob inopiam militum, ſe obuerſari non poſſe cognoſceret, ab arte pariter ac tempore auxilium accepit. Quum per uicos & oppida magnum armẽtorum numerum eſſe noſſet, agreſtes omnes iumentis conſidere iubet, præcipit etiam cum armis, tympana, buccinasq; rapi, & aggreſſuros dudum hoſtes, ingentes clamores in pugnæ congreſſu ædere. Mox in ſequenti nocte, tertia uigilia, Turcas adoritur, à fronte is cum pauco exercitu, à lateribus ruſticana turba iumentis inſidens hoſtem inuadit, ex compoſito clamor ingens æditur, tympana circùm obſonant. Turci ſe ab innumero Pannonum exercitu circumuentos eſſe rati, quum quid potiſſimum agerent, haud facile ſuccurreret, confunduntur omnes, aliqui fortius agentes, in hoſtem uerſi trucidantur, nonnulli in fugam uerſi, palantesq; diffugiunt, Ducis imperium in tanta confuſione à nullo exauditur. Inter confuſos hoſtes, Nicolaus cum agmine quadrato ſe ingerit, multum ex hoſtili ſanguine haurit, ut ſui ab hoſtibus in tempeſta nocte dignoſcerentur, Chriſti, ſanctiq; Michaelis iam ſymbolum edixerat. Turci caſtris pariter ac impedimentis exuti, magna clade affecti ſunt. Nicolaus cum agreſti multitudine ouans, ac ſpolijs onuſtus domum redijt. Sigiſmundus ad hæc quatuor & triginta annos in Vngaria latè regnarat, abrogato fratre, Boemiæ regnum ſub gubernatoris nomine geſſerat. Poſt Venceslai obitum, anno Dominicæ incarnationis quadringenteſimo, ac uigeſimo ultra milleſimum, Boemico diademate coronatus eſt. Hunc ingenita probitate, ac profuſa beneficentia fuiſſe memorant, non de nobilitate ſolùm, uerùm etiam de plebe is bene mereri uoluit. Nobiles ac ignobiles iuxtà extulit, ac præter fortunæ conditionem, & opinionem omnium euexit. Pleroſque in Vngaria, ciuitatibus, oppidis, magnisq; dominatibus donauit. Eximios magiſtratus temerè quandoque compluribus impertiuit. Palociorum ac Roſgoniorum domum multis beneficijs ornauit. Quin & Michaelis Orzagi, Palatini quondam haud ignobilis familiam multis honoribus excoluit. Pipo Ozoræ ab eo mirificè dilectus, ac liberis orbatus obijt. Philippus Florentinus, & ſua & illius uirtute nimis adauctus. Item cunctis honoribus excultus, ſub ductu auſpicijs Sigiſmũdi, uiginti Turcam cladibus afflixit, Quos ex obſcuro & agreſti genere olim extulit, ingrati foret

ocij enarrare. Illuſtrem Sigiſmundi aulam nemo ſatis admirari potuiſſet, quandoqui dem præſtanti Principum frequentia refulgebat, quò tanquam ad Procerum uiuaria, ex omnibus Europæ partibus uiri clari confluebant. E remotiſſimis Hiſpaniæ finibus multos in Pannonias, Imperatoris huiuſce fama contraxit. Luſitaniæ Regis filius, audito Sigiſmundi nomine, in Vngariam peregrè profectus eſt. Qui ab Augu ſto remoratus, & illic hibernare coactus, quum ſtantem glacie Danubium, & oneratos currus, pedeſtremq; tranſitum æquiſſimè toleraret, haud ſecus, ac rem miraculo dignam, ad patrem, multosq; Hiſpaniæ Regulos id ſcripſiſſe dicitur, ingruente mox primò tempore, impetrata miſſione, ab Imperatore magnificè donatus, ac multis excultus honoribus, dimiſſus eſt. Frequentauit quoq; illius aulam Georgius, ſuperio ris Myſiæ Princeps, quem Deſpotem nominant. Hic Sigiſmundi beneficentia uictus, Albam Regiam, ibi ad Danubij ac Saui confluenta ſitam, ubi Taurinium olim fuerat, in perpetuæ fidelitatis pignus, ueluti tuti obſidis loco, Imperatori ſponte dono dedit, quod quidem in Myſia, ac ea quæ ad Turcos nunc ſpectat, Vngaria, unicum eſt propugnaculum. Contrà illi, ne bene merendo cæderet, hæc illi caſtella in regno rependit, Zalonkemem, Bechiem, Kelpem, Vilagosuarum, Tochaium, Monkachum, Thaalliam, Rhegezum, oppida uerò, Zathmar, Bezermem, Debreczem, Thur, Varſan, & pleraq; alia. Budæ autem, magnificas ædes, quæ regiæ loco haberi poſſunt. Dum extirpando ſchiſmati, quod iam diu in Chriſtiana re publica fuerat ſuſcitatum, & caſtigandis hæreticorum dogmatis, pacandæ Boemiæ, & capeſſendæ coronæ incumberet operoſus ille Princeps, res nouæ, ob regis abſentiam, nonnullorum ſcelere obortæ ſunt, quas haud facile præfecti regni ſedare potuerunt. Blaſium quendam referunt, humili genere, ac in tenui re natum, ex Imperatoris peregrinatione tantum ſibi audaciæ comparaſſe, ut coacto facinoroſorum exercitu, quem ex gregario milite planè conflauerat, Thernauiam noctu clàm intrauerit, & Vngarici, Boe miciq; militis uiribus fretus, cæſa haud parua ciuium multitudine, in poteſtatē ſuam urbem redegerit. Mox Thernauia potitus, locumq; nactus ad inferendum uicinis bellum quàm accommodatiſſimum, ſuperiores omnis Vugariæ partes, quæ ad Auſtriam Morauiamq; pertinet, longè lateq; cedibus, rapinis, incendijs, tumultuq; perculerit, ad Danubium uſque regionem, quam à Matthia denominant, magnis calamitatibus & terrore compleuerit, atque niſi magna nobilium multitudine congrega ta, comparato tumultuario exercitu occurriſſet, multo latius peſtis illa debacchata fuiſſet. Quum is accepiſſet, quod ad coercendam eius audaciam nobilis molirentur, cautius rem egit, de pace agi cœptum eſt, ea conditione res pacata, ut quæcunq; ſæuus latro occupaſſet, nobilium permiſſu tutò potiretur. Non multo antè tempore, in Vngaria bellum quoq; ruſticorum emerſit, ſeruili, ſocialiq; bello haudquaquam inferius, diuerſis hæc temporibus geſta ſunt. Antonius in Tranſſyluanis noua molitus, & coacta ingenti agreſtium manu, ſub prætextu exuendæ ſeruitutis, à regia fide defecit. Mox in oppida caſtra mouere cœpit, quæ rebellionem iſtam detrectarent, obuerſantem his nobilitatem, collatis ſignis proterit, multos cædit, pagos & oppida, quæ parere nollent, primo diripere, ferro igniq; uaſtare. Nonnulli è Proceribus, qui Antonianas partes tunc ſequi recuſarent, repentè à pagana turba trucidari, in uincu la conijci, coacta uiritim ſpolia diuidi. Quare ſub libertatis noua ſpecie, Antonius tyrannidem ſibi comparauit. Id ipſum Martinus uir agreſtis, in regione, quam Nyrium, & Zamoskenium dicunt, auſus eſt, quippe facta ſeditione, cum quadrato ruſti corum agmine, longè lateq; graſſatus, maximam per uicos & oppida nobilitati calamitatem intulit. Cui quidem peſti, niſi cum tumultuarijs copijs præfecti prouinciaciarum occurriſſent, parum abfuiſſet, quin regnum ad publicam defectionem perpu liſſet. Singulis utrique prælijs profligati ſunt, cæſiſq; ſeditionis autoribus, ex agreſti multitudine, alij oculis, pars magna naſo, auriculis, labijsq; aliqui mulctati ſunt, nonnulli præciſis manibus pœnas luère, ut omnes illi, quæ nepharia ſcelera patraſſent, fœ da cicatrice uulgò referrent. Ex his igitur, quæ dicta ſunt, quantis periculis ac malis

Imperator ille laborarit, facile intelligi poteſt. Iam tempus expoſcit, ut quo pacto res
Dalmaticæ decreſcere cœperint: in Venetorumq́; poteſtatem deuenerint Sigiſmun-
di temporibus, breuiter aperiamus. Quum à Ladislao Apuliæ Rege Iadram Ve-
neti accepiſſent, quam cum agro & appendicibus, centum milibus aureûm ſe merca
tos eſſe profitentur, ad recuperandam reliquam Dalmatiæ oram animum adiecere.
Sollicitare ſenſim populos ad defectionem, diſcordiæ ſemina paſſim ſerere, uexare
factiones, & magnis nobiles pleroſque promiſſis allicere, uarijs artibus hominum a-
nimos infirmare, nutantes ad ſe trahere. Quare Sicenſes paulo pòſt tempore, inteſti-
na diſſenſione laborare occœperunt, duæ in urbe factiones obortæ, nobilitatis una,
altera plebis fuit. Ad Venetos ſeceſſere nobiles, Pannonum fidem retinebāt reliqui.
Quum à Pannonibus nobilitatem defeciſſe, multitudo uidiſſet, extemplo facto tu-
multu, in eam arma capit, & pleriſq́; cæſis, urbe eijcit, reiq́; publicæ gubernationem
capeſſit. Optimates exacti, ad Venetorum opes confugiunt, à Senatu, facta deditio-
ne, auxilium implorant, ob imperandi cupiditatem, Senatus id ultrò pollicetur, pri-
mo tempore triremes quatuor, cum paruis quinquaginta nauigijs in Dalmatiam
mittit. Contra Sicenſes, per totam hiemem Pannonica auxilia ſollicitarant, ualidiſſi-
mo Vngarorum præſidio urbem muniuerant. Quum Sicum Veneti oppugnare cœ
piſſent, proſilientes ex urbe ciues cum Vngaris ita Venetos inclinarunt, ut niſi illi ſe
in claſſem continuò recepiſſent, eo de his die actum foret, cecidere tamen multi, qui
in littus egreſſi, ſubire mœnia tentauere. Quum tenui Sicum apparatu expugnari
haudquaquam poſſe intuerentur, Senatui repentè ſignificarunt, maioribus id uiri-
bus adoriri oportere, neque ſine terreſtribus copijs capi poſſe. Lodouicum Buccecha
linum miſere patres, cui copiæ cum ſupplemento datæ, & mandatum, ut ſummo ſtu
dio ac ui, terra iuxtà atq́; mari ciuitatem oppugnaret. Poſtquàm Sicum peruentum
eſt, Lodouicus urbem obſidet, omnis aditus, diſpoſitis circùm militum ſtationibus,
occludit, quin & turres erigit, præſidiaq́; imponit, ne arma, ſubſidia, commeatusq́;
importari poſſent. Dum pertinaci urbs obſidione uexatur, Legati à Senatu in Vn-
gariam mittuntur, ut hanc cum Sigiſmundo cauſam componerent. Ioannes Barbus,
& Thomas Mocenigus, Legati fuere, quum in Pannoniam ueniſſent, quia de re mo
leſta agebatur, multos in contentione dies contriuere. Ad extremum, dum ſe per om
nia uerſant, quum nihil inter eos conuenire poſſet, utrique ex compoſito, Sicenſem
cauſam Ioanni ſummo Pontifici delegarunt. Dum hæc ita geruntur, non multo pòſt
Pipus Florētinus, Scalariorum familia natus, quem Philippum dicimus, cum decem
milibus equitum, à Sigiſmundo miſſus in Italiam, Venetos fines inuaſit. Belli huius
cauſam, Foroiulienſium, Carnorumq́; diſcordias plerique ſuſpicantur, quum ex his,
alij Venetis, Pannonijs, Aquileienſi'ue Antiſtiti alij parere ſtuderent. Nimirum Dal
matia motus huiuſce cauſa fuit, quippe quæ non modò Pipum, Præfectum legionis,
uerùm etiam & Sigiſmundum ipſum in hanc expeditionem adegit. Is enim, quod
Lodouicus quondam ſocer eius, tanto ſudore ac impendio compararat, facile amitte
re non poterat. Adauxerat indignitatem Iadra, à Ladislao uendita, & Sici obſidio.
Irritabat quoq́; ad id bellum Brunorius Scala, qui patrium dominatum, Sigiſmun-
di ope, recuperare ſperabat. Quin etiam & Mariam Sigiſmundi coniugem in Dal-
matiam ueniſſe, & hac Sicum obſidione liberaſſe accepimus, oppidani quoq́; tempe
ſtate noſtra teſtantur, haud à Sico procul cœnobium quoddam, diuerſorium ue ab
illa fuiſſe ædificatum. Quum Pipus igitur in Italiam, Sigiſmundi iuſſu, primùm eru-
piſſet, Fredericus Sauorguanus, cum uniuerſa factione ſua tranſiuit ad Venetos. Vti
nenſes Pannonijs ſe dediderunt. Ille recepto Vtino, in Taruiſinorum fines caſtra mo
uit, Venetis Sereuallum, Bellunum, Feltrum, ac Metam abſtulit. Demum quum mul
ta præclara hæc facinora geſſiſſet, auro demum à Veneto corruptus, dimiſſa prouin-
cia, in Vngariam reuerſus eſt. Quem detecta uiri auaricia, Sigiſmundus infuſo in os
auro (ut aiunt) enecari iuſſit. Sed quum Præfecti ſui cupiditate, uictoriæ ſucceſſum
interceptum eſſe intellexiſſet, inſtauratis exercitibus, in Italiam uenit, ex quadragin-

ta hominum milibus, exercitum conflaſſe plerique tradidere, multo minus alij referunt. In Carnos primùm is erupit, Veneti Carolum Malateſtam conduxere, uirum longa rerum experiētia, & bellica diſciplina ualde pollentem. In agro ſæpe Feltrenſi Taruiſinoq́; manu conſertum eſt, & cruentiſſima quandoq; pugna dimicatum. Vngarorum ſæuitiam hic plerique commemorant, quia quicunque bello ſuperfuiſſent, oculis orbaſſent, aut mutilatis manibus dimiſiſſent. In tanta belli crudelitate, Legati tres iterum ad Sigiſmundum à Senatu miſſi, Franciſcus Foſcarus, Thomas Mocenigus, & Antonius Cornarius, fuere Oratores, qui cum Rege Pannoniæ quinquennales inducias confecerunt. Ne diu quidem id ocium permanſit, in Carnis iterum bellum ſuſcitatur, Vtinenſium factiones in cauſa fuere. Lodouicus Thechius, qui eo tempore Aquileienſis Eccleſiæ Antiſtes erat, totam Carnorū regionem, quæ Liquentia, Timauoq́; item Alpibus, Adriaticoq́; mari continetur, ſub ditione ſua regebat. Quum inter Lodouicum & Vtinenſes diſcordia propter exules oboriretur, quia in Sauorguanæ factionis homines, qui ad Venetos ſuperiore bello defecerant, ac idcirco patria carebant. in eam reſtituere nitebantur: contrà ille nimium obuerſari, ac dicere ſe nullo id pacto permiſſurum, hinc ingens eſt orta ſeditio. Interea Sacilium à Venetis occupatur, Lodouicus cum grauiſſimo ſibi hoſte rem fore ratus, ad Sigiſmundi opes confugit. Veneti quum occaſionem inuadendæ regionis perquàm idoneam oblatam eſſe conſpicarentur, quibus poſſunt artibus, diſcordias fouent, Ciuidatenſes ad ſe deficiētes geſtiente animo, in fidem accipiunt. Paulò pòſt Lodouicus cum Vngarorum auxilijs aduenit, quum quatuor hominū milia è Pannonibus eduxiſſet, è Carnis multas cohortes, & ſat ualidum equitatum coegit, in primis in Ciuidatenſes caſtra mouit. Oppidum impoſito Venetorum præſidio munitiſſimum obſidet, circumiacentem longè lateq; agrum populatur, & incendit, ſed brumæ mox uæſania, obſidionem ſoluere coactus eſt, ſolutoq́; exercitu, quum per oppida cūcta præſidia diſpoſuiſſet, ipſe cum auxiliaribus copijs in Vngariam conceſſit. Eadem hieme Veneti oppida, quæ proximo bello amiſerant, recepere, in primiſq; Feltrum & Bellunum recuperant. Mox Carnorum fines ingreſſi, quos magna ex parte Forolulianos appellant, Pratum in primis adoriuntur, euertuntq́;. Philippus Arcius, uir bello impiger, Venetorum tunc ductabat exercitum, in tanto belli ſucceſſu haud cunctandum eſſe ratus, Vtinum obſedit, quod idcirco factum eſt, quia Vtinenſes pleriq; ciues, qui Sauorguanæ factionis erant, portam quæ ad Ciuidatum pertinet, ſe proxima nocte patefacturos eſſe pollicebantur. Patefacta ex compoſito porta ingreſſi, oborto tumultu, detectaq́; coniuratione, oppidanorū occurſu reiecti ſunt. Exules, quos temeraria inuexit audacia, partim cæſi, partim repulſi. Vtinenſes, annos aliquot bello uexati. Veneti pleraque interim oppida, Proceresq; Carnorum in ditionem ſuam redegere. Vtinenſes, quum Lodouicum Aquileienſem in Pannonijs agentem aliquandiu expectaſſent, deſperato ſubſidio, ac Venetæ artis inſtinctu, ad Venetos miſere Oratores, qui bonis deditionem conditionibus curarent. E ſententia cum Venetis eſt compoſita deditio, id unum adiectum, ut inito fœdere Fredericum eiuſdemq; factionis homines in patriam reſtituerent, omniaq; bona redderent. Percuſſum ex compacto utrinque fœdus. Audita Vtinenſium deditione, eandem pleraque Carnorum oppida conditionem ſubiuere. Lodouicus Aquileienſis Vtinenſium defectione irritatus, è Pannonijs per Noricos cōfeſtim in Carnos cum ualidiſſimo equitatu Pannonum erupit. Primo Cluſinam arcem impetu, in montium anguſtijs æditam, ut cepit, Mutianum oppreſſit, nonnulla circùm oppida expugnauit. Sed Veneti interuentu, intercepta uictoria. Sigiſmundus enim, qui uarijs expeditionibus diſtinebatur, & modò cum Turcis, modò cum Boemis, uarijsq; gentibus bellum gerebat, Italici belli ſpiritus remittere cogebatur. Non multo pòſt tempore Lodouicus Sigiſmundi opibus adiutus, haud inferiore quàm antea apparatu, in Forolulianum agrum reuertitur. Manſanum primò, deinde Roſacium, & pleraque caſtella capit. Inſtaurato in Carnis bello Veneti occurrere. Exegere Lodouicum, qui præ commeatuum inopia

bellum

bellum ibi diu alere non poterat. Ad Sigiſmundum tandem reuerſus, dum in Noricis & Pannonibus noua molitur, uita deceſſit. Audito Aquileienſis Præſulis obitu, Foroiulianus ager, quum uarijs Sigiſmundus bellis uexaretur, à Venetis occupatur.

Hæc habui, quæ Sigiſmundum cum Venetis geſſiſſe legi, quinetiam & à pleriſque Vngaris audiui, qui dum in Italiam per Foroiulianum agrum iter facerent, nonnullos præciſis adhuc manibus hoſpites ibi ſe ſpectaſſe teſtantur. Quum de rebus Vngaricis, Dalmaticis & Venetis nonnulla dixerimus, nunc de Sigiſmundo reliqua proſequamur. Poſtquàm igitur auguſtali corona potitus, in Vngariam (quemadmodum ſuprà dictum eſt) redijt, Pannonias pacauit, nouasq; leges ædidit, ut Boemorum animos ſibi apprimè conciliaret, eorum ad ſe Principes in Vngariam euocauit; ſexaginta his aureorum milia in Alba regali diſtribuiſſe fertur. Immenſum pecorum numerum adiecit. Qua die Boemiam aditurus erat, admonuit. Deinde in Boemiam iter intendit, uenit Iglariam, ubi conuentum frequentiſſimum Boemorum habuit. Ibi omnia cum ſynodo Baſilienſi de uera religione tranſacta, iterum comprobauit. Boemis & Morauis hæc Synodus indulxit, ut ſub panis ac uini ſpecie Euchariſtiam ſumere fas eſſet: in cæteris omnibus, cum Romana Eccleſia ſentiret. Id an ex præcepto Dei fieri fas ſit, Baſilienſis ipſa ſynodus planè definiet. Quin & eam cōditionem adiecit, ut his Euchariſtiam impartirent, qui rationis forent compotes, & eam reuerentiſſimè poſtularent. Item inter communicandum publicè ſacerdotes plebem admonerent, ut non ſub ſpecie panis tantùm Chriſti carnem, nec ſub ſpecie uini tantùm ſanguinem, ſed ſub alterutro utrunq; contineri, catholicè credat. Interceſſere quoq; aliæ inter Sigiſmundum & Boemos conditiones pacis, Eccleſiarum prædia loco pignoris occupatoribus relicta ſunt, donec certa pecunia redimerentur. Religioſis utriuſque ſexus, quibus collegia ſacra adempta fuerant: item exulibus ſpes reditus interdicta: promiſſus Rochezanæ Pragenſis baſilicæ præſulatus. Boemicarum Eccleſiarum poteſtas Romano Pontifici prorſus ablata. Quum hæc ita ex compoſito conſtituta fuiſſent, præſidēte in Auguſtali ſuggeſtu Sigiſmundo, quem in foro erexerant, & adſtante Alberto Genero, in frequentiſſima Procerum corona, Rochezana cum presbyteris quatuor, quibus cæterorum poteſtas delegata fuerat, omne religioſi obſequij officium Romanæ ſe Eccleſiæ præſtiturum planè profeſſus eſt. In ſequenti die, in eadem concione ac ſolennitate, pari anathemate, cæteriſq; cenſuris pontificijs hæretici abſoluti, introducti per Concilij Legatos in Eccleſiam: ubi quum res Diuina fieret, Rochezana perfidiæ ſuæ haud immemor, uni ex plebe, quem adeſſe iuſſerat, Sacramentum ex calice dedit. Ioannes ad hæc Polomor, alter è Concilij Legatis, quum in aliena Eccleſia haudquaquam id fas eſſet, clamaret, inhiberetq;, perſtitit in propoſito ille, & contempto eius imperio Euchariſtiam homini cōmunicauit. Quare parum abfuit, quin conuenta omnia pro irritis haberentur. Ex eo conuentionis capite res pacata, quo ſancitū erat, paucis licèt, pacta uiolantibus, initam tamen concordiam nequaquam intercipi. Compoſitis rebus omnibus, nono calendas Septembres, anno Dominicæ ſalutis ſexto & trigeſimo ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Pragam incredibili pompa honorificentiſſimè inuectus eſt, ubi qui paulo antè Boemorum hoſtis, ſpurius Antichriſti filius habitus, & prophanus, cunctiſq; hominum uotis perdendis eſſe cēſebatur, inauditis honoribus exceptus eſt. Iurauerunt in eius manus Proceres cuncti, urbiumq; Legati, ſe illius imperium nunquam detrectaturos. Conſtitutos ab eo magiſtratus, ultrò accepere. Certauere mox omnes obſequiorum officijs, atque ea tempeſtate Boemum & perſequendo & obſequendo immoderatiſſimum iudicaſſes. E Baſilienſi deinde ſynodo Legati Pragam miſſi, quorum Philibertus Conſtantienſis Epiſcopus princeps erat. Hi eccleſiaſticos ritus introducere, inſtituere ſacerdotes, corrigere ſacra, & emendare, quibus plebis cantilenas olim adiecerant, item reuocare abrogatas diuorum imagines, ſacras aquas referre, dicare fontes baptiſmatis, altaria ornare, ac demum ſpurcitias omnes abolere cœperunt. Quàm plurimi ſanæ mentis paruere, obſtitere Rochezanæ ſectatores, item

1436

paſſim obloqui, maledictis non abſtinere, publicis Romanam Eccleſiam, apoſtolicumq; Senatum ſermonibus laniare, quinetiam Legatis plerumque ſynodalibus inſidias tendere. Sigiſmundus pollutis ſe templis abſtinuit. Iacobi ædem, quæ Minorum ordinis collegium olim fuerat, & quam in ærarium illi redegerant, ſibi reſtitui popoſcit: annuit ciuitas. E Mendicantibus etiam plerique rediere, utputa Cœleſtini, Sclaui, ſerui diuæ Virginis, Hieroſolymitani, & plerique ſacrorum ordines: item Abbates nonnulli, & diui Georgij Antiſtites, necnon & Vrbanæ baſilicæ canonicorum ordo: altaribus ornamenta reddita, Diuini quoq; ritus inſtaurati, ademptis olim baſilicæ prouentibus, quibus templorum miniſtri alebantur, impenſæ hebdomadatim collegio huic ex fiſco datæ: quare cathedrali Eccleſiæ ſex aureûm milia quotannis hinc erogata. Multa cæteris templis donatiua ab Imperatore diſtributa. Ad extremum ui potius neceſſitatis, quàm uoluntatis imperio, fœdus cum hæreticis ictum eſt.

Pacata Boemia, multum ſibi nominis Imperator comparauit. Maximus ac ſpectatiſſimus in Chriſtiana republica habebatur. Congratulatum undique Oratores ad eum ueniebant, & hunc uerum omnes Auguſtum ac Cæſarem prædicabant. Eugenius quoq; Pontifex maximus, auream roſam in gratulationis & lætitiæ ſpeciem ab Vrbe miſit. Quicunq; autem ſuperfuerant Taboritæ, in oppido conſeruat, & hac in gratiam conditione recepti ſunt, ut quinquennio tantùm ſuis moribus uterentur, tributi nomine quotannis ſexagenas argenti libras penderent, ius ciuitatis haberent, rubra cæra literas obſignarent. Verùm in re Diuina facienda, quum in nefandas cæremonias recidiſſent, caſtigaturum ſe eos propediem Sigiſmũdus interminari. Contrà uerò prophanam horum inſaniam, Rochezana aſſiduo hortatu confirmare, indies ſe pertinaciùs agere, monachos redeuntes, dæmones appellare: demum Imperatoris minarum admonitus, clandeſtina ſe fuga præripuit. Eius Eccleſia Rapuſconi uiro probitate uitæ, & doctrina præſtanti commiſſa, qui perturbatis iterum rebus, in exilium exactus eſt. Antequàm Sigiſmundus Boemiam ingrederetur, Ioannes quidam Robacius, uir optimo genere, ac peſſimo ingenio, non longè à Cuthnis montibus in edito colle caſtellum erexit, quem montem Sion appellauit, auguratus ex eo quandoq; loco promanaturam eſſe ueritatem, quæ Boemicam gentem in libertatem aliquando uindicaret. Quum cæteri Proceres, audito Imperatoris aduentu, Iglariam cum uniuerſa nobilitate proficiſcerentur, ut eum pro dignitate exciperent, hic domi remanens prædas exercebat. Infeſtat finitimos, & Regem demum laceſſere non ueretur. Boues ac uina, quæ ex Vngaria ad Imperatorem aduehebantur, intercipit, formidoloſa reddit itinera. Ad hunc latronem expugnandum Henricus Praſcon à Sigiſmundo miſſus, qui quum menſes quatuor caſtellum natura & arte munitiſſimum oppugnaſſet, capto tandem Robacio, cæteriſq; latronibus, expugnauit. Cum his etiam Huſſitarum Antiſtes captus eſt, qui ſacris apud eos operabatur. Pragam perducti, furciſq; deuoti, omnes laqueo enecti ſunt, duo & nonaginta hos fuiſſe perhibent. Sigiſmundus interea iam ætate grauis, uarijs tunc ſenectutis incommodis laborare cœperat. Hinc Barbaram Imperatricem non mediocris Imperij ſollicitudo inceſſit. Henricum Praſconem, Alſcionem Sterenbergium, Georgium Pogiebrachium, & pleroſque Regulos ad ſe acciri iubet, quos magnam apud Boemos auctoritatem habere ſenſerat. In abditas aulæ partes inducit, ubi quum conſediſſent, Imperatorem propediem moriturum enunciat: quum tot morbis obſito, & his quàm difficillimis, longam proferre diem, ſperare non liceat. Quum multæ ſint undiq; turbæ oborturæ, haud ab re ait fore, ſi ante tempus de retinendo Imperio prouideretur. Illud unum conſilium optimum futurum, ſi quum uidua fuerit, Poloniæ Regi legitimè coniugetur. Opulentiſſimi hunc coniugij conditionem haudquaquam abnegaturum affirmat, quando duo pro dote regna capeſſet. Item Ciliæ Comites, alterum fratrem, nepotem alterum magna ſibi auxilia præbituros. Quin & multos ſibi in Vngaria eſſe Proceres, qui ſuas partes tuebuntur. Imperatricis conſilium Boemi approbant, & pro illius arbitratu fœdus ineunt. Imprudens profectò mulier, & propriæ libidini

bidini nimis obnoxia, quippe quæ iam annis effœta Eliſabetham filiam, quæ Alberto Auſtriæ Duci nupſerat, & iam in ſpem regni fuerat educata, mente deijcit, nouum coniugium molitur: eoq; ueſaniæ illa proceſſit, ut omnes ingenij neruos geniali thoro prorſus intenderet, cuius iam ſe impotem fore ſenſerat. Ne latuere quidem Imperatorem uxoris artes & conſilia, cuius ingenium & pudicitiam quandoq; ſuſpectam habuerat, quando hanc ab Herneſto Auſtriæ Principe adamatam eſſe intellexerat. quum interea medici omnem Sigiſmundo ſpem ualetudinis ademiſſent, commonefacerentq;, ut animi imperijq; ſui ſalutem curaret. E Boemia, quam perfidia ſemper laboraſſe nouerat, depexa coma, & uiridante ſerto comptus, in bonæ ualetudinis prætextum egreditur, in Morauiam conceſſit, ut antequàm è uita decederet, filiam generumq; uideret. At illa cum Alberto, audita grauiſſima patris ægritudine, ex Auſtria repentè profecto, Znoimam uenit, ibiq; Imperatorem offendit. Barbara Imperatrix, unà cum Vlrico Cilio Comite, ac fratre ſuo, uirum ſequuta, Imperatoris iuſſu, cuſtodiæ traditur. Vlricus initæ factionis conſcius, capta ſorore, mox aufugit. Sigiſmundus, quum ſe indies grauiùs laborare intelligeret, & mortem inſtare propius, potiores Vngariæ Boemiæq; Proceres in cubiculum accerſi iubet, qui ubi præſtò adfuere: Quum nouiſſimum (inquit) diem imminere ſentiam, nil me magis angit amici ſuauiſſimi, quàm ueſtra ſalus, & utriuſque regni ſollicitudo. Idcirco quum Pragæ me iſte languor inceſſerit, extemplo diſſimulandi morbi gratia, ut mihi comam barbamq; depexam, & caput ſertis benè comptum redderetis, admonui, ut uos tutiùs è perfida hæreticorum gente educerem. Non enim neſcius eram, ſi Pragæ mihi mori obtigiſſet, uos frementi ſacrilegorum rabie obſitos, hinc nunquam tutò egreſſuros. At poſtquàm pericula hæc euaſimus, antequàm mihi uita tot bellis, laboribus, diſcriminibusq; uexata, claudatur, agendum eſt ſocij, quo pacto hæc duo regna gubernentur, inſtitutamq; pacem, ac ocia ſeruent: nam ſuperiora mala, ut futuris proſpiciamus, eo magis hortantur, quo maiora illa fuere: imminentia uerò, quàm grauia futura ſint, Barbaræ uos conatus admonuit, ita quòd niſi in tempore prouideatur, multo grauiora ſuperſunt. Multi nanque morbi quàm primùm, ubi aduenere, curantur, & ante eorum aduentum multo facilius ipſa prudentia declinari potuiſſent, qui poſtquàm altius inſedere, aut mortem inferunt, aut perquàm difficulter curari queunt. In primis Rege, ac moderatore optimo uobis opus eſt, quem delectum amare & obſeruare, debitam præſtare fidem, ac æqua illius imperia facere debetis. Quem autem uobis Regem meliorem optare poſſim, præterquàm eum, quem mihi generum filiumq; haud facile dixerim, Albertus uobis eſt, uirtute, ſapientia, & longa rerum experientia præpollens, nobilitate quoquè generis, ac morum excellentia uſque adeo præſtans, ut etſi infenſus nobis eſſet, res tamen noſtras, ipſi in tanta bonorum Principum orbitate committere cogeremur. Non me magis, ſi uera loqui liceat, quàm uos omnes probitate ſua promeruit. Supereſt filia, ſuperſunt quoq; aliquæ Sigiſmundi reliquiæ, quas in amoris mei monumentum & colere & diligere debetis. Ad hoc nos Alberti iuſticia ac integritas impellit, & ingens in uos omneis amor & beneficentia, quem apud me patronum unicum, immo patrem ſemper habuiſtis. Beatum, mihi credite, id futurum imperium, quod Alberti ductu auſpicijsq; geretur. Princeps enim, cui religio, pietas, magnificentia, æquitas, & prudentia ſingularis eſt inſita, omnes de ſe optima quæq; ſperare, ac iubere poteſt. In eo ſpem omnem collocaui, hunc mihi adoptaui, hunc unum pacis & iuſticiæ ac ocij fundamenta, quæ ieci, in utroque regno adaucturum eſſe ſperaui. Vos autem ſocij, aliud ſentire, aut optare non crediderim, quando hunc iuxtà atque me ipſum ſemper amaſtis, & ut quod nunc nuncio, facerem, ſæpe mihi perſuaſiſtis. Si pro arbitratu meo uitam prorogare fas eſſet, recuſarem profectò ſponte, tot malis & laboribus abſumptus: ſed ueſtri charitas me remoratur in terris. Nunc poſtquàm paralytici ſæuitia morbi, iam collabante corpore, propediem obeundum eſt, per meam in uos pietatem, per ueſtram in me fidem, quæſo, item per utriuſq; regni ſalutem, per incolumitatem ueſtram, pro qua maxima quæq;

pericula pertuli, ut Albertum, quem uobis nunc declaro Regem, & cui coniugaui
filiam, cui poteſtatem ac omnes fortunas meas iure legaui, hunc uos eundem cunctis
ſuffragijs & habere & declarare uelitis, idq; antequàm uita decedam, omni ſtudio fa-
ciatis. Eliſabetham, qua debetis fide colatis, & tueamini, ne aliter quidem, atque no-
ſtra in uos officia poſtularunt. His dictis, conuerſus in lachrymas, haud plura lo-
qui potuit, annuere Proceres ad unum omnes, & in manus eius id ipſum re præſtitu
ros ſemper eſſe iurauerunt. Declararunt ibi Regem, & cuncti ante ſocerum, Alber-
tum Regem & Imperatorem conſalutarunt. In Alberti denique manus ritè iuratum.
Introducta quoq; gnata, ac fauſtis ſalutationibus admiſſa, quum à lachrymis aliquan
tiſper ille reſpiraſſet, ut inita dudum conſilia è ſententia euenirent, Legatos quoq; de-
clarare placuit, qui poſt eius obitum in Boemiam contenderent, & teſtamentum in
concione recitarent. Legatorum princeps Gaſpar Slickius mira ingenij dexteritate,
& dicendi copia præditus, trium Cæſarum ſecretarius, & de Pio Pontifice maximo,
dum in Noricis ageret, optimè meritus. Quàm uerſatile huic fuerit ingenium, hinc
intelligi poteſt: apud Imperatores treis, qui diuerſis admodum fuere moribus, cum
ſumma ſemper laude ac dignitate uerſatus, inter cæteros ſecretarios obtinuit princi-
patum. A Sigiſmundo, Egra & Chubito in Germania: ab altero, Caleſio & Alba ec
cleſia in Vngaria: à Frederico, Græcio in Auſtria donatus eſt. Poſtero die, quo
diuæ Virginis conceptio celebrabatur, Sigiſmũdus compoſitis humanæ uitæ rebus,
ac omni ſacri uiatici inſtructus apparatu, qui ad uitæ alterius iter pertinet, Suoymæ,
1437 cum ſummo omnium deſiderio exceſſit humanis, Dominicæ natiuitatis anno qua-
dringenteſimo trigeſimoſeptimo ſupra milleſimum, ætatis uerò ſuæ ſeptuageſimo:
regnorum autem ac in primis Vngariæ, quinquageſimoprimo, Romanorum ſepti-
mo & uigeſimo, Boemiæ decimoſeptimo, Imperij deniq; Romani quinto. Poſt mor
tem ita ab omnibus deploratus, ut adhuc Germani gemant, Vngari defleant, Boemi
lachryment, catholica Eccleſia prædicet, atque uniuerſa deniq; Chriſtiana res publi-
ca cum omni poſteritate ſummis laudibus efferat, ac commemoret. Vir fuit probita
te ingenita, Auguſtali genere, fauſto aſpectu, ſtatura magna, pulchro corpore, quod
auguſtæ multum referebat maieſtatis, crines aurei, criſpi à iuuentute, ſerenus erat ob-
tutus, glauci quidem oculi, item promiſſa barba multũ ſibi adijciens grauitatis, quam
ad promerendam Vngarorum gratiam, qui prolixa barba utebantur, in delicijs nu-
triuiſſe & geſtaſſe dicitur: quum nimium popularis eſſet, ad corporis decorum nihil
adijcere amplius natura potuiſſet. Animo fuit perquàm grandi & excelſo, item pro-
fuſæ liberalitatis & magnificentiæ Princeps, amicis prodigebat omnia, & ita ſæpe
prouentus omnis erogabat, ut nil etiam in his, quæ uitæ ſunt uſui, ſibi ſupereſſe pate-
retur. Sæpe quum in regia nihil eſſet, quod ſuo prandio præpararetur opipare, ami-
cos inuitatus adiuit: ſæpe etiam ab his, ſymbola corrogauit. Item comitate, clemen-
tia & affabilitate tanta, ut cæteros ea tempeſtate Principes anteiret. Ad crudelitatem
nunquam, niſi grauiſſimis iniurijs irritatus eſt. Chriſtianã rem publicam, Eccleſiamq;
Romanam, plus omnium opinione dilexit. Quod ex his uel maximè cõſtare poteſt:
nam cum graui diuturnoq; ſchiſmate, quod unum de quadraginta annos perdura-
uerat, diui Petri nauiculam fluctuare cognoſceret, Conſtantienſem ſynodum indi-
xit, ubi Ioanne, Gregorio, Benedictoq; Pontificibus abrogatis, Martinum Quin-
tum ſummum Pontificem creauit, uniuerſam rem publicam induſtria laboreq; ſuo
cõponere ſtuduit. Ioannes, Concilij decreto, ad Heydelbergam Germanię caſtellum
perpetuò relegatus. Gregorius, qui à Piſano concilio damnatus fuerat, per Carolum
Malateſtam Oratorem ſuum, ſe ultrò pontificatu abdicauit. Benedictus, cognomen
to Boltrinus, quum ſe Paniſcolæ, quod Taraconenſis Hiſpaniæ munitiſſimum eſt
caſtellum, tueretur, ſeq; Chriſti uicarium pertinaciter aſſereret, eiuſdem Synodi au-
ctoritate iterum abrogatus eſt. Hic etiam hæraſiarcharum grauiſſimæ exactæ ſunt
pœnæ, promulgatæ ſanctiones nouæ, & optima Romanæ Eccleſiæ forma introdu-
cta eſt. Cuncta quoq; pro uiribus pacare curauit, orthodoxæ fidei amore ſuccenſus,
tot

tot in Boemia bella geſſit, coercuit hæreticorum rabiem, & quantum in ſe fuit, Huſſitarum ſectas repreſſit. Turcas proprijs ſedibus quieſcere adegit, quos per Pipum Florentinum Magiſtrum equitum, uiginti prælijs ſuperauit. Bis in Italiam contendit, ſemel quum Cæſar declaratus eſt, ante Conſtantienſe concilium. Quo quidem tempore uniuerſam fermè Ciſalpinam Galliam ſedandi belli cauſa luſtrauit. Philippum Mariam, ducatus Mediolanenſis titulo, ſua auctoritate fecit inſignem. Iterum euocatus eſt à Philippo, dum Venetorum bello duriſſimè premeretur, cui, ſi auxilio foret, auguſtalem coronam ille promiſerat: profectus Mediolanum, affectato nimium Ducis colloquio, quum in arce Iouis ille ſe obcluſiſſet, uirum nunquam uidere potuit. Ob contemptam Cæſaris impotentiam, id factum plerique iudicarunt. Verùm exacta Parmæ hyeme, in Hetruriam non ſine magna indignatione conceſſit. A Senenſibus honorificè exceptus, aliquot ibi menſes ſubſedit: & formoſiſſimarum ſæpe ſpectaculo matronarum exhilaratus eſt. Hic memorabile illud duorum amantium exemplum interceſſit. Eurialus enim iuuenis equeſtris ordinis, & comes auguſtalis, mira pulchritudine ſpectatiſſimus, primo obtutu, in Lucretiæ Senenſis amorem exarſit, pari quoq; ardore correpta uirgo, quam tanta uenuſtate, formæq; præſtantia ea tempeſtate præpolluiſſe memorãt, ut alteram multi Venerem cognominarent. Amoris æſtus perbreui utrunque uoti compotem fecit. Sed abeunte Romam Imperatore, quum Eurialus amicam deſerere cogeretur, ſecundùm digreſſum, altera ſexus imbecillitate parum conſtans, præ amantis inopia expirauit: alter amicorum conſilio & ſolatio aliquantiſper inſtauratus, quamuis uitam diſtulit, nunquam tamen amplius ridere uiſus eſt. Quum Romam Imperator ueniſſet, ab Eugenio coronatur. Hinc profectus per Flaminiam Ariminum, mox Ferrariam Mantuamq; reuiſit, ubi quum à Ioanne Franciſco Gonzaga honorificentiſſimè exciperetur, non modò ius dominatus imperatoria auctoritate illi confirmauit, ſed Barbaram Brandeburgenſis principis filiam, ac ſibi aucta affinitate coniunctam, Lodouico eius filio coniugauit, quibus quidem nuptijs haud parum domum illam honeſtauit. Demum icto cum Venetis fœdere, Philippo infenſus, in Germaniam redijt, ſecundumq; reditum, uix annos tres quatuór ue uixit. Referunt præterea principis Magnificentiam ſuperbiſſima eius ædificia, atque illa in primis, quæ Budæ ſtatuit, ante arcem ſacellum erexit, quod diuo Sigiſmundo dicauit, cuius quippe numini ſe peculiari religione fecerat obnoxium, idq; ampliſſimo ſacerdotum collegio donauit. Item exædificauit in arce palatium multum Romanæ referens antiquitatis, muro arcem obduxit, ambulacriſq; amœniſſimis exornauit, in ſpeculariæ porticus ſpeciem: in media ferè arce turrim ampliſſimam fundauit, ex quadrato (ueluti cætera omnia) lapide, quæ ad duo ſubdialia pertinet: ſed morte præuentus, initum opus non abſoluit. Ex altera Danubij ripa in Peſthana ciuitate, quæ è conſpectu eſt, molem poſuit, in arcis obiectæ ſpeciem, ut hinc ſupra Danubium perpetuo ponte arcem utranque coniungeret. Verùm mors inuida tam ſuperbi operis initium intercepit, quod ſi perficere potuiſſet, Traiani pontem, quem in ſuperioris Myſiæ ripa quondam ille fecerat, proculdubio ſuperaſſet: nunquam Sigiſmundi opera ſpectabis, ut non ex illis animi magnitudinem planè metiri uideare. Quid plura? Quanquam ſatis ſuperq; domi foriſq; is clarus eſt habitus, tamen ſi æquiorem ſibi fortunam nactus eſſet, complura talem Principem ſecula non uidiſſent. Poſt fatum igitur Sigiſmundi Legati, qui dudum deſtinati fuerant, in Boemiam cum teſtamenti tabulis properant, ne quid ob eius obitum nouitatis oriatur. Albertus & Eliſabetha coniunx, in Vngariam corpus deferunt, unaq; cum regio corpore, Imperatricem captiuam abducunt, miſerabile humanæ miſeriæ ſpectaculum. Quum Piſonium primò deſcenderent, è pagis & oppidis undique lugubres Vngari occurrebant, ultro miſerebantur, & comploratu filiæ generiq; lachrymas augebant: quin & ingentem Reginæ uincula commiſerationem excitabant. Vnicum omnibus ſolatium occurrebat, noui Regis electio, quem optimum futurum omnes augurabantur. Comitia regia, ſine ulla controuerſia & cõtẽtione futura ſperabant,

quando

quando ſat omnibus Alberti uirtus explorata fuerat: ſed quum de Sigiſmundi pientiſſimi Regis, & de omnibus optimè meriti funere cogitabant, in fletum recidebant. Nullum mœſtiſſimum exequiarum honorem hinc pro dignitate perſolui poſſe prædicabant. Piſoniani corpus honorificè excepere, perſoluere poſtero die iuſta, & patrem Vngaricæ gentis pientiſſimum, publico funere complorarunt. Corpus deinde Budam deuectum, atq; ueluti omnes ipſe legarat, Varadinum detulere, quando diui ſe Ladislai numini ſemper addixerat. Cum ingenti populorum Procerumq; frequentia elatum funus, & in Ladislai baſilica ex teſtamēto conditum. Mox poſtquàm conclamatum eſt, Albertus cum uxore, cæteraq; nobilium turba ad regalia comitia feſtinarunt. De his hactenus. Sigiſmundi temporibus, multis Italia bellis æſtuauit, in primisq; Ciſalpina Gallia, Philippi Ducis, Venetorumq; diſcordijs, quæ ob imperandi cupiditatem redintegrare uidebantur, indies diuturno bello laborauit, atque multo longiore Neapolitanum regnum, cuius gratia Aragones Gallicq; tot annos acerrimè decertarunt. Ioanna nanq; Ladislai Regis ſoror, poſtquàm ſecundùm fratris obitum, liberis orbati, hæreditario iure regnum accepit, unum & uiginti regnauit annos, in fœmineo ſexu uirilem illis temporibus animum pertulit. In tot bellis & calamitatibus patientiam magnam oſtendit. Quum multi eam Reges captare ſtuderent, Alphonſus Taraconenſis Rex primus in eius ſe gratiam inſinuauit: quod eo facilius impetrauit, quando ſuum atauum aduerſus Carolum primum, id ſibi uendicaſſe audiuerat. Hunc Ioanna filium adoptauit: at is mulieris ueritus inconſtantiam, ex nonnullorum exemplo Neapolitanas arces mari expoſitas præſidijs muniuit. Serianum, magnum (ut aiunt) Seneſcalcum in uincula coniecit. Quod idcirco ab eo factum, ut uaria Reginæ ſtudia coerceret: ad extremum multo milite in Neapolitana arce circumuenit, multa ingratitudinis indicia hinc ædidiſſe uiſus eſt. Ioanna ingentem hominis ingratitudinem cauſata, adiecta Martini ſummi Pontificis auctoritate, ius adoptionis abrogauit Alphonſo, Lodouicumq; Andegauenſem, Sforciæ ſuaſu, è Gallijs accitum, redoptauit. Quare Braccius Montanus cum Alphonſo fœdus init: Sforcia, Ioannæ ductu auſpicijsq;, Neapoli Aragones exegit. Poſt Lodouici fatum, Renatus, Narbonēſis Galliæ Princeps, in eandem adoptionem aſſumptus eſt: qui uariante diu fortuna cum Alphonſo dimicauit, demum ui regno exactus, illi cedere cogitur. Sub eiuſdem imperio Eugenius à Populo Romano eiectus, Tiberiq; delapſus, Florentiam aufugit. Quum is princeps Baſilienſe in ſe concilium moliri ſentiret, quod à Martino fuerat indictum, accitus ſæpe non paruit. Quo ex Hiſpania, Gallijs, Germania & Pannonijs Optimates multi planè conuenerant: quare Pontificatu Synodi decreto abdicatus eſt, & Amedeus Sabaudiæ Dux, Pontifex maximus declaratus. Eugenium perhibent indignatione percitum, compoſita inter Carolum Galliæ Regem ac Ducem Burgundiæ, pace, Caroli filium cum ingenti equitatu in Baſilienſes concitaſſe: quo quidem bello, Synodus repentè ſoluta eſt. Frequentiſſimum hic deinde concilium Florentiæ indixit, quo maximo ſumptu è remotiſſimis partibus Principes acciri iuſſit: huc ultrò Ioannes Palæologus Imperator Græcorum: item Conſtantinopolitanus Patriarcha cum multa Græciæ nobilitate, doctiſſimisq; Pontificibus & Presbyteris conuenere. Hos Armeni, Aethiopes, Georgiani, Iacobitæq;, ex Aſia ac Libya ſequuti ſunt. Hic Orientalis Occidentaliſq; Eccleſiæ ſalubris eſt facta conuentio.

RERVM VNGARICARVM DECADIS TERTIAE LIBER IIII.

DVAS Sigiſmundo uxores fuiſſe diximus, Mariam, & Barbaram: alteram Lodouici Regis, Hermanni Ciliæ Comitis alteram filiam fuiſſe, ſcripſimus. Exactis ritè Imperatoris exequijs, Eliſabetha, quā à Barbara ille tulerat, unà cum Alberto uiro, ac cætera Optimatum Pontificumq; manu, ad Comitia regalia Albam properauit: ubi, in frequentiſſimo Pannonum conuentu, omnium ordinum populorumq; ſuffragijs, ſummo conſenſu, calendas Ianuarijs Rex, & Eliſabetha Regina ſalutata eſt: eademq; die, ex auſpicato uterq; pro more coronatus. Quod quadringenteſimo trigeſimooctauo ſupra milleſimum, factum eſt: quare in Pannonijs Sigiſmundi manes, prout ipſe legarat, uoto potiti ſunt. Legati uerò, qui in Boemiam conceſſere, aduocata concione, teſtamentum publicè recitarunt. Pòſt, ubi omnes hinc utrunque Alberto & Eliſabethæ regnum à patre iure legatum cognouere, ſubinde adijciunt, perquàm iniquum ac ſummum eſſe nefas, hos paterna hæreditate priuare, accedere & alia, quæ Sigiſmundi teſtamentum uiolare uetant. In primis, Alberti maxima in Boemos merita: præterea probitatem ingenitam, uiri iuſticiam, & cum opibus & nobilitate ſapientiam, quo neminem hæc tempora meliorem offerre poſſe aſſeuerabant: hunc uicinum beneficentiſſimum, clementiſſimum principem in Boemos & Morauos fuiſſe repetunt. Commemorant quoq; Ioannis, Caroli, Venceſlai, & ipſius denique Sigiſmundi in Boemos immortalia beneficia. Nil iniquius committi poſſe, quando ad maximam orbitatem tantus ſanguis redactus erat, quàm Eliſabetham unicas tot principum Auguſtorumq; reliquias, paterna, per impium facinus, hæreditate priuare. Item interijcere, inter Boemiæ Reges, Auſtriæq; Principes, inuiolatum extare fœdus, Auguſtali auctoritate munitum: Vt utra prius domus regali ſtirpe, maſculó ue ſucceſſore defecerit, ex altera Regem accipere ex compacto cogatur. Succeſſorem igitur ex Auſtria uocandum, nec eo potiorem alterū optari poſſe: quippe, qui & ſuo, & uxoris iure, & diui Sigiſmundi iudicio eſt omnibus anteferendus. Vngarorum ſententias imitari oportere: utpote, qui tam cupidè hunc, & iuxtà atque è cœlo datum, acceperunt. Boemi tandem his rationibus uicti, Albertum ſecundo nonas Maias Regem crearunt. Hi tantùm Proceres interceſſere, qui quum unà cum Barbara conſpiraſſent, haud alia conditione ſua ſuffragia Alberto Eliſabethæq; daturos fatebantur, quàm niſi prius poſtulata quædam impetraſſent. Eorum ergo nomine, Alſcio Sterembergius ad Albertum uenit, poſtulata nanque omnia irrita fuere: Albertus, præterquàm ea quæ ſocer indulxerat, nihil affirmauit. Interim Barbara, quæ à cuſtodibus inter Vngaros aſſeruabatur, quum caſtella quædam munitiſſima, quæ in Vngaria retinebat, nouo Regi tradidiſſet, libertatem ſibi comparauit: duodecies mille aurei quotannis, ei quoad uiueret, ex fiſco conſtituitur. De Boemicis rebus hactenus. Nunc autem ad Pannonicas redeundum eſt, & quid coronato ritè Alberto nouitatis Budæ obtigerit, enarretur. Secundùm Alberti coronationem, ſæua Budæ ſeditio ſuſcitatur. Nam quum ciuitas ex Vngarica Alamannicaq; gente conſtaret, ob morum diſſimilitudinem contrariaq; ſtudia, grauibus inter ſe factionibus laborabat: hinc inter eos antiqua conditio fuit, ut uno ex Alamannia, & Vngaria prætorem urbanum altero anno crearent, quem Iudicem appellant: rata ac firma inter eos fuit iſta conſuetudo, quæ ſacræ ſanctionis loco habebatur. Alamanni, quando arte, urbanitate, opibus & calliditate plus poterāt, ſæpe infenſam ſibi gentem pretura priuare ſtuduerant: uarijs ſæpe iniurijs contumelijſq; aduerſarios affecerant: ſed illi diſſimulatis odijs, patientia quadam eorum inuidiam declinarant: reformidarant quoq; ipſi Vngarorum uires, & quid in alieno regno molirentur, diligentiùs penſitarant. Nunc autem oblata patrādi facinoris occaſione, ſiquidem Alamannum

Albertus. 1438

num ſe Regem nactos eſſe cernebant, haud ultrà cunctandum eſſe rati, abrogandæ gentis cōſilia ineunt. Erat in urbe ciuis, Vngarorum princeps, qui Ioannes Euthues dictus eſt, uir profectò grauiſſimus, multi conſilij compos, atque his admodnm formi doloſus, quandoquidem Alemãnorum probra moleſtius, quàm cæteri ferre ſolebat: is unus erat, qui nec in ſenatu, nec publicè priuatim ue, ſuæ nationis dignitatem, quoquo modo lædi patiebatur: unde uniuerſam in ſe Alamannorum inuidiam planè conflauerat. Contrà hi hunc unum in re publica patronum habere putabant, qui liberè ubique loqueretur. Ioannem igitur ſub prætextu criminis illi ceperunt, in ſuis ædibus in uincula coniecère: mox in abditis penetralibus, uarijs cruciatibus afficere occœpere: quibus tandem enectum, culeoq́ inſutum, alligato gutturi lapide, in Danubium clàm demerſerunt. Octo circiter dies facinus tale delituit, mox cadauer emerſit, ac ripis ab undis expoſitum, clandeſtinum ſcelus indicauit: quum plurima uulnera & ſtigmata circumferret, id ab Alamannis, uulgus, factum eſſe, repentè coniecit, cum his olim infenſum nimis eſſe cognouerit. Eo tempore noui Regis gratia multum nobilitatis Vngaricæ Budam fortè confluxerat, deprehenſo facinore, tumultus in urbe ab Vngaris excitatur, atque ingens mox oborta ſeditio. Alamanni facinoris huiuſce conſcij, ſeſe in proprias quiſque ædes receperunt, peſſulis has obicibusq́ obdunt, armis inſtruunt obfirmantq́ præſidijs, quando in ſe arma capi ſentiunt. Mox in eos uulgò fit concurſus, ſuſpectas primùm ædes expugnant, negociatorum opibus mirificè completas: trucidant homines quos offendunt, nec ætati, nec ſexui parcunt. In cæteros deinde impetum faciunt, & pari uſquequaque crudelitate graſſantur: adaucta uulgi licentia, in alios externos, & in Italos uel maximè negociatores, prædæ cupiditate, fit impetus. præ furore efferatiſſimæ gentis, urbs uniuerſa paſſim cædibus & clamore completur. Erat ea tempeſtate Budæ Iacobus uir ſanctiſſimus, ex agro Aſculano natus, qui propagandæ diui Franciſci ordinis gratia, ex Italia in Pannonias, quum Ioanne Capiſtrano pari ſanctitate prædito, paulo antè uenerat. Miſeratus barbaræ gentis immanitatem, audita ſeditione, ſumpto ſaluatoris noſtri patibulo, cum uniuerſo ſacerdotum collegio è Ioannis æde prodijt, nunc miſericordiam exclamans, nunc Ieſu Chriſti opem ingeminans, nunc armatos per Chriſti paſſionem obteſtans: arma deponant, Chriſtiano & ciuili parcant ſanguini, Diuinam iram reformident: quinetiam flexis ſæpe genibus obſecrans, ne ultrà ſæuiant, iniurias omnes præſenti animo, Deo uindicandas remittãt: contrà illi, ueluti ſi Deum in ſubſidium adueniſſe reputaſſent, eò crudeliùs ſæuiunt, neminem ex illis deprehendunt quin extemplo trucident, eorum fortunas, merces, & bona cuncta diripiunt, item in publicum tracta plebi diripienda præponunt. Iacobus autem, quum in uæſaniente turba ſe nec uerbis, nec diuini Saluatoris imagine quicquam proficere poſſe, conſpicaretur, in ædem Ioannis, unde dudum exierat, ſe recepit. Vngari longa Alamannorum cæde ſatiati, tandem deſiere. De his hactenus. Albertus igitur utroque regno potitus, uno eodemq́ tempore & Rex & Imperator Romanorum creatus eſt, è ſententia ſupremis honoribus, & Auguſtali dignitate ſine controuerſia fungitur, uno anno par ſocero factus. parem quoq; gloriam aſſequi ſtudet. Boemica in primis obtigit expeditio. Ptarſco nanq; audita Alberti uoluntate, quemadmodum ab Alſcione certior factus erat. primores ſuæ factionis acciri iubet, eaq́ Huſſitica magna ex parte fuerat: coacta factione, de alio Rege creando decernit, demum Caſimirum Poloniæ Regis Germanum, annos tantùm tredecim natum, Regem declarat. Oratores ſubinde mittit, qui auxilia poſtulent, quibus deſtinatum illi regnum tueantur. Interea Principes, qui Imperatoris eligendi poteſtatem habent, apud Francofordiam rem Romanam Alberto commendant: at ille, Romanæ rei publicæ ſummam, Vngarorum Procerum iniuſſu accipere, haudquaquam auſus, ueluti à regni initio illis promiſerat, eorum animos prius conſuluit. Rogati uerò illi, Sigiſmundi Imperatoris exemplo, id diſſuadere cœperunt: quippe qui dum Italiam, Germaniam, uariaq́ loca Chriſtianæ rei publicæ gratia luſtrare cogebatur, diripiendam Turcis Vngariam deſeruit

ſeruit

ſeruit: ad extremum, quum multa ultrò citroq; diſputata fuiſſent, omnium conſenſu, ne tanto Albertum honore defraudarent, accipiendi Romani Imperij poteſtatem faciunt: quod quidem, ſumma Germanorum omnium gratulatione eſt ab illo ſuſceptum. Tunc etiã Legati, Boemicæ gentis nomine, ad Poloniæ Regem profecti ſunt, quorum alter Ioannes Rabenſteynus, Henricus Placius alter dictus eſt: hi Regem orarunt, ne fratrem Boemiæ regnum interturbare patiatur, quod nullo iure aſſequi poſſet: quando Albertus & Procerum Populorumq; ſuffragijs, & Sigiſmundi teſtamento Rex eſſet: iubent ueteris amicitiæ eſſe memorem: demum ſi præter fas & æquum alienum fratri regnum comparare contendat, admonent: ne ita aliena occupare pergat, ut pro ſuis dimicare cogatur, Alberto Boemiſq; omnibus, ut ſua retineat tueaturq;, neque uires, neque animum deeſſe: paucorum leuitatem audaciamq; contemnat, hortantur: quanta, dignitatis ac uirium, paucis diebus Alberto facta ſit acceſſio, ſecum reputet: ſi quid auſit, id non in Boemos modo, uerum etiam in Germanos, Vngaros, & Alemannos, ac in uniuerſam denique Chriſtianam rempublicam, omnes fieri reputaturos. Polonus ad hæc: Mutuam ſibi cum Boemis amicitiam interceſſiſſe, ingenuè ſe fateri: neque alium, quàm antea fuerit, ſibi eſſe animum: ueterem beneuolentiam à maioribus inſtitutam, ſe omni ſtudio & officio ſeruaturum: ſe tamen fratrem à potioribus Optimatibus delectum, regni iure nunquã priuaturum, neq; interceſſurum unquam, quin traditam ſibi poteſtatem aſſequatur: immo ſe Boemos admonere, cognatæ gentis Regem habeant, Boemis & Polonis idem fuiſſe genus, quod linguæ ſimilitudo teſtatur: ſi peregrinum Regem admiſerint, non in rem ſuam fore, quo cum ſemper interprete opus eſt. Et quos neque lingua, neque morum ſimilitudo conciliarit, nullam cum his concordiam charitatemq; interceſſuram. Teuthonum & Sarmatarum mores ac ſtudia, uſque adeo diuerſa eſſe, ut in hanc uſq; tempeſtatem inter ſe congruere nequiuerint. Se regno ſuo minimè timere, neque externas reformidare uires, proinde impenſiùs hortari & monere, ne qua deinde pœnitentia corripiantur, ut fratrem recipere, quàm ab eo recipi malint. Quum hæc dixiſſet, precioſis mox omnes pellibus magnificè donatos dimiſit. Contrà uerò aduerſæ factionis oratoribus, ſe propediem copias miſſurum eſſe reſpondit. Iglariam interea contendit Albertus, ubi Vlricus Roſenſis, Mainardus, compluresq; Optimates ardenti deſiderio nouum Regem expectabant. Ptarſco per internuncios precatur Albertum, ne inuita factione ſua regnum adeat, ſua prius ſuffragia petantur, quibus per contemptum omiſſis, nullum ſe Regem in Boemia paſſurum, planè fatetur. Contrà Albertus, eum iure Regem haberi oportere, quem maior pars Boemiæ elegiſſet. Ad hæc uehementer orare, ſe benigniſſimum omnibus futurum, admittat: quietem regni interturbare caueat: è ſuperioribus malis, quibus diu Boemia laborauit, conſilium ſumat, pacem, quàm bellum malit: ſi quietem ac ocium ſuæ gentis optarit, nihil unquam ab ipſo fruſtra petiturum: à nouarum rerum mole animum reuocet, tutiora conſilia ſubeat, quòd ſi contrà perrexerit, præſentaneam pœnitẽtiam inceſſuram hominem demum affirmat. Motis hinc caſtris, Albertus Cuthnam, quam ſine præſidio Ptarſco reliquerat, ui capit. Mox Pragam caput gentis iter intendit: frequentiſſimus hinc populus congratulatum occurrit, Regem Auguſtumq; ſalutat. Qui Ptarſconis partes ſectabantur, conuentum iterum haberi poſtulant: reiecta iſtorum poſtulatione, tertio calendas Iulias, Pragæ ritè coronatur. Quum Ptarſco ſe nihil interceſſione ſua proficere poſſe intellexiſſet, armis iam agendum eſſe ratus, Coloniã, nonnullaſq; ſocias ciuitates, præſidijs munitionibuſq; firmat: duo equitum milia è Polonis accepit: poſtquàm ſe iam aliquid audere poſſe intelligit, eos primò graui bello ſollicitat, qui Albertũ admiſere: horum agros populatur & uaſtat. Tanto expeditionem hanc animo adoritur, ut nobiles quoſcunq; à principio cœperit, omnes cum iuramento dimiſerit, ut ad commeatus diem redirent. diem autem commeatus præfiniuit, quum eius ad Pragam caſtra eſſe ſenſerint. Nihilo ſecius Albertus omnia proſpicit, curatq; quæ bello ſunt uſui, milites inauctorat, delectum habet, à Pannonijs Auſtriaq; co-

pias euocat. Cum breui exercitu, qui in eo tumultu ac temporis anguſtia cogi potuit, ante auxiliorum aduentum, Polonis obuiam prodit, facit pugnandi copiam, quam illi continuò declinauere: quinetiam per Cuthnæ montes ac Soboslauiam, ad Taboritas, hæreticorum aſylum, confugere, locauere caſtra pro mœnibus, & ante urbem, Albertum expectare decernunt: rati ſi quid in bello, præter opinionem acciderit, in amicam ciuitatem, haud ſecus atq; in propriam arcem ſe repentè confugituros. Rex interea per Beneſcauiam cum exercitu iter facit, ut quàm ocyſſimè poſſet, hoſtes conueniret. Oratores præmittit, qui eos admonerent, ut populationibus & incendijs abſtinerent, agris, hominibus, pecoribusq; parcerent. Quum de Boemiæ poſſeſſione inter ſe & Caſimirum nunc agatur, rem prælio, non prouinciæ uaſtatione, dirimendam: cultam potius quàm deſertam eſſe utrique habendam. Si nullum populis detrimentum inferatur, haud inutile utrique futuram. Gentis innocentiam, nulla ſæuitia eſſe lædendam. Reſpondere Poloni: iam pugnandi poteſtatem ab eo tantopere anhelatam, quum aduenerit non defuturam, neq; ſe latere, humani ſanguinis auidos, dijs immortalibus parum charos fore. Sarmaticæ non eſſe gentis detrectare prælium, ad quod ſe natam, non inficiatur. Hoc nuncio exhilaratus Albertus, caſtra mouet, & quadrato agmine, poſtero die in conſpectu Polonorum aduenit, circiter mille paſſibus procul ab hoſte metatur. Tumultuaria, non ſtataria diebus ſingulis pugna, conſeritur: extra tamen Poloni tentare non audent, uerba tantùm glorioſa faciunt. Ad hæc Regis caſtra, corrogatis undique auxilijs, complentur: nam Chriſtophorus Bauariæ princeps aduenerat, qui Daniæ mox regno potitus eſt. Item Fredericus Saxoniæ, & Albertus Brandeburgenſis Regulus aduenere. Triginta milia hominum in Alberti caſtris fuiſſe memorant, in Poloni uero quatuordecim, qui quum ſe proximè Taboritarum mœnibus admouiſſet, inſtructa acie in certamen deſcendere non audebat. Albertus negata certandi copia, grandem machinam in hoſtium caſtra intendi iubet, qua tanta cædes facta, ut uix credi poſſit. Nunquam intendebatur, quin circiter octoginta diſperderet: disfringere paſſim hominum capita, modò humeros & femora fruſtillatim diſiicere, & cũcta cruore fœdare: miſerabile profectò ſpectaculum. Poloni hoc tormenti genere perculſi, ſe intra mœnia recepere. Georgius interea Pogebracius, qui Ptarſconi adhæſerat, Thabor cum optimo equitatu, dum facit iter, in equitum Alberti turmam incidit: qua cum extremis uiribus dimicare coactus, uictoria potitur, & hinc primum ſibi nomen comparauit. Rex autem, quum Taboritas nulla ui, niſi fame, expugnari poſſe conſpicaretur, ne fruſtra ibi tempus terere uideretur, obſidionem ſoluit, ipſe Pragam conceſſit. Fredericus, dum in Saxoniam redire contendit, in inſidias hoſtium incidit, ſed nequaquam in tanta trepidatione animo conſternatus, inſtructa dicto celerius acie, cum hoſte conflixit, multisq; cæſis, & fuſis fugatisq; cæteris, cum maximo quoq; captiuorum numero, ſe cum ſuis incolumem in patriam recepit. Poloni abſumptis pecunijs, amiſſis equis, turpiter in Poloniam redire coacti ſunt. Ad hæc, quum Rex Poloniæ, nondum ſuorum fortunam accepiſſet, quum duplici exercitu Sleſiam dudum, ut in Boemiam properaret, intrauerat: ſed audita ſuorũ fuga, uaſtato agro, pedem retrò tulit. Albertus, ut Poloni audaciam ulciſceretur, haud cunctandum eſſe ratus, Vlricum Ciliæ Comitem regno præfecit, ipſe continuatis itineribus, per Sleſiam, Gorlicium uenit, quæ Vratislauienſium urbs eſt, opibus & nobilitate potens, & Sleſiarum caput. Quum Vratislauienſes, belli Ducem peterent, Albertum Brandeburgenſem Principem dedit, qui longè lateq; Poloniam incurſaret, prædas abigeret, & cumulatas à Polono pœnas exigeret. Verùm non multi interceſſere dies, quod de concordia agi cœptum eſt, quandoquidem Baſilienſe cõcilium, miſſo legato interceſſit: quem Rodericum Brugenſem Epiſcopum fuiſſe perhibent, Hiſpana gente natum, uirum probitate magna, & ſumma integritate auctoritateq; præditum. Hic Albertum prius conuenit, apud quem præſentibus utriuſque partis oratoribus, quum de concordia ageret, nec eam conficere poſſet, delegata ſibi cauſa, inducias fecit, Quum, apud Vratislauiã Poloniæ Regem,
deinde

deinde conuentus eſſet indictus, Albertus dum eò iter facit, è gradu fortè prolabitur. Quare haud parum læſus, aliquandiu loco moueri non potuit, claudus hinc factus, per Morauiam tranſiens, in Auſtriam infecta pace rediјt: exin auſpicato ſe ad percutiendum fœdus prodiјſſe ratus, Poloni amicitiam parui fecit. Vlrici præterea Comitis iniquitas interceſſit, quem Boemiæ regno præfecerat: ex quo intelligi poteſt, de committenda cuiquam regni præfectura, quàm diligenter proſpiciendum eſt. Vlricus imperandi cupidus, tantiꝗ regni gubernationem adeptus, clàm primò cum optimatibus, de uendicando ſibi regno agere cœpit: uariјs indies artibus, ad captanda uirorum ſtudia utebatur. Quæcunꝗ iſte moliretur, amicorũ literis, admonetur Albertus: uir prudens, materiam, qua procerum animos ille ſibi conciliabat, ſubducẽdam illico cenſuit. quare ſtatuta ſtipendia extemplo ſubtraxit. Ille, ſe hinc ueluti exauctoratum intelligens, magiſtratum ultrò dimiſit, è prouinciaꝗ diſceſſit. Mainardus, VLricusꝗ Roſenſis, iuſſu Regis huic ſubrogati. Dum hæc ita geruntur, audito Sigiſmundi obitu, magnam hinc Turcæ audaciam ſanè cõceperant: uidebant enim in Raſcia (quam ſuperiorem Myſiam ueteres appellabant) ſuum imperium facilè propagari poſſe. Deſpotes Georgius prouinciæ Regulus, quum feræ gentis uiribus obſtare non poſſet, traiecto Sauo Danubioꝗ in Vngariam emigrauit. Eum cæteri nobiles ſacerdotesꝗ ſequuti, unus duntaxat filius in Myſia relictus eſt, qui Synderouiam in ripa Danubiј ſitam, & à Turcis obſeſſam, propugnaret. Quum Vngari iam inferioris Pannoniæ fines Turcam attigiſſe nouiſſent, & ſolo ab hoſte Sauo dirimi, ad Regem nuncios crebrò mittunt, qui ad protegendum regnum copias mittat, imminens fœdæ gentis periculum ſignificant, multis precibus properare cogunt. Albertus nunciј importunitate feſtinare iuſſus, ne obſeſſos ſocios perire pateretur, quacunque poteſt celeritate, continuatis itineribus, in Vngariam contendit. Quum Budam ueniſſet, de Georgiј Palociј metropolitæ Strigonienſis obitu, ſtatim ſignificatum eſt, cuius quidem uiri ſumma auctoritate præditi fatum, ægrè tulit: in Strigonienſi nanque is arce, coronam ſibi cum regia ſupellectile creditam, aſſeruabat. Eo, unà cum Regina Rex, properat, arcemꝗ uxori dedit: illa, cum præfectis ærariј, theſaurum totum recognoſcit, coronam inter recognoſcendum clàm ſubreptam aniculæ tradit: poſtquàm cætera ritè recenſuit obſignauitꝗ, Albertum ſequuta, Budam rediјt. Quum belli metus et tumultus inſtaret, ſine auxiliјs aduerſus Amurathem Turcarum Regem caſtra mouit, eaꝗ inter Tibiſcum & Danubium collocauit. Dum accita expectantur auxilia, Synderouiam, quam Turcæ obſederant, dies ac noctes grauiter oppugnant, atꝗ eo impenſiùs expugnare contendunt, quo propiùs hoſtem cum ſubſidiјs appropinquare ſentiunt: neꝗ parcũt machinis, nec extremis periculis abſtinent. Neque ſpes, neque diligentia fruſtratur eos, nam antequàm Albertus illinc caſtra mouiſſet, illi ui caſtellum capiunt, quod quum à ſancto Andrea nomen acceperit, Barbari Synderouiam uocant. Potiti oppido, pro more ſæuiunt, Stephanum Deſpotis filium capiunt, oculosꝗ eruunt. Sororem eius principi ſuo matrimoniј loco coniugant. Item Gregorium Stephani fratrem, pariter excæcant. Lazarus uerò, qui tertius ex his erat, cum patre Georgio in Vngariam euaſerat. Oppidanos cum præſidio ad unum omnes interficiunt. Multi, ut mitiore ſæuitia uteretur, hoc à Turca commentum excogitatum fuiſſe referunt, candens æneum oculis obieciſſe, ut infeſto calore deſiccati, aciem uiſus amitterent, & luce capti ſpeciem retinerent. Inita cum Turca affinitas, fortiſſimo iuueni nil commiſerationis adiecit, quandoquidem apud Turcas pro facultatibus plures uxores ducere fas eſt, & diuerſus in plures amor, ueluti fluuius, facile extenuatur: quare tantum apud eos contemptum multitudo parit uxorum, ut pro ancillis potius, quàm uitæ comitibus ac ſociјs habeantur. Synderouiam Auguſto menſe captam perhibent. Ad hoc triſte nuncium, Albertus, & Pannonia animo conſternantur. Iam fines Vngariæ Turcam, propagato plus opinione imperio, attigiſſe uident, immo pro foribus immitiſſimum præpotentemꝗ hoſtem conſpicantur. Sed quum poſt captum oppidum, dimiſſo tantùm præſidio, Turcas hinc ab-

ijſſe ſenſiſſent, ipſe quoq; Rex oborta in exercitu ſeditione, qui præ nimio æſtu, uentris profluuio miſere abſumebantur, caſtra ſoluere coactus, Budam reuertitur. Ob ingentem æſtum, quem in ea expeditione ſubiuerat, in profluuiū alui pernicioſamq; dyſenteriam concidit. Morbi cauſam, peponum arguūt fuiſſe edacitatem: nam dum præcordia, cum gulæ oblectamento, refrigerare contendit, ſuæ uitæ tetendit inſidias. Quamobrem quum aluus ſiſti non poſſet, præuiſa morte, ut in patria regione moreretur, Viennam uerſus iter cœpit: uenit Strigonium, ubi præ languore aliquantiſper immoratus eſt, ſed cum Strigonio profectus, in uicum perueniſſet, qui Neſmel dictus eſt, ingraueſcente morbo, teſtamentum condidit: & ſexto calendas Nouembres, ibi uita deceſſit. Nonnulli in Simonis & Iudæ ſolennibus expiraſſe tradunt. Duos in regno annos claudere non licuit, ſiquidem annum unum, menſes nouem, ac dies duo-
1439 detriginta, regnauit. Obijt autem ſalutis anno quadringenteſimo trigeſimonono ſupra milleſimum. Eliſabetha defuncto Rege, cum frequentiſſima Pontificum Procerumq; turba, corpus ad Albā regalem refert, honeſtiſſimis id exequijs exornat. Tres ibi nationes, conſimili dolore ac planctu, pientiſſimum Regem deplorare cernere erat: hinc Norici, hinc Boemi ac Vngari, certatim omnes Regis optimi laudes profuſo luctu referebant, funus ſingulari pompa elatum, corpus inter monumenta Regum, ex more, Vngari principes recondidere. Fuit Albertus, ſtatura corporis aliquanto ſupra mediocrem, mira fortitudine, ac liberalitate inſignis: præter eximias uiri laudes, intentiſſimum religionis ſtudium pietatiſq; culturam prædicant. Item colore ſubnigro, uenerando aſpectu, præterea mitiſſimus, & in ſuos omnes nimium exorabilis fuiſſe dicitur. Beatum igitur Imperium Romanum, cum Vngaris & Boemis omnes fore iudicaſſent, ſi Alberti diutius auſpicijs gubernari potuiſſet. Amurathes autem, audito Regis obitu, elatus, ſuperiorem Myſiam populatur. Maximam eius partem occupat, mox in Theſſalonicenſes caſtra mouit: non ignarus, ſi antiqua opulentaq; urbe potiri poſſet, haud difficulter cæteras Græciæ oras in ditionem ſuam redacturum: in huius ciuitatis obſidionem uires omnes effudit, quicquid terra moliri potuit, huc coëgit. Capta ui tandem Theſſalonicæ, in Aetholiam & Epirum caſtra mota, quas quidem prouincias, crebris incurſionibus, tot ſpolijs & rapinis affecit, ut prouinciales, aut Barbaro parere, aut ſolo patrio emigrare cogerentur. Exacti hinc populi, traiecto Adriatico mari, uniuerſam Italiæ oram, quæ e conſpectu eſt, his temporibus inundarunt, atque multas maritimæ regionis urbes, quæ aut cœli iniquitate, aut longo ſenio effœtæ fuerant, aduentu ſuo inſtaurarunt. Quare tempeſtate hac, res Turcarum, laborante inteſtina diſcordia tunc Pannonia, nimis adauctæ ſunt. Poſtquàm Albertum uita defunctum fama percrebuit, Boemi, qui in duas partes diuiſi fuerant, & inteſtinis factionibus grauiter fluctuabant, Pragam omnes confluxere: de redintegranda in primis re publica aliquandiu diſceptatum. Quod ubi factum eſt, ad octauo calendas Maias, regalia comitia indicuntur. Extincto ueræ religionis auctore, hæreticorum, quæ haud parum depreſſa fuerat, iterum exarſit audacia: Rochezana, qui ad Græcium relegatus fuerat, Pragam extemplo redijt. Vbi relaxatis ex morte Regis habenis, nihilo minus ſolito, in prophanam effuſus inſaniam, in concione quaque, in Romanam Eccleſiam, in Pontificem maximum, in Apoſtolicum Senatum, in Patriarchas & metropolitas, in cæteros ordines ſacraq; collegia, impudentiſſimè imprecatur. Apud omnes exclamans, myſtica ſacra multis piaculis fuiſſe polluta, apud Boemos tantùm, ueræ religionis initia, immaculata permanſiſſe: infandum, pertinacia ſua, piaculum auget, precioſiſſimum Chriſti ſanguinem, infantibus dementibuſq; propinat. Aduerſantes domo ſacerdotes explodit: in ſacro loco ſepulturam omnibus interdicit, qui ſub panis uiniq; ſpecie, myſticam communionem detrectarit: execrabilem animorum peſtem inſtaurat, & ſedatum illorum interitum, redintegrat. De Boemis, quid poſt Regis obitum nouitatis ædiderint, oſtendimus. Nunc quid in Vngaria acciderit, breuiſſimè referendum. Eliſabetha, ſecundùm Regis interitum grauida iam relicta, poſtquàm in regiam relata eſt, lugubrem uitam, ducit,

reputans ſecum,non minoribus,quàm Eliſabetha & Maria quondam,laboribus,ſe amiſſo uiro laboraturam:à fortuna patris,Boemorum diſcordias,& fraudes Vngarorum probè didicerat. Illud ſuccurrebat in primis,ſe ac infantem,quem adhuc in utero ferebat,nil profectò aliud,quàm fortunæ ſpectaculum futurum.à uiri morte,ab immatura uiduitate,à præſenti orbitate,infauſtiſſima quæque ariolatur:ſe deſtitutam & infelicem,infantem etiam,utcunque æditum,multò infeliciorem auſpicatur.Item fœminei præſertim ſexus penſitat imbecillitatem. Regni conſortem,ut tutius res agatur,non aſpernit:nihil quoq; ſuccurrit antiquius,quàm fortunæ,ſe aliqua ex parte,temeritati ſubtrahere,in tutioris uitę conditionem,aſſerere,ſi honeſtè liceret. Nil quandoq; magis optare,quàm huiuſcemodi ludi miſſione,donari. Dum cõſternato ſic animo Regina uexatur,accerſi primores imperat,uel eos maximè,quos regni charitate, prudentia & pietate haud parum ualere diu nouerat:præſtanti Procerum fœcunditate tunc pollebat Vngaria,ne minore quidem Pontificum turba florebat.Quum frequentes ad Reginam Optimates conueniſſent,hæc in primis uerba fecit: Quum optimum dudum Regem,immo patrem pientiſſimum,amiſerimus,de futuro principe decernendum eſt,Patres,ne ſine capite ac moderatore,perditum cuncti Principes,eamus. Immo,ut officium dignitasq; poſtulat, publicæ ſaluti conſulamus, & cum extincto potiore lumine,uos ad tenebras redacti,non ſecus atq; ad Lunam homines,nunc oculos uniuerſi in me conuertitis, fatebor equidem ingenuè,nullam uobis ex me lucem oriri poſſe.Quanquam me iure hæredem regni,Sigiſmundi filiam, Alberti Regis uxorem,& Reginam auctoritate ueſtra diu approbatam eſſe,non inficior:tantarum tamen rerum,me impotem eſſe,liberè fateor,ne tantum mihi arrogare uidear, ut ſupra uim ætatis & ſexus,tantæ molis imperium,auſim moderari. Me non parum Mariæ ac Eliſabethæ deterret audacia,ne me quidem Pannonica latent ingenia Boemicæq; ſectæ. Proinde mei ſexus & ingenij uires emenſa,ſalutarem tantarum rerum moderatricem,me eſſe non poſſe confiteor. Si prolem quam ædidero, expectare uolueritis,longa quidem,& formidoloſa hæc erit expectatio:quin & uereor,ne fœmellam potius,quàm marem ædam.Quare rei publicæ ueſtræ conſulite, optandi uobis interregis gubernatoris'ue facio poteſtatem.Eum diſquirite,qui multo fœmina melius huiuſce regni temperet habenas. Et quum hinc ſalutem ueſtram, quanti faciam intelligere facile poſſitis, Eliſabethæ,ac futuræ prolis,quæcunque fuerit,in tempore memores eſtote,hinc meum in uos omnes amorem penſitate. Neque tamen, patres, ex eo quod hoc uobis liberum eſſe facio, regno cedo iurá ue reſigno, hæreditatiq; renuncio, immo uos per Deos, per Sigiſmundum, per Alberti nuper erepti pietatem oro & obteſtor,ne me regni,uel mei iuris expertem eſſe iubeatis:neq; ſi fauſtam Diuina benignitas prolem dederit,ac ueluti è cœlo ad uos demiſerit ſucceſſorem, hæreditario, quæſo, iam regno defraudetis. Seruate igitur,per Deûm hominumq; fidem,ſempiterna memoria,parentis beneficia,& qua fide illa tueri debeatis, uobiſcum aſſiduò reputate.Cauete,per ingratitudinem aliqua in eius Manes piacula cõmittatis,in quæ multo ſeuerius,quàm in reliqua,à Deo animaduerti ſolet.Mox in lachrymas effuſa,conticuit. Ex hac reginæ oratione,multa & diuturna mala promanarunt. Nam quum uſurpata poteſtate, Optimates ad eligendum Regem animum aduertiſſent, maximum hinc incendium exarſit: hinc Polonis Vngarisq; bellum,emerſit. Quare ex compoſito regalia ſunt indicta comitia,quæ poſtquàm haberi cœpta ſunt, Vladislaum Caſimiri fratrem, & Poloniæ Regem,adhuc iuuenem, ſuum principem extemplo nominant. Quæ quidem præpropera declaratio,plus temeritatis,quàm prudentiæ retuliſſe uiſa eſt:multo nanque ſatius ad interregnum res tunc redigi potuiſſet, quàm longarum ſemina diſcordiarum ſerere. Gubernatorem interregis loco creare licuiſſet,declinaſſent huiuſce belli pericula,quę in comitijs quibuſque regalibus redintegraſcunt. Rex cum his conditionibus electus eſt,ut Reginam uxorem ducat,& quum ex Alberto grauida foret,poſthumo Auſtria Boemiaq; cedat,futuris Vladislai è regina liberis,Poloniæ Vngariæq; ius ſit. Declarato Rege,

Legati deſignantur,qui Regem è Sarmatis euocent.Quatuor hos fuiſſe memorant, Tinnienſem in primis Epiſcopum,Mathicum Raguſinum Dalmatiæ Præfectum, Emericum Marcellinum Vaiuodæ filium,Ladislaumq́ Palocium.Qui quidem omnes auctoritate ac opibus admodum illa tempeſtate pollebant.Vladislaum Vngari haud inuiti idcirco regem declararunt,quem uicinitate,probitate,iuſticia,religione, ac magnis denique uiribus præſtare ſenſerant.Sed quum præpropera feſtinatio,magna ex parte pœnitentiam continuò pariat,uix ferè legati Graccouiam aduenerant, cum repentinis ſubinde nuncijs,qui ſcitum & elegantem à Regina puerum natum eſſe,ſignificabant,pedem referre iubentur: abrogatur his legatio, & poteſtas omnis adimitur. Illis rei nouitate commotis, quid potius agerent, haud facile ſuccurrebat. Quare aduenerint,paſſim rumor effuderat.Vladislaus maximo(ut par erat)honore ac plauſu hos exceperat,in Senatum longo itinere defatigatos, nondum admiſerat, & quamuis adhuc illi mandata non expoſuiſſent, ea tamen omnes è rumore nouerant.Quum diuerſi traherentur,mandata tandem, ne turpiter abirent,exequi,inuita Regina & magna rei publicę parte,decreuere.Aderant eodem tempore Graccouiæ Turcarum legati,qui uiuente adhuc Alberto, è Thracia profecti,in itinere mortem eius audiuerant. Hi Amurathis nomine, pecunias & exercitum Vladislao deferebant,ad gerendum aduerſus Albertum in Boemia bellum, quæ mortuo Sigiſmundo in duas factiones partita,grauiter æſtuabat,& altera Caſimiro regnum detulerat, altera uxoris iure, Albertum retinere ſtudebat.Hac demum concione fanciendum fœdus poſtulabant,ut Caſimiro Boemia potito,Vladislaus,ab Vngarorum fide & ſocietate abſtineret.De utriſque Legatis ad Senatum uno tempore relatum eſt,Turcis reſponſum eſt. Alberti morte,eorum legationem eſſe irritam, quum Vladislaus erit in Vngaria,tunc de ineundo fœdere agendum.In Senatum igitur Pannones acciti,in frequentiſſima Procerum turba, quum ritè mandata retuliſſent, non ſine ingenti plauſu à cunctis Senatoribus exauditi ſunt.Quanquam multi ſententias dixiſſent, & tanti principis abſentiam ægrè ferrent, nemo tamen eum tanti regni gloria defraudandum eſſe cenſuit, & hanc Caſimiri uirtute iacturam reſarcire ſperabant. Vladislaus tandem Senatus conſulto,non ſine aliqua Polonorum moleſtia,delatum Pannoniæ regnum accepit:fœdus quoquè inter Sarmatam & Pannonem æternum percutitur.Comparatur mox exercitus,qui Vladislaum in Vngariam comitetur.Legati unà cum Rege nouo, Budā continuatis itineribus properarunt.Vladislaus Vngariam ingreſſus, Rex per uicos & oppida paſſim ſalutatur, honeſtiſſimus Polonorum procerum comitatus eo tempore ſequebatur. In primis Andreas & Ioannes Taurinenſes, & Dobrogoſtius Sandiuogiusq́ Oſtrorogei.Item duo Ioannes Tarnoui,ac Vincentius & Scidoua Sciamatulei.Inſuper Lucas Gorcenſis, Nicolaus Laſſouianus,Gregorius Sauoceus,qui annos quinque ac uiginti Leopoli præfuit, & Leſco Bobricius,arte bellica exercitatiſſimus. Sophiam uerò matrem, fratremq́ Caſimirum ſecum biduo proficiſcentes, Rex dimiſit. Primores Pannoniæ audito eius aduentu,ſalutatum occurrēre.Magnus ubique honor exhibitus.Eo tempore,Simon Roſgoinus Agrienſis Epiſcopus quum Eperieſſum negligentius cuſtodiri acцepiſſet,noctu per occaſionem oppidum intercepit, Polonis infeſtiſſimum, impoſitoq́ præſidio,mox Regi obuium Cheſmercum uenit,ad capeſſendum regnum animum eius incendit, aſſumptiſq́ ſecum Aucha Taurinenſi,Vincentio Sciamantuleio, & Leſcone Bobricio, Budam,quam Fredericus Comes Ciliæ præoccupare contendebat,continuò properauit,Regiq́ aditum patefecit.Laurentius Hederuara,qui eo anno Palatinatum gerebat,& ex more,interregis poteſtatem habebat,aduentanti Regi Budenſem arcem ultrò patefecit,& in regia ſede collocauit.

Ladislaus. QVANDO Vladislaum Regem è Polonia Pannones euocatum,in regno conſtituerunt,quadringenteſimus tunc & quadrageſimus ſupra milleſimum,ſalutis an-
1440 nus agebatur,& feſta Pentecoſtes inſtabant. Eliſabetha uerò quum Vngaros poteſtate,quam tradiderat,abuſos eſſe conſpicaretur,filiumq́ genuiſſet elegantiſſimum,

concelſæ

conceſſæ poteſtatis pœnitẽtia extemplo corripitur. Mœrorem cum amicis & luctum inſtaurat, quando infanti, quem genuerat, Imperium, ſua culpa, ac ſtolida quadam indulgentia abrogatum iri conſiderat. Conditiones pactumq́; cum Vladislao coniugium reſcindit. Nouum Regem pati non poteſt, & Legatos, qui redire iuſſi, pertinaciter mandata peregerant, in cæterorum procerum inuidiam adducit, nonnullos qui prius redierant, in carcerem coniecit. Quare duplex in regno factio ſuſcitatur, multi Polono, pars maxima pupillo Ladislao, fauet. Quãdoquidem Regis, Imperatoriſq́; Romani filium, hæreditario regno defraudari, neque fas, neque iuſtum fore uidebatur. Accedebat ætatis orbitatiſq́; commiſeratio, quæ complurium Pontificum Regulorumq́; animos poſthumo conciliarat. Neque adhuc Sigiſmundi geſta, beneficiaq́; multa, Principum ſanè mentibus exciderat. Quare hi cum Regina, coronandi extemplo pueri, conſilium ineunt: Albam, ex compoſito, cum uniuerſa factione contendunt. Quò ubi peruentum eſt, in Stephani baſilica, inter operandum, in frequentiſſimo conuentu, Dionyſius Zeech, metropolita Strigonienſis, & Cardinea dignitate præditus, pupillum in gremio matris uagientem, ac nondum quartum menſem natum, ritè coronauit. Lachrymarum profluuium Eliſabetha inter coronandum, ſpectante populo, continere non potuit: quando plus laboris & diſcriminis, quàm ocij ac felicitatis, inſignia illa puero allatura eſſe contemplabatur: quinetiam ex uagitibus infantis, infauſta quædam auſpicari uidebatur. Reginam quoq; cum filio collachrymantem, non ſine fletu ſingultuq́; Pontifices ac cæteri ſpectatores intueri poterant. Coronationi Ladislai Regis, hi Antiſtites ac Proceres in primis adfuere: Matthias Veſprinienſis, & Benedictus Iaurienſis Antiſtes, Vlricus Ciliæ Comes, Nicolaus Vilaki, Ladislaus Gara, Andreas Both: præterea Ladislaus, & Emericus Ioannis Kaniſai Vaiuodæ filij: item Thomas Zeech, & frequẽtiſſimus nobilitatis ordo: Vlricus Ciliæ Comes Eliſabethæ auunculus, Reginæ proximus adfuit. Et quum Rex ſe regni libertatem, leges ſanctiones, & plebiſcita omnia populorum nunquam uiolaturum iurare debeat, is pro Ladislao Rege iurauit. Contrà uerò ſupra coronatum pupilli caput, pòſt ubi regalibus ſacris, à Dionyſio Pontifice initiatus eſt, omnes antiſtites ac Proceres, cum uniuerſa nobilitate, perpetuam illi fidem obſequiumq́; præſtituros eſſe iurarunt. Peracta coronationis celebritate, ſolutoq́; conuentu, mater cum puero & honeſto Procerum comitatu Viſſegradum cõceſſit, ut in arce munitiſſima, cui Ladislaus Gara præerat, ſacrum diadema reconderet, quemadmodum ueteres, ædítiſſimum tutiſſimumq́; locum, aſſeruandæ coronæ hunc unicum dicarant. Atqui in arcem ubi conuentum eſt, omnes qui aderant Optimates, Regina feſellit: quippe quæ dum futura diſcrimina ueretur, quam recondere ſimularat, coronam iterum ſubtraxit, & præſtigij dexteritate freta, ſpectatorum lumina eluſit: mox reconditorum, obſignato ab Optimatibus theſauro, iuſſit occludi. Deinde regni diſſidium cauſata, ad Fredericum Romanorũ Regem, Stiriæq́; Ducem, in Auſtriam contendit (quem puero fratrem fuiſſe plerique prodidere.) huius fidei filium coronamq́; commiſit, unde æternæ diſcordiæ, ac aſſidua cum Alamannis bella promanarunt. Verùm ad Boemos redeamus, & quo id regnum pacto, regina recuperare ſtuduerit, uideamus. Quum Boemi Reginam octauo calendas Martias ſcitum puerum genuiſſe, dixiſſe Ladislaum, & ſacro Vngariæ diademate ritè coronaſſe, cognouiſſent, mittendos ad eam legatos crearunt, qui ſtatuta apud ſe regalia comitia nunciarent, admonerentq́;, ut ſi quid iuris in Boemico regno deberetur infanti, procuratores mitterent, qui Ladislai cauſam, in Comitijs agerent, hæc demum omnia in tempore curaret, ne ſuo iure pupillus fraudaretur. Aduenientibus legatis, Regina Ladislaum, quem ex Alberto genuerat, in cunabulis oſtendit: mox per Deûm hominumq́; fidem eos obſecrat, & obteſtatur, ne paterna pupillum hęreditate priuent: comitiorum item tempus prorogent, quæ ad diem quintũdecimum habenda erant, arctiſſimum conueniendi tempus eſſe: quod ſi differatur, ſe Oratores, qui pueri iura tueantur, miſſuram eſſe pollicetur. Sed quum ex Legatis unus eſſet Reginæ amantiſſimus, quem Alberti Regis be-

neficentia obligarat, cui Procopio Rabenſteyn nomen erat, uir equeſtris ordinis, item doctrina moribusq; præſtans, is optimam Eliſabethæ operam, apud Boemos pro puero ſe nauaturum eſſe recipit. At ubi audita Regina, in Boemiam illi rediere, Procopius omnes ueteres Alberti Regis amicos alloquitur, Eliſabethæ deſiderium exponit, eius nomine comitia proroganda ſuadet: quando id nequaquam iniquum & inutile fore uidebatur, in re tanti momenti, non temerè feſtinãdum: præcipitis con ſilij, & temeritatis Comitem pœnitẽtiam eſſe docet, id & ſuperioribus præſentibusq; & uarijs exemplis aſſeuerat: Reginæ poſtulationem, iuſtiſſimam eſſe fatetur. Quare hos omnes haud difficulter in ſentẽtiam traxit. Contrà Ptarſco, qui Alberti partibus olim fuerat infeſtus, quàm primùm regno conſulendum eſſe uociferatur: nullam fœminæ rationem in rebus grauiſſimis habendam, neque attendendos infantium uagitus: ad hæc, neque Sigiſmundum, neque Albertum Boemiam curare potuiſſe, præterea paſſim exclamare, habenda eſſe citò Comitia, inſtare aduerſantibus, Proceres conuocare, Comitiorum tanquam interrex diem indicere. Ladislai uerò partes, ad prorogãdam diem, multa ex induſtria cauſari, ſuadere, non tantopere feſtinari oportere, atque diem ex die protelare, donec à Regina Legati uenerunt. Eluſos in tempore conatus, Ptarſco ægerrimè ferebat, at ubi eos aduenisse ſenſit, id tulit multo moleſtius. Comitia in ſequenti die haberi cœpta, quo quum oratores pueri deſcendiſſent, extemplo ambire Proceres, apprenſare manus, cuiq; Ladislai ius hæreditarium commendare, & orare impenſiùs occœperunt, ut Sigiſmundi Albertiq; Regis beneficia recordentur, fœdam ingratitudinis infamiam præcaueant. In concionem deinde uocati, hæc uerba fecere: Si quis fortaſſe ueſtrum, Proceres, aduentus noſtri cauſam admiraretur, nimirum, ubi rectè fas & æquum hic ſecum reputarit, non tam eorum, qui nos miſerunt, quàm horum, qui nunc audiunt, rationem commodumq; nos huc perpuliſſe, cognoſcet. Neque à ſocietatis & amicitiæ iure eſt abſonum, eos æquitatis, officij & utilitatis admonere, qui fide longoq; fœdere ſunt obſtricti: neque cuiquam moleſtum & graue uideri debet, quum amicè, uel à paribus, uel à ſuperioribus, quum priuatæ, tum publicæ ſalutis admonetur. Regina nos Eliſabetha, ad uos exorandos uenire iuſſit, ut poſt Alberti Regis obitum, neque ſe, neq; filium Boemiæ regno defraudari patiamini: quando id neque Sigiſmundi, neq; uiri ſui, neque Progenitorum in uos officia, quæ perpetua memoria tenere debetis, meruiſſe uidentur. Non enim uos latet, Proceres, quid ius gentium, quid leges ipſe Imperij Romani, quid fœdera quæ uobis cum Auſtralibus intercedunt, quid beneficiorum memoria, quid deniq; pupillaris commiſeratio, & commodorum ipſa ratio, poſtulet. Quãdoquidem nemo ueſtrum eſt, qui ſi ſe à priuatis uindicet affectibus, hæc per ſe, non omnia facilè iudicet. Quá nam honeſtatis ſpecie, paterna auitaq; hæreditate, quiſque priuari poteſt? Quæ ſat euidens ratio, contrà excogitari poterit, niſi uim, ius armorum, & Diuini humaniq; iuris piaculum adieceris? nempe nulla. Quinetiam quum & cætera animantia, præter ea quæ rapinis ſunt obnoxia, quædam naturæ inſtinctu religioneq; nidos, neq; latebras, luſtraq; aliena inuadere auſint, nos puerum, cui ipſa natura indulgentiſſima eſſe ſolet, paterno & auito regno defraudabimus? Tenellam ætatem, & tantæ molis impotem immaturamq; cauſabitur quiſquam? Qui id obiecerit, prius caueat, grauibus Boemos Auſtralesq; afficiat iniurijs. Num in utraque gente, uſque adeo præclara interiere ingenia, ut donec puer coaleſcat, regnum hoc adminiſtrare neſciant? atque ut hoc ueſtra pace dixerim, quod in bonam partem accipi uelim, utinam, utinam inquam, Boemi uiri, uobis è cœlo, non tantum ſapere, datum eſſet, neq; in Diuinis humaniſq; rebus plus ſapere uideremini, quàm opus eſſet. Nimirum tot inteſtinis grauiſſimiſq; bellis, & tam diu nunquam, mihi credite, laboraſſetis. Neque uos præterit, Nil boni, ſine rerum ordine, conſtare poſſe: & non ſolùm infanti, ſed tempeſtiuo quoq; Regi, conſiliarios adhiberi, adijci ſenatus, & populi auctoritatem oportere, ut nihil his inconſultis agere liceat. Quare ueluti adulto, ita & paruulo, moderatores optimi dari poſſunt, qui rem publicam gerãt. Quinetiam ſub huius, quàm

illius

illius auſpicijs multo tutiùs res publica regeretur, quando moderatoribus,legibus, conſultoq; Senatus, alter aduerſari non poteſt: alter uerò prauis ſæpe concupiſcentijs æſtuans,contemptis omnibus,appetitus imperio trahitur, & rebus pro libidine ſua moderatur:hinc iudicia ſæpe corrumpuntur,uiolantur leges,& patrum conſilia deprauantur. Proinde,ne Ius Gentium,ac Legum auctoritatem uiolare uideamini, hunc uobis Regem Proceres optate:cuius non modò patrem,ſed auos atauosq; Reges,olim tantopere coluiſtis. Neq; initum quondam cum Auſtralibus fœdus,mente uobis excidere debet, qui antiquæ ſocietatis iura tantopere coluere. Si in orbitate Principum,prout caſus ipſe tulerit, & inita fœderis conditio poſtulat,utrinque Reges optari debent. Nos in neceſſitate hac, non ſolùm Auſtralem, ſed uerum hæredem,& quem indolis præſtantia ad imperandum tantùm eſſe portendat,uobis Regem offerimus:quem ſine uiolentia fœderis,ſine iniuria ſocietatis,ſine piaculo Diuini & humani iuris,ſine perpetua regni infamia,ſine ſummo denique facinore impietatis,recuſare non poteſtis. Præterea,unum nobis quandoq; uenit in mentem,quid Ladislai Regis progenitoribus rependi debeat,à quibus tot beneficia,& ea quidem immortalia accepiſtis:ne minus quidem publicè,quàm priuatim,de Boemis illi benè meriti ſunt.Quando regnum hoc illi Auguſtali dignitate decorarunt,uos omnes ità dilexere,ut non pluris Imperium Romanum,quàm regnum Boemicum feciſſe exiſtimetur,ueſtram gentem domi foriſq; clariſſimam reddidere,præſtitere opulentiſſimam,& tot familias ampliſſimis honoribus & dominatibus exornarunt. Nec inter cogitandum,etiam illam Indorum legem,nefaria uobis occupet obliuio,qua omnes ingrati,capitales iudicabantur. Sigiſmũdus cum Alberto,quid pro pacando regno, pro animorum corporumq; ſalute fecerit,inſudarit,prodegerit, non facile ſi hi eſtis, qui eſſe debetis,obliterare poteritis:nimirum, ille tantum profuſiſſimæ Principis beneficentiæ,fuit expers,qui aut noluit,aut non petendo contempſerit. Proinde,quid eorum Manes,quid inſignia quæ accepiſtis merita,quid ueſtrum officium poſtulet, conſiderate. Et quum hodie quæcunq; debetis exſoluere liceat,cumulatiſſimam,data occaſione,gratiam,uos quæſo,reſpondite,& perquàm abundè referte. Si parum, quod nequaquam crediderim, uos iſta mouent,quando eſtis homines,humanitatis officia colite. Leones,tygres,lupaſq; legimus,ac immanes pleraſque feras,& gratiarum,& humanitatis,commiſerationiſq; rationem habuiſſe: peperciſſe infantibus,uicem retuliſſe,& innocenti denique ætati,fortunæq; aliquid indulxiſſe. Si hæc quandoq; illa præſtitere animalia,quæ humanitatis expertia natura finxit,quid homo faciet,qui ab hac ingenita nomen accepit? O quàm aliter ac nunc ſentiretis,Proceres, ſi Ladislaum infantem ſpectaretis, in quo fauſtiſſima indoles, maiores omnes ineſſe teſtatur. Spem eam præfert,qua illi nunquam fuere præditi,ea nutu molitur infans, quæ fidem ſuperant. Si uixerit,progenitores in geſtorum gloria ſe anteceſſurum pollicetur. Sępe hunc Fredericus Imperator in medium afferri iubet,quo ubi allatus eſt, in primis coronam procerum circumſpectat: mox in Cæſarem brachia intendit,uagitu expoſcit,fratrem amplexatur,madidis os eius oculis aſpergit,ueluti,ſi ſe tutori, & Chriſtianæ rei publicæ moderatori,commẽdaret,exoraretq;,ne regnum ſibi præripi,ne paterna hæreditate fraudari pateretur: deinde circumſtantem coronam luſtrare contendit,& per Optimatum amplexus obuagatur,tanquam omnes ambiret,& obteſtaretur, ut immaturam dignitatem tuerentur. Neminem demum inamplexatum inoſculatumq; dimittit, ambitioni quandoq; gemitum, quandoq; uagitum intermiſcet,quare nunquam prodit in publicum,quin lachrymas à cunctis ſpectatoribus exigat. Nihil igitur eſt in puero,quod non admirabile,fauſtum,& incredibile uideatur: plus diuinitatis,quàm humanitatis refert. Nemo puerum uidet,qui ſub Diuina Ladislaum tutela,non credat eſſe. Omnem à Deo poteſtatẽ hominibus dari proculdubio credendum eſt,Diuinæ uoluntati quis obſtiterit? Cyrus infans expoſitus, Romulus cum Rhemo in Tyberim eiectus, Seruius Tullius captiua matre natus, quin ea, ad quæ nati fuerant, regna non aſſequerentur? nulla ui inhiberi potuere.

Proinde

Proinde, Deum ducem ſequamini, Proceres, eum quem à regia ſtirpe demiſit, excipite, declarate Regem, & tanquam angelum è cœlo demiſſum, cunctis ſuffragijs, fauſtisq́ uotis conſalutate, admittite, colite. ſic diſſidia, inteſtina bella, cæteraq́ externa incōmoda propulſabitis: hinc priſtina uobis commoda inſtaurabuntur. Quem nam uos magis amaturum, & ſtudioſiùs ueſtra commoda curaturum putatis, quàm eum, qui è ueſtro ſanguine, in ueſtra aula, in ueſtris ulnis, & natus & educatus eſt? Nulla, mihi credite, peregrini principis admiſſio fieri ſolet, quæ aut calamitoſam nouitatem, aut diuturna mala non inferat. Quare, ut dicendi finem faciam, per Deûm hominumq́ fidem oro, Ladislaum uerum Principem, ut ueſtrum officium & utilitas poſtulat, uno Regem conſenſu declarate. Secundùm Legati orationem, magna pars Procerum, ædito plauſu, illius poſtulata comprobauit: aſſeuerans, nullo pacto aliter eſſe ſentiendum, ne perpetua iniquitatis ingratitudinis'ue nota, uniuerſa Boemia ſugilletur: contrà uerò, qui Albertum oderant, filium Regem creandum eſſe negabant: dicere, nihil inconſultius eſſe, quàm intempeſtiuum & inutilem regno optare hominem, uel maximè illum, qui non regere, ſed regi tantùm poſſe uideatur. Ladislaus antequàm ſit regni compos, longam temporis intercapedinē interceſſuram, Boemiam ſub interregni diſcrimine interea futuram, fluctuantiſſimum optimo moderatore regnum, tam diu carere non poſſe. Proinde quoad Ladislaus adoleſcat, Regem creari oportere, & id eo tutius agendum, quo facilius Fredericus Romanorum Rex nuper electus, optandi Regis, iam ipſis poteſtatem indulxerat. Vicit hæc tandem ſententia: quare, quum de creando nouo Rege ad Proceres referretur. Hi maiore ex parte Albertum Bauariæ Ducem Regem declararunt, qui apud Venceslaum quondam ab ineunte ætate fuerat educatus: quin & è Primoribus nonnulli deſignantur, qui è Vindelicis Albertū euocent. Horum Princeps Vlrichus Roſenſis erat, qui quamuis Alberti partibus ſemper fauiſſe uideretur, in his tandem Comitijs aliquid tempori tribuendum eſſe cēſuit. Alij autem, qui id ægrè ferebant, rei indignitate correpti, ad Fredericum clàm Procopium mittunt: Cæſaremq́ orant, ne pupillum paterno regno defraudari patiatur, tutelam infantis, quam nuper acceperit, ſummo (ut par eſt) nunc ſtudio gerat: ſine infamia regnum Ladislao debitum aliò diuerti non poſſe, reputet. Mandata Procopius diligenter & cautè peragit. Fredericus rerum admonitus, ad Albertum Ducem repentè ſcribit. Hominem hortatur & monet, ne qua ductus ambitione, alienum ſibi regnum uſurpet. Boemos hærede ſuperſtite, cui regnum debetur, alium Regem creare non poſſe, & creandi poteſtatem, quam ab ipſo in Comitijs impetraſſe prædicabant, ementitos eſſe, pertinaciùs aſſeuerare, nullam ſe Boemis unquam creandi Regis poteſtatem feciſſe. Albertus Cæſaris diplomate inhibitus, ea animi moderatione uſus eſſe fertur, quam in pauciſſimis inuenire licet: nam quum aduentantes Boemorum Legati, potens amplumq́ regnum detuliſſent, ingenuè abnuit. Gratias ingentes egit, quòd tanto ipſum regno dignum iudicaſſent: Inſuper, inhumanum eſſe, pupillorum iura lædere, quibus omnes fauere fas eſt, ſine maximo ſcelere lædi non poſſe. Se quoque fœderis olim inter Boemos Auſtralesq́ percuſſi, haudquaquam ignarum. Albertum igitur longè clariorem Regem recuſando, quàm accipiendo regnum, omnes haberi iure opotere iudicarunt. Boemi, accepta repulſa, iterum conuentum habent, legatosq́ ad Cæſarem mittendos eſſe decernunt, qui ipſum exorent, ut donec Ladislaus adoleat, tutorio nomine, regnum accipiat. Cæſar ad hæc, quum Legati mandata detuliſſent, reſpondit: Se Auguſtalis coronæ gratia, in Belgas contendere, quum redierit, perquàm commodè rebus Boemicis conſulturum. Reuerſo è Gallia Cæſare, Proceres è Boemia multi extemplo adfuere, in primisq́ Ptarſco acerrimus infantis inimicus: Cęſarem hortatur, ut pupillari tutelæ renunciet, quòd ſi fecerit, eum ſubinde regno potiturum eſſe pollicetur: adijcit, hoc iure fœderis planè fieri poſſe, ut ſeniorem Auſtriæ principem, Boemi ex compacto, Regem in regia orbitate pronuncient. Abnegat Cæſar, Se turpiter & facinoroſe pupillum, cuius tutelam ageret, eſſe circumſcripturum, hæreditariumq́ illius regnum

gnum occupaturum. Neque Boemiam tutorio nomine adminiſtraturum, quando non ignorabat, eam ſine inſano ſumptu, haudquaquã gubernari poſſe. Boemi nanque, niſi quotidiana ſtipendia munera ue à Regibus capiant, ab officio extemplo recedunt. Fiſcus profectò tenuis, regia prædia ab Optimatibus occupata, fœcundiſſimæ olim argenti fodinæ iam exhauſtæ, extenuata uectigalia, cenſusq; diſtracti erant. Quicunque igitur aut Rex, aut Gubernator futurus erat, nimirum cum dignitate uiuere non poterat, niſi aut raptu, aut precario, aut collata popularium ſtipe uictum quæreret. Quare, ipſi per ſe Boemi, regnum gubernarent, quouſque Ladislaus adoleſceret, planè ſuaſit: mox Legatos magnificè donatos, à ſe dimiſit. At ubi ad populum id latum eſt, ut hoc interregni tempore, Gubernatores Boemiam regerent, ueluti Cæſar ipſe ſuaſerat, in primis Ptarſco Mainarduſq; creati. Inito magiſtratu, ſubornatam aliquandiu concordiam ſeruarunt: ſiquidem alter Catholicæ fidei propugnator, Rochezanæ prauitatis aſſertor alter erat, & uterque factionum Princeps: ne tamen ad arma perueniretur, optimum excogitauere ambo temperamẽtum, ut pro ſuo quiſq; iudicio uiueret. Haud multo pòſt, Ptarſco graui morbo correptus, interit: cuius interitu, Mainardi auctoritas uſq; adeo creuit, ut Pragenſes, ac potiores Boemiæ ciuitates, huic ultrò parerent. Hoc aduerſæ factionis homines, perquàm moleſtè tulerunt, ad Georgium Pogiebracium confugere, quem ſapientia & bellica diſciplina, item ingenti geſtarum rerum gloria præſtantem eſſe nouerant: hunc ſibi præficiunt, perſuadentq;, ne ſuas partes iacere, nè ue Mainardum, cui Praga caput gentis obſequitur, qui Romanæ religionis ritus extollit, patrios antiquat, ac demum ad tyrannidem aſpirat, imperioſe ac latè dominari patiatur. Item uiri dominatum, populo uideri grauiſſimum, necnon & Rochezanæ multas eſſe amicitias, fidaſq; clientelas, Pragam illi facilè præripi poſſe: proinde exorare hominem, ut ſuæ dignitati ſalutiq; iuxtà conſulat. Prophanæ uerba multitudinis, haudquaquã Georgio diſplicuere, quum præ magnitudine animi, res maximas anhelaret: coniurationem magnam clàm molitur, & ad nouitatem animum intendit: Pragam ſubornatos quoſdam mittit, qui ciuium ſtudia tentent, ſollicitent animos, & ut Mainardo, ueluti tyranno ac peregrinæ religionis amatori, poteſtas omnis abrogetur, impellant. Quid fieri oporteat, Rochezanam conſulant, & coniurationis admoneant. Compoſitis rebus, quum multi in coniurationem ultrò confluxiſſent, nouitati diem præſtituunt. Moliendum in remota parte urbis incendium decernunt, ut dum eo populus rerum ignarus planè cucurrerit, ex altera, Georgio, parte, cum copijs uenienti, portam patefaciant. Quare ad præſtitutum diem ex compoſito cuncta fiunt, è ſententiaq; ſuccedunt. Committitur clàm incendium, quo omnes ex more conuolant, Georgius in tempore aduenit, patefactaq; porta ingreſſus, tumultu ac ferro omnia miſcet. Magnus extemplo terror inceſſit, quicunque aduerſi arma ſumpſerant, continuò trucidantur. Capitur Mainardus infelix, & poſtquàm inimicus eius eſt urbe potitus, in arcem adductus, in carcerem conijcitur. Multi carceris tædio, nõnulli ueneno abſumptum interijſſe ferunt. Georgium integram poteſtatem nactum, ſic urbem & Boemiam illicò pacaſſe, & pacatam in ocio diu tenuiſſe tradunt, ut nemo ſit, qui ex tanto facinore, tantum quietis promanare potuiſſe crediderit. Dum hæc, quemadmodum ſuprà diximus, in Boemia geruntur (quia res Vngaricæ nos ad ſe uenire iubent) quid in Pannonia fieret, exponamus. Poſtquàm Eliſabetha in Auſtriam profecta eſt, filijq; tutelam ſatis Frederico commendarat, ipſa non ſine magna fautorum turba, in Vngariam reuertitur. Fines ingreſſa Pannoniæ, ex uultu, uerbis, conuitijſq; multorum, dum per uicos & oppida facit iter, mutata hominum ſtudia deprehendit: quod quidem in his rebus accidere ſolet, partim quia nouarum rerum cupidi plebis animi eſſe ſolent, partim quia noua ſpes ex Vladislao concepta, omnia in melius itura pollicebatur. Neque deerat ingenitum ac ſempiternum odium, quod Pannoni cum Alamanno ſemper interceſſerat. Vladislaus enim, quum procera ſtatura, ualido corpore, conſentientibus inter ſe membris, & gratiſſimo foret aſpectu: haud difficulter comitate, manſuetudine, &

inſita quadam ingenti probitate, populorum ſibi animos conciliabat: quando hæc facile popularem auram captant. Succurrebant & aliæ præſtantiores animi dotes, religio ſingularis, diligentia Diuini cultus, iuſticia inſuper ac pietas, & conſtantia cum ingenti moderatione coniuncta. Animus ad hæc inſons, ac ſimplex, nulli uitio obnoxius, & ad promerendam Vngarorum gratiam, immortalitatemq́ comparandam nimis intentus, in bello fortis & intrepidus. Nulla uir bonus, ac regno permaturus, æſtuauit auaricia, nulloq́ libidinis imperio uexatus eſt. Quũ ſe facilem exorabilemq́ præſtaret, nimium ex popularitate fauoris gratięq́ contraxit. Nullum ex eius ore uerbum auditum, quod inſolentiam temeritatem ue ſaperet, aut aliquid turpitudinis oboleret. Conſuetudo dulcis, mores quoq́ mitiſſimi, talis denique cenſebatur, ut è Sarmatis talem uirum prodiſſe, haud facile quis crediderit. His igitur artibus, Vladislai præſentia, multum fauoris ſibi comparauit. Hinc multorum uoluntates immutatæ, & è Proceribus complures, qui aduerſæ factionis erant, in eius parteis, præter omnium opinionem conceſſere, in primisq́ Nicolaus Vilach Croaciæ præfectus, quũ pupilli partes quotidie labefactari conſpicaretur, ut ſuæ conſuleret utilitati, à regina defecit, in Vladislai factionem planè conceſſit, & in aſſerenda Poloni dignitate, ſic acer pertinaxq́ fuit, ut multo plus fortitudinis in aſſerendo, quàm in deficiendo perfidiæ retuliſſe uideretur. Simon quoq́ Roſgon Agrienſis Epiſcopus, item omnes eius fratres, Poloni partes, pertinaciſſimè ſectati ſunt. Roſgonæ defectionis cauſa Eliſabetha fuit: quippe quæ Simoni, dum Veſprinienſis erat Epiſcopus, archiepiſcopatum Strigonienſem efflagitante, repulſam dedit, reſponditq́: Eliſabetha regnante, Simonem nunquam Archiepiſcopum futurum: contrà ille, Se uiuente Eliſabetham nunquam regnaturam. Archiepiſcopatus igitur Reginæ iuſſu, Dionyſio datus. Item quum in ſuperioribus Vngariæ partibus Roſgana domus, nimis auctoritate, opibusq́ polleret, uniuerſam illius oræ Procerum nobiliumq́ turbam in Vladislai auxilium conuertit. Quinetiam Ioannem Vnniadem, quo præſtantiorem domi militiæq́ uirum, illa tempora non uiderunt, ut deinceps, quum res ipſa poſtularit, ſat copioſe referemus, Polono nimium fauiſſe perhibetur. Hic enim Valacho patre, matre uerò Græca natus, induſtria & uirtute ſupra omnium opinionem, ſuum genus illuſtrauit: parentibus nequaquam obſcuris æditum tradidere. Pater nanq́ inter Valachos, qui Getarum Dacorumq́ loca nunc incolunt, & è Romanis ſuperfuiſſe colonis, ueluti linguæ ſimilitudo teſtatur, ſanè creduntur, plurimum apud eam gentem potuiſſe dicitur. Quippe qui non conſilio ſolùm, ac longa rerum experientia, ſed opibus & fortunis multum ſibi auctoritatis compararat, aſſiduo bello exercitatus, non plus diuitiarum, quàm nominis è militaribus ſtudijs ipſe contraxerat. In Coruino †uico natus, in Coruinam Romanorum familiam genus retulit. Mater uerò, è Græcis ædita, è ueteri & imperatorio ſanguine promanaſſe credita eſt. Nonnulli in Theodoſii huic genus referre audent. Seruiuit à principio cum duodecim equis Demetrio Epiſcopo Zagrabienſi, & in Italia duos annos ſub Duce Philippo Mediolanenſi prima ſtipendia meruit, nam Sigiſmundum in Italiam ſequutus remanſit. Sigiſmundum enim affirmant fama paterni nominis, Ioannem adhuc Ephebum è Tranſalpinis oris, in Tranſſyluaniam tranſtuliſſe, Hunniadicis prædijs, quæ in extrema Tranſſyluaniæ ora, quæ ad Valachiam attinet, ſita ſunt, ob rem bene geſtam donaſſe. Prima hunc ſtipendia ſub Vngaro Halæ præfecto, feciſſe memorant. Nosq́ à Diuo Matthia nonnunquam audiuimus: quum Præfecti cuiuſdam filium in conſpectum admitteret, quod de patre, conuerſus ad alios ingenuè fatebatur: Hic eſt (inquit) illius Optimatis gnatus, ſub quo pater meus primùm meruit, uocemq́ centurionis expauit, mox propria uirtute fortunæq́ dexteritate fretus, munia quæque militiæ honorificentiſſimè geſſit, ex bono tyrone miles fortiſſimus, ex milite Imperator optimus emerſit. Per ſingulos ordines miro laudis gloriæq́ ſucceſſu iam euectus, prouincias cum imperio ſortiri cœpit, cum præſtantiſſima Ghereborum domo affinitatem iniuit. Hinc Eliſabetham, quæ Ladislaũ Matthiamq́ genuit, uxorem duxit, Vir fuit, in quo magnam

Hollos.

Corui-

Coruinorum uirtutem,item magnanimitatem,ſapientiam,fortitudinemq; Romanam recognoſcere licebat. Aſpectu perliberali fuit ac uenerando,militari robore indomitus,cuius mite præſtansq; ingenium,nil præter Romanæ dignitatis imaginem referebat. Oculorum,ac oris uenuſtate præpolluit. Mores omni ex parte nobiliſſimi, ab omniq; barbara feritate redempti. Religionis ac iuſticiæ,item liberalitatis & beneficentiæ ſtudioſiſſimus fuit. Neque deerat amor honeſtatis,& amicitiæ cultus,ad obligandos militum animos,& promerendam cæterorum gratiam uſq; adeo promptus,ut æquè ab omnibus amaretur. Comitate,beneficentia,diſſimulationeq; callida,ſic inimicitias & odia declinauit, ut his officiorum artibus, ad eius dignitatis altitudinem ſibi uiam compararit,quam ne ſperare quidem licuiſſet. Acer & excelſus uiro fuit animus,conſilium prudens callidumq;,cui mos erat,nil inconſultè,nil intempeſtiuè agere. Nil ſpes eius appetere uidebatur,quod arte conſiliò ue aſſequi non auderet. Variante tamen in bello fortuna uſus,ne obnoxiam hanc ſibi ſemper habuiſſe uideretur,in agro Hunniadico,quem à Sigiſmundo quondam dono acceperat, in edito monte caſtellum erexit,quod placida circùm flumina lambunt:item arte ac natura uſque adeo munitum,ut nullum hoſtilem impetum reformidet. Ioannes igitur Coruinus,poſt cætera,quæ ſumma cum laude munera geſſerat,Tranſſyluaniam prouinciam cum Imperio,ob rem optimè geſtam,impetrauit: atq; hinc facile ad maxima quæque ſubinde euectus eſt. Quare Vaiuoda (ut aiunt) cognominatus,multum poſt hac auctoritatis & potentiæ ſibi uendicauit. Itaque quum duplici factione Vngaria tota laboraret, Vladiſlai partes ſectari placuit,quod aduerſariorum uires haud parum eneruauit:hinc tanta Polonis acceſſio facta,ut abſque difficultate cætera tranſigerentur. Quum igitur coronandi Regis tempus inſtaret,& pupilli res quotidie detereret,Budæ à Palatino conuêtus indicitur. Conuenere extemplo Proceres, Antiſtites,Legati ciuitatum,uniuerſaq; regni nobilitas,inſuper & plebis innumera multitudo:qui quidem omnes noui Principis imperio gratulari,paſſimq; geſtire uidebantur. Sub incolumitatis diplomate,aduerſæ factionis nonnulli principes,ad indictum conuentum aduenere:in primis Dionyſius metropolita Strigonienſis,Cardinalis,eo tempore ſpectatiſſimus,& Ladislaus Gara Viſſegradienſis Præfectus arcis,quos haud mediocris pars Optimatum & nobilitatis ſequebatur:ex his alter pupillũ præcipuè diligebat, quia ſacro baptiſmate initiarat. alter ærarij munitiſſimæq; arcis pręfecturam,ob exploratam fidem non immeritò fuerat aſſequutus. Quum Budam non abſque magna expectatione ueniſſent, regalem cum cæteris Pontificibus Optimatibusq; arcem ſubiuere:dum ſoluto ſenatu,cum alijs patribus abirent,interceptus eſt exitus,nec unquam exeundi facta copia,donec fidum in manus noui Regis obſequium iurarent,& Ladislaus Viſſegradum,theſaurumq; redderet. Vi adacti,poſtulata factitarunt:mox non ſine gratia,in libertatem reſtituti. Pòſt ubi ſatis inter Principes de coronando Vladiſlao conuentum erat,Viſſegradum omnes,ad referandum ærarium,accipiendumq; ſacrum diadema,conceſſere. Patefacto ærario, cuncta integra inuenere,coronæ tantùm ab Eliſabetha ſubſtractæ,furtum deprehendere. hinc turba ingens inter Proceres oborta,hinc prima pernicioſi ac diuturni belli auſpicia læua ſunt ædita,infremere multitudo cœpit,& factionum uulnera,quæ cicatricem dudum obduxerant,recrudeſcunt:pars Polonica,ad regalem Albam extemplo properandum, Regemq; coronandum exclamat: ſacrum Albæ diadema non defuturum. Reges,non peregrinæ fœminæ,ſed Vngarorum auctoritate fieri oportere. Subticebant præ metu & pudore, quicunque reginam & pupillum diligebant. Nonnulli Reginæ facinus improbare,dicere nec iuſtum,nec fas eſſe,Diuinum regię maieſtatis inſigne,per ſacrilegium abſtuliſſe,& illorum commiſiſſe manibus,quibus cum Vngaris,non tam antiqua,quàm ingenita odia interceſſere. Quinetiam multa hinc mala augurari:quare non ſine tumultu,ob indignitatem rei,Albam properatur. Rex cum ingenti ſuffraganeorum multitudine illuc ducitur,in Diui Stephani baſilica, Vladislaum cum maximo plauſu ritè coronant,quum uera corona defuiſ-

ſet,quam Regina ſubſtulerat,è ſimulacro Diui Regis,quod in ſacello colebatur,placato numine, præreuerenter diadema ſumptum,& re iubente,in coronandum Poloni caput uſurpatum eſt. Hinc inextricabiles totius Vngariæ factiones exortæ ſunt, hinc omnis concordia ſoluta, extemplo inteſtinæ diſcordiæ inceſſere, ſimultates & odia inſtaurantur. Conticuere leges,& conculcata iudicia, prout quenq; propria libido tulerit,ita ſeſe gerere,quiſque ſibi iudex eſſe,uim,rapinas,homicidia paſſim agere,inimicitiæ tunc grauiter exerceri:ille magis iniurius haberi,qui minus poſſe uidebatur. Aliena prædia ſine pudore occupari,uiolari templorum iura,nulla denique ſacra prophaná ue poteſtas ſe iniurijs abſtinere. Exaggerabat & illud hæc mala quæ diximus,quòd cum armis omnia obſtreperent,quicunque ſe imparem inimico ſenſerat,peregrina auxilia introducebat, quæ utrunque pro furoris imperio populabantur. Hi pupillum reuocare,Polonum illi retinere cōtendunt. Alteri Alamannos, Polonos alteri certatim inuocant. Barbaram igitur Scythicæ gentis immanitatem,quæ tantopere concordiam & ocium abominatur, diu iſte furor exercuit; Et eò uſque (ni mentiar) exercebit,donec ſe quiſque metiri,coercere ambitionem,aliena dimittere, inuidia carere,mutuamq; concordiam amare didicerit. Sed de his hactenus.

E conflatis igitur diſcordijs,quibus grauiter Vngaria æſtuabat,bellum ciuile tandem exarſit. Ladiſlai partibus in primis hi præerant: Ladiſlaus Gara, Banatus(ut aiunt)munere inſignis,Ioannes Philippus Corogus, item Andreas Bothus ex Harapco uico natus, & Henricus Themaſij, Vaiuodæ filius,qui armis,conſilio,fortunisq; ampliſſimis,multum ea tempeſtate poſſe uidebantur. Hi à Polono palàm defecere,& pupilli partes,ſe acerrimè aſſerturos eſſe profitebantur. Non ſolùm à Regina Eliſabetha opibus adiuti,uerùm etiam ſuis impenſis,haud parum equitum ac peditum inauctorarunt,ut à Sarmatorum ſeruitute, Pannonias uindicarent. In inferiore Pannonia primùm res nouas moliti,ad monaſterium Zeghzardom,quod ſub Batha ſitum,ad quinque milia paſſuum propè Danubium, nunc Zeek appellant, prima caſtra locarunt. Ad coercendam huiuſce factionis audaciam, Ioannes Coruinus, qui quum Tranſſyluaniam prouinciam,cum imperio tenuiſſet,perpetuum Vaiuodatus nomen aſſumpſit,à nouo Rege decernitur. Nicolaum quoq; Vylach, Makouienſis prouinciæ Præfectum,regniq; Boſſenenſis titulo deinde clarum, in hac expeditione collegam ſortitus eſt. Ambo nanque illa tempeſtate armis,auctoritate, diuitijs,uiribusq; præpollebant. Quare haud temerè ad extinguenda prima formidoloſi belli incendia,utrunque Proceres illicò delegere:quum properatis itineribus ad monaſterium perueniſſent,uix curandis corporibus unum diem indulxere,poſtero prima luce prælium initur. Nondum utrinque ſigna dabantur,quum leui uelitatione pugna conſeritur:in dextro Coruinus,Nicolaus in ſiniſtro cornu præerat,in medio Polonus erat. Facta repentè pugnandi copia,tanto inter ſeſe impetu concurrêre,ut non cum propria,ſed aliena,uel infeſtiſſima gente dimicarent. Poloni,Vngarorum exemplo inanimati,eo uehementiùs dimicare nitebantur,quo magis uerebantur,ne ab his qui parebant,ulla uirtute ſuperari uiderentur. In tanta igitur certandi pertinacia,Ladiſlaus Gara,qui in ſiniſtro cornu pugnabat,à Coruino inclinatus,cedere cogitur,& dum manus hoſtis euitat, fugam præripit:tali facinore ſuorum mox animi conſternantur, confunduntur ordines. Henricus & Andreas à Sarmatis inclinati, proſpecta Garæ fuga,& confuſis ordinibus,pari metu perculſi,palantes fugiunt,relictis quiſque caſtris & impedimentis,in proximas continuò ſyluas inuolarunt. Per auia loca ferri,diſquirere latebras,& uaria ſeſe arte tueri: contrà illi,ne minore quidem pernicitate à tergo inſtare,paſſim inſequi atq; trucidare. Andreas Bothus haud parua ſæuitia præditus,in fuga cæſus eſt. Capitur Henricus, Ladiſlaum Garam,Ioannemq; Philippum,quamuis maior corporis moles utrunque grauaret, dexterior tamen fortuna reſpexit,cæcum iter ingreſſi,è tanta ſtrage,tandem euaſere:quicunq; ſuperfuere, nunquam amplius in apertum certamen deſcendere auſi ſunt. Ioannes autem & Nicolaus uictoria potiti,caſtris impedimentisq; direptis,Simonthorniam

Iſtro

Iſtro uicinam,& Soclos Drauo proximum,obſedere. Quum nihil obſidendo proficerent,quando ualidiſſimo utrunque præſidio munitum erat,ne tempus in minimis fruſtra tererent,inferiores oras,ocyſſimè luſtrarunt,& nutātes auerſosq́ populorum animos,ad Vladislai fidem reuocarunt. Reuerſi Budam,à Rege ac Proceribus cum magno plauſu admiſſi,& pro dignitate laudati ſunt. Dum hæc in inferiore Pannonia geſta ſunt,qui ſuperiorem incolunt,ob Auſtriæ uicinitatem omnes ferè Reginæ partes tutabantur:in Zaladienſi primùm ora,res nouas moliuntur,uicinos pagos & caſtella,quæ Vladislao parebant,uarijs belli incommodis afficiunt,omniq́ conatu ad ſua finitimos ſtudia reuocare contendunt. Atqui præ cæteris id Thomas Zeech, Dionyſii Strigonienſis metropolitæ frater,experitur:uir bello impiger,animi corporisq́ uiribus excellens,qui à pupilli fide reglutinari non poterat. Komarom regale caſtellum,cum præſidio tenebat,ad fluuialis inſulæ caput ſitum,neque procul à Strigonio remotum:audito ſociorum conflictu,quem à Coruino Nicolaoq́ acceperant eo magis ad bellum iritatus,finitima cuncta igni ferroq́ ſollicitat,longè lateq́ diſcurſat, prædas ingentis agit,pecora cum hominibus abigit,incendit pagos,& tumultu omnia complet:eo quoq́ ſua euecta eſt audacia,ut Budam deſpectante Rege,ſollicitare non uereretur: inſtructo nanquæ agmine, è Strigonienſi arce deſcendens, quicquid interiacet,id omne populatur & uaſtat. Quum ad Budam ueterem perueniſſet,ſuburbium Nouæ Budæ,quod ad Calidas ſitum eſt,& Felheuyz,nunc Scythicè nominant,nullo metu remoratus adoritur. Ignem in primis ſubijcit,obſtantes obtruncat, in ſuburbanos haud parum ſæuit. Rapinas,cædes & incendia Rex ab arce deſpectat,quin & urbi timet,cuius ab ea parte mœnia tentari proſpicit:& illud uerebatur in primis,ne qua in urbe coniuratio foret inita,quæ Thomam propius admouiſſet. Arcem cum ciuitate, diſpoſitis ubique militum ſtationibus, diligentiſſimè cuſtodiri iubet. Ex improuiſo ad repellendum hoſtem prodire non auſus,ſat ſe facere arbitrabatur,ſi ciuitatem protegeret: item ille tot copijs inſtructus aduenerat,ut non facile repelli poſſet. Thomas incenſo ſuburbio,& direpto agro,Strigonium ſe recepit. Vladislaus autem ſpectata ſuorum fide,& profligatis in inferiore Pannonia inimicis,animatus in domitandum Thomam,qui ex his qui ſuperfuerant, formidoloſus admodum ſibi uidebatur,animum aduertit. Conuocato exercitu,Strigoniū in primis properat,arcem in edito monte ſitam,& Danubio prominentem,obſidet. Vt arctius urbem occluderet,in monte,qui è conſpectu aſſurgit,& à diui Thomæ ædicula nomen accepit,præſidium imponit,munitiones & tormenta ſtatuit. Oppidani ſæpe ex arce prodire,ex improuiſo caſtra adoriri,nonnulliſq́ cæſis in arcem ſe recipere:contrà illi,diſpoſitis circùm uirgilijs obſeruare,prodeuntium coercere audaciam,& mutuis quotidie cædibus ſeſe conficere. Dionyſius autem metropolita pientiſſimus,omni religione,ac uitæ honeſtate præſtans,haud equis, Vngaricum ſanguinem, oculis, indies hinc & hinc effundi,deſpectare poterat. pupilli iura uiolari ægerrimè ferebat, neque tamen inteſtinum quotidie bellum augeri facile tolerabat,in lachrymas effuſus,Diuinam opem implorabat:ad poſtremum,communis huiuſce calamitatis impatiens,ad Vladislaum in caſtra cum literis puerum mittit,quibus de cōcordia agendi copiam poſtulat. Rex pari pietate decertans, æquiſſima poſtulata non abnegat: poſtero die per internuncios res agi cœpta,tertio intercedente,pax tranſacta eſt. Vladislaus pacatis hic rebus, in conuentum Zaladienſem, quem à ſe defeciſſe nouerat, caſtra mouit:duo ibi caſtella expugnauit,quæ impoſitis Alamanni præſidijs, pertinaciſſimè tutabantur, quorum Pakan alterum,alterum Kigios uocitatum. Receptis igitur his locis,& pacata prouincia,ouans Budam redijt. Ne inſignia quidem incommoda,calamitoſasq́ rapinas prætermittendas eſſe cenſui,quæ his quoq́ temporibus,in uarijs Vngariæ locis,à finitimis exercebantur, atque in annos circiter octo & uiginti deinde continuatæ, ad Mathiæ uſque Regis tempora perdurarunt. Dum hæc à Vladislao in Pannonijs agebantur, in ulteriore Vngaria,externorum latrocinijs & rapinis omnia miſcebantur. Eliſabetha nanq́ Regina, Giſeræ Boemi,nobili

Brandorum genere nato, uiro impigro ac forti, aſſiduoq; bello exercitatiſſimo, alio-
quin plus æquo cupido obnoxioq; rapinis, Zolium oppidum regale, cum appendi-
cibus ſecundùm Alberti Regis obitum dono dederat. Adiecerat quoq; huic Caſſio-
uiæ urbis, montanæq; prouinciæ Præfecturam, ut hominem, quem conſilio, armis,
& auctoritate haud parum in Boemia poſſe nouerat, hiſce ſibi officijs obligaret, eoq;
uehementius in pupilli ſui tutelam obſtringeret. Is quum Vngariæ Proceres mutuis
inter ſe iniurijs, ac inteſtino bello decertare ſenſiſſet, nactus ad explendam cupidita-
tem tempus nimis idoneum, uicinas Caſſiouiæ regiones, ac uniuerſas ſuperiores Vn
gariæ oras incurſat, pagos incendit, agrum latè populatur, prædam undique ingen-
tem congerit, iuxtà in homines ac pecora ſæuit. Eos præ cæteris graui bello ſollicitat,
quos aduerſæ factionis eſſe acceperat. Quoſcunq; nobiles, pupilli partibus infeſtos,
per delatores eſſe cognouerat, igni ferroq; laceſſit, atque ut initum tutius bellum ale-
ret, externum militem conducit, facinoroſa quoq; gente complet exercitum, quæ ra
ptu uictum trahere conſueuerit. Aſt ubi ſatis audaciam ſuam muniuiſſe ratus eſt, a-
perto cunctos aduerſantes Marte laceſſit, uicos incendit, multa ui oppida capit, quin
etiam & aliorum, ſuo ſcelere, audaciam auget. Hinc Pancratius Lypthouienſis, hinc
Petrus Camorouſius, item Axamythus, Telephus, & Ribaldus, Cherzecus, Vricus,
Zlonacchus, & cum his prtæerea magna Polonorum Sclauorumq; manus, & gre-
gariæ militiæ multitudo, prędæ cupiditate allecta, cõfluxit. Multas in regno munitio
nes, temporariaq; caſtella conſtruunt, impoſitisq; præſidijs, agros latè diſcurſant, po
pulanturq;. Tumultu & terrore omnia complent, quicquid ex inteſtino ſuperfuit,
peregrino bello abſumptum eſt. Eoq; ærumnarum redacta fuit Vngaria, ut ſuorum
externorumq; rapinis pariter afficeretur, plebs & ruſticana multitudo, neque quoti-
dianis uectigalibus, neque crebris rapinis ſpolijsq; pacem ociumq; mercari poterat:
ad extremam tandem redacta calamitatem, deſertis uicis oppidisq;, in ſyluas & antra
ſe receperat, diſquirebantur latebræ, & in luſtris, ferarum more, multi deliteſcebant,
aſſiduis nanq; cædibus & incendijs cuncta paſſim abſumebantur. A Carnis autem
& Noricis, ne qua pars igni, in tanta perturbatione terroreq; ceſſaret, Vlricus Ci-
liæ Comes, Reginæ Eliſabethæ (ut ferunt) auunculus, Pannonias bello nequaquam
inferiore ſollicitat. In omnes optimatum nobiliumq; pagos & oppida, qui Ladislao
nepoti refragari dicebantur, uſque adeo ſæuit, diripit, ac uaſtat omnia, ut cum pro-
phano execrabiliq; hoſte rem agere uideretur. Vicos, & caſtella paſſim incendit, pe-
cus hominemq; iuxtà abigit, nullum inferendi terroris modum prætermittit, quo ma
gis nobilitatis & plebis animos, à Vladislai regis fide abalienet: quin & finitimos om
nes, in Vngaros iritauit. Verùm haud ab re fore duceremus, ſi prius quàm Corui-
ni bella, quæ cum Turcis ille uaria fortuna geſſit, attingeremus, & ea quæ intra regni
fines geſſerit, breuiter enarrarentur. In primisq; quid cum Giſcra fecerit, à quo, bis ui
ctum Pius Pontifex fuiſſe ſcribit, exponeretur. Sed quum ratio temporum his con-
gruere minimè uideatur, hunc ordinem, ut quo tempore, quæ geſta ſint referantur,
intercipere cogimur. De Turcarum igitur bello agendum, quod altiuſculè repeten
dum eſt Eodem ferè anno, quo Rex Albertus uita deceſſit, Amurathes Rex Turca-
rum, æſtuante Pannonia, ſuperiorem Myſiam, quam Raſciam nunc uocant, occupa
uit, quod haud difficulter aſſequi potuit. Nam rebus Vngaricis ad interregnum re-
dactis, deinde duplici factione, & inteſtino bello admodum laborantibus, eiecto Ge-
orgio Principe, & obuerſante nemine, id ſibi non prius ſperare, quàm pręſtare licuit,
Myſia potitus, ad inuadendam Vngariam animum appulit, quod ex inteſtinis regni
diſcordijs audere facile potuit, in primisq; Albam Græcam, Taurunum prius di-
ctam, & ad Danubij, Sauiq; confluenta ſitam, obſedit. Arcem cum præſidio Ioan-
nes Aurane militaris antiſtes, uir bello impiger & clarus, tenebat: hic Mathiæ Croa-
ciæ Bani frater, & è patricio Raguſinorum ordine natus erat. Hanc ſpectatæ uirtutis
magnanimitatisq; familiam, Sigiſmundus Imperator, ob rem benè geſtam nimis ex-
tulit, omnibusq; honoribus excoluit. Quum aduentantem hic hoſtem proſpexiſſet,

ex urbe

ex urbe occurrit,& tumultuario certamine uſus,quum ſe Turcæ imparem intellexiſſet,illicò rediꝫt.miraq; diligentia muniuit urbem. Contrà hoſtis pro uirili parte mœnibus appropinquare,ſtationes circùm diſponere, tormenta propius bellica admouere,occludere ciuitatem,& quàm grauiſſima poteſt obſidione coercere. Ne minus quidem impigrè oppidani cuncta intus curare,uigilias agere intenſiſſimas, & ex improuiſo in caſtra erumpere,cæſisq; nonnullis intrò ſe recipere,atque ita conatus hoſtis eludere. Quum Amurathes crebris ſuos eruptionibus haud mediocriter infeſtari cerneret, illorumq; cædem indies augeri, eo magis inſtat,& ad prælium iritatur. Intendit machinas, mœnia & propugnacula pertinaciſſimè quatit, turres nonnullas proterit,multi quoq; è propugnatoribus quotidie interficiuntur. Quaſſa indies mœnia aliqua ex parte labaſcunt,obſeſſis nihil quietis datur,quippe qui interdiu urbem protegunt,fractos noctu muros reſarciunt,egeſta terra,fimo,& pecorum excrementis aggerem lignis circùm munitum ducunt,eoq; magis hoſtis laborem ac ictus eludunt. Sæpe uſque adeo iritati ſunt utrinq; animi,ut ſcalas hi muris admouerent,ſubeuntes urbem cominus oppugnarent,onerata hoſte mœnia ſuſpicerentur:contrà illi,qui audaciam ſilentio fecerant,mox inſurgere,cum ſecuribus excutere,conflatam picem,ac ſulphur in eos demittere,apum in hos examina iaculari,ut aculeis compectiti,grauiter angantur: item claua,enſe ue deturbare muris,deturbatosq; ſaxis illicò conterere, ingentem demum patrare ſtragem uidebantur. Quum uno atque altero prælio ſe nihil proficere Turca intelligit,ad machinarum ſpem cõtinuò redit,urbem grauiùs quaſſare non ceſſat, clàm ſæpe muneribus & promiſſis oppidanum tentat. Obaudit ille,acceptis quandoque muneribus,& promiſſa irrita præſtat,& exteriore muro ne ſatis quidem fretus,intus foſſam & aggerem altiorem obducit. Quinetiam dirempta dudum hoſtis oppugnatione,ex inſperato prodit ex urbe,incautum militem adoritur,& antequàm e ſuſcitato tumultu expedita acies cogatur,grauis interim clades infertur. Eluſa hucuſque opera Turcarum Imperator, antequàm cœptis abſiſtat,nil intentatum dimittere decreuit. Nouas artes excudit,quando facile intelligit, capta repentè Alba,patentiſſimũ ſibi Pannoniarum patere aditum,quare multo uehementius ad expugnandam urbem incenditur:eam adactis clàm cuniculis occupare cogitat. Ad ſecundum lapidem monticulus aſſurgebat,à cuius tergo,omnia clandeſtinè fieri poterant. Continuat igitur obſidionem,ex inita parum oppugnationé ſe remittere ſimulat,& ſi quid remittitur,id non niſi ex ingenti labore fieri oſtendit. Mox cuniculorum opus incohat,uiginti hominum milia operi deſtinata,foſſam in antri ſpeciem exordiuntur,die noctuq; ſuffodiunt:quo ſuffoſſam cautius terram egererent,maximum iumentorum numerum adiecere,addidere camelos,aſinos & onagros,& dum uecturam commeatuum ſimulant,egeſtam terram ſubuehunt, ſubuectamq; mox in proximum fluuium demergunt. Has oppidani inſidias nequaquam ſentire,præ montis oppoſitu nihil proſpectare. Iam illi ad mœnia cuniculos continuato labore propè ſubduxerant,nec adhuc Turcę dolos miſeri intellexere, foſſa uſq; adeo patens,ut quaterni equites facile ſubæquitarent. Interim immitiſſimi hoſtis conſilium à Diuina benignitate intercipitur,ne unicum Vngariæ propugnaculum,quæ ſola per tot annos pro Chriſtiana republica cum fera gente dimicauit,in perniciem fidelium expugnaretur,indicatur facinus. Nomen indicis & modus ignoratur,aliqui à Chriſtiano milite,oppidanum quẽdam admonitũ fuiſſe memorant:breuem epiſtolam ſagittæ alligatã, immiſſamq; mœnibus rem patefeciſſe aliꝫ prodidere. Præfectus Albanę arcis admonitus,ueluti in re tali fieri ſolet,extemplo alteram contrà molitur: interdiu ac noctu,Turcarum cuniculis occurrere contendit. Quem ubi appropinquare ſat certè comperit argumento, foſſam quam ipſe fecerat, nitro, ſulphure,ſarmentis,aliꝫsq; concitatiſſimi alimentis incendiꝫ repentè compleuit,muro craſſiſſimo mox ad initium occluſit:foramen duntaxat anguſtiſſimum,ad obſtrictum aditum relinquitur,ubi admoto tempeſtiuo igni,ſuccenſaq; materiæ,cæcus hoſtis abſumi poſſet. Ioannem haudquaquam ſpes ſua fefellit. Nam ubi hoſtilem foſſam cum ſua intra

mœnia congruiſſe per exploratores intellexit, ignem repentè per foramen immittit, grauiſſimum intus incendium concitatur, & quum exhalare non poſſet, atro cuncta fumo compleuit: homines cum iumentis, partim igni, partim fumo abſumpti. Congeſta nanque multitudo, ac cæcitate obſita unà miſcetur, mutuoq; impedimento confunditur, neque cedere, neque egredi nouit, in communem quiſque perniciem feſtinat. Nam ubi à penitiore parte tumultus obortus eſt, quicunque penes aditum uerſabantur, intonante clamore, inſiluerunt: occurrère egredi conantibus, & dum mali cauſam ſcire contendunt, moribūdam multitudinem ſiſtunt, cameli, aſini, equiq; clamore perculſi, fugientes remorantur, & impediunt, quare, præter iumenta, ſeptemdecim hominum milia in cuniculis interiere. Amurathes conſilio ſuo fruſtratus, quum enectam in fouea multitudinem efferri imperaſſet, ſpectata ſuorum ſtrage, grauiter indoluit, cum dira ſibi gente rem eſſe ſenſit. Præter hæc, in urbis oppugnatione, octo circiter hominum milia deſiderata ſunt. Poſtquàm ſe nihil ſeptem menſibus proficere potuiſſe cognouit, obſidionem illicò ſoluit, ab alia Vngaros parte ſollicitandos eſſe intellexit. Relicta Myſia, ad inſtaurandum exercitum, & comparanda ſupplementa, in Macedoniam & Thraciam hibernatum ſe recepit. Et Ioannes Raguſinus, ob Albam ſtrenuè defenſatam, perpetuam ſibi domuiq; ſuæ laudem comparauit. Vni cum illa tempora uirum protulere, Ioannem Coruinum, de quo ſuprà dicere occœperamus. Quo quidem, ſi in tanta rerum omnium perturbatione caruiſſent, nemini profectò dubium eſt, quòd iam diu non ſolùm de Pannonibus, Noricis & Germanis, uerùm etiam de uniuerſa Chriſtiana re publica fuiſſet actum. Hic regni & orthodoxæ gentis propugnator fuit acerrimus, Turcamq; non modò intra fines coercuit, ſed uariјs cladibus affectum, ad reddendam Georgio Myſiam (ut ſuo loco referetur) ſanè perpulit. Quare non multo pòſt tempore, quum ſpectatæ fidei ac uirtutis eſſet, præter Tranſſyluaniæ prouinciæ gubernationē, quam cum imperio tenebat, ob rem benè geſtam, Seuerienſis, Themeſienſiſq; oppidi præfecturā ſortitus eſt. Nam quum hæc loca Turcis eſſent expoſita, ad inhibendum durum hoſtem, inferioris Vngariæ oris præfectus eſt. Ne uirum quidem latebat, ſe talem prouinciam fuiſſe ſortitum, in qua uirtutis ſuæ periculum, & perpetuum laudis monumentum futurum erat. Succurrebat amor patriæ, & præſentis exitiј metus, quæ uirum uehementer angebant. Vngari, ob inteſtinas diſcordias, dum mutuis cædibus & rapinis libidinem ſuam explerent, neque patriæ, neque imminentis mali curam agebant, atque propriæ ſalutis immemores, nil penſi habebant, Turcæ, quàm ciui, cedere malebant. Quin etiam eo furoris & uæſaniæ tunc Vngarus euectus erat, ut grauiores ciuis, quàm Turcæ reputaret iniurias. Exin uerò Amurathes, qui tantam opem hominumq; iacturam, in Albana obſidione fecerat, ne tantam præteriret occaſionem, quacunque licet parte regnum incurſat: nunc ad Tibiſcum uſque ulteriorem Danubiј partem populatur, pagos comburit, homines ac pecora abigit. nunc quicquid Sauum Drauumq; interiacet, uaſtat ac diripit. Hinc & hinc ſenes & iuuenes, mares & fœminæ cum pueris, in perpetuam ſeruitutem abducuntur, & proceres Vngariæ inteſtino bello correpti, nondum reſipiſcunt. Solus Coruinus rei publicæ charitate percitus, tot malis occurrit, profligauit Turcos, regnumq; pacauit. Nos autem, qui tanti uiri geſta ſcribimus, non quotidianos congreſſus, ſed inſignia quædam bella, memoria perquàm digna & potiora, referemus. Minoris autem momenti certamina, quæ latrocinia potius, belliq; ſimulachra, quàm uerè fuere prælia, ſilentio præterire duximus. Duo eodem tempore duces impigri, in finitimos conuenere locos: Coruinus, inferiorem Vngariæ: contra Iſach, Raſciæ ac Myſiæ ſuperiorem oram tuebatur. Alter Themeſum, Sinderouiam alter, gubernâre. Hic, conſilio & uirtute maior: ille, audacia & calliditate potior: laudis & uictoriæ utriq; par amor. ſuperiorem Myſiam, & non mediocrem Daciæ partem tenebat Iſach. Vt gratiam ab Amurathe longè maiorem iniret, ſub quo munera quoq; maxima geſſerat, ad propagandos hic imperiј fines, omnes animi neruos intendit. Albanum agrum, quem Taurini quondam incoluerant, uaſtare ſtatuit, ut coloni

ut coloni deſperatione adacti, emigrare cogerentur: & Albam demum, quam Imperator expugnare non poterat, ad extrema redactam occuparet, quo facilius deinde Pannonias adoriretur. Quacunque poteſt arte, Coruinum ſuis conſilijs obſtinatiſſimè aduerſantem, ſollicitat: modò in eius prouinciam excurrit, modò uarias, dum prædari cupit, inſidias intendit. In uias omnes conſilia uerſat, quibus prudentiſſimum fortiſſimumq́ hoſtem circumueniat. Albanum igitur agrum in primis adoritur, pagos diripit, incendit, ingentem hominum pecorumq́ prædam abducit. Populata circùm regione, ſuburbana inuadit, unde ægrè reiectus eſt. Quum circùm latè igni ferroq́ graſſantem Coruinus æquo animo tolerare non poſſet, coacto clàm ualido equitatu, nonnullisq́ cohortibus, & accito collega ſuo Nicolao Vilacho, Danubium traiecit, & inter Albam & Synderouiam caſtra poſuit, ſeptuaginta ſtadiorum interuallo ſeiunctas. Occurrit extemplo Iſach auidiſſimus, cum ingenti copiarum multitudine, ne, laceſſitum tot iniurijs & occurſionibus, hoſtem reformidare uideretur. Data pugnandi copia, pręlium detrectare non auſus, extemplo in medium inſtructam aciem educit: id ipſum quoq; facit Coruinus. In primis duas uexillationum alas intendit ad utrunque cornu, poſt hæc cataphractos equites collocat, quibus hippobaliſtas ſubijcit, in medio agmine milites grauis armaturæ, ferentarios ſagittariosq́ ſtatuit. Cataphractorum quoq; munit equitatu, ſubſidia his fortiſſimè ſubnectit, pręſidium etiam ſtatuit ualidiſſimum. Mox pugnę ſignum dari iubet, ac ea mente certamen adoritur, ut aut glorioſam uictoriam, aut pulchram mortem tandem ſortiatur. Collatis ubi ſignis concurſum eſt, grauis et pugna cruenta conſeritur: cum ingenti clamore, Turcæ pugnam ineunt, quam ſi non benè ſuccedere ſentiunt, mox prælium detrectant, alæ continuò ab his inclinatæ: at ubi ad cataphractos peruentum eſt, eorum impetus illicò ſiſti cœpit, pertinaciter hìc aliquandiu utrinque pugnatum. Oppetiere hinc & inde multi, ſed quum hi robore, agilitate illi obniterētur, in confertiſſima pugna Turcæ proterūtur. Oritur hic magna cædes, quam quum Iſach intellexiſſet, obſtinatioresq́ Vngarorum animos in horam ferè conſpicaretur, Sinderouiam uerſus fugam rapit, ut ſuæ ac cæterorum qui ſuperfuerant, ſaluti conſulerent. Vertente terga duce, id ipſum reliqui fecere. Contrà, à tergo inſtare Vngari, Ioannes præ cæteris ocyus inſequi, multos in fuga cædere, exemplo ſuo cæteros hortari, optimi Imperatoris, ac fortiſſimi militis, uno eodemq́ tempore officium præſtare. Ad Sinderouiæ uſque ſuburbia petitus eſt hoſtis, pauci è Turcis euaſere, cæteri partim capti, partim trucidati ſunt. Impedimenta, & multa hinc relata ſunt ſpolia. Coruinus tandem inſigni uictoria potitus, cum ingenti præda & captiuorum numero, Albam redijt, & cumulatas pro illatis iniurijs, à Turcis tunc pœnas exegit. Iſach prægustata Coruina uirtute, in poſterum ſe longè modeſtiùs egit. Magna hinc nominis Ioanni fuit acceſſio: nam ubi de Turcæ clade Budæ ſignificatum eſt, ne parua quidem omnes lætitia inceſſit, in primisq́ Vladislaum Regem, qui acceptis de uictoria literis, dijs immortalibus repentè ſupplicationes inſtituit, longaq́ Ioanni epiſtola congratulatus, multis laudibus, ampliſſimisq́ donis, ad continuandum hoc bellum planè ſuccendit. Hinc ille, maiores extemplo animos concepit, quod eo lubentiùs facere uidebatur, quia tam ſanctam expeditionem ſortitus erat: qua non modò fortunarum incrementa, perpetuamq́ apud poſteros immortalitatem, ſed ſolidam animi beatitudinem, hinc ſperare fas eſſet.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER V.

DVM hæc in inferiore Pannonia Myſiaq́ꝫ geruntur, Boemi quoque fluctuare non deſinunt. Poſtquàm Georgius apud eos principatum adeptus eſt, tantum ſibi uirium conflauit, ut è proceribus nemo publicè priuatim ue huic auderet aduerſari: quin & Senatoribus formidoloſa uiri potentia, liberè loquendi poteſtatem ademerat. Quiſque hunc uulgò laudare, approbare certatim eius gubernationem, item publicè aſſentari, omnia ad nutum eius facere, demum impenſiùs orare, ad Cæſarem oratores mitteret, per quos pupilli tutelam impetrare niteretur. Nihil ad hæc fore rei publicæ ſalubrius, quàm hunc fieri Gubernatorem, immo perpetuum Dictatorem. Quæ ſi Cæſar abneget, dicere, nil ultrà cunctandum, quin regem alium creandum curent. Regnum tantæ molis, abſque Rege, optimó ue Gubernatore, cui ſumma rei publicæ tradatur, eſſe non poſſe. Huius duntaxat temporibus procellas publicas deſediſſe. Hæc Georgius, quamuis ingrato haud parum animo acciperet, aſſentanti tamen populo, cuius auram affectarat, obſtinatiùs aduerſari, & iſta confutare non poterat, ne popularia à ſe ſtudia declinaret. Ad Cæſarem oratores miſit, qui quum mandata diligenter expoſuiſſent, nihil impetrarunt: quin etiam id ipſum multis legationibus à Boemis poſtulatum, nunquam impetrari potuit. Veniebant ſæpe ad Cæſarem nonnulli è Boemis Optimates, qui ſub officij prætextu, uiſendi populi gratia, Cæſaris aulam frequentabant: in primisq́ꝫ Georgius, cui Giſcræ cognomen erat. Qui non multo pòſt tempore, Ioannem Coruinum inſigni clade fugarat. Polonos ſæpe Caſſiouianum agrum inuadentes, acie fuderat, aduerſæq́ꝫ factionis Vngaros, magnis cladibus & detrimentis affecerat. Is ubi in Ladiſlai cōſpectum admiſſus eſt, in lachrymas confeſtim effuſus, manum infantis præreuerenter apprehendit, & exoſculatus: Video te tandem (inquit) teneoq́ꝫ mi Rex exoptatiſſime: quem, nondum hæc ætas, ſpectatiſſimam tuorum fidem agnoſcere patitur: utinam quæ pro te pericula ſubiui, quibus me laboribus expoſui, quot aduerſo pectore uulnera toleraui, & cognoſcere, & amorē tui militis intueri poſſes. Hæ teſtimonio cicatrices ſumptæ. Quam tibi nunc, & patri quondam tuo, uitam deuoui, in tuo uniuerſa ſeruitio expendetur. Nullum periculum, nulla uis & fortuna, meum à te animum alienabit, ſeruitutem meam ſola mors intercipiet. Tu autem domine, quæ dicimus, per infantiam non intelligis, ſubrides tantùm, & intentus audis. Veterano tandem militi, tot laboribus iam affecto, quæ præmia polliceris? quæ ſtipendia ſolues? Ladiſlaus ad hæc nondum ſextum nactus annum, ne indonatum militem dimitteret, huc & illuc oculos obduxit: Ioannis, qui ærarij quæſtor erat, loculos raptim apprehendit, & ſex, quos ibi nummos inuenit, non ſine multorum qui aderant principum admiratione, deproptos, Giſcræ dono dedit. Fauſta infantis indoles, hæc prima futuræ liberalitatis ſigna ædidit. Giſcra ſuſceptos cum maximo plauſu nummos, aurata & gemmata bulla reconditos, ſibi è collo ſuſpendit, atque id regiæ gratitudinis monumentum perpetuò geſtauit. Quare, diu inter Cæſarem & Boemos de Ladiſlai tutela, laboratum eſt. Sed interea, quid in Vngaria belli gereretur conſiderandum eſt. Deſpotes Georgius, Myſia à Turcis exactus, poſt Sigiſmundi mortem, ob grauiſſimas Pannoniæ diſcordias, cum Lazaro filio ac fortunis omnibus, Raguſium ſe receperat: ratus in libera ſe ciuitate, liberè uicturum. Multum ſecum auri gemmarumq́ꝫ portarat, quando opulentiſſimo auriferoq́ꝫ regno, diu quietè potitus erat. Quinquies centena aureûm milia, in Raguſinorum ærario, quo tutiùs aſſeruaretur, recondidiſſe ferunt. Quum ueluti è naufragio in portum, ſe huc confugiſſe intelligeret, ſecuram uitam agebat, ocioq́ꝫ ciuili, omnem regni iacturam facile conſolabatur. Dum in hac tranquillitate uerſatur, ecce ad Senatum Amurathis literæ mittuntur, quibus Raguſinos hortatur

hortatur,oratq́;,ut Georgium ſibi tradant,eius opes fortunasq́; retineant:nil præter hominem aliud expoſcit:ut cum filijs & regno,patre quoque potiatur.pro beneficio perpetuum ſe cum Raguſinis ocium fœdusq́; continuò initurum pollicetur. Recitatis in Senatu literis,quum patres dicere ſententias iubentur, unico omnes conſilio, Barbari facinus abominantes,nullo auaritiæ ſcelere,Raguſinæ rei publicæ dignitatem incæſtandam eſſe,cenſent.Neq; hoſpitij fidem cuiquam uiolandam.Georgium extemplo in Senatum acciri iubent,qui quum ocyus adfuiſſet,auditis Amurathis inſidijs confeſtim expalluit:quod quum Senatores intellexiſſent,eum bono animo eſſe iubent,omni principem ſuſpicione liberant.Quum ſe aliquantiſper ille collegiſſet, ne cuius cum prophana gente belli auctor eſſet,propediem ſe abiturum eſſe recepit: dimiſſus à Senatu Hirenem Gingeui,Imperatorisq́; Paleologi ſororem cõſulit,utro potius ad declinandas Turcæ inſidias,an in Pannonias,an Conſtantinopolim fugiendum eſſe uideatur?Hirena ad Græcos ſuadet,ad Vngaros contrà,unde profectus erat,& quorum olim fidem exploratam habebat,eius animus hortabatur. Filiorum cæcitatem nondum acceperat,quos Turca non modò captiuitate,ſed perpetua quoque cæcitate mulctauerat.In Vngariam tandem regnante Vladislao reuerſus,opes ſecum cunctas retulit:ratus Pannonicis(ut obtigit)auxilijs,amiſſum ſe regnum facile recuperaturũ.Venit in Pannoniam,& in ſua oppida,quibus à Sigiſmundo quondam donatus erat,ſe recepit. Ad Vladislaum, qui congratularentur, obſequiumq́; deferrent,Legatos miſit.Quum Budam paulo pòſt ipſe ueniſſet,à Vladislao magnificè exceptus,icto perpetuæ ſocietatis fœdere,à rege cæterisq́; Proceribus admodum obſeruatur.Audita Coruini uictoria,ſpes recuperandæ Myſiæ redintegratur,& indies in tanto bellorum ſucceſſu,quæ proſperè Ioannes agebat,augetur. Vix pauci menſes interceſſerant,quum Turca in Tranſſyluanis oris bellum inſtaurarit,quod quum nimis memoratu dignum ſit,ritè referendum eſſe duximus. Poſt ſuperiorem Ioannis uictoriam,non multo pòſt temporis interuallo,altera longè clarior,in Tranſſyluana prouincia ſucceſſit.Turca enim quum duplicem in Albano agro cladem accepiſſet,ne Vngaro ceſſiſſe uideretur,quum optima legionibus ſupplementa reparaſſet,bellum in Dacia renouat.Mezethum ducem,ſpectatæ uirtutis & prudentiæ, item rei bellicæ laude non obſcurum, cum magno exercitu clàm per Tranſalpinam regionem,Tranſſyluanam prouinciam inuadere iubet. Dux impiger,primo quoq; tempore Myſia profectus,traiecto Danubio, imperata facit. Ex improuiſo Coruini prouinciam adoritur:quæcunque ſibi obuia ſunt,proterit,diripit,& incendit,palantes mox omnia populantur equites,in omnemq́; paſſim ætatem ſæuiunt,tumultu & terrore omnia complent. Ioannes Coruinus,qui paucis antè diebus in prouinciam uenerat, audita Turcarum eruptione , quum grauiſſimum ualidiſſimumq́; hoſtem, nec inhibere,nec in tanta militem trepidatione,citò cogere poſſet,angebatur miſerè, ac diuerſus trahebatur. Ad Albam tandem Iulam confugit,ubi Georgium Lepen Epiſcopum,ſumma uirtute & grauitate uirum,ueteriq́; ſecum beneuolentia coniunctum eſſe nouerat.Dum cum amico de tumultuario exercitu decernit,iam hoſtes appropinquabant,qui luſtrata maxima prouinciæ parte,tantum prædæ congeſſerant, & tantum hominum numerum in captiuitatem planè contraxerant,ut cunctatiùs iter facere cogerentur.Quum ex urbe circùm incendia proſpectaret,eo miſeriùs ad pugnam ſuccendebatur.Par quoq; Pontifici erat animus,quando pietate,religione, uaſtatione agri,hoſtisq́; ſæuitia nimium cruciabatur.Quanquam imparibus Turcæ uiribus occurſurum ſe uterque intelligeret,pulcherrimè tamen mori,quàm prouincialium cædes,calamitates & miſerias tollerare maluit.Aſt ubi in iras ambo excandere,cum eo quem pro tempore cogere potuerunt,exercitu,obuiam prodeunt. Incauti præ nimia ulciſcendi libidine iter faciunt,neque ſpeculatores,neq; celeres equites præmittunt:ſed quadrato agmine,ad diui uſque Emerici uillam perueniunt.Callidius rem hoſtis egerat,in proximas,quæ circumſidebant conualles,equitatum dimiſerat,inſidias circùm clandeſtinas intenderat:quum ad inſidiarum locum Vngaros

ros perueniſſe ſenſiſſent, qui in conuallibus delituerant, ex improuiſo conſurgunt, ingentem in eos impetum faciunt, quem tympanis & clamoribus iuxtà augent. Ioannes, & Epiſcopus, ſpectata circùm multitudine, conſternati, ne temerè impunè ue omnes occumberent, retrò fugam rapiunt. Contrà illi, à tergo inſtant, quoſcunque adhibent, capiunt, & obtruncant. Cæteri, fuga ſibi ſalutem compararunt. Pontifex, quum palantes omnes fugerent, pari ſe pernicitate ſeruare contendit, ad riuum peruenit, quem dum tranſilire conatur, equo confeſtim excutitur, & ab impetente mox hoſte, obtruncatur. hunc Pontifex exitum ſortitus eſt, ne martyrij palma careret: ſui equites cum cætero peditatu, incolumes ſe Albam recepere. Mezethi nimis animoſius fatum adauxit, neq; tamen Coruini fortitudinem depreſſit, alter tutiùs latiusq; uagari, & reliqua quæ ſupererant loca, igni ferroq; uaſtare pergit. Nil ultrà ueretur, impedimenta ac ſpolia quæ acceperat, cum curribus & eſſedarijs ſeorſum ſeruat, ut integra ad Imperatorem, in præclarum uictoriæ monumentum referat: alter, interim oras prouinciæ, mira celeritate & cruento enſe perluſtrat, militem ex pagis oppidiſq; cogit, Scytulos arma capere iubet, pro coniugum ſalute, paganos æquè ac urbanos omnes, publico edicto militare imperat. Neceſſitate adacti, omnes iuſſa faciunt, ne cum liberis & uxoribus perditum eant: Turcam deinde populata prouincia, inſolentiùs abeuntem, cum tumultuario inſequitur exercitu, ut ubicunque tempus locùs ue occaſionem obtulerit, hoſtem intercipiat. Interea Mezetho nunciatur, Coruinum cum ingenti multitudine non procul ſubſequi: hæc illum nuncio reſpondiſſe ferunt: Veniat (inquit) & opulẽtiorem quàm antea uictoriam relinquat. Aderat quum hæc dixit, quidam Ioannis explorator, & quæcunque ſubinde cum ſocijs Mezetus, de ineundo cum hoſte prœlio decernebat, ſubaudiuit: illudq; potiſſimum accepit, Turcam ſuis imperaſſe, ut inita ſtatim pugna, quibuſcunque id negocij mandatum erat, Coruinum circumuenirent, trucidarent, ut cæſo duce, facilius cæteri profligarentur: ſigna, quibus uirum & equum dignoſcerent, certa dediſſe. Quum hæc explorator auſcultaſſet, ſe clàm ſubduxit, ad Ioãnemq; recurrens, rerum omnium eum admonuit, atque illud in primis, ut ſibi præcaueret, quando ſymbola ſat explorata congruaq;, ipſius & equi, haberet hoſtis: idq; peculiare negocium ueteranæ legioni mandatum, ut eum tantùm trucidandum curaret. Edoctus Vaiuoda, ſaluti primùm ſuæ animum intendit: præſentaneumq; fortè conſilium occurrit. Erat ſibi miles quidam, è Kemenia nobilitate æditus, cui Simon nomen erat, Coruino perſimilis, alioquin uir fortis & impiger. Quum hoc equum armaq; commutat, & in ualidiſſimo ſtatuit equitatu. Suppoſitus pro Coruino Simon, periculum non detrectat, & ſuæ mortis conſcius, pro amico mori non recuſat, ut fato ſuo, liberatorem rei publicæ conſeruare uideretur. Mox procedentem ille hoſtem ſequitur, & nunc à latere, nunc à tergo conſerendæ manus occaſionem quærit. Antequàm prouinciæ fines attingat, in quodam uico, ex improuiſo Turcas adoritur, tantoq; in illos impetu fertur, ut aciem diſponentes, continuò diſſiparit. In ualles colleſq; diffuſi, pertinaciter ſe conuertunt, confuſo bellum ordine geritur, multum ubique ſanguinis hauritur. Sed quando non par utriſque bellandi cauſa fuerat prælium * ſiquidem hi pro patria, liberis, aris, ac focis: illi, prædæ commodis allecti, dimicabant: ex hoc factum eſt, ut imparibus quidem animis uiribuſq; pugnare uiderentur. Quanquam utrinque multi caderent, è Turcis tamen plures cecidere, dum pari utrinque pertinacia dimicatur. Turcæ, ſpectatæ fortitudinis ex compoſito Simonem, Coruina arma ferentem circumueniunt: quem dum trucidare contendunt, cataphractorum obfirmatum equitatu, haud facile attingunt: quare penes eum multi oppetiere. Demum, ut ducis mandata peragerent, cæſis qui Simonis latus tuebantur, & intentis multorum in eum uiribus, tandem interficiunt, & ſpe ſua falſi, pro Imperatore, ſuppoſitum equitem trucidarunt. Interea Coruinus hac & illac diſcurſabat, ſocios hortabatur, ne imminentem uictoriam desererent, ne tot dudum cædibus incendijſq; graſſatos, inultos dimitterent: reputarent ſe, in ſuis dextris liberos & uxores habere, diuũm hominumq; iniurias, uno bello ulci-

ſci

ſci oportere,modò nutantes confirmare ſubſidijs,modò fugientes in prælium reuocare,& Imperatoris æquè ac militis optimi,officium implere nititur:& prout res ipſa poſtulabat,utroque fungi. Commutatio armorum,quum patriæ,tum ſibi ſalutem attulit:ſi exploratoris conſilium contempſiſſet,eo die,de prouincia fuiſſet actum. In ardentiſſimo bello,quum ex altera parte,fortuna parum uariare uideretur,& extremis utrinque uiribus pugnaretur,prouinciales,qui ad Emerici uillam capti fuerant,& in caſtris ſeruabantur,quum mori,quàm in ſeruitutem abduci mallent,rati eo tempore non ultrà cunctandum,fractis uinculis,in Turcas arma ſumunt:inteſtinum prælium ineunt,cuſtodes obtruncant,mox in pugnam animoſiùs prodeunt,ſuis animos addunt,adimuntque hoſtibus. Turcæ,qui amiſſa dudum ſpe uictoriæ,ad tutanda corpora animos conuerterant,intellecta captiuorum ſeditione,ſæuoque certamine,ſenſim,& gradatim inclinantur:contrà illi,aſpirante paulatim fortuna,multò uehementius certamen inſtaurant,& audita captiuorum uirtute,obſtinatiſſimè certare contendunt. Dum laborantem ubique ſuorum aciem,Mezethus aliquantiſper duceret,partim inclinatus,partim fugientes ſubinde copias,conſpicatur. Ad hæc omni ſpe deſtitutus,ut ſaluti conſuleret,ipſe quoquè in fugam cum equitatu ſuo conuertitur. Sæuiunt à tergo Vngari,& palantes cedunt. Mezethus cum filio,dum ſpem omnem in fuga collocat,intercipitur, obtruncaturque: ſociorum innumera multitudo cæditur. Quum rumor,cum filio Turcarum ducem eſſe cæſum,effunderetur,redintegratis in pernicitate uiribus,ſtragem audagent. Coruinus tandem inſigni uictoria potitus, quamuis hoſtem,recuperata præda,caſtris & impedimentis exuerit,ut ad internecionem cædere uideretur, nihilo tamen ſegnius ad Alpium uſque fuga,diebus aliquot eos inſequitur,multi in longa fuga depræhenſi ac cæſi ſunt:quin & prandente ſæpe duce,adducti in medium Turcæ,& gladio certatim à militibus diſcerpti. In Alpibus, ad inſignis uictoriæ monumentum,trophæa ſtatuit. At poſtquàm ouantes omnes in caſtra rediere,cum maximo plauſu Coruinus excipitur,captiuorum multitudo ad eius genua prouoluta,in agendæ gratiæ ſpeciem,pedes amplexatur:aliqui patrem patriæ,liberatorem prouinciæ:nonnulli milites,inuictiſſimum Imperatorem:captiui, libertatis uindicem:mulieres,ſeruatorem pudicitiæ:pueri & adoleſcentes,parentem pientiſſimum appellare: nulla tamen in tot fauſtis cognominationibus uox audita, quæ meritò omnium iudicio,uirum illum ſanctiſſimũ non addecere uideretur. Contrà ipſe,profuſis lachrymis omnes amplexari,congratulari publicæ ſaluti,modò Diuinæ benignitati ingentes ex corde gratias agere,& ſupplicationes oppidatim dicere:modò robur militum,& populorum uirtutem obſequiumque laudare, Procerum ſigillatim fortitudinem prædicare,extollere magnitudinem nobilium,& ſingulorum in præclaro bello geſta commendare. Turcarum ſpolia,partim dijs immortalibus dicauit,partim militibus diſtribuit. Chriſto demum optimo maximo, ut immortales gratias in ſupplicationibus agerent,& apud omnes aras rem Diuinam facerent,impenſiùs prouinciales admonuit:è manubijs,non multo pòſt,templa in prouincia ſtatuit. E Turcis uiginti hominum milia cæſa ſunt,ex Vngaris tria circiter milia deſiderata. Tantum,ex hac clara uictoria,Tranſſyluanis animorum acceſſit,ut multos Turcam annos non expauerint. Illud quoque commodi non mediocris,ex hac uictoria prouenit:nanque Valachi,qui Tranſalpinas oras Moldauiamque incolunt,Getarum olim regionem,& à Regum Pannoniæ fide deſciuerant,cum Turcaque fœdus iniuerant,ad priſtinum omnes obſequium,Coruini opera & auctoritate, rediere: quod Amurathes Turcarum Rex,tam ægrè tulit,ut nunquam quieuerit,donec longè grauius in Dacia,quemadmodum infrà referetur,bellum inſtaurauit. Ioannem inſuper Coruinum(aiunt)ne tam inſignis uictoriæ primitijs,& parte legitima prædæ regem defraudare uideretur, ampliſſimum capitibus hoſtium, & exuuiarijs militaribusque ſignis,currum oneraſſe. Mezethi,filijque caput,in fronte:ſuper hæc ſenem quendam Turcam,Deſpoti olim notum,ſtatuiſſe:eum denique currum,onerarium fuiſſe,quem uix decem equi traherent,miſiſſe hunc ad Vladislaum Regem,Georgiumque Deſpotem

tem, qui ubi in conſpectu conſtitit, ſenem ex mandato hæc uerba feciſſe memorant: Coruinus, ſeruus maieſtatis tuæ fideliſſimus, & Deſpotis filius, hanc è parta nuper uictoria, prædæ partem Rex optime mittit, ne te belli, tuis geſti auſpicijs, honore defraudet. Hæc Aſiaticæ nobilitatis capita, quæ in curru ſpectatis, uobis dono dat, ne inſignis uictoriæ teſtimonio careatis. Hæc ſunt duo principum capita, alterum Mezethi ducis, filij quoq; alterum: cætera præfectorum nobiliumq;, quæ Phrygia pilea honeſtabant. Hæc, ſtragis nouæ magnitudinem teſtantur, hortantur ad maiora cœpta, quid pro ingenita pietate religioneq;, regiæ maieſtati ſperare liceat, & quanta immortalitatis & gloriæ occaſio offeratur, hinc omnes conſiderare, ad ſanctam ſalutaremq; militiam, per diuûm hominumq; fidem, uos Coruinus hortatur, oratq;, ut ſupplicationes indicantur, & ad hoc bellum ingens, reparetur exercitus: quando Turcam extremas uires tentaturum, & in tantæ cladis ultionem omnia moliturum, omnes ariolantur. Quum dictis finem feciſſet, truces tabificosq; uultus oſtendit, circum ſpectant & admirantur Proceres, cæteraq; turba. Rex in primis, & Deſpotes, Coruinam uirtutem & fortunam ſtupidi contemplantur, rem omnem ex literis ordine cognoſcunt: miris laudibus Coruinam uictoriam extollunt, & prædicant certatim, uterque commendat, Romanoq; triumpho dignum fatetur. Rumor hanc cladem ſtatim, in Germanos & Turcas effudit, uagatur mox per Italiam, & hunc unum Chriſtianæ rei publicæ uindicem, his populi temporibus futurum arbitrantur. Pontifex maximus, ſacroſanctusq; Senatus, qui Chriſtianæ rei publicæ nimium timere cogebatur, quia Græciam, Epirum, Macedoniam, Myſios, & magnam Illyrici partem à Turcis occupatam eſſe ſenſerat, ſpem in Coruinum uniuerſam confert, hunc Chriſtianæ rei publicæ propugnatorem maximum fore auſpicatur. Per uniuerſam tunc Europam, Coruina uirtus effunditur, & omnium hunc Coruinum geſta ſuperaturum, quiſque manticinatur. Vladislaus igitur, ob partam Diuina benignitate uictoriam, cunctis Pannoniæ Pontificibus ſupplicationes indixit, apud omnes aras rem Diuinam fecit: ad Coruinum Oratores miſit, per quos gratias egit, ducis fidem uirtutemq; laudauit, quibus potuit muneribus, uirum honeſtauit: exorauitq;, ut pari initam expeditionem fortitudine ſapientiaq; proſequeretur: admonuitq;, ſe neque ſupplementis legionum, neque armis, commeatibus & pecunijs unquam ei defuturum. De his hactenus, ad Giſcram nunc redeundum eſt. Duplici Rex bello, uel formidoloſiſſimo, uexabatur: ſiquidem inteſtinum & externum, miserè Vladislaum diſtrahebat, & quanquam Ciliæ Comitem Iaurini per ſuos milites deprehendiſſet, pacaſſet Sqigonium, & per præfectos duos, Ladislaum Garam fudiſſet fugaſſetq;, utrinque tamen pericula inſtaurabantur: Turca in Myſia ac Dacia multa molitur: Giſcra cum cæteris Boemis, quos Regina ad Zoliom & Caſſiouiam collocarat, regnum latè diripit uaſtatq;. Quare per Sauoceum paulo antè euocanda Polonorum auxilia curauerat, quæ haud facile illi mittere uidebantur, partim quia Tartarorum incurſiones reformidabant, partim quia Lithuania indies magis ac magis æſtuabat: aliqui, ne regnum exhaurirent, duo: quinque cæteri, milia mittenda eſſe cenſuerant. Dum hæc è Sarmatis expectarentur, Sauoceus, qui nuper è Polonia redierat, & Nicolaus Laſſouianus, cum pleriſque Sclauorum nobilibus, in Dalmatiam Croaciamq; mittuntur, qui nutantes populorum animos, à Reginæ partibus auerterent, & ad Vladislai fidem & obſequium reuocarent: id ne difficulter quidem illi præſtitere, nam dum uicos & ciuitates circumeunt, dum cognationis & originis eiuſdem primordia, communemq; linguam referunt, dum benignitatem Principis, ac regiam libertatem pollicentur, non ſolùm ad præſtandum obſequium, ſed ad impendenda in tanta neceſſitate, militi ſtipendia, Dalmatas adduxerunt. Ne pari quidem felicitate, cum Giſcra, Ioannes Perenus, ea tempeſtate ſe geſſerat: nam Giſcra Scepuſienſem agrum, incurſionibus & rapinis ad uaſtitatem penè redegerat, interceperat Aperiaſcium, Saruſcium, Cliſtichium, nonnullaq; oppida: ſed adactis cuniculis Cliſtichium occupat, quod in edito monte ſitum, Caſciouiæ prominet: unde Giſcrani, dum prædatum egrede-

egrederentur, cædes & incommoda non parua receperant. Ioannes Perenus, pro recuperandis oppidis, irritam unius anni operam triuit. Regina igitur, Ladislaum Garam, à Coruino ac Nicolao profligatum, ut exercitum in Polonum inſtauraret, impenſius hortatur, multisq; rationibus id ſuadere contendit: nunquam tamen conſternatum ſemel eius animum, ad redintegrandum bellum ſuſcitare potuit. At ubi Iaurinum, quod adhuc poſthumi Regis auſpicijs regebatur, peruentum eſt, paucis pòſt diebus, de Boemorum ſeditionibus nuncij adfuere, qui eos de creando nouo Rege agitare dicerent, quare in Auſtriam properare coacta eſt, quam quum Ladislaus ſequeretur, à Frederico Imperatore captus eſt, & plurimi ab Vngaris redemptus: quippe qui quum uirum inſtantiſſimè repeterent, tanti eum mercari coacti ſunt, quanti Cæſaris edixit auaricia. Petita interea è Sarmatis auxilia aduenere, cum equitatu uſq; adeo inſigni, ut præ numero & ſingulari apparatu, omnium Vngarorum animos in admirationem ſanè contraxerint. Vladislaus, inſequentis anni principio, quamuis famæ hiemisq; ſæuitia laboraret Vngaria, acceptis tamen auxilijs, de pacando regno, quod in primis apprimè neceſſarium uiſum eſt, cogitare cœpit, ut hac re feliciter geſta, expeditiùs uniuerſas uires conuerteret in Turcas. Quare Buda prius in Giſcram nouit, ut occupata ab hoſte oppida, recuperaret, impoſita circùm Reginæ præſidia deijceret. Pannones autem, non ab re ueriti, quod & ipſe quandoq; prædixerat, ne Rex ubi Poloniæ finibus appropinquaret, abominatus operoſi regni pericula, ad ſuos ſe reciperet: rumorem promulgarunt, Reginam iam de concordia, & Cæſarem de reſtituenda corona cogitare. Item dicere, melius eſſe reconciliatione, quàm bello regnum pacare: ad expugnandam Caſſiouiam, præfectos aliquos, prout res ipſa poſtulat, eſſe relinquendos: Regem ne quis à Turcis impetus ex improuiſo fiat, ac ne quid aliunde mali inferatur, Budam redire oportere, ut imminentibus periculis præſtò ſit. Ceſſit tandem Rex Vngarorum conſilijs, obſedit in itinere, & ut de pace ageretur, Optimatibus edixit. Neque ignorabat, ab expeditionis huiuſce principio, Cæſarem admodum timuiſſe, ne repetendæ coronæ gratia, in ſe hæc arma conuerterentur, deq; ea reddenda cogitaſſe: & quum in Giſcram bellum uerti cerneret, à ſalutari cogitatione ſuperſediſſe. Quum Rex Budam reuertiſſet, quæ uæſaniente peſtilentia laborabat, continuò de pace agi cœptum, quam ubi ab aduerſarijs Rex aſpernari intellexit, repentè Caſſiouiam, ne quid fruſtra temporis tereretur, expugnari iubet. Id negocij, Ioanni Galearo datum, ſat ualidus huic datur equitatus, & magna peditum multitudo: item mandatur, ut cum Ioanne Pereno, Cheſmarchi præfecto, ſe coniungat, & communi cuncta conſilio conſenſuq; agat. Ne minus quidem Giſcra, quid alij contrà molirentur, ignorabat. Cremniciæ uectigalibus adiutus, ubi numiſmata ſub poſthumi titulo ac nomine cudebantur, nouos è Boemia milites, planè conduxerat: hinc non parua exercitui ſupplementa facta ſunt, ſed non ea, quibus hoſti par eſſe in aperto poſſet. Galearus Polonorum dux, cum collega Pereno, Caſſiouiam obſedit: Giſcra, ne arctius obducatur, ex urbe indies erũpit, & tumultuario potius, quàm ſtatario, ob uirium iniquitatem, bello certatur, admouent circùm tormenta, munitionesq; uarias Poloni, ne qua Boemorum erumpendi copia detur: & obſidio eo uſque prorogatur, donec oppidani fame, ac graui annonæ charitate laborent, ita aditus undique fuerant intercepti, ut nihil commeatuum inferri poſſet: contrà uerò, in caſtris, ita obſidionis faſtidio milites affecti ſunt, ut ſenſim quàm plurimi elaberentur. Inuitabat ad ſoluendam obſidionem, Boemicorum præſidiorum incurſus, quæ à tergo Polonorum caſtra quotidie grauiter infeſtabant: quin & crebris incurſionibus, Cheſmarcum oppidum ad defectionis conſilia redegerant. Soluta igitur Caſſiouiæ obſidione, Galearus cum collega Pereno, Cheſmarchum contendit, ut oppidum in fide ſeruaret: at irriti fuere conatus, quando pridie quàm eò perueniſſet, Giſcrani per proditionem oppidum occuparunt. Nicolaus Perenus, quum turres adhuc aliquas cum præſidiarijs pertinaciùs retineret, à Polonorum tandem ſubſidio deſtitutus, inde deturbatus eſt: mox Podolinum, cui Nicolaus Comorocenſis cum præſidio regio præ-

Q erat

erat, ab Giſcranis grauiter oppugnari cœptum. Quum Eliſabetha Caſſiouiam obſi dione liberatam accepiſſet, fauſto elata nuncio, Piſonium properè contendit, quod adhuc in poſthumi fide permanſerat: arcem, Stephanus Roſgonius, cum præſidio regio firmatam tuebatur. Arcis oppugnationem adorta, & difficultate deterrita, ſubinde deſtitit, militem in Ternauianum agrum immittit, partim ut aſſidua præda copias aleret, partim ut Ternauianos, à Vladiſlai Regis fide, cædibus & calamitatibus auocaret. Quæ ubi Regi nunciata ſunt, extemplo Andream Taurinenſem, cum ingenti Polonorum & Pannonum equitatu, Ternauiam mittit, mandatq́, ut urbem ab hoſtili incurſione tueatur, Piſonianum agrum incurſet, obſeſſamq́ arcem, milite, commeatibus, armis, & cæteris denique munitionibus obfirmet. At præfectus impigre mandata peragit, quum Ternauiam ueniſſet, non ſolum hoſtium incurſiones inhibet: uerùm etiam Piſonianum agrum, ſic igni ferroq́ deuaſtat, ut hi potius obſeſſi, quàm obſidentes dici poſſent: omnibus arcem rebus, quæ uſui fuerant, ſanè compleuit, mox urbem quotidianis populationibus afficit, aſſiduis cladibus ſic Alamannorum impetum repreſſit, ut Piſonio amplius erumpere non auderent. Vniuerſas deinde uires, hi ad expugnandam arcem conuertere, turres circùm erexere nonnullas, crebris tormentorum ictibus mœnia quatere, eaq́ modò teſtudine, modò quouis alio machinarum ignem perfodere, cominus adactis ſcalis uectibusq́ pugnare, rigente hieme eò uehementiùs inſtare, atque (ut aiunt) niſi Rex cum ualidis copijs Buda mouiſſet, arciq́ ſuccurriſſet, eo præſidium regium redactum erat, ut propediem deditionem facere cogeretur. Eius tandem aduentu, Regina uſque adeo conſternata eſt, ut dimiſſo in urbe ualidiſſimo præſidio, Viennam repentè ſe receperit. Vladiſlaus cum nouo milite, commeatibus, armis et munitionibus arcem iterum obfirmauit, Budam reuertitur. Eadem ferè tempeſtate, ne mediocris quidem Polonorum numerus, nullo ſtipendio, ſed magna in Principem ſuum charitate, compulſus, Petro Odronanſano duce, in Vngariam penetrare nitebatur: obſtabant Boemi, qui montium anguſtias occuparant, ſed difficultatem ingenium ſuperauit. Nam quum Poloni iuga negligentiùs cuſtodiri intellexiſſent, immiſſa per noctem & imbres ualidiſſima iuuentute, quæ ui aditum aperiret, ſi opus eſſet: in Vngariam penetrarunt, mox continuatis itineribus Budam peruenere. Non ſine magna admiratione, uoluntariam militiam ſpectauere Pannones, non ſolùm numero, ſed apparatu, fide, ac ſtudijs inſignem: gratiſſimo hanc uultu Rex admiſit, ac multis laudatam uerbis, benè ſperare iuſſit. Paucis pòſt diebus, quum ſe ex itinere recreaſſet, pacandi regni gratia hunc exercitum, qui gratis ſtipendia faciebat, ad expugnandam Caſſiouiam miſit: demandatum ſibi negocium forti animo Poloni facere adorti, incutiendi terroris gratia, quoſcunque Boemos capiebant, immaniter trucidarunt. Mox Tartaros Podoliam incurſare nunciatur: quare Odronanſanum cum exercitu Rex, ad protegendum regnum, in Poloniam remittere cogitur. Hi quum data miſſione, Agriam perueniſſent, ab Agrienſi Pontifice lautiſſimè ſunt excepti, qui quum dies aliquot licentiùs remiſſiusq́ uiuerent, Telephus, qui præſidij Caſſiouienſis præfectus erat, cognita hoſtium negligentia, oblatam eo tempore occaſionem haudquaquam prætermiſit: per medium noctis ſilentium inermes, incautos ſopitosq́ adoritur primò impetu currus diripit, in pleriſque locis ſuſcitat incendium, ſemiſomnes multos obtruncat: coacti, diſcuſſo ſomno Poloni Vngariq́ abeuntem Telephum inſequuntur, rati, nocturni labore itineris defatigatos, & onuſtos præda hoſtes, celeriùs aufugere non poſſe. Petrum Odronanſanum, quum non mediocri Polonorum manu, captiuum Telephus ducebat, quem Solomeo cuidam familiari ſuo, ſat exploratæ fidei cuſtodiendum, & in propinquum oppidum abducẽdum commiſerat: mox extremis uiribus cum hoſte pugnandum, præmiſſis impedimentis, eſſe decernit. Quare quum ſe à Polonis adhibitum eſſe uidit, inſtructam in hos aciem conuertit, acerrima pugna conſeritur, & aliquandiu æquo Marte, pari utrinq́ ſæpe pugnatum. Quum hinc & hinc multi cecidiſſent, Telephini longo labore defatigati, tandem uertere terga, & palantes fugere occœpere:

inſtabant à tergo hi,ac cæſa magna manu,prædam recuperarunt. Telephus cum Auſtralibus & Boemis pleriſque capitur,Agriamq; perducitur,cæteri fuſi fugatiq;. Soloma Odronanſanum ſibi commiſſum,in proximam Nicolai Zuderis arcem ſubtraxerat,qui paulo antè à Rege defecerat: Zuder hanc nactus occaſionem,deſperatis Reginæ rebus,Odronanſanum Budam perductum,Vladislao reſtituit,eoq; beneficio,defectionis ueniam implorauit. Iiſdem ferè diebus Aperiaſcium,quod negligentiùs cuſtodiri dicebatur,à Caica & Comorocenſe,intempeſta nocte capitur,quorum alter Brozoniziam,Podolinum alter cum pręſidio tenebat. Sed quum ſuperiore die, Boemi circiter quinquaginta,qui ad Giſcram undique copias congregantem,ut Richononam obſideret,profecturi erant,in oppidi captiuitate incidiſſent,occupatis in Aperiaſcij populatione Polonis,turrim quandam munitiſſimam occupant,ibiq; ſe acerrimè tuentur. Poloni propinquum Giſcram ueriti,direpto oppido abiere. huiuſce rei admonitus Giſcra, Polonos præda onuſtos inſequitur, eosq; haud difficulter fundit fugatq;, Caiga & Comorocenſis,cum multis alijs, in hoſtium poteſtatem uenere. Fugatis Giſcra Polonis, quum oppidi præfectum captum haberet, Brozoniziam ſine mora obſidet,quum duę ibi forent arces,unaq; humana arte conflagrarat, ad alteram præſidiarij confugêre:quæ ne pari incendio abſumeretur,Giſcræ poſtero die deditionem fecit. Podolinum,& Luboliam,nouo firmandam præſidio Poloni cenſuere:itaque utrunque oppidum præſidiario milite complerunt, Richononam Giſcra caſtra mouit,atque obſidione circumuenit,quæ quum facile expugnari non poſſet,bellicas machinas admouit,aliquot menſibus quacunque poteſt,omni ui,artéue oppugnat:oppidanos ad deditionem per inediam redegit,quam deſperatis Agrienſis Epiſcopi ſubſidijs,illi ſaluis corporibus & impedimentis feciſſe dicuntur. Poſt Richononæ deditionem,in ſequenti die,Agrienſis Antiſtes cum copijs adfuit,prudentiſſimi uterq; uiri,non temerè dimicandum eſſe,cenſuere. Boemus,tot bellorum proſperè geſtorum gloria clarus, & uariantis fortunæ haudquaquam ignarus,externa tentare non audet: Vngarus,è contrario diſciplinæ militaris inſcius,ac tumultuarijs copijs parum fidens,obſidione potius quàm prælio hoſtem uincendum eſſe cogitat:quare haud inuiti pugnam ambo detrectant. Interim de concordia agi cœptum eſt,per internuncios aliquandiu res uarijs conditionibus agitata,deinde non modò pax fœdusq; perpetuum,ſed affinitas cum utroque inita eſt. Agrienſis Epiſcopi neptis,Giſcræ deſponſatur:multi hanc pacem,dolis carere nũquam dubitarunt,quando neque à Regina fuit approbata,neque in reſtituendis utrinq; captiuis,fidem Boemi ſeruauere. Quin etiam dimiſſis alijs, Caicam & Comorocenſem,ex compoſito haudquaquam reſtituere uoluere. Item,in Scepuſio poſt ictum fœdus,Giſcra oppidum ſoceri occupauit,& quoſcunque regiæ factionis eſſe comperit,hoſtili more tractauit. Inteſtina igitur Vngariæ bella (quæ Chriſtianæ rei publicæ potiſſimum propugnaculum,haud immeritò eſſe cenſetur, & Turcarum metus) Apoſtolicum ita Senatum eo tempore ſollicitum habebat, ut quamuis execrabili ſchiſmate,ſacer ordo laboraret,& pars una in Germania,Synodi Baſilię̃ſis auctoritate Felicem : contrà Romæ altera, Cardinei collegij decreto, Eugenium pronunciaſſet. Vterque tamen Pontifex,mittendum in Pannonias Legatum eſſe cenſuit. Felix, Alexandrum Tridentinũ Epiſcopum,à Moſcouiæ ducibus oriundum,& idcirco Vladislao haud longius attinentem:Eugenius,Iulianum Cæſarinum Cardinalem, ea tempeſtate ſapientiſſimum habitum,miſere. Quum utrunq; Rex ac Proceres audiuiſſent, & Alexandrum de uero Pontifice, ac Iulianum de pace cum Rege & Regina,impenſiùs diſputare intellexiſſent,dimiſſo altero,Cardinali pacis negocium demandatur,quando illum non ad captandum in Pontificem fauorem,ſed ad ueram regni ſalutem ueniſſe nouerant. Quanquam uarijs legationibus, ac eiſdem quoq; irritis,ſæpe antè de pace agitatum eſſet,boni tamen uiri operam,ſtudium & auctoritatem,in hac re minus aſpernandam eſſe cenſuere. Aderat mite ac quietum Regis ingenium,iuſticiæ, paciſq; ſtudioſiſſimum,& ab inteſtino bello regniq; exitio,nimis alienum. Ad Regi

nam profectus, omnium concordiæ commodorum, belliq; incommodorum admonuit, idq; ſuperiorum malorum experimentis approbauit, adiecit imbecillitatem ſexus, conditiones impares, nutantia populorum ſtudia, ac initam Giſcræ cum Agrienſi Pontifice affinitatem, cui plurimum confidebat: item infantis poſthumi conditionem, & pericula, ſi qua fortunæ ualetudinisq; iniquitate è medio ſubriperetur, omnes amici, ne ad orbitatem regnum redigi uideretur, continuò ab ea deficerent: duas filias, quas adultas haberet, ſua fortuna deſtitutas faceret: è contrario ad penſitandas hoſtium uires hortabatur, qui multo plus opibus, milite, armis, equis, commeatibus, & duce, iam poſſe uiderentur. Maximas eſſe Polonorum Vngarorumq; facultates, & quando cum muliere ac infante his bellum eſt, multo in diem fore maiores: ſi ſemel eius exercitus profligetur, nunquam amplius inſtaurari poſſe, Vladislao duplici regno potito, nunquam uires, pecunias & ſupplementa defutura, oportere tempora conditionemq; rerum ubiq; metiri, neque ambitioni priuatisq; affectibus quandoq; tantùm indulgere, ut communi ſaluti parum conſulere uideatur: habendam eſſe Vngariæ rationem, quippe quæ niſi hoc inteſtino bello liberetur, à Turcis propediem inundabitur, & capto hoc Chriſtianæ rei publicæ propugnaculo, reliqua in Turcarum ditionem, breui tempore peruentura: præcauendam nimis eſſe tanti mali infamiam, & quotidie ante oculos, imminentia orthodoxæ fidei pericula obuerſari oportere, ne dum incertas in infante ſpes collocatas, pertinaciter tueri contendit, uniuerſa perdere uideatur. Quòd ſi tanti mali auctor habeatur, Deum uindicem continuò adfuturum: proinde poſtquàm prioribus ipſa conditionibus, ne poſthumum tot regnis defraudare uideretur, ſtare noluit, multo ſatius fore, ſi duas filias uiro tempeſtiuas, alteram Vladislao, Caſimiro alteram coniugandas eſſe cenſeat: inter marem & fœminam, in parentum charitate, pręter ſexum nullum eſſe diſcrimen. Ad hæc Regina: Satis ſe ſuas hoſtiumq; uires penſitaſſe, reſpondit: bellum ſe inuita initum fuiſſe, ingenuè ſe fateri, ob ſciti ac elegantis poſthumi charitatem: ſe pactis conditionibus ſtare nequiuiſſe, ne auito paternoq; regno filium defraudaret: neque Ladislao, Deum innocentiæ ac æquitatis uindicem, abſuturum: inſuper, ſe Vngaros ſpectatæ fidei, relinquere non poſſe: neq; quantum pro mulieris ingenio fieri poteſt, ſe fideli unquam Pannoniæ defuturam: neque, ſi qua pacis ratio inueniri poteſt, bellum improbe alituram, illud ſibi demum certum eſſe, malle ui Regnum amittere, quàm deſidia, metu, ignauiaq; dimittere. Commendauit Reginæ animum Legatus, quando plus uirilis, quàm fœminei referre uidetur ingenij, ſed ubi pacis iura non recuſare cognouit, continuò de concordia agitari cœptum. Quum multæ utrinque in medium conditiones afferrentur, mutuoq; repudiarentur, ut res pro utriuſque dignitate uideretur æquè tractari, ad hæc tandem pacta Regina redacta eſt: Quando paulo minus filiarum, quàm infantis cura angebantur, concordiæ leges hæ ad Vladislaum à Legato ſcriptæ ſunt. Reginularum altera Vladislao, Caſimiro Lithuaniæ duci altera uxor eſto. Caſimiro centum & uiginti aureorum milia, Vladislao Sleſia terra, ſub ducentorum milium nomine, dotis gratia, penduntor. Regina poſt initam affinitatem, Sleſiæ cedito: eiq;, ſi unquam facultas fuerit redimendæ prouinciæ, ius eſto. Quod ad Vngariam uerò attinet, Vladislaus poſt hac, regio ſeſe titulo abdicato. Procurationem autem & tutelam, ad integram uſque poſthumi ætatem retineto, deinde Regno cedito. Si poſthumus fortè interim uita deceſſerit, aut regno potitus, ſine liberis diem obierit, Vladislaus omne regni ius titulumq; reſumito. Rependendorum deniq; ſumptuum gratia, quos in hoc bello Rex erogaſſet, Scepuſienſis ora, Poloniæ regno perpetuò addicitor. Si quod in Podolia & Valachia ius Vngaris ſupereſſet, id omne Polonis ipſi reſignato. Allatæ concordiæ leges, regni Principibus recitatæ, ſignificatæq; ſunt abſentibus. Proceres diuerſa ſenſere, & pro ſua quiſque animi libidine, uarias dixere ſententias. Coruinus, qui domi ocium, & foris bellum ſemper amauerat, quum prouinciam, Turcarum metu relinquere non poſſet, ſuam literis ſententiam ſignificauit, quarum ſumma hæc erat: Si æquè concordiæ conditiones afferentur,

nullo

nullo modo recuſandas,ut pacato regno,tutius in Turcas expeditio ſuſciperetur:nil communi concordia ſalubrius excogitari poſſe.ſin autem minus,forti externa & interna incommoda animo toleranda,ac potius extrema quæque pericula ſubeunda; quàm pati,ut regnum,quod ſat amplum à maioribus acceperint,iniqua pacis conditione minuatur. Nihil regno,neque ad præſtitutum tempus,neq; perpetuò alienandum. Nil Vngaris turpius futurum,quàm imperium antiquorum exemplo propagandum,per negligentiam puſillanimitatem ue indies diminuere: ſi bellum cum Regina continuetur,unde facilis concordia ſperari poteſt,minoris conſtiturum,quàm hæc efflagitata cõcordia,quam tanti per nobilium regni membrorum alienationem commercentur. Quare Legatus,ad Reginam rurſus immutatis quibuſdam conditionibus abijt,redijtq;:& quum quotidie nouæ utrinq; conditiones expoſcerentur, id tandem Iulianus impetrauit,ut Vladislaus Iaurinum ad Reginam proficiſceretur,quo per colloquium faciliùs pax inter utrunque tranſigeretur:ne inſcius quidem erat,quantũ præſentia mutuusq; ſermo ualeret. Princeps autem ille optimus,ut communi quieti conſuleret,Iaurinum conceſſit:eò quum ueniſſet ad colloquium,in primo congreſſu,multæ ultrò citroq; querelæ,purgationesq; interiectæ ſunt. Bellum etſi contra iuſtum & fas,neceſſitate tamen quadam utrinq; initum confitentur. Mox de concordia diebus aliquot agitatum.quæ án ne inter eos confecta fuerit,nil aliud argumentum oſtendit,quàm in digreſſu magnifica,quæ utrinq; data fuere munera; & rumor effuſus,qui Eliſabetham propediem Budam deſcenſuram eſſe,nunciabat. Is haudquaquam falſus fuit:paulo pòſt Regina cum honeſtiſſimo (ut ferebatur) equitatu, Budam uenit:ubi poſtquàm Ciliæ Comes poſtero die carcere emiſſus, in quo à captiuitatis die,ac initio belli,diligentiſſimè fuerat aſſeruatus,de promulganda pace agitatum eſt:quæ in ſequenti die promulgata,incredibili omnium animos lætitia ſane compleuit,mox de pacis conditione,id præcipuè paſſim eſt muſſitatum,datam ſuper hoc utrinque fidem: Vladislaum in Vngaria liberè imperaturum,ſi modò aut præcario,aut ui,ſacram cum poſthumo coronam à Frederico reciperet,qui ſecundùm Alberti obitum,pupilli patrimonium,parum probè in Auſtria curare dicebatur. Compoſitis Budæ rebus,Iaurinum Regina ſe recepit,& poſt triduum,uentris repentè correpta torminibus,humanis exceſſit. Mors ueneni ſuſpicione non caruit: quam inſequutus Vladislai dolor,quantum euidentibus ſignis conijci poterat,prorſus abrogare uidebatur: eius enim interitum, dies aliquot Rex ægerrimè tulit. Et ſi quando eius fortè mentio haberetur,lachrymis abſtinere non poterat:neque ignorabat,eius interitu,fœdus omne pariter interiturum. Et illud quotidie oculis obuerſabatur,deſperatum Regni ocium,Boemorum inconſtantia,qui nihil bello uehementius appetunt. Et Regina uita defuncta,ad Cæſarem cum uniuerſis præſidijs oppidisq;,quæ in Caſſiouiana prouincia tenebant,continuò defecere. Hi nanque ueluti carceribus ac uinculis emiſſi,in regios pagos & oppida erumpunt,populationes ac cædes inſtaurant,multo ferocius,quàm antea ſæuiunt,inteſtina mala redintegrantur. Neque Cæſar his pro dignitate malis moderari uidebatur. Poſthumum aſſeruabat diligenter,& Boemos iuxtà atque pupilli uindices,latè longeq; ferro igniq; graſſari patiebatur,neq; rapaciſſimum genus hominum,& quod paruo,uel nullo ſtipendio ibi retinebatur,ſine ui & populatione teneri potuiſſet. Contrà illud Vladislai dolorem haud parum leuabat,quòd ex Vngaris multi,qui aduerſæ factionis erant,extincta Regina,ad regiam fidem & obſequium rediere,unde non parua Poloni uiribus facta fuit acceſſio. Accedebat Giſcræ affinitas,quam cum Agrienſi Pontifice nuper iniuerat,qua Boemorum animi ſe remittere occœperunt. Et eos,mite Cæſaris ingenium,ocij ſemper cupidum,nimis à ſolitis incurſionibus abſterrebat:itaque inteſtina mala,opinione celeriùs,imminuta ſunt. Dum hæc à Rege Vladislao ita geruntur, Ioannes Coruinus,& Nicolaus,aduerſus Turcas regni fines impigrè tuebantur:hos deorum benignitate,tempeſtate illa datos,omnes arbitrabãtur,qui labantes res Pannonicas tuerentur:in primisq; Coruinum,qui temporibus illis Vngariam mira feli-

citate tutatus eſt:in crebris Turcorum incurſionibus, tumultuario nunquam prælio dimicatum eſt,quin hoſtem grauiter inflixerit,fuderit,& fugarit:necubi congreſſus eſt habitus,ubi dena ſaltem non utrinque milia conſtiterint. Vbique demum,fauſta quadam fortunæ dexteritate ita pugnatum,ut nil Coruino uehementius,tunc prophanus hoſtis,reformidaret.Quin in Turcarum prouinciam ſæpius excurſum,unde multis cæſis,ingens præda eſt abacta. Locupletatus eſt admodum hoc bello ipſius exercitus,ex his unum tantũ inſigne bellum,ſilentio præteriri,ſine inuidiæ nota non poteſt, quod cum Baſſeo quodam Turcarum clariſſimo,cui Sciabadin nomen erat, geſtum eſt. Amurathem ferunt, tot clades à Coruino illatas,uel illud maximè,quòd Moldauiæ & Tranſalpinæ Principes,à ſua fide ac fœdere reglutinarat,diutius tolerare non potuiſſe:expeditionem ergo maximam,in Valachos & Tranſſyluanam Coruini prouinciam parat,delectiſſimum è militibus peditatum,quem Ianizarorum appellant, cum innumera equitum multitudine, & præſertim uexillationum cogit:legiones,quas in Europæ prouincijs habebat,ferè omnes accerſit:adijciuntur his auxilia,quæ ſocię Aſiæ ac Europæ ciuitates,iure fœderis miſere. Octoginta milium hunc exercitum fuiſſe,quod haud facile fides admittit,plerique,& qui his adfuere, Vngari prodiderunt: Baſſeoq; ſpectatæ uirtutis ac fidei, hoc belli negocium demandatur. Turcas noua moliri Coruino nunciatur,ipſe quoquè in prouincia delectum habet, tres circiter legiones cogit, in cataphracto ſpem omnem ponit equitatu, ne parum quidem prouincialibus & præcipuè Scytulis confidit. Baſſeum cum innumero propediem in Daciam traiecturum exercitu,rumores differunt:poſt imperatorem,apud eam gentem, Baſſei ſupremum locum tenent,& ubicunq; agant, Imperatoriam poteſtatem gerunt. Huic ab Amurathe mandatur,ut prius Tranſalpinam adoriatur,& quacunque poteſt ſæuitia, Valachum qui à ſocietate ſua defecerat,ulciſcatur:eaſdem à Moldauis perfidiæ pœnas exigat,qui Coruini opera,icti fœderis iura uiolarant. Deinde in Tranſſyluanos effuſis uiribus,& extremo nixu irruat,ut illatas tot à Coruino clades,cumulatiſſimè uindicet,& cæſorum olim ſociorum manibus,abundantiſſimè exſoluat inferias. Baſſeus imperata curans,è Macedonia caſtra mouit,hominum circiter octoginta milium,per Myſiam iter faciens,in Danubij ripa conſedit:ad paruam Nicopolim traijciendas copias curauit,aliquot in traijciendo dies,ob innumeram multitudinem abſumpti. Quare in utraque ripa aliquandiu ſtatiua habuit. Hinc uehemens Valachos metus inceſſit, ingenti cuncta trepidatione, tumultuq; complentur:ad Vngarorum fidem Valachos redijſſe pœnitet,quam ob Turcarum uicinitatem,commodè tueri poſſe,diffidebant. Ioannes contrà Valachorum utranq; prouinciam bene ſperare iubet,mandat ut in tutiora ſe loca recipiant,prophano furori neque obſtent,ſi uires non ſuppetant:ſe hoſti forti animo occurſurum eſſe recipit,neque robur,neq; numerum reformidaturum. Chriſtum, ſibi ſocijsq; optimum maximum,orthodoxæ fidei uindicem,nunquam abſuturum affirmans,cuius præpotenti numine ſe fretum,propediem à fœdæ gentis periculis,uindicaturum eſſe pollicetur. Si qui plus æquo timent,ad ſua caſtra confugere præcipit. Turci, Baſſeo duce,in Tranſalpinam Valachiam,quæ propius occurrebat,caſtra mouent. Mox fines ingreſſi,geminis exercitibus,ſic longè lateq; per cuncta excurſant,ut armis & incendijs,pagos & caſtella parum munita,uaſtarent:res ac pecora rapiunt,homines quoſcunque offendunt,planè trucidant:mulieres ac pueros,ſenesq; pariter,obtruncant: nulla in ſexum ætatemq; commiſeratio habita. Valachi ad hæc in montes alij ſe recipere,pars remotius fugam rapere,in munitiſſima nonnulli oppida concurrere:in manus hi tantum hoſtium incidere,qui ſe negligentiùs aſſeruarunt. Cum ſuperatis Alpibus, Tranſſyluanis finibus appropinquaſſent, Coruinus nequaquam animo conſternatus,cum quindecim milibus tantùm hominum, Turcis occurrit,& ea quidem mente,ut mori,quàm cædere malit. Baſſeus,qui uiri nomen & fortunam perhorrebat,ubi eum cum exercitu propius occurriſſe,per ſpeculatores accepit,ferociam remiſit,& cautius agendum eſſe cenſuit,aliqua prius arte,tentandum ducem putauit,

ut Tur-

ut Turcarum mos eſt, uti quibus potiſſimùm modis hoſtem circumuenire poſſit, intelligat, quare aliquantiſper ſubſtitit, ut eius audaciam & uirtutem inſpiceret. Exploratores retulere, hoſtes, ne quartam quidem partem Turcarum æquare poſſe, uerùm equitatum his eſſe longo agmine conſtantem, qui non paruo negocio ſuperari poſſit, quando non minus celeribus turmarum alis, quàm actuarijs curribus hoſtem circumuenit, ſi res minus proſperè uenerit, intra curruum ſepta ſe recipit, atq; inde diſpoſitis munitionibus, pariter ac muro ſe acerrimè tuetur. Eodem modo caſtra munit, ut nullas per noctem inſidias repentinosq; impetus reformidet. Stupet Coruini audaciam, & rei bellicæ diſciplinam, ſuorum tamen numero confidit: quum ad quinq; milia paſſuum propè conueniſſent, quamuis utrinque prælium minimè detrectaretur, uterq; tamen ſpe magna uictoriæ fretus, rem non temerè agendam exiſtimauit: ad ſuum uterque confugiebat ingenium, ut aliquid in tanto congreſſu artium excuderet. Turca gradatim certandum, & ſeruandum in pugna ordinem cenſebat, multitudine fretus, uel ſi id minimè concederetur, numero circumueniendum hoſtem eſſe, cogitabat: ibiq; defatigatum, ad extremum innumera multitudine obruendum. Contrà ille, id primum iubere ſuos, nemo locum ordinemq; deſerat, né ue ab hoſte ſcindi ac diuidi patiantur. In ſequenti die, quum ad locum quem Vaſcapum dicunt, conueniſſent, utrinque acies, prima hora diei educi cœptæ ſunt: multum temporis ad diſponendum octoginta hominum milia, Turcæ opus erat: ne parum quidem Coruina uirtus & diligentia expoſcebat. In primis inſtructis agminibus, conuocatis Præfectis legionum, Tribunis militum, & Centurionibus uniuerſis, hæc uerba fecit: Nulla (mihi credite) audacia, ſocij, tantæ multitudini me occurrere perpuliſſet, niſi ipſa neceſſitas adegiſſet, ueſtra fides ac uirtus hortaretur, quam dudum exploratam habui: & in primis Ieſu Chriſti numen clementiſſimum inſpiraſſet, qui nos in ſacram militiam ſuam optauit, ſuumq; nomē, ueſtra dextera, uindicari uoluit. In hac præſtantis militiæ euocatione, quantum uos dilexerit, conſiderandum eſt, & immenſa hinc benignitas Saluatoris penſitanda. Tria nobis hodie cõmoda, ſi uiri, qui olim fuiſtis, ijdem hodie eſſe uolueritis, Deus ipſe propoſuit, quibus nihil maius appeti poſſet. In primis liberorum, coniugum, patriæq; ſalutem, cum fortunarum incolumitate coniunctam, deinde perpetuam huiuſce ſeculi gloriam, & æternam felicitatem uobis, nunc expoſitam eſſe ſcitote. Quot à Turcis olim incendia, calamitates, & mala accepերimus, utinam uobis audiuiſſe potius, quàm ſpectaſſe & pertuliſſe licuiſſet. Iam diu liberis & uxoribus careretis, quos miſera ſeruitus obruiſſet, neque focos, aut aras haberetis, ubi inhabitare, & ſacris operari ualeretis, niſi pientiſſimum Saluatoris numen, & ueſtra indomita uirtus, præſtò adfuiſſet. Neque patria bonisq; frui, neq; fungi honoribus, neque libertatem retinere uideremini, niſi ſanctiſſima fides, & animi ueſtri magnitudo, ac robur ſpe Diuina firmatum, hæc quæ diximus omnia, uobis integra conſeruaſſent. Iam immanis Turcarum furor, in ſuam poteſtatem omnia redegiſſet, niſi ueſtris hæc armis uindicata forent, & tot ille cladibus repreſſus eſſet. Is necubi coerceri potuit, non Græcia, non Macedones, utriq; quondam rerum potiti: non Thracum audacia, non Myſorum robur, non Epirus & Illyricum, horum uires retundere potuere. Athenienſes, Thebani, Lacedæmones, qui priſcæ militiæ auctores habentur, his ultrò ceſſere. Nobis diuinitus hæc laus, & ingens uictoriæ gloria delegata eſt, qui parua ſæpe manu, & quandoq; incauti ab his circumuenti, toties inſigni ſtrage confecimus, fudimus, fugauimusq;. Atq; nullum ibi genus hominum in terris, magis expauent & perhorreſcunt quàm uos, quos ex aſſiduis cladibus, paucos, non minus ac frequentes, formidare didicerunt. Nunc etiam, ut extremas uires experiãtur, cum innumeris legionibus adfuere, atqui uobis nequaquam plus quàm antea timendum eſt, quando ſub Diuino ductu & auſpicijs arma gerimus, & quid nobis audendum ſit, aſſidua uictoria, frequens experientia, explorata uirtus, iam diu uos edocuit: accedit, quòd eorum miles, aut gregarius, aut ſeruus, aut auxiliaris, aut ui coactus, & paganus eſt: præter milites prætorianos, nil aliud hoſtili militiæ ſuper-

eſt,ui adacti ac inuiti cæteri militant,& illi quidem puſillanimitate ad ſeruitia redacti ſunt. Quicunque autem, Græci, Macedones, Illyrici, auxiliorum gratia miſſi ſunt, quum à Chriſtiana fide non receſſerint,non pro illis,ſed nobis dimicaturos eſſe repu tate: nos uindices,nos uictores expectant. In hoc illi bello Turcis nomina,nobis ui-res animosq; dedere: pro uictoria noſtra,uota ſuſcipiunt. Quare,tanto uobis animo-ſius fortiusq; pugnandum eſt,quanto maiorem uictoriam,prædam,laudemq; nunc ueſtris oculis obuerſantem,habetis. Non pro alienis focis & aris,ſed proprijs,dimica re opus eſt,ita hodierna neceſſitas noſtra tulit,ut ni nos ipſi nobis uindicare uelimus, & ſolita ſpe ac uirtute nitamur,maxima quæque malorum omnium,hodie ſubire co gamur. In primis iacturam fortunarum,liberorum ſeruitutem,incæſtationes uirgi-num,coniugum proſtitutiones,cædes parentum,ædium & templorum incendia: & quod his omnibus multo grauiùs eſt, Saluatoris noſtri, & Deorum omnium,ludi-bria: frangentur diuorum ſimulachra,aut unco trahentur: argentea aureaq; confla-buntur,& in prophanos uſus conuertentur. Religionis cultus omnis abrogabitur, & Deus è pectoribus noſtris,præ diffidentia negligentiaq; noſtra, niſi propugnato-res optimos inuenerit,exigetur. Minimo digito Turcas omnes,ſi uoluerit,illico con-teret Deus noſter: ſed quando tutelam ſui nominis,in noſtra dextera collocauit,uir-tutem prius noſtram periclitatur,ut ſi magnam fidamq; compererit,præpotenti ſua dextra tueatur & firmet. Neminem ſibi fidum piumq; Deus unquam deſeruit: ſi uo-bis ipſi non defueritis,nuſquam Saluator Ieſus uobis aberit. In potentia ſui nominis, quod eſt ſuper omne nomen,hoſtes proteret,& iuſtum Diuina fiducia fretum extol-let. Inſuper,aliæ nobis atque illis ſunt pugnandi cauſæ,& ſpes longè firmiores. Pro domino, eodemq; prophano, & ſcelerum omnium auctore: pro ſpolijs,& rapinis; pro exitio gentium: pro alieno regno,eodemq; propagando,& mortali laude,illi ar-ma ſumpſere. Nos contrà, pro Orthodoxa fide,& Chriſtiana re publica: pro patria, pro liberis,pro uxoribus & fortunis dimicamus. Quibus quidem rebus,nihil excel-lentius,nihil poſterorum commemoratione dignius,nihil ad promerendam immor-talitatem accommodatius inueniri poteſt. O quanta his in cellis merces eſt propoſi-ta,qui aut patriam auxerint liberarint'ue,aut Diuinos honores & ueram fidem pro-texerint & ſeruarint. Neq; experti ignoramus Deum humanam pietatem,iuſticiam & charitatem nunquam deſerturum. Proinde,quid magis illis,quàm nobis ſperan-dum ſit, hinc euidentiſſimè conſiderate Commilitones. Saluatori noſtro confidite, qui Diuinitatis præmium pollicetur,& fidem uirtutemq; ueſtram,Deo ac patriæ iu-xtà,nunc oſtendite. Quamobrem,quando nihil ſine Diuina ope moliri poſſumus, antequàm ſignum pugnæ detur,uos quæſo Legati, Centuriones & Præfecti,per tur mas & cohortes ſingulas,pias conciones habete,ad ſalutarem & ſacram pugnam mi litem incendite,legionatim per confeſſionis ſacræ myſterium,alter alterum luſtrate, rem Diuinam facite,ac ſumpta ore terra, myſticæ communionis officium explete: luſtratis mox animis,alter alterum amplexate,dextera oſculoq; mutuam date fidem, perpetuumq; fœdus percutite,è uobis neminem alterum in ſacro certamine deſertu-rum. Sed pro aris & focis,ad unum omnes ſtrennuè dimicaturos. Demum curatis ali quantiſper corporibus, ambulatorijs dudum ientaculis, dato ſigno, ter elatis uoci-bus,inuocato præpollentiſſimo Ieſu Chriſti nomine,manū ea uirtute roboreq; con-ſerite,qua pro redemptione ac libertate ueſtra,in agone mortis ille conſeruit. Hoc igi tur,ut ultro faciatis,per ſanctum noſtri redemptoris amorem,per charitatem patriæ, per Deûm hominumq; fidem,uobis edico, impero. Item uos oro & obteſtor, ut ea mente dimicetis,uti aut clariſſimam (quod non ambigo) uictoriam,aut ſi res aliter tu lerit,beatam in cœlis uitam uobis hodie comparetis, non apud inferos,ut Græcus il-le,ſed ſuperos cœnaturi. Chriſtus igitur optimus maximus, nobis ſemper aderit, qui nos (mihi credite,ac ita confidite) non ſolùm è Turcarum manibus hodie uindicabit, ſed cum perpetua nominis immortalitate, opimis nos hoſtium ſpolijs onerabit,& incolumes ac ouantes,domum referet uniuerſos. Sciabadin Baſſeus, nihilo ſe-

gnius è contrario ſuos admonuit,ut amplificãdi imperij,& ſuperiorum uictoriarum memores,ab aſſidua uirtute & laude non deficerent, armis Turcarum nomine propagarent,quibus Mahumetus diuorum interpres,terrarum imperium,à cunctis numinibus addictum eſſe,prædixerat. Item Auguſtam hanc gentem ,hominum terrorem,ultricem facinorum,& populorum dominam,Diuino ore loquutus ominabatur.Quanta breui tempore,ex quo in Europam traiectum eſt,regnorum acceſſio facta fuerit,enarrat:ſpem ingentis prædæ, & maxima quæque ſtrenuis præmia pollicetur,pagos & oppida, nedum rapinas & ſpolia ſe multis diuiſurum eſſe recipit.Si extremis quiſque uiribus dimicarit,uictoriam ante oculos certiſſimam,ex inopia hoſtium, & immenſo ſuorũ numero proponit.Illud adijcit,profligato Coruino,quem ſolum è Chriſtianis impigrum,& rei militaris non ignarum,ſe reperiſſe,ingenuè fatetur, nihil ad aſſequendum cæteri orbis imperium, amplius obuerſaturum. Si hunc hodie ad internecionem protriuerint,nullam in Europa uictoriã hac fore maiorem: quare Coruinũ in acie primò petendum edocet,uictori huius ingentia præmia ſpondet. Poſtquàm ſat militi ſuaſum eſſe arbitratur,iam inſtructam aciem educit,in duo cornua pedites equiteſq́ diſtribuit,in medio prætorianos milites collocat,quos Ianizaros uocant,ſpectati roboris homines:ſuccedunt longa ſubſidia,multas etiam uexillationes in utroque cornu proponit,quo prælium ineant,circumuolent hoſtes,& prout fors ipſa tulerit,impetant,repetántue. Coruinum in utroque cornu,duo quadrata cataphractorum equitum agmina,quos hippobaliſtæ ſequebantur,collocaſſe memorant:ante hos uexillariorum quoq; alas equitum,qui à laterum fronte certarent,extendiſſe:in medio autem,quadrata duo cataphractorum agmina equitum ſtatuiſſe,& inter hos cohortes grauis armaturæ,à tergo haſtatis,ſagittarijſq́; munitas interieciſſe:utrunque etiam cornu,longo carrorum ambitu circumuallaſſe,quos omni munitionis genere planè compleuerat.Mox progredi in hoſtem ordinibus edicit, quum ad duûm ſtadium interuallum appropinquaſſent,pugnæ ſignum dare iubet: nihilo ſecius illi faciunt.Collatis utrinq; ſignis concurritur.Coruinus proſpecta hoſtium multitudine,primam aciem in cuneum redigit,quo faciliùs hoſtes diuidat:contrà illi,forfices obtendunt.Tanta utrinque ferocia & clamore congrediuntur,ut nihil unquam horribilius ſit auditum. Turcæ uerſatili equitatu freti, falcatis enſibus in Chriſtianos ſæuiunt,infeſtis concurrunt haſtis,& ex equis multi utrinque deturbantur.A forficibus,cataphractorum cuneus concidi non poterat,quia armis obducti, haud facile lædebantur.Inſtant igitur,& infeſtam interſecant aciem.In medio,& in utroque latere,pari impetu dimicatur:cadunt utrinque multi: ſed proſciſſa à cuneo Turcarum acies,magna ſubinde cæde agitari cœpit.Quum ad latera declinarent,in hoſtium gladios incidebant,ecce cuneo quem diximus,occurrit altera,& pari uirtute certatur.In cornibus uaria quandoq; fortuna inter uexillationes fuit,quum æqua ſpe aliquantiſper utrique dimicarent. Sed quum illi eo genere pugnæ,ob equorum pernicitatem agilitatemq́; nimis ualerent, & numero longè ſuperiores eſſent: poſtquàm multitudini cedere,neceſſitudo tulit,ad munitiſſimum hi cataphractorum agmen rediere. Pòſt ubi ad cataphractos peruentum eſt,haud parum fortuna Turcarum declinauit,dum obſtinatis ultrò citroq; pectoribus,pugna conſeritur,& expeditiſſimo equitatu pars maxima ceditur. Nanque duris cataphractorum contis, & ſariſſis,item oblongis trifidiſq́; gladijs,haud ſecus ac inermes armatis obiectis,ne quicquam obſtabant: quare in utroque cornu à Turcis laborare cœptum eſt. Nutantibus adhuc rebus,in media acie prælium atrox planè conſeritur, prætoriæ'ue cohortes cum ualido equitatu,quadratum cataphractorum agmen,quod in medio collocatum eſſe diximus,multis uexillationum turmis circumueniunt:pedites ueterani,facto maximo impetu,equorum poplites,falcato enſe ſucciduut.Ex his cecidere multi,humiq́; porrectis,capita amputantur,obteruntur:contrà cohortes,dum cataphractorum ruinam moliuntur, cædes hic uſque adeo magna patratur, ut cruoris riuos ageret,dum obſtinatis animis, & debacchante hinc & hinc bellico furore,certatur.

Præto-

Prætorianorum pars maxima cæditur, ex equitibus quoq; multi oppetiere. Baſſeus, ubi & in utroque cornu, & in medio ſuperioris dudum Vngaros fore conſpicatur, & iam pro longo labore defecturos eſſe ſperat: quamuis ubi ſtragem maximam pateretur, ad triarios tamen belli ſummas redigere decernit: ut cum cætera multitudine, quam ad præſidia reliquerat, ſuperſtite magna ſubſidiorum adhuc parte, agmina Vngarorũ obducat. Ab inita iam pugna, hora ferè quarta agebatur, quum prælium inſtaurare conſtituit. Ne ab re quidem, id à prophano Barbaro factum, uerebatur, ne ſi ſui terga dare cœpiſſent, reliqua multitudo, detrectato bello fugã raperet. Ne quem igitur belli expertem dimitteret, ratus hoſtes à numeroſa turba circumuentos, haudquaquam defectis iam uiribus, extremum impetum ultrà toleraturos, ultimas acies ciet: Vngarum obduci iubet, triarios ueteranos hortatur, defectum hoſtem, facto orbe perdendum edicit: nouiſſimum hunc Vngarorum bellum id eſſe iactat. Contrà uerò Coruinus, proſpecto hoſtis aſtu, ſuos aliquantiſper patitur obduci, mox carrorum agmina promoueri præcipit, & ut clàm Turcas omnes circumueniant eſſedarijs imperat: deinde pugnam cum hoſte redintegrat. Feruet ubiq; prælium, & quamuis ingens paſſim Turcarum cædes ageretur, præ nimia tamen turba pertinaciter ubique certatur. Turcæ autem, ut à dextro cornu ſe à carris circumueniri, & à tergo ignitis miſſilibus, crepitãtibusq; machinis peti reſpexere, ancipites facti, ſe remiſſiùs agunt, & dum à tergo ſibi timent, à fronte prælium detrectant. Contrà elato clamore Vngari, ut obuerſantem ante oculos uictoriam capeſſerent, dum inſtauratis ipſis animis, à fronte multo uehementiùs inſtant: ſocios qui à curribus pugnabant, hortantur, ut propius hoſtes circumuallent. Hic Turcæ confuſo ordine inclinantur, & ne circumueniantur, retrò fugam rapiunt. Quicunq; intra carrorum ſepta, & oppoſitam aciem deprehenſi ſunt, ad internecionem omnes cæſi, qui autem in ſiniſtro cornu dimicabant, horum exemplo conſternati, terga uertunt: palantes cuncti fugiunt, inſtat à tergo, adauctis præ uictoria uiribus, Vngarus. Baſſeus, deſperatis rebus, unà cum quibuſdam prætorianis cohortibus, quibus ſe ſtipauerat, ſe in fugam conuertit. Infremebat à tergo Coruinus, & per fuſas acies Baſſeum diſquirebat, ut ſi cædendi ducis copia daretur, opima Chriſto optimo maximo ſpolia referret. Turca caſtris exutus, quicunque ſuperfuit, fugæ pernicitate cum duce tunc euaſit: alij uerò, qui diuerſi in fugam effuſi, per nemora, per ſaltus & agros diuagabãtur, aut inedia, aut Valachorum manibus, in quas inciderant, confecti ſunt. Signa circiter ducenta capta, hominum uerò quinque milia. In auxilia, quæ Chriſtianam adhuc fidem retinebant, clementiùs actum eſt. Vix tanti exercitus pars media quæ euaſerat, Danubium traiecit. Is poſtremò inſigni uictoria potitus, in hoſtium caſtra redijt, ſe ſuumq; immenſa præda exercitum ditauit. Ex his, qui prima ſub eo ſtipendia fecerũt, audiuimus: Coruinum fuſo hoſte, ſat feciſſe ratum, e ueſtigio Turcarum caſtra prædæ cupiditate diripuiſſe, nec hoſtem ultrà petijſſe: quòd ſi ad Danubium uſque foret inſequutus, neminem è tanta clade ſuperſtitem futurum affirmabant. Longi quidem ocij foret, quot ſpolia, quot enſes auratos gemmatosq;, cum precioſo ueſtium & equorum apparatu, quot aurata quoq; pilea, thiarasq; in Phrygum Perſarumq; morem reperêre: ad ſummam, nemo in eo bello fuit, quin ſe cum uniuerſa poſteritate ditauerit. Ob rem feliciter geſtam, ſingulis ciuitatibus trium dierum ſupplicationes indictæ, ut diuini honores Seruatori noſtro redderentur. Multa templis omnibus affixa ſpolia, ſignaq; ad Vaſcapum, in uictoriæ monumentum trophæa fuit erecta. Coruinus triumphans, Budam uenit, Regiq; Vladislao, ſigna hoſtium, & exuuiarum partem, dignam Principe detulit, in excellentiſſimæ uictoriæ teſtimonium, glorioſiſſimiq; belli excitamentum. Inauditam per illa tempora Coruini uictoriam, rumores longè lateq; diſtulerunt. Vladislaus ſuapte natura pientiſſimus, Diuinam in eo bello clementiam admiratur, ad expeditionem ſanctiſſimam ſui ducis exemplo ſuccenditur. Solennes Budæ ſupplicationes indicit, miris Coruinum laudibus effert: eiusq; oratione, dum Budæ fuit, aſſiduo ad hoc ſalutare Chriſtianæ rei publicæ beneficium hortatur, Ioannes deinde

poſt

poſt fauſtas prædicationes ac laudes, quibus Rex cum uniuerſo Senatu,eum exco-
luerat,in prouinciam dimiſſus. Vtriuſque Valachiæ populos confirmauit,& ut Tur
cis in poſterum animoſiùs reſiſterent,promptiores effecit. Coruini nomen,hæc ui-
ctoria per Europam ſanè uniuerſam effudit:hunc unicum fidei propugnaculum om
nes affirmabant. Amurathes paulo antè quàm Baſſeus in Tranſſyluania profli-
garetur,certam ſe uictoriam habere ratus,legatos Budam exploratum potius,quàm
poſtulatum miſerat,quando rerum Vngaricarum ſtatus,ipſum non mediocriter ſol-
licitum habebat:nam quum in prouincia, per cuncta prælia Coruini ſucceſſum au-
diret,in inteſtinis tantùm Pannoniæ diſcordijs,ſpem omnem collocarat.Intelligebat
Vngaros,niſi ſuis armis,haudquaquam facile caſuros. Vladislao Legati fœdus ob-
tulerant,& pro eius obſide, Albam Græcam,quam Belgradum nunc dicunt,aut ſi
id recuſaretur,annua ſtipēdia poſtulabant. Nunc autem præ recenti uictoria,quum
animos Vngari reuocaſſent,ne mitius quidem,quàm Legatorum inſolentia poſtu-
labat,reſponſum eſt. Vladislaus è Tranſſyluanarum rerum exitu,ſe propediem re-
ſponſurum eſſe,reſpondit: quare paulo antè Ioannis aduentum,Turcarum Legati,
à Rege dimiſſi. Amurathes autem,quum ob cladem,quam nuper Baſſeus accepe-
rat,è tanta ſpe excidiſſet, extremas uires tentare conatur. Eius opes arteſq́ Vladiſ-
laum minimè latebant:quare de grauiſſima expeditione,decernendum eſſe cenſet,
ueluti à Coruino fuerat admonitus. Coacto ſenatu,Iulianum Legatum pontificium
acciri iubet,qui quum frequentiſſimus conueniſſet,prout regia grauitas poſtulabat,
rem ad eum refert:ubi Iulianus,qui hac potiſſimùm cauſa uenerat,primùm ſenten-
tiam dicere rogatus,hæc uerba fecit: Poſtquàm Turcarum peſtis,in Europa latiùs
debacchari cœpit,nihil unquam optatius Pontifici maximo,Apoſtolicoq́ ſenatui,
ac cæteris Italiæ potentatibus ſignificari potuit,Rex optime,fortiſſimiq́ Proceres,
quàm quum Vladislaum Sarmatarum Principem,Vngariæ Regem à uobis decla-
ratum eſſe cognouerunt. Neminem enim Pannoniarum rerum moderatorem,Scy-
thicarumq́ uirium ductorem, hoc magis idoneum uſquam gentium Vngari inue-
nire potuiſſent: quippe qui tanta iuſticia,religione,ſapientia,fortitudine,ac militari
denique diſciplina polleret,ut potius è cœlo datus,quàm optatus,eſſe uideretur. Hac
felici fauſtaq́ declaratione, omniumq́ Italorum animi, qui iacuerant,reſurrexere:
atque ut id felix ac fauſtum Chriſtianæ rei publicæ foret, ſolennia uota ſuſcepere.
Quum intimas regni diſcordias, & propinquum Turcarum incendium accepiſſet,
ſacroſanctus huc me Senatus miſit,ut de pacando regno,& reprimenda hac labe (ut
à me ſæpe audiuiſtis) uobiſcum agerem: regnum armis & uirtute ueſtra,interceſſio-
ne mea,& Reginæ obitu,pacatum eſt. Item Vladislai ductu auſpicijsq́,& Pannoni
co robore digniſſimum,Turcarum immanitas & imperium coercendum eſt,Proce-
res:immo iugum,quod noſtris ceruicibus imminet,excutiendum,& longè repellen-
dum. Quid uobis audendum ſit,Coruina uirtus & fortuna portendit:fortunam Cor
uinam dixi,immo fortuna Chriſtianæ plebis,& præſens Diui Saluatoris ipſa beni-
gnitas,quæ addictum ſibi populum fluctuare patitur,non demergi. Si tui ducis co-
pijs,eisq́ perpaucis,tantus hoſtium exercitus & fuſus & fugatus eſt, quid de te,Rex
inclyte,ſperandum eſt?Si tuo Chriſtiq́ ductu & auſpicijs militabis,Chriſtianorum
Principum omnes animi,in te Pannonicas Sarmaticaſq́ uires conuerſi ſunt,omnes
in te ſpes ſuas collocarunt:te immaniſſimæ crudelitatis ultorem,propugnatorem fi-
dei,& Europæ liberatorem expectant omnes:id eſt,cur quotidie uos literis Pontifex
maximus ſollicitat & angit:quanquam hoc Orthodoxa religio poſtulat,non minus ta
men Vngariæ Poloniæq́ neceſſitas uos adurget:quarum altera,è Myſis & Illyrico:è
Dacis & Getis altera,Turcorum armis & incendio miſerrimè & aſſiduò uexatur.
Quicunque nec Diuina charitate,nec ipſa neceſſitate,nec gloria,nec immortalitate
mouentur,ad ſacram hos expeditionem propria ſalus,imminens ſeruitus liberorum
coniugiumq́,incolumitas rerum & perſonarum,& legitima rapinarum compendia
ſuſcitent. Tam commoda uobis nunc datur occaſio,ut corpus in ueram ſalutem feli-
citatemq́

citatemq́ aſſerere,ac animum ab omni miſeria uindicare,& utrunq́ Diuina humanaq́ gloria & beatitudine,uno eodemq́ tempore donare poſſitis. Non deſunt duces optimi:non pecuniæ,bellorum nerui,quæ ab uniuerſa Chriſtiana re publica conferentur:non robora militum,non ratio,non fortuna,dexterrimaq́ numina,quæ uos ſanctiſſimæ fidei aſſertores eſſe uoluere. Sarmatarum uires,Vnnorumq́ uirtutem perſenſit potius,quàm audiuit orbis. Nulla re alia,quàm uoluntate,uobis Proceres, opus eſt. Expeditio neceſſaria,pientiſſima,commodiſſima,& omni ex parte gloria & immortalitate digna eſt:& quæ ad uitam utranque,uberrima perpetuaq́ præmia conferat. Proinde te Rex in primis inclyte,uosq́ Proceres uniuerſos oro,obteſtorq́ per Chriſti fidem,per liberorum charitatem,per ſalutem Regni,& imminentis exitij liberationem,ut forti hoc bellum animo,communiq́ conſenſu ſuſcipiẽdum eſſe cenſeatis: ultrò,quum delectus habebitur,nomina detis. Et quando non ad humanam, ſed Diuinam militiam profecturi eſtis,ea ſtudiorum uehementia in Turcos arma ſumatis,quam expectatio & ſpes hominum,quam ueſtra uirtus,inſtans exitium,& Diuina in uos merita poſtulare uidentur. Secundùm Iuliani orationem,miſerabilis Deſpotis obſecratio lachrymæq́ ſequuntur,ad ſuſcipiendam neceſſariò expeditionem hortatur: Turcarum feritatem,cruciatus,inauditaq́ ſupplicia refert:filiorum cæcitatem,ſubciſaq́ genitalia,& multos dimidiatim cæſos,complures quoq́ ſerra diſſectos,alios item cutibus exutos,aut humi defoſſos,uariaq́ genera mortis,quæ humanæ aures abominantur,enarrat. Exemplo ſui,Pannones admonet,quantum ſibi cauere debeant. Sauo à Turcis diſterminari,qui æſtate ſæpe uado tranſitur,& rigente bruma,glacie calcatur. Tranſiſtrianam his regionem latè patêre,ſe opulentiſſimum olim Myſiæ fuiſſe Regem,& nunc Turcarum uiribus Regno exactum,orbatum liberis,fœdiſſimis oneratum iniurijs,& dignitate fortuniſq́ priuatum,extorrem uagari,necubi gentium hactenus tutum locum inueniſſe:ſed ad Raguſinos profectum, & ibi mox à Turcarum inſidijs fuiſſe petitum:redijſſe in Vngariam,eam quoq́ undique Turcarum incurſionibus infeſtari. Nunc prophanum Regem poſtulare tributum,ut æquior ſumendi belli cauſa detur. Hoſtem immaniſſimum non procul abeſſe,ſed imminere ceruicibus,immo in medio Regno,igni ac ferro quotidie graſſari: teſtes eſſe Valachiam & Tranſſyluaniam,opulentiſſimas Pannonicæ ditionis prouincias,quas niſi Coruina uirtus,fortuna rei publicæ,& in primis Chriſti benignitas,à fœdæ gentis manibus liberaſſet,iam de rebus Vngaricis foret actum. Varios eſſe bellorum exitus,fortunam incõſtantem,& Deum de ſe quotidie pericula fieri,non paſſurum. Proinde profuſis Vladislaum lachrymis exorabat,& cæteros obteſtabatur, ne occaſionem hanc dimitterent:ne uictoriæ ſucceſſum,per ignauiam & negligentiam interciperent. Alienæ,quàm propriæ calamitatis uindices eſſe mallent: ſuſcitatæ nuper expectationi ſatisfacerent. Item dicere,ſe ſat magno omnibus exemplo futurum. Ad hæc demum,pecunias polliceri non paucas,ad belli ſumptum:& aſſeuerare, Chriſtianæ rei publicæ potentatuũ auxilia,collaticiamq́ ſtipem haudquaquam eis defuturam. Omnium igitur conſenſu,quum multi quoq́ iſtorum dicta ſententijs approbaſſent,Senatus conſultum fit,ut in primo ſtatim tempore,Rex in Turcas caſtra moueat. Interea delectus inſtante bruma haberetur,poſtularentur ſociorum auxilia: & cum Cæſare,qui Chriſtianæ rei publicæ præeſt,de pace & expeditione ageretur. Decreti ad Polonos,Valachos Prutenoſq́ legati,in primis ad Cæſarem,qui ad expeditionem hanc,opem & pacem orarent,reſpondit: Se neq́ uenire,neque auxilia mittere poſſe: fluctuantem Boemiam cauſatus,pacem per triennium confecit. Pruteni,ob exhauſtam longo bello prouinciam,ſe nullam opem dare poſſe dicebãt. A Polonis & Valachis auxilia,cum ſemeſtri ſtipendio miſſa: quæ ingens uoluntariæ militiæ multitudo,ſequuta eſt. Multi nanque fidei charitate compulſi,relictis liberis, coniugibus & fortunis,pro tuendo & propugnando Chriſti nomine,proprio ſtipendio militarunt. Item è Gallis & Germanis multi,ſumpta Crucis teſſera conuenere. Inito iam uere,ſacroſanctæ expeditionis gratia,uicatim oppidatimq́,ſolennes pre-

cationes & ſupplicationes indictæ. Res Diuinæ per omnia templa ſolennes actæ, ut optimis bellum pientiſſimum auſpicijs, iniretur. Omnes ferè ad utranque Danubij ripam copiæ conuenere. Exercitum, quindecim circiter milium, fuiſſe perhibent.

Rex igitur calendas circiter Maias, Buda proficiſcitur: traiectoq́; Danubio, lento itinere caſtra mouet, ut cæteri qui aberant, cum ſuis facile caſtris coniungerentur. Ad Tibiſcum primò iter intendit, accitasq́; undique copias gradatim cogit: in Tibiſci ripa dies tres conſedit, ut à ſubſequentibus adhiberetur. Tranſmiſſo deinde amne, per Daciam deſcendit, & ad læuam Danubium ſeruans, ab eius ripa nunquam procul iter declinauit. Mox ubi ſe Bulgariæ conſpectum attigiſſe nouit, ad Salſum lapidem, & Cobin, qui ante Sinderouiam ſitus eſt, Danubium traiecit, & caſtra, quæ itineris tarditate, auxilijs completa fuerant, ad Sophiam rectà mouit, quæ ſex dierum itinere à Danubio ſecedit, & in prima Bulgariæ parte ſita eſt. Deſpotes ad Danubium ſua cum Regis caſtra coniunxit. Dicunt alij, Regem cum ternis iter caſtris feciſſe, Coruinum & Deſpotem cum duobus exercitibus præceſſiſſe, ipſum unius diei itinere ſucceſſiſſe. Vrbs à templo, quod magnifico ſumptu Iuſtinianus erexit, Sophiæ nomen accepit, Sardacia olim dicta, à Sardis & Dacis, qui eam incoluere: deinde Bulgarorum inundatione, & aſſiduis Transiſtrianorum eruptionibus labefactata, ſibi templi tantùm nomen ſeruauit. Propter eos qui hæreſim infandam, de Spiritu ſancto, auctore Macedonio metropolita Conſtantinopolitano, ſuſcitarunt (quem Patre & Filio minorem, immo miniſtrum utriuſque, ac cœleſtium donorum diſpenſatorem, aſſerebant) celebratam hic ſynodum frequentiſſimam eſſe ferunt. Ciuitas igitur uetuſtate iam effœta, nec arte, nec loco munita, ad primum & improuiſum hoſtium impetum occupatur: & quum ſine graui ſumptu, ſeruari non poſſet, ac ut primo is ingreſſu, armis, incendijs, terroreq́; cuncta compleret, eam milite direptam, poſtero die ſacris in baſilica ritè peractis, Rex iuſſit incendi. Vicos & oppida, quæ prope fuerant facile cepit, diripuitq́;. Ad Morauam deinde fluuium caſtra poſuit, ubi ad inundantis parum æquoris ſpeciem, in colles uallesq́; modicas, ipſa planicies tumet, deſidit. Quingenti hinc equites miſſi, Tranſmorauiam non prædatum ſolùm, ſed qua tutius expeditiusq́; iter fieri poſſet ſpeculatū, in Turcarum ſpeculatores incidere, è quibus quum quatuor cœpiſſent, ex his duo milia hoſtium propiùs adeſſe, cognouerunt: quare ad flumen fugam rapiunt, quum ſe illis impares eſſe reputarent. Turcæ, non intellecta horum fuga, quum inter ipſos ac flumen collis quidam exurgeret, progrediuntur, refugientes, ſuperato colle, in demiſſum amnem præcipites ruunt: quo quum perueniſſent, è prærupta plerique ripa, cum equis in aquam proſiliunt: reliqui extrema expectantes, ſubſtitere: alter, alterius periculum caſus inhibuit. Cis fluuium collis alius eminebat, in cuius uerticem, uenandi fortè ſtudio, quum non parua equitum manu, Rex aduenerat: quem ubi Turci, qui è regione conuenerant, conſpexere: obtentas propiùs inſidias eſſe rati, eueſtigio aufugere. Vtrique igitur uana opinione decepti, retro fugiunt. Rex proſpecta hoſtium fuga, à uenatione ad pugnæ ſtadium conuerſus, citato agmine, ad fluuium, qui in ulteriore ripa (ut diximus) ſubſtitere, improuiſo ſubſidio confirmati, fugientes hoſtes repetunt. Trepidatio igitur utrinque magna, & fuga ſine prælio interceſſit. Poſtquàm autem in caſtra rediere, intellecta re, cum Turcis cautiſſimè agendum eſſe cenſuere, quamuis ſe falſos eſſe utrique ſenſerant. In ſequenti die traiecere Morauam, præmiſere ſpeculatores, qui cuncta exactiſſimè explorarent. Ex his aliqui rediere, qui prope Turcas adeſſe, collocaſſe propius inſidias, & nil præter occaſionem aliud expectare, nunciarunt. Rex inito cum Præfectis legionum conſilio, Coruinum cum decem milibus delectorum equitum prēmittit, qui hoſtem nil tale formidantem, per ſilentium noctis adoriatur. Speculatorū ductu, quum in hoſtes contenderet, ad primam noctis uigiliam, eas propius adeſſe ſenſit. Illuceſcebat fortè fortuna luna, & magnis cœptis fauere uidebatur. Pòſt ubi eo peruentum eſt, unde hoſtium caſtra ſpectari poterant, ne quis fugæ pateret exitus, illac agmen circumduxit: mox ſopitos, & incautos, excitato clamore aggreditur. At illi, repentina

& inopinata trepidatione correpti, pars in fugam, ad rapienda multi arma ſe conuerterant. Fugientes, quum in obductum agmen inciderent, pedem referunt: qui conſtiterant, ſomno & terrore iuxtà ſtupidi, & à ſe ipſis alieni, ad bellum haud facile ſe expediri poterant. Coruinus per aciem quaq; diſcurrens, exclamat, Sopitum & inermem hoſtem, & tremore perculſum, ſine mora cædendum: occaſionem tantam uictoriæ allatam, non temerè prætermittẽdam, tuto ac forti animo in confuſos attonitosq; hoſtes, irruendum: uulgò ingeminans, Iam in manibus eſſe uictoriam. Primo congreſſu tumultuatum potius, quàm pugnatum eſt: ſed poſtquàm Turcæ Coruinum adeſſe ſenſere, ad illius tantùm nomen conſternati, terga uertunt: quacunque curſum flectunt, ſaucios ſemineceſq; ſocios offendunt: præ timore tanta inter eos oborta confuſio, ut inconſiderato fugiendi ſtudio, conglomerati, inuicem comprimerentur, & ab inſequenti facile manu confoderentur. Pars maxima, inter dumeta & auia loca præceps acta, dum ſe in tempore expedire non poteſt, ab inſtante facile uictore cæditur. Per totam noctem, cum magna palantes cæde petiti ſunt hoſtes. At poſtquàm illuxit, reliquiæ quæcunq; ſuperfuerant, abſumptæ. Strages longè maior patrata, quam aut Coruinorum numerus, aut humana fides pateretur, quando à decem milibus equitum, triginta Turcarum milia, una nocte cæſa, capta quatuor, & nouem militaria ſigna hoſtibus erepta. E Coruinis autem, non multi pro cladis magnitudine deſiderati: uix plerique quingentos oppetijſſe memorant, ſiquidem pauci infeſtum hoſtem inuenere. Caſtra opulentiſſima direpta, ne minima quidem impedimenta hinc ab illis ablata. Incenſis mox Turcarum caſtris, Coruinus inſigni uictoria potitus, ouans cum ditato exercitu, ad regem redijt. Ne minori quidem expectantibus, quàm redeuntibus ille dies lætitiæ fuit: nam ubi Coruinum cæſis ad internecionem Turcis, appropinquare nunciatum eſt, Rex è caſtris, & Deſpotes, cum reliquis legionibus, ad tria milia paſſuum, cum ingenti plauſu, & fauſtis acclamationibus, gratulabũdus occurrit. Coruinum ſuis auſpicijs triumphantem, & apud congreſſum, ad præuenerationis officium, equo deſcendere contẽdentem prohibet, apprehenſa mox dextra, claram uictoriam gratulatur: publicè Deo optimo maximo gratias agit, quòd ſibi in Vngaria regnanti, cum his temporibus Diuina clementia ducem dederit, qui Romano dignus imperio, citra iuuidiam, ubique gentium haberetur. Quantum illi patria, regnum & Chriſtiana res publica debeat, breuiter oſtendit: meritis laudibus euehit, & ut Coruini gloriam imitentur, cæteros hortatur: congratulationis officium deinde Proceres exſoluunt. Mox iunctis cum Rege agminibus, non ſine magno plauſu, militariq; lætitia, præmiſſa ſpoliorum pompa, & longiſſimo captiuorum ordine, qui catenati præcedebant, Vladislaus & Coruinus in caſtra rediere, ob rem bene geſtam ſupplicationes indictæ, & pientiſſimo Ieſu Chriſti numini, gratiæ in ſacris actæ ſunt.

Ad proſequendum deinde bellum, Chriſtiani animos intendunt. Iulianus Pontificis Legatus, & Crucigeræ multitudinis præfectus, quæ gratis præ ſtudio ſanctæ fidei militabat, cunctos ad continuandum uictoriæ ſucceſſum impenſiùs hortatur, & in tanta Diuinæ benignitatis dexteritate non ceſſandum, ſed promouenda quotidie caſtra ſuadet, & proxima quæque Bulgariæ oppida recipienda. Coruinus per exploratores iam compertum habebat, à Sophia, Philippopolim, Thraciæ ciuitatem, trium ferè dierum itinere diſtare. Tantundemq; interualli, inter Adrianopolim & Philippopolim intereſſe, quæ trium quoq; dierum ſpacio, Conſtantinopoli admouetur. Superandi tantùm Hemi difficultas obijciebatur, quippe qui è tranſuerſo Sophia, in Macedoniam & Thraciam proficiſcentibus, longè lateq; protenditur. Bulgaria à Cyabri amnis fonte, qui Triballos olim à Myſis diuidebat, nunc incipit: per Hemi montis dorſum, in Vulturnum Aquilonemq; porrigitur: à meridie, in Macedonas Thraceſq; declinat: à ſeptentrione, in Danubium deflexa, in inferiorem magna ex parte Myſiam effunditur. Hemus mons editiſſimus, quum longiùs effundatur, inter has (quas diximus) regiones excurrit: hinc iuga uſq; adeo frigida, ut perpetuas niues habeant: & uix duobus anni menſibus, ſuper ſe paſtores æſtiuare patiatur. A Sophia

in Macedoniam Thraciámue iter facientibus,duplex ad ſuperandum Hemum patet exitus,alter labore Romano,& à Traiano(ut multi perhibent)factus eſt:ubi quadrato adhuc lapide,maxima porta ſpectatur,quæ ad arbitrium,aditum inhibebat,dabatq;.alter,ad paruum eſt amnem,quem Slatizam Bulgari nunc appellant. Vter igitur aditus pateret, hàc iter facere Coruinus, quem expeditioni & itineri Rex ultrò præfecerat,tunc erat animus. Proinde motis caſtris,quocunq; occurrunt, Bulgariæ oppida partim ui,partim per deditionem capiunt:qua quidem in re haud paruo adiumento fuit, conſimilitudo Chriſtianæ profeſſionis, abominabilis Turcæ feritas,linguæq; magna cognatio,quæ ad conciliandos hominum animos, potiſſima uidetur eſſe magiſtra. Nam quum Poloni Bulgariq;,à Sclauonico genere oriundi,eandem linguam ſeruent,ad nullum oppidum Polonus equitatus acceſſit,quin ſe continuò dediderit. Ne minus quidem impigrè,ubique Crucigeri ſe geſſere. Quum autem ſub Hemo,ad Thraciæ aditus perueniſſent,rigente iam hieme,occluſum ſaxo materiaq; utrunque per exploratores inueniunt. Alterum anguſtiorem,& humana arte factum,prætermittunt:ubi ſtratam olim uiam à Romanis uidere licet:quam non modò lignis cautibusq; Turci compleuere,ſed in decliuioribus ſæpe locis,aquam per noctem aſperſere,ut brumæ rigore in glaciem conuerſa,æquis & iumentis aſcenſum inhiberet. Peruenere ad alterum, pari arte præcluſum, pridie natalis Ieſu Chriſti, quem Slatiza ſubfluit. Varia hic ingruunt incommoda, in primis aditus difficultas, quam non temerè ab Amurathæ Turcarum Rege factam eſſe dicunt,ut quum cladibus iam pleriſque à Coruino foret affectus,præcluſis duobus acceſſibus,impoſitisq; præſidijs,tutò ac facile,ſine pugnæ periculo,à Pannoniæ Rege,tueri poſſe uideretur. Item Vngarorum exercitum tanta rerum omnium inceſſit inopia, ut quiſq; militiam detrectaret,& de militari ſeditione addubitabatur. Hemus in ſolitudines,prærupta & inacceſſa loca effuſus, ſteriles appendices habet:ad extremam frumenti & commeatuum caritatem,peruentum erat,iam inedia uniuerſus languebat exercitus, & ad ſedandam famem,parum tritici,rarò cum carne decoquere licebat. Accedebat brumæ uæſania,inopia pabuli,& frigoris rigor intolerabilis. Quum omnia gelu conſtitiſſent,pabulatum ſæpe & aquatum ire non licuit:proinde frigore,fame,ac itineris difficultate retrocedere cogebatur exercitus:& iam diſſolutus eſſet,niſi crebris Coruini adhortationibus paruiſſet. Is enim aſſiduò dicere, plurimum difficultatis iam exhauſtum eſſe:quod ſupereſt,ſolita uirtute ac robore perficiendum:cui nihil arduum & difficile,ſed proximos dudum Thraciæ fines eſſe tacturos,rerum omnium feraciſſimam. Eo iam penetratum eſſe,ut ſi retrò ceſſerint,præ belli uaſtitate,maiora longè mala remetienda ſint,quàm ſi ultrà progrediantur. Nihil,patefactis his faucibus inſtare laboris:ad populationes tantùm,hilares animum intēdendum,in medio rerum ſucceſſu non ceſſandum. Quando non eadem ſemper fortunæ dexteritate uti licet, contemptum numinum fauorem, continuò auerti: hactenus nil eſſe factum,ſi ultrà non itur:quando omnia quæcunque capta ſunt,facile ab hoſte recipientur,niſi ſuccenſis domicilijs. Quia Turcarum ſatis hucuſque cæſum eſt, pauci qui ſuperſunt, Thracia & Macedonia,ac demum Europa eijciantur. Quare dum miles Coruinum audit,facile quiſque confirmatur:ſed dum mala,à quibus ſe circumuentum intuetur, memoria repetit,temerarios principum auſus execrantur. Interea Turcarum aduentus ab exploratoribus nunciatur,congratulantur inuicem legiones, quòd honeſtæ mortis occaſio daretur,quando multo pulchriùs in acie,quàm inedia & algore mori exiſtimabant. Præmiſſus cum equitatu,nonnulliſq; militum cohortibus eſt Coruinus,qui quum ad hoſtes perueniſſet,facili eos pugna fudit,fugauitq;. Octies hucuſque cum hoſte conflictum eſſe teſtantur,qui huic expeditioni affuere,ſed non collatis ſignis,& inſtructa ſemper acie. Nos autem quemadmodum à quibuſdam Coruini militibus accepimus,qui uulnera etiam eo bello ſuſcepta oſtendere,rem ita referendam eſſe, cenſuimus. Diſſentit ab his aliquantulum Callimachus, Poeta noſtri temporis excultus,ac ſcriptor egregius,qui antequàm noſter exercitus pedem refer-

re cœpiſſet, cum Turca dimicatum, & Carambum captum, in Vladislai uita retulit. Sed quid Vngari referant, audiamus. Quum nulla ui fauces aperiri, ac Hemus mons, ob impoſita Turcarum auxilia ſuperari poſſet, & egeſtate rerum algoreq́ intenſiſſimo conficeretur exercitus, à Slatiza pedem referre cœperunt, ne irritis conatibus perire uiderentur. Atque ueluti Coruinus & Deſpotes, cum ſuis copijs ueniendo, regia caſtra unius diei itinere præcedebant: ita econtrario, Rex cum exercitu redeundo præceſſit: Turcæq́ in monte conſiderant, ut tranſitum inhiberent: nunciato Chriſtianorum reditu, inſtauratis animis, per iuga montium hoſtes ſubſequuntur, rati oblata occaſione, cumulatas ab his pœnas, antequàm Myſia egrederentur, exacturos. Carambus dux erat, quem Celepin alij dictum eſſe uolunt: is Aſiæ præfectus, & Baſſei frater, qui inter cæteros apud ipſum Regem principatum fuerat aſſequutus, Amurathis ſororem, legitimo ſibi matrimonio coniugarat, & Imperatoris edicto, ad hoc bellum accitus, cum Aſiaticis copijs in Europam traiecerat: quum his anguſtiarum præſidijs à Rege præfectus eſſet, id in primis fuerat admonitus, ne qua magna occaſione, quæ certiſſimam uictoriam polliceretur, manum cum hoſte conſereret: ſat enim ſe uicturum Amurathes eſſe rebatur, ſi hoſtem à Thraciæ finibus arceret. Celepis, huiuſce præcepti haud immemor, Chriſtianorum caſtra ſequitur, & à montibus, eorum iter obſeruat. Quum noſtri terno agmine iter facerent, regia caſtra præcedebant, Coruinus & Deſpotes triginta milibus paſſuum ſuccedebant, hoc igitur ordine, dum idem iter remetiuntur, ſanè utebantur.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER VI.

VICTVS his difficultatibus, quas enumerauimus, Chriſtianorum exercitus, quũ ad quendam montem ex Hemi appendicibus, quem nunc Bulgari Cunobizum uocant, redijſſet, & Carambus ſequens à montium iugis iter hoſtium obſeruaret, milites è caſtris, ſeruato parum imperio, temerè egredi, ac ex agmine quãdoq́ in Turcas erumpere cœperunt. Qui montibus inſidebant, & ex iniquo loco, ueluti rabie quadam adacti, pugnare nitebantur: ſuſpecto hoſte, haudquaquam bello contineri, præfectis & centurionibus temeritatem increpantibus parum auſcultare, dicere, Malle bello, ne inulti moriantur, quàm fame mori. Carambus ad bellum audax, & gloriæ cupidus, hoſtium temeritate ad prælium inuitatus, quum ſe numero, loco, & uiribus ſuperiorem eſſe intelligeret, non aliter, atque ſi certam in manu uictoriam haberet, à conferenda manu, contineri non poterat. Ratus, ſe uictoriæ gloria, contempti crimen imperij, facile aboliturum: quare cum hoſte omnino confligendum eſſe decernit. Coruinus & Deſpotes, ruituros dudum in ſe Turcas, ſuorum militum inſultibus iritatos conſpicantur, & Regis abſentia grauiter anguntur, qui itinere unius diei (ut diximus) præcedebat. Videbant ſe, neque bellum detrectare, neq́ legiones regias habere, neque præ deſperatione à pugna militem coerceri poſſe. Proinde inuiti, pòſt ubi Carambum inſtructam in ſe aciem dudum demiſſurum eſſe intelligunt, ſocios exorant, ne temerè intemperateq́ in hoſtem erumpant, ſed in ordinem redigi patiantur, ut ſi uincere non daretur, ne incruentam hoſti uictoriam relinquãt. Inſtruunt igitur extemplo acies, & Diuina magis, quàm humana ope freti, in hoſtem ſigna tolli iubẽt. Iam Carambus equitatum à monte demiſerat, & inſtructa acie, cum noſtris pugnam init. Magna concurritur utrinque ferocia, & ad radices montis, inter colles & conualles congrediũtur, ubi in primo congreſſu multos cecidiſſe ferunt. Polonorum equitatus, quem Rex paulo antè cum Coruino præmiſerat, remanſeratq́ ad ſubeunda quæque maxima belli pericula, & Vngarorum turmæ, cum expeditiſſimis uexillationum alis, quibus Deſpotes ipſe præerat, citra uitæ rationem ita di-

micabant

micabant,ut nil morte uehementius appeterent. Turcæ aliquandiu pertinaciter obſtitere,quare magna cædes à principio patrata: ſed poſtquàm cum deſperatis rem ſibi eſſe intellexere,cœpere ſenſim defectis animis inclinari:non cum hominibus,ſed immanibus feris ſe pugnare rati. Occurrit à tergo Carambus,laborantibus ſubſidia ſuggerit,puſillanimes increpat,reuocat fugientes,nunc maledictis,nunc hortationibus,nutantes animo obfirmat:inſtaurat ubique prælium,& cuncta diligentiſſimè curat. Ne minus quidem impigrè,cum Deſpoto Coruinus,qui deſperatis dudum rebus,ubi inclinatos hoſtes eſſe uidit,mox uictos exclamat,ſuos admonet,& precatur, ordinem & dimicandi rationem ſeruent,ne temerè pugnando,ſeſe mucronibus hoſtium obiectent, imminentem uictoriam capeſſant,ſciantq́,ſe ſub Diuinis auſpicijs & tutela dimicare. Mox cohortes quaſdam peditum,ad cliuum montis,inter uirgulta ſubmittit, qui cum uenabulis cæſim punctimq́ cædentibus, diſcurſantes à latere Turcarum equos,ſubcidant. Maximam equitatui cladem hæc manus intulit,inclinatur hic acies,& qui ſubſidebant, in iugum montis, ubi præſidium relictum erat,repentè ſubterfugiunt:audaciores,qui in ualles planè deſcenderant, circumuenti à cataphractorum equitatu,ægrè ſe ad accliue montis latus,referre poterant. Carambus à tergo inclamitans,nunc fugientes reuocare in aciem,nunc admotis laborantibus ſubſidijs,opitulari;ſpem ubique & prælium,pro uiribus inſtaurare,omnia ſtrennui militis,impigriq́ imperatoris officia pręſtare: inter confertiſſimos hoſtes ſe ingerere, & deſperatis rebus hac & illac diſcurrere,animare trepidantes, & ſociorum fugam remorari. Ad poſtremum,quum extremo conatu dimicaret,niue deceptus in lacum incidit,qui glacie ſęua conſtiterat:unde quum nec ſe,nec equum educere poſſet,à gregario milite capitur. Cæteri,qui effugere è cruentiſſimo prælio potuere,ad reliquum præſidij,quod in monte ſuperfuerat,ſe receperunt. Subſequuntur per auia & inacceſſa loca Chriſtiani:ſed quum inclinante iam die,& loci iniquitate remorati forent, dato receptui ſigno,in caſtra rediere. Carambus cum Magnatibus plurimis captus, multi in acie cæſi,ſed in fuga longè plures. Ex his qui in montem fugam non rapuerant,pauci euaſere: belli reliquias in diem poſterū Coruinus differt. Interim hoſtem uenerando aſpectu,habitu Aſiatico Perſicó ue,à gregario milite,præter uiri dignitatem,uinctum duci conſpicatur:militem ut captiuum ſibi hominem uendat,exorat. Decem poſtulanti,quadragenos impendit. Carambus igitur Præfectus Aſiæ,& arctiſſima Imperatori affinitate coniunctus, tanti uænit. Ad Coruini tabernaculum adductus,pro dignitate cuſtoditur,& bono eſſe animo iubetur. Fortè ea nocte Deſpotes huc aduenit,de belli reliquijs conſulturus:quum ad ignem liberali facie & graui captiuum uultu reſpexiſſet, extemplo Turcarum lingua uirum alloquitur (cuius ob ueterem illius gentis uicinitatem conſuetudinemq́,non erat ignarus) & repentè uirum agnouit. Clàm fortunam eius miſeratur conſolaturq́,& ad Coruinum ſubinde conuerſus,ut hunc ſibi mercari liceat,precatur. Quadragenis ille ſibi conſtitiſſe reſpondit, Se uerò nemini pluris minoris ue,quàm quadragenis aureûm milibus uænundaturum aſſeuerat. Tantundem Deſpotes ſe daturum interea pollicetur. Interea honorificè benigneq́ tractari iubet,& diligentiùs aſſeruari. In auctione Carambum Aſiæ Præfectum fortuna poſuit,ut uariam inconſtantemq́ humanæ uitæ conditionem oſtendat,& quàm graui,& non præcipiti conſilio,ſemper ſit agendum,aperiat. Poloni,huic prælio Vladiſlaum & adfuiſſe & præfuiſſe dicunt: Vngari, Regis id auſpicijs,ſed abſente Rege,geſtum eſſe teſtantur. In ſequenti die,de expugnando Turcarum præſidio,quod in arduo monte ſuperfuerat,ac extinguendis belli reliquijs,ut illuxit,agi cœptum eſt. Vladiſlaus,ut militum ſaluti conſuleret,quando conatus irritos fore arbitrabatur, id omnino dimittendum,& leuandæ famis gratia, ad reditum animos intendendos eſſe cenſebat. Coruinus & Deſpotes,qui hoc admodum bello, & Carambi captiuitate,recuperaturum ſe regnum eſſe ſperabat,deturbandum inde Turcarum præſidium,& ne ex his ſuſcitetur incēdium,ſcintillas omnino extinguendas eſſe conſulunt:nihil militum robori & uirtuti obſtiturum eſſe, affirmantes. Vicit

tandem Coruini Deſpotiſq; ſententia. Rex quoq;, ne ducum militumq; uirtuti quic quam aduerſando detraheret, facile ceſſit: miles curare corpora, & mox arma ſumere iubetur. Tertia hora diei, inſtructa Regis acies, montem prima conſcendere cœpit, factura periculum, an arduum montis accliuum ſuperare poſſit. Sæpe à difficultate hirti ſaltus, remorata ſubſtitit. Coruinum obſtinatus proſequendæ uictoriæ animus, experiri cuncta iubet, luſtrato aliquantiſper monte, per obliquum iter, clementius expeditiusq; ſubit. Et quum uertex montis, quem hoſtes inſederāt, in prærupta prominerer, eiſq; ſubeuntium deſpectum interciperet, Coruini, ſine ullo negocio in alterum montis huiuſce iugum peruenere: rati hinc in hoſtes facile ruituros. Sed quum progredi contra cœpiſſent, abrupti ſaxi prohibentur hiatu, quem neq; complere materia, neq; ponte tranſire licebat. Quum hoſtem cominus deturbare non poſſent, obiectis belli machinis, oppugnare contendunt. Catapultas, baliſtas, & cætera tale genus tormenta intendunt, quæ inſanos lapides emittant, & fragore territent feriantq;. Turcæ, quum hoſtes in conſpectu propius adeſſe, & horribili ſaxorum iactu ſe peti conſpicantur, ne parum quidem animo conſternātur: Alibeium ſuperiori nocte Carambo ſuffecere, quum multos dira lapidum iactura læſos diſſipatosq; intuerentur, grauiter inter ſe fluctuant: quando ab omni ſpe ſe deſtitutos intuentur. Alibeius, conſternatæ & in præceps ituræ dudum multitudini, ſalubri conſilio ſuccurrit, omnes admonet, iubetq;, audito mox fragore, poſt cotes & ſaxa procumbere, præſentaneo peſtem remedio auerti poſſe, docuit: & hoc ad reſiſtendum commento, ſuos obfirmauit. Interea Coruinus, per accliuum magis arduum, qua patebat in hoſtes aſcenſus, multas cohortes ſubire iuſſit, quæ quum infrà pugnarent, præ loci iniquitate, & Turcarum occurſu, facile reiectæ ſunt: demum quum iritam tormētorum operam in uertice, & in præcipiti accliuo calamitoſam ſuorum ac regiorum operam eſſe intelligeret, deſperata congrediendi copia, ſignum, conſulto Rege, tandem receptui dare iubet, in planiciemq; deducit agmina. Turcæ, abeunte Rege, animos audaciamq; pariter inſtaurant, lætanturq;. In ſequenti die, uæſaniente hieme, & increbreſcente indies rerum omnium egeſtate, Rex cum ducibus, legionumq; Præfectis de feſtinando reditu, iterum agit: ut è ſterili aſperaq; regione, antequàm inedia conficeretur exercitus, in uberiora loca reuerterentur. Coruinus neceſſitati tandem cædendum eſſe ratus, quippe quæ honeſti quandoque rationem haberi non patitur, à Regis ſententia non diſſentit. Deſpotes tantùm, quum idem alij planè ſentirent, interceſſit: ſocios increpans, qui capto iam duce, & profligatis ferè hoſtibus, uictoriam in manu ſitam desererent, exiguas belli reliquias non extinguerent: per metum & ignauiam, ſuperato hoſte, terga uerterent: polliceri ad hæc, ſe ad inhibendam famem, tantum pecuniarum erogaturum, quantum ſatis ſuperq; fore cenſeatur. Legatus hæc eadem pontificius iactabat uulgò. Sed quum difficultates ac mala intolerabilia forent, nulla commodorum ſpe, militum animi leniri potuere. Vulgò his obſtrepere legiones, & obclamitare, non duces & præfectos, quibus nihil deeſt, ſed milites fame confici. Deſpotem recuperandi ſpe regni, intolerabilia, & ea quæ præſtari nequeunt, ſuadere: illum haudquaquam quotidiano militum, & iumentorum interitu commoueri: neceſſitatem ſuperari non poſſe: exacta ſe hieme, ad ſacram ultrò militiam redituros. Interea ſæuiente bruma, & imperante fame ceſſandum: exercitum in hiberna dimittendum, ut corpora labore, frigore, inediaq; abſumpta, curent & reficiant. Quas ob res, Rex præmiſſis impedimentis iter relegit, quod prius fuerat emenſus. Et Turcæ proſpecto eius reditu, fugam potius eſſe rati, ex inſperata lætitia uires inſtaurant, & abeuntes ſubſequi decernunt. Nouiſſimum ſæpe agmen infeſtant, & nunc à tergo, nunc à latere, crebris inſultibus adoriuntur: mutuas clades inferunt, accipiuntq;, quibus mos erat occurrentibus cædere, mox in auerſos, conglobatos redire: intercipiebant uſque adeo quandoq; iter, ut exercitus progredi non poſſet, accedebant onerata ſpolijs & rapinis impedimenta, quæ properare non ſinebant. In ſyluam peruenere, non arborum proceritate opacam, ſed mira fruticum fœcunditate completam: item inuiam, &

ſtagnantibus ſæpe aquis,torrentiumq́ defluxibus cœnoſam & inæqualem,ac ad faciendum iter perquàm difficilem:præceſſerat magna ex parte exercitus,nouiſſimum agmen ad ſyluæ initium (quod cataphractorum erat equitum,ut pariter atq́ murus à tergo protegerent,Turcæ cum expeditiſſimo impetunt equitatu:uelites in hos conuertuntur, ut inhibeant:inſtant hi,& grauem in ſylua pugnam conſerunt.Clamor ingens effertur,ad quem qui anteceſſerant,recurrere:inter digladiandum in uliginoſa loca diuertere,ubi quicunque equites inhæſerant,ægrè præ cœni altitudine ſe expediebant,intercedebāt uada quædam occulta,& amphractus,ac inſidioſa locorum inæqualitas,qua præcipites equi agebantur:ad expediendas ſyluæ difficultates,pedibus dimicare cogebantur:qui retrò in ſubſidium concurrerant,inconſulto ſuccurrendi ſtudio,aut paluſtri ſolo impigebantur,aut in cæcos alueos corruebant.Dirempto prælio,equites circiter octoginta è Chriſtianis deſiderati,qui in poſtremo ordine capti ſunt:è Turcis centum & ſeptuaginta,quos Coruinus extemplo iuſſit obtruncari,cæteri fuſi fugatiq́.In ſylua,cum loci potius difficultate,quàm hoſte dimicatum. Quum igitur fames quotidie maior inſtaret,& grauitas multitudoq́ impedimentorum,ac aſſiduus Turcarum inſultus,iter admodum remoraretur,ne inedia & laſſitudine abſumeretur exercitus,Regi,cęteriſq́ proceribus uiſum eſt,ſarcinas in medium conferri:ex his quæcunq́ oneri potius,quàm uſui forent,publicè concremari,deſideratorum arma militum,hoſtiumq́ terra infodi,debilia ſuperuacuaq́ iumenta cædi. Exercitus inutilibus leuatus oneribus,expeditiùs properare potuit,neq́ facilis ſubſequendi & incurſandi copia poſt hac hoſti fuit. Longis igitur itineribus,ad Albam Græcam,quem nunc Belgradum dicunt,cum uniuerſis copijs,Vladislaus peruenit: honorificè à ſuis exceptis,dies aliquot,per quietem & rerū copiam,milites & equos refecit,recreauitq́.Traiecto deinde Sauo,cum Coruino & Deſpote,cæteriſq́ Proceribus, Budam properauit: ciues & Præfectus,quum eum urbi cum copijs appropinquare nunciatum eſſet,è Senatus conſulto, ut reducem pro dignitate Regem exciperent,cum omnibus ordinibus & collegijs ſacerdotum,ordine,ad primum lapidem ſubſtitere.Prætor urbanus,& Præfectus arcis,cum cæteris Magiſtratibus ultrà progreſſi,ſubſequente populo,Regem,qui à dextra Coruinum,& Iulianum,Deſpotemq́ à læua tenebat,conuenere:ſuccedebant his Præfecti equitum,primipili,ac hilares & exultabundæ legiones,quæ non modò capite,ſed præfixas pilis haſtiſq́ coronas geſtabant:in congreſſu tantus æditus eſt plauſus,& facta congratulatio,ut fauſtis cuncta ſalutationibus reſonarent. Publicam tubarum clangor,& militaris ingeminatio,lætitiam augebat.Deinde triumphi pompa explicari cœpta.Ante Regem, longus captiuorū ordo præibat inſignium,in primiſq́ Carambus,Aſiæ Præfectus, qui catenatus ante uictorem,omnium in ſe oculos planè conuerterat:præferebantur ſigna hoſtibus adempta,& ſpolia quæcunque aduehi potuere.Coruinus,in palmata ueſte,inter Legatum Pontificis & Deſpotem ſequebatur,ut ipſe,poſt Regem non immeritò triumphare uideretur.Succedebat his ſanctiſſimū Crucigerorum agmen, cuius latus,Pontifices & Magiſtratus,utrunque claudebant:continuabant ordinem ſubinde legiones,quorum uociferam alacritatem,Danubius & uicini montes referebant. Sed uniuerſum,quem diximus ordinem, ſacerdotum pompa præceſſerat,qui ſacro habitu & ſolenni cæremonia incedentes,penates,& deos patrios,item aurea argenteaq́ diuûm ſimulachra, præferebant: ſacros pro agendis gratijs hymnos,Ieſu Chriſto optimo maximo,ac diuæ Genitrici,Pannoniæ patronæ,concinebant,à dextris & ſiniſtris,promiſcua populorum turba,cœlum plauſibus ſanè complebat,Vladislaum & Coruinum certatim ingeminās.Aſt ubi ad portam urbis proceſſere,Vladislaus Rex pientiſſimus,ut Deum tantæ uictoriæ auctorem fuiſſe profiteretur,confeſtim ex equo deſilijt,pedibuſq́ ouans,urbem ingreſſus,diuæ Genitricis baſilicam, cum triumphali pompa prius inuiſit.Res ubi Diuinas,ad omnia puluinaria fecit,ſolennes,maximo Seruatori, & dijs omnibus,gratias egit:hoſtilia templo cum ſpolijs ſigna appoſuit, tabellamq́ ſubtexuit,quæ uictoriam à Turcis, Diuina benignitate

relatam, planè teſtaretur. Solennibus ritè peractis, in arcem peruenere, Coruino publicè à Rege laudes pro meritis datæ, cuius uirtute prudentiaq;, omnia proſperè eueniſſent. Laudati quoquè pro dignitate cæteri Proceres & Præfecti: item his mandatum, ut ſua quiſque cum titulis inſignia, ad magnam aram, in eadem baſilica ritè ſuſpenderet, ne merita præſentis uictoriæ laude fraudaretur: quæ, ad noſtram uſq; tempeſtatem ſuſpectantur. Multo magnificentiùs triumphi ſpectaculum fuiſſet, ſi hoſtium ſpolia, quæ præ neceſſitate humi infoderant, ſuccenderantq;, referre licuiſſet.

Secundùm Regis Coruiniq; triumphum, qui per uniuerſam paucis diebus Europam effuſus eſt, Chriſtianorum Principum animi, qui Turcarum ſucceſſu conſternati fuerant, uſque adeo erecti ſunt, ut regnante Vladislao, uiuenteq; Coruino, feritatem diræ gentis, ſi bellum proſequerentur, non amplius expauerent. Quare congratulatum ſimul & hortatum, legationes undique properabant. In primis, Eugenius Pontifex maximus, item Veneti, Genuenſes, & Philippus Burgundiorum Dux, Legatos in Pannoniam miſere, ut poſt inſignis, ac ſanctæ uictoriæ congratulationem, Regem, & Ioannem Coruinum, ad bellum in Turcas redintegrandum hortarentur, orarentq;, pecunias & auxilia pollicerentur, claſſem quoq; munitiſſimam promiſſis adijcerent, ad Helleſpontum, quæ Aſiaticis copijs tranſitum inhiberet: & Turci tot à Coruino cladibus affecti, qui in Europa ſuperfuerant, ad internecionem faciliùs redigerentur. Aduenit & Ioannis Palæologi Græcorum Imperatoris, clara legatio: cuius imperium, Turcarum uiribus ita fuerat labefactatum, ut ademptis tot prouincijs, parum ſibi in Thracia & Græcia ſupereſſet: poſt gratulationis officium, Regem Senatumq; precatur, ut ſalutare piumq; bellum, primo quoquè tempore proſequatur. Magnitudinem occaſionis oſtendit, quando attenuatas in Aſia & Europa, Turcarum res enunciat: hinc ab Vngaris, à potentiſſimis principibus illinc, grauiſſimè uexari: his miraculum adiecit, eo quo Carambus captus eſt, die, Conſtãtinopoli, ad portam Macedonicam, uiſum eſſe iuuenem candidatum, equo inſidentem, geſtienti circùm lætitia diſcurſare, nũciare Turcarum cladem, & ineundæ in diræ gentis exitium expeditionis admonere. Demum, ſi à Vladislao bellum inſtauretur, Imperatorem Græcum pollicetur, cum ualidiſſimis copijs, à Thracia uerno tempore adfuturum. Neq; deerant inſtantiſſimæ Iuliani hortationes, & lachrymoſæ Deſpotis preces, quæ quotidie Coruinum, cæteroſq; Proceres ambibat: amplexabatur Regis genua, & ad perſuadendam hanc expeditionem, nihil ſtudij, laboris & diligentiæ remittebat. Aduerſantur his acerrimè Polonorum oratores, qui functi gratulationis officio, Regem ab externis bellis auertere nitebantur, donec inteſtina componeret: dicere, ipſius abſentia, Proceres, publica commoda contempſiſſe, priuata curare, & libidinis & ambitionis imperio, cuncta gerere: per negligentiam & ignauiam omnia ruere, hinc tantum Tartaris audaciæ acceſſiſſe, ut magnam Ruſſiæ Podoliæq; partem diripuerint: à finitimis, ſub iuſti belli ſpecie, populationes inferri. Boleslaum, Opoliæ Ducem, licentiùs incurſare, & Caſimirum è Lituania, Maſſouiæ bellum indixiſſe: proinde ni ad pacandum Poloniæ regnum reuertatur, is perbreui ruiturum. Poſtquàm Vladiſlaus cunctis Oratoribus, pro congratulationis officio gratias egit: eorumq; ſtudia in religionem, & Orthodoxam fidem commendauit: reſpondit, Se propediem frequentiſſimum conuentum habiturum, ibiq; de inſtaurando bello decreturum, daturum demum operam, ut potentatuum poſtulationibus, pro ſua uirili ſatisfaciat. Poſtero die Legati omnes dimiſſi, conuentus Budæ frequens indictus, quo regijs diplomatis, non modò Vngari, ſed Boemi quoq;, qui in Vngaria conſederant, promiſſa incolumitate, acciti. Et in primis Giſcra, eorum princeps. Et quamuis Iulianus interceſſerit, ne præſentibus Boemis, de religioſa expeditione ageret, tamen aduerſante Franco Bano, eorum aduentus & pręſentia tolerata. Coacto conuentu, de abrogando inteſtino bello, à principio actum eſt: quod quum non poſſet, induciæ in biẽnium prorogatæ, & ea quidem conditione, ut captiui utrinque dimitterentur, & exactis inducijs, in captiuitatem reuocarentur, ſi pax ipſa non tranſigeretur. Adempto duobus

annis

annis inteſtini periculi metu,ad externum peruentũ eſt. Iulianus & Deſpotes,quum impenſiùs de ſuſcipienda noua in Turcas expeditione diſſeruiſſent,facile uictoribus perſuaſere:quam ut commodiùs gererent,nouum prouincialibus indigenisq́; tributum imponi,& quæſtores pij ſtipendij,ſubinde creari placuit:bellici apparatus cura, Coruino tradita. Et mox quæcunque in hoc conuentu decreta fuerant,Vladislaus omnibus Chriſtianæ rei publicæ Principibus,ad quos iſta pertinerent,ut in tempore parata omnia foret,nunciauit. Pancratius,cui à ſancto Nicolao cognomen eſt inditum,ad conuentum uenit,Polonicæ factionis,in Vngaria,his temporibus aſſertor acerrimus. Violata ſacroſancta concilij libertate,facto nobilitatis impetu,ex odio publico captus eſt,in uinculaq́; coniectus. Pari quoque inuidia,ſocij ad ſupplicium rapti ſunt. Furoris huiuſce cauſam ferunt,quòd regionem,quam Vagus præterfluit, aſſiduis infeſtam latrocinijs teneret:unde publicam in ſe,ſociosq́; ſuos,inuidiam con flauit, & eam quidem, quæ publicæ fidei ſanctitatem, uiolaret. Ne mitius quidem cum Giſcra actum foret,niſi Regis ope & miſericordia obiecta,Polonorum manus, per poſticum hominem eduxiſſet,mutatoq́; Iaurinum habitu continuò tranſtuliſſet. Quare Seruatorem,& ſalutis auctorem ſuæ,Vladislaum poſthac ſemper appellauit.

Rex autem,quamuis rebus Pannonicis,& futura expeditione admodum ſollicitaretur,paterni tamen regni procellis,miſerè uexabatur. Succurrebant,procerum ſuorum diſcordiæ ſimultatesq́;,Tartaricæ incurſiones, intermiſſa rei publicæ cura, & bellum;quod cum Amaxouijs Caſimirus frater geſturus erat. Sæpe de repetenda pa tria cogitauit,ut regnum pacaret:cum fratre de rebus agẽdis,rectè decerneret. Dum Turcico quæcunq; bello ſunt uſui,comparantur,& tributum,quod huiuſce rei cauſa fuerat impoſitum,exigeretur. Sed inſtantiſſimis Iuliani Deſpotisq́; precibus, & monitis remoratus,qui ſe in tanta rerum mole apud ſuos Polonos excuſarent,Legatos miſit. Quinetiam magnus Pannones omnes timor inceſſit,ne Rex Poloniam reuiſeret,nè ue parentis pientiſſimæ,ſuorumq́; charitate,à belli ſtudio reuocaretur. Ingruente iam uere,Vladislao,Coruinoq́; placuit,per Legatos omnes Principes admouere,qui in ſalutari hac expeditione claſſem,auxilia,pecuniás ue ultrò promiſerant,uti in primo tempore, promiſſa præſtarent. In primis Conſtantinopolitanum Imperatorem,ut quum ſe in Thraciæ,Macedoniæq́; finibus,cum exercitu eſſe ſentiret,præſtò quoq; ipſe,cum auxiliaribus copijs adforet. Inſuper Eugenium Pontificem maximum, Venetos & Genuenſes, cæterosq́; ſocios, qui comparandæ claſſis negocium ultrò ſuſceperant,ut in Helleſpontum eam mitterent:quod & impigrè ab illis factum eſt. Quippe,qui ad Caietam ſeptuaginta triremes inſtruxerãt,claſſi Franciſcum Albertum,è patricio Florentinorum genere natum,Cardinalem,ingenio & uirtute præſtantem præfecerant. Is continuò in Helleſpontum nauigauit,portus occupauit, & littora, ne qua ex Aſia Turcis auxilia tranſmitti poſſent. Ad augendam hanc inferendi belli occaſionem,fama felix acceſſerat, Carmaniæ principem,cum magnis exercitibus in Pontum ac Bithyniam properare,ut minorem Turcis Aſiam eripiat,Europæ imperio intenſiſſimis. Longè magis hac rumoris dexteritate ſuccenſa ſunt,ad hoc bellum Chriſtiana ſtudia:quum ſecum reputarent,non modò Europicos per ſe,maximum in hoc bello fœdus iniuiſſe,ſed Aſiaticorum quoq;,ex inſperato,auxilia accepiſſe. Quinetiam Amurathes audito Carmanici belli periculo,in animo conſternatus eſt,ut de pace potius,quàm bello,ſi poſſet,cogitare cogeretur. Quum enim totiens, ſe ab Vngaris & Polonis,Coruino duce,& ſub ductu auſpicijsq́; Vladislai,fuſum fugatumq́; reputabat,penſitatis quoq; Carmani uiribus,omnem in Europa Aſiaq́; uictoriam,deſperabat. Succurrebãt Italorum opes,cum Burgundionum uiribus unà coniunctæ,quæ terra mariq́; plurimum poſſe uiderentur. Quare nihil utilius ueniebat in mentem,quàm coniurante in ſe uno tempore ſimul Europa,& non parua ex parte Aſia,de pace cogitare,quam propagandi olim imperij cupiditate,ſemper abominabatur. De ea cum Deſpote agendum eſſe cenſet,cuius ob liberorum captiuitatem,& Regni priuationem,anhelantiſſimum fore intelligebat.

bat. Itaque ad eum clàm nuncios mittit, qui ita cautè cum illo de pace agitent, ne eius cupidi uideantur. Quare de Carambi prius redemptione agant, & pro ipſo liberorum Regniq; Myſiæ reſtitutione polliceantur: de pace ſubinde, ueluti præter mandata Regis mentionem ſenſim faciant. Deſpotes primò, qui Turcarum artes non ſine magna iactura calluerat, ſuſpicione corripitur, deinde quum de ſuis commodis agi intelligeret, dictis eorum aures admouit: quinetiam id in rem Vngarorũ admodum fore uidebatur, ad Coruinum rem ipſam pertulit. Ille quoq; penſitatis belli periculis, & Vngarorum Polonorumq; malis, qui inteſtinis iuxtà diſcordijs laborarent, infeſtumq; Fredericum haberent, opibus etiam & auctoritate pollentem, ne recuſandam quidem pacem reputauit. Et quum conditiones omnes à Deſpote edoceretur, quas ne fictas quidem eſſe intelligebat, eo impenſiùs ad pacem animum intendit. Neque diſplicebat illud quod à Deſpote deferebatur: quippe qui ſi eius opera, pax iſta fieret, quadraginta aureûm milia, Turcarum nomine, pro Carambo, & quæcunque à Sigiſmundo Imperatore oppida in Vngaria ſibi dono data fuerant, recuperato ſe Regno, Coruino daturum pollicebatur. Amurathes quum acclinatum paci Coruini animum à Deſpote accepiſſet, quem unicum in Europa perhorrere uidebatur, idibus Iunijs Segedinum, ad eum Legatos miſit, qui pacem omnino ibi tranſigerent: at ille, Vladislaum Regem ſtatim admonuit, ut ad eundem diem, cum inſtructo illic adforet exercitu, ut quum adfuturi ſunt Turcarum legati, de concordia ſecum acturi, motis dudum caſtris, æquiores pacis conditiones extorqueat. Conditiones omnes ſignificarat, Rex autem eas conſpicatus, neque regno, neque tempori iniquas fore, & fluctuantibus præſertim Poloniæ rebus, neque tutis etiam Vngariæ, mentionem pacis lætus audiuit: ad præſtitutum, cum plurimis copijs diem, adfuit. Admiſſis Turcarum oratoribus, Segedini diebus aliquot, de pace ultrò citroq; acerrimè diſceptatum, quando Turca Bulgariam argentiq; fodinas, quæ in Seruia ſunt, pertinaciter ſibi retinere nitebatur: contra Vladislaus, legitimis cuncta dominis reſtitui contendebat. Tandem inter eos ita conuentum eſt, ut Bulgaria Turcæ cederet, reliqua uerò quæ in Myſia occuparat, priſtinis poſſeſſoribus redderentur. Reſtituerentur inſuper utrinque captiui, & in primis Deſpotis liberi: reſtituendis autem oppidis, ciuitatibus captiuisq; dies præſtituta. In decennium pax tranſacta, præſente quoq; Iuliano apoſtolici Senatus legato, qui quamuis eam iniquo animo ferret, nihil tamen ueniebat in mentem, quo ipſam facile improbaret: difficile, futuris rebus, erat certa cõmoda præfinire. cruciabatur nimis animo, quòd literis potiſſimum ſuis, magnum in Italia fœdus ictum fuerat, & ingens parata claſſis: nunc uideret apparatus omnis, hac pace fore irritos, & clariſſimæ uictoriæ immortalitatisq; adipiſcendæ ſpem deponere cogeretur. Contrà Vngari, Myſi ac Daci, lætitia ſingulari complebantur: conſiderantes ſibi ultrò dari, quod ſine multo ſanguine recuperare nequiuiſſent. Compoſitis rebus omnibus, de modo ſanciendæ pacis agi cœptum eſt. Turci, iuramentum in Euchariſtiam à Rege poſtulant: Gregorius Sauoreus pertinaciter aduerſatur, ne arcana myſteria, quæ nulla ratione, niſi fide tantùm pura, munita ſunt, infidelibus prodantur. Conuentum tandem eſt utrinq; eſt, ut in Euangelio noſtri, illi in Alcorano iurarent. Scriptis igitur eodem argumento, lingua tamen duplici, conditionibus pacis, eas inter ſe perpetuas inuiolatasq; fore, ſanctiſſimo utrique iuramento aſſeuerarunt. Confecta iam pace, abeuntibusq; Turcis, ut ex compoſito præmiſſa præſtarent, Franciſci Cardinalis Florentini, qui in Helleſponto Latinæ claſſis præfectus erat, literæ allatæ ſunt, quibus ſignificabatur: Amurathem, exinanita ferè Europa, cum omnibus copijs, in Aſiam aduerſus Carmanum, traieciſſe: occaſionem maximam oblatam eſſe, facile recuperandi quicquid in Europa fuerat amiſſum. Monere deinde impenſiùs, & hortari, ut cum ſuis quàm primùm exercitibus, in Macedoniam ac Thraciam erumperẽt. Se ad Helleſponti fauces in tempore adfuiſſe, & ex fœdere promiſſa præſtitiſſe, atque ne Turci redeant, facile prohibiturum. Adueniunt quoq; Conſtantinopolitani Imperatoris tabellarij, per quos feſtinandam is, ob Turcarum abſentiam expeditionem

peditionem orabat, efflagitabatq;, ne oportuniorem quidem ullam occaſionem, uindicandæ à fœdæ gentis imperio, Europæ unquam adfuturam: & poſtulatam ſe à Turca pacem repudiaſſe ſignificans. Demum inſtantiſſimè precatur, ne ullam fidam perfidæ gentis pacem, Rex accipiat: nẽue Turcarum ſe fauoribus obruẽdum relinquat. Recitatis utriuſque in Senatu literis, tanta Regem cunctosq; Proceres facti pœnitentia mox inceſſit, ut nullius unquam rei uehementius puderet, pigeretq;. Omnia immortalitatis fundamenta, quæ iecerant, inita cum Turca pace, inuitis inſcijsq; ſocijs, iam irita fore conſpicantur, expectationem quam de ſe in Chriſtiana re publica ſuſcitarãt, fefellere. Vindices dudum ſanctæ fidei, propugnatores religionis, ultores Chriſti, & gentium fidelium liberatores, olim appellatos eſſe, ſecum reputabant: contrà, nunc uiolatores ſocialis fidei, & Latini Græciq; fœderis immemores, contemptores immortalitatis, et propriorum tantùm commodorum amatores, haberi. Animos hac pœnitentia fluctuantes, Iulianus tempeſtiuius adoritur: Si quis ueſtrum (inquit) Proceres, fortaſſe miretur, quòd de reſcindenda pace, ac uiolanda fide, ſim uerba facturus: is primùm intelligat, me nil aliud hodie, quàm de ſeruando fœdere uobiſcum acturum, & pari uobiſcum pœnitentia corripi: pœnitentia dixi, non dolore. Quando hæc me inuito, quæ facta ſunt, & præter opinionem ueſtram acciderunt, ueluti à ſpecula cuncta proſpexi. Cogor pro legationis officio, & Chriſtianæ profeſſionis coniunctione, iuxtà atque uos animo fluctuare, & eo uel maximè, quod de communi honoris dignitatisq; iactura, hodierno die agitur: quam niſi communi conſilio, & ſolita uirtute, reſarcire enitamur, ô quàm uerendum eſt, ne præ nimia infamia, & uobis è Pannonijs egredi, & mihi Romam redire liceat, ubi grauiſſima quæque cenſura iudicantur. In quas miſerias, præceps conſilium nos planè coniecerit, conſiderate: pacem cum Turca fecimus infideli, ut ſanctam fidelium fidem uiolaremus, & ſacro ſanctam cum ſummo Pontifice, ſocijsq; Principibus initum ante fœdus reſcinderemus. Et cuius, cuius inquam, utilitatis gratia? Nempe ut Myſiam diu populatam, recuperaremus: exigua profectò, & calamitoſa eſt iſta utilitas, quæ ad breue tempus intercipi poteſt: & cætera commoda, quæ perpetua fuerant, longeq; maiora, amouet & repellit. Quid enim dementius, & magis inconſultum dici poteſt? quàm in deliberando priuati tantum commodi, & non publici: item neque honeſti, & ſancti habere rationem? Quid Turcarum perfidiæ præſtare debeatis, non id quæritur hodie, Proceres, ſed à Iuliano, Pontificis, & Latinæ ſocietatis Legato, actore & auctore, iriti promiſſi, uiolatæ fidei, & ſoluti fœderis, ante conſcientiæ ueſtræ tribunal poſtulamini, & ueſtro potius, quàm Diuino alienò ue iudicio, ſi mea æquo animo dicta patiemini, reos uos efficiam. Reſpondete mihi, Proceres, Nónne poſtquàm ſex menſes in Myſia, finibusq; Thraciæ, cum Turcis tot bella feliciter geſſiſtis, deinde ouantes in Pannoniam redijſtis, ab uniuerſa ferè Italia, & à Græcorum Imperatore honeſtiſſimas legationes accepiſtis, & congratulationis fauſtæ uictoriæ, & ad continuãdum bellum adhortationes? Accepimus. Nónne cum Italis & Græcis, ut illi à Thracia cum auxiliaribus copijs occurrerent, & hi claſſem ingentem in Helleſpontum mitterent, ſacro ſanctum ultrò fœdus, me præſente & auctore percuſſiſtis? Percuſſimus. Si percuſſiſtis, cur cum Turcis iſto uiolato, aliud tranſegiſtis? quo iure, quamuis tranſactum ſit, ſeruare poteritis? Ergo ſi ſuperiore anno, cum Pontifice maximo, qui Dei uicem gerit in terris, fœdus iniuiſtis: ſi humani, ſi rationis compotes, ſi Chriſtiani eſtis, ſecundum omnino uobis fœdus reſcindendum eſt, ne primum & Diuinum uioletis: quod ni feceretis, uereor ne ueluti Iudas Chriſtum, ita uos eius uicarium prodere uideamini: nẽue Deum, quem hactenus rebus ueſtris præſentem & propicium ſemper habuiſtis, uobis poſt hac, infeſtiſſimum ſentiatis. Nunc autem quæſo, dicite, quid Imperatori Conſtantinopolitano, qui ex compoſito, iam à primo tempore fuit in caſtris, & ueſtrum in tanta oportunitate exercitum expectat? quid Pontifici maximo? quid Venetis & Genuenſibus qui claſſem inſtructam habent, ut conſtitutum fuerat: quid Burgũdionibus, qui ardore fidei, ex Oceano diu ſoluere, & tot pericula maris emẽſi,

nunc

nunc in Helleſponto nauigant, reſpondebitis? Commentamini, quæſo (ſi poteſtis) excuſationem, & colorem aliquem, quo non penitus noſtri diſſimiles uideamur. Si quid è recondita arte excudiſtis, expromite. Promiſiſtis uos, primo quoquo tempore in caſtris adfuturos: nunc uernant ueſtri milites, & æſtiuant, & per calamitoſam ignauiam & negligentiam, tanta & tam ſalutaris occaſio elabitur. O ingentem animorum cæcitatem, ô craſſam ignauiam, ô execrabile fœdus, ad Chriſtianæ rei publicæ ictum exitium. Incuſauerit me fortaſſe aliquis, Cur id cum cæteris tolerauerim? Adfui, fateor: ſed quantum in me fuit, ne id fieret, interceſſi, improbaui, & ut multi ex his qui hîc adeſtis, teſtes eſſe poteſtis, inſtantiſſimè damnaui: uictus ſum Coruini ſapientia & auctoritate, Deſpotisq; commiſeratione, ne regno ac liberis, interceſſione mea, ultrà infelix ipſe carere uideretur: & ne me commodorum ueſtrorum contemptorem oppugnatoremq; quiſquam appellaret, triſtis & inuitus ceſſi, haud inſcius, hinc ſalutem Chriſtianæ rei publicæ labefactari, ſpem gloriæ ac immortalitatis extingui: & nos omnes, pariter Diuini humaniq; fœderis uiolatores, perfidos, & Chriſtianæ gentis proditores (ut ueſtra pace dixerim) appellari. Quare, niſi antequàm perfidiæ noſtræ rumor longiùs effundatur, nos ipſi ab hac infamia uindicauerimus, nihil turpitudine ſcelereq; ueſtro maius, aut miſerius quicquam dici poteſt. Id ſi uoluerimus, non tam facile, quàm iuſtè ac ſanctè facere poterimus: reſtituta Myſia, redditisq; captiuis, quid aliud uobis agendum eſt, Proceres, quàm inſtaurare exercitus, parare quæcunq; bello ſunt uſui, initum prius fœdus cum Chriſtianis, ſeruare? dicere, Vladislaum Regem, poſt percuſſum cum Latinis Græcisq; fœdus, nihil inconſultis ſocijs, quorum auſpicijs commune bellum geritur, paciſci potuiſſe: præcipuè cum hoſtibus Chriſtianæ profeſſionis. Si quid illi cum Turcis conuenerit, fore irritum, priori ſtandum eſſe fœderi. Quis'nam ita iniquus humanarum rerum examinator eſt, qui non facile iudicet, initam cum utroque fidem, Chriſtiano potius quàm Turcæ, & fideli potius quàm perfido eſſe ſeruandum? omni in perfidum hoſtem arte, ui, fraudeq; uti licet. ars arte eruditur, & fraus fraude circumuenienda eſt. Dolo Turca à principio in Europam traiecit, dolo pedetentim Regnum inuaſit, nemini unquam fidem ſeruauit, artibus potius quàm armis ad id rerum faſtigium euectus eſt: & uos, eò ne cæcitatis perueniſtis, ut Turcæ potius, omnis fidei ac rationis experti, quàm fidelibus Chriſtianis, in primisq; Pontifici ſacroſancto, ſeruandam eſſe fidem cenſeatis? aſtu & conſilio, maxima quæque geruntur: Romani maiores noſtri, ſemper ſociorum fidem rectè ſanctèq; ſeruarunt, perfidos pari arte eluſere. Cæſar, imperandi cauſa, ius quandoq; uiolandum cenſuit. Atque Philippus domitoris Aſiæ parens & magiſter, calliditate ac dolo ſæpe malo, imperandi cupiditate uſus eſt. Non tamen hi proditores appellantur, fas eſt quandoq; publicæ ſalutis gratia, neq; ſtare pactis, neque perfidis ſeruare fidem. Fas eſt iniqua iuramenta reſcindere, & præſertim quæ præter æquum, fas & bonum eſſe cenſentur. An'ne Diomedi, quicunq; in ſolo patrio primus occurreret, dijs immortalibus deuouenti, obuium ſibi filium, ex uoto & iuramento mactare fas fuit? Nempe nefas: æquum igitur & iuſtum iuſiurandum, omnium iudicio eſt ſanctè ſeruandum, quod autem non modò ad priuatum, ſed ad publicum facit exitium, illud irritum ac uanum eſſe debet. Quas ob res antequàm perfidia noſtra latè diuulgetur, uos quæſo, & non ſine lachrymis obteſtor, Proceres, teq; in primis Rex inclyte, ne datam pro ſalute Chriſtianæ rei publicæ, ſacroſancto patri, cæterisq; fidem ullo unquam pacto, uiolandam cenſeatis. Initam cum Latinis Græcisq; ſocietatem, fidè ſanctèq; ſeruate, ſuſceptam. Ex conuento expeditionem, ſociorum exemplo proſequimini, iacta immortalitatis & gloriæ fundamenta tueamini, prouincias, Turcarum ſeruitute preſſas, liberate: collatæ in uos ſpei, ſatisfacite: nolite expectationem nunc gentium fallere, quo nihil turpius eſſe poſſet. Nulla uos initi cum Turca fœderis religio teneat, illud cenſete nefarium & deteſtabile, Pontificij & Chriſtiani fœderis uiolare ſanctitatem: Deum quod cœleſti benignitate prohibeat, ſi àliter feceritis, acerrimum uiolatæ fidei fore uindicem exiſtimate, & nihil reputate, Chriſto optimo

mo

mo maximo gratius, uobiſcꝙ glorioſius futurum, quàm occupatas à Turca prouincias, omnes humani Diuiniꝙ iuris experti, à fera illius ſeruitute uindicare. Nolite hanc oportuniſſimam occaſionem prȩterire, qua nulla commodior unquam dari pòterit. Deſtituta à Turcis eſt Europa, Carmanico bello: Pontificia claſſe in Helleſponto interdictus eſt reditus, Thraciam, Macedoniam, & Graeciam, Epirumꝙ inuiſere tantum, & luſtrare opus eſt. Nullus hoſtis adeſt. Proinde Pontificium, per Deum quæſo, ſeruate fœdus, & fauſta feliciaꝙ caſtra, ueluti uobis cum ſocijs conuẽtum eſt, in Macedoniam Thraciamꝙ mouete. Iuliani oratione, abrogandam Turcarum pacem, omnes exclamarunt: initam cum Chriſtianis Principibus ſocietatem, à quibus ipſi opem implorarant, nullo modo uiolandam: malle extrema omnia perpeti, quàm ſanctè promiſſa non præſtare, & quamuis maxima commodorum omnium ſpes, in Turcico bello ſita ſit, tamen ſi res etiam parum proſperè euenirent, longè ſatius eſſe, pro Chriſtiana religione mori, excitatam expectationẽ tueri, ſeruare fidem; quàm infamem turpemꝙ uitam ducere. Quare ex conſulto ſenatus, & Regis auctoritate, pax cum Turcis inita abrogatur, & malis inquam auſpicijs antiquatur: quandòquidem ſine auctorum abrogationis exitio, numina quæcunque pacis ac fidei iurà tuentur, id fieri uoluere. Ne Coruinus & Deſpotes intercederent, alteri Bulgariæ regnum, parta uictoria, ex diplomate promiſſum: alter, belli felicitate remollitus eſt. Interea Turcarum legati, repentinæ perfidiæ neſcij, promiſſa ex conuẽto præſtiterant: oppida quæ in Myſia Seruiá ue tenebant, ademptis præſidijs, priſtinis poſſeſſoribus reſtituerant: pro Carambo, quem ſecum abduxerant, quadraginta Coruino aureûm milia perſoluerant: Raſciæ regnum, liberoſꝙ cum cæteris captiuis, Deſpoti reddiderant. Vladislaus autem, decretum abrogati fœderis Turcarum, ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, & Franciſcum Cardinalem Latinæ claſſis Præfectum, ne cœpta deſererent, repentè miſit. Poloni, reſciſſam pacẽ audientes, ægerrimè tulere: & quum reuiſurum Poloniam Regem hinc ſperarent, è magna ſpe excidere, neꝙ ignorabant, Lituanorum & Amaxouiorũ gratia, inter Caſimirum & Boleslaum, graue bellum, perbreui exarſurum. Rex demum per Legatum Polonos conſolatus, inſtigante Iuliano, undecimo calendas Octobres, Segedino caſtra mouit: non pari atque anni ſuperioris, exercitu: quando Turcicæ pacis fama, ingens Crucigerorum manus abierat, hac etiam cauſa, multi è Polonis Valachiſꝙ dimiſſi. Aſt ubi ad Orſouam Vngari deuenere, pridie nonas Nouembres traiecere Danubium, poſtquàm Bulgariam attigère: primò Florentinũ, deinde Budinum, in Danubij ripa ſitum uenerunt: quanquam nonnulla oppida, præſidiaꝙ Turcarum præteririẽt, nihil unquam hoſtile factum eſt, ne minimis tempus prælijs tererentur, nullum inire certamen Rex decreuerat, niſi neceſſitas adegiſſet, donec ad Helleſpõtum exercitum ſuum, cum Latina claſſe, & auxiliaribus Græcorum copijs, coniunxiſſet. Duæ ad Gallipolim ſibi uiæ proponebantur, altera campeſtris & breuior, per extremam Thraciæ oram, qua Macedoniæ coniungitur, inter Rhodopen Biſtoniamꝙ paludem: hac ſi iter facere pergeret, quia recta Hemus ſuperandus erat, cliui difficultate & anguſtijs, currus deſerere cogebatur. altera, ad ſolis exortum, in Pontum, mox præter Ponti littora, & luſtrata Thracia, declinato ad meridiem itinere, Gallipolim deducebat. hæc quamuis multo longior, & in locis pleriſque ſalebroſa, non tamen uſque adeo difficilis, ut agendorum curruum copiam interdiceret. Hanc Vladislaus optauit, ne currus dimitteret, quorum circum ſepta, inſidioſos Turcarum impetus totiens inhibuiſſent. Quum ad Nicopolim Bulgarorum metropolim perueniſſet, cuius pars Danubio abluitur, altera in montem aſſurgit, quia collatas illuc belli trepidatione prouincialium diuitias rumor erat, exercitus, ab urbis oppugnatione contineri non potuit: primus in ſuburbana impetus factus eſt, & continuò populata: quum autem mœnia attigiſſent, quæ ſtrennuè protegebantur, ab oppugnatione ceſſatum. Hic dies tres quatuór ue, reficiendi militis & iumentorum gratia, caſtra moram fecere: regionis ubertate hic omnem inopiam reſarxerunt, & reparata ſunt omnia quæ bello uſui forent, quoniam & uia difficilior ſa

lebroſiór ue ſupererat,ac iter ob frequētiam Turcarum præſidia longè periculoſius, hinc etiam Rex facta tranſuectione,exercitū recognouit,antequàm hinc caſtra mouerentur. Vladislao,Dracula Valachiæ,quam Montanam dicimus,Princeps occurrit:uir non parua iuſticia & æquitate pollens,& fortiſſimus in quoque bello Imperator ſemper habitus:quippe qui modicis copijs,magnitudine animi & ſapientia,necnon excellenti ſuorum militum uirtute,Turcarum bellum,uix Chriſtianis omnibus tolerabile, præter omnium opinionem, ſine ullis externæ gentis auxilijs,diu tolerauit,tãtamq; aſſiduo bello prouincialium iacturam fecit,ut uix ſupereſſent,qui agros colerent.hic ne in Turci ſeruitutem caderet,quando iam nimis attenuatis erat opibus,ad hanc expeditionem,ueluti ad præſentem ſalutem,euolauit: conſpicatus Regis exercitum,& militum paucitate conſternatus, eum continuò cæteroſq; Principes orare ac obteſtari cœpit,ne ultrà contenderet,pedem referret:quando non ſine magno ſuo malo,ſat exploratas Turci uires haberet: quippe qui cum longè maiore ſeruorum manu uenatum prodire ſoleret,quàm Vngaricæ nunc forent copiæ.quin etiam adiecit,ſæuitiam hiemis inſtare,quæ ſuperari non poſſet:has ad primum tempus legiones reſeruandas eſſe, & quærenda interim cum ſupplementis, externorum auxilia. Nonnulli Draculæ uerba,in malam partem interpretabãtur,rati illum,quia ictum cum Turcis fœdus haberet, præter animi ſententiam,ita fuiſſe loquutum. Res tamen ipſa teſtabatur,nil Draculam dixiſſe à ueritate & ſalutari conſilio alienum.uerum quum iam Regis fatum inſtaret,& Iulianus quotidie magis iter adurgeret,laudato Draculæ conſilio,nequaquam auſcultatum. At is poſtquàm Regem ab itinere ſe reuocare non poſſe cognouit,auxiliorum loco,filium cum quatuor milibus equitum expeditiſſimorum,cum eo miſit:item duos ſtrennuos iuuenes locorum peritiſſimos:& in digreſſu,ad belli uſum,duos miræ pernicitatis equos dono dedit,quorum opera,ſi qua mala ſors adegerit(quod Deus auertat)ex omni ſe periculo facile expedire poſſit. Adauxerant Draculæ metum, Bulgariæ cuiuſdam aniculæ magæ reſponſa: quæ ad Sullonum uicum, belli exitum,ab eo rogata,reſpondit: Vladislaum Regem,malis ad Varnam auſpicijs pugnaturum.& profligati exercitus reliquias,aduerſus Turcam deinde feliciùs pugnaturos. Hic filium antequàm dimitteret,ſtudioſiſſimè monuit,ut ſi parum proſperè pugnaretur,ne cum Fortunæ iniquitate colluctaretur,ſed ad meliora ſe tempora reſeruaret. In Thraciam deinde Rex iter conuertit,& quum ad Paniſum amnem,qui ex Hemo monte ortus,inter Meſembriam & Odeſſum, Euxinum illabitur, perueniſſet, deprehenſam fluuialium cymbarum multitudinem,cõcremant:creditum hanc ibi eſſe claſſem,idcirco à Turca paratam, ut prælecto tranquilli Ponti littore,in Danubij oſtia ageretur,mox completa milite ſubiret Iſtrum,& Pannonias infeſtaret. Poſt hæc,quum uia confragoſa inſtaret & anguſta,diuiſo exercitu,ad inhibendos facilius improuiſos Turcarum incurſus,Hemum conſcendere cœpit. Coruinum cum auxiliaribus Valachorum copijs,& tribus Pannonum milibus præmiſit:ipſe longo pòſt interuallo,cum reliquo ſuo & Crucigerorum exercitu,ritè ſubſequitur. Currus & impedimenta in medio collocata,ut à præcedenti & ſubſequenti agmine munirentur. Iter per anguſtias ita factum,ut à tergo nihil relinqueretur,quo reditus occludi poſſet:ab utraq; parte,proxima quæque oppida,Turcarumq; præſidia ui capta & ſuccenſa,miles non ſolùm à prophanis manum non abſtinuit,ſed ne à ſacris quidem,& Bulgarorum templis. Id ægerrimè Rex tulit,exclamans,multo plus Deo,quàm armis confidendum,& arma per deos ſumpta,non eſſe ſacris inferenda.proinde oblata ſacris reddi edixit,ſacrilegij pœnas interminatus. Per Turcas quos captiuos habebat,mox proximis præſidijs eorum ſignificatum eſt,à Rege cuique fore liberum,aut oppidis tutò cedere,quæ tenerent:aut ſi uoluerint,cum Chriſtianis licere ſtipendium facere:multi conditionem acceperunt, ne ſi fortè in manus hoſtium uenirent,grauiſſimis cruciatibus afficerentur. Sanctè his eſt ſeruata fides. Contrà uerò qui Sunium Pezechiumq; tenebant,præruptis utrunque rupibus obſitum,freti naturæ munitione,ualidiſq; præſidijs,conditionem

recuſa-

recuſarunt. Rex, quum ab his iter à tergo intercipi facile poſſet, utrunque adoritur: utrunque tandem, militum robore audaciaq́ captam: ubi quinque Turcarum milia cæſa ſunt, & magna præda comperta, militi diſtributa: pars magna hoſtium, captis oppidis, è rupibus deturbata. In hac expugnatione, Ioannis Tarnouini, & Leſconis Bobricij uirtus enituit. dum alter portas, non ſine duplici uulnere confregit: & alter, Pezechij muros primus aſcendit. Vix, hac non mediocri uictoria Vngari potiti fuerant, quum à Franciſco Cardinale Præfecto claſſis, redditæ ſunt literæ, quibus ſignificabatur: Amurathem, eluſis aſtu largitionéue ſpeculatoribus, qui infra Galliopolim, Helleſpontici freti littora ſeruabant, cum maximo in Europam exercitu rediſſe, & prope Iſthmum Thracij Cheronneſi, cum alijs qui ex Europa illuc conuenerant, coniunxiſſe. Ne parua quidem Chriſtianorum animos conſternatio, hoc nuncio inceſſit. Aliqui retrocedendum, alij munitiſſimum aliquem locum præoccupandum eſſe cenſent, donec iter numerumq́ hoſtium explorarent. A Pezechio tandem, per montes ac ſaltus, ubi ſeſe optimè tueri poterant (tanta enim uis fati fuerat) ad plana deſcenſum eſt: iter per obliquam uallem, in Rhodopē biduo factum, & ſub Hemum ad ſiniſtram, decimo die, ad Pontum deuentum eſt. Cauarna, reformidato Regis aduentu ſæuitiaq́, qua ad Pezechium paulo antè uſus erat, dimiſſis ultrò præſidiarijs, deditionem fecit. Turcæ quoq́, eodem exemplo, qui præſidia per cætera oppida tenebant, auſugere. Quare Macropolis, Callacrium, Galata, Varna, & maritima pleraq́ oppida à Turcis deſtituta, per deditionem accepta ſunt, & Chriſtianis obfirmata præſidijs. Sed quum de Varnenſi clade dicendum eſt, locorum ſitus breuiter exponetur: Hemus à Meſembria ferè oriens, in Macedoniam & ſuperiorem Myſiam, perpetuo iugo protenditur: & à Pannonijs in Pontum, prætèr Danubium deſcendentibus, è tranſuerſo porrectus, obijcitur, & ni ſuperetur ad Pontum, hàc iter fieri non poteſt. Is ab utroque latere declinans, in minora ſenſim iuga colleſq́, ad Pontum uſque deſidit, ualleſq́ maritimas feraces & amœnas facit: atque præ cæteris Varnæ regionem, quæ iucundum undique circumſpectum reddit. Varna uerò, in anguſto ſinu, inter duo promontoria ſita eſt: in altero Galata, Macropolis in altero præſidet: hæc à Gallis, ex Aſia, præ infelici militia redeuntibus, ueluti Gallipolis, & Gallachrium, originem nomenq́ adepta eſt: à longitudine ciuitatis, illa denominata. Circa Varnam, ad littus uſque uineta, pomariaq́ inferius ad dexteram, uallis nonnullis uicis habitata: ad ſiniſtram, qua Galata eminet, paluſtris porrigitur ſub collibus lacuna. Ad Varnam igitur Chriſtiani caſtra poſuere, ubi nihil militi defore uidebatur. Ab Iſthmo interea, Turcæ Adrianopolim uenerunt, qua Vngarorum nũciabatur aduentus: mox continuatis itineribus, ſeptimo tandem die, haud longius quàm quatuor milibus paſſuum, à Varna conſedere. Quod ubi ab exploratoribus nunciatum eſt, ueluti in ea re fieri ſolet, nocturnæ ſtationes, & uigiliæ redintegratæ: ad Regem, qui furunculi moleſtia, in ſiniſtro crure diebus aliquot laborarat, uniuerſi Proceres conuenere, ut de prælio decernerent. Iulianus munienda curribus caſtra, & tormenta circùm bellica diſponenda eſſe cenſebat, ut ab innumera Turcarum multitudine, ſeſe tutius protegerent: bellum quoq́ detrectandum, donec Latina claſſis adforet, à qua hoſtes omnino peti reputabat, ut dum ipſi à fronte pugnarent, haberent qui Turcas à tergo laceſſerent. Eius ſententiam Simon Roſgonius Agrienſis Epiſcopus, Franco Dalmatiæ Banus, & Vngarorum Polonorumq́ nonnulli ſequebantur. Rex, adhuc anceps ducebatur. Contrà uerò Coruinus & Deſpotes conſulebant, dicebant enim uallo, foſſa, curruúm ue circumſepta, in caſtris muniri, non aliorum eſſe, quàm conſternatorum metu animorum, & extrema quæque expectantium. Ad inferendum ſe bellum, non repellendum deſcendiſſe, nunquam formidinem militi hoſtiq́ indicandam: uirtute, audacia, & celeritate deterrendum hoſtem. Si in caſtris ſe occluderent, negataq́ pugnandi copia obſiderentur, perbreui extrema fame perituros, quando commeatus affatim non adſunt: & in hoſtili regione comparari nequeunt. Neque claſſis opem expectandam, quando claſſiarij, in terreſtri bello, parum prodeſſe poſſunt: & ſi quid

poſſent, in tempore fortaſſe non adfore. Proinde quum eo deſcenſum eſſet, unde ſine uictoria neque regredi, neque quoquam progredi liceret, forti tandem animo, ac extremis uiribus cum hoſte confligendum. In conſultatione, inter Agrienſem Epiſcopum & Coruinum oboritur altercatio: nam quum Simon detrectandam pugnam, & ad munitiora loca confugiendum eſſe cenſeret, à Coruinoꝙ, Pannonicæ deſidiæ & deliciarum argueretur: Ego (inquit) Coruine non fugiam, neque prælium detrectabo: & ſi uincere non dabitur, hic me ſcito moriturum: te autem, terga uerſurum auguror, & ad meliora te tempora ſeruaturum. Rex autem ad hæc, haud aliter atque inſtante ac adurgente fato, quum hoſte fortiſſimè dimicandum eſſe, confeſtim exclamat: & quum ſpeculatores, Turcas ſeſe dudum armis accingere nunciarent, Coruinum acies parare, & in ſuis quenque locis ordinem diſponere iubet. dux circumſpectus in primis, ne quid à tergo ex uallibus periculi immineret, fauces quæ inter lacunam & colles intercedunt, curribus præcludit: quo ſe à pugna, quum uellent, ſocij facile reciperent. Alterum uerò aditum, tormentis obſtruxit, ut hæc eminus hoſtes exterrerent, aut obterrerent infeſtantes. Poſt hæc, inſtructis aciebus, mediam Regi auliciſꝙ uallem dedit ad paludem, qui quidem locus tutior eſſe uidebatur. Eiꝙ nonnullis Vngarorum Polonorumꝙ legiones adiecit. dextrum uerò latus, qua Varna caſtris obijcitur, cætero ferè equitatu muniuit, quum ea inter paludem & mare, Turcis pateret acceſſus. Hic quoquè Vngarica ſigna ſtatuit: dextroꝙ cornu Francum Banum, & Agrienſem Epiſcopum præfecit. His quoꝙ Deſpotem cum Raſcianis, & Iulianum cum acie Crucigerorum adiecit. A tergo, apud munitiones, & curruum circumſeptum, ſubſidia uexillumꝙ diui Ladislai collocauit. Ibiꝙ Varadienſis Epiſcopus, cum ſuo agmine, & paruo Leſconis Bobricij equitatu conſtitutus erat. Coruinus denique, cum expeditiſſimo Valachorum equitatu, nullum ſibi locum definit, ſed in communem omnium ſubdium diſponit, ut ubicunque ſocios laborare ſenſerit, præſtò adſit. Contrà uerò Turca, ſex equitum milia præmittit, qui hoſtium numerum & uires ſpeculentur, tententꝙ. Imperata illi continuò factitantes, ad dextram in collibus apparent, proſpectato Chriſtianorum exercitu, ueluti è contempta paucitate, eminus pugnam conſerunt. Simon Agrienſis, & Francus, ne loci iniquitate parum proſperè pugnent, ſe ſuoſꝙ continent: ſimulatoꝙ metu, hoſtes in plana deliciunt: adaucta illi audacia deſcendunt, cominuſꝙ in planicie manus conſerunt. Tunc Agrienſis, illicò dato pugnæ ſigno, ſocios exclamans hortatur, ut priſtinæ uirtutis & continuatæ uictoriæ memores, forti Turcas animo adorirentur, intrepidi, aduerſus fœdam & prophanam gentem irruerent, & in collem ſe reciperēt. Mox ingens equitatus à colle ſuperuenit, fugientes in certamen reuocat: huius pars in cliuo, ueluti præſidiaria ſubſtitit: pars reiectis è colle Vngaris, ad æqua deſcendit. Quod ubi factum eſt, Francus & Simon ex inſtaurata & adaucta acie Turcas repetunt, nonnullos obtruncant, cæteros in proximum collis accliuum fundunt, fugantꝙ. Varadienſis proſpecta Turcarum fuga, temeraria percitus audacia, relicta ſtatione, cum ſuis accurrit, ueluti ne ſine ſe, uictoria pareretur. Id ipſum Deſpotes facit & Agrienſis, atque è tergo certatim fugientibus inſtant. Quum collem attigiſſent, ab increbreſcente Turcarum multitudine, in ſiniſtram reclinantur: Deſpotes ad ſuos ſe recepit, Varadienſem pertæſum temeritatis ſuæ, locorum inſcia, in paludem præcipitem egit: ratum facile ſe illac ad proximum montem euaſurum. Sed quum armatus paluſtri cœno cum æquo inhæſiſſet, ibi obrutum eſſe ferunt. Simon Agrienſis luſtrata palude, quum Galatam effugere conaretur, ab hoſte cæſus eſt. Aliqui, captum fuiſſe, ac in ſeruitutem aſſertum, Pontificem ex fortunæ indignitate, diu apud Turcas paſtorem ouium; ad mortem uſque exercuiſſe, memorant: plerique, ſe uidiſſe, impudentiùs affirmant. Interea Turcæ, turbatis Chriſtianorum ordinibus, ad diui uſque Ladislai ſigna peruenerant, quo ſe Francus, Iulianus & Deſpotes à colle reiecti, receperant. Hic acre certamen inſtauratur, pari ſpe aliquandiu pugnatum, & multi ad munitiones utrinque cæſi: uerùm ſuperueniēte Turcarum multitudine, ſic à Chriſtianis laborare cœptum eſt, ut

eſt,ut confoſſo uulneribus pleriſque Leſcone,etiam cum militibus ipſi currus oppugnarentur.Rex & Coruinus,quum apud munitiones præſidium iam ad extrema redactum proſpectarent,continuò cum maximo impetu accurrere. Horum aduentu hoſtes uſque adeo conſternati,ut illicò terga dederint.Inſtabat à tergo Vladislaus,& in fugientes Turcas cæde graſſabatur.Hi ad propinqua oppida fuſi,ſuorum cladem nunciarunt.Sed Rex continuò in uallem reuocatus,ut Iuliano iterum & Franco ſuccurreret,quos à recentibus Turcarum ſubſidijs, circumuentos audiuerat.Superueniente Rege,pertinax hic prælium redintegratur,& hic undiq; Turcarum acies planè confluxerant.Qui quum numero multo ſuperiores eſſent,cõtinuatis hoſtem ſubſidijs defatigabant.Hic Rex,quum inter confertiſſimos hoſtes,præ iuuenili audacia, & uictoriæ ardore,ſeſe ingereret,nullum militis & Imperatoris prętermiſit officium: quacunque ſe conuerterat, ingentem ſtragem agebat.Nemini occurrebat,magno equo inuectus,quem non eueſtigio protereret: hac & illac diſcurſans,occurrentem quenque cædere,uerbis & exemplo ſuo ſocios hortari,& paſſim exclamare,ut priſtinæ felicitatis memores,fortiſſimè dimicarent:ſcirent ſe pro Chriſto optimo maximo certare,ulciſci Ieſu Chriſti ſeruatoris iniurias,pro focis,item ariſq; dimicare. Nihil cuiquam eſſe addubitandum,quando cum ijſdem tunc pugnam agerent,quos ſæpe fugarant:illum diem,omnibus huiuſce belli laboribus finem allaturum,quando uniuerſa Turcarum natio eò conuenerat. Contrà,è medio ſuorum agmine obclamitabat Amurathes,quum ſuos à Vladislao Rege,non ſine magna cæde fugari conſpicaretur,ad expianda uiolatæ fidei piacula, ad ulciſcendam Chriſtianorum perfidiam, & ad uindicandum ius reſciſſæ pacis,incendit:depromptum è ſinu codicem initi ſanctiſſimè fœderis,explicat:intentis in cœlum oculis, Hæc ſunt(inquit ingeminans) Ieſu Chriſte fœdera,quæ Chriſtiani tui mecum percuſſere:per numen tuum ſanctè iurarunt,datamq; ſub nomine tuo fidem,uiolarunt:perfidè ſuum Deum abnegarũt. Nunc Chriſte,ſi Deus es (ut aiunt,& nos hallucinamur) tuas measq; hic iniurias,te quæſo,ulciſcere: & his qui ſanctum tuum nomen nondum agnouere,uiolatæ fidei pœnas oſtende. Vix hæc dixerat,qui ultimum in ſe impetum expectabat, quum prælium quod anceps ac dubium diu fuerat,inclinare cœpit,camelorum onerariorum interuentu: à cæde,ad prædam Vngari animos reuocarunt.Equi,iumentorum peregrinorum inſolentia perciti, colluctari & expaueſcere occœpere. Rex noſter, cum nonnullis equitibus ultrà progreſſus,ad prætorianas cohortes peruenit, quos Ianizaros appellant:pedites ſunt ſpectatæ fortitudinis,& ad Regis tutelam inſtituti. Coruinum interea,cum ſubſidiario Valachorum equitatu, laborantium ſollicitudo diſtraxerat.In ſiniſtro cornu ſocios proſperat,à magna Turcarum manu abduci,grauiſſimeq; premi. Accurrerat illuc,& Turcarum illinc impetũ planè repreſſerat.Mox cætera circumſpiciens,Regem nuſquam uiſum diſquirit, ad Ianizaros uſque peruenit,ibi nutantibus utrinq; rebus,& patrata magna cæde,Regem comperit inter confertiſſimos ſeſe hoſtes ingerentem,& nulla ſalutis habita ratione,difficillima quæque pericula adorientem:dum à feruentiſſimo Regem prælio, Coruinus eripere ſtudet, & ut uitæ parcat,hortatur. Ille nequicquam fidi uerba ducis audiens,Martio furore prouehitur, dextro interim armo confoditur equus:qui quum prolaberetur in præceps, inter medios Ianizarorum enſes Regem eiecit,& confluente ingenti prætorianorum manu,quum Regia geſtaret inſignia,telorum ſylua confoſſus eſt,Quum Regiæ interim turmæ dominum nuſquam uiderent,ueluti acciderat,occubuiſſe ratæ, terga uertunt. Ianizari dudum inclinati,conſpecta hoſtium fuga continuò conſtitere,& reuocatis cohortibus,quæ dudum nutarant,& confuſæ fuerant, pugnam inſtaurant.Mutata Chriſtianorum fortuna,quum toto iam die dimicatum eſſet,laſſitudine correpti miſerè trucidantur. Confunduntur ordines,ac Regium agmen in fugam effunditur.Quod ubi Coruinus aſpexit,deſerto Regis corpore,quod recuperare nequiuerat,ad ſuos celerrimè ſe recepit,ut ſupereſſet qui hanc cladem & ignominiam,haud inuitis numinibus ulciſceretur, Deſpotes & Iulianus dudum ingruente

nocte,in proximas montium ſyluas ſe receperant. Varia fortuna & opinione, illo die certatum. Nam Turcæ primùm à Rege fugati, Chriſtianorum uictoriam in proxima oppida diuulgarunt, qui ad ſerum uſque tempus prælium pertulerunt. Non uſquaque ſe uiciſſe rati, ac neſcij quó nam locorum ſe Vngari recepiſſent, dum ad currus, ob ſilentium, inſidias aliquas ſuſpicarentur, biduo à caſtrorum direptione ſe continuere. In acie ac fuga, innumera utrinque multitudo cæſa. Ex Turcis multo plures in acie: è Chriſtianis, quos ad ſedecim milia hominum fuiſſe perhibẽt, uix tertia pars redijt. Ex Turcis autem, qui ad hoc bellum cum ſexaginta milibus hominum ſanè confluxerant, triginta circiter milia interfecta fuiſſe fatentur. Ex his qui fugerant, locorum inſcitia in uaria mortis genera, præter Valachos coniecti ſunt. Multi fame ac ſiti, nonnulli frigore laſſitudineq; abſumpti: alij, ad hoſtilia loca delati, in ſeruitutem rapti: omnes tamen in acie, quàm fuga mori maluiſſent. Gregorius Labatlan ibi capitur, & in ſeruitutem abductus, apud Turcas diu fuit, liberoſq; genuit. Iulianum malorum omnium auctorem, inter fugiendum cæſum eſſe ferunt: nonnulli in caſtris interfectum, in confertiſſima pugna. Stephanus Bathor, Comes regalis curiæ, ſumma uirtute, ac ſingulari fide præditus, cui regia quoq; ſigna commiſſa fuerant, fortiter oppetijt: & inter congeſta cæſorum hoſtium cadauera, compertus eſt. Is Stephani Vaiuodæ pater fuit, integerrimi, ſapientiſſimi, ſeueriſſimiq; uiri, qui tempeſtate noſtra, multo felicius cum Turcis in Tranſſyluania certauit: ac unà cum Paulo Kiniſio collega, ut cumulatiſſimis patri parentaret inferijs, ſexaginta hoſtium milia interfeciſſe dicitur. Hic etiam Henricus Vaiuodæ Themiſij filius, deſideratus eſt. Miſerrimus in ſequenti nocte, ſauciorum ululatus, in ea planicie collibuſq; proximis audiri, qui mutilati, lethaliq; uulnere confecti, quum nondum expirare poſſent, querulas in nocte uoces emittebant. At ubi ad caſtra peruentum eſt, quo Crucigeri confugere, nec ex integris, nec è faucijs quiſquam ſuperſtes fuit, ad unum omnes fero more trucidati, caſtraq; direpta. Tales igitur pœnas, exauditis Turcæ imprecationibus, Deus iuſtus à Chriſtianis exegit. Infauſta pleraque ſigna, Regis optimi fata portenderant. In primis galea inter armandum ſerui manu delapſa: inſolens equi reluctatio: & poſt inſtructam aciem, ingens in tranquilla cœli ſerenitate, uentorum tempeſtas, qua Regia ſigna dilacerata, & haſtis exuta ſunt, atq; mox uentus ille deſidit: item terræ motus uehemens, qui paulo poſt ſolutum reſcindendæ pacis conuentum, ſequutus eſt, & inſolitæ fluuiorum inundationes. Coruinus cum Valachis, amiſſis caſtris & impedimentis, ac cæſo fugatoq; exercitu, rectà cum reliquo Vngarorum & Valachorum equitatu, ad Danubiũ cucurrit: ſuperatoq; amne, per Valachiam celerrimè, ne quid ob hanc cladem, Fredericus Imperator, cum hoſtibus moliretur: quemadmodum infrà referemus, in Vngariam ſe recepit. Quanquam Callimachus, & Vngari, bellum ita geſtum retulere, haud ingratum tamen fore exiſtimamus, ſi ut res uerius enarretur, Turcarum quoq; teſtimonia ſubiecerimus. In tria utrunq; exercitum agmina, in Varnenſi agro, diuiſum fuiſſe referunt: Amurathem, in uno cornu Aſiæ, in altero Europæ Baſſeum, cum ſuis utrunque copijs collocaſſe: in medio ſe, cum prætorianis cohortibus, ideſt Ianizaris, & tribus equitum expeditiſſimorum milibus ſtatuiſſe: ſuum agmen, altiuſcula foſſa ualloq; præmuniuiſſe, ut ſi quid aduerſi accideret, ueluti in tuta caſtra ſe reciperet: intra uallum onerarios camelos, & iumenta, loco muri, ſimul perpetua catena coniunxiſſe. Contrà, apud Vngaros, in dextro Coruinum, in ſiniſtro cornu Michaelem, ex cognomento Nigrum, præfuiſſe: Regem Vladislaum, in medio conſtitiſſe. Antequàm collatis ſignis congrederentur, in caſtris fuiſſe deliberatum, ut Coruinus & Michael, cum duobus Baſſeis, eodem tempore prælium inirent, & Regium cum Regio agmen congrederetur. Ex compoſito, pugna conſeritur. Michael Aſiaticum, Europicũ Baſſeum Coruinus, magno impetu adoriuntur, in cornibus utriſq; diu anceps ac pertinax pugna fuit: quamuis multi utrinq; cecidiſſent, Coruinus tamen prior Europicum inclinauit, Aſiaticus collegæ exemplo conſternatus, ipſe quoq; terga uertit. Mox dum circuit caſtrorum aditum, apertum inuenit, quem

nit, quem ab utroque latere, longam Ianizarorum acies planè uallabat: Rex iuuenili tractus audacia, uix cum equitibus ſeptuaginta, per aditum oſtenſum, intra caſtra proſiluit, & in primo pleroſque congreſſu proterit, confoditq́. Phalanx Macedonica, hunc extemplo circumuenit, ut uirum miro decore roboreq́ præſtantem, & armorum fulgore coruſcantem caperet. Rata, haud aliter atque euenit, illum fore Regem. Rex dum ſtrennuè ſe tuetur, & hac & illac inſultat cæditq́, Ianizari, equi latus pedesq́ ſubcidunt, procumbens in medios hunc equus effundit: ſubducta galea, quum ex uultus maieſtate, & præſtantiſſima armorum cælatura, à pleriſque confeſtim agnoſceretur, eueſtigio Amurathis imperio caput abſcidunt, haſtæq́ præfixum, pro uallo ſtatuunt. Quod ubi conſpexere ſui, dicto celeriùs, animo conſternati, terga uertere: quicunque cum eo caſtra inuaſerant, pari fato oppetierunt. Quum fugientes Chriſtianorum legiones, Turci confeſtim inſequi uoluiſſent, Amurathes inhibuit: ratus multo tutius fore oblatam à fortuna uictoriam accipere, quàm cum periculo ab hoſtibus extorquere: quare neminē è caſtris prodire permiſit. Quum autem Coruinus & Michael, ſub crepuſculo, fugatis hoſtibus redirent, fuſum fugatumq́ Regis agmen inueniunt, exultantia Turcarum caſtra proſpiciunt, iniqua ſuorum fortuna conſternati, ipſi quoq́ in fugam uerſi, ad Iſtrum rectà contendunt: è militibus itinere defatigatis, fatum Regis & belli exitum coniiciunt: re cognita, multo magis exanimati, ſuperato amne, in Valachiam traiiciunt, ut hac in Tranſſyluaniam iter faciant. Turcæ in ſequenti die, quum hanc non fugam, ſed Coruinas inſidias eſſe reputarent, ut à proximis ubi illuxerit ſyluis, prælium redintegraretur, omnia circùm loca, inſtructa acie, præmiſſis ſpeculatoribus diſquirunt: quin & caſtris hoſtium, quæ curribus circumuallarant, adhærere non audent: aſt ubi omnes longius aufugiſſe compertum habuere, caſtra inuadunt. Quoſcunque inuenere, ad internecionem trucidant. Eodem die, Baſſeum Aſiaticum cæſum eſſe cognouerunt: quod ægerrimè tulit Amurathes. In caſtris Ianizarorum, præfectus à Vladislao ſuperiore die confoſſus interiit. Is fuit huiuſce belli exitus, ut à Turcis nonnullis audiuimus. Varnenſem igitur cladem anno quadringenteſimo quadrageſimoquarto ultra milleſimum, & pridie Martinarum feriarum geſtam eſſe perhibent: ob commiſſum ingens uiolatæ fidei piaculum, ad placandum iratum numen, hanc ſanctam & immaculatam Regiamq́ uictimam, deuoui ſibi Deus uoluit, ut quem ipſe terris iudicaret indignum, exuta immortalitate, referret inter deos. Quarto Vngarici Regni anno, & in florentiſſima ætate, Vladislaus occidit: princeps omnium Regum, ſi uixiſſet, omni probitate, iuſticia, & integritate præditus: cui animus inſons & excelſus, continentia magna, fortitudo ingens, ingenium ad imperandum, & ad bella quæque grauiſſima promptiſſimum, laudis cupidum, & immortalitatis: præterea tam mite, clemens & benignum, in quos opus erat, & ad officia quæque paratum, ut neminem à ſe dimiſerit, qui manſuetudini illi Regiæ, ſe perpetuò non profiteretur obſtrictum. Item ſuorum amantiſſimus, omnium morum nobilitate præcellens, procero fuit corpore, & laboris ac inediæ tolerantiſſimo, fuſca facie, nigris crinibus, & ingenti robore, uultu autem uenuſto, & tacitam ſibi uenerationem expoſcenti. Promulgata eius morte, multo uehementius ab Vngaris, quàm Polonis deploratus eſt: quando illi ſe ab eo deſertos, hi uerò ſanctiſſimè gubernatos exiſtimabant. Omnes Chriſtiani rei publicæ potentatus, glorioſiſſimi Principis interitum defleuerunt. In primisq́ Pontifex maximus, qui ad primum mortis nuncium collachrymauit, & in diui Petri baſilica, ſolennes illius Manibus inferias perſoluendas edixit. Quinetiam inimici ad mentionem ſui nominis ingemuere, atque ex huius interitu, ferum Amurathis animum, aliquid commiſerationis inceſſit: quippe qui ubi in caſtris ſuis oppetiit, ibi in perpetuum ſuæ fortitudinis & magnanimitatis monumentum, ſepeliri iuſſit, ad caputq́ columina ſtatuit: cui nominis, honeſtiſſimæq́ mortis exciſa eſt inſcriptio: Caſimirus, frater pientiſſimus: ipſum diu cum uniuerſa Sarmatarum nobilitate deplorauit, ac ſolennia iuſta perſoluit. Noſtris quoquè temporibus, nuſquam eius mentio facta eſt, quin ad ipſum no- 1444

men,auditores ingemerent: Diuiniſq; dignum honoribus omnes, etiam & hi qui aduerſæ factionis fuerant,proculdubio iudicarent. Claſſis Pontificia,audito conflictu,in Italiam uela reflexit,quum triſtem lachrymoſamq; uictoriam, Turcis Vngari reliquiſſent, uano quodam metu,inſcitiaq; correpti. Cum in Valachiã Coruinus traieciſſet, quam Tranſalpinam uocant, in amica prouincia, à Dracula Vaiuoda, præter opinionem,nefariè capitur:dies aliquot,non parum honorificè,ab eo retinetur. Dracula tandem facti perteſus,quum ſe uirum temerè cepiſſe,ac ſocietatis iura læſiſſe uideretur,multis cum muneribus donatum,in Tranſſyluaniam remiſit. Quare id Dracula fecerit,nondum compertum habeo:multi,ut Turca aliquantulum gratificaretur,quo cum paulò antè fœdus iniuerat:alij,quia filio nondum reuerſo timebat,quem cum quatuor milibus equitum, Coruino uel maximè perſuadente,in hanc expeditionem Regi dederat,id in cauſa potiſſimum fuiſſe arbitrantur. Poſtquàm in ſuam Coruinus prouinciam ſe recepit,curatis refectiſq; militum corporibus,quando adulta hic bruma hibernare cogebat,Budam ingruente uere peruenit.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS TERTIAE LIBER VII.

POST, ubi Vladiſlai Regis interitum,& uix tertiam è Varnenſi clade partem,exercitus ſuperfuiſſe,Pontifices Optimateſq; cognouerant,ad inhibendas mutuas in Regno iniurias,de ui,de dolo malo, de latrocinijs, cædibus & rapinis,ſeuera decreta promulgarunt:ut donec Procerum,nobilitatiſq; reliquiæ,quæ è bello ſuperfuerant, redirent, tranquillum quietumq; Regnum ſeruarent. Nihil uehementius expauebant, ne qua in tanta rerum perturbatione, ex priſtinis factionibus ſeditio interim oboriretur. Mors tandem optimi ſanctiſſimiq; Regis,quem uulgò ſexus & ætas omnis deplorabat, ita cunctorum animos conſternatos habebat, ut qui deijciendo ex Europa iam Turca,ſpes maximas planè conceperant,nunc ipſum pro mœnibus inſultantem cernere,uideantur. Id pacatum eo tempore Regnum habuit, cum Vladiſlao mortuo,Regalia comitia inſtarent,patres ad proxima feſta Pentecoſtes,frequentiſſimum conuentum,apud campum Racoſi, qui Peſthi mœnia circuit, & nomen à cancro inditum adhuc ſeruat,indixere. Coruinus poſtquàm in Vngariam ſe receperat,ob rem ex uiolata fide,quadam fati iniquitate malè geſtam,nunquam ea hieme,ut iacturam ſui nominis reſarciret,imminentiaq; pericula repelleret, quietem ullam habere potuit:cruciabatur Turcæ audacia,quem non robur,non prudentia,ſed fortuna uictorem effecerat:& is ad Sauum uſque expeditiſſimos equites, poſt uictoriam planè dimiſerat,qui omnia incurſarent:ſuccurrebat ingens rerum metus,quando hinc Amurathem hoſtem acerrimum,& illinc Romanum Cæſarem infeſtum habebat:angebat curas inteſtini belli timor,quod diu Regnum malè uexarat, & Boemorum iniuriæ, qui trans Danubianam regionem,erectis in locis pleriſque præſidijs,latrocinijs infeſtam tenebant. Quamuis hæc futura Ladiſlai electione,citò pacatum iri ſperabat. Quum autem nullum formidoloſius,quàm à Turca diſcrimen inſtaret,ad hoc in primis repellendum,ſanctiſſimus illæ Pannoniæ Rei publicæ pater, Regniq; ſeruator,animum aduertit. Quare,cum duabus legionibus,quæ non parum ſuperiore bello diminutæ fuerant,ſupplementa adieciſſet,extemplo uerſus Myſiam ſuperiorem iter intendit, in itinere nunciatur,Turcas ad Sarnon uſque oppidum ueniſſe,incurſare,populari,paſſimq; omnia diripere. Id oppidum uiginti milibus paſſuum,à Sauo amne recedit. Ne minore quidem,quàm antè audacia Coruinus hoſtibus occurrit, continuatis utiq; itineribus, in Saui tandem ripa,è conſpectu Turcarum caſtra poſuit. Et cum audacia & celeritate,è Iulij Cæſaris inſtituto,deterrendum ſemper hoſtem eſſe,arbitraretur:rem conſilio muniendam,& nouis,inſtans

prælium

prælium,auxilijs ingenij,obfirmandum eſſe cenſuit. Multos in caſtris ignes,ea nocte,qua cum hoſte congredi decreuerat,excitauit:ut proſpectis è regione ignibus,nihil ille mali, ea nocte, ab Vngaro iam timeret:mox in prima Coruinus uigilia,militem armari,& amnem inſtructa continuò acie,ſuperare iubet:tertia uigilia,uniuerſus in aduerſa Saui ripa conſederat,deinde continuatis ordinibus,aduerſus Turcarum caſtra,qui nihil tale uerebantur,pleno gradu contendit:incautos,& ſopitos adoritur. At illi repentino tumultu & clamore conſternati,alij arma quærunt,pars ignobilior fugam molitur. Nonnulli in primo congreſſu ſaucij,cum ſomno ac hoſte pariter colluctantur:præ nimia ulciſcendi libidine, Coruinus ita ſæuit, ut dum primos æquè obtruncare pergit,alijs fugiendi ſpacium dare cogatur. Multi à principio cæſi, mox cæteri in fugam uerſi, ſuffragante nocte, ſe in ſyluas recepere. Coruinus fuſo fugatoq; Turcarum exercitu, in inferiorem Pannoniam ſe recepit. Interim,ne qua Coruinæ uirtuti ceſſatio detur, nunciatur, Vlricum Ciliæ Comitem, poſt Varnenſem cladem noua moliri: & Quadrageſimæ reſipiſcentiæ tempore,uniuerſam Croaciam Sclauoniamq; hoſtiliter infeſtare. Multa in utraq; prouincia oppida occupaſſe, & ni prouideatur, perbreui totam Dalmatiam in tyrannidem redacturum. Item à patribus exoratur,ut poſt fuſum Turcam, in Vlricum arma deflectat. Coruinus ne interregni tempore, Pannonicæ res periclitarentur, haud mora, præter Drauum amnem,ductis his copijs,quæ ad hanc expeditionem ſat eſſe uiderentur,iter facit:ſuper Petouiam , quæ in Draui ripa ſita eſt, aſcendit, ubi Ciliæ comitatus è conſpectu fuerat. Hi quondam Reguli,magnis olim opibus, & auctoritate pollebant:quando Sigiſmūdum Imperatorem, Barbaram Hermanni filiam,uxorem ducere non puduit. Vlricus de quo agitur, Frederici filius,& Hermanni nepos erat:& Zagoriam, Varaſdinum,Capronciumq; oppidum,præter alia multa tenebat. Coruinus igitur,præter Drauum ſubiens, ut in hoſtis conſpectu fuit,proxima nocte tumeſcentem fluuium, cum quatuor milibus equitum , natando traiecit:mox infeſtam Ciliæ regionem incurſat,uaſtat agros,uicos incendit,incauta nonnulla caſtra capit: tanta Regionem trepidatione compleuit,ut de publica deditione cogitaret. Vlricus,ſæuo repentinoq; bello in ſuæ temeritatis pœnitētiam adductus,à Coruino pacem ſupplex poſtulauit: qua data,ſe coronæ Vngariæ perpetuò pariturum eſſe pollicetur. Supplicem Coruinus Comitem,ad Regni Patrumq; obſequium redactum,benignè tractauit. Quum Regalia,ad campum Racos,comitia propediem inſtarēt,pacata prouincia,relictaq; ibi magna parte copiarum,ad indictum conuentum proficiſcitur.

QVVM in tempore ad comitia deſcendiſſet,in primis de Rege eligendo agi cœptum eſt,id ſine ulla ſeceſſione tranſactum. Nam una omnium uoce,ſuffragioq;(ut par erat) Ladislaus poſthumus, Alberti filius, Rex Vngariæ declaratur:qui annum tunc quintum agebat. Quum Regno autem per ætatem foret immaturus, de gubernatore eligendo, agitatum eſt. Quanquam plures in comitia competitores deſcendiſſent,qui ſe tali honore dignos eſſe credebāt,ueluti Nicolaus Vilachus,alijq; nonnulli, Ioannis tamen Coruini uirtus,de Pannonica Chriſtianaq; Re publica ſemper optimè merita,omnes ambire, omnium ſibi ſuffragia comparare uidebatur, neminemq; ſibi patiebatur anteferri:quinetiam & inuidorum fauorem ſibi planè conciliabat,memoria rerum tam præclarè geſtarum, oculis omnium obuerſabatur: ſi qui præ liuore aliter ſentire uoluiſſent,quum ceſſante Coruino,iam de publica ſalute actum eſſe uideretur,nequaquam refragari cogebantur. Quare Patrum cæterorumq; conſenſu, quouſque Ladislaus Regni compos eſſet, Coruinus tradita Reipublicæ ſumma, Gubernator Vngariæ pronunciatur:quod anno ſalutis quadringenteſimo 1445. quadrageſimoquinto ſupra milleſimū, feſtiſq; diebus Pentecoſtes, factum eſt. Cum maximo plauſu, Gubernator, ab omnibus conſalutatur : idq;,ut fauſtum ac felix ei, Pannoniæq; foret, omnes paſſim congratulabantur:& pro ipſo,ac Rei publicæ ſalute,uota magna nuncupabant:pro eo ſupplicationes indictæ,ac omne hilaritatis genus æditum. Soluto conuentu,exigendæ primùm à Dracula Tranſalpinæ Vala-

Ladislaus.

chiæ

chiæ Duce,pœnæ ſuccurrunt:quippe qui læſo hoſpitij ſocietatiſq; iure,à Varnenſi clade redeuntem,interceperat:quare delectum confeſtim habuit,coactoq; exercitu, in prouinciam contendit.Superatis deinde alpibus,hoſtili animo Valachiam adoritur,uicos oppidaq; multa ſuccendit,perbreui bello uniuerſam occupat,Draculamq; in oppido quodam,cum duobus filijs capit.Patrem nequicquam deprecantem cum filio qui natu maior erat, ad ſupplicium educi iubet, ambo capite mulctati, dignas perfidiæ ſuæ pœnas exſoluere:alteri autem filio,qui natu minor erat,utraq; ſunt exerta lumina.Draculæ,alium Vaiuodam(ut aiunt)Coruinus tunc ſuffecit. Demum pacata prouincia,Budam ouans redijt. Paucis poſt diebus.Pontifices & Proceres conuocauit,ut de rebus agendis conſuleretur.De poſthumi Regis,& coronæ repetitione ad Patres retulit:illi cenſuere,mittendos eſſe ad Cæſarem Legatos,qui in primis decretum Regem & coronam repeterent:ut alter,in Pannonijs educatus,Vngaros uehementiùs amaret:altera,apud eos eſſet,quorum Reges illa carere,ſine nephario ſcelere nequeunt. Legati deſignati, Viennam ueniunt: & Cæſari,mandata ritè exponunt. Reſpondit Imperator,optimè tandem ab Vngaris factum eſſe,qui ſuum ac uerum Regem recognoſcerent.Electione opus non fuiſſe ſuper eo,quem ius hæreditarium & natura Regem genuiſſet.Puerum autem,& coronam,haudquaquam adhuc reſtitui oportere.Quum ille Regni ſit impos,& ſemel coronatus ritè fuerit:tutore quoq; adhuc egere,eodemq; fideliſſimo.Et qui ſe arctiùs attinente,fidelior inueniri poſſit,haud facile dari.Maturam Regno ætatem manere oportere,ne immaturo Rege,res male gerantur,Proinde quando interregem habent,ſuis Vngari auſpicijs, Regnum adminiſtrent. Legati reuerſi,Cæſaris in Senatu reſponſa retulere:quæ quidem Patribus parum grata fuere. Intelligebant enim,neſcio quid improbitatis, priſtinæq; maleuolentiæ reſponſa talia ſubolere:quare Legationibus biennio ſæpe repetitis,Fredericus Imperator,ut puerum coronamq; ſibi ab Eliſabetha creditam redderet,nunquam adduci potuit. Ex abnegato Rege coronaq;,non paruæ oboriuntur inimicitiæ,quæ nonnullorum quoq; oppidorum repetitione,quæ Imperator in Vngaria ſibi uſurparat, angebantur.Quare Coruino Interregi Gubernatoriq;,è Senatus conſulto,expeditio in Auſtriam aduerſus Romanum Imperatorem, planè decernitur:ut uerbis olim poſtulata,bello repetãtur. Comparato exercitu non mediocri,is Auſtriam hiberno tempore inuadit,ferro ac igni,uicos & oppida uaſtat, Sempronianum,Viennenſem, & Neapolitanum agrum incurſans,omnia diripit, populatur & inflammat.Neapolim obſedit natura & arte munitiſſimam,ubi ne fruſtra tempus terere uideretur,ſoluta obſidione,ad populandam incendendamq; prouinciam,animum aduertit.Pari ſæuitia incommodiſq; Stiriam, & Carinthiam afficit.Tot rerum rapinis,ac tanta pecorum hominumq; præda caſtra compleuerat,ut ſe quoq; patratæ crudelitatis commiſeratio ſubiret.His tamen malis,inuitus hoſtilem regionem affecit,ut Imperatorem ad reddenda poſtulata redigeret.Contrà ille,multo pertinaciùs propoſito ſuo perſtare,foris nil contrà moliri:oppida tantùm obfirmata præſidijs,pro uirili ſua tueri:malle mori,quàm cedere.proinde neq; precibus,neq; minis,neque ui denique,ac metu ullo moueri.Coruinus autem,ne plus æquo ſæuire uideretur,populata uaſtataq; prouincia,ingenti præda onuſtus,ouanſq; Budam redijt. Duos circiter annos in Regno quieuit,ut ciuiles lites dirimeret,Optimatumq; cauſas componeret.Interim ius omnibus æquè dixit, iudicijs integerrimè præfuit, multas à foro procul controuerſias diremit.Nulla iniquitatis unquam ſuſpicio in illo uiro deprehenſa:in negocijs expediendis,uſque adeo feſtinus & ardens:item in audiendis in omni genere perſonarũ hominibus patiens, & indefeſſus:ut ſedens,ſtans, incedens, equitanſq; rogatus,ius diceret. In miſeros, ſupplices,cæteroſq; uirum adeuntes,pius admodum,& popularis:nec officio ab amicis,ne ab inimicis maleficio, ſe facile uinci patiebatur.In hoc breui ocio,ad futura ſe bella præparabat:congerebat pecunias,& quæcunq; bello ſunt uſui.Ne quid interea diſcordiarum inter Optimates oborirctur,miro ſtudio,arte,diligentiaq;,in reconciliandis Procerum nobiliumq; animis

animis utebatur. Cæterùm non diu ſibi quieſcere licuit,quando ſe ab Amurathe a-
cerrimè peti ſenſerat. Ne mitius quidem ipſe ſe gerebat in eum,quippe cui nihil erat
antiquius ſollicitantiusꝗ ,quàm Varnenſem cladem ,nominisꝗ iacturam ulciſci.
Interea per ſpeculatores ſibi nunciatum eſt,Turcam noua moliri, delectum habere
in Aſia & Europa:magnos facere apparatus,& in Vngaros arma ſumpturum,ru-
mores paſſim differri. Coruinus igitur,qui ocij tempore nil magis ſollicitè agita-
rat,quàm Turcicæ expeditionis apparatum,quarto ſuæ gubernationis anno,Salutis 1448
uerò Chriſtianæ,quadrageſimooctauo ſupra milleſimum & quadringenteſimum,
cum duobus & uiginti milibus hominum,ex Vngaria caſtra mouit. Valachiæ nanꝗ
montanæ Vaiuodam(ut aiunt)in huiuſce belli ſocietatem aſciuerat. Coruinum ma-
gna ſemper cœpta auſpicantem,Legatus in primis apoſtolicus ſequebatur,Coronen
ſis Epiſcopus:è Proceribus autem Vngariæ, Emericus Peluſienſis Vaiuoda Tranſ-
ſyluanus,Ladislaus frater eius,Emericus Marzalius ianitorum Regalium magiſter,
Raynaldus Roſgoinus,Thomas Zeech,inſuper Francus Tholomicius Dalmatiæ
Croaciæꝗ Præfectus,Ioannes Zechel Coruini frater, Benedictus Loſoncius,Ste-
phanus Banffi,Nicolai Banffi pater,& Bani quondam filius:quibus quidem omni-
bus de Lindua cognomen erat. Præterea Georgius Ciacus,Robertus Carrus,Ioan-
nes Corothna quadruumuir, quem nunc Regni Iudicem appellant: & innumera
nobilium multitudo ſequuta. Iter Tranſdanubium inîuere,ſuperato Tibiſco amne,
per Daciam in Myſiam deſcenderunt:ſed ubi ad Cubin,in conſpectum Myſiæ per-
uenerunt,paulò infrà ubi Morauia fluuius,per Myſiam currens,in Danubium fer-
tur,Iſtrum traiecerunt,ad Seuerinum oppidum alij tranſmiſere. At poſtquàm in ad-
uerſa Danubij ripa conſtitere, Coruinus Deſpotem, qui clandeſtinis cum Turca in-
ternuncijs,recuperato Myſiæ Regno,pacem ſeruare nitebatur,per Legatos horta-
tur,& orat,ut ſæpe à ſe rogatus,ad ſacram expeditionē ueniat,beneficiorumꝗ quæ
ab Vngaris acceperit,memor eſſe uelit,& ingratitudinis infamiam caueat:qua nihil
boni uiri dignitatem magis dehoneſtat. Inſuper affirmabat,de bello benè ſperādum,
quando neque pecuniæ,neꝗ copiæ deforent. Duorum & uiginti milium ſe ductare
exercitum,acceſſiſſe Valachorum auxilia:nihil huic militiæ, præter Deſpotem, Ra-
ſciæ Principem,deeſſe:cuius conſilio ac uiribus,ſi præſens expeditio adiuuetur,nihil
ultrà exoptari poſſe. Proinde impenſiùs orare,ut coactis continuò equitum turmis
expeditiſſimorum,ſua caſtra ſequeretur. At ille male ſentiens,ut honeſtiùs militiam
detrectaret,uarijs ſe modis excuſat. In primis pacem cauſatur,quam cum Turca ini-
tam,quamuis inuitus,aliquantiſper Varnenſi bello uiolaſſet,adhuc tamen Amura-
this indulgentia ſeruatam,continuare ſtuderet, ne in priſtinam miſeriam recideret.
Item importunitatem temporis arguit,quod præcipiti autumno Seuerinum appli-
cuerant:& quàm difficile ſit,dum hibernant alij,in frigidis regionibus bellum agere:
quod ſat è ſuperiore bello haud impunè didicere. Hæc & multa alia,ut ſe iturum ho-
neſtiùs abnegaret,Deſpotes comminiſcitur. Sed uirum liuor magis inceſſerat,æger-
rimè nanꝗ ferebat,data ſibi repulſa, Coruinum Gubernatorem fuiſſe creatum. Sub-
pudere quoquè ſe Deſpotem ac Myſiæ Regem,Imperatoris genere natum,ſub Gu-
bernatoris ductu & auſpicijs militare:multoꝗ maiore ſe honore dignum eſſe cenſe-
bat,quàm gerere potuiſſet:inuidia ſeſe recognoſcere,& aliquid in hac re penſi habe-
re,minimè patiebatur. Coruinus ad hæc reſponſa ſuccenſus,admodum intermina
tur, ſe ſuis omnino manibus, ingratiſſimum hominem , Indorum exemplo, capite
mulctaturum:Raſciæ Regnum digniori traditurum,ſi ex hoc bello uictor euaſerit.
Mox per Myſiam,haud aliter atꝗ per infeſtam Regionem,iter in Bulgariam inten-
dit. Deſpotes,abeunte Coruino,ad perfidiam illicò conuerſus,celeribus internun-
cijs,Vngarorum aduentus,& copiarum multitudinis Amurathem admonuit:quin
& quotidiana ſignificat itinera,quum inuidiæ,tum gratificationis gratia,qua pacem
cum eo facile ſeruatum iri confidebat. Item edocuit, Coruinum cum modicis illac co
pijs traieciſſe,nil ipſi timere oportere. Præterea hoſti haudquaquam occurrendum,
ſed

ſed permittẽdum ultrà progredi, mox à tergo iter obſtruendum: quod ſi fecerit, illum nunquam inde rediturum aſſeuerabat. Coruinus autem grauiſſimo bello intentus, iter pro uirili ſua properare, creberrimis Sandorobechum Albanenſium Principem, literis uexare: quo quum aduerſus Turcam, paulò antè fœdus percuſſerat, ut approperaret, quando iam ipſe hoſtibus appropinquabat: ita enim cum eo conſilium iniuerat, ut ipſe cum Vngaris à Raſcia Bulgariaq́, ille ab Illyrico Turcis pariter occurrerent, ut à fronte tergoq́ uexati, facile uincerentur. Quod haud ab re fuiſſet, ſi Sandarobechus, quem illi Barbaræ Alexandrum dominum uocant, prælio in tempore adfuiſſet. Sed immatura pugnæ feſtinatio, recti conſilij finem intercepit. Amurathes Deſpotis conſilia nequaquam aſpernatus, Coruino Regnum inuadenti non occurrit, permiſit hoſtem ultrà progredi, atque ipſe duorum trium ue dierum itinere ſubſequitur, à tergoq́ ne retrò pedem referre poſſit, iter obſtruit. Iam in planiciem uterque peruenerat, quem in Raſciæ Bulgariæq́ finibus longè lateq́ ſpaciantem, Rigomezeu Vngari, Raſciani Coſonam nunc uocant, nos Campum Merulæ interpretamur. Hanc fluuius interfluit, qui Schithniza nunc dicitur, & ab Illyrici montibus defluens, aliquandiu uagatus, Iſtrum inuenit. Campi huiuſce longitudo, paſſuum eſt uiginti milium, quinque milia continet latitudo. Circumuallatur utrinque montibus amœniſſimis, in circi ſpeciem: & fluuius, ac montium appendices, reconditæq́ conualles, proximè haud iniucunda uicorum frequentia celebratur. Quum in campum, haud aliter atq́ in agona, prius Vngari, deinde Turci deſcenderent: ad pagum amnis accolam, qui in aditu ſitus eſt, anus exclamauit: Heu quàm uereor, ne parum æquis Vngari nunc dimicant auſpicijs, quando traiectus eorum uado exercitus uix unum, Turcarum uerò dies tres fluuium perturbauit: ueluti futuram cladem ex inopia copiarum, hariolaretur. In media ferè planicie, collis modicus aſſurgit, cuius radices Schithniza lambit. Non multò ulteriùs, ad caput æquoris, quædam turris erat, cuiuſdam olim Amurathis tumulus & pyramis, qui profligato exercitu, ibi cæſus & ſepultus eſt. Illud quoquè nunc Amurathes uerebatur, ne Coruinus qui præceſſerat, in malum hoſtis auſpicium pyramidem præoccuparet. Quare pleniore gradu ſubſequitur, ut prius cum eo manum conſerat, quàm is turrim attingat. Ad collem igitur Coruinus uenerat, in medio campo ſurgentem, & in eo caſtra locat, Sandarobechi auxilia expectaturus, qui in horas accurrere dicebatur. Amurathes ueritus, ne proxima turris occupetur, & Illyricorum auxilia ſuperueniãt, Coruinum iritat ad prælium: detrectat ille, donec ab Illyrico auxilia ueniant. Hic multo impenſiùs inſtat, aquationem lignationemq́ inhibet, pabula præripit: & qua poteſt arte uiq́ laceſſit: addebat Turca audaciam ingens copiarum multitudo, quas octoginta circiter milia hominum eſſe ferebatur: inuitus in certamen Coruinus deſcendere cogitur, quando aqua cæteraq́ neceſſaria interdicebantur. Tandem in diui Lucæ ſolennibus, ac die Iouis exercitum armari iubet. Eumq́ in duo & triginta agmina diuidit: munitiones omnes in colle aduerſus hoſtes parat, & intendit. Acies ſic inſtructas, ſacris Deo ſeruatori operari myſtica inter ſe confeſſione ac terreſtri communione uti imperat: & in concione militem ad prælium hortatur: Venit tandem (inquit) dies, ô ſocij, quo ſi quid è Varnenſi fuga dedecoris & ignominiæ contraxiſtis, hodie priſtinum fidei & uirtutis ueſtræ nomen recuperare, & acceptam cladem ulciſci licet. Si uiri eſſe uolueritis, è tot cladibus quas à uobis accepit hoſtis, has uobis reliquias obiecit: quæ & ſi numero potiores, ſpe tamen, cauſis & uiribus multo inferiores. Quidnam illis ſperare licet, qui non pro ſuo, ſed alieno pugnant imperio? & dum uicerint, in hac ſeruitutem, & in altera cruciatum, in utraque uita, perpetuam miſeriam conſequuntur? Vobis contrà, utro ſe res uertat, pro Regno ueſtro, pro liberis, pro patria, pro focis & aris ſanè pugnantibus, æternam ac ſolidam, utriuſque uitæ felicitatem, ſperare licet. Cauſæ quoq́ uobis longè uehementiores: quippe qui niſi hoſtem fortiſſimè cecideritis, de ſalute fortuniſq́ ueſtris, omnino eſt actum. Vtrarumque uires exploratæ ſatis ſuperq́. Ad Varnam ſemel malè pugnatum eſt, ubi ſe partis quandoq́ utriuſq́

utriuſque fortunam commutare liceret, maluiſſet fortaſſe Turca ſuorum cædem, cum noſtrorum fuga commutare (quum fugientes inſequi nequiuerit, grauiſſimè cæſus) quàm tot ſuarum gentium feciſſe iacturam. Illis plus detrimenti, uobis plus turpitudinis illatum: quamuis illi, ui coacti, damna: uos ultrò, fugæ ignominiam ſubiuiſtis. Verùm illius fortaſſe cladis irata potius numina (quæ uiolatam à nobis fidem ulciſci uoluere) quàm ueſtram ignauiam in cauſa fuiſſe crediderim. Nam perfidiæ illius auctores, ad unum omnes, capitales illic pœnas exſoluere. Nos qui inuiti ad id bellum uenimus, unà uobiſcum, adhuc Diuina benignitate uiuimus, ad Chriſtianæ Rei publicæ tutelam reſeruati: & in primis Vngariæ, ne Turcarum armis ac rabie obrueretur nobiſcum. Numerus uobis nequaquam reformidandus, quando cum multis, pauci ſæpiſſime pugnare, ac uincere didiciſtis: Diuinis potius quàm humanis uiribus, hucuſque dimicauimus: in nomine Ieſu Seruatoris noſtri, prophanas facile acies diſſipauimus. Quocunque pedem tulimus, in præpotenti nomine, uictricibus ſemper armis, uiam aperuimus, quia Diuino ductu & auſpicijs militauimus: hinc mortalium Seruatorem, hinc diuam Genitricem ſemper nobis adfuiſſe ſenſimus. Neque hodie nobis defore credimus, ſi cœleſtis charitatis, & uirtutis ueſtræ memores eſſe uolueritis. Adiutor Deus ſemper adeſt, ſanctè ac ſtrennuè dimicantibus. Accedit tutus pugnandi modus, cataphractorum equitatus, qui in arcis munitæ ſpeciem, haud facile expugnari poteſt. Cohortes hæ ſunt nobis militum, quæ & facile regi, & hoſtibus ſat eſſe uideantur: innumera multitudo confunditur. Accedunt uaria tormentorum ac munitionum genera, quibus illi carent. Præterea in horam Sandarobechus, cum auxiliarijs copijs adfuturus eſt. Periculum non eſt ita magnum, ut timeatis: neque ita paruum, ut contemnatis. Retrò ſine uicto hoſte cedere non poſſumus, quia per has montium anguſtias exercitus ægrè duci poteſt: & ſi omnis daretur regrediendi copia, re infecta, ac ſine ſolita gloria, redire non licet. Fortiſſimis ardua cuncta uiris, propoſita ſunt. Proinde, quando nouiſſimus iſte labor uobis imminet, quo uniuerſæ Turcarum uires, ad extremum recidi poſſunt, uos per eum Deum, ſub cuius nomine militamus, oro & obteſtor, ſocij, item per patriam, liberos & fortunas ueſtras, ut dato pugnæ ſigno, ita ſtrennuè dimicetis, ut Diuinas humanasque iniurias, à fœda gente ſuſceptas, & Varnenſem in primis cladem abundè ulciſcamini. Sanctum ibi Regem amiſimus, qui pro ſalute noſtra, pro commiſſo læſæ fidei piaculo, ſe deuouit: Regali uictima, Diuinus furor ille deſedit. Date (uos quæſo) operam, ut illius Manibus, opiparè parentetis. Vlciſcendæ ſunt cæterorum mortes, qui eo prælio occubuere. Recidendus ſemel ac hodie, metus iſte Turcarum, & ita recidendus, ne amplius repullulet: & ab hoc immaniſſimæ periculo ſeruitutis, uindicanda Pannonia, ut perpetuam hodie quietem ac gloriam ad utriuſque uitæ felicitatem, comparemus. Extremis itaque uiribus eſt, ſocij, dimicandum, quando neceſſitas cogit, honeſtas inuitat, ac uaria hortatur utilitas. In uado res eſt, & in portu nauigamus. Vtcunque res acciderit, bene nobiſcum agetur. Si uicerimus, perpetua patriæ ſalus & incolumitas, ac nobis immortalitas parietur. Sin occubuerimus, hic pulcherrimè moriemur, ſempiterna apud ſuperos uita functuri. Quamobrem ea (quæſo) mente pugnemus, ut uincamus: aut ſi res tulerit, honeſtiſſimè moriamur. Accenſi ſunt admodum Gubernatoris oratione, cunctorum animi: & ad ſtrennuè dimicandum uerbis, ac ſuapte natura, ſat animati omnes. Nec minus quidem impigrè Amurathes Rex contrà, in ordines redigebat exercitum, & dictis, promiſſis, ac iuſſibus obfirmabat. Eductæ Turcarum acies, & in planiciem effuſæ, latus utrunque montium attingebant. Vnde haud parum Chriſtianis ſtuporis incuſſerant. Tertia hora diei ſigna inferri iubet. Coruinus utraque ex colle, cornua ad plana demiſerat, longasque utrinque uexillationum alas, à fronte protenderat. In medio Zechelem è ſorore fratrem, cum quadrato agmine cataphractorum collocarat: in colle, præſidia curribus munitionibusque obfirmarat. Dato pugnæ ſigno, milites, qui animos corporaque curarant, ardentes, eminus primò pugnam ineunt: deinde, adaucta, blandiente fortuna, utrinque audacia, magno cominus impetu, con-

tu congredi cœpere. Tribus circiter horis acerrimè pugnatum, deinde Turcarum acies, à Benedicto Loſoncio, qui in dextro cornu præerat, inclinata. Et à Stephano Banffi, qui in ſiniſtro erat, ne minus quidem impigrè res agebatur, quippe qui Baſſeum, Europę pertinaciùs inſtantem, multis planè cædibus affecerat. Amurathes, nutantes in utroque cornu ſuos conſpicatus, ualida ſubmittit auxilia, præliumq; inſtaurat. Vngari & Valachi expeditiſſimi equitatus, irruentibus denuo Turcis haud parum defatigati, ad cataphractorum ordines ſe receperunt, qui ueluti pro muro ſtantes, maximos quoſque hoſtium impetus facile excipiebant. Multi utrinque cadunt, ſed è Turcis longè plures, quando nec talibus armis, nec eo equorum robore ſeſe muniunt. Coruinus à colle munitionibus, quas intenderat, procul Turcas obterit, diſſipatq;. Quod quum Amurathes uidiſſet, quantum fieri potuit, ſuas acies colli admouit, ſubegitq;, ut iritos ab alto machinarum ictus exciperet. Hac igitur arte, munitionum eluſa eſt opera. Hoc ubi à Coruino intellectum eſt, ad ſuccurrendum laborantibus animum adiecit: ſuggerit utrique cornu ſubſidia, nunc uoce, nunc manu rem agit. Suppeditat feſſis auxilium, trepidantibus inclamitat, fugientes in ordinem reuocat, acerrimè irruentibus occurrit: nihil ex optimi Imperatoris & militis officio remittit. Nunc fortes hortatur, & laudat: nunc corripit ignauos, & territat: omnibus præſtò adeſt. Quare ita feruet ubiq; Martis opus, ut cuncta ſanguine fœda conſpiceres. Amurathes, ſubſidia crebra acciri iubet, neque ſuorum cæde conſternatur, multitudine magna fretus, cui ritè pugnare certum erat. Haud dubiè ſperabat, omnino ſe hoſtem longa ſubſidiorum ſucceſſione defatigaturum, neq; ſpe ſua falſus eſt: unum Vngarorum agmen, quatuor & quinque Turcarum acies, antè laſſare cogebatur, quàm ſibi ſubſidia ritè ſuccederent. In acie pranſum & cœnatum, ambulatorijsq; cœnis refecta corpora. Eo die ubique Turcica acies inclinata, ſæpe in caſtra uſque fugata, ſat proſperè ab Vngaris pugnatum, magnus Turcarum numerus cæſus. Chriſtiani, quamuis eo die bello ſuperiores eſſent, tamen ita obſtinatis utrinque animis prælium agebatur, ut utrique aut uincere aut mori omnino decreuerint. Certamen ad ſerum uſque productum, nox prælium diremit: utrique ſe in caſtra recepere, his animis, ut poſtero die pugnam inſtaurarent, neutriq; terga uerterent, donec ius imperãdi, Marte iudice definiretur: & nox inſomnis acta, utraque caſtra crebris uigiliarum ſtationibus obſita. In ſequentem omnes diem ſolliciti expectabant, ueluti Martem ſuæ uitæ mortiſq; arbitrum adituri: uix dum illuxit, quum utrinque inſtructæ acies adfuere, redintegratur prælium: ſed ab Vngaris, ne eo quidem ardore ac robore, quo ſuperiore die, pugnatum eſt: nemo ex his fuit, qui extremis pridie uiribus non dimicarit. Quadraginta ferè Turcarum milia ſuperfuerant, quæ aut in certamen non deſcenderant, aut leui prælio luſerant: Coruinus tamen ſuos hortatur, ne initam ſuperiore die uictoriam, per deſidiam & ignauiam interciperẽt, pergerent uincere, ut occœperint: item obſecrare, ne ſibi patriæq; deſint: conſiderent, pridie quàm benè pugnarint, quot hoſtium milia pauci protriuerint, quotiens inclinarint & fuderint: præcaueant, ad extremum turpiter ilia ducant, & ſudores hactenus effuſos, tolerataq; pericula omnia ſint irrita habituri. Non qui magna occœperint, ſed qui cœpta pulcherrimè terminarint, hos gloria dignos exiſtimari putent. Præponant ante oculos, quæcunq; ipſos detrimenta manebunt, ſi male dimicarint: in primis uaria mortis & cruciatus genera, item ſeruitutem, matronarum liberorumq; ultima Regni excidia, raptus uirginum, & humanarum Diuinarumq; incæſtationes, infandaq; piacula affirmare. Hæc omnia unius diei labore euitari poſſe, proinde orare ac obteſtari, per Deũm hominumq; fidem, ut ſolita, ſe, patriam, liberos, coniuges & fortunas, uirtute redimant, & in perpetuam libertatem cuncta uindicent. Nihilo ſecius Amurathes ſuos præmijs, pollicitationibus ac minis incendit: ut omnia perpeti, quàm eo die Europa cedere maluerit. Luſtrat utrunq; cornu, & grauiſſimis cunctos dictis ad pugnandum hortatur. At ubi collatis utrinque ſignis concurrĕre, ne minore quidem ferocia impetuq;, quàm ſuperiore die pugnatur, E Chriſtianis quàm plurimi, è ſaucijs in aciem rediere

dicere,ſuſcepta dudum uulnera,aut morte,aut uictoria curaturi:nihilo tamen ſegnius pugnaſſe dicuntur:magna ubiq; cædes oboritur,& Vngarorum impetus nuſquam repelli poterat.quos cum pari pertinacia Turcæ reijcere haudquaquam poſſent, arte robur indomitum eludere,expeditiſſimi ac recentes eorum equitatus occœpere. Irruentibus in ſe Vngaris,mox terga uertebant,à tergo aliquantiſper inſequi,& inſtare patiebantur,palantes & diffuſi fugiebant,ſeq; latè diſſipabant:hi,ueluti arridente uictoria pellecti,impenſiùs inſequi,multos in fuga cędere:contrà illi,dato ſigno,conglobati diſſipatos circumuenire ordines,& multa cæde conficere:in curſu & recurſu,Pannonicas laſſare uires,ingentes conatus eludere,& perturbatis ordinibus,toto die ſine aliqua intermiſſione dimicare. Magna Vngarorum ea die patrata cædes,& Turcæ fuere ſuperiores,defatigato utrinque exercitu:nox & laſſitudo prælium diremit. Vtrique ſe in caſtra reuocarunt,uigiliæ ſtationesq; ſummo ſtudio in caſtris habitæ. Quum ad diem Sabbati perueniſſent,neuterq; cederet,prima luce pugna redintegratur. Coruini frater,Valachorum Præfectus, cum expeditiſſimo equitatu primus in aciem prodijt. Sequuti ſunt reliqui Proceres,& eodem modo ordines inſtaurarunt. Reparato certamine,aliquandiu ſpe pari dimicatum,magna ubique ſtrages oborta,& præſertim Vngarorum,qui longo bello defatigati,multisq; confoſſi uulneribus,triduo in acie,ob ipſam paucitatem perſtaro cogebantur. Zechel,in primo ordine obſtinatiſſimè pugnans,è Præfectis legionum primus,inter confertiſſimos hoſtes occubuit. Emericus Marzalius,Stephanusq; Banffi à Turcis circumuenti,in medio trucidantur. Quum Amurathes prima ſigna,quæ in Zechelis agmine conſtiterant iam eſſe capta,& cæſo Præfecto,milites terga uertiſſe conſpicaretur,extemplo omnes,quæcunque in caſtris acies forent,in Chriſtianos edixit effundi,ut paucos,& triduano labore confectos obruerent. Promulgato tunc Regis edicto, ut omnes in hoſtes unà ruerent,utrunque Vngarorum cornu,ubi cuncti laborabant,confeſtim obducunt:graue prælium inſtaurant, cæduntur Proceres:à numeroſa multitudine,& ſagittarum imbribus obruuntur,capiuntur ſigna,& in fugam omnes ordines planè uertuntur. At ubi Coruinus fratrem interfectum,capta ſigna nonnulla,& uerſum in fugam exercitum accepit,continuò relictis caſtris impedimentisq;,conſcenſo fugam equo ſolus præripit:ne fida Regnum tutela priuaret. Fuſos fugatosq; Vngaros,à meridie ad intempeſtam uſque noctem hoſtes inſequuntur,& cædunt:mox à tenebris remorati,in caſtra per noctem rediere. Cæteri qui in acie remanſerant Vngarica,caſtra circumuenerant:in quibus quicquid calonum fuit & lixarum,item eſſedariorum ac cenſorum,ſauciæq; turbæ,quamuis ad mortem uſque certaſſent,neq; hoſtem admitterent,quouſque minima ſagitta telumq; ſuperfuit,ad unum tamen omnes trucidati ſunt:nullusq; in caſtris Vngarus eſt agnitus,quem tria quatuór ue Turcarum cadauera non attingerent. Amurathes,ne maxima ſuorum cædes extaret, nobilium continuò ſepeliri,gregariorum uerò militum corpora,in profluentem proijci ſtatim edixit. Quare Schithnizæ fluminis accolæ, diu eius piſcibus abſtinuere. In ſaxorum morem campus adhuc oſſibus opertus eſt,terra coli citra crebram armorum inuentionem,ullo pacto nequit. Locus,ex inſigni clade,illuſtris eſt habitus. Quamuis Turcæ cruentiſſima uictoria ceſſerit,fuſis fugatisq; hoſtibus,eorum tamen cædes multo maior,quàm Vngarorum. Quippe quum Turcarum quatuor & triginta hominum milia, Chriſtianorum tantùm octo milia cæſa,referuntur. Vniuerſa hic Pannoniæ nobilitas occubuit. Nam hic Emerici duo,Ladiſlaus,Thomas Zeech, Franciſcus Banus, Ioannes Zechel Coruini è ſorore frater,Loſſoncius,Stephanus Banffi Epiſcopus Coronenſis Legatus apoſtolicus,Georgius Chiach,& Robertus Char,innumeriq; Proceres,ac nobiles oppetiere. Multi capti,& ante Amurathem poſtero die ex edicto obtruncati. Ioannes Corothna quoquè captus eſt,in Aſiamq; translatus, Byrſæ ſeruitium ſemeſtre perpeſſus,mox Aegeum, Creticum, Ionium, Adriaticumq; pelagus emenſus,per Dalmatiam in Pannonias ſe recepit. Octo Vngarorum milia in hoc bello cæſa,Corinthijs Amurathes eodem menſe ſignificauit.

Ex his qui euaſerant, quicunque per Illyricum effugere, per Dalmatiam incolumes redierunt: qui per Raſciam, qua uenerant, reuerti contendere, ſic infeſtam ubique latrocinijs prouinciam inuenere, ut pauci euaſerint, qui aut ſpoliati aut cæſi non fuerint. Coruinus, quem expeditiſſimum aufugiſſe diximus, infeſtam ac uariam fortunam inuenit, dies tres equo inuectus, per auia loca iter facit, cibi & potus expers: quarto, incidit in duos latrones, dimiſſo dudum equo, qui præ nimio labore defecerat. Quum eſſet inermis, ſe ſpoliandum dedit: direptis ueſtibus, ex aurea cruce, quæ è uiri collo pendebat, inter latrones oborta contentio: dum ſalutis uiam circumſpicit, promptum ſibi latronis gladium intuetur, quo mox rapto, litigantes adoritur, alterum lethali uulnere conficit, conculcatq́: alterum petens, in fugam uertit. Hac igitur crucis occaſione, uir ſanctiſſimus, ſe à rapina morteq́ redemit. Quod haud ab re Diuina benignitate factum, ut qui pro cruce, affixi Seruatoris nomine dimicaret, crucis quoq́ auxilio liberaretur. Vltrà progreſſus, ac itinere, ſiti, inediaq́ confectus, quinto die paſtorem offendit, qui audita Vngarorum fuga, ſpe prædæ latè uagabatur: in primo ambo congreſſu conſtitere: paſtor proſpecta Coruini uultus maieſtate (quemadmodum de latronibus & Scipione legimus) ab iniuria remoratur. Coruinus quoq́ fame iam abſumptus, hunc nequaquam audet adoriri. Mox conſalutatione primùm conciliati, ſine ſuſpicione, mutua inter ſe uerba conferunt. Alter, non ſine Diuinæ charitatis præfatione, panem exorat: nomen & caſum alter percontatur. Audita uiri fortuna paſtor, commiſeratione percitus, & promiſſis oneratus, Coruinum in proximam caſam ducit: panem cum cepis, aquam apponit hoſpiti: qui in iucunda ſæpe miſeriæ memoria, nunquam lautiùs ſe, quàm ibi cœnaſſe, affirmauit. Hinc ad Sinderouiam à paſtore ductus eſt. Vbi poſtquàm id Deſpotes accepit, eius imperio, à Præfecto arcis capitur. Beneficiorum ille immemor, perpetua ingratitudinis nota ſugillatur. Dies aliquot de liberatione ibi agitatum, conuentum tamen inter eos, ut ea Gubernator conditione dimitteretur, uti Mathias eius filius, Deſpotis gnatam, Comitis Ciliæ neptem, uxorem duceret. Et ut conuenta utrinque tutiùs præſtarentur, Ladislaus alter Coruini filius daretur obſes. Proinde Gubernator, dato obſide, dimittitur. In Seruatoris igitur noſtri natalibus poſtliminio reuerſus, in non parua Procerum nobiliumq́ frequentia, ad Segedinum recipitur. Certatim ſalutem incolumitatemq́ omnes congratulantur, triſtem conſolantur, & bene ſperare iubent: ſat eis cum fortuna benè actum dicere, ſi Gubernatorem receperint. Militum adhuc copiam, neque ex indigenis, nec externis defuturam: talem ſe ducem nuſquam gentium, ſi amiſiſſent, reperturos. Nihil hinc Vngaricæ genti turpitudinis accidiſſe, quando ad unum omnes ſtrennuè pugnarint, cruentiſſimam lachrymabilemq́ hoſtibus uictoriam reliquerint: neminem ſuorum inuentum, qui non pulcherrimè occubuerit. Triduo ſine intermiſſione pugnatum, & à paucis aduerſus innumeram multitudinem, quatuor & triginta milia ex hoſtibus cecidiſſe, ex Vngaris uix octo deſiderati: paulò meliorem rectè iudicantibus, ac non iniqua petentibus, uictoriam optari poſſe. Demum omnes eum impenſiùs exorare, ut ſe, ſibi patriæ Chriſtianæq́ Rei publicæ ſeruare niteretur, reuocaret animum & obfirmaret. Quod ſi fecerit, perbreui ipſum, & Turcam, & Deſpotem meritis utrunque pœnis affecturum, cæteraq́ proſperè ceſſura. Coruinus, Procerum conſolationibus haud parum confirmatus eſt. Angebat ſibi animum, quòd multo plures ex eo bello reduces quotidie uideret, quàm ſperare liceret. Nam quicunq́ ante Turcas in Illyricum aufugere, rediere incolumes: quinetiam ad uiginti milia paſſuum, Sandorobechum cum auxiliaribus copijs occurrentem, in itinere offendere, cuius occurſu ductuq́ tutò ſeſe in Illyricum recepêre.

Curatis corporibus, & inſtauratis uiribus, multo acriùs Coruini animum Deſpotis ingratitudo, quàm Turci odia, exercebat: captiuitatis iniurias tolerare non poterat. Quare coacto repentè exercitu, ad Deſpotis oppida, quæ à Sigiſmũdo quondam dono acceperat, proficiſcitur: uicos incendit, uaſtat agros, oppida ui capit, ac breui tandem expeditione, quæcunq́ in Vngaria Deſpoti parebant, in ditionem ſuam accepit.

cepit: mox Raſciam adoritur. Deſpotis oratores occurrunt, qui Ladiſlaum obſidem, ac benè donatum ultrò reddunt: ſupplices pacem petunt. Gubernatore tandem ab Optimatibus exorato, pax Deſpoti data, remiſſæ penitus iniuriæ inimicitiæq́: pacatis deinde rebus, in Vngariam reuertitur. Nunquam fortem uirum fortuna quieſcere patitur, ſed indies uexat & exercet, ne impune laudibus & immortalitate decoret. Hæc omnia Salutis quadringenteſimo quadrageſimooctauo ſupra milleſimum, 1448
& quarto gubernationis anno geſta ſunt. Nono autem, Turcarum iterum bellum exarſit. Amurathes enim, quum à Georgio Deſpote dimiſſum eſſe Coruinum accepiſſet, cuius captiuitate nihil erat antiquiùs, in eum nimis excanduit: præreptam uoti ſui ſpem eſſe ſenſerat Coruini liberatione, indignabatur acerrimè, quod pro reſtituto Regno, captiuo dono dato, cumulatiſſimas ſibi gratias non retuliſſet. Proinde, quod tanti occaſionem beneficij contempſiſſet, ingratitudinis ab eo pœnas exigere conſtituit. Frigibechum Præfectum trium legionum, in Raſciæ fines immittit, Cryſonicum oppidum ad Morauam amnem ſitum, & graui olim bello dirutum, inſtaurare iubet: atq; hinc Deſpotis Regionem impetere, uaſtare agros, & latè igni ferroq; graſſari præcipit, ut exin contemptæ gratificationis pœnas luat. Frigibechus mandata facit, in primis coacta magna ex finitimis cementariorum artificumq; manu, ad Morauam oppidum reficit: interim inhibet iniurias, bellum diſſimulat, ne Raſciam ſibi impedimento forent: id aggere, foſſa, uallo muroq; circummuniuit: atque ubi eo peruentum eſt, ut impoſito facile præſidio, per ſe maximum quenq; hoſtis impetum perpeti poſſit, prouinciam Deſpotis incurſat, diripit, & latiſſimè populatur. At ille inopinato malo conſternatus, quid potiſſimum faceret, haud facile ſuccurrebat: Turcam ſibi citra ſcelus nefarium, & ingens ſuum malum, conciliare non poterat. Si reſiſtendum eſſe cenſeret, Coruini opem, cuius amicitiam ex captiuitate læſerat, omnino deſperabat. Et quorſum ipſe confugeret, non ueniebat in mentem. Cæterùm mallebat omnia perpeti, quàm immitiſſimā Turcæ ſeruitutem. Poſtremò ad Gubernatoris opem confugit: quem ſupplex, non ſine ſumma uerecundia exorauit. Auxilia Gubernator haud inuitus promiſit, quum ulciſcendæ proximæ cladis gratia, tum re poſtulante: quandoquidem planè cernebat, occupata ſuperiore Myſia, Turcam pro foribus ac ædibus Pannonum ſtatim inſultaturum. Itaque comparato mox exercitu, non ſine decenti apparatu, in Myſiam, quam Raſciam dicunt, deſcendit. Rei publicæ gratia, factus immemor iniuriarum, non per Legatos & Præfectos auxilia miſit: ſed ipſe, ductu auſpicijsq; ſuis, expeditionem hanc accepit. Ad Synderouiam Danubium traiecit. Raſciam ingreſſus, Deſpotis copijs ſua caſtra compleuit. Iter die noctuq; fieri cœptum eſt, ut incautū hoſtem adorirentur. Quarto die Turcis appropinquant. Quum Chryſonici agrum attigiſſent, continuò illuxit: obortæ ſunt inter utroſque, ut aſſolet nubes, quæ ultrò citroq; proſpectum inhiberent. Reſolutis ſubinde à ſole nubibus, auratæ in conſpectu hoſtis acies emicuere, & Coruina ſigna longiùs agnoſcuntur. Conſternantur illicò Turcarum animi, repentino ac inopinato Chriſtianorum aduentu: & quum ſuis Coruinum ceruicibus inſtare cernerent, ita exanimati ſunt, ut non de inſtruenda acie, diſponendis ſtationibus, & conſerenda manu, ſed de fuga tantùm, omnes cogitarēt: quare ſuſcitato mox tumultu, fugam cuncti retrò capiunt. Expeditiſſimus hos equitatus inſequitur, multos in fuga cædit, capitq́. Inſtat à tergo pro uiribus, & ad noctem uſque fugientibus, ſuccurrentem inſequutus, cædem continuat: illi mox in ſyluas effuſi, delituerunt, atque haud facile ultrà impeti potuere. Cataphractorum equitatus, præ graui armatura, lento gradu ſubſequutus eſt: ne quid fortè mali ab hoſte, ſocijs qui præceſſerant, inferretur. Niſi cædem nox ipſa intercepiſſet, multo maior clades patrata foret. Frigibechus cum magna nobilium turba captus, Coruinus uictoria potitus, Budinum Bulgariæ metropolim uenit, quæ ad Danubium ſita eſt: urbem belli cauſas crebrò ſerentem, ſuccendit. Mox per Raſciam retroceſſit, & captiuis Deſpoti dono datis, ouans Budam redijt. Pòſt ubi reuerſus eſt in Regnum, Boemorum ſollicitudine uexari cœpit, qui Transdanubianam Regionem

erectis in plerisq; locis præſidijs, & occupatis oppidis, latrocinijs infeſtam planè reddiderant. Et quamuis antea iſtorum audaciam ſæpe repreſſerit, nunquam tamen domitare potuerat. Obſtiterat hinc profectò, rei non mediocris quorũdam optimatum inuidia, qui excreſcentem quotidie, præter omnium opinionem, uiri gloriam ægrè ferentes, ut Coruinæ uirtuti negocium faceſſerent, clam latrocinantium Boemorum audaciam tuebantur. Ad remorandam nominis acceſſionem, hos ad bellum ſollicitabant: quorum facinora, propter externa grauiſſimaq; bella, quæ cum Turcis geſta ſunt, Gubernator diu ſanè diſſimularat: nunc adauctam, præ uiri patientia, aut coercere

1451 cere admodum, aut prorſus extirpare, decernit. Quare anno quadringenteſimo quinquageſimoprimo ſupra milleſimum, coacto tumultuario exercitu, & euocato undiq; gregario quoquè milite, ruſticaq; turba, Ioannem Giſeram, haud procul à Loſoncio oppido, facinoroſorum omnium principem, in primis adoritur, qui ad Diui Regis Stephani phanum, præſidium olim erexerat, aggere ac uallo cinxerat, multo milite, uariaq; munitione complerat. Giſcra fortè tunc aberat, quum ſuum præſidium acerrimè à Gubernatore oppugnari ſenſerat: clandeſtinis ſocios admonet internuncijs, ut pro ſe quiſque locum fortiſſimè tueantur, donec ipſe cum auxilijs propediem aduenerit. Iam Coruinus præſidium tam acri oppugnatione uexarat, ut indies deditio ſperaretur, quum Giſcra coactis in ſuperioribus Vngariæ partibus auxilijs, & ingenti exercitu, præſtò adfuit. Multi nanq; Proceres, ad labefactandam Gubernatoris magnanimitatem, copias gratuitò dederant, & cum alijs Optimatibus coniurarant, qui in Coruini caſtris erant, ut prælium detrectarent, & ut elatum eius animum facilius attenuarent, ſe ultrò uinci paterentur. Nunquam defuit uirtuti liuor. Inita coniuratorum conſilia, è ſententia ſucceſſere. Nam quum acies inſtructæ conſtitiſſent, ac nondum pugnæ ſigna data forent, ecce ex compoſito nonnulla coniuratorum agmina, ut honeſtiùs à Coruino deficiant, ſimulato metu, in fugam ſe præripiunt. Irruunt data occaſione Boemi, & deſertum Gubernatoris agmen, collatis ſignis inuadunt. Coruinus intellecta ſuorum perfidia, quum ſe obſiſtere haudquaquam poſſe cerneret, cum ſuis terga uertit: & quamuis à tergo acer inſtaret hoſtis, in proxima tamen oppida, incolumem ſe recepit. Stephanus Peluſienſis, qui in præſidij obſidione à ſulphurea machina lethali uulnere læſus obijt: pridie quàm moreretur, coniurationem confeſſus eſt. Multi ex optimatibus in eo bello cæſi, in primisq; Ioannes Compolthij, cui de Nana cognomen eſt: item Ladislaus Hederuara epiſcopus Agrienſis, quum claudus eſſet, ibi captus, in hoſtis deditionem uenit. Giſcra caſtris impedimentisq; potitus, ueluti inſigni uictoria tunc elatus, ad Gede oppidum caſtra mouit, ubi Lorandi filij dominabantur. Sed quum oppidani fortiſſimè ſe tuerentur, ſpe ſua fruſtratus, Agriam proficiſcitur: ratus, ob Epiſcopi captiuitatem Præfectum arcis deditionem continuò eſſe facturum. Sed longè aliter atque ſperarat, euenit: nam quamuis Epiſcopus in conſpectum adductus, Præfectum ſuum arcem Giſeræ dedere iuberet, preces adijceret, ac deinde interminaretur. Ille tamen, cæteriq; præſidiarij, quum omnes nobili Vngarorum genere nati forent, ne quam nobilitati perpetuam notam inurerent, grauiq; detrimento Regnum afficerent, publicam unius miſeriæ utilitatem prætulere, irritosq; Giſcræ conatus effecerunt. Iniquiſſimo proditionem illam Coruinus animo tulerat, & ne inultam Boemorum audaciam prætermitteret, exercitum reparat. Veteranas legiones, quas in inferioribus Vngariæ partibus, aduerſus Turcarum incurſus collocarat, acciri iubet: mox inſtaurato ex fideliſſimis copijs exercitu, in Giſcram iterum caſtra mouet: præſidia uaria, quæ ad templum Saag (ut aiunt) Ipolo fluuio proximum, & in monte Galchure: item ad Roſnanum, Scepuſiumq; oppidum, olim erexerat, grauiſſima hæc obſidione uexauit, & ut quàm primùm deditionem ſibi facerent, adegit. Expugnatis his, deletisq; præſidijs, temporarium aliud caſtellum adoritur, quod in ualle quam Derechen appellant, Giſcra olim fecerat, cum ualidoq; præſidio, Valgatham Boemum impoſuerat. Id uallo & aggere, præterea omnium munitionum genere obfirmatum, ut militi parceret, non manu, ſed arte expugnandum

dum eſſe cenſuit. In ualle nanq; ſitum eſt, quam fluuius paruus influit. Paulò infrà, uallum alto aggere obſtruit, ut remorato amne, reſtagnantibusq; aquis, caſtellum ob rueretur. Initum haudquaquam conſilium hominem fruſtratur: nam quum præſidia rij milites ſeſe indies ab excreſcentibus aquis obrutum iri cernerent, uſque adeo præſenti morte perterriti ſunt, ut corporum, fortunarum, & caſtelli denique deditionem ſupplices fecerint. Ad Zolium, repentè profectus, malorum omnium officinam, aſylumq; latronum, ciuitatem continuò ſuccendit, arcem armis, commeatibus, præſidio, bellicisq; machinis communiuit. Expugnatis demum his Boemorum aſylis, in Giſcram caſtra mouet, hominem uſquequaque inſequitur: armorum denique ui, ſic uexat exercetq;, ut pacem is precario impetrare cogeretur. Præterea longam Giſcræ uexationem, alia quoq; bella ab alijs Boemis in Vngaria pullulabant. Qui inita ſimul ſocietate, quam fraterna charitate ſanxerant, & ſe mutuò hinc Fratres appellarant: multa latrociniorum gratia, in Vngaria iam caſtella erexerant, quæ militibus & munitionibus obfirmarant, & longè lateq; graſſati, rapinis & latrocinijs uictitabant. Vlteriorem Vngariam, quæ ad Boemiam Poloniamq; ſpectat, ſic infeſtam reddidere, ut nemo tutus ibi terram incoleret, aut illac iter faceret: quin & adauctis hi uiribus, uicos & oppida multa, in ditionem ſuam aſſeruerant. Præter hos, & alij uim impudentiùs exercebant, utputa Petrus Comoromucius, qui Liptouienſis ſibi Comitatum occuparat: Pancratius, Vngarica gente natus, Thurocium dominatum uſurpauit. Ouar inſuper, Berenchum & Strechen oppidum cepit: Regionem is omnem, cædibus & rapinis infeſtam fecit. Mutuis iſti ſeſe odijs ac prælijs impetebant, mutuis quoq; rapinis utebantur. Sed ad Fratres redeamus. Facinoroſum & ignobile hoc erat genus hominum, è gregario tantùm milite conflatum, cui partim caſtella erant, quæ ui ceperant, partimq; nuper erexerant. Monachorum ritu ſe Fratres appellabant, ferinis tamen moribus utebantur. Quippe quibus nil aliud placere uidebatur, quàm raptu uitam ducere, uaſtare agros, latè populari, cædes paſſim agere. Nihil æqui ſanctiq; dignoſcere. Duces crearant, quibus in agendis latrocinijs, ritè parerent, & quicunque apud eos maiori facinorum grauitate claruerant, hi potiores habiti. Finitimas igitur regiones, cædibus, flammis & populationibus infeſtabant. Vexabant omnia, & aut ad pendenda ſtipendia, aut ad emigrandum colonos adegerant. Gubernator comperta Optimatum inuidia, qui ſuperiores Vngariæ oras incolebant, à propugnandis eorum oppidis, inhibendisq; iniurijs, animum aliquantulum auertit, & ut per ſe quandoque reſipiſcerent, proprio & alieno facinore uexari punirięq; permiſit. Sed quum de his ſatis hactenus dictum ſit, ad poſthumum reuertamur, ne Vngarici Regis immemores, hiſtoriam deprauemus. Quanquam ab Vngaris æquè ac Boemis, abnegante hactenus Cæſare, Ladiſlaus repeteretur, ad duodecimum tandem annum res prorogata eſt. Quum rumor eſſet, Cæſarem in Italiam ſuſcipiendæ coronæ gratia profecturum, antequàm iter iniret, ab utriſq; uel honeſtiſſimis quidem legationibus ſollicitatur, ut Regem redderet. Quinetiam Auſtrales pari ambitione Ducem ſuum poſtulant. Boemi, hunc imperioſiùs expoſcentes, quum iuxtà ſibi atq; cæteris negaretur, propediem comitia Regalia interminantur, ubi de alio Rege eligendo, ſe acturos eſſe profitentur. Cæſar, ad hos cenſuit mittendos eſſe Legatos, quibus Syluius Aeneas, Imperatoris ſecretarius, adiectus eſt. Quum Pragæ conuentus, ſæuiente peſtilentia, non poſſet haberi, à Georgio Pogiebrachio in Bunſthauiam tranſlatus, ibiq; frequentiſſimus eſt habitus, Pium Aeneam, Procopio collega interprete, ibi ornatè & compoſitè cõcionatum fuiſſe legimus. Cuius oratione ſedati ſunt Boemorum animi, atque eis perſuaſum, ut Imperatoris reditum expectarent, qui Ladiſlaum itineris honeſtandi gratia, ſecum ducturum eſſe dicebat. Et reuerſum Pius tam Boemis quàm Vngaris Auſtralibusq; ſe Regem redditurum pollicebatur. Cauſæ ad perſuadendum optimæ ſunt adductæ: in primis deducendi Regis pompa, impendioſus Regiæ apparatus, ingens ſumptus, ærarij inopia, exigua uectigalia, inſuper quàm graue ac moleſtum ſit, è collata ſtipe inſanos ſumptus ædere: item intempe

ſtiua Regis reſtitutio, quippe quæ nil aliud, quàm diſcordiarum ſeminarium eſſe poteſt: ſi nunc Rex reddatur, Gubernationis impos, alienæ curæ committetur: quicunque eum rexerit, inuidioſus is dominus habebitur. Hinc quum è Boemis multi, ſe hoc honore dignos cenſeant, ſi ſortiri non poterunt, ægrè ferent. Frederici gubernationem contentiones has dirimere. His igitur cauſis Boemi non ſolùm ſedati, ſed miſſis Oratoribus, Cæſari gratias egerunt, quod cæteris præferantur: expectaturos ſe, fauſtum felicemq; utriuſque reditum, promittunt. Quinetiam ad honeſtandam profectionem Cæſaris, eximiam nobilium iuuentutem mittunt: Vngari quoque & Auſtrales, Imperatoris reditum expectare iuſſi, ac interim exorati: ut ſolita Regnum diligentia gubernarent. Barbaram Imperatricem, ea tempeſtate Græcij diem obijſſe ferunt: indomitæ libidinis mulierem, quæ inter adulteros publicè uitam duxit, proſtitutoq; pudore, uiros ſæpius petijt, quàm peteretur. Quum ab omni religione deſtituta foret, ſuperos ac inferos eſſe negabat: religioſas ancillas, ieiunijs, aut orationi, rebusq; Diuinis intentas, grauiùs increpabat, nullis aſſeuerans moleſtijs ac inedia corpus eſſe macerandum: immo lautè paſcendum, in delicijs & uoluptatibus alendum, & poſt mortem, quum nihil ſuperſit, nullam Deorum animorumq; curam eſſe ſubeundam. Boemi prophanæ tamen Barbaræ corpus, Pragam tulere. Elatoq; ſolenni funere, inter Regum monumenta condiderunt. Compoſitis Cæſar Boemorum motibus, & reclamantibus Vngaris Auſtralibusq;, ſimul cum Ladiſlao Rege, ac honeſtiſſimo Germanorum Principum equitatu, in Italiam contendit: Romamq; profectus, à Nicolao Quinto Pontifice maximo, Auguſtali diademate ritè coronatur. Hinc Neapolim progreſſus, Leonoram Alphonſi Regis neptem, & Eduardi Luſitaniæ Regis filiam, præſtantiſſimis moribus, ac fauſto genere præcellentem, uxorem duxit. In hoc itinere, Ladiſlaus puer, quum ſe ſuis populis abnegari ægrè ferret, iniecta ſuſpicione, pædagogiq; conſilio fugam molitur: quum è ſententia res minimè ſuccederet, reiecta eſt in pædagogum culpa, & perpetuo is carcere cruciatur. Auſtrales interea, auctore Vlrico Eyzinger, ab Imperatore deficiunt: ſuſcitatoq; tumultu, omnes prouinciæ magiſtratus, à Cæſare inſtitutos, ui deijciunt: duodecim uiros creant, qui prouinciam gubernent: ſummam rerum Eyzinghero tradunt. In ſocietatem Vlricum Ciliæ Comitem admittunt, è finitimis auxilia cogunt, quo faciliùs Imperatorem pertinaciùs agentem, ad reddendum ſibi Ducem impellant. Interea ex Italia Cæſar reuertitur, cui quàm primùm Auſtralium Oratores occurrere, Ladiſlaum expoſcunt, atque reddere recuſanti, bellum indicunt: poſtulata non reijcit, ſed reſponſa Cæſar differt, ut longa mora, conatus læues, eludat: contrà illi, more impatientes abeunt. Prouinciales intellecta Cæſaris pertinacia, arma ſumunt, Neapolimq;, quam Ciuitatem Nouam appellant, infeſtis petunt ſignis: primo urbem aduentu adoriuntur, pro portis pugna confeſtim inita, ubi magnam, tormenta bellica, temerè inſultantium ſtragem patrarunt. Mox ubi erumpentibus ex urbe Cæſarianis iam cominus pugnari cœptum eſt, ſic ab hoſtibus cæſi ac reiecti ſunt, ut parum abfuerit, quin urbem, quum unà commixti forent, illi caperent: unius tantùm militis uirtute ſeruata eſt, cui Andreæ Paumkircher nomen erat, quippe qui donec à fugientibus porta occluderetur, hoſtilem impetum audacter pro mœnibus in ponte ſubſtinuit, & obſeruatam uirtute ſua ciuitatem, multis à Cæſare honoribus exornatus eſt. Quum ſe Cæſariani intra mœnia recepiſſent, hi grauiſſima eas obſidione circumueniunt, muros interdiu noctuq; quatiunt. E Boemis Henricus Roſenſis aderat, qui cum ducentis equitibus, octingentiſq; peditibus, ualidiſſimis aduenerat: nondum Vngari uenerant, quum induciarum tempus nondum foret actum: quare duodecim hominum milia in caſtris erant. Interea Georgius Pogiebrachius, qui Cæſaris in Boemia partibus fauebat, magnaq; fide ac obſeruantia eum proſequebatur, exercitum mox ſedecim milium hominum, ut Auguſto ſuccurreret, comparauit, ac iter ingreſſus, audita concordia, retrò ceſſit: in Roſenſiumq; agrum copias conuertit: incendit uicos, & cuncta latè populatur. Caroli Badenſis Marchionis, ut aiunt, Sigiſmundiq; Salsbur-

genſis

genſis metropolitæ interuentu, pax facta. Ladislaus, è Cæſarea manu Auſtralibus reſtitutus, qui duce potiti, nonnulla deinde pacta abnegarunt: nam quum ex pacto ſtatutum eſſet, ut ad tertio idus Nouembris Viennæ conuentus haberetur, ubi præſentibus Ladislai cognatis. Item Vngaris & Boemis de pueri gubernatore decerneretur: interea Viennam non adiret, in poteſtate Comitis Ciliæ teneretur, nihil ex propria auctoritate, ante decretum conuentus, gereretur: nihil ex his Auſtrales præſtitere: contrà uerò, puer dimiſſus: poſtero die Viennam ingreſſus, cum fauſtis acclamationibus & ſingulari pompa omnium ordinum exceptus eſt: ibiq; eueſtigio in urbe magiſtratus, & in tota prouincia præfecturas inſtituit: pontificatus, & ſacra munera, pro ſuo & amicorum arbitratu diſtribuit, curiam ad Regni ſpeciem reuocauit. Aduenere continuò Vngari, in primiſq; Coruinus Gubernator, quem honeſtiſſimus Procerum nobiliumq; ordo ſequebatur, ut ſuo Regi nuperrimè reſtituto, debitos honores, legitimaq; obſequia perſoluerent: confluxere è Boemia, Morauis & Sleſitis ſpectatiſſima Regulorum & nobilium multitudo: Legati populorum, & uarij magiſtratus, congratulationis officio commoti. Frequentiſſimus igitur utriuſq; Regni, Auſtraliumq; conuentus, Viennæ eſt habitus: ubi ad præſtitutum quoquè diem Auguſtales Legati adfuere, Lodouicus Bauariæ, & Guilielmus Saxoniæ Duces, Albertus Brandeburgenſis, Carolus Badenſis, præterea multi è Germania Principes Antiſtiteſq;. Primus in concilio locus Coruino datus poſt Regem, qui Regalibus excultus inſignibus præſidebat. In primis Auguſtales Oratores auditi, & iniquis uſque adeo animis, perinde atque ſi uicti, ut Pius Aeneas qui adfuit, memoriæ tradidit, à uictoribus audirentur. Eorum expoſtulationes, de pactis conditionibuſq; pacis, quas ipſi contempſerant, ægrè ab auditoribus exceptæ. A Comite his Ciliæ reſponſum eſt, cuius arbitrio omnia gerebantur: uictorem nec legibus, nec pactis obligari poſſe: ius in Martis poteſtate conſiſtere: nullam in carcere obligationem legitimam licere fieri: conditiones pacis, Ladislai gratia Regis initas, qui iniquo tot annos carcere obductus eſt, haudquaquam ualere, immo ſecundùm ius & fas irritas haberi oportere. Proinde repulſa Auguſtalibus data, quinetiam Nicolaus Cardinalis, Legatus Pontificius, componendæ pacis gratia miſſus, quum de concordia agere occœpiſſet, illicò reiectus eſt. Sed ubi ad Regnorum & Prouinciarum congratulationem diſpoſitionemq; deuêtum eſt, Ioannes Coruinus, qui iam annos octo, decreto Patrum, Vngariam gubernarat, ſtrennueq; à cunctis periculis planè protexerat, quum ſua geſtarum rerum gloria, omnium in ſe Principum oculos conuertiſſet, primus obſequium, compoſitis uerbis, Vngarorum nomine detulit, ultroq; Gubernationis munere ſe abdicauit. His enim uerbis eloquutum fuiſſe dicunt: Apparuiſti tandem, ſalutare nobis aſtrum: & poſt uarias longaſq; procellas, exortu tuo, nos è medio naufragio omnes erupiſti. Ne minore quidem deſiderio te diu expectauimus, quàm publicum Maiores noſtri Seruatorem, ad inferos anhelaſſe traduntur. Et quum interdicta per ſe deſideria uehementiùs incendantur, quanto magis nobis abnegabaris à Cæſare, eo ardentiùs te Principem dominumq; noſtrum, precario, ui, largitionibus & armis repetere cogebamur. Et ni bello tandem, Cæſarea pertinacia uicta foret, adhuc fauſto ac ſalutari te duce & moderatore noſtro careremus. Agnouerunt oues paſtorem ſuum, & reſtitutum ac ueluti poſtliminio reuerſum ſemper audient. Quia eum non mercenarium, ſed legitimum, fidum, & uitam pro ſuis ouibus, poſtulante re, deponere minimè recuſantem, intelligunt. Proinde reſtitutioni tuæ Rex fauſtiſſime, immo ſaluti noſtræ, ex corde nunc uniuerſi congratulamur. Quando nullum nos cæteræq; gentes, quæ tuæ ditioni parent, ocium ſentire potuimus, donec tuo ductu auſpicijſq; regi cœpimus, uerumq; dominum recuperauimus. Salue igitur Rex Vngariæ, ciuium Dux Auſtralium, bellicoſæq; Boemiæ Princeps potentiſſime: ſalue ſpes hominum & ſalus, humanæq; deliciæ: ſalue tot gentium & Regnorum pacator unice, fauſtus ac felix ſit hic tuus aduentus, & reſtitutio perpetuò ſalutaris. Sicq; Saluator Ieſus optimus maximus, te ſemper incolumem nobis efficiat: ne Regalibus procellis

quotidie

quotidie fluctuemus. Te non tam è ſacro noſtrorum Regum genere datum, quàm è cœlo demiſſum credimus, ſi matris tuæ pientiſſimæ originem intuemur: quatuor, inter maiorum eius ſtemmata Imperatores Romanos recenſemus: ſi paterna, quinque domus Auſtriæ Auguſtos ædidit. Humano genere, altiùs haudquaquam oriri potuiſti. Magna ſunt profectò hæc, ſed quæ in te omnes intenti cernimus & auſpicamur, nimirum multo maiora, Diuinum ingenium, intempeſtiua ſapientia, ingenita probitas, Regalis obſeruantia, decus: non arte parta, ſed à Natura tradita. Plures in te Cæſares & Auguſtos intuemur: te cœleſtem angelum internunciumq́, ad ſalutem populorum à Deo miſſum eſſe credimus, quem ſanctum & immaculatum, plus Diuinitatis quàm mortalitatis habentem, haud temerè reputamus. Proinde, quando ad regendum natus es, tuorum Regnum curam, forti animo cape. Nos compaſcuæ tuæ oues, ad paſtorem te conuenimus, ut lupo ouilia tua die noctuq́ luſtrantes, audacter abigas, nos fida & perpetua pollicemur obſequia, ſtudia, uires, fortunas. Item humana & Diuina omnia tibi offerimus, tuum obſeruamus imperium, ut dicto celeriùs tua iuſſa præſtemus. Nihil tibi deeſt, quod ad explendam gentium expectationem & ad comparãdam faciat immortalitatem. Numeroſa tibi eſt populorum multitudo, opes ampliſſimæ, omnium rerum copia, artes innumeræ, fida ac præclara hominum ingenia, indomita quoq; uirorum robora. Capeſſe igitur forti animo, quod tibi fauſtum felix ſit, Rem publicam Chriſtianam, & expectationem te maioribusq́ tuis dignam, ſuſcipe. Vngaria ditioni imperioq́ tuo (ut par eſt) ſe totam dedicat & addicit. Quem tot annos lugens ac triſtis expectauit, tuum ſupplex poſtulat aduentum, ut deſiderium ex Alberto patre tuo ſuſceptum, fauſto aſpectu tuo conſuletur: quo ſi frui licuerit, ſe beatiſſimam arbitratur. Ego autem (poſtquàm reſipiſcere, teq́ dominum nobis abnegatum, armis repetere cœpimus) iam annos circiter octo, ſub tuis auſpicijs, Regni gubernationem geſſi: quantum in me fuit, Vngariam domeſticis externisq́ bellis defendere ſtudui, Diuina benignitate, domi peregreq́ cuncta pacaui. Foris quod ſupereſt, id tuæ aſſeruatum eſt gloriæ. Vicies cum Turca proſperè confliximus: bis tantùm, præ militis inopia, cedere coacti ſumus: nunquam tamen ceſſimus, quin cruentiſſimam hoſti uictoriam relinqueremus: & quos fuga uictos oſtenderat, nos illata clades, hoſtili quoq; iudicio uictores eſſe fateretur: itaque Diuino freti præſidio, ſemper feliciſſimè dimicauimus. Poſtquàm Iuliani Cardinalis oratione & auctoritate ſeducti, initam ſanctè fidem, Turcæ uiolauimus, bis commiſſi piaculi pœnas expendimus, ſatis ſuperq́ illud facinus expiauimus. Nunc autem, quando ſat fauſta tua indoles, præcoxq́ ſapientia, te Regno maturum pollicetur, & Turcarum bella maioribus ſunt uiribus & apparatibus ineunda, me quoq; graues perpetuiq́ labores iam effœtum reddidere: in primis, quia tempus eſt, & ius ita poſtulat, ultrò me Gubernationis munere abdico: uero domino, legitimoq́ Regi, delegatam mihi poteſtatem reſigno: in priuatam me uitam redigo: ius omne meum, fortunarumq́ mearum, tibi hodie Ladislae, dedico: & ita dedicationis meæ teſtem, ſanctiſſimum hunc conuentum eſſe iubeo, ut tua Maieſtas perpetuò Coruini iure potiatur. Gubernatoris oratione omnes obſtupuere Principes qui aderant, clariſſimi uiri Maieſtatem modeſtiamq́ admirati: de Chriſtiana Re publica ſemper optimè meriti. Rex in primis, in eius obſeruantiam amoremq́ ſuccenſus, eum ad ſua genua procidentem, ut obſequentiſſimi procuratoris præſtaret officium, amplexatus: Salue (inquit) Vngariæ pater, uindex Chriſtianæ gentis, pientiſſimi loco parentis mihi ſemper habende: quo his temporibus, ſi Pannonia caruiſſet, iam de communi ſalute fuiſſet actum. Vtinam talem me Principem Diuina clementia præſtaret, qualem ſpes hominum, & Coruini ſententia poſtularet. De me tamen cunctos benè ſperare iubeo, quando te ſemper moderatore utar & magiſtro. Accedit & fidelium ſapientiumq́ hic ordo Principum, quorum conſilio cuncta benè gerentur. Te ſponte tuo munere abdicantem minimè patiar, maximis quibuſque honoribus ac premijs, mihi haud immeritò exornandus es, cuius uirtute ac ſapientia, in Pannonijs ſalua ſunt omnia. Quare conſultò quum

hæc dixiſſet Ciliæ Comite Gubernatore ſuo, in frequentiſſimo conuentu Ioannem Coruinum, omnium Procerum conſenſu, Comitem Biſtricienſem declarauit: perpetuum Regni Gubernatorem eſſe iuſſit, uirumq; demum magnificè donauit: magni Coruino plauſus à cunctis cum honorificis acclamationibus æditi, multæ congratulationes redditæ, laudata ſunt, & prædicata paſſim Coruini geſta, fides, religio, uirtus & ſapientia. commendata quoq; uulgò modeſtia. Rex Coruinum Comitem declaratum, in diui Stephani baſilica, ex alto ſuggeſtu, & Regali præſidens apparatu, in ſumma nobilium Principumq; frequentia, traditæ dignitatis inſignibus decorauit: gentilia Corui confirmauit inſignia, & quum ruentem Vngariæ coronam, fortitudine ſua ſubſtinuerit, ardui leonis diadema Regium ſubeuntis inſignibus donauit. Ad poſtremum, conuētus huiuſce decreto factum, ut inſtante adhuc Regis pueritia, triumuiri crearentur, qui omnia gubernarent: Coruinus Vngariam, Pogebrachius Boemiam, Vlricus Auſtriam ſortitur. Summa tantùm rerum, apud Vlricum moderatorem Regis, planè remanſerat. Quum Vngari certatim & Boemi, Regis aduentum inſtantiſſimè poſtularent, hunc propediem Vlricus utriſque promiſit, Vngariſq; prius ſatisfaciendum eſſe cenſuit. Præſtituto Regalis aduentus die, Piſonij conuentus à Coruino indicitur: conuenere frequentes Vngari, Regemq; ſuum ingenti plauſu, & fauſtiſſimis proclamationibus excepere: feſti, ob Regis aduentum, plures ibi dies exacti, in publicæ lætitiæ monumentum. Deinde, Comitis conſilio, Rex non ultrà progreſſus, Viennam redijt. Boemis quoq; indicta dies, qua coronandum Regem exciperent, interea dum de faciendo itinere agitur, Ioannes Smiriſtheus inter Boemos nobili genere natus, & Germanicæ non expers eloquentiæ, dum Regiæ uitæ ſtudere contendit, ſuam amiſit: quippe qui ad Ladislaum Boemiam ingreſſurum, ita ſcripſiſſe dicitur: Venturum te quàm primùm in Regnum tuum probo, ſi non ueneris imperaturus, & non pariturus: iuuenem impotētemq; te intrare non laudo, niſi bicipitem te fortè mater pepererit, ut ex duobus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum dubiæ Boemorum fidei caput, temerè credas. Vale. Epiſtola Comiti reddita perlectaq;, ad Georgium extemplò remittitur: ille coacto Senatu, præſenteq; Ioanne literas recitauit: quare capitale repentè ſupplicium de literarum auctore ſumptum eſt. Nulla uirtus fortunaq; ſublimis, inuidia unquam carere potuit. Quum autem exhauſtum Boemiæ foret ærarium, & iter coronationiſq; celebritas, citra pecuniarum copiam honeſtè ac pro dignitate fieri non poſſet, ad accipiendas mutuò Ciliæ Comiti aduertendus erat animus: quum ad eam rem neque Proceres neq; negociatores ſat eſſe poſſent, ad Auſtralium morem confugit: quippe qui in repentina Principum neceſſitate, è ciuibus pro cenſus ordine, pecuniam mutuò accipere ſolent: quod prouincialium iniuſſu, fieri non licebat. Huc ergo recurritur, ad Nouum Tritici burgum, ut aiunt, ueluti conſuetudo poſtulat, conuentus è quatuor hominum ordinibus habetur: ſacerdotum, procerum, nobilium, equitum: in media conuocatione, præſidente Rege, Comes Ciliæ de itinere faciundo, & pecuniarum inopia multa diſſeruit: ut ſponte, ſuo Principi ſuccurrant, hortatur, oratq;, ne ad ſuſcipiendam coronam, inopem & mendicabundum ire patiantur. Optimates, conſultandi tempus expoſcunt. Eyzingerus, qui iam pridem Comitis opera, è Regis gratia planè deciderat, oblatam ulciſcendi occaſionem, haudquaquam contempſerat. Quum ad deliberandum ſeceſſiſſent, is cum primarijs, de Comitis incontinentia, rapinis & iniurijs loquitur: eum in tantam cunctorum inuidiam adduxit, ut pedem loco non mouerint, donec decreta Regi pecunia, perniciosſam in Comitem coniurationem iniuerint. Mox Ladislaum, abſente Comite adeunt, pecuniam coronationi ſupra quàm opus eſt, pollicentur: itaque Principis animum, præſentaneo nummorum auxilio, mirum in modum ſibi conciliant. Mox Eyzingerus de Comitis tyrannide, cædibus & rapinis multa ſubijcit, cui ni Regia prudentia occurratur, aſſeuerat omnia funditus ire perditum. Facinora multa refert, ſuſpiciones inijcit, ac demum prouincialium nomine Regem credulum exorat, extemplo uirum deteſtabilem & perniciosum

ciosum

cioſum abigat, in exilium〈que〉 mittat. Perſuadetur facile puer, & accito repentè Comiti, curiam per Eyzingerum interdicit, poteſtatem abrogat, conſiliarij familiaris〈que〉 Regij nomen antiquat, & quò uelit gentium abire iubet. At ille, quamuis non ſententia Regis, ſed inuidorum maledicentia ſe Regia explodi clamitaret, multa〈que〉 ſeſe purgando iactaret, quum ſumma tamen ignominia ire cogitur. Tacitus demum & grauiſſima quaque capitis diminutione mulctato ſimilis, cum quatuor tantùm equitibus in patriam conceſſit. Albertus Brandeburgenſis Princeps, hunc ne ſaxis à Viennenſi Populo peteretur, ad portam uſque ſequutus, inhibuit: probroſa tamen conuicia cohercere non potuit. Hoc quidem haud ignobile fortunæ inconſtantis exemplum, tempeſtas illa tulit. Rex autem paucis pòſt diebus, cum magnificentiſſimis apparatibus, in Boemiam contendit, & ſummis Pragæ honoribus exceptus, ritè coronatur. Sumptus omnes è collata Boemorum ſtipe facti, quin & exuberante hinc pecunia, nonnulla caſtella Regiæ ditionis redempta ſunt. Ne pauco quidem tempore Ladislaus in Boemia manſit: & illud, adhuc puer, Diuinæ prætulit pietatis, quòd nunquam, etiam ſæpe rogatus, phana hæreticorum inuiſit, nunquam eorum ſacris interfuit. Sacerdos quidam Rochezanæ factionis, in ſacello arcis ſacro habitu inſtructus, iam altare præſente Rege conſcenderat: quod ubi ille conſpicatus eſt, continuò abire, aut forte reluctantem, è proxima rupe immiſſo equitum magiſtro, præcipitari iuſſit. At ille uitæ timens, facilè ceſſit imperanti. Rochezanam hæreticorum Principem, in Corporis Chriſti ſolennibus Euchariſtiam publicè & longa pompa geſtantem, è feneſtra conſpicatus, nullum uenerationis ſignum ædidit. Percontantibus cauſam amicis, reſpondit: Auguſtiſſimum Chriſti corpus, tam immenſæ eſſe præſtantiæ, ut eius gloria, nulla ueneratione augeri, & nulla dehoneſtatione poſſit imminui: ſed quum populares, & ex Principibus pendeant, ſibi fuiſſe cauendum, ne tali ueneratione, hæreticorum ſectam approbare uideretur. Quum aliquot ibi menſes permanſiſſet, iam Regis mora hæreticæ multitudini grauis eſſe cœperat: quippe quæ uidebat indies Regis exemplo, alios à ſuorum templorum frequentatione deficere. Quare factum eſt, ut in Auſtriam redire cupienti, ex Huſſitarum nemo perfidia interceſſerit: antequàm pedem retrò referret, Vradislauiam Sleſitarum metropolim inuiſit. Pogiebrachius Boemiæ Præfectus, eum ſequebatur. ab Vradislauienſibus Rex cum eximijs honoribus, & populari plauſu exceptus eſt. Regem enim, nondum è pueritiæ finibus excedentem, ſupra ætatem uſquequaque ſapientem, fauſto〈que〉 aſpectu, & uenuſta facie, ſpectatorum facile animos conciliantem, tanta populi admiratione proſequebantur, ut Diuinum potius quàm humanum reputarent. Verum ad Comitem Ciliæ redeundum. Hic enim ex aula Regno〈que〉 Ladislai iam exactus, ut diximus, & à reliqua ſpe deſtitutus, in Cæſaris gratiam redire contendit, quem Ladislai cauſa grauiſſimè læſerat. Per internuncios erratorum ueniam precatur, pœnitentiam fatetur: cæterùm offert perpetuam fidem, ſe〈que〉 ſua opera ademptam Frederico Auſtriam, propediem (ſi ignouerit) redditurum. Cæſar, qui rebus, non uerbis capiebatur, multa quæ acceperat damna commemorat: ſe indemnem præſtare, dicit oportere: quare quæcunque ille poſſideret, ſibi tradi poſtulat. Comes, ubi nullo pœnitentiæ modo conditione〈que〉 in Cæſaris gratiam reſtitui poſſe intelligit, aliò animum intendit: audit grauiſſimum Venetis, cum Franciſco Sfortia Mediolanenſi Duce bellum intercedere: hic ſe cum ingentiſſimis Boemorum copijs uenturum Venetis pollicetur, ſi æqua ſibi ſtipendia penderentur. Sed quum res intercedente pace non proſperè ſuc ceſſiſſet, nullum〈que〉 exilij præſidium inueniret, ſpe ſua fruſtratus, ad recuperandam Ladislai gratiam animum conuertit. Eyzingerum intelligit, Procerum obtrectationibus, Regi parum eſſe gratum, quum illorum auariciæ rapinis〈que〉 obſtinatiùs aduerſaretur. Clàm cum illis agit, quos infenſum ſibi Eyzingerum habere ſenſerat, uti cum Ladislao de reuocando Comite, qui indignè fuerat eiectus, cautè tractarent: dicerent ipſum, uiri ſapientiſſimi ac propinqui opera, fide & conſilio diutiùs carere non poſſe: indignum eſſe, cuius opera Rex iam pridem reſtitutus erat, eum turpiter eiectum,
diutius

diutius euagari. Quare clàm Comitem Ladiſlao conciliant: illicꝫ Regis nomine ſignificant, ut cum honorifico pro uirili ſua apparatu, Viennam redeat. Vbi gratiſſimo ſe à Principe uultu excipi ſenſerat, ab amicis is edoctus, cum expeditiſſimo mille hominum equitatu, Viennam properat: quem ubi Rex mœnibus appropinquare ſenſit, cum uniuerſa aulica & populari turba, ac honeſtiſſimo Procerum & nobilitatis ordine, obuiam occurrit: ut honorificentiùs exceptus, de turpi exilio triumphare uideretur. Eyzigerum haudquaquam inſipientiùs egiſſe ferunt, qui, ne quod in alterum ſtatuit, inuitus ſubire cogeretur, intrante urbem Comite, is ultrò cum amicis exijt in exilium. Quod poſtquàm Comiti nunciatum eſt, eum non parum inuitum laudaſſe memorant, qui fortunæ ludibrio ſe ſubtraxerit: ſe quoquè in poſterum aliquanto modeſtiùs egiſſe: ac eos aſſiduò ſapientes appellare ſolitum, qui aulica diſcrimina declinarint, quum nihil Principum gratia inconſtantius eſſe uideatur. Vngari, poſtquàm Regem in Auſtriam, reuerſum è Boemis & Sleſitis accipiunt, Legatos exoratum continuò mittunt, ut ſuum Regnum nequaquam contemnendum inuiſat. Necꝫ tam parui id momenti faciat, ut populorum deſideria miſerè cruciet. Erat ea tempeſtate in Coruina manu ſumma Rei publicæ, ac uniuerſa Vngariæ poteſtas: item regales arces, præſidia, exercitusꝫ omnis: nec plus quidem fortunæ, quàm tunc acceſſerat inuidiæ. Quippe quod nonnullis Pannoniæ Principibus inuidioſum & moleſtum erat, & præſertim Ciliæ Comiti, qui eius locum occupare auebat. Pactam quotannis, largitionis loco pecuniam, poſt exilium à Gubernatore non acceperat. Criminibus igitur grauiſſimis, falſo uirum afficere cœpit, ut Regi redderet infenſum: non Ladiſlaum, ſed Coruinum eſſe Regem: illum honores, ſacra munia, præfecturas, cæterosꝫ magiſtratus, pro libidine ſua tribuere: illi uectigalia cuncta pendi, parêre legiones & præfectos: illius arbitrio iudicia fieri, illius denique ductu & auſpicijs cuncta geri. In poteſtate Coruina, munitiſſima oppida, arces, ærarium, arma, ac demum omnia eſſe ſita: nihil præter nomen & coronam Regis illi defore. Quinetiam nemini eſſe dubium, indies eum ad tyrannidem aſpiraturum, ſi Chriſtianorum ope id ſperare non licet, ad Turcarum auxilia confugiturum. Quibus iam bis, ualidiſſimos Vngarorum exercitus, planè prodidiſſet, Clandeſtinam cum prophanis amicitiam olim iniuiſſe, item pernicioſiora crimina comminiſci: eum bis uiolaſſe fidem, reginam introducto Rege Poloniæ, præter æquum & fas repuliſſe: Polonum quem acciuerat, in acie deſeruiſſe: nunc Ladiſlaum in Vngariam aduocare, ut ui aut inſidijs petitum, è medio tollat. Proinde Regiæ ſaluti conſulere oportere, ſcelus in auctorem eſſe conuertendum. Id facile fieri poſſe, ſi promiſſo aduentu, is interim ſub pacandi Regni prætextu, ad Regem prius euocetur. Pernicioſis puer conſilijs audit, & quum uériſimilia nonnulla uideantur, pro iudicio Comitis, iniquas in Coruinum inſidias intendit. Ex compoſito, Gubernator paucis pòſt diebus, Viennam Regijs literis euocatur. Varijs indicibus deteguntur inſidiæ, quando difficulter magni arcana momenti cohercentur. Quare Coruinus proditionis admonitus, ſe Regi ſemper in Vngaria pariturum, & facturum quæcunqꝫ iuſſerit: extra Regni fines, quando nulla officij conditione cogatur, nunquam egreſſurum eſſe reſpondit. Poſtquàm Coruino haud facile uerba dari poſſe intelligunt, Primores aulæ cum Comite Ciliæ mittendos eſſe cenſent: qui in Vngariæ finibus, ad Coche oppidum, cum Gubernatore conueniant colloquanturꝫ. uirum aut Viennam trahere conentur, aut ſi nequeant, intra oppidum blandis uerbis adductum, obtruncent. Is ad oppidum in colloquium accerſitus, cum duobus equitum milibus, ad præſtitutum tempus aduenit: atque uir ille ſapiẽtiſſimus, de dijs & hominibus iuxtà benemeritus, Diuina tutela non caruit. Quum diffuſi rumores, proditionis ſuſpicionem auxiſſent, haud iuſtiùs quo cum ſibi res eſſet, & quòd alienæ potius uirtuti, quàm labori ſuapte natura homines inuidere ſolerent, ueluti Diuinitus admonitus, ſibi diligentiſſimè præcauendum eſſe cenſuit. Quum oppido appropinquaſſet ad ſagittæ iactum, etiam inuitatus intrare noluit, Comes Ciliæ proditionis auctor, & delegatam ſibi Regis poteſtatem gerens,

ut è ſententia res ipſa ſuccederet, uti oppidum ingrediatur, inuitat, ubi gratiſſimo exciperetur hoſpitio, ubi'que melius, quàm ſub diuo eſſe poterit: officij admonet & decori, ſe collegasq; ſuos, quum Regiam perſonam gerant, Regis quoquè dignitatem ſeruare oportere. Gubernatorem hos adire, qui Principis mandata ferunt, haudquaquam indecorum eſſe. Si priuatarum ſit habenda ratio perſonarum, uel maximè nobilitatis, ſe Ioanne non eſſe inferiorem: in oppido, colloquium quietius & honeſtius haberi, & utriuſque dignitatem commodius ſeruari poſſe. Ad hæc Coruinus reſpondere: Quum ad ipſum legatio miſſa ſit, Oratores ad quem mittuntur, eum adire oportere: de nobilitate hoc tempore non eſſe diſputandum, illius tamen rei hominem admonere, miſerum & ignobilem eum fore, qui non à propria, ſed aliena uirtute nobilitatem ſibi uendicare ſtudet. Ad extremum, Comiti ſignificare, Se nullum unquam munitum oppidum ſubiturum, niſi impoſitum æquè præſidium habeat. Proinde infectis utrique rebus, abiere. Quum parum iſta ſuccederent, nouas in Coruinum inſidias liuidus Comes excudit: ferebant iniquo animo Proceres, Gubernatorem nequaquam parere Regi, cuius beneficio & auctoritate, ſummo munere fungebatur. Quare communes eum amici peruicerunt, & eò uirum adduxerunt, ut Viennam profecturum ſe reciperet: ſi per diplomata, promiſſam à Rege Principibusq; ſuis, incolumitatem aſſequeretur. Offeruntur, quæcunq; poſtularat: his tandem adductus, Viennam iter intendit. Quum ad octauum urbi lapidem appropinquaſſet, cōfeſtim Lambergerus eques profectò inſignis, occurrit: eum properare iubet, quādoquidem cum frequenti ac honeſtiſſimo Ladislaus equitatu obuiam dudum prodijſſet, & cum eo Ciliæ Comes, cum promiſſæ incolumitatis literis feſtinaret. His credens Coruinus, ad quartum uſque lapidem progreditur. Mox quum latè campos proſpectaret, neminemq; in occurſum prodire cerneret, ſuſpicionem remoratus, in proxima uilla conſedit. Vix ibi aliquantiſper fortè deſederat, quum Ciliæ Comes, cum quadraginta equitibus occurrit, conſcendere ſtatim equum, & properare iubet, quando egreſſus rex, inter pomaria & uineta præ feruentiſſimo æſtu latitans, in patentes campos exire non audet: literas incolumitatis apud eum remanſiſſe ſubijcit. Gubernator collocatas extemplo ſibi ratus inſidias, ad Lambergerumq; conuerſus, Certò, inquit, mihi mentitus es, amice: cui Lambergerius, Mandata, inquit, Comitis tantùm, ipſe retulit: ſi qua fraus ineſt, is eſt in culpa, & adeſt, ipſe qui mandauit, cauſam ſuam agat. Coruinus intellecta repente fraude, in Comitem conuerſus, Siccine bonos uiros perdere contendis? Dolo me petis, at ego te ui queo perdere, ueterator ſceleſtiſſime. Nimirum in foueam, quam alijs paraueras, incidiſti: & ni me reuerentia Regis, & mea probitas inhiberet, dignis te pœnis afficerem. Quando nemo eſt, ſi uellem, qui è meis te manibus eriperet. Proinde non tibi, ſed Regi uitam dono do tuam. Si unquam poſt hac, meum ueneris in conſpectum, moriar, ni ultimo te ſupplicio mulctatum dedero ſcelus. Patefactis Cilianis inſidijs, tollendi è medio Coruini ſpes omnis adempta. Ladislaus deinde mitius cum Ioanne agendum eſſe cenſuit, puduit, piguitq; non parum, dolo ſe malo fortiſſimum clariſſimumq; Regni propugnatorem, Ciliano conſilio petijſſe. Quod & dignitatem Regiam dehoneſtare, & de ſe opinionem hominum lædere uideretur, per fideles proboſq; internuncios, cum Coruino, cæteriſq; Vngaris agendum eſſe arbitratur. Ex Optimatibus nonnulli ultro citroq; miſſi, rem ita ſcitè & commodè tractare occœperunt, ut Gubernator munitiſſimas pleraſque arces Regi ultrò reddiderit: (Mathiam filium adhuc puerum ſeruitio Regio dedicarit, quem grato, inter intimos cubicularios, animo Rex accepit. Ignorans illum non multo pòſt tempore, in utroque Regno adiectiſq; prouincijs, ſibi eſſe ſucceſſurum) inferiores tantùm partes, ſibi auctoritate Regia reſeruatæ, quas à Turcarum furore protegeret. Quare factum eſt, ut Ladislaus cum honorificentiſſima aulicorum turba, Budam uenerit. Quem Vlricus Comes, cæteriq; Principes, longo ordi-
1403 ne ſequuti ſunt. Anno igitur ætatis ſuæ tertiodecimo, Salutis uerò quadringenteſimotertio ſupra milleſimum, ac idibus Februarijs, Budam ingreſſus eſt: cum ingenti

plauſu

plauſu, ac fauſtis acclamationibus exceptus. Aberat tunc Coruinus,& ut Comitis inſidias ac inuidiam declinaret,inferiores Vngariæ oras luſtrabat:recenſebat exercitum,& ne quid à Turcis mali inferretur,ſummo ſtudio proſpiciebat. Audito Regis aduentu,ne à Regia fide deficere,nè ue tyrannidem,ut à Comite obijciebatur,moliri uideretur. abſq; literis incolumitatis liberiq; itineris,& ſuo & amicorum conſilio, uiſendum Regem,& ſuo officio ſatisfaciendum eſſe cenſuit. Eo tamen comitatu,& uſque adeo inſtructo ad Regem uenit,ut citra diplomata,libertatis ſat ubique tutus eſſe poſſet. Eum nanque magni Proceres ſequebantur,& eximius nobilitatis ordo, ualidiſſimus etiam equitatus: in primis Thomas Zechel, prior(ut aiunt)Auranæ, Vlada,Montanæ Valachiæ Princeps, item Ladislaus Caniſa, Sebaſtianus Boſgonius,alijq; quàmplurimi,qui ſub Coruini ductu & auſpicijs diu militarāt,& multos hinc honores fuerant aſſequuti. Quum Regem Gubernator,cum nobiliſſimo Procerum Comitatu adiuiſſet, honorificentiſſimè hilariq; uultu, à Ladislao cæteriſq; Principibus excipitur:præterquàm à Ciliæ Comite,qui os præ liuore obducere cogebatur,debitam à cunctis reuerentiam & honorem exegit. Complures in aula dies familiariter & amicè uerſatus,ad colloquia quoq; abditiſſima ſemper admiſſus:nihil ipſo inconſulto actum eſt. Quem quum Turcarum oborta ſuſpicio reuocaret,à Rege cum ſocijs Præfectiſq; legionum honorificè dimiſſus,ad inferiores Vngariæ partes,Themeſuarum deſcendit: ubi quid cum Ioanne Capiſtrano in Turcas geſſerit, eſt ritè dicendum.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER VIII.

QVVM Amurathes ad Croiam, ut altiuſculè repetatur,in obſidione graui morbo corriperetur, Adrianopolim tranſuectus,anno Salutis quadringenteſimo & quinquageſimo ſupra milleſimum, diem obijt. 1450
Qui quidem annus,quum ſacer eſſet, Iubileus apud nos dici ſolet. Mahumetes eius filius,ex Othomanni genere Septimus,Rex Turcarum, Imperium ſuſcepit: patre,maioribuſq; ſuis rebus bellicis,animi magnitudine,ingenij feritate,conſilio,calliditate,& geſtarum rerum gloria longè præſtantior: potitus Regno,quum longè maiore imperandi cupiditate æſtuaret,cum Deſpote & Palæologo Imperatore pacem fecit:mox in Aſiam traiecit, & in Carmanum Iconij tyrannum caſtra mouit:quem ſemeſtri ferè bello,magnos in Aſia tumultus excitantem profligauit. Pacata prouincia,ut grandia cœpta quæ mente conceperat,proſequeretur,ſe cum exercitu in Europam reuocauit,& initam cum Imperatore Deſpoteq; pacem uiolare cœpit: Euripidis dicta ſequutus,à Iulio Cæſare ſæpius uſurpata, Licere ius quandoq; imperandi gratia uiolare. In primis,uti belli ſemina ſereret, & Byzantium ſimul obſideret, ad Boſphorum Euxinum geminas utrinque arces ſtatuit,miraq; celeritate perficit,ut urbi Pontum & Mœotim obſtrueret:omniaq; auxilia,non modò à Pannonibus & Myſiis,ſed ab uniuerſa deniq; Scythia prohiberet. Imperator,ne ſociarum ſibi aditus prouinciarum obſtrueretur, primùm literis,deinde Legatis queri cœperat: at nihilo ſegnius cœpta ille proſequi,obaudire querimonias,multa diſſimulare,purgare ſe quandoque,& nonnulla cauſari: demum Palæologum grauiter laceſſitum,aperto Marte petit. Confeſtimq; ex Aſia & Europa,quas poterat copias & auxilia coegit: haud inſcius,quātæ urbis obſidionem moliretur. Crepitantibus deinde machinis mari ac terra,ſic obſeſſa mœnia quatit,ut ciuibus ne curandis quidem corporibus ocium daretur. Procidunt turres,& magna pars murorum: reparantur intus munitiones,conſurgunt celeri manu aggeres,& diris hoſtibus laborem inſtaurant. Accita mari claſſis,partim repulſa,partim tormentis obruta,irrita fuere auxilia, & eluſi demum diurni nocturniq; conatus. Hoſtis ur-

be, tertio ſui regni anno, & quinquageſimo obſidionis die potitus, magna cæde graſ ſatur, cuncta diripit, ætas omnis, & uterque ſexus nulla hoſtili iniuria caruit. Polluta & incæſtata omnia, & templa quidem ſtudio longè maiore. Patratis nulla piaculis ac ceſſio fieri potuit. Palæologus Conſtantinus, ab Helena genitus, ut honeſtius occum beret, inter confertiſſimos hoſtes dimicans, cæſus eſt. & ſolo paludamento agnitus.
1453 Vrbs igitur, quadringenteſimo quinquageſimotertio Salutis anno ſupra milleſimũ, exacto Romano non ſine maximo Chriſtianæ Rei publicæ luctu, Barbarum & pro phanum Imperium ſubiuit. Ad Conſtantinopolitani excidij nuncium, omnium fidelium animi conſternantur, & præcipuè finitimorum, qui inſtantem propius rui nam intuebantur. Nicolaus Pontifex maximus, ſtudiorum parens, & catholicæ ple bis paſtor pientiſſimus: quum Pannonijs admodum Myſiisq; timeret, quibus amiſ ſis, iam de Chriſtiana Re publica actum eſſe rebatur, ſacroſanctæ militiæ ſaluberri mum promulgauit edictum: quo quidem omnes, qui ſanctiſſimæ Crucis teſſeram, in Turcas ultrò ſumerent, gratuitaq; ſtipendia facerent, integra delictorum omnium impunitate donauit. Quin & Ioannem Capiſtranum, è Samnitibus æditum, ac Diui Franciſci ſacris initiatum, preterea uirum ſanctiſſimum, & ad excitandos ad id popu los dicendi copia, & uitæ probitate nimis idoneum, in Alamannos, Vngaros, Polo nosq; miſerat, qui ad ſalutarem expeditionem, ſacris declamationibus homines hor taretur. Hic ne minore quidem ſanctitate præditum, Iacobum Picentem, eiuſdem collegij ſacerdotem, ſibi ſocium adſciuit, qui in ſacra peregrinatione, quum Padum ambo traijcere uellent, & à portitore pertinaciſſimè repellerentur, quia interdicta è di uo dogmate pecunia carerent, quam pro naulo darent, in diffuſum ſuper undas pal lium cum Comitibus conſedere: & ueluti quadam naufragij tabula, in ripam alte ram non ſine auari ſtupore portitoris, Diuina ope tutò translati ſunt. Quum in Au ſtriam & Germaniam ueniſſent, in primis Diui Franciſci religionem mirificè propa garunt. Multa in Noricis, Germanis, Sarmatis, & Pannonibus huiuſce religionis collegia templaq; fundarunt, languentem iam Dei timorem, cultumq; Diuinum in ſtaurarunt. Sed quum Ioannes Coruinus, pro Diuina charitate ſuccenſus, ad exhi bendum Ladislao obſequium Viennam profectus, Capiſtrani Iacobiq; ſanctitatem prægustaſſet, & ad inferendum Turcis bellum, ab his ueluti à diuûm interpretibus inflammaretur, compoſitis ibi rebus, ambos in Vngariam ibi ſecum adduxit. Dum Cœlianis artibus & criminibus, cum Ladislao puero fluctuauit, maximam illi Cru ce ſignatorum manum coegere. Mox Conſtantinopolitanum exitium interceſſit, quo uiri ſanctiſſimi, ad contrahenda ex edicti auctoritate undique auxilia, multo ue hementius excitabantur. Quin & pecunias oppidatim cogebant, ut è collata ſtipe, communi ſaluti ſuccurreretur. Mahumetes Græcorum Imperio nimis elatus, ſpes multo maiores concipit, ſuas uires emenſus, nauali bello ſe Italis inferiorem eſſe non ignorat, à ſollicitanda mentem amouet Italia: ſe terra præpotentem intelligit, Illyri cum & Dalmatiam Regulis obnoxiam, & in pagos paruaq; oppida diffuſam, quo tidianis incurſionibus & labefactari & facile capi poſſe intelligit. Deſpotem tantùm, Vngarumq; ueretur, quum auro militeq; utrunque præpollere ſentiat. Quos ſi expu gnare contingat, audacius reliqua adoriri poſſe retur. Itaque ſuperiorem prius My ſiam ingreſſus, fodinas argenti quæ Deſpotis erant, occupare nititur: Nouum mon tem, Trepciam & Prifren eius oppida, argenti metallorumq; feraciſſima obſidet & expugnat. Deſpotes grauiter angitur, quòd eius uiribus obſtare non poteſt, & opimi prouentus, precioſaq; ſibi uectigalia intercepta ſint, in munitiora ſe caſtella recipit, & Vngariæ uicina, ut ſua cum Vngaris mala communicet, quos propugnatores o ptimos ſæpius eſſe nouerat. Differuntur mox uſquequaque rumores, Turcam ad Al bam Græcam, quam Belgradum nunc dicunt, indies caſtra moturum. Maximam fortunæ ſucceſſum audaciam addidiſſe, ni occurratur, cuncta propediem ruitura, neque ullam ab hoſte ueniam tolerabilem ue conditionem ſperari poſſe: Conſtanti nopolitanam cladem, omnibus exemplo eſſe. Coruinus autem, qui ad protegen

das inferioris Vngariæ oras, Regia auctoritate conſtitutus erat, & in puero Rege, ac pernicioſo Comite, parum ſperare poterat: in tanto tumultu, neque animo excidit, neque conſilio deſit. In primis Capiſtranum ad hanc obſidionem ſibi collegam adſciſcit, ut alter humanis, Diuinis alter uiribus niteretur, conſulit quid potiſſimum uideatur agendum. Ille bono animo eſſe iubet, quando non mediocrem Cruce ſignatorum exercitum è Germania ſe conflaſſe fatetur. Quamuis hæc gens, Vngarico ab antiquo ſit infeſta bello, in communi tamen cauſa & neceſſitate, minimè defuturam arbitratur. Quin & totam ſe Vngariam, poſt Conſtantinopolitanam captiuitatem, ſe in Turcas concitaſſe gloriatur. Interim Coruinum cætera, quæ ex uſu belli ſunt, curare iubet. Hæc ſe in tempore auxilia daturum pollicetur, demum ad hanc capeſſendæ immortalitatis occaſionem incendit. Is ueteranos omnes, ac alios ſpectatæ uirtutis milites cogit, claſſem mira celeritate in Danubio parat. Quando Turcam quoqꝫ multa in Ponto nauigia paraſſe, mādaſſeqꝫ, & exploratores acceperat, ut Iſtrum propediem ſubirent, & ubi caſtra eſſe ſenſerant, ibi conſiſterent. Calixtus Pontifex, qui Nicolao ſucceſſerat, imminentis periculi non ignarus, Ioannem ſancti Angeli Cardinalem, uirum ſapientia & magnanimitate præſtantem, in Germaniam Pannoniamqꝫ miſerat, ut Septentrionalis plagæ gentes, quantum in ſe foret, in dirum hoſtem concitaret. Interim rumor affertur, Mahumetem iam ſuperato Hemo, per Triballos & Iſtrum, centum & quinquaginta milia hominum, ad obſidendam Albam ducere. In ſumma, rerum omnium trepidatione uerſatur Vngaria. Coruinus, & Capiſtranus, forti animo, cum ſuo uterque exercitu, ad protegendam Albam properarunt. Claſſem commeatibus militibusqꝫ oneratam deducunt, Cardinalis Budæ ſubſtitit, ut apud Regem cætera curaret. Ladiſlaus & Ciliæ Comes, audito Turcarum aduentu, uſque adeo conſternati ſunt, ut ſimulata uenatione Buda egreſſi, Viennam continuò ſe receperint. Quin & Budinam arcem, omni præſidio deſtitutam reliquere, quæ diebus circiter triginta etiam hoſti patuit. A Turcis interim Alba obſidetur, quod idibus Iunijs accidiſſe ferunt. Vrbs eſt in angulo ſita, ubi Danubio Sauus illabitur: à Septentrione Danubio, ab Occaſu uerò Sauo abluitur. Arx monti præſidet, loco & arte munitiſſima: ad radices montis, ciuitas in amnis utriuſqꝫ ripas effunditur: craſſo muro confluentibusqꝫ obfirmata, à continente duplici uallo foſſa, mœnibusqꝫ munitur. Mahumetes in duo caſtra exercitum diuidit: altera præter Sauum, quibus Baſſeus Aſiæ: altera præter Danubium, quibus ipſe præerat, ritè locat. In ſuis caſtris tormenta tunc bellica à fronte diſponit, locum uallo foſſaqꝫ circumuenit, ne eruptionibus hoſtium foret obnoxius. Reliquam multitudinem per campos effundit, quæ omnia complere uidebatur. Quum à continente continuatis ferè caſtris urbem obſediſſet, ne quid efferri inferriqꝫ poſſet, Sauum & Danubiū claſſe compleuerat. Quum expugnatio ciuitatis inſanam machinarum magnitudinem poſtularet, ac illæ ob itineris difficultatem facile trahi non poſſent, hoc Barbarus animus commento uſus eſt: machinas diffregit, antequàm iter iniret, ut in leuia fruſta redactæ, facilius per ardua loca ueherentur: mox ubi in Myſiam ſuperiorem uentum eſt, ad Chryſonicum ſtatim, è conflato ære inſtaurauit: quas quum urbi propius admouiſſet, & munitionibus quibus opus erat obfirmaſſet, mox oppugnationem adoritur: quatit die noctuqꝫ mœnia, nihil oppidanis ocij iam indulget. Coruinus & Capiſtranus urbem acerrimè dudum obſeſſam eſſe ſentiunt, claſſem Vngaris Cruceſignatiſqꝫ completam, ſequundo amne deducunt, ut Albanam arcem aqua terraqꝫ obſeſſam facto impetu ingrediantur. Quum appropinquauere, urbem aſſiduo quati, arcem iactis in altum lapidibus ſublidi, Regionem ſulphureo late fumo caligantem, perpetuas ſeruare tenebras conſpicantur. Sociorum miſeratione correpti, qui acerrima obſidione torquebātur, animos ingentes ſanè concipiunt, & ad certamen irritantur. Trecenti è Polonis erant, qui religionis ardentiſſimæ gratia, ſumpta Crucis teſſera, ſtipendia faciebant: item Germanorum ingens numerus, qui ſacram expeditionem ultrò ſuſceperant, & certatim utrique obſeſſis accurrendum eſſe cenſebant. Tormentorum crepitus æneorum

rum,ad Segedinum uſque exaudiebantur. Quare inſtructa claſſe,terreſtribusq́ copijs in aciem eductis,ſequundo amne deſcendunt. Mahumetes his occurrere auſus, ſuam claſſem opponit,ne quid laboranti ciuitati afferant ſubſidij. Collatis in Danubio ſignis,fluuialis pugna conſeritur. Effertur immenſus utrinque clamor,& crepitantium fragore tormentorum,Danubius intonat,ac utriuſque claſſis grauitate ſubgemit. Chriſtiana in quadratum agmen effuſa,ripam utranque legebat. In ripis quadrata cataphractorum equitum agmina,utrunque claſſis cornu protegebant, in dextro Coruinus,Capiſtranus in læuo præſidere. Hic à prora crucifixum amplexus,ac ſupplex ad ſalutare prælium ſuos hortari,promittere Diuinam opem,& prophanis hoſtibus maledicere. Coruinus acerrimè pugnare,ac exemplo ſuo ad pugnam Vngaros incendere,iubere ut remis incumbant,& ſuffragante Danubio cominus dimicent. Quod ubi factum eſt,mutuis nauigia catenis utrique colligant. Coruinus in prætoriam nauim inſilijt,ſequuntur ſocij,enſem latè ducunt,Turcasq́ ſaucios ſeminecesq́ in Danubium deturbant,idem reliqui faciunt. Feruens ubique colluctatio cernebatur,multi utrinque cadunt,& quum dira ſe omnes cæde competerent,cruore Danubium totum inficiunt. Quum ſequundi amnis ſubſidio noſtri niterentur, Turcarum claſſem inclinant,cæduntq́. Illi obſtanti fluuio cedere coacti, proras auertunt: multa inter fugiendum intercepta nauigia, undiq́ demerſa,cæteri ad ſuorum præſidia confugêre. Coruinus,fuſa fugataq́ claſſe,quum Albæ appropinquaſſet,eam reſerat,urbemq́ ingreditur,quam armis,milite,commeatibusq́ complet,ſaucios ægrosq́ oppidanos educit,arci ſupplementum ſuggerit ualidiſſimum: obſeſſorum animos recenti uictoria inſtaurat,& ad propugnandam ciuitatem,unà cum Capiſtrano uiro ſanctiſſimo omnes hortatur. Mahumetes ad nuncium profligatæ claſſis: Quamuis grauiùs (inquit) noſtro tamen uoto omnino potiemur. Quod è claſſe ſuperfuit,incendi iuſſit,atque obſtinatiſſimum ad expugnandam urbem animum intendit. Quum paterni ſibi amici retuliſſent,Amurathem olim ſeptem in Albana obſidione menſes triuiſſe,ac irrito tandem conatu abijſſe: multis paternos Manes probris affecit, & ante quintumdecimum ſe diem urbe potiturum gloriatus eſt. Baſſeus forte aderat Aſiaticus,hic ut glorioſo Principi magis aſſentaretur,certam imminere uictoriam pollicetur, quando Byzantium ipſe ui ceperit, ueteri arte ac munitione quaq́ maxima præditum: neque ab Vngaris ualidiùs muniri,magisq́ ſtrennuè protegi,quàm à Græcis oppida ſoleant: quibus non immeritò,non ſolum eloquij,ſapientiæq́,uerùm etiam diſciplinæ militaris gloria,ſuo iure tribuitur: præterea multæ dirutæ turres,cõpletæ foſſæ,& iam æquata ſolo mœnia forent,proinde haudquaquam diffidendum eſſe affirmabat. Mahumetes his uerbis accenſus,in ſequenti die omnes arma ſumere iubet,ac ueluti decreuerat,nunquam etiam ceſſare conſtituit,donec Alba potiatur. In tot ordines digerit exercitum,ut perpetuum prælium continuare,& ita feſſas ſubinde acies inſtaurare poſſit,uti nulla quiete data oppidani deficere cogerentur. Sacer diuo Sixto erat ille dies,octauo idus Auguſti,quo deturbatis dudum propugnaculis,ruderibus cõpleta foſſa, & obtutis patentibusq́ mœnibus,hoſtes in occaſu ſolis,urbem adoriuntur. Obſtant oppidani,& quum completos innumera multitudine campos ab arce proſpectarent,conſtrataq́ latè mœnia cernerent,ſalutem deſperare cogebantur. Nulla maior ſpes & conſolatio ſuccurrebat,quàm deſperata corporum ſalute,pulcherrimè mori. Ioannes cum diui Franciſci collegio,Crucigeros ad ſalutarem pugnam hortatur, & Seruatoris noſtri crucem amplexatus,ac ſupplex,Dei præſentiam opemq́ pollicetur. Illi appetere magis,quàm formidare glorioſam mortem uiſi,ad pugnamq́ promptiſſimi Turcis occurrunt. Vnum his obeɾat,quòd animo potius quàm corpore,armati erant. Gladijs tantùm & lanceis obnitebantur,pauci ſe galea & thorace protexerant. Dira nimis & cruenta ſupra murorum ruinam pugna conſeritur,ſumma ui utrinque pugnatur. Hoſtilis clamor,tympana claſſicaq́ cœlum ſonitu & fragore complebant. Rudera,magna cæde fœdantur,quando illi ui ingredi,reijcere iſti conniruntur. Coruinus ubicunque laboraretur

tur

tur accurrens, nunc uerbis, nunc factis omnibus opem ſuggerit: timidis & ignauis inclamitat corripitq́, ſtrennuos extollit: fortiſſimos quoſque commendat & hortatur, ut urbem hanc Chriſtianæ Rei publicæ propugnaculum, fortiſſimè tueantur: ſciant ſibi cum his rem eſſe, quos totiens olim profligarint, uicerint, & ad internecionem ſæpe cęciderint, & in Danubio tot ſuperiore pugna confecerint: non deeſſe Diuinum auxilium, Ieſu Chriſtiq́ præſentiam, ſub cuius nomine, ductu, auſpicijs dimicatur. Mox cum globo ueteranorum inſtructus, uſquequaque diſcurſare, inſtaurare ordines, pro feſſis ualidos, uiuos pro mortuis, pro ſaucijs integros, pro inermis armatos, ueluti opus erat ſufficere: quãdoq́ ubi plurimum laborari ſentiebat, ſuccurrere, inter conſertiſſimos ſeſe hoſtes inſerere, ingreſſos reijcere hoſtes, & imperatoris militisq́ optimi officium præſtare. Contra Mahumetes à tergo ſuis inſtare, grandia militibus præmia polliceri, retrocedentes reuocare in ordinem, & quandoq́ falcato enſe cædere, orare, ut ſtrennuè pugnent. Exclamans eam iam urbem captum iri, & ſuos intrà penetraſſe: proinde ut facto magno agmine progrederentur, hortari. Variante diu fortuna pugnatum eſt, quando Turcæ ſæpe in urbem penetrarunt, & à Chriſtianis, non ſine magna utrinque cæde reiecti. Supra cadauera murorumq́ ruinas, diu nutante ancipitiq́ uictoria dimicatum. Ex hinc ueluti ſpes utrinq́ ſurgebat, ita extremis indefeſſisq́ uiribus pugnabatur. Sæpe Turcæ, cum maximo impetu in urbem irruperant: ſæpe etiam reiecti, arridente ſubinde Marte, inſtaurato cuneo, amiſſam obſtinatiſſime uictoriam repetebant. Itaque cum pari ſpe utrinque pugnaretur, Mahumetes præſentaneum conſilium init, quàm ualidiſſimo poteſt agmine, in urbem irrumpere, pertinaciſſimeq́ tenere. Quòd ſi nequeat, hinc reiectum, fugam ſimulare, qua oppidanos allectos in campos educat, mox irrumpente à tergo dimiſſa equitum multitudine reditum intercipiat, uti à tergo & fronte, Chriſtiana gens iuxtà cædatur, quare ualidiſſimum agmen inſtaurat. Superata mortuorum ſtrue, quæ in ruinis excreuerat, in ciuitatem inclinatis oppidis irrumpit. Penetrat in forum, & in medio foro prælium redintegratur. E Turcis pleriq́ in forum ſigna inferunt, altis nonnulli turribus uexilla Regis deponere conantur, quæ adhuc in mœnibus integrè ſuperfuerant: ſubeuntem cum uexillo Turcam memorant, qui ut ſigna ſui Regis, ad irritandos in urbem ſociorum animos, qui nondum intrò penetrarant, pinnaculo turris imponeret, & ad exanimandos Chriſtianos Vngarica deturbaret, turrim altiſſimam repentè ſubit. Hunc Vngarus illicò ſubſequitur, ac antequàm patria ſigna deponeret, cum hoſte in turris faſtigio colluctatur. Quum alio modo id prohibere non poſſet, ſe cum Turca quem apprehenſarat, ex altiſſimo uertice præcipitem dedit. Coruinus in ſummum periculum adductam urbem conſpicatus, accito Michaele Zilagio auunculo ſuo, & Ladislao Caniſa, item Sebaſtiano Roſgonio, cæterisq́ fortiſſimis Proceribus Vngarorum, ab arce ruens, in forum Turcas inclinat. Hi tanto furore congrediuntur, ut multis in platea uicisq́ cæſis, extra mœnia extemplo reiecerint. Crucigeri Diuina ſe ope adiutos rati, adauctis animis extra mœnia prodeunt, & in hoſtes ſæua cæde graſſantur. Mahumetes ubi ſe iterum iterumq́ reiectum eſſe cernit, extemplo fugam ſimulat, & planè terga uertit, ac eos educit. Inſtant à tergo Crucigeri, & arridente uictoria pellecti, pertinaciter inſequuntur. Iamq́ ad Baſſei Aſiatici caſtra peruenerant, quæ in Saui ripa collocarat: Capiſtranus proſpectis ab arce Mahumetis inſidijs, confeſtim ſuos exclamat, ut retrò cedant. Quum præ ſtrepitu & tumultu magno exaudiri non poſſet, à tergo receptui ſigna dat: contrà illi uictoriæ intenti, nihil exaudiunt, hoſtilia caſtra adoriuntur, & incendunt. Pater cum ſacerdotum collegio, illuc per medios enſes ab arce decurrit, reuocatq́. Mahumetes, qui ad machinarum bellicarum munitiones confugerat, quum Baſſei caſtra cremari diripiq́ reſpiceret, cum equitatu, quem à tergo reliquerat, ut reditum oppidanis obſtrueret, eò ſuccurrere contendit. Ad hæc iam dies inclinabat. Coruinus deſertas à Mahumete munitiones, & bellica tormenta conſpicatus, cum ſocijs ex urbe prorumpens, repentè capit: machinas æneas, adacto mox clauo, partim obſtruit, inutilesq́ reddit, partim

in hoſtes conuertit, intenditq́. Turca reiectis è caſtris Crucigeris, qui à Capiſtrano reuocati facilè ceſſerant, ad munitiones redit: eas à Coruino occupatas comperit. Quum inſtanti crepuſculo, recuperãdi gratia prælium inſtauraret, obuerſas in ſe machinas inuenit, à quibus quum grauiſſimè ſocij læderentur, ingruente nocte, ſe in poſteriora caſtra, non ſine fœda fuga recepit. Alij pectore ſaucium, ſub papilla, in caſtra pedem retuliſſe memorant. Coruinus munitionibus potitus eas incendit. Quum adurgente nocte, machinas æneas exportare non poſſet, obcluſis foraminibus, irritas præſtitit, uictorq́ ac ouans in urbem redijt. Turca, ut ſe ab urbe ſæpe reiectum, & Aſiaticis caſtris ac munitionibus exutum conſpicatur, intempeſta nocte uerſus Macedoniam iter intendit. Referunt nonnulli, eum à ſagitta ſaucium, ſeminecemq́ in caſtra relatum aliquantiſper iacuiſſe. Turca, ad Sarnon oppidum motis hinc caſtris Imperatorem tranſtuliſſe, ueritos, ne intercedente ipſius morte, poſtero die ad interitum cæderentur. Ad Sarnum quum ille aliquantulum reſpiraſſet, de belli exitu fuiſſe percontatum, quum illi reſpondiſſent, Baſſeum Aſiaticum, & cunctos ferè Proceres oppetijſſe, magnã partem exercitus eſſe cæſam, Kurkutoam prętorianarum cohortium præfectum, ſub mœnibus fuiſſe trucidatum, item munitiones omnes ab hoſte captas. Ad hæc, hominem (ut aiunt) uſque adeo ingemuiſſe, ut uenenum præ uitæ moleſtia propinari ſibi iuſſerit: quod quum amici recuſarent, timidum & demiſſum, incenſis caſtris, turpem arripuiſſe fugam: neque tam elatum animo ueniſſe, quàm conſternatus abijt: & qui ſe Terrorem orbis edixerat appellari, à parua manu fuſum fugatumq́ fuiſſe. Baſſeum Aſiæ, cui Caraciæ nomen erat, ad munitiones, paucis antè diebus ab urbe ictum obijſſe plerique ferunt. Sexto igitur & quadrageſimo obſidionis die, Diuina potius quàm humana ope urbs Albana, Turcarum manibus liberata. Quanquam multi utrinque cecidiſſent, plurimi tamen è Turcis occubuere: multi quadraginta hoſtium milia perijſſe prodidere, uiginti milia nõnulli, nec deſunt qui quatuor tantùm milia fuiſſe affirmant. Sed quanta clades illa fuerit, potentiſſimi Regis fuga teſtatur. Turcæ quoq; ingentem & incredibilem fuiſſe nequaquam diffitentur: quin & deorum ex ſe plures, quàm Chriſtianorum manu, eo die cæſos fuiſſe aſſeuerant: quia multa mortuorum corpora, ſine uulnere comperta fuere, quæ Diuina potius quàm humana ui cecidiſſe reputabantur. Capiſtranus & Coruinus, inſigni uictoria potiti, per ſe uterque ad Calixtum Pontificem de hoc bello ſcripſere, ſuis uterque literis, tam clari facinoris gloriam ſibi uendicare nititur, quum alter mentionem alterius minimè fecerit. Præſtantes nimirum uiri, potius ſe Regnis, quàm debita laude defraudari patiuntur. Verùm quum duo duces, alter oratione, manu alter ſtrennuè dimicarit, idcirco hoc ſanctiſſimo uiro plerique factum arbitrantur, ut in eo prælio Diuinæ potius, quàm humanæ uires, quod Turcæ non inficiãtur, enituiſſe uiderentur. Prælium id atrox & inauditum fuit, quando horis quatuor & uiginti, ſine intermiſſione ulla, pugnatum fuiſſe tradunt. Ne quid utriuſq; Ducis felicitati poſſet adijci, ne multis quidem pòſt diebus, Diuina utrinque benignitas, non modò mortali, ſed cœleſti quoq; gloria donauit: at Coruinus id prius aſſequutus eſt, quippe qui longo intolerabiliq́ labore belli defatigatus, in æſtuantiſſimam febrem incidit, qua paucis diebus abſumptus eſt. Medicorum iuſſu, quorum adminicula cuncta irrita fuere, in Semlyn oppidum amici cõtulere, ubi cœli benignitate, ſe corpusq́ multo facilius à languore redimeret. Aderant filij duo, Ladiſlaus feroci animo, & robuſto corpore iuuenis, & Mathias adoleſcens Diuino ingenio, & præſtanti indole præditus: item cognatorum & amicorum numerus non mediocris: Capiſtranus à latere non diſceſſit. Sæuit ipſa febris indies, & nulla medica arte ſæuitiam remittit: deſperatur uiri ſalus, & medicorum eluditur opera. Capiſtranus demum Coruinum hortatur, ut quando Diuinæ fortaſſe tempus euocationis inſtaret, teſtamẽtum ædat, humana diſponat, ſaluti conſulat, & quæ ad animi emigrationem pertinent, ueluti ſacra munia iubent, cuncta paret, ne minus nunc, quum opus eſt, quàm olim induſtrius & prudens ſibi eſſe uideretur. Arriſit ad hæc uir ille fortiſſimus, & pia patris conſilia commendauit, ſe tamen

cuncta multo ante hac diſpoſuiſſe reſpondit: ignauum & imprudentem illum reputauit, qui ad extremum uitæ, ubi ſui compos, præ formidine mortis nemo eſſe poſſet, officia iſta diſtulerit. Ne me (inquit) uelim uſq; adeo incautum & imprudentem Capiſtrane putes, ut quæ probè ſuades, hæc ad mortis agonem & tempus emigrationis ipſe diſtulerim: multo antè hæc cuncta conſtitui, iam diu quæ ad emigrandum facerent, comparaui: teſtamentum diu condidi, & quid liberis & amicis, quid dijs immortalibus legandum ſit, ſat benè (ni fallor) pro facultatum copia, prouiſum exiſtimo. Curam ſalutemq; animi mei, nequaquam liberis delegandam eſſe cenſui, pro facultate nonnulla templa fundaui. Erogaui in pauperes, quæ humanitas & pietatis ratio iuſſerat. Et ad peragendum quod inſtat, iter uiaticum quoquè mihi comparatum, firma conſtansq; fides, & ſpes ingens: item & tot excepta pro fidei orthodoxæ uulnera laboresq;, & præſertim Diuina mihi totiens explorata benignitas, & præſentia me benè ſperare iubet: haud inſcium, Coruinum in hac miſera uita mortalium, tot inſidijs petitum, tot periculis & tempeſtatibus agitatum, felicem demum quietem inuenturum. Id unum me angit & cruciat, quòd pro temporis anguſtia, nondum profuſæ in me Diuinæ beneficentiæ mihi ſatisfacere licuit. Verum in hac Ieſu Chriſti Seruatoris exuberans clementia pietasq; ſuccurrit: quippe qui ſine animi uerſura, à me ſibi ſatisfieri patietur. Totam uitam ſub eius ductu auſpicijsq; militaui, quanquam ſtipendia gratuita facerem, multo plus tamen rependit in uita, quàm merita poſtularent: fidelißimi ueterani fidem dux ille non deſeret. Vos autem filij, amiciq; chariſſimi, huiuſce me uitæ miſerijs exauctorari, æquo animo (quæſo) patiamini, fluxa hic & caduca ſunt omnia: nihil eſt, quod quicquam præter umbram habeat boni. Militauimus hic ſatis ſuperq;: militiæ præmia apud ſuperos exigemus, & ea quidem commoda à Diuina liberalitate conſequamur, quæ ſunt perpetuò duratura. Si rectè ſapitis, & ſtolida mortaliũ charitas uos nõ fallit, interturbatq;, fortunæ meæ fidendum eſſe potius, quàm miſerandum reputabitis. Dux ille præpotens gratißimusq;, ſub cuius auſpicijs ſacra ſtipendia feci, ueterani ſui labores miſeratus, militiæ uacationem indulget: & quæ diu propoſuit, nũc emeritò magna præmia tribuet: proinde hunc neceßitatis abitum patientißimè tolerate. Si quid abituro muneris, in hac pompa & emißione Coruino tribuendum eſſe cenſetis, quod ſit gratißimum futurum, ueſtigia, dulces filij, paterna ſectamini, cum paterna uirtute gloriaq; certate: experiamini, ſi ſuperare liceat, quod mihi per mortem interceptum eſt, Turcarum bellum continuate, conficiteq;. Id firmum, conſtans & glorioſum exiſtimate, quod honeſtatem foueat & pietatem, atq; Deo gratißimum reputetis. In Diuino cultu & religione perſiſtite. Et quod mihi aſſequi non licuit, deleti Turcarum nominis gloriam comparate. Ne indignum quidem & indecorum eſt, ſtudiorum militiæq; paternæ, iuxtà atque legatarum fortunarum hæreditatem accipere. Idq; in primis precor, ne degenerando per negligentiam & ignauiam, paternum nomen dehoneſtare uideamini. Te id in primis facere iubeo, Mathia dulcißime, qui natu quo minor es, eo melius bona indoles de te ſperare cogit. Proinde ualete omnes Coruini memores: tu quoq; Capiſtrane uale: pro ſalute noſtra pias preces effunde, ſupplicaq;, & quando ſub eodem Imperatore meruimus, ad accipienda mecum ſtipendia properate. Quum hæc dixiſſet, præſentibus liberis dato oſculo, benedixit, amicis circùm collachrymantibus commendauit, omniumq; dexteras apprenſauit: exorauit mox eos, in primisq; Capiſtranum, ut in proximam diuæ Genitricis ædem, ad rem ſacram faciendam ſe deferrent, & quum eucharíſtiam accepturus eſſet, Dominum ad ſeruum, quod indignum erat, uenire minimè paterentur, ſed ipſum in ædem ad Dominum introducerent: translatus in templum, & ſacris operatus, accepta euchariſtia, placatisq; extemplò numinibus, animam efflauit, perpetuum quoquè ſui deſiderium Vngaris reliquit. Diem igitur obijt. Salutis anno quadringenteſimo quinquageſimoſexto ſupra milleſimum, quarto idus Septembris. 1456 Corpus, ſicuti legarat, in Tranſſyluaniam delatum, & in æde, quam in Alba Iula fundarat, magnifico funere ſepultum. Vir fuit ſtatura ſanè corporis

ris mediocri,magno capite,criſpis crinibus,caſtaneæ colore ſubnitentibus,oculi fue re magni,ſerenus obtutus,ſuffulua facies & peruenuſta:aſpectus uſq; adeo pulcher & rotundus,ut ſingularem præferret gratiam,& tacitam ſibi reuerentiam poſtularet: cuncta membra corporis inter ſe ita conſentiebant,ut nil poſſet elegantius exoptari: corporis demum animiq; uiribus æquè pollens. O felicem uirum,cui cum ſingulari uirtute uiuere,ac ſumma gloria mori datũ eſt. Dum uixit,ab omni periculo Pannoniam Chriſtianamq; Rem publicam liberauit. Quare promulgata morte,non im meritò per uniuerſam Vngariam,ab omni ætate,ac utroque ſexu eſt diu publicè deploratus. Aliqui Propugnatorem fortiſſimum,milites Inuictiſſimum imperatorem, omnes Patriæ patrem certatim lugendo ingeminabant:quòd ſibi beneficijs Vngaros immortalibus obſtrinxerit, & quantum amoris & gratiæ, præ geſtarum rerum gloria ſibi conciliarit,rei exitus oſtendit:quippe quum poſt Ladislai Regis interitum,Mathiam eius filium,Regio haudquaquam genere natum,& adhuc puerum ac rerum impotem,omnes una uoce Regem exclamarint. Quum adhuc animam ageret,Capiſtranus ingemuit:Inuideo (inquit) Coruine morti tuæ,quem conſummato quoq; præſtantiſſimi ducis officio,& fuſo fugatoq; hoſte,Terrorem orbis appellabant,ne qua tua felicitas labe inficeretur, extemplo ad ſuperos euolas,& ampliſſima utriuſque uitæ gloria potiris. O nos miſeros,qui remanſimus,quibus ſi quid nominis recenti uictoria partum eſt,ſuperſtitibus facile id fortunæ inconſtantia periclitari poteſt. Vtinam te ſubſequi ſit mihi fato datum,ut qui pariter ſub cœleſti Imperatore meruimus,unà quoq; in cœlis triumpharemus. Mahumetem aiunt,ad nuncium Coruini mortis,confeſtim oculos humi defixiſſe,& conuerſum in lachrymas dixiſſe, Neminem unquam à mundi principio, illi ſub aliquo Principe fuiſſe:meritò ac iure ſibi indolendum,cui tantam ex accepta clade turpitudinem,amplius ulciſci non liceret. Viri fatum,uniuerſa deplorauit Europa. Calixtus audita morte,non parum lachrymarum effudit,ſolennia quoq; iuſta,in diui Petri baſilica,Chriſtianæ fidei defenſori perſoluit. Eius mortem prodigia multa portendère,in primis crinita ſtella, in gradu quintodecimo,menſe Iunio,triginta circiter dies apparuit:in Sabinis,Februario menſe, uitulum bicipitem fuiſſe natum: Romæ ſanguinem,ad portam Veneris:carnes,in Liguria pluiſſe: & in Piceno agro,infantem cum ſex dentibus æditum,ac facie inſolentis planè magnitudinis fuiſſe memorant. Hæc ſigna fatum non modò Coruini, ſed multa quoquè mala ſignificarunt. Is igitur fuit Vaiuodæ finis.

E Coruino uti diximus,duo filij fuere ſuperſtites,Ladislaus,& Mathias:alter qui natu maior erat, militari diſciplina & uirtute præſtans, item ſingulari honeſtate,& magnanimitate præditus erat:alter uerò minor,ad maiora fortaſſe,quàm pater natus eſſe uidebatur,patri demum uterque ſimilis,ne minima quidem in re,à paterna uirtute degenerans. Sed uter aut longiore uita,aut maiore gloria functurus eſſet,Capiſtranus ueluti Diuinitus afflatus, optimè auguratus eſt:nam quum eum Coruinus aditurus,utrunque ſecum filium duceret,Capiſtranus Mathiam ſemper ſibi ad dextram,ad ſiniſtram Ladislaum maiorem natu collocabat. admiratur huiuſce rei pater inſolentiam,cauſamq; ſciſcitatur:reſpondet ille, Haud ab re id à ſe fieri,quando alter immatura morte præreptus emergere non poterit,alter Vngariæ Regnum ſortietur, uirtute ac gloria cum Alexandro certabit,& Chriſtianæ plebis propugnator erit acerrimus:cui ſi diu uiuere licuerit,omnes orbis Principes,ſui admiratione conficiet.

Capiſtranus defuncto Coruino nunquam amplius ridere uiſus eſt,ueluti qui ſub ijſdem auſpicijs militaſſet,& inſigni uictoria potitus,triumphante collega ipſe debito triumpho fraudaretur. Noctes aliquot inſomnes exegit, inter contemplandum cum Deo ſæpe conqueſtus, quare cum collega ſibi obire non liceret: in languorem ſubinde corporis incidit,quem ex illius lethi dolore contraxerat:eluſis medicorum adminiculis,ad triumphandum accitus,paucis pòſt diebus in Domino obdormiuit: ad Vilachum,in Syrmienſi agro,in Diui Franciſci æde collegioq; ſepultus eſt. Inter deos,ex hominum opinione relatus,quotidianis in humana auxilia uotis inuocatur,

miracula

miracula templo affixa, magnitudinē numinis planè teſtantur. Iacobus Picens uir ſanè ſanctiſſimus, defuncto ſocio, & amplificata diui Franciſci religione, in Italiam reuerſus eſt: ubi quum diu uixiſſet, Neapoli demum exceſſit humanis: quot uiuus & mortuus miracula, ædiderit uniuerſa Italia planè teſtatur. Ladislaus Rex, audita inſigni Turcarum clade, admodum exhilaratus, conſternatum reſumpſit animum, & Coruini mortem, non ea qua debuit pietate honeſtauit, à Ciliæ Comite male ſuaſus, lætitiam diſſimulauit, ueluti Regno ſine formidine diſcrimine ue aliquo potiturus. Vlricus uerò Comes, ne tam quidem Turcarum conflictu, quàm Coruini morte lætatus eſt: utpote qui uniuerſam, ſublato è medio aduerſario, Pannoniam ſe pro arbitrio ſuo temperaturum eſſe conſideret. Cæcum profectò humanæ mentis iudicium, quæ dira quandoque libidine ita rapitur, ut pro bonis mala, pro malis bona deſideret: fuiſſet Vlrico, nimirum longè ſalubriùs uixiſſe Coruinum: quippe qui necem ab Vngaris illi deſtinatam auertiſſet. Atqui liuor eius & odium, unde mortem ſibi comparauit, non modò in patrem, uerùm etiam in filios amicosq; profunditur. In cauſa nō ſolùm ambitio maxima, ſuperbum ingenium, & inuidia fuerat. Verùm etiam alia interceſſere: in primis ægerrimè tulerat, Coruinum ignobiliori genere natum, totius Regni Gubernatione fungi, pro Rege haberi, quo quidem munere, ſe Ladislai Regis auunculum multo digniorem eſſe cenſebat. Neq; uaſtationes incendia & rapinæ, quas à Coruino in pueri & coronæ repetitione quondam acceperat, quia Regno infeſtus, Cæſaris partibus adhæſiſſet, memoriæ exciderant. Neque uindictam in nulla unquam oblata occaſione præterire potuit. Quamuis inimicum mors è medio ſuſtuliſſet, æquo tamen animo pati non poterat, ſuperſtites filios, paterno munere ac poteſtate potiri, magnæ auctoritatis & gratiæ adhuc eſſe, ab Vngaris tantùm diligi & obſeruari, retinere oppida multa, uillas prædiaq; ampliſſima, & amicitijs, opibus, clientelis cæteris Proceribus longè præſtare. Quare cum filijs eius ſimultates & odia inſtaurare, nouas moliri in hos inſidias, & quum principatum apud Regem ipſe retineret, cuius conſiliarius & moderator erat, in utriuſque cædem omnia tentare cœpit. Quinetiam ſæpe gloriatus eſt, Se caninum hoc genus, propediem è Pannonia extirpaturum. Ne latebat quidem iuuenes, ac cæteros Optimates, infeſtus Vlrici animus. Neq; incautè cum Vlrico uerſandum eſſe cenſebant. Quid ſibi cauendum eſſet, ſat patris olim exemplo didicerant. Exacto igitur Coruini mortis anno, Ladislaus Rex, Vlrici ſuaſu, Vienna proficiſcitur: & frequenti Procerum ordine, magnaq; Crucigerorum manu ſtipatus, Danubium conſcendit, ut Vngariam inuiſat. Budam ſecundo anno delabitur, quum dies in arce aliquot exegiſſet, conſilio ac libidine Comitis agitatus, eadem claſſe, ad Futhacum defertur. Quod quidem oppidum in Bachienſi agro, & Iſtri ripa ſitum eſt. Hic Rex ex arce Comitis, frequentiſſimum conuentum indicit: conueniunt undique Principes, ac ingens nobilitatis numerus: Ladislaus, qui Albanam arcem, & inferioris Vngariæ oras, eadem qua pater poteſtate tenebat, ubi Regem appropinquaſſe agit, ad Futhacum, non ſine ualidiſſimo equitatu obuiam occurrit, ne quid ab inimico mali pateretur. Excipitur à Rege grato uultu, auditq; eum ad Albam propediem eſſe uēturum, ut hoſtium ſpolia, & caſtrorum ueſtigia recognoſcat. Hic etiam, ut ſibi caueat, admonetur à multis, quos Regis conſilia non latebant, ac edocetur à Ciliæ Comite Regis animum infeſtum ſibi eſſe redditum, Regem idcirco Albam uenire, cum Alamannorum Crucigerorum manu, ut eiecto ipſo, protegēdam illis arcem tribuat, omnia oppida, præfecturas & magiſtratus, qui in manu ſunt Vngarorum, his exactis, Alamannis committat: atq; illud potiſſimum peragat, ut Coruini liberis, paternam omnem abroget poteſtatem: Vlricum demum malorum omnium eſſe autorem! perturbatur his dictis miſerè Ladislaus: tamen pro uirili ſua odium diſſimulat, & ſeſe coheret. Communicat hic amicis, Vngarorumq; Proceribus, quibus infenſum Comitem intelligebat, & ad quos hæc pertinere ſenſerat. Commouentur nihilo ſecius illi, & inimicum ex occaſione omnino perdendum eſſe cenſent. Ad Albam tandem peruenitur, quam uali-

ualidiſſimo Ladiſlaus prę ſidio tenebat, aduentanti arcem Regi patefacit, ipſum cum purpuratis & togatis excipit: reliquis uerò armatis, qui circiter quatuor milia fuerãt, portas obcludit: præſidiarios admonēt, die noctuꝗ clandeſtina arma non deferant, ne quid ab Alamannis ſibi infenſis detrimenti patiantur. Claues arcis ad Regem defert, atque Accipe (inquit) Rex optime, tuæ arcis claues, quam tanto ſudore ac ſanguine, pater dudū meus, è Turcarum faucibus aſſeruit, liberauitꝗ. Quantæ molis id fuerit, mors inſequuta teſtatur. Satis equidem maieſtati tuæ, ac uniuerſo orbi paternam uirtutem, fidem & integritatem ſpectatam eſſe puto: nos qui ex eo ſuperfuimus, ne degeneres uideamur, non minus paternæ uirtutis ac fidei, quàm cæterorum bonorum hæredes eſſe ſtudemus: inuidia clàm apud te nos Vlricus oppugnat, Princeps clementiſſime, & non modò dignitate, ſed uita, ſi liceat nos exuere conatur. Proinde ſi nemini inimicò ue noſtro claues daturus non es, accipe: quando nos ipſi, & hæc omnia tua ſunt. Si inuidi obtrectatoris conſilio ac libidini auſcultaturus, te Rex quæſo, & obteſtor, ne Coruinam prolem, quæ ſuo iure mortalium cuique fidelium, tibiꝗ in primis ſat commendata eſſe debet, præter fas & æquum, tam citò dehoneſtandam eſſe cenſeat. Me igitur (ut par eſt) Maieſtati tuæ ſemper pariturum, ſed paterno nunquam inimico ceſſurum, eſſe ſcito. Rex extemplo primùm recipere claues, arcem curare, paternum munus gerere, & bono eſſe animo iubet: dum mora illic trahitur, Comes Ciliæ, Regem in Ladiſlaum iritare, ſollicitare cuncta non deſinit. Ob non admiſſam in arcem armatorum multitudinem, audax Ladiſlai facinus criminatur. Quotidianis contrà iuuenis criminibus iritatur, de interficiendo Comite paternos amicos conſulit: in primis Ioannem Veteſium Epiſcopum Varadienſem, Coruini quondam conſiliarium, qui deinde à Mathia Rege, ad Strigonienſem Archiepiſcopatum euectus eſt: is religionis gratia, ne cædis auctor haberetur, ſe, ut id fiat, nequaquam ſuadere: ſi factum foret, improbare non poſſe reſpondit: trucidandum inimicum cæteri ſuadent. Verùm detectæ recentiores inſidiæ, deſtinatum facinus maturarunt. Ladiſlaus gnatam Palatini Comitis, è nobiliſſimo Gararum genere nati nuper deſponſarat. Vlrico, Deſpotis filia uxor erat. Ad Deſpotem is dudum literas ſcripſerat, pòſt ubi cum Rege Albam applicuerit, ſe duos propediem globulos eſſe miſſurum, quibus optimè ſibi ludere licebit. In his, amborum filiorum Coruini capita pollicebatur. Intercipiuntur à pueris Ladiſlai literæ, quæ ad dominum relatæ ac perlectæ ſunt. Fortè Rex à ſacris aberat, ac Proceres eo die qui diuo Martino ſacer erat, in abdito conclaui Senatum habebant. Comes mali conſcius, eò uocatus, an ne prodiret aliquandiu hæſitauit: mox loricata tunica munitus, antequàm prodeat. Ladiſlaus tunc literis incenſus occurrit, ac poſtulato colloquio, proditorem oſtentatis literis exclamat, qui patri quondam necem, & nunc filijs indignè moliatur: infenſum quoꝗ ſibi Regem fecerit, ſuppliciorum iam diem ueniſſe ingeminat. Nonnulli Comitem, prius Ladiſlaum probris laceſſiſſe dicunt, & quòd prætorianas cohortes in arcem non admiſerit, eius audaciam admodum incuſaſſe. Illud planè conſtat, Vlricum arrepto ex armigeri manu gladio, in Ladiſlai caput eum cōtorſiſſe, Ladiſlaum obiecta repentè manu, in uertice ſimul & digitis uulnus accepiſſe: oborto confeſtim clamore, Vngaros irrupiſſe, & Comitem acerrimè reluctantem, multiſꝗ confoſſum uulneribus obtruncaſſe. Vlrico cæſo, hi cum Ladiſlao Regem adeunt, interfectum Regni hoſtem, & ocij paciſꝗ inimicum exclamant: ſcelerum omnium auctorem debita ſupplicia dediſſe dicunt, Regem nihil timere iubent. Quando nunc Rex & dominus uerus eſt, nunc pacatiſſimum ſibi patet imperium. Eum dudum non Regem fuiſſe, ſed Ciliæ Comitem pro libidine ſua imperaſſe. Rex quamuis dolorem, iram & metum æquè diſſimularet, etiam ſupra quàm ætas toleraret, & iure cæſum Comitem profiteretur, audaci tamen facinore nimium cōmouetur: quum ad tolerantiam hortarentur amici, Ferendum eſſe (inquit) quicquid imperioſa neceſſitas attulerit. Ademptam Vlrico uitam reddi non poſſe, nunc ſuperſtitum ſupereſſe fata, quæ Deus meliora faxit. Corpus etiam Ciliam deferri, & in maiorum monumenta recondi iuſſit.

Fuit

Fuit Vlricus proceritate decenti, ualido corpore, macilenta facie, uultu haudquaquam indecoro & periucundo. fœmineæ Veneri nimis obnoxius, quare barba raſa, & excultis crinibus, molli quoque habitu ſemper inceſſit. Quum immaturum diem obijt, quinquagenarius ferè habebatur. Rex ob Vlrici caſum, non longam in Albana arce moram traxit, hinc profectus, ad Themeſuarum iter intendit Turcis obiectum, ſitum in amœniſſima regione, ad Themeſi fluenta, excultum ædificijs, ac multa arte munitum. Ladislaus enim comitatur, multiq́ Pannoniæ Proceres, in primis Ladislaus Garæ, Palatinus Comes, & Ladislai ſocer: præterea Michael Orzagus de Guttho æditus, Paulus Banffij filius, cui de Lyndua cognomen erat: ianitorum Regalium Magiſtri, & honeſtiſſimus aulicorum ordo. Quum ad oppidum perueniſſent, quod Ladislaus cum præſidio tenebat: Eliſabetha, Coruini uxor, unà cum Mathia filio, lugubri ueſte amicta, & cum pullato ancillarum ordine, quæ uultus præ domini morte dimiſerant, Regi occurrit: & eum præuenerata, ut par eſt, ſupplex ac lachrymabunda filios commendat: & Ladislao ueniam precatur, & ne illuſtria Coruini beneficia mente excidant, obſecrat, & obteſtatur. Rex matronam amplexus, funeſto (inquit) habitu, quotidianisq́ lachrymis tui uiri anatheoſin celebrari, ſummum (crede) nefas eſt Eliſabetha, Coruinus tuus, de Deo ac hominibus æquè benemeritus, inter deos relatus eſt, ubi iure felici ac ſempiterna uita perfruitur. Chriſto Vngariam, mihi Regnum ſeruauit. Inteſtino & externo bello, Pannoniam liberauit: fudit, fugauitq́ Turcas, & ad internecionem ſæpiſſime cęcidit. Cum quibus, decies collatis ſignis, quaterdecies tumultuario & improuiſo prælio, feliciter dimicauit. Bis uictus, pernicioſam hoſti uictoriam reliquit. Tot templa fundauit, magnificeq́ donauit. Tantum pro ingenitæ beneficentiæ ac liberalitatis Imperio, calamitoſis & miſerabilibus erogauit, ut Regias in eo genere uires ſuperarit: fidelibus, prophanorum metum abſtulit, Vngaris pacem peperit, utriſque ſalutem genuit, uitæ ſanctitatem, geſtorum gloriam, immortalia beneficia, & triumphorum ſeriem, omnes gentes ac cuncta ſecula memorabunt. Talem uitam duxit, tot clara facinora geſſit, ut totum orbem, in ſui admirationem planè contraxerit, ac eius obitum non magis amici, quàm hoſtes deplorarint. Domi æquus & mitis, foris, ſtrennuus & fortis. Nec armis ab hoſte, nec officijs ab amico, unquam ſuperari potuit. In uita hoſtes, in morte ſe ipſe ſuperauit. Quum ultimam uitæ horam inſtare ſenſit, haudquaquam à ſuo domino uiſitari paſſus eſt, ſed labentibus iam mœnibus, & defecto corpore in templum ſeſe detulit, à domino, à Deo ſuo, ſub cuius ſemper ductu & auſpicijs meruerat, delictorũ facile ueniam implorauit. Imperatori ſe ſuo reconciliauit, ſumpſit euchariſtiã, & ea ſumpta, ab duce gratiſſimo, ad immortalia mox pręmia, felix ac ouans euectus eſt. Quare Coruinæ ſorti inuidendum congratulandúm ue potius, quàm indolendũ eſt: quum optimè ac glorioſiſſimè uixerit, pulcherrimè diem obierit, & optata nunc immortalitate fruatur. Proinde dolor omnis abeſto, procul eſto mœror, & lugubres habitus deponũtor. Superſunt tibi duo filij, qui cum paterna uirtute certabunt: hos ego fratres, & te matrem adopto: Ladislaum Cilianæ cædis impunitate dono, ſacroſanctam initi fraterni fœderis euchariſtiam teſtem eſſe iubeo, pullas ergo ueſtes uos omnes exuere iubeo, impero ac edico, ac hunc feſtum diem uobiſcum unà celebrabo. Vix hæc dixerat, quum purpureas ueſtes, auro contextas in medium afferri præcipit. Eas uiduæ ac Ladislao, Mathiæq́ dono dedit. Inſigni omnes pietate amplexatus, ancillarum ordinem indonatum nequaquam prętermiſit, quos mox habitum mutare iuſſit, lætitiæ ac hilaritati diem indixit, opipara celebrata conuiuia, quæ carminibus, mimis & ſaltationibus excoluere. Ladislaum cum Mathia ad genua in media Procerum turba, inſtantiſſimè ſupplicantem, ut patratæ cædis uenia, ut dudum promiſerat, donaretur, ad pectus erexit: graui aſſeueratione, cum iuramento ſuper euchariſtiam ſanctè ac reuerenter inito, omnes iniurias ac inimicitias, ex Vlrici morte conceptas, remiſit: ambos fratres adoptauit, ac Eliſabetham pientiſſimę parentis loco, ſe ſemper habiturum eſſe recepit. Fraternæ adoptionis diem publicè cuncti lætitia celebrarunt. Verùm

X quem

quemadmodum in ſequentibus ritè referetur, quum Rex initi fraterni ſanctè fœderis iura, aliorum impulſu facinoroſo uiolarit, antequàm annus poſt læſam fidem exigeretur, extremi ſupplicij pœnas expendit. Ex quo facile colligitur, quàm præceps ac formidoloſum eſt, adoleſcentium Imperium: qui quum ſibi conſtare nequeant, ſæpius ad alienum arbitrium, in diem ſententiam mutare coguntur. Ad diuerticulum reuocetur oratio. Ladislaus & Mathias, Regijs donis & blandimentis allecti, Abemitem Budam Regem, depoſita omnium ſuſpicione, ſequuntur: familiariſſimè cum Rege uerſantur, & habentur inter primos. Non ſolùm ab eo diliguntur, uerùm etiam obſeruantur. Hos Vngaria tota paternæ memoriæ gratia ſequebatur, à matre tamen perquàm ſollicita his mandatum fuerat, ut nunquam ſimul curiam adirent, ne unà periclitari cogerentur: quod ſi ſeruaſſent, non fortaſſe fuiſſet tantopere laboratum. Vt Budam peruentum eſt, cum honeſtiſſimo uterque comitatu, Regiam frequentabant. fauebant apud Principem amicis, & patrocinia clientibus promptiſſima accommodabant: at contrà, Vlrici Comitis amici, qui illius interitum ægre tulerant, Regias quotidie aures ſollicitare, inconſtantem & crudelem adoleſcentis animum, à bona mente diuertere, dicere, præclarum Principem, Regis auunculum, à furioſo iuuene, indigne cæſum: læſam hinc Maieſtatem conqueri, audaciſſimum ſcelus nullo pacto inultum eſſe relinquēdum. Ingentem iuuenis audaciam, ni præſenti ſupplicio coherceatur, eò euaſuram, ut patris exemplo Regnum anhelet: qui Regi proximum obtruncarit, Regnum quandoq; auſurum. Quod pater concupiuit, & præ rei grauitate conſequi minimè auſus eſt, iuuenili hunc temeritatè facile adoriturum: malum antequàm increbreſcat eſſe curandum, & ab initio incendijs occurrendum. In Ladislao quotidie ultimi ſupplicij anſam deprehendi poſſe. Rex tandem ſiue per ſe auunculi cæde ſuccenſus, ſeu talibus dictis iritatus, ambobus inſidias molitur: in horum numero, qui uindictam affectabant, inter primarios Comes Palatinus erat, Ladislai ſocer, & Vlrici nepos, qui ut auunculi necem ulciſceretur, generi mortem, qui nondum filiam duxerat, contempſit. Item Paulus Banffi, & plerique alij, qui aut præ liuore Coruinum olim obtrectarant, & filios infenſos habebant, aut aſſentando, Regiæ iræ, uindictæq; deſeruire ſtudebant. Obtenduntur iuſſu Regis ambobus inſidiæ. Quum in Regiam ueniſſent, ex compoſito portæ clauduntur, & à prætorianis militibus capiuntur, conijciunturq; in carcerem: capti quoquè cum his primarij ſunt amici, ueluti Cilianæ mortis conſcij, & inſidiarum quæ Regi pararentur artifices: ac in primis Ioannes Varadienſis Epiſcopus, & Coruino per omnes ordines ad hanc dignitatem euectus, ac filiorum quoq; moderator & magiſter: uir quidem ea tempeſtate ſummæ uirtutis & prudentiæ, & non mediocris eloquentiæ. Nonnulli quoquè ſecum Proceres in uincula coniecti, ex quibus Sebaſtianum Roſgonium, Ladislaum Caniſam, præſtanti genere natos, ac domi militiæq; pollentes: item Bodo Gaſparem inter Coruini liberos educatū, uirum quidem nobilitate, conſilio, eloquentia, & multarum rerum cognitione præſtantem. Præterea Georgium Modracem, uirum ſanè locupletiſſimum: duos Paulos, Hornath & Fradnahar, Alamanna gente natum fuiſſe dicunt. Hi nanque militiæ à Coruino educati, militaribusq; munijs & honoribus adaucti, à Ladislai & Mathiæ latere nunquam recedebant. Si Ladislaus matri paruiſſet, ut nunquam ſimul curiam adirent, iniquitatem huiuſce fati fortaſſe declinaſſet: Ipſe dudum quum Turcas in Myſiis noua moliri, rumor eſſet, è ſuperioribus Vngariæ partibus exercitum euocarat: quum propediem in prouinciam profecturus eſſet, deprauato Ladislai Palatini ſoceri ſui conſilio audiuit: qui conſulebat, ne inconſulto Rege abiret, né ue Mathiam à curia procul abeſſe pateretur, ne qua eius obliuio contemptusq; ex abſentia oriretur. Poſthabito matris prudentiſſimæq; conſilio, perfidiæ ſoceri credidit infelix. Vt cum grata miſſione à Rege diſcederet, atque ſuæ amicorumq; dignitatis patronum, ac ueluti ſuæ fidei pignus in aula relinqueret, cum Mathia & honeſtiſſimo amicorum ordine, in Regiam unà conceſſit, & idibus Martijs periclitatus eſt. Aliqui, eo die ad Regium colloquium ex induſtria uocatum, ueniſſe

dicunt

dicunt. Quum ueniſſet obſtructis à tergo foribus, captiuitatis cauſam occurrens ſocer expoſuit. Aderat Paulus Banffi filius, Ioannes Giſcra, Benedictus Thurocius, & Lambergerius Alamannus. Mox rumor effunditur, Coruinos fratres, cum principibus amicorum eſſe captos. Conſternatur admodum rei nouitate populus, & omnes ultrò commiſerantur. Nicolaus Vilachus Vaiuoda (ut aiunt) Tranſſyluanus, alto genere natus, Coruinæ quondam uirtutis & gloriæ ſummus æmulator, in curiam feſtinauit, quem talium inſidiarum haud inſcium fuiſſe uolunt. Comperit ex conſulto rem ſucceſſiſſe, omnia in Ladislai necem conſilia intenduntur. Mathias à fratre ſeorſum cuſtoditur. Tertio die Ladislaus capitali ſupplicio mulctandus, prætori traditur: & inclinante iam ſole, prælato pullo lugubriq́ue uexillo, in plateam reuinctis poſt tergum manibus educitur, quæ ante Sigiſmundi palatia latè diffunditur, dimiſſis crinibus, arduo capite, & aurea ueſte, quam fortaſſe à Rege acceperat, incedens, ad necem prodit. Huc & illuc gemebundam plebem impauidus inſpicit. Quum ad locum morti præſtitutum proceſſiſſet, lictorem crines colligere iubet: mox parua pro ſui purgatione loquutus, & genua flectere iuſſus paruit: nullumq́ue trepidationis unquam indicium prætulit. Præco qui damnatorum facinora, ex more publicat, nil aliud impetrato ſilentio enunciauit, niſi, Reges tales pœnas è perfidis infidelibusq́ue ſuis exigere oportere. Lictor à prætore gladium in ceruicem formoſiſſimi iuuenis ſtringere iuſſus, commiſeratione ac metu iuxtà correptus, ictus tres intulit, & nondum caput abſciderat, immo ne lethali quidem uulnere læſus erat. Conſtanter generoſus ille iuuenis, tria in ceruice uulnera exceperat, ſed quum ad tertium procubuiſſet: mox ui magna erectus, deorum hominumq́ue iuſticiam appellat, ſe non ultra à lictore petendum exclamat: quartum lictori ictum, ex lege interdictum eſſe: miraculum pro læſo innocentiæ numine, interceſſiſſe. Ad hæc nonnulli Proceres, qui è Sigiſmundi palatio præſidente Rege ſpectabant, & Ladislai necem anhelabant, lictorem increpitant, enſe ceruicem repetere iubent. Quare uix quinto ictu obtruncatur infelix: annos natus quatuor de triginta. Fuit robore corporis & ſtatura patri nō diſſimilis, ferocia ingenti, audaci ingenio ac exorabili, item rotunda facie, colore fuſco, crines demiſſi, & caſtaneæ colorem imitātes. Præterea uenuſtus erat aſpectus ac liberalis, neque expers pietatis. Promptus ad officium, ad iram & uindictam non difficilis: belli potius, quam ocij appetens: uenuſtatem corporis latitudo humerum adauxit. Supplicium de ipſo, neque in foro, neque ad Gradus gemitorios, neque legitima & uſitata denique hora, ſumptum eſt. Rex, Populi, ac ruſticorum, quorum colendarum gratia uinearum, innumera multitudo Budam confluxerat, furorem expauit, haud inſcius, plebem eius mortem ægerrimè laturam, & propter indignitatem rei in tumultum facile ruituram: corpus haud mora, atro panno inuolutum, ad diuæ Magdalenæ baſilicam effertur, & ante lucem clàm euectum, in ædicula corporis Chriſti, quæ in ſuburbij cliuo ſortita eſt, in paricidarum Regaliumq́ue proditorum monumenta relatum eſt. Id quamuis ad confirmandam necis cauſam factum eſſet, ut iure cæſus eſſe uideretur, Populi tamen indignitatem nimis auxit, quum ad iniquitatem mortis infandi, etiam infamia criminis accederet. Verùm ne minor quidē nota, non ſine ſupplicio, huic Regi, & huiuſce mali auctoribus inuſta. Rex, perfidiæ turpitudinem, infamiam periurij, uiolatæ fidei & execrabilis inconſtantiæ crimen ſubiuit: illi, crudelitatis, inuidiæ, ac iniquitatis perpetuam ſibi notam inuſſere. Hinc intercipiendæ Regis uitæ, qui annum non circumegit, anſam fata ſumpſere: qui autem adoleſcentis probitatem, malis conſilijs coinquinarunt, pœnas non immeritas dedere.

Vt igitur ad captiuos redeamus, Epiſcopus Varadienſis, intercedente Cardinali ſancti Angeli, Legato Pontificio, Dionyſio metropolitæ Strigonienſi, Cardinaliq́ue, ac ſuo iure perpetuo Pannoniarum Legato, traditur iudicandus. De cæteris quæſtio prorogata, qui poſtera nocte poſt Corporis Chriſti ſolennia, fracto carcere, clàm ex arce delapſi, euaſere. Mathias duntaxat Comes, & Paulus Madaratz in arce remanſerant. Mathias in turri, quæ ad Calidas aquas pertinet, aſſeruabatur. Paulo ab alijs

ſeiuncto, euadere non licuit. Nunciata prima luce captiuorum fuga, Rex nimis angi & ſollicitari cœpit, ne minore quidem metu cæteri, qui id ſuaſerāt, uexari cœpere. Sebaſtianum nanq; Roſgonium, & Ladislaum Caniſa, multis opibus, affinitatibus, & clientelis in Pannonia: præterea conſilio, auctoritate, & animi magnitudine pollere nouerant: ne quid iam liberi molirentur, admodum formidabant. Quare comparatis copijs, rapto ſecum Mathia Pauloq;, Viennam proficiſcuntur. In eodem ambo curru uehebantur. Solutum ætatis commiſeratio & innocentia fecerat alterum, alterum præ magnitudine diuitiarum, ſpes magnæ prædæ, graui compede ſanè deuinxerat. At ubi Strigonium Rex uenit, Ioannem Varadienſem Antiſtitem, quem Dionyſij iudicio fecerat obnoxium, ad ſe accitū, bonis quidem uerbis hominem triſtem conſolatur: Bono (inquit) animo, Varadine pater eſto, in carcerem (mihi crede) me inuito incidiſti. Nunquam tanti uiri grauitatem probitatemq; aliqua turpitudine afficiendam eſſe, meo iudicio, cenſuiſſem. Id Budæ factum eſt, ubi quod dira Principum libido tulit, non ſolùm cōniuere, ſed tolerare neceſſe fuit. Ibi nequaquam mei iuris eram, nunc Buda profectus, in propriam me libertatem aſſerui. Alieno facinore in carcerem coniectus es. Nunc quando ſat mihi uirtus probitasq; tua ſpectata fuit, non tam beneficio, quàm iudicio meo liber eſto: priſtinā dignitatem recipito, & Varadienſium epiſcopatum, eadem qua paulò antè auctoritate, gerito. At ubi Viennam peruenit, de optanda Regi ſponſa decerni cœptum eſt. Prępotenti, nobiliſſimo formoſiſſimoq; adoleſcenti, ex toto orbe, à maximis Regibus, puellæ quotidie afferebantur. Virtus, forma, genus, & poteſtas faciebat, ut certatim gener, ab omnibus expeteretur. Nulla, Magdalena dignior omnium iudicio uiſa eſt, Caroli Regis Galliæ filia, cui par ætas, genus, ac forma morumq; præſtantia, ineſſe uidebatur. Egregia legatione puella petitur, & affectata utrinque affinitas approbatur. Sed de nuptiarum loco eſt oborta contentio: Vngari Budæ, Auſtrales Viennæ, Boemi Pragæ nuptias celebrari cenſent oportere. Suam quiſque ſententiam, haud inualida ratione confirmat: Rex anceps & diuerſus aliquandiu tractus. Quamobrem Georgium Pogiebrachium, Boemiæ Gubernatorem, cum octingentis equitibus in Auſtriam, ad Danubium uſque ueniſſe memorant, magna ſe habere dictantem, quæ Regi communicaret. Traijcere Danubium, ac urbem intrare iuſſum, continuò recuſaſſe, ac dixiſſe, Se Viennenſes ſemper ſuſpectos habuiſſe. Rogatum per internuncios, arcana quæ haberet Regi nunciaret, pertinaciùs abnuiſſe, ac affirmaſſe, Nemini ſe illa, præterquàm Regi tantùm, eſſe crediturum. Rex tandem uictus, in tanta pertinacia, præter dignitatem Maieſtatis ſuæ, cum togato ferè trium milium equitum exercitu, potius quàm ſagato, Danubium ad Gubernatorem traijcit. Inter bina caſtra, in ulteriore Danubij ripa, tabernaculum ad ſingulare colloquium paratur. Dies quatuor colloquium habitum: primus dies, in ſalutatione ac obſequij & officij celebratione actus: altero, ac tertio die, colloquio ſunt duo teſtes adhibiti: quarto demum, ſingulare colloquium celebratum eſt, ubi Rex cum Georgio tantùm fuit: de tranſitu Regis in Boemiam, agitatum fuiſſe putant. Quare quum nihil inter eos conueniret, Gubernator iratus & minabūdus, in Morauiam receſſit. Rex ea nocte Viennam ſe recepit: eumq; mox pœnitentia non parua ſubijt, Gubernatorem, in cuius manu Boemici Regni ſumma foret, indignabundum dimiſiſſe. Quoſdam ex Optimatibus repentè dimittit, qui aut hominem reconciliatum traherent, aut ſi non poſſent, omnia Regem poſtulata facturum pollicerentur. Nec ab itinere reuocare, nec quicquam ab eius ſententia extorquere ualuerunt. Regis igitur tranſitum in Boemiam promiſere, celebrationem quoquè nuptiarum, Pragæ futuram nunciarunt. Compoſitis in Auſtria rebus, cum ſingulari quodam apparatu, & longiſſimo Procerum ordine, Ladislaus in Boemiam contendit. Quum Pragæ ad ſecundum lapidem appropinquaſſet, Rochezana cum frequenti impiorum ſacerdotum collegio, & multa hæreticorum turba, gratulabundus obuiam occurrit: de fauſto feliciq; eius aduentu accurata oratione congratulatur. Limis contrà toruiſq; oculis, prophanam illam multitudinē Rex inſpicit.

Quin

puinetiam ſubmonente Pogiebracio, uix gratias egit. & quaſi Maieſtatis ſuæ uultum eo incæſtaſſe ſpectaculo uiſus eſt. Ad primum lapidem, Pragenſis baſilicæ ſacerdotes, Romanæ Eccleſiæ aſſertores, qui impia hæreticorum factione diu exularant, in occurſum uenere, crucem & ſacra ferentes, Diuinos gratulabundi rhythmos concinebant: quorum poſtquàm congreſſum attigit, Veros (inquit) Dei miniſtros agnoſco. Saluete Patres ſacroſancti, quorum ſacris ac precibus humana ſcelera remittuntur. Mox equo proſiliens, oſculatam crucem prærcuerenter adorauit: hæreticorum id animos admodum offendit. Quippe qui non æquum ſibi futurum hunc Regem auſpicabantur: & hi præſertim, qui Rocchezanæ fauebant: odium tamen pro tempore diſſimulatum, compreſſum eſt. Variæ deinde Pragæ Legationes decretæ, quum uaria magni momenti negocia impenderent: in primis nuptiarum ſolennitas & apparatus, curandus hæreticorum morbus, Turcarum metus, & neceſſaria Imperatoris reconciliatio. Itaque legationes duæ, à principio miſſæ: una, ad Cæſarem placandum, cuius princeps Eyzingerus erat: altera, ad Carolum Gallorũ Regem, ſponſam ductura. In hac principatum Vdalricus geſſit Patauienſium Pontifex, opibus, auctoritate, moribus & doctrina præcellens. Hæc omnium quæ tempeſtate noſtra ſpectari potuere, præſtantiſſima eſt habita, cum honeſtiſſimis hic Procerum nobilium ordo fuerit: in hac enim ex Principibus Vngarorum ducenti, ex Auſtralibus quoq; ducenti, ac totidem ex Boemis delecti ſunt: qui forma, habitu, nobilitate apparatuq; pollerent, & quiſque Regno dignus uideretur. E Patauienſibus, centum delegit Vdalricus: quare ſeptingenti equites, in Galliam, purpura, auro, gemmisq; ornatiſſimi abierunt. Item uirgines & matronæ, quæ Regiam ſponſam ducerẽt, quadringentæ: ſplendidiſſimo cultu ac uenuſtate omnes. præterea quadrigæ auratæ, gemmatæq;: inaudita inſuper ueſtium, donorumq; luxuria. Tertia quoq; Legatio, ad Calixtum Pontificem maximum deſtinata, quæ Sacerdotum lites in religionem dirimeret, & ad Romanorum dogma redigeret Huſſitas. Quarta deniq; generoſi Regis ſollicitudo fuit, comparandi tanti in Turcas exercitus, quantus ad uindicandam à prophana ſeruitute iam Europam ſat eſſe uideretur. Iam cum Imperatore conuenerat, ac Regiæ inſano ſumptu nuptiæ parabantur: Auguſtus cum Auguſta, item ſorores ambæ cum uiris, Hymenæi ſolennibus adfuturas ſe, receperant. Pręterea multi è Germaniæ Rheniq; accolis Principes, è Gallia quoq; complures Reguli: qui quidem omnes, non ſolùm ad nuptias ſua præſentia honeſtandas, ſed ad decernendum in Turcas bellum, conuenire promiſerant. In tanta rerum omnium expectatione apparatuq; uario, ô ſpes hominum fallaces, & inſtabilem humanæ uitæ cõditionem, decimo calendas Decembres, duodecima noctis hora, ſæuo ac repentino morbo Rex corripitur. Aliqui peſtilentiæ ſigno, inguen intumuiſſe ferunt: nonnulli, huiuſce morbi nullam ſuſpicionem fuiſſe affirmant. Cubicularij ac medici rem ita referunt: Regem, eo die in iudicio, non Regali cultum habitu, ſed linea ſubucula, & ueſte Perſica præſediſſe: ut cõtentionem, quæ inter Pogiebracium Coruahoramq; Morauum interceſſerat, ſanè dirimeret (quippe qui ea cauſa fuerant irritati, ut ad ſingulare certamen, ultrò ſeſe prouocarint) neque in auditorio unquam ſubriſiſſe: fuiſſe triſti uultu, unde futuram omnes ægritudinem auſpicabantur. Inter ſatrapas dimiſſo tribunali accubuiſſe, nonnulla grauiter & compoſitè loquutum: relatum in cubiculum, quinta noctis hora oblatas ſibi rapulas, quæ in Boemia dulciſſimæ ſunt, auidè deuoraſſe, bibiſſe ſiceram: & prius quàm ſe lecto deponeret, nonnulla cum amicis uerba, relaxandi animi gratia, lepidè ſalſeq; feciſſe. Mox oratis ex more numinibus, dixiſſe: non mediocri ſe ſtomachi dolore laborare. Et quum illi ad ſomnum hortarentur, quem ad abigendum dolorem nimium ualere dicebant, ad horam dormiuiſſe. Iam decimatertia noctis hora agebatur, quum ægritudinis grauitate experrectus, nullam ſibi quietem poterat inuenire. Verum quum mitiſſimus foret, ne cubicularijs moleſtus eſſet, in lucem uſque dolorem pertulit. Conuocantur medici, omnemq; operam in deſperata ſalute fruſtrantur. Georgius & ipſe quoq; accitus, quum ueniſſet. & morbi cauſam

ſam percunctatus, bona ſpe Regem eſſe iuberet, Tua iam pridem (inquit) mi Georgi, fides ac uirtus ſpectata fuit, tuo me Regem beneficio Boemi uocant, tenentq́; ſperabam quod paraueras, unà me tecum diu potiturum: obſtant diuorum numina, in quorum manu ſunt omnia iura Regnorum: proinde mihi moriendum eſſe ſcito, & conditionem melioris uitæ ſubeundam. Ita uixi, ut optimè ſperare liceat, intempeſtiua morte, haudquaquam plus æquo commoueor, quando pro terrenis mihi cœleſtia rependētur. Quum omnino mihi moriendum ſit, duo ſunt quæ à te peto, antequàm ex hac uita decedam: quæ quidem, quamuis mihi beneficij maximi loco ſint habenda, fas tamen & æquum, ac mea in te priſtina charitas, te facere iubet. Alterum eſt, ut Regnum à te recuſatum, iuſtè pieq́; gubernes: pupillis, uiduis, cæteriſq́; miſerabilibus, iuſticiam & patrocinium promptum accommodes. Alterum eſt, ut quicunque me à Pannonijs, Auſtria, cæteriſq́; prouincijs hucuſque ſequuti ſunt, inuiolatos incolumeſq́; dimittas. Quod ſi feceris, pro referenda gratia, me propitium Seruatoris noſtri tibi numen, apud ſuperos redditurum eſſe polliceor. Quum apprehenſa ſemper hæc manu dixiſſet, Pogiebracius lachrymas continere non potuit, & aliquantiſper eum conſolatus, ſe poſtulata facturum, data fide promiſit. Iam increbreſcente morbo, mors inſtans, ſacra humanæ emigrationis officia feſtinabat. Acciti ſunt illicò ſacerdotes, qui emigraturam dudum animam ſancto uiatico & myſtico apparatu ritè communirent. Omnia ornamenta Regia, Pragenſi baſilicæ legantur: aureos crines, quos ad huiuſce hucuſque uitæ uanitatem, ſe geſſiſſe fatebatur, omnes amputari iuſſit, ne quo in nouo itinere offendiculo præpediretur: qui adſtabant, uarias ſubiecere cauſas, quibus mandatum eluderent. Is autem, ut animam iamiam emigraturam intellexit, ſacram facem petijt: qua prompta manu iam apprehenſa, propoſitam noſtri Seruatoris imaginem intuens, dominicam orationem exorditur: & quum ad nouiſſima uerba perueniſſet, nil ultrà loquutus, ueluti quieturus efflauit, nullumq́; diræ mortis indicium ædidit. Ladiſlaus igitur, quem Delicias orbis appellabant, maxima quaque nobilitate præcellens, adoleſcens fauſta & incomparabili pulchritudine, ſapientia præcoci, tot Regnorum & prouinciarum dominus, tantis opibus & honoribus præpollens, in ſummo omnium rerum faſtigio collocatus, manſuetudine & clementia ſingulari, caſtitate rara, annos natus duodeuiginti, horarum ſex & triginta
1458 ſpacio, poſtquàm ægrotare cœperat, anno uerò Salutis quadringenteſimo quinquageſimooctauo, humanis exceſſit: non ſine perpetua cunctarum gentium commiſeratione. Ad decentem corporis proceritatem creuerat: facies illi fuit uenuſtatis inauditæ, oculi nigri, ſerenus ac felix aſpectus, candidus color & ſubrubeus in roſarum morem, coma uſqueadeo aurea, promiſſa criſpaq́;, ut cœleſtem quendam ori decorem adijceret: naſus addecens & ſubaquilinus, lineamenta corporis & membra cuncta formoſiſſima. Nihil in ipſo fuit, quin aliquid raræ præſtantiæ redoleret: in inceſſu grauis, in loquendo perhumanus & benignus eſt habitus. Aliqui morbo, ueneno alij, ſubreptum fuiſſe affirmant, & Teuthones præſertim medici, qui præcipuam curam corporis gerebant, hi euidentiſſima ueneni ſigna in eo deprehendiſſe: poſtquàm in Auſtriam rediere, pertinaciter aſſeuerabant, in aliena terra ſe nihil dicere auſos, ne illorum animos læderēt, quorum ſcelere ille perierat. Quinetiam ſe Regi clam dixiſſe affirmabant, ueneno eſſe potionatum: illum contrà reſpondiſſe, Se id non latere, immo ſilentium indixiſſe, ne unà cum ſuo Rege enecarentur. Senatus Viennenſis edicto grauiſſimo, ne Boemicam in ſe ferociam iritaret, eam famam inhibuit, medicos admonuit, ne ſua dicta confirmarent. Res tamen ubiq́;, ueneni ſuſpicione non caruit: cuius quidem auctorem, Georgium fuiſſe rumor erat: qui Viennam profectus, quum ſuſpectum Regem haberet, urbem iuſſus ingredi noluerit, & Coruini, Ladiſlaiq́; filij exemplo, ſibi præcauendum eſſe intelligebat. Accedebat Roccheʒanæ odium, quem publicè ſacra ferentem, Rex (ut ſuprà dictum eſt) aſpernatus, non mediocri affecerat ignominia. Quibus quidem coniecturis, uterque Regiæ mortis crimine carere non potuit. Quin & illam ea tempeſtate famam nemo eſt, qui ignoret

latè

latè diffuſam, Regem Pragæ ideo nuptias celebrandas eſſe decreuiſſe,ut quum in illa celebritate,frequentiſſimus illic potentiſſimorum Principum conuentus futurus eſſet,inita conſpiratione,hæreticos omnes facile caperet, & prophanam Huſſitarum hæreſim prorſus extingueret. Quod quum Pogiebracio & Rocchezanæ nunciatum foret,audaciſſimum pro ſalute ſua facinus molitos,extemplo Regi inſidias obtendiſſe,ut pari dolos arte fruſtrarentur. Vtrum potius affirmem,haud facile dicere auſim. Ea in medium afferenda cenſui, quæ alij dicerent,& ſentirent. Illud tamen omnibus manifeſtum eſt,Georgium ac reliquos Boemiæ Proceres,præter Rocchezanam,ingenti mœrore fatum regium deploraſſe,uniuerſamq; Boemiam publico luctu & triſtitia celebraſſe,quem ad ſeptimum calendas Decembres continuatum fuiſſe memorant. Funus regali pompa elatum,neglecta per urbem circumuectio,ex more maiorum: corpus demum in antiquorum ſacellum relatum eſt, & in diui Caroli Quarti Romanorum Imperatoris gremio collocatum. Promulgata Regis morte,omnes ferè Europæ Principes,aut in commiſerationem,aut in triſtitiam conuerſi ſunt. Hos ætatis,potentiæ,expectationis & fortunæ commiſeratio ſubibat: illos autem,ad quos luctus propius attinebat,priuatio boni,iuſti & ſancti Principis ſummo dolore cruciabat: & in primis Auſtrales,qui natiuum dominum,quem cruento bello repetierant,per mortem immaturam amiſerint,item in Frederici manus recidere cogerētur, quem prius hoſtem habuerint. In Vngaria non pari mœrore certatum, iniquus enim Ladislai Comitis interitus,hunc è pectoribus omnium abegit: præterquàm eorum,qui Coruinis infenſi,regias olim partes ſequuti fuerant. Carolum Galliæ Regem,præ cæteris,grauiſſimus dolor inceſſit,Ladislai ſocerum,& nuptias propediem fauſtiſſimas celebrare ſtudentem: eo quo Pariſium die,ornatiſſima illa Legatio ingreſſa eſt,antequàm conſideret, repentino de Regis interitu tabellario admonetur. Quo nuncio conſternata,quum clam Regi Carolo generi necem ſignificaſſet,tanto Principem illum dolore correptum fuiſſe aiunt,ut neque reſponſum dare,neque triſtiſſimam illam abeuntem alloqui potuerit. Ne fortaſſe minor in Gallia,quàm Boemia luctus,ex corde agitatus eſt. Soluta Legatione,ad domum quiſque ſuam mœſtus redijt. Mortem tanti Principis ſigna quoq; nonnulla prodidere. Superiore anno cometes,quem nigrum appellant, Iunio menſe,uigeſimo gradu Piſcium ſuſpectus, triginta circiter diebus,uaria mortaliū animos formidine exercuit. Plures antequàm moreretur dies,ipſe diuerſa paſſus eſt inſomnia: in primis aſſidua parētum colloquia, qui diu obierant: auorum quoquè ſermones,à quibus ſe ad ſuperos inuitari,ſæpe experrectus cubicularijs fatebatur. Pridie quàm in morbum incideret, præter morem & inſtitutum ſuum,ad dicendum ius prodiens,triſtis & cogitabundus inceſſit: rogatus ab amicis,cur ab ingenita hilaritate deficeret,reſpondit,Se nihil ſcire,& cur triſtitia corriperetur: ea tamen,etiam reluctantem,carere non poſſe: ſe tandem ultrò Diuinæ uoluntati pariturum. Horrendi quoquè non defuere terræmotus, & præſertim Neapoli, Capuæ, Gaietæ, Auerſæ, ueteriq; Campania uniuerſa. Eodem anno Aragonum Rex Alphonſus,omnium ſui temporis Principum ſanè præſtātiſſimus, quum in febrem incidiſſet,Neapoli diem obijt. Cui Ferdinandus filius in Neapolitano,Ioannes frater in Siculo Tarraconenſiq; Regno planè ſucceſſit. Mahumetes Turcarum Imperator, Corinthum expugnat: diſſidentibuſq; inter ſe de regionis imperio,Thoma Demetrioq; fratribus Palæologis,uniuerſam ferè peninſulam ſtipendiariam ſibi fecit: & non multò pòſt Palæologis exactis,Peloponneſo tota potitur: interfecto quoq; Trapezuntij Rege, Pontum in ditionem ſuam extemplo redegit.

Calixtum Pontificem maximum,ſenemq; magnanimum,octauo idus Auguſtas, mors nequaquam immatura ſuſtulit: eiq; Rodoricus Boria, è ſorore nepos,Romanæ uicecancellarius(ut aiunt)Eccleſiæ,ſepulchrum in diui Petri baſilica pro dignitate dicauit. Calixtum centies & quinquagies mille aureûm, gerendi belli Turcici gratia,ſucceſſori legaſſe perhibent: cui Pius,ſapientia,magnanimitate,ac eloquentia pollens, in pontificatu ſucceſſit,qui Ferdinandum Aragonum,Apuliæ Regem

continuò declarauit,miſſoq́; Latino Cardinale Vrſino,regio diademate legitimè coronauit. Mox Mantuæ,Chriſtianis Principibus conuentum indixit, ubi de Apulo Turcicoq́; bello,octo ferè menſibus agitatum eſt. Sub idem tempus,Carolus Rex Galliæ uita deceſſit,quem miti ingenio, alioquin hebeti ac inconſiderato fuiſſe perhibent. Quippe qui quum tumultum potius, quàm bellum aduerſus Henricum Britanniæ Regem,& Ioannem Burgundionum Principem excitaſſet,crebris uſq; adeo cladibus, ex imprudentia ab utroque affectus eſt,ut maximam Regni partem amiſerit:ingratitudines iniuriasq́; uiri in cauſa fuiſſe nonnulli referunt, & niſi ſubulca Diuinam illi opem uirgo attuliſſet,iam diu de tota Gallia fuiſſet actum. Nam quum uictoris utriuſque ſæuitia libidoq́; Gallos ad grauiſſimam inopiam & calamitatem redegiſſet, illorum preces & gemitus ex alto Deus exaudiuit. Sues haudquaquam procul à Regia,puella paſcebat:oborta non mediocri pluuia, in proximum iſta ſacellum confugit:ſomnoq́; correpta,cœleſti mox internũcio admonetur,uti proximum ſibi Regem adeat,nuncietq́;, Deum Gallicæ calamitatis commiſeratione commotum,ſi bellum aduerſus hoſtes redintegretur,nuſquam abfuturum:perbreui ſe Galliam,ſi mandatis paruerit, ex hoſtili ſeruitute uindicaturum. Virgo mandata peragit,diligenter admonita. Eius dictis à Rege data fides,inſtaurantur exercitus, maximi terra aquaq́; fiunt apparatus. Bellum Rex in Rhodano molitur,claſſem in amne parat,terreſtres quoq; copias cogit,quarum puella dux fuerat. Quum hoſtes appropinquaſſent,collatis prælium ſignis conſeritur,multum utrinque cruoris effunditur. Britanni tandem, & Burgundiones magna ex parte cæſi, non ſine fœda fuga terga uertunt. Claſſis quoq; audito pugnæ ſucceſſu,cum amicis quoq; copijs,pari proſperitate manum conſeruit. Proinde ductu auſpicijsq́; ruſticæ uirginis,uniuerſum Galliæ Regnum,ex hoſtium manu liberatum eſt. Ad poſtremum,uirgo à Britannis bello capta,igniq́; impoſita. Paulò pòſt cum Burgundionum Duce,Nicolai Cardinalis opera,cui è ſancta Cruce cognomen erat, pax à Rege facta,fœduſq́; ſanctè percuſſum: ſed quum uiolata fide, ducem per inſidias captum necaſſet, grauiſſima perpetuaq́; inde mala promanarunt. Sub eadem quoq; tempeſtate,Iacobus Ioannis Cypri Regis,è pellice filius,defuncto patre,Regno potitur. Hunc pater intellexerat imperãdi cupidiſſimum, utpote qui egregia forma, procera ſtatura corporis, magna eloquentia,& ſingulari ingenio præditus, regio ſe honore dignum reputabat. Quare uxoris Helenæ ſuaſu,ad diuertendam hominis ambitionem,ſacris ille filium initiauit,ne Carlotæ unicæ filiæ,cui poſt mortem Regnum legarat,& Lodouico Sabaudiæ Ducis filio coniugarat, obeſſe poſſet. Poſt exceſſum parentum, Lodouicus ab uxore crebris literis euocatus, cum ſummo populorum plauſu in regnum excipitur. Iacobus, cum delecta nobilium manu, ad Soldanum Alexandriam confugit, ſupplexq́; ac lachrymans, ut eius ope & auctoritate in Regnum reſtitueretur implorauit. Acceptis Alexãdriæ Regis inſignibus,quum inſtructa claſſe in Cyprum redijt, exactoq́; Carlota Lodouicoq́;, & recepta à Genuẽſibus Famauguſta, pacato regno potitus eſt. Marci Cornarij filiam,multo pòſt tempore,à Veneto Senatu adoptatam, uxorem duxit. Eam cum poſthumo hæredem eſſe iuſſit,cum uentris profluuio diem obiret. Ex teſtamento, utrunque Veneto Senatui commendauit. Poſthumo paruulo ſublato, Regnum hæreditario iure,in Venetorum poteſtatem recidit. De rebus externis hactenus,ad inſtitutam nunc narrationem redeamus. Georgius eodem quo Ladiſlai Regis exequię peractæ ſunt die,optimates omnes conuocari iubet. Quibus coactis,Gubernationem ſuam ad Pentecoſten uſque,à Rege olim prorogatam fuiſſe nunciauit: interea de creando Rege cogitari oportere,ſe interregni tempore,rem publicam ex inſtituto ſuo gubernaturum,& daturum operam,ne quid illa detrimenti patiatur. Præpotenti & prætorianis cohortibus ſtipato,nemo in Senatu,neque foris aduerſari auſus eſt:nec obijcere,ex morte mandantis,poteſtatem dudum eſſe finitam. Haud mora, Pragenſes huius Imperio paruere. Mathias Coruinus, qua Rex diem obijt, Pragam aduectus, in Georgij poteſtatem deuenit. Id eius opera factum

plerique

plerique credidere, ut opulentiſſimum, ſine ingenti mercede non redderet. Nec ſpes quidem, ut infrà referetur, hominem feſellit. Hucuſque adoleſcens Viennæ, adhibitis in Regia cuſtodibus, aſſeruatus fuerat. Cæteri, qui Ladislaum in Boemiam ſequuti fuerant, tutò domum dimiſſi. Mox à Georgio Regalia ſunt indicta comitia, quò multi competitores deſcendēre, in primis Caroli Regis Oratores, qui aut alteri ex filijs eius, initæ gratia affinitatis, aut alicui Principi, cui filiam tradere nuptui non dedeceret, Regnum dari poſtulabant. Caſimirus Rex Poloniæ, qui Ladislai Regis ſororem olim duxerat, uxori ſuæ Regnum Boemiæ deberi affirmare, pari quoquè iure, Guilielmus Saxoniæ Dux niti, cui altera Ladislai ſoror, natu maior nupſerat. Fredericum etiam Imperatorem, par ambitio exercere, qui huiuſce Regni inſtitutionem ad ſe pertinere dicebat, quia neglecta (ut aiunt) feudi ſolennia fuiſſent. Sigiſmundus item & Albertus Duces Auſtriæ, per Legatos Proceres ambire, & ueteris iure fœderis, ac pacti Boemiam ad ſe pertinere aſſeuerare: quando Regi Boemiæ uita, ſine uirili ſobole defuncto, ex compacto ad Auſtriæ Duces recurrere oporteret. Roccheza na deniq; uulgò clamitare, non peregrinum, ſed indigenam Regem eligendum: ſi nemo tanto munere dignus inueniatur, Hebræorum ad iudices, aut Romanorum more, ad decemuiratum eſſe redeundum. Poſtquàm Regalia comitia aduenere, Georgius Pogiebracius, domi foriſq; præclarus, iam ætate grauis, & conſilij multi compos, Rex Boemiæ declaratur: quod patrati paulò antè ueneficij crimen confirmauit. Rex creatus, è curia in ædem diuæ Mariæ genitrici, ubi Rocchezana pontificatum gerebat, ſolenni pompa & ſubſequēte Senatu deductus, rem Diuinam fecit, & Deo gratias egit. Rex paſſim à Populo ſalutatus, & non ſine ſummo plauſu ab omnibus exceptus, feſta, ludi, ſaltationes & conuiuia dies aliquot celebrata: epulum Populo datum. Quum ad diſponendam Rem publicam animum aduertiſſet, ad declinandam nonnullorum Procerum inuidiam, qui opibus & nobilitate præſtabant, & ad pacandum Regnum Optimatibus multum indulſit. In omnes beneficus & popularis hæreticis fauit, quorum factione ſe ad Regnum perueniſſe fatebatur. Mira in gubernando arte uſus eſt. Quanquam potētiorum poſtulata nunquam irrita dimittere niteretur, oſtentata tamen potentia, ab omni ſeditione deterrebat. Quin & ſæpe illorum poſtulationibus occurrebat, ut promerendo magnos ſibi animos, conciliaret & obſtringeret. Populi gratiam diligenter coluit, ut ſe tali fauore munitum, Proceres formidarent. Acceſſerat filiorum multitudo, magnæ clientelæ, affinitates & amicitiæ, quibus aduerſus potentiorum audaciam, ſe bene obfirmarat. Frederici Imperatoris amicitiam & patrocinium, pro uirili parte obſeruauit. Cum Caſimiro Polonorum Rege, qui id Regnum ad ſe pertinere dicebat, non ſine magna ingenij dexteritate ſe geſſit. Mathiam Coruinum, Ladislai Regis coætaneum, quem captiuum habebat, nec gratuitò reſtituere uolebat, benè tractauit: carcere nunquam indecoro cohercuit, conuiuam in menſa ſemper habuit, quoad in eius manu fuit: nimium adoleſcentis indolem, dicta, & mores admiratus. Quinetiam quotidie eum conſolari, iubere bono eſſe animo, nihilq; à ſe hoſtile uereri: dicere, ſe Ioannis Coruini nomen ſemper obſeruaſſe, ſumma cum eo quondam beneuolentia fuiſſe coniunctum, tanti uiri gratiam, beneficiorumq; immortalium memoriam adhuc uſq; adeo ualituram, ut maxima quæq; adoleſcenti adhuc ſperari liceat. Auaricia tamen erat, quæ ipſum à reddendo Mathia remorabatur. Non enim latebat hominem, quantum mercedis hinc exacturus eſſet, quādo tam affectatè, non ſolum à matre, uerùm etiam ab Vngaris adoleſcentem repetitum iri ſentiebat. Ad tantam igitur orbitatem Pannoniæ Boemiæq; Regna redacta fuere, ut è nobiliſſimo altiſſimoq; genere, ad mediocris fortunæ manus, ambo prouenerint. Hoc ad Pogiebracium, quem nulla maiorum ſtemmata decorabant: ad Coruinum, illud recidit, cuius olim genus, ab urbe Roma oriundum, nimia uetuſtate iam exoleuerat, & in Valachia à Barbaris obrutum, ad obſcuritatem ſanè peruenerat. Hunc Fortunæ ludum plerique reputarint, qui Diuinæ ſapientiæ, mortalium curam, & præcipuè Regnorum ſubtraxere, quæ quamuis & legibus

gibus & armis comparantur, Diuino tamen arbitrio tribuuntur. Quis enim, niſi uiderit, credere potuiſſet, Coruinam domum, ad unius tandem adoleſcentis, eiuſdemq; captiui ſpem redactã? Mox ita Diuino iuſſu reſurrexiſſe, ut ad Pannoniæ Boemiæq; Regnum Deus euexerit, quod nunquam progenitoribus obtigerit? Sed hæc in ſequentem librum transferamus.

RERVM VNGARICARVM
DECADIS TERTIAE LIBER IX.

POSTQVAM in Vngaria nunciatum eſt, Ladislaum repentina morte fuiſſe ſubreptum, & Mathiam Coruinum, ad interregis Georgij manum perueniſſe, haudquaquam tamen eſſe liberum, diuerſis Pannones affectibus fluctuarunt. Triſtitia non mediocris eos inceſſit, qui in Ladislai Coruini mortem conſpirarant: contrà uerò, cæteri lætabantur, qui excuſſum è ceruicibus Alamannorũ iugum, inter ſe mutuò gratulabantur. Plures enim pro uno Reges ſubiuerant, quibus obnoxij, multa pro illorum libidine olim iniquè fuere perpeſſi. Et in primis præ ingenti lætitia, Coruinorum amici, admodum geſtiebant: rati, iam interregni gratia, iniquiſſimam Ladislai cædem, ulciſcendi occaſione accidiſſe. Et profectò feciſſent, niſi Regalia, quæ inſtabant comitia, à Ladislao Gara, Comite Palatino, nuper indicta, prohibuiſſent: ubi Mathiam Regem declarare ſtudebant. Verebantur enim, ne ſi quid noui molirentur, initum pro Mathia conſilium interturbarent, quare modeſtiùs agendum eſſe cenſuere. Michael Zilagius eius auunculus, omnium conſiliorum fauorumq; moderator erat, uir profectò magnanimus, militaris diſciplinæ peritiſſimus, & auctoritatis prudentiæq; non paruæ compos. Quum Procerum quorundam inuidiam intueretur, qui quondam in Coruinam domum conſpirarant, ui potius, quàm ſententijs creandum Regem eſſe cenſebat. Aduerſarios, quamuis populorum ſuffragia nepoti haudquaquam defutura eſſe reputabat, armis tamen abſterrendos, ſi quid per ſeceſſionem auderent, eſſe cogitauit: ratus id ex uſu admodum futurum. Quam obrem è Tranſſyluanis ac inferioribus Vngariæ partibus, item è Boemis, Polonis, Alamanniſq;, dato ſtipendio, magnum ſibi exercitum, ad numerum circiter uiginti milium comparauit. Non deerant pecuniæ, bellorum nerui, quæ ab Eliſabetha ſorore prudentiſſima quotidie ſuppetebantur. Hæc enim, quum multum auri & argenti à uiro accepiſſet, Ladislai morte nequaquam conſternata, ut alterum qui ſupererat filium, aut ab inimicorum inſidijs liberaret, aut ad Regni faſtigium extolleret, inſanas tunc pecunias erogauit. Non latebat adueniſſe tempus, quo pro unici filij ſalute ac dignitate impendere omnia oporteret. Quanquam hæc Michaele duce, in Vngaria curaret, obliuioni tamen filij liberationem minimè dederat, qui Pragæ ſub Georgij ditione Regis detinebatur. Quum uiuente Mathia, Viennæ, in artis magicæ diſputationem incidiſſemus, Mathiam memini dixiſſe, in captiuitate ſua, matrem de ſe ita fuiſſe ſollicitam, ut curſorem inuenerit, qui ſex horarum ſpacio, ex Vngaria Pragam ad filium proficiſceretur, totidemq; rediret, literaſq; & reſponſa referret. Cacodæmonum itaque miniſterio, per aera uectum fuiſſe credebant. Ioannem igitur Veteſium, Varadienſem tunc Epiſcopum, in Boemiam ea lege miſerat (paternorum ſanè amicorum Principem, unà Budæ cum Ladislao captum, ac ſpectatæ fidei & prudentiæ uirum) ut nunquam Praga recederet, donec quouis modo poſſet, filij liberationem tranſegiſſet. Quum ad Regem ille Boemiæ perueniſſet, nihil ſanè aliud in captiuitatis cauſa, quàm auariciam comperit. Quam quidem ubi auro facile curari poſſe intellexiſſet, pacta pro eo mercede, ad matrem redijt. Sexageſies mille aureûm plerique, nonnulli quadragies, redemptionis precium fuiſſe dicunt. Reuerſus in Vngariam, antequàm Regalia comitia haberentur, uniuerſam Michaeli ac Eliſabethæ conditionem

nem expoſuit: quam quum illi ultrò accepiſſent, mox unà cum his, ad creandum Regem, diſponendaque ſuffragia, uir conſultiſſimus, & grauiſſimus ille, animum intendit. Quum ad campum ergo Rachos, in Peſthi ſuburbanis, comitia ex more haberentur. In primis Michael cum multis copijs, ac eximio Procerum nobiliumque ordine, in regalia comitia deſcendit. Huc enim omnes Vngarorum Pontifices, Optimates, nobiles, ac uniuerſi Magiſtratuum ordines, ciuitatumque Legati, ad creandum nouum Regem, ex ueteri inſtituto armati coeunt. Michaelem hi Proceres ſequebantur, in primis Thomas Zechel præfectus Auranæ, Sebaſtianus Roſgonius, Ladislaus Caniſa, Pancratius Zenthmiclus, cæteraque Tranſſyluaniæ, ac inferioris oræ nobilitas: atque hi denique omnes, de quibus Ioannes Coruinus olim domi foriſque fuerat benè meritus. Hæc enim gratiſſima multitudo, poſt amici mortem, parem quoque rependere gratiam nitebatur. Accedebat & illud, quòd Coruinam cum ſua dignitatem unà coniunctam eſſe ſentiebat. Contrà uerò, aduerſæ factionis Proceres Budam conuenerant: cuius principes hos fuiſſe memorant, Ladislaum Garam, Comitem Palatinum: Nicolaum Vilachum, Vaiuodam ſumma nobilitate pollentem, & Coruini nominis æmulatorem: Paulum Linduanum, Bani filium, regalium ianitorum Magiſtrum: cæterorumque nobilium ordinem non paucum, præſertim eorum, qui in Coruinam domum coniurarant. Hi omnes in Budenſem arcem planè conuenerant, & Michaelis uiribus, conſilio & uirtute admodum deterrebantur, afficiebantur quoque conſcientiæ ſtimulis, quòd necis Ladislai Comitis non modò conſcij, ſed auctores habebantur. Angebat etiam metu, improuiſa Danubij congelatio, qua ſe ab inimicorum periculo parum tutos eſſe poſſe cernebant. Nam quarto idus Februarias, pòſt ubi Michael Peſthum intrauerat, in ſequenti nocte, præter omnium opinionem, ſæuitia frigoris Danubius planè conſtitit, & glaciali ſe pauimento cunctis tutò calcandum dedit. Aduerſarios proſpectabant numero, armis, equis, & animo longè ſuperiores, ut exitus oſtendit. Quinetiam Coruinæ factionis multitudo ingẽs, ſuperato Danubio Budam uenit, ut ui coactos, qui Budæ erant, in comitia deducerent. Metum hunc Michael intercepit: nam edicto ſuo, comitiorum libertatem promulgauit: crebris qui Budæ erant internuncijs data fide, in comitia traxit. In medio deinde campo, quando plures in comitijs dies acti ſunt, furcas, laniariamque menſam propoſuit graui edicto, quicunque Mathiæ ſuffragia reddere recuſarent, præſentaneam mortem interminatus eſt. Quo quidem retrò ſpectaculo, non parum aduerſarij conſternati, extinctam ſuffragiorum libertatem, quamuis ægrè ferrent, queri tamen haudquaquam audebant, ne ea mox audire ac pati cogerentur, quæ multo grauiora forent: quum rogati eſſent, Proceres in campo dicere ſententiam. Michael, qui conuectum uniuerſum inſtructa acie circumuenerat, in medium prodijt, atque ita exorſus: Miſerabile (inquit) Regis fatum, nos huc Proceres adegit, ut de nouo Principe decerneremus, quo nullo modo carere poſſumus: ſicut nihil eſt, quod grauiorem deliberationem poſtulet. Ita ne omnia miſceantur, eantque perditum, nihil celeriorem conſultationem expoſcit: in mora multa diſſidia prauæque ſententiæ oboriuntur, quæ à publica utilitate animum diuertunt: ſi bonum Regem ſortimur, nil melius: ſi malum, nil peius Rei publicæ accidere poteſt. Poſtquàm illa ſanctorum Regum fauſta propago, in Maria defecit, & alienos Reges mẽdicare coacti ſumus, quæ mala pertulimus, omnes iam diu nouiſtis. Nunc ad eam orbitatem redacti ſumus, ut quò confugere liceat, neminem habeamus. Quinetiam ſi peregrini Reges diſquirendi eſſent, nemo ſuccurrit, cui Regnum tutò committere poſſumus. Eadem difficultate Boemi paulò antè laborarunt, & ne externis publicam ſalutem crederent, ad indigenas recurrerunt: rati, ſuos multo diligentius fideliuſque Rem publicam, quàm alienigenas eſſe geſturos. Georgium Pogiebracium, cuius in longa gubernatione iuſticiam, uirtutem, prudentiam & integritatem ſat exploratam habuerant, repulſis competitoribus externis, ſuum Regem declararant: neque declaraſſe pœnitet, piget ue, quum Boemia, quæ ſub Sigiſmundo, Alberto & Ladislao tam diu ac miſerè fluctuauerat

uerat,nunc eius probitate ſapientiaq; quieſcit. Nos autem quæ nobis ex uſu ſint,alie
no periculo diſcere,Proceres,ſcitum eſt quidem,& laudabile. Si Gubernatoris no-
ſtri filium potiſſimum eligendum cenſuerimus,nihil fortaſſe Rei publicæ ſalubrius
decernere uidebimur. Cum externis competitoribus repulſam omnino dandam eſſe
iudicem, ſi de Vngaris optio eſt habenda,Mathiam ego Coruinum eligendum eſſe
cenſeo:ut ueluti patre tot annos gubernante,ab inteſtinis externiſq; malis omnibus
liberati ſumus,ita imperante filio,nos in poſterum liberemur. Quàm fauſtæ ac gene-
roſæ ſit indolis,quàm Diuino ingenio,& quanta animi magnitudine,ac laudis ardo
re nunc æſtuet,ſat cuique ueſtrum conſtare puto. Non à patre(mihi credite)degene-
rabit. Cum paterno nomine ac laude certabit, in caſtris natus eſt,alitus in ſago,in ue
teranorum contubernijs educatus,à teneris hic didicit unguiculis, Turcarum tumul
tus & aciem non expaueſcere : pugnare ſub uinea,& centurionis præcepta ſeruare,
ab equo,ac pedibus iuxtà dimicare,ad palum quotidie exerceri, tranſnare ſæpe Da-
nubium,& per frigus & æſtum ſub galea diem ac noctem agere,laboris & inediæ fie
ri patientiſſimum,nil magis quàm hoſtilem aſpectum anhelare,ſingulari certamine
admodum delectari,in caſtris cum ſocijs ſimulachrum quotidie belli agere,nil igna-
uia & deſidia magis abominari,contrà nil bello plus appetere:accedit ingenita man-
ſuetudo,pietas & morum elegantia cum ſumma honeſtate coniuncta. Religio inſu-
per ingens,& intempeſtiua ſapiētia:niſi per hunc,ueluti per patrem,in communem
ſalutem aſſeramur,nil profectò aliud ſuccurrit,quò ſpes noſtras rectius intendamus.
Niſi ad ſanctas Coruini reliquias confugiamus,nos cætera conſilia defecere. Neque
obliuioni tradendum eſt,quid immortalia diui patris beneficia nunc expoſcant,qui
dum uixit,præter gloriam uirtute ſua partam,nihil pro ſeruato Regno,pro defenſa-
ta ſemper Chriſtiana Re publica,pro cæſis,fuſis fugatiſq; toties olim Turcis,præmij
uiuus accepit,liuor edax omnia denegauit:quin etiam niſi ſat ipſe iam cauiſſet,extre-
mis hunc inuidia ſupplicijs affeciſſet. Quid nam à nobis peteret,ſi loqui poſſet?nimi
rum clariſſimus propugnator ille ueſter,nil aliud pro tot immortalibus in uos meritis
poſtularet,niſi ut infandam turpitudinem,quam ex iniquiſſima filij cæde intuliſtis,
quando nil prohibuiſtis,honeſtiſſima Mathiæ electione deleatis. Hoc ueſtrum offi-
cium,hoc paterna merita,hoc regni orbitas,& res demum ipſa poſtulat:hoc ille non
tam,ut ſuæ domus gloriam augeret,cui ſat uiuens nominis acquiſiuit,quàm ut Rei
publicæ commodo ſalutiq; conſuleret,petere uideretur. Verùm ſi quid priuati com-
modi ratio,uel inuidia,ingratitudó ue hominum uirtuti abnegat,reſpondit id cumu
latiſſimè Deus,qui neque bona neque mala facinora pro irritis uult haberi:is eſt,qui
Regna curat humana, & ſua uoluntate imperium pijs mentibus effundit. Omnis à
Deo poteſtas deſtinatur,& uoluntati ſuæ quandoq; obuerſari,haudquaqam tamen
reſiſtere poſſumus. Mathiam pater multo uehementius altero coluit,& amauit:ſpem
omnem in eo collocauit,præſagiens maximum quid in eo futurum:augebat opinio
nem Capiſtranus,pater ille ſanctiſſimus,quippe qui introductis à patre filijs ad offi-
cium, Mathiam ſemper ad dextram , ad ſiniſtram contrà Ladiſlaum,eo natu longè
maiorem,ſibi collocabat. Rogatus à patre, cur præpoſtero ætatis ordine, in filijs ute-
retur. Apertè reſpondit,Prope Diuinitus admonitus,id non ab re fieri:quando mi-
nor alter Alexander , & acerrimus fidei propugnator, ac Rex futurus eſſet : maiori
mors immatura,laudis iter interciperet. Aiunt inſuper,quum à Ladiſlao Rege Vi-
ennam,cæſo fratre,duceretur,illudentibus Alamannis, quòd Rex hic Vngariæ eſſe
uellet,Mathiam intrepidum reſpondiſſe , Ac ueſter etiam,ſi uixero. Dimitto maga-
rum carmina, quæ certum huic in Myſia , cum patre militanti, Regnum portende-
bant: nos fatorum ſeriem inuertere non poſſumus:mihi autem illud Proceres certum
eſt,ne uoluntati Diuinæ,publicæ utilitati,ac numini æquitatis aduerſari, & adole-
ſcentem,quem Regno dignum,paterna in nos beneficia iam fecere,legitimo honore
defraudare uidear,Mathiam Regem declarandum eſſe cenſere. Quòd ſi refragātium
iniquitate aſſequi non licebit,ab iſto regnum gladio accipiemus. Obijcerent aliqui,

ætatem

ætatem adhuc Regno immaturam,uindictæq́ fraternæ ſuſpicionem:quid eſt quod prius quàm obijciatur,non continuò confutetur. Dimitto præcocem ſapientiam,& eius ingenij Diuinitatem. Non deſunt tot Patrum Procerumq́ conſilia,quæ quotidie ille ſectetur:ueſter is alumnus erit,& in gymnaſio ſapientiæ ueſtræ,perquàm docilis exercitabitur animus. Nihil uobis aget inconſultis,Regem habebitis,quem ſanctiſſimis artibus & diſciplinis,pro arbitratu ueſtro excolere poteritis. Maiorum natu,ac omnium optimatum,ſemper fuit maximus obſeruator:quare nihil eſt,cur uos ætas ipſa deterreat:ad ulciſcendum nunquam animum intendet,nouiſtis omnes animi magnitudinem. Quemadmodum in alijs rebus,ita in hac potiſſimùm,patris ingenium imitatur,cui mos erat,diſſimulare potius iniurias,quàm ulciſci:inimicum officio conciliare,& nihil uiro dignius exiſtimare,quàm uincere ſeipſum. Furorem facile cohercere,ac dicere, nullam maiorem uindictam iure cenſeri,quàm quum poſſis iniurias omnes ex ingenita probitate remittere. Quinetiam ſi pedibus in hanc ſententiam ueneritis,uobis ipſe polliceor, ac ita grauiſſimo id iuramento ſanciendum eſſe curabo,nullas ipſum unquam iniurias recogniturum:parſurum omnibus,& illis potius indulturum,à quibus ſe læſum eſſe ſenſerit:ut eorum potius,quàm paternorum amicorum beneficio,Regiam dignitatem adeptus eſſe uideatur. Proinde nullius animum,iſta ſuſpicio à recto iudicio declinare debet. Quinetiam ne pro imperio libidinis Alamannicæ,miſella Vngaria redderetur,diriperetur q́: illud quoq́ conſiderare debetis,quot pericula,quot iniurias,quot crimina,quot inſidias domus iſta pertulerit. Ioannes olim,à Comite Ciliæ ſemper inſimulatus,ac eis uexatus eſt inſidijs: Ladiſlaus, iniqua morte mulctatus: Mathias, in exilium ductus, & nunc ſæuo carcere maceratur. Adoleſcens patre ſimul & fratre orbatus, immo ni ad Regnum Diuina ope ſeruatus eſſet,ad parem cum fratre cædem, quamuis parum abfuerit,iam raptus eſſet. Coruina gens,quæ tot annos à Turcarum & finitimorum nos bello liberauit, cuncta quæ Rei publicæ mala imminebant,ipſa ſubiuit: & quando ad ſalutem Vngariæ nata fuit,nunc etiam pro publica ſe incolumitate deuouit. Quamobrem Pontifices, ac Optimates, omnesq́ magiſtratuum ordines,& Legati,uos cum uniuerſa nobilitate,nunc oro & obteſtor,ut immortalium Ioannis Coruini beneficiorum memores,filium ſine ulla ſeceſſione,Pannoniæ Regem eſſe iubeatis. A numinibus diuûm,oraculis & auſpicijs haudquaquam diſſentiendum eſſe cenſeatis. Illum optate, qui ſanctiſſimis Patrum conſcriptorum conſilijs parêre non recuſet,nulliſq́ malis opinionibus & concupiſcentijs, pectori altius inhærentibus,deprauatum animum habeat. Illum ſalutate Regem, quem gloriæ cupidum, ad publicam ſalutem ac Regni utilitatem educare poſſitis. Suſpicionem quanque grauiſſimam,& priuati(quæſo)commodi rationem deponite,ut ſine ulla contentione ſeditioneq́ ſalutarem uobis Principem eligatis. Quod ut faciatis, per Deûm hominumq́ fidem, per patriæ charitatem,uos omnes iterum iterumq́ oro & exoro. Quum hæc Michael uerba feciſſet,multorũ animi ſedati ſunt. Pars magna Procerum,Michaelem ipſum optandum Regem eſſe prædicabant,quod ille nepotis gratia obnixè recuſauit: & plerique ſententiam partim metu, partim illius oratione uicti, quum ab inſtructis circùm legionibus obducti forent,extemplo mutarunt. Nicolaus Vilachus,qui nobilitate generis,& animi magnitudine,non paruaq́ geſtorum gloria,ſe Regno dignum arbitrabatur,inuitus ſpe ſua excidere uidebatur. Ladiſlaus Gara Palatinus,& præſtantia ſanguinis,& ſupremæ poteſtatis auctoritate,pari quoq́ ambitione laborãs,haud facile cedebat. Imperator item Fredericus,in cuius manu adhuc corona ſacra ſeruabatur, in ſpem etiam adductus,clandeſtinos non ſine nomenclatore fautores habebat: ſed inter armatas acies, quum nemo reluctari iam auderet, ac paſſim aſſentiri: quamuis pars maxima,Michaelis ſententiam approbaſſet, Palatinus tamen in diem poſterum differendam rem eſſe cenſuit,ut de futuro Rege cõmuniq́ ſalute,res haud citra Procerum concordiam tranſigeretur. Quinetiam ipſe Nicolaus & Paulus,ad declinandum furorem armatorum,qui ceruicibus imminebant, & ad protegendam

inuidiam, Michaelem rectè compoſiteq́ loquutum eſſe, uerum ſecretiora hæc colloquia poſtulare dixerunt. Res in poſterum prorogata, ſeceſſionem & diſcordiam repulit, hoc temporis interuallo extincta ſeditio. Pontifices rem utrinque tractantes, ad concordiam redegerunt. Palatinus & Nicolaus, cæteriq́ factionis eiuſdem, ui ac metu adacti, dummodo his nunquam Ladiſlai cædes obijceretur, & ueterum iniuriarum, ac ultionis obliuio in perpetuum aboleretur, ſacroſanctoq́ iuramento ſanciretur, Michaelis ſententiam ſe approbaturos eſſe promiſerunt. Id libenter, ut ſpoponderat, à Michaele factum, fœdusq́ percuſſum.

Mathias. IN ſequenti deinde die, in ſecreto conuentu, unico omnes aſſenſu, Mathiam Regem declararunt: quem aliquot ante dies, uulgus, puerîq́ Peſthani, per compita uices ac fora paſſim exclamarunt. Quod quum inimici exaudiſſent, à populari & Diuina uoce, nequaquam diſſentiendum eſſe iudicarunt. Infantium plebiſq́ clamores, ab aduerſarijs nunquam reprimi potuere: quinetiam illud pro ſummo miraculo habitum, nondum in conclauibus, ab Optimatibus, Pontificibus, nobilibus, & Legatis Rex ille declaratus erat, quum in Peſthana baſilica, ſacerdotū collegium, haud ſecus atque Diuinitus admonitum, Ieſu optimo maximo, diuæ Genitrici, cæteriſq́ dijs patrijs cum ſummo plauſu intentiſſimoq́ concentu, læti gratias agebant. Poſtquàm autem publicè declaratus eſt, uniuerſa in gaudium & feſtiuitatem conuerſa eſt Vngaria. Omnis ætas per pagos & oppida, uaria publicæ hilaritatis ſimulachra ædere, quæ priſcis nunquam Regibus exhibita fuerunt. Tubis, tympanis ac fiſtulis, præterea ſaltatione cantuq́ paſſim exultare, fauſtas acclamationes per multos dies ingeminare. Mathiæ Coruino, Regi noſtro, feliciter: patris patriæ filio, feliciter: liberatoris noſtri gnato, feliciter: Coruinijs reliquijs, feliciter: Mathiæ ſpei noſtræ, feliciter: Pannoniæ Principibus, hunc declarantibus, quoquè feliciter: Vngariæ demum uniuerſæ, feliciter. Hic à ſæuo nos externorum, liberabit imperio: hic paterno more, de Turcis triumphabit: hic nos à Boemorum latrocinijs & populationibus liberabit: Hic Polonos abiget, & Alamannorum ſuperbiam attenuabit. Supplicationes pro nouo Rege indictæ, & ſacra paſſim celebrata. Præterea in eodem quoq́ conuentu, quum Mathias annos ſeptemdecim natus eſſet, & nondum tanti Regni compos exiſtimaretur, Pontifices cum Optimatibus decreuere, ut adoleſcenti Gubernator adijceretur, ne quid ex iuſticia ac parua rerum experientia, detrimenti Res publica pateretur. Quare antequàm conuentus ille ſolueretur, ex decreto Patrum, Michael Gubernator pronunciatur, & in quinquennium poteſtas ſumma traditur: unde non mediocris eſt inter auunculum & nepotem, ſuborta ſimultas & diſcordia: quam Principes quoq́ aduerſæ factionis, qui illi nimis inuidebant, adauxere. Itaque Michaeli Gubernatio data, & adducendi Regis negocium delegatum. Hic mox Georgio Regi prius literis, deinde Legatis Mathiam Vngariæ Regem declaratum eſſe nunciat: rogatq́, ut ad Regni fines adducat. Pactum redemptionis precium, non defuturum eſſe ſignificans. Pòſt, ubi Boemiæ Regi inter cœnandum literis publicis ea nunciata ſunt, quæ rumor prius effuderat, accubantem ſub ſe in imo loco Mathiam, continuò ſuperius aſcendere, ſibiq́ præſidere iuſſit. Aſt ille, rei inſolentiam admiratus, qui ante grauiſſimam ſibi fraternæ necis, & iniquæ captiuitatis triſticiam indixerat, quaſi in repentinam ſpem tractus, iam ſtabat attonitus, & ne ludibrij gratia nouitas illa fieret, extimeſcebat, percunctatus, cur id ita prępoſterè fiet, cœnare interim iuſſus eſt, exacta cœna, fauſtum ac felix nuncium exauditurus. Subticuit adoleſcens, & ſpe completus cœnare non poterat. Poſt cœnam, Rex, quid mihi Mathia (inquit) exſolueris, ſi ſummam inauditamq́ tibi lætitiam nunciaro: nónne cumulatiſſima pro tanto gaudio mihi præmia referes, & quod à te poſtulauero, ultrò concedes? At ille, Nil mihi, Rex, libertate lætius eſſe poteſt, quam ſi conceſſeris, perpetuam, ſi potero, gratiam etiam quamcunque petieris me recipio, relaturum. Qui in aliena manu ſunt, quando cogi poſſunt, iuberi, non exorari debent. Tunc iſte: Salue (inquit) Mathia Rex Vngariæ, ſalue Pannoniæ Princeps, Diuino potius, quàm humano ſuffragio

declarate

declarate. Te Vngari Regem, propter immortalia diui patris tui beneficia, propter generoſam tuam indolem, & ſpem ingentem, quam ex te nuperrimè conceperunt, ultrò Regem ad campum Rachos & Peſthanam urbem declararunt, ut ueluti à Coruino quondam rectè ac ſanctè gubernati liberatiq; fuere, ita nunc à Coruinis etiam reliquijs, in poſterum liberentur. Te ſub Diuina tutela fuiſſe non ambigo, te Deus ad tanti Regni faſtigium idcirco reſeruauit, ut non modò paterna ueſtigia imitari, ſed data tibi maiori poteſtate, illius gloriã ſuperare poſſes. In menſa te mihi idcirco præpoſui, ut te Regem longè potentiorem factum eſſe intelligeres. In pari hoc anno fortunæ dexteritate uerſamur, uix menſes tres interceſſere, poſt Ladislai Regis obitum, utrunq; noſtrum, ad dignitatem Regiam, Diuina clementia (uti uides) euexit: utranque domum tanti decoris expertem, uſq; adeo illuſtrauit, ut immortalis Deo gratias debeamus: atque ſi uiri eſſe uoluerimus, perpetuæ comparandæ gloriæ occaſione non caremus. Proinde age (quæſo) perpetuum inter nos fœdus, Mathia, percutiamus, percuſſumq; ſacroſancti coniugij uinculo ac pignore ſanciamus, mutuis noſtra Regna conſilijs & auxilijs tueamur. Quippe turbulenta ſunt ſtudia hominum, uaria, uoluntatesq; admodum inconſtantes, ambitione, inuidia nouitateq; nobilitas & plebs iuxtà laborat. Quare gnatam, Coruini thoro non indignam, nunc data fide, te uxorem ducturum eſſe recipito, cum dulciſſima coniuge imperato, ad extremum Mathia fili liber eſto: & quando Regnum adeptus es præpotens & opulentiſſimum, tuum ſocerum, tuę ſalutis & libertatis auctorem, quo fauſtiſſimi coniugij graues ſumptus facilius ſubire poſſit, ſexagies mille aureûm, à tuis me patienter accipere tolerato. Poſtulatis Mathias annuit, & maiora quoq; conceſſiſſet, dummodo ſe in libertatem aſſereret: quin & gratias egit, cuncta quæ petierat, inuiolata ſe fide præſtiturum eſſe recepit. Dum hæc ita in Boemia geruntur, Michael ſoluto conuentu, quamuis Proceres cum Pontificibus Budæ remanſiſſent, ut adfuturum Regem expectarent, Corporis tamen Chriſti ædiculam adijt, ne Ladislai nepotis corpus, inter paricidas iacere pateretur, ne ue inſigni nota, generoſi nomẽ iuuenis inureretur, non ſine multis lachrymis, ex infami tumulo eruit, Albamq; in Tranſſyluaniam tranſtulit: perſoluit ibi funebria iuſta, & prope parentis monumentum collocauit. Poſt hæc, quum adducendus ſibi Mathias eſſet, mira celeritate rem peregit. Nam eadem hieme antequàm inita glacies ſolueretur, Regem introducere ſtuduit. Primum cum exercitu, & magna Optimatum turba, Strigonium uenit: eum Ioannes Varadienſis, Thomas Zechel, Sebaſtianus Roſgonius, & Ladislaus Caniſa, cum Pancratio ſequebantur. Item Petrus Zokoli, Ioannes Chianadienſis nunc Epiſcopi pater, uir impiger ac ſtrennuus, qui exercitui à Michaele præfectus erat. Nam quum aſſiduo Turcarum bello claruiſſet, longaq; armorum experientia præpolleret, perpetuum Regis auunculus hunc ſibi præfectum aſciuerat: quem nunquam antea infeliciter pugnaſſe nouerat. Ad Strigonium omnes, ſicco pede Danubium traiecere: mox continuatis itineribus, in Morauiæ fines contenderunt. Dum iter faciebant, per internuncios quotidie Georgium Regem, ut quàm ocyſſimè poſſet, Mathiam ad Regni fines adduceret, admonebant: ſignificantes poſtulatam adfore pecuniam, ex eiuſq; ſententia ſe cuncta facturos. Nec minore quoq; ille celeritate properabat, ut promiſſa præſtaret, Regem Pannonibus redderet, ingens hic denique auri pondus acciperet. Quare magnum quoq; exercitum ipſe comparat, ut pro dignitate Regem ac generum in Vngariam reſtituere uideretur. Quum ad præſtitutum utrique diem, ad Stratniczam urbem, ex compoſito conueniſſent, nonaginta milibus paſſuum à Strigonio remotam, in ripis Morauæ amnis, qui Morauiam ab Vngaria diuidit, inclinante ſole caſtra poſuere: poſtero die, inſtructa utrinque acie, Mathias quum productus in medium, in oppoſita ripa apparuiſſet, ingeniculatæ continuò legiones, Regem Vngariæ conſalutarunt, adoraruntq;. Plauſus cum lachrymis ex immodica lætitia exuberantibus, tam ingens per horam æditus, & tantus tubarum clangor, tympanorum tinnitus & ænearum machinarum crepitus, paſſim effuſus eſt, ut cœlum collidere uideretur: his

quocꝫ militaris clamor adiectus, & fauſtæ cohortium acclamationes, congratulationes geſtientium inſolentes exauditæ. Certatim lætitia cum plauſu aliquandiu ædita, quæ ubi paululum expleta eſt, Proceres ſeſe propius admouere, id ipſum fecere Boemi, ut mutuum facilius colloquium exaudirent. Tunc Ioannes Viteſius Varadienſis Antiſtes, ueluti Pater patratus, hæc in ripa fluminis uerba fecit, Salue Mathia Rex Pannoniæ, quem publicis uotis, quod nemini unquam contigit, omnibusꝗ ſuffragijs, Senatus Populusꝗ Vngaricus, Principem & Regem ſuum eſſe iuſſit, ſalue ſpes unica Pannonicæ gentis: ſaluete Coruini generis ſacroſanctæ reliquiæ: fauſtum & felix tibi uniuerſæꝗ Pannoniæ ſit hoc Regni tui auſpicium, & Chriſtianæ fidei admodum ſalutare. Te tua properare iubet Vngaria, capere Regni habenas, iuſtè regere, tuiꝗ Imperij fines latè tueri. Quantum tibi timuerit, quàm affectatè repetierit, ex his comitijs nunc intellige, quibus maluit te adoleſcentem optare Regem, quàm conſummatos conſilio, experientia & ætate uiros iam ſortiri. Te ad regnandum natum eſſe intelligit: & quod ſub clariſſimo patre tuo experta eſt, id omne in te requirit, ſperatꝗ futurum. Coruini ductu & auſpicijs gubernata, imminentia cuncta pericula ſuperauit: diu floruit, & multa bella proſperrimè geſſit. Maximis repulſam Principibus ipſa dedit, ut Coruinis quocꝫ auſpicijs regeretur. Te non modò alterum patrem, uerùm etiam in maiori poteſtate ſitum, paternum omne nomen ſuperaturum eſſe ſperat. Sibi certum erat, te non modò redimere ubicunque fores, ſed etiam, ſi id negatum eſſet, ui obſtinatè repetere: ubicunque alieno facinore occubuiſſes, mortem armis ulciſci ſtatuerat. Verùm tot periculis, clementiſſimi Regis Boemiæ prudens animus occurrit, qui mira calliditate ex Alamannorum te manibus eripuit, ut te Vngaris conſeruaret. Quamuis hoc fuerit humanitatis & ſocietatis officium, Vngaria tamen perpetui loco beneficij id haberi iubet. Immortales nunc gratias agit, & data referendi copia, cumulatè rependet. Ne igitur de ingratis benemerita eſſe uideatur, id auri pondus dono dat, & quum res tulerit, maiora datura eſt: perpetuam Boemis amicitiam defert, & immortale Pogiebraciorum beneficium, nunquam apud ſe interiturum eſſe pollicetur. Quodcunque Mathiæ Proceres, cum ueſtro Rege conuenit, id uniuerſa Vngaria ratum ac firmum eſſe iubet. Quinetiam quod Regem noſtrum incolumem præſtitiſtis, & cum tam magnifico apparatu, ac nobiliſſimo equitatu honeſtatum adduxiſtis, ne parum quidem huic beneficentiæ ueſtræ nos debere profitemur. Proinde Mathiam reddite, & initum à Mathia cum inclyto Rege ueſtro fœdus, utrique perpetuò conſeruemus. Vix iſta dixerat, quum non ſine pecuniarum eſſedo, fluuium mox traiecit, Victorinumꝗ Regis Boemiæ filium, in ſecretum acciuit: pactamꝗ mercedem, ritè illi perſoluit. Dum ſolutio ipſa tranſigitur, Mathias ab aduerſa ripa immortales patriæ genti gratias agit, quod Regno indignum, & adhuc impotem ſupremo & Diuino penè munere honeſtarit. Sat patriæ ſe debiturum arbitrabatur, ſi publico duntaxat nomine repeteretur. Ad hæc polliceri ſe, nunquam uitæ ſuæ parſurum, nec labores aſſiduos, & grauiſſima quæque pericula recuſaturum, ne temere à patria, tanta dignitate decoratus eſſe uideatur. Ictum cum Rege Boemię fœdus, rectè ſanctèꝗ omnino ſeruaturum. Vngaros, demum & Boemos, de ſe bene ſperare iubet. Ingenuè pollicitus, ſe per uniuerſum uitæ tempus, utroſque ſine diſcrimine tractaturum: atque nil aliud enixius curaturum, quàm explere ſpes hominum, expectationi patriæ ſatisfacere, à paterna uirtute non degenerare, & ingratitudinis apud utroſque crimen euitare. Vix hæc potuerat effari, pientiſſimus adoleſcens, quum lachrymarũ profluuio uictus obticuit. Boemi quicunꝗ aderant, initam amicitiam & ſocietatem, ſanctè ſeruandam eſſe affirmarunt, uires & arma Vngaris ac Regi offerunt cum promptiſſimis ſemper auxilijs, quandocunque opus fuerit, ſe præſtò adfuturos pollicentur. Tranſacta mox ſolutione, Victorinus Dux, & Ioannes Antiſtes, utrunque exercitum, datis poſt initum ab utroꝗ Rege fœdus, dextris mutuisꝗ complexibus confirmare iubent. Regem utrinque præreuerenter ſalutant, & certatim ſe mutuò amplexantur, multæ præ lætitia lachrymæ utrinque fuſæ. Rex à Victorino

rino dimiſſus,ad ſua caſtra traiecit, Boemiſq; Proceribus,qui Budam uſque ipſum comitari contendebant,gratias egit,mox utrique uno eodemq; tempore digrediuntur. Vngari,recepto Rege,longis itineribus Budam properant,ut antequàm glacies diſſoluatur, Danubium traijciant,quacunque iter faciunt,ex pagis & oppidis, gratulabunda in occurſum omnis ætas effunditur,inaudita ubiq; lætitia celebratur. Quin etiam aniculæ,pueri,ſenes,& ruſtica paſſim turba,Mathiam circumfundunt, ſalutant omnes Regem. Manus & pedes deoſculantur,fauſta & felicia cuncta precantur, ubique ſpes Vngariæ,deliciæ orbis, aſſertor patriæ,Pannoniæq; ſalus ingeminatur. Inter plaudentem feſtiuamq; multitudinem, Mathias tanta popularitate, clementia & manſuetudine utebatur, uti mirum in modum populorum animos ſibi conciliaret. Gratiam quam ſibi patria memoria promeruerat, affabilitate, ac præcoci pietate ſua uſque adeo augere,ut in amorem obſeruantiamq; ſui,hominum pectora cuncta ſuccenderet:hos fratres,patres illos,hanc matrem,ſororem iſtam,appellare:ſe amplexandum deoſculandumq; omnibus,ultrò ac paſſim exhibere,magis alienæ,quàm propriæ ſaluti congratulari,inter milites conductu decoro,ſimul ac lepida comitate uerſari,ad imminentia grauibus quandoque uerbis bella ſuccendere,de comparanda demum laude ſemper uerba facere. Quum Strigonium paulò ante calendas Maias, circiter Sarcophaga feſta perueniſſet, glacies quæ dudum fatiſcere cœperat, ne ſatis quidem tutum exercitui tranſitum pollicebatur, læti tandem equites,contempto periculo,& labante ſæpe glacie,maxima ex parte traiecere. Cæteri ad Peſthum tranſiuerunt, quin & Danubius hilaritati publicæ indulgere & gratificari uidebatur, quandoquidem in tam propera feſtinatione,temerarioq; tranſitu,nemo periclitatus eſt: Coruina id fortuna factum,omnes eſſe fatebantur. Poſtquàm in ſequenti die Budæ appropinquarunt, omnes Pontifices Optimateſq; ac nobiles,qui conuenerant,item Prætor urbanus,cum ſingulis ordinibus,magiſtratuum præterea cuncta collegia,ſacerdotũ ſolenni pompa,deos & ſacra ferentes,obuiã prodeunt,& ſacros rhythmos concinunt. Occurrit etiam populus uniuerſus,ut ſummo plauſu,ac eximijs acclamationibus,nouum & exoptatum Regem excipiant. Quinetiam & Iudæorum turba,in occurſum exiuit,præferens Veteris Teſtamenti tabulas,& inter primos ſalutato Rege,maiorum priuilegia ſibi confirmari obteſtatur,& ſupplicat. Ad portas urbis, à ciuibus ſub umbella Rex excipitur,& antequàm in urbem admittatur,exoratus à Prætore,libertatem, leges,ſanctiones,decreta Senatus,ac cæteras immunitates ab antiquis Regibus impetratas, ſe nunquam uiolaturum, adiecto iuramento pollicetur:id ipſum,antequàm in arcem admitteretur,uniuerſis Regni Optimatibus Pontificibuſq; promiſit. Introductus in urbem,rectà in baſilicam diuæ Genitricis ducitur:quum ante prætorium iter faceret,ſupplicantibus noxijs,quos olim quæſtor in uincula cõiecerat, ut omnibus fauſta felixq; foret præſentia Regis,patefacto carcere liberantur. Quum in templum ueniſſet,Ieſu Chriſto optimo maximo,ac diuæ Genitrici,ſub cuius tutela degit Vngaria, gratias egit:ſeq; iura ſacra inuiolata ſeruaturum affirmauit. Hinc in Regiam ductus eſt,& plauſus togatorum, pariter è ſagatorum tantus per compita,uias,& fora æditus,ut cuncta publica lætitia complerì uiderentur. Quum in regia conſediſſet,ad componenda Regni negocia animum aduertit. In auditu mirificè omnium expectationi ſatisfecit,laudabant uulgò cuncti mores adoleſcentis,quòd dignitatem Regiam præter ætatem,à principio tam probè ſeruaret: etiam & illi qui contrà ſentiebant, eius præſentia conciliati ſunt. Ioannes Varadienſis Epiſcopus, Dionyſius metropolita, cæteriq; Pontifices, nunquam ab eius latere diſcedebant. Quinetiam Michael eius auũculus,Sebaſtianus Roſgonius, Ladiſlaus Caniſa,Petrus Zocholi,cæteriq; paterni amici,idipſum faciebant,ueriti, ne uitio ætatis aliquid committeret à ſua dignitate alienum. Contrà ipſe,à principio de grauiſſimis rebus,nihil unquam inconſultis Pontificibus & paternis amicis ac Proceribus decernere uoluit, ſiue referebat aliquid ad Senatum, ſeu ferret ad populum,qua grauitate ac eloquentia utebatur,admirabantur omnes. Quum rogati Pon-

tifices Proceresq́ ſentētias dicerent, attentè & perquàm diligenter exaudiebat. Diſſidentes inter ſe Patres conſpicatus, haud irreuerenter quandoq́ increpabat, ſi quam ex inuidia ſimultateq́ ſeceſſionem in Senatu fieri ſentiebat: contrà uerò, quandoque patiebatur non inuitus, haud ignorans, priuatis ſæpe æmulationibus & inimicitijs, creſcere Rem publicam. Quinetiam aliena dicta, ſic argutè confutabat, dictasq́ ſententias improbabat, ut ſuæ quenque ſententiæ pœniteret: ac id ingenuè fateretur, quem prius ex paterna memoria diligebant, mox obſeruare ac tacitè reuereri occœpere, ſpem quoq́ initam non confirmauere ſolùm, uerùm etiam auxere. Auunculus, qui Gubernationis munere fungebatur, ac rerum omnium auctor haberi cupiebat, ab eo nonnunquam increpitus, ſententiam mutare coactus eſt. Nicolaus Vilachus, Palatinus, & Paulus, cæteriq́ aduerſarij, ſpectato Regis ingenio, quem præter ætatem circumſpectum eſſe cernebant, è magna ſpe deciderunt. Sperabant enim, inconſultæ adoleſcentiæ gratia, præceps in Rege conſilium, quotidianos errores, crebras in regendo iniurias, quibus non mediocris deinde pœnitentia Vngarorum animos inceſſeret, & magna rerum mutatio ſequeretur. Nicolaus, qui Regnum præ nobilitate generis, opibus & auctoritate nimis anhelarat, & in comitijs ui coactus Mathiæ ceſſerat, nunquam adoleſcentem talem futurum ſibi perſuadere poterat. Hunc ſupra ætatem, cuncta prudenter & honeſtè diſponere, nimis angebatur. Auunculum eius omnia gubernare, fauere amicis, & ſuos extollere, perquàm ægrè ferebat. Socij factionis eiuſdem, pari quoq́ liuore affecti admodum cruciantur, diſſimulandum tandem dolorem aliquantiſper cenſuerunt, donec aliquid occaſionis daretur, qua noua moliri poſſent. Interim criminibus, dolis & inſidijs, Michaelem circumueniendum eſſe decernunt. Regem frequentant, fidem charitatemq́ magnam ſimulant, præſtant obſequia, et data occaſione, pro uirili ſua, Michaelem in inuidiam Regis adducere clam enituntur. Rex autem ab amicorum conſilijs non recedit, ad bene regendi diſciplinam animum intendit, ueri Principis artes ſibi inſitas recognoſcit: iuſtus & aſſiduus in dicendo iure, in puniendo clemens, in miſerabiles pius, in gubernando prudens ac ſolers, in periculis grauibusq́ rebus magnanimus & audax, in agendo cautus, & ſagax, gloriæ plus æquo cupidus, & ad ſimulandum diſſimulandumq́ nimis idoneus. Cum ſenioribus ſimplicitatem quandam ſæpe præ ſe ferre, callidè quæcunque mens mala ferret, elicere, obliqua conſilia intelligere, & corda hominum cautiſſimè perſcrutari, difficulter alienis artibus falli poſſe uidebatur. Quum Regni habenas accepiſſet, ad recuperandam ſacram coronam, quæ in Frederici Imperatoris manu erat, animum aduertit: quando citra ſacroſanctum diadema, legitimè Regno potiri, haudquaquam poſſe putabatur. E ſenatus conſulto, Ioannem Epiſcopum Varadienſem, ad Imperatorem cum duobus Optimatibus mittit, qui eam repeterent, quum hi Viennam ad Cæſarem ueniſſent, & apud eum mandata expoſuiſſent, continuò ſibi uerba dari intellexere. Re infecta profecti, Budam redierunt: Imperator enim quum ſecum reputaret, coronam in poteſtate ſua eſſe, ſine qua nemo Rex legitimus dici poterat: & in citeriore multos Principes Vngaria ſibi fauere, in ſpem Regni maximam concidit: qua ſi fortè animum abſtinere potuiſſet, multo ſibi Pannoniæq́ melius profectò conſuluiſſet. Confirmabant quoquè ſpem eius, Nicolaus, Ladislaus, & Paulus, & cæteri, qui in Mathiæ coronatione aduerſari uoluere: hi nanque clandeſtinis quotidie internuncijs, ad id Imperatorem incendebant, non tam ut eum Regem haberent multa pollicentur, quàm ut illius uiribus & auctoritate, Mathiam Regno eijcerent: & ipſi deinde pro ſua libidine imperarent. Sed Nicolaum ſæua regnandi cupido in primis inceſſerat: quare factum eſt, ut nihil per Legatos impetrare potuerit. Fredericus etiam, adoleſcentem fluctuoſiſſimo Regno potitum, facilè contempſit: ſperabat hunc, ne dum ſuis uiribus, ſed Optimatum quoq́ factionibus, id facile amiſſurum. Proinde factiones alebat, diſcordiarum ſemina ſpargebat indies, & infuſa diſſenſione nutritisq́ factionibus, in Pannonijs imperare ſtudebat. Addebat, animum humile ac obſcurum, Mathiæ genus, ut ipſe reputabat: ratus, adoleſcentem pe-

regrina

regrina gente natum, è Valacho patre, nunquam tot inter nobiliſſimos Principes, cognationibus, amicitijs opibusq́ præſtantes, diu regnaturum. Nos autem prius quàm bella ductu auſpicijs ue ſuis geſta, grauesq́ in regno motus & ſeditiones attingamus, de ipſius origine copioſe dicendum eſſe duximus. Mathiæ Regi, quemadmodum ſuprà dictum eſt, Ioannes Coruinus pater fuit, Buthi Valachi filius, in paterno pago natus, quem noſtra quoq; tempeſtate, Coruinum dicunt. Imperante Sigiſmundo, à quo uirtus eius & animi magnitudo primùm cœpit intelligi: mater uerò Eliſabetha Silagia, uirago ſemper habita, is ueluti ſæpius à parentibus acceperat, quũ adoleuiſſet, ſe Romana gente natum affirmabat: referebat genus in Coruinos, qui inter priſcas Romanorum familias immorantur. Generoſo ſanguine ſuccenſus, & Tranſſyluaniæ finitimus, in prouinciam uenit, à principio in Chyacorum familiaritatem ſe inſinuauit, adaucto mox animo, ingreſſus Vngariam, Franciſco Chanadino ſeruire cœpit: cui uſque adeo charus fuit, uti pro filio haberetur. Sub hoc fauſta tyrocinij auſpicia ſortitus eſt, cliens deinde Demetrij Zagrabiẽſis Epiſcopi factus, quum ignaui expers ocij foret, & Sigiſmundum Imperatorem, quem in Italiam profecturum audiuerat, continuò ſequutus eſt, ut Romanos progenitores, ac rerum dominos inuiſeret. Militaris diſciplinæ gratia, prima, ſub Philippo Mediolanenſium Duce, ſtipendia fecit. Reuerſus in Vngariam, Turcarum bello ſe exercuit, ubi antequàm aliquod equeſtre munus aſſequeretur, dum cum ſocijs Myſiam incurſat, multum lucri fecit. Vetus Caloergorum (ut aiunt) cœnobium populatus, compertis ibi gemmis & lapillis, amplè ditatur. Quum Sigiſmundum Germaniam reuiſurum audiret, repentè ſequutus eſt, ut Regiam frequentaret, & Coruinam uirtutem, iam maturam in lucem æderet. In ſpectaculis, ſaltationibus & conuiuijs, precioſis & gemmatis uſque adeò ueſtibus utebatur, ut multis Regulis, ex habitus elegantia, haud citra inuidiam præferretur. Quem corporis forma & uenuſtas oris, nimis honeſtabat: conſpicuus incedens, cum nobiliſſimis matronis ſaltare iuſſus eſt. Id ægrè Sigiſmundum tuliſſe ferunt, ac ſæpe dixiſſe: Ioannem Coruinum, ad ſpes magnas non eſſe prouocãdum: quando ueluti ab ambitioſa eius iuuenta manticinabatur, ne toto quidem orbe, is expleri poſſet. Poſt Sigiſmundi obitum, Præfecturas prouinciarum, cum Imperio, ac ſupremam nactus in gubernando Regno poteſtatem, tanta modeſtia, & tam grato fuiſſe animo dicitur, ut Franciſco de Ceuadino, neque in uia, neq; in menſa unquam præiuerit ſtando & ſedendo, præter dignitatem ueneraretur, & illius uxorem pientiſſimæ loco parentis ſemper habuerit. Ioannes igitur genus in Coruinos retulit, ueluti gentilitia inſignia referebant, & Mathias Romana gente oriundus, ingentem hinc animi magnitudinem, uti exitus oſtendit, planè concepit. Verùm de Coruinæ familiæ uetuſtate, & quo modo in Dacos & Getas ſeſe propagarit, eſt ritè referendum. Coruini primùm à Valerijs Voluſijs, Valerij, à Sabinis ante Vrbem conditam duxere genus, Sabini à Lacedæmonijs promanarunt. Quum ex Achiuis in Italiam olim illi coloniam deduxiſſent, Sabinos, Lacedęmonum coloniam fuiſſe, Plutarchus affirmat. Hi quibus Heraclidæ præfuere, ab Herculea gente illuſtrati, & à Lacedæmone, Iouis filio, quem ex Taygeta tulit, dicti ſunt. Ex quo fit, ut Coruini non ſolùm ante Vrbem conditã fuerint, ſed in Iouem præ nimia uetuſtate genus referre queant. A principio nanq; Italiam Pelaſgi, Aborigines, Sabini à nimia pietate nominati, coluere: deinde multo poſt tempore, Romulus Vrbe condita, Sabinorum uirgines rapuit, confecta pace, in Vrbem ſoceros admiſit, in primisq́ Tatium eorum Regem, uti Dionyſius auctor eſt; ex illuſtribus Sabinorum familijs, tres cum Tatio, Romæ communicatis honoribus, permanſere: quibus multis pòſt ſeculis, fœcunda poſteritas ritè perfuncta eſt. Hi fuere Valerius, Voluſus, & Talus, qui Tyrannus cognominatus eſt: item Metius Curtius, qui armatus, lacum nando tranſmiſit. Cum his quoq; ſocij cognati, gentiles & clientes, numero haud pauciores, centum ſanè fuere. Aucta ex hac affinitate urbe Roma, Tulli Hoſtilij, & Metij tempore, Marcus Valerius floruit: hic primus Fecialis fuit, qui in percutiẽdo fœdere, in certamine Trigeminorum,

patrem patratum Spurium fecit. Mox Publius Valerius claruit, quando hoc adiutore, Brutus ex Vrbe Reges exegit. Et quum ſe Collatinus conſulatu abdicaſſet, collega hic Bruti, centuriatis comitijs creatus eſt. Quinetiam Valerijs, Horatijsq; Ducibus, Romanos Reges pulſos aiunt. Item Publius Valerius cum Tito Lucretio, iterum conſul creatus, & eo quidem tempore, quo Tarquinij ad Porſenam confugêre. Is Publicola cognominatus, quia in ſuſpicionẽ coniectus leges tulit, quæ non modò conſulem ſuſpicione liberarent, uerùm etiam popularem efficerent. Tertium cum Publio Lucretio conſulatum geſſit. Marcus autem Valerius, cum Publio Poſthumio conſul deſignatus, quia cum Sabinis benè pugnauerat, cum collega triumphauit. Ad hæc Lucium Valerium Conſulem, de prouocatione ad populum primùm tuliſſe legimus, & Marcum Valerium, clarum fuiſſe Dictatorem. Item Lucius Valerius cum Spurio Craſſio, & Publius Valerius cum Caio Naucio, & idem cum Tito Aemylio conſulatum geſſit. Marcus Valerius, Titus Virginius, conſules creati, Publicola interrex factus, tertio die, quo interregnum iniuerat, Lucium Lucretium Tricipitinum, & Titum Veturium conſules, creauit. Ad plebem, quæ à nobilitate ſeceſſerat, reuocandam, Lucius Valerius & Horatius miſſi ſunt. Et re deinde compoſita, Valerius Potitius cum Marco Aemylio conſul fuit: magnos Ludos, quos in Veienti bello, Marcus Furius Camillus Dictator uouerat, ædidit. Bellum in Algidio cum Aequis geſſit: quare Valerio, qui in cædendis hoſtibus perſeuerantior fuerat, triumphus decretus eſt. Collega Vrbem ouans ingreſſus, Valerium, Publij Valerij filium, Tribunum militum, cum conſulari poteſtate, Camillus iterum interrex creauit. Item Lucius Valerius Potitius, interrex deſignatus, Lucium Valerium Tribunum militum, cum poteſtate conſulari, tertiò creaſſe dicitur. In bello Gallico, Marcus Valerius, Caio Sulpitio Dictatori adiectus eſt. Qui quidem Dictator, & Valerij ſapientia, & Tullij ac militum hortatu, Gallos ſuperauit, & de Gallis poſt Camillum æquius triumphauit. Nondum Coruinum nomen ex hac patricia gente profluxerat, ecce tumultus iterum Gallicus oboritur. Huic bello Furium Camillum, Camilli prioris filium, Dictatorem creant. Quo cum Marcus Valerius Tribunus militum proficiſcitur. Quum utrinque caſtra conſtitiſſent, ecce Gallus, armis, ac mira corporis magnitudine inſignis, Romanum militem ad ſingulare certamen prouocat. Marcus Valerius adoleſcens, facta ſibi à Dictatore certandi poteſtate, forti animo in hoſtem egreditur: cuncta ritè numina inuocat, ut pro patria dignitate, pugnanti faueant: mox cum inſano hoſte congreditur, manum conſerenti, coruus in galea repentè deſidit, ob oculosq; Galli, roſtro ac unguibus appetit, & uſque adeo perterret hoſtem, quouſque ab adoleſcente fortiter obtruncatur, ac parta demum uictoria coruus in cœlum elatus, petijt Orientem. Conſul aduocata concione, Marcum Valerium Tribunum, decem bobus, aureaq; corona donauit. Et hic deinde Coruinus, à præclaro facinore, cum uniuerſa poſteritate, cognominatus eſt. Nactus annos tres ac triginta, cum Marco Popilio Lenate, atque iterum cum Petilio, Conſulatum geſſit. Si quis fortaſſe tale augurium admiretur, ſi ex auſpicijs aliorum coniecturam ducat, coruos in tutela Principum eſſe ſentiet. Alexandro nanque, corui ad Ammonis templum proficiſcenti, apparuere, confuſisq; ductorſbus, diei ac noctis iter oſtenderunt. Item quum Babyloni appropinquaret Alexãder, corui repentè colluctantes aſpecti ſunt. Ex quibus ante ipſum nonnulli delapſi, ut iter impedirent, ac Regem hoc augurio à morte reuocarent. Corui ſalutatione delectatus eſt Auguſtus. Sub ſpecie corui, Ariſteus (ſi quid Herodoto credimus) planè loquutus eſt. Et coruo, quem proximæ ſutrinæ manceps in foro exanimauerat, qui Romanos eorum dominos, cum Tyberio Druſoq; Germanico ſalutabat, exacta uindicta, honorificum à Romanis perſolutum eſt funus. Coruum igitur, iure Mathias Rex, inter cætera ſuæ domus inſignia retinuit, quando ſuæ gentis exemplo, auſpicatiſſimo huiuſce auis augurio, in magnis ſæpe periculis ſe uſum affirmabat. Deinde ut hanc fauſtè domus fœcunditatem proſequamur, ex qua plures Conſules, Dictatores, Imperatores ac Reges, quàm

ex equo Troiano Principes promanarunt. Cum lapidibus pluiſſet, Publius Valerius Publicola Dictator dictus: item paulò pòſt, ambo patricij Conſules, ex Interregno creati, Marcus Valerius Coruinus tertiò, & Aulus Cornelius Coſſus. Quorum conſulatu, belli Samnitici origo fuit, qui quidem quo animi uigore rem geſſerint, ex Liuio intelligi poteſt. Item eo anno, quo Alexander Epirotarum Rex uenit in Italiam, Marcus Valerius Coruinus, & Marcus Fabius interreges creati, qui Titum Manlium Torquatum, & Publium Decium Murem, Conſules pronunciarunt. Præterea Marcus Valerius Coruinus quartò Conſul, cum Marco Attilio Regulo creatus, Cales, Auſonum urbem, expugnauit: impoſitoq; præſidio, reductis legionibus, triumphauit. Factus quoq; interrex cum Fabio Maximo, Publium Philonem, & Publium Curſorem, Conſules pronunciauit. Quum Romæ ſæpe contentio oriretur, ſi Alexander deuicta Aſia in Italiam arma uertiſſet, quis'nam è Dictatore & Conſulari ordine foret, quem ducem cum Alexandro conferrent, primus omnium Marcus Valerius Coruinus ſuccurrebat. Is etiam in tumultu Hetruſcorum, cum Publio Decio, Conſul creatus, præclarè ſe geſſit: & rebellante deinde Hetruria, Dictator creatus eſt, Marcumq; Aemylium Paulum Magiſtrum ſibi equitum optauit. Aduerſus Pyrrhum Valerius Læuinius Conſul proficiſcitur, cum Caio Sempronio Valerius Maximus Cenſor fuit. Item Valerius Prætor, in Macedoniam miſſus contra Philippum. Nonnulli præterea ex ea familia per totum bellum Punicũ claruere. Poſtquàm ad Syllana tempora peruentum eſt, Caius Valerius Flaccus princeps Senatus, ſententiam dixit: ex qua Senatus conſultum factum eſt, ut Legati ad Syllam de pace mitterentur. Huic Valerius ſucceſſit, qui in Sardinia contra Marcum Lepidum arma tulit, & in bello Mithridatico, in Aſia Pontoq; Legatus Lucij Luculli fuit. Valerius Triarius huius filius repetundarum Marcum Scaurum, Marci Scauri filium, pridie nonas Quintiles apud Catonem, querentibus de eo Sardis accuſauit. Ne prætermittendum quidem ducimus, Publium Valerium nepotem, qui cum Marco Antonio & Appio Maiore, contra Milonem dixit, defendente Cicerone. Item Valerium Catullum, qui in Cæſarem uerſiculos ædidit contumelioſos: & Valerium Nepotem, cui diuidundis agris præpoſito à Cæſare, Volaterranos eleganti epiſtola Cicero commendauit. Poſtquàm uerò Cæſar potitus eſt rerum, Marcus Meſſala Coruinus in Republica floruit, qui poſt mortem Cæſaris, à Bruto, à Caſſio uictus, communi conſilio condemnatus eſt. Verùm enimuerò, ut quemadmodum in Pannoniam & Daciam, Coruinum olim nomen penetrarit non ignoretur, ex ordine referemus. Quis enim Coruinum Meſſalam, Romanæ eloquentiæ parentem, Poetarum quoq; non mediocre præſidium, ſilentio præterijt? Qui Tibullum mirificè dilexit, quem Tyberius Imperator adoleſcens, ſenem tantopere obſeruauit, & in oratione Latina imitari ſtuduit. Hic primus Alpinos Pannonioſq; populos ſuperauit, primos quoq; Dalmatiæ montes, aditusq; inacceſſibiles patefecit, primus Coruinum nomen ultra Danubium diſtulit; primus denique Præfectus urbis, ab Auguſto factus, ſexto die, præ nimia manſuetudine, animiq; modeſtia ſe magiſtratu abdicauit, inciuilem poteſtatem illam eſſe teſtatus. Valerius igitur iſte Meſſala Coruinus, Auguſti auſpicijs, Pannonios uicit: quin etiam Valeriam prouinciam, quæ Danubium Drauumq; interiacet, à Valerio Meſſala Coruino, cognominatam eſſe arbitror. Item Regionem, quæ inter Dalmatiam & Pannoniam ſita eſt, à Meſſala Coruino, Coruaciam adhuc non immeritò nominat. Præterea prope Theutoburgium, Coruacum oppidum fuiſſe legimus, à Coruinis ædificatum. Imperante Iulio & Octauio, per Alpes Iulias iter patefactum, & uictis Alpinis, Noricorum prouinciæ acceſſere. Dardanos & Myſios Europæ Curius Proconſul ſubegit. Tyberius Cæſar, Rhœticum, Vindelicum, deinde Pannonicum Germanicumq; bellum perfecit, in ditionemq; redegit Populi Romani, quicquid eſt inter Italiam, Noricum, Thraciam, Macedoniam, Danubium, ac ſinum maris Adriatici: de quibus quum triumphaſſet, Pannonicus cognominatus eſt, Bathonem Pannonicum Regem, multis præmijs donatum, quem ſub triumpho

duxerat, Rauennam tranſtulit, gratiasq; retulit, quod ſe locorum anguſtia occluſum, euadere conceſſerit. Imperante Claudio, ad res nouas Gallus Aſinius, & Statilius Coruinus conſpirarunt, Pollionis & Meſſalæ Oratorum nepotes. tantæ inſuper dignitatis ſplendorisq; Coruina domus Romæ ſemper eſt habita, ut cum Imperatoribus ſæpe Romanis, affinitatem ſanè contraxerit. Claudius Imperator Valeriam Meſſalinam, conſobrini ſui filiam duxit uxorem. Nero huic Statiliam Meſſalinam, Coruino ſanguine natam, Tauri bis Conſulis ac triumphalis abneptem ſibi deſponſauit. Domitianus autem, qui de Dacis & Germanis: Traianus, qui de Dacis & Scythis, ac uicto Rege Decebalo, Daciam in prouinciam redegit, multas in eam colonias deduxit. Iberos, Sauromatas, Aſreneos, Boſphoranos, & Colchos domuit. Item Adrianus, qui in Sarmatica expeditione, & Antoninus Philoſophus, contra Germanos, Marcomannas, Quados, Sarmatas, & Dacos bellum parans, optima hi omnes Coruinæ domus opera, in his expeditionibus uſi ſunt. Teſtantur id innumera, quæ in Pannoniјs ac Dacis Epigrammata reperiuntur, in primisq; illud, Valeriæ Cocceiæ, quum Valerij & Coruini (ut ſuprà memorauimus) congentiles fuerunt. Epigramma tale eſt, COCCEIAE VALERIAE P. TENACIVS GEMELLINVS AVG. COL. APVL. EX TESTAMENTO P. TENACII VINDICIS E LEG. P. CL. D. D. D. Item Valerius Elidorus, ut in ſepulchro quodam, in Budæ ſuburbanis legimus, magnæ tunc auctoritatis in Pannoniјs eſt habitus, horum nanque quos diximus Imperatorum tempore: EGNATIVS LEG. AVG. PR. PR. E C.L. PISO LEGATVS LEG. FILIO E MAXIMO CONS. ITEM MARCIVS PE. SEXTIANVS EPHESO. Præterea Aurelius Laurentius, Martiæ Candidæ filius, Septimius Longinus, & Sambucius Modeſtus, nonnulla præclarè geſſerunt. Inſuper Lucius Annius Fabianus Duûmuir Capitalium, Valens, & Peurius Saturninus, in Dacia claruere. Poſt hæc Modeſto & Probo Conſulibus, in Pannoniјs Flauius Aelianus, Aelius Optatus, Macer Sabinianus, Iulius Secundanus, Iulius Emeritus, Caſſius Iuſtinus, Iulius Probus, Aelius Vrbanus, Valerius Sextus, Iulius Alexander, Flauius Emeritus, Valerius Clementinus, Iulius Priſcianus, Verus Veriſſimus, Iulius Ingenuus, Iulius Celerinus, Iunius Adiutor, Aurelius Lupus, Flauius Celſinus, cum Aurelio Pertinace Frumentario, in legionibus prima & ſecunda, adiutricibus, pijs, fidelibus Seuerinis, ut in Epigrammate Scholæ ſpeculatorum legimus, ne mediocri quidem uirtute in Vngaria claruere. Ex his colligi poteſt, nunquam Valeriorum Coruinorum ſanguine, apud Pannones defeciſſe. Imperante Seuero, Valerius Catulinus, & Valerianus, è patricio uterque genere, floruerunt: quorum uirtus, quum Imperatori formidoloſa uideretur, cum multis quoq; patricijs cæſi ſunt. Verùm imperante Alexandro Mamurci filio, Valerius Cordius, Imperatoris præceptor & moderator erat: quinetiam eadem tempeſtate alius Meſſala Coruinus, uehementiſſimus Orator, in precio fuit, ſumma fortitudine ac diſciplina bellica præditus: quare Alexandri ad matrem adhuc extat Epiſtola, qua eam conſuluit, an generum malit Maximinum, Maximini filium, an Marcum Coruinum Oratorem ſummum, & uirum fortiſſimum, ſi rebus bellicis applicetur. Sed Maximinus de uico Thraciæ, Alexandro ſucceſſit. Ex hoc etiam uetuſtiſſimo genere, Valerianus duxit originem, princeps Senatus, deinde Imperator, pater Valeriani Iunioris, & Galieni, à Sapore Perſarum Rege captus, fortunam uirtutis ſuæ comitem, nequaquam ſortitus. Tanta hunc probitate Hiſtorici fuiſſe ferunt, ut quum à Decijs Conſulibus, ad Senatum de cenſore eligendo referretur, omnes interrupto dicendæ ſententiæ modo, dicerent: Valeriani uita cenſura eſt: ille de omnibus iudicet, qui eſt omnibus melior: ille de Senatu cenſeat, qui omni crimine caret: ille de uita noſtra ſententia ferat, cui nihil obijci poteſt: Valerianus à prima pueritia Cenſor fuit, prudens Senator & modeſtus, amicus bonorum, tyrannorum inimicus, hoſtis uitiorum, patricius genere, nobilis ſanguine, emendatus uita, doctrina clarus, moribus ſingularis, exemplar antiquitatis. Adde, quòd Aurelianum Syrmij natum, & Aurelium Valerium Probum, è Syrmienſi urbe oriundum, qui Al-

meam

meam Aureumq́ montem, apud Syrmium, militari manu uitibus conſitum, prouincialibus colendum dedit. Ex hac pleriq́ gente originem duxiſſe putant. Quin & Valeriani Diocletiani filiam, è Dalmatia oriundi, Galieno Imperatori deſponſatam, à Valerijs quoq́ profluxiſſe credunt. Quam quum Dalmatæ Valachiam propria lingua dicant, hinc Valerium (ut aliqui putant) prouinciam ſuam Valachiam appellaſſe prodiderunt. Quanquam uariæ Barbarorum eruptiones, Daciam Populi Romani prouinciam, & Getarum regionem, unà cum Pannonijs inundaſſent, colonias tamen, legionesq́ Romanas, quę recenter excreuerant, non potuiſſe interire. Inter Barbaros obrutæ, Romanam tandem linguam redolere uidentur, & ne omnino eam deſerant, ita reluctantur, ut non tantum pro uitæ, quantum pro linguæ incolumitate certaſſe uideantur. Quis enim aſſiduas Sarmatarum inundationes & Gothorum, item Vnnorum, Vandalorum & Gepidarum eruptiones, Germanorum excurſus, & Longobardorum (ſi benè ſupputarit) non uehementer admiretur, ſeruata adhuc inter Dacos & Getas, Romanæ linguæ ueſtigia? quos nunc Valachos, ab optima ſagittandi diſciplina dicimus. Hic igitur per tot deinde tempora, ſanguis Coruini ſanè delituit: in Coruino tandem pago† repullulauit. Ne id quidem ſine magno Diuûm numine factum eſt, ut ueluti Coruinijs auſpicijs, per tot annos Populus Romanus à Barbaris, ita nunc ijſdem ducibus Chriſtiana Res publica prouincias has à prophana ſeruitute liberaret. In hoc itaque uico, Ioannes, Mathiæ pater, natus eſt: cuius uirtus ac gloria, quanta fuerit, ex his quæ ſuprà ſcripſimus, facile intelligi poteſt. Mathias, eius filius, in Tranſſyluania ad Coloſuarum natus, & ad tyrocinij uſque tempus, etiam immaturi educatus eſt. Hæc fortaſſe remotius, quàm res ipſa poſtulare uidebatur, repetijſſe exiſtimamur, Scriptoris ambitum pleriq́ damnabunt: uerùm ne ab re quidem id fecimus, quando Mathias, antiqui ſui generis haud inſcius, nil moleſtius ferre uidebatur, quàm ſi quis ex inuidis, obſcuritatem ſibi gentis obieciſſet: aut Barbara nobilitate tumens, citra propriæ uirtutis merita ſe præferre ſtuderet. Non ignorabat aduerſarios, ignobilitatem ſui generis improbaſſe: uulgò quoquè dicere, Valacha ipſum gente oriundum. Nonnullos Hibridam appellaſſe, quem diſſimilis linguæ parẽtes ædiderint. Id in primis citerioris Vngariæ Proceres dicere, Valachum Regulum non eſſe ferendum. Fredericum quoq́ Imperatorem iniquiſſimè pati, opulentiſſimum uſque adeo Regnum, ab adoleſcente & peregrino penè Rege poſſideri, & ne coronam redderet ab infeſtis nonnullis Optimatibus, quotidie admoneri. Quin etiam Alamanni ſuapte natura Vngaris infenſi, ne Coruino ſanguine Mathias ac pater, quemadmodum gentilitia Corui inſignia teſtabantur, natus eſſe uideretur, autore Ciliæ olim Comite, fabulam haudquaquam inſulſam commẽti ſunt: Sigiſmundum aiunt in Tranſſyluanis agentem, cum ingenua uenuſtiſſimaq́ Valachi cuiuſdam nobilis puella concubuiſſe, hanc tertio è ſe menſe repetitam, grauidam deprehendiſſe, donaſſe magnificè, ac ſymboli loco annulum reliquiſſe, mandaſſe, ut quicquid pareret, diligenter aleret, educaretq́, educatumq́ ad ſe cum ſymbolo mitteret. Hanc deinde ample dotatam, Valacho haudquaquam ignobili, mox detecto facinore nupſiſſe, qui ob dotis amplitudinem, & ingenui ſtupri gloriam, oblatam à puella conditionem minimè recuſauit. Scitum & elegantem hinc puerum in tempore fuiſſe æditum, quem mater Ioannem appellauit: quum infans in matris gremio iaceret, aduolaſſe coruum, & annulum ſymboli loco datum abſtuliſſe: parentem ingenti dolore correptam, uirum ſubitò exoraſſe, ut coruum inſectaretur, & anulum recuperaret, ne pueri ſpes magna, inauſpicatæ auis rapina perderetur. Virum tandem confoſſo ſagitta coruo, anulum continuò recepiſſe: Ioannem eximiæ deinde pulchritudinis adoleſcentem, materno iuſſu, ad Sigiſmundum ueniſſe, & oſtendiſſe annulum: recognito Regem annulo prædijs ac uillis eum ample donaſſe. Quòd ſi uera hæc fabula fuiſſet, quis ambigat Sigiſmundum profuſiſſimæ prodigalitatis Imperatorem, non ſolùm agro, ſed Regno quum uirili prole careret, hunc eſſe donaturum? uetuſtatis cognitionem, qui talia confabulantur liuor ademit, quando adoleſcentis Imperium

† *Hollos.*

rium,facile tolerare non poterant.Neſciebant auita adhuc inſignia coruum retinere, ne uetuſtiſſimi generis & Romanæ nobilitatis iudicia deforent:non ficta,non uſurpata,nonnuper excogitata,hæc inſignia fuere.Multa hæc eadem Imperatorum Romanorum numiſmata referunt. In Budenſi agro ex ære & argento multa reperiuntur,quæ ex altera Imperatoris Conſtantini caput,ac nomen:ex altera parte,uirum cum Conſeruatoris inſcriptione nudum referunt,qui frameam dextra tenet,læua uerò haſta nititur,coruus eſt ante pedes,anulum roſtro gerens,quæ ſuo ramo deſidit,ſtantemq; uirum non ſecus ac dominum reſpicit. Quare multi Conſtantinum Imperatorem,inter Coruinos non immeritò retulere. In uetuſtis quoq; lapillis,gemmas Coruinorum imagines,graui armatura munitas eſſe uidimus, & conſimilem pro pedibus adſtare coruum. Tot igitur Coruinæ domus monumenta in Vngaria reperta,ſæpius admirati ſumus,quin & Bornamiſſa,qui urbano quæſtori à rationibus ſeruiebat,numiſmata multa nobis oſtendit, quæ coruum cum anulo reſpicientem referebant,& in Pannonijs ac Dacia reperta fuiſſe affirmabat. Hæc hactenus de Mathiæ Regis origine dicta ſint. Nunc Regno potitus adoleſcens,à principio quæ bella geſſerit,quum nunquam ocij compos fuerit,in proximum Librum tranſferamus.

RERVM VNGARICARVM

DECADIS TERTIAE LIBER X.

AB initio Regni,tria Mathiæ Regi grauiſſima bella fortuna propoſuit:ut non ſecus ac Hercules,ad maximos labores natus eſſe uideretur. Quæ quidem non modò adoleſcentem,ſed alterum Annibalem Alexandrúm ue poſtulaſſent:alterum cum Romano,cum Turcico alterum Imperatore intercedebat: tertium cum Boemis, qui initis inter ſe ſocietatibus,quos Fratrias appellabant,duce Giſcra, uniuerſam ulterioris Vngariæ plagam(ueluti ſuprà diximus)latrocinijs & populationibus aſſiduis ſic infeſtam planè reddiderant, ut ne domi quidem, ne dum foris quiſquam tantus eſſe poſſet,quin & ſuburbana Peſthi quotidie incurſabant,diripiebantq;:fumum,Boemicaq; præſidia,à Noua Buda proſpectare licebat.Nam poſtquàm Eliſabetha Regina,Boemos cum Giſcra & Telepho in Vngariam introduxerat,eam uſque adeo latrocinijs,cædibus & incendijs fecerat obnoxiam,ut nulla orbis ora,iſta miſerior dici poſſet. Cum duobus igitur terrarum Imperatoribus,bellum imminebat:quod quàm arduum ac formidoloſum foret,pro ſe quiſq; facile animo metiri poterat.Ex his alterum Turcæ ambitus,perpetui quidem hoſtis,& latè imperandi cupiditas redintegrabat.Quippe qui expugnato Pannone,ſe cæteras Chriſtianæ Rei publicæ prouincias,facile domiturum eſſe confidebat. Ne cladis quidem immenſæ grauitatem,quam ad Albam olim Græcam,à Ioanne Coruino acceperat, obliuioni tradiderat:immo quamuis nuncium de Mathiæ Regis declaratione triſtis accepiſſet,ne Coruinijs iterum auſpicijs ad internecionem cæderetur,inſtaurabat tamen audaciam,adoleſcentis huiuſce inexperientia,ac rerum iuſticia,quum per ætatem adhuc reformidari non deberet.Alterum Frederici Imperatoris ambitio,ac Nicolai Vilachi factio fecerat,qui quũ ad Regnum aſpirare nequiuerit,Cæſaris,quàm Coruini adoleſcentis Imperium ſubire malebat.Hunc Graphnitzer,Paumkircher, Hilderben, Paulus Banffi, Ladiſlaus Palezius, ac nonnulli alij citerioris Vngariæ principes ſequebantur.Item Comes Sigiſmundus,cui De ſancto Georgio cognomen erat,nobiliſſimo genere natus,opibus,agris,uillis,oppidis,clientelis,cognationibusq; præcellens:quum inter Vngaros & Auſtrales hic Regulus dominatum haberet,Alamannorum factionibus adhæſit.Hi Cæſari ſuadebant,ne coronam redderet,pro ſe aſſeruaret,eijceret è Regno puerum,ac latè demum in Vngaria imperaret, promit-

Promittuntur auxilia multa, commeatus, arma, opes, quibus excitatus Frederici animus, ad deturbandum Regno Mathiam, confeſtim intenditur. Præter tria hæc formidoloſiſſima bella, quæ imminebant, exhauſtum accedebat ærarium, inteſtinæ diſcordiæ, factiones Principum, uaria Vngarorum ſtudia, & nutantes animi: quæ quidem omnia, non modò tenellum Regis animum, ſed fortiſſimum profectò quenque uirum conſternaſſent. Quin & multi, inter Mathiam & auunculum, grauia diſcordiarum ſemina interſerebant, ut uarijs adoleſcentis animus erroribus implicitus, in diuerſa præceps ferretur, ac demum ultrò Regno cedere cogeretur. Rex igitur tot periculis difficultatibusq; obſitus, haudquaquam animo conſternatur, ſed hæc cum auunculo Michaele communicat, qui Gubernatoris munus rectè gerebat: amicos paternos conſulit, in primis Ioannem Varadienſem Epiſcopum, Ladislaum Caniſam, Sebaſtianum Roſgonium, Emericum quæſtorem, & Pancratium. De his tandem periculis grauiſſimisq; rebus, ad Senatum retulit: quo inconſulto, nil agere decreuerat, Senatus cenſuit: quum triplex bellum immineret, ac nullum declinare poſſet, ut tres uno tempore Imperatores crearentur, ac ſuam quiſque prouinciam ſortiretur, qui rem foris curent. Hi deſignantur, Magnus Simon, Sebaſtianus Roſgonius, Michaelq; Zillagius. Simon in Fredericum Cæſarem, qui ſacram coronam à Legatis repetitam abnegarat: Sebaſtianus, in Boemos: Michael, in Turcas expeditionem ritè ſortitur. Creatis ducibus, delectus habetur. Vngari, tot periculis circumuenti, ne impunè ab hoſtibus obrui uiderentur, certatim dedere nomina: legionibus ſupplementa decernũtur. Et quum exhauſtum foret ærarium, Optimates & Pontifices pro uirili quiſq; ſua, turmas equitum & cohortes, ſine publica ſtipe, mittere coacti ſunt.

Vix hæc quæ diximus, referente Rege, Senatus planè decreuerat, quum rumor effunditur, Nicolaum Vilachum, Paumkircherum, Helderbonem, Sigiſmundum, cæterosq; Alamannicæ factionis ſectatores, à Rege ad Fredericum Imperatorem, unà ferè cum tota citeriore Vngaria defeciſſe. In ulteriore, Boemi quotidie graſſabantur, & cædibus ac latrocinijs ad Peſthum uſque reddiderant infeſtam. Turcarum manſiones reformidabantur indies. Primum ex Auſtria bellum erupit: Cæſar enim in ſpem potiundæ Pannoniæ tractus, ſuum Præfectum cum quinque milibus hominum, ueluti ſibi cum Nicolao cæterisq; ſuarum partium ſectatoribus conuenerat, ſuperiorem Pannoniam inuadere iubet. Sabarianum † is agrum, ex mandato in primis adoritur, uicos diripit, multa per deditionem oppida cepit: parere Cæſari recuſantes, populatur: multos captiuos trahit, pleroſque obſtinatiùs agentes, cædibus, incendijs, rapinisq; mulctat. In conuentum tandem, quem Caſtriferrei comitatum appellant, progreditur, ut cum ſocijs pariter caſtra coniungat. Ex inferiore Pannonia, ex compoſito Nicolaus, cum tribus milibus equitum occurrit: ex quibus mille cataphracti, expediti cæteri fuere: item quatuor peditum cohortes adduxit, cum copijs quiſq; ſuis alij coniurati extemplo conuenerant. Mathias autem hoc tumultu haudquaquam conſternatus, Magnum Simonem, ab urbe cum exercitu in hoſtes properare iubet. Ex belli magnitudine animum non deijcit, ſed exauget: ratus ſe aduerſus Romanum Imperatorem tutò pugnare poſſe: quandoquidem ſi ſuperarit, magna ſibi gloria: ſi ſuccubuerit, nulla adoleſcenti turpitudo futura eſt. Quare tot bellis circumuentus, nequaquam animum remittit, immo maiorem ex ampliſſima bellorũ materia, ſpem immortalitatis concipit. Addebant animum optimi Proceres, & amici paterno bello exercitati, peritiſſimi diſciplinæ bellicæ, & domi foriſq; prudentes & magnanimi. Simon aduerſus hoſtes caſtra mouet, quacunque per eorum agros & oppida, qui defecerant, iter facit, paſſim cuncta diripit ac uaſtat. In reos perfidiæ ſæuit, multos uicos incendit: ad Kermend tandem oppidum peruenit, quod in conuentu Caſtri ferrei ſitum eſt, ubi hoſtes caſtrametatos fuiſſe audiuerat. Forti mox animo è conſpectu caſtra poſuit, & è proſpectu, inimicorum uires emenſus, indoluit, quòd tam citò prope raſſet, ſe numero ac uiribus, illis inferiorem eſſe ſenſit: & præproperæ feſtinationis repentè pertæſus, quid potius ageret, haud facile ſuccurrebat: pugnam ſine fœda fuga

† Zombath

Z decli-

declinare non licebat,& capeſſere ſine clade non poterat, neque illud etiam latebat, audacibus ſæpiſſime fauere fortunam. Spectatum ſibi militum robur,ne pugnam detrectaret,hortabatur: demum in certamen deſcendere, quàm terga uertere maluit. Quum hoſtem iam exercitum in aciem educere proſpexiſſet,ipſe quoque aciem inſtruit:& collatis utrinque ſignis,pugna conſeritur. Nicolaus dextrum,ſiniſtrum Sigiſmundus cornu tenuit,in medio Alamannorum acies conſtituta certabat. Magno utrinque impetu concurrere,Nicolaum rei bellicæ peritiſſimum fortiſſimumq; ducem,maxima pugnandi libido ac furor inceſſerat: ueritum,ſi Regio exercitui ceſſerit,multa ſe mala manſurum: ſi uicerit,adhuc pro Rege dominaturum. Ne minor quidem metus Cæſareos inuaſerat, qui perpetuam Cæſareæ Maieſtati notam inuſtum iri reputabant,ſi qua fati iniquitate ſuccubuiſſent:magnitudo uirium animos augebat. Contrà Simon,fortunæ tantùm fidere Vngaros,& præſertim ueteranos in acie hortari,ut ſtrennuè dimicarent,ne qua clarum nomen turpitudine inficerent:trepidos ac fugientes reuocare in ordinem,ſuccurrere laborãtibus, confirmare nutantes, nullum boni militis ac ducis officium prætermittere:at illi nihilo ſegnius cuncta agere, in ſiniſtro cornu, à Nicolao Roſgone primùm inclinati. Quod ubi Alamanni conſpexere,cum prætorianis cohortibus,& cataphractorum equitatu,tantum in medio impetum fecere, ut Simonis aciem retrò flecterent, quæ militum defectu,nullis ſubſidijs obfirmari poterat. Quum hactenus in prælio multi utrinque cecidiſſent,Simon deſperatis rebus,ut fuga ſaluti conſuleret,mox terga uertit,omneſq; dato ſigno ſecum fugam rapere iubet:à tergo munitiſſimum relinquit equitatum,qui perſequentium impetum remorarẽtur. Sigiſmundus ac Nicolaus,continuò receptui canere iubent,ne Alamannos in patrium ſanguinem ſæuire paterẽtur, quando uictoriæ,non crudelitatis gratia dimicabant:nonnullos ſpectatis quorundam Vngarorum cadaueribus, pœnitentia & dolor ſimul inceſſerat, lachrymas emiſere:plerique,& multi inter certandum,quum Vngaros ab Alamannis trucidare conſpicerent,pertæſi diſcordiarum ciuilium,remiſſius dimicare cœperant. Simon fuſus fugatuſq; ad Mathiam redijt. Cæſarei,inſolenti uictoria elati,in Auſtriam ſolutis caſtris rediere. Quum Regij milites,primo bello,Simonis ductu & auſpicijs,parum proſperè pugnaſſent, tanta uerecundia & dolore correpti ſunt, ut ſe à Rege decimari poſtularent. Hos ille, uultu haudquaquam triſti,ſed hilari iucundoq; excepit,talibus conſolatus,optima futuræ uictoriæ hæc auſpicia eſſe, felicis eſſe Principis, fortunam à principio iniquam ſortiri,eam inconſtantem eſſe,ac uariam: ſi principia fauſta tulerit,finem deinde amariſſimum præbituram: ſi ab initio infeſta fuerit,felicem exitum,ob incõſtantiam proculdubio allaturam. Alexandrum in perpetuo uictoriarum ſucceſſu, deos ſemper oraſſe,ut aduerſi aliquid interijcerent,ne exacto tenore felicitatis,imminenti miſeriarum mole premi cogeretur. Polycratem à principio diu feliciſſimum, exitum tandem miſerrimum habuiſſe,proinde orare omnes bono eſſe animo,nihil è priſtina fortitudine & audacia ex hac fuga remittere:quando numero ac uiribus ipſi hoſtibus fuerant inferiores. Id demum in poſterum enitendum,ut clara hanc notam uictoria abolere ſtudeat. Rex igitur haudquaquam animo conſternatus,auxilium ab arte quærit, conſpirationem hanc intelligit,diſſolui oportere:funem (ut aiunt) ex compluribus funiculis contortum,niſi diſſoluatur,non facile abrumpi poſſe. Ad potiores conſpirationis auctores,ac in primis ad Sigiſmũdum & Nicolaum oratores mittit,qui utrunque ab inceptis auocent,ſuadeantq;, Rem publicam inteſtina diſſenſione diu labefactatam,non ultrà uexandam,è ſuperioribus malis futura conijciant: honeſtius congentili ac legitimo Regi,quàm peregrino factioſoq; parendum. Item domi ampliſſima quæque munera,latiores dominatus,& communem cum Mathia Imperium polliceantur:ſe Regalem, præter titulum à Re publica traditum, nil ſibi reſeruaturum. Demum admoneant,ut impoſterum perfidiæ paricidijq; notam, & uniuerſæ Vngariæ inuidiam,euitent. Aſſiduis huiuſcemodi Legationibus ſollicitati,tandem ambo uincuntur,ad Regiamq; fidem redeunt, Superiore nanque bello experti,quàm calamitoſæ

mitoſæ rei publicæ inteſtinæ diſcordiæ forent, quamuis noui Regis & adoleſcentis Imperium ægrè ferrent, tamen id potius cum utilitate ac dignitatis acceſsione tolerandum, quàm Vngariam, in Cæſaris ſeruitutem aſſerendam eſſe cenſuere: quibus deinde quum uellent eam redimere, haudquaquam foret integrum. Ad conditiones deinde pacis peruentum eſt. Nicolaum Mathiæ competitorem, genere opibusq; pollentem, ut à Rege deficeret, ambitio impulit: Sigiſmundum Auſtriæ uicinitas, qua à Cæſarea uoluntate, non ſine periculo diſſentire poſſe uidebatur. Sed quum multo plus periculi ab Vngaris, quàm Auſtralibus immineret, redactus in anguſtias, Vngaricam tandem ſalutem tueri, quàm Cæſaream ambitionem fouere maluit. Mathias ab ineunte ætate callidum uerſutumq; ingenium ſortitus, habendam utriuſque rationem cenſuit: Nicolai ambitum, promiſſa Boſſonienſis Regni corona expleuit. Sigiſmundum præfectura ſuperioris Pannoniæ ſibi conciliauit. Ioanni uerò fratri, prouinciam Tranſſyluaniæ cum Imperio promiſit. Ablatis duobus ex Imperatoria factione Principibus, qui uiribus, conſilio & auctoritate præpollebant, ne parum quidem, dein Imperatoris partes eneruatæ ſunt. In eum ſtatim exercitus reparatur, ne Regnum, cuius nullum illi ius erat, impunè inuaſiſſe uideretur. Contrà Cæſar, qui è ſuperiore uictoria iam animum adauxerat, quamuis horum reſipiſcentiam iniquè tolerarет, fortunam tamen à principio ſuis cœptis arridentem proſequitur: nouas in tempore copias inſtaurat, cogit auxilia, factionis auctores promiſſis onerat, & aduerſus Regem iterũ, ut arma ſumant, hortatur, quod illi multo remiſſius facere uiſi ſunt: deferbuerat enim ille furor, & conſcientia ſua correpti, ad ſociorum, qui ad fidem Regiam paulò antè redierant, exemplum, animos intendebant: tandem à Frederico uexati, ſocia iterum caſtra coniunxere. Mathias Sigiſmundum, cui legiones duas, & ſupplementa dederat, cum Simone collega aduerſus hoſtem ire iubet: accepto is exercitu, forti animo contrà proficiſcitur, cum Cæſareis in ſuperiore Pannonia occurriſſet, prælium nequaquam detrectandum eſſe duxit, ſed cum collega, haud mora, dimicandi conſilium init. Nunquam Reges (inquit Simon) ſine aliqua ſeceſſione creari queunt, nam quum uariæ ſint hominum mentes, & diuerſa ſtudia, nũquam uno conſenſu res, quæ tanti momenti eſt, decerni poteſt. Poſt diſſenſionem experientia duce, quæ rerum magiſtra eſt, reſipiſcunt homines, & deprauata ſua iudicia recognoſcunt: ingenuè fateor, me à Rege defeciſſe, quando uiolenta Regis fuere comitia, in quibus ſuffragiorum fuit adempta libertas: & ſubire nondum coronati adoleſcentis Imperium, uix mihi ſuadere poteram, ex uſu Rei publicæ fore: neque præcocem Regi ſapientiam ineſſe credebam. Tu quoq;, qui iuſſu Regis in nos caſtra mouiſti, infeliciterq; pugnaſti, aliqua te nota infectum non diffiteris. Nunc mi Simon, tempus adeſt, quo ſuam uterque notam abolere poteſt: ego fideliter, & tu cautiùs pugnando, utranque nunc (quæſo) turpitudinem exuamus. Exploratores dudum hoſtes propius adeſſe retulerunt. ſi idem quod ſentio, tibi uiſum erit, cras ante lucem, inſtructa acie, in Cæſareos (oro) prodeamus: audacia quandoque deterrendus eſt hoſtis: & præſertim Alamannus, qui ſuapte natura ſuperbus, ſi quem in hoſte metum intelligit, tantam hinc inſolentiam concipit, ut obſtare nemo poſſit: ſi abſterreatur, audacia ſic animo decidit, ut facile ſuſcitari nequeat. Proinde conuocatis centurionibus & Præfectis, conſilia communicemus admoneamusq;, ut antequàm illuceſcat, arma parent, & hoſtes dato ſigno adoriantur. Simon, Sigiſmundi conſilium non improbat, quippe quod fortis & aſtuti ducis erat: cum tribunis militum, centurionibus & præfectis, id ipſum decernunt: ex compoſito nondum illuceſcente die, Cæſareos adoriuntur: illi, quum ex improuiſo Pannones adeſſe uident, haud parum animo conſternantur. Quamuis carrorum circumſeptu ſe pro uallo muniuerant, hoſtis tamen impetum haud facile excipiebant: elato utrinque tumultu, ingentiq; clamore, tanta confuſio in caſtris oboritur, ut dum alij caſtra tuerentur, uix alij tumultuariam aciem inſtruerẽt. Mox quum extrà prodijſſent, ab Vngaris continuò profligantur. cæteri quum inſultantium agmen tolerare non poſſent, ab auerſa caſtrorum parte, relictis impedimen-

tis,terga uertere. Inſtat cum equitatu à tergo Simon,& multos in fuga cædit. Sigiſmundus caſtris potitus, ſigna receptui canere iubet, laudatoq; milite,ad Regem ouans exercitum reducit. Rex igitur,qui duplicem in Fredericum expeditionem per Legatos iam ſuſceperat,in priore uictus,in altera uictoriam aſſequutus eſt. Imperator quum profligatum à Sigiſmundo exercitum accepiſſet,uehementer indoluit, diffuſoq; rubore,huiuſce belli ſubinde pœnituit. Cæſarem ab adoleſcente ſuperari, turpiſſimum eſſe reputauit, & regni ſpe decidit, & mitiora in poſterum conſilia iniuit. Illegitimæ ambitionis pœnitentia correptus,in proprij decori cogitationem recidit: & qui paulò antè de ſollicitando alieno regno cogitauit,dum longiùs futura proſpicere nititur, Imperio deinde ſuo timere cœpit. Sed utinã ueluti futura prouidit,ſic commoda uti res ipſa poſtulabat,cõſilia ſubieciſſet. E diuerſo Mathias,de repetendo pertinacius corona ſacra cogitat. Legatos alios è Senatus cõſulto decreuit,qui longè maiore quàm antea humanitate,debitum ſibi diadema repeterẽt. Nullum inſolentiæ indicium æderent,quod in Coruina maieſtate,nunquam deprehenſum eſt. Præterea de pace agerent,eumq; hortarentur,et exorent,ut loco filij Mathiam haberet,patrocinium (ut par erat) Vngarorum acciperet,& inter Vngarum & Alamannum,nullum utrinq; diſcrimẽ ageretur. Legationis princeps, Varadienſis Antiſtes erat. Hi quum ad Auſtralem Neapolim Cæſarem conueniſſent, Regia ritè mandata expoſuerunt: mitiorem quàm antea Principem inuenere,& quum Antiſtes illum magis exorabilem nactus eſſet, ſapienti & ornata dicendi copia,eò rem adduxit, ut redditurum ſe coronam ingenuè polliceretur, & Mathiam loco filij habiturum,percuſſurum quoquè perpetuum cum Pannone fœdus,dummodo id æquis utrinque conditionibus offerretur. Pro corona,quam apud ſe depoſitam eſſe non inficiebatur: multa præter æquum & fas mala ſe toleraſſe fatebatur,obſidionem hanc Neapolitanam,uarias calamitoſasq; incurſiones, agri uaſtationem, rapinas pagorum, & incendia ſe fuiſſe perpeſſum, aiebat. Quinetiam inſanos pro Ladislao feciſſe ſumptus,quarum quidem omnium rerum,haud immeritò rationem haberi oportere,aſſeuerabat: poſt hæc affirmare, ſe intellecto Mathiæ Regis animo,qui pacem poſtulat,& à ſalubri ocio non diſſentit,nihil in Vngariam ultrà moliturum: & præſertim ſi ueteres amicos,& aſſertores ſui nominis, quos habet in Vngaria, à Rege ſenſerit benè tractari,& factiones ac ſimultates extingui. Ad hæc Legati,regio nomine aſſeueranter ſpondent, Mathiam data pace,redditaq; corona,omnium immemorem iniuriarũ fore,& multo melius Cæſareos,quàm Coruinos impoſterum homines tractaturum. Eo demum pacto Legati à Cæſare dimittuntur,ut de rependendis ſumptibus,redimendaq; corona,cum Rege agerent: rem haud immaturè tractarent,de conditionibus ultrò citroq; decernerent,& Cæſari referrent. Interim inuiolabiles,ac ſacroſanctæ induciæ forent. Legati Budam reuerſi,Regem offendunt Boemico bello occupatum: Sebaſtianum enim Roſgonium,ad purgandam latrocinijs ulteriorem Vngariam,quibus Boemi,ab Eliſabetha primùm duce Giſcra introducti,fecerant obnoxiam: cum duabus legionibus Danubium traijcere iuſſerat. Quin & Ladislaum Hederuarium, Agrienſem Epiſcopum, in eos arma ſumere coegerat. Auditis Oratoribus,& intellecto morbo Cæſaris,quem auaricia nimium laborare ſenſerat,non parua lætitia, & animi magnitudine affectus eſt. Quippe qui ex tribus bellis,primum & grauiſſimum,expleta Cæſaris auaricia extinctum iri ſperat: reliqua proſperè ſe geſturum eſſe confidit. Reſponſa Cæſaris ad Senatum retulit: ex quibus Patres,ne minorem quidem lætitiam concepere,de conditionibus pacis,& redimenda corona ocyus agendum eſſe cenſuerunt: unam tantùm in ea re difficultatem eſſe ſentiebant,eamq; haudquaquam perdifficilem: multa pecunia opus eſſe,quam etiam,ſi res ipſa tulerit,undique corradendam eſſe decreuerant. Res multo minoris à Mathia,quàm Senatu fiebat,quando è collata etiam ſtipe ſacram coronam Vngaros ultrò redempturos eſſe nouerat. Interea Michael,Regis auunculus, inferioris Vngariæ fines, aduerſus Turcas latè tuebatur: & de initis cum Imperatore inducijs,certior factus, grauiſſima

ſollici-

ſollicitudine animi leuatus eſt. Sub ijſdem ferè temporibus, regales nuptiæ celebratæ: quum poſt mortem prioris ſponſæ, de qua ſuprà diximus, filiæ Georgij Regis Boemiæ, iam nuptiæ inſtarent, quam antequàm emitteretur, è carcere deſponſarat. Hanc magnifico duxit apparatu, miroq́ amore dilexit, Boemi hanc Proceres, Tricinium uſque duxerunt, hinc Regali pompa Pontifices & Optimates Vngarici accepere, Budamq́ duxere, ubi nuptiarũ ſolennitas celebrata, Catharinæ huic nomen fuit. Vix quartum cum Rege annum clauſit, & ante coronationem, immatura morte ſurrepta, in diuiq́ Sigiſmundi æde ſepulta. Boemicum igitur bellum inſtabat, quo miſerè Vngaria uexabatur. Huiuſce mali Eliſabetham, Ladislai Regis matrem, cauſam fuiſſe ferunt. Hæc prima Giſcram ac Telephum introduxerat, quos Caſſiouiæ, Zolio, multis quoq́ oppidis, in ulteriore Vngaria ſanè præfecerat. Succeſſere deinde fraternæ Boemorum ſocietates, quæ uaria circùm caſtella temporanea erexerant, impoſitisq́ præſidijs hinc diſcurrentes, cuncta longè lateq́ uaſtabant: latrocinijs uictum quærebãt, cædibus, rapinis ac incendijs omnia fœdabant. Annos circiter octo & uiginti peſtis iſta, in ulteriore Vngaria debacchatur, uniuerſam regionem ad Peſthum uſque latrocinijs infeſtam, facinoroſa multitudo, planè reddiderat. Ioannem Coruinum, bis ibi fuſum fugatumq́ fuiſſe ſcripſimus. Nemo tanti fuit, qui funeſtam gentem extirpare, & hac Regnum labe, præter Mathiam, purgare potuiſſet. Bellum atrox arduumq́ fuit, & quod uix annis quinque abſolui quiuerit. Præter eos, quos diximus, facinoroſæ multitudinis duo, alij principes erant, qui pręfecturæ munus gerebant, alter Komorozkius, Valgatha alter dictus eſt. In horum manu Souarum, Sechum, Caſſiouia, Zolium, Biſtricia, Scepuſium, multa quoquè alia oppida fuerant: item caſtella duo, Comorozkius & Valgatha, in montibus temporario opere nuper erexerant: unde longè lateq́ tutiora latrocinia exercerent. Nondum primus Regni annus exactus erat, quum Rex compoſito ferè cum Cæſare bello, expeditionem Boemicam iniuit. Sebaſtianus Roſgonius, cui belli huiuſce ſumma data fuerat, traiecto (ut dictum eſt) Danubio, Agriam uerſus, caſtra mouit: ut ſe cum Ladislao, Agrienſi tunc Antiſtite coniungeret, Agriam celerrimè peruenit, ut antequàm Boemi illa duo caſtella, quæ in montibus nuper erexerant, munitionibus ac milite obfirmarent, quàm primùm demoliretur: uni Galgozio, alteri caſtello Vadne nomen, ab his nuper erat inditum. Sebaſtianus in primis Vadnam, in edito monte ſitam, adoritur, quam nondum abſoluerant, fraternum exercitum in campo dimiſerat, ut deſilientes ex præſidijs Boemos inhiberet, ne quò confugerent. Primo inſultu, Boemos cum ducibus ambobus offendit, qui extrà diſcumbebant. Valgatha elato tumultu cum non parua manu, Vadnam inſiluit, ut eam aduerſus Vngarorum impetum tueretur. Sed quum Sebaſtianum tanto impetu oppugnantem è propugnaculo deſpectaſſet, ut nullo modo protegi poſſet, defecto ſtatim animo, auerſa ex parte deſilijt, & in Golgozium effugit. Quum Roſgonius Vadnam, nihilo ſegnius oppugnare contenderet, tertia qua cœperat hora, cæſis tantùm ſeptem ex hoſtibus, caſtello montano potitur, reliquos captos, ad Regem miſit. Mox pari furore ad Galgozium properatur, quo Comorozkius cum Valgatha paulò antè confugerant. Hi quum Vadnæ expugnatione conſternati forent, deſperato Galgozij præſidio, non expectato hoſte ſeſe inde deripiunt, ut ad Sechum ſe reciperent, quod non procul ab Agria remotum eſt. Sed quum ad plana deſcendiſſent, à Ladislao Epiſcopo, copijsq́ Regijs inhibiti, quas Sebaſtianus ad radices montium latè diffuderat, ut diffugientes occluderent, Sechum intrare nequiuerunt. Quod ubi proſpexere, utrique duces cum ſeptingentis fere Boemis, in proximas profuſam fugam ſyluas, continuò rapuere: inſtat à tergo, cum expeditiſſimo Epiſcopus equitatu, & in ſyluis multos cædit, imminente iam nocte, immiſſisq́ multis equitibus, qui eos aſſiduè inſectarentur, & diſquirerent: is in caſtra redijt. Qui eos ſequebantur, in ſequenti die, ingentem ruſticorum manum in eos excitarunt, quare cædes ingens continuata. Quæ longiùs uagarentur, tertio die cum ducentis & quinquaginta captiuis, in caſtra rediere. Ruſtici infenſam ac execrabilem

Boemorum multitudinem octo circiter dies,ſine intermiſſione ſequuntur,cædemq́ continuant. Per nemora,ſaltus & pagos,ubicunque deprehendunt,ſine ulla commiſeratione,omnes cæſi:præter ducentos & quinquaginta captiuos,cum duce Valgatha,qui in ſyluis captus eſt:quos Sebaſtianus omnes ad Regem miſit. Quare ſeptingentis, præter alterum ducem, nemo ſuperfuit. Hoc prælium,quod in Boemos primum fuit,circiter diui Georgij ferias geſtum. Sebaſtiani uictoria,uſque adeo Populis omnibus grata fuit,ut ad liberãdam cæteram regionem,tot annos Boemorum latrocinijs obnoxiam,multi gratuitò militarent:quinetiam ita cunctorum ſtudia ſuccendit,ut è ruſtica multitudine,hominum circiter quinque milia,ultrò arma ſumpſerint,crucisq́ teſſeram altero humero ſubſutam geſtarint,ut ad ſacram alios expeditionem incenderent. Hi ad Sebaſtianum & Magiarom Blaſium conuenere, tertiò ante Pentecoſten die,caſtellum Myslie,quod ad templum diuæ Virginis illi quondam exædificarant,magnoq́ præſidio munierant,mira celeritate circumueniunt (id à Caſſiouia tribus milibus paſſuum remotum eſt) tanto impetu oppugnare cœperunt,ut pugnam nunquam intermiſerint,donec præſidium expugnarint. Quadringenti,qui intus erant,ad unum omnes trucidati,una tantùm muliercula ſuperfuit, cui ratio ſexus ignouit. Haudquaquam in tanto ſucceſſu & animorum ardore,Sebaſtianus & Ladislaus frater,cum Magiaro Blaſio,ceſſandum eſſe cenſuere. circiter Pentecoſten,Galzech Boemorum præſidium adoriuntur,& ui capiunt. Mox in Telephum & Axamithum inſignes latronum principes caſtra mouent,qui Saron Pathak,& uaria caſtella tenebant:cum utroq́ ad Saron prælium conſerunt. Sed quum Boemorum duo tantùm milia Telephum ſequerentur,tantæ multitudinis impetum perferre nequiuere,non eſt diu pugnatum,quamuis ſæuitia pugnæ truculenta fuit, ſexcenti ex his quàm primùm cæſi,capti uerò ducenti. Quum cæteri terga dediſſent, in hos ruſtici ſæuiere. Ad poſtremum,è duobus Boemorum milibus, uix ducentos euaſiſſe memorant. Axamithus in acie interfectus eſt. Cum quatuordecim tantùm equitibus,Telephum fugam rapuiſſe ferunt. Victoria,Roſgonius,& populorum ſtudia,Boemicum bellum continuare iubent: quamuis id ipſum etiam quotidiana Mathiæ diplomata imperarent, fugientem Telephum, Ladislaus inſequitur,qui ad Saron ſe receperat. Oppidum quidem in arduo monte ſitum,& non modò natura loci,ſed arte quoq́ munitiſſimum. Dum hunc inſequitur,Iaſon Boemorũ præſidium, ad templum quoddam ædificatum,obſidet, ubi Vderczkium, unum è principibus facinoroſæ gentis eſſe ſenſerat. Vderczkius nocte clam elapſus,ad aliud præſidium, quod in Poloniæ finibus erexerat,effugit, quo Breznicze nominabant. Iaſon, Ladislaus in ſequenti die per deditionem accepit. Quanquam Vderczkij fuga,ad obſidendum Breznicze ipſum hortaretur, Saros tamen ubi Telephus erat,remoratur. Quod quũ obſediſſet,paucis pòſt diebus facta deditione recepit. Mox Vderczkium repetit,quem quum ad Nouum caſtrum,in finibus Poloniæ ſitum,confugiſſe per exploratores planè nouiſſet,imminente hieme in Vngariam ad Regem ouans reuertitur. Ea æſtate,hæc omnia quæ diximus,in Boemos feliciter geſta ſunt. Quod quidem bellum,poſt hac uix annis quatuor tranſigi potuit. Sub eodem ferè tempore,inuidorum opera arteq́. Michael Zilagius in Regis inuidiam uſq́ adeo ducitur, ut de auunculi morte,de ſe optimè meriti cogitarit. Simultatis cauſam,nemo ſat exploratam habuit. Nonnulli,probum uirum,ſumma integritate præditũ,& ab auũm denique ambitione alienum,affectatæ tyrannidis inſimulant:quam ſi affectaſſet,oblatum in comitijs regalibus Regnum,à multis Optimatibus accepiſſet,neq́ pro nepote tantopere laboraſſet. Qui uerò æquiùs iudicare uiſi ſunt,ad inuidioſum gubernationis munus & auctoritatem,maximam conflatam in hunc inuidiam ab aduerſarijs:eiusq́ ſeueram aduerſus Regem cenſuram,huiuſce mali cauſam fuiſſe,prodidere. Haud ſecus atque pater,profuſam Mathiæ adoleſcentiam liberiùs caſtigabat:corripiebat clam tetricis quandoque uerbis,ne ætatis uitio in grauem intemperantiam prolaberetur. Qui autem Regis gratiam uoluptatum lenocinijs inire nitebantur,&

quicunq́

quicunque Michaelis aut potentiam reformidarant, aut inuiderant dignitati, utrique certatim in nepotis odium adducere ſtuduere: alteri, ne diſſimilem ſui Regem haberent: alteri, ut inuiſi hominis auctoritatem attenuarent, & inuſitatam in comitijs audaciam ulciſcerentur. Quod ut facile aſſequerentur, uarijs apud Regem criminibus, eum afficiebant: accuſabant anhelatæ tyrannidis, ſuſpiciones uarias ſuſcitabant, & liberas illius increpationes, ſeueramque cenſuram, in malam utique partem interpretabantur: accedebat elatus Regis animus, qui ſenis Imperium & admonitionem haud facile tolerabat. Atqui memini Mathiam, Viennæ paulò ante mortem, ſæpe dixiſſe, Se in adminiſtrando Regno, nunquam alieno conſilio eſſe uſum: quinetiam à ſui Regni principio, uix unius anni, Gubernatoris moderationem & conſilium tolerare potuiſſe. Quare factum eſt, ut tanto magis delatorum criminibus foret obnoxius. Eò igitur maledici rem adduxere, ut ad conijciendum in uincula Michaelem, Regem ſane perpulerint: rati quoque exin, ad mortem adducturos. Rex male perſuaſus, auunculum grauiſſimi colloquij gratia, ad Tibiſcū amnem feſtinare iubet, ſe illic propediem adfuturum eſſe ſignificans, is nepotis chirographo admonitus, cum expeditiſſimo feſtinauit equitatu, neque non ueritus, ne qua maleuoli ſuſpicione Regis animum deprauaſſent, quorum iniquam in ſe mentem eſſe intellexerat: uerùm ius ſanguinis, uis paternæ charitatis, & immortalis beneficij magnitudo, omnium mentem ſuſpicione abalienabat. Quum utrique ex compoſito ad colloquium conueniſſent, Michaelem in proximo Tibiſci pago, à ualidiſſimo equitatu circumuentum, repentè capi iubet, & in uincula conijci. Vix hæc dixerat, quum à prætoriana cohorte, ex inſperato capitur. Non parum nepotis facinus, ac rei inſolentiam admiratus: quin etiam aliqui, non probè ſentientes, expoſcente Rege manicas & pedicas, auunculum reſpondiſſe ferunt, In meo curru diſquirite, quas Regi comparaui: ut ſi quid improborum criminibus impulſus, in auunculum auderet, tales Gubernatori pœnas daret. Ex his uerbis, falſò aliqui uirum illum integerrimum, calumnijs affectatæ tyrannidis afficiunt.

Contrà qui adfuere, Quid hæc rei inſolentia Mathia, ſibi uult, protinus exclamaſſe dicunt: hem, hæc pro dato Regno merita auunculo rependuntur? hæc gratia cumulata refertur? Num hæc Michaelis fides & charitas promeretur? qui pientiſſimi te loco parentis, ad ultimum cum ipſa domo redactum interitum, è carcere eductum, ad Regni faſtigium euexi? Huc te improborum conſilia & delationes adduxere, ut Regnum ab inauditæ ingratitudinis infamia, auſpicareris? O infauſta Regni auſpicia, ô inauditam nepotis impietatem, ô inſignem ingratitudinem, gentium ubique prædicandam. Si hoſtis tuis fueris, quem alienum tibi fidum inueneris? Non me propria calamitas, & illata præter æquum & fas turpitudo, ſed grauis tui nominis expectatio niſique iactura, uehementer angit: ſat uixi, ſatque laudis domi foriſque mihi comparaui: ego nihil mihi timeo, conſcientia rerum bene geſtarum, me bene ſperare iubet. Sed quæ te ex hoc facinore ſupplicia manēt? quæ tibi, numinibus læſæ pietatis ultoribus, expendenda ſunt? Hæc ipſa me ſanè deterrent. Talia occlamitantem, Rex ultrà tolerare non potuit, imperauit in uincula conijci, & mox ipſe terga uertit. Circumſtabant illi, qui obſtruendas auunculi dictis aures eſſe ſuaderent, aſſerētes iure captum, aliud nunc dicere in Regem, aliud eſſe molitum: uerba cum rebus haudquaquam conſentire, nepoti ſemper durum moroſumque fuiſſe, nullá ue lenitate uſum, ſed dicta factaque pariter improbaſſe: & ut ſibi cunctarum rerum laudem compararet, hanc in gubernando artem uſurpaſſe. Duos Vngariam Reges, paribus auſpicijs imperantes, nunquam habuiſſe: Mathiam Regno ſatis eſſe, & ea quidem ſapientia, ut neque tutore, neque curatore indigeat: qui his ex lege dari ſolent, qui rationis impotes & cōſilij reputantur. His igitur animum adoleſcentis ſic incendunt, ut colloquium Regis efflagitanti, obſtinatiùs abnegaretur. In ſequenti die, Michael iuſſu Regis uinctus, ad Vilagoſuarum, quod Lucidum caſtellum interpretantur, Turcis quoquè finitimum, non ſine cohortis prætorianæ cuſtodia ducitur. Committitur duobus caſtelli præfectis, qui ob Turcarum metum, cum ualido id præſidio tenebant. Horum alteri

Grego-

Gregorio Labathlano, Georgio Dachio, alteri nomen erat. Commiſſum ſibi uirum in carcerem conijciunt, cuſtodes præficiunt, omnes euadendi modos inhibent. Cæterum, pro uiri dignitate benè tractant. Exoranti ut ueterem fidumq; coquum, domini gulam probè callentem, ſibi ſeruire permitterent, conceſſere. Interim Michaelis inimici, haudquaquam ultrà ceſſandum rati, multa apud Regem in eius mortem moliuntur, & tot miſerum criminibus onerant, ut nepotem ad indicendam auunculo necem impellerent. Vincitur tandem iniquis perſuaſionibus, tenellus adoleſcentis animus: & pro inuidorum libidine, præfectis cuſtodiæ, Regio diplomate mandatur, ut extremo ſupplicio Michaelem afficiant. Id inſcio Rege ſub adulterinis plerique literis factum exiſtimant, qui rei ueritatem diligentiùs explorarunt. Gregorius & Georgius hunc capite mulctare iuſſi, ne præcipiti quidem conſilio, in re tanti momenti, utendum eſſe cenſuere: id improborum ſcelere, ac inſcio Rege factum eſſe rati, conſilia inter ſe conferunt: alterumq; ex ipſis, ad explorandam Regis uoluntatem, omnino mittere decernunt: & de Michaele ſupplicium ſumere, non deliberant, quouſque ex ipſo Regis ore, imperioſum mandatum explorator non acceperit: in regium ſanguinem nequaquam temerè, neq; uno, niſi altero ac tertio, eodemq; capitis ac rerum ſupplicium interminante, edicto, ſæuiendum eſſe arbitrantur. Gregorius ad explorandum Regis animū proficiſcitur. Interea coquus, aſtus ac fidei iuxtà compos, cum tribus conſeruis, pari fide præditis, liberandi domini conſilium init: improuiſum ad rem perficiendam, Turcarum incurſum comminiſcitur: ex arce Turcas adeſſe clamitans, præſidiariam cohortem, adhibitosq; cuſtodes, omnes arma ſumere iubet, ſe quoquè in arma furere ſimulat: credula è caſtello multitudo prodit, nouiſſimus cum tribus conſeruis, iſte ſubſequi fingens, mox egreſſis, à tergo portam obſtruit, & quibuſdam cæſis, qui in arce remanſerant, fracto carcere Michaelem educit, in priſtinam libertatem aſſerit, caſtelliq; dominum ſtatuit: ad falſum quicunque tumultum prodierant, quum nihil uidiſſent, ſubinde reuerſi, occupatum à Michaele caſtellum, & occluſam ſibi portam comperiunt: quum ui recipere niterentur, illicò reiecti abiere. Michael igitur, ſalute ſimul & arce ex inſperato potitus, ruſtica manu ſibi deditiſſima, commeatibusq; oppidum compleuit. Mox accitis amicis ac ſuis legionibus, impoſito præſidio obfirmauit. Memorabili nimirum moderatione poſthac uſum ferunt, quippe qui recuperata ſalute uiribusq; ſuis, non ad ulciſcēdas nepotis inimicorumq; iniurias, ſed ad uindicandas à Turcarum incurſu, inferioris Vngariæ oras animum intendit: in poſterum ſe curia abſtinendum eſſe cenſuit. Ad Regem mox nuncium ſalutis ſuæ miſit, Se plus coco, quàm nepoti debere ſignificans: quando alter, iniquè in carcerem conieciſſet: coniectum, fide liberaſſet alter. & hic ingratitudinis, fidelitatis ille, perpetuum ſibi nomen comparaſſet. Ne paruo quidem hinc Mathias rubore, ſuffuſus eſſe dicitur: nec aliquod doloris indicium ædidit. Sæuitiam aliena culpa patratam recognouit, & faciles maledicentibus aures, haudquaquam adhibendas, hinc primum didicit. Reſcripſit ad auunculum, liberationem ſuam, quæ propediem inſtabat, fuiſſe gratiſſimam: atque id duntaxat triſti ore attuliſſe, quod non ingenuè fatetur, cocum liberationis auctorem, pietatis & reſipiſcentiæ ſibi laudem præripuiſſe. Id nonnullorum ſcelere factum eſſe, non inficiatur, quorum libidine, ſe Regni initium, ætatis uitium, auctoritasq; Regia nondum obfirmata, fecerat obnoxium: ſe nihil in eum cogitaſſe affirmabat, quod præter beneficij magnitudinem, & ſanctitatem cognationis eſſe uideretur. Quinetiam haud parum auctoritatis ex hac re, ſibi comparaſſe faſſus eſt, quum improbi plerique Proceres, hinc Maieſtatem regiam uererer, & timore dudum occœperint. Eum igitur bono animo eſſe iuſſit, & futuram propediem honeſtiſſimam reconciliationem nunciauit. Sunt qui ferant, id ex induſtria à Mathia factum, ut debitam ſuæ Maieſtati reuerentiam, & optimatum metum, ab auunculo primùm auſpicaretur. Sed de his hactenus. In ſequenti anno, quum Boemicum in uiſceribus Vngariæ bellum, & neceſſaria Michaelis reconciliatio fupereſſet, Sebaſtianus primo tempore Roſgonius, iuſſu Regis, in Boemos caſtra mouet, ipſe

Ipſe propediem, ut ſe auunculo reconciliaret, ad Tibiſcum amnem profecturus erat, quamuis regni negocia cunctationis aliquid interijcerent. Boemi, ligneum in monte caſtellum fecerunt, quod Patha nominarant, non modò loci natura, ſed arte ac præſidij robore magnitudineq; munitum. Id in primis præfectus Regis adoritur, obſidetq;: primo die quum ſe ad expugnandum accingeret, intercedens pluuia, prælium diremit: ſecundò pugnam inſtaurat, completa foſſa uallum aggreditur, militem quenque fortiſſimum, lignea mœnia ſubire iubet. Contrà illi, quum ſe acriter oppugnari cernerent, ſubeuntes deturbant, admotas muro ſcalas, reijciunt: in hos ſaxa deuoluunt, alios diſcuſſo ſecuri capite diruunt. Ipſi quoq; ſagittis, lanceis, ſulphureisq; miſſilibus petiti, haud impunè ſæuiunt. Multi utrinque eo die cæſi, ſaucij uerò multo plures. Quum irritos ſibi conatus Roſgonius fore exiſtimaret, ne fruſtra tempus tereret, ad Regem uenire decreuit: haud ignarus, hoc bellum, Regias quoq; uires addecere. Audit, ad Tibiſcum amnem, reconciliationis gratia illum iter facere. Quare extemplo ſequutus, in citeriori Tibiſci ripa, ad Varkon, Regem adhibet: in ulteriore, ad Thizauarſan, Michael erat auunculus: dies ibi aliquot acti ſunt, colloquium in Tibiſci ripa celebratum: pauci utrinque arbitri adfuere. Multæ à principio ultrò citroq; interceſſere incuſationes & querelæ, multæ utrinque purgationes interiectæ. Ad poſtremum, poſtulata & conceſſa mutuò uenia, pacati animi, & admotis deinde Pontificibus, Præfectis legionum & Proceribus, reconciliatio non ſine lachrymis, ac icti perpetui fœderis ſolennitate tranſacta. Poſt hæc, Michael Zilagius, Regem, Agriam uſque ſequutus, ut frequens ibi de imminentibus bellis, & diſtribuendis expeditionibus, conuentus haberetur. Hic Michael, recuperata dignitate priſtina, inferioris Vngariæ prouinciam cum imperio ſortitur, ut aduerſus Turcarum incurſiones, eam ſolita diligentia & fortitudine tueatur. Sebaſtianus, ductu auſpicijsq; Regis, in Boemos reuertitur, ut unà cum Rege, cæterisq; Proceribus, ſuperiorem Vngariam à latrocinijs & ſeruitute Boemica liberet. Michael, in prouinciam mox profectus, caſtellum Keui, quod prope Synderouiam ſitum eſt, mira arte, ac omni munitionum genere, ne quid à Synderouia, à qua nimium ſibi timebat, mali iam acciperet, obfirmauit. Mathias, reconciliato auunculo, omni ferè improba ſollicitudine liberatus, expeditionem Boemicam forti animo adoritur: in primisq; Patha, ubi Sebaſtianum fruſtra pugnaſſe diximus, dura obſidione circumuenit: & ea quidem mente, ut nunquam hinc recederet, donec hoſtili & calamitoſo oppido potiretur, quod latrocinantium aſylum eſſe nouerat. Hoſtes præſentia & apparatu Regio conſternati, per internuncios in primis, cum eo agere cœperunt, ut quatriduanas ſecum inducias faceret, interea de facienda inter ſe deditione decernerent. Dantur induciæ, & pactiones inter eos factæ, ut ſi ad ſtatutum diem, auxilia non haberent, ſeſe dederent. Quæ quum habere nequiuiſſent, quum omnes Rex aditus occupaſſet, ad præſtitutum ex compacto tempus, deditionem fecere. Multa adhuc oppida & caſtella ſupererant, partim olim ab Vngaris, partim ab ipſis erecta, quæ Boemi pertinaciter retinebant. Recepta Patha, Mathias Saiomenthe, Saionq; caſtellum obſidet, quæ in ſuperiore Vngaria olim erexerant, eaq; ſine magno negocio recepit. Deinde ad Balozuar caſtra mouit, & potitus oppido, paucis menſibus tria præſidia expugnauit: in primis Ghemerum, deinde Drench, tertiò Vſdin, ſupererant & alia, quæ Boemos adhuc Vngaria cedere non patiebantur: hæc non multo pòſt tempore, Mathias in ditionem ſuam planè redegit. Nanque Rhymam, Zecchum, Zyrchiethum, Zaygriapheon, Salgon, & nonnulla alia, partim ui, partim ex deditione cepit. Duos hic annos, à Pathæ obſidione, in hunc uſq; diem exegerat: Giſcram autem nondum attigerat, Boemorum principem, & huiuſce belli moderatorem, qui ad Zolium latè dominabatur. Expugnatis Rex præſidijs & oppidis, quæ paulò antè retulimus, Budam redijt: ibiq; Emericum Quæſtorem regni, cum magna poteſtate reliquit. Nam in ſuperioribus, Emericum è paternis amicis haud dubie primarium, ſpectatæ uirtutis & ſapientiæ uirum: in inferioribus uerò Vngariæ parti-

bus Michaelem auunculum ritè præfecerat. Quin & Emerico Stephanum Bathorem collegam adiecerat, uetuſtiſſimo Vngarorum genere natum, ueluti uarijs in locis, ex uniuerſa hiſtoria colligi poteſt, uirum profectò impigrum, ad gerenda tantùm bella natum, ab initio ætatis de ſe maxima quæque pollicentem: quando à tyrocinij ſui die, tantam fortitudinem, prudentiam, ſeueritatem, cum inaudita caſtitate coniunctam prætulit, ut ex eo tempore, quanti foret, augurari quiſq; facile potuiſſet. Stephanus Emerici frater, natu minor, impari auctoritate, contrà tunc fortitudine & probitate pari, ut cum fraterna laude certaret, in eo bello fuit. Saron oppidum, haud inuito fratre circumuenit: ubi cum ualidiſſimo ſanè præſidio, Pan Mathiam, Corabin, Maczyn, Belian, & Ruſſian, exploratæ uirtutis ac fidei centuriones, Giſcra præfecerat. Id in edito monte ſitum, ad radices, ligneum caſtellum fuerat Boemorum, quod Vngari ui ceperant. Stephani peditatus, abſente inſcioq; ipſo, Saron adoritur, & oppugnat. Quum pugnam temerè iniuiſſet, parum proſperè dimicatum: plures enim ex Vngaris, quàm Boemis in eo prælio cæſi captiq;. Saros ab altera Eperies, ab altera Sibinium parte habet: ad quintum lapidem eſt Eperies, ad decimum Sibinium, ubi Stephanus hibernabat: quod quidem totum è materia confectum eſt. Boemi recenti uictoria elati, è Saro in Sibinium deſcendunt, ut ligneam ciuitatem incenderent, Stephanumq; cum cohortibus caperent. Equitatus autem qui in caſtris erat, proſpecto Boemorum inſultu, à tergo adurget. Quum illi Sibinium oppugnare ſuccendereq; cœpiſſent, ſuburbanaq; diriperent, inſtant à tergo iſti, uniuerſumq; in ſe impetum conuertunt. Pugna hic atrox & fœda committitur, diu uariante fortuna pugnatum, & multi ultrò citroq; ſaucij & interfecti. Boemi tamen, numero uiribusq; in tumultuario illo prælio ſuperiores, Vngarorum tandem equitatum inclinarunt, is terga dare coactus, rapta in proximas ſyluas fuga, diffunditur, & inſtante nocte pugna dirimitur. Quum à ſuis male pugnatum Emericus ac Stephanus accepiſſent, iritatis multo magis quàm olim animis, & arctiore quidem obſidione Saron obducunt, locum natura arteq; munitiſſimum, & ui nequicquam expugnabilem, inedia ſuperandum eſſe decernunt, uias omnes præoccupant, ne quid commeatuum à Giſcra poſſet inferri. Boemi, poſtquàm ſibi aqua & cibo ab hoſte interdictum eſſe intelligunt, ne fame abſumerentur, ad Emericum Stephanumq; Bathora literas mittunt, quibus colloquium ſibi dari poſtulant: quòd quum facile impetraſſent, Pan Mathias cum collegis, de deditione Sari, legibusq; eius agere occipiunt. Poſt dies aliquot eam tranſigunt, & ea quidem conditione, ut ſaluis corporibus & impedimentis oppidum dederent. Conditionem Emericus accepit, tertioq; die Saro potitur. Poſt hæc, recepto Saro, quod magni momenti eſſe uidebatur, ad recipienda finitima oppida, quo adhuc graui Boemorum imperio premebantur, ad Viuar mox caſtra mota, paucisq; menſibus Viuar, Bichne, Scepuſium, Keſmaarkumq; recipitur. Cætera quoquè caſtella, Boemorum quoquè præſidia, partim deditione, partim pecunia recepta ſunt.

Solus Giſcra ſupererat, calliditate, experientia, & animi magnitudine præſtans: is intellecto Regis ingenio, quum ſe uiribus imparem nouiſſet, ſubornata cum eo liberalitate agendum eſſe reputauit: ut arte potius, ſe ſuaq; tueretur, quàm Regem beneficio ſuperaret. Conflatum in ſe Regis impetum, ac Vngarorum inuidiam, breui quidem Epiſtola declinauit: Ex ingenti mea in Ladiſlaum olim Regem charitate, Rex inclyte, in impietatem & latrocinia incidi (ſic me Deus adiuuet) inuitus: Eliſabetha Regina, ut poſthumi aduerſus Polonum Regni iura tuerer, hanc mihi ulterioris Vngariæ oram, introducens dedit. Poſt hæc, uariæ facinoroſorum manus inſequutæ, quas libentiſſimè data magna licentia admiſi, ut faciliùs utcunq; poſſem, delegatam prouinciam propugnarem. Feci id pro uirili mea, non minus obſtinato, quàm fido animo. Polonos ſæpe fudi: cum patre tuo bis proſperè conflixi: Vngarorum potius inuidorum proditione, quàm mearum legionum uiribus adiutus. Ad hæc uſque tempora, traditam mihi prouinciam, in mea poteſtate ſeruaui: atque ſi adhuc Ladiſlaus uiueret, ſub eius ditione ſeruarem. Nunc autem quando illo mortuo,

te è

te è carcere,non ſine Diuino numine,ad regiæ Maieſtatis faſtigium,præter opinionem omnium elatum eſſe uideo,nimirum haudquaquam ſic humanitatis expers ſum,& ab omni ratione deſtitutus,ut inter Vngaros ultrà ſæuire,& cum Diuina uoluntate colluctari uelim.Quid paterna uirtus ac merita,quid indigna fratris mors,& generoſa tua indoles,ac intempeſtiua ſapientia mereatur,non me latet.Facinoroſas hactenus ſocietates,quæ hic ſub tutela nomineq́ꝫ meo longè lateq́ꝫ latrocinia agitabant,forti animo eiecisti,& extirpaſti omnes: ſolus Giſcra ſupereſt, ad hunc uſque diem infeſtus:qui neſcio quid magni de Mathiæ triumphis & gloria auguratur.Proinde ne laudis uictoriæq́ꝫ tuæ primordia,inuitis numinibus intercipiam,id mihi certum eſſe ſcito,me prouincia ultrò ceſſurum:obtemperaturum uictrici Mathiæ dextræ,& ubique gentium ipſius imperata facturum:acceptisq́ꝫ Legatis,ciuitates & oppida ſponte reſignaturum. Haudquaquam ſpes Giſcram conſiliumq́ꝫ fefellit.Rex perlectis literis,ſe ab hoſte multo pulchrius armis,quàm beneficio uinci poſſe ratus, ad eum continuò Legatos miſit,qui oppida reciperent:Giſcram abire uolentem,ſuo nomine remorarentur: conditionem optimam,& ampliſſima quæque dona pollicerentur. Legati mandata tranſigunt, compoſitisq́ꝫ rebus, ad Regem,Giſcram promiſſa incolumitate ducunt.Gratiſſimo ac hilari à Rege uultu, his uerbis excipitur:

Nunquam me beneficentia(mihi crede) Giſcra,ſuperabis: turpe eſt Reges acie uinci,ſed beneficio turpius:immo quicquid in Regem meriti confertur,fœneratorium illud eſſe debet,ut Regia dignitas ritè ſeruetur.Sat mihi tua fides uirtusq́ꝫ ſpectata eſt.Tu autem,quando inter raros referendus es,ad aliena te ſeruitia exire,Giſcra,non patiar. Sub Mathiæ ductu & auſpicijs, eadem qua ſub Ladislao quondam fide,ſtipendia facies.Quare quòd noſtra ſine bello reddideris,quòd nihil ultrà negocij faceſſere decreueris,quòd liberalitate potius quàm acie agendum eſſe cenſueris, hæc in primis à Mathia tuo,nunc habeto: Lippam & Soliom oppidum,tibi recipito:quinque ac uiginti aureûm milia,dono nunc accipito:honeſtiſſima te cum Proceribus Vngariæ affinitate,coniugari tolerato:commodiſſimamq́ꝫ mecum militiam gerito. Giſcra ad hæc,regia liberalitate confuſus,quum ſupplicio potius,quàm magnificis donis ſe dignum eſſe iudicaret,in lachrymas conuertitur, & pauca reſpondens,fideliſſimum perpetuumq́ꝫ obſequium,interiecto ſanctè iuramento Regi pollicetur, & deuouet. Paucis pòſt menſibus, Ioannis Orzag præſtantis quidem Proceris è multis,filia deligitur:qua cum Giſcra,cum ſolenni apparatu nuptias celebrauit:& addictam Regi fidem,ad mortem uſque ſanctè ſeruauit. Telephus autem, qui antè fuſus & fugatus erat,in Boemiam redijt.Quum datam nemini fidem præſtitiſſet,eò miſeriarum redactum fuiſſe ferunt,ut in foro ſportulam circumferret: & uix quandoque obolum haberet,quo ad popinas paululum carnis emeret.Tales igitur perfidiæ latrocinijq́ꝫ ſui pœnas,facinoroſorum ille princeps expendit. Hic demum belli Boemici finis fuit.Nam poſtquàm Giſcra ceſſit,nil ultrà ſuperfuit.Miſeram tandem Vngariam,quo annos octo circiter & uiginti,Boemorum latrocinijs & rapinis obnoxia fuerat,& nulla unquam ui liberari potuerat,Mathias inito regno,graſſatoria turba purgauit. Sub ijſdem temporibus,Turcarum bellum oboritur. Mahumetes enim conſternatam ex Albana quondam clade ſpem,ad ſubigendam Pannoniam reſuſcitare cœperat. Impellebat ad hoc adoleſcentia Regis, Procerum diſcordiæ,Friderici ambitus,& inteſtina finitimaq́ꝫ bella,quæ nondum adhuc,neque tam feliciter compoſita eſſe nouerat. Halibechum igitur ſuperioris Myſiæ Præfectum, Pannoniam traiecto Sauo incurſare,ferro ac igni cuncta uaſtare iuſſerat.Syrmienſem in primis,deſidente Sauo, agrum inuadit. Cheulpen, Sanctumq́ꝫ Demetrium, populoſa tunc oppida,diripit & incendit.Adaucta mox audacia,longè lateq́ꝫ populatur.Ad Futhachum uſque diſcurrit,opulentum ſanè oppidum,in Danubij ripa ſitum:quod uix foſſa ligneaq́ꝫ mœnia,à feræ gentis incurſu ſeruare potuerunt. Effuſo rumore,pro Turcarum libidine omnia miſceri diripiq́ꝫ, extemplo Michael,& Petrus Zocholi, Chianadienſis Epiſcopi pater,uir impiger ac ſtrennuus,ne minori qui

dem animi magnitudine,quàm rei militaris diſciplina præſtans,cum tumultuarijs oc curriſſet copijs,ne ultimum illum inferioris Pannoniæ tractum,quem adhuc magnam Italiam appellant,in Turcarum ſeruitutem conijci paterentur.Haud procul à Futha cho, ingenti præda onuſtos adoriuntur. Halibechus obſtricta arctiùs captiuorum turba,& depoſita præda,inſtructum in hos equitatum conuertit. Pugna uehementi utrinque impetu inita,quando abactam hi prædam efferre,contrà iſti,ſpolia recuperare ſtudebant:paribus utrinque uiribus aliquandiu dimicatum.Sed Halibechus,intellecta Vngarorum pertinacia roboreq́,dimiſſa tandem præda,terga uertit, ne dicandi gratia uitam amitteret: id ipſum reliqui fecere Turcæ,equorum pernicitate freti, inſtat à tergo Petrus, & recuperata præda, longoq́ captiuorum ordine,adhuc latrocinij ab hoſte pœnas exigere contendit.Cum eo,pari celeritate expeditiſſimus Regis equitatus inſequitur:at ubi ad Saui fluenta peruentum eſt,maxima in ripa cædes redintegratur.Nam è Turcis,quicunq; inſtantē à tergo hoſtem reformidabant,pars in amnem ſe proijcere:peti telorum multitudine,ac iuxtà demergi.Alij,ne inulti caderent,in hoſtem ſe conuertere,& ad mortem uſque obſtinatiùs dimicare.Multi,inſtaurata in ripa acie,animoſiùs agere,& pulchrè ibi oppetere. Pauci demum cum equo Sauum tranantes,Synderouiam ſe recepere.Ad Sarnon uſque oppidum,hos Petrum profligaſſe ferunt. Halibechus Synderouiam aufugerat, fœdæ fugæ turpitudine uſque adeo angebatur,ut eam propediem abolere decreuerit.Quatuor milia expeditiſſimorum delegit, ut clandeſtino incurſu Tranſſyluaniam inuaderet, & magna cæde incendioq́ patrato, in Myſiam ſe repentè reciperet. Mathias,qui præter ætatem,prophani hoſtis aſtum nouerat,illum haudquaquam quieturum eſſe ratus:omnes legionum Præfectos,eo diligentius fines tueri,& cautiùs cum Turca agere iubet.Clandeſtinis quid ille moliatur, exploratoribus, ſcire præcipit: futuram in Tranſſyluaniam excurſionem illi referunt.Rex Pancratium imminentis periculi admonet,imperatq́, ut impoſitis ubique ſpeculatoribus, prouinciam à Turcarum incurſu tueatur:uel ſi eos aliò iter capere ſenſerit,occurrat. Pancratius Regia mandata ſeruans,ad Themeſuarum,cum ualidiſſima Sithulorum manu,Turcis occurrit:cruentum hic prælium initur:Halibechus,recenti turpitudine ſe exuere:contrà Pancratius,prouinciam tueri,& pernicioſæ gentis audaciam proterere contendit.Multi utrinque cadunt:ſed quum Turcæ Vngarorum uires ultrà tolerare non poſſent,haud inuito Halibecho,fugam rapiunt.Inſtant à tergo Sithuli,duceq́ Pancratio,ne paruam quidem ſtragem patrant,& ad Danubium uſque ſequuntur. Halibechus fuſus fugatusq́,Synderouiam reuertitur:& proſpecta noui Regis fortuna,multo poſt hac,cum adoleſcente cautiùs agendum eſſe reputauit.Duplici iam clade confectus, grauiter angitur,quum ſuo multum nomini hinc detractum iri uereatur. Mathias contrà,maiore fit indies animo,maiores pectore ſpiritus concipit:& quum pro uita (ut ita loquar) hucuſque pugnarit,pro gloria poſt hac certare decernit. Vnum obſtabat,quòd antequàm ritè coronaretur,nil ſine magna ſollicitudine ſe moliri poſſe cernebat:quare coronæ redemptionem,Ioanni Epiſcopo Varadienſi,ſpectatæ fidei & prudentiæ uiro commiſerat. Is clam cum Imperatore, ne inconſulto quidem Rege, rem ita compoſuerat:ut coronam,Vngaria,milibus aureûm ſeptuaginta redimeret. Quum id Proceres fortè ſenſiſſent,ad Imperatorem ſcripſere,ſe conuentionem cum Ioanne Varadienſi tranſactam,dudum accepiſſe: nimiumq́ mirari, propriam tanti coronam redimere oportere: eius Maieſtatem admonere, ut cum Ioanne cautiùs agat,à quo,ne uerba dentur, admodum uereatur,quum nihil de conuentione hac grauiſſima,ad Senatum hactenus ſit relatum.Ipſam ſine Senatus conſulto,nullo modo fieri poſſe. Quæcunque à Ioanne ultrò citroq́ agitata ſunt,ipſis hæc inuitis ac inſcijs fuiſſe tentata. Quum has Imperator literas accepiſſet,ad Ioannem quàm primùm ſcribit,Initis inter ſe pactionibus,quantum ex illorum literis intelligere potuit,regni Proceres ſtare nolle:obmurmurare paſſim, & conqueri precij grauitatem, quod ſoluere non poſſent:atque ſi etiam ſoluendo eſſent,tanti nunquam redimerent. Proinde petere

de petere

de petere ſe occaſione fieri certiorem, án ne pactiones initæ, pro factis, an irritis & infectis haberi debeant? Ioannes perlecta Imperatoris epiſtola, quum forte Varadini foret, extemplo ad Mathiam, qui Sigedini copias comparabat, ut in Tranſalpinos proficiſceretur, ſuas cum Cæſareis literas miſit, quibus Optimatum quorundam auariciam & improbitatem patefecit. Rex ubi utraſq; perlegit, ne Cæſari uerba dare uideretur, Varadinum cum Proceribus extemplo conceſſit: ibiq; coacto Senatu, de bello, & corona agi cœptum eſt. Inde profectus Cibinium uenit, ubi poſtquàm de redimenda corona decretum eſt, ibidem Septemuiri quoquè creati ex conſulto: primùm, qui ſacram coronam redimerent: redemptamq;, cum decenti (ut par eſt) apparatu, referrent. Septemuiri deſignati hi fuere, in primis Ioannes Varadienſis Antiſtes, Stephanus metropolita Colocienſis, Nicolaus Vilachus, Ladislaus Palocius, Emericus Quæſtor regius, Lamberger, & Benedictus Thurocius. Soluto Senatu, Rex in Tranſalpinos, Legati ad Cæſarem feſtinantur. Sed de Mathia prius, deinde de coronæ redemptione dicatur. Rex in Tranſalpinos, ad liberandum Draculam è Turcarum manibus contendere dicebatur. Cui mulierem, ſuam quoq; conſanguineam, legitimo matrimonio coniugarat. Illac profectus, neſcio qua cauſa, quando id nemini ſatis compertum eſt, Draculam in Tranſſyluania cepit: alterum uerò Draculam, à Turca in prouincia præfectum, præter omnium opinionem approbauit: hunc Budam captiuum duxit, decennaliq; carcere mulctauit. Inauditæ crudelitatis & iuſticiæ, Draculam fuiſſe memorant: hunc aiunt, Turcarum Legatis, in præueneratione, pilea Phryg a ex patriæ inſtituto, deponere recuſantibus, confirmandi moris gratia, tres capiti clauos affixiſſe, ne amplius amoueri poſſent. Innumeros palis Turcas præfixiſſe, & inter eos cum amicis lautè diſcubuiſſe. Mendicos inſuper omnes deperditæ ignauiæ, miſerabiliſq; ualetudinis & fortunæ, lautiſſimo conuiuio excepiſſe, deinde cibo uino que completos, iniecto igni abſumpſiſſe. Item Turcis ſæpe captiuis, cute pedes exuiſſe, contuſoq; ſale præfricuiſſe, mox lingentes ſalſis plantis capras adhibuiſſe, quæ linguæ aſperitate cruciatum augerent. Mercatorem Florentinum de aſſeruandis pecunijs ſollicitè percunctantem, in media deponere uia iuſſiſſe, & nil de numerata nocte pecunia mentientem, incolumem dimiſiſſe. In Barbara regione tanta ſeueritate uſum, ut in media quiſque ſylua cum rebus tutiſſimus eſſe poſſet. Hunc deinde Mathias in priſtinam dignitatem ſanè reſtituit: ſed in Turcico demum bello cæſus, caput ad Mahumetem dono miſſum. Equitum Legati circiter tria milia duxere, ut coronam pro dignitate afferrent. Quum in Auſtrali Cæſarem Neapoli eſſe ſenſiſſent, Sempronium uenere: ſed antequàm urbem inirent, à Cæſare poteſtatem impetrarant, ut Semproniēſium hoſpitio uti liceret, donec de corona tranſigeretur: & re tranſacta, integram ciuitatem relinquerent. Sempronium enim olim, unà cum arce, Eliſabetha Cæſari oppignorarat. Deinde cum uniuerſo Neapolim equitatu Oratores contēderunt. Quum urbi appropinquaſſent, Cæſar ab arce, copiarum multitudinem admiratus, ex inſolentia rei formidare cœpit: mox portas iubet occludi, diſponi per mœnia ſtationes, & hanc non legationem, ſed hoſtilem exercitū reputare. Quum portas propius acceſſiſſent, eaſq; ſibi Legationis iure patefieri poſtularent, eo obfirmatiùs obditæ. Paulò pòſt Cæſaris Orator urbe prodijt, non tot dicens copijs, nec tam expedito coronam equitatu repeti, ſed inſidias obtendi, expugnari ciuitates, prædas abigi, & agros uaſtari ſolere. Demum ne initæ concordiæ pactiones reſcindantur, Cæſari placere, Ioannem tantùm Varadienſem Epiſcopum, cum ducentis equitibus, urbem tutò intrare exirè ue. Reſpondere Oratores, Sacræ coronæ religione ſe adactos, cum magnifico equitatu ueniſſe: nullam ſuſpicionem concipi oportere: ſe à Cæſaris uoluntate, nequaquam diſſentire. Quare Ioannes cum ducentis duntaxat equitibus, Neapolim ingreſſus eſt: cæteri collegæ, Sempronium rediere. Menſis hic à Ioanne actus: demum re compoſita, cum Imperatore peregit, ut Ladislaus Palocius, Sempronio Neapolim aduocaretur, qui ſacram coronam recognoſceret. Duas adulterinas affabrè ab Imperatore factas, rumor erat: ne uera digno-

ſceretur, atque id quidem Romanorum exemplo, qui duodecim ancylia, ne uerum facile intercipi poſſet, Mamurio auctore fabricati ſunt. Ladislaus accitus, ueram ſacramq́; coronam primo obtutu, ſigno quodam recognouit. Paumkircher & Groph Nichel, à Cæſare Sempronium ad reliquos miſſi, qui eos ad urbis mœnia ducerent, & allatas pecunias explorarent. In ſequenti die, ad ſuburbana peruentum eſt, tunc iterum ultrò citroq́; redintegrata contentio: nam nec coronam hic ſine pecunijs, nec illi pecunias ſine corona dare uolebant. Par utrinque interceſſerat differentia. Varadienſis tamen & Pataulenſis Epiſcopi interuentu, præſtita utrinq́; fide, factum eſt, ut ad portas urbis uno eodemq́; tempore, & hinc corona Legatis, & hinc pecuniæ Cæſari traderentur, unoq́; momento compenſatio fieret. Itaque res ex compoſito tranſacta, & ſacra ſexaginta milibus aureûm corona redempta, conditiones perpetuæ pacis, eodem exemplo exſcriptæ, utrinque datæ, ne uiolari aut aboleri facile poſſent. Quicunque Cæſaris Frederici & Mathiæ Coruini Pannoniarum Regis, initum nu per fœdus & concordiam ſcire cupit, iſta legito: Cæſar, ut exortum è depoſita ſibi corona bellum extinguat, Pannoni, cuius eſt (ne Regnorum moderator, iniuriam face re uideatur) eam reddito: pactam iuſtè pecuniam accipito: Mathiam filij loco ſemper habeto: ius omne Regni illi cedito. Contrà Mathias, ut parem beneficio gratiam referat, Cæſarem tantum parentem agnoſcito: ſi liberis abſq́; legitimis extremum diem obierit, Pannonici Regni ius, Cæſaris mox eſto: quin & nonnulla Neapolitanæ ditionis oppidula, uiciq́;, intra Pannoniæ fines effuſi, poteſtatis quoq́; Cæſareæ ſunto: Alamannus & Vngarus, ſine ullo diſcrimine, ab utroq́; Principe tractator: ueterum iniuriarum ſectator inſtauratór ue diſcordiarum, capitalis eſto: quicunq́; demum fœdus ritè ſancteq́; percuſſum læſerit, ſanctionem ue hanc cum ſumma per Legatos po teſtate initam uiolarit, ueluti publici & communis ocij paciſq́; interceptor, & Deorum penatium uiolator, igni ferroq́; ut fœda porca feritor. Coronam igitur Sempronium, quæ annos quatuor & uiginti ſub Cæſarea poteſtate fuerat, ſingulari pom pa, læti feſtiuiq́;, haud aliter atq́; rem cœlo demiſſam, tenijs aduehunt: ubi Oratorum auctoritate promulgatur edictum, lateq́; diffunditur, Quicunque recuperatæ ſacræ coronæ gratia & religione capiuntur, liberam uiſendæ recognoſcendęq́; poteſtatem omnibus triduo Sempronij fore. E finitimis oppidis & pagis, religionis amore, innu mera multitudo confluxit, agnouit, agnitamq́; prærcuerenter adorauit: mox Budam delata, in arceq́; recondita. Sed Legati ad Regem feſtinarunt, quem in Syrmienſi agro aduerſus Turcas agentem inuenere. Hinc enim Turcas per Ladislaum Marcum, Præfectum legionis nuper eiecerat: & hoc bello ſuccenſus, adauctusq́; animo, quod ſacrum diadema redemerat, & cum altero Imperatore terrarum pacem fecerat, ad obſidendam Iayzam properabat. Hæc urbs eſt in edito monte ſita, in mediterranea Illyrici regione, quam duo amnes circumfluunt, præruptiſq́; rupibus & uadis obfirmant. Ad radices montis, & urbis ambitum confluũt, admixtiq́; unà in Sauum deinde feruntur: à tergo profuſa planicies (Boſſonienſis quondam Regni hæc caput erat) inexpugnabili arce ac hoſtibus inacceſſibilis. Res eſt altiuſculè repetenda. Georgio Deſpoti, de quo multa ſuprà diximus, liberi tres mares fuere: Stephanus, Georgius, & Lazarus. Stephanum & Georgium Turca excæcauit. E Stephano, Lupus miræ fortitudinis: è Georgio, Deſpote noſtri temporis Ioãnes ac fratres ſunt geniti. Lazarus, qui cum Regno ſucceſſit, unam tantùm filiam genuit: quam Stepha nus, Boſſonienſium Rex, uxorem duxit. Is defuncto Lazaro ſocero ſuo, non ſolùm uxore, ſed Regno quoquè unà potitus, Boſſonæ & Raſciæ iuxtà dominabatur, Tur
1463 cico ingenio, ſumma impietate, & prophana religione præditus. Anno Salutis quadringenteſimo ſexageſimotertio ſupra milleſimum, quum in ſuperiore Myſia latè im peraret, blanditijs Mahumetis Turcarum Imperatoris, è caſtello clam euocatur, acci tus in colloquium, repentè capitur: Barbari iuſſu, cute exuitur: Regnum quod à patre dolo ſurripuit, quum uita ſimul amiſit. Huius igitur temeritate ſcelereq́; Raſcia & Boſſona, cum magna Seruiæ parte, in Turcæ ditionem peruenit. Mathias igi
tur

tur quum Sauo tantum ſe à Turca diſterminari conſpicaretur, rem ſacra profectò corona dignam aggredi conſtituit. Exploratis Iayzenſium animis, qui Turcæ iugum ægrè ferebant, extemplo cum magno exercitu Sauum traijcit, Iayzamq; contendit, quatuor dierum itinere à Sauo remotam. Ad clariſſimum facinus, iuueni animum addiderat, diffuſus rumor, Pium Pontificem ab urbe Roma, uniuerſam in Turcas Europam ſuſcitare. Quare primo impetu, ne obuerſantibus quidem oppidanis urbe potitur. Arx ſola ſupererat, quam Turca cum ualidiſſimo præſidio retinebat: hanc die noctuq; oppugnare adoritur, non modò loci natura, ſed arte, milite, machinis & commeatibus munitiſſimam. Dies noctesq; arte quauis & ingenio, præterea ui, prece, doloq; uexat. Harambechus tandem Præfectus arcis, colloquium Regis petit, datur adeundi copia. Quum honorificè à Rege exciperetur, aliquantiſper utrinq; ſubticitum, Turca tandem exorſus, arcem ob rerum inopiam ſe redditurum pollicetur, ſi abducendorum captiuorum copia, ſaluis corporibus & impedimentis fiat: ſin minus, Imperatorem propediem adfuturum interminatur. Reſpondit Rex, liberandorum captiuorũ gratia, bellum hoc nuper ſuſcepiſſe, & ſe ne minimum quidem famulum conceſſurum. Conuentio tandem de deditione arcis tranſacta, Turcis data poteſtas, quicunque ſub Rege ſtipendia facere uellent, commodè poſſent: qui nollent, tutè dimitterentur. Harambechus Regem ſequutus, cum ducentis equitibus, coronationem eius, recentis uictoriæ teſtimonio decorauit. A calendis tandem Octobris, ut bem ceperat, decimoſeptimo calendas Ianuarias arce potitur. Eodem quoq; tempore, ne ingrato hibernare ocio uideretur exercitus, ſeptem & uiginti circùm finitima oppida recepit. Compoſitis in prouincia rebus, impoſitoq; Iayzæ præſidio, Seruatoris noſtri natalibus, uictor & ouans Budam ingreſſus, & cum ingenti Senatus Populiq; lætitia ac plauſu exceptus eſt. Supplicationes dijs immortalibus inſtitutæ, apud omnes aras, res Diuina facta. Tantum hinc nominis Coruino Regi comparatum, ut non modò Pannones ſacro diademate dignum, ſed Veneti, Pontifices, cæterique Chriſtianæ Rei publicæ Principes, hunc unicum aduerſus Turcas imperatorem creandum eſſe cenſerent. Mahumetes Othomannus, audita Iayzæ captiuitate, quæ illius Regni caput erat, uſque adeo indoluiſſe dicitur, ut parum abfuerit, quin corde diſrumperetur. Exercitum circiter triginta milium hominum, mira celeritate comparauit antè & per ſæuitiam hiemis Iayzæ ſuccurrere nequiuerat. Nunquam enim arcem, tam citò captum iri ſibi perſuaſerat. Ad hæc teſtudines, catapultas, arietes, ac cætera tale genus parat, ſulphurea in primis tormenta: nullum nouæ munitionis genus omittit, ac deſidente hiberna uæſania, quum primum licuit Iayzam oppugnare adoritur. Vrbeculam, Vngarorum præſidio munitam, ariete æneiſq; machinis, quas circùm collocarat, die noctuq; quaſſat, nunc tormentis territat diruitq;, nunc nocturna oppugnatione pertinaciſſimè uexat. Nulla oppidanis requies datur, quippe modò mœnia reſarcire, modò interiore foſſa, uallo aggereq; communire nituntur: mulieres, & pueri militaria æquè munia obeunt, pro communi ſalute pari ſtudio quiſque decertat. At ubi Mahumetes ſat murorum dirutum eſſe putat, aperto Marte ciuitatem inuadere audet: præterea tot acies inſtruit præ multitudine copiarum, ut dies tres pugnam continuare poſſit. Nam antequàm nouiſſimi defecerint, primi inſtauratis uiribus, prælium redintegrare facile poterant. Quare ex omni parte urbem adoritur, non ſolùm peruia, ſed inacceſſa quoq; loca milites tentare iubet: ipſe à tergo inſtat, omnes ad prælium hortatur, præter murales coronas ingentia militum præmia pollicetur: recuperandam Iayzam occlamitat. Quum nihil Turca ceperit, quod ui amiſerit, patratum ſociorum ignauia, dedecus obijcit, ingeminatq;: quòd præſenti uirtute abolendum eſſe, uociferatur. Turcæ tanto impetu mœnia ſubeunt, ut multi pinnas uel muros conſcenderint: plerique ſigna mœnibus impoſuiſſe uiſi: moxq; ab oppidanis reiecti ſunt. Clariſſimum Vngari facinus commemoratur, qui quum Turcam imperatoria ſigna turri imponere contendentem ſuſpiceret, correpto ſimul hoſte, ſe præcipitem ex alto dedit, ut Coruina adhuc ſigna ſtare uiderentur,

rentur. Tanta cædes eo die facta eſt, ut foſſas hoſte complerint. Ex oppidanis multi cæſi, faucij ferè omnes. Mathias audita ſæuiſſima Iayzenſium obſidione, Emericum Sepuſienſem, mox cum duabus legionibus accurrere iubet. Vir ille impiger ac ſtrennuus, non minus animo quàm prudentia & aſtu præſtans, ocyſſimè mandata peragit. Nuncios multos præmittit, qui rumores differant, Coruinum Regem cum innumeroſo exercitu propediem adfuturum. Sentit Turca undique Vngaros propediem adfuturos. Quotiens, & quàm infeliciter Amurathes pater, & ipſe, collatis ſignis, cum Coruino duce pugnarit, memoria repetit. In repentinum ſubinde timorem conijcitur: eumq; auget recens & improuiſa Mathiæ uictoria. Increbreſcentibus deinde rumoribus de Coruini Regis aduentu, quum dudum adfore nunciaretur, præ nimia trepidatione, relictis munitionibus, machinis & impedimentis, in Macedoniam ſe recepit. Emericus ſola fama ciuitatem acerrima obſidione liberauit. Inſtaurato mox præſidio, & obmunita Iayza, ad coronationem quam Rex edixerat, feſtinauit. Hic Tertiæ Decadis finis erit.

VLTIMI LIBRI
Rerum Vngaricarum
Finis.

IO. HEROLD LECTORI S.

Longè aliter atque inſtitutum noſtrum erat, Lector humaniſſime, temporis anguſtia, Regni Vngarici Chronographiam delineare nos coegit. Vix enim ſeptima nobis ſuffurari potuit hora, qua, unde Pannonia nomen acceperit, quorum demum ſub imperijs aut floruit aut ſeruiuit, ſcribendum duximus. Eò operæprecium nos facturos non dubitantes, quòd ſcimus omnibus Hiſtoriarum cupidis leuamen fore, qui non tam Hunnorum, qui uirtute bellica ſibi hanc ſubiugarunt Regionem, originem, ut etiam ortum, ſcire aueant: & quibus olim Tyrannis tam carè comparatum Regnum, Natura primò ac Diuinus ordo delegit. Tu ſi ocio, noſtro fertiliori frueris, à nobis intermiſſa, grata tua diligentia amice reſarcito, ac Vale.

CHRONOLOGIA
PANNONIAE

HAVD dubium eſt, ab Adamo omnes ſibi nationes ortum ſumere poſſe, uel tribuere, manifeſtiſſimè autem à Noe poſt diluuij cladem, citra iactantiam, ſuam ſibi quiſque gentem, nomen uendicare: qui quum CCCL annos poſtea uixiſſet, non ſat habuit tribus filijs orbem terrarũ diuidere: ſed procreatis adhuc multis liberis orbem circumire: inſtruere ab eo æditos, qua arte, quó ue ingenio ac iure uniuerſi, quos una regio non comprehendebat, uitam poſſent uiuere tranquilliorem. Cum Tuyſcone igitur gigante filio, Semi progeniem etiam ad Arcticum miſit, ubi nepotis Meſæ, Aramei filij, proles Bannon Iſtri regionem inferiorem ac uberiorem ſortitus, prouinciæ nomen ſuum impoſuit. Hi deinde Græcis Pœones dicti: poſtquàm autem Latinis innotuêre, Pannones uocitati ſunt.

Anno Diluuij CLV.

BANNON primus in Pannonia regnauit, & prouinciæ nomen dedit.

Anno diluuij M D CCLXXXXVI.

Darcius, Hydaſpis filius horum libertati ac uirtuti inſidiatus eſt. Liberos Megabyzo, Europæ Præfecto, operam nauante ſubegit: ſubactos magna ex parte in ſeruitutem abegit. Sed anno ſtatim tertio, quum Ariſtagoras Mileti Tyrannus rebellarat, iterum in patriam redière.

Anno diluuij M D CCCCXXXII.

Cum finitimis formidoloſi eſſent, Amyntas Macedonum Rex, Populi ferocitatem pertæſus bellum illis intulit, infeliciter uerò pugnauit, ad ſtipendium ſoluendum adactus, illis Philippum filium obſidem dare coactus eſt.

Anno diluuij M D CCCCXLV.

Hanc cladem quum Perdiccas Macedo ulciſci uellet, ipſe ad captiuitatem ultimamq́; miſeriam redactus eſt.

Anno diluuij M D CCCCXLVI.

BARDYLLVS autem ob uictoriam elatus, Macedoniam inuadere auſus Regem Philippum, diſciplina militari apud Epaminundam Principem Græciæ inſtructum, cladem parentis, ac iniuriam propriam qui uindicaret, inuenit: ab eo uictus, precario pacem impetrauit. Sed anno deinde quinto Philippi, quum iterum rebellaſſet, in ius Macedonum compulſi ſunt.

Anno

Anno diluuij M DCCCC LXXI.

LAGARVS uerò, Regni Alexandri anno primo, Autoriatos, ne negocium Aſia nam expeditionem meditanti Alexandro faceſſerent, edomuit. Macedonem Agrianos contra Darium Arſami filium ſequi iuſſit, quo in bello & Regiam cuſtodiam & nomen celebre adepti ſunt. Vnde facilè libertatem ſuam perdiu retinuerunt, adeo quòd Sylla cum edomitis Scordiſcis ferociſſimis, pari delicto reos, pari uindicta caſtigandos cenſebat, tam turpiter ab ipſis reiectus eſt, ut deinceps per longum tempus, qui Conſulatum apud Romanos inirent, Pannonum à bello abſtinuere.

Hactenus Pannones liberi ſuis legibus uiuebant: ſed Auguſti fortuna, eos, ut cæteras orbis nationes, Imperio Romanorum adiecit.

ROMANA PROVINCIA PANNONIA,

Anno à nato Chriſto IX.

Ceſſerat orbis Imperium Auguſto, cederet Pannonia, in fatis quoq; fuit. Libertatem eorum repreſſit, primò miſſo Vibio, deinde per Tyberium Romano Imperio adiecta: ſub Galieno, ſuperiore Pannonia aucta: ſub Probo, uineis conſita: legionibus duabus ad Conſtantinum uſque cohercita.

VANDALI PANNONIAM OCCVPANT,

Anno à nato Chriſto CCCXXXVI.

Exhauſta deinde, peſte ac Principum impietate dilacerata undique, cum Imperij ruina, à Romanorum fide detracta eſt, poſtquàm ſub Romanis CCCXXVII annos degerat. Conſtantini ergo permiſſu, Vandali proprijs ſedibus à Gothis expulſi, eam per XL fermè annos inhabitarunt.

GOTHI PANNONIAM INHABITANT,

Anno à nato Chriſto CCCLXXXII.

Gothi autem hos Theodoſio Imperatori Orientali ægrotante, duce Alatheo & Safra expulerunt. Pannoniam ex fœdere cum Gratiano icto poſſidentes.

HVNNI PANNONIAM INTRANT,

Anno à Chriſto nato CCCCI.

KEVA autem Duce, Hunni Arcadio imperante, Gothis expulſis Pannoniam, pugna cruentiſſima cum Macrino Illyrici & Thetrico Germaniæ præfecto, coemerunt: occiſo nanque Duce CLXXXX milia deſideratis, Romanis uictoriam relinquerunt, quod poſthac contra Hunnos exercitus reparare haud potuêre: pacata deinde prouincia Reges habuerũt duo, quorum primus à nato Chriſto 428, Atila, regnauit 27. deinde 455 Ernacus, regnauit 3. Sed is fraterno ac ciuili bello exhauſtis uiribus, in Scythiam ab Oſtrogothis pellitur, paucis ex Hunnis in Pannoniam relictis.

OSTROGOTHI PANNONIAE IMPERANT,

Anno à nato Chriſto CCCCLVIII.

Valamir regnauit annos 4, Theudomer 11, Theodoricus 51, Athalaricus 3.

LONGOBARDI PANNONIAM REGVNT,

Anno à nato Chriſto D XXVI.

Andoinus Rex, expulſis Oſtrogothis, regnauit in Pannonia annos 17, quem inſequutus Albuinus 25, donec à Narſete in Italiam uocatus, Hunnis ueteribus amicis eo pacto ceſſit, ut ſi quo tempore Langobardis neceſſe foret reuerti, ſua rurſum arua reciperent.

HVNNI PANNONIAM RECVPERARVNT,

Anno à nato Chriſto D LXVII.

Auarius quum regnaſſet 29 annos, Chacanum habuit ſucceſſorem.

ROMANI PANNONIAM RECIPIVNT,

Anno à nato Chriſto DC IIII.

Mauricius Imperator Pannoniam recepit, unde uarijs caſibus ſub Orientalis Imperij iure CXL annos agitata eſt.

Hunni

HVNNI PANNONIAM TERTIO INVADVNT,
Anno à nato Chriſto DCC XLIIII.

ALMVS, Vngarorum qui iam Pannoniam inhabitant Dux, auitas ſedes repetens, Suadien Imperio ſubditum debellauit. Eius autem genealogiam Bonfinius ex Annalibus Vngarorum excerptam quum ædidit, ne Vngaros ſuæ antiquitatis fraudaremus, uiſum eſt addere.

1 Noe, 2 Iaphet, 3 Cham, 4 Chus, 5 Nembroth, 6 Hunor, 7 Boras, 8 Damas, 9 Cheledus, 10 Cenes, 11 Chear, 12 Beler, 13 Radar, 14 Othmar, 15 Sarcans. 16 Bondoſardus, 17 Bucenes, 18 Canadus, 19 Ruldus, 20 Beztur. 21 Micas, 22 Miſces, 23 Ompudes, 24 Chulchas, 25 Leuentas. 26 Lechel, 27 Zambur, 28 Balugus, 29 Bulchus, 30, Sulthanus. 31 Berendus, 32 Cadica, 33 Opus, 34 Etheus, 35 Stemenes. 36 Turda, 37 Bendecucus, 38 Atila, 39 Chabas, 40 Edus. 41 Vegecus, 42 Elendus, 43 Almus.

Huius ergo progenies quum imperaſſet, Pannoniam prouinciam iterum pacaſſet, tandem inito fœdere cum Taſſilone Bauariæ Duce cladem tulit famoſiſſimam, ac Imperio excidit.

PANNONIA A FRANCIS SVBIVGATA,
Anno à nato Chriſto DCCCV.

CAROLVS Magnus Hunnos ad internecionem uſque deleuit fermè, ſed ſub Francis quum per centum annos, in Caroli, Pipini, Lindeuti, Lodouici, Carlomanni fide perſtitiſſent, ſobole aucta, Arnulpho extincto Germaniam, Galliam calamitoſam incurſionibus fecerunt.

PANNONIAE IAM QVARTO PRAESVNT HVNNI,
Anno à nato Chriſto DCCCC LXXXXIX.

TOXIS Dux, Italiam inuaſit, decem modijs argenti ſumptis rediјt:
GEYSAM filium reliquit hæredem, qui Orthodoxa fide, quàm bello clarior, Stephanum produxit Regem.

CERTVM REGNVM VNGARORVM IN PANNONIA,
Anno à nato Chriſto M.

REGVM igitur Vngariæ ſeries, quorum quidem annos apud Bonfinium & alios inquirere licet, hæc eſt:

1	Stephanus	12	Geyſa II	23	Venceslaus
2	Petrus	13	Stephanus III	24	Otho
3	Aba	14	Bela II	25	Lodouicus
4	Andreas	15	Emericus	26	Maria
5	Bela	16	Ladislaus II	27	Carolus II
6	Salomon	17	Andreas II	28	Sigiſmundus
7	Geyſa	18	Bela IIII	29	Albertus
8	Ladislaus	19	Stephanus IIII	30	Vladislaus
9	Colomannus	20	Ladislaus III	31	Ladislaus IIII
10	Stephanus II	21	Andreas II	32	Mathias.
11	Bela II	22	Carolus		

HIS, ſi Reges, qui à Mathia, quos Bonfinius non deſcripſit, addere uoles, quatuor inuenies,
Vladislaum II
Ludouicum II
Ferdinandum
Ioannem.

Quid mali autem inuexit Ioannis pertinacia, Res publica Chriſtiana, animi angore inæſtimabili iam ſentit: quid ſynceritas FERDINANDI expoſcat, in omnium uoto eſt.

HABES Lector humaniſſime, Pannonici Imperij uariationem paucis, imminentem mutationem, quam, ne malum aliquod omen effutiam, nominare non audeo: ut Deus auertat, ſupplex ora.

FINIS.

❧ VNGARICAE HISTORIAE CORONIS.

AVCTORVM NOMINA
HAC CORONIDE CONTENTA.

Michael Ritius Neapolitanus, Bonſinij rhapſodus.

P. Callimachus Experiens.

T. Alexander Corteſius.

MICHAELIS RITII

NEAPOLITANI

DE REGIBVS VNGARIAE LIBER PRIMVS.

VALENS IN VRBE rerum potiebatur, & Damaſus erat Pontifex, eius nominis Primus, uel (ut alij ſentiunt) Flauij Iuſtini principatu, qui Iuſtiniano ſucceſſit, anno Salutis trecenteſimo ſeptuageſimotertio, Scythiæ gens Hunni, quos aliqui uocant Vngros, aſſumptis Cheme Chadichiaq; Germanis, & Bela ducibus, relictis patrijs ſedibus, ad armatorum decies centum & octoginta milia, cum liberis uxoribusq;, & ſupellectili, iumentisq; & omni pecore, ſuperata Mœotide, quò primùm delati ſunt, Gothorum fines occuparũt. Deinde Beſſos, Sudalos, & utranque Cumaniam, ſcilicet Albam Nigramq;, quæ Madouia nunc appellatur, & Rutenos in ditionem redegerunt, traiectoq; Tanai, iuxta Pannoniam caſtra poſuerunt, ad ripas amnis Titij. Tenebant eo tempore Pannoniam Longobardi, quum capti facie locorumq; ubertate Hunni, eam ſibi perpetuã ſedem deſignant. Ea re comperta Macrinus, qui Pannoniæ, Dalmatiæ Thraciæq; & Macedoniæ præerat, is quum per literas ab Imperatore petiſſet auxilia, Dietrichus Veronenſis, qui Germaniam, unde oriundus† erat, obtinebat, belli ſocius ei datus eſt. Et iam conuenerant ad Potentiam, ſecundùm fluminis Danubij ripam, ciuitatem: deq; ratione belli conſultando, multos abſumpſere dies, ab hoſte nihil metuentes, interiecto Danubio, qui non facilè tranſitum dabat. Interim diſtentis utribus & ſpiritu plenis Hunni Danubium conſtrauerant, iniectaq; materia, ueluti per pontem, traiecerant in alteram ripam, ac Romanos inopinantes adoriuntur: eorumq; multos, ſubita re perculſos interemerunt. Dietrichus autem Macrinusq;, collectis ex fuga, quæ ſupererant, copijs, hoſti ſe opponunt: conſertaq; manu, dubio Marte utrinque acerrimè pugnatum eſt uſque ad ueſperam, quum Romani Barbaros in fugam uertunt, iterumq; Danubium traijcere, qua prius arte compulerunt, amiſſo uno ex ducibus Cheme, centumq; uigintiquinque milibus in acie deſideratis. Nec incruenta Romanis ea uictoria fuit, nam ducenta decemq; milia ſuorum amiſerunt. Poſtridie Romanus exercitus Tulnam uerſus iter fecit: ea re comperta, Hunni traiecto Iſtro, caſtra poſuerunt, unde Romani diſceſſerant. Commilitonum pridie cæſorum cadauera, more Scythico tumulauerunt in uia militari: locusq; ex re, Cheueoza dictus, hodieq; mutatis ſyllabis, Cheazo nominatur. His rebus Hunni confectis, aduerſus hoſtes pergũt, inſtauratoq; prælio fundunt, cæduntq; in campo Cheſmaurilis. Tantisq; utrinque animis concurſum, ut Macrinus, unus ex ducibus Romanis, Bela, Chemes & Chadichia ceciderint, Hunnorum duces. Hunni tamen ex hac uictoria, tota Pannonia potiti ſunt.

† Berna.

Anno Salutis itaque quadringenteſimo primo, poſt eorumq; in Pannoniam aduentum duodetrigeſimo, Hunnorum omnium cõſenſu, Rex Atila creatus eſt, quem Hunni gentiliter Ethele uocant. Is Hunnorum primus in Pannonia Rex, acris ingenij uir, rei militaris peritiſſimus, ingentis animi, corpore robuſtus, in hoſte fallendo callidus, habitu cæterisq; domi foriſq; ſplendidus. Inſigne geſtabat aſturem, ex accipitrum genere, coronatum. Decies centena armatorum milia, præter gregarios, ſub eo meruiſſe traditur. In epiſtolis diplomatibusq; ita ſe inſcribebat, Atila, filius Bendecuci, nepos magni Nembroth, nutritus in Engaddi, Dei gratia Rex Hunnorum, Medorum, Gothorum, Dacorum, metus orbis, & flagellum Dei. Fuit Atilæ frater-

nomine Buda, cui regni portionem conceſſit, quicquid ab amne Titio ad Tanaim uſque interiacet, exercituq; ducto, Meſiam Achaiamq; & Macedoniam, ac utranq; Thraciam redegit in poteſtatem. Motus ea re Gepidarum Rex Alaricus, Marcomanni Sueuiq;, Quadi, Eruliq; & Turingi ultrò in Atilæ ditionem uenerunt. Exinde Germaniæ fines ingreſſus Atilas, obuium habuit Sigiſmundum Conſtantiæ Principem, cum ualida Germanorum manu, quem tamen ad Baſileam prælio uictum fugauit, expugnataq; Argentina, muros urbis diruit, ac ſolo æquauit, ut inde Strasburg appellata ſit. Exciſæ per idem tempus Auxona, Biſontium, Cabilo, Lingonenſis & Lugdunum ſunt ab Atila, qui profectus Aurelios, urbem circumſedit, etſi tertiam copiarum partem miſerat aduerſus Soldanum Miromanum, qui Bethicæ fines attrectabat. Ethius interea Patricius in Atilam comparauerat ingentes copias, in eiuſq; belli ſocietatem Theodericum Gothorum Regem pellexerat, Atilæ fruſtrato conſilio, qui Theodericum ſollicitabat, omniq; ſtudio conabatur ad ſe traducere. Vnde coactus Atila, ab Aurelijs abducit exercitum in campum Cathalonicum, qui Campania nunc appellatur, in quo Cathalonenſis urbs eſt. Eodem duxit agmen Ethius, qui præter legiones Romanas, auxilia Cathorum, Regiſq; Theoderici, Merouæum Tertiũ Gallorum Regem, Saxones Sarmataſq; & Britones, alioſq; præterea multos in caſtris habuit. Atila primò miſſitandis ultrò citroq; legationibus, ſpecie petendæ pacis & induciarum, rem differre tentabat, quoad reliquam exercitus partem à Bethica reuocaret. Eius conſilium non fefellit Ethium, qui abſciſſa pacis ſpe, prælio decernere properabat, antequàm omnes Atilæ copiæ conuenirent, & primò leuibus uſi certaminibus, ira demum gliſcente, quum non poſſent animi militum contineri, neceſſe fuit Atilæ, præter animi ſententiam, iniquo ſuo tempore manum conſerere. Quod unum licuit, auguriorum fidem ſequutus, certamen ad ſerum diei diſtulit, eo quoq; conſilio, ut ſi uictoria penes hoſtem fuiſſet, noctis interuentu, fugæ daretur occaſio. Collatis itaque ſignis, diu æquo Marte pugnatur, donec Atilæ ceſſit exercitus. Occubuerunt in eo prælio Merouæus Gallorum Rex, & Theodericus Gothorum. Publica opinio eſt, ad hominum centum octoginta milia utrinque cecidiſſe. Theoriſmundus autem Theoderici filius, audita morte patris, ad internecionem perſequi Atilam iurauit. Quod ubi comperit Atilas, ephippiorum ſellarũ-ue ſtruem componi iuſſit, imperauitq; ſuis, ut ſi quando conſcenderet eum rogum, facem ſubderent, malebat enim ſuorum manu perire, quàm uiuus in hoſtium poteſtatem uenire. Sed Ethius, ueritus ne Theoriſmundus, Atila deleto, deficeret ab amicitia Romanorum, ſuaſit, ut antequàm Theoriſmundus in Atilam graſſaretur, regni res conſtitueret, in quo fratris cupiditatem non iniuria deberet habere ſuſpectam. Quæ res effecit, ut Atila reparatis uiribus Gallos adoriretur, urbemq; Trecarum ui cepit in Campania, intra quam ductus eſt à diuo Lupo Epiſcopo. Mouebatur enim Lupus Atilæ titulo, quod Flagellum Dei ſe diceret. Inde reuerſus ad urbem Remorum, uaſtata prius omni regione, expugnauit, ac diripuit, ab eoq; Remorum Pontifex Nicaſius, ac eius ſoror Eutropia, ſanctitate uitæ maximi, crudeliter interempti, Martyrum Diuorumq; numerum auxerunt. Sunt, qui tradant, Vrſulam Regis Britanniæ filiam, cum uirginum undecim milibus, dum ſequundo Rheno ueheretur, in Atilæ milites incidiſſe, quum forte Agrippinam urbem, quæ Colonia nunc dicitur, obſiderent, ab eiſq; trucidatas omnes, ideoq; relatas in cœlum. Subegit inſuper Atila totam ferè Galliam, Lothoringiamq;. Mox in Pannoniam redijt, eiuſq; fratrem Budam ſua manu iugulauit per cauſam, quòd is in ſe nouas res molitus eſſet, armiſq; depoſitis apud Sicambriam, quam Budam uocant, quinquennio quieuit. Inde mouens per Stiriam Dalmatiamq; populabũdus, Salonas, Spaletrum Iaderamq; & Sibinicum, cæteraſq; maris Adriatici uaſtauit urbes. Aquileiam per tres obſedit annos, donec edixit, ut equitum ſuorum quiſque, ex quatuor ephippis ligneis ſellis unam conijceret in foſſam, congeſtoq; ingenti aceruo, immitti ignem iuſſit, eoq; incendio labefactatis corruptiſq; iam mœnibus, augurioq; ciconiæ confirmatus, un-

dique inuadit urbem. Acriter aliquandiu ad mœnia pugnatum, ſed quum Hunni feſſis integri ſuccederent, oppidaniq; nullam alicunde ſperarent opem, capta urbs eſt, atque in omnem ſexum ætatemq; ſæuitum, præterquàm ſi qua præſtanti forma puella uictoris libidini ſeruabatur. Id quum matrona quædam, honeſto loco nata, pulcherrimaq; audiſſet, ex ædium faſtigio in uortices ſubiecti amnis ſe præcipitauit, ne à turpiſſimo hoſte uim pateretur. Excidium Aquileiæ, urbi Venetiarum dedit originem. Scribunt enim quidam, ciues Aquileiæ, proximarumq; urbium pleroſque, dum belli pericula timerent, cum omni familia ac ſupellectili, ad Riuum altum traieciſſe, ſecuros Hunnorum, quippe quos uſu nauigiorum carere probè ſcirent. Euerſa Aquileia, Patauium, Veronam, Vicentiam & Brixiam, Cremonam, Bergamum Mantuamq; & Ferrariam, totam denique Aemyliam uſque ad Rauennam Hunni imperata facere coegerunt. Rauennates, Atilæ portas aperuerunt, ſuaſu Ioannis eorum Pontificis. Atilas ab omni iniuria temperauit, niſi quòd urbis portas deijci, certamq; mœnium partem dirui iuſſit, qua ingredi egrediq; poſſet. Inde Mediolanum profectus, occiſis ad internecionem ciuibus, urbem diripuit, ac ſolo æquauit. Aequa Ticino clades illata, quod oppidum, mutato priore nomine, Papiam uocant. Poſitis caſtris inter confluentes, quà Mincius influit in Padum, agitare ſecum cœpit, an Romam agmen raperet. Ardebat enim inexpiabili in Romanos odio, ſed Alarici Gothorum Regis exemplo terrebatur, qui non ita multò poſt Vrbem uaſtatam diem clauſit. Interea Pontifex maximus, uictus aſſiduis Romanorum precibus, ad Atilam ex Vrbe uenit, quem Rex obuiam progreſſus humaniſſimè excepit, omniaq; Pontifici, quæcunq; petijt, ultrò conceſſit, itaque Pontifex in Vrbem redijt, Atila Rauennam. Expreſſis à Ioanne Pontifice ſexaginta marchis auri, in eum, omneſq; Arianæ ſectæ capitali ſupplicio animaduertit. Itaque Italica præda, opimiſq; ſpolijs onuſtus in Pannoniam ſe recepit, uxóremq; ſuperduxit, Regis Bactrianorum nomine Mizolth, etſi plures alias habebat in matrimonio. Quumq; nuptiales epulas apparatiſſimè celebraſſet, liberiùs ſolito crapulatus, in cubiculum ſe recepit, erumpenteq; è naribus ſanguine in os dormientis, extinctus eſt anno ætatis centeſimo uigeſimoquarto, regni ſui quadrageſimoquarto. Ex pluribus Atilæ iam defuncti filijs inter ſe de regni ſucceſſione duo certauerunt, alter nomine Chaba, quem ſuſcepit ex Honorij filia Conſtantinopolis Imperatoris, alter Aladarius, ex matre Ducis Saxoniæ filia. Dietrichus Veronenſis inter primos Atilæ præfectos, ac pleriq; omnes Germaniæ Principes Aladario fauebant, Hunni Chabam Regem ſalutauerant. Vterque apud ſuos aliquandiu regnauit, donec magnis undique comparatis copijs, in Sicambriæ finibus acri prælio cæſis externis militibus, Hunni inter ſe pugnauerũt ad dies ferè quindecim, cum maxima ſua clade. Chaba, quamuis Aladarius in acie ceciderat, ipſeq; uictor initio uidebatur, impar hoſtium uiribus, cum ſexaginta fratribus, & Hunnis uigintiquinque reliquis, ad Honorium confugit, apud quem moratus annis tredecim, neglecta imperij parte, quam maternus auus Honorius ei pollicebatur, ad antiquos maiorũ ſuorum Lares, in Scythiam redijt. Vbi Bendecucus aui paterni conſilio duxit uxorem ex Coroſmouorum familia, duoſq; ſuſcepit liberos, Edemen & Ed, nec ita multò pòſt exceſſit è uita. Pannoniæ non magna manus Hunnorum ſubſtitit, hodieq; cauſa diſcriminis appellantur Siculi. Deinde, ſiue quòd ea regio uacua cultoribus, ob ingentes belli clades fuit, ſiue quòd Marotus miles Polonius bellica uirtute clarus, ab Atila Meſiæ Vulgariæq; & Santepoluch impoſitus, Vngaris imperauit aliquandiu, proprium non habuit Regem, donec anno Salutis ſeptingenteſimo quadrageſimoquarto, relictis Hunni ſedibus ſuis, rurſus effuſi cum liberis uxoribuſq;, omniq; ſupellectili, ſeptifariam diuiſi, ſub totidem Ducibus in Pannoniam redierũt. Vbi primo aduentu benignè recepti, nihil hoſtile moliebantur, poſtea Santepoluch armis eiecto, fines occuparunt, ita tamen, ut quiſque partem ſuam ſortiretur. Ex ſeptem Ducibus, quos diximus, unus Seijta, primus ad fidem Chriſti traducere tentauit Hunnos, quum multos Chriſtiani generis homines in exercitu haberet, & in

his Adeodatum, ex familia ſancti Seuerini in regno Siciliæ nobiliſſima, qui duo cœnobia ſtatuit in Pannonia, alterum cognomento De Tata, alterum De Parato. Regemq́ Stephanum eius nominis Primum, qui poſtea cõſecratus eſt, ab Alberto Racenſi Pontifice baptizatum, die luſtrico de ſacro fonte leuauit, unde Tata ab ipſo Rege, honoris cauſa appellatus eſt, etenim Tatam, generaliter illi patrem uocant, ex quo monaſterium, quod Adeodatus extruxit, De Tata cognominatum dicitur. Sub eiſdem Ducibus in Germania, Gallia & Italia plurima moliti, tantùm prædas ex agris egerunt. *Hucuſque prima Bonfinij decas.*

MICHAELIS RITII NEAPOLITANI
DE REGIBVS VNGARIAE LIBER II.

VENTVM iam eſt ad annum noſtræ Salutis undeſeptuageſimum ſupra nongentos, quo Stephanus ex Geyſæ Ducis antè dicti ſtirpe genitus, amiſſo patre, qui Simingienſis erat Dux, obuiam Cupan progreſſus, implorato Diui Martini numine uictor, ipſius hoſtis capti corpus quatuor in parteis fœdè diſcerptum, totidem portis urbium ſuis in finibus illuſtrium ſuſpendi curauit, hac de cauſa, quòd is Stephani matrem ſecundas ad nuptias compellebat, Stephanoq́ per inſidias necem moliebatur. Itaque Stephanus omnem, quæ ſub imperio erat Cupan, regionem redegit in poteſtatem, regiumq́ nomen ultrò deferentibus ſuis accepit. Mox eiecto Gyula Duce Vltraſyluano, fecit etiam ſui iuris Herdechelin, quam uocant Prouinciam, quam Gyula poſſidebat. Mouit & aduerſus Sclauorum Bulgarorumq́ Ducem, quem difficili longoq́ bello tandem uicit, abactaq́ inde ingenti præda, quendam proauum ſuum gentibus his impoſuit. Albenſemq́ baſilicam condidit, ubi Reges Vngariæ de more capitis inſigne diadema accipiunt. Apud Budam præterea, cognomento Veterem, cœnobium ſub titulo Petri Pauliq́ ſtatuit Apoſtolorum. Fuit Stephano filius Emericus, honeſtate morum, regijsq́ uirtutibus inclytus, quem quum ſucceſſorem ſibi deſtinaſſet, intempeſtiuo fato ſubreptum pater acerbiſſimè luxit, ex eoq́ mœrore, uir alioquin ætatis ingraueſcentis paulò pòſt diem clauſit, quum regnaſſet annis trigintaſeptem. Nec regnum Buda conſequutus eſt, Egruth patruelis ſui filius, ut animo propoſuerat. Nam Cheila Stephani uxor, præter defuncti uiri uoluntatẽ curauit, ut Petrus eius frater, & Stephani tantùm conſanguineus, ut quem ſoror eius pepererat ex Gulielmo, Sigiſmundi Burgundionum Regis fratre, regni habenas occuparet.

Petrus itaque uoti compos, Vngaros omnes ſibi alienauit, quum ſuperbè, crudeliter auareq́ dominaretur. Itaque communicato conſilio, nobiliſſimi quique uno agmine Regem adeunt, hortanturq́, ut in melius imperandi rationem cõmutet, auunculumq́ Stephanum ſibi proponat imitandum, cuius dignitatem affectaſſet.

Sed quum nihil eo quoq́ modo profeciſſent, isq́ perſeueraret in propoſito, Regem declarant Abam, cui ſoror antè dicti Stephani nupta erat, Andrea, Bela, Leuentaq́, ſobrinis ipſius Regis repulſam paſſis, qui quum Cheilæ Petriq́ ſæuitiam formidarent, in Boemiam ſe receperant. Aba, collectis Vngarorum copijs, in Petrum proficiſcebatur, at is hoſtis aduentu non expectato, ſupplex ad Henricum confugit Imperatorem, qui per id tempus erat Bauariæ. Potitus Aba ſine cæde toto regno, nihil habuit antiquius, quàm publico omnium decreto res à Petro geſtas, ut irritas inducere. Nec Henricus hoſpitem Petrum neglexit, annoq́ ex fuga tertio tentauit eum reſtituere. Sed Aba non expectandum ſibi ratus, ultrò cum copijs irrui[t i]n Auſtriam, factisq́ maximis incurſionibus, onuſtus ingenti præda redijt in Pan[no]niam. Vnde Henricus infeſtior in eum factus, apud Agrippinam Coloniam coa[cto] concilio, ſummo principum Germaniæ cõſenſu ſtatuit ulciſci iniuriam. Sed V[n]gari per

Legatos

Legatos imperata ſe facturos pollicentur, modò Petri tyrannidem non reduceret. Interea Gothofredus Lothoringiæ Dux aduerſus Imperatorem bellum mouet. Ad huius ergo conatus Imperator omni ſtudio conuerſus, Vngaris pacem dat, his conditionibus, ut ab armis utrinque diſcederetur, Vngari prædam captiuosq́ reſtituerent. Exinde metu ſolutus Aba, quum nihilominus ſæuiret in ſuos, quàm Petrus, in eius cædem multos excitauit. Quorum comperta coniuratione, per ſpeciem conuentus Chianadunum perduxit, omnesq́ qui conuenerant, in cubiculo quodam necandos curauit, reliqui confugiunt ad Henricum, apud quem Petrus adhuc morabatur. His hortantibus, Henricus & Petrus cum ualida armatorum manu, aduerſus Abam pergunt. Ingreſſisq́ Pannoniæ finibus, occurrit Aba in Menſeu iuxta Taurinum, collatisq́ ſignis, diu acriterq́ pugnatum eſt, donec Aba deſertus (ut aiunt) à ſuis, ſalutem fuga quærens, in uilla Scobæ captus ab Vngaris occiditur, ibiq́ primùm tumulatus, deinde corpus in monaſterium De Saar, ex eo loco translatum fuit. Henricus exercitu uictore Petrum proſequutus, aduſque Albam urbem perducit, ſolennibusq́ de more celebratis, in priſtinum regni faſtigium reſtituit, ac Vngaris quoad per eum fieri potuit, omni ſtudio conciliare conatus eſt. Sed ea gratia diuturna non fuit quum Petrus ad priorem uitam rediſſet, Vngariq́ eius impotẽtiam non ferrent. Quumq́ Bela ſancti Stephani ſobrinus, Calui Ladislai filius eius, de quo iam diximus, apud Poloniæ Ducem moraretur, eiusq́ filiam cum ſumma dote promiſiſſet uxorem ducere, Belæq́ fratres, Andreas & Leuenta ueniſſent ad Regem Rutenorum, nonnulliq́ nobiles apud Petrum, quod his ſtuderẽt, eſſent delati, capitaliq́ ſupplicio affecti, Pannones excitato tumultu conueniunt ad Chanad. Andreamq́ & Leuentam per Legatos accerſunt ad imperium, quod omnes Vngari ſummo ſtudio deferrent. Nec in ijs quicquam moræ fuit, exceptiq́ ſunt honorificè, omni paſſim nobilitate plebeq́ obuiam effuſa, ab eoq́ primò petierunt, ut eis liceret ad antiquam patrum religionem redire, ſecus aduerſus Petrum negabant arma ſumpturos, nec id ægrè impetratum. Extemplo omnes ſacris initiatos ad unum trucidauerunt, eorumq́ cæde baſilicas & ſacra templa polluerunt. Quumq́ ſatis in Petri præfectos ubiq́ debacchatum uideretur, in ipſum Petrum uerterunt impetum, is Albam cõtendebat, ab Vngarisq́ præuentus, inde excluſus eſt. Quumq́ honoris gratia Andreæ Leuentæq́ plerique Pontifices occurriſſent, in traiectu Danubij, quem uocant Peſth, omnibus exemplis interempti ſunt, & in ijs Gerardus Epiſcopus Chianadinus, is qui relatus in cœlum, martyrum auxit numerum. Petrus autem Rex, quum ſe recipere tentaret in Auſtriam, ab itinere retractus occiditur, ac in baſilica Quinqueccleſienſi, quam ipſe condiderat, ſepultus eſt, anno reditus ſui uigeſimotertio.

Nec ita multò pòſt exceſſit è uita Leuenta, regnumq́ redijt ad unum Andream, qui coronari uoluit ab Epiſcopis, ſi qui ſuperfuerant ex cæde, catholicis, apud urbem Albam, edictoq́ iuſſit, ut omnes Vngari, relicta ſuperſtitione, redirent ad uerum Dei cultum, Chriſtiq́ fidem, qua diuus Stephanus eos inſtituerat, ultimumq́ ſupplicium ſtatuit in eos, qui contrà facerent. Andreas igitur eo nomine Primus, & in ordine Regum quartus, Belam fratrem Ducis Poloniæ generum, cum tota familia, reuocauit in Vngariam, regniq́ participem fecit, ut ipſe duas regni partes obtineret, Bela tertiam Ducis appellatione. Suſcepit Andreas ex iuſto matrimonio filiæ Rutenorum Ducis, Salomonem & Dauid, ex pellice uerò Georgium. Bela genuit ex Geyſa Poloniæ Ducis filia Ladislaum, exul apud Poloniam, poſtq́ eius in Vngariam reditum, alterum nomine Lambertum. Condidit Andreas cœnobium Diui Aniani Pontificis Aureliorum, in loco qui dicitur Thion. Henricus autem rurſus inſtaurato bello, petit Vngariam, perſequuturus recens illatam Petro iniuriam. Sed eius conatus irriti fuerunt, ingruente tanta rerum omnium inopia, ut coactus Andreæ Belæq́ pacem perpetuam dare fuerit, infectaq́ re, reductis in Germaniam copijs, Vngariam fratribus habendam reliquit, affinitate contracta. Nam filiam deſpondit Andreæ filio Salomoni, quem pater appellari Regem ſe uiuente paſſus eſt, & ſi nondum quin

quennium puer excederet. In quo fratri quoq; Belæ fecit iniuriam, cui ſpem ſuccedendi poſt eius obitum dederat, & poſt inuitum compulit aſſentire coronationi Salomonis. Hac indignatione Bela motus, in Poloniam ſeceſſit, Andreas ad Imperatorem ſocerum Salomonem emandauit, unà cum pluribus Vngariæ Principibus. Interea Bela, paratis ad bellum neceſſarijs, acceptas à ſocero copias in Vngariam ducit. Andreas ad nuncium tumultuario exercitu comparato, accerſitisq; auxiliaribus ab Henrico Duce Boemiæ, quem mercede conduxerat, obuiam Belæ progreditur. Ad amnem Titiam collatis ſignis dimicatum, donec ad Belam belli Mars inclinauit. Andreas à ſuis deſertus, in fugam ſe coniecit, interceptus ab inſequutis equitibus occiditur, ac in monaſterio diui Aniani, quod ipſe condiderat, humatus eſt.

Bela uictoria clementer uſus, Germanorum Duces apud eum captiuos, humaniſſimè tractatos gratis dimiſit. Albam profectus, regium capitis inſigne cepit, regnoq; pacato diu potitus eſt, omniumq; primus apud Vngaros ex argento monetam ſignauit, forumq; & precia rebus conſtituit, cenſus ac tributa minuit. Quumq; uno agmine magna uis Vngarorum concurriſſet ad eum, dum Albæ morabatur, ac inſano fremitu flagitaret, ut abiurata Chriſti fide, ueteres cæremoniarum ritus inſtauraret, ampliationem tridui poſtulauit, interea ſubitarium militem iuſſit in eos irruere, multisq; repentè oppreſſis, hominum uæcordiam compeſcuit. Obijtq; tertio, ex quo regnare ceperat, anno, fortè prolapſus ex regali ſolio, dum ius in hominum conuentu diceret. Conditus eſt in cœnobio Saluatoris Zeukzard, ab ipſo conſtituto.

Audita Belæ morte Salomon, acceptis à ſocero copijs, Vngariam petit, unde Geyſa Belę filius, uiribus ſuis diffiſus, Poloniam ſe recepit ex fuga. Sed ubi Salomon auxilia Germanorũ dimiſit, Imperatorq; reuerſus in ſua, Geyſa reparato bello, contra Salomonem mouet. Sed res ad pacem certis conditionibus uerſa eſt, auctoreq; Deſiderio Epiſcopo conuenit, ut Geyſa Ducis appellatione contentus, eadem quæ pater Bela poſſideret. Ictum fœdus eſt apud urbem Quinqueccleſienſem, in qua Salomon præſente Geyſa diadema accepit, in ſequentiq; nocte, ea urbs incendio fortuito penè tota conflagrauit. Precibus deinde Zolomeri Dalmatiarum Principis, uterq; copias eò duxit auxiliares, aduerſus Corinthos, qui Dalmatiæ quoſdam fines occupabant. Re proſperè geſta, reduces, quod cœnobium diuo Iacobo Palatinus in Zechim erexerat, dedicandum curauerunt. Et Salomon, eiusq; frater Dauid, ex ſe nullam ſobolem ſuſceperunt. Ipſe uerò Geyſa filios habuit, Colomannum & Almum. Quumq; Boemi, uiolato fœdere, irrupiſſent in Vngariam, cum magna ſua ſtrage repulſi ceſſerunt. Vngariq; Boemiæ fines ingreſſi, ferro igniq; omnia populati ſunt. Eadem fortuna Chunos excepit, in Pannoniæ fines auſos irrũpere, magnamq; abegiſſe prædam. Mox exercitum Salomon & Geyſa duxerunt in Albam, oppidum Bulgariæ, ex cauſa, quòd hoſtibus Vngarorum, contra pacis conditiones, portas aperuiſſent. Trimeſtris obſidio fuit, donec ab Vngara quadam puella, apud Albanos captiua, iniectus ignis ædificia corripuit, occaſionemq; dedit Vngaris, ut tranſcenſis mœnibus, urbem caperent. Ingens inde præda aſportata, in qua partienda inter Regem Ducemq; diſſenſio oborta eſt, paulatimq; gliſcente ira, re ad cædem uerſa. Primò Rex Ducem pepulit, accedentibus deinde Boemis ad Geyſam, inſtaurato prælio, Regem compulit in fugam, qui ſe recepit in arces Moſon & Poſon.

Dux ergo Geyſa uictoria potitus, regium nomen uſurpauit, accepto de more diademate, ſtatimq; templum Vacienſe conſtruxit. Interea Salomon Imperatoris opibus Vngariam recipere tentauit, irritaq; ſpes eius non fuiſſet, niſi Germaniæ Principes à Geyſa corrupti, perduxiſſent Imperatorem, ut infecta re domum rediret. Porrò Geyſa ductus (ut aiebat) conſcientia, uoluit in Zugard ereptum Salomoni regnum reſtituere, res tamen effectu caruit. Geyſaq; tertio, quàm Rex appellatus eſt, anno, morbo implicitus obijt, elatusq; eſt ad baſilicam Vacienſem.

Succeſſit ei Ladislaus frater, eius nominis primus, ab Vngaris habenas imperij ſuſcipere coactus, quum diceret, alterum nefas eſſe coronari, Salomone ſuperſtite, qui

prior

prior inſigne Regis acceperat, affirmabatq́, ſi pax inter eos tuta futura eſſet, ultrò Salomoni regno ceſſurum, ducatu contentum. Rege Zolomero, cui nupta Ladislai ſoror erat, ab humauis abſque liberis exempto, Dalmatia Croaciaq́ Pannoniæ finibus acceſſit. Et cum Salomone rem compoſuit anno, quàm regnare cœpit quarto, pactus ingentem annuam pecuniam. Verùm comperta Salomonis in eum conſpiratione, comprehenſum coniecit in carcerem Viſſegradi, unde poſtea emiſſus, apud Regem paucis admodum diebus moratus, ad Ducem Hunnorum confugit. Hunc ad belli ſocietatem perpulit, quum fidem dediſſet, eius filiam in matrimonio ſe habiturum, Tranſſyluanamq́ prouinciam dono daturum. Itaq́ paribus auſpicijs in Ladislaum mouētes, ab eo uicti, fuga uix euaſerunt. Tandem Salomon uitam agens ſolitariam, è medio ſublatus eſt, ſepultusq́ apud oppidum Iſtriæ Polam. Ipſe uerò Ladislaus, aduerſus Chunos, frequenter incurſionibus Vngariam uexantes proſperè pugnauit, Rutenos inſuper & Polonos domuit. Quumq́ bellum moliretur in Santepoluch, qui Pragam urbem occupauerat, ut eam nepoti Chomado Boemorum Duci reſtitueret, in ægritudinem lapſus, haud ita multò pòſt obijt. Imperium non peruenit ad Almum Geyſæ filium, quem Ladislaus ſucceſſorem ſibi deſtinauerat, ſed ad Colomannum fratrem natu maiorem, Geyſa ætatis uerecundia cedente.

Colomannus ergo ſtatura breuis, lingua bleſus, & altero pede claudus, ab Vngaris in regium faſtigium euectus eſt. Inde inter eum Almumq́ fratrem orta diſſenſione, auctoribus utriuſque amicis, ab acie diſceſſum, uentumq́ in colloquium, allatisq́ in medium cladibus acceptis à domeſtica ſeditione, leuiq́ de cauſa, patrum memoria fratres inter ſe ſobrinosq́, & alia neceſſitudine coniunctos, paricidali prælio occubuiſſe, placuit ita rem componere. A bello abſtinerent, ſi quid haberent inter ſe fratres, quod expoſtularent, ſingulari certamine deciderent. His conditionibus firmata pace, Colomannus exercitum duxit in Rutenos, qui mulieri tum parebant. Ea ſupplex ad Regem uenit, inclementerq́ reiecta, à deſperatione ſumpſit animos & conſilium, nam Hunnos eius auxiliares, in Vngarorum caſtra repentè emittit, hi incautos adorti uertunt in fugam, ingentiq́ ſtrage cædunt. Habuit Colomannus ex priore coniuge Ladislaum Stephanumq́ filios. Amiſſo Ladislao ſuperduxit alteram, quam paulò pòſt dimiſit in adulterio deprehenſam, quum iam ex ea ſuſcepiſſet filium nomine Borich, ex quo natus eſt auito nomine Colomannus. Quumq́ res nouas ſubinde moliretur, Almum fratrem, eiusq́ filium Belam, captos luminibus priuauit. Rumor eſt Colomannum, quum Varadienſis Epiſcopus eſſet inauguratus, à Romano Pontifice reſecratum, eiusq́ permiſſu, depoſito ſacerdotio creatum Regem. Miſit & is in Apuliam copias, à Venetis conducta claſſe, duobusq́ maritimis oppidis occupatis, Monopoli Brunduſioq́ Venetorum præſidium impoſuit. Obijt anno Salutis milleſimo, centeſimo quartodecimo, quum regnaſſet annis uigintiquinque, menſibus quinque.

Habenas regni Stephanus excepit eius filius, qui Roberti Guiſchardi filiam duxit uxorem. Copijs inſuper auxiliaribus in Rutenos immiſit, ut opem Duci ferret, aduerſus fratrem bellum gerenti, ſed infecta re, Duce mortuo, redijt à Principibus regni coactus. Bellum quoq́ ſuſcepit in Græcos, à quibus maximis affectus incommodis, pacis conditiones accepit. Quumq́ nihil liberorum ſuſcepiſſet, Almi filium Belam, ſobrinum ſuum, quem Colomannus (ut diximus) obcæcauerat, in ſpem ſucceſſionis erexit, in matrimonium data Comitis Seruiæ filia, quæ Geyſam filium peperit. Exinde lapſus in ægritudinem, defunctus eſt anno, poſtquàm regnare cœpit, duodeuigeſimo.

Belæ tametſi capto luminibus regnum ſtetit, ex eademq́ coniuge, cui nomen Helena, treis alios habuit filios, Ladislaum Stephanumq́ & Almum. Crudeliter animaduertit in eos, quorum conſilio Colomannus Almum patrem, ſeq́ obcæcauerat. Interea Brochus, ex adulterio ſecundæ Colomanni coniugis æditus, affectans regnum, Rutenorum Polonorumq́ copijs adiutus, in Belam ſuſcepto bello, parum fe-

licites

liciter ad locum, cui nomen Sceo, pugnauit. Anno denique principatus ſui decimo, Bela diem clauſit, elatusq́ eſt in Albenſem baſilicam.

Geyſa patri ſucceſſit, in lucem æditus in priuata patris fortuna, qui fratres ex arce Poſon, quam ex improuiſo occupauerant, res nouas molientes facile pepulit. Imperatorem præterea Conradum, Lodouicumq́ Francorum Regem, copias ad recuperandam Hieroſolymam ducentes, hoſpitio ſuſcepit. Exercitum quoquè duxit in Rutenos, ut illatam ſocero perſequeretur iniuriam. Quumq́ regnaſſet annis uiginti, menſibusq́ tribus, ab humanis exceſſit, anno ſalutis milleſimo centeſimo ſexageſimoprimo, ſitus in eodem cum patre conditorio.

Imperium Stephanus excepit, eo nomine Tertius, Geyſa patre ortus. Is à Ladiſlao primùm patruo, moxq́ eo defuncto, à Stephano Ladislai fratre bello petitus eſt. Sed acie uictor, & ſuperato Stephano, regnauit annis duodecim, morte obita, Stridoni conditus eſt.

Bela, Stephani Tertij filius, ab humanis exempto patre, loco fratris habenas imperij ſuſcepit. Hic externo nullo bello tentatus eſt, ocio potitus pacis, opibus intentus, mores acri cenſura correxit, in facinoroſos animaduertens omnes, undecunque compertos habuit ex ſua ditione: nec præterea memorabile quicquam geſſit, annis decem & ſeptem, quibus in uita fuit. Apud Albam ſepultus eſt, Emerico & Andrea ſuperſtitibus liberis.

Res ad Emericum peruenit, eaq́ potitus eſt ocioſe, & abſque iniuria belli, annis circiter nouem. Deceſſitq́ ſuperſtite filio Ladislao, quem ſuſtulit ex Conſtantia Aragonia: tumulaturq́ in Agrienſi templo, anno Salutis milleſimo ducenteſimo.

Ladislaus ab eo, nomine eo Secundus, amiſſo patre, regnum breui tenuit: nam intra ſex menſes, adoleſcens adhuc, immaturo raptus eſt obitu.

Ladislai morte, Andreæ Secundo, Ladislai patruo, ad principatum patuit aditus. Huic ex Gertrudis connubio liberi fuere, Bela, Colomannus, Andreas, & Eliſabeth, ea quæ pòſt, ubi hominem exuit, in cœlum relata eſt. Gertrudis autem, quum uni ſuorum fratrum, qui eam uiſum uenerat, Bancabani militis ſororem produxiſſet, in ſe cædem conuertit. Nam Bancabanus, comperto germanæ ſtupro, debacchatus eſt in auctorem, Gertrudimq́ iteratis uulneribus interemit. Andreas Hieroſolyma duxit exercitum ex uoto, quod Bela pater ſuſceperat. Indeq́ protomartyris Stephani, Margaritæq́ uirginis auexit capita, dexterasq́ Bartholomæi Thomæq́ apoſtolorum, hydriamq́ unam ex ſex, in quibus aquam Deus noſter in uinum commutauit. Annos triginta iam regnauerat, quum morbo ſolutus, elatus eſt in cœnobium De Egrus, ut appellant.

Eius liberûm natu maximus, ab ſuo nomine Quartus, imperium Bela ſuſcepit. Hic ex Maria, Conſtantinopolitani Imperatoris filia, genuit Belam, qui uiuo patre deceſſit: & Stephanum. Belæ regno, Tartari cum maximis Vngariam copijs inuadunt. Iis obuiam Bela progreſſus, apud flumen Sceo, commiſſa pugna uictus, ægrè pedibus ſalutem quæſiuit, omni ferè iuuentute deſiderata. Tartaros Vngaria triennio potitos, in ſua conuerti coegit, inopia commeatuum orta, bellis interiuncta ſatione, ex qua multa hominum milia perijſſe conſtat, etiam poſtquàm Tartari copias reduxerunt. Cum Boemis idem Bela proſperè pugnauit. Apud inſulam Budenſem fato conceſſit, anno regni ſui trigeſimoquinto, elatus in baſilicam Deiparæ Virginis, quæ curationis eſt eorum flaminum, qui ſe Minores appellant.

Mortuo Bela, Stephanus eius nominis Quartus, fratrum natu minimus, patri ſucceſſit auſpicijs melioribus: nam domuit Boemos, eorum ſuperato Duce Othocaro, ſecundùm amnem Rapcha, Bulgaros imperata facere compulit: & hæc omnia, intra biennium quo regnauit. Obijt & ipſe mortem, in qua pater, inſula Budenſi, ſuperſtitibus liberis, Ladislao, Mariaq́ ea, quæ Carolo nominis eius Secundo, Siciliæ Regi nupſit.

Ladislaus itaque ſui nominis Tertius, anno ab humanitate Dei noſtri milleſimo ducente

ducēteſimo ſeptuageſimoſexto, regium capitis inſigne ſumpſit. Auxiliaribusq́ Germanorum copijs, Othocarum bello repetit, eoq́ in acie cæſo, uertitur in Cumanos, qui fines Vngariæ hoſtiliter ingreſſi, populabantur duce Oldamur. Eadem belli fortuna fuit, quæ cum Boemis, nam Cumanis ad internecionem cæſis, uix effuſa fuga pauci elapſi, ad Tartaros uſque penetrauerunt, eosq́ ad repetendam bello Vngariam facile perpulerunt, omniaq́ ad uſque locum, qui Peſth appellatur, igni ferroq́ uaſtarunt. Huic Ladislao, Caroli filia ſui nominis Primi, nupta fuit, ſed ea dimiſſa, plures ex Cumanis uxores ſuperduxit, nec à Legato Pontificis, eo nomine Vngariam profecto, perduci potuit, ut iniurioſe rem uxoriam non tractaret. A Cumanis, quorū affinitatem cæteris omnibus habuit potiorem, miſerabiliter interemptus eſt, anno principatus ſui decimoquarto, ex eoq́ regni fortuna relabi cœpit, quum nullam ſobolem reliquiſſet.

Iamq́ uentum eſt ad Andream nominis eius Tertium, Andreæ Secundi nepotem, eius qui fuit Ladislai, qui nouiſſimè uita functus eſt. Vnde ſatis apparet, Andream & Ladislaum fuiſſe ſobrinos. Andreas enim Secundus, dum rediјt ab expeditione, quam ſuſceptam demonſtrauimus in Hieroſolyma, Marchionis Eſtenſis uſus hoſpitio, eius filiam duxit in matrimonium, ex eaq́ genuit Stephanum, in lucem mortuo iam parte æditum, quem uocant Poſthumum. Huic Veneti generis matrona peperit Andream, cognomento Venetum, quod matre Veneta ortus, Venetijs educatus eſſet. Andreas igitur interempto Ladislao, diadema ſumpſit, annoq́ principatus ſui ſecundo, bello domuit Auſtriam. Verùm Bonifacius Octauus, efflagitantibus Vngariæ Principibus, Carolum Robertum, Caroli Secundi nepotem Mariæq́, Regem Siciliæ, qui Carolo Martello patre natus erat, in Vngariæ Regem declarat, eo nomine, quòd Vngariæ regnum magis ad Carolum Robertum, quàm ad Andream pertineret, quoniā Ladislai Tertij ſoror Maria, fuerit auia Caroli, Ladislausq́ nulla relicta ſobole deceſſerit. Sed ea res Andreæ nihilo profuit, nam contemptis Legatis, quos ob id ipſum Pontifex Vngariam miſerat, Andreas, ex quo regimen accepit, annis undecim populos in officio, ſuaq́ fide continuit, obitaq́ die, Budæ conditus eſt ad ædem Fratrum Minorum.

Mortuo Andrea, Carolum loco Regis habebant hi, qui eum euocarant. Verùm Colocenſis Archiepiſcopus, Agrienſis Varadienſisq́ & Vacienſis, Chtanadienſis, Boznenſis & Scepſenenſis epiſcopi, Venceslaum, quem genuit Othocarus is, quem Ladislaus in acie cæcidit, Boemiæ Regem frequentes adeunt, hortanturq́, ut Vngariæ regnum capeſſat, quod ad ſe iure pertineret.

Erat enim Venceslaus Annæ, Belæ Quarti filiæ, Venceslai, de quo toties iam diximus, amitæ nepos. Is extra Boemię fines dum nollet egredi, paterno nomine filium Venceslaum Regem dedit Vngaris. Ea res maximè mouit Vngariæ Proceres, ut Venceslaum mauellent, quod uerebantur, ne Pontifex ius imponendi Regis uſurparet. Ac ut faciliùs, quo iure Carolus & Venceslaus ad regnum niterentur, omnes intelligant, infrà gradus & ſtemma deſcripſimus.

Andreas Secundus, ſtipes.

Ex Stephano { Stephanus natu proximus,
Ladislaus ſine liberis, &
Maria Regina Siciliæ.

Ex Maria { Carolus Martellus,
Carolus Robertus.

Ex Carolo Martello { Anna Boemiæ Regina,
Venceslaus filius,
Venceslaus nepos.

Contendentibus itaque, Carolo Roberto, quem ſimplici nomine Carolum uocant Vngari, Venceslaoq́, qui Ladislaus ab eis appellatus eſt, cuius res ſuperior fuit, acceptoq́ ſolio, quum non omnes, etiam qui ſtudioſe euocauerant, eius imperata facerent.

rent, in Boemiam ſe recepit ad patrem, cum diademate.

Quod occaſionem dedit Vngaris, ut Othonem Bauariæ Ducem, Regem ſalutarent. Is à Ladislao capitis inſigni recepto, uenit Vngariam, annoq́ à Chriſti natiuitate milleſimo, trecenteſimoquinto inauguratus eſt in Regem, à Veſprimienſi Chianadienſiq́ Pontificibus, apud Albam. Quumq́ regionem peteret Cedeln, Bela filio Comite, comprehenſus à Ladislao Vaiuoda Tranſſyluano, coniectus in carcerem. In ſequenti autem anno milleſimo, trecenteſimo nono, frater Gentilis Cardinalis, A latere legatus, totum annum moratus Vngariæ, cenſuras, & à Pontifice diras in eos promulgauit, qui Carolo non parebant, & in Vaiuodam Tranſſyluanum, quod ereptum Othoni diadema non reſtitueret. Vngari neglecta religione, dirarum ſecuri fuerunt ad annum milleſimum, trecenteſimum decimum, donec in campum, cui Raptum nomen, aduocata undique concione, omnium conſenſus & ſtudia inclinauerunt in Carolum, quem recuperata à Ladislao Vaiuoda corona, de more ornauerunt. Exinde quum arcem obſideret, eo quòd ab eo defecerat aduerſus Vngaros qui Præfecto fauebant, immite cruentumq́ prælium geſſit, ex eo tamen exceſſit uictor. Vxores habuit treis, Mariam, Chazmeri Ducis Polonorum filiam, deinde Beatricem, cui pater, Romanorum fuit Imperator, ſororem Regis Boemorum, de familia Lucemburgenſi, tertiam Eliſabeth, alterius Boemorum Ducis filiam Ladislai. Quæ duos ei peperit filios, Carolum, qui intra annũ, diem clauſit, Ladislaum, quem pater amiſit, exacto propè luſtro, Loyſiumq́, & Andream. Quidam Felicianus eques, Regi, eiusq́ coniugi & liberis necem parare per inſidias auſus eſt. Apud Viſſegradum prandebāt in regia calendis Maij, quum Felicianus impetu facto Regem percuſſit in dextera, quatuorq́ Reginæ digitos amputauit, ſed accurrentibus illicò ſtipatoribus, ipſe trucidatus eſt, omnesq́ cõiurati per omnia exempla ludibriaq́ excarnificati, ſupplicio affecti ſunt. Mouit exinde contra Bazarad Vaiuodam, Valachorum hortatu, Vaiuodæ Tranſſyluani, Dionyſijq́ filij Ianchga. Principioq́ ultrò à Bazarad pacis honeſtam conditionem recuſauit, eamq́ paulò pòſt, exercitu commeatuum penuria laborante, petere coactus eſt. Pactisq́ cum Bazarad inducijs, exercitum reducebat, ubi uerò quaſdam fauces, præruptis utrinque ripis, anguſtas ingreſſus eſt, Valachi, qui ſubſidebant à tergo fronteq́, repentè ſublato clamore, ſarcinis impeditos Vngaros aggrediuntur iniquis locis, omnesq́ ad unum penè trucidauerunt. Ipſe Rex, ope familiarium, ſubinde mutata ueſte, trepida fuga uix euaſit. Egit etiam cum Ioanne Vigeſimoſecundo Romano Pontifice, ut Andream eius filium, à maximo natu proximum, Siciliæ Regem declararet, aſſentiente Roberto, qui tum rerum in ea potiebatur, quòd Andreæ Ioanna eius neptis nupta erat. Ipſeq́ cum filio profectus eſt ad regnum, ſed infecta re, ſe recepit in Pannoniam, Andrea filio ſine diademate, principatuq́ ſub ipſius Roberti poteſtate relicto. Reuerſus in ſua Carolus, cum Boemiæ Poloniæq́ regibus in Viſſegrado in colloquium uenit, in omnemq́ uitam cum ijs pacem fecit. Ibi quoquè cum Carolo fœdus inijt Lochka Rutenorum Dux, Chaſmirus Poloniæ Rex, anno Salutis milleſimo trecenteſimonono. Regno ceſſit apud Viſſegradum Lodouico, Caroli filio maiori natu, eius ex ſorore nepoti. Ipſe Carolus obtinuit etiam à patre acceptum Salerni principatum, montemq́ Garganum, regnaq́ Vngariæ, Dalmatiæ, Croaciæ, Ramæ, Seruiæ, Galatiæ, Lodomeriæ, Comaniæq́, & Bulgariæ quadragintaduobus annis. Annoq́ Salutis milleſimo, trecenteſimo quadrageſimoſecundo, decimoſeptimo calendas Auguſti, uita functus eſt apud Viſſegradum, cadauer Albam translatum, magnificè ſepultum eſt.

Patri ſucceſſit annos agens ſeptemdecim Lodouicus. Is in finibus Tranſſyluanis domuit Saxones, Alexandrumq́ Vaiuodam Tranſalpinum, qui ſublatis animis à patre deſciuerat, imperata facere compulit. Eliſabeth eius mater in Apuliam uenit, indeq́ Romam, mox in Vngariam, eueſtigio relicto reuertit itinere. Lodouicus impetum Ioannis Boemorum Regis, aduerſus Chaſmirum Poloniæ Regem, per Legatos expeditione facta compeſcuit, & Tartaros, qui Tranſſyluanos attentabant, ingenti

gentí eorum ædita clade. Cum Stephano Bano Boznenſi Rege iunxit affinitatem, ducta uxore Eliſabeth eius filia, cuius opibus elatos Croaciæ Principum ſpiritus contudit, coegitq́ʒ dicto audientes eſſe. Profectus Iaderam cum copijs, ut eam urbem eximeret, infecta re domum redit. Quumq́ʒ eius frater Andreas, Siciliæ Rex, reſte ſerica ſuſpenſus apud Auerſam fuiſſet, à Ioanna eius nominis prima Andreæ coniuge, Lodouicus non minus ac debuit, ea re permotus, collato exercitu, Neapolim perſequuturus iniuriam pergit, ultrò expeditionem ſequutis, Malateſta Ariminenſi, Philippoq́ʒ Mantuano Principe, & Franciſco Foroliuienſi. Diffiſa rebus itaque ſuis Ioanna, cum Lodouico Tarenti Principe, cui interempto Andrea nupſerat, aduentum Lodouici non expectauit, ſed tribus tantùm longis nauibus appulſi Maſſiliam, inde Auinionem ſe receperunt. Itaque Lodouicus omnium ſummo ſtudio exceptus, Neapoli totoq́ʒ regno potitus eſt. Habitaq́ʒ in conſcios necis Andreæ quæſtione, Dyrrhachij Ducem ultimo ſupplicio affecit. Duosq́ʒ Lodouici Principis Tarenti fratres, in catenis Vngariam deducendos curauit, eò Carolum quoq́ʒ, Andreæ impuberem filium miſit. Ipſe paulò pòſt, impoſitis regni præſidio, Laczk Vaiuoda Tranſſyluano, Volfradoq́ʒ De Volfrad equite Germano, cui Neapolim præcipuè credidit, in Pannoniam reuerſus eſt. Quumq́ʒ Neapolitani, Campaniq́ʒ, eiecto Volfrado defeciſſent, copiasq́ʒ ducerent in Vaiuodam, is obuiam progreſſus in agro Auerſano hoſtem confecit. Exercitum quoq́ʒ Lodouici Tarenti Principis, prope mœnia Neapolis ipſe Vaiuoda cæcidit. Sed Ioanna Lodouicusq́ʒ Tarentinus, Auinione Pontifici uendita, ex ea pecunia reparatis uiribus, Neapolim bello repetebant, quum Lodouicus Vngariæ Rex, euocatis undique regni ſui Principibus, auxilijsq́ʒ Germanorum peditum quatuor milium, per Adriaticum mare, copias in Apuliæ littus expoſuit ad urbem Sipontum, quam Manfredoniam nunc appellant. Eaq́ʒ ſtatim deditione recepta, Germani milites, quum Rex hibernaret apud oppidum Bari, quum diripere Sipontum uellent, orta inter ſe ciuesq́ʒ & repugnantes Vngaros ſeditione, in cædem uerſi, magna ex parte trucidati ſunt. Reliquiæ Germanorum à Lodouico dimiſſæ hac lege, ne ſe hoſti adiungerent. Ex Baro Lodouicus protinus in Canuſium duxit, in cuius expugnatione, dum per ſcalas muris admotas intrepido gradu nititur, ictu lapidis accepta plaga, prolapſus in arcis foſſam, ope ſuorum, ſuaq́ʒ uirtute incolumis euaſit. Inde Neapolim per Luceriam petit, Auerſamq́ʒ ſtatim obſidione cinxit, ubi uulnus accepit in pede ex ictu ſagittæ, nec eo deſtitit urbem premere, tertioq́ʒ poſt menſe compulit ad deditionem, penuria commeatuum. Nec oppidum ſolum, ſed & arcis Præfectus, Iacobus Pignatellus in Regis fidem uenit. Appetente Ludorum ſæcularium ſolenni tempore, quod in melius conuerſo ritu cæremoniarum, Iubileum noſtri uocant, quum regnum præſidio firmaſſet, ipſe Lodouicus in Vrbem uenit, & inde paulò poſt Vngariam. Sed triennio pòſt uictus, aſſiduis efflagitationibus Clementis Sexti, regno ceſſit Eccleſiæ, fratresq́ʒ Lodouici Tarentini, quos apud Viſſegradum ſeruabat in uinculis, dimiſit, in Venetos ſuſcepto bello, pro recipienda Dalmatia, quam Vngari conturbatam occupauerant. Obſeſſoq́ʒ Taruiſio, quum plura circùm finitima oppida ui cepiſſet, Legatos obſidioni caſtrisq́ʒ præfecit, ipſe paruo præſidio domum redijt. Et iam non tantùm Dalmatiam receperat, ſed antiqui quoq́ʒ Venetorum iuris aliqua redegerat in poteſtatem, ſed ea poſtea, pacta pace cum Venetis, reſtituit. Ab incurſionibus etiam Lituanorum Rutenos exemit, eamq́ʒ gentem per ſuos aliquandiu Duces adminiſtrauit. Auxilia ter Eccleſiæ miſit in Italiam, contra uim tyrannorum, qui contrectabant ea, quæ Pontificis erant, Barnabamq́ʒ & Galeaz Vicecomites, infeſtos Bononiæ compeſcuit. Alberto præterea Auſtriæ Duci ſuppetias tulit in Turegienſes, qui ab eo defecerant, hi noſtro tempore ſocij ſunt Heluetiorum. Suſcepit expeditionem quoq́ʒ in Vulgariam, & Strachmerum Vulgariæ, ut ſemetipſe nuncupabat, Imperatorem imperata facere coegit, ac habuit in cuſtodia apud arcem Gamnech, demum recepta ab eo fide, iuramentoq́ʒ, ſe dicto Regis obedientem fore, nec unquam hoſtilia moliturum, dimiſit in regnum. Mouit & aduerſus

ſus Imperatorem Carolum, uerſus Morauinum, ſed nulla memorabili re geſta reduxit exercitum. Eius auunculo Chaſimero uita functo, Poloniæ Regem ſe geſſit. Ab omnibus Vngariæ finibus Hebræos exegit, hicq́ ſe in Auſtriam Boemiamq́ receperunt. Condidit & Eremitarum cœnobia, ſacellaq́ Deiparæ Virginis honori dicata. Lodouici principatu, eoq́ maximè adnitente, Cumani Tartarorum cæremonijs abiectis, ad uerum Dei cultum, Chriſtianumq́ dogma tranſierũt. Eorum ſequuti ſunt exemplum in Bozna Patrini, Sclauiq́, ſed in religione diu non perſtiterũt. Per idem tempus, Olachi Moldauiam uacuam cultoribus occuparunt. Habuit Lodouicus in matrimonio Margaretam, quæ nullo ædito partu, maturè deceſſit, ac Eliſabeth, ex qua tres tantùm puellas ſuſcepit. Quarum Catharinam natu maximam, uirginem, innuptamq́ extulerũt, alteram nomine Mariam Sigiſmundo Brandeburgenſi Marchioni collocarunt, cum ſpe ſucceſſionis in Regnum Pannoniæ. Tertia fuit Aduiga, cui Poloniæ Regnum ceſſit in partem paternæ hæreditatis, quæ Principum conſenſu, Iagulæ nupſit Lithuanorum regulo, qui nuper acceperat Chriſti religionem cum duobus fratribus, ipſoq́ die luſtrico ſacri baptiſmatis, pro Iagula Ladislaus eſt appellatus. Obijt autem Lodouicus tertio idus Septembris, anno Salutis milleſimo, trecenteſimo octogeſimoſecundo. Conditus in ſacello iacet, quod ipſe uiuens in baſilica Diuæ Virginis, apud Albam conſtruendam curauerat, regnauit annis quadraginta, menſe uno, diebus uigintiduobus. *Hucuſque ſecunda Bonfinij decas.*

A morte Lodouici, Pannoniæ regnum recidit in Mariam, Lodouici filiam, quæ biennio poſtquàm capitis inſigne ſumpſit, ab ijs, qui maximè ſibi debebant, à Lodouico patre ſummis affecti beneficijs, inita conſpiratione, ualde laborauit.

Euocatus enim Carolus Andreæ filius, è regno Siciliæ, per Epiſcopum Zagrabienſem, claſſe delatus, oram Signiæ tenuit, inde Zagrabiã profectus, Budam tranſijt, per ſpeciem componendi tumultus, ex commodo ſororis. Ab utraque Regina, matre filiaq́ obuiam progreſſis, honorificè exceptus, arcem occupat. Eliſabeth cum filia Maria metu periculi elapſæ, à fuga retrahuntur, Albamq́ cum Rege deductæ ſunt, ubi Carolus accepto diademate, Budam reuerſus. Haud ita multo pòſt Eliſabeth, & Nicolai Palatini De Gara, per ſpeciem colloquij, circumuentus inſidijs, à Blaſio Forgach accepta lethali plaga, comprehenſus in carcerem coniectus eſt, ubi uel ex uulnere, uel indito ueneno uitam miſerabiliter exhalauit. Ipſæ uerò Reginæ fortè extra Budæ muros egreſſæ, modico familiarum comitatu, uix oppido, cui nomen Diaco, propinquauerant, & ecce Ioannes Banus De Horuath eas adortus, Nicolao Palatino, Blaſioq́ obtruncato, captiuas agit. Proximaq́ nocte, Eliſabeth in proximum flumen mergitur, Mariam Banus in Croaciam deduxit, ibiq́ in uinculis habuit in arce Cupræ, donec aduentu Sigiſmundi Marchionis, ipſius Mariæ ſponſi, qui nunciabatur ualidam Boemorum manum ducere, territus, adactam iurare Reginam, iniuriam non ulturam, dimiſit ad Sigiſmundum, Budam.

Salutis igitur anno milleſimo, trecenteſimo octuageſimoſexto, regni Principes, habito conuentu, referente Regina, apud Albam decreuerunt, ut Sigiſmundus, celebrato connubio, Pannoniæ regnum capeſſeret. Ornatus itaque corona, contractas undique copias in Banum, Ioannemq́ De Horuath, ut iniuriam coniugis, cædemq́ ſocrus ulciſceretur, educit. At ipſe Banus, ubi Poſegheuar oppidum, quò ſe receperat, obſidione premi uidit, amne proximo Sauæ tranato, fuga peruenit in caſtrum Dobor. Inſequente Sigiſmundo magnis itineribus, & iam poſitis ad oppidum caſtris, ad ſolitas artes cõuerſus Banus, elabi tentauit, ſed in hoſtes incidit, ad Sigiſmundumq́ deductus eſt. Qui Dobor expugnato, Boſnaq́ & Croacia coactis imperata facere, Ioannem Banum, omnibus exemplis antea cruciatum, ultimo ſupplicio affecit apud urbem Quinqueccleſienſem, contentus Epiſcopum Zagrabrienſem, quoad uixit, exilio mulctauiſſe. Moldauiam deinde domuit, Stephanoq́ Vaiuodæ ueniam petenti dedit, coactumq́ iurare in eius uerba, tributum quotannis de more perſoluturum, dimiſit in honore magiſtratus. Sextus agebatur annus, ex quo regno potitus

titus, exercitum conduxit in Valachos, qui Turcas euocauerunt in auxilium, rebúsque proſperè geſtis, ac hoſtibus profligatis, oppidum Nikod obſidione cinxit, ac ui cepit. Interea Regina diem clauſit, & Ladislaus, cui nupta Reginæ ſoror erat, Poloniæ Rex, Vngariæ regnum iure hæreditatis ad uxorem ſuam trahebat, ingentíque manu Vngariæ fines ingreſſum Ioannes Strigonienſis Pontifex, quoad maiores aduenirent copiæ, moratus eſt. Interea Turcarum Princeps Amurathes, qui Græcis inter ſe ſuper imperio diſſidentibus, ex Aſia traiecerat in Europam, magnamque Thraciæ partem ſubegerat, obijt diem. Eiusque filius Paſahites, incredibili ſucceſſu omnem Thraciam, Theſſaliam Macedoniamque, Phocidem & Bœotiam occupauerat, & iam Myſiam, quam Bulgariam uocant, Vngariæ cõtributam bello petebat, unde Sigiſmundus ab eo, miſſo caduceatore, petijt, ut ab eo conatu deſiſteret. Is aſtuto callidóque conſilio reſponſum diſtulit, quoad tota prouincia potitus eſt, pòſt armorum uaria genera conferri iuſſit in quandam ſuæ domus aulam, accerſitóque caduceatori, Hæc (inquit) poſſidendis Myſiæ finibus habeo iura, arma digito monſtrans. Ex quo Sigiſmundo neceſſe fuit, anno regni ſui decimo, collatis undique uiribus, expeditionem ſuſcipere contra Turcas. Habuítque uoluntarios belli ſocios ex Anglia Galliáque plurimos, illuſtri loco natos, & in ijs Burgundiæ Ducem, qui ſtudio defendendæ religionis ultrò, ſuis ſumptibus ad id bellum properabant. Et iam Myſiæ fines agmen Sigiſmundi tenebat, oppidáque Oriſzum & Biolinium, Turcarum præſidio firmata, ui ceperat, quum caſtra circa Nicopolim poſuerunt, anno Salutis milleſimo, trecenteſimo nonageſimoſexto, intra calendas Octobris. Ea re Turcarum Principi nunciata, quàm maximis potuit copijs, Bulgariam proficiſcitur. Ad diem prælio conſtitutum, dum Galli primam aciem ſibi expetunt, primúmque hoſtium impetum ſuſtinere, pulchrum ducunt, auidius incohato prælio, prius quàm omnis acies explicaretur, ab equis deſilierunt, ut æquo Marte cum Turcis experirentur. Quumque equi ſine cuſtodibus in caſtra redijſſent, Vngari Gallos ab hoſte cæſos rati, tumultuari cœperũt, ordinibúſque turbatis, à Turcis grauiter inſiſtentibus in fugam coniecti, Sigiſmũdum quoque traxerunt, is primò Conſtantinopolim, deinde Rhodum, demum Dalmatiam Croaciamque peruenit. Interea Pannoniæ quidam Principes, uerſis in Ladislai iam defuncti filium ſtudijs, è regno Neapolis euocant, ſed is infelici patris euentu monitus, approperandum minimè ratus, aliquandiu rem diſtulit. Interim Ioannis Strigonienſis Pontificis, illorúmque De Canuſa, Ioannísque De Maroth ope, Sigiſmundus in regnum receptus eſt, ſed non ita multò pòſt à Principibus in carcerem coniectus, in oppido Soclos cuſtoditur. Tum Ladislai uexillum per Vngariam circumfertur, lætiſque multorum acclamationibus abſens, Rex appellatur, ad ea Ladislaus iter in Vngariam capeſſit. Interea Sigiſmundus fruſtratis uinculis elapſus eſt, opera cuiuſdam uiduæ, quæ Nicolai Palatini fuerat uxor, eorúmque mater, quibus cuſtodia Sigiſmundi credita erat. Ab ijs itaque Morauiam deducto Sigiſmundo, dedito iam ſuæ fugæ rumore, diuerſarum partium factiones inteſtina bella excitauerunt. Ipſe uerò Sigiſmundus, exercitu properè coacto, popularibus ſuis obnixè nauantibus operam, fauentibus etiam nonnullis Vngaris, Vngariam redijt, nec multò pòſt ſua recuperauit. Ad eam famam Ladislaus, qui iam Dalmatiam magnis itineribus appulerat, è ueſtigio Neapolim redijt. Sigiſmundus aduocato totius regni conuentu, Stephanum Vaiuodam ultimo ſupplicio affecit, apud oppidum Cheuceuſum, ſocióſque coniurationis partim egit in exilium, partim capite damnauit, eóque terrore continuit omnes in officio, nec inteſtino bello ſollicitatus eſt in uita. Quumque regnaſſet annis uigintitribus, Romanorum Rex creatus eſt. Iterúmque bellum mouet in Turcas, obſeſſáque arce Chalabocz, accepta clade, multis deſideratis, domum redijt. Per idem tempus ſuperſtitio, quam uocant Huſſitanorum, in Boemia à Ioanne Hus, in Anglia à Ioanne Vikleff inſtituta eſt, & cœtus Adamitarum, qui primi parentis exemplo, nudi degebant in ſpeluncis, omnia quærentes in cõmune. Quumque maximus eorum natu, rem Diuinam ſuo ritu perfeciſſet, ad plebem conuerſus, illa Geneſeos effatus uerba,

Creſcite, & multiplicamini: reſtinctis luminibus, omnes paſſim diſcurrebant ad amplexus illius, quamcunque ſors obuiam proximamq́ dediſſet. Is hominum furor quum breui tantùm conualuiſſet, ut non modò ſe ab aliorum iniuria tueri, ſed ultrò etiam bello peterent eos, qui non idem ſentirent, Sigiſmundus, ex Pannonia Germaniaq́ collectis copijs, in eos mouit. Hi uerò Duce Ziſca luſco, qui altero captus erat oculo, raptis armis obuiam progreſſi, Imperatorem uertunt in fugam, tanto ardore impetuq́ ferebantur, inſigne calicis in uexillo portantes, nam & hic error eos tenebat, ut contenderent in utraque ſpecie communicādum. Quumq́ Sigiſmundus concilio Conſtantienſi intereſſet, hi quibus proficiſcens Vngariæ gubernacula commiſerat, aduerſus Heruoiam Spaleti Ducem, qui ſpecie uendicandæ libertatis Vngariæ res nouas moliebatur, infeliciter pugnauerunt. Annoq́ trigeſimoquarto, quàm regnare cœpit in Vngaria Sigiſmundus, inſigne diadematis accepit ex regno Boemiæ, & ſi longè prius eo potitus erat, Venceslao fratre ſublato. Tumultus inſuper excitatus eſt à ruſticis affectātibus, ut iactabant, regnum, qui diu uagati longè lateq́, igne ferroq́ uaſtatis omnibus, ægrè tandem ſuperati ſunt. In capita coniurationis ultimo ſupplicio animaduerſum, alios effuſis oculis, aut præciſis manibus ad unum dimiſit. Exinde Sigiſmundus in Vrbem uenit, ubi ab Eugenio Quarto Pontifice maximo, imperiali corona coronatus eſt. Vngariamq́ magno cum plauſu quaſi triumphans ingreſſus, ad compeſcendos Boemiæ tumultus rectà pergit, ſubitaq́ ui morbi correptus, apud oppidum Pragam, grauis etiam annis, ut Vngaros illuc eum ſequutos à faucibus Huſſitanorum eximeret, aggrauante etiam morbo, extra Boemiæ fines efferri uoluit. Sed nondum peruenerat in Pannoniam, quum feſſus ætate ægritudineq́, & itineris labore, apud Znoimam migrauit è uita. Quū regnaſſet apud Vngaros annis quinquagintauno, in Boemia ſeptemdecim, Rexq́ Romanorum fuiſſet annis uiginti ſeptem, Imperatorq́ quinque, ætatis agens annum ſeptuageſimum, elatusq́ ad baſilicam Varadienſem, conditus in ea iacet. Vngariæ Boemiæq́ regnū, Sigiſmundi gener, Auſtriæ Dux excepit, Eliſabeth unicam Sigiſmundi filiam, ex ſecunda coniuge nomine Barbara, Ciliæ Comitis Hermanni filia, habens in matrimonio, quam uiuo patre, cum ſpe ſucceſſionis ad utrunque regnum ſpoponderat.

Is Albertus anno Salutis milleſimo, quadringenteſimo duodequadrageſimo, calendis Ianuarijs, apud Albam coronatus eſt. Eius principatu Pannones res omnium Teuthonicorum, qui negociabantur, aut alia de cauſa ſedes habebant in finibus Vngariæ, diripuerunt, ædita ingenti eorum cæde. Copias etiam duxit Albertus in Huſſitanos, qui ſe receperant ad oppidum Tabor, ab ſe conditum, natura loci & opere munitiſſimum, quumq́ tribus menſibus obſidione fruſtra cinxiſſet oppidum, infecta re domum redijt. Exercitum quoque numeroſum coegit aduerſus Turcas, qui quum diu morarentur, occupati expugnandis Raſcia, Epiro Aetoliaq́, Pannones longa in caſtris expectatione grauati, quum Lupo gentili lingua conclamaſſent, inuito Rege, ad propria redierunt. Albertus aduerſa ualetudine correptus, itinere non intermiſſo quum Viennam contenderet, inualeſcente morbo, diem clauſit in oppido Neſinæ, quum biennio ferè regnaſſet, anno Salutis milleſimo quadringenteſimo undequadrageſimo, relatusq́ Albam, ibi ſepulturæ honorem ſortitus eſt. Eliſabeth, uxor Alberti ferens uterum, poſt uiri mortem rem tenuit. Ambigentibus Vngaris, utrius ſexus æditura parum foret, Eliſabeth in deteriorem magis inclinabat, & puellam fore certis argumentis augurabatur.

Itaque ea auctore, regni Principes miſſis Legatis euocauerunt Vladislaum Lituaniæ Ducem, fratrem Chaſimeri Poloniæ Regis. Interim Regina puerum peperit, cui nomen Vladislaus etiam fuit. Verùm ſerò reuocatis Senatoribus, Vladislaus Dux in Vngariam magnis itineribus, rapto uenerat agmine, plurimorum ſtudijs exceptus ad regnandum: nec eo ſecius Eliſabeth, cum ſuæ factionis hominibus, infantem quatuor à partu menſium detulit Albam, coronaq́ de more ornatum, peractis ſolennibus, Viſſegradum redijt. Tenebat Vladislaus Budæ arcem, ſponte à Præfecto facta

cto facta deditione. Diadema ſecum Regina ſeruandum aſportauit, eluſisꝗ Proceribus, & filium & coronam emandauit ad Fredericum Stiriæ Ducem, qui creatus Romanorum Rex erat, & pueri conſanguineus. Quumꝗ uaria fortuna diu certaſſent, Vladislai factio ſuperior fuit, opera præcipuè Ioannis De Hunyad, à quo Mathias Vngariæ Rex originem traxit, Vladislausꝗ Rex appellatus, inſigne capitis accepit. Per eoſdem dies ipſe Ioannes De Hunyad Vaiuoda Tranſſyluanus, aduerſus Turcas feliciter ſæpe pugnauit. Agebatur de conditionibus pacis inter Eliſabeth & Vladislaum, per Legatum quendam De latere, quum repentè Eliſabeth è uita exceſſit. Induciæ annorum decem, Turcas inter & Vngaros pactæ ſunt, quas Vngari graui ſua clade uiolauerunt. Nam commiſſo prælio, Rex Vladislaus in acie deſideratus, & ipſi fuſi fugatiꝗ, maxima accepta clade uix euaſerunt, anno principatus Vladiſlai quarto. Rebus afflictis, Vngari animum appulerunt ad Ladislaum puerum, Alberti filium, quem apud Fredericum educari demõſtrauimus. Habitoꝗ ſolenni conuentu totius gentis in campo Racos, anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſexto, uno conſenſu Regem creant Ladislaum, tutoremꝗ impuberi dant Ioannem Hunyad Vaiuodam, moderaretur omnia, quouſque Rex integræ eſſet ætatis. Is Ioannes, accepta tutela, nihil habuit antiquius, quàm Drakul ulciſci, & eum quoꝗ Vaiuodam, qui Ioannem detinuerat in uinculis, ad uſque ſuperioris Vladiſlai mortem. Expletoꝗ eius pœna animo, rebusꝗ pro tempore compoſitis, Ioannes & Vngari, à Frederico diadema, Regemꝗ ſuum repoſcunt, Optimatesꝗ unà cum Ioanne, Viennam Regem ſalutatum profecti ſunt. Ipſeꝗ Ioannes titulo comitatus Byſtricenſis honore iureꝗ donatus eſt à Rege, necnon inſignibus rubri leonis in albo campo. Per eoſdem dies, Nicolaus Quintus Romanus Pontifex omnes cruce ſignatos euocauit, duceꝗ Ioanne Capiſtrano, uiro ſummæ ſanctitatis, eius ſectæ, quæ Minorum dicitur, in Pannoniam finitimaꝗ loca miſit, ut bellum contra Turcas gererent. Nam Mahumetus Amurathis filius, obſidione Conſtantinopolim cinxerat, & antequàm noſtri auxilio irent, expugnauit.

Ladislaus annum agens quartumdecimum, Chriſtiani natalis anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimotertio uenit in Vngariam, bienniоꝗ pòſt Mahumetus uictoria Conſtantinopolis elatus, Vngariæ fines ingreſſus, obſidione cinxit oppidum Nandoralbenſe. Quumꝗ Rex Ladislaus, & Comes Vdalricus, Ladislai maternus auus, cuius conſilio gerebat omnia, Viennam fuga petiſſent, auderetꝗ nemo cum tam numeroſo horrendoꝗ hoſte congredi, Ioannes Vaiuoda Comes Byſtricenſis ultrò nomen dedit, & ab omnibus deſperatam Ducis prouinciam ſumpſit, hortatuꝗ Ioannis Capiſtrani plurimi mortales eum ſequuntur. Primumꝗ nauali prælio Fortuna fauit Vngaris, deinde machinis tormentisꝗ mœnibus, intra quindecim dies, ex quo uenerant, adeo concuſſis, ut leui momento caſura uiderentur, circa arcem acri pugna diu certatum, uerſaꝗ Fortuna ab Vngaris ad Turcas aliquoties eſt, ad ultimum fuſus, ac in fugam uerſus, omnia opera machinasꝗ amiſit. His ita geſtis, Comes Byſtricenſis incidit in aduerſam ualetudinem, ex qua paulò pòſt moritur, Vladislao Mathiaꝗ ſuperſtitibus liberis: haud ita multò pòſt, & ipſe Ioannes Capiſtranus ab humanis exceſſit. Ladislaus interea, quem Viennam cum Vdalrico profectum demonſtrauimus, in regnum rediјt. Quumꝗ Comes Vdalricus in caput filiorum Ioannis Vaiuodæ nefaria moliretur, ab Vladislao Vaiuodæ liberûm natu maximo præuentus, in arce Nandoralbenſi ſuſceptus hoſpitio, ab Vladislao trucidatur. Ea cædes admiratione formidineꝗ Regem ſimul & Principes Vngariæ perculſit, indeꝗ ſtatim mouerunt uerſus oppidum Themeſuar. Ipſeꝗ Mathias Vladiſlai frater, alter Vaiuodæ filius, & Eliſabeth Mathiæ mater, obuiam progreſſi, Regem benigno hoſpitio ſuſceperũt, ab eoꝗ ueniam cædis Vladislao facile impetrauerunt affirmante, inuito Rege, ſe non perſequuturum Comitis Vdalrici mortem. Verùm quum Budam ueniſſet, aſſiduis quorundam ſuaſionibus inſtigatus, ab Vladislao pœnas ſumere ſtatuit, ſed expectabat occaſionem, ut uno tempore, unaꝗ cauſatio-

ne,& Vladiſlaum ultimo ſupplicio afficeret,& Mathiam fratrem in carcerem conij-
ceret. Interea crebris nuncijs afferebatur,adeſſe Turcarum copias,ac Vladiſlaus ex-
emplo patris in eas iturus, quum bello neceſſaria pararet. hortantibus ijs,qui maxi-
mè eius optabant necem,dedit operam, ut Mathias quoq; ad Regem ueniret,ut per
eius abſentiam,uicem perſonamq; ſuam ſuſtineret,oblitus mandatorum patris,qui
moriens uetuit, utrunque ſimul apud Regem uerſari. Simulac itaque Mathias Bu-
dam uenit, ambos in uincula coniecit, tertioq; exinde die Vladiſlaus ſecuri percuſ-
ſus eſt, aiunt adhuc poſt tertium ictum,ut erat manibus poſt terga uinctis,ſeſe in pe-
des erexiſſe,atque multis audientibus,expreſſe loquutum. Commouit Vladiſlai ca-
ſus multos,qui properè correptis armis,aduerſus ſontes inſonteſq; iuxtà debaccha-
ti,peruaſtatis igne finibus,ingentes ædiderunt ſtrages. In ijs Michael Zilagij De Ho
rogzeg, auunculus Vladiſlai Comitis, Tranſſyluanos aggreſſus,omnia breui rede-
git in poteſtatem. Quumq; fracto carcere euaſiſſent aliqui, qui cum Mathia ſerua-
bantur in uinculis, ex eo, abducto ſecum Mathia, Viennam petijt, ibiq; Mathiam
Paulumq; Modrat cuſtodiendos reliquit. Ipſe Boemiam profectus eſt, Pragæq; mo-
ratus aliquandiu,ſubita morbi ui correptus, paucis exinde diebus obijt,non ſine da-
ti ueneni ſuſpicione,anno ætatis duodeuigeſimo,quoto tempore regnaſſe dicendus
eſt, quia Poſthumus à partu Alberto patri ſucceſſit, annoq; Salutis milleſimo, qua-
dringenteſimo duodeſexageſimo,apud baſilicam Pragenſem ſepultus eſt.

Allato nuncio mortis Ladiſlai, Pannones uniuerſæ gentis indicto conuentu,a-
pud urbem Peſthenſem de creando nouo Rege agere cœperunt,unoq; conſenſu ad
Mathiam conuenerunt,acceptaq; Michaelis Zilagij ſponſione,Mathiam fratris La
diſlai necem non ulturum. Itaque eum abſentem Regem appellarunt hac lege, ut
quinquennio Michael Vngariæ rem gubernaret,quouſque Mathias imperio matu-
rior eſſet. At Boemi Georgium De Podebra, Regem ſibi creant eum, qui pro La-
diſlao puero iam defuncto,Boemiæ præfuerat. Hic Georgius,incertum quomodo,
Mathiam tamen habuit in poteſtate, ſeu uiuente adhuc Ladiſlao,ex arce Viennenſi
deductum,ſiue poſt Ladiſlai mortem,falſo Regis nomine ſignatis literis,non antea
certè dimiſit,quàm filiam eius uxorem duxit. Connubioq; iam celebrato,acceptaq;
à ſocero magna pecunia,uenit in Vngariam, primoq; ingreſſus oppidum Strazni-
ce.plura domi foriſq; egregia ædidit facinora,ſextoq; demum,quàm regnare cœpit,
anno,apud Albam capitis inſigne cepit. Oppidum Iaycza ab obſidione Turcarum
exemit,comitatumq; Sirmienſem ab eorum populationibus. Boemum quoq; Suyh-
lam uirum bellicoſum, Fredericumq; Romanorum Regem,qui regnum Vngariæ
affectabat, acie ſuperauit. Tranſſyluanos, qui alio creato Rege ab eius fide defece-
rant,recepit,& imperata facere compulit. Stephanum Vaiuodam,cum magna ma-
nu contra ſe uenientem noctis ſilentio fudit,fugauitq;. Sumpſit expeditionem con-
tra Boemos Huſſitanos, quibus cum continenter bellum ſeptẽnio geſſit,magnamq;
Boemiæ partem ſuo ſubiecit imperio, Boemiæq; Rex appellatus, in urbe Olomu-
cenſi de Boemia coronatus eſt. Archiepiſcopus interea Strigonienſis, & Pontifex
Quinqueccleſienſis, Cazimirum Cazimiri Poloniæ Regis filium,priuatis conſilijs
euocant, ad Vngariæ regnum capeſſendum, qui potitus arce Nitrienſi, obſeſſus à
Mathia, uix fuga in Poloniam euaſit. Ipſeq; Mathias non contentus recepiſſe ſua,
miſſis in Poloniam copijs,omnia cædibus impleuit. Quumq; Cazimirus in finibus
Sleſianis res nouas moliretur, utrinque comparatis ingentibus copijs, ad urbem
Vratiſlauienſem caſtra caſtris contulerunt. Sed antequàm de ſumma rerum dimi-
caretur, agi de pace cœptum, qua firmata, à bello diſceſſerunt. Inde Mathias exer-
citum reducens, oppidum Sabatz, Turcarum præſidio firmatum obſedit, atque ui
cepit. *Hucuſque tertia Bonfinij decas.* Iterumq; bellum contra Fre-
dericum geſſit, multamq; iuris eius oppida redegit in poteſtatem, & in his urbem
Auſtriæ Viennam. Habuit uxorem ſecundo matrimonio Mathias Aragonem Bea-
tricem,Ferdinandi Regis Siciliæ natu minorem filiam. Quumq; Turcæ maritimos

Apuliæ fines occupaſſent, Mathias auxiliares Vngarorum copias miſit. Obijt nulla ſuperſtite ſobole, trigeſimoſeptimo, quàm regnare cœpit, anno. Vngariæ Regnum competitores ad ſe quiſque trahebant, Maximilianus Romanorum Rex, & Vladislaus Cazimiri Poloniæ Regis filius, quem mortuo Georgio De Podebrad, Boemi Regem ſibi creauerant ea lege, ſineret Huſſitanos ex inſtituto uiuere, quem Mathias (ut iam dictum eſt) magna regni ſui parte ſpoliauerat. Quumq; ſtatim poſt obitum Mathiæ, Vladislaus Boemiæ regnum, Maximilianusq; Auſtriam occupaſſet, uterque Reginæ Beatricis, eius enim maxima apud Vngariæ Principes, ob naturæ liberalitatem, auctoritas erat, gratiam captabat.

Quum uerò Maximilianus cunctaretur eam ducere, præuenit Vladislaus, adiunctaq; ſibi matrimonio Beatrice, ſuperior fuit. Ipſeq; pauló pôſt omnibus iam pacatis, Vngariæ Rex appellatus, inſigne capitis accepit, cum Maximiliano pactus, ut ſi decederet abſque legitima prole, Vngariæ Boemiæq; regna ad eum, eiusq; ſucceſſores peruenirent. Sed haud ita multò pôſt diuortium cum Beatrice fecit, nam regno priuatam compulit aſſentiri futuris cum altera nuptijs, affirmans nunquam ſecum matrimonium traxiſſe, grandiq; pecunia ab Alexandro Sexto Pontifice maximo impetrauit, ut ei liceret aliam ſuperducere, itaque filiam domini De Gandala Vaſconis, uxorem ſibi iunxit.

Bonfinius quartam Decadem, morte præuentus, dare nequiuit.

Libri ſecundi Finis.

EPITOMES MICHAELIS RITII
in Chronica Vngariæ
Finis.

P. CALLIMACHI
EXPERIENTIS ATTILA.

GOTTHOS, ſiue agri inopia domi laborantes, ſiue benigniorem cœlo terraq; patriam quærentes, Berith Duce, ingēti multitudine originum ſuarum inſulis auctos, excepit prius id littus Germani Oceani, cui hodie quoquè nomen Gotthiſcantia. Qua regione etiam poſtea improbata, ſub Filmiro Quinto à Berith Rege, pulſis indigenis, Vlmerigorum terras occupauere. Deinde uiribus animisq; adauctis, cæteras penè omneis terrarum orbis partes, uaria bellorum fortuna euentuq; peruagati, cum interim alij atque alij iugi ſucceſſione apud eos regnarent, tandem uerſi in Pontum, inter Bicem paludem, & Boriſthenis oſtia ſedem cum cepiſſent, ad ſuorum Ducum nomina, ſuum accommodantes, qui propinquiora flumini tenuere, Viſſogotthos, cæteri Oſtrogotthos ſe appellauere. Vnius tamen eiuſdemq; Regis nutum omnes intuentes, inde ſubiectis ſibi Vandalis, Marcomannis, Quadorumq; nomine uniuerſo, circumtulere arma ad Septentrionem, quo tempore, imperij eorum ſumma erat penes Emenricum Amalum. Quem plærique laudibus Alexandri Magni æquandum putant, gloria rerum geſtarũ, domitis ſubactisq;, ductu auſpicijsq; ipſius Herculis, Roxolanis, Venetis, Helſtorumq; populis, cum nationibus cęteris, uſq; ad glacialem Oceanum. Eam gerendorum bellorum audaciam ac felicitatem, ſic undique à Gotthis ingenti nominis ſui terrore circumactam, florentibus tum maximè Emenrici rebus prouocatam, poſt multa certamina, uiciſſim aduerſo proſperoq; euentu commiſſa, ſubmouere procul à Bice, Pontiq; littoribus, tenuereq; aliquãdiu ſub imperio Hunni. De quibus tradita ab authoribus ſummatim repetam, quo uitæ, moribusq; & bellis Attilæ, ipſorum quarti, à tranſitu in Europam, Regis explicandis, ſi qua humanę uirtutis modum in eo uiro ſupergreſſa uidebuntur, relato ad Deos originis argumento, fidem accipiant. Scribunt plæriq;, Filmirum Gotthorum Regem. Sed rerum antiquarum peritiores memoriæ proditum reliquere, Idantirſum exercitu luſtrato, nonnullas fœminas, Alirumnas Scythæ uocant, ultra communem aliarum ſpeciem corpore atq; indole auguſtas, Scytharum caſtris excluſiſſe, easq; ſubinde in ſolitudine trans Mæotidem in Aſia agitãtes, à Faunis et Satyris compreſſas, Hunnos genuiſſe, quorum mox ſoboles tanta fœcũditate propagata, ut credi par foret, Deorum quoq; cuiuſpiam ad id operam acceſſiſſe. Sic geniti, ſic propagati, nullius uſquã Diuinæ aut humanæ rei commercio, cum alio quopiam genere hominũ habito, diu natalia loca, ab omnibus lingua, uictu, habitu, moribus diſcrepãtes incoluere, ſine ullis ædificijs, ſub Diuo paſſim, & tantum ferarum pellibus, aduerſus cœli terręq; rigorem & tempeſtates circumtecti magis, quàm amicti, ſine ulla inter ſe cultus iactatione. Capitum tegumenta, galericuli incurui informesq;, ac multo informiores ex libro calcei, ſub hœdinis pellibus crurum inuolucrum. Sed nec ullo colendi agri ſerendarúm ue frugum uſu cogni to, uenatum, paluſtriumq; arundinum radices (quas regio prędulces fert) pro cibo habuere, & eum quidem neq; coctum, neq; ſaporibus incitamentis'ue gulæ adulteratũ, ſed aut in Sole, aut ſub alis calefactum. Non religio apud eos, numinis'ue ullius uel metus, uel reuerentia. Corpora hirſuta, facies terribilis ac minax, deſæuientibus in filios parentibus ipſo natali die, marium ſcilicet omnium genas candenti ferro inſecando, & ante primam alimoniam, uulnerum patiẽtiam incutiendo, ex quo, ſine formæ uenuſtate ferè imberbes ſemper, cicatricoſa & ſulcata cute, tempeſtiuam pilorum gratiam non admittente. Cæterum ad robur, ualetudinemq;, cum agilitate admiranda,

tanta ſitis,inediæ,frigoris,cæterarumq́ humanarum neceſſitatum tolerantia, ut uel exinde Diuini in eis ſeminis origo argueretur. Argenti aut auri nec uſus,nec poſſeſſio uilium ac promiſcuorum,commercia permutatione exercentibus, diuitiæ ſolæ & gratiæ in armētis,maxime equorum,quibus inſidere iam tum à pueritia honeſta meditatione aſſueſcētes,facile poſtea nationes cæteras obeundis equeſtri diſciplina prælijs ſuperarunt. Iracundum,ſed per ſe deſerens,nouarum rerum ſtudioſum,ac prędæ immodice cupidum, paulatim deinde aut domi excogitata,aut peregre accepta lanificij ratione,paulo humaniori habitu ſeſe excoluere. Religio quoq́ inceſſit animos, ſuſcepta Iouis, Veneris, Mercurij, ſed in primis Martis ueneratione,quorū Deorum à Scythis myſteria cùm accepiſſent, etiam Scythicis nominibus appellabant. Sed & prædæ ſtudio graſſantes in gentes alias,ut quæque proximior erat, & minus ualida, à ſaxis fuſtibusq́,uel duratis igne,uel cornibus exaſperatis,quæ tela à principio illis fuere,ad notitiam prius armorum,deinde etiam ad uſum peruenere,arcuumq́ in primis,in quibus tantum ſtudium exercenda iuuentute impendêre,ut eos quoq́ ipſos, à quibus ſagittandi peritiam accepiſſent,breui antecellerent. Iam tamen frequētibus incurſionibus rapinisq́,gladiorum etiam ac loricarum ingentem numerum adepti, iuuentutis ſuæ maiorem partem prope iuſtis armis,ad Scytharum ſpeciem armauerant,cùm Baudetes,poſt regiam ſtirpem primæ apud eos nobilitatis,uenandi ſtudio ceruam inſequens,ſic ante ſe fugientē,ut laſſitudini mox ceſſura uideretur,non prius abſtitit,quàm ſuperata Mæotide, ſe uelut in orbem alium elapſum uidit. Cùm itaq́ cerua,quam oculis pedibusq́ ſubſecutus uſque ad paludis extrema progredientem, nuſquam appareret, in campis undique longe lateq́ patentibus,uenerabunde ſpeciemq́ & ſitum locorum miratus, ſimul adoratis Dijs,in quorum tutela regio foret, nec dubius ſecum,numinis alicuius ductu ſe illuc uſque perueniſſe,retro ad ſuos,ſeruatis ueſtigijs,cum gratulatione reuerſus, omnia ut acta erant, & quæ uidiſſet, exponit. Quibus auditis,qui ad id locorum paludem imperuiam crediderant, erectis in ſpem lætioris fortunę animis, tum uero cupiditate intuendi ea,quæ à Baudete contra, ac prius opinabantur, audiebant, tumultuario conſenſu, Velambro Regi ſuo prope neceſſitatem illuc mouendi impoſuere. Non prius tamen mota ſunt caſtra, quàm qui exploratum miſſi, haud difficilimi laboris rem fore tranſitum retulerant, tentatæq́ in euentum ſortes,fœlicem fauſtamq́ migrationem portenderant. Superata igitur Mæotide,duce Baudete,poſitisq́ in Europa caſtris,primum impetum uertêre in Sarmatas,paludis extrema ſub oſtium Tanais accolentes,quos improuiſos,& nihil minus,quàm bellum cogitantes adorti,facili negocio ſuperauere,direptisq́ ipſorum curribus,& magna iumentorum præda abacta, captiuis ſubinde armis,quicquid militaris ætatis inerme inter ſuos adhuc ſupererat,armauere. Creuit (ut fit) animus uictoribus à re bene geſta, & multiplicata arma etiam fiduciam augebant. Itaq́ per mediterranea in Daciam, Miſiamq́ declinantes,cum Gepidis atque Alanis,pari ac cum Sarmatis fœlicitate pugnauere. Hoſtibus non tam armis cedentibus,quàm nouum trucemq́ oppugnantium aſpectum non ſuſtinentibus, difficilior res cum Gotthis fuit,exercitatis omnium fere gentium bellis,& uictoriarum numero & magnitudine tum inſignibus,tum ſupra quàm ut uinci ſe poſſe crederent elatis. Nam licet primus congreſſus Hunno ex ſententia ceſſiſſet,propter militarem ſeditionem apud Gotthos,ab Saro atque Amnio, inter primores gentis opibus atq́ authoritate prępollentibus,contra Emenricum Regem ſuum excitatam,in ultionem coniugum ſuarum, quas uelut ad dominatum uiros incitarent, paucis ante diebus,iuſſu regio, equi caudis ſuis alligatas,non minus fœde,quàm crudeliter in partes lacerauerant. Qua occaſione ſeruata,cùm Rex non minus ſenio,quippe quod uigeſimum ſupra centeſimum annum ageret,quàm uulnere, quod in eo tumultu acceperat,confectus occubuiſſet. facile Hunni uictores euaſere,pulſis Gotthis ad interiora Sarmatiæ,qua maxime in Septētrionem porrigitur. Sed Vinitarius, Emenrici fratruelis,ſuorum reliquijs collectis,imploratisq́ à Vitulfo auo ſuo auxilijs,mox tanta fœlicitate bis aduerſus

uerſus uictores copias eduxit,ut maximam gentis partem deleuerit. Tertio prælio,in ipſo congreſſu ſagitta tranſuerberatus interiens,non eius tantum certaminis,ſed belli etiam totius uictoriam Hunnis reliquit, ſuis uero parendi neceſſitatem. Nam exinde Gotthi Hunnis paruere.inter initia gerendarum rerum contra Gotthos,Mundruth.qui & Mazuchus dictus,mortuo, Velambro ſucceſſerat illi in regno,poſt quē licet Attilam Bledamq; filios reliquiſſet,tamen quia propter ætatem adhuc teneram principatui gerendo impares uidebantur,Hunni ſuarū rerum ſummam detulere ad Hottarem & Rugilam,Mazuchi fratres,quorum ductu & auſpicijs multa & præclara geſſerunt,inter quæ memorantur in primis duæ in Burgundos expeditiones,propter utriuſq; gentis maxime inſignes clades.Quandoquidem Burgundi,priore bello multis certaminibus re male geſta,ubi rurſus contra ſe Hunnum mouiſſe ſenſerūt, ad diuinam opem confugêre,Chriſtianiſq; myſterijs initiati,magno prælio fuſos hoſtes cæſosq; finibus ſuis exturbauere. Hottari & Rugilæ ſucceſſere Attila & Bleda, ſtatimq; à principio dominatus,uertêre arma in Gepidas,fruſtra ſæpe ab Hottare & Rugila tentatos. Sed affuit cœptis fortuna,quippe & ſupra ſpem conſurgendi ad arma rurſus, primo certamine cæſi,in deditionem uenere Attilæ,qui cæteras ſubinde Sarmaticas nationes haud magno negocio ſibi ſubiecit. Ea dum gererentur, Viſſogotthi ferentes indigne Hunnorum imperium,Daciam Miſiamq; utramq; incolendas à Valente Imperatore Romano impetrauerant,quibus perſequendis dum pararet Attila expeditionem, Bleda interijt. Et quia mors eius ſubita uulgata eſt,à fratre ueneno necatum,ut aut ſocium regni,aut æmulum ſubmoueret,perſolutis itaq; more apparatuq; regio iuſtis Bledæ, Attila in Viſogotthos mouit,uictosq; Miſia,& ſubinde Dacia,in Pannoniam ſubſecutus eſt. Vnde feſſos cæſosq; multis ac magnis certaminibus,tandem commigrare in Gallias coegit,ipſe uero uictoria illectus,in Thraciam & Macedoniam tranſcendit.penetrauitq; uſq; ad Achæos, ad Aegeum mare. Quæ res compulit Martianum,qui Orientale tenebat imperiū,ut cum Perſis et Vandalis,qui in Aſiam ſe receperant,pacem firmaret, uolebat enim ſtabilitis trans Pontum rebus, Hunno occurrere. Sed Attila,ſeu affuturi Martiani cum ingentibus copijs fama motus,ſeu territus oſtento,quod ſereno & tranquillo cœlo,nemine impellente tabernaculum ipſius corruit,cùm renunciaretur,pacatam eſſe Aſiam,Martianumq; Conſtantinopolim properare, conuerſo agmine redijt in Pannoniam,ibiq; ſedem ſuam ponere conſtituit. Simul locorum captus amœnitate,ſimul perſpecta opportunitate retinendis ſub ditione ſua nationibus,quas deuicerat,quod uelut in ceruice illarum poſitus,omnem tumultuandi facultatem omnibus ademturus appareret,nec minus magnis & frequentibus fluminibus undiq; circumſepta regione,à ſubitis quorumcunq; incurſionibus tutum fore ſe credebat. Sed & cogitationis ſuæ exitum per ſortes exploranti,fœlicia omnia & ſtabilia obuenerant. Captis igitur deſcriptiſq; locis,per quę gentibus ſuis diſtributis,regionem munitam,clauſam inſultibus externis redderet,aliquantulum temporis,ſtabiliendis rebus,ac regno ſuo totùm ſcribendis legibus,quibus agitarent inter ſe,abſumpſit. Putabat enim,cōſcriptis legibus homines fieri meliores,cum intuerentur quotidie,quæ bene merentibus de communi utilitate propoſita eſſent præmia,& quæ flagitijs pœna immineret,cæterùm principem,uiuam eſſe legem,in quo & laxamētum aliquod uitiorum uirtutumq;,pro conditione rerum atq; temporum compenſatione. Mox domi,& quacunq; à Pannonia in Boream & Subſolanum Europa porrigitur,pacata omnia & firma ſibi cum intueretur,reputans ſecum Gotthorum in Italia & Gallia ſucceſſus,ad Occidentale imperium animū adiecit. Erat enim gloriæ ac bellorum percupidus,quibus gerendis tantundem conſilij adhibebat,quantum ſtudij ſuſcipiendis. Et cum manu ſtrenuus foret,non minus erat temperatus. Cæterum ſupplicibus prope ad molliciem facilis,& qui in fidem ſemel receptos,in perniciem uſq; ſuam tueretur. Moliendis efficiendisq; rebus mira in eorum dexteritas,tum uelocitas,& multo admirabilior ſubeundis periculis conſtantia. Sed ut clementis animi in deditos,ita inexorabilis in deuictos. Ve-

ſtitũ quàm ſplendidiſſimo utebatur, putabatq; id ad maieſtatem pertinere. Inter prandendum raro ſedit, in cœna profuſus erat, cibumq; auidiſſime conficiebat. Cæterum carne plurima ſe farciens, à pane fere abſtinuit, ut qui inepti & pauci ſucci alendis corporibus eum arbitraretur. Vino immodice cũ indulgeret in ocio, ſemper tamen ſibi ipſi conſtabat. Religioni uero, perſuaſionibusq; de Dijs à gente ſua ſuſceptis uſque ad ſuperſtitionẽ addictus. Dicebatq;, Nullo ſanctius ſacrificio Deos plari, quàm ſi iuſte & benefice inter homines agitaretur. Incitabat autem exemplo ſuos ad cæteras uirtutes, tum maxime ad temperantiam in bellicis expeditionibus, cum plærunq; aqua & plebeia pulte contentus, in publico pranderet. Exiſtimans eam tolerantiam humanarum neceſſitatum, quæ obſidendis expugnandisq; urbibus, tum itineribus, ac reliquis muneribus obeundis militi eſt neceſſaria, nulla re magis impediri frangiq; poſſe, quàm delicatioris uictus conſuetudine. Pecunias, ueteri maiorum ſuorum inſtituto, propè contemnebat, auditusq; eſt ſæpe, cùm diceret, plus eſſe moleſtiæ in earum amiſſione, quàm in poſſeſſione uoluptatis. Armorum meditationes, ad tyrones exercendos minime neceſſarias arbitrabatur, quocunq; periculo ſatis ex tempore inferendis propulſandisq; uulneribus erudiẽte. Statura corporis fuit infra mediocrem, pectore ac toris ſupra ſtaturã ſeſe in robur efferentibus. Capite autem maiuſculo, aut erat, aut apparebat, ex oculorum orbibus, ad Sauromatum ſpeciem paruis, barba illi rara admodum, & iam tum raris adſperſa canis. At color, qui eius agreſte originis genus indicaret. Sermo horridus, & minax, ac propter Barbaram pronunciationem auribus grauis. Inceſſu quoq; adeo geſtuoſus & compoſitus, ut uel exinde ſuperbiſſimi animi cõtraxerit infamiam. Accedebat uero ad naturalem audaciam, periculorumq; cõtemptum, Martis gladius, quo accinctus, ſupra humanæ ſpei modum ſecurus, certaminibus ſe inſerebat. Ferunt Scytham ex media plebe, cum res ab Hunnis contra Gotthos ad Bicem paludem gererẽtur, cruentum uitulæ ueſtigium retro inſecutum, inueniſſe gladium temere in campo iacentem, moxq; ad Attilam detuliſſe. Cùm ille per quietem armari à Marte ſe uidiſſet, itaq; plane creditum ab Attila, ſibi deſtinatum Diuinitus eum gladium, ueluti ſubigendi à ſe orbis terrarum pignus & ſubſidium. Adiectis igitur ad ſuos, quàm potuit, numeroſiſſimis copijs, ex Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis, Rugijs, quas omnes nationes iam pridem dicto habebat audientes, unà cum Harderico Gepidarum, & Valamiro Oſtrogotthorum Regibus, necnon Dietmaro & Vittimaro Regulis, quingentorum milium expleuit exercitũ. In qua multitudine pauci pro numero pedites erant, impellendis enim conturbandisq; aciebus aduerſis, efficaciſſimum ſemper putauit Attila equorum impetum, humana inſidentis ratione directum. Cæterum ut, quod uiribus facile poſſe credebat, conſilio & ſine periculo aſſequeretur, præmiſit Legatos Romam ad Valentinianum, qui benigne eum alloquentes, nunciarent, ſe bello accingi contra Theodericum, qui Viſſogotthis in Gallia præerat, inſtituiſſe delere gentem publicæ omnium gentium pacis perturbatricem. Nihil ſibi rei cum Romanis eſſe, & uiros eos fortes ac bonos credere, quorum imperium & late pateret, & æquiſſimo à ſubditis ferretur animo, pollicerentur præterea, ſi ex uſu fore appareret, initurum ſe cum illis fœdus, atq; amicitiam, uiresq; & conſilia communicaturum, quocunq; res ac diſcrimen uocaret. Haud diſſimilibus quoq; mandatis inſtructam legationem, ad Theodericum miſit in Gallias, ut ſeparatim poſtea eos aggrediẽs, facilius utrunq; ſuperaret. Tranſmiſſo deinde Danubio, per mediam ferè Germaniam in Renum ſe conuertit, tam ſeuera diſciplina militem coercẽdo, in gratiam nationum, quibus imperitabat, ut neq; libidinis neque auaritiæ tam diuerſarum gentium tantus exercitus ueſtigium poſt ſe relinqueret à principio, poſtea diuina & humana omnia, quacunq; progrediebatur, diripuit. Pacato enim agmine in Galliam properaturum, conuenerant in ſe plæræq; nationes, non ſolum negando commeatum, uerum etiam tranſitu arcendo, ut paludium ſyluarúm ue, aut fluuiorum opportunitates retinendi eam ſpem faciebant. Senſerat Valentinianus aſtu ſe peti, & ut conatus Attilæ illic retunderentur, miſit in Galliam

liam Etium Patricium, qui, ut erat uir non minus ciuilium artium quàm bellorum peritus agendo ſuadendoq́ attraxit nationes Gallicas, ut ſecum aduerſus tam terribilis hoſtis impetum progrederentur. Itaque conuenere ad eum Luciani, Armorinani, Saxones, Riparioli, Bríctones, Lambriones, tum Francorum Rex Meroueus, & Alanorum Sangibanus. Viſſogotthũ etiam mouerat non minus timor hoſtis, à quo uinci conſueuerat, quàm Etij ſuaſiones, ut percuſſo cum Romanis fœdere, ſocias copias aduerſus Atilam educeret. Bis eo anno Luna defecerat, & frequens terræ motus urbes etiam nonnullas pene totas euerterat, & cum crinita ſtella noctibus aliquot ad occidentem apparuiſſet, uiſum eſt cœlum patefieri, uelut ſanguineo hiatu, plurimis haſtis igneo ſplendore perlucidis hiatum per tranſuerſum interſecantibus, quę oſtenta, populorum animos religioſa formidine complerant. Itaque quo plus diſcriminis etiam uelut diuinitus ſignificabatur, eo diligentius Theodericus atque Etius circumſpiciebant, præparabantq́ omnia aduerſus Attilam, qui ut terrore ſui Gallorum in ſe animos à Romanis Viſſogotthisq́ auerteret, diripiendo incendendoq́ uicos atq́ oppida quæcunq́ obuia, tranſgreſſus Renum, cùm Gundicario Burgundorum Regi, prius quàm Etio atque Theoderico ſe cum ſuis adiungeret, uitam ſimul & copias ademiſſet. Peruenerat iam ad Cathalanicos campos, qui & Mauriaci uocantur, quo in loco cum uidiſſet ex aduerſo hoſtem tot fortiſſimarum nationum auxilijs inſtructum, appareretq́ ad id peruentum eſſe diſcrimen, in quo non unius tantummodo prælij, ſed totius belli fortuna periclitaretur, Attila de uictoria exta conſulens comperit, ſe pugna quidem inferiorem futurum, ſed eum, qui ſummus erat in hoſtili acie, caſurum. Itaq́ conuerſo in Etium animo, cuius uirtutem atq́ ingenium cœptis ſuis maxime obſtiturum ſentiebat, etiam cum ſuorum clade pugnare conſtituit. Non tamen prius, licet hoſtis explicatis ordinibus pugnã expoſceret, ſuos in aciem eduxit, quàm Sol uergeret in occaſum, ut ſi uinci contingeret, nox prælium dirimeret, ſecutusq́ eſt conſiliũ euentus in eo, nam nox quidem, animoq́ & uiribus magnis accenſum prælium diremit. Cæterum non Etius, ſed Theodericus interijt. Parum tamen præſidij, ſuſis fugientibusq́ Hunnis, fuiſſet in nocte, niſi ſe ad caſtra curribus obuallata recepiſſent, tanto enim ardore à uictoribus ubique cædebantur, quod actum erat de Attila, ſi aut abeſſe munitiones longius contigiſſet, aut aggredi & demoliri noctu ſine oppugnantium confuſione potuiſſent. Tradunt quidam, ſupra centum ſeptuaginta milia, ea in pugna cæſa. Alij à numero exprimendo abſtinent, ſed augenda cædis ſpecie ſcribunt, riuulum, qua modice inclinant campi, allabentem, occiſorum ſanguine auctum, ſaxa etiam & cadauera euoluiſſe. Sed ut uincentium numerus maior fuerit, armisq́ & militaribus artibus inſtructior, nihil magis ad uictoriam feciſſe creditum, quàm quod Attila, ubi ſuos ad fugam inclinaturos uidit, ueluti fato cedens, prælium deſeruit. Poſtridie cum Thuriſmundus, Theodorici filius, ſimul dolore amiſſi patris, ſimul uictoria iuuenilem animum ſtimulante, caſtra oppugnaturus copias admoueret, Attila, quod ubi ad arma diſcurri cœptũ, maiorem longe quàm putaret, ſtragem factam animo aduerteret, equorum ſtratis in cumulum congeſtis, ingentem ueluti piram excitauit, cui ſuppoſito igne, ſe ſuperinijceret, ſi caſtra capi contigiſſet, ne tot tantarumq́ gentium & nationum uictor, in poteſtatem eorum, quibus ultro bellum inferebat, uiuus ueniret, tubis tamen in portis cani præcepit, ut eruptionis expectatione hoſtem eluderet. Cæterum Etius forſan non reprehendenda, ſed parum fœlici ſuſpicione ueritus, ne deleto Hunno, Romanis ſubinde difficilior res foret aduerſus Viſſogotthos, Thuriſmundum ab inſtituto auertit, propoſito ei conſilio, paternum regnum, antequàm frater ſuus Valamirus communire illic ſe poſſet, præoccupandi. Qua monitione percitus iuuenis, cùm ſuorum reliquias ſecum trahens ad eam partem Galliæ, quam pater habuerat, citatiſſimo itinere properaſſet, Attila noua ſpe erectus, ſolenne ſacrificium Marti celebrauit, uouitq́ in annos ſingulos, rogansq́ & ueniam petens, ut quæ bello geſturus ſubinde erat, propitio & uolente ipſo, ex animi ſui ſententia tranſigerentur. Moxq́ in Tungros mouit, quorum metropoli expugnata, pro-

ta, promiſcue in omnem ſexum ætatemq́ deſæuiens, ad unum omnes deleuit, quia cûm præmiſiſſet,qui deditionem peteret, non impetrauerat. Nihil æque admiratum eum ferunt à principio,quàm tormenta bellica,quibus grandiores lapides excutiuntur. Nam qui ad id locorum miſſilia nulla noſſet, præterquàm quæ altera manu tractari mittiq́ poſſent,ubi uidit ingentibus ſaxis,uiresq́ humanas excedentibus,non ſingulos milites,ſed fere totos ſæpe manipulos proſterni,cum terrore admirabatur. Et utcunq́ ſeu Diuina ope,ſeu humano torquerentur ingenio,deteſtabatur quaſi iniuſtum genus auxilij,ſaxa uaſtiora,quàm ut unũ corpus aut ferret,aut mitteret,mox tamen illis aſſueuit, nec expugnandis modo urbibus, ſed campeſtribus etiam certaminibus plærunq́ adhibuit. Profectus ex Tungris Trecas uenit,ubi Lupus Epiſcopus,ſacerdotibus omnibus comitantibus,cum ſacris,in ſolenniori apparatu,& ceremonia,ad mille paſſus obuiam progreſſus,uenerabundè per frenum equi arreptum, ſuis ad uim armatis inſtructisq́ eum ſubſequentibus, in ciuitatem perduxit, & tam pacata omni ſilentio,per portam alteram eduxit,ut tenuerit fama,captis tantiſper luminibus,dum præterirent, non urbem,non circumfuſum ad ſpectandum populum animaduertentes, ſe per uaſtam ſolitudinem traduci exiſtimaſſe. Dimiſſus à Lupo, paulo poſt aſſecutus eſt in uia plæroſq́,qui ciuitatis direptionem timentes,cum liberis & rebus charioribus ad ſyluas properabant. Inter quos mulier fuit,quæ decem filiarum mater,minorem,quæ bima erat,linteolo ad collum ſuum alligatam apportabat,ſtimulans ſimul iumentum,cui ex reliquis teneriores duas ſuperpoſuerat,ſubſequentibus adultioribus cæteris,non tantum forma,ſed quadam etiam inter ſe ſimilitudine inſignibus,quæ armatorum ſuperuenientium terrore exanimes, matri ſe circumfuderant. At illa,iam pridem ſuorum patriæq́ caſu, quam captam euerſamq́ putabat,adflicta,tum uero ad præſentem fortunam exanguis,& uix animi compos, omnia calamitoſa & fœda de ſe ac liberis animo ſibi præfigurans,in flumen,cuius in ripa ſubſtiterat,præcipitem ſe datura uidebatur. Cùm qui circumſteterant, admirati indolem & numerum filiarum,ab omni abſtinentes iniuria ad Attilam perducunt, mouit ſuapte natura mitem Regis animum,etiam ſæuiſſimis ingenijs ſpectaculum miſerabile,cùm mater,& quæ per ætatem mala ſua ſentiebant filiæ,pedibus ſuis effuſæ,lachrymis ac uocibus, quas inter deſyderium & tædium uitæ dolor metusq́ ſuggerebat,miſericordiam captarent. Itaq́ clementer matrem eleuans,bono animo eſſe iuſſit, à ſe quidem ac ſuis inuiolatam fore, moxq́ data ei non mediocri pecunia,ut exinde quoq́ animi eius ſenſus,in tam naturæ raro, fortunæ uero miſerabili exemplo indicaretur. Ad filias matri liberatas,adiecit etiam alios,qui unà fugiebãt,& quò uellent,omnes redire permiſit. Interea Turiſmundus,cõpoſitis rebus ſuis domi,cùm Romanis iterum ſe coniungere pararet,Attila nouas copias ad ueteres adiecturus, redijt in Pannoniam. Et poſt paulo,ne ocium detrectandi obſequium,materiam curamq́ ſuggereret militibus,quorũ animos labore ac periculis tractabiles mãſuetosq́ reddi compererat,tum rei male geſtæ in Gallia pudore ſtimulante,uiribus & copiarum numero,longe quàm prius ualidiorem exercitum ducens,per Noricos & Rhetos,licet aſpera plæraq́ & ſalebroſa, uel prealtis obſeſſa ſyluis prædicerentur, in Italiam ſe conuertit,iræ ac minarum plenus,quaſi Galliarum uictoriam ex manibus ſibi Etius eripuiſſet. Putabat uero,non tam facile Viſſogotthos Romano in Italiam affuturos, quàm ille Viſſogotthis affuiſſet in Gallia, eoq́ haud magno diſcrimine Italia potiri poſſe, qua ſub imperium ſuum miſſa, cæteras ſubinde nationes, aut fœlicitati & gloriæ ſuæ,aut uiribus ſuccubituras. Non deſunt, qui ſcribant, Bledam fuiſſe in Gallia cum fratre,ſublatumq́ de medio. Poſtea cum progrederetur Attila contra Italos,ad quam expeditionem paratus,equum cùm aſcẽdiſſet, coruus ab ortu Solis aduolans,dextrum ipſius humerum prope inſedit, ſtatimq́ ſublime petens, paulatim ſic elatus eſt,ut tandem uiſum effugeret,quo omine ſupra modum lætus fidensq́ mouerat. Cæterum inter progrediendum, anguſtæ ac frequenter præruptæ uiæ uix aliquando ternos armatos accipiebant, campeſtribus itineribus aſſuetos,tædioſa progrediendi

grediendi mora, per impedita montium iuga adeo adflictos habebat, ut conuertendi agmen iraq; & tædium ſæpe impetum ſuggererent, ſeditioſis uocibus, ut cuiuſq; fortuna erat, inter milites erumpentibus. Sed Attila, ut erat difficultatibus interritus, ubi deſperatio maior immineret, accurrēs docebat ad finem ſimul montium laborumq;, peragratis Noricis & Rhetis perueniſſe. Iam inde Italiam perſpici, paruo impendio ſui illuc peruenturos, ubi eſſent terrarum orbis præmium habituri. Mox tamen cum renunciaretur, Valentiniani Auguſti copias, in ipſo Italiæ aditu anguſtias inſediſſe, tranſitu eum prohibituras, conuertit ſe ad Illyricum ac Dalmatiam, & Tragurium, Sibinicum, Belgradum, Iadram, Segnam, Polam, Parentum, Emoniam expugnauit, & diripuit. Verſusq; iterum in Italiam, accurrentem ſibi Romanorum exercitum, haud procul à Tergeſtiuo ſinu, non uicit modo, ſed etiam prope deleuit. Et tandem per Carnos illapſus in Forū Iulij, Aquileiam tam obſtinato capiendi animo aggreſſus eſt, quod cùm eam expugnare impetu primo non potuiſſet, triēnio obſidere perſeuerarit. Erat maior obſidentium numerus, quàm ut tamdiu una in regione ali poſſet, cogebanturq; tam homines, quàm iumenta inſolitis ueſci alimētis, quæ res diuerſa morborum genera in corporibus excitabat, uulgabatq;. Et cùm obſeſſi etiam frumenti inopia laborarent, non fames modo, ſed ualetudo etiam aduerſa, deſperatioq; & tædium uictoriæ, Hunnicam tolerantiam uexabat. Et iam prope tumultum & ſeditionem res erat, indignātibus uociferantibusq; militibus, Minime ferendum, ſe bellicoſarum nationum omnium domitores, incurſu uictorię ſuæ, circa unius urbis mœnia, cum foueis turribusq; & lapidibus pugnando conſeneſcere, ubi neq; præmium, neque gloria laboribus ac periculis par foret. Si, quantum poſſet aduerſus inanima, uulneribus & ferro imperuia, hominum uictor exercitus experiri placeret, duceretur ſaltem ad urbem Romam, quæ operęprecio imperij totius Italiæ expugnaretur. Præter id, quod parum momenti aut ad laudem, aut ad prædam in direptione Aquileiæ, cedendum neceſſitatibus humanis, illicq; pugnandum, ubi ferro, uirorum more, non fame ac laſſitudine, ueluti debilibus pecudibus occumbendum. Nec in ſtationibus modo hæc, ſed paſſim per exercitum, ut referentium exquirētiumq; ſua mala turbas fortuna congregabat, cùm inſpecta ciconia, quę pullos ſuos ex arcis culmine, in quo nidum fecerat, aſportabat, capiendæ urbis nouam ſpem omnibus ingeſſit. Aſſeuerante Attila, futurorum præſcias aues iam iam caſuram arcem relinquere, mox omni expugnandarum urbium apparatu murum aggreſſus, tanto ardore obſequentes ad primum impetum milites habuit, cum ipſe armis adhortationeq; inſignis progrederetur, ut quæ triennio ſe defenderat, trium horarum ſpacio ciuitas caperetur. Direpta à militibus præda, & præter paucas fœminas, beneficio formæ ad libidinem reſeruatas, in omnes ſæuitum, propemodum rabioſe propterea, quod tam obſtinatè ſe defenderant. Traduntur cæſa illic ſupra trigintaſeptem milia hominum, & tandem urbs etiam incenſa, ſimul ut deleretur ignominioſum monumentum tam diuturnæ obſidionis, ſimul ut cæteris metus incuteretur. Fuit in ciuitate digna mulier, forma & diuitijs inſignis, ſed pudicitiæ laude in primis uenerabilis, quæ ubi Barbari hoſtis irāq; & libidinem, per omnia fœda & immania, uictoria abutētem uidit, uitam potius ſuo ſcelere, quàm alieno pudicitiam amiſſura, domeſticam turrim, præterfluenti Natiſoni imminentem conſcendit, obuolutoq; capite, in ſubiectum turri gurgitem ſe præcipitauit. Perſeuerante uero obſidione, Attila muros plærunq; circuibat ſolus, mutatis ueſtimentis, expugnationi opportuniora deſignans. Itaq; cùm ſolitudo & ſilentium inuitaſſet aliquādo, ut muro ſuccederet, incidit in armatos, qui longe uenientem conſpicati, propere elapſi per cloacam ſub mœnibus ductā, in inſidijs expectabant, ignari tamen eum Regem eſſe, ſed cupiebant exquirere per tormenta ab hoſtium exploratore, quid conſilij in exercitu, quæ'ue capiendæ urbis ſpes eſſet. Exorti igitur ſubito Attilam circunſiſtunt, & dum uiuum capere nituntur, abſtinent uulneribus, at ille, cui fuga interclusa, defendiq; ſe à tam multis haud magna fiducia eſſet, ut ſaltem non inultus moreretur, prærupta foueæ ſic occupauit, ut à tergo tutus, cum aduerſis tan-

rũm modo rem gereret, ſed ut uidit uelut parci ſibi ab hoſte, & prope negligenter inſultari, ratus timorem, magno impetu & clamore proſiliens duos obtruncat, illatusq; in alios, ut uia ferro patefacta, ſuburbani cuiuſdam maceriam ſaltu ſuperauit, præpetiq; deinde curſu ad ſuos ſe recepit. Fertur eos, qui capturi ipſum circunſteterant, retuliſſe ſuis, cùm Attila ſe in uires collegit circumſpectans, quà impetum faceret, apparuiſſe in oculis nitentis clamantisq; cœleſte quiddam, & ſcintillas igneas quàm ſimillimas uigori, qui Deorum oculis ineſſe creditur. Dum oppugnaretur Aquileia, Taruiſium ac Verona, ſponte imperium Hunni ſuſcepere, illud authore Helmundo Antiſtite, hæc Diamerico. Cœptumq; præterea condi Vtinum ab Attila, ut ſi re infecta, ab Aquileia humanæ neceſſitates diſcedere coegiſſent, eam munitionem poſt ſe relinqueret, ueluti liberi regreſſus pignus ac ſubſidium, ſi quid præter ſpem ſibi in Italia contigiſſet. Digreſſus inde Concordiam, cuius murum primus inſcendiſſe creditus, mox Altinum, Patauium, aliasq; nominis & momenti minoris, quàm plures urbes captas, prope funditus deleuit. Vir enim natus educatusq; in caſtris, & campeſtribus aſſuetus munitionibus, muros, urbanaq; ædificia, rebellandi animos opportunitatemq; ciuibus ſuggerere arbitrabatur. Venit ad eum poſt uictoriam Patauium, Marullus Calaber, Poeta eius temporis egregius, compoſitumq; in adulationem carmen recitauit. In quo ubi Attila per interpretem cognouit ſe Deum, & Diuina ſtirpe ortum uaniſſime prædicari, aſpernatus ſacrilegæ adulationis impudentiam, cum Authore Carmen exuri iuſſerat, à qua ſeueritate ſubinde temperauit, ne Scriptores cæteri ab laudibus ipſius celebrandis terrerentur. Par ſpecimen magni & ſeueri animi dederat paulo ante, ab Aquileia Concordiam petens, medio fermè itinere, in uico ignobili. Circulatores plærique ætate ac uiribus integris, ſpe mercedis illecti, per infeſtos enſes nudi miris flexibus agilem ſaltationem coram ipſo quum exhibuiſſent, cæteris ludicro cum admiratione exhilaratis, Attila indigne ferens, tam robuſta corpora, & quæ omnia militiæ decora implere poſſent, circumforaneo mendicabulo adulterari ac proſtitui, iuuenes ad ſe uocat, ſtatim armari facit, tum armatus ipſe, ſaltuq; in equũ receptus imitari ſe iubet, quod quum armis inſueti efficere non poſſent, rurſus prouocauit ſagittando. Sed cum neq; arcum tendere, neq; ſagittam neruo applicare ſcirent, tam diu uictu tenuiſſimo tradidit macerandos, quàm cibum longiſſimo interuallo propoſitum ſagitta contingerent, & armati in equum dextra læuaq; tam facile, quàm paulo ante nudi per gladios ſalirent, uſusq; eſt eis poſtea fortiſſimis commilitonibus ad plæraq; difficilia obeunda. A Patauio per Venetiam ducens ad læuam, Vincentiam prius, tum Brixiam, Pergamum uelut continuato impetu expugnauit, ac diripuit. Sed ab igne ubiq; temperatum, quanquam portæ inſultans, cùm caperetur Brixia, uulnus accepit, cuius dolore accenſum uix retinuere amici, cùm inſtituiſſet incluſum populum unà cum ædificijs incendio delere. Sed & Vincentiæ ad foueam, qua ciuitas ambitur, cæteris tam altitudine aquæ inexplorata, quàm lubrico per procliue deſcenſu territis, hæſitantibusq; in margine, præcipiti curſu deſiliens in aquam, papillis tenus extantem, ad murum euaſerat, recurrensq; ad accliuum, uerecũdia ſuos adegerat, ut muro ſuccederent tanta feſtinatione, dum quiſq; prioris tarditatis pudore, primum deſcendendi decus exoptat, quod plæriq; attrahendoq; & impediendo ſe uiciſſim, à cliuo in profundiorem aquam dilapſi, ſimulq; impliciti tenentium ductantiumq; ſpecie ſubmerſi ſunt, priuſquam in ciuitatem tranſcenderetur. Circumuaſtata exinde Aemilia, pluribusq; ſolo æquatis urbibus, cum Rauennam obſideret, Iones Epiſcopus cum uniuerſo populo, candidatus ac ſupplex, ſuſcepto imperio, ut ciuitati ædificijsq; parceretur, obtinuit. Victoriæ tamen ingentem ſpeciem præbuere fores urbis à uictis depoſitæ, pedibus intrantis, & per aduerſam partem exeuntis exercitus ſubiectæ & calcatæ. Mox in eo loco caſtra poſuit, ubi Mintius amnis Pado illabitur. Nam & ſi animus ad imperij caput Romam feſtinabat, anxius tamen erat ſecum, propter Alarici Gotthorum Regis euentum, qui captæ direptæq; à ſe Romæ haud multum ſuperuixerat. Deliberanti igitur, ſuam ne fortunam ad excidium Vr-

bis

bis ſequeretur, an illius fatum deuitans,per Picenum in Samnium, reliquamq́; Italiam uſque ad fretum Siculum,uictorem exercitum prius circũduceret,accurrit Leo Pontifex maximus, doctrina & ſanctitate inſignis, qui poſitis pontificalibus ornamentis,oratione atq; habitu miſerabili,pacem Italiæ impetrauit.Ferunt Attilam,dimiſſo ab ſe Leone,cum interrogaretur à ſuis,cur hoſti ſe tam facilem præbuiſſet,aſſeueraſſe uiſum à ſe iuxta illum,cum pacem peteret,humana ſpecie auguſtiorem iuuenem minari ſibi mortem, ſi paci aduerſaretur. Qui uero miraculum excludentes,rationibus coniecturiſq́; humanis factum expendunt, putant Attilam,aut tractabili mitiq́; natura ſua in ſupplices id præſtitiſſe,aut ingenio Leonis & doctrina uictum. Cùm ille omiſſa Italia,quæ ſponte uictoris nutum ſpectatura eſſet,ſubigendos Viſſogotthos in Italia perſuaſiſſet,quæ una gens in toto orbe Hunnici imperij æmula atq; hoſtis eſſet,id utiq; non ambigue inter milites ilocalariter iactatum,Haud immerito Leoni ceſſiſſe in Italia,qui Lupum in Gallia reformidaſſet,pluſq́; cohibendo Attila momenti habere ferarum nomina, quàm hoſtium armatas acies.Interea Honoria, Valentiniani principis ſoror, cùm ſeuere admodum à fratre ultra legitimos annos domi ſeruaretur,per Eunuchum ſuum clam ab Attila impetrauerat,ut ſe in matrimonium peteret,itaq; cùm firmata pace,in Pannoniam retro ſe conuertiſſet,Legatos ad Valentinianum miſit,qui ſuaſionibus minas adijcientes, concedi ſibi poſtulata peruicere.Habebat Attila more gentis ſuæ uxores plures,cæterum priuſquam Legati Roma reuerterentur,captus ſpecie puellæ,fama ac nobilitate inter ſuos eximiæ, cui Hildico nomen fuiſſe traditur,eam quoq; ſibi coniugauit,hauſtoq́; immodice uino in nuptiali conuiuio,cum ſupinus obdormiuiſſet,ſanguis per nares erumpens,uitalium ſpirituum meatus interclu ſit,ſubitoq́; extinctus eſt,qua nocte Martianus Imperator Conſtantinopolis per ſomnium uidit,arcum illius fractum, quo genere armorum Hunnos maxime excellere diximus.Poſtridie cùm Rex præter conſuetudinem ad diei multum conquieſcere uideretur, miniſtri id primum noui matrimonij uoluptatibus tribuebant,indulgebantq́;,qui mox in ſuſpicionem uerſi,intimo cubiculi reſerato,mortuum inuenere, Puellam uero ſic iuxta eum iacentem,ut quæ timeret dormientem excitare.Quæ cùm renunciaſſent,planctu & lachrymis uniuerſa regia completa,uariæq́; erant accurrentium acclamationes, inter mortui Regis laudes & deſyderium, ſemitonſis deinde capitibus, laniatoq́; more ſuo uultu, elatum corpus.Vbi equeſtres ludos concelebrauere, ſepulturæ mandarunt, non ſine paludamentis,phaleris,ſigniſq́;,& alijs militaribus imperatorijſq́; ornamentis,quæ ille uario ex hoſte attulerat,uixit annos ſex & quinquaginta. Signa uero mortis præceſſerant,quod reuertenti ab Italica expeditione, in tranſitu Lici amnis,qui Rhetos diuidit à Vindelicis, mulier phanatica, temere in equum inuecta clamauit ter, Retro. Equuſq́;,quem prope in delicijs habebat,ipſo nuptiarum die, nullo ægritudinis ſigno præcedente, ſubito interijt. Et nouæ nuptæ cubiculum intrantis pes dexter,ſic limini impactus eſt,ut præ dolore aliquantiſper aſſederit,auditaq́; eſt eius uox dicentis,Si tempus eſt, ueniam, quibus uerbis mortem in dolore compellaſſe credidere. Sed & cœlo eius uiri curam fuiſſe teſtatus eſt Cometes,qui ante obitum ipſius,ter ſeptem noctes ad uernum Solis exortum apparere perſeuerauerit. Sunt,qui ſcribant Attilam reuerſum ex Italia,iterum contra Viſſogotthos arma mouiſſe,uarioq́; præliorum euentu bellum inter eos aliquandiu extractum,ſed tandem in eiſdem campis, in quibus ab Etio debellatus prius fuerat,uictum,fugatum,& poſtea à Viſſogotho, exitu,quo deſcriptum eſt ſupra,interijſſe.

P. Callimachi Attilæ
Finis.

ORNATISSIMO VIRO D. SEBASTIANO HALLERO, Legum imperialium Doctori Vincentius Opſopœus.

ETSI ſereniſſimus Rex Vngariæ Mathias Coruinus, plurima uirtutum ſuarum monumenta poſteris reliquerit, ut non admodum earundem præconem & teſtem requirat, nam uirtus, per ſe ſatis clara & æterna eſt, tamen cum inter alia literarum egregia monumenta, ex illius bibliotheca ad manus meas peruenerint, maxime beneficio illuſtriſſimi Principis Georgij Marchionis Brandeburgenſis, Principis noſtri clementiſſimi, huius eximij Poetæ T. Alexandri Corteſij Verſiculi, in eius laudem conſcripti, non paſſus ſum, ut illi ipſi diutius in tenebris deliteſcerent, cum luce ſint digniſſimi, cum ob tanti Principis & bello & pace maximi immortalem gloriam, tum iſtius Poetæ mirificam eruditionem, & ingenium ſingulare. Fuit hic unus ex numero, quos fœliciſſimum illud & politiſſimum Angeli Politiani ſeculum produxit, quo nunquam fœlicium ingeniorum uberior prouentus extitit. Qui, ſi ad iuſtam ingenij maturitatem perueniſſet, num priſcis Poetis immerito an numeratus eſſet, huius lucubrationis fœtura documento eſt. Hos autem uerſiculos, ornatiſſime Sebaſtiane, merito tibi dicare uideor, non tantum ob id, quòd homines muſicos incredibili quodam amore complectaris, ſed quòd ipſe inter eximios Poetas honeſtiſſimum locum obtineas. Hoc eſt, quòd omni humanitate, amore, ſuauitate, lepore, gratia, Venere, facetijs, urbanitate, comitate, ciuilitate, neque non eruditione, & multarum rerum cognitione, unà cum iuris ciuilis ac pontificij prudentia, omnium mortalium es excultiſſimus & excellentiſſimus. Quapropter hoc amoris erga te mei pignus non grauate accipe, & uale ex ſententia.

Ex ædibus noſtris Onoltzſpachij, Idibus Iunijs, Anno M D XXXI.

T. ALEXANDER CORTESIVS, REGI MATHIAE CORVINO, IOANNIS CORVINI FILIO,

Vngariæ, Boemiæ, Dalmatiæ, Croaciæ, Ramiæ, Seruianiæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Romaniæ, Bulgariæ, Duci Auſtriæ, Sleſiæ, Lucemburgenſis, Marchioni Morauiæ, Luſatiæ, optimo fortiſſimoq́ Principi, ob rem publicam Chriſtianam conſeruatam, & imperium regni Vngariæ propagatum inſignibus uirtutibus eius domi forisq́,

S. P.

ETSI NIHIL DIFFICILIVS VIDETVR optime Rex, quàm de te ſcribere, in quo omnis eſt laus imperatoria, & digna Principe uirtus, tamen quum exiſtimarem, ſi non facultatem, at certè uoluntatem hanc optimum quenq́ probaturum, mouererq́ admiratione rerum à te geſtarum, ſcripſi de tuis laudibus Libros duos. Et quum bello & pace æquè clarus ſis, uno res bellicas, altero pacis artes ſum perſequutus. Mitto priorem hunc, ſecundum, qui adhuc eſt in manibus, paulò pòſt miſſurus. Nam ne hunc ipſum quidem nunc mitterem, niſi indignum putarem, quæ ab alijs legerentur, ea tibi, cui dicata ſunt, eſſe ignota. Leguntur autem, non quia ſint ſcripta eleganter (parum enim aut ingenio aut doctrina ualeo) ſed quia tuas & ueras continent laudes, quæ ita paſſim amantur, celebranturq́, ut & quoquo modo ſcriptæ delectent, & qui eas ſcripſerit, charum omnibus reddant. Nam quum omni es laude cumulatus, tum maius quiddam atque præſtantius in te eſt, quàm quod ætas noſtra pati uideatur, & planè cum antiquitate conferendum. Quare urbs noſtra, Dea (ut ita dicam) terrarum ac gentium Roma, unde tu originem ducis, tuis geſtit uirtutibus, tibi gratias agit. Ipſaq́ cui natus es, res publica Chriſtiana, quo frequentiùs glorietur, in quó ue magis conquieſcat, habet neminem. In tanto itaque totius orbis terræ conſenſu, ego quoq́ abſens atque ignotus feci hoc (qualecunque eſt) poema, ut ſimul immortalem tuam gloriam meis uerſibus uenerarer, ſimul egregiam in te oſtenderem uoluntatem. Tu uerò, ſi nunquam ab his ſtudijs te auertit cura regnorum, lege (oro) atque cognoſce, & ſi merui, in tuorum numerum adſcribe. Vale.

AD LIBRVM.

Chare liber, magnum qui iam uolitare per orbem,
Notus, & argutis auribus eſſe cupis,
Qui cupis Arctoi tectis ſuccedere Regis,
Numinis & propius ora uidere mei,
Qualiſcunq;, mihi multo uigilate labore,
I fœlix Genio candidiore liber,
Neu blatta informi lædat rubigine, né ue
Tempus edax noceat, neu mala lingua tibi.
Sic faueant Muſæ, & ſtudijs ſeruata nepotum,
Quæ canis, hæc, olim ſecla futura legant,
Quantus & Alcides, & quantus nomine Achilles,
Mathias hominum peruolet ora meus.
Mathias, Romanus honos, cui uertice ſacro
Pierias laurus bellica fert hederas.

T. CORTESII
DE MATHIAE REGIS
Laudibus bellicis.

ILiacas alij flammas, Thebanaq; fratrum
Arma, & Iaſonijs inſignem Heroibus Argo,
Aſtrorum curſus, & Ditis inania regna,
Fictaq; Pierio referant miracula cantu.
Nos proprijs ſpectanda oculis, nos inclyta dextræ
Facta tuæ canimus, quibus aurea ſydera uiuus
Tangis, & æthereas fama petis arduus arces.
Sed ſine te, nunquam tenues ad carmine tanto
Subſiſtant uires oneri, tu numine toto
Dexter ades. Da Mœoniam tua facta canenti
Mathia Coruine chelyn, ſi Delphica parent
Templa tibi, ſentitq; frequens tua nomina Cyrrha,
Si Muſæ, ſi Phœbus amant, hoc tempore ſolus
Carminibus ſi digna facis, quæ nulla uetuſtas
Deleat, annorumq; graui ſitus obruat æuo,
Quamq; abſens tanto rerum ſplendore tuarum
Excitor, aſſenſu laudum procul omnia plaudunt
Fortunæ momenta tuæ, neque clarius axe
Lumen ab Arctoo micuit, ſonat omnis ubique
Nomine terra tuo, & famam uaga gloria cœlo
Terminat, immenſumq; ingens accedit Olympum.
Non hæc ingenio complecti aut uerſibus optem
Poſſe meis, cupido non ſi torrentia Vati
Pieridum ſint ora nouem, ſit ahenea lingua.
Littoreas aliquis citius numerabit harenas,
Paruaq; per denſum uolitantia corpora mundum,
Et tenues per inane globos, quàm ſingula uerſu
Expediam. Potui ſatius tacuiſſe, furentem
Ni dulcis raptaret amor, qui frena pudoris
Rumpit. & immenſo cogit decurrere campo,
Conueniunt omnes quando, tua cura, Poetæ,
Certatimq; nouas contendunt ſcribere laudes.
Nec bene Romano de nomine Muſa meretur,
Quæ tua facta ſilet. Regum tu maximus ille es,
Et maris & terræ domitor. Tua fulmina paſſim
Horret Hyperboreæ regio Mœotica brumæ.
Te Duce tuta fides, tibi religioſa parentum
Debetur pietas. In te fiducia duris
Militibus ſita. Threicij fera munera Martis
Te penes, in te anceps belli fortuna recumbit.
Tu uallum Italiæ, Romana palatia ſeruas.
Impia tu gentis contundis monſtra prophanæ,
Biſaltamq;, Scythamq; ferum. Tu Norica uincis
Arma, & bellacem non uno Marte Boemum.
Tu mores hominum domitas, & iura per urbes
Reſtituis, lapſisq; potens ſuccurrere rebus,
In faciem antiqui mutas mala tempora cultus.

Verum ego non Hydræ magis indelebile collum,
Fœcundumq́ iecur Tityi conſumere poſſe
Deſperem, aut Ixionios firmare rotatus,
Quandoquidem primo tantarum in limine laudum,
Hinc decus, hinc rerum incertam fert copia mentem.
Ac ueluti rubræ dubitat rimator harenæ,
Quam prius è uarijs gemmam legat, ardet hyaſpis,
Lucet onyx, uiridi radiat fulgore ſmaragdus,
In partes dubium uarias, & ſingula circum
Illum agit hærentem ſpectandi immenſa uoluptas.
Nam quid principio referam, unde exordia ſumam?
Maiorum ne prius rèpetens exempla tuorum,
Meſſalas atauos memorem, ſtipemq́ togatam,
Vnde tuum magnis genus eſt authoribus ortum?
An patris Hunniadæ tot bella exhauſta tot annos
Perſequar, ut ſæuos totiens diſiecerit hoſtes,
Fuderit ut dirum Taurini ad mœnia Turcam,
(Nunc Albam appellant) albent quando oſſibus arua
Biſtonijs, galeæq́ micant, effoſſaq́ pila,
Et madidæ humano pingueſcunt ſanguine glebæ?
Sed genuiſſe tamen Mathiam, gloria maior,
Quàm uarijs ſeptem bellis domuiſſe triones,
Et tetigiſſe altum uicina fronte Bootem.
Romuleæ decus Hunniadæ memorabile gentis,
Quo Duce, Pannonium pulſauit ſydera nomen.
Non ulla pro laude pater, nulliſq́ triumphis,
Plus tibi res Italæ debent, quàm pignore tanto,
Fulmina quod belli populo rediuiua Latino,
Et tanta euerſis peperiſti commoda rebus.
Tu nato concede tuo, quantumq́ priores
Viciſti, tantum uinci patiaris ab illo,
Non ſecus Aeacidem proles Pellæa Philippum
Fortior, & bello Peleum ſuperauit Achilles.
Sic uinci Anchiſes nato gauiſus, & Aegeus
Magnanimum læto miratus Theſea uultu.
Atque equidem, naſci Romano ſemine, multum eſt.
Mathia armipotens, authorum fortibus actis
Et genus & famam renouare, & fata ſuorum,
Scilicet ante alios curſu Neptunius auras
Altiùs efflat equus, uirtusq́ immiſſa propagat
Indole, diffuſas cognata in pectora uires.
In te creuit honos rerum ſucceſſibus auctus,
Et noua maiorum uirtus tua nomen obumbrat,
Sola bonis contenta ſuis, nihil indiga patrum.
Te uario caſti uenturum carmine Vates,
Te cecinit multo quondam pius ore Sacerdos,
Quiq́ auium cantus, quiq́ ardua ſydera norunt,
Aut qui Diuinum ſpirant ſub pectore numen.
Tum cœlum ſua ſigna dedit, Phœbeaq́ lucem
Natalem prædixit auis, quum decidit æthra
Annulus, in gremium matris delapſus Elyſæ.
Ipſa ſub umbroſa, fatorum neſcia, quercu

Carpebat

Carpebat placidam ſecluſa in ualle quietem,
Huic puer in ſomnis, utero quem languida pleno
Geſtabat, ſubitò fœtæ circum ubera uiſus
Ludere, & infantis facto uelut agmine in ora,
Plurima præcipiti labentia flumina curſu,
Pectore ſub magno, dictu mirabile, condi.
Quum ſubitò gemmam, digitis quæ lapſa, iacenti
Errabat, roſtro præpes librauit acuto,
Inq; ſinum celſa demiſit ab arbore coruus,
Et leuiter molli diſtinxit lumina penna.
Excidit extemplo ſomnus, tum læta ſalutans
Augurium, uerbis ſupplex his Diua precatur·
Corue ſacer, longa Superis gratiſſime uita,
Seu tu ſponte uenis, noſtri præſagus honoris,
Seu Pater altitonans cœlo te miſit ab alto,
Adſis, & tanto fortunes omine natum.
Tu gentilis honor, cognomen nobile noſtri
Tu generis, te noſtra ferent inſignia ſemper,
Parq; aquilis toto uenies uictricibus orbe.
At tu Rex Superûm, primis cui pugnat ab annis
Hunniades, cui ſeſe ultrò deuouit, & omnem
Progeniem, quando eueniunt ſine numine nunquam
Iſta, tuo charum fœlici lumine fœtum
Aſpice, & auſpicijs inſomnia læta ſequundis,
Vt quot ab innumeris manabant fontibus amnes,
Tot ſint regna meo latè parentia nato,
Vndique cœruleis circumdata regna fluentis.
Hæc ait, & tacitis ueneratur Numina uotis,
Pannonius quo more Senex, aut Dalmata ſueuit,
Qui deſyderio cœli, terraq; mariq;
Longum iter emenſus, tandem peruenit ad arces
Maxima Roma tuas, & flexo poplite, ſupplex
Ardua clauigeri ſuccedit limina Petri.
Ipſe pius tremulis titubantia murmura labris,
Integrat ipſe preces, & cana fronte peractis,
Concretam uocis exemit pectore labem,
Non aliter Cœlum Diuosq; precatur Elyſa.
At pater omnipotens, melioris conditor æui,
Proxima maturi repetens iam tempora partus,
Atque animum caſtæ precibus commotus Elyſæ,
His incorruptam compellans uocibus ultrò,
Affatur Mariam·Quanquam facta impia cogunt,
O mater, diro pœnas de ſanguine ſumam,
Immittamq; globos flammarum in uiſcera terræ,
Et genus humanum, deleto ſemine, perdam,
Iam pudet in noſtras armari Numina uires,
Quæ ſuperis depulſa polis, damnauimus Orco.
En rurſus fera bella cient, rurſusq; Gigantes,
Monſtraq; de ſuperis audent decernere regnis.
Pars quota terrarum reſtat mihi, poſſidet orbem
Turca ferox, Eurumq; premit & Magmedus & Auſtrum,
Nec patriam tantùm Solymam, nec Achaica tantùm

Regna, ſed Illyricum tenet, Epirumq́ ſuperbus,
Anguſto uix tuta freto Roma inclyta, Diuûm
Roma locus, Roma imperij pulcherrima ſedes.
Quid memorem infandis tot diruta templa ruinis,
Dedecus in noſtrum, uerſum fasq́ omne nefasq́,
Pollutamq́ fidem, & temeratas cædibus aras?
An fruſtra ignifera torquemus fulmina dextra,
Miſcemusq́ cauis horrenda tonitrua nymbis?
Me tamen Hunniadæ pietas mouet, actaq́ bello
Fortia, & effuſus noſtro pro nomine ſanguis.
Sed quoniam emeritum iam pridem ſede locare
Syderea, certum eſt, & iam nunc filius illi
Naſcitur, hunc rebus bellantem imponere feſſis,
Hoc ſæuos ductore paro compeſcere Turcas.
Ergo age tu Lucina parens, tu maxima Iuno
Da faciles matri partus, natumq́ rubentem
Excipe, quumq́ ſuo uocem formauerit ore,
Fac, Turcas puer ille meas ſe iuret ad aras
Igne ſecuturum & ferro, terraq́ mariq́.
Poſtquàm alacres magnis uires firmauerit auſis,
Is premat immanes inuicto milite gentes,
Aureaq́ Arctois componat ſæcula terris.
Hæc ubi dicta, polus tremuit, tremuere cauernæ
Tellurisq́ cauæ, & ſonitum maria alta dedere.
Palluit anguiferis impexus crinibus ora,
Territus atque imo latuit Magmedus Auerno,
Ceu latet in tonſo pauidus ſub gramine ſerpens,
Vicina apparet quotiens Iouis armiger æthra,
Dulcibus is prædam natis rimatur, & arces,
Dat penna ſtridente ſonos, ſuper aera raptus,
Ille anceps glacie torpet, latebrasq́ propinquas
Intrat, & optatæ tumulo ſeſe abdit harenæ.
Interea charæ nullo languore parentis,
Continuo in Dias ope Numinis æditus auras,
Ipſe puer ſtrictos primis uagitibus enſes
Compleſti, in patrijs repſiſti paruulus armis,
Militis exceptus manibus, plauſuq́ fauentum,
Othryſium tenero ſpirabas pectore Martem,
Qualis ubi in cunis genitus Ioue mollibus infans,
Eliſit geminos manibus Tirynthius angues.
At tibi naſcenti Fortuna innoxia plauſit,
Permulſitq́ manu blandum Rhamnuſia pectus.
Adfuit Aeneadum Genitrix, formoſa Dione,
Gradiuusq́ parens, atque Vrbis Romulus author,
Exoriare, inquit, noſtro de ſanguine tandem,
Magne nepos, patriæ decus & tutela ruentis.
Quanta tibi placidi fauet indulgentia cœli,
Qualibus Aegoceros radijs, quo lumine Mauors
Proſpicit, & quanto rutilus Ioue fulgurat æther?
Ingens Aetnæis ſtridet fornacibus enſis,
Ingentem Siculi formant thoraca Cyclopes,
En tibi iam rupes Vulcania tota remugit.

Incipe Diue puer tenero uibrare lacerto
Tela uirûm, iam nunc animos oſtendis auitos,
Quippe his Scipiades oculis, hoc paruulus ore
Cæſar erat, ſic Coruinus mihi riſerat olim.
Aſpice, iam noſtri quantum ſtat roboris inſtar,
Fronte tibi, & patrios effingit imagine uultus,
Qualis erit, quum mœſtus Arabs, quum territus Indus
Cernet, adhuc supereſſe mea de gente nepotem,
Auſit qui domitis totiens iuga ponere Dacis?
Perge modò, non hæc equidem te oracula fallent,
O ſpes Auſonidum, & Romani nominis hæres.
Dixerat ipſa fouens gremio Tritonia Pallas,
Haſtam inſertabat dextræ, & phorcynida læuæ,
Et paruo auratum capiti diadema locabat.
Ter lauro cinxere comam, ter blanda dedere
Oſcula, ter lætæ cecinerunt omina Parcæ.
Vix fari poteras, breuibus quum longa lacertis
Tela dari toruus, patre exultante, petebas,
Aſſuetus clangore tubæ, atque hinnitibus ipſis
Lætari, & flammis galeæ ardore coruſcæ.
At non armorum ſonitum, pugnæ'ue fragorem
Conſertæ horrebas, gemitus uocesq; cadentum
Auribus intrepidis, tormentaq; pectore ſuetus
Audire impauido, quum ſaxea fulminis inſtar
It pila, flammiferi ſonitusq; imitatur Olympi.
Non amnis tumidi murmur, ſpumantiaq; undis
Aequora, non rapidis terrebant flamina uentis.
Sic in Chaonijs generoſæ uiuidus aruis
Pullus equæ, uiſoq; truci uenaticus apro,
Indolis ante annos catulus dat ſigna Moloſſæ.
Pôſt ubi paulatim creuit robuſtior ætas,
Atque metus expers adoleuit corpore uirtus,
Non tergo, ſed fronte uago notiſſimus hoſti,
Iam uolucres ſolitus curſu præuertere ceruos,
Flammea uel celeris ſaltu ueſtigia damæ,
Telaq; nunc arcu, nunc ſaxa emittere funda,
Aerea ſulphureis tormenta incendere tædis,
Murorumq; frequens lapſam ingeminare ruinam.
Ac uelut Heſperium Pœnus quum preſſerat orbem
Hannibal, aeriasq; furens animoſa per alpes,
Et Pyrenæos raptauerat agmina ſaltus,
O quotiens auſus uaſtos umbone molares
Pellere, centenis quotiens occurrere telis,
Intactas ſuper ire niues, fluuiosq; minaces,
Et tumidum audaci pelagus tranare natatu.
Quum trepidum genitor caſtris educeret agmen,
Ipſe author pugnæ ſtabas, & terga daturis
Firmabas dubium rerum diſcrimine pectus.
Quumq; per inſidias à tergo inuaderet hoſtis,
Et furtim miſſas tremeret procul Alba phalanges,
Vertebas ſtrictis pauidas mucronibus alas,
Ceu ſerus Aeneades, premeret dum Neruius acres,

Iulius emicuit,raptaq́ʒ à milite parma,
Reſtituit fuſos media inter ſigna maniplos.
Et quod defixum eſt Othomanni Regis in ore,
(Vulnere quo turbatæ acies) tua dextera telum
Torſerat,auſpicio parta eſt uictoria tanto.
Inde chorus Diuûm,cœliq́ʒ exercitus omnis,
Pro te bella manu telis infeſta ciebant.
Ipſe Pater Superûm,ſummo tibi Chriſtus Olympo
Propugnator erat,iam tum pia Numina uoces
Audiuere tuas,& uotis annuit æther.
Ille Pharaonias ſummerſit fluctibus alas,
Ille & legifero Moſæ Deus adfuit, undas
Diſiiciens,mediumq́ʒ uiam patefecit in æquor.
Nimirum Macedûm populi,atque Alamannia pugnax,
Aduentu tremuere tuo,reſponſaq́ʒ Diuûm
Boſphorus,& Scythicis Hypanis procul horruit undis.
Interea Hunniaden,referentem ſigna cruentis
Turcarum ſpolijs,ne quid mortalibus ultrà
Viribus auderet maius,reuocare parabat
Iuppiter,& uacuo terræ decus addere cœlo.
Isq́ʒ ubi labentes artus,& frigida membra
Senſit,anhelantemq́ʒ anima fugiente iuuentam,
Sic fatur moriens,dictisq́ʒ ita pectora firmat,
Nate mihi uita ſemper iucundior ipſa,
Flos Regum,Nate Auſonidum lumenq́ʒ future,
Accipe,& hæc memori præcepta in pectore fige.
Nam te,qui ſupra eſt annis,& uertice toto,
Fratrem,fata mihi comitem dant mortis acerbæ,
Iam propior mors atra ruit,quid lactea colla,
Quid flauos calido conſperſos ſanguine crines
Commemorem? Heu tenero ſanguis meus occidis æuo,
Proijcis & truncum ferro,ceu uictima,corpus,
O dolor, ô lachrymæ, dulcis Ladelae,tuorum?
Tu,cui fœlices oſtendunt Numina curſus,
Qui patriam,nomenq́ʒ feres ad ſydera noſtrum,
Vtere ſorte tua, nec fœdi carceris horror
Terreat,aut duri imperium crudele tyranni,
Inueniet Fortuna uiam,uictorq́ʒ redibis,
Quadrijugo inſignis ſubiecta per oppida curru.
Quum te Pannoniæ Regem te Myſia & altæ,
Noricus Illyricis mundus uenerabitur oris,
Succeſſuq́ʒ ferens ſeſe lætabitur omnis
Armipotens Europa tuo,& caput efferet aſtris.
Amplum nate tibi regnum,famamq́ʒ relinquo,
Duratum caſtris Hunnum,aſſuetumq́ʒ periclis,
Qui nulli inferior genti pietate uel armis,
Quiq́ʒ tuis nunquam deſit conatibus audax,
Aude omnes tentare uias hoc milite,& omnes
His belli contemne minas Puer inclyte dextris.
Debellanda manu uariarum horrenda ferarum
Monſtra tibi,& multæ diuerſis finibus urbes.
Augendum bello decus,& ſudore paranda

Gloria.

Gloria. Nam magnos fortunant Fata labores,
Ergo nec ſomno indecori, nec tempora ſegni
Perde ſitu, & patrem duris imitare ſub armis,
Incumbent alij Sarrano molliùs oſtro,
Argutas tenui ducent de gutture uoces,
Pulſabunt citharam melius, ſaltuq; choreas
Intexent agili, & conuiuia lauta parabunt.
Tu bellare frequens, & uincere nate memento,
Hoc tibi erit ſtudium, regniq; extendere fines,
Exercere fidem, & contingere ſydera factis,
Ingredere, & tantos iam nunc ordire labores,
Iam noua pertentant moribundum gaudia pectus,
Hæc memorans dulci genitor dedit oſcula nato,
Et ſimul aſtrigeris conſcendit in æthera bigis.
Aelius ut Solyma uates leuis excitus aura,
Egit ſydereo candentes igne quadrigas,
Obſtupuit medijs agitantem in nubibus axem,
Sublatumq; polo nequicquam exclamat Elyſe,
Quò ruis, & dulcem linquis crudelis amicum.
Sic pater Hunniades cœlo ſeſe intulit alto,
Tum Diua immenſo regnum paritura labore
Mathiæ Fortuna ſuo, fratrem impulit acrem,
Vlciſci patrium ferro decus, hoſte perempto.
Ipſius ante oculos Agelai Regis, & ora,
Enſe uirum necat indomitum, patriq; parentat
Audax Hunniadæ natus, nec iura, nec arma,
Regalém ue manum ueritus, faſcés ue tremendos,
Sumeret ut meritas hoſtili à ſanguine pœnas.
At Rex Pannonia tremuit Germanus in aula,
Inſontemq; dolis iuuenem, & nil tale uerentem
Occupat, ac multo fœdatum uulnere ſæuus
Imperat intonſa caput à ceruice reuelli.
Heu pietas, hæret uinctis poſt terga lacertis
Infœlix puer, & crudelia fata moratur,
Terq; quaterq; ferus nequicquam fortia lictor
Colla ferit, crebriſq; addit ſuper ictibus ictus,
Purpureo niueos humeros dum cæſa cruore
Infecit ceruix, & pulchros abluit artus.
Non lachrymas pueri, non plebs, patriús ue ſenatus
Continuit, triſteſq; necem fleuere cateruæ,
Turpauit ſenior ſqualentes puluere canos
Danubius, gemuere alto ſub gurgite Nymphæ,
Et Rhiphæa iuga, & Boreæ glacie obſita tellus,
Sed non ille diu caſu lætatus acerbo eſt,
Dum noua regifico celebrat connubia luxu,
Interit inter uina miſer libata, dapeſq;,
Lætaq; lugubri turbat conuiuia planctu.
Nil adeo certi miſeris mortalibus uſquam eſt,
Tu uelut alterna Pollucis morte redemptus
Caſtor, Amyclæum ſtellis oſtendit honorem,
Et certam nautis tranquilla luce ſalutem,
Talis ades regno euerſo, patriæq; ruenti.

Quum primùm lapſas miles tibi uictor habenas,
Et regni uaga frena dedit, ceruicibus ipſis
In ſolium regale ferens, fractiſq; catenis,
Tradidit Arctoæ latè moderamina gentis,
Principio infenſas acies, populoſq; rebelles,
Impia non grati periuria militis ultus,
Sub iuga depreſſo miſiſti regia collo.
Nec dum etiam primo ueſtibat flore nitentes
Barba genas, quum læta tuos Victoria currus
Circumit, & uirides ſubſtrauit Gloria lauros.
Prima triumphales fronti conceſſit honores
Seditio pacata tuæ, prima impulit armis
Diſcordes latè gentes frenare ſeueris.
Nec mora, Sidonio longè ſpectabilis oſtro
Sacra facis, ſacraſq; Deum ueneraris ad aras,
Vocalem, ueluti fama eſt, Dauida tonantem
Placuiſſe Deum, teneri fundamina regni
Dum iacit, & puram ſacris fert curribus arcam.
Macte animis, & chare tuis cœleſtibus Heros,
Qui ſancta imperij pietate exordia firmas.
Non uires, non arma magis, legûm ue poteſtas,
Relligione ualent, mundum terrore ſubactum
Hæc regit, hæc ſæuas moderatur numine gentes.
Protinus hoſtilem ductor capis acer Iaſam,
Inuictumq; doces uinci certamine Turcam.
Ac prius indomitum fugientia uertere cogis
Terga ducem, nec te belli uis ulla, nec ullus
Impetus auertit, dura obſidione prementem
Mœnia, diſiectis donec patefacta ruinis
Intraſti curru uictor ſublimis ouanti,
Et magnam infandis rapuiſti ex hoſtibus urbem.
Sed dum perſequeris uictricis præmia pugnæ,
Vltoreſq; trahis iurata ad prælia Diuos,
Dira ſuperſtitio patrias inuaſerat urbes,
Huſſius huic author quondam, nec templa, nec aras
Erexit Superis, & quæ conſtructa manebant,
Diruit impius, infœlix, ac peſte cruenta
Triſtia periuræ maculauit mœnia Pragæ,
Multaq; de Superis demens infanda canebat.
Hinc ortæ monſtris facies, bacchataq; paſſim
Prodigia, Herculeis non contemnenda lacertis,
Tiſiphones atræ ſtimulis accenſa fremebant.
Nec contenta ſuis iam pridem finibus ingens
Bellua, Pannonias ſpiris inuoluerat ambas,
Mille manus illi fuerant, & cornua mille,
Et totidem intortis armabat colla colubris.
Quum procul obſeſſas regni circumſpicis arces
Tartareæ labis tabo, ſic protinus orſus,
Quid Thracum ſequar indomitos Arabumq; phalanges,
Quos terra, & uaſtis dirimit mare fluctibus altum?
Monſtra domi uincenda mihi maiora ſuperſunt,
Inteſtina mei populatur uiſcera regni

Sacra

Sacra lues, propiusq́ in limine labes.
Indigetes Diui, patriæ tutamina noſtræ,
Et tu ſanctorum columen, Stephane inclyte, Regum,
Si me cana fides, pietasq́ illæſa ciere
Bella iubet, medijs artus opponere telis,
Nunc precor, ô Superi, ſinite hac me ſternere dextra
Prodigium, diroq́ manus fœdare cruore,
Nunc ſinite his terris ſceleratam auertere peſtem.
His dictis, monſtrum patria ui perdere adorſus,
Non claua accinctus, non in certamina pelle
Veniſti, rigido pugnatum eſt undique ferro,
Vndique commiſſæ cumulatos ſtragis aceruos
Cernere erat. Tepidas Oderæ cruor inficit undas,
Inuoluitq́ ruens labentia corpora uertex.
Pars flammis ambuſta ſonat, piceoq́ crematur
Igne lues, nigris lucent incendia buſtis,
Et ſparſos rapiunt cineres in nubibus Euri.
Ergo uicta tuis portenta Boemica telis,
Tempora uictrici flauentia fronde coronant,
Præceduntq́ duces onerati colla catenis,
Atque Sacerdotes cœtu comitantur honoro
Florentes uiſentem urbes, & uota ſacrantem.
Aurea cæſaries humeris uolitabat eburnis,
Lætaq́ purpurea flagrabant ora iuuenta,
Qualis ubi auricomos eduxit Lucifer ignes,
Vere nouo roſeus rutilo Sol enitet aſtro.
Sic formæ ſplendore nites, clarisq́ uerendæ
Virtutis belliq́ notis, ô nobile Martis
Numen adoratum, ô terræ decus omnibus ingens,
Iura manu pacemq́ geris, uiridesq́ triumphos,
Et ſcelerum ultores, educis in agmina Diuos.
Imperium tibi grande comes, tibi regna, laborq́
Clarus, & inſignis generoſo uulnere mortis,
Bello iura Getis, bello data iura Britannis,
Parta quies populis, & uita gloria maior.
Adde tot erectas urbes, poſitosq́ colonos,
Tot pacata fero latè loca uaſta latrone,
Aequoraq́ inuectas quondam per inhoſpita merces.
An memorem iunctas diuerſo à littore gentes,
An notas rerum cauſas, ſedesq́ locorum,
Et mores hominum, & uariæ commercia linguæ?
Hoc cœlum Alciden, uictoq́ Oriente Lyæum
Extulit, hoc Perſas, Pœnos, Gallumq́ potentem
Romanosq́ tuos, & te fortiſſime Princeps,
Qui nunc extremis Europæ uictor in oris,
Immanem auertis Tyrrhenis urbibus hoſtem.
Salue certa ſalus rerum, pater inclyte Mauors,
Certa uirûm, tibi nunc æternæ laudis honorem,
Inuictumq́ cano Romano carmine Regem.
Quod ſi naſcentis uixdum Corteſia Muſæ
Orſa iuuent, diciq́ meo dignabere uerſu
Mathia, incipiam rurſum, & primordia laudum

Exequar, exemptus uulgo, doctasq; per aures
Ipſe uirûm longos uiuax uolitabis in annos.
Nox cœlum interea nigris inuoluerat alis,
Et placido miles laxabat corpore ſomno,
Strataq; per terras animalia feſſa iacebant,
Rex uigiles animo curas, caſusq; futuros,
Et rerum ingentem uoluebat pectore molem,
Extemplo Latijs iuuenis cui fulgidus armis
Viſus adeſſe procul, Martemq; accendere dictis,
Chare nepos, potes hoc tardare ingentia curſu
Fataq;, Fortunamq;, tibi quæ tradita cuſtos?
Imperio Superûm, magnis accingere rebus,
Pugnandum meliore Deo, ſeruandaq; rurſum
Roma tibi, & generi rurſum data gloria noſtro.
Aſpice me, tanti qui ſum cognominis author,
Cui quondam galea coruus conſedit in iſta,
(Coruigerumq; altè quatiens caput) eia age ſegnem
Rumpe moram, & tantis ſanguis meus utere fatis.
Hæc fatus, criſtis fulgentibus exuit arma,
Telaq;, terribilem nodis ac uiribus haſtam,
Inſignemq; enſem, atque iterum ſic ore prophatur.
Accipe digna tuis tandem uirtutibus arma,
Quæ tibi tam multos olim ſeruata per annos,
Hæc Cytherea ſuo quondam dedit aurea noto,
Hæc ſoliti geſtare patres, his fortiter uſi,
Dum ſtetit imperium, ſed poſtquàm à culmine lapſa
Roma ruit, paſſimq; omnem diſtracta per orbem eſt,
Occului mecum Elyſiis arma inclyta campis.
At modò Sicanijs iterum Vulcanus in antris
Firmauit, craſſumq; oris ſuperaddidit aurum,
Hæc tibi do, generis lux ô clariſſima noſtri,
Ne dubites, acres in prælia poſcere Turcas,
Indue, & Auſoniam factis fer ad æthera famam.
Talia narrabat, croceo quum flaua ſerenum
Ore ferens Aurora diem, pulſabat Olympum,
Senſit, & ambroſio reſperſum rore nepotem
Deſerit, & cæcæ nocti ſe immiſcuit Heros.
Mathias monitis & tanto munere lætus,
Singula miratur rutilis radiantia flammis,
Et galeam, & clypei longe uenerabile textum.
Nunc illuſtre caput ueſtit, nunc brachia, latos
Nunc humeros, aptatq; altis accommoda membris,
Et ſolito magis armorum fremit excitus œſtro,
Qualis ubi Hetruſcis Volaterræ in finibus urbis,
Aetnæo par flamma iugo, de rupe cauata
Exilit, aſpirant Boreas ſi fortè Nothusq;,
Sulphureos tum terra uomens eructat aceruos
Acrius, igneſcuntq; magis per nubila flammæ,
Sibilaq; ingeminant latrantibus effera ſaxis.
Ex illo aſſiduis uitam traducere caſtris
Mathia, & duris ſtatuiſti incumbere rebus,
Arma cibos, dant arma thoros, placidumq; ſoporem,

Inſtratus clypeo, nudoq́ in ceſpite carpis,
Contemptam ne ſitim referam, ſomnumq́ famemq́,
Concretas ſudore comas, ſpretosq́ calores,
Ac rapidos longis ſuperatos ſolibus æſtus,
Frigoraq́ Arctois deuicta rigentia brumis?
Mollities alios, turpiq́ ignauia luxu
Lenta iuuet, tenerisq́ quies ingloria plumis,
At te artes tractare iuuat Mauortis. Anhelum
Quis melius te frenat equum, quis flectit in orbes
Ocyus? His ſtimulis agitari mallet Arion,
Te ſeſſore ferox penſaret Cyllarus acrem
Caſtora, penſaret te Perſea Pegaſus ales.
Quem Bellona magis rutila tegit horrida parma?
Aegida quem tantum Pallas fulgente tuetur?
Cui ue ſuum totiens Gradiuus commodat enſem?
Quis dura inuictæ dextra quatit acrius haſtæ
Robora, cui pectus thorax animoſius ambit?
Aeneas non maior erat, non Diuus Achilles,
Ambo animis alacres, armis cœleſtibus ambo.
Quis uaga caſtra locat te cautiùs, opprimit hoſtem
Duriùs, aut cingit meliùs munimine uallum,
Aut premit obſeſſas bello conſtantiùs urbes?
Quis patrio latos de more agitare per agros,
Ponere quis iunctos ſciat aptiùs ordine currus?
Scis tormenta hoſti uenturo aduerſa locare,
Et loca fluminibus uicina & pinguibus aruis
Deligere, & duplicem caſtris deducere foſſam.
In quamcunque libet faciem componere pugnæ
Agmina, ſiue tua placeat, ſeu lege priorum,
Omnia militiæ calles documenta ſeueræ,
Quin genus armorum uarium, & quo quiſque ſuperbit
Enſe minax, qua ui telum, qua torqueat haſtam,
Pectoraq́, & latos quo tegmine muniat armos.
Callida Sertori, & Regis mens uafra Moloſſi
Talis erat, uirtûs ue ſenis matura Camilli.
An tu Cantabricis Cimbrorum ſepta maniplis
Caſtra perhorreſcas, aut iuncto Gotthus Alano,
Aut coniurato ſi Vandalus aſpera Pœno
In te bella ciant? An quiſquam eludere tectis
Lætetur te poſſe dolis, telisq́ fugare?
Firmior undiſonis ſcopulis, quos impete frangunt,
Auſter, & inſanis nequicquam fluctibus æquor,
Obſiſtit bellis animus, caſusq́ futuros
Præſaga cum mente uidet, uis corporis acres
Strennua belligera ſternit uirtute cohortes.
Ac uelut obſcura denſus caligine nymbus,
Qui uarias atra concepit nube procellas,
Poſt ignes rutilos, & crebra tonitrua, præceps
In ſyluam per inane ruit, magnoq́ fragore,
Frondiferas auium ſedes, atque alta uolucrum
Culmina, perpetuum geminans quatit ictibus hymbrem,
Et rapido tonſos proſternit turbine ramos,

Nulla equidem raræ monumenta ingentia pugnæ
Egregia te clade latent. Marathonia noſti
Bella, Saguntinasq; faces, Cannasq;, Padumq;,
Et quanto Leucas, quanto Cathalanica tellus,
Aematij quotiens rubuerunt ſanguine campi.
Ergo rudimenta, & corruptæ munera firmas
Militiæ, ut bello teneris aſſueſcat ab annis,
Vt ſeſe ad uarium fingat certaminis uſum,
Et parēre Ducum dicto matura iuuentus
Diſcat, & iniuſſæ fugiat diſcrimina pugnæ,
Iuſſa eadem infeſtis hoſti concurrere telis,
Ardeat ire ferox, curuo ſeu tendere gyro,
Aut ſit opus recto aut firmo decernere greſſu,
Siue urgere procul iaculis, ſeu cominus enſe.
Ire, Ducemq; ſequi legio per uulnera diſcat,
Siue pedes, ſiue aſper equo procedit anhelo,
Tentarit ſeu ualle uiam, ſiue ardua montis
Per iuga, ſeu cæcis ſyluarum anfractibus erret,
Annoſum ueluti cerui ramoſa ferentem
Cornua, Strymoniæq; grues ſuper atra ſequuntur
Nubila ductorem, & certo procul ordine cingunt.
Tum uero aſſenſu felix exercitus altè
Conclamant uario, dubiæ iam nullo timemus
Fortunæ te Rege mala, & te extrema iubente
Aethiopum impauidi penetrabimus arua.
Tecum fluctiſonis capita obiectare periclis
Non pigeat, tecum diris obſiſtere monſtris,
Et proprios piceis artus opponere flammis,
Aut quà letiferas muralis machina glandes
Spargit, & excuſſis creber ſonat aere telis
Scorpius, innumeræq; uolant per ſpicula mortes.
Talia magnanimo fundebant pectore dicta,
Et quocunque ruas, penitus te quiſque ruentem,
Prodigus inſtrictos animæ comitabitur enſes.
Vt tener inſuetas iuuenis cui pectore flammas
Ignis alit, caraq; animis in uirgine fixis,
Ille mare in medium, medios ille ibit in ignes
Intrepidus, quum iuſſit Amor, quumq; impulit æſtus,
Proijciet dulcem per mille pericula uitam,
Optabitq; ſua dominæ placuiſſe ruina.
Et quoniam ſolers uires induſtria firmat,
Horrida continuis exerces corpora bellis.
Si quando ſiluere tubæ, ualloq; refixo,
Agmina ſedatis iam captant ocia rebus,
Venatum interea ſtudijs flagrantibus itur,
Tum miles poſitis uibrat uenabula pilis,
Tum nemorum canibus ſaltus, atque auia luſtra
Circumit, & uaſtis figit pecora abdita ſyluis,
Indicitq; feris alio certamine bellum.
Mœnia ſeu uacuus, pacatis urbibus, intrat,
Multaq; belligeris ædit ſpectacula ludis,
Aut ferit enſe uirum uir cominus, aut petit haſta

Eminus,

Eminus, armorum conflictu perſonat æther,
Vicinæq; procul ſyluæ, monteſq; reclamant.
Qualiter indomiti longis per compita tauri
Quos trahit implicitos laqueis Romana iuuentus,
Agmine cum toto Capitoli in uertice pugnant,
Si iuuenem curuis elatum cornibus alte
Excutiunt, ac more pilæ ſuper æthera iactant,
Tum uero arrectis animis Aeneia pubes
Inceſſunt, magniſq; implent clamoribus Vrbem,
Tum uaga per ſeptem reſponſant murmura montes,
Præterea ualido franguntur robora nixu,
Ictibus & ſonipes tantis colliſus utrinque
Ingemuit, fuſis equites labuntur habenis,
Semineces rubroq; lauant fora lata cruore.
Facta uirûm trepidæ mirantur fortia turbæ,
Pectoraq; inuadit pauor, & miſerabile murmur.
Martia ceu magnis urbs quondam effuſa theatris,
In ferrum audaces uidit concurrere turmas,
Auertit largo mœſtos à ſanguine uultus,
Plurimaq; exanimi matrona expalluit ore.
Quiſque ſibi dubijs hinc te fortiſſimus optat
Rebus habere Ducem, tecum maioraq; bello
Audet, & in pugnam uiolentiùs ardet Erinnys,
Et magis horrendo Duce te Mars intonat ore.
Nam quid lecta canam generoſæ robora pubis?
Quiſquis Parrhaſia fama celebratur ab Arcto,
Te colit, & multo compulſus nomine, gaudet
In partes tranſire tuas, tuaq; arma fouere.
Haud equidem deſunt, magna qui Stentora uoce,
Qui curſu Aiacem, qui uiribus Hectora uincant,
Non unus tibi Tydides, non unus Vlyſſes
Militat, Heroas poſt hæc ueneranda Vetuſtas
Parciùs, Heroumq; Duces extollat Atrides.
Non his Mathia modo formidabilis armis,
Militibuſq; uenis, nec te ſolertia tantum
Victorem, aut duris facit experientia rebus.
Sed quod priſca fides, pietaſq;, Aſcræaq; uirgo
In pugnas te læſa ciet, quis iuſtius arma
Induit, aut pacis ſtudio mage bella capeſſit?
Cauſa Deo præſente, ipſo ſtat in agmine uictrix,
Vna tibi quando ante alios defenditur omnes
Religio, ſequiturq; ducem fœlicibus auſis,
Conatus comitata tuos, ipſa unica bellis,
Vrbibus, ipſa tibi præſes, tecum ipſa uolentes,
Signiferoſq; in bella trahit memoranda Penates.
Quippe aliquis Superûm turmas circumuolat ordo,
Arma inter, fiunt ignes, flagrantia fiunt
Fulmina, grandiferis uentiq; hymbreſq; procellis.
Ergo Numinibus fidens, & nobile uaſto
Munitus patriæ uirtutis robore pectus,
Cuncta tuis ueluti ſubſidant uiribus arma,
Nulla oblata feri detrectas prælia Martis,

Et nullum pugnæ uitas genus acer iniquæ,
Occurriſq; hoſti, uel inundent milite montes,
Obuia uel denſis peditum ſeges horreat haſtis.
Ecce autem à Stygio Furiarum prima barathro
Bella ferens flammasq;, Aſiam bacchata per omnem,
Threicium iuxta demiſſis Boſphoron alis,
Conſtitit. Vrbs magnis ubi curuo in littore fatis
Spartano fundata dum ſeſe erigit, illic
Gens effrena, fero quondam cognata Gelono,
Maſſagetæ, Turcæq; horrendo Marte fremebant.
Impius, & Graio perfuſus ſanguine pectus,
Arcem inſtaurabat domita iam uictor in urbe
Magmedus, quem ſucceſſu Fortuna ſecundo,
Cœperat ignauo captum corrumpere luxu.
Hic iuuenem triſti uirgo Cocytica uultu,
Patris Amurathæ in faciem mutata labantem
Increpat, & ſæuas dictis ita ſuſcitat iras,
Ergo ne quem neque bella ualent, neque nate labores,
Inuictum ſuperare quies atque ocia frangent?
Non ita te cædes inter, pugnasq; cruentas
Erudij, attritus galea pater, eripe paci
Te nate, & bellis immanibus inſere bella.
An tibi bellorum precium ſit uile, Corinthus,
Tunditur Euboico quæq; inclyta marmore Chalcis,
Scodraq; Dalmaticæ pudor? En procul aſpice, in armis
Aemulus Aeneadum quantus tibi ſanguine ſurgat
Mathias, huius fatis contraria noſtris
Fata uides, ſæuo Iuuenem prius opprime ferro,
Pannoniam patrio quàm firmet robore gentem.
Solus hic infirmo poterit, ni ſternis, ab æuo
Fortunæ promiſſa tuæ reſcindere fata,
Illius auſpicijs fuſum te uidit, & armis,
Taurinum uidit, cuius ſtat fronte cicatrix,
Vulnus, an hoc unquam uulnus patieris inultum?
Quid pater Hunniades quantis me affecerit olim
Cladibus, & diræ memorem diſcrimina mortis?
Diripe iam factis lacerum crudelibus hoſtem,
Teq; ſimul patremq; tuis ulciſcere bellis,
Et ſatura inſenſo Maiorum ſanguine Manes,
Tantarum ſi te ulla mouent præconia laudum?
Dixit, & ardentes oculos ſuffuſa cruore,
Tenareas imo fixit Dea pectore flammas,
Et ſcelus, & geminos per uiſcera concutit angues.
Dein pennis inuicta atris, ſuper agmina belli
Eumenis inferno ſignum canit improba cornu,
Et uictrix Herebi ſubitò ſe reddidit umbris.
Illi atrox medijs rabies inſueta medullis
Sæuit, & inſano Stygius furor æſtuat igni,
Aegraq; lethiferum ſudant præcordia uirus.
Tum uero laxis præceps Othomanus habenis,
Aeolus ut cæcis uentos emittit ab antris,
Agmina per terras effundit, & omnia latè

Arua

Arua ferox animis numeroſo milite complet.
Ac uelut obſcœnis Mauruſia terra locuſtis
Quum tegitur, nigroq́ alarum obducitur hymbri,
Vnà agros glomerata omnes tot milia uaſtant,
Et lætas denſa populantur grandine meſſes,
Sic in Dalmatico conſedit littore Turca.
Haud ego crediderim iuuenum tam multa ſequutà
Milia Cambyſem, Lagæa in regna furentem,
Aut Xerxem, Aegæo minitantem uerbera Ponto.
Hæc inter, Scythica Rex implacabilis ira
Talibus incendit ductoris pectora Lydi,
Illum, propter Halym Boccho concepit Amazon,
Mixta Deo, mixtumq́ illi dedit Ombrima nomen·
Magnanime, antiquum Diuûm genus, inclyte bello,
Ante alios Halybocche, meis fidiſſime regnis,
Dum me Dalmatico nequicquam Scodra tumultu
Infœlix tenet, i, ſæuis tu Pannonas armis,
Coruinumq́ impelle ducem. Licet ille ſuperbos
Iactet auos, patrijsq́ inſultet uiribus hoſtis,
Tu iuga Danubio, Breucisq́ impone ſubactis.
Noui ego, quos animos ingenti pectore uerſes,
Turcarum decus, imperij ſpes maxima noſtri,
I celer, & ſpolijs redeas ornatus opimis.
Extemplo Illyricis ductor ſe Lydius oris
Intulit, aut Euro, Icarijs quum pugnat in undis,
Aut Coro ſimilis, magno quum murmure frangit
Herculeam Calpen, ſerpentiferúm ue Atlanta,
Non illum aerij montes, non alta retardant
Flumina, concedit Macedo, Myſusq́ Tryballusq́
Impiger, & Turco calcantur milite Carni.
Verùm ubi collatis acies Coruina furenti
Obuia proceſſit ſignis, atque agmina contra
Mathias Tyrio emicuit Romanus in oſtro,
Tum primùm trepidare animis, atque auertere uultu
Ductor Amazonius, cœpitq́ indigna ſuorum
Fata queri. Bisq́ infauſtis aſſultibus amens,
Vix celeri peruectus equo, ſeſe agmine fuſo
Proripuit, bis terga fugæ dedit obrutus haſtis.
Vt ſe relliquias inter collegit, & omnes
Palantes trepidus toto uidet æquore turmas,
Multa gemens, cœlumq́ obteſtans, uocibus infit·
Quis Deus his Magmede pater, quæ tanta tuetur
Mathiam Superûm facies, quid noſtra relinquis
Signa, quid in primo mentem certamine turbas?
Non hæc auſpicijs olim ſperare iubebas.
Heu heu, quot periere uiri, quot clara meorum
Lumina ſunt extincta Ducum, da dedecus iſtud
Vlciſci pater, & dignas me ſumere pœnas.
Hæc fatus, toto uires parat acer ab orbe,
Et maiore uirûm ui percitus, emicat ardens.
Ac ueluti primi uictus certamine curſus
Acer equus, rurſum cura firmatus herili,

Carpit iter, medijsq́ effert ſeſe arduus aruis,
Et palmam, & raptos in caſſum expoſcit honores,
Talis ſe bello Mæandrius intulit Heros.
Quò uæſane ruis, fatis male fretus auitis?
Mathia ſternente cades, nec mater Amazon,
Corniger aut genitor morientem iuuerit Euan,
Interea magno celſam muniuerat arcem
Aggere, Taurinum contra, curuamq́ bicornis
Ille Saui muris ripam firmauerat altis.
Non his audacem paſſus conſiſtere Turcam
Finibus, obſeſſas admoto milite turres
Vi capis, & captas radicibus eruis imis.
Nec te Mathia belli uis ulla, nec ullus
Impetus auertit dura obſidione prementem,
Mœnia deiectis donec patefacta ruinis
Intraſti, curru uictor ſublimis ouanti,
Et ualidam infandis rapuiſti ex hoſtibus arcem.
Tum uerò obnixis animis Baſterna iuuentus,
Ante arcem toto concurrunt agmine uerſam,
Terq́ quaterq́ Duces ineunt mala prælia Turci,
Effuſiq́ pedem retrò impellente dedere
Pannone, tum diſiectæ acies, reſoluta phalangis,
Et triſti compago ruit per uulnera caſu.
Inclinat turbata cohors, undantiaq́ urget
Agmina, per medios uolitans Rex Hunnicus hoſtes,
Agminis ipſe inſtar totius, milia letho
Multa dat, & uaſtam diuerſa ſtrage ruinam.
Quæ poſtquàm extremo proſpexit ab agmine ductor
Lydius, & uerſis neſcit ſuccurrere rebus,
In cuneum coiere duces, nec iam amplius ulla
Cura fugæ eſt, fœda ſqualent arua omnia clade,
Tum demum iubet ira truci decernere ferro,
Et decus, & chara mortis pro laude cupido
Euolat infœlix. Cœlum, Diuosq́ precatus,
Bacche pater, mundi quondam regnator Eoi,
Quiſquis es, & cœli quacunque in parte moraris,
Extremam, ſi me genuiſti, hanc accipe uocem.
Non ego iam ulterius Genitor, non ulla repoſco
Effugia, haud ſupereſſe uelim tot cædibus unus
Teſtis, & in patriam gentem pudor ipſe reuerti.
Iamq́ uale, tuq́ ipſe tibi cape funere tanto
Deuotum hoc Magmede caput, iuuat ire per enſes,
Degenerem nec me ulla olim damnauerit ætas.
Hæc memorans, denſum properat moriturus in agmen,
Interea nigro quantos demittit Auerno
Ille uiros, quot calcat equo, quot traijcit haſta?
Quis mihi dux inuicte, tuæ nunc fortia dextræ
Facta canat? Stupuit medijs Rex Martius aruis
Prælia miſcentem, & geminantem uulnera ferro.
Tunc inter gemitus magno ſic ore minatur,
Quò te dira lues, ueriq́ ignara tonantis
Relligio, miſerum quò te rapit improbe, lethum

Quin

Quin potius fugis? Atque equidem iam ſeptima promptum
Te potuit feciſſe fuga, aut ſi tanta cupido eſt,
Morte tuos maiore ſequi, ſequere, inquit, & enſem
Fulmineum aſſurgens adigit per pectora dextra.
At iuuenis tanti proſtratus mole lacerti,
Thermoodontiaco reſperſit ſanguine terram,
Lapſus equo, dulcemq; animam uomit ore cruento.
Infœlix, ſeu æterna manent incendia ſontem,
Seu diræ exercent in te tormenta ſorores,
Lætior hac Stygias dextra fugis ictus ad umbras.
Hic oritur cædes, faciesq; miſerrima pugnæ,
Arua rubent alto latè ſtagnata cruore,
Plenaq; ſanguineis creſcunt torrentia riuis,
Et loca corporibus complentur triſtia truncis
Vt, quum Phlegræis genitor Saturnius aruis
Terrigenas contra fratres ſtetit, atque flagranti
Corripuit telo Enceladum, ſimul ad Styga truſit
Centimanum Briareum, ſimul anguipedem Typhona.
Bis ſeptem uacuo Turcarum milia campo,
Alitibusq; feriſq; iacent data pabula diris,
Vt procul, heu, tantum congeſta ſtrage cadauer,
Sæuaq; magnanimus uidit ſpectacula Princeps,
Vtq; aruo ſtetit in medio, Sat chara ſuperq;
Sæuitum eſt, clamat, legio, iam parcite uictis.
Si quiſquam cladi ſupereſt, ſinite, ille ſuperſit
Nuncius, & Scythico referat mea facta tyranno.
Tum genibus terram amplectens, tibi maxime uota
Chriſte Deûm toto ſoluam non immemor æuo,
Tu puerum regno inſignem, clariſq; triumphis
Auxiſti. Fortuna mihi te præſide læta eſt,
Succeſſu interea tali, da ſancte ſuperbos
Excutere Auſonijs longè ceruicibus hoſtes,
Hæc ait, & magna reſponſant uoce cohortes.
Vt primùm tantæ cladis per nubila raptus
Peruenit pauidas Othomanni rumor ad aures,
Ac uelut inſtaret tergo, & iam caſtra teneret
Pannon, ab Illyrico properans iactantior Iſtro,
O nimium Turcis Mathia nate ruinis,
Exclamat, quanta fraudas mea nomina laude.
Tum ſecum illachrymans, Scodram obſidione repentè
Liberat, & Graijs ſubitò ſe reddidit oris,
Qualis Hyperboreum penna crepitante columba
Accipitrem fugit, & præceps in tecta reuertit.
Quod niſi ciuilis reuocaſſent fata tumultus,
Nunc tota imperio pareret Myſia noſtro,
Sub iuga Turca ferox nec tot gauderet adacta,
Vrbibus inſultans miſeris, nec ſtrage cruenta
Tam multis uacuas uiduaſſet regibus oras.
Scit Carnutus ager Turcam, ſcit Myſia tota,
Quum premeres, quanto torquebas turbine telum,
Fatifero cædens diſiectas enſe cateruas,
Ceu ſecat incuruus flauentes meſſor ariſtas.

Talem belligera miſcentem prælia mala,
Crinibus,& uaſtis fretum Samſona lacertis,
Sæpe Palæſtinas,fama eſt,mactaſſe phalanges.
Ipſe ruens rapido per ſtrata cadauera curſu,
Cæſorum informes cumulis addebat aceruos,
Pulſabatq́ acies mala ſtridente coruſcas,
Quot natos fleuere patres,& dulcia matres
Pignora,quot uiduæ raptos in bella maritos?
Quid modò,quàm cautè noſti ductare cateruas,
Commemorem,aut pugnæ quæ captas tempora,quá ue
Componis cuneos,quá ue inſtruis arte manipios,
Seu denſas campo explicuit,ſeu totus aperto
Ordinibus longis ſectas exercitibus alas?
Vt ſolet accliuem per collem ponere uites
Agricola innumeras,tum recto limite paſſim
Mıle uias,& mille uias ſecat,omnis in unguem
Structus ager ſudibus,cannisq́ paluſtribus horret,
Hinc fregiſſe mora nemo eſt te promptior hoſtem,
Fortiter & duri tolerare incommoda Martis.
Inſomnis celſa qualis de puppe magiſter,
Veliuoli fluctus pelagi qui nouerit omnes,
Quà lateat rupes,ubi ferueat æſtus harenis,
Vnde ruant hymbres,uentorum unde ingruat agmen,
Surda prius taciti ſcrutatur murmura Ponti,
Aeoliamq́,auras captando,prouidet iram,
Armat &,ad quæcunque parentur prælia,ſeſe.
Sæpe nemus,fluuiumq́,& inexſuperabile dorſum,
Humano quà preſſa pede ueſtigia non ſunt,
Enſe uiam faciente ſubis.Properandaq́ ſuetus
Maturare,hoſtem ſecuro in limine ſegnem,
Antè expectatum uicino Marte laceſſis.
Ergo uagus toto peragrat quem Sarmata tractu,
Quem Geta,quemq́ Aquilo glacialibus obruit alis,
Vt procul inſonuit Coruini nuncia latè
Fama Ducis,linquunt tauros & aratra coloni,
Auiaq́ auerſi ſeſe in deſerta relegant
Paſtores,errant incuſtodita per agros
Armenta,at curuis trahitur caſa pendula plauſtris,
Dijq́ Lares,frugesq́ focusq́,& parua ſupellex.
Sæpe puer charæ nutricis ab ubere pendens,
Continuit querulos,audito nomine,fletus.
Quinetiam ſubito partum clangore tubarum
Territa,abortiuum rupta nurus ædidit aluo.
At non & celeres raptantem in prælia turmas
Territa deſeruit charum Regina maritum,
Italidum Regina decus,cui luce micantes
Syderea flagrant oculi,ut quum dulce decoris
Extulit os formoſa genis,uelut æthere puro,
Roſcida Puniceis oriens Aurora quadrigis.
Non ſatis eſt,caſtæ mores,ſtudiumq́ Mineruæ,
Non ſatis,ambroſios Veneri rapuiſſe capillos,
Et plenas Puero pharetras,& lumina Phœbo,

Muſarum

Muſarum fruitur donis, decimumq́ ſedile
Implet, Amazonios audax æquare labores,
Et comes armatos it tecum fida per hoſtes.
Qualis per denſas acies Mythridatica coniunx,
Magnanimum ſequiturq́ uirum, tergoq́ recepta
Acris equi, tenditq́ arcus, & ſpicula uibrat,
Atque huc atque illuc circumuolat omnia, ſolum
Reſpiciens, ſoloq́ oculos in coniuge fixa,
Et ſecura ſui, charo timet illa marito.
Haud aliter generisq́ memor, laudumq́ priorum,
Milibus in medijs ardens pharetrata Beatrix,
Robur Aragonium tenero ſub pectore uerſat,
Ingentesq́ ſubit curas, ingentia facta
Fœmina, fœmineis maioraq́ uiribus audet.
Talibus excitus patrijs non degener armis,
Vndique collecto tota iam milite uictor
Regni mole, paras crudelem expellere Turcam,
Thraciaq́ Auſonijs auertere tela uocatis.
At te finitimis bellatrix Auſtria regnis
Impulit inuitum ſæuis accingier armis,
Atque aliò uires, aliò conuertere ferrum,
Quid mea plus æquo, clamaſti, uota moraris,
Quàm male conſultum rebus Fortuna ſequundis,
Quid me ſæua tenes? Ineat, dic, fœdera Cæſar,
Qua ratione uelit, dum patria iura ſuperſint,
Quæq́ tot ingenti bellis ditione paraui,
Tuta domi ſint regna mihi. Iam nulla recuſem
Prælia, nulla necis fatiq́ horrenda pericla,
Ibo per Ambracios ſaltus, & Pontica ſcindam
Aequora, & Argolica committam ſigna ſub Iſthmo.
Proſternensq́ Dacos & Iazygas armis,
Mœnia tormentis quatiam Byzantia noſtris.
Nulla mora eſt, gelido tremuit conterrita uultu,
Quam geſtas, Fortuna ſinu, nihil hiſcere contra
Auſa, tuam geminis ceruicem amplectitur ulnis,
Occultumq́ animis pugnandi inſpirat amorem,
Atque nouum molitur opus, noua bella miniſtrat.
Heu, quantum infœlix lachrymarum, atq́ Auſtria quantum
Sanguinis effundes, quid bellum inſana laceſſis,
Num te deſidiæ tædet, uitæq́ prioris,
Ocia degeneri fugis illaudata ueterno?
Quo duce ſi mentem bellorum gloria tangit,
Tu melius toto fieri potes inclyta mundo.
Quam fuerat ſatius, uictorem admittere Regem
Mœnibus, & nullos contrà tolerare labores.
Ecce triumphata iam nunc ceruice recumbis,
Et piget ingratis tantum duraſſe periclis.
Scilicet illa tuis Mathia obſiſtere demens
Viribus optabat, quem non compage niuali
Caucaſeæ rupes, Rhodopæaq́ ſaxa ruentem
Suſtineant, cui terra patet, cui panditur æther,
Cui uia per medios aperitur in æquore fluctus.

Pone modum lachrymis, nec ſolum Roma Quirites,
Marcellos iacta, & Fabios, & nomina priſca,
Coruinos, Mariosq; refert en magnus auitos
Mathias uirtute Duces, & fortibus ingens
Patricios æquat factis bellator honores.
Nam uelut exarſit rapta pro coniuge in iras
Taurus, ubi & duris acuit ſua cornua ſaxis,
Et pedibus iam ſpargit humum, iamq; ora cruentus,
Terrifico terram mugitu & ſydera complet,
Talis finitimos bellum molitur in hoſtes
Mathias, quaq; arma trahit, quaq; agmina ducit,
Omnia debilitata labant, ceu mœnia uaſtis
Arietibus concuſſa. Quid aut caſtella relicta,
Aut deſolatas uerſu nunc proſequar urbes?
Quid memorem euerſas acies, pugnataq; bella,
Germanosq; bono ſuperatos milite montes,
Necnon Danubij uictricia ſigna ferentis
Mille, altum, ingentem, contectum nauibus alueum?
Aut quid marmoreæ dicam expugnata Viennæ
Mœnia, & oppreſſas tantis conatibus arces,
Et longa inſignem partum obſidione triumphum?
Atque nouam nuper tam magni nominis urbem,
Ardua diſiectis curuantem brachia muris,
Adijciam iam nunc ſpolijs ueſtire decoris
Et poſtes, & templa, iuuat, iuuat humida ferre
Serta coronatis uictrici fronde capillis.
Vrbs equidem uigili nunc primum libera cura
Soluitur, & feſtis ornat delubra corymbis,
Ipſaq; lætiferi nutrix Germania belli,
Palladiæ crines ramis præcingit oliuæ.
Incedunt patrio Princeps de more ſenatus,
Et plebs, & niuea uelatus ueſte Sacerdos,
Exemploq; tuo ſoluunt pia uota per aras,
Et ſacro unigenæ peragunt ſolennia Chriſto,
Per fora, perq; uias paſſim diffuſa iuuentus
Ingreditur, ceſſantq; operum artificumq; labores,
Ipſe triumphales inter uicta agmina pompas
Lætus agens, curruq; rotis inuectus ahenis,
Quadrijugo procedis ouans, plauſusq; frementes
Excipis, ingenti quum te clamore ſalutat
Miles, & armiſonis complentur uocibus auræ.
Iam uideor rutilas auro ſpectare curules,
Et regale auro ſolum argentoq; ſuperbum,
In medio populis te dantem iura ſubactis.
Quanta quies animo, diris circumdatus armis,
Pacem fronte geris. Quàm formidabile nomen,
Hoſtis eras, tam dulcis ades præſentia chari
Principis. In te omnes, in te mirantia figunt
Lumina, & oblitis immoti ſenſibus hærent,
Pœnitet exacti per tanta pericula Martis.
Conclamant, ualidis cui propugnacula muris
Clauſimus, & duras ærato cardine portas,

In quem tam multos bellum produximus annos?
O utinam uallo trepidam quum cingeret urbem,
Nota ducis pietas placidi ſpectata fuiſſet,
Maieſtas uultus, ultrò in ſua caſtra ruentes
Iſſemus, tantis ſummiſſi colla trophæis.
Hæc ubi dicta, citos Virtus auriga iugales
Ducit, lora ferens, & læto candida uultu,
Ponè ſequens Fortuna Deam comitatur ouantem,
Vno eodem Fas atque Pium uectantur in axe,
Atque Honor, & niueis uolitans Victoria pennis.
At Chorus Aonidum cithara modulatus eburna
Mille modos, totum uertunt à fontibus imis
In laudes Helicona tuas, & flumina Dirces.
Ipſe egomet uario laudum diſtractus honore
Obruor, & captæ blanda dulcedine mentis
Confuſus ſtupeo, nec ſum (mihi crede) furori,
Lætitiæq; ſatis, cunctos æquare Poetas
Ardeo, & Auſoniis ſuperare Aeneida plectris.
Pars quota ſed rerum Mathia, eſt illa tuarum,
Nam ſuperant cœptis maiora audacibus, & quæ
Nunc facis, & quæ uenturos moliris in annos.
Ac ueluti ſi quis ſtudeat cohibere tumentem
Eridanum, aut ſeptemgeminus quum creuerit Iſter,
Noctes atque dies incuruas aggere ripas,
Agricola in caſſum metuens fœlicibus aruis
Munit, & obducto circundat flumina uallo,
Illi exundantes ſinuoſo gurgite latè,
Obiectam ſuperant molem, campoq; potiti,
Qualibet obiicibus bacchantur in æquore ruptis;
Non aliter, quicunque tuas deſcribere laudes
Dicendo cupit, ingenti ſtupet ille labore,
Irrita pertæſus tantarum exordia rerum.
Calcatas ne loquar glacies, pulſataq; crebris
Aequora quadrupedum pedibus, uitreasq; per undas,
Candida fluminibus tentoria fixa gelatis?
Aut perluſtratas referam tot curſibus oras,
Tot loca tam multis uulgò exornata tropæis,
Ac uario latè fuſos diſcrimine Dacas,
Illyrios, Myſosq; ſecuriferosq; Polonos,
Et domitum fractis iampridem cornibus Albim?
An procul expulſos Nomadas, ferasq; luentes
Paſtores rupto Siculos pro fœdere pœnas,
Trinacriæ Siculos quondam Scythiæq; colonos,
Fortia magnanimos præbentes colla Valachos,
Qui referunt priſca Romanam ab origine gentem,
Turcarum an ſeruile iugum, populisq; paratum,
Proh dolor, Heſperiis, dominæq; minantia Romæ
Fracta tua tot tela manu, gentisq; nefandæ
Addam Dalmaticis tot ſtrata cadauera campis?
Magnanimus ueluti Libycis regnator in aruis,
Quum dirùm fremit ore leo, ſi fortè laceſſit
Venator, ſeu dura fames impellit in iras,

Dant

Dant quercus, dant ſaxa locum, fugit æquore toto
Segne pecus, trepidæq; feræ ſpelæa requirunt,
Aeſtuat ipſe ſui uindex, ac cæde cruentus
Mactat apros, uario lacerat certamine tauros,
Vnguibus & uolucres lyncas diſcerpit aduncis,
Ora madent ſanie, & fuluos cruor irrigat armos.
Mira fides, criſtis quotiens flagrantibus ardens
Inuolitas, celſaq; micas ceruice tremendus.
Vt quum terrifico Mauors horrentia curſu
Biſthonijs terit arua rotis, uictricia tecum
Fata trahis, Diuûmq; omnes hominumq; fauores.
Ipſe ferox oculis uolucrem ſpirantibus ignem,
Inſtructos latè cuneos, ſinuataq; luſtras
Cornua, diſponens peditumq; equitumq; cateruas,
Tum te pulſa tremit magno cum murmure tellus,
Bellatorum auidum ſtimulantem pectus equorum.
Nec mora, terribiles quum primùm ad ſydera toruûm
Intonuere tubæ, quum ſe clangore uiciſſim
Increpitant, prior aduerſus ruis acer in hoſtes,
Quaq; inuadis atrox, & qua ui feruidus inſtas,
Nil te ferre ualet, tanto conamine præceps
Funditus obtritas acies procul impetus aufert.
Thracius haud aliter Boreæ quum ſpiritus atris
Nubibus, & pelago incubuit ſtridentibus alis,
Fit ſtrepitus, qua parte ruit, cœlumq; fretumq;
Proripiunt, ceduntq; minis, ille agminis inſtar,
Diripit horrifero uolitantem flamine mundum.
Atque ubi crudeſcit Furiarum uerbere cædes,
Et fera uipereo ſæuit Bellona flagello,
Non ſecus aggeribus ruptis, torrentia torquent
Saxa ſimul, ſimul omne pecus, ſyluasq; natantes.
Non impune tibi quiſquam uenit obuius ultrò,
Iritatq; acres animos, iramq; laceſſit,
Nanque minax uultu, requiemq; moramq; peroſus,
Sanguineum perrumpis iter, per tela, per enſes,
Sternis agros, quatis infenſas terroribus urbes.
Quale uiam rapidum medijs ubi rupit ab aſtris
Fulmen, & aerios diſiecit turbine montes,
Concuſſæ reboant turres, urbsq; alta remugit,
Et precibus pauidæ cumulant altaria matres.
I nunc, & ſecli laudatrix Fama prioris,
Heſperiam mirare fidem, atque ingentia Regum
Nomina Gallorum, & raptos Orientis honores.
Non Atilæ fortuna prior, non Gotthica laurus,
Germanumq; decus, nec uicto maior Oronte,
Mathia, Saladinia erat, nec Græcia Reges,
Nec Babylon quos alta tulit, quosq; horrida laudat
Aphrica, quos tepidi mirantur flumina Nili.
Quæ regio laudum Mathia ignara tuarum,
Qui locus eſt uſquam? Tanais te ſentit, & Arctos,
Te Gades Scotusq; ſonant, te cœlifer Atlas
Eousq; tuo turbatur nomine Ganges.

Quin

Quin proſtrata Ducum concedant facta priorum,
Imperio quemcunque ſuo Byzantia tellus,
Aut Romana dedit, fretus uictricibus armis,
Tranſierit licet Euphratem, & ſuperauerit Indum.
Nec uerò Aegides tantis ſeſe extulit actis,
Centaureos ferro Lapithas, & Creſſia quamuis
Mactarit monſtra, & Stygium concuſſerit orbem,
Nec Libycam ſecuit qui Gorgona, quiq; Chimæram,
Igniuomo rapidas efflantem gutture flammas,
Nec qui Colchiacum nudauit uellere Phaſim,
Auſus inaſſueta primum freta ſcindere puppe.
Præferri iam nemo poteſt tibi iure, ſuperbis
Semideos armis æquas, & ſolus in omnes
Heroas iam ſtare potes. Lux temporis huius,
Militiæq; parens, & belli gloria, magnis
Laudibus obſcuras ueterum miracula rerum.
Salue Martis honos, Martis genus, optima bellò
Dextera, Romanis maioribus æmula Virtus.
O fœlix nimium ſoboles, fœlicia quæ te
Tempora, quæ talem, tantum tulit inclyta tellus?
Non magis aut Phœbo Delos, aut Creta Tonante,
Aut gemino pugnax Lacedæmon gaudeat ouo.
In freta prorumpens ſeptena per oſtia magno
Gurgite dum fluctus Iſter turbabit amaros,
Dum patrijs Latiæ Muſis memorabile linguæ
Viuet opus, nullo Diui periturus in æuo
Mathiæ durabit honos. Nec nominis unquam
Deficient monumenta ſacri, uenturaq; quondam
Sæcula palmiferos delebunt nulla triumphos.
Scilicet Eois olim ſubnixa columnis,
Mauſolea ruent, altosq; æquantia montes,
Marmora pyramidum ſcindet longæua uetuſtas.
At tua uenturi Vatum celebrata nepotes
Carmine facta legent, & ſero traditus æuo,
Notus eris Ducibus, decus exemplarq; futuris.
Chriſte pater, tuq; ætheriæ qui ianitor aulæ es,
Qui Vaticanum, & Latialem reſpicis urbem,
Si benefacta iuuant, & nominis ullus auiti
Reſtat honos, date fœlici pia Numina curſu
Longæuas in luce moras, placidamq; ſalutem,
Et rapta imperij referentem ſceptra Latini,
Ne prohibete Italas Orienti imponere leges.
Quanquam ſtelligeri totiens plaga candida cœli
Te reuocat, cupidè iam pridem celſa morantur
Aſtra, nouum Arctoo ſydus factura Trioni.
Tu potius præſens hominum labentia cura
Facta diu, lentoq; leuis pete ſydera greſſu,
Dum magnis maiora paras intexere rebus,
Affectasq; uiam meritò ſublimis Olympo.
Quippe ubi tot terrere Italas ſucceſſibus urbes
Pergit, tam multis elatus Turca triumphis,
Claſſe natat tanta uictor freta, maximus orbem

Heſperium timor ingenti formidine pulſat.
In te ſpes arrectæ hominum, curæq́ repoſtæ,
Vt quum cœruleis tempeſtas hymbribus orta
Collectas glomerat nubes, ac turbine nigro,
Præceps iam ruitura ſatis ſyluisq́ minatur,
Si fax diſiectos rutilis Titania nymbos
Cœpit equis afflare, neque irrita uota feruntur.

τἐλος.

CORONIDIS
Vngaricæ Hiſtoriæ
Finis.

Chartarum ſeries.

a,b,c.d,e,f,g,h,i,k,l,m,n.o.p,q.r.s,t,u,x,y,z,
A,B,C,D,E,F,G,H,I,K,L,M,N,O,P,Q,R.S,T,V,X,Y,Z,
aa,bb,cc,dd,ee,ff. Omnes terniones, præter
p,G,Z,cc duerniones.

BASILEAE PER ROBERTVM VVINTERVM
ANNO M D XLIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google